

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 27158

CALL No. Sa4v/Pan/Boh.

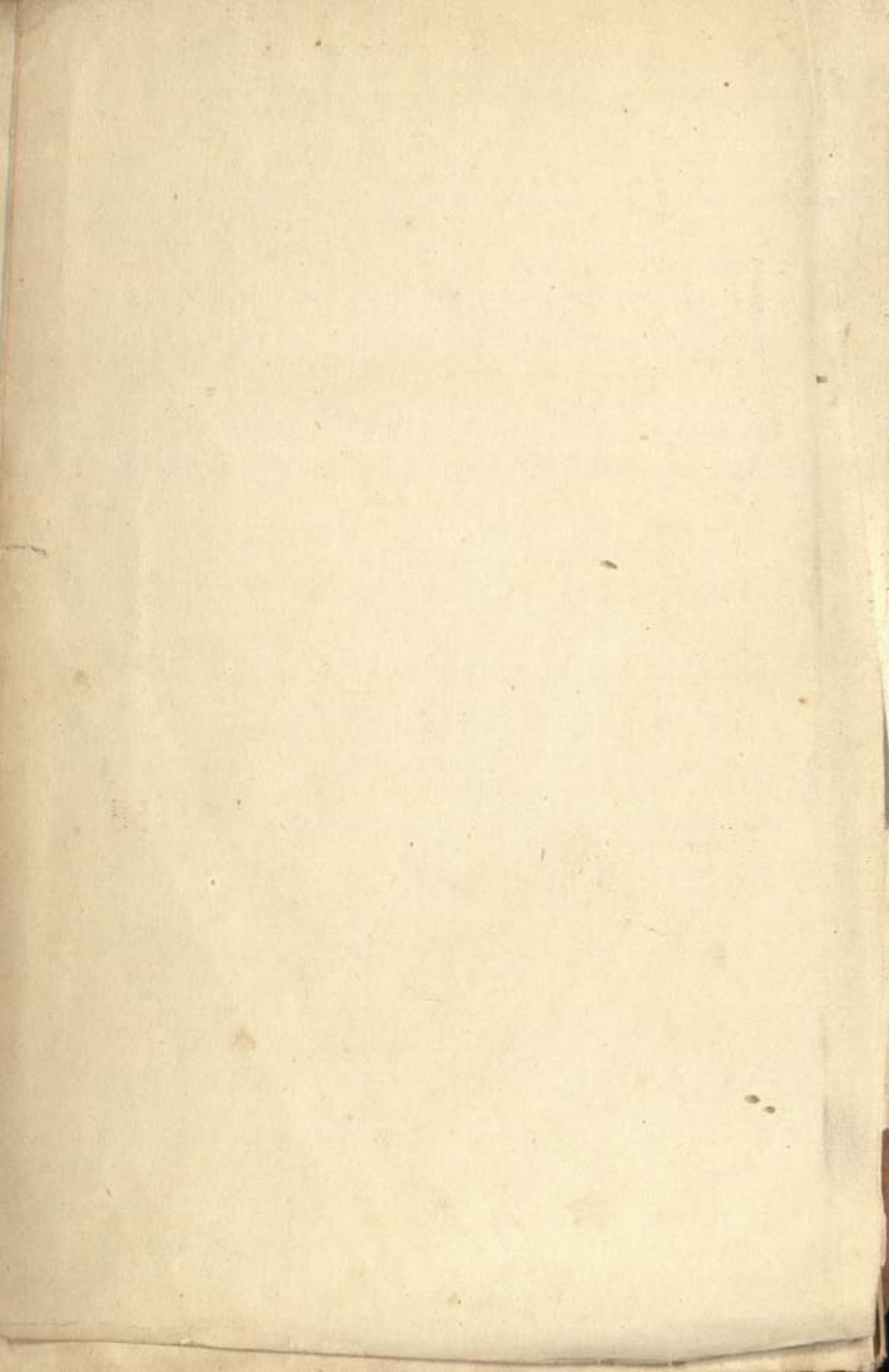
D.G.A. 79

~~D.N.~~
~~4805~~
PĀṆINI'S
~~D 2940~~
GRAMMATIK.

HERAUSGEGEBEN, ÜBERSETZT, ERLÄUTERT

UND

MIT VERSCHIEDENEN INDICES VERSEHEN

VON

OTTO BÖHTLINGK.

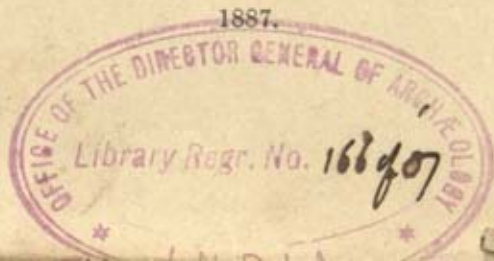
Sa 4V
Pān/Böh

27158

(313)

LEIPZIG
VERLAG VON H. HAESSEL

1887.

CENTRAL BUREAU OF LOGICA:
LIBRARY DELHI

Acc. No. 27.158.....

Date. 12.7.57.....

Call No. 5a 4 v.....

Pan/Boh

DEN MANEN

HENRY THOMAS COLEBROOKE'S

DES TIEFEN UND VIELSEITIGEN KENNERS

INDISCHER SPRACHE UND LITERATUR

DES BEGRÜNDERS

DER SANSKRIT-PHILOLOGIE.

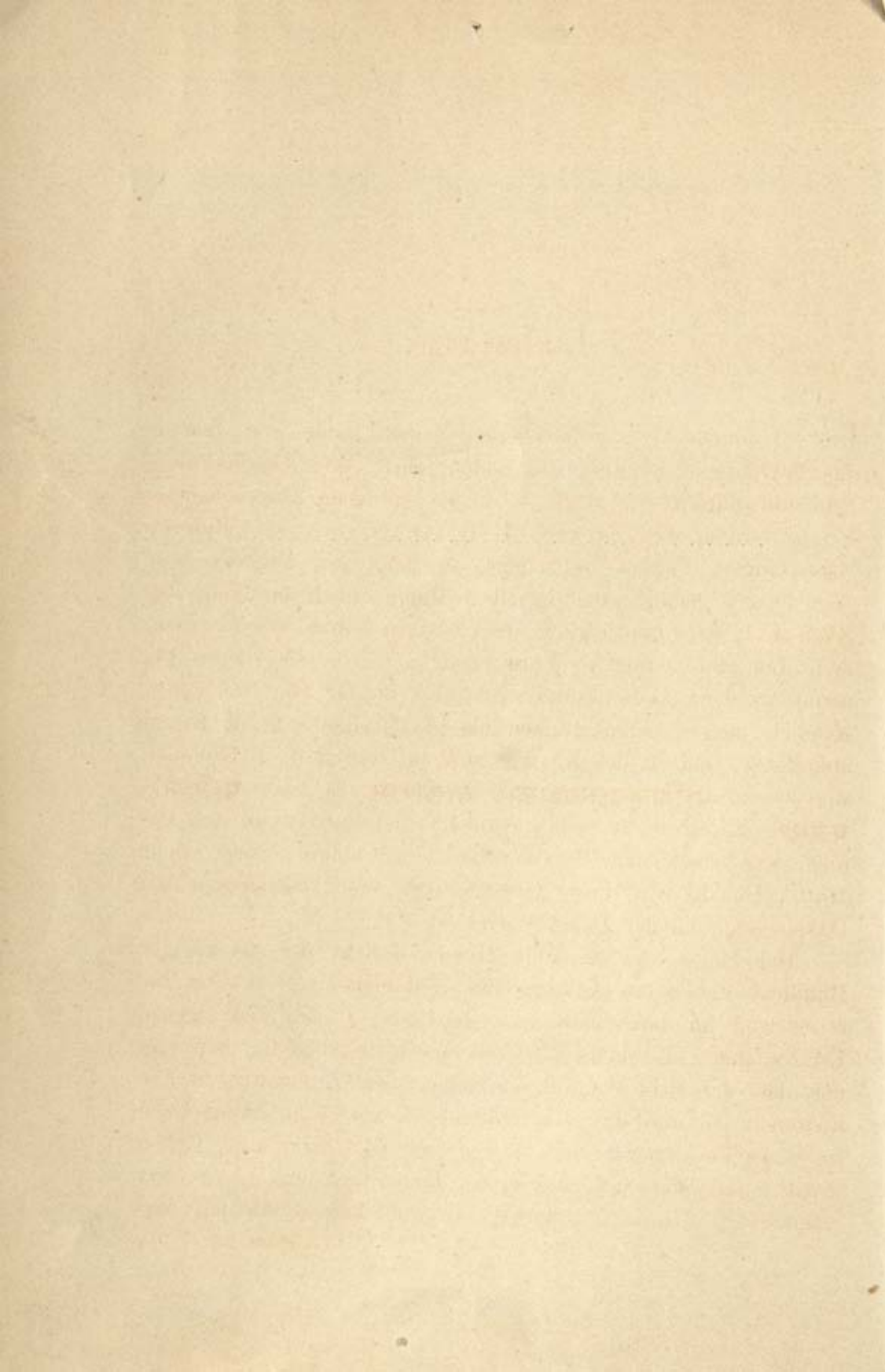
Erste Abtheilung.

	Seite
Einleitung	VII—XX
Pāṇini's Sūtra mit Uebersetzung, Beispielen und Erläuterungen	1—476
Nachträge und Verbesserungen zur ersten Abtheilung	477—480

Original price M. 60.00
(in 1887)

Einleitung.

Unser Grammatiker erwähnt einen Namen Paṇin, von dem er das Patronymicum Pāṇinā zu bilden lehrt. Von diesem Patronymicum dürfen wir nach 4, 1, 95 ein neues Patronymicum Pāṇini bilden, welches nach 4, 1, 163 fgg. einen entfernteren Nachkommen Paṇin's bezeichnet, so lange ein angesehenerer oder älterer Nachkomme desselben Mannes noch am Leben ist. Nach 4, 1, 166 (ursprünglich ein Vārttika) könnte Pāṇini, wenn man ihm eine besondere Ehre erzeigen will, auch Pāṇina genannt werden. Diese Form wird auch in der That bei einem ziemlich jungen Lexicographen als gleichbedeutend mit Pāṇini aufgeführt, und in der Kāçikā zu 2, 4, 21 und 6, 2, 14 finden wir sowohl पाणिन्युपज्ञमकालकं व्याकरणम् als auch पाणिनोपज्ञम्. Es ist nicht wahrscheinlich, dass hier Pāṇini und Pāṇina zwei verschiedene Personen bezeichnen sollten. Nach seiner Mutter Dākshī wird unser Grammatiker auch Dākshīputra und Dākshēja „Sohn der Dākshī“ genannt.

Der chinesische Reisende Hiouen-thsang, der als eifriger Buddhist Indien am Anfange des 7. Jahrhunderts n. Chr. bereiste und im Jahre 648 nach indischen Quellen und eigenen Erfahrungen ein sehr schätzbares Werk bearbeitete, berichtet uns, dass der Ṛshi Po-ni-ni, Verfasser einer Grammatik, in P'o-lo-tou-lo geboren sei. Ein indischer Lexicograph kennt Çalāturija als Beinamen Pāṇini's, und dieses Wort führt unser Grammatiker auf Çalātura zurück in der Bedeutung „aus diesem Orte stammend“. Hiernach unterliegt es wohl keinem Zweifel, dass

P'o-lo-tou-lo nur ein verschriebenes So-lo-tou-lo oder Sa-lo-tou-lo ist. Qalâtura haben wir in der Nähe von Attock zu suchen. Die vom chinesischen Reisenden mitgetheilten Legenden über unseren Grammatiker können wir mit Stillschweigen übergehen.¹

In Somadeva's Märchensammlung Kathâsaritsâgara, die aus dem Anfange des 12. Jahrhunderts n. Chr. stammt, erzählt Vararûki dem Kâṇabhûti (4, 20 fgg.), einem durch den Fluch Kuberâ's zum Piçâka gewordenen Jaksha, dass Pânini ein mit wenig Geist begabter Schüler des Brahmanen Varsha gewesen sei. Der Erzähler fährt folgendermaassen fort: „Da er des Dienstes überdrüssig war, wurde er von der Frau des Varsha fortgeschickt und ging betrübt zum Himâlaja, nach Wissenschaft sich sehnend. Dort erlangte er von dem über seine strengen Kasteiungen erfreuten Çiva eine neue Grammatik, alles Wissens Quell. Darauf kehrte er zurück und forderte mich zum Wettstreit auf. Sieben Tage waren hingegangen, seit unser Streit begonnen hatte. Als er am achten Tage von mir besiegt wurde, erschien plötzlich Çiva, in den Wolken stehend, und erhob ein furchtbares Geschrei. So wurde meine Aindra-Grammatik zu Nichte, und wir Alle, von Pânini besiegt, wurden wieder so dumm wie zuvor.“ An einer anderen Stelle desselben Werkes (2, 45 fg. 4, 116) wird gesagt, dass Varsha in der Stadt Pâtâliputra unter der Regierung des Königs Nanda, des Vaters von Kândragupta, gelebt habe. Ob eine solche Tradition wirklich bestanden, oder ob Somadeva Alles selbst erdichtet hat, lässt sich mit Sicherheit weder bejahen noch verneinen. Dass Pânini im 4. Jahrhundert gelebt hat, ist, wie wir später sehen werden, nicht ganz unwahrscheinlich. Ein Vers im Paṅkatantra (s. Indische Sprüche 7045) lässt Pânini durch einen Löwen ums Leben kommen.

Das älteste grammatische Lehrbuch, welches vollständig auf uns gekommen ist, sind die Sûtra des Pânini. Alle früheren

¹ Ueber alle hier mitgetheilten chinesischen Nachrichten sieh Stanislas Julien, *Mémoires sur les contrées occidentales* u. s. w. I, S. 125 fgg. 151. II, S. 310 fgg. und *Histoire de la vie de Hiouen-thsang* I, S. 85. 165.

grammatischen Werke scheinen durch sein Werk allmählich verdrängt und in Vergessenheit gerathen zu sein. Pāṇini selbst erwähnt folgende Vorgänger: Āpiçali, Kāc̥japa, Gārgja, Gālava, Kākravarmaṇa, Bhāradvāga, Çakatājana, Çakalja, Senaka und Sphotājana; ausserdem noch zwei Schulen: die nördliche (s. u. उदञ्च) und die östliche (s. u. प्राञ्च). Gewöhnlich sind diese Grammatiker anderer Meinung als Pāṇini; bisweilen werden sie jedoch nur aus dem Grunde genannt, weil sie die Begründer einer Regel sind. Im ersten Falle werden sie angeführt, um anzudeuten, dass die gegebene Regel facultativ sei; im anderen Falle werden sie honoris causa erwähnt. Der Name Jāska kommt bei Pāṇini vor, aber nur als Patronymicum von Jaska. Wir haben keinen Grund anzunehmen, dass ein anderer Jāska als der uns bekannte damit gemeint sei.

Da wir das Zeitalter der oben erwähnten Grammatiker nicht kennen, wissen wir nicht, wie tief wir Pāṇini hinabzurücken haben. Versuchen wir aus einem späteren Werke, dem Mahābhāshja, die Zeit zu bestimmen, in welche wir ihn hinaufzurücken wagen dürfen. Wenn es gilt, einen Fürstennamen zu nennen, führt Patañgali (zu Pāṇini 1, 1, 68, Vārttika 8) Pushpamitra (v. l. Pushjamitra¹) an; die v. l. fügt noch Kāndragupta hinzu; also an erster Stelle den ersten Fürsten der auf die Maurja folgenden Dynastie, an zweiter den ersten Fürsten der Maurja. An einer anderen Stelle (zu Pāṇini 5, 3, 99) berichtet Patañgali über die Maurja Etwas, das ihnen nicht gerade zur Ehre gereicht und was nur nach ihrem kurz zuvor erfolgten Sturze (178 v. Chr.) allgemein verständlich sein konnte.² Hieraus hat man, wie ich glaube, mit einigem Rechte geschlossen, dass Patañgali ungefähr um diese Zeit sein Werk, das Mahābhāshja,

¹ Dieser Fürst wird auch zu P. 3, 2, 123, Vārtt. 1 von Patañgali genannt.

² Dieser Umstand und die Art und Weise, wie die Maurja hier eingeführt werden, scheint mir dafür zu sprechen, dass wir es mit einer Argumentation Patañgali's selbst zu thun haben, nicht mit einer aus einem älteren Commentar herübergenommenen Stelle.

geschrieben haben müsse.¹ Aus Kalhana's Râgataranginî (1, 176. 4, 487), die im 12. Jahrhundert n. Chr. verfasst wurde, erfahren wir, dass das Mahâbhâshja unter dem Fürsten Abhimanju, also um die Mitte des 1. Jahrhunderts n. Chr.², in Kâçmîra seit einiger Zeit bekannt war. Wir haben nicht den geringsten Grund anzunehmen, dass Kalhana hier nicht nach einer Ueberlieferung berichtet hätte, und an der Richtigkeit der Ueberlieferung zu zweifeln, liegt auch keine Veranlassung vor. Wenn wir nun erwägen, dass nach den Untersuchungen Kielhorn's³ zwischen Patañgali und Pânini Generationen von Gelehrten, von denen wir aus dem Mahâbhâshja allein Kunde haben, sich mit Pânini's Grammatik gründlich beschäftigt haben, so werden wir wohl nicht fehl gehen, wenn wir zwischen den beiden genannten Grammatikern einen Abstand von zwei Jahrhunderten annehmen.

Weber⁴ will Pânini eine geraume Zeit nach Alexander dem Grossen setzen, weil er annimmt, dass das Wort Javanânî, womit bei Pânini die griechische Schrift bezeichnet wird, mit seinem echt indischen Suffix schwerlich sogleich nach dem Einfall der Javana in Indien gebildet worden sei. Diesen Einwurf, den Weber gegen Benfey's Hypothese, dass Pânini's Werk im Jahre 320 v. Chr. zum Abschluss gekommen sei, vorbringt, scheint mir nicht von Gewicht zu sein, da die Inder doch aller Wahrscheinlichkeit nach viel früher mit Griechen in Berührung gekommen waren und auch von ihrer Schrift Nachricht haben bekommen können.

F. Max Müller⁵ behauptet mit der grössten Entschiedenheit, dass die Schrift, selbst zu monumentalen Zwecken, vor dem

¹ Vgl. Zeitschr. d. D. M. G. 39, 528 fgg. 41, 175 fgg.

² Lassen, Indische Alterthumskunde 2, 413.

³ Vgl. seinen überaus lehrreichen Artikel „Der Grammatiker Pânini“ in „Nachrichten von der Königl. Gesellschaft der Wissenschaften und der Georg-Augusts-Universität zu Göttingen“, 1885, S. 185 fgg.

⁴ Akademische Vorlesungen über Indische Literaturgeschichte S. 335.

⁵ Indien in seiner wissenschaftlichen Bedeutung, S. 180.

dritten Jahrhundert v. Chr. unbekannt gewesen sei. Diese Behauptung würde nicht gegen das von uns angenommene Zeitalter Pāṇini's sprechen, da nach des oben genannten Gelehrten Meinung auch die Brāhmaṇa und Sūtra, die er bekanntlich in ein sehr hohes Alter hinaufrückt, ohne Kenntniss der Schrift verfasst worden seien! Roth¹ hat, wie mir scheint, es beinahe zur Evidenz erhoben, dass die Saṁhitā des R̥gveda (die übrigen Saṁhitā wird er um so weniger ausschliessen) nicht mit dem blossen Gedächtniss, sondern nur mit Hülfe der Schrift hätte zu Stande kommen können. Da die Brāhmaṇa und Sūtra eine Saṁhitā voraussetzen, werden auch sie zu einer Zeit abgefasst sein, da die Schrift schon bekannt war. Dass in der ältesten Zeit geeignetes Material zum Niederschreiben eines Werkes nicht leicht zu erschwingen war, würde nicht gegen den Gebrauch der Schrift, nur gegen die Vervielfältigung eines Werkes sprechen. Eine solche Vervielfältigung lag aber auch gar nicht in der Absicht der Verfasser. Ein niedergeschriebenes Werk wurde sogleich auswendig gelernt und durch mündlichen Unterricht verbreitet. Eine andere Art der Ueberlieferung hätte ja den Interessen der Brahmanen geradezu widersprochen. Das ursprüngliche Manuscript eines Autors blieb vielleicht für immer ein Unicum, das mit der Zeit zu Grunde ging, und alle unsere älteren Texte werden in viel späterer Zeit von Neuem nach dem Gedächtniss niedergeschrieben worden sein. Dazu schritt man aber erst, wenn ein Werk der Vergessenheit anheim zu fallen drohte, wenn man einem unbegabten Schüler zu Hülfe kommen wollte oder wenn man ein Werk aus selbstsüchtigen Absichten einem nicht zur Schule Gehörigen zu verrathen gedachte. Verfuhrn solche Afterautoren ungenau, aus Flüchtigkeit oder in Folge mangelnder Kenntnisse, so sorgten sie dafür, dass wir Sanskritologen jetzt uns den Kopf zerbrechen über ihre Versehen und diese gar dem wahren Autor zuschreiben. Unkritische Commentatoren

¹ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung 26, S. 53 fgg.

ermangelten nicht solche Afteroriginale und sogar spätere Abschriften derselben zu erklären und auf diese Weise zu kanonischen Texten zu stempeln.

Aus dem Umstande, dass die uns bekannten indischen Alphabete auf ein bestimmtes den Semiten entlehntes zurückgehen und wahrscheinlich erst zur Zeit Kandragupta's entstanden seien,¹ darf man noch nicht schliessen, dass die Inder nicht früher eine andere Schrift besessen hätten, da nach meinem und anderer Gelehrten Dafürhalten die ganze indische Literatur mit Ausnahme der vedischen Hymnen (selbstverständlich nicht in der jetzigen Anordnung) eine Bekanntschaft mit der Schrift zur Voraussetzung haben. Wir können uns wohl denken, dass ein begabter Dichter Lieder auch ohne Kenntniss der Schrift dichtet, und dass man durch öfteres Anhören und beständiges Wiederholen Tausende von Versen und auch wohl grosse prosaische Werke auswendig zu lernen vermag; aber dass systematische Werke, wie die Brâhmaṇa und Sûtra, die ein Sammeln, Sortiren, Hin- und Hererwägen, Versetzen, Weglassen und Hinzufügen erfordern, ohne Anwendung der Schrift zu Stande kommen könnten, will mir und Anderen nicht sehr wahrscheinlich erscheinen. Also, entweder ist die Schrift den Indern schon sehr frühe bekannt gewesen, oder die ganze indische Literatur ist eine verhältnissmässig junge. Die früheste Erwähnung der Schrift finden wir im Dhâtupâṭha, wo die Wurzel लिख् die Bedeutung अक्षरविन्यास erhält.²

Eine Anzahl grammatischer Kunstausrücke, wie एकवचन, बहुवचन, गुण, अभ्यास, कृत्, तद्धित, die Pânini gebraucht, finden wir schon bei Jâska und zum Theil im Çatapatha-Brâh-

¹ Nach Halévy in Comptes rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, quatr. sér. XII, S. 214 fgg.

² Ich erlaube mir bei dieser Gelegenheit auf einen von mir im Jahre 1859 veröffentlichten Artikel zu verweisen. Er ist betitelt „Ein paar Worte zur Frage über das Alter der Schrift in Indien“ und ist im Bulletin de l'Académie des Sciences de St. Pétersbourg, T. I, S. 347 fgg. = Mélanges asiatiques, T. III, S. 715 fgg. erschienen.

mana; mehrere bei ihm vorkommende Kunstausrücke auch in anderen Sûtra, die aber jünger sein könnten als Pânini's Sûtra.¹ Die bei mir im Abschnitt „Erklärung der grammatischen Elemente“ S. 147* bis 187* verzeichneten Suffixe, Augmente, Substitute und Sigla mit ihren mannichfachen aufzulösenden und stummen Lauten mögen aber, zum grössten Theil wenigstens, eine Erfindung Pânini's sein. Auch die ganze wunderbare Anordnung des Stoffes werden wir wohl Pânini zuschreiben dürfen.

Unser Grammatiker führt, wenn er dieses auch nicht ausdrücklich sagt, alle Wörter, die uns als zerlegbar erscheinen, schliesslich auf Verbalwurzeln zurück. Einen grossen Theil aber auch für uns zerlegbarer Nominalstämme übergeht er, in dem er uns auf die unâdajas verweist. Die Präpositionen, die auch in der uns vorliegenden Redaction der unâdi-Sûtra nicht zerlegt werden, wird er wahrscheinlich für primitive, unzerlegbare Wörter angesehen haben. Die für primär geltenden Verbalwurzeln finden wir im Dhâtupâṭha verzeichnet. Diese Sammlung wird Pânini zugeschrieben; jedenfalls hat er sie gekannt mit ihrer Eintheilung, ihren Accenten und stummen Lauten, da er alles dieses in seiner Grammatik als bekannt voraussetzt und darauf seine Regeln gründet. Aus practischen Rücksichten führen auch die abgeleiteten Verbalstämme, wie Causativa, Desiderativa, Intensiva und Denominativa, bei Pânini den Namen Verbalwurzel (धातु).

Die Wurzeln erscheinen in der Sprache niemals ohne Suffix. Nominalstämme, wie छिद् u. s. w., die wir für nackte Wurzeln ansehen, sind mit einem Suffix versehen, das wieder abgefallen ist. Jedes wirkliche Wort (पद) geht auf eine Personal- oder Casusendung aus. Indeclinabilia und Nominalstämme in einem Compositum haben gleichfalls ein verloren gegangenes Suffix. Von der Wurzel wird das Verbum finitum durch Anfügung von

¹ Das Wort Sûtra als Bezeichnung einer Gattung von Werken kommt bei Pânini mehrere Male vor, speciell werden nur Nâṭa- und Bhikṣu-Sûtra genannt.

Personalendungen, und Nominalstämme durch Anfügung von *kṛt*-Suffixen gebildet. Das Verbum finitum, mit Ausnahme des reduplicirten Perfects und des Precativs, besteht immer aus drei Theilen: aus der Wurzel, aus der Personalendung und einem Suffixe, welches zwischen beiden eingefügt wird. Bei Formen, in denen dieses Zwischenglied fehlt, wie im Präsenssystem der Wurzeln zweiter und dritter Klasse und in einigen Aoristbildungen, ist das gangbare Suffix abgefallen. Auch Nominalstämme haben bisweilen zwischen Wurzel und *kṛt*-Suffix ein eben solches Zwischenglied. Einem Nominalstamm kommen drei Arten von Suffixen zu: die *taddhita*, die Femininsuffixe und die Casusendungen. Jeder andere Zuwachs, der bei der Bildung eines Stammes oder bei der Anfügung eines Suffixes zum Vorschein kommt, ist ein Augment, das bedeutungslos ist, während die Suffixe stets eine bestimmte Bedeutung haben. Alle übrigen Veränderungen, die ein Stamm, ein Suffix oder Augment erleiden, heißen Substitute. Auch das Verschwinden eines Lautes, einer Silbe, eines Suffixes, ja sogar eines ganzen Wortes (in einem Compositum) gilt für ein Substitut.

Nur selten besteht ein Suffix oder ein Substitut, ein Augment aber niemals, bloss aus den Lauten, die wirklich angefügt oder an die Stelle eines anderen Elements gesetzt werden. In der Regel sind sie noch mit anderen Lauten, die wir stumme nennen, versehen. Diese bezeichnen die Art und Weise der Anfügung, der Bildung des Femininums, der Declination, den Accent u. s. w. und dienen sehr zur Vereinfachung der Regeln. Ein paar Beispiele werden die Sache klar machen. Ein Suffix hat in der Regel den Acut auf der ersten Silbe; ist es aber tonlos, so erhält es ein stummes **प्**; hat es den Acut auf der letzten Silbe, so wird dieses durch ein **च्** bezeichnet; ein stummes **न्** zeigt an, dass das Suffix auf der letzten Silbe den Svarita hat; erhält die erste Silbe des Stammes nach Anfügung eines Suffixes den Acut, so wird dieses durch **न्** (ohne Verstärkung des Stammes), **ञ्** (mit *Vṛddhi* in der ersten Silbe) und **क्** (bei *taddhita*, welche

Vrddhi erfordern) ausgedrückt. Solche stumme Laute mit verschiedenen Accenten haben auch die Wurzeln im Dhâtupâṭha; sie bezeichnen die Art und Weise der Flexion, dass die Wurzel im Parasmaipada oder Âtmanepada oder in beiden gebraucht wird, dass bestimmte Suffixe den Bindevocal इ erhalten, dass ein Nasal infigirt wird, dass bestimmte Nominalstämme von ihr gebildet werden können u. s. w. Auch die Wurzel selbst trägt einen bestimmten bedeutungsvollen Accent.

Pāṇini bedient sich eines sinnigen Mittels, mehrere in irgend einer Beziehung mit einander verwandte Elemente, die in einer bestimmten Reihenfolge aufgeführt zu werden pflegen, unter eine Benennung zu bringen: er fügt an das erste Element den stummen Laut des letzten. Dieser neue Complex von Lauten bezeichnet alle dazwischenliegenden Glieder. Um alle zu einer Consonantengruppe gehörigen Laute zusammenzufassen, fügt unser Grammatiker an die erste nicht-aspirirte Tenuis ein उ; so bezeichnet कु alle fünf Gutturale, चु alle fünf Palatale, ढु alle fünf Cerebrale, तु alle fünf Dentale und पु alle fünf Labiale.

Unser Grammatiker bringt selbstverständlich wie wir begrifflich Zusammengehöriges unter eine gemeinsame Benennung. Auch er fasst z. B. alle Pronomina unter einem gemeinsamen Namen zusammen, unterscheidet sich aber darin von uns, dass er, wenn das Pronomen in einem bestimmten Falle nicht pronominal declinirt wird, nicht wie wir sagt, dass in einem solchen Falle die Regel keine Anwendung finde, sondern, dass das Pronomen in diesem Falle nicht Pronomen heiße oder sei. Ein anderes Beispiel: er sagt nicht, dass ein consonantisch auslautender Nominalstamm vor bestimmten consonantisch anlautenden Suffixen in Bezug auf die euphonische Behandlung des Auslauts wie ein fertiges Wort behandelt werde, sondern, dass der Nominalstamm (प्रातिपदिक) in diesem Falle ein fertiges Wort (पद) heiße oder sei. Aus diesem Verfahren, das den Unterricht durch Vermeidung von beständigen Wiederholungen auf Kosten der Wissenschaftlichkeit vereinfacht, erklären wir uns, dass auch

abgeleitete Verbalstämme, wie Causativa, Desiderativa, Intensiva, Denominativa u. s. w., den Namen Verbalwurzel (धातु) erhalten. Kürze des Ausdrucks ist das Ziel dieser Methode, bei der auch Alles was an oder mit Etwas in einem gegebenen Falle vorzunehmen ist, nicht durch besondere Worte, sondern durch verschiedene Casus ausgedrückt wird. So bezeichnet der blosse Nominativ das was, der Ablativ das wonach, der Locativ das wovor oder in Verbindung womit, der Genetiv das wofür oder woran Etwas treten soll.

Was und wie weit Etwas im Folgenden zu ergänzen ist, gibt Pāṇini in der Regel an. Ein solches Wort, Suffix u. s. w., heisst Adhikāra. Zu 1, 3, 11 habe ich angegeben, wie ein solcher Adhikāra in dieser Ausgabe kenntlich gemacht wird.

Die Anordnung der Sūtra kann uns hier und da befremden, ist aber streng durchdacht und in bewunderungswürdiger Weise durchgeführt. Erstrebt wird die möglichste Kürze und Vermeidung aller Wiederholungen, und dieses wird ohne allen Zweifel erreicht. Je aufmerksamer man Pāṇini's Grammatik studirt, um so mehr wird man über den Scharfsinn und die glückliche Bewältigung des ungeheuren Stoffes erstaunen. Sie ist in ihrer Art ein Meisterstück ersten Ranges. Spätere Grammatiken, die Pāṇini's Sūtra aus der unverrückbaren Ordnung gebracht haben, um alles dem Stoffe nach Zusammengehörige aneinander zu reihen, sind ohne ausführliche Commentare, die stets auf etwas weit Vorangegangenes oder Folgendes Rücksicht nehmen müssen, ganz unverständlich und als Missgriffe zu betrachten.

Nicht zu billigen ist es, wenn Pāṇini bisweilen aus der Construction fällt oder Wurzeln und grammatische Elemente (in der S. 146* angegebenen Bedeutung) gegen seine sonstige Gewohnheit nicht flectirt. Aber auch von grösserer Unachtsamkeit ist er nicht freizusprechen. So erscheint z. B. 3, 3, 90 unter den sechs Wurzeln, die ein Nomen act. auf न (नङ्) bilden, auch प्रङ्. Das stumme ङ् des Suffixes erfordert aber Schwächung der Wurzel, die hier nicht eintritt, da das Nomen act. प्रश्न

lautet und in dieser Form auch bei Pāṇini selbst auftritt. Auf andere kleine Versehen habe ich an der betreffenden Stelle aufmerksam gemacht. Wenn Kāṭjājana solche Versehen rügt, sucht Patañgali sie auf irgend eine spitzfindige Art zu bemänteln. Wer an einer solchen Kritik des grossen Grammatikers Gefallen findet, möge sich in das uns jetzt in musterhafter Ausgabe vorliegende Mahābhāṣhja vertiefen. Ein jüngerer Gelehrter macht sich vielleicht daran, alle derartigen Schwächen zusammenzustellen und unter bestimmte Gesichtspunkte zu bringen; ich habe nur ausnahmsweise auf solche Versehen aufmerksam gemacht. Ueberaus inconsequent verfährt Pāṇini mit den Wurzeln, die bei ihm in ihrer wahren Gestalt, mit einem bedeutsamen stummen Laut, mit einem bedeutungslosen अ oder इ (wenn die Wurzel consonantisch auslautet) oder in der 3. Sg. Praes. auf ति (ohne Rücksicht auf das Genus des Verbums) erscheinen. Consonantisch auslautende Wurzeln treten in dieser ihrer Form in der Regel nur vor Casusendungen auf. In dem Abschnitt „Pāṇini's Wortschatz“ S. 193* fgg. habe ich bei den Wurzeln in Klammern die verschiedenen Formen angegeben, unter denen Pāṇini die in Rede stehenden Wurzeln aufführt.

Von den Werken der profanen Literatur im Gegensatz zur vedischen (zu der auch die Brāhmaṇa gehören¹), die Pāṇini erwähnt, und deren Sprache ohne Zweifel mit der zu seiner Zeit von den Gebildeten geredeten und schlechtweg Bhāṣhā² „Sprache“ genannten übereinstimmte, ist keines auf uns gekommen. Hierher gehören die Nāṭa- und Bhikṣhu-Sūtra, Indragānanīja, Jamsabhīja, Īṣukrandīja u. s. w.; vgl. noch 6, 2, 103. Das Mahā-

¹ Alle Eigenthümlichkeiten der Sprache in den Brāhmaṇa, die in dem späteren klassischen Sanskrit ganz verschwinden, wie die verschiedenen Infinitive, der Conjunctiv u. s. w., werden von Pāṇini ausdrücklich für vedische erklärt.

² Dass भाषार्थ im Dhātupāṭha 10, 242, 257, wie Westergaard und nach ihm F. Max Müller (The Science of Thought, S. 344 fg.) annehmen, anders als गत्यर्थ, शब्दार्थ, हिसार्थ u. s. w., d. i. „die Bedeutung von — habend“, ebendasselbst und bei Pāṇini aufzufassen sei, ist mehr als unwahrscheinlich. Wir wundern uns auch über andere im Dhātup. einer Wurzel gegebenen Bedeutungen.

bhârata wird auch genannt, kann aber, wenn es bei Pânini überhaupt ein bestimmtes Werk bezeichnen sollte, nicht das uns jetzt vorliegende Epos sein, da auf dessen eigenthümliche ungrammatische Formen gar keine Rücksicht genommen wird. In der uns bekannten Literatur nach Pânini gewahren wir einen Verfall der Sprache. Wir vermissen hier die von Pânini geforderte genaue Unterscheidung der verschiedenen Präterita und Futura. Die Verwendung der Participia auf **त** und **तवत्** als Verba finita, die Patañgali schon kennt,¹ wird von Pânini nicht erwähnt, obgleich er es nicht versäumt anzugeben, dass bisweilen die Participia auf **अत्** und **वस्** als Verba finita auftreten. Das periphrastische Perfectum lehrt Pânini nur mit **कृ** bilden,² obgleich schon im Aitareja-Brâhmaṇa einmal (7, 17, 7) **आमन्त्रयामास** vorkommt. In dem von uns mitgetheilten Wortschatz Pânini's finden wir eine grosse Anzahl von Wörtern, nach denen wir in der uns bekannten Literatur vergebens suchen würden. Anzunehmen, dass der wortkarge Pânini solche Wörter zu seinem Vergnügen erfunden haben sollte, liegt gar keine Veranlassung vor. Alle diese Erscheinungen beweisen, dass unserem Grammatiker eine ältere Sprache als das uns jetzt bekannte, sogenannte klassische Sanskrit, vorgelegen hat. Hüten wir uns also ihn nach der uns bekannten Sprache beurtheilen und meistern zu wollen. Auch die ältesten indischen Grammatiker mögen in dieser Hinsicht bisweilen ungerecht gegen ihn gewesen sein.

Die vedische Sprache ist, wie es sich auch erwarten liess, etwas stiefmütterlich behandelt; jedoch fehlt es nicht an einigen feinen Beobachtungen. Dahin gehört z. B. die Angabe, dass **हव्यवाहन** im R̥gveda nur am Ende eines Stollens angetroffen wird, was, soweit ich weiss, kein europäischer Gelehrter bemerkt

¹ Mahābh. I, 9, 11 fgg.

² 3, 1, 40. Wenn Patañgali hier **कृञ्** nicht einfach für die Wurzel **कृ** hält, sondern für ein Siglum, das aus **कृ** 5, 4, 50 und dem **ञ्** von **कृञ्** 5, 4, 58 gebildet sei und demnach auch die in 5, 4, 50 erwähnten Wurzeln **भृ** und **अस्** umfasse, so ist dieses eine Spitzfindigkeit, die alles Maass übersteigt.

hat. Für das, was uns Pāṇini aus uns unbekannten vedischen Texten beibringt, sind wir ihm zu Dank verpflichtet.

Pāṇini's Sūtra sind aller Wahrscheinlichkeit nach nicht übel überliefert. In einigen Handschriften, insbesondere aber in der Kāçikā, finden wir zahlreiche Einschaltungen,¹ die aber mit Hülfe des Mahābhāṣja leicht zu erkennen sind. Einige eingeschobene Sūtra wollte ich nicht entfernen, um nicht die gangbare Numeration zu stören; sie sind von mir eingeklammert worden. Aus dem Umstande, dass weder Kātjājana noch Paṭaṅgali ein Sūtra besonders besprechen, kann noch nicht gefolgert werden, dass es ihnen nicht vorgelegen habe. So ist z. B. 1, 3, 40 ohne 38 und 39 ganz unverständlich, also müssen diese Sūtra von ihnen gekannt worden sein, obgleich sie nicht besprochen werden. Ebenso verhält es sich mit 1, 3, 48. 58. Kielhorn wird uns wohl einmal alle die Sūtra angeben, auf die das Mahābhāṣja sich im Verlaufe des Werkes bezieht, ohne sie an der erwarteten Stelle vorzuführen.

In der vorliegenden Ausgabe habe ich es mir angelegen sein lassen, das Verständniss unseres Grammatikers auf jegliche Weise zu erleichtern. Die erste Abtheilung des Werkes hat E. Windisch mit liebevoller Aufmerksamkeit gelesen und mir manche gute Bemerkung zukommen lassen. Auch Kielhorn, dem grossen Kenner der indischen Grammatiker, verdanke ich Manches. Die Art und Weise, wie ich die beim ersten Anblick räthselhaft erscheinenden grammatischen Elemente wiedergegeben habe, findet man auf S. 146* fg. auseinandergesetzt. Die Beispiele habe ich der Kāçikā, ausnahmsweise aber auch dem Mahābhāṣja entlehnt. Offenbare Fehler in der Ausgabe der Kāçikā habe ich stillschweigend verbessert. Die meisten dieser Beispiele sind wohl aus älteren Commentaren herübergenommen worden. Ein Semikolon zwischen den Beispielen ist stets bedeutungsvoll; so ist z. B. zu 4, 2, 76 दात्तामिची ein Beispiel zu

¹ Vgl. den in Note 3 S. X angeführten Artikel von Kielhorn.

सौवीर, वैधूमायी zu **सास्व, काकन्दी** und die folgenden zu **प्राञ्चः**. Die Präpositionen habe ich stets vom Verbum finitum und von anderen Präpositionen getrennt, da Pāṇini solche Verbindungen nicht für Composita hält.

Für die vortreffliche Herstellung des Werkes wird man dem Verleger desselben, Herrn Hermann Haessel, und der Drugulin'schen Officin den ihnen gebührenden Dank gewiss nicht vorenthalten.

Die Arbeit des Corrigirens ist mir bedeutend erleichtert worden durch die ausserordentliche Geschicklichkeit zweier intelligenten Setzer, der Herren Gustav Lälins und Bruno Petzold.

Leipzig, den 22. November 1887.

O. BÖHTLINGK.

॥ अथ शब्दानुशासनम् ॥

अ इ उण् ॥ १ ॥ ऋ लृ क् ॥ २ ॥ ए ओङ् ॥ ३ ॥ ऐ औच् ॥ ४ ॥
ह य व रट् ॥ ५ ॥ लण् ॥ ६ ॥ ज म ङ ण नम् ॥ ७ ॥ भ भञ् ॥ ८ ॥
घ ढ धष् ॥ ९ ॥ ज ब ग ड दश् ॥ १० ॥ ख फ छ ठ थ च ट तव् ॥ ११ ॥
क पय् ॥ १२ ॥ श ष सर् ॥ १३ ॥ हल् ॥ १४ ॥

Die vorstehenden, das Alphabet enthaltenden Sūtra führen den Namen प्रत्याहारसूत्राणि oder अक्षरसमान्नाय, später auch शिवसूत्राणि oder माहेश्वराणि सूत्राणि. Am Ende eines jeden Sūtra steht ein Consonant mit dem Virāma, der an dieser Stelle nicht zum Alphabet gehört, sondern nur dazu dient eine Anzahl von Lauten in kürzester Form zu bezeichnen. Dieses geschieht auf die Weise, dass man den ersten Laut der zusammenzufassenden Gruppe mit dem auf den letzten Laut dieser Gruppe folgenden vocallosen Consonanten verbindet (1, 1, 71). So bezeichnet z. B. अण् die Vocale अ, इ, उ; एङ् die Diphthonge ए, ओ; एच् alle Diphthonge; अच् alle Vocale, हल् alle Consonanten, अल् alle Laute. Die Consonanten sind so angeordnet, wie es die Grammatik bei der Lehre von den Lautveränderungen verlangt. ह erscheint zweimal, um die Sigla (प्रत्याहार) हल् und हश् bilden zu können. Um die Consonanten in der Reihenfolge, wie wir sie kennen, nach Gruppen zusammenzufassen, setzt Pāṇini an den ersten Consonanten der Gruppe den Vocal उ; so bezeichnet कु die Gutturale, चु die Palatale u. s. w. (1, 1, 69). Die langen Vocale fehlen im Alphabet, weil in Pāṇini's Grammatik der kurze Vocal auch die entsprechende Länge in sich begreift; soll diese ausgeschlossen werden, so wird dem kurzen Vocal त् angefügt (1, 1, 70). Pāṇini verwendet folgende 40 Sigla: अक्, अच्, अट्, अण् (als Bezeichnung zweier Gruppen), अम्, अल्, अश्, इक्, इच्, इण्, उक्, एङ्, एच्, ऐच्, खय्, खर्, ङम्, चर्, छय्, जश्, झय्, झर्, भल्, भश्, भय्, व्यश्, भय्, मय्, यज्, यण्, यम्, यय्, यर्, रल्, रल्, व्यश्, यर्, शल्, हल् und हश्.

वृद्धिरादैच् ॥ १ ॥

आ, ऐ und औ heissen Vrddhi.

Pāṇini erklärt absichtlich वृद्धि vor गुण und setzt es als Prädicat gegen seine Gewohnheit an den Anfang des Sūtra, um sein Werk mit einem Glück verheissenden Worte zu beginnen.

अदेर् गुणः ॥ २ ॥

अ, ए und ओ heissen Guṇa.

इको गुणवृद्धी ॥ ३ ॥

Wenn Guṇa und Vrddhi vorgeschrieben werden, so ist implicite damit gesagt, dass sie an die Stelle von इ, उ, अ oder ऌ nebst deren Längen treten.

न धातुलोप आर्धधातुके ॥ ४ ॥

Wenn ein ārdhadhātuka genanntes Suffix (s. 3, 4, 114 fgg.), vor welchem ein Verbalstamm eine Einbusse erleidet, folgt, finden Guṇa und Vrddhi für jene Vocale nicht statt.

Beispiele लोलुप, मरीमज्ज, Adjective vom Intens. von लृ und मज्ज. Nach 2, 4, 74 fällt vor dem Suffix अच्, d. i. अ, das य vom Intensivstamm लोलूय und मरीमज्ज्य ab. Ohne unser Sūtra würde nach 7, 3, 84 लोलय und nach 7, 2, 114 मरीमार्ज्ज zu bilden sein.

किङिति च ॥ ५ ॥

Auch nicht vor solchen Suffixen, die mit einem stummen क् oder इ versehen sind.

Nach 7, 3, 84 müssten die Participialendung त् und die Personalendung तम् Guṇa bewirken, da aber jene क्त heisst und diese nach 1, 2, 4 इत् ist, bildet man क्त, nicht कर्त, und चिनुतः, nicht चिनोतः. In Folge unseres Sūtra heisst es auch trotz 7, 2 114 nicht मार्जन्ति, sondern मज्जन्ति.

दीधीवेवीटां च ॥ ६ ॥

Auch für die Endvocale der Wurzeln दीधी und वेवी, sowie für das Augment (Bindevocal) इ, treten jene Verstärkungen nicht ein.

Nach 7, 3, 84 würde man von den genannten Wurzeln das Nomen act. दीध्यन und वेव्यन bilden müssen; es lautet aber दीध्यन् und वेव्यन्. Der Charakter des periphr. Futurum (लुट्) ist तास् (तासि). Von भू lautet der Stamm dieses Fut. mit dem Augment इ (इट्) भवितास्; für die Endung der ersten (unserer dritten) Person wird nach 2, 4 85 आ (डा) substituiert, und vor dieser Endung fällt nach 6, 4, 143 आस् ab, so dass भवित् als Stamm übrigbleibt. Dieses müsste ohne unser Sūtra nach 7, 3, 86 mit der Personalendung आ nicht भविता, sondern भवेता ergeben.

हलो ऽनन्तराः संयोगः ॥ ७ ॥

Unmittelbar aufeinander folgende Consonanten heissen Saṃjoga (Doppelconsonanz).

मुखनासिकावचनो ऽनुनासिकः ॥ ८ ॥

Ein mit Mund und Nase ausgesprochener Laut heisst anunâsika (nasal).

तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् ॥ ९ ॥

Was an derselben Stelle und mit derselben Thätigkeit des Mundes ausgesprochen wird, heisst savarṇa (homogen).

नाज्झलौ ॥ १० ॥

Ein Vocal (अच्) und ein Consonant (हल्) sind einander nicht homogen.

Wenn also von Vocalen die Rede ist, so versteht man unter einem homogenen Laute wieder einen Vocal, und ebenso bei Consonanten wieder nur einen Consonanten.

ईददेद्विवचनं प्रगृह्यम् ॥ ११ ॥

Die Dualendungen ई, ऊ und ए heissen praghja.

Solche Vocale erfahren vor einem folgenden Vocale keine Veränderung.

अदसो मात् ॥ १२ ॥

Beim Pronomen अदस् heissen diese Vocale so, wenn sie nach म् stehen.

अमी अत्र und अमू अत्र, aber अमुके ऽत्र.

शे ॥ १३ ॥

Das vedische ए in अस्मे und युष्मे ist auch praghja.

निपात एकाजनाङ् ॥ १४ ॥

Desgleichen eine aus einem einzigen Vocal bestehende Partikel, mit Ausnahme von आ Adverb und Präposition.

ओत् ॥ १५ ॥

Desgleichen eine auf ओ auslautende Partikel.

संबुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्षे ॥ १६ ॥

Ein ओ des Vocat. Sg. ist nach Çakalja's Meinung vor einem nicht-vedischen इति praghja.

उज् ऊं ॥ १७ ॥ १८ ॥

An die Stelle der Partikel उ kann vor einem solchen इति auch ऊं treten.

Wird auf eine gezwungene Weise auch in zwei Sūtra (उज्: und ऊं) zerrissen.

ईदूतौ च सप्रम्यर्थे ॥ १९ ॥

Auch ई und ऊ sind praghja, wenn sie die Bedeutung des Locativs haben.

सोमो गौरी अग्नि अतः RV. 9, 12, 3.

दाधा घृदाप् ॥ २० ॥

Die verschiedenen Wurzeln दा und घा heissen ghu, mit Ausnahme des दा mit dem stummen Laut ढ.

दाप् wird abgesondert, weil es besonderen Regeln unterliegt.

आद्यन्तवदेकस्मिन् ॥ २१ ॥

Bei einem aus einem einzigen Laute bestehenden Elemente wendet man sowohl die für einen Anlaut, als auch die für einen Auslaut geltenden Regeln an.

Wenn 3, 1, 3 gesagt wird, dass ein Suffix den Acut auf der ersten Silbe hat, so gilt dieses auch für das अण् genannte Suffix अ. Nach 7, 3, 102 wird das auslautende अ eines Nominalstammes vor der Casusendung भ्याम् durch die Länge ersetzt. Diese Regel ist nach unserm Sūtra auch bei dem Pronominalstamm अ anzuwenden: man bildet आभ्याम् wie वृक्षाभ्याम्.

तरप्तमपौ घः ॥ २२ ॥

Die unbetonten Suffixe तर und तप्त heissen gha.

बहुगणवतुडति संख्या ॥ २३ ॥

बहु, गण und die Wörter auf वत् (wie तावत् u. s. w.) und अति (wie कति u. s. w.) heissen (wie die eigentlichen Zahlwörter) Saṁkhjā (Zahlwörter).

Diese Wörter sind, wenn von Zahlwörtern die Rede ist, mit einbegriffen.

षान्ता षट् ॥ २४ ॥

Ein auf ष् und ण् auslautendes Zahlwort heisst shash.

Diese zeigen viele gemeinsame Erscheinungen, so z. B. dass sie im Nomin. und Acc. kein Casuszeichen annehmen.

इति च ॥ २५ ॥

Desgleichen die auf अति (wie कति u. s. w.) auslautenden.

क्तवतू निष्ठा ॥ २६ ॥

Die Participialsuffixe -त und -तवत् (तवन्त्, f. वृ) heissen Nishthā.

सर्वादीनि सर्वनामानि ॥ २७ ॥

सर्व u. s. w. heissen Sarvanāman (Pronomina).

विभाषा दिक्समासे बहुव्रीहौ ॥ २८ ॥

Wenn diese in einem Bahuvrīhi zur Bezeichnung einer Weltgegend componirt werden, können sie Pronomina sein (d. i. wie diese declinirt werden).

उत्तरपूर्वस्य oder उत्तरपूर्वाये, दक्षिणपूर्वस्य oder दक्षिणपूर्वाये. Vgl. 2, 2, 26.

न बहुव्रीहौ ॥ २९ ॥

In allen andern Fällen sind sie in einem Bahuvrihi keine Pronomina.

प्रियविश्वाय, प्रियोभयाय, द्वन्याय, त्र्यन्याय.

तृतीयासमासे ॥ ३० ॥

Auch nicht am Ende eines Compositums, wenn das vorangehende Wort als Instrumental zu fassen ist.

मासपूर्वाय, संवत्सरपूर्वाय.

द्वंद्वे च ॥ ३१ ॥

Auch nicht am Ende eines Dvaṁdva.

पूर्वापराणाम्, कतरकतमानाम्.

विभाषा जसि ॥ ३२ ॥

Im Nominativ Pl. eines Dvaṁdva können sie Pronomina sein.

कतरकतमे oder कतरकतमाः.

प्रथमचरमतयाल्पार्धकतिपयनेमाश्च ॥ ३३ ॥

Auch प्रथम, चरम, die auf तय auslautenden Wörter (wie द्वितय u. s. w.), अल्प, अर्ध, कतिपय und नेम können im Nominativ Pl. Pronomina heissen.

प्रथमे oder प्रथमाः, चरमे oder चरमाः, द्वितये oder द्वितयाः u. s. w.

पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् ॥ ३४ ॥

पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर und अधर können in ihren örtlichen oder zeitlichen Bedeutungen im Nominativ Pl. Pronomina sein, wenn kein Name damit gemeint wird.

पूर्वे oder पूर्वाः, परे oder पराः, दक्षिणे oder दक्षिणाः, उत्तरे oder उत्तराः u. s. w., aber दक्षिणा („geschichte“) इमे गायकाः und उत्तराः कुरवः.

स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् ॥ ३५ ॥

Desgleichen स्व, wenn es nicht Verwandte oder Reichthum (Besitz) bezeichnet.

स्वे oder स्वाः पुत्राः, aber धूमायन्त इवाश्लिष्टाः प्र ज्वलन्तीय संहताः । उन्मुकानीय मे ऽमी स्वा ज्ञातयो भरतर्षभ ॥ und प्रभूताः स्वा (= धनानि) न दीयन्ते.

अन्तरं बहिर्योगोपसंभ्यानयोः ॥ ३६ ॥

Desgleichen अन्तर in Beziehung zu „draussen“ und in Verbindung mit „Untergewand“.

अन्तरे oder अन्तरा गृहाः, ebenso शकटाः. Nach der Kāçikā soll अन्तर in Verbindung mit गृह „ausserhalb der Stadt gelegen“ bedeuten.

स्वरादिनिपातमव्ययम् ॥ ३७ ॥

स्वर् u. s. w. und die Partikeln (s. 1, 4, 57 fgg.) heissen Avjaja (Indeclinabilia).

तद्धितश्चासर्वविभक्तिः ॥ ३८ ॥

Desgleichen ein auf ein taddhita-Suffix ausgehendes Wort, wenn es nicht mit allen Casusendungen versehen werden kann.

Hierher gehören ततस्, यतस्, तत्र, यत्र, तदा, यदा, सर्वदा, सदा u. s. w. Die Suffixe तस् u. s. w. sind sowohl taddhita als auch Casusendungen; s. 5, 3, 7 fgg.

कृन्मेजन्तः ॥ ३९ ॥

Desgleichen ein mit einem kṛt-Suffix gebildetes Wort, wenn es auf म oder einen Diphthongen auslautet.

Gemeint sind Formen wie स्मारम्, भोक्तुम्, जीवसे, पिबथ्यै u. s. w.

क्तातोसुनक्सुनः ४० ॥

Desgleichen der Absolutiv auf -त्वा und die Infinitive auf -तोस् und -अस्.

Nach 1, 1, 56 gehört auch य als Substitut von त्वा hierher.

अव्ययीभावश्च ॥ ४१ ॥

Und auch ein Avjajibhāva.

शि सर्वनामस्थानम् ॥ ४२ ॥

Die Endung इ im Nomin. und Acc. Pl. neutr. heisst Sarvanāmasthāna.

सुडनपुंसकम् ॥ ४३ ॥

Desgleichen die Endungen des Nom. Sg., Du. und Pl., und des Acc. Sg. und Du., aber nicht bei einem Neutrum.

न वेति विभाषा ॥ ४४ ॥

„Oder auch nicht“ heisst Vibhāṣhā.

Alternative, nach Belieben, facultativ, nicht nothwendig.

इग्यणः संप्रसारणम् ॥ ४५ ॥

Wenn इ, उ, ऋ und ॠ respective an die Stelle von य्, व्, र् und ल् treten oder getreten sind, so heisst dieses Saṃprasāraṇa. Vgl. 6, 1, 108.

आद्यन्तौ टकितौ ॥ ४६ ॥

Was ट zum stummen Laute (इत्) hat, wird an den Anfang, was क् zum stummen Laute hat, an das Ende gefügt.

इट् heisst z. B. ein vorn anzufügendes इ, युक् ein hinten anzufügendes य्.

मिदचो ऽन्यात्परः ॥ ४७ ॥

Was म् zum stummen Laute hat, folgt auf den letzten Vocal.

7, 1, 58 wird gelehrt, dass bestimmte Wurzeln das Augment नुम् d. i. न् erhalten.

Dieses muss nach unserm Sūtra vor dem Endconsonanten eingeschoben werden.

एच इग्रस्वादेशे ॥ ४८ ॥

An die Stelle der Diphthonge treten, wenn eine Kürze substituirt werden soll, die entsprechenden einfachen Vocale (इ und उ).

घट्टी स्थानेयोगा ॥ ४९ ॥

Der Genetiv in einem Sūtra bezeichnet dasjenige, an dessen Stelle Etwas treten soll.

स्थाने ऽन्तरतमः ॥ ५० ॥

An die Stelle eines Andern tritt stets das nächst Verwandte.

उरण् रपरः ॥ ५१ ॥

Wenn gelehrt wird, dass अ, इ oder उ nebst deren Längen an die Stelle von ऋ oder ॠ treten, so ist jenen Vocalen र hinten anzusetzen.

So z. B. 6, 1, 111. 7, 2, 114.

अलो ऽन्यस्य ॥ ५२ ॥

Wenn eine Substitution gelehrt wird, so heisst dieses, dass das Substitut an die Stelle des letzten Lautes (nicht des Ganzen) zu treten habe.

इद्रोण्याः 1, 2, 50 bedeutet, dass इ an die Stelle von ई in गोणी tritt.

डिच्च ॥ ५३ ॥

Auch ein (aus mehr als einem Laute bestehendes) Substitut, das इ zum stummen Laute hat, tritt an die Stelle des letzten Lautes.

Ausnahme zu 1, 1, 55.

आदेः परस्य ॥ ५४ ॥

Wenn eine Substitution an Etwas vorgenommen werden soll, das auf ein Andres (welches in diesem Fall im Ablativ steht) folgt, so heisst dieses, dass das Substitut an die Stelle des ersten Lautes des so folgenden Lautcomplexes tritt.

7, 2, 83 heisst es ईदामः, wozu aus dem vorangehenden Sūtra आनस्य zu ergänzen ist: für आन nach Wurzel अस् wird ई substituirt. Nach unserm Sūtra bedeutet dieses aber: ई wird für den Anlaut von आन substituirt.

अनेकाल्शित् सर्वस्य ॥ ५५ ॥

Ein aus mehr als einem Laute bestehendes Substitut und eines, das श् zum stummen Laute hat, tritt an die Stelle des Ganzen.

अस्तेभूः 2, 4, 52 bedeutet: भू tritt an die Stelle von Wurzel अस्; जःशसोः शिः 7, 1, 20: इ tritt an die Stelle der Casusendungen अस् Nomin. und Acc. Pl., nicht aber: an die Stelle von स्.

स्थानिवदादेशो ऽनल्विधौ ॥ ५६ ॥

Das Substitut ist denselben Regeln unterworfen, welche für das Primitive gelten, jedoch nicht in Betreff seiner lautlichen Bestandtheile.

So ist z. B. ल्यप् (य) als Substitut von ल्वा (त्वा) nach 1, 1, 40 ein Avjaja und auch कित्, aber das य् verhält sich zu einem vorangehenden Laute wie य्, nicht wie त्.

अचः परस्मिन्पूर्वविधौ ॥ ५७ ॥

Das durch das Folgende bedingte Substitut für einen Vocal verhält sich indessen in Bezug auf eine euphonische Regel, die einen ihm vorangehenden Laut betrifft, wie der primitive Vocal.

An पटु wird vor dem Femininsuffix ई für उ-य् substituirt. Tritt an पट्टी die Casusendung आ, so wird य् für ई substituirt, und dieses Substitut verhält sich in Bezug auf den vorangehenden Laut wie das primitive ई, indem der Halbvocal य् bleibt, obgleich auf ihn kein Vocal mehr folgt. Der Instrum. lautet पट्टया, nicht पटुया.

न पदान्तद्विर्वचनवरेयलोपस्वरसवर्णानुस्वारदीर्घजश्चर्विधिषु ॥ ५८ ॥

Die vorangehende Regel wird aufgehoben, wenn es sich handelt 1) um den Auslaut eines Wortes, 2) um eine Lautverdoppelung, 3) um den Ausfall des Intensiv-Charakters य् vor dem Suffix वर, 4) um den Accent, 5) um einen homogenen Laut, 6) um einen Anusvâra, 7) um eine Länge, 8) um einen tönenden nicht-aspirirten Consonanten und 9) um einen tonlosen nicht-aspirirten Consonanten.

Zu 1) Der Anlaut von अस् ist in सन्ति abgefallen; wenn diesem कानि vorangeht, so ist dieses abgefallene अ wirkungslos in Bezug auf das vorangehende इ, da dieses vor सन्ति nicht in य् übergeht. Zu 2) सुधी und उपास्य giebt मुधुपास्य; hier ist das ursprüngliche ई in Bezug auf die Verdoppelung von ध् als nicht mehr vorhanden zu betrachten, da nach 8, 4, 47 wohl vor य्, aber nicht vor einem Vocal, ध् zu छ् werden kann. Man darf also मुधुपास्य schreiben. Zu 3) Nach 3, 2, 176 bildet man vom Intensivum von या ein Adjectiv auf वर; nach 6, 4, 48 muss das अ des Intensiv-Charakters vor य् abfallen. Wenn dieser Abfall in Bezug auf die Behandlung des nachbleibenden य् als nicht geschehen betrachtet würde, dann dürfte dieses nicht nach 6, 1, 66 ausfallen, und wir erhielten nicht यायावर. Zu 4) Der mit dem Suffix सन् von कृ gebildete Desiderativstamm चिकीर्ष् verliert nach 6, 4, 48 vor dem Suffix अक (गुलु) das schliessende अ. Wenn dieser Abfall nicht als definitiv erfolgt angesehen würde, könnte der Acut in चिकीर्षक, der in Folge des stummen ल् im Suffix गुलु auf der diesem Suffix unmittelbar vorangehenden Silbe ruhen muss, nicht auf das ई bezogen werden. Zu 5) und 6) Von der Wurzel शिष् wird der Präsensstamm शिनय् gebildet. Vor gewissen Personalendungen fällt nach 6, 4, 111 das अ des Suffixes न aus; wenn nun dieser Ausfall in Bezug auf das vorangehende न् als nicht erfolgt betrachtet würde, könnte nicht शिषन्ति nach 8, 3, 24 und nicht शिषिष्ठ nach 8, 4, 58 gebildet werden. Zu 7) In प्रतिदिवन् fällt nach 6, 4, 134 vor vocalisch

anlautenden Casusendungen das **अ** aus. Wenn dieser Ausfall in Bezug auf die Verlängerung des **इ** in der vorangehenden Silbe als nicht erfolgt betrachtet würde, könnte dieses nicht nach 8, 2, 77 verlängert werden, es bliebe **प्रतिदीवः** unerklärt. Zu 8) In der Wurzel **घम्** fällt vor dem Suffix **ति** nach 6, 4, 100 der Vocal aus und in Folge dessen auch der Auslaut nach 8, 2, 26. Das **त्** des Suffixes geht wegen **घ्** nach 8, 2, 40 in **ध्** über. Wenn nun der Wurzelvocal als nicht ausgefallen betrachtet würde in Bezug auf das vorangehende **घ्**, dann könnte dieses nicht nach 8, 4, 53 in **ग्** übergehen, und die Form **ग्धि** bliebe unerklärt. Zu 9) Dieselbe Wurzel **घम्** verliert vor den Personalendungen **अतुम्** und **उम्** des Perfects nach 6, 4, 98 ihren Vocal. Mit diesem Ausfall hört auch der Einfluss des ausgefallenen Vocals auf das vorangehende **घ्** auf, dieses geht in Folge dessen nach 8, 4, 55 in **क्** über, worauf nach 8, 3, 60 **स्** zu **प्** wird. Auf diese Weise erhalten wir die Formen **जघतुः** und **जघुः**.

द्विर्वचने ऽचि ॥ ५९ ॥

Vor einem vocalisch anlautenden Suffix verhält sich das Substitut für einen Vocal in Bezug auf die Bildung der Reduplication wie der primitive Vocal.

Der Wurzelvocal von **पा** fällt vor den Personalendungen **अतुम्** und **उम्** nach 6, 4, 64 ab. Die Reduplication wird nach 6, 1, 1 und 7, 4, 59 gebildet, als wenn das **आ** nicht abgefallen wäre.

अदर्शनं लोपः ॥ ६० ॥

Das nicht zur Erscheinung Kommen heisst Lopa (Schwund).

प्रत्ययस्य लुक्शुलुपः ॥ ६१ ॥

Das nicht zur Erscheinung Kommen eines Suffixes wird durch **लुक्**, **शु** und **लुप्** bezeichnet.

प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् ॥ ६२ ॥

Wenn ein Suffix auch schwindet, so tritt doch Alles ein, was durch dasselbe bedingt ist.

Nach 1, 4, 14 heisst das, was mit einer Casus- oder Personalendung versehen ist, **पद** „fertiges Wort“. Obgleich nun im Nomin. **अग्निचित्** die Casusendung und im Verbum finitum **अहन्** die Personalendung abgefallen ist, so heissen diese dennoch **पद**.

न लुमताङ्गस्य ॥ ६३ ॥

Wenn ein Suffix aber durch **लुक्**, **शु** oder **लुप्** schwindet, so tritt das durch das Suffix in Bezug auf den Stamm Bedingte nicht ein.

Nach 4, 1, 105 wird das Patronymicum von **गर्ग** mit dem Suffix **यङ्** gebildet, das aber im Plural nach 2, 4, 64 verschwindet. Das **ङ्** in **यङ्** erfordert die Substitution von **यद्धि** für den ersten Vocal des Stammes und auch Betonung desselben (**गौर्ग्य**).

Da das Suffix durch die Bezeichnung **लुक्** verschwindet, geht die Wirkung des

stummen अ् im Plural verloren (गणोः). Nach den Wurzeln der dritten Klasse verschwindet der Präsens-Charakter अ (अप्) nach 2, 4, 75 durch ण्. अप् erfordert nach 7, 3, 84 Substitution von गुण für den Wurzelvocal, diese unterbleibt aber nach unserm Sūtra in जुहुतः (in जुहोति ist गुण durch die Personalendung hervorgerufen). Zu लुप् s. 1, 2, 51.

अचो ऽन्यादि टि ॥ ६४ ॥

Der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten heisst णि.

अलो ऽन्यात्पूर्व उपधा ॥ ६५ ॥

Der dem letzten Laute vorangehende Laut heisst Upadhā.

तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य ॥ ६६ ॥

Wenn Etwas im Locativ angegeben wird, so heisst dieses, dass an dem diesem unmittelbar Vorangehenden Etwas vorzunehmen ist.

इको यणचि 6, 1, 77 bedeutet: an die Stelle von इक् tritt यण् vor einem Vocal.

तस्मादित्युत्तरस्य ॥ ६७ ॥

Wenn Etwas im Ablativ angegeben wird, so heisst dieses, dass an dem auf diesen unmittelbar Folgenden Etwas vorzunehmen ist.

तिङ्शितः 8, 1, 28 bedeutet: ein तिङ् (ein Verbum finitum) nach einem अतिङ् (nicht Verbum finitum); zu ergänzen: ist unbetont.

स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा ॥ ६८ ॥

Unter einem in den Sūtra vorkommenden Worte ist nur eben dieses Wort in dieser seiner lautlichen Erscheinung (nicht etwa die Synonyme oder Unterbegriffe) gemeint; ist aber das Wort ein grammatisch-technisches, so ist nicht dieses Wort selbst gemeint, sondern das, was es bezeichnet.

Diese Regel beobachtet Pāṇini nicht immer.

अणुदित् सवर्णस्य चाप्रत्ययः ॥ ६९ ॥

Die Vocale, die Halbvocale und ein Consonant mit stummem उ (wie कु, चु, दु, तु, पु) bezeichnen, wenn sie nicht Suffixe sind, zugleich ihre homogenen Laute.

तपरस्तत्कालस्य ॥ ७० ॥

Ein Vocal mit folgendem त् bezeichnet nur den Vocal seiner Quantität.

अत् nur das kurze अ, इत् nur das kurze इ u. s. w.

आदिरन्येन सहेता ॥ ७१ ॥

Der erste Laut und das erste Suffix einer Reihe bezeichnen, wenn sie mit dem zuletzt stehenden stummen Laute versehen werden, auch alles Dazwischenliegende.

Beispiele für die Bildung solcher Sigla für die Laute des Alphabetes sind oben unter den Gīvasūtra gegeben worden. 4, 1, 2 werden die Casusendungen aufgeführt,

die erste ist सु (स des Nominativs), die letzte सुप् (सु des Locativs); nach unserm Sūtra wird सुप् die Bezeichnung einer Casusendung überhaupt. Nach 3, 4, 78 ist die erste Personalendung तिप् (ति), die letzte महिङ् (महि); तिङ् bezeichnet nach unserm Sūtra eine Personalendung überhaupt.

येन विधिस्तदन्तस्य ॥ ७२ ॥

Was als nähere Bestimmung eine Regel veranlasst, bezeichnet zugleich das damit Auslautende.

3, 1, 97 heisst es अचो यत् „an einen Vocal wird zur Bildung des Partic. fut. pass. das Suffix यं gefügt.“ Da hier von Wurzeln die Rede ist, so ist Vocal so v. a. eine vocalisch auslautende Wurzel.

वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद्बृद्धम् ॥ ७३ ॥

Wenn der Vocal der ersten Silbe ein आ, ऐ oder औ ist, dann heisst der ganze Complex vṛddha.

त्यदादीनि च ॥ ७४ ॥

Desgleichen die Pronomina त्यद् u. s. w.

Von diesen werden dieselben Ableitungen gebildet wie von den eigentlichen vṛddha. Wie nach 4, 2, 114 von गार्ग्य गार्गाय gebildet wird, so auch त्यदीय von त्यद् u. s. w.

एङ् प्राचां देशे ॥ ७५ ॥

Wenn die erste Silbe in einem Ortsnamen der östlichen Völker ein ए oder ओ enthält, so heisst dieser Name gleichfalls vṛddha (d. i. wird so behandelt).

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

गाङ्कुटादिभ्यो ऽञ्जिण्डित् ॥ १ ॥

Alle Suffixe, die nicht ein ञ् oder ण् zum stummen Laute haben, werden, wenn sie an die Wurzeln गा „gehen“ und an कुट् und die darauffolgenden Wurzeln angefügt werden, so angesehen, als wenn sie ein ङ् zum stummen Laute hätten.

Die Suffixe mit einem stummen ङ् bewirken keine Steigerung der Wurzel, wohl aber eine Schwächung derselben. Unter गाङ् ist nach der Kāçikā die für ङ् substituirte Wurzel गा gemeint; s. 2, 4, 49 fgg. Von dieser Wurzel bildet man nach 6, 4, 66 अङ्गमीष्ट u. s. w., obgleich das Suffix hier nicht von Hause aus ङित् ist. Ebenso कुटित्व, कुटितुम् u. s. w.

विज् इट् ॥ २ ॥

Desgleichen ein mit dem Augment इ versehenes Suffix nach der Wurzel विज्. उद्विजित्व, उद्विजितुम्, aber उद्वेजन, उद्वेजनीय.

विभाषोर्णोः ॥ ३ ॥

Nach ऊर्णु facultativ.

ऊर्णुविता ohne Guṇa oder ऊर्णविता mit Guṇa.

सार्वधातुकमपित् ॥ ४ ॥

Ein sârvadhâtuka genanntes Suffix (s. 3, 4, 113), das nicht प् zum stummen Laute hat, wird so angesehen, als wenn es ein इ् zum stummen Laute hätte.

कुरुतः, कुर्यान्ति, चिनुतः, चिन्वन्ति, aber कराति, weil das Suffix तिप् heisst.

असंयोगाल्लिट् कित् ॥ ५ ॥

Eine Personalendung des Perfects, die nicht प् zum stummen Laute hat, gilt für ein Suffix mit stummem क्, vorausgesetzt, dass die Wurzel nicht auf Doppelconsonanz auslautet.

Ein Suffix mit stummem क् bedingt gleichfalls die schwächste Form der Wurzel, hat aber noch andere Eigenthümlichkeiten. Beispiele zu unserm Sûtra: विभिदतुः, चिच्छिदतुः, ईजुः von यज्, aber सञ्से, दध्वसे trotz 6, 4, 24.

इन्धिभवतिभ्यां च ॥ ६ ॥

Desgleichen nach इन्ध् (trotz der Doppelconsonanz) und भू (hier auch vor einem Suffix, welches प् zum stummen Laute hat).

इंधे mit Ausfall des न् und बभूव, बभूविष्य ohne Guṇa.

मृदमृदगुधकुषक्लिशवदवसः क्त्वा ॥ ७ ॥

Nach मृद्, मृद, गुध, कुष, क्लिश, वद und वस् gilt das Suffix des Absolutivs -क्त्वा für ein Suffix mit stummem क्.

Das Suffix क्त्वा hat schon von Hause aus ein stummes क्, dieses wird ihm aber 1, 2, 18 förmlich und 1, 2, 26 facultativ wieder abgesprochen. Unser Sûtra enthält demnach eine Ausnahme zu jenen zwei späteren. Die Absolutive der genannten Wurzeln lauten: मृदित्वा, मृदित्वा, गुधित्वा, कुषित्वा, क्लिशित्वा, उदित्वा und उपित्वा.

रुदविदमुषयहिस्वपिप्रच्छः संश्च ॥ ८ ॥

Nach रुद्, विद्, मुष्, यद्, स्वप् und प्रच् hat auch das Desiderativ-Suffix -स (सन्) stummes क्.

रुदित्वा und रुदियति, विदित्वा und विदियति, मुषित्वा und मुषियति, यहीत्वा und जिह्वति, मुष्या und मुष्यति, पृष्ट्या und पिपृच्छति. Nach 1, 2, 26 könnten क्त्वा und सन् nach रुद्, विद् und मुष् कित् sein, nach unserm Sûtra müssen sie es sein; nach 1, 2, 18 dürfte क्त्वा nach यद् nicht कित् sein; nach स्वप् und प्रच् wäre क्त्वा auch ohne unser Sûtra कित्, nicht aber सन्.

इको भल् ॥ ९ ॥

Nach einer auf इ, उ oder ऋ nebst deren Längen auslautenden Wurzel hat das Desiderativ-Suffix ein stummes क्, wenn es consonantisch (d. i. ohne das Augment इ) angefügt wird.

Für den Wurzelvocal wird demnach nicht nach 7, 3, 84 Guṇa substituirt, wohl aber erfährt der Vocal nach 6, 4, 16. 7, 1, 100. 8, 2, 77 Veränderungen anderer Art. Wenn सन् nicht कित् wäre, würde nach 1, 4, 2 die 7, 3, 84 gegebene Regel die Regeln 6, 4, 16 und 7, 1, 100 aufheben. भल् umfasst alle Consonanten mit Ausnahme der Nasale und Halbvocale, und es ist kein Grund zu sehen, warum Pāṇini nicht statt dessen ष् gebraucht hat. Beispiele zu unserm Sūtra: चिचीरति, तुष्टुषति, चिकीरति; aber शिशिषते mit Guṇa.

हलन्ताच्च ॥ १० ॥

Desgleichen nach einer consonantisch auslautenden Wurzel, wenn die im vorangehenden Sūtra genannten Vocale vorhergehen.

बिभित्सति, वृभुत्सते.

लिङ्सिचावात्मनेपदेषु ॥ ११ ॥

Nach einer solchen Wurzel haben ein mit स् oder ष् (auch wenn diese ausfallen) anlautender Precativ und Aorist vor den Personalendungen des Mediums ein stummes क्.

भित्सीष्ट, भुत्सीष्ट, अभित् und अबुद्ध ohne Guṇa, aber व्रतिषीष्ट und अवर्तिष्ट mit Guṇa wegen des Augments.

उच्च ॥ १२ ॥

Desgleichen nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel.

कृषीष्ट und अकृत, aber वरिषीष्ट und अवरिष्ट.

वा गमः ॥ १३ ॥

Nach गम् nicht nothwendig.

सं गसीष्ट oder सं गंसीष्ट, समगत oder समगंस.

हनः सिच् ॥ १४ ॥

Nach हन् hat das स् des Aorists vor medialen Personalendungen ein stummes क्.

आहत, आहसाताम्, आहसत.

यमो गन्धने ॥ १५ ॥

Desgleichen nach यम् in der Bedeutung „sticheln, auf Jemandes Fehler anspielen.“

उदायत, उदायसाताम्, उदायसत.

विभाषोपयमने ॥ १६ ॥

Nicht nothwendig in der Bedeutung „heiraten“.

उपायत oder उपायंस्त कन्याम्.

स्याधोरिच्च ॥ १७ ॥

Nach स्या und den verschiedenen Wurzeln दा und धा (घु) hat das स् des Aorists vor medialen Personalendungen gleichfalls ein stummes क्, wobei इ für den Wurzelvocal substituirt wird.

उपास्थित, उपास्थियाताम्, उपास्थियत; अदित, अधित.

न क्त्वा सेट् ॥ १८ ॥

Das Absolutiv-Suffix --त्वा hat kein stummes क्, wenn es das Augment इ (इट्) erhält.

देवित्वा von दिव्, वर्तित्वा, aber कृत्वा, हुत्वा.

निष्ठा शीङ्स्विदिमिदिस्विदिधृषः ॥ १९ ॥

Nach शी, स्विद्, मिद्, द्विद् und धृष् haben die Participialsuffixe --त und --तवत्, wenn sie das Augment इ erhalten, kein stummes क् (obgleich sie क्त und क्तवत् heißen).

शयित und शयितवत्, प्रस्येदित und प्रस्येदितवत्, प्रमेदित und प्रमेदितवत्, प्रक्षेदित und प्रक्षेदितवत्, प्रधर्षित und प्रधर्षितवत्, aber स्विच und स्विचवत्.

मृषस्तिक्षायाम् ॥ २० ॥

Auch nach मृष् in der Bedeutung „ertragen“.

मर्षित und मर्षितवत्, aber अपमर्षितं वाक्यमाह.

उदुपधाद्वावादिक्र्मणोरन्यतरस्याम् ॥ २१ ॥

Nach einer consonantisch auslautenden Wurzel mit vorangegehendem उ nach Belieben, wenn das Suffix impersonale Bedeutung oder eine eben begonnene Handlung bezeichnet.

द्युतितम् oder द्युतितमनेन, प्रद्युतित oder प्रद्युतित.

पूङ्: क्त्वा च ॥ २२ ॥

Nach पू haben die Participialsuffixe --त und --तवत् und das Absolutivsuffix --त्वा kein stummes क्, wenn sie das Augment इ erhalten.

पवित, पवितवत्, पवित्वा.

नोपधात् यफान्ताद्वा ॥ २३ ॥

Nach einer auf य् oder फ् auslautenden Wurzel mit vorangegehendem Nasal kann das Suffix --त्वा, wenn es das Augment इ erhält, ein stummes क् haben.

यथित्वा oder यथित्वा, गुफित्वा oder गुफित्वा.

वञ्चिलुञ्चृतश्च ॥ २४ ॥

Auch nach वञ्च्, लुञच् und ञ्च्त्.

वञ्चित्वा oder वञ्चित्वा, लुञ्चित्वा oder लुञ्चित्वा, ञ्चित्वा oder ञ्चित्वा.

तृषिमृषिकृशेः काश्यपस्य ॥ २५ ॥

Nach तृप्, मृप् und कृष् nach der Ansicht Kācjava's.

तृषित्वा oder तृषित्वा, मृषित्वा oder मृषित्वा, कृषित्वा oder कृषित्वा.

रलो व्युपधाद्वलादेः संश्च ॥ २६ ॥

Nach einer consonantisch anlautenden und auf einen Consonanten, mit Ausnahme von ह्, य् und व्, auslautenden Wurzel auch das Desiderativsuffix —स (सन्) , wenn उ oder इ dem Auslaut vorangeht.

द्व्युत्तित्वा oder द्व्युत्तित्वा, द्विद्व्युत्तित्वा oder द्विद्व्युत्तित्वा, aber nur द्व्युत्तित्वा und द्विद्व्युत्तित्वा von द्विद् und nur भुत्तित्वा und भुत्तित्वा, weil hier das Suffix ohne das Augment इ erscheint.

उकालो ऽङ्गस्वदीर्घप्लुतः ॥ २७ ॥

Je nachdem ein Vocal zu seiner Aussprache das Zeitmaass उ, ऊ oder ऊ३ erfordert, heisst er kurz, lang oder pluta.

Man hätte ऊ३कालो erwartet.

अचश्च ॥ २८ ॥

Und zwar tritt er an die Stelle eines Vocals.

Wenn die Substitution eines kurzen, langen oder pluta-Vocals gelehrt wird, ist stets अचः d. i. „an die Stelle des Vocals“ zu ergänzen, wie z. B. 1, 2, 47. 7, 4, 25.

उच्चैरुदात्तः ॥ २९ ॥

Ein mit gehobener Stimme gesprochenen Vocal heisst udātta.

नीचैरनुदात्तः ॥ ३० ॥

Ein mit gesenkter Stimme — anudātta.

समाहारः स्वरितः ॥ ३१ ॥

Die Vereinigung beider heisst svarita.

तस्यादित उदात्तमर्धह्रस्वम् ॥ ३२ ॥

Eine halbe Mora am Anfange des svarita ist udātta.

एकश्रुति दूरात्संबुद्धौ ॥ ३३ ॥

Beim Rufen aus der Ferne wird Alles gleichtönig gesprochen.

यज्ञकर्मण्यजपन्यूहसाममु ॥ ३४ ॥

Desgleichen bei einer Opferhandlung, aber nicht bei einem Gapa, Njûnkha und Sâman.

उच्चैस्तरां वा वषट्कारः ॥ ३५ ॥

Der Ausruf वषट् kann mit stärker gehobener Stimme gesprochen werden.

विभाषा छन्दसि ॥ ३६ ॥

Im Veda ist gleichtönige Recitation freigestellt.

न सुब्रह्मण्यायां स्वरितस्य तूदात्तः ॥ ३७ ॥

Nicht bei der Subrahmanjâ, wo aber der udâtta an die Stelle des svarita tritt.

सुब्रह्मण्यायां । इन्द्रे औ गच्छ । हरिष्य औ गच्छ । मैथतिथेमेय । व्येणाव्यस्य मेने ।
गौरावस्कन्दिन् । अहेल्यायै जार । कौशिके ब्राह्मण । गौतमे द्रुवाण । श्वः सुत्यामो गच्छ मघवन् ।
Vgl. Çat. Br. 3, 3, 4, 17 fgg.

देवब्रह्मणोरनुदात्तः ॥ ३८ ॥

Bei देव und ब्रह्मन् tritt in der Subrahmanjâ der anudâtta an die Stelle des svarita.

देवा ब्रह्मण औ गच्छत । Vgl. Çat. Br. 3, 3, 4, 20.

स्वरीतात्संहितायामनुदात्तानाम् ॥ ३९ ॥

In der Samhitâ tritt nach einem svarita Gleichtönigkeit der anudâtta-Vocale ein.

उदात्तस्वरितपरस्य सन्नतरः ॥ ४० ॥

Ein vor einem udâtta oder svarita stehender anudâtta wird mit mehr gesenkter Stimme ausgesprochen.

अपृक्त एकाल् प्रत्ययः ॥ ४१ ॥

Ein aus einem einzigen Laute bestehendes Suffix heisst aprkta.

तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः ॥ ४२ ॥

Ein Tatpurusha, dessen Glieder in einem Congruenzverhältniss stehen, heisst Karmadhâraja.

प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम् ॥ ४३ ॥

Was im Abschnitt der Composita durch den Nominativ bezeichnet wird, heisst Upasargana.

Dieses geht im Compositum in der Regel voran. Vgl. 2, 1, 24. 30. 36. 37. 40.

एकविभक्ति चापूर्वनिपाते ॥ ४४ ॥

So heisst auch derjenige Theil eines Compositums, der stets als in demselben Casus stehend gedacht wird, aber mit der Beschränkung, dass in einem solchen Fall das Upasargana nicht vorangeht.

Nach 2, 2, 4 werden प्राप्त und आपन्न mit einem im Accusativ gedachten Substantiv componirt, und nach unserm Sūtra heisst dieses Substantiv Upasargana, wird aber nicht nach 2, 2, 30 im Compositum vorangestellt. Man bildet demnach प्राप्तजीविकः
= प्राप्नो जीविकाम्.

अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् ॥ ४५ ॥

Was bedeutsam, aber keine Wurzel und kein Suffix ist, und auch nicht auf ein Suffix auslautet, heisst Prātipadika (Nominalstamm).

अप्रत्ययः ist hier auch wie कृत् und तद्धित im folgenden Sūtra aufzufassen.

कृत्तद्धितसमासाश्च ॥ ४६ ॥

Wohl aber was auf ein kṛt- oder taddhita-Suffix auslautet, sowie auch ein Compositum (vgl. 2, 4, 71).

ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य ॥ ४७ ॥

Für den Endvocal eines Nominalstammes wird im Neutrum eine Kürze substituiert.

गोस्त्रियोरुपसर्जनस्य ॥ ४८ ॥

Für ओ in गो und für ein Femininsuffix wird eine Kürze substituiert, wenn der Nominalstamm Upasargana (s. 1, 2, 43. 44) ist.

चित्रगु, अतिखट्ट, निष्कौशाम्बि.

लुक् तद्धितलुकि ॥ ४९ ॥

Beim Schwund eines taddhita-Suffixes findet auch ein Schwund des Femininsuffixes statt.

Nach 4, 3, 163 wird die Frucht einer Pflanze durch den Schwund eines Suffixes, d. i. durch kein besonderes Suffix bezeichnet. Nach unserm Sūtra büssen in einem solchen Falle Feminina auch ihr Femininsuffix ein; man bildet demnach आमलक von आमलकी und बदर von बदरी.

इङ्गण्याः ॥ ५० ॥

Für ई in गोणी wird in einem solchen Falle इ substituiert.

Ein Dvigu erhält nach 4, 1, 88 in der Regel kein taddhita-Suffix. Nach diesem und nach unserm Sūtra wird z. B. पञ्चभिर्गोणीभिः कीतः durch पञ्चगोणि (nicht durch गोण) nach dem vorangehenden Sūtra) ausgedrückt.

लुपि युक्तवद्वक्तिवचने ॥ ५१ ॥

Wenn der Schwund eines Suffixes durch लुप् bezeichnet wird, richten sich Geschlecht und Zahl (des scheinbar abgeleiteten Wortes) nach dem Worte, zu dem es in Beziehung steht.

Nach 4, 2, 81 wird der Schwund eines Suffixes bei der Bezeichnung des von einem Volke bewohnten Landes durch लुप् gekennzeichnet. Nach unserm Sūtra heisst demnach das Land der पञ्चाला: gleichfalls पञ्चाला: ohne Aenderung des Geschlechts und der Zahl.]

विशेषणानां चाजाते: ॥ ५२ ॥

So verhält es sich auch mit dem Geschlecht und der Zahl des Beiwortes, wenn dieses kein Gattungsbegriff ist.

पञ्चाला रमणीया: sagt man auch vom Lande, aber पञ्चाला जनपद:.

तदशित्थं संज्ञाप्रमाणत्वात् ॥ ५३ ॥

Dieses (nämlich Geschlecht und Zahl) braucht nicht gelehrt zu werden, da schon der Name dafür maassgebend ist.

Wenn dieses und die vier folgenden Sūtra von Pāṇini selbst herrühren sollten, was aber nicht wahrscheinlich ist, würden sie eine Kritik seiner Theorie enthalten. Von Kāṭjājana können sie nicht herrühren, da dieser, wie ich durch Kielhorn erfahre, selbst die Substitution von लुप् lehrt, z. B. 4, 3, 87, Vārtt. 1. 4, 3, 166, Vārtt. 1. Die Sūtra 54—57 werden, wie mir ebenfalls Kielhorn mittheilt, nirgends im Mahābhāṣja erwähnt.

लुव्योगाप्रख्यानात् ॥ ५४ ॥

Auch लुप् braucht nicht gelehrt zu werden, weil die Beziehung zu einem Andern nicht offen zu Tage liegt.

योगप्रमाणे च तदभावे ऽदर्शनं स्यात् ॥ ५५ ॥

Und wenn die Beziehung zu einem Andern das Maassgebende wäre, würde, wenn diese Beziehung fehlte, der Name gar nicht zur Erscheinung kommen.

प्रधानप्रत्ययार्थवचनमर्थस्यान्यप्रमाणत्वात् ॥ ५६ ॥

Auch das, was über das Hauptglied im Compositum und über die Bedeutung der Suffixe gesagt wird, braucht nicht gelehrt zu werden, weil bei der Bedeutung etwas Anderes (der allgemeine Sprachgebrauch) das Maassgebende ist.

कालोपमर्जने च तुल्यम् ॥ ५७ ॥

Gleichermaassen verhält es sich mit der Bestimmung der Zeiten und des untergeordneten Gliedes in einem Compositum.

जात्याख्यायामेकस्मिन्बहुवचनमन्यतरस्याम् ॥ ५८ ॥

Bei einem Gattungsnamen kann, wenn nur von Einem die Rede ist, auch der Plural gesetzt werden.

संपद्यो ययः oder व्रीहिः und संपद्या ययाः oder व्रीहयः.

अस्मदो द्वयोश्च ॥ ५९ ॥

Beim Pronom अस्मद् kann der Plural gebraucht werden, auch wenn von Zweien die Rede ist.

वयं द्रुमः kann sowohl für अहं द्रवीमि als auch für आवां द्रुवः gesagt werden.

फल्गुनीप्रोष्ठपदानां च नक्षत्रे ॥ ६० ॥

Auch bei फल्गुनी und प्रोष्ठपदा in der Bedeutung von „Mondhaus“ kann statt des Duals der Plural gebraucht werden.

कदा पूर्वं फल्गुनीं oder पूर्वाः फल्गुन्यः, कदा पूर्वं प्रोष्ठपदे oder पूर्वाः प्रोष्ठपदाः.

छन्दसि पुनर्वस्वोरेकवचनम् ॥ ६१ ॥

Im Veda kann bei पुनर्वसु statt des Duals auch der Singular stehen.

पुनर्वसुर्नक्षत्रम् oder पुनर्वसू नक्षत्रम्.

विशाखयोश्च ॥ ६२ ॥

Auch bei विशाखा.

विशाखा नक्षत्रम् oder विशाख्ये नक्षत्रम्.

तिष्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वन्द्वे बहुवचनस्य द्विवचनं नित्यम् ॥ ६३ ॥

Wenn die Mondhäuser तिष्य und पुनर्वसु zu einem Dvandva verbunden werden, steht stets der Dual statt des Plurals.

उदितौ तिष्यपुनर्वसू दृश्येते.

सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ ॥ ६४ ॥

Von gleichlautenden Wörtern bleibt nur Eines übrig, wenn sie in gleichem Casus stehen.

Statt वृद्धश्च वृद्धश्च sagt man वृद्धौ, statt वृद्धश्च वृद्धश्च वृद्धश्च — वृद्धाः.

वृद्धो यूना तल्लक्षणश्चेदेव विशेषः ॥ ६५ ॥

Wenn ein Vṛddha genannter Geschlechtsname mit einem Juva genannten zusammengefasst werden soll, dann bleibt der Vṛddha genannte übrig, vorausgesetzt dass die Geschlechtsnamen sich nur dadurch unterscheiden, dass der eine Vṛddha und der andere Juva heisst.

Statt गार्ग्यश्च गार्ग्याणश्च sagt man गार्ग्यौ, aber गार्ग्यात्स्यायनां.

स्त्री पुंवच्च ॥ ६६ ॥

Wenn der Vrddha genannte Geschlechtsname ein Femininum ist, dann bleibt dieses allein übrig, nimmt aber die Form des Masculinums an.

Statt गार्गी (das Femininum zu गार्ग्य) च गार्ग्यायणश्च sagt man गार्गी.

पुमान्स्त्रिया ॥ ६७ ॥

Wenn ein Wort männlichen Geschlechts mit seinem entsprechenden Femininum zusammengefasst werden soll, bleibt das Wort männlichen Geschlechts allein übrig.

Statt ब्राह्मणश्च ब्राह्मणी च sagt man ब्राह्मणौ, statt कुक्कुटश्च कुक्कुटी च — कुक्कुटौ.

भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् ॥ ६८ ॥

Wenn भ्रातृ mit स्वसृ und पुत्र mit दुहितृ zusammengefasst werden sollen, dann bleiben die ersten allein übrig.

Statt भ्राता च स्वसा च sagt man भ्रातरौ, statt पुत्रश्च दुहिता च — पुत्रौ.

नपुंसकमनपुंसकेनैकवच्चास्यान्यतरस्याम् ॥ ६९ ॥

Wenn ein Neutrum mit seinem entsprechenden Masculinum oder Femininum zusammengefasst werden soll, dann bleibt das Neutrum allein übrig und kann in diesem Fall im Singular stehen.

Will man शुक्रश्च कम्बलः शुक्रं च वस्त्रम् zusammenfassen, so sagt man तदिदं शुक्रम् oder ते इमे शुक्रः; शुक्रश्च कम्बलः शुक्रा च वृहत्तिका शुक्रं च वस्त्रम् fasst man durch तदिदं शुक्रम् oder तानीमानि शुक्रानि zusammen.

पिता मात्रा ॥ ७० ॥

Wenn पितृ und मातृ zusammengefasst werden sollen, kann पितृ allein übrig bleiben.

Statt पिता च माता च sagt man पितरौ oder मातापितरौ.

श्वशुरश्च श्वश्रू ॥ ७१ ॥

Ebenso bei श्वशुर und श्वश्रू nur श्वशुर.

श्वशुरश्च श्वश्रूश्च = श्वशुरौ oder श्वश्रूश्वशुरौ.

त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् ॥ ७२ ॥

Die Pronomina त्यद् u. s. w. bleiben stets allein übrig, sie mögen mit diesem oder jenem Worte zusammengefasst werden.

Statt स च देवदत्तश्च sagt man तौ, statt यश्च देवदत्तश्च — यौ.

याम्यपशुसंघेष्वतरुणेषु स्त्री ॥ ७३ ॥

Wenn eine Heerde nichtjunger Hausthiere zusammengefasst werden soll, bleibt das Femininum allein übrig.

Man sagt गाय und अजा इमाश्चरन्ति, aber न्यूव्य इमे und वत्सा इमे.

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

भूवादयो धातवः ॥ १ ॥

भू u. s. w. heissen Dhātu (Verbalwurzeln).

Pāṇini sagt भूवादयः st. भ्वादयः um diese erste Wurzel im Dhātupāṭha in ihrer wahren Gestalt hervortreten zu lassen.

उपदेशे ऽजनुनासिक इत् ॥ २ ॥

Im grammatischen Unterrichtssystem heisst ein nasaler Vocal it (stummer Laut).

Ein solcher nasaler Vocal ist z. B. in den Wurzeln रुध und स्पर्ध. Zu bemerken ist aber, dass diese Nasalität durch die Schrift nicht bezeichnet wird.

हलन्त्यम् ॥ ३ ॥

Desgleichen ein auslautender Consonant.

So z. B. der Consonant am Ende der Çivasūtra, des Suffixes मनुष u. s. w.

न विभक्तौ तुस्माः ॥ ४ ॥

Ausgenommen sind die Dentale, स् und म् in einer Flexionsendung.

Z. B. das त् im Casussuffix आत्, das स् und म् in den Personalendungen तस्, यस, आताम् und आयाम्.

आदिर्जिटुडुवः ॥ ५ ॥

Die am Anfange (von Verbalwurzeln) stehenden ज्रि, टु und डु heissen it.

षः प्रत्ययस्य ॥ ६ ॥

Desgleichen das ष् am Anfange eines Suffixes.

चुट् ॥ ७ ॥

Desgleichen ein Palatal und ein Cerebral an dieser Stelle.

लशक्तद्धिते ॥ ८ ॥

Auch ein ल्, श् und ein Guttural an dieser Stelle, aber nicht am Anfange eines taddhita-Suffixes.

Z. B. in ल्युट्, शप्, क्त, aber nicht in लच्.

तस्य लोपः ॥ ९ ॥

Ein solcher stummer Laut verschwindet (bei der Bildung eines Stammes u.s.w.).

यथासंख्यमनुदेशः समानाम् ॥ १० ॥

Die nachfolgenden Glieder in einem Sûtra, wenn sie von gleicher Anzahl mit den vorhergehenden sind, entsprechen diesen der Reihe nach.

So bezieht sich z. B. 4, 3, 94 ठक् auf तूदी, छण् auf शलातुर, ठङ् auf यर्मतो und यक् auf कूचवार.

स्वरितेनाधिकारः ॥ ११ ॥

Derjenige Gegenstand, über den man zu sprechen beginnt, und der in den nachfolgenden Sûtra bis zu einem neuen Abschnitt stets hinzuzudenken ist, wird durch einen svarita bezeichnet.

Ein solcher Adhikāra ist z. B. आ कडारादेका संज्ञा 1, 4, 1. In den Handschriften fehlt das entsprechende Accentzeichen; in dieser Ausgabe wird der Anfang eines Adhikāra am äussern Rande der Seite durch Wiederholung der vollen Zahlbezeichnung des Sûtra kenntlich gemacht, das Ende desselben an der betreffenden Stelle durch dieselben Zahlen mit Hinzufügung von †. Ueberdies sind auf der Seite oben alle Sûtra angegeben, die als Adhikāra noch Geltung haben.

अनुदात्तङित आत्मनेपदम् ॥ १२ ॥

An diejenigen Wurzeln, die einen anudātta-Vocal oder ein ङ् zum stummen Laute haben, wird das Ātmanepada (die Medialendungen) gefügt.

भावकर्मणोः ॥ १३ ॥

Desgleichen beim Impersonale und Passiv.

कर्तरि कर्मव्यतिहारे ॥ १४ ॥

Desgleichen in activer Bedeutung als Ausdruck der Gegenseitigkeit einer Handlung (d. i. beim Reciprocum).

न गतिहिंसार्थेभ्यः ॥ १५ ॥

Nicht aber nach Wurzeln des Gehens oder Schädigens in diesem Falle.

व्यति गच्छन्ति, व्यति सर्पन्ति; व्यति हिंसन्ति, व्यति घ्नन्ति.

इतरेतरान्योऽन्योपपदाच्च ॥ १६ ॥

Ueberhaupt nicht, wenn die Gegenseitigkeit durch Beifügung von इतरेतर oder अन्योऽन्य bezeichnet wird.

इतरेतरस्य oder अन्योऽन्यस्य व्यति लुनन्ति.

नेर्विशः ॥ १७ ॥

An विश् nach नि wird Âtmanepada gefügt.

परिव्यवेभ्यः क्रियः ॥ १८ ॥

Desgleichen an क्री nach परि, वि und अव.

विपराभ्यां जेः ॥ १९ ॥

Ferner an जि nach वि und परा.

आडो दो ऽनास्यविहरणे ॥ २० ॥

Auch an दा nach आ, aber nicht in der Bedeutung „das Maul aufsperrn“.
विद्यामा दत्ते, aber आस्यं व्या ददाति.

क्रीडो ऽनुसंपरिभ्यश्च ॥ २१ ॥

An क्रीड् auch nach अनु, सम् und परि.

समवप्रविभ्यः स्थः ॥ २२ ॥

An स्या nach सम्, अव, प्र und वि.

प्रकाशनस्थेयाख्ययोश्च ॥ २३ ॥

An स्या auch in den Bedeutungen „sich zu erkennen geben“ und „sich zu Jemand halten“.

तिष्ठते कन्या ङान्तेभ्यः, त्वयि तिष्ठते.

उदो ऽनूर्ध्वकर्मणि ॥ २४ ॥

Auch nach उद्, aber nicht in der Bedeutung „aufstehen“.

कुटुम्ब (Loc.) उत्तिष्ठते = तदर्थं यतते, aber आसनादुत्तिष्ठति.

उपान्मन्त्रकरणे ॥ २५ ॥

Nach उप in der Bedeutung „mit einem Spruche seine Verehrung bezeugen“.

आग्नेय्या आशीध्रमुष तिष्ठते, aber भर्तारमुष तिष्ठति यौवनेन.

अकर्मकाच्च ॥ २६ ॥

Nach उप auch in intransitiver Bedeutung.

यावदोदनमुष तिष्ठते „so lange es Mus gibt, findet er sich ein“.

उद्विभ्यां तपः ॥ २७ ॥

An तप् mit उद् und वि in intransitiver Bedeutung.

उत्तपते und वि तपते = दीप्यते, aber उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः und वि तपति एष्टं सविता.

आडो यमहनः ॥ २८ ॥

An यम् und हन् nach आ in intransitiver Bedeutung.

आ यच्छते und आ हते, aber आ यच्छति कृपाद्रज्जुम् und आ हन्ति दृषलं पादेन.

समो गम्यच्छिभ्याम् ॥ २९ ॥

An गम् und ऋक् nach सम्.

Mehrere Handschriften und Kāçikā गम्यच्छिप्रच्छिस्वरत्यतिशुविदिभ्यः, die hinzugefügten Wurzeln entstammen aber den Vārtika zu diesem Sūtra.

निसमुपविभ्यो ह्रः ॥ ३० ॥

An ह्रवा (ह्रवे) nach नि, सम्, उप und वि.

स्पर्धायामाङः ॥ ३१ ॥

Nach आ in der Bedeutung „wetteifern (herausfordern)“.

मल्लो मल्लमा ह्वयते, aber गामा ह्वयति गोपालः.

गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृञः ॥ ३२ ॥

An कृ in den Bedeutungen „sticheln, verhöhnen, dienen, vergewaltigen, Sorge tragen (sich bemühen), verkünden und verwenden“.

उत्कुरुते und उदा कुरुते = मूचयति, श्येनो वर्तिकासुदा कुरुते = भर्त्सयति, गणकानुप कुरुते = सेवते, परदारान् कुरुते = तेषु सहसा प्र वर्तते, गन्धोदकस्योप स्कुरुते = तस्य सतो गुणान्तराधानं करोति, गाथाः प्र कुरुते = प्रकर्षणं कथयति und शतं प्र कुरुते = धर्मार्थं शतं वि नि युङ्क्ते.

अधेः प्रसहने ॥ ३३ ॥

Nach अधि in der Bedeutung „widerstehen, überwältigen“.

तमधि चक्रे = अभि बभूव, aber अर्थमधि करोति.

वेः शब्दकर्मणः ॥ ३४ ॥

Nach वि in der Bedeutung „Laute von sich geben“.

क्रोष्टा वि कुरुते स्वरान्, aber वि करोति पयः.

अकर्मकाच्च ॥ ३५ ॥

Auch in intransitiver Bedeutung.

वि कुर्वन्ते सैन्यवाः = साधु दान्ताः शोभनं वलान्ति, श्रोदनस्य पूर्णाशङ्कात्वा वि कुर्वन्ते = निष्फलं चेष्टन्ते.

संमाननोत्सञ्जनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषु नियः ॥ ३६ ॥

An नी (tritt Ātmanepada) in den Bedeutungen „1) hoch in Ehren stehen, 2) aufheben, 3) den Lehrer machen, 4) erkennen, 5) miethen, 6) bezahlen (abtragen) und 7) verausgaben“.

Zu 1) नयते चार्यो लोकायते „im System Lokāyata spielt der Intellect die Hauptrolle“ (vgl. 1, 3, 47) wird erklärt: चार्यो बुद्धिः । तत्संबन्धादाचार्यो ऽपि चार्यो । स लोकायते शास्त्रे पदार्थाच्चयते । उपपत्तिभिः स्थिरकृत्य शिष्येभ्यः प्रापयति । ते युक्तिभिः स्थाप्यमानाः संमानिताः

पूजिता भवन्ति. Zu 2) माणवकमुदा नयते = उत्क्रियति. Zu 3) माणवकमुप नयते = आत्मान-
माचार्यकुर्वन्माणवकमात्मसमीपं प्रापयति. Zu 4) नयते („gibt den Ausschlag“) चार्वी
लोकायते = तत्र प्रमेयं निश्चिनोति. Zu 5) कर्मकरानुप नयते = भूतिदानेन समीपं करोति.
Zu 6) मदाः करं वि नयन्ते = निर्यातयन्ति. Zu 7) शतं वि नयते = धर्मादर्थं शतं वि नि युक्ते.

कर्तृस्थे चाशरीरे कर्मणि ॥ ३७ ॥

Auch dann, wenn das Object sich am eignen Selbst, aber nicht am Körper, befindet.

D. i. in der Bedeutung „an sich Etwas vertreiben, verscheuchen“, wenn dieses kein körperliches Uebel ist. Man sagt क्रोधं वि नयते, aber देवदत्तो यज्ञदत्तस्य क्रोधं वि नयति und गडुं वि नयति.

वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः ॥ ३८ ॥

An क्रम् (tritt Âtmanepada) in den Bedeutungen „fest gerichtet sein auf Etwas, sich an Etwas machen und gut von Statten gehen“.

ऋक्षस्य क्रमते वृद्धिः = न प्रति हन्यते, व्याकरणाध्ययनाय क्रमते = उत्सहते, अस्मिञ्शस्त्राणि क्रमन्ते = स्फीती भवन्ति.

उपपराभ्याम् ॥ ३९ ॥

Auch nach उप und परा.

आङ उद्गमने ॥ ४० ॥

Auch nach आ in der Bedeutung „aufgehen“.

आ क्रमते चन्द्रमाः, आ क्रमन्ते ज्योतीषि.

वेः पादविहरणे ॥ ४१ ॥

Nach वि in der Bedeutung „die Füße bewegen“.

साधु वि क्रमते von einem Pferde gesagt.

प्रोपाभ्यां समर्थाभ्याम् ॥ ४२ ॥

Nach प्र und उप, wenn diese die gleiche Bedeutung haben (d. i. eine beginnende Handlung bezeichnen).

प्र क्रमते und उप क्रमते भोक्तुम्, aber पूर्वद्युः प्र क्रामति (= गच्छति) und अपरेद्युरप क्रामति (= आ गच्छति).

अनुपसर्गाद्वा ॥ ४३ ॥

Wenn keine Präposition vorangeht, nicht nothwendig.

क्रमते oder क्रामति.

अपहृवे ज्ञः ॥ ४४ ॥

An ज्ञा (tritt Âtmanepada) in der Bedeutung „läugnen“.

शतमप जानीते = अप लपति.

अकर्मकाच्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen, wenn es intransitive Bedeutung hat.

सर्पिषो जानीते = सर्पिषोपायेन प्र वर्तते. Vgl. 2, 3, 51.

संप्रतिभ्यामनाध्याने ॥ ४६ ॥

Nach सम् und प्रति, aber nicht in der Bedeutung „wehmüthig zurückdenken“.

शतं सं जानीते und प्रति जानीते, aber मातुः सं जानाति = उत्कण्ठते.

भासनोपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमन्त्रणेषु वदः ॥ ४७ ॥

An वद् (tritt Âtmanepada) in den Bedeutungen „glänzen, freundlich zu reden, Bescheid wissen, sich um Etwas bemühen, anderer Meinung sein und bereden“.

वदते („hat am meisten zu sagen“) चार्वा लोकायते = दीप्यमानस्तत्र पदार्थान्व्यक्ती करोति, कर्मकरानुप वदते = उप सान्त्वयति, वदते चार्वा लोकायते = जानाति वदितुम्, क्षेत्रे वदते = तद्विषयमुत्साहमाविष्करोति, क्षेत्रे वि वदन्ते = विमतिपतिता विचित्रं भाषन्ते, कुलभार्यासुप वदते = उप छन्दयति.

व्यक्तवाचां समुच्चारणे ॥ ४८ ॥

Auch in der Bedeutung „verständliche Worte aussprechen“.

सं प्र वदन्ते ब्राह्मणाः, aber सं प्र वदन्ति कुक्कुटाः.

अनोरकर्मकात् ॥ ४९ ॥

Auch nach अनु in intransitiver Bedeutung.

अनु वदते कठः कलापस्य = यथा कलापो ऽधीयानो वदति तथा कठः.

विभाषा विप्रलापे ॥ ५० ॥

In der Bedeutung „sich widersprechen“ nicht nothwendig.

वि प्र वदन्ते oder वि प्र वदन्ति सांवत्सराः = युगपत्परस्परविरोधेन विरुद्धं वदन्ति.

अवाङ्मः ॥ ५१ ॥

An गृ (tritt Âtmanepada) nach अव.

समः प्रतिज्ञाने ॥ ५२ ॥

Nach सम् in der Bedeutung „zugeben, zugestehen“.

शतं सं गिरते, नित्यं शब्दं सं गिरते.

उदश्चरः सकर्मकात् ॥ ५३ ॥

An चर् nach उद् in transitiver Bedeutung.

गुरुवचनमुच्चरते = उत्क्रम्य गच्छति, aber वाष्पमुच्चरति.

समस्तृतीयायुक्तात् ॥ ५४ ॥

Nach सम्, wenn es mit einem Instrumental verbunden ist.

अश्वेन सं चरते, aber ऊभौ लोको सं चरति.

दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थे ॥ ५५ ॥

Auch nach दा „geben“, wenn der Instrumental die Bedeutung eines Dativs hat.

दास्या सं प्र यच्छते = कामुकः सन्दास्य ददाति. Ueber die Substitution von यद् für दाण्
s. 7, 3, 78.

उपाद्यमः स्वकरणे ॥ ५६ ॥

An यम् nach उप in der Bedeutung „sich zueignen, heiraten“.

ज्ञाश्रुस्मृशं सनः ॥ ५७ ॥

An das Desiderativ (सन्) von ज्ञा, श्रु, स्म und दृश्.

धर्मं जिज्ञासते, गुहं श्रुष्यते, नष्टं सुस्मर्यते, नष्टं दिदृक्षते.

नानोर्ज्ञः ॥ ५८ ॥

Nicht aber an ज्ञा im Desiderativ nach अनु.

पुत्रमनु जिज्ञासति.

प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः ॥ ५९ ॥

Auch nicht an das Desiderativ von श्रु nach प्रति und आ.

प्रति श्रुष्यति, आ श्रुष्यति.

शदेः शितः ॥ ६० ॥

An शद् (tritt Âtmanepada) nach dem Präsensstamm.

श्रीयते; die Substitution von श्रीय् erfolgt nach 7, 3, 78.

म्रियतेर्लुङ्लिङोश्च ॥ ६१ ॥

An म्र in demselben Falle und im Aorist und Precativ.

म्रियते, म्रमत्, म्रणीष्ट, aber म्रिष्यति. Da म्र im Dhātupāṭha ein stummes ङ् hat, müsste eigentlich stets Âtmanepada antreten.

पूर्ववत्सनः ॥ ६२ ॥

Beim Desiderativ richtet sich Âtmanepada nach dem Simplex.

आस्ते und आसिसिषते, शेते und शिशयिषते, नि विशते (s. 1, 3, 17) und नि विविक्षते, आ क्रमते (s. 1, 3, 40) und आ चिक्रंसते.

आम्प्रत्ययवत्कृजो ऽनुप्रयोगस्य ॥ ६३ ॥

Bei कृ, welches in periphrastischen Verbalformen hinzugefügt wird, richtet sich das Âtmanepada nach dem Verbum, welches das Suffix आम् erhält.

ईक्षते und daher ईक्षां चक्रे.

प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेषु ॥ ६४ ॥

An युज् tritt Âtmanepada nach प्र und उप, wenn es sich nicht um Opfergefäße handelt.

प्र युक्ते, उप युक्ते, aber द्वंद्वं न्यञ्चि पात्राणि प्र युनक्ति. Vgl. 8, 1, 15.

समः क्षणवः ॥ ६५ ॥

An क्षण nach सम.

सं क्षणते शस्त्रम्.

भुजो ऽनवने ॥ ६६ ॥

An भुज्, aber nicht in der Bedeutung „beschützen“.

भुक्ते „er isst“, aber भुनक्त्येनमग्निराहितः.

खोरणौ यत्कर्म णौ चेत्स कर्तानाध्याने ॥ ६७ ॥

An ein Causativ (णि), wenn das Object des Simplex im Causativ zum Agens wird; jedoch nicht bei Wurzeln in der Bedeutung „wehmüthig gedenken“.

आ रोहन्ति हस्तिनं हस्तिपकाः und आ रोहयते हस्ती स्वयमेव, पश्यन्ति भृत्या राजानम् und दृश्यते राजा स्वयमेव, aber स्मरति वनगुल्मस्य कौकिलः und स्मरयत्येनं वनगुल्मः स्वयमेव.

भीस्योर्हेतुभये ॥ ६८ ॥

An das Causativ von भी und स्मि, wenn die Furcht (oder das Staunen) unmittelbar durch den Agens des Causativs (हेतु) bewirkt wird.

जटिलो भीषयते und वि स्मापयते, aber कुञ्चिकयेनं भाषयति, रूपेणैव वि स्मापयति.

गृध्रिवञ्च्योः प्रलम्बने ॥ ६९ ॥

An das Causativ von गृध् und वञ्च् in der Bedeutung „täuschen“.

माणवकं गर्धयते und वञ्चयते, aber श्वानं गर्धयति = गर्धनमस्योत्पादयति und अहिं वञ्चयति = परि हरति.

लियः संमाननशालीनीकरणयोश्च ॥ ७० ॥

An das Causativ von ली in derselben Bedeutung und auch in der von „geehrt werden und demüthigen“.

कस्त्वामुल्लापयते = वि सं वादयति, जटाभिरा लापयते = पूजां समधि गच्छति, श्वेनो वर्तिकामुल्लापयते = न्यक्करोति.

मिथ्योपपदात्कृजो ऽभ्यासे ॥ ७१ ॥

An das Causativ von कृ, wenn मिथ्या dabeisteht, in der Bedeutung „wiederholen“.

पदं मिथ्या कारयते = सापचारं स्वरादि दुष्टमसकृदुच्चारयति, aber पदं मिथ्या कारयति = सकृदुच्चारयति.

स्वरितजितः कर्चभिप्राये क्रियाफले ॥ ७२ ॥

An eine Wurzel, die einen svarita-Vocal oder ein ञ् zum stummen Laute hat, tritt Âtmanepada, wenn das Ergebniss der Handlung dem Agens zu Gute kommt.

अपाद्वदः ॥ ७३ ॥

An वद mit अप in demselben Falle.

धनकामो न्यायमप वदते = न्यायापवादेन धर्ममर्जयिष्यामीति मन्यते.

णिचश्च ॥ ७४ ॥

Auch an das Causativ eines Verbums in demselben Falle.

ओदनं पाचयते „er kocht für sich Mus“.

समुदाङ्भ्यो यमो ऽयन्थे ॥ ७५ ॥

Auch an यम् nach सम्, उद् und आ in demselben Falle, aber nicht, wenn es sich um ein literarisches Erzeugniss handelt.

वाहीन्सं यच्छते, भारमुद्यच्छते, वस्त्रमा यच्छते, aber उद्यच्छति चिकित्सां वैद्यः.

अनुपसर्गाञ्जः ॥ ७६ ॥

Auch an जा in demselben Falle, wenn es keine Präposition vor sich hat.

गां जानीते „er kennt seine Kuh“, aber स्वर्गे लोकं न प्र जानाति मूढः.

विभाषोपपदेन प्रतीयमाने ॥ ७७ ॥

Wenn sich die Beziehung zum Agens schon durch ein beigefügtes Wort ergibt, ist das Âtmanepada in den vorhin angegebenen Fällen nicht nothwendig.

स्वं यजं यजते oder यजति, स्वं पुत्रमप वदते oder अप वदति u. s. w.

शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् ॥ ७८ ॥

An alle übrigen Wurzeln tritt Parasmaipada, wenn diese Endungen den Agens bezeichnen.

अनुपराभ्यां कृजः ॥ ७९ ॥

Desgleichen an कृ (trotz seines stummen ञ्) nach अनु und परा.

अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः ॥ ८० ॥

Auch an क्षिप् (obgleich es einen svarita-Vocal zum stummen Laute hat) nach अभि, प्रति und अति.

प्राद्वहः ॥ ८१ ॥

Auch an वह् (ist gleichfalls स्वरितेत्) nach प्र.

परैर्मृषः ॥ ८२ ॥

Auch an मृष् (ist gleichfalls स्वरितेत्) nach परि.

व्याङ्परिभ्यो रमः ॥ ८३ ॥

Auch an रम् (ist अनुदात्तेत्) nach वि, आ und परि.

उपाच्च ॥ ८४ ॥

Auch an रम् mit उप.

विभाषाकर्मकात् ॥ ८५ ॥

In intransitiver Bedeutung nicht nothwendig.

यावद्भुक्तमुप रमते oder उप रमति.

बुधयुधनशजनेङ्प्रुदुसुभ्यो णेः ॥ ८६ ॥

Auch an das Causativ von बुध्, युध्, नश्, जन्, ङ्, प्रु, दृ und सु tritt Parasmaipada.

Ausnahme zu 1, 3, 74.

निगारणचलनार्थेभ्यश्च ॥ ८७ ॥

Desgleichen an das Causativ von Wurzeln in der Bedeutung „hinunterschlucken und sich bewegen“.

नि गारयति, आश्रयति, भोजयति; चलयति, चोपयति, कम्पयति.

अणावकर्मकाच्चित्तवत्कर्तृकात् ॥ ८८ ॥

Desgleichen an ein Causativ, wenn das Simplex intransitiv ist, und sein Agens ein vernünftiges Wesen ist.

आस्ते देवदत्तः und आसयति देवदत्तम्, aber गुण्यन्ति व्रीहयः und शोषयते व्रीहोनातपः.

Ausnahme zu 1, 3, 74.

न पादम्याङ्यमाङ्यसपरिमुहुरुचिन्तितिवदवसः ॥ ८९ ॥

Nicht aber an das Causativ von पा, दम्, यम् und यस् nach आ, मुह् nach परि, रुच्, रुत्, वद् und वस्.

Beschränkung von 1, 3, 87. 88.

वा क्यषः ॥ ९० ॥

An ein mit dem Suffix क्यष् gebildetes Denominativ (s. 3, 1, 13) kann Parasmaipada treten.

लोहितारयति und लोहितायते.

द्युद्यो लुङि ॥ ९१ ॥

Auch an द्युत् u. s. w. im Aorist.

व्यद्युतत् oder व्यद्योतिष्ट, अलुटत् oder अलोटिष्ट, aber द्योते ते

वृद्धः स्यसनोः ॥ ९२ ॥

An वृत् u. s. w. im Futurum, Conditionalis und Desiderativ.

वर्त्स्यति oder वर्त्सिष्यते, अवर्त्स्यत् oder अवर्त्सिष्यत्, विवृत्सति oder विवर्त्सिषते u. s. w.

लुटि च कृपः ॥ ९३ ॥

An कृप् auch im periphrastischen Futurum.

कल्पस्यति oder कल्पिष्यते, चिकृप्सति oder चिकल्पिषते, कल्पता oder कल्पिता.

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

आ कडारादेका संज्ञा ॥ १ ॥

Bis कडार (2, 2, 38) hat Jedes nur einen technischen Namen.

1, 4, 1.

Nach 1, 4, 10 heisst ein kurzer Vocal laghu, nach dem darauf folgenden Sūtra kommt ihm vor Doppelconsonanz der Name guru zu. Nach unserm und dem folgenden Sūtra kann nun der kurze Vocal in diesem Falle nur guru, nicht zugleich laghu heissen. Anders verhält es sich in andern Theilen der Grammatik; so heisst z. B. कति nach 1, 1, 23 Saṃkhjā, nach 1, 1, 25 aber auch shash. Die Ausnahmen zu unserm Sūtra werden besonders kenntlich gemacht.

विप्रतिषेधे परं कार्यम् ॥ २ ॥

Bei einem Conflict hat man sich an das Nachfolgende zu halten.

Eine nachfolgende Regel hebt eine vorangehende auf, wenn sie mit dieser in Widerspruch steht.

यू स्त्र्याख्यौ नदी ॥ ३ ॥

Ein auf ई und ऊ auslautendes Wort heisst Nadi, wenn es nur etwas Weibliches bezeichnet.

गामगौ z. B. heisst, auch wenn es auf ein Femininum bezogen wird, nicht Nadi, weil es auch als Masculinum gebraucht wird.

नेयडुवड्स्थानावस्त्री ॥ ४ ॥

Diejenigen Feminina, jedoch mit Ausnahme von स्त्री, für deren ई vor vocalisch auslautenden Casusendungen ड्य und für deren ऊ — उव् substituiert wird, heissen nicht Nadi.

Nach 6, 4, 77. 79 tritt bei भू und स्त्री eine solche Substitution ein. Hiesse nun भू Nadi, so müsste nach 7, 3, 107 der Vocat. Sg. भु, nicht भूस् lauten. स्त्री dagegen bewahrt nach unserm Sūtra den Namen Nadi und bildet demnach den Vocativ स्त्रि.

1, 4, 1.

वामि ॥ ५ ॥

Vor der Casusendung **वामि** können die eben gemeinten Feminina Nadi heissen.

Als Nadi bildet **वृ** nach 7, 1, 74 den Genetiv Pl. **वृणाम्**, als nicht-Nadi **वुवाम्**; von **स्त्री** dagegen lautet dieser Casus **स्त्रीणाम्**.

ङिति ह्रस्वश्च ॥ ६ ॥

Vor einer ein stummes **ङ** habenden Casusendung (Gen., Dat., Abl. und Loc. Sg.) können die in 1, 4, 4 gemeinten Feminina auf **ङि** und **ऊ**, desgleichen die Feminina auf **इ** und **उ**, Nadi heissen.

Als Nadi bilden **भू**, **कृति** und **धेनु** z. B. die Dative nach 7, 3, 112 **भुवे**, **कृत्ये** und **धेन्ये**, als nicht-Nadi, d. i. als ghi (vgl. das folgende Sūtra), nach 7, 3, 111 **भुवे**, **कृतये** und **धेनवे**. Von **स्त्री** dagegen lautet der Dativ nur **स्त्रिये**.

शेषो घ्यसखि ॥ ७ ॥

Die übrigen Stämme auf **इ** und **उ** heissen, mit Ausnahme von **सखि**, ghi.

पतिः समास एव ॥ ८ ॥

पति heisst nur am Ende eines Compositums ghi.

भृषति bildet als ghi nach 7, 3, 111 den Dativ **भृषतये**, **पति** aber als nicht-ghi **पत्ये**.

षष्ठीयुक्तश्छन्दसि वा ॥ ९ ॥

Im Veda kann **पति**, wenn es mit einem Genetiv verbunden wird, ghi heissen.

क्षेत्रस्य पतये (AV. 2, 8, 5) oder **क्षेत्रस्य पत्ये** (dieses ist aber nicht zu belegen).

ह्रस्वं लघु ॥ १० ॥

Ein kurzer Vocal heisst laghu.

संसोगे गुरु ॥ ११ ॥

Vor Doppelconsonanz aber guru.

दीर्घं च ॥ १२ ॥

So heisst auch ein langer Vocal.

यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्यये ऽङ्गम् ॥ १३ ॥

Derjenige Lautcomplex, an den ein Suffix angefügt werden soll, heisst mit dem, was noch etwa daran gefügt wird, in Bezug auf das nachfolgende Suffix Aṅga (Stamm). Vgl. 7, 1, 72.

सुप्तिङन्तं पदम् ॥ १४ ॥

Was auf eine Casus- oder Personalendung ausgeht, heisst Pada (Wort).

नः क्ये ॥ १५ ॥

1, 4, 1.

Auch ein auf न् auslautender Nominalstamm heisst vor den verschiedenen Denominativsuffixen य Pada.

D. i. wird in euphonischer Beziehung wie ein fertiges Wort behandelt. Wie das न् von राजन् abfällt, wenn es Pada wird, so auch vor jenen Suffixen.

सिति च ॥ १६ ॥

Ein Nominalstamm auch vor einem Suffix, welches ein stummes स hat.

Das Pronomen भवत् erhält nach 4, 2, 115 das Suffix क्त्स्, d. i. ईय; da es in diesem Falle Pada heisst, bildet man भवदीय, nicht भवतीय.

स्वार्दिष्वसर्वनामस्थाने ॥ १७ ॥

Auch vor सु (der Endung des Nomin. Sg.) und den darauf folgenden Suffixen (4, 1, 2 fgg.), wenn sie nicht Sarvanāmasthāna (1, 1, 42, 43) sind.

Auch hier gelten für den Auslaut des Stammes dieselben Regeln wie für den des Pada.

यचि भम् ॥ १८ ॥

Vor einem mit य् oder mit einem Vocal anlautenden Suffixe heisst ein Nominalstamm bha.

Ueber die Eigenthümlichkeiten eines solchen Stammes s. 6, 4, 129 fgg.

तसौ मत्वर्थे ॥ १९ ॥

Ein auf त् oder स् auslautender Nominalstamm heisst vor einem Suffix in der Bedeutung von मत् (s. 5, 2, 94) gleichfalls bha.

Wenn विद्युत् vor यत् und तेजस् vor विन् nach 1, 4, 17 Pada wären, würde man nicht विद्युत्वत् und तेजस्विन्, sondern विद्युद्भुत् und तेजोविन् bilden müssen.

अयस्मयादीनि छन्दसि ॥ २० ॥

अयस्मय u. s. w. erscheinen im Veda.

Hier wird अयस् auch vor मय als bha behandelt.

बहुषु बहुवचनम् ॥ २१ ॥

Wenn von Vielen die Rede ist, steht der Plural.

द्वेकयोर्द्विवचनैकवचने ॥ २२ ॥

Wenn von Zweien — der Dual, wenn von Einem — der Singular.

कारके ॥ २३ ॥

1, 4, 23.

In den nun folgenden Sūtra ist von einem Kāraka (Factor) die Rede.

D. i. von einem Nomen in seiner unmittelbaren Beziehung zu einem Verbum. So passt z. B. zum folgenden Sūtra das Beispiel वृक्षात्पणी पतति, aber nicht वृक्षस्य पणी पतति, weil hier वृक्षस्य als zu पणीम् gehörig nicht Kāraka ist.

1, 4, 1, 23.

ध्रुवमपाये ऽपादानम् ॥ २४ ॥

Was bei einer Trennung am Platze verbleibt, heisst Apādāna (Wegnahme, der Begriff des Ablativs). Vgl. 2, 3, 28.

भीचार्यानां भयहेतुः ॥ २५ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „sich fürchten“ und „beschützen“ heisst so die Veranlassung der Furcht.

D. i. solche Verba werden mit dem Ablativ construiert.

पराजेरसोढः ॥ २६ ॥

Bei जि nach परा heisst dasjenige so, was man nicht zu überwinden vermag.
अध्ययनात्परा जयते, aber शत्रून्परा जयते.

वारणार्थानामीप्सितः ॥ २७ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „abwehren“ heisst dasjenige so, was Einem am Herzen liegt.

यद्येभ्यो गां वारयति.

अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति ॥ २८ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „sich verbergen“ heisst derjenige so, von dem man nicht gesehen sein will.

उपाध्यायादन्तर्धत्ते, उपाध्यायाच्च लीयते.

आख्यातोपयोगे ॥ २९ ॥

Desgleichen heisst derjenige, der Etwas mittheilt, Apādāna, wenn es sich um die Erlernung von Etwas handelt.

उपाध्यायादधीते.

जनिकर्तुः प्रकृतिः ॥ ३० ॥

Ferner heisst so das Primitive in Beziehung zu dem, was daraus entsteht.

गोमयादुद्भिचको जायते.

भुवः प्रभवः ॥ ३१ ॥

Desgleichen der Ursprung in Beziehung zu dem, was daraus entspringt.

हिमयतो गङ्गा प्र भवति, काश्मीरेभ्यो वितस्ता प्र भवति.

कर्मणा यमभि प्रैति स संप्रदानम् ॥ ३२ ॥

Derjenige, den man bei einem Object im Auge hat, heisst Sampradāna (Hingabe, der Begriff des Dativs). Vgl. 2, 3, 13.

उपाध्यायाय गां ददाति.

रुच्यर्थानां प्रीयमाणः ॥ ३३ ॥

1, 4, 1. 23.

Bei Verben in der Bedeutung „gefallen“ heisst derjenige so, der seine Freude an Etwas hat.

देवदत्ताय रोचते मोदकः, यज्ञदत्ताय स्वदते पूषः.

श्वाघहुइस्थाशपां ज्ञीप्स्यमानः ॥ ३४ ॥

Bei श्लाघ्, हु, स्था und शप् derjenige, dem man Etwas zu erkennen geben will.

देवदत्ताय श्लाघते (= देवदत्ते श्लाघमानस्तां श्लाघां तमेव ज्ञपयितुमिच्छति), हुते, तिष्ठते, शपते.

धारेरुत्तमर्णः ॥ ३५ ॥

Beim Causativ von धृ der Gläubiger.

देवदत्ताय शतं धारयति.

स्पृहेरीप्सितः ॥ ३६ ॥

Bei स्पृह् das Begehrte.

पुष्पेभ्यः स्पृहयति.

क्रुधद्रुहेर्यासूयार्थानां यं प्रति कोपः ॥ ३७ ॥

Bei Verben in der Bedeutung „zürnen, hassen, neidisch — und missmuthig sein“ derjenige, gegen den der Aerger gerichtet ist.

देवदत्ताय क्रुध्यति, द्रुह्यति, ईर्ष्यति, असूयति.

क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म ॥ ३८ ॥

Wenn क्रुध् und द्रुह् mit einer Präposition verbunden sind, heisst eine solche Person Karman (nächstes Object, der Begriff des Accusativs). Vgl. 2, 3, 2.

देवदत्तमभि क्रुध्यति, अभि द्रुह्यति.

राधीक्ष्योर्यस्य विप्रश्नः ॥ ३९ ॥

Bei राध् und ईक्ष् heisst derjenige Saṃpradāna, nach dessen künftigem Schicksale gefragt wird.

देवदत्ताय राध्यति, देवदत्तायेक्षते = नैमित्तिकः पृष्टः सन्देवताय देवं पर्या सोचयति.

प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता ॥ ४० ॥

Bei श्रु nach प्रति und आ heisst so der Agens von etwas Vorangegangenenem.

देवदत्ताय मां प्रति श्रुणोति, आ श्रुणोति = प्रति जानीते. Hier wird angenommen, dass Devadatta vorher मां देहि gesagt hat.

अनुप्रतिगृणश्च ॥ ४१ ॥

Desgleichen bei गृ nach अनु und प्रति.

होत्रे अनु गृणाति, प्रति गृणाति. Hier wird angenommen, dass der होत्र् zuerst Etwas recitirt hat.

1, 4, 1. 23.

साधकतमं करणम् ॥ ४२ ॥

Was Etwas unmittelbar zu Wege bringt, heisst Karana (Instrument, der Begriff des Instrumentals). Vgl. 2, 3, 18.

परशुना छिनत्ति.

दिवः कर्म च ॥ ४३ ॥

Bei दिव् „spielen“ heisst dieses auch Karman (nächstes Object).

अर्द्धेर्दिव्यति oder अर्द्धान्दीव्यति.

परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

Wenn von Miethen die Rede ist, kann das, was Etwas unmittelbar zu Wege bringt, auch Saṃpradāna heissen. Vgl. 1, 4, 32.

शतेन oder शताय परिक्रीतः „für hundert gemiethet“.

आधारो ऽधिकरणम् ॥ ४५ ॥

Das Gebiet einer Wirksamkeit oder Thätigkeit heisst Adhikarāṇa (der Begriff des Locativs). Vgl. 2, 3, 36.

कटे शेते, स्थान्यां पचति.

अधिशीङ्स्थासां कर्म ॥ ४६ ॥

Bei शो, स्या und आस् nach अधि heisst dieses Gebiet Karman. Vgl. 2, 3, 2.

शाममधि शेते und अधि तिष्ठति, पर्वतमध्यास्ते.

अभिनिविशश्च ॥ ४७ ॥

Desgleichen bei विश् nach अभि नि.

शाममभि नि विशते.

उपान्वध्याङ्वसः ॥ ४८ ॥

Desgleichen bei वस् nach उप, अनु, अधि und आ.

पर्वतमुप वसति, शाममनु वसति, अधि वसति, आ वसति.

कर्तुरीप्सिततमं कर्म ॥ ४९ ॥

Was der Agens vor Allem zu erreichen wünscht, heisst Karman (das nächste Object, der Begriff des Accusativs). Vgl. 2, 3, 2.

तथा युक्तं चानीप्सितम् ॥ ५० ॥

Auch das, was man nicht zu erreichen wünscht, wenn es auf dieselbe Weise mit dem Verbum verbunden wird.

विषं भक्षयति, चौरान्पश्यति, शमं गच्छन्वृत्तमूलान्युप सर्पति.

अकथितं च ॥ ५१ ॥

1, 4, 1. 23.

Und auch das, was bisher nicht besprochen worden ist.

D. i. Alles, was bisher mit keinem andern Namen, wie Apādāna u. s. w., belegt worden ist. Durch dieses Sūtra erklärt man den Gebrauch des entfernteren Accusativs bei दुह्, याच् u. s. w.

गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशब्दकर्मकर्मकाणामणिकर्ता स णौ ॥ ५२ ॥

Was bei Verben in der Bedeutung „sich bewegen, kennen, verzehren und Laute von sich geben“ und bei intransitiven Verben vor dem Causativ Agens war, heisst im Causativ Karman.

गच्छति माणवको यामम् und गमयति माणवकं यामम्, वेत्ति माणवको धर्मम् und वेदयति माणवकं धर्मम्, अश्नाति माणवकं ओदनम् und आशयति माणवकमोदनम्, अधीते माणवको, वेदम् und अध्यापयति माणवकं वेदम्, आस्ते देवदत्तः und आसृयते देवदत्तम्.

हक्रोरन्यतरस्याम् ॥ ५३ ॥

Bei ह् und क् nicht nothwendig.

हरति भारं माणवकः und हारयति भारं देवदत्तम् oder देवदत्तेन, करोति कटं देवदत्तः und कारयति कटं देवदत्तम् oder देवदत्तेन.

स्वतन्त्रः कर्ता ॥ ५४ ॥

Der aus eigenem Antrieb Handelnde heisst Kartr (Agens).

तत्प्रयोजको हेतुश्च ॥ ५५ ॥

† 1, 4, 23.

Der diesen Antreibende heisst sowohl Kartr als auch Hetu (der Agens im Causativ).

प्रायीश्वरान्निपाताः ॥ ५६ ॥

1, 4, 56.

Vor dem Worte ईश्वर in 1, 4, 97 heisst Alles Nipāta.

Um einer Verwechselung mit 3, 4, 13, das mit ईश्वरे beginnt, vorzubeugen, hat Pāṇini das 1, 4, 97 gemeinte ईश्वर mit dem dort vorangehenden र् verbunden.

चादयो ऽसत्त्वे ॥ ५७ ॥

च u. s. w., wenn sie nicht ein Ding bezeichnen.

प्रादय उपसर्गाः क्रियायोगे ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

प्रा u. s. w. heissen Upasarga (Präposition) in Verbindung mit einem Thätigkeitsbegriff.

Nach einem Vārttika hat man das Sūtra später getheilt in प्रादयः und उपसर्गाः क्रियायोगे.

1, 4, 1. 56.

1, 4, 60. **गतिश्च ॥ ६० ॥**

Diese heissen auch Gati.

Da प्र u. s. w. auch Gati heissen, sagt man nach 2, 2, 18. 7, 1, 37 प्रकृत्य, nicht प्रकृत्वा.

ऊर्यादिच्चिडाचश्च ॥ ६१ ॥

ऊरो u. s. w. und die von Nominalstämmen gebildeten Adverbia auf ई und आ (unter diesen auch einige schallnachahmende) heissen gleichfalls Gati.

ऊरीकृत्य, शुक्लीकृत्य, पटपटाकृत्य u. s. w.

अनुकरणं चानितिपरम् ॥ ६२ ॥

Desgleichen ein schallnachahmendes Wort, wenn nicht इति darauf folgt.

खाट्कृत्य, aber खाडिति कृत्वा.

आदरानादरयोः सदसती ॥ ६३ ॥

Ferner सत् und असत् als Ausdrücke der Hoch- oder Geringachtung.

सत्कृत्य und असत्कृत्य.

भूषणे ऽलम् ॥ ६४ ॥

भूषणम् in der Bedeutung „schmücken“.

अलंकृत्य, aber अलं भुक्त्यादने गतः.

अन्तरपरिग्रहे ॥ ६५ ॥

Auch अन्तर, aber nicht in der Bedeutung „zu sich nehmen“.

अन्तर्हृत्य, aber अन्तर्हृत्वा मृषिकां श्येनो गतः.

कणेमनसी श्रद्धाप्रतीघाते ॥ ६६ ॥

Ferner कणो und मनस् in der Bedeutung „sein Verlangen stillen“.

कणोहृत्य oder मनोहृत्य पयः पिबति = तावत्पिबति यावदस्याभिप्रायो निवृत्तः.

पुरो ऽव्ययम् ॥ ६७ ॥

Desgleichen das Indeclinabile पुरम्.

पुरस्कृत्य.

अस्तं च ॥ ६८ ॥

Auch das Indeclinabile अस्तम्.

अस्तंगत्य सविता पुनरुदेति.

अच्छ गत्यर्थवदेषु ॥ ६९ ॥

Ferner अच्छ in Verbindung mit Verben der Bewegung und वद्.

अदो ऽनुपदेशे ॥ ७० ॥

Auch अदम्, wenn nicht auf Etwas hingewiesen wird.

उपदेशः परार्थः प्रयोगः । स्वयमेव तु यदा बुद्ध्या परा मंशति तदा नास्त्युपदेशः । अदःकृत्य, aber अदः कृत्वा काण्डं गतः.

तिरो ऽन्तर्धौ ॥ ७१ ॥

1, 4, 1. 56. 60.

Auch तिरस् in der Bedeutung „verschwinden“.

तिरोभूय, aber तिरो भूत्वा स्थितः = पार्श्वतो भूत्वा.

विभाषा कृजि ॥ ७२ ॥

In Verbindung mit कृ nicht nothwendig.

तिरस्कृत्य oder तिरः कृत्वा.

उपाजे ऽन्वाजे ॥ ७३ ॥

Ebenso verhält es sich mit उपाजे und अन्वाजे.

उपाजेकृत्य oder उपाजे कृत्वा, अन्वाजेकृत्य oder अन्वाजे कृत्वा. उपाजेऽन्वाजेशब्दौ विभक्तिप्रतिरूपकौ निपातां दुर्बलस्य सामर्थ्याधाने वर्तन्ते.

साक्षात्प्रभृतीनि च ॥ ७४ ॥

Und mit साक्षात् u. s. w.

साक्षात्कृत्य oder साक्षात्कृत्वा u. s. w.

अनत्याधान उरसिमनसी ॥ ७५ ॥

Auch mit उरसि und मनसि, aber nicht in der Bedeutung „darauflegen“.

उरसिकृत्य oder उरसि कृत्वा, मनसिकृत्य oder मनसि कृत्वा, aber उरसि कृत्वा पाणिं शेते.

मध्ये पदे निवचने च ॥ ७६ ॥

Desgleichen mit मध्ये, पदे und निवचने mit derselben Beschränkung.

मध्येकृत्य oder मध्ये कृत्वा, पदेकृत्य oder पदे कृत्वा, निवचनेकृत्य oder निवचने कृत्वा — वाचं नियम्य, aber हस्तिनः पदे कृत्वा शिरः शेते.

नित्यं हस्ते पाणवुपयमने ॥ ७७ ॥

हस्ते und पाणौ sind in Verbindung mit कृ stets Gati, wenn Heiraten gemeint ist.

हस्तेकृत्य, पाणौकृत्य, aber हस्ते कृत्वा कार्यापणं गतः.

प्राध्वं बन्धने ॥ ७८ ॥

Desgleichen प्राध्वम् in der Bedeutung „fesseln“.

प्राध्वंकृत्य, aber प्राध्वं कृत्वा शकटं गतः.

जीविकोपनिषदावौपम्ये ॥ ७९ ॥

Auch जीविका und उपनिषद्, wenn Aehnlichkeit gemeint ist.

जीविकाकृत्य, उपनिषत्कृत्य. Zu उपनिषद् vgl. Vāgrakkh. 35, 10. 42, 7.

ते प्राग्धातोः ॥ ८० ॥

Die Gati stehen vor dem Verbum.

1, 4, 1. 56. 60.

(छन्दसि परे ऽपि ॥ ८१ ॥)

Im Veda auch dahinter.

Dieses und das folgende Sûtra sind ursprünglich Vārttika.

†1, 4, 60. (व्यवहिताश्च ॥ ८२ ॥)

Auch von jenem getrennt.

1, 4, 83. कर्मप्रवचनीयाः ॥ ८३ ॥

Jetzt folgen die Karmaṣṭhānija.

Zumeist selbständige Präpositionen, die mit einem Nomen in einem bestimmten Casus verbunden werden.

अनुर्लक्षणे ॥ ८४ ॥

अनु in der Bedeutung „nach, gemäß“.

शाकल्यस्य संहितामने प्रायपत् „der Regen begann nach der Angabe von Śākalja's Sāṃhitā (ein astronomisches Lehrbuch)“, अगस्त्यमन्वसिञ्चन्प्रजाः. Im zweiten Beispiel ist für स् von सिच् nicht nach 8, 3, 65 प् substituiert worden, weil अनु hier nicht Upasarga ist.

तृतीयार्थे ॥ ८५ ॥

Auch in der Bedeutung des Instrumentals.

पर्यतमन्वयसिता सेना — पर्यतेन संबद्धा.

हीने ॥ ८६ ॥

Auch in der Bedeutung „unter, infra“.

अनु शाकटायनं वैयाकरणाः, अन्वर्जुनं योद्धारः.

उपो ऽधिके च ॥ ८७ ॥

उप auch in der Bedeutung „über, supra“.

उप शाकटायनं वैयाकरणाः, उप खार्या द्रोणः. Vgl. 2, 3, 9.

अपपरी वर्जने ॥ ८८ ॥

अप und परि in der Bedeutung „mit Ausnahme von“.

अप oder परि त्रिगतेभ्यो वृष्टो देवः. Vgl. 2, 3, 10. 8, 1, 5.

आङ् मर्यादावचने ॥ ८९ ॥

आ in der Bedeutung „bis“.

आ पाटलिपुत्राद्वृष्टो देवः, आकुमारं यशः पाणिनेः. Vgl. 2, 3, 10.

लक्षणेत्थंभूताख्यानभागवीप्सासु प्रतिपर्यनवः ॥ ९० ॥

प्रति, परि und अनु in den Bedeutungen „in der Richtung von, so im Verhältniss zu, auf den Theil von und — für —“.

वृक्षं प्रति, परि oder अनु द्वौ द्वौ द्याते विद्वत्; साधुर्वेदज्ञो मातरं प्रति, परि oder अनु; यदत्र मां प्रति, परि oder अनु स्यात्; वृक्षं प्रति, परि oder अनु सिञ्चति „Baum für Baum“.

अभिरभागे ॥ ९१ ॥

अभि in denselben Bedeutungen, mit Ausnahme der „auf den Theil von“.

Beispiele wie beim vorangehenden Sūtra.

प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः ॥ ९२ ॥

प्रति, wenn von Ebenbürtigkeit oder Dagegegehen die Rede ist.

अभिमन्युरजुनतः प्रति „Abhimanju kann sich mit Arguna messen“, माषानस्मै तिलेभ्यः प्रति यच्छति. Vgl. 2, 3, 11.

अधिपरी अनर्थकौ ॥ ९३ ॥

अधि und परि, wenn sie bedeutungslos sind.

कुतौ ऽधो गच्छति, कुतः पेयो गच्छति.

सुः पूजायाम् ॥ ९४ ॥

सु in der Bedeutung „wohl, gut“.

सु स्ततं भवता, aber सुयुक्तं किं तवात्र. Zum ersten Beispiel wird bemerkt धात्वर्थः स्तूयते. Vgl. 6, 2, 145.

अतिरतिक्रमणे च ॥ ९५ ॥

अति auch in der Bedeutung „zu viel“.

अति सितं भवता „du hast gut begossen“, अति सितमेव भवता „du hast zu stark begossen“.

अपिः पदार्थसंभावनान्ववसर्गगर्हासमुच्चयेषु ॥ ९६ ॥

अपि, wenn es irgend ein Ding, eine Supposition, eine Einwilligung, einen Tadel oder ein Auch bezeichnet.

सर्पियो ऽपि स्यात् (hier soll अपि so v. a. मात्रा, बिन्दुः oder स्तोक्म् bedeuten), अपि सिञ्चेन्मूलकसहस्रम्, अपि सिञ्च, धिग्ज्ञान्यं देवदत्तम् । अपि सिञ्चेत्पलायदुम् oder अपि स्तुयाद्वृषलम्; अपि सिञ्च । अपि स्तुहि = सिञ्च च । स्तुहि च.

अधिरीश्वरे ॥ ९७ ॥

अधि in der Bedeutung „über als Herrscher“.

अधि पञ्चालेषु ब्रह्मदत्तः = अधि ब्रह्मदत्ते पञ्चालाः (hier würden wir „unter“ sagen).

Vgl. 2, 3, 9.

1, 4, 1. 56. 83.

† 1, 4, 56. **विभाषा कृञि ॥ ९८ ॥**

83. In Verbindung mit कृञ् nicht nothwendig.

यदत्र मामर्थं करिष्येति oder यदत्र मामधि करिष्येति.

लः परस्मैपदम् ॥ ९९ ॥

Die 3, 4, 78 aufgeführten (neun ersten) Personalendungen und die Participialendungen अत् (vgl. 3, 2, 124 fgg.) und वस् (vgl. 3, 2, 107 fgg.) heissen Parasmaipada.

लृ ist die allgemeine Bezeichnung für alle mit लृ beginnenden technischen Ausdrücke für die verschiedenen Personalendungen der verschiedenen Tempora und Modi. लः wird als Genetiv (dafür wird substituiert) gefasst.

तङानावात्मनेपदम् ॥ १०० ॥

Unter den 3, 4, 78 aufgeführten Personalendungen heissen die neun letzten und überdies die Participialendung आन Atmanepada.

तिङ्स्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ १०१ ॥

Unter den 3, 4, 78 aufgeführten Personalendungen heissen je drei der Reihe nach prathama (unsere dritte Person), madhjama (unsere zweite) und uttama (unsere erste).

तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः ॥ १०२ ॥

Je eine dieser dreitheiligen Gruppen heisst der Reihe nach Singular, Dual und Plural.

सुपः ॥ १०३ ॥

Ebenso verhält es sich mit den 4, 1, 2 aufgeführten Casusendungen.

विभक्तिश्च ॥ १०४ ॥

Diese Personal- und Casusendungen heissen auch Vibhakti.

युष्मद्बहुपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः ॥ १०५ ॥

Wenn das Pronomen युष्मद् (in irgend einem Numerus) dabeisteht oder dabeistehen könnte, dann wird die Endung der zweiten Person gebraucht, vorausgesetzt dass Personalendung und Pronomen in einem Congruenzverhältniss stehen.

प्रहासे च मन्योपपदे मन्यतेरुत्तम एकवच्च ॥ १०६ ॥

Auch im Spotte wird die zweite Person gebraucht, wenn das Verbum मन् (मन्यते) dabeisteht; dieses erscheint in diesem Falle in der letzten (unserer ersten) Person Sg.

एहि मन्य ओदनं भोक्ष्यसे । न हि भोक्ष्यसे । भुक्तः सो ऽतिथिभिः. Hier soll मन्ये statt मन्यसे und भोक्ष्यसे st. भोक्ष्ये stehen. Vgl. 8, 1, 46.

अस्मद्युत्तमः ॥ १०७ ॥

1, 4, 1.

Wenn das Pronomen अस्मद् (in irgend einem Numerus) dabeisteht oder dabeistehen könnte, dann wird unter den 1, 4, 105 angegebenen Verhältnissen die Endung der letzten (unserer ersten) Person gebraucht.

शेषे प्रथमः ॥ १०८ ॥

In allen übrigen Fällen wird die Endung der ersten (unserer dritten) Person gebraucht.

परः संनिकर्षः संहिता ॥ १०९ ॥

Der engste Anschluss der Laute an einander heisst Sāṃhitā.

विरामो ऽवसानम् ॥ ११० ॥

Ein Ruhepunkt heisst Avasāna (Pause).

॥ इति प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थो पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

समर्थः पदविधिः ॥ १ ॥

Wenn hier von Wörtern die Rede geht, so sind darunter dem Sinne nach zu einander gehörige Wörter gemeint.

सुवामन्त्रिते पराङ्गवत्स्वरे ॥ २ ॥

Ein Nomen mit einer Casusendung verhält sich in Bezug auf den Accent vor einem Vocativ wie ein Bestandtheil dieses nachfolgenden Wortes.

कुण्डेनाटन्, मैद्राणां राजन्, परशुना वृश्चन्.

प्राक्कडारात्समासः ॥ ३ ॥

2, 1, 3.

Was bis zum Worte कडार in 2, 2, 38 abgehandelt wird, heisst Samāsa (Compositum).

सह सुपा ॥ ४ ॥

2, 1, 4.

Hierbei ist „mit einem flectirten Nomen“ hinzuzudenken.

Ein Compositum heisst nach 1, 2, 46 Prātipadika (Nominalstamm) und als solches wirft es nach 2, 4, 71 die Casusendungen ab. Hier und da erhalten sich diese aber auch im ersten Gliede.

अव्ययीभावः ॥ ५ ॥

2, 1, 5.

Zunächst der Avjajibhāva.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 5.

अथयं विभक्तिसमीपसमृद्धिवृद्धार्थाभावात्प्रादुर्भावपश्चाद्यथानुपूर्व्ययैगपद्यसादृश्यसंपत्तिसाकल्यान्तवचनेषु ॥ ६ ॥

Ein Indeclinabile wird mit einem flectirten Nomen zu einem Arjajibhāva componirt, wenn Folgendes damit ausgedrückt werden soll: 1) eine Casusendung, 2) Nähe, 3) ein gedeihlicher Zustand, 4) ein trauriger Zustand, 5) ein Nichtdasein von Etwas, 6) ein Vorübersein, 7) etwas dem Augenblick nicht Entsprechendes, 8) das Hervortreten eines Wortes, 9) ein Hinterher, 10) ein Wiesein, 11) ein Nacheinander, 12) eine Gleichzeitigkeit, 12) eine Aehnlichkeit, 13) ein Zutreffen, 14) eine Gesamtheit und 15) das Ende.

Zu 1) अधिस्त्रि (स्त्रीष्वधिकृत्य) कथा वर्तते „die Erzählung betrifft Frauen“, zu 2) उपकुम्भम् „in der Nähe des Topfes“, zu 3) सुमदं वर्तते „es geht den Madra's gut“, zu 4) दुर्यवनं वर्तते „es geht den Javana's schlecht“, zu 5) निर्मलिकं वर्तते „die Fliegen sind fort“, zu 6) निर्हिमं वर्तते „die Kälte ist vorüber“, zu 7) अतिनिद्रं वर्तते „es ist jetzt nicht an der Zeit zu schlafen“, zu 8) इतिपाणिनि so v. a. „überall heisst es Pāṇini“, zu 9) अनुरघं पादातम् „das Fussvolk hinter den Wagen“, zu 10) यथाशक्ति „nach Kräften“, zu 11) अनुज्येष्ठं प्र विशन्तु भवन्तः „die Herren mögen ihrem Alter nach eintreten“, zu 12) सचक्रम् „zugleich mit dem Rade“, zu 13) सव्रह्म ब्राह्मणानाम् „die Bābhṛava benehmen sich, wie es Brahmanen geziemt“, zu 14) सवृणाम् „sammt Gras“, so v. a. „auch Gras nicht ausgenommen“, zu 15) सेष्टि „bis zum Opfer incl.“.

यथासादृश्ये ॥ ७ ॥

यथा auch in einer anderen Bedeutung als „wie“.

यथावृद्धं ब्राह्मणानां मन्त्रयस्य so v. a. „lade von Brahmanen Alles, was alt heisst, ein“. In der Bedeutung „wie“ ist das Compositum durch das vorangehende Sūtra erklärt.

यावदवधारणे ॥ ८ ॥

Das Indeclinabile यावत् in der Bedeutung „soviel und nicht mehr“.

यावदमत्रं ब्राह्मणानां मन्त्रयस्य „lade so viele Brahmanen ein, als Schüsseln da sind“.

सुप् प्रतिना मात्रार्थे ॥ ९ ॥

Ein flectirtes Nomen mit प्रति in der Bedeutung „ein wenig“.

Auf die Frage अस्त्यत्र किं चिच्छाकम् antwortet man शाकप्रति.

अक्षशलाकासंख्याः परिणा ॥ १० ॥

अक्ष, शलाका und ein Zahlwort mit परि.

अक्षपरि „bis auf einen Würfel, mit Ausnahme eines Würfels“, शलाकापरि, एकपरि u. s. w. als Spielausdrücke.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 5.

विभाषापपरिवहिरञ्चवः पञ्चम्या ॥ ११ ॥ १२ ॥

अप, परि, ब्रह्मिस् und die Indeclinabilia auf अञ्च् (अक्) mit einem Ablativ, aber nicht nothwendig.

अपत्रिगते und परित्रिगते oder अप त्रिगतेभ्यो und परि त्रिगतेभ्यो वृष्टो देवः (über den Accent dieser Composita handelt 6, 2, 33), ब्रह्मियामस् oder ब्रह्मियामात्, प्राग्यामस् oder प्राग्यामात्. Patañjali will das Sûtra, um auch bei den folgenden विभाषा ergänzen zu können, theilen in विभाषा und अप. Kâçikâ und die Hdschr. thun dieses auch.

आङ् मर्यादाभिविध्योः ॥ १३ ॥

Ebenso आ in der Bedeutung „bis exclusive und inclusive“.

आपाटलिपुत्रम् oder आ पाटलिपुत्रात्, आकुमारं oder आ कुमारेभ्यो यशः पाणिनेः.

लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये ॥ १४ ॥

Desgleichen अभि und प्रति mit dem Ziele in der Bedeutung „dahinwärts“.

अभ्यग्निं und प्रत्यग्निं oder अग्निमभि und अग्निं प्रति शलभाः पतन्ति.

अनुर्यत्समया ॥ १५ ॥

. Auch अनु wird componirt in der Bedeutung „in die Nähe davon“.

अनुवनमशनिर्गतः.

यस्य चायामः ॥ १६ ॥

Auch in der Bedeutung „diesem entlang“.

अनुगङ्गं वाराणसी, अनुयमुनं मथुरा.

तिष्ठद्गुप्रभृतीनि च ॥ १७ ॥

Auch तिष्ठद्गु u. s. w. heissen Avjajibhâva.

पारे मध्ये षष्ठ्या वा ॥ १८ ॥

पारे und मध्ये können mit einem Genetiv zu einem Avjajibhâva componirt werden.

पारेगङ्गम् oder गङ्गापारम्, मध्येगङ्गम् oder गङ्गामध्यम्.

संख्या वंशयेन ॥ १९ ॥

Desgleichen ein Zahlwort mit einem Worte, welches die Angehörigen einer Familie oder einen Fachgenossen bezeichnet.

त्रिमुनि व्याकरणस्य so v. a. „drei Muni repräsentiren die Grammatik“.

नदीभिश्च ॥ २० ॥

Ebenso ein Zahlwort mit Flussnamen.

सप्तगङ्गम्, द्वियमुनम्, पञ्चनदम्, सप्तगोदावरम्.

1, 4, 1, 2, 1, 3, 4, 5.

† 2, 1, 5. **अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् ॥ २१ ॥**

Mit Flussnamen werden auch andere Nomina zu einem Avjajibhāva componirt, wenn das Compositum etwas Anderes als den Fluss bezeichnet und ein Name ist.

उन्मत्तगङ्गा नाम देशः, लोहितगङ्गा, कल्याणगङ्गा, शर्नगङ्गा.

2, 1, 22. **तत्पुरुषः ॥ २२ ॥**

Jetzt folgt der Tatpuruṣa.

द्विगुश्च ॥ २३ ॥

Auch der Dvigu ist ein Tatpuruṣa.

द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः ॥ २४ ॥

Ein Accusativ wird mit श्रित u. s. w. componirt.

कष्टश्रित, कान्तारातीत, नरकपतित, यामगत, तरंगात्यस्त, सुखप्राप्त, सुखापन्न.

स्वयं क्तेन ॥ २५ ॥

स्वयम् mit einem Particip auf त.

स्वयंविनीनमाज्यम्.

खट्वा क्षेपे ॥ २६ ॥

खट्वा im Accusativ mit einem Particip auf त, um einen Tadel auszudrücken.

खट्वाकूट = अविनीत, खट्वाप्लुत = अपथप्रस्थित.

सामि ॥ २७ ॥

Auch सामि mit einem solchen Particip.

सामिकृत, सामिषीत, सामिभुक्त.

कालाः ॥ २८ ॥

Ferner Zeitbezeichnungen im Accusativ.

अहरतिमता und अहःसंक्रान्ता मुहूर्ताः, मासप्रमितश्चन्द्रमाः.

अत्यन्तसंयोगे च ॥ २९ ॥

Dieselben auch mit einem Nomen als Bezeichnung der ununterbrochenen Fortdauer.

मुहूर्तसुख, सर्वरात्रकल्याणी. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 2.

तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन ॥ ३० ॥

Ein Instrumental mit einem Eigenschaftsworte, wenn das mit diesem Ausgedrückte durch jenen bewirkt worden ist.

शङ्कुलाखण्ड, किरिकाण. Das Wort अर्थ wird von Kātājāna als überflüssig bezeichnet, die Kāṣikā bildet nach diesem Sūtra auch धान्यार्थ, als wenn तत्कृतार्थेन गुणवचनेन च gemeint wäre. Ueber den Accent dieser Wörter s. 6, 2, 2.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

पूर्वसदृशसमोनार्थकलहनिपुणमिश्रश्चक्षुः ॥ ३१ ॥

Desgleichen mit पूर्व, सदृश, सम, mit einem Worte in der Bedeutung von ऊन, mit कलह, निपुण, मिश्र und श्लक्ष्ण.

मासपूर्व, मासदृश, माससम, मासोन und मासविकल, वाक्कलह, वाङ्निपुण, गुडमिश्र, आचारश्लक्ष्ण.

कर्तृकरणे कृता बहुलम् ॥ ३२ ॥

Agens und Instrumental werden häufig mit einem von einer Wurzel abgeleiteten Nomen zusammengesetzt.

अहिहत, नखनिर्भिन्न.

कृत्यैरधिकार्थवचने ॥ ३३ ॥

Desgleichen mit einem Partic. fut. pass., wenn eine Uebertreibung ausgedrückt wird.

काकपेया नदी, श्वलेहः कूपः, वाष्पच्छेद्यानि तृणानि, कण्टकसंचये श्रोतनः.

अन्नेन व्यञ्जनम् ॥ ३४ ॥

Ferner Brühe mit Mus.

दध्मोदनः = दध्मोपसिक्त श्रोतनः, क्षीरोदनः.

भक्ष्येण मिश्रीकरणम् ॥ ३५ ॥

Desgleichen Ingredienz mit Speise.

गुडधानाः = गुडेन मिश्रा धानाः, गुडपृथुकाः. भक्ष्येण wäre wohl besser.

चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितमुखरक्षितैः ॥ ३६ ॥

Ein Dativ wird componirt mit dem dazu dienenden Dinge (तदर्थार्थ), mit बलि, हित, मुख und रक्षित.

यूपदारु = यूपाय दारु, कुबेरबलि, गोहित, गोमुख, गोरक्षित. Wohl mit Unrecht zerlegen auch die ältesten Erklärer तदर्थार्थ in zwei einander coordinirte Wörter und erklären damit nicht nur das Adverb ब्राह्मणार्थम्, sondern auch ब्राह्मणार्था यवागूः, als wenn dieses ein Tatpuruṣa wäre. Für unsere Auffassung spricht auch 6, 2, 44. Ueber den Accent dieser Wörter s. 6, 2, 43.

पञ्चमी भयेन ॥ ३७ ॥

Ein Ablativ wird mit भय componirt.

युक्तभय, चौरभय.

अपेतापोढमुक्तपतितापचस्त्रैरल्पशम् ॥ ३८ ॥

Desgleichen mit अपेत u. s. w., wenn der Wandel allmählich erfolgt.

मुख्यपेत, कल्पनापोढ, चक्रमुक्त, स्वर्गपतित, तरंगापचस्त; dagegen sagt man प्रासादात्पतितः und nicht प्रासादपतित, weil hier der Sturz ein plötzlicher ist.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

स्तोकान्तिकदूरार्थकृच्छ्राणि क्तेन ॥ ३९ ॥

Wörter in der Bedeutung von स्तोक, अन्तिक und दूर, sowie das Wort कृच्छ्र, werden als Ablative mit einem Particip auf त componirt.

स्तोकान्मुक्त, अन्तिकादागत und अभ्याशादागत, दूरादागत und विप्रकृष्टादागत, कृच्छ्रान्मुक्त und कृच्छ्रान्त्व. Nach 6, 3, 2 erhält sich die Ablativendung im Compositum.

सप्तमी शैरुडैः ॥ ४० ॥

Ein Locativ wird mit शैरुड u. s. w. componirt.

अक्षशैरुड u. s. w. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 2.

सिद्धशुष्कपक्ववन्धैश्च ॥ ४१ ॥

Auch mit सिद्ध u. s. w.

सांकाश्यसिद्ध, आतपशुष्क, स्थालीपक्व, चक्रवन्ध. Ueber den Accent dieser Composita s. 6, 2, 32.

ध्वाङ्गेण क्षेपे ॥ ४२ ॥

Mit ध्वाङ्ग als Ausdruck des Tadels.

तोर्यध्वाङ्ग = अनवस्थित.

कृत्यैर्चरुणे ॥ ४३ ॥

Mit einem Particip. fut. pass., wenn von Schulden die Rede ist.

मासदेयमणम्.

संज्ञायाम् ॥ ४४ ॥

Desgleichen, wenn das Compositum ein Name ist.

अरुणयेतिलकाः, अरुणयेमापाः, वनेकिंशुकाः, वनेबिल्वकाः, कूपेपिशाचकाः. Nach 6, 3, 9 behält der Locativ seine Casusendung.

क्तेनाहोरात्रावयवाः ॥ ४५ ॥

Ferner Bezeichnungen für Theile des Tages oder der Nacht mit einem Particip auf त.

पूर्वाह्णाकृत und अपराह्णाकृत, पूर्वरात्रकृत und अपररात्रकृत.

तत्र ॥ ४६ ॥

Auch तत्र mit einem solchen Particip.

तत्रभुक्त, तत्रकृत, तत्रपीत.

क्षेपे ॥ ४७ ॥

Auch als Ausdruck des Tadels wird ein Locativ mit einem solchen Particip componirt.

अव्यतप्तेनकुलस्थितं तथैतत् = चापलम्, अनवस्थितत्वम्; उदकेविशीर्णम्, प्रवाहेमृत्रितम्, भस्मनिहुतम्. Nach 6, 3, 14 fällt die Casusendung nicht ab.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

पाचेसमितादयश्च ॥ ४८ ॥

Auch पात्रेसमित u. s. w. gehören hierher.

पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेन ॥ ४९ ॥

Ein zeitlich Vorangehendes, एक, सर्व, जरत्, पुराण, नव und केवल werden mit einem in gleichem Casus stehenden Nomen componirt.

स्नातानुलिप्त, कष्टसमीकित und दग्धप्ररुढ; एकशटी und एकभिन्ना; सर्वदेवाः, जरत्हस्ती, पुराणाक्षम्, नवाक्षम्, केवलाक्षम्; dagegen एकस्याः शटी.

दिक्संख्ये संज्ञायाम् ॥ ५० ॥

Desgleichen Richtungs- und Zahlwörter mit einem solchen Nomen, wenn das Compositum einen Namen ergibt.

पूर्वयुक्कामशमी und अपरेयुक्कामशमी, पञ्चाम्नाः und सप्तर्षयः; aber उत्तरा वृत्ताः, पञ्च ब्राह्मणाः.

तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च ॥ ५१ ॥

Dieselben Wörter werden mit einem Nomen in gleichem Casusverhältniss componirt um ein Derivat mit einem taddhita zu bilden, oder wenn noch ein anderes Wort im Compositum folgt, oder wenn eine Anzahl von Dingen zu einer Einheit zusammengefasst wird.

Obgleich es kein पूर्वशाला und kein पञ्चकपालाः gibt, werden nach 4, 2, 107, 16 die Adjectiva पूर्वशाल und पञ्चकपाल gebildet, und auch ein neues Compositum पूर्वशालाप्रिय. पञ्चफली „eine Fünfzahl von Früchten“ ist ein Beispiel für समाहारे.

संख्यापूर्वो द्विगुः ॥ ५२ ॥

Ein solches Compositum mit einem Zahlwort als erstem Gliede heisst Dvigu.

कुत्सितानि कुत्सनैः ॥ ५३ ॥

Geschmähtes wird mit dem Schmähwort componirt.

वैयाकरणखसूचिः = निष्प्रभः, याज्ञिककितवः = अयाज्ययाजनतृष्णापरः.

पापाणके कुत्सितैः ॥ ५४ ॥

पाप und अणक mit dem Geschmähten.

पापनापितः, अणकनापितः.

उपमानानि सामान्यवचनैः ॥ ५५ ॥

Das, womit Etwas verglichen wird, mit dem Tertium comparationis.

शस्त्रीश्यामा देवदत्ता, कुमुदश्रेणी, हंसगद्गदा, न्ययोधपरिमण्डला. Zum Accent dieser Wörter

s. 6, 2, 2.

Pāṇini's Grammatik.

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे ॥ ५६ ॥

Das Vergleichene mit व्याघ्र u. s. w., wenn das Tertium comparationis nicht hinzugefügt wird.

पुरुषव्याघ्रः = पुरुषो ऽयं व्याघ्र इव, aber पुरुषो व्याघ्र इव शूरः.

विशेषणं विशेष्येण बहुलम् ॥ ५७ ॥

Häufig ein Adjectiv mit seinem Substantiv.

नीलोत्पलम्, रक्तोत्पलम्.

पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवीराश्च ॥ ५८ ॥

Auch पूर्व u. s. w. mit den zu ihnen gehörigen Substantiven.

पूर्वपुरुषः, अपरः, प्रथमः, चरमः, जघन्यः, समानः, मध्यः, मध्यमः, वीरः.

श्रेण्यादयः कृतादिभिः ॥ ५९ ॥

श्रेणि u. s. w. werden mit कृत u. s. w. componirt.

श्रेणिकृताः = अश्रेणयः श्रेणयः कृताः. Zum Accent dieser Composita s. 6, 2, 46.

क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ् ॥ ६० ॥

Ein Particip auf त ohne Negation mit demselben Particip mit der Negation.

अशितानशितेन जीवति, क्लिष्टाक्लिष्टितेन वर्तते.

सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः ॥ ६१ ॥

सत् u. s. w. mit dem, was hervorgehoben wird.

सत्पुरुषः, महाः, परमः, उत्तमः, उत्कृष्टः.

वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम् ॥ ६२ ॥

Mit वृन्दारक u. s. w. das ehrenvoll Hervorgehobene.

गोवृन्दारकः, गोनागः, गोकुञ्जरः, eben so अश्ववृन्दारकः u. s. w.

कतरकतमौ जातिपरिग्रहे ॥ ६३ ॥

कतर und कतम werden mit einem Nomen in gleichem Casusverhältniss componirt, wenn nach dem Stande u. s. w. gefragt wird.

कतरकठः und कतरकालापः „welcher von Beiden ist der Kāṭha, der Kālapa?“.

कतमकठः und कतमकालापः „welcher unter ihnen ist u. s. w.“; dagegen कतरो भवतोर्देवदत्तः und कतमो भवतां देवदत्तः. Zum Accent dieser Composita s. 6, 2, 57.

किं क्षेपे ॥ ६४ ॥

किम्, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

किंराजा, किंसखा, किंगोः.

1, 4, 1, 2, 1, 3, 4, 22.

पोटायुवतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनुवशावेहद्वष्कयणीप्रवक्तृश्रोत्रि-
याध्यापकधूर्तैर्जातिः ॥ ६५ ॥

Ein Gattungsbegriff wird mit पोट्टा u. s. w. componirt.

इभपोटा, °युवतिः, अग्निस्तोकः, उदश्वत्कतिपयम्, गोष्टिः, गोधेनुः, गोवशा, गोवेहत,
गोवष्कयणी, कटप्रवक्ता, कटश्रोत्रियः, कटाध्यापकः, कटधूर्तः.

प्रशंसावचनैश्च ॥ ६६ ॥

Desgleichen ein Gattungsbegriff mit Worten, die ein Lob bezeichnen.

गोप्रकाण्डम्, अश्वः; गोमतल्लिका, अश्वः; गोमचर्चिका, अश्वः.

युवा खलतिपलितवलिनजरतीभिः ॥ ६७ ॥

युवन् mit खलति u. s. w.

युवखलति und °खलती, °पलित und °पलिता, °वलिन und °वलिना, °जरत् und °जरती.
Daraus dass जरती mit युवन् verbunden wird, schliesst man, dass bei Pāṇini hier wie
anderwärts ein Nominalstamm zugleich das Femininum einschliesst.

कृत्यतुल्याख्या अजात्या ॥ ६८ ॥

Participia fut. pass. und Wörter in der Bedeutung von तुल्य mit einem
Worte, das kein Gattungsbegriff ist.

भोज्योष्णा, भोज्यलवणा, पानीयशीतः, तुल्यश्वेत, सदृशश्वेत; aber भोज्य ओदनः. Zum Accent
dieser Wörter s. 6, 2, 2.

वर्णो वर्णेन ॥ ६९ ॥

Eine Farbenbezeichnung mit einer anderen.

कृष्णसारङ्गः, लोहितसारङ्गः, कृष्णशबल, लोहितशबल. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 3.

कुमारः श्रमणादिभिः ॥ ७० ॥

कुमार mit श्रमणा u. s. w.

कुमारश्रमणा u. s. w.

चतुष्पादो गर्भिण्या ॥ ७१ ॥

Benennungen vierfüssiger Thiere mit गर्भिणी.

गोगर्भिणी, अजा.

मयूरव्यंसकादयश्च ॥ ७२ ॥

Hierher gehören auch मयूरव्यंसक u. s. w.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

1, 4, 1. 2, 1, 3. 4. 22.

पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे ॥ १ ॥

पूर्व, अपर, अधर und उत्तर werden mit einem aus Theilen bestehenden Ganzen componirt, wenn ein Theil dieses Ganzen dadurch bezeichnet wird.

पूर्व कायस्य = पूर्वकायः „Vorderkörper“, अपरकायः „Hinterkörper“, अधरकायः „Unterkörper“, उत्तरकायः „Oberkörper“.

अर्धं नपुंसकम् ॥ २ ॥

Desgleichen अर्ध als Neutrum in derselben Verbindung.

अर्धं पिप्पल्याः = अर्धपिप्पली, aber ग्रामार्धः.

द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् ॥ ३ ॥

द्वितीय u. s. w. nicht nothwendig.

द्वितीयभिन्ना oder भिन्नाद्वितीयम् „die Hälfte der erbettelten Speise“, eben so bei तृतीयभिन्ना, चतुर्थ, तुर्य.

प्राप्तापन्ने च द्वितीयया ॥ ४ ॥

प्राप्त und आपन्न werden mit einem Accusativ componirt.

प्राप्तजीविकः = प्राप्तो जीविकाम् und = जीविकाप्राप्तः nach 2, 1, 24. Eben so आपन्न = जीविकापन्नः. Für uns würde die erste Form ein Bahuvrihi sein.

कालाः परिमाणिना ॥ ५ ॥

Zeitbestimmungen mit dem danach Gemessenen.

मासजात „vor einem Monat geboren, einen Monat alt“.

नञ् ॥ ६ ॥

Die Negation wird mit einem Nomen componirt.

अब्राह्मणः mit Abfall des न् nach 6, 3, 73. Aus 2, 1, 4 ist सह सुपा zu ergänzen.

ईषदकृता ॥ ७ ॥

Desgleichen ईषद् mit einem Nomen, das nicht mit einem कृत-Suffix gebildet ist.

ईषत्कडार, ईषत्पिङ्गल, aber ईषद्भुक्तम् in zwei Worten.

षष्ठी ॥ ८ ॥

Ein Genetiv mit dem zu ihm gehörigen Nomen.

राजपुरुषः = राज्ञः पुरुषः.

याजकादिभिश्च ॥ ९ ॥

Auch mit याजक u. s. w.

ब्राह्मणयाजकः = ब्राह्मणस्य याजकः. Nach dem vorangehenden Sūtra selbstverständlich, aber nach 2, 2, 16 eigentlich verboten.

न निर्धारणे ॥ १० ॥

1, 4, 1. 2, 1, 3, 4. 22.

Ein Genetiv in der Bedeutung „unter“ wird nicht componirt.

तत्रियो मनुष्याणां श्रुतम्.

पूरणगुणसुहितार्थसद्व्ययतव्यसमानाधिकरणेन ॥ ११ ॥

Auch nicht mit einem Nomen ordinale, einer Eigenschaft in abstracto, einem Worte in der Bedeutung von सुहित, einem Particip auf अत् oder आन (सत्), einem Indeclinabile, einem Particip. fut. pass. auf तव्य und mit einem in Congruenz stehenden Genetiv.

छात्राणां प्रथमः, काकस्य काव्यर्थम्, फलानां सुहितः und तृप्तः, ब्राह्मणस्य कुर्यन् und कुर्याणः, ब्राह्मणस्य कृत्वा (Indeclinabile), ब्राह्मणस्य कर्तव्यम्, पाणिनेः सूत्रकारस्य.

क्तेन च पूजायाम् ॥ १२ ॥

Auch nicht mit einem Particip auf त in der Bedeutung „geehrt“.

राज्ञां मतः, बुद्धः oder पूजितः. Vgl. 2, 3, 67.

अधिकरणवाचिना च ॥ १३ ॥

Auch nicht mit einem solchen Particip, wenn es den Ort bezeichnet, an dem sich Etwas ereignet hat.

इदमेवां यातम् „hier sind sie gegangen“, इदमेवां भुक्तम्. Vgl. 3, 4, 76.

कर्मणि च ॥ १४ ॥

Auch ein objectiver Genetiv wird nicht componirt.

गवां दोहः, ओदनस्य भोजनम्.

तृजकाभ्यां कर्तरि ॥ १५ ॥

Auch nicht ein subjectiver Genetiv mit einem Nomen ag. auf तृ und einem Nomen auf अक (इका).

भवतः शायिका, भवत आसिका, भवतो ऽयगामिका. Für das Nomen ag. giebt es kein Beispiel, da dieses nicht mit einem subjectiven Genetiv verbunden werden kann; es bekommt seine Bedeutung erst durch das folgende Sūtra.

कर्तरि च ॥ १६ ॥

Auch nicht ein (objectiver) Genetiv mit einem Nomen ag. auf तृ oder अक.

पुरां भेत्ता, ओदनस्य भोजकः.

नित्यं क्रीडाजीविकयोः ॥ १७ ॥

Ein (objectiver) Genetiv wird stets mit einem Nomen auf अक oder इका componirt, wenn ein Spiel oder ein Gewerbe gemeint ist.

उट्टालकपुष्पभञ्जिका, वारणपुष्पप्रचायिका; दन्तलेखकः, नखलेखकः. Zur Betonung dieser Wörter s. 6, 2, 73. 74.

1, 4, 1. 2, 1. 3. 4. 22.

कुगतिप्रादयः ॥ १८ ॥

Desgleichen werden कु, ein Gati (s. 1, 4, 60 fgg.) genanntes Indeclinabile und प्र mit seinen Genossen componirt.

कुपुरुषः; उररीकृत; दुष्युरुषः; सुपुरुषः.

उपपदमतिङ् ॥ १९ ॥

Desgleichen eine Ergänzung, wenn diese kein Verbum finitum ist.

कुम्भकारः u. s. w. Vgl. 3, 1, 92 fgg. zu Upapada.

अमैवाव्ययेन ॥ २० ॥

Eine Ergänzung auch mit einem Indeclinabile, aber nur dann, wenn dieses ein Absolutiv auf अम् ist.

स्वादुंकारम्, संपर्वकारं und लवणंकारं भुङ्क्ते. Vgl. 3, 4, 28.

तृतीयाप्रभृत्यान्यन्यतरस्याम् ॥ २१ ॥

Auch ein Instrumental und ein darauf folgender Casus, aber nicht nothwendig.

मूलकोपदंशं oder मूलकेनोपदंशं भुङ्क्ते, केशयाहं oder केशेषु याहं युध्यन्ते. Vgl. 3, 4, 47 fgg.

† 2, 1, 4. 22. क्वा च ॥ २२ ॥

Desgleichen mit einem Absolutiv auf त्वा (य).

उच्चैःकृत्य oder उच्चैः कृत्वा. Vgl. 7, 1, 37.

शेषो बहुव्रीहिः ॥ २३ ॥

Ein nicht schon anders benanntes Compositum heisst Bahuvrihi.

अनेकमन्यपदार्थे ॥ २४ ॥

Zwei oder mehr Wörter in einem solchen Compositum bezeichnen ein anderes neues Ding.

संख्ययाव्ययासन्नादूराधिकसंख्याः संख्येये ॥ २५ ॥

Ein Indeclinabile, आसन्न, अदूर, अधिक und ein Zahlwort werden mit einem Zahlwort zu einem Bahuvrihi verbunden, wenn Etwas der Zahl nach bestimmt wird.

उपदशाः, आसन्नदशाः, अदूरदशाः, अधिकदशाः, द्वित्राः. Vgl. 5, 4, 73.

दिङ्नामान्यन्तराले ॥ २६ ॥

Desgleichen Benennungen für Weltgegenden zur Bezeichnung der dazwischenliegenden Gegend.

दक्षिणपूर्वा दिक्, पूर्वोत्तरा, उत्तरपश्चिमा, पश्चिमदक्षिणा.

तत्र तेनेदमिति सरूपे ॥ २७ ॥

1, 4, 1, 2, 1, 3.

Zwei gleichlautende Wörter verbinden sich zu einem Bahuvrihi in der Bedeutung „daran oder damit geschieht dieses“.

केशकेशि, कचाकचि, दण्डादण्डि, सुसलामुसलि युद्धं वृत्तम्. Nach 5, 4, 127 erhält ein solcher Bahuvrihi das Suffix इ.

तेन सहेति तुल्ययोगे ॥ २८ ॥

सह verbindet sich mit einem Instrumental zu einem Bahuvrihi, wenn Begleitendes und Begleitetes in gleicher Weise bei Etwas betheiligt sind.

सहपुत्र oder सपुत्र आगतः, aber सहैव दशभिः पुत्रैर्भारं वहति गर्दभी, weil die zehn Söhne wohl dabei sind, aber nicht mitschleppen. Zur Substitution von स s. 6, 3, 82.

चार्थे द्वन्द्वः ॥ २९ ॥

Was durch „und“ verbunden gedacht wird, heisst Dvaṁdva.

उपसर्जनं पूर्वम् ॥ ३० ॥

Das Upasargāna (s. 1, 2, 43, 44) geht im Compositum voran.

राजदन्तादिषु परम् ॥ ३१ ॥

In राजदन्त u. s. w. folgt es.

राजदन्तः = दन्तानां राजा.

द्वन्द्वे घि ॥ ३२ ॥

In einem Dvaṁdva geht ein auf इ oder उ auslautender Nominalstamm voran.

पटुगुप्तो, मदुगुप्तो.

अजाद्यदन्तम् ॥ ३३ ॥

Desgleichen ein vocalisch anlautender und auf अ auslautender.

उद्धखरम्, nicht खरोद्धम्.

अल्पाक्षरम् ॥ ३४ ॥

Desgleichen ein aus weniger Silben bestehender.

प्लक्षन्ययोधो.

सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहौ ॥ ३५ ॥

Im Bahuvrihi geht ein Locativ und ein Adjectiv voran.

उरसिलोमन्, चित्रगु.

निष्ठा ॥ ३६ ॥

Desgleichen ein Particip auf त.

कतकट, भिन्नितभिन्न.

1, 4, 1. 2, 1, 3.

वाहिताग्न्यादिषु ॥ ३७ ॥

In आहिताग्नि u. s. w. kann es auch nachstehen.

आहिताग्नि oder अग्न्याहित.

†1, 4, 1.

कडाराः कर्मधारये ॥ ३८ ॥

†2, 1, 3.

कडार u. s. w. können im Karmadhâraja voranstehen oder nachfolgen.

कडारजैमिनिः oder जैमिनिकडारः u. s. w.

॥ इति द्वितीयस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

2, 3, 1.

अनभिहिते ॥ १ ॥

In der Folge ist zu einem Locativ (कर्मणि u. s. w.) das Wort अनभिहिते „wenn (das Object u. s. w.) nicht schon ausgedrückt ist“ zu ergänzen.

कर्मणि द्वितीया ॥ २ ॥

Der Accusativ bezeichnet das Object, wenn dieses nicht schon sonst ausgedrückt ist.

कटं करोति, aber कटः क्रियते, weil hier das Object schon durch das Passiv ausgedrückt ist. Vgl. 1, 4, 49 fgg.

तृतीया च होश्छन्दसि ॥ ३ ॥

Bei हु auch der Instrumental im Veda.

यवागृमग्निहोत्रं जुहोति oder यवागृमग्निहोत्रं जुहोति.

अन्तरान्तरेणयुक्ते ॥ ४ ॥

Der Accusativ steht auch in Verbindung mit अन्तरा und अन्तरेण.

अन्तरा oder अन्तरेण त्वां च मां च कमण्डलुः.

कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे ॥ ५ ॥

Desgleichen bei Zeit- und Wegemaassen, wenn eine ununterbrochene Fortdauer gemeint ist.

मासमधीते „er studirt einen Monat hindurch“, योजनं कुटिला नदी „der Fluss krümmt sich im Verlauf eines ganzen Joḡana“.

अपवर्गे तृतीया ॥ ६ ॥

Der Instrumental, wenn dabei ein Abschluss erreicht wird.

मासेनानुवाको ऽधीतः „in einem Monat hat er den Anuvāka erlernt“, योजनेनानुवाको ऽधीतः „nach Zurücklegung eines Joḡana h. er d. A. e.“.

सप्तमीपञ्चम्यौ कारकमध्ये ॥ ७ ॥

Der Locativ oder der Ablativ, wenn zwischen dem jetzt und später oder dem hier und dort Etwas Thuenden der Zwischenraum angegeben wird.

अथ भुत्वा देवदत्तो द्रुहे oder द्रुहाभोक्ता, इहस्यो ऽयमिष्यासः क्रोशे oder क्रोशाल्लदं विध्यति.

कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया ॥ ८ ॥

In Verbindung mit einem Karmaप्रवकानिजा (s. 1, 4, 83 fgg.) steht der Accusativ.

यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र सप्तमी ॥ ९ ॥

In eben einer solchen Verbindung bezeichnet der Locativ das, worüber Etwas hinausgeht, oder das, worüber man Herr ist.

उप खायां द्रोणः, अधि पञ्चालेषु ब्रह्मदत्तः. Wegen der Zweideutigkeit des यस्य चेश्वरवचनम्, welches auch bedeuten kann „und den, der als Herr bezeichnet wird“, gibt man auch das Beispiel अधि ब्रह्मदत्ते पञ्चालाः. Vgl. 1, 4, 87, 97.

पञ्चम्यपाङ्परिभिः ॥ १० ॥

In Verbindung mit अप, आ und परि steht der Ablativ.

Beispiele sind bei 1, 4, 88 fgg. gegeben worden.

प्रतिनिधिप्रतिदाने च यस्मात् ॥ ११ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Karmaप्रवकानिजा zur Bezeichnung dessen, mit dem eine Ebenbürtigkeit stattfindet oder wofür Etwas als Entgelt gegeben wird.

Beispiele bei 1, 4, 92.

गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाचतुर्थ्या चेष्टायामनध्वनि ॥ १२ ॥

Der Accusativ oder Dativ bezeichnet das Object bei Verben in der Bedeutung von „gehen“, wenn eine wirkliche Bewegung stattfindet, und wenn nicht अध्वन् das Object ist.

गामं oder गामाय गच्छति, aber nur मनसा पाटलिपुत्रं गच्छति und अध्वानं गच्छति.

चतुर्थी संप्रदाने ॥ १३ ॥

Der Dativ bezeichnet das Saṃpradāna (s. 1, 4, 32 fgg.).

क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः ॥ १४ ॥

Auch das Object, wenn ein zum Verbum gehöriges anderes Wort mit verbaler Bedeutung dabeistehen könnte, aber nicht hinzugefügt wird.

गन्धेभ्यो व्रजति „er geht nach Brennholz“ = गन्धानाहृतुं व्रजति.

2, 3, 1.

तुमर्थाच्च भाववचनात् ॥ १५ ॥

Auch ein Nomen act. steht im Dativ, wenn es die Bedeutung eines Infinitivs hat.

पाकाय व्रजति = पक्तुं व्रजति.

नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालंबषड्योगाच्च ॥ १६ ॥

Der Dativ steht auch in Verbindung mit नमस् u. s. w.

नमो देवेभ्यः, स्वस्ति प्रजाभ्यः, स्वाहाग्नये, स्वधा पितृभ्यः, अलं मल्लो मल्लाय वषट्ग्नये.

मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाप्राणिषु ॥ १७ ॥

Der Dativ kann, wenn eine Geringachtung ausgedrückt wird, das (entferntere) Object von मन्, मन्यते bezeichnen, vorausgesetzt dass dieses kein lebendes Wesen ist.

न त्वा तृणाय oder तृणं मन्ये, aber nur न त्वा सुगलं मन्ये.

कर्तृकरणयोस्तृतीया ॥ १८ ॥

Der Instrumental bezeichnet den Agens (wenn dieser nicht schon durch das Verbum bezeichnet ist) und das Instrument.

देवदत्तेन कृतम्, दात्रेण लुनाति.

सहयुक्ते ऽप्रधाने ॥ १९ ॥

In Verbindung mit सह bezeichnet er das Untergeordnete.

पुत्रेण सहागतः पिता.

येनाङ्गविकारः ॥ २० ॥

Ferner bezeichnet er dasjenige, wodurch der Körper verunstaltet wird.

अच्छा काणः, पादेन खञ्जः.

इत्थंभूतलक्षणे ॥ २१ ॥

Ferner das Merkmal, wodurch Jemand gerade so und nicht anders erscheint (d. i. woran man Jemand erkennt).

अपि भवान्कमण्डलुना छात्रमद्रावीत्, छात्रेणोपाध्यायम्, शिष्यया परिव्राजकम्.

संज्ञो ऽन्यतरस्यां कर्मणि ॥ २२ ॥

Ferner das Object von ज्ञा mit सम्, aber nicht nothwendig.

पित्रा oder पितरं सं जानीते.

हेतौ ॥ २३ ॥

Ferner die Ursache.

कन्यया शोकः, विद्यया यशः.

अकर्तर्युणे पञ्चमी ॥ २४ ॥

Sind Schulden die Ursache, so steht der Ablativ, vorausgesetzt dass die Schulden nicht als Agens gefasst werden.

गतादृद्धः „er ist wegen einer Schuld von Hundert eingesteckt worden“, aber
गतेन बन्धितः „eine Schuld von Hundert hat ihn in's Gefängniss gebracht.“

विभाषा गुरोः स्त्रियाम् ॥ २५ ॥

Ist die Ursache eine Eigenschaft (in abstracto), so kann der Ablativ statt des Instrumentals gebraucht werden, vorausgesetzt dass das die Eigenschaft ausdrückende Wort nicht weiblichen Geschlechts ist.

जाड्येन oder जाड्यादृद्धः, aber nur बुद्ध्या oder प्रज्ञया सुक्तः.

षष्ठी हेतुप्रयोगे ॥ २६ ॥

Wird हेतु „Ursache“ hinzugefügt, so steht der Genetiv.

अवस्य हेतोर्वसति.

सर्वनामस्तृतीया च ॥ २७ ॥

In Verbindung mit einem Pronomen kann auch der Instrumental stehen.

कस्य हेतोर्वसति oder केन हेतुना वसति.

अपादाने पञ्चमी ॥ २८ ॥

Der Ablativ bezeichnet das Apâdâna (s. 1, 4, 24 fgg.).

अन्यारादितरर्तेदिक्छन्दाञ्चूत्तरपदाजाहियुक्ते ॥ २९ ॥

Der Ablativ steht ferner in Verbindung mit अन्य, आरात्, इतर, ऋते, einem Richtungsworte, einem auf अञ्च् ausgehenden Worte und einem auf आ oder आहि auslautenden Adverb.

अन्यो देवदत्तात्, आराक्छेदत्तात्, इतरो देः, ऋते देः, पूर्वो und उत्तरो यामात्, पूर्वो यीष्मा-
द्वसन्तः, उत्तरो यीष्मो वसन्तात्; प्राग्यामात्, प्रत्यग्यामात्; दक्षिणा und उत्तरा, दक्षिणाहि und
उत्तराहि यामात्.

षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन ॥ ३० ॥

In Verbindung mit einem Adverb in der Bedeutung derer auf अतस् (s. 5, 3, 28 fgg.) steht der Genetiv.

दक्षिणतो, उत्तरतो, पुरस्ताद्, उपरि oder उपरिष्टाद्वामस्य.

एनपा द्वितीया ॥ ३१ ॥

In Verbindung mit einem Adverb auf एन steht der Accusativ.

दक्षिणेन und उत्तरेण यामम्.

2, 3, 1.

पृथग्विनानानाभिसृतीयान्यतरस्याम् ॥ ३२ ॥

In Verbindung mit पृथक्, विना und नाना kann auch der Instrumental stehen.

पृथक्, विना und नाना दद्यदत्तेन oder देवदत्तात्.

करणे च स्तोकात्पृच्छकृत्पयस्यासत्त्वचनस्य ॥ ३३ ॥

स्तोक, अल्य, कृच्छ्र und कृत्पय können, wenn sie nicht etwas Stoffliches bezeichnen, auch in instrumentaler Bedeutung im Ablativ stehen.

स्तोकान्मुक्त (als Compositum nach 2, 1, 39. 6, 3, 2) oder स्तोकेन मुक्त: „mit genauer Noth frei gekommen“; ebenso bei den übrigen Wörtern. Dagegen sagt man nur स्तोकेन विषेण हतः.

दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्यतरस्याम् ॥ ३४ ॥

In Verbindung mit Wörtern in der Bedeutung von दूर „fern“ und अन्तिक „nahe“ steht der Ablativ oder der Genetiv.

दूरं, विप्रकृष्टं, अन्तिकं und अभ्याशं यामात् oder यामस्य.

दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च ॥ ३५ ॥

Diese Wörter selbst können auch ausserdem noch im Accusativ stehen.

दूराद्, दूरं oder दूरेण, अन्तिकाद्, अन्तिकं oder अन्तिके u. s. w. यामस्य.

सप्तम्यधिकरणे च ॥ ३६ ॥

Der Locativ steht in diesem Falle und auch als Bezeichnung des Adhikarana (s. 1, 4, 45).

दूरे, अन्तिके u. s. w. यामस्य कट आस्ते, स्यान्त्यां पर्वति.

यस्य च भावेन भावलक्षणम् ॥ ३७ ॥

Auch dasjenige steht im Locativ, durch dessen Sein ein anderes Sein näher gekennzeichnet wird.

गोषु दुह्यमानासु गतः । दुग्धेष्वागतः. Erklärung des Locativus absolutus.

षष्ठी चानादरे ॥ ३८ ॥

Wenn dabei eine Geringachtung ausgedrückt wird, kann auch der Genetiv stehen.

रुदति oder रुदतः प्रात्राजीत् „obgleich (der Andere) weinte, verliess er das Haus um als Asket zu wandern“.

स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च ॥ ३९ ॥

Auch bei स्वामिन् u. s. w. kann der Locativ oder der Genetiv stehen.

गोषु oder गवां स्वामी, ईश्वरः, अधिपतिः, दायादः, साक्षी प्रतिभूः und प्रसूतः.

आयुक्तकुशलभ्यां चासेवायाम् ॥ ४० ॥

Desgleichen bei आयुक्त und कुशल, wenn ein Obliegen gemeint ist.

आयुक्तः und कुशलः कटकरणं oder कटकरणस्य.

यतश्च निर्धारणम् ॥ ४१ ॥

Im Locativ oder Genetiv steht ferner dasjenige, aus oder unter dem Etwas hervorgehoben wird.

मनुष्येषु oder मनुष्याणां तत्रियः शूरतमः.

पञ्चमी विभक्ते ॥ ४२ ॥

Ist das Hervorgehobene vom Andern verschieden (nicht im Andern enthalten), so steht dieses im Ablativ.

माधुराः पाटलिपुत्रेभ्य आद्यतराः.

साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्रम्यप्रतेः ॥ ४३ ॥

Bei साधु und निपुण steht der Locativ, wenn es sich um Ehrerbietigkeit handelt, vorausgesetzt dass sie nicht mit प्रति verbunden werden.

मातरि साधुः oder निपुणः, aber साधुर्मातरं प्रति.

प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च ॥ ४४ ॥

Bei प्रसित und उत्सुक kann auch der Instrumental stehen.

केशेषु प्रसितः und उत्सुकः oder केशैः प्रसितः und केशैरुत्सुकः.

नक्षत्रे च लुपि ॥ ४५ ॥

Auch der Name eines Mondhauses kann als Bezeichnung einer bestimmten Zeit statt im Locativ auch im Instrumental stehen.

पुष्ये oder पुष्येण पायसमग्नीयात्. Hier bezeichnet पुष्य nach 4, 2, 4 mit Abfall des Suffixes die Zeit, da der Mond in diesem Hause steht.

प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा ॥ ४६ ॥

Wenn nichts Anderes ausgedrückt werden soll als die Bedeutung des Nominalstammes, das Geschlecht, das Maass oder der Numerus, so steht der Nominativ.

संबोधने च ॥ ४७ ॥

Eben so beim Rufen.

Im Vocativ Sg. wird nach 6, 1, 69 das Casus-suffix des Nominativs in der Regel abgeworfen.

सामन्वितम् ॥ ४८ ॥

Ein solcher Nominativ heisst āmantrita (Vocativ).

2, 3, 1.

एकवचनं संबुद्धिः ॥ ४९ ॥

Im Singular heisst er Sāmbuddhi.

षष्ठी शेषे ॥ ५० ॥

In allen noch übrigen Fällen steht der Genetiv.

ज्ञो ऽविदर्थस्य करणे ॥ ५१ ॥

Bei ज्ञा, wenn es nicht die Bedeutung „kennen, erkennen“ hat, bezeichnet der Genetiv das Instrument (das Wodurch oder Womit).

सर्पिषो ज्ञानीते = सर्पिषोपायेन प्र वर्तते. Vgl. 1, 3, 45.

अधीगर्थदयेशां कर्मणि ॥ ५२ ॥

Bei Verben in der Bedeutung von इ mit अधि (d. i. „gedenken“), bei दय् und ईश् bezeichnet der Genetiv das Object.

मातुरर्धति und मातुः स्मरति, सर्पिषो दयते und सर्पिष ईष्टे.

कृजः प्रतियत्ने ॥ ५३ ॥

Desgleichen bei कृ „für Etwas Sorge tragen“.

सधोदकस्योप स्फुटते. Vgl. 1, 3, 32. 6, 1, 139.

रुजार्थानां भाववचनानामज्वरेः ॥ ५४ ॥

Auch bei Verben in der Bedeutung von रुज्, wenn das Subject ein Nomen abstr. ist, jedoch nicht bei ज्वर् im Causativ.

चौरस्य रुजति रोगः, चौरस्यामयत्यामयः, aber नदी कूलानि रुजति und चौरं ज्वरयति ज्वरः.

आशिषि नाथः ॥ ५५ ॥

Auch bei नाथ in der Bedeutung „bitten um“.

सर्पिषो नाथते.

जासिनिप्रहणनाटक्राथपिषां हिंसायाम् ॥ ५६ ॥

Desgleichen beim Causativ von जस्, bei हन् mit नि प्र, beim Causativ von नट् und क्राथ् und bei पिष, wenn eine Leidzufügung gemeint ist.

चौरस्योज्जासयति, नि प्र हन्ति (angeblich auch नि हन्ति und प्र हन्ति und sogar प्र णि हन्ति), उच्चाटयति, क्राथयति und पिनाष्टि.

व्यवहपणोः समर्थयोः ॥ ५७ ॥

Auch bei हृ mit व्यव und bei पण् in der ihnen gemeinsamen Bedeutung.

शतस्य व्यव हरति und पणते „er handelt oder spielt um ein Hundert“.

दिवस्तदर्थस्य ॥ ५८ ॥

Desgleichen bei दिव् in derselben Bedeutung.

शतस्य दीव्यति „er spielt um ein Hundert“.

विभाषोपसर्गे ५९ ॥

Bei दिव् mit einer Präposition nicht nothwendig.

शतस्य oder शतं प्रति दीव्यति.

द्वितीया ब्राह्मणे ॥ ६० ॥

Im Brāhmaṇa steht bei दिव् der Accusativ.

गामस्य तदहः सभायां दीव्येयुः Maitr. S. 1, 6, 11.

प्रेष्यब्रुवोर्हविषो देवतासंप्रदाने ॥ ६१ ॥

Bei इष, इष्यति mit प्र und bei ब्रु steht die Spende im Genetiv, wenn sie einer Gottheit dargebracht wird.

अग्नये ङागस्य हविषो वपाया मेदसः प्रेष्य und अनु ब्रूहि. Vgl. 8, 2, 91.

चतुर्थ्यर्थे बहुलं छन्दसि ॥ ६२ ॥

Im Veda steht der Genetiv häufig im Sinne des Dativs.

यजेश्च करणे ॥ ६३ ॥

Ebendasselbst bei यज् auch im Sinne des Instrumentals.

यतेन oder यतस्य यजते.

कृत्वोऽर्थप्रयोगे काले ऽधिकरणे ॥ ६४ ॥

In Verbindung mit einem Adverb in der Bedeutung von कृत्वस् „mal“ steht die Zeit, innerhalb welcher Etwas geschieht, im Genetiv.

पञ्चकृत्वो ऽहो भुङ्क्ते द्विरहो ऽधीते.

कर्तृकर्मणोः कृति ॥ ६५ ॥

In Verbindung mit einem Verbalnomen bezeichnet der Genetiv sowohl den Agens als auch das Object.

भवतः शायिका, पुरां भेत्ता.

उभयप्राप्तौ कर्मणि ॥ ६६ ॥

Wenn Agens und Objectiv zugleich genannt werden, und der Genetiv also beide bezeichnen könnte, bezeichnet er das Object.

आश्चर्यो गयां दोहो ऽगोपालकेन, रोचते म ओदनस्य भोजनं देवदत्तेन.

कृत्य च वर्तमाने ॥ ६७ ॥

Auch in Verbindung mit einem Particip auf त in gegenwärtiger Bedeutung steht der Agens im Genetiv.

राजां मतः, बुद्धः, पूजितः. Ueber das Particip in gegenwärtiger Bedeutung s. 3, 2,

188. Unser Sūtra bildet eine Ausnahme zu 2, 3, 69.

2, 3, 1.

अधिकरणवाचिनश्च ॥ ६८ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Particip auf त, wenn es den Ort, wo Etwas vorgegangen ist, bezeichnet.

इदमेवामासितम्. Vgl. 3, 4, 76.

न लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृनाम् ॥ ६९ ॥

In Verbindung mit verschiedenen Participien in activer Bedeutung (ल, vgl. 3, 2, 124 fgg.), mit einem auf उक auslautenden Verbalnomen, mit Absolutiven (अव्यय), mit den Participien auf त und तवत् (निष्ठा), mit Wörtern wie मुकर und दुष्कर (खलर्थ) und mit einem Nomen ag. auf लृ-न् steht nicht der Genetiv als Bezeichnung des Agens oder Objects (sondern der Instrumental im ersten und der Accusativ im andern Falle).

ओदनं पचन्, पचमानः und पेचिवान्. आगामुकं वाराणसी रत्न आहुः, कटं कृत्वा, देवदत्तेन कृतम्, ओदनं भुक्तवान्, ईषत्करः कटो देवदत्तेन, कैतां कटान्. Patangali zerlegt लोक in ल, उ und उक, als wenn उ und उक zuerst in ऊक verschmolzen wären, was nicht sehr wahrscheinlich ist, obgleich auch उ (चिकीर्षु u. s. w.) hierher gehört. Ausnahme zu 2, 3, 65.

अकेनोर्भविष्यदाधमर्णयोः ॥ ७० ॥

Auch nicht in Verbindung mit einem Verbalnomen auf अक und इन्, wenn es sich um die Zukunft oder um Schuldigsein handelt.

कटं कारको व्रजति „er geht eine Matte zu verfertigen“, यामं गामी „er ist im Begriff ins Dorf zu gehen“, शतं दायी „er ist Hundert schuldig“.

† 2, 3, 1. **कृत्यानां कर्तरि वा ॥ ७१ ॥**

In Verbindung mit einem Partic. fut. pass. kann der Genetiv (oder Instrumental) den Agens bezeichnen.

भयतः oder भयता कटः कर्तव्यः.

तुल्याथैरतुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम् ॥ ७२ ॥

In Verbindung mit Wörtern, die „ähnlich, Aehnlichkeit“ bedeuten, तुला und उपमा ausgenommen, kann der Instrumental oder der Genetiv stehen.

तुल्यो und सदृशो देवदत्तेन oder देवदत्तस्य, aber nur तुला देवदत्तस्य नास्ति und उपमा कृष्णस्य न विद्यते.

चतुर्थी चाशिष्यायुथमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः ॥ ७३ ॥

In Verbindung mit आशुष्य u. s. w. kann, wenn ein Wunsch ausgesprochen wird, ausser dem Genetiv auch der Dativ stehen.

आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं, अर्थो und हितं देवदत्तस्य oder देवदत्ताय भूयात्.

॥ इति द्वितीयस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

द्विगुरेकवचनम् ॥ १ ॥

Ein Dvigu steht im Singular.

पञ्चपूली = पञ्च पूलाः समाहृताः. Vgl. 4, 1, 21.

द्वन्द्वश्च प्राणिनृत्यसेनाङ्गानाम् ॥ २ ॥

Desgleichen ein Dvandva, wenn Benennungen für Körpertheile, Musikanten oder Heeresabtheilungen mit einander verbunden werden.

पाणिपादम्, शिरोघ्रीवम्; मार्दङ्गिकापाणविकम्, वीणावादकपरिवादकम्; रथिकाश्वारोहम्, रथिकापादातम्.

अनुवादे चरणानाम् ॥ ३ ॥

Auch Namen von Veda-Schulen, wenn eine solche Schule gleich darauf wieder erwähnt wird.

उदगात्कटकालापम् । प्रत्यष्टात्कटकोयुमम्.

अध्वर्युक्रतुरनपुंसकम् ॥ ४ ॥

Auch von einem Adhvarju vollzogene Opfer, wenn sie nicht Neutra sind.

अर्काश्रयमेधम्, सायाह्वातिरात्रम्; dagegen इयुवज्जो „die Feiern Ishu und Vāgra“, उग्रिद्वलभिदो und राजसूयवाजयेये.

अध्ययनतो ऽविप्रकृष्टाख्यानाम् ॥ ५ ॥

Auch Bezeichnungen derjenigen, die in Bezug auf ihre Studien einander nahe stehen.

पदकक्रमकम्, क्रमकवार्तिकम्; dagegen याज्ञिकवेयाकरणां.

जातिरप्राणिनाम् ॥ ६ ॥

Auch Genusbegriffe, aber nicht Bezeichnungen lebender Wesen.

आराशस्त्रि „Ahle und Dolch“, धानाशङ्कुलि; dagegen नन्दकपाञ्चजन्यो „Kṛṣṇa's Schwert und Muschel“ und ब्राह्मणवन्नियविट्शूद्राः.

विशिष्टलिङ्गो नदी देशो ऽयामाः ॥ ७ ॥

Auch Fluss- und Ortsnamen verschiedenen Geschlechts, jedoch mit Ausnahme von Dorfnamen.

उत्प्रेरावति, गङ्गाशोणम्; कुरुकुरुवेत्रम्, कुरुकुरुजाङ्गलम्; aber गङ्गायमुने, मद्रकेकयाः und जाम्बवशालूकिन्यो (zwei Dorfnamen). Man hätte im Sātra „लिङ्गो नदीदेशावयामाः“ erwartet.

सुदृजन्तवः ॥ ८ ॥

Auch Namen kleiner Thierchen.

दंशमशकम्, यूकालितम्.

येषां च विरोधः शाश्वतिकः ॥ ९ ॥

Desgleichen Namen von Thieren, die in beständiger Feindschaft mit einander leben.

मार्जारमूषकम्, श्वसृगालम्, अहिनकुलम्.

शूद्राणामनिरवसितानाम् ॥ १० ॥

Auch Bezeichnungen von Śūdra, die nicht aus der Gemeinschaft gestossen sind.

तन्वायस्कारम्, रजकतन्तुवायम्; dagegen चण्डालमृताः.

गवाश्वप्रभृतीनि च ॥ ११ ॥

Hierher gehören auch गवाश्वम् u. s. w.

विभाषा वृक्षमृगतृणधान्यव्यञ्जनपशुशकुन्यश्ववडपूर्वापराधरोत्तराणाम् ॥ १२ ॥

Bei Namen von Bäumen, Thieren des Waldes, Gräsern, Kornarten, Beilagen zu einem Gericht, Hausthieren, Vögeln und in den Verbindungen अश्ववडव, पूर्वापर und अधरोत्तर kann der Singular gebraucht werden.

प्लव्ण्ययोधम् oder °धाः, रूपायतम् oder °ताः, कुशकाशम् oder °शाः, व्रीहियवम् oder °वाः, दधिघृतम् oder °ते, गोमहिषम् oder °घाः, तित्तिरिक्पिञ्जलम् oder °लाः, अश्ववडवम् oder °वो (vgl. 2, 4, 27), पूर्वापरम् oder °रे, अधरोत्तरम् oder °रे.

विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि ॥ १३ ॥

Desgleichen bei Wörtern mit entgegengesetzter Bedeutung, wenn sie nicht etwas Concretes bezeichnen.

शीतोष्णम् oder °ष्णो, सुखदुःखम् oder °खे, जीवितमरणम् oder °णो; dagegen शीतोष्णो उदके.

न दधिपयस्मादीनि ॥ १४ ॥

Bei दधिपयसी u. s. w. ist der Singular nicht gestattet.

अधिकरणैतावन्ने च ॥ १५ ॥

Auch nicht bei concreten Begriffen, wenn die Anzahl dabei angegeben wird.

Man sagt zwar दन्तोष्टम् und मार्दङ्गिकापाणविकम्, aber दश दन्तोष्टाः und दश मार्दङ्गिकापाणविकाः. Vgl. 2, 4, 2.

विभाषा समीपे ॥ १६ ॥

Wenn die Anzahl annäherungsweise bestimmt wird, kann der Singular gebraucht werden.

उपदशं दन्तोष्टम् oder उपदशा दन्तोष्टाः.

स नपुंसकम् ॥ १७ ॥

Ein solcher Dvaṇḍva im Singular ist ein Neutrum.

अव्ययीभावश्च ॥ १८ ॥

Desgleichen ein Avjajibhāva.

तत्पुरुषो ऽनञ्कर्मधारयः ॥ १९ ॥

2, 4, 19.

Desgleichen die nun folgenden Tatpurusha, wenn sie nicht die Negation vor sich haben und nicht Karmadhāraja sind.

संज्ञायां कन्थोशीनरेषु ॥ २० ॥

Ein auf कन्था auslautender, wenn er der Name einer im Lande der Uçinara gelegenen Stadt ist.

संज्ञिककन्थम् und आक्षरकन्थम्, aber दाक्षिकन्था (weil nicht उशीनरेषु) und धीरक्षकन्था (weil dieses kein Nomen pr. ist). Ueber den Accent dieser Wörter s. 6, 2, 124.

उपज्ञोपक्रमं तदाद्याचिख्यासायाम् ॥ २१ ॥

Ein auf उपज्ञा und उपक्रम auslautender, wenn man den Ausgangspunkt eines ersonnenen oder eingeführten Werkes ausdrücken will.

पाणिन्युपज्ञमकालकं व्याकरणम् „die die Definition der Tageszeit übergehende Grammatik ist ein von Pāpini ersonnenes Werk“, आद्योपक्रमं प्रासादः „der Palast ist eine Erfindung reicher Leute“, नन्दोपक्रमाणि मानानि „Maasse und Gewichte sind eine Erfindung der Nanda“. Ueber den Accent solcher Wörter s. 6, 2, 14, wo übrigens पाणिनोपज्ञम् geschrieben wird.

छाया बाहुल्ये ॥ २२ ॥

Ein auf छाया auslautender, wenn jenes „Menge“ bedeutet.

शलभच्छायम्, इतुच्छायम्. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 14.

सभा राजामनुषपूर्वा ॥ २३ ॥

Ein auf सभा auslautender, wenn ein Wort in der Bedeutung „Fürst“ oder „Unhold“ vorangeht.

इनसभम्, ईश्वरसभम्; रत्नःसभम्, पिशाचसभम्.

अशाला च ॥ २४ ॥

Auch wenn सभा nicht die Bedeutung „Haus“ hat.

स्त्रोसभम् und दासीसभम्, weil सभा = संघात ist; aber अनाथसभा = अनाथकुटी.

विभाषा सेनासुराछायाशालानिशानाम् ॥ २५ ॥

†2, 4, 19.

Ein auf सेना u. s. w. auslautender Tatpurusha kann ein Neutrum sein.

ब्राह्मणसेना oder °नम्, ययसुरा oder °रम्, कुड्यच्छाया oder °यम्, गोशाला oder °लम्, श्वनिशा oder °शम्. Zum Accent der Wörter auf °छाय n. s. 6, 2, 14, zu dem der Wörter auf शाल n. 6, 2, 123.

परवलिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः ॥ २६ ॥

Als allgemeine Regel gilt, dass das Geschlecht im Dvandva und Tatpuruṣha sich nach dem letzten Worte richtet.

पूर्ववदश्ववडवौ ॥ २७ ॥

In अश्ववडवौ richtet es sich nach dem ersten Worte.

हेमन्तशिशिरावहोरात्रे च च्छन्दसि ॥ २८ ॥

Desgleichen im Veda in हेमन्तशिशिरौ und अहोरात्रे.

रात्राह्वाहाः पुंसि ॥ २९ ॥

रात्र, अह्ना und अह्ना sind am Ende eines Tatpuruṣha männlichen Geschlechts.

द्विरात्रः, त्रिरात्रः, पूर्वार्द्धः, अपराह्णः, मध्याह्नः, द्वाहः, अहः.

अपथं नपुंसकम् ॥ ३० ॥

अपथ ist ein Neutrum.

अर्धर्चाः पुंसि च ॥ ३१ ॥

अर्धर्चं u. s. w. sind auch männlichen Geschlechts.

अर्धर्चम् und अर्धर्चः u. s. w.

इदमो ऽन्वादेशे ऽशनुदात्तस्तृतीयादौ ॥ ३२ ॥

Für das Pronomen इदम् wird, wenn es auf etwas Vorangehendes hinweist (d. i. Pronomen substantivum der dritten Person ist), im Instrumental und in den folgenden Casus tonloses अ substituiert.

Dieses Sūtra bestimmt nur den Unterschied in der Betonung des sonst in der Form gleichlautenden Pronomens. Die Casusendungen भ्याम् u. s. w. sind von Haus aus unbetont und bleiben es hier trotz 6, 1, 171, da die dort gegebene Regel wohl इदम्, aber nicht das dafür hier substituierte अ berührt. Beispiele: आभ्यां (6, 1, 171) छात्राभ्यां रात्रिरधोता । अथो आभ्यामहरण्यधोतम् ॥ अस्मै छात्राय कम्बलं देहि । अथो अस्मै शाकटमपि देहि ॥ अस्यै छात्रस्य शोभनं शीलम् । अथो अस्य प्रभूतं स्वम् ॥ Vgl. 2, 4, 34.

एतदस्त्रतसोस्त्रतसौ चानुदात्तौ ॥ ३३ ॥

Auch für das Pronomen एतद् wird, wenn es auf etwas Vorangehendes hinweist, vor den Suffixen त्र und तस् tonloses अ substituiert, und in diesem Falle sind auch die beiden Suffixe tonlos.

एतस्मिन्ग्रामे सुखं वसामः । अथो अत्र युक्ता अधीमहे ॥ एतस्माच्छात्राच्छन्दो ऽधीष्य । अथो अतो व्याकरणमप्यधीष्य ॥

द्वितीयादौस्वेनः ॥ ३४ ॥

Im Accusativ aller Zahlen, im Instrumental Sg. (टा) und im Gen. und Loc. Du. (ओस्) wird für इदम् und एतद्, wenn sie auf etwas Vorangehendes hinweisen, unbetontes एन substituiert.

इमं oder एतं छात्रं छन्दो ऽध्यापय । अथो एनं व्याकरणमप्यध्यापय ॥ Ebenso entspricht einem अनेन oder एतेन छात्रेण im Nachsatz एनेन, einem अनयोश् oder एतयोश्छात्रयोः — एनयोः u. s. w.

आर्धधातुके ॥ ३५ ॥

2, 4, 35.

In den folgenden Sūtra ist „vor einem ārdhadhātuka-Suffix“ hinzuzudenken.

So heisst jedes Suffix (mit Ausnahme derer mit stummem ञ्), welches unmittelbar (ein Augment kommt dabei nicht in Betracht) an eine Verbalwurzel in weiterem Sinne (vgl. 3, 1, 32) angefügt wird.

अदो जग्धिर्यप्ति किति ॥ ३६ ॥

Für अद् wird जग्ध् substituiert vor dem Absolutivsuffix -त्य (ल्यप्) und vor einem mit त् anlautenden Suffix, das ein stummes क् hat.

प्रजग्ध्य, जग्ध् mit क्त, जग्धवत् mit क्तवत्.

लुङ्सनोर्धसू ॥ ३७ ॥

Im Aorist und im Desiderativ wird dafür घस् substituiert.

अघसत्, जिघत्सति.

घञपोश्च ॥ ३८ ॥

Auch vor ±अ und ञ्.

घासेः und प्रघसेः; Accent nach 6, 1, 159 und 6, 2, 144.

बहुलं छन्दसि ॥ ३९ ॥

Im Veda auch sonst häufig.

घस्तां नूनम्, सग्धिश्च मे (VS. 18, 9).

लिङ्न्यतरस्याम् ॥ ४० ॥

Im Perfect kann घस् substituiert werden.

जघास oder आद.

वेजो वयिः ॥ ४१ ॥

Für वे „weben“ kann im Perfect वय् substituiert werden.

ववो oder उवाय.

हनो वध लिङि ॥ ४२ ॥

Für हन् wird im Precativ वध् substituiert.

वध्यात्, वध्यास्ताम्, वध्यासुः. 2, 4, 35 kennzeichnet लिङ् als Precativ.

2, 4, 35.

लुङि च ॥ ४३ ॥

Desgleichen im Aorist.

अवधीत्, अवधिष्टाम्, अवधिषुः.

आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

Im Medium nicht nothwendig.

आवधिष्ट oder आहत.

इणो गा लुङि ॥ ४५ ॥

Für इ wird im Aorist गा substituiert.

अगात्, अगाताम्, अगुः.

णौ गमिरबोधने ॥ ४६ ॥

Im Causativ गम्, aber nicht in der Bedeutung „zu wissen thun“.

गमयति, aber प्रत्यापयति.

सनि च ॥ ४७ ॥

Auch im Desiderativ.

जिगमिषति, aber अयान्प्रतोषिषति.

इङश्च ॥ ४८ ॥

Auch für das mediale इ wird im Desiderativ गम् substituiert.

अधि जिगांसते.

गाङ् लिति ॥ ४९ ॥

Im Perfectum wird dafür mediales गा substituiert.

अधि जगे.

विभाषा लुङ्लोटोः ॥ ५० ॥

Im Aorist und Conditionalis nach Belieben.

अध्यष्ट oder अध्यगोष्ट, अध्यष्यत oder अध्यगोष्यत.

णौ च संश्रद्धोः ॥ ५१ ॥

Ebenso im Desiderativ des Causativs und im Aorist des Causativs.

अध्यापिष्यति oder अधि जिगापयिषति, अध्यापिषत् oder अध्यजीगपत्.

अस्तेर्भूः ॥ ५२ ॥

Für अस्, अस्ति wird vor einem ārdhahātuka भू substituiert.

भवितु, भवितुम्, भवितव्य.

ब्रुवो वचिः ॥ ५३ ॥

Für ब्रू wird वच् substituiert.

वक्तु, वक्तुम्, वक्तव्य.

चक्षिङः ख्याञ् ॥ ५४ ॥

ख्या für चक्ष्.

आख्यातु, आख्यातुम्, आख्यातव्य.

वा लिटि ॥ ५५ ॥

Im Perfect nicht nothwendig.

आ चक्षते oder आ चक्ष्यो.

अजेर्यघञपोः ॥ ५६ ॥

Für अञ् wird vor einem ârdhadhâtuka, mit Ausnahme von अञ् und अ, वि substituiert.

प्रवायक, प्रवायणीय; aber समाजै, उदाजै und समजै, उदजै. Zum Accent vgl. 6, 2, 144.

†2, 4, 35.

वा यौ ॥ ५७ ॥

Vor अन् nicht nothwendig.

प्राजनो oder प्रवयणो दण्डः, प्राजनम् oder प्रवयणमा नय.

एयक्षचियार्षजितो यूनि लुगणित्रोः ॥ ५८ ॥

Nach einem Geschlechtsnamen auf ±_य, nach einem solchen vom Namen eines Fürsten oder Rshi, so wie nach einem mit einem ein stummes ञ् enthaltenden Suffix gebildeten, werden die bei der Bildung des Juva genannten Geschlechtsnamens sonst angewendeten Suffixe ±_अ und ±_इ abgeworfen.

So bezeichnen z. B. कौरव्य (nach 4, 1, 151), प्रयाफलक (nach 4, 1, 114), वामिष्ठ (nach 4, 1, 114) und तैकायनि (nach 4, 1, 154) sowohl den Vater als auch den Sohn. Vgl. 4, 1, 163 fgg.

पैलादिभ्यश्च ॥ ५९ ॥

Desgleichen nach पैल u. s. w.

पैल heisst sowohl der Vater als auch der Sohn.

इजः प्राचाम् ॥ ६० ॥

Auch nach einem Geschlechtsnamen auf ±_इ, wenn von einem Geschlecht der östlichen Völker die Rede ist.

प्राचागारि heisst sowohl der Vater als auch der Sohn.

न तौल्वलिभ्यः ॥ ६१ ॥

Aber nicht nach तौल्वलि u. s. w.

तौल्वलि und तौल्वलायन nach 4, 1, 101.

तद्राजस्य बहुषु तेनैवास्त्रियाम् ॥ ६२ ॥

Auch das den Fürsten (nicht aber die Fürstin) eines Volkes bezeichnende Suffix wird im Plural abgeworfen, wenn wirklich eine Pluralität von Fürsten gemeint ist.

वाङ्गः ist nach 4, 1, 170 (vgl. 174) „ein Fürst der Vaṅga“, वङ्गाः heissen „die Fürsten dieses Volkes“; dagegen ist der Plural zu वाङ्गी „eine Fürstin der Vaṅga“ वाङ्गाः. Auch heisst es प्रियवाङ्गाः „die einen Fürsten der Vaṅga lieb haben“, weil hier der Plural keine Pluralität von Fürsten involvirt.

यस्कादिभ्यो गोत्रे ॥ ६३ ॥

Nach यस्क u. s. w. wird zur Bezeichnung des Geschlechts im Plural das den Geschlechtsnamen bildende Suffix abgeworfen, nicht aber im Femininum.

Von यस्क lautet der Geschlechtsname nach 4, 1, 112 यास्कः und der Plural nach unserm Sūtra यस्काः. Dagegen sagt man यास्वः und प्रिययास्काः Adj.

यज्ञोश्च ॥ ६४ ॥

Auch die Geschlechtsnamen bildenden Suffixe $\pm$ -य und $\pm$ -श्च fallen im Plural ab.

गार्ग्यः und गर्गाः, वेदः und विदाः.

अचिभृगुकुत्सवसिष्ठगोतमाङ्गिरोभ्यश्च ॥ ६५ ॥

Auch nach अचि u. s. w.

आत्रेयः nach 4, 1, 122, Pl. आत्रेयः; भार्गवः, कौत्सः, वासिष्ठः, गोतमः und आङ्गिरसः nach 4, 1, 114, Pl. भगवः, कुत्साः, वसिष्ठाः, गोतमाः und अङ्गिरसः.

बहूच इजः प्राच्यभरतेषु ॥ ६६ ॥

Auch das patronymische $\pm$ -इ fällt im Plural ab, wenn der Geschlechtsname mehr als zweisilbig ist, und wenn das Geschlecht zu den östlichen Völkern oder zu den Bharata gehört.

पाचागारिः und पचागाराः, योधिष्ठिरिः und युधिष्ठिराः, आर्जुनिः und अर्जुनाः.

न गोपवनादिभ्यः ॥ ६७ ॥

Nach गोपवन u. s. w. fällt das patronymische Suffix im Plural nicht ab.

गोपवनः nach 4, 1, 104, Pl. गोपवनाः. Ausnahme zu 2, 4, 64.

तिककितवादिभ्यो द्वंद्वे ॥ ६८ ॥

Nach तिककितव u. s. w. fällt das patronymische Suffix im Plural eines Dvandva ab.

Die Geschlechtsnamen von तिक und कितव sind nach 4, 1, 154 तैकायनि und कैतवायनि, die Nachkommen von तिक und कितव heissen aber तिककितवाः.

उपकादिभ्यो ऽन्यतरस्यामद्वे ॥ ६९ ॥

Nach उपक u. s. w. kann das patronymische Suffix im Plural abfallen, wenn die Namen nicht zu einem Dvaṁdva verbunden werden.

Die Geschlechtsnamen von उपक und लमक sind nach 4, 1, 99 औपकायनः und लामकायनः, der Plural lautet औपकायनाः oder उपकाः, लामकायनाः oder लमकाः. Dagegen bezeichnet man die Nachkommen Upaka's und Lamaka's durch उपकलमकाः.

आगस्त्यकौण्डिन्ययोरगस्तिकुण्डिनच् ॥ ७० ॥

Das patronymische Suffix in आगस्त्य und कौण्डिन्य fällt im Plural ab und für die primitiven Namen werden अगस्ति und कुण्डिनै substituiert.

अगस्तयः, कुण्डिनैः. Der Singular soll कुण्डिनै betont sein.

सुपो धातुप्रातिपदिकयोः ॥ ७१ ॥

Eine Casusendung wird abgeworfen, wenn ein Wort in einen Verbal- oder Nominalstamm umgewandelt wird.

Der Verbalstamm पुत्रीय wird auf die Weise gewonnen, dass man die Casusendung von पुत्रम् vor ईय abwirft; पुत्रीयति ist nämlich nach 3, 1, 8 आत्मनः पुत्रमिच्छति. राज्ञः पुरुषः ist als Compositum nach 1, 2, 46 ein Nominalstamm, und als solcher verliert es nach unserm Sūtra die Casusendungen.

अदिप्रभृतिभ्यः शपः ॥ ७२ ॥

Nach den mit अद् beginnenden Wurzeln der zweiten Klasse wird das Präsensstämme bildende अ abgeworfen.

Nach 3, 1, 68 erhalten alle Wurzeln zur Bildung des Präsensstammes das Suffix श्प; die Bildung aller übrigen Präsensstämme erfolgt durch Substitution eines anderen Präsenscharakters.

बहुलं छन्दसि ॥ ७३ ॥

Im Veda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

हनति statt हन्ति, शयते statt शेते, त्राध्यम् statt त्रायध्यम्.

यङो ऽचि च ॥ ७४ ॥

Das य des Intensivs fällt auch vor dem krt-Suffix अ (अच्) ab.

लोलुच, पोपुच. Vgl. 1, 1, 4.

जुहोत्यादिभ्यः श्चुः ॥ ७५ ॥

Nach den mit जु beginnenden Wurzeln der dritten Klasse wird das Präsensstämme bildende अ abgeworfen, und die Wurzel redupliciert.

Vgl. das bei 2, 4, 72 Bemerkte und 6, 1, 10 in Bezug auf die Reduplication.

बहुलं छन्दसि ॥ ७६ ॥

Im Veda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

दाति, धाति; विव्रष्टि, विव्रक्ति.

गातिस्थाघुपाभूयः सिचः परस्मैपदेषु ॥ ७७ ॥

Nach गा „gehen“, nach स्या, nach den verschiedenen Wurzeln दा und धा (घु), nach पा und भू fällt das स des Aorists im Activ ab.

अगात्, अस्यात्, अदात्, अधात्, अपात्, अभूत्.

विभाषा घ्राधेट्शाछासः ॥ ७८ ॥

Nach घ्रा, घे, शा, छा und सा nicht nothwendig.

अघ्रात् oder अघ्रासीत्, अध्रात् oder अध्रासीत्, अशात् oder अशासीत्, अछात् oder अछासीत्, असात् oder असासीत्.

तनादिभ्यस्तथासोः ॥ ७९ ॥

Desgleichen nach तन् u. s. w. vor den Medialendungen त und थास.

अतत oder अतनिष्ट, अतथाः oder अतनिष्ठाः.

मन्त्रे घसहरनश्वृदहाडृजृकृगमिजनिभ्यो लेः ॥ ८० ॥

In einem Mantra fällt nach घस्, ह्वर् (हृ), नश्, वृ, दह्, nach einer auf आ auslautenden Wurzel, nach वृज्, कृ, गम् und जन् der Charakter des Aorists (लि) ab.

अलवमीमदन्त (RV. 1, 82, 2) पितरः, मा ह्वर्मित्रस्य त्वम्, प्र णड्मर्त्यस्य (RV. 1, 18, 3; wird प्रणक् im Padap. geschrieben), सुरो वो न आवः (VS. 13, 3), मा न आ धक् (RV. 6, 61, 14), आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम् (RV. 1, 115, 1), मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्क (RV. 8, 75, 12), अक्रन्कर्म कर्मकृतः (VS. 3, 47), अगमन्, अजत वा अस्य दन्ताः (Ait. Br. [I] 7, 14, 5). Nach einer Mittheilung Kielhorn's liest nur eine Hdschr. des Mahābhāshja नश्, die übrigen णश्, wie Pāṇini sonst nie schreibt. Statt वृज् wird auch वृक् und वृच् gelesen.

आमः ॥ ८१ ॥

Nach आम् fallen die Personalendungen des Perfects (लि) ab.

Nach 3, 1, 35 wird in bestimmten Fällen vor den Personalendungen des Perfects आम् an die Wurzel gefügt; diese Endungen fallen nach unserm Sūtra ab, und nach 3, 1, 40 wird statt ihrer das Perfect von कृ angefügt. Auf diese Weise wird ईत्वां चक्रे u. s. w. erklärt.

अव्ययादाप्सुपः ॥ ८२ ॥

Nach einem Indeclinabile werden die Femininendung आ und die Casus-suffixe abgeworfen.

Da auch die Indeclinabilia nach 1, 2, 45. 46 Nominalstämme sind, könnte man versucht sein sie zu moviren und zu decliniren.

नाययीभावादतो ऽम् त्वपञ्चम्याः ॥ ८३ ॥

Nach einem auf अ auslautenden Avjajibhâva wird die Casusendung nicht abgeworfen, sondern statt ihrer, wenn es nicht die des Ablativs ist, अम् substituiert.

उपकुम्भम्, aber उपकुम्भात् und अधिस्त्रि.

तृतीयासप्तम्योर्वहुलम् ॥ ८४ ॥

Dieses अम् kann auch an die Stelle der Endungen des Instrumentals und Locativs treten.

उपकुम्भं oder उपकुम्भेन कृतम्, उपकुम्भं oder उपकुम्भे नि धेहि.

लुटः प्रथमस्य डारौरसः ॥ ८५ ॥

Für die Endungen der ersten (unserer dritten) Person werden im periphrastischen Futurum आ, रौ und रस् substituiert.

Nach 3, 1, 33 wird vor den Personalendungen dieses Tempus das Suffix तास् an die Wurzel gefügt. Der Stamm dieses Tempus lautet also कर्तास् von कृ. Da das Substitut डा ein stummes ड hat, fällt nach 6, 4, 143 davor die Silbe आस् ab; vor रौ und रस् fällt das स् nach 7, 4, 51 ab.

॥ इति द्वितीयस्याध्यायस्य चतुर्थः पाठो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

प्रत्ययः ॥ १ ॥

3, 1, 1.

Was jetzt folgt, heisst Pratjaja (Suffix).

परश्च ॥ २ ॥

3, 1, 2.

Und wird nachgesetzt.

आद्युदात्तश्च ॥ ३ ॥

3, 1, 3.

Und hat den Acut auf der ersten Silbe.

Die stummen Laute क् (in einem taddhita), च, ज्ञ, त्, न्, प् (s. das folgende Sûtra), र् und ल् eines Suffixes gebieten den Accent auf eine andere Silbe des Suffixes oder Stammes zu verlegen. Vgl. auch 6, 1, 162.

अनुदात्तौ सुप्पितौ ॥ ४ ॥

Unbetont sind die Casusendungen und die Suffixe mit stummem प्.

6, 1, 166 fgg. werden die Fälle angegeben, wann eine Casusendung betont ist.

गुप्तिज्किञ्चः सन् ॥ ५ ॥

An गुप्, तिज् und किञ् wird (stets) das Desiderativsuffix ल्-स gefügt.

जुगुप्सते, तितिक्षते, चिकित्सति.

3, 1, 1. 2. 3.

मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य ॥ ६ ॥

Desgleichen an मान्, बध्, दान् und शान्, wobei für den Vocal der Reduplication eine Länge substituirt wird.

मीमांसते, वीभत्सते, दीदांसते, शीशांसते.

धातोः कर्मणः समानकर्तृकादिच्छायां वा ॥ ७ ॥

Soll ein Wunsch ausgedrückt werden, so kann an eine Wurzel, wenn das Subject des Wünschens zugleich das Subject des als Object des Wunsches gedachten Verbalbegriffes ist, das Desiderativ-Suffix लस gefügt werden.

कर्तुमिच्छति oder चिकीर्षति.

सुप आत्मनः क्यच् ॥ ८ ॥

An einen Accusativ kann das Denominativsuffix क्यच् (Act.) treten, wenn man das durch das Nomen Bezeichnete für sich wünscht.

आत्मनः पुत्रमिच्छति = पुत्रीयति. Nach 2, 4, 71 wird die Endung des Accusativs abgeworfen und nach 7, 4, 33 wird ई für अ substituirt.

काम्यच्च ॥ ९ ॥

Desgleichen das Denominativsuffix काम्ये (Act.).

आत्मनः पुत्रमिच्छति = पुत्रकाम्यति.

उपमानादाचारे ॥ १० ॥

Das 3, 1, 8 erwähnte य kann an einen Accusativ auch in der Bedeutung „wie Jemand oder Etwas behandeln“ antreten.

पुत्रमिवा चरति oder पुत्रीयति छात्रम्, प्रावारमिवा चरति oder प्रावारीयति कम्बलम्.

कर्तुः क्यङ् सलोपश्च ॥ ११ ॥

In der Bedeutung „verfahren wie Jemand oder Etwas“ kann य (Med.) an den Nominativ treten, wobei ein auslautendes स abfällt.

श्येन इवा चरति oder श्येनायते काकः, पुष्करमिवा चरति oder पुष्करायते कुमुदम्, अप्सरायते. Zur Länge आ s. 7, 4, 25.

भृशादिभ्यो भुव्यच्चेर्लोपश्च हलः ॥ १२ ॥

An भृश u. s. w. wird dasselbe Suffix in der Bedeutung „dieses werden“, gefügt, wenn jene Wörter nicht die adverbiale Form auf ई annehmen; ein auslautender Consonant fällt vor य aus.

अभृशो भृशो भवति = भृशायते, aber भृशी भवति.

लोहितादिडाञ्भ्यः क्यष् ॥ १३ ॥

An लोहित u. s. w. und an schallnachahmende Wörter auf श्रौ wird in derselben Bedeutung ष (Act. Med. nach 1, 3, 90) angefügt.

लोहितायति oder °ते, षट्पटायति oder °ते. Zur Länge आ s. 7, 4, 25.

कष्टाय क्रमणे ॥ १४ ॥

An कष्ट wird ष (Med.) angefügt in der Bedeutung „daran gehen“.

कष्टायते = कष्टाय कर्मणे क्रामति.

कर्मणो रोमन्थतपोभ्यां वर्तिचरोः ॥ १५ ॥

Ein solches ष (Med.) wird auch an रोमन्थ in der Bedeutung „dieses von Statten gehen lassen“ und an तपस् in der Bedeutung „dieses üben“ angefügt.

रोमन्थायते = रोमन्थं वर्तयति „kaut wieder“, तपस्यति (hier nicht Med.) = तपश्चरति „übt Kasteiung“.

वाष्पोष्मभ्यामुद्धमने ॥ १६ ॥

An वाष्प und ऊष्मन् in der Bedeutung „aus sich entlassen“.

वाष्पायते = वाष्पमुद्धमति, eben so ऊष्मायते.

शब्दवैरकलहाभ्रकण्वमेघेभ्यः करणे ॥ १७ ॥

An शब्द u. s. w. in der Bedeutung „dieses bewirken, vollbringen“.

शब्दायते, वैरायते, कलहायते, भ्रायते, कण्वायते, मेघायते.

सुखादिभ्यः कर्तृवेदनायाम् ॥ १८ ॥

An सुख u. s. w. in der Bedeutung „dieses empfinden“.

सुखायते = सुखं वेदयते.

नमोवरिवश्चिचङः क्यच् ॥ १९ ॥

In der 3, 1, 17 angegebenen Bedeutung tritt --य (Act.) an नमस् und वरिवस्, und --य (Med., was das इ in चिचङ् besagt) an चिच.

नमस्यति देवान्, वरिवस्यति गुरुन्, चिच्रीयते (s. 3, 1, 8).

पुच्छभाण्डचीवराणिङ् ॥ २० ॥

An पुच्छ, भाण्ड und चीवर wird das Suffix --इ mit medialen Personalendungen angefügt.

उत्पुच्छयते, परिपुच्छयते; सं भाण्डयते, सं चीवरयते. Vgl. zu 3, 1, 25.

मुण्डमिश्रश्चक्ष्णलवणव्रतवस्त्रहलकलकृततूस्तेभ्यो णिच् ॥ २१ ॥

An मुण्ड u. s. w. dasselbe Suffix mit den Personalendungen des Actives.

मुण्डयति, मिश्रयति, श्लक्ष्णयति, लवणयति, व्रतयति, सं वस्त्रयति, हलयति, कलयति, कृतयति, वि तूस्तयति. Vgl. zu 3, 1, 25.

3, 1, 1. 2. 3.

धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् ॥ २२ ॥

An eine einsilbige consonantisch anlautende Wurzel wird, um die Wiederholung einer Handlung auszudrücken, das Suffix **—य** mit medialen Personalendungen angefügt.

पापयते, जाज्वल्यते.

नित्यं कौटिल्ये गतौ ॥ २३ ॥

Nach Wurzeln in der Bedeutung „gehen, sich bewegen“ drückt dieses Suffix stets die Gewundenheit des Ganges aus.

चङ्क्रम्यते = कुटिलं गच्छति, eben so दन्दम्यते.

लुपसदचरजपजभदहदशगृभ्यो भावगर्हायाम् ॥ २४ ॥

An लुप् u. s. w. gefügt drückt dieses Suffix eine Tadelhaftigkeit des Verbalbegriffes aus.

लोनुष्यते = गर्हितं लुम्यति, eben so सासद्यते, चञ्चूर्यते, जञ्जप्यते, जञ्जभ्यते, दन्दस्यते, दन्दश्यते, नि जेगिल्यते.

सत्यापपाशरूपवीणातूलश्लोकसेनालोमत्वचवर्मवर्णचूर्णचुरादिभ्यो णिच् ॥ २५ ॥

An सत्याप u. s. w. und an die mit चुर beginnenden Wurzeln der zehnten Classe wird **—±इ** angefügt.

सत्यापयति, वि पाशयति, रूपयति, उप वीणयति, अनु तूलयति, उप श्लोकयति, अभि सेणयति, अनु लोमयति, त्वचयति, सं वर्मयति, वर्णयति, अव चूर्णयति, चोरयति u. s. w. Vor diesem इ verliert, was Pāṇini zu sagen vergessen hat, ein Nominalstamm seinen letzten Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten: सत्याप und लोमन् + **—±इ** ergeben सत्यापि und लोमि. Damit dieses nicht auch bei त्वच् vorgenommen werde, sagt Pāṇini statt dessen त्वच. An das Suffix इ tritt das Präsensstämme bildende अ (अप्), vor welchem Guna für इ substituiert wird. Die Stämme, an welche die Personalendungen treten, sind demnach सत्यापेय und लोमेय. Die Wurzeln der zehnten Classe steigern vor **—±इ** den Wurzelvocal: aus चुर wird चोरि, und aus diesem mit dem oben erwähnten अ (अप्) der Präsensstamm चोरैय.

हेतुमति च ॥ २६ ॥

Dasselbe **—±इ** tritt auch an Verbalwurzeln, wenn bezeichnet werden soll, dass die durch die Wurzel ausgedrückte Thätigkeit durch einen Anderen veranlasst wird (d. i. bildet Causativa).

कारयति = कुर्वन्तं प्रेरयति. Vgl. 1, 4, 55.

कण्डादिभ्यो यक् ॥ २७ ॥

An कण्ड् u. s. w. wird --य gefügt.

कण्डूयति, कण्डूयते u. s. w. Vgl. zu 3, 1, 32.

गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्य आयः ॥ २८ ॥

An गुप्, धूप, विच्छ्, पण् und पन् wird आय gefügt.

गोपार्येति, धूपार्येति, विच्छार्येति, पणार्येति und पनार्येति. Accent nach 6, 1, 162, nicht nach 3, 1, 3. Vgl. zu 3, 1, 32.

ऋतेरीयङ् ॥ २९ ॥

An ऋत् tritt das Suffix --ईय mit medialen Personalendungen.

ऋतोयते. Vgl. zu 3, 1, 32.

कमेर्णिङ् ॥ ३० ॥

An कम् das Suffix --इ mit medialen Personalendungen.

कामयते. Vgl. zu 3, 1, 32.

आयादय आर्धधातुके वा ॥ ३१ ॥

Die eben genannten Suffixe आय, ईय und --इ brauchen vor einem ârdhadhâtuka genannten Suffixe nicht angefügt zu werden.

गोप्तु oder गोपायितु, अर्तितु oder ऋतोयितु, कमितु oder कामयितु.

सनाद्यन्ता धातवः ॥ ३२ ॥

Die auf --स u. s. w. (3, 1, 5 fgg.) auslautenden Verbalstämme heißen (gleichfalls) Dhātu (Verbalwurzeln).

Von diesen Wurzeln oder Verbalstämmen wird der Präsensstamm nach 3, 1, 68 durch Anfügung von अ (अप्) gebildet. Für das अ eines Verbalstammes und für das अ des Präsenscharakters wird nach 6, 1, 97 letzteres allein substituiert. Da der Verbalstamm (mit Ausnahme des Desiderativs) auf अ auslautet, so erhält nach 8, 2, 5 auch das अ des Präsenscharakters den Acut. Vor einem consonantisch anlautenden ârdhadhâtuka fällt das अ des Verbalstammes nach 6, 4, 48 einfach ab.

स्यतासी लृटुः ॥ ३३ ॥

Vor den Personalendungen des ersten Futurums und des Conditionalis wird स्य, vor denen des periphr. Futurums ताम् an die Wurzel gefügt.

करिष्यति, अकरिष्यत्, कर्ता. Zu der letzten Form vgl. die Erklärung zu 2, 4, 85.

सिञ्जहलं लेटि ॥ ३४ ॥

Vor den Personalendungen des Conjunctivs wird häufig स् an die Wurzel gefügt.

जोषियत्, तारिष्यत्, मन्दिष्यत्, aber auch पताति und व्याधयति.

3, 1, 1. 2. 3.

कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि ॥ ३५ ॥

An die Wurzel कास् und an die durch Anfügung eines Suffixes erweiterten Verbalwurzeln (s. 3, 1, 32) wird im Perfect आम् an die Wurzel gefügt, aber nicht in einem Mantra.

कासां चक्रे, लोलूयां चक्रे, aber नोनाव RV. 1, 79, 2. Vgl. 2, 4, 81. 3, 1, 40.

इजादेश्च गुरुमतो ऽनृच्छः ॥ ३६ ॥

Auch an eine auf einen andern Vocal als अ oder आ anlautende Wurzel, wenn dieser Vocal prosodisch lang ist, jedoch nicht an ऋक्.

ईहां चक्रे, ऊहां चक्रे, एधां चक्रे, aber आनर्हं.

दयायासश्च ॥ ३७ ॥

Desgleichen an दय्, अय् und आस्.

दयां चक्रे, पलायां चक्रे und आसां चक्रे.

उषविदजागृभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ३८ ॥

An उप्, विद् und जाय nach Belieben.

ओषां चकार oder उवोष, विदां चकार oder विवेद, जागरां चकार oder जजागार.

भीहीभृहुवां श्रुवच्च ॥ ३९ ॥

Desgleichen an भी, ही, भृ und हु, aber mit Reduplication der Wurzel wie im Präsens dieser Wurzeln der dritten Classe.

विभयां चकार oder विभाय, जिह्वां चकार oder जिह्वाय, विभरां चकार oder वभार, जुह्वां चकार oder जुहाय.

कृञ् चानु प्र युज्यते लिटि ॥ ४० ॥

An dieses आम् wird कृ im Perfect hinzugefügt. Vgl. 1, 3, 63. 2, 4, 81.

विदां कुर्वन्वित्यन्यतरस्याम् ॥ ४१ ॥

Es kann auch विदां कुर्वन्तु (neben विदन्तु) gebildet werden.

अभ्युत्सादयां प्र जनयां चिकयां रमयामकः पावयां क्रियाद्विदामक्रन्निति छन्दसि ॥ ४२ ॥

Im Veda werden अभ्युत्सादयाम्, प्र जनयाम्, चिकयाम् und रमयाम् mit अकः, पावयां mit क्रियात् und विदाम् mit अक्रन् verbunden.

ल्लि लुङि ॥ ४३ ॥

Vor den Personalendungen des Aorists wird ल्लि angefügt.

ल्लि ist der gemeinsame Name für alle Suffixe des Aorists, die nach den nachfolgenden Sūtra dafür substituirt werden. Ein Bedürfniss diese verschiedenen Substitute zusammenzufassen lag, wie es scheint, nur für 2, 4, 80 vor.

च्लेः सिच् ॥ ४४ ॥

Für dieses च्लि wird स् substituiert.

अकार्षीत्, अहर्षीत्.

शल इगुपधादनिटः कसः ॥ ४५ ॥

Nach einer auf einen Sibilanten oder ह् auslautenden Wurzel mit einem anderen Wurzelvocal als अ oder आ wird, wenn der Charakter des Aorists nicht das Augment (Bindevocal) इ erhält, --स substituiert.

अधुवत् von दुह्, अलिवत् von लिह्; dagegen अकोषीत् und अमोषीत्. Vgl. 7, 2, 4. 8, 2, 28.

श्चिष आलिङ्गने ॥ ४६ ॥

Nach श्लिप् (nur) in der Bedeutung „umarmen“.

आश्लिषत्कन्याम्, aber nach 3, 1, 55 समाश्लिषज्जतु काष्ठम्.

न दृशः ॥ ४७ ॥

Nach दृश् wird nicht --स für च्लि substituiert.

अदृशत् oder अद्राक्षीत् nach 3, 1, 57.

णिश्चिदुसुभ्यः कर्तरि चङ् ॥ ४८ ॥

Nach Causativen, nach चि, दृ und सु wird --अ mit Reduplication der Wurzel für च्लि substituiert, wenn die nachfolgende Personalendung den Agens bezeichnet (also nicht im Passiv).

अचीकरत्, अशिचियत्, अदुदुवत् und असुसुवत्; aber अकारयिषाताम् im Passiv.

विभाषा धेट्थ्योः ॥ ४९ ॥

Nach धे und च्चि nicht nothwendig.

अदधत् oder nach 2, 4, 78 अधात् und अधासीत्; अशिचियत् oder nach 3, 1, 58

अश्वत् und अश्वयीत्.

गुपेच्छन्दसि ॥ ५० ॥

Nach गुप् kann im Veda --अ mit Reduplication für च्लि substituiert werden.

अजृगुपतम्, अगोप्तम्, अगोषिष्टम् oder अगोपायिष्टम्; in der klassischen Sprache nur die drei letzten Formen.

नोनयतिध्वनयत्येलयत्यर्दयतिभ्यः ॥ ५१ ॥

Nach den Wurzeln der zehnten Classe ऊन्, ध्वन्, इल् und अर्द wird im Veda nicht --अ mit Reduplication für च्लि substituiert.

ऊनयीः, ध्वनयीत्, ऐलयीः und अर्दयीत्. Ausnahme zu 3, 1, 48.

3, 1, 1. 2. 3.

अस्यतिवक्तिव्यातिभ्यो ऽङ् ॥ ५२ ॥

Nach अस्, अस्यति, nach वच् und ख्या wird --अ ohne Reduplication für क्ति substituiert.

पर्यास्यत्, अद्योचत् und आख्यत्. Das Activ अस्यत् ist schon durch 3, 1, 55 erklärt, da अस् zu den पुषादि gehört. Zum Augment च् vgl. 7, 4, 17.

लिपिसिचिह्नश्च ॥ ५३ ॥

Auch nach लिप्, सिच् und ह्या (ह्ये).

अलिपत्, असिचत्, आह्यत्.

आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

Vor den medialen Personalendungen nicht nothwendig.

अलिपत् oder अलिप्त, असिचत् oder असिक्त, अह्यत् oder अह्यास्त.

पुषादिद्युताहृदितः परस्मैपदेषु ॥ ५५ ॥

Nach पुष् u. s. w., nach द्युत् u. s. w. und nach einer Wurzel mit stummem ह् wird vor den Personalendungen des Activs --अ ohne Reduplication für क्ति substituiert.

अपुषत्, अद्युतत्, अगमत्; aber व्यद्योतिष्ट u. s. w.

सर्तिशास्यतिभ्यश्च ॥ ५६ ॥

Desgleichen nach स, शास् und ञ्.

असरत्, अशिषत् (vgl. 6, 4, 24. 8, 3, 60) und आरत्.

इरितो वा ॥ ५७ ॥

Nach einer Wurzel mit stummem इर् nicht nothwendig.

अभिदत् und अभेत्सीत्.

जृस्तम्भुमुचुमुचुमुचुग्लुचुग्लुञ्चुश्चिभ्यश्च ॥ ५८ ॥

Desgleichen nach जृ u. s. w.

अजरत् oder अजारीत्, अस्तभत् oder अस्तम्भीत्, अमुचत् oder अमोचीत्, अम्लुचत् oder अम्लोचीत्, अयुचत् oder अयोचीत्, अग्लुचत् oder अग्लोचीत्, अग्लुचत् oder अग्लुञ्चीत्, अश्चत् oder अश्चयोत् und अशिश्चियत् nach 3, 1, 49.

कृमृहृरुहिभ्यश्छन्दसि ॥ ५९ ॥

Nach कृ, मृ, हृ und रुह् tritt im Veda --अ ohne Reduplication an die Stelle von क्ति.

अकरत्, अमरत्, अदरत् und आरुहत्.

चिण् ते पदः ॥ ६० ॥

Nach पद् wird vor der medialen Personalendung त --±इ für क्ति substituiert.

उदपादि, समपादि. Die Personalendung fällt nach 6, 4, 104 ab.

दीपजनबुधपूरितायिष्यायिभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ६१ ॥

Nach दीप् u. s. w. nicht nothwendig.

अदीपि oder अदीपिष्ट, अजनि oder अजनिष्ट, अबोधि oder अबुद्ध, अपूरि oder अपूरिष्ट,
अतायि oder अतायिष्ट, अप्यायि oder अप्यायिष्ट.

अचः कर्मकर्तरि ॥ ६२ ॥

Nach einer vocalisch auslautenden Wurzel kann in reflexiver Bedeutung dieses $\text{--}\pm\text{च्}$ antreten.

अकारि oder अकृत कटः स्वयमेव, अलावि oder अलविष्ट केदारः स्वयमेव.

दुहश्च ॥ ६३ ॥

Desgleichen nach दुह्.

अदोहि oder अदुग्ध गौः स्वयमेव.

न रुधः ॥ ६४ ॥

Nach रुध् wird in reflexiver Bedeutung nicht $\text{--}\pm\text{च्}$ angefügt.

अन्ववारुद्ध गौः स्वयमेव, aber im Passiv nach 3, 1, 66 अन्ववारोधि गौगोपालकेन.

तपो ऽनुतापे च ॥ ६५ ॥

Nach तप् auch nicht in der Bedeutung „Reue empfinden“.

अतप्त तपस्तापसः (vgl. 3, 1, 88) und अन्वतप्त पापेन कर्मणा.

चिण् भावकर्मणोः ॥ ६६ ॥

In impersonaler und passiver Bedeutung wird regelmässig $\text{--}\pm\text{च्}$ für चिन् substituiert.

अशायि भवता, अकारि कटो देवदत्तेन.

सार्वधातुके यक् ॥ ६७ ॥

In denselben Bedeutungen tritt vor allen Suffixen, die an den Präsensstamm gefügt werden, $\text{--}\text{य}$ an die Wurzel (in weitester Bedeutung, vgl. 3, 1, 32).

आस्यते भवता, क्रियते कटः.

कर्तरि शप् ॥ ६८ ॥

Wenn dieselben Suffixe den Agens bezeichnen, tritt श्च an die Wurzel.

भवति, पचति u. s. w. Dieses श्च tritt nur an die Wurzeln der ersten Classe und an Derivata, wie Desiderativ u. s. w.; an die Wurzeln der übrigen Classen werden andere Suffixe nach den folgenden Sūtra gefügt. Vgl. zu 3, 1, 32.

3, 1, 1. 2. 3.

दिवादिभ्यः श्यन् ॥ ६९ ॥

An die mit दिव् beginnenden Wurzeln der vierten Classe wird vor denselben Suffixen **ल्य** angefügt.

दीर्घ्यति mit langem ई nach 8, 2, 77.

वा भ्राश-भ्लाशभ्रमुक्रमुक्त्रसिचुटिलषः ॥ ७० ॥

An भ्राश् u. s. w. kann **ल्य** (oder ञ्) angefügt werden.

भ्राश्यते oder भ्राशते, भ्लाश्यते oder भ्लाशते, भ्राम्यति oder भ्रमति, क्राम्यति oder क्रामति, क्राम्यति oder क्रामति, च्रस्यति oder च्रसति, चुट्यति oder चुटति, लष्यति oder लषति.

यसो ऽनुपसर्गात् ॥ ७१ ॥

Eben so an यस्, wenn keine Präposition vorangeht.

यस्यति oder यसति, aber nur आ यस्यति und प्र यस्यति.

संयसश्च ॥ ७२ ॥

Wohl aber an यस् mit सम्.

सं यस्यति und सं यसति.

स्वादिभ्यः श्रुः ॥ ७३ ॥

An die mit सु beginnenden Wurzeln der fünften Classe wird vor den 3, 1, 68 genannten Suffixen **नु** angefügt.

सुनोति u. s. w.

श्रुवः श्रु च ॥ ७४ ॥

Für श्रु wird श्र vor diesem **नु** substituirt.

श्रुणोति.

अक्षो ऽन्यतरस्याम् ॥ ७५ ॥

An अक्ष kann **नु** angefügt werden.

अक्ष्णोति oder अक्षति.

तनूकरणे तक्षः ॥ ७६ ॥

Desgleichen an तन् in der Bedeutung „behaugen“.

तन्क्षोति oder तक्षति काष्ठम्, aber सं तक्षति द्याम्भिः.

तुदादिभ्यः शः ॥ ७७ ॥

An die mit तुद् beginnenden Wurzeln der sechsten Classe wird **श्** angefügt.

तुदति u. s. w.

रूधादिभ्यः श्रम् ॥ ७८ ॥

Bei den mit रुध beginnenden Wurzeln der siebenten Classe wird nach dem Wurzelvocal das Suffix **न** eingeschaltet.

रूधच्छि u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3.

तनादिकृञ्य उः ॥ ७९ ॥

An die mit तन् beginnenden Wurzeln der achten Classe und an कृ wird उ angefügt.

तनोति u. s. w. und करोति.

धिन्विकृण्वोर च ॥ ८० ॥

Bei धिन्व् und कृण्व् wird vor diesem Suffix für den Endconsonanten ऋ substituiert.

धिनीति und कृणीति. Sājana (s. Max Müller, Rgveda VI, S. XII) liest कृण्वोरञ्च, Patanāgali dagegen wie wir.

क्रयादिभ्यः आ ॥ ८१ ॥

An die mit क्री beginnenden Wurzeln der neunten Classe wird ना angefügt.

क्रीणाति u. s. w.

स्तम्भुस्तम्भुस्कुम्भुस्कुम्भुस्कुञ्यः श्नुश्च ॥ ८२ ॥

An स्तम्भ् u. s. w. sowohl ना als auch नु.

स्तम्भाति und स्तम्भोति, स्तुम्भाति und स्तुम्भोति, स्कुम्भाति und स्कुम्भोति, स्कुम्भाति und स्कुम्भोति, स्कुनाति und स्कुनोति.

हलः अः शानञ्चौ ॥ ८३ ॥

Wenn ना auf eine consonantisch auslautende Wurzel folgt, wird vor der Imperativendung हि dafür आनै (शानच्) substituiert.

मुषाण, पुषाण.

छन्दसि शायजपि ॥ ८४ ॥

Im Veda auch आये.

यभाय जिह्वया मधु RV. 8, 17, 5.

व्यत्ययो बहुलम् ॥ ८५ ॥

Im Veda findet oft eine Vertauschung des Classencharakters statt.

भेदति, मरति u. s. w.

लिङ्चाशिष्यङ् ॥ ८६ ॥

Im Precativ wird im Veda das Suffix --अ an die Wurzel gefügt.

उप स्येयम्, उप गेयम्, गमेम, वोचेम, विदेयम्, शक्तेयम्, आ रुहेयम्. Das आ von स्या und गा fällt vor diesem Suffix nach 6, 4, 64 ab. Die Personalendungen des Precativs sind ursprünglich ārdhahātuka; da aber im Veda ārdhahātuka und sārvaahātuka häufig mit einander wechseln, so fällt vor --अ nach 7, 2, 79 das म् des Augments याम् in diesem Modus ab, und nach 7, 2, 80 wird इय् für das übrigbleibende या substituiert. स्य, ग, गम u. s. w. werden mit diesem इय् zu स्येय्, गेय्, गमेय् u. s. w. Vor consonantisch anlautenden Personalendungen (wie म) fällt das य् nach 6, 1, 66 ab.

3, 1, 1. 2. 3.

कर्मवत्कर्मणा तुल्यक्रियः ॥ ८७ ॥

Wenn der Agens in gleicher Weise wie das Object an einer Handlung theilhaftig ist, wird er als Object behandelt (d. i. Reflexivum und Passivum fallen in der Form zusammen).

भिद्यते und अभेदि काष्ठं स्वयमेव.

तपः तपःकर्मकस्यैव ॥ ८८ ॥

Bei तप् nur dann, wenn es तपस् zum Object hat.

तप्यते und अतप्त तपस्तापसः. Vgl. 3, 1, 65.

न दुहसुनमां यक्चिणौ ॥ ८९ ॥

Das Reflexivum von दुह्, सु und नम् nimmt nicht die Passivsuffixe $_{-य}$ und $_{-इ}$ (im Aorist) an.

दुग्धे und अदुग्ध गौः स्वयमेव, प्र सुते und प्राप्नोष्ट गौः स्वयमेव, नमते und अनंस्त दग्धः स्वयमेव.

कुषिरजोः प्राचां श्यन् परस्मैपदं च ॥ ९० ॥

Bei कुष् und रज् wird nach der Ansicht der östlichen Grammatiker das Reflexivum durch $_{-य}$ mit den Personalendungen des Activs ausgedrückt.

कुष्यति पादः स्वयमेव, रज्यति वस्त्रं स्वयमेव.

3, 1, 91. **धातोः ॥ ९१ ॥**

Von nun an bis zum Schluss des Adhājā ist धातोः zu ergänzen.

D. i. die nun folgenden Suffixe werden an die Wurzel gefügt.

3, 1, 92. **तत्रोपपदं सप्रमीस्थम् ॥ ९२ ॥**

Was in diesem Abschnitt im Locativ steht, bezeichnet die vorangehende Ergänzung zum Verbalbegriff.

So z. B. सुपि 3, 1, 106, कर्मणि 3, 2, 1. Dieses Upapada wird nach 2, 2, 19 mit dem zu ihm gehörigen Worte componirt.

3, 1, 93. **कृदतिङ् ॥ ९३ ॥**

Alles was nicht Personalendung ist, heisst hier कृत्.

3, 1, 94. **वासरूपो ऽस्त्रियाम् ॥ ९४ ॥**

In diesem Abschnitt kann ein nach Abwerfung der stummen Laute in der Lautform verschiedenes Suffix neben einem anderen zur Anwendung kommen, vorausgesetzt dass es nicht ausschliesslich im Femininum erscheint.

Nach 3, 1, 135 bildet man von लिख् ein Nomen ag. लिख्, daneben können aber nach 3, 1, 133 लेखक und लेखित् bestehen. Dagegen kann neben गोद, das nach 3, 2, 3 gebildet wird, kein गोदाय nach 3, 2, 1 gebildet werden, weil die beiden Suffixe क

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

und अण् nach Abwerfung der stummen Laute gleichlautend (अ) sind. Desgleichen kann neben चिकीर्षा, welches nach 3, 3, 102 gebildet wird, kein Nomen act. auf ति nach 3, 3, 94 gebildet werden.

कृत्याः ॥ ९५ ॥

3, 1, 95.

Jetzt beginnen die कृत्जा genannten Suffixe (zur Bildung des Partic. fut. pass.).

तथ्यत्त्व्यानीयरः ॥ ९६ ॥

Dahin gehören तथ्य, तव्य und अनौय.

कर्तव्य, कर्तव्य, करणीय.

अचो यत् ॥ ९७ ॥

An eine vocalisch auslautende Wurzel wird य gefügt.

गैय, पैय, जैय, जैय. Accent nach 6, 1, 213.

पोरदुपधात् ॥ ९८ ॥

Desgleichen an eine auf einen Labialen auslautende Wurzel mit vorangegehendem अ.

शैष्य, लैष्य. Ausnahme zu 3, 1, 124.

शकिसहोश्च ॥ ९९ ॥

Auch an शक् und सह.

शैष्य, सैष्य.

गदमदचरयमश्चानुपसर्गे ॥ १०० ॥

Ferner an गद्, मद्, चर् und यम्, wenn keine Präposition vorangeht.

गैद्य, मैद्य, जैय, जैय, aber प्रगौद्य und प्रमौद्य nach 3, 1, 124.

अवद्यपण्यवर्या गर्ह्यपणितव्यानिरोधेषु ॥ १०१ ॥

Unregelmässig gebildet sind अवद्य (nach 6, 2, 160) in der Bedeutung „tadelnswerth“, पण्य in der von „verkäuflich“ und वर्य in einer anderen Bedeutung als „zurückzuhalten“.

Es soll वर्या „um die man freien kann“ gemeint sein. Ausnahme zu 3, 1, 124.

वह्यं करणम् ॥ १०२ ॥

Ferner वह्य in der Bedeutung „womit gefahren wird“.

अर्यः स्वामिवैश्ययोः ॥ १०३ ॥

Auch अर्य in der Bedeutung „Herr“ und „Vaicja“.

उपसर्या काल्या प्रजने ॥ १०४ ॥

Auch उपसर्या in der Bedeutung „reif zum Belegen, — zum Befruchten“.

3, 1, 1. 2. 3. 91—95.

अजये संगतम् ॥ १०५ ॥

Auch अजये (nach 6, 2, 160) in der Bedeutung „Freundschaft“.

वदः सुपि क्यप् च ॥ १०६ ॥

An वद्, wenn ein Nomen vorangeht, auch = य्.

ब्रह्माद्यम् und ब्रह्मवैद्यम्, सत्याद्यम् und सत्यवैद्यम्.

भुवो भावे ॥ १०७ ॥

Auch an भू mit einem vorangehenden Nomen, wenn ein Zustand bezeichnet wird.

ब्रह्मभूयम् = ब्रह्मत्वम्, देवभूयम् = देवत्वम्.

हनस्त च ॥ १०८ ॥

Bei हन् wird ausserdem त् für न् substituirt.

ब्रह्महत्या, अश्वहत्या.

एतिस्तुशास्वृद्भुषः क्यप् ॥ १०९ ॥

An इ, स्तु, शास्, वृ, ष्ठ und भुष् wird = य् gefügt.

इत्य, स्तुत्य, शिष्य, वृत्य, आदृत्य, जुष्य.

ऋदुपधाच्चाकृपिचृतेः ॥ ११० ॥

Auch an eine consonantisch auslautende Wurzel mit vorangegehendem ऋ, jedoch nicht an कृप् (कृप्) und चृत्.

वृत्य, दृध्य, aber कृत्य und चृत्य nach 3, 1, 124.

ई च खनः ॥ १११ ॥

Auch an खन्, wobei ई für न् substituirt wird.

खेय.

भृजो ऽसंज्ञायाम् ॥ ११२ ॥

An भृ, wenn nicht ein Name gebildet wird.

भृत्य = भर्तव्य, aber भार्या „Gattin“.

मृजेर्विभाषा ॥ ११३ ॥

An मृज् nicht nothwendig.

परिमज्ज्य und परिमार्ज्य.

राजसूयसूर्यमृषोद्यरुच्यकुप्यकृष्टपच्याव्यथ्याः ॥ ११४ ॥

Unregelmässig gebildet sind mit dem genannten Suffix राजसूय, सूर्य मृषोद्य, रुच्य, कुप्य, कृष्टपच्य und अव्यथ्य.

भिद्योद्यौ नदे ॥ ११५ ॥

Ferner भिद्य und उद्य in der Bedeutung „Fluss“.

पुष्यसिध्यौ नक्षत्रे ॥ ११६ ॥

Auch पुष्य und सिध्य als Namen von Mondhäusern.

विपूयविनीयजित्या मुञ्जकल्कहलिषु ॥ ११७ ॥

Desgleichen विपूय „Saccharum Munjia“, विनीय in der Bedeutung von कल्क und जित्य in der von हलि.

प्रत्यपिभ्यां ग्रहेच्छन्दसि ॥ ११८ ॥

Ein solches =यु tritt im Veda auch an ग्रह nach प्रति und अपि.

प्रतिग्रह, अपिग्रह.

पदास्वैरिवाह्यापक्ष्येषु च ॥ ११९ ॥

Dasselbe Suffix tritt an ग्रह, wenn das Derivat eine Art von Wörtern bezeichnet oder die Bedeutungen „nicht frei über sich verfügend“, „ausserhalb gelegen“ (als Fem.) und „zu einer Partei gehörig“ hat.

ग्रह्यं und अग्रह्यं पदम्, गृह्यकाः (sic) = गृहीतकाः „in der Gefangenschaft lebend“, ग्रामगृह्या und नगरगृह्या सेना „ausserhalb des Dorfes oder der Stadt gelagert“, वासुदेवगृह्य.

विभाषा कृवृषोः ॥ १२० ॥

An कृ und वृष kann ein solches =यु treten.

कृत्य oder कार्य, वृष्य oder वर्ण्य.

युग्यं च पत्ते ॥ १२१ ॥

Unregelmässig ist युग्य in der Bedeutung „Vehikel“.

अमावस्यदन्यतरस्याम् ॥ १२२ ॥

Neben अमावस्या besteht auch अमावास्या.

Das त् in अमावस्यत् bezeichnet den Accent des Wortes.

**छन्दसि निष्टर्कदेवहूयप्रणीयोन्नीयोच्छिथमर्यस्तर्थाध्वर्यखन्यखान्य-
देवयज्यापृच्छचप्रतिषीव्यब्रह्मवाद्यभाव्यस्ताव्योपचाय्यपृडानि ॥ १२३ ॥**

Dem Veda eigenthümlich sind: निष्टर्क, देवहूय, प्रणीय, उन्नीय, उच्छिथ्य, मर्य, स्तर्था, ध्वर्य, खन्य, खान्य, देवयज्या, आपृच्छ, प्रतिषीव्य, ब्रह्मवाद्य, भाव्य, स्ताव्य und उपचाय्यपृड.

ऋहलोण्यत् ॥ १२४ ॥

An Wurzeln, die auf ऋ (ऋ) oder einen Consonanten auslauten, wird =यं angefügt.

कार्य, हार्य, वाक्य, पाक्य. Man hätte den Ablativ ऋहलो erwartet, aber dieselbe Inconsequenz finden wir auch sonst häufig.

3, 1, 1. 2. 3. 91—95.

ओरावश्यके ॥ १२५ ॥

Desgleichen an eine auf उ (ऊ) auslautende Wurzel, um auszudrücken, dass Etwas mit absoluter Nothwendigkeit geschehen müsse.

लाव्य „jedenfalls abzuschneiden“, aber लव्य „abzuschneiden“ nach 3, 1, 97.

आसुयुवपिरपिलपिचपिचमश्च ॥ १२६ ॥

Auch an सु nach आ, an यु, वप, रप, लप, ऋप und चम्.

आसाव्य, याव्य, वाव्य, राव्य, लाव्य, ऋाव्य und आचाम्य.

आनाय्यो ऽनित्ये ॥ १२७ ॥

Unregelmässig ist आनाय्य in der Bedeutung „nicht beständig“.

Das Wort soll m. = गार्हपत्यादानीतो दक्षिणाग्निः sein. In einer anderen Bedeutung, d. i. als Partic. fut. pass., आनेय.

प्रणाय्यो ऽसंमतौ ॥ १२८ ॥

Desgleichen प्रणाय्य, wenn damit eine Missbilligung ausgedrückt wird.

प्रणाय्यश्चौरः.

पाय्यसांनाय्यनिकाय्यधाय्या मानहविर्निवाससामिधेनीषु ॥ १२९ ॥

Ferner पाय्य „Maass“, सांनाय्य „eine best. Spende“, निकाय्य „Wohnung“ und धाय्या „Zusatzvers in einer Litanei“.

क्रतौ कुण्डपाय्यसंचाय्यौ ॥ १३० ॥

Auch कुण्डपाय्य und संचाय्य als Bezeichnungen von Opfern.

अग्नौ परिचाय्योपचाय्यसमूह्याः ॥ १३१ ॥

Desgleichen परिचाय्य, उपचाय्य und समूह्य als Bezeichnungen verschiedener Feuer.

†3, 1, 95. चित्याग्निचित्ये च ॥ १३२ ॥

Schliesslich चित्य und अग्निचित्या.

खुलतृचौ ॥ १३३ ॥

Die Suffixe -तृचक und तृच bezeichnen den Agens (vgl. 3, 4, 67).

कारक und कर्तृ, हारक und हर्तृ.

नन्दियहिपचादिभ्यो ल्युणित्यचः ॥ १३४ ॥

Nach नन्द u. s. w. bezeichnet den Agens das Suffix -ल्युणित्यच, nach यद् u. s. w.

-तृचन् und nach पच् u. s. w. अच्.

नन्दन u. s. w., याहिन् u. s. w., पच u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

इगुपधज्ञाप्रीकिः कः ॥ १३५ ॥

Nach einer consonantisch auslautenden Wurzel mit vorangegehendem इ, उ oder ऋ (nebst deren Längen), nach ज्ञा, प्री und किर् (कृ) das Suffix —अ.

विलिप, विलिख; वृध, कथ; ज्ञ, प्रिय, किर.

आतश्चोपसर्गे ॥ १३६ ॥

Desgleichen nach einer auf आ auslautenden Wurzel, wenn eine Präposition vorangeht.

प्रस्य, सुम्ल, सुग्ल.

पाघ्राध्माधेटृशः शः ॥ १३७ ॥

Nach पा, घ्रा, ध्मा, धे und टृश tritt श an den Präsensstamm.

उत्पिब, विपिब; उक्लिघ, विजिघ; उद्धम, विधम; उद्धय, विधय; उत्पश्य, विपश्य. Vgl. 7, 3, 78.

अनुपसर्गास्त्रिम्पविन्दधारिपारिवेद्युदेजिचेतिसातिसाहिभ्यश्च ॥ १३८ ॥

Desgleichen nach लिम्प, विन्द und nach den Causativen धारि, पारि, वेदि, उदेजि, चेति, साति und साहि, wenn keine Präposition vorangeht (उदेजि ausgenommen).

लिम्प, विन्द, धारय, पारय, वेदय, उदेजय, चेतय, सातय, साहय.

ददातिदधात्योर्विभाषा ॥ १३९ ॥

Nach दा, ददाति und धा, दधाति nicht nothwendig.

दद oder दाय, दध oder धाय. Wegen des stummen ण् des Suffixes tritt dieses an den Präsensstamm. Die zweite Form nach 3, 1, 141.

ज्वलितिकसन्तेभ्यो णः ॥ १४० ॥

An ज्वल् u. s. w. bis कस् tritt das Suffix —अ, aber nicht nothwendig.

ज्वाल oder ज्वल, चाल oder चल u. s. w.

श्याद्वधासुसंस्वतीणवसावहलिहश्चिषश्चसश्च ॥ १४१ ॥

Auch nach श्या (श्ये), nach einer auf आ auslautenden Wurzel, nach व्यध्, nach सु mit आ und सम्, nach इ mit अति, nach सा (सो) mit अव, nach हृ mit अव, nach लिह्, श्लिष् und श्वस् wird —अ angefügt.

अवश्याय, प्रतिश्याय; दाय, धाय; व्याध, आसाव, संसाव, अत्याय, अवसाय, अवहार, लेह, श्लेष, श्वास. Vgl. 7, 3, 33.

दुन्योरनुपसर्गे ॥ १४२ ॥

Nach दु und नो, wenn keine Präposition vorangeht.

दाय und नाय.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

विभाषा यहः ॥ १४३ ॥

Nach यह् nicht nothwendig.

याह् oder यह्.

गेहे कः ॥ १४४ ॥

In der Bedeutung „Haus“ tritt -अ an यह्.

गृहम्.

शिल्पिनि ध्वन् ॥ १४५ ॥

Das Suffix ल-अक mit dem Femininum auf ई bildet Bezeichnungen von Gewerbsleuten.

नर्तक und नर्तकी, खनक und खनकी, रजक und रजकी.

गस्थकन् ॥ १४६ ॥

An गा (गे) „singen“ tritt in dieser Bedeutung लथक.

गाथक.

णयुट् च ॥ १४७ ॥

Auch णन mit dem Femininum auf ई.

गायन, गायनी. Vgl. 7, 3, 33.

हश्च व्रीहिकालयोः ॥ १४८ ॥

Dasselbe Suffix tritt auch an हा zur Bezeichnung einer Reisart und eines Zeitabschnittes (Jahr).

हायन, aber हायन in den accentuirten Texten.

प्रसृत्वः समभिहारे वुन् ॥ १४९ ॥

Nach प्रु, सृ und लृ wird लअक angefügt, um eine Wiederholung der Thätigkeit zu bezeichnen.

प्रयक, सरक, लयक. Kāçikā bemerkt, dass in einer Hdschr. सु st. सृ gelesen wird mit dem Beispiel सयक.

आशिषि च ॥ १५० ॥

Dasselbe Suffix drückt auch einen Wunsch aus.

जीयक „Einer, dem man langes Leben wünscht“.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

कर्मण्यण् ॥ १ ॥

Wenn ein Object dabeisteht, tritt $_{\pm}\text{अ}$ an die Wurzel.

कुम्भकार, काण्डलाय, वेदाध्याय.

ह्रावामश्च ॥ २ ॥

Desgleichen an ह्वा (ह्वे), वा (वे) und मा.

स्वर्गह्वाय, तन्तुवाय, धान्यमाय. Vgl. 7, 3, 33. Ausnahme zu 3, 2, 3.

आतोऽनुपसर्गे कः ॥ ३ ॥

An eine auf आ auslautende Wurzel tritt $_{\pm}\text{अ}$, wenn keine Präposition vorangeht.

गोद, पार्थिव, aber गोसंदाय nach 3, 2, 1.

सुपि स्थः ॥ ४ ॥

An स्या, wenn überhaupt ein flectirtes Nomen dabeisteht.

समस्य, विषमस्य.

तुन्दशोकयोः परिमृजापनुदोः ॥ ५ ॥

An मज् mit परि, wenn तुन्द, und an नुद् mit अप, wenn शोक dabeisteht.

तुन्दपरिमज्, शोकापनुद्.

प्रे दाज्ञः ॥ ६ ॥

An दा und ज्ञा, wenn प्र vorangeht.

सर्वप्रद, पद्यप्रज्ञ.

समि ख्यः ॥ ७ ॥

An ख्या, wenn सम् vorangeht.

गोसंख्य.

गापोष्टक् ॥ ८ ॥

An गा (गे) „singen“ und पा „trinken“ tritt Suffix $_{\pm}\text{अ}$ mit dem Femininum auf हे.

सामग und सामगी, सुराप und सुरापी.

हरतेरनुद्यमने ऽच् ॥ ९ ॥

An हृ, wenn es nicht „aufheben“ bedeutet, wird अच् mit dem Femininum auf आ angefügt.

अंशहर, aber भारहार.

वयसि च् ॥ १० ॥

Desgleichen, wenn ein Lebensalter bezeichnet wird.

अस्थिहरः श्वा, कवचहरः क्षत्रियकुमारः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

आङि ताच्छील्ये ॥ ११ ॥

Auch nach दृ mit आ, wenn durch das Wort eine gewohnte Beschäftigung ausgedrückt wird.

पुष्पाहर, फलाहर.

अर्हेः ॥ १२ ॥

Desgleichen nach अर्ह.

पूजाहर्, गन्धाहर्.

स्तम्बकर्णयो रमिजपोः ॥ १३ ॥

Auch nach रम्, wenn स्तम्ब, und nach जप्, wenn कर्ण dabeisteht.

स्तम्बेरम् und कर्णजप्. Vgl. 6, 3, 14.

शमि धातोः संज्ञायाम् ॥ १४ ॥

Nach verschiedenen Wurzeln in Verbindung mit शम्, wenn das mit श्रे (अच्) gebildete Wort ein Name ist.

शंकरः, शंभवः, शंवदः.

अधिकरणे शेतेः ॥ १५ ॥

Nach शी, wenn ein in einem Locativ gedachtes Wort dabeisteht.

खशय, गर्तशय.

चरेष्टः ॥ १६ ॥

Nach चर् in derselben Verbindung tritt अ mit dem Femininum auf ई an.

कुरुचर, *री, मद्रचर, *री.

भिक्षासेनादायेषु च ॥ १७ ॥

Auch in Verbindung mit भिक्षा, सेना und आदाय.

भिक्षाचर, सेनाचर, आदायचर.

पुरोऽयतोऽयेषु सर्तेः ॥ १८ ॥

Desgleichen nach सृ in Verbindung mit पुरम्, अयतम् und अये.

पुरःसर, अयतःसर, अयेसर.

पूर्वे कर्तरि ॥ १९ ॥

Auch in Verbindung mit पूर्व, wenn dieses als Agens aufzufassen ist.

पूर्वसरः — पूर्वः सरति.

कृत्रो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु ॥ २० ॥

Nach कृ in den Bedeutungen „Etwas bewirkend“, „zu thun pflegend“ und „willfahrend“.

शोककरी कन्या, यशस्करी विद्या und कुलकरं धनम्; आद्वकर und अर्थकर; प्रेषकर und वचनकर.

दिवाविभानिशाप्रभाभास्कारान्तानन्तादिवहुनान्दीकिंलिपिलिबि- बलिभक्तिकर्तृचित्रक्षेत्रसंख्याजद्वाबाह्वर्यत्तद्वनुरुष्पु ॥ २१ ॥

Desgleichen in Verbindung mit दिवा u. s. w.

दिवाकर, विभाकर, निशाकर, प्रभाकर, भास्कर, कारकर, अन्तकर, अनन्तकर, आदिकर, बहुकर, नान्दीकर, किंकर, लिपिकर, लिबिकर, बलिकर, भक्तिकर, कर्तृकर, चित्रकर, क्षेत्रकर, एककर, द्विकर u. s. w. (unter संख्या ist jedes Zahlwort gemeint), जङ्घाकर, बाहुकर, अहस्कर, यत्कर, तत्कर, धनुष्कर und अरुष्कर.

कर्मणि भृतौ ॥ २२ ॥

Auch in Verbindung mit कर्मन्, wenn ein Lohnverhältniss gemeint ist.

कर्मकरः = भृत्यः, aber कर्मकार „ein Werk vollbringend“.

न शब्दश्लोककलहगाथावैरचाटुसूत्रमन्त्रपदेषु ॥ २३ ॥

In Verbindung mit श्लोक u. s. w. tritt aber nicht jenes अं an (sondern ±अ nach 3, 2, 1).

शब्दकार, श्लोककार, कलहकार, गाथाकार, वैरकार, चाटुकार, सूत्रकार, मन्त्रकार, पदकार.
Ausnahme zu 3, 2, 20.

स्तम्बशकृतोरिन् ॥ २४ ॥

In Verbindung mit स्तम्ब und शकृत् tritt ँइ an कृ.

स्तम्बकरि, शकृत्करि.

हरतेर्दृतिनाथयोः पशौ ॥ २५ ॥

इत्तु tritt auch an हृ, wenn दृति und नाथ dabeistehen, und wenn mit dem Worte ein Hausthier gemeint ist.

दृतिहरिः und नाथहरिः पशुः, sonst दृतिहार und नाथहार nach 3, 2, 1.

फलेयहिरात्मभरिश्च ॥ २६ ॥

Hierher gehören auch फलेयहि und आत्मभरि.

छन्दसि वनसनरक्षिमथाम् ॥ २७ ॥

Im Veda wird ein solches ँइ an वन्, सन्, रत्न und मथ् gefügt.

ब्रह्मवनि, वनवनि; गोसनि, पथिवरि, हविर्मथि.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

एजः खश् ॥ २८ ॥

An das Causativ von एज् wird अ an den Präsensstamm gefügt, und das vorangehende Wort erhält das Augment म्.

अङ्गमेजय, जनमेजय.

नासिकास्तनयोर्ध्माधेतोः ॥ २९ ॥

Dasselbe Suffix tritt an ध्मा in Verbindung mit नासिका und an धे in Verbindung mit स्तन.

नासिकंधम und स्तनंधय. Vgl. 6, 3, 66 zur Kürze in नासिकंधम.

(नाडीमुष्ट्योश्च ॥ ३० ॥)

Auch in Verbindung mit नाडी und मुष्टि.

नाडिंधम und नाडिंधय, मुष्टिंधम und मुष्टिंधय. Dieses Sûtra rührt nicht von Pāpini her. Vgl. 6, 3, 66.

उदि कूले रुजिवहोः ॥ ३१ ॥

Auch an रुज् und वह्, wenn sie mit उद् verbunden sind, und कूल dabeisteht.

कूलमुद्रुज, कूलमुद्रुह.

वहाभ्रे लिहः ॥ ३२ ॥

Auch an लिह्, wenn वह् und अभ्र dabeistehen.

वहंलिह, अभ्रंलिह.

परिमाणे पचः ॥ ३३ ॥

Ferner an पच् in Verbindung mit einer Maassbenennung.

प्रत्यंपचा स्थाली, द्रोणंपचः und खारिंपचः कटाहः.

मितनखे च ॥ ३४ ॥

Auch in Verbindung mit मित und नख.

मितंपचा ब्राह्मणी, नखंपचा यवागुः.

विध्वरुषोस्तुदः ॥ ३५ ॥

Ferner an तुद्, wenn विधु und अरुस् dabeistehen.

विधुंतुद, अरुंतुद. Zur letzten Form vgl. 6, 3, 67.

असूर्यललाटयोर्दशितपोः ॥ ३६ ॥

An दृश् in Verbindung mit असूर्य und an तप् in Verbindung mit ललाट.

असूर्यपश्य, ललाटंतप.

उयंपश्येरंमदपाणिंधमाश्च ॥ ३७ ॥

Hierher gehören auch उयंपश्य, इरंमद und पाणिंधम.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

प्रियवशे वदः खच् ॥ ३८ ॥

An वद् in Verbindung mit प्रिय und वश् tritt अ (an die Wurzel selbst) an, und das vorangehende Wort erhält das Augment म्.

प्रियंवद, वशंवद.

द्विषत्परयोस्तापेः ॥ ३९ ॥

Auch an das Causativ von तप् in Verbindung mit द्विषत् und पर.

द्विषंतप (vgl. 6, 3, 67) und परंतप. Zur Kürze in तप s. 6, 4, 94.

वाचि यमो व्रते ॥ ४० ॥

Ferner an यम् in Verbindung mit वाच्, wenn ein Gelübde gemeint ist.

वाचंयम्. Vgl. zur Form 6, 3, 69.

पूःसर्वयोर्दारिसहोः ॥ ४१ ॥

Auch an das Causativ von दृ in Verbindung mit पूरु und an सह् in Verbindung mit सर्व.

पूरुदर (vgl. 6, 3, 69), सर्वसह. Zur Kürze in दर s. 6, 4, 94.

सर्वकूलाभकरीषेषु कषः ॥ ४२ ॥

An कष, wenn सर्व, कूल, अभ und करीष dabeistehen.

सर्वकष, कूलंकष, अभंकष, करीषंकष.

मेघर्तिभयेषु कृजः ॥ ४३ ॥

An कृ, wenn मेघ, र्ति und भय dabeistehen.

मेघंकर, र्तिंकर, भयंकर.

क्षेमप्रियमद्रे ऽण च ॥ ४४ ॥

In Verbindung mit क्षेम, प्रिय und मद्र auch ऽअ.

क्षेमंकर und क्षेमकार, प्रियंकर und प्रियकार, मद्रंकर und मद्रकार.

आशिते भुवः करणभावयोः ॥ ४५ ॥

An भू in Verbindung mit आशित wird das 3, 2, 38 genannte Suffix angefügt in der Bedeutung „dadurch satt werdend“ und „das Sattsein“.

आशितंभव ओदनः und आशितंभवं वर्तते.

संज्ञायां भृतृवृजिधारिसहितपिदमः ॥ ४६ ॥

Desgleichen an भृ, तृ, वृ, जि, धृ im Causativ, सह्, तप् und दम्, wenn ein Name gebildet wird.

विश्वंभरा „die Erde“, रथंतरम् „ein best. Sáman“, पतिंवरा „ein Mädchen, das sich selbst den Gatten wählt“, शत्रुंजयः Nomen pr. eines Elephanten, युगंधरः Nomen pr. eines Berges, शत्रुंसहः, शत्रुंतपः und अरिंदमः Nomina prr. von Personen. Zur Kürze in धर s. 6, 4, 94. Warum nicht तापि wie 3, 2, 39?

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

गमश्च ॥ ४७ ॥

Auch an गम् in demselben Falle.

सुतंगमः N. pr. eines Mannes.

अन्तात्यन्ताध्वदूरपारसर्वानन्तेषु डः ॥ ४८ ॥

Wenn अन्त u. s. w. dabeistehen, tritt अ an गम्, wobei der Wurzelvocal mit dem Auslaut abfällt.

अन्तग, अत्यन्तग, अध्वग, दूरग, पारग, सर्वग und अनन्तग.

आशिषि हनः ॥ ४९ ॥

Auch an हन् tritt dieses Suffix, wenn das Compositum einen Wunsch ausdrückt.

शत्रुह „Einer, von dem man wünscht, dass er die Feinde niederwerfen möge“.

अपे क्लेशतमसोः ॥ ५० ॥

Auch an हन् mit अप, wenn क्लेश und तमस् dabeistehen.

क्लेशापह, तमोऽपह.

कुमारशीर्षयोर्णिनिः ॥ ५१ ॥

An हन् mit dabeistehendem कुमार und शीर्ष tritt णिन्.

कुमारघातिन् und शीर्षघातिन्. Ueber die Substitution des घ् für ह् und des त् für न् s. 7, 3, 32. 54.

लक्षणे जायापत्योष्टक् ॥ ५२ ॥

An हन् in Verbindung mit जाया und पति wird =अ mit dem Femininum auf ई gefügt, wenn ein böses Omen gemeint ist.

जायाघो ब्राह्मणः, पतिघो वृषली.

अमनुष्यकर्तृके च ॥ ५३ ॥

Auch in Verbindung mit anderen Objecten, wenn der Agens kein Mensch ist.

श्लेष्मघं मधु, पित्तघं घृतम्, aber आशुघातः शूद्रः.

शक्तौ हस्तिकपाटयोः ॥ ५४ ॥

In Verbindung mit हस्तिन् und कपाट als Ausdruck der Kraft.

हस्तिघ्न „einen Elephanten zu tödten im Stande seiend“, कपाटघ्न „einen Thürflügel zu zerbrechen vermögend“.

पाणिघताडघौ शिल्पिनि ॥ ५५ ॥

पाणिघ्न und ताडघ्न als Bezeichnungen von Gewerbtreibenden sind unregelmässig.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

**आद्यसुभगस्थूलपलितनमान्धप्रियेषु च्यर्थेष्वचौ कृजः करणे
स्थुन् ॥ ५६ ॥**

An क mit आद्य u. s. w. wird, wenn diese ohne die adverbiale Form auf ई anzunehmen die Bedeutung einer solchen Form haben, zur Bezeichnung des zum Reichwerden u. s. w. führenden Mittels das Suffix $\sqrt{\text{अन}}$ angefügt, wobei das vorangehende Nomen das Augment म् erhält.

अद्यंकरणम् „ein Mittel reich zu machen“, eben so सुभगंकरणम्, स्थूलंकरणम्, पलितंकरणम्, नमानंकरणम्, प्रियंकरणम् und प्रियंकरणम्.

कर्तरि भुवः खिष्णुचक्षुकजौ ॥ ५७ ॥

Um auszudrücken, dass Jemand das wird, was er früher nicht gewesen ist, werden in Verbindung mit आद्य u. s. w. an भू die Suffixe खिष्णु und $\sqrt{\text{उक}}$ angefügt, wobei das vorangehende Nomen das Augment म् erhält.

आद्यंभविष्णु und *भावुक „reich werdend“, eben so सुभगंभविष्णु und *भावुक, स्थूलंभविष्णु und *भावुक, पलितंभविष्णु und *भावुक, नमानंभविष्णु und *भावुक, प्रियंभविष्णु und *भावुक.

स्पृशो ऽनुदके क्तिन् ॥ ५८ ॥

An स्पृश, wenn es mit einem anderen Worte als उदक verbunden wird, tritt das Suffix $\sqrt{\text{क्तिन्}}$, das nach 6, 1, 67 wieder abfällt.

धतस्पृश, मन्त्रस्पृश, जलस्पृश, aber उदकस्पृश.

ऋत्विग्दधृक्सग्दिगुष्णिगञ्जुयुजिकृच्चां च ॥ ५९ ॥

Mit demselben Suffix sind theils unregelmässig ऋत्विज्, दधय्, सज्, दिग् und उष्णिग् gebildet, und dieses Suffix tritt auch an अञ्च्, युज् und कृच्च्.

प्राङ्, प्रत्यङ्, उदङ्, युङ् (युञ्जो u. s. w.) und कृङ् (कृञ्चो u. s. w.).

त्यदादिषु दृशो ऽनालोचने कज् च ॥ ६० ॥

An दृश् in Verbindung mit त्यद् u. s. w. tritt dasselbe Suffix und auch $\sqrt{\text{अ}}$, wenn die Wurzel nicht „sehen“ bedeutet.

त्यादृश् und त्यादृश्, तादृश् und तादृश्, यादृश् und यादृश्, aber तच्छर्शः = तं पश्यति.
Zu त्या u. s. w. s. 6, 3, 91.

सत्सूद्विषदुहदुहयुजविदभिदच्छिदजिनीराजामुपसर्गे ऽपि क्तिप् ॥ ६१ ॥

An सद् u. s. w. tritt ein wieder verschwindendes $\sqrt{\text{क्तिप्}}$ auch nach Präpositionen (nicht bloss nach einem Nomen).

सुविषद्, अन्तरिक्षसद्, उपसद्, अगदसू, शतसू, प्रसू, मित्रद्विष, प्रद्विष, मित्रदुह, प्रदुह, गोदुह, प्रदुह, अश्वयुज, प्रयुज, वेदविद्, प्रविद्, काष्ठभिद्, प्रभिद्, रज्जुच्छिद्, प्रच्छिद्, शत्रुजित्, प्रजित् (vgl. 6, 1, 71); सेनानी, प्रणी; विराज्, समाज्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

भजो ण्विः ॥ ६२ ॥

An भज् tritt ein wieder verschwindendes ±व्.

अर्धभाज्, प्रभाज्.

छन्दसि सहः ॥ ६३ ॥

Im Veda an सह्.

तुराषाद् Nomin.

वहश्च ॥ ६४ ॥

Auch an वह्.

प्रष्ठवाद्, त्रित्यवाद्.

कव्यपुरीषपुरीषेषु ङ्युट् ॥ ६५ ॥

In Verbindung mit कव्य, पुरीष und पुरीष्य wird im Veda an वह् ±अन mit dem Femininum auf ङ् angefügt.

कव्यवाहन, पुरीषवाहन, पुरीष्यवाहन.

हव्ये ऽनन्तःपादम् ॥ ६६ ॥

Auch in Verbindung mit हव्य, wenn das Wort nicht innerhalb eines Stollens auftritt.

हव्यवाहन kommt im RV. 17 Mal vor und steht immer am Ende eines Stollens, während हव्यवाह् hier und auch an anderer Stelle sich findet.

जनसनखनक्रमगमो विट् ॥ ६७ ॥

An जन्, सन्, खन्, क्रम् und गम् wird im Veda das Suffix ट् (verschwindet wieder nach 6, 1, 67) angefügt, wobei nach 6, 4, 41 आ für den Nasal der Wurzel substituiert wird.

अज्जा, गोज्जा; गोषा, नृषा; विसखा, कूपखा; दधिक्रा, अयेगा.

अदो ऽनन्ते ॥ ६८ ॥

Desgleichen an अद्, wenn nicht अच् dabeisteht.

आमाद्, सस्याद्, aber अत्राद्.

क्रव्ये च ॥ ६९ ॥

Auch nach क्रव्य.

क्रव्याद्, was aber sich schon aus dem vorangehenden Sūtra ergeben würde.

दुहः कव्यश्च ॥ ७० ॥

An दुह् wird ञ् angefügt, und dabei घ् für ह् substituiert.

कामदुघा, घर्मदुघा, अर्धदुघा.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

मन्त्रे श्वेतवहोक्थशस्पुरोडाशो खिन् ॥ ७१ ॥

In einem Mantra wird an वह् nach श्वेत, an शस् (d. i. शंस) nach उक्थ und an डाश (d. i. दाश) nach पुरस् das Suffix $\pm व्$ (welches wieder abfällt) gefügt.

श्वेतवाह्, उक्थशास् und पुरोडाश्.

अवे यजः ॥ ७२ ॥

Desgleichen an यज् nach अव.

अवयाज्.

विजुपे छन्दसि ॥ ७३ ॥

An यज् nach उप wird im Veda ein wieder verschwindendes व् (विच्) gefügt.

उपयज्.

आतो मनिन्क्रनिव्वनिपश्च ॥ ७४ ॥

An eine auf आ auslautende Wurzel werden im Veda auch $\angle मन्$, $\angle वन्$ und $\angle पन्$ angefügt.

कीलालपा und शुभंया; सुदामन् und अश्वत्थामन्; सुधीवन् und सुपीवन् (nach 6, 4, 66); भूरिदावन् und छतपावन्.

अन्येभ्यो ऽपि दृश्यन्ते ॥ ७५ ॥

Dieselben Suffixe erscheinen auch nach anderen Wurzeln.

सुशर्मन्, प्रातरित्वन्; विजायन्, अग्नेगावन्.

क्विप् च ॥ ७६ ॥

Auch $\angle व्$, das wieder verschwindet.

Dieses Sūtra erklärt alle mit der schwachen Form einer Wurzel zusammenfallenden Nominalstämme am Ende eines Compositums. Vgl. 3, 2, 178.

स्यः क च ॥ ७७ ॥

Nach स्या auch $\angle अ$.

शंस्या und शंस्य.

सुयजातौ णिनिस्ताच्छीत्ये ॥ ७८ ॥

In Verbindung mit einem Nomen, wenn dieses kein Gattungsbegriff ist, wird $\angle \pm वन्$ an die Wurzel gefügt in der Bedeutung „dieses zu thun gewohnt“.

उष्णभोजिन्, शीतभोजिन्.

कर्तर्युपमाने ॥ ७९ ॥

Desgleichen in der Bedeutung „wie dieser Etwas thuerd“.

उद्गक्रोशिन्, ध्वाङ्गराविन्. Ueber die Betonung dieser Wörter s. 6, 2, 80.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

व्रते ॥ ८० ॥

Desgleichen, wenn ein Gelübde gemeint ist.

स्वर्गद्वलशायिन्, अथाद्धर्माजिन्.

बहुलमाभीक्ष्ण्ये ॥ ८१ ॥

Häufig wird dieses Suffix angefügt, wenn die Wiederholung einer Handlung ausgedrückt werden soll.

कषायपायिणो गान्धाराः, क्षीरपायिण उशीनराः, सौवीरपायिणो ब्राह्मीकाः, aber auch कुन्माषखादः.

मनः ॥ ८२ ॥

Auch an मन् tritt dieses Suffix.

दर्शनीयमानिन्, शोभनमानिन्.

आत्ममाने खश्च ॥ ८३ ॥

In der Bedeutung „sich für Etwas haltend“ kann auch ein an den Präsensstamm tretendes अ (खश्च) an मन् gefügt werden, wobei das vorangehende Wort das Augment म् erhält.

दर्शनीयमानिन् oder दर्शनीयमन्य.

3, 2, 84. **भूते ॥ ८४ ॥**

In den jetzt folgenden Sūtra ist भूते „in der Bedeutung der Vergangenheit“ zu ergänzen.

करणे यजः ॥ ८५ ॥

An यज् wird das 3, 2, 78 erwähnte Suffix ±इन् gefügt, wenn das dabeistehende Nomen als Instrumental aufzufassen ist.

अग्निष्टोमयाजिन्.

कर्मणि हनः ॥ ८६ ॥

An हन्, wenn ein Object (Accusativ) dabeisteht.

पितृव्यघातिन्, मातुलघातिन्. Vgl. 7, 3, 32. 54.

ब्रह्मभूणवृत्रेषु क्षिप् ॥ ८७ ॥

In Verbindung mit ब्रह्मन्, भूण und वृत्र wird =व् (welches abfällt) an हन् gefügt.

ब्रह्महन, भूणहन, वृत्रहन.

बहुलं छन्दसि ॥ ८८ ॥

Im Veda findet bei हन् ein Schwanken statt.

मातृहन, पितृहन, aber auch मातृघात und पितृघात.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

मुकर्मपापमन्त्रपुराणेषु कृजः ॥ ८९ ॥

An कृ wird das Suffix =व् gefügt, wenn मु u. s. w. dabeistehen.

मुकृत्, कर्मकृत्, पापकृत्, मन्त्रकृत्, पुराणकृत्. Ueber die Anfügung von त् s. 6, 1, 71.

सोमे सुजः ॥ ९० ॥

An सु, सुनोति in Verbindung mit सोम.

सोमसुत्.

अग्नौ चैः ॥ ९१ ॥

An चि mit अग्नि.

अग्निचित्.

कर्मण्यग्न्याख्यायाम् ॥ ९२ ॥

In passiver Bedeutung, wenn mit dem Worte ein Feuer bezeichnet wird.

अग्नेनचित् = अग्नेन इव चितः.

कर्मणीनिर्विक्रियः ॥ ९३ ॥

An क्री mit वि wird in Verbindung mit einem Accusativ इन् gefügt.

सोमविक्रयिन्, रसविक्रयिन्. Kāçikā कर्मणीनि वि.

दृशेः क्वनिप् ॥ ९४ ॥

An दृश् in einem solchen Falle =वन्.

मेकदृश्यन्, परलोकदृश्यन्.

राजनि युधिकृजः ॥ ९५ ॥

Dieses auch an युध् und कृ in Verbindung mit राजन्.

राजयुध्वन्, राजकृत्वन्. कृत्वन् mit त् nach 6, 1, 71.

सहे च ॥ ९६ ॥

Und mit सह.

सहयुध्वन्, सहकृत्वन्.

सप्तम्यां जनेर्देः ॥ ९७ ॥

An जन् wird in Verbindung mit einem Locativ अ (mit Abfall von अन्) gefügt.

उपसर्ज, मन्दुरज.

पञ्चम्यामजातौ ॥ ९८ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Ablativ, wenn dieser kein Gattungsbegriff ist.

दुष्टिज, संस्कारज, दुःखज, aber हस्तिनो जातः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

उपसर्गे च संज्ञायाम् ॥ ९९ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einer Präposition, wenn ein Name gebildet wird.

प्रज्ञा mit dem Femininsuffix आ.

अनौ कर्मणि ॥ १०० ॥

Mit अनु, wenn ein Accusativ dabeisteht.

पुमनुजः = पुमांसमनुजातः, स्त्र्यनुजः.

अन्येष्वपि दृश्यते ॥ १०१ ॥

Auch in anderen Verbindungen wird ein solches अ an जन् gefügt.

अज, द्विज, ब्राह्मणज, अभिज, परिज, अनुज.

निष्ठा ॥ १०२ ॥

Die Participialsuffixe त्त und तवत drücken die Vergangenheit aus.

सुयजोर्द्विनिप् ॥ १०३ ॥

Bei सु und यज् das Suffix = वृन्.

सुत्यन्, यज्वन्. Zu त् in सुत्यन् * 6, 1, 71.

जीर्यतेरतृन् ॥ १०४ ॥

Bei जृ ऌ अत्.

जरत्, Nomin. जरम् (nach 7, 1, 70) „alt geworden“.

छन्दसि लिट् ॥ १०५ ॥

Im Veda drückt das Perfect die vergangene Zeit aus.

अहं सूर्यमुभयतो ददर्श VS. 8, 9. अहं व्याघ्रापतिवी आ ततान. Ausnahme zu 3, 2, 115.

लिटः कानज्वा ॥ १०६ ॥

Im Veda kann an die Stelle der Personalendungen des Perfects --आने treten.

अग्निं चिक्ष्वानः, सोमं oder वरुणं सुपुवाणः.

कसुश्च ॥ १०७ ॥

Auch --वस् (वंस्).

जक्षिवाण, पपिवाण. Vgl. 7, 1, 70. 6, 4, 10.

भाषायां सदवसश्रुवः ॥ १०८ ॥

In der Umgangssprache bei सद, वस् und श्रु.

उप ससाद oder उपसेदिवाण, अनूवास oder अनूषिवाण, उप शुश्राव oder उपशुश्रुवाण.

उपेयिवाननाश्चाननूचानश्च ॥ १०९ ॥

Auch उपेयिवाण, अनाश्वान् und अनूचानः gehören hierher.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

लृङ् ॥ ११० ॥

Der Aorist bezeichnet die vergangene Zeit.

अनद्यतने लृङ् ॥ १११ ॥

Die hinter dem Heute gelegene Vergangenheit bezeichnet das Imperfect.

अभिज्ञावचने लृट् ॥ ११२ ॥

In Verbindung mit einem Verbum in der Bedeutung „daran denken, sich erinnern“ steht in diesem Fall das erste Futurum.

अभि जानासि, स्मरसि, वृध्यसे oder चेतयसे देवदत्त कश्मीरेषु यत्स्यामः.

न यदि ॥ ११३ ॥

Nicht aber, wenn यद् dabeisteht.

अभि जानासि u. s. w. देवदत्त यत्कश्मीरेष्वयसाम्.

विभाषा साकाङ्क्षे ॥ ११४ ॥

Wenn ein zweiter Satz als Ergänzung hinzugefügt wird, können beide Tempora gebraucht werden.

अभि जानासि u. s. w. देवदत्त कश्मीरेषु यत्स्यामस्तत्रोदनं भोक्त्यामहे oder अयसाम् und अभ्युज्जमहि. Eben so mit यद्.

परोऽक्षे लिट् ॥ ११५ ॥

Das Perfect bezeichnet eine vor dem Heute vergangene Handlung, bei der man nicht zugegen war.

हश्चत्तोल्लङ् च ॥ ११६ ॥

Wenn ह् und श्चत् दabeistehen, kann auch das Imperfect gesetzt werden.

इति ह् चकार oder अकरोत्, श्चत्चकार oder श्चदकरोत्.

प्रश्ने चासन्नकाले ॥ ११७ ॥

Desgleichen in einer Frage, wenn es sich um die nächste Vergangenheit handelt.

जगाम देवदत्तः oder अगच्छद्येवदत्तः „ist D. schon fortgegangen?“

लट् स्मे ॥ ११८ ॥

In Verbindung mit स्म steht das Präsens.

नलेन स्म पुराधीयते. Vgl. 3, 2, 122. 8, 1, 42.

अपरोऽक्षे च ॥ ११९ ॥

Auch dann, wenn man dabei gewesen ist.

एवं स्म पिता ब्रवीति „so hat der Vater gesagt“.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 84.

ननौ पृष्टप्रतिवचने ॥ १२० ॥

Desgleichen in Verbindung mit ननु, wenn auf eine Frage geantwortet wird.

अकार्षीः कटं देवदत्त । ननु करोमि भोः „jawohl habe ich die Matte gemacht“.

नन्वोर्विभाषा ॥ १२१ ॥

In Verbindung mit न und नु nicht nothwendig.

अकार्षीः कटं देवदत्त । न करोमि oder नाकार्षी भोः, अहं नु करोमि oder अहं न्वकार्षम्.

† 3, 2, 84. पुरि लुङ् चास्मे ॥ १२२ ॥

In Verbindung mit पुरा kann auch der Aorist gebraucht werden, wenn nicht स्म dabeisteht.

वसन्तीह पुरा छात्राः oder auch अवात्सुः, अवसन् und ऊपुः, aber नलेन स्म पुराधीयते.

Vgl. 3, 2, 118.

वर्तमाने लट् ॥ १२३ ॥

Das Präsens bezeichnet die Gegenwart.

लटः शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे ॥ १२४ ॥

Für die Personalendungen des Präsens werden die an den Präsensstamm tretenden Suffixe अत् (अन्त्, f. ई) und आने (oder माने) substituirt, wenn die Handlung nicht auf einen Nominativ bezogen wird.

पचन्तं und पचमानं देवदत्तं पश्य „sieh, D. kocht“, पचता und पचमानेन कृतम्, aber देवदत्तः पचति.

संबोधने च ॥ १२५ ॥

Auch in Beziehung auf einen Nominativ beim Rufen.

हे पचन्, हे पचमान „o, du kochst“.

लक्षणहेत्वोः क्रियायाः ॥ १२६ ॥

Desgleichen, wenn eine Handlung näher charakterisirt oder die Veranlassung derselben angegeben wird.

शयाना भुञ्जते यवनाः „die Javana liegen beim Essen“, अधीयानो वसन्ति „er weilt hier um zu studiren“.

तौ सत् ॥ १२७ ॥

Diese Participialsuffixe heissen sat (seiend).

पूङ्यजोः शानन् ॥ १२८ ॥

An पृ und यङ् tritt an den Präsensstamm das Suffix ॥ शान्.

पचमान, यजमान.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानश् ॥ १२९ ॥

Zur Bezeichnung einer Gewohnheit, eines bestimmten Lebensalters oder des Vermögens Etwas zu vollbringen wird das Suffix आने (oder माने) an den Präsensstamm gefügt.

कतीह मुण्डयमानाः, कतीह कवचं पर्यस्यमानाः, कतीह निघ्नानाः.

इङ्धार्योः शचकृच्छ्रिणि ॥ १३० ॥

An इ und das Causativ von च wird das Suffix श्च d. i. अत् (अन्त्, f. कृ) an den Präsensstamm gefügt, wenn der Agens die Handlung ohne Mühe vollbringt.

अधीयन्पारायणम्, धारयन्पुनरिषदम्, aber कृच्छ्रेणाधीते und धारयति.

द्विषो ऽमित्रे ॥ १३१ ॥

An द्विष् in der Bedeutung „Feind“.

द्विषन्, aber द्वेष्टि भार्या पतिम्.

सुजो यज्ञसंयोगे ॥ १३२ ॥

An सु, wenn eine Beziehung zu einem Opfer stattfindet.

सर्वे सुन्वन्तः so v. a. „Alle sind beim Opfer betheiligt“.

अर्हः प्रशंसायाम् ॥ १३३ ॥

An अर्ह, wenn es sich um etwas Lobenswerthes handelt.

अर्हन्निह भवान्पूजाम् „du bist hier der Ehre würdig“, aber अर्हति चोरो वधम्.

आ क्सेत्तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु ॥ १३४ ॥

3, 2, 134.

Bis 3, 2, 177 fg. (wo das Suffix क्त्विप् hier abgekürzt क्त्वि, erscheint), haben die Suffixe folgende Bedeutungen „dieses zu thun gewohnt“, „dieses als Obliegenheit vollbringend“ und „dieses zu Stande bringend“.

तृन् ॥ १३५ ॥

In diesen Bedeutungen wird तृन् an eine Wurzel gefügt.

कर्ता कटान् „Matten zu verfertigen pflegend“, अन्नमपहर्ता आह्वयका भवन्ति याद्वे सिद्धे „die Obliegenheit habend die Speisen fortzutragen“, कर्ता कटान् „der sich auf die Verfertigung von Matten versteht“.

अलंकृन्निराकृन्नप्रजनोत्पचोत्पतोत्सदरुच्यपचपवृतुवृधुसहचर

इष्णुच् ॥ १३६ ॥

An कृ mit अलम् und निरा, an जन् mit प्र, an पच्, पत् und मद् mit उद्. an रुच्, an तृप् mit अप, an दृत्, वृध्, सह und चर् wird इष्णुच् angefügt.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

अलंकरिष्णु, निराकरिष्णु, प्रजनिष्णु, उत्पचिष्णु, उत्पतिष्णु, उन्मदिष्णु, रोचिष्णु, अपचिष्णु, वर्तिष्णु, वर्धिष्णु, सहिष्णु und चरिष्णु.

रोच्छन्दसि ॥ १३७ ॥

Im Veda tritt dieses Suffix an ein Causativ.

धारयिष्णु, पारयिष्णु.

भुवश्च ॥ १३८ ॥

Auch an भू.

भविष्णु.

ग्लजिस्थश्च कसुः ॥ १३९ ॥

An dieses und an ग्ला (ग्लै), जि und स्था tritt das Suffix =सु.

भृष्णु, ग्लासु, जिष्णु, स्थासु (gegen 6, 4, 66).

चसिगृधिधृषिक्षिपेः क्तुः ॥ १४० ॥

An चस्, गृध्, धृष् und क्षिप् wird =क्तु gefügt.

चक्तु, गृध्क्तु, धृष्क्तु, क्षिप्क्तु.

शमित्यष्टाभ्यो घिनुण् ॥ १४१ ॥

An die acht mit शम् beginnenden Wurzeln wird ±इन् gefügt.

शमिन्, तमिन्, टमिन्, अमिन्, भमिन्, क्षमिन्, क्रमिन् und प्रमादिन्. Die auf म् auslautenden Wurzeln substituieren nach 7, 3, 34 keine Vrddhi für den Wurzelvocal. Das घ् im Suffix erhält erst im folgenden Sūtra seine Bedeutung.

**संपृचानुरुधाङ्यमाङ्यसपरिसृसंसृजपरिदेविसंज्वरपरिक्षिपपरि-
टपरिवदपरिदहपरिमुहदुषद्विषदुहदुहयुजाक्रीडविविचत्यजरजभजाति-
चरापचरामुषाभ्याहनश्च ॥ १४२ ॥**

Desgleichen an पृच् mit सम्, an रुध् mit अनु, an यस् und यस् mit आ, an सृ mit परि, an सृज् mit सम्, an देव् mit परि, an ज्वर् mit सम्, an क्षिप्, रट्, वट्, दह् und मुह् mit परि, an दुष्, द्विष्, टुह्, दुह् युज्, an क्रीड् mit आ, an विच् mit वि, an त्यज्, रज्, भज्, an चर् mit अति und अघ, an सुष् mit आ und an हन् mit अभ्या.

संपर्किन्, अनुरोधिन्, आयासिन्, आयासिन्, परिसारिन्, संसर्गिन्, परिदेविन्, संज्वारिन्, परिक्षेपिन्, परिराटिन्, परिवादिन्, परिदाहिन्, परिमोहिन्, दोषिन्, द्वेषिन्, टोहिन्, दोहिन्, योगिन्, आक्रीडिन्, विवेषिन्, त्यागिन्, रागिन्, भागिन्, अतिचारिन्, अपचारिन्, आमोषिन् und अभ्याघातिन् (vgl. 7, 3, 32. 54). Das घ् des Suffixes zeigt an, dass ein Guttural für einen auslautenden Palatal zu substituieren ist.

वौ कषलसकत्थसम्भः ॥ १४३ ॥

An कष, लस्, कत्थ् und सम्भ् nach वि.

विकाषिन्, विलासिन्, विकत्थिन् und विसम्भिन्.

अपे च लषः ॥ १४४ ॥

An लप् auch nach अप.

विलापिन् und अपलापिन्.

प्रे लपसृद्रुमथवदवसः ॥ १४५ ॥

An लप्, स, द्रु, मथ्, वद् und वस् nach प्र.

प्रलापिन्, प्रसारिन्, प्रद्राविन्, प्रमाथिन्, प्रवादिन् und प्रवासिन्.

निन्दहिंसक्लिशखादविनाशपरिक्षिपपरिरटपरिवादिव्याभाषासूयो

बुञ् ॥ १४६ ॥

An निन्द्, हिंस्, क्लिश्, खाद्, an das Causativ von नश् mit वि, an त्रिप्, रट् und das Causativ von वद् mit परि, an भाष् mit व्या und an असूय् wird $\pm$ अक gefügt.

निन्दक, हिंसक, क्लेशक, खादक, विनाशक, परिक्षेपक, परिराटक, परिवादक, व्याभाषक und असूयक.

देविक्रुशोश्चोपसर्गे ॥ १४७ ॥

Desgleichen an देव् und क्रुश् in Verbindung mit einer Präposition.

आदेवक, परिदेवक; आक्रोशक, परिक्रोशक.

चलनशब्दार्थादकर्मकाद्युच् ॥ १४८ ॥

An eine intransitive Wurzel mit der Bedeutung „sich bewegen“ und „Laute von sich geben“ tritt अनै.

चलन, चोपन; शब्दन, रवण; dagegen पठिता विद्याम्.

अनुदात्तेतश्च हलादेः ॥ १४९ ॥

Desgleichen an eine consonantisch anlautende Wurzel, deren stummer Vocal unbetont ist.

वर्तन, वर्धन.

जुचङ्क्रम्यदन्द्रम्यसृगृधिज्वलशुचलषपतपदः ॥ १५० ॥

Ferner an जु, an die Intensiva von क्रम् und द्रम्, an स, गृध्, ज्वल्, शुच्, लप्, पत् und पद्.

जयन, चङ्क्रमण, दन्द्रमण, सरण, गर्धन, ज्वलन, शोचन, लपण, पतन und पदन.

क्रुधमराडार्थेभ्यश्च ॥ १५१ ॥

Ferner an Wurzeln in der Bedeutung von „zürnen“ und „schmücken“.

क्रोधन, रोषण; मराडन, भूषण.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

न यः ॥ १५२ ॥

Nicht aber an eine auf य् auslautende Wurzel.

Nur कृयित् und द्मायित् nach 3, 2, 135.

सूददीपदीक्षश्च ॥ १५३ ॥

Auch nicht an सूद्, दीप् und दीक्ष्.

Nur सूदित्, दीपित् und दीक्षित्. Ausnahme zu 3, 2, 149.

लघपतपदस्थाभूवृषहनकमगमशृभ्य उकञ् ॥ १५४ ॥

An लप् u. s. w. tritt in den 3, 2, 134 angegebenen Bedeutungen ऽउक an.

अपलायक, प्रपातक, उपपातक, उपस्यायक (vgl. 7, 3, 33), प्रभावक, प्रवर्धक, आघातक (vgl. 7, 3, 32. 54), कामक, आगामक, किंशारक.

जल्पभिषकुट्टलुगटवृडः षाकन् ॥ १५५ ॥

An जल्प् u. s. w. tritt ऽआक mit dem Femininum auf ई.

जल्पाक, भिषाक, कुट्टाक, लुगटाक und वराक.

प्रजोरिनिः ॥ १५६ ॥

An जु mit प्र wird इन् gefügt.

प्रजयिन्.

जिहृक्षिविथ्रीण्वमाव्यथाभ्यमपरिभूप्रसूभ्यश्च ॥ १५७ ॥

Desgleichen an जि, हृ, क्षि, थि mit वि, इ, वम्, व्यथ् mit अ, अम् mit अभि, भू mit परि und सृ mit प्र.

जयिन्, हरिन्, क्षयिन्, विथयिन्, अत्ययिन्, वमिन्, अव्ययिन्, अभ्ययिन्, परिभविन् und प्रसयिन्.

स्पृहिगृहिपतिदयिनिद्रातन्द्राश्चालुच् ॥ १५८ ॥

An स्पृह्, गृह् und पत् der zehnten Classe, an दय्, an द्रा mit नि und तन् und an धा mit अद् wird आलु gefügt.

स्पृह्यालु, गृह्यालु, पत्यालु, दयालु, निद्रालु, तन्द्रालु und अलु. Vgl. 6, 4, 55.

दाधेट्सिशदसदो रुः ॥ १५९ ॥

An दा, धे, सि, शद् und सद् wird रु gefügt.

दारु, धारु, सरु, शद्रु und सद्रु.

सूघस्यदः क्करच् ॥ १६० ॥

An स, घस् und अद् das Suffix =मरे.

सुमर, घस्मर und अस्मर.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

भञ्जभासमिदो घुरच् ॥ १६१ ॥

An भञ्ज, भास् und मिद् das Suffix उरै (vor welchem ein Palatal in einen Guttural übergeht).

भङ्गुर, भासुर und मेदुर.

विदिभिदिच्छिदेः कुरच् ॥ १६२ ॥

An विद्, भिद् und छिद् das Suffix =उरै.

विदुर, भिदुर und छिदुर.

इणानशजिसर्तिभ्यः क्कम् ॥ १६३ ॥

An इ, नश्, जि und स das Suffix =क्कम्.

इत्वर, नश्वर, जित्वर und सत्वर. Zum Augment त् s. 6, 1, 71. Kāṣikā नश् st. नश्.

गत्वरश्च ॥ १६४ ॥

Auch गत्वर gehört hierher.

जागुरूकः ॥ १६५ ॥

An जागृ tritt ऊक.

जागुरूक.

यजजपदशां यङः ॥ १६६ ॥

Desgleichen an das Intensivum von यज्, जप् und दश्.

यायजूक, जज्जपूक und दन्दशूक.

नमिकम्पिस्स्यजसकमहिंसदीपो रः ॥ १६७ ॥

An नम्, कम्प, स्मि, जस् mit अ, कम्, हिंस् und दीप् wird र gefügt.

नम्, कम्प, स्मेर, अजस, कम्, हिंस und दीप्.

सनाशंसभिश्च उः ॥ १६८ ॥

An ein Desiderativ, an शंस mit आ und an भिच् das Suffix उ.

चिकीर्षु, आशंसु und भिच्. Kāṣikā सनाशंस°, aber im Commentar सचिन्ति und सचन्तेभ्यः.

विन्दुरिच्छुः ॥ १६९ ॥

Hierher gehören auch विन्दु und इच्छु.

विन्दु = वेदनशील, इच्छु = एषणाशील.

क्याच्छन्दसि ॥ १७० ॥

Im Veda wird an die Denominativa auf =य das Suffix उ gefügt.

मित्रयु, संस्वेदयु, सुमयु.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94. 2, 134.

आहगमहनजनः किकिनौ लिट् च ॥ १७१ ॥

An Wurzeln, die auf आ, ञ् oder ञ् auslauten, an गम्, हन् und जन् werden im Veda die Suffixe --इ , und --उ gefügt mit Reduplication der Wurzel wie im Perfect.

षपि, ददि; ततुरि, जगुरि; जग्मि, जग्नि und जजि.

स्वपितृघोर्नजिङ् ॥ १७२ ॥

An स्वप् und तृप् tritt das Suffix --नज् .

स्वप्नज्, तृप्नज्.

शृवन्द्योराः ॥ १७३ ॥

An शृ् und वन्द् das Suffix आर.

शराः und वन्दार.

भियः कुक्कुनौ ॥ १७४ ॥

An भो die Suffixe --रु und --लुक .

भोरु und भीलुक.

स्थेशभासपिसकसो वरच् ॥ १७५ ॥

An स्था, ईश्, भास्, पिस् und कस् das Suffix वरै.

स्थावर, ईश्वर, भास्वर, पेस्वर, विकस्वर.

यश्च यङ् ॥ १७६ ॥

Auch an das Intensivum von या.

यायावर. Vgl. 1, 1, 58 unter 3).

भाजभासधुर्विद्युतोर्जिपृजुयावस्तुवः क्तिप् ॥ १७७ ॥

An भाज्, भास्, धुर्, द्युत्, ऊर्ज्, पृ, जु und an स्तु mit vorangehendem यावन् wird --व (welches wieder abfällt) gefügt.

विभाज्, भास्, धुर् (vgl. 6, 4, 21), विद्युत्, ऊर्ज्, पुर, जू (sic) und यावस्तुत्.

अन्येभ्यो ऽपि दृश्यते ॥ १७८ ॥

Dieses Suffix tritt auch an andere Wurzeln.

युज्, छिद्, भिद्. Vgl. 3, 2, 76.

†3,2,134. **भुवः संज्ञान्तरयोः ॥ १७९ ॥**

An भू wird es gefügt um einen Namen zu bilden und in der Bedeutung „Bürge (Mittelsperson)“.

विभू, प्रतिभू.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

विप्रसम्भ्यो दुसंज्ञायाम् ॥ १८० ॥

An भू mit वि, प्र und सम् wird उ (mit Abfall des Wurzelvocals) angefügt, wenn kein Name gemeint ist.

विभु, प्रभु, संभु.

धः कर्मणि घृन् ॥ १८१ ॥

An धा wird ङ्घ्र् mit dem Femininum auf ई gefügt, wenn das Object der Handlung bezeichnet werden soll.

धात्री „Amme“ wird durch धयन्ति ताम् erklärt, dasselbe Wort in der Bedeutung „Myrobalane“ durch दधति तां भेषज्यार्थम्.

दात्रीशसयुजस्तुदसिसिचमिहपतदशनहः करणे ॥ १८२ ॥

An दा (दाप्), नी, शस्, यु, युज्, स्तु, तुद, सि, सिच्, मिह, पत्, दश् (दंश्) und नह, wenn das Instrument der Handlung bezeichnet werden soll.

दात्रम्, नेत्रम्, शस्त्रम्, योत्रम्, योक्तम्, स्तोत्रम्, तोत्रम्, सेत्रम्, सेक्तम्, मेष्ट्रम्, पत्त्रम्, दंष्ट्रा, नद्धी.

हलसूकारयोः पुवः ॥ १८३ ॥

An पृ in der Bedeutung „Pflugschar“ und „Schweinsrüssel“.

पोत्रम्.

अर्तिलूधूसूखनसहचर इत्रः ॥ १८४ ॥

An ऋ, लृ, धृ, मृ, खन्, सह und चर् wird in der 3, 2, 182 angegebenen Bedeutung इत्र angefügt.

अरित्रम्, लवित्रम्, धवित्रम्, सवित्रम्, खनित्रम्, सहित्रम् und चरित्रम्.

पुवः संज्ञायाम् ॥ १८५ ॥

An पृ, wenn das Wort in seiner Instrumentalbedeutung ein Name ist.

पवित्रम् = दर्भ und बर्हिस्.

कर्तरि चर्षिदेवतयोः ॥ १८६ ॥

Auch zur Bezeichnung des Agens, wenn ein R̥shi oder eine Gottheit gemeint ist.

पवित्रो ऽयमग्निः, अग्निः पवित्रम् । स मा पुनातु.

जीतः क्तः ॥ १८७ ॥

Das Participialsuffix -क्त hat nach einer Wurzel mit einem stummen जि gegenwärtige Bedeutung.

मिच, छिद्य, धष्ट. Aus 3, 2, 123 wird वर्तमाने hierher gezogen.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च ॥ १८८ ॥

Desgleichen nach Wurzeln in der Bedeutung „achten“, „kennen“ und „ehren“.

राज्ञां मतः, राज्ञामिष्टः; राज्ञां बुद्धः, — ज्ञातः; — पूजितः, राज्ञामर्चितः. Zum Genetiv vgl. 2, 2, 12. 3, 67.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

उणादयो बहुलम् ॥ १ ॥

Die Suffixe $-\pm 3$ u. s. w. bezeichnen oft die Gegenwart.

Pāṇini erwähnt diese Classe von Suffixen nur noch 3, 4, 75.

भूते ऽपि दृश्यन्ते ॥ २ ॥

Sie erscheinen auch in vergangener Bedeutung.

वर्त्मन् n. = वर्तमानम्. चर्मन् n. = चरितं तत्. भस्मन् n. = भसितं तत्.

भविष्यति गम्यादयः ॥ ३ ॥

गमिन् u. s. w. bezeichnen die Zukunft.

गमी याम् „er gedenkt ins Dorf zu gehen“.

यावत्पुरानिपातयोर्लट् ॥ ४ ॥

In Verbindung mit den Indeclinabilien यावत् und पुरा steht das Präsens im Sinne des Futurums.

यावद्भुङ्क्ते „so lange er essen wird“, पुरा भुङ्क्ते „bevor er essen wird“. Vgl. 8, 1, 42.

विभाषा कदाकर्होः ॥ ५ ॥

In Verbindung mit कदा und कर्हि können beide Tempora gebraucht werden.

कदा oder कर्हि भुङ्क्ते, भोक्ष्यते oder भोक्ता.

किंवृत्ते लिप्सायाम् ॥ ६ ॥

Desgleichen in Verbindung mit einem Interrogativpronomen, wenn dabei ein Wunsch Etwas zu haben ausgedrückt wird.

कं भवन्तो भोजयन्ति oder भोजयितारः, कतरो oder कतमो भिक्षां ददाति, दास्यति oder दाता; dagegen कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति.

लिप्स्यमानसिद्धौ च ॥ ७ ॥

Desgleichen bei Angabe des Lohns, der für das Gewähren des Gewünschten erfolgt.

यो भवतामोदनं ददाति oder दास्यति स स्वर्गं लोकं गच्छति oder गमिष्यति.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

लोडर्थलक्षणे च ॥ ८ ॥

Desgleichen wenn das Verbum eine darauffolgende Aufforderung zu Etwas (einen Imperativ) erwarten lässt.

उपाध्यायश्चेदा गच्छति, आ गमिष्यति oder आ गन्ता । अथ त्वं कुन्दो ऽधीष्य ॥

लिङ् चोर्ध्वमौहर्तिके ॥ ९ ॥

Wenn die Veranlassung zu einer solchen Aufforderung als unmittelbar bevorstehend gedacht wird, kann auch der Potential stehen.

ऊर्ध्वं मुहूर्तादुपाध्यायश्चेदा गच्छेत्, आ गच्छति, आ गमिष्यति oder आ गन्ता । अथ त्वं कुन्दो ऽधीष्य ॥

तुमुन्खुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम् ॥ १० ॥

Wenn ausgedrückt werden soll, dass eine Handlung einer anderen wegen geschieht, so bezeichnet der Infinitiv auf **तु** oder ein Nomen ag. auf **अक** die in der Zukunft gedachte Handlung.

भोक्तुं oder भोजको व्रजति „er geht in der Absicht zu essen“.

भाववचनाश्च ॥ ११ ॥

Desgleichen die verschiedenen Nomina actionis.

पाकाय, भूतये, पुष्टये व्रजति.

अण् कर्मणि च ॥ १२ ॥

Auch das Suffix **अ**, wenn ein Object dabeisteht.

कागडलावो व्रजति „er geht Gerten zu schneiden“.

लृट् शेषे च ॥ १३ ॥

Im genannten wie in den übrigen Fällen bezeichnet das erste Futurum die Zukunft.

करिष्यामीति व्रजति „er geht um Etwas zu verrichten“ und करिष्यति „er wird Etwas verrichten“.

लृट् सदा ॥ १४ ॥

Für die Personalendungen dieses Futurums können die Participialsuffixe **अत्** (अन्त) und **मान** substituirt werden.

करिष्यन्तं und करिष्यमाणं देवदत्तं पश्य, हे करिष्यन् und करिष्यमाण, अर्जयिष्यमाणो वसति.
Zum Verständniss der Beispiele s. 3, 2, 124 fgg.

अनद्यतने लृट् ॥ १५ ॥

Wenn es sich nicht um das Heute handelt, wird das periphrastische Futurum gebraucht.

श्वः कर्ता.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

पदरुजविशस्पृशो घञ् ॥ १६ ॥

An पद्, रुज्, विश् und स्पृश् tritt das Suffix $\pm\text{ञ्}$, wobei ein Guttural für den auslautenden Palatal einer Wurzel substituirt wird.

पादः = पठ्यते ऽसौ, रोगः = रुजत्यसौ, वेगः = विशत्यसौ, स्पर्शः = स्पृशति = उपतापः.

सृ स्थिरे ॥ १७ ॥

An सृ zur Bezeichnung der Festigkeit.

चन्दनसारः, खदिरसारः. Gegen die sonstige Art und Weise steht die Wurzel nicht im Ablativ. Vgl. 3, 3, 30. 48.

भावे ॥ १८ ॥

Das 3, 3, 16 genannte Suffix bezeichnet schlechtweg ein Sein oder eine Thätigkeit (bildet Nomina actionis).

पाकः u. s. w.

अकर्तरि च कारके संज्ञायाम् ॥ १९ ॥

Desgleichen verschiedene Casusbegriffe mit Ausnahme des Agens, wenn ein Name gebildet wird.

प्रासः = प्रास्यन्ति तम्, प्रसेवः = प्र सीव्यन्ति तम्, आहारः = आ हरन्त्यस्माद्रसम्.

परिमाणाख्यायां सर्वेभ्यः ॥ २० ॥

Dasselbe Suffix kann an alle Wurzeln gefügt werden, wenn ein Maass oder eine Anzahl bezeichnet werden soll.

एकस्तगुलनिचायः, द्वौ शूर्पनिष्यायौ.

इङश्च ॥ २१ ॥

Auch an इङ्.

अध्यायः, उपाध्यायः.

उपसर्गे रुवः ॥ २२ ॥

An रु nach einer Präposition.

संरावः und उपरावः, aber रवः.

समि युटुटुवः ॥ २३ ॥

An यु, टु und टु nach सम्.

संयावः, संद्रावः und संदावः, aber प्रदवः.

थिनीभुवो ऽनुपसर्गे ॥ २४ ॥

An थि, नी und भू, wenn keine Präposition vorangeht.

थायः, नायः und भायः, aber प्रथयः, प्रणयः und प्रभवः. खो v. l. für नो. Vgl. 3, 3, 26.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

वौ क्षुश्रुवः ॥ २५ ॥

An क्षु und श्रु nach वि.

विज्ञावः und विश्रावः, aber क्षवः und श्रवः.

अवोदोर्नियः ॥ २६ ॥

An नो nach अव und उद्.

अवनायः und उन्नायः. Vgl. 3, 3, 24.

प्रे दुस्तुसुवः ॥ २७ ॥

An दु, स्तु und सु nach प्र.

प्रद्रावः, प्रस्तावः und प्रस्त्रावः; dagegen द्रवः, स्तवः und स्रवः.

निरभ्योः पूल्वोः ॥ २८ ॥

An पृ nach निम् und an लू nach अभि.

निष्पावः und अभिलावः, aber पवः und लवः.

उन्ध्योर्यः ॥ २९ ॥

An गृ nach उद् und नि.

उद्गारः, निगारः.

कृ धान्ये ॥ ३० ॥

An कृ nach उद् und नि, wenn von Getreide die Rede ist.

उत्कारो und निकारो धान्यस्य. कृ ohne Flexion wie स्र 3, 3, 17 und वृ 48.

यज्ञे समि स्तुवः ॥ ३१ ॥

An स्तु nach सम्, wenn von einem Opfer die Rede ist.

संस्तावश्छन्दोगानाम् d. i. समेत्य स्तुवन्ति यस्मिन्देगे छन्दोगाः स देगः.

प्रे स्त्रो ऽयज्ञे ॥ ३२ ॥

An स्तृ nach प्र, wenn es sich um kein Opfer handelt.

शङ्खप्रस्तारः.

प्रथने वावशब्दे ॥ ३३ ॥

An स्तृ nach वि in der Bedeutung „Umfang“, wenn nicht Worte dabei gemeint sind.

पटस्य विस्तारः, aber विस्तरो वचसाम्.

छन्दोनाम्नि च ॥ ३४ ॥

Desgleichen, wenn ein Metrum gemeint ist.

विष्टारपङ्क्तिः, विष्टारबृहती. Vgl. 8, 3, 94.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

उदि यहः ॥ ३५ ॥

An यह् nach उद्.

उद्वाहः.

समि मुष्टौ ॥ ३६ ॥

An यह् nach सम्, wenn die Faust gemeint ist.

अहो मल्लस्य oder मुष्टिकस्य संवाहः.

परिन्योनीणीर्द्युताभेषयोः ॥ ३७ ॥

Desgleichen an नी nach परि, wenn von einem Spiele die Rede ist, und an इ nach नि, wenn „Ordnung, Regel“ gemeint ist.

परिणायेन शरान्दहन्ति, यथो ऽत्र न्यायः.

परावनुपात्यय इणः ॥ ३८ ॥

An इ nach परि in einer anderen Bedeutung als „Verlauf, Ablauf“.

तव पर्यायः, aber कालस्य पर्ययः.

व्युपयोः शेतेः पर्याये ॥ ३९ ॥

An शो nach वि und उप, wenn „Reihe“ gemeint ist.

तव विशयः, तव राज्ञोपशयः = तव राज्ञानमुपशयितुं पर्यायः.

हस्तादाने चेरस्तेये ॥ ४० ॥

An चि, wenn ein Erfassen mit der Hand, jedoch nicht Stehlen, gemeint ist.

पुण्यप्रचायः, aber पुण्यप्रचयश्चोपयोगः.

निवासचितिशरीरोपसमाधानेष्वदेशे कः ॥ ४१ ॥

Desgleichen in den Bedeutungen „Wohnstätte“, „Schicht“, „Körper“ und „Anhäufung“, wobei क् für den Anlaut substituiert wird.

चिखल्लिनिकायः, आकायमग्निं चिन्वीत, अनित्यः कायः, महान्गोमयनिकायः.

संघे चानौत्तरार्धे ॥ ४२ ॥

Auch in der Bedeutung „Schaar“, wenn nicht ein blosses Durcheinander gemeint ist.

भिक्षुकनिकायः, ब्राह्मणनिकायः; dagegen सुकरनचयः.

कर्मव्यतिहारे णच् स्त्रियाम् ॥ ४३ ॥

Um die Gegenseitigkeit einer Thätigkeit auszudrücken wird $\text{—}\text{अं}$ an die Wurzel gefügt, und das Wort ist ein Femininum.

Nach 5, 4, 14 wird an diesen imaginären Nominalstamm ein neues taddhita-Suffix $\text{—}\text{अं}$ gefügt; schliesslich tritt noch das Femininsuffix ई an. व्यौवक्रोशी, व्यौवलेखी, व्यौवहारी. Vgl. 7, 3, 6.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

अभिविधौ भाव इनुण् ॥ ४४ ॥

Um einen durch allgemeine Mitwirkung erfolgenden Zustand zu bezeichnen wird $\pm$ इन् an eine Wurzel gefügt.

Nach 5, 4, 15 wird an diesen imaginären Nominalstamm ein neues taddhita-Suffix $\pm$ अ gefügt. Es ergeben sich demnach die Formen सांकूटिनैम्, सांरात्रिणैम्, सांद्रात्रिणैम्.

आक्रोशे ऽवन्योर्यहः ॥ ४५ ॥

An यद् nach अव und नि wird bei einem Fluche das 3, 3, 16 genannte Suffix $\pm$ अ gefügt.

अवयाहो und नियाहो हन्त ते व्यल भूयात्, aber अवग्रहः पदस्य und निग्रहश्चोरस्य.

प्रे लिप्सायाम् ॥ ४६ ॥

An यद् mit प्र, wenn von einem Wunsch Etwas zu haben die Rede geht.

पात्रप्रयाहेण चरति भिक्षुः पिण्डार्थं, सुवप्रयाहेण चरति द्विजो दक्षिणार्थं; dagegen प्रग्रहो देवदत्तस्य.

परौ यज्ञे ॥ ४७ ॥

Desgleichen mit परि, wenn es sich um ein Opfer handelt.

उत्तरपरियाहः und अधरपरियाहः, aber परिग्रहो देवदत्तस्य.

नौ वृ धान्ये ॥ ४८ ॥

An वृ nach नि zur Bezeichnung einer Kornart.

नौवारा नाम व्रीहयः. वृ ohne Flexion wie 3, 3, 17. 30.

उदि अयतियौतिपूदुवः ॥ ४९ ॥

An चि, यु, पू und दृ nach उद्.

उच्छ्रायः, उद्गावः, उत्पावः und उद्गावः.

विभाषाङि रूप्सुवोः ॥ ५० ॥

Nicht nothwendig an रु und प्लु nach आ.

आरावः und आरवः, आप्लावः und आप्लवः.

अवे ग्रहो वर्षप्रतिबन्धे ॥ ५१ ॥

Desgleichen an यद् nach अव in der Bedeutung „Regenmangel, Dürre“.

अवयाहो oder अवग्रहो देवस्य.

प्रे वणिजाम् ॥ ५२ ॥

Ferner nach प्र, wenn es sich um Etwas bei Handelsleuten handelt.

तुलाप्रयाहेण oder °प्रग्रहेण चरति वणिक्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

रश्मौ च ॥ ५३ ॥

Auch in der Bedeutung „Zügel“.

प्रयाहः oder प्रग्रहः.

वृणोतेराच्छादने ॥ ५४ ॥

Auch an वृ. वृणोति nach प्र in der Bedeutung „Decke“.

प्रवारः oder प्रवरः.

परौ भुवो ऽवज्ञाने ॥ ५५ ॥

Auch an भू nach परि in der Bedeutung „Geringschätzung“.

परिभावः oder परिभवः.

एरच् ॥ ५६ ॥

An eine auf इ oder ई auslautende Wurzel tritt अ.

चयः, अयः, जयः, लयः.

ऋदोरप् ॥ ५७ ॥

An eine auf ऋ, उ oder ऊ auslautende Wurzel ऋ.

गरः, शरः; यवः; लवः; पवः. Es wird auch ऋदोरप् gelesen, vgl. jedoch Mahābh. I, 8. 23.

यहवृट्निश्चिगमश्च ॥ ५८ ॥

Auch an यह्, वृ, ट्, चि nach निस् und an गम्.

यहः, वरः, दरः, निश्चयः, गमः.

उपसर्गे ऽदः ॥ ५९ ॥

Desgleichen an अद् nach einer Präposition.

प्रघसः, विघसः, प्रघसः, aber घासः. Zur Substitution von घस् s. 2, 4, 38.

नौ ण च ॥ ६० ॥

Nach नि sowohl अ als auch ±अ.

निघसः und न्यादः.

व्यधजपोरुपसर्गे ॥ ६१ ॥

An व्यध् und जप् wird अ gefügt, wenn keine Präposition vorangeht.

व्यधः und जपः, aber आव्याधः und उपजापः.

स्वनहसोर्वा ॥ ६२ ॥

An स्वन् und हस् können, wenn keine Präposition vorangeht, sowohl अ als auch ±अ antreten.

स्वनः oder स्वानः, हसः oder हासः, aber प्रस्थानः und प्रहासः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

यमः समुपनिविषु च ॥ ६३ ॥

An यम् auch nach सम्, उप, नि und वि.

यमः oder यामः, संयमः oder संयामः, उपयमः oder उपयामः, नियमः oder नियामः, वियमः oder वियामः.

नौ गदनदपठस्वनः ॥ ६४ ॥

Desgleichen an गद्, नद्, पठ् und स्वन् nach नि.

निगदः oder निगादः, निनदः oder निनादः, निपठः oder निपाठः, निस्वनः oder निस्वानः.

क्वणो वीणायां च ॥ ६५ ॥

An क्वण् auch dann, wenn von einer Laute die Rede ist.

निक्वणः oder निक्वाणः, क्वणः oder क्वाणः, कल्याणप्रस्वणा वीणा.

नित्यं पणः परिमाणे ॥ ६६ ॥

An पण् tritt stets अ् an in der Bedeutung von „Maass“.

मूलकपणः, शाकपणः, aber पाणः in anderer Bedeutung.

मदोऽनुपसर्गे ॥ ६७ ॥

Desgleichen an मद्, wenn keine Präposition vorangeht.

विद्यामदः, धनमदः, कुलमदः; dagegen उन्मादः, प्रमादः.

प्रमदसंमदौ हर्षे ॥ ६८ ॥

Hierher gehören auch प्रमद und संमद in der Bedeutung „Freude“.

समुदोरजः पशुषु ॥ ६९ ॥

An अज् nach सम् und उद् wird अ् angefügt, wenn von Hausvieh die Rede ist.

समजः und उदजः पशूनाम्, aber समाजो ब्राह्मणानाम् und उदाजः क्षत्रियाणाम्.

अक्षेषु ग्लहः ॥ ७० ॥

An ग्लह्, wenn von Würfeln die Rede geht.

अक्षस्य ग्लहः.

प्रजने सर्तेः ॥ ७१ ॥

An स, wenn Belegen (einer Kuh u. s. w.) gemeint ist.

गवामुपसरः, पशूनामुपसरः.

हः संप्रसारणं च न्यभ्युपविषु ॥ ७२ ॥

Wenn an ह्या (ह्ये) nach नि, अभि, उप und वि das Suffix अ् antritt, wird ह् vocalisirt.

निहवः, अभिहवः, उपहवः und विहवः; dagegen प्रह्वायः. हु + आ ergibt nach

6, 1, 108 हु.

Pāṇini's Grammatik.

16

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

आडि युद्धे ॥ ७३ ॥

Desgleichen, wenn आ vorangeht, in der Bedeutung „Kampf“.

आहवः, aber आहवायः in einer anderen Bedeutung.

निपानमाहावः ॥ ७४ ॥

आहाव ist eine unregelmässige Bildung in der Bedeutung „Tränke“.

भावे ऽनुपसर्गस्य ॥ ७५ ॥

Von ह्या wird, wenn keine Präposition vorangeht, das Nomen act. durch अ gebildet.

हवः, aber आहवायः.

हनश्च वधः ॥ ७६ ॥

Desgleichen von हन्, wobei वध् substituirt wird.

वधः.

मूर्ता घनः ॥ ७७ ॥

घन bezeichnet eine feste Masse.

अन्तर्घनो देशे ॥ ७८ ॥

अन्तर्घन eine Oertlichkeit.

अगारिकदेशे प्रघणः प्रघाणश्च ॥ ७९ ॥

प्रघण und प्रघाण bezeichnen einen Theil des Hauses.

उद्धनो ऽत्याधानम् ॥ ८० ॥

उद्धन ist die Werkbank eines Zimmermanns (worauf Etwas gelegt wird).

अपघनो ऽङ्गम् ॥ ८१ ॥

अपघन ein Körperteil.

करणे ऽयोविद्रुषु ॥ ८२ ॥

In Verbindung mit अयस्, वि und द्रु bezeichnet घन ein Werkzeug.

अयोघनः, विघनः, द्रुघनः oder द्रुघणः.

स्तम्बे क च ॥ ८३ ॥

In Verbindung mit स्तम्ब kann an हन् auch अ treten.

स्तम्बघ्नः oder स्तम्बघनः.

परौ घः ॥ ८४ ॥

In Verbindung mit परि wird परिघ gebildet.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

उपघ्न आश्रये ॥ ८५ ॥

उपघ्न hat die Bedeutung „Lehne, Angrenzung“.

पर्यतोपघ्नः, ग्रामोपघ्नः.

संघोद्धौ गणप्रशंसयोः ॥ ८६ ॥

संघ bedeutet Schaar und उद्घ drückt ein Lob aus.

संघः पशूनाम्, उद्घो मनुष्यः.

निघो निमित्तम् ॥ ८७ ॥

निघ hat die Bedeutung von निमित्त.

निघा वृद्धाः, निघाः शालयः wohl „in gleicher Entfernung von einander stehend“.
 Nach der Kāçikā ist निमित्तम् = समन्तान्मितम्, समारोहपरिणाहम्. Das Wort kann sowohl auf मा als auch auf मि zurückgeführt werden. Im ersten Falle würde es „abgemessen“, im andern „gesteckt, gepflanzt“ bedeuten; vgl. meine Bemerkung zu Āpast. Dh. 1, 20, 3 in der Zeitschrift d. D. M. G. 39, 521. Man hätte übrigens निमित्ते erwartet.

डितः क्तिः ॥ ८८ ॥

An eine Wurzel mit stummem डु wird -=त्रि gefügt.

An dieses imaginäre -=त्रि wird nach 4, 4, 20 das taddhita-Suffix म् gefügt, so erhält man die Adjectiva पक्त्रिम, उक्त्रिम, क्त्रिम.

द्वितो ऽयुच् ॥ ८९ ॥

An eine Wurzel mit stummem टु wird अयुच् gefügt.

वेपयुः, श्वययुः, त्वययुः.

यजयाचयतविच्छप्रच्छरक्षो नङ् ॥ ९० ॥

An यज्, याच्, यत्, विच्छ्, प्रच्छ् und रक्ष् tritt =न.

यज्जः, याच्छा, यज्जः, विज्जनः, प्रज्जनः, रक्ष्णः.

स्वपो नन् ॥ ९१ ॥

An स्वप् das Suffix नन्.

स्वप्नः.

उपसर्गे घोः किः ॥ ९२ ॥

An दा und धा (घु) nach einer Präposition das Suffix =ङ्.

प्रदिः, प्रधिः, अन्तर्धिः. Ueber den Ausfall des Wurzelvocals s. 6, 4, 64.

कर्मण्यधिकरणे च ॥ ९३ ॥

Auch in der Bedeutung des Locativs (eines Behälters), wenn ein Object vorangeht.

जलधिः = जलं धीयते ऽस्मिन्, शरधिः.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

स्त्रियां क्तिन् ॥ ९४ ॥

Mit dem Suffix $\angle =$ ति werden Feminina gebildet.

कृति, चिति, मति, इष्टि u. s. w.

स्थागापापचो भावे ॥ ९५ ॥

Dieses Suffix wird auch an स्था, गा (गे), पा und पच् gefügt zur Bildung des Nomen act.

प्रस्थिति; उद्गीति, संगीति; प्रपीति, संपीति; पक्तिः. Zu den substituirten Vocalen इ und ई s. 7, 4, 40. 6, 4, 66. Ausnahme zu 3, 3, 104. 106.

मन्त्रे वृषेषपचमनविदभूवीरा उदात्तः ॥ ९६ ॥

In einem Mantra hat dieses Suffix nach वृष् u. s. w. den Acut.

वृष्टिः, इष्टिः, पक्तिः, मतिः, वितिः, भूतिः, वीतिः und रातिः.

ऊतियूतिजूतिसातिहेतिकीर्तयश्च ॥ ९७ ॥

Auch ऊति u. s. w. sind in einem Mantra Oxytona.

व्रजयजोभावे क्यप् ॥ ९८ ॥

An व्रज् und यज् wird zur Bildung des Nomen act., das ein Femininum ist, betontes —य angefügt.

व्रज्या, यज्या.

संज्ञायां समजनिषदनिपतमनविदसुञ्शीङ्भृजिणः ॥ ९९ ॥

Von अञ् nach सम्, von सद् und पत् nach नि, von मन्, विद्, सु, शी, भृ und ङ् wird mit diesem Suffix ein Name gebildet.

समज्या, निषद्या, निपत्या, मन्या, विद्या, सुत्या, शय्या, भृत्या und इत्या. Vgl. 6, 1, 71.

Kāç. पुञ् st. सुञ्.

कृजः श च ॥ १०० ॥

An कृ kann auch अ (welches nach 3, 1, 67 an den Passivstamm क्रिय gefügt wird) antreten.

कृत्या (vgl. 6, 1, 71) und क्रिया.

इच्छा ॥ १०१ ॥

Hierher gehört auch इच्छा.

अ प्रत्ययात् ॥ १०२ ॥

An Desiderativa und andere abgeleitete Wurzeln (s. 3, 1, 32) tritt अ (mit der Femininendung ङा) an.

चिकीर्षा, जिहीर्षा, पुत्रीया, पुत्रकाम्या, लोभ्या, कण्डूया. Im Sūtra wird auch अः प्रत्ययात् gelesen.

गुरोश्च हलः ॥ १०३ ॥

Desgleichen an eine consonantisch auslautende Wurzel mit prosodisch langem Wurzelvocal.

ईहा, ऊहा, कुण्डा, हुण्डा.

षिद्धिदादिभ्यो ऽइ ॥ १०४ ॥

An Wurzeln mit stummem ष् und an भिद् u. s. w. wird =अ (mit dem Feminin-suffix आ) gefügt.

जरा (vgl. 7, 4, 16), जपा; भिदा, छिदा u. s. w.

चिन्तिपूजिकथिकुम्बिचर्चश्च ॥ १०५ ॥

Desgleichen an चिन्त् u. s. w.

चिन्ता, पूजा, कथा, कुम्भा und चर्चा. Ausnahme zu 3, 3, 107.

आतश्चोपसर्गे ॥ १०६ ॥

Auch an eine auf आ auslautende Wurzel, wenn eine Präposition vorangeht.

प्रदा, उपदा, प्रधा, उपधा.

गयासश्चन्थो युच् ॥ १०७ ॥

An Verbalstämmen auf -±इ, an आम् und शन्य् wird अने (अनौ) gefügt.

कारणा, हारणा; आसना, शन्यना. Das Suffix इ fällt nach 6, 4, 51 ab.

रोगाख्यायां खलु बहुलम् ॥ १०८ ॥

Zur Bezeichnung einer Krankheit wird häufig -±अक (im Femininum इका) angefügt.

प्रच्छर्दिका, प्रवाहिका, विचर्चिका.

संज्ञायाम् ॥ १०९ ॥

Desgleichen, wenn ein Name gebildet wird.

उच्छालकपुष्पभञ्जिका, शालभञ्जिका, तालभञ्जिका.

विभाषाख्यानपरिप्रश्नयोरिञ् ॥ ११० ॥

Nicht nothwendig bei einer Frage nebst darauf folgender Antwort; hier kann neben anderen Suffixen auch -±इ (Femininum) antreten.

कां कारिकाम्, कारिम्, क्रियाम्, कृत्याम् oder कतिमकार्षीः । सर्वां कारिकाम् u. s. w. अकार्षीम्.

Ebenso गणिकाम्, गणिम् oder गणनाम्; याजिकाम् oder याजिम्; याचिकाम् oder याचिम्.

Die unlogische Stellung im Dvandva wird durch 2, 2, 34 erklärt.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

पर्यायार्हणोत्पत्तिषु खुच् ॥ १११ ॥

Zur Bezeichnung des an der Reihe Seins, des Verdienens, des Schuldens und des Gekommenseins von Etwas wird $-\pm$ अर्क (Femininum इका) an die Wurzel gefügt.

भवतः शायिका, अर्हति भवानिहभक्तिकाम्, इहभक्तिकां मे धारयसि, इहभक्तिका म उदपादि.

आक्रोशे नञ्यनिः ॥ ११२ ॥

Bei einer Verwünschung wird अनि (Femininum) angefügt, wenn die Negation vorangeht.

अक्रोशस्ते वृषल भूयात् so v. a. „möchtest du es nicht zu Stande bringen“.

कृत्यल्युटो बहुलम् ॥ ११३ ॥

Die kṛtja genannten Suffixe und das Suffix $-\angle$ अन (mit dem Femininum auf इ) haben häufig andere Bedeutungen als diejenigen, die ihnen zugetheilt wurden.

So bedeutet z. B. स्नानीय auch „zum Bade dienend“, दानीय „der Spenden würdig“, राजभोजन „von Fürsten gegessen werdend“, राजाच्छादन „von Fürsten getragen (Gewand)“. Ueber den Accent solcher Wörter s. 6, 2, 150.

नपुंसके भावे क्तः ॥ ११४ ॥

Das Suffix $-\text{त}$ bezeichnet im Neutrum das Nomen actionis.

हसितम्, जल्पितम्.

ल्युट् च ॥ ११५ ॥

Desgleichen das Suffix $-\angle$ अन.

हसनम्, जल्पनम्.

कर्मणि च येन संस्पर्शात्कर्तुः शरीरमुखम् ॥ ११६ ॥

Auch in Verbindung mit einem Object, wenn durch die Berührung mit diesem der Agens der Handlung ein leibliches Wohlbehagen empfindet.

पयःपात्रं oder ओदनभोजनं मुखम्; aber तूलिकाया उत्थानं मुखम्, weil तूलिकायाः nicht Object ist; अग्निकुण्डस्योपासनं मुखम्, weil hier keine Berührung stattfindet; गुरोः स्नापनं मुखम्, weil der Lehrer nicht der Agens der Handlung ist; पुत्रस्य परिष्वज्जनं मुखम्, weil dieses kein leibliches Wohlbehagen ist.

करणाधिकरणयोश्च ॥ ११७ ॥

Das Suffix $-\angle$ अन bezeichnet auch den Begriff des Instrumentals (ein Werkzeug) und des Locativs (einen Behälter).

इध्मप्रवृत्तनः, पलाशशालनः; गोदोहनी, सक्तुधानी.

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

पुंसि संज्ञायां घः प्रायेण ॥ ११८ ॥

In diesen Bedeutungen wird gewöhnlich das Suffix **अ** angefügt, wenn das Wort ein Name männlichen Geschlechts ist.

दन्तच्छदः, **उरश्छदः**, **घटः**; **आकरः**, **आलयः**. **छद** geht auf das Causativum zurück, dessen **आ** nach 6, 4, 96 wegen des stummen **घ** verkürzt wird.

गोचरसंचरवहव्रजव्यजापणनिगमाश्च ॥ ११९ ॥

Hierher gehören auch **गोचरः**, **संचरः**, **वहः**, **व्रजः**, **व्यजः**, **आपणः** und **निगमः**.

अवे तृस्तोर्घञ् ॥ १२० ॥

An **तृ** und **स्तृ** nach **अव** wird **±अ** an die Wurzel gefügt.

अवतारः, **अवस्तारः**. Das stumme **घृ** erhält erst beim folgenden Sūtra seine Bedeutung.

हलश्च ॥ १२१ ॥

Desgleichen an eine consonantisch auslautende Wurzel, wobei ein Guttural für einen Palatalen substituiert wird.

लेखः, **वेदः**, **वेषः**, **बन्धः**, **मार्गः**.

अध्यायन्यायोद्यावसंहाराश्च ॥ १२२ ॥

Hierher gehören auch **अध्यायः**, **न्यायः**, **उद्यावः** und **संहारः**.

उदङ्को ऽनुदके ॥ १२३ ॥

Auch **उदङ्क**, wenn es nicht mit **उदक** verbunden wird.

तेलोदङ्कः, aber **उदकोदञ्चनः**.

जालमानायः ॥ १२४ ॥

Ferner **आनायः** in der Bedeutung „Netz“.

खनो घ च ॥ १२५ ॥

An **खन्** kann auch **अ** treten.

आखानः oder **आखनः**.

ईषद्दुःसुषु कृच्छ्राकृच्छ्रार्येषु खल् ॥ १२६ ॥

In Verbindung mit **ईषद्**, **दुस्** und **सु** in der Bedeutung „schwer“ oder „leicht“ tritt **अ** an.

ईषत्करो, **दुष्करो** und **सुकरो** भवता **कटः**, ebenso **ईषत्भोज**, **दुर्भोज** und **सुभोज**. Die Wirkung des stummen **ख** tritt erst beim folgenden Sūtra ein.

कर्तृकर्मणोश्च भूकृजोः ॥ १२७ ॥

Desgleichen an **भू** in Verbindung mit einem Agens und an **कृ** in Verbindung mit einem Object, wobei das vorangehende Wort das Augment **म्** erhält.

ईषदाद्यभवं, **दुराद्यभवं** und **स्वाद्यभवं** भवता „du kannst leicht u. s. w. reich werden“;

3, 1, 1. 2. 3. 91—94.

ईषदाङ्करो, दुराङ्करो und स्वाङ्करो देवदत्तो भवता „du kannst den Devadatta leicht u. s. w. reich machen“.

आतो युच् ॥ १२८ ॥

An eine auf आ auslautende Wurzel tritt nach ईषद् u. s. w. अनै an.

ईषत्यानः, दुष्यानः und सुषानः सोमो भवता; ebenso ईषद्वान u. s. w.

छन्दसि गत्यर्थेभ्यः ॥ १२९ ॥

Im Veda tritt dieses Suffix an Wurzeln mit der Bedeutung „gehen, sich bewegen“.

सूपसदनो ऽग्निः.

†3, 1, 94. **अन्येभ्यो ऽपि दृश्यते ॥ १३० ॥**

Auch nach anderen Wurzeln wird es angetroffen.

सुदोहना und सुवेदना गांः.

वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवच्चा ॥ १३१ ॥

Was an die Gegenwart grenzt, kann als Gegenwart bezeichnet werden.

Auf die Frage कदागतो ऽसि kann man, wenn man so eben gekommen ist, mit अयमा गच्छामि, अयमागमम् oder एष आगतो ऽस्मि antworten; auf die Frage कदा गमिष्यसि, wenn man sogleich zu gehen gedenkt, mit एष गच्छामि, गमिष्यामि oder गन्तास्मि.

आशंसायां भूतवच्चा ॥ १३२ ॥

Wenn ein Wunsch im Spiele ist, kann die Zukunft wie Gegenwart oder Vergangenheit behandelt werden.

उपाध्यायश्चेदा गमिष्यति, आ गच्छति oder आगमत् । एते व्याकरणमध्येष्यामहे, अधीमहे oder अध्यगोष्महि ॥ „wenn der Lehrer käme, möchten wir Grammatik studiren“.

क्षिप्रवचने लृट् ॥ १३३ ॥

Wenn in einem solchen Falle ein „bald“ hinzugefügt wird, erscheint das erste Futurum.

उपाध्यायश्चेत्क्षिप्रमा गमिष्यति । क्षिप्रं व्याकरणमध्येष्यामहे ॥ Ebenso mit आगु, त्वरितम् und शीघ्रम्.

आशंसावचने लिङ् ॥ १३४ ॥

Wird ein Wort wie „wünschen“ hinzugefügt, so steht der Potential.

उपाध्यायश्चेदा गच्छेत् । आ शंसे oder अय कल्पये युक्तो oder क्षिप्रमधीयीय ॥

नानद्यतनवत्क्रियाप्रबन्धसामीप्ययोः ॥ १३५ ॥

Wenn von der beständigen Fortdauer einer Handlung oder von einer nahen Vergangenheit oder Zukunft die Rede ist, werden Vergangenheit

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

und Zukunft nicht wie 3, 2, 111. 3, 15 gelehrt wurde, durch das Imperfectum und zweite Futurum ausgedrückt (sondern durch den Aorist und das erste Futurum).

यावज्जीवं भग्नमचमदात् und अचं दास्यति, येयं पौर्णमास्यतिक्रान्ता एतस्यामुषाध्यायो ऽग्नीनाधित, येयममावास्यागामिनी एतस्यामुषाध्यायो ऽग्नीना धास्यते.

भविष्यति मर्यादावचने ऽवरस्मिन् ॥ १३६ ॥

Bei Angabe der diesseitigen Grenze (im Raume) wird die Zukunft nicht, wie 3, 3, 15 gelehrt wurde, durch das zweite (sondern durch das erste) Futurum ausgedrückt.

यो ऽयमध्या गन्तव्य आ पाटलिपुत्रात् तस्य यदवरं कौशाम्यास्तत्र द्विरोदनं भोक्ष्यामहे.

कालविभागे चानहोराचारणाम् ॥ १३७ ॥

Auch nicht bei Angabe der diesseitigen Grenze einer Zeit, es sei denn, dass es bestimmte Tage wären.

यो ऽयं संवत्सर आगामी तत्र यदवरमाषहायण्यास्तत्र युक्ता अध्येष्यामहे, aber यो ऽयं मास आगामी तस्य यो ऽवरः पञ्चदशरात्रस्तत्र युक्ता अध्येतास्महे. Eben so, wenn त्रिंशदरात्रः oder त्रिंशदहोरात्रः statt मासः und अर्धमासः statt पञ्चदशरात्रः gesagt wird.

परस्मिन्विभाषा ॥ १३८ ॥

Bei Angabe der jenseitigen Grenze in der Zeit können beide Futura angewandt werden.

यो ऽयं संवत्सर आगामी तस्य यत्परमाषहायण्यास्तत्र युक्ता अध्येष्यामहे oder अध्येतास्महे.

लिङ्गिमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ १३९ ॥

In Conditionalsätzen, welche nach 3, 3, 156 den Potential erfordern, steht, wenn von der Zukunft die Rede ist, der Conditional in dem Falle, dass die Handlung nicht eintritt.

अभोक्ष्यत भवान्शतेन यदि मत्समीपमागमिष्यत् „du würdest Ghee zu essen bekommen, wenn du zu mir kämest“ sagt man zu Jemand, wenn man weiss, dass er nicht kommen wird.

भूते च ॥ १४० ॥

Desgleichen, wenn von der Vergangenheit die Rede ist.

यदि स तेन दृष्टो ऽभविष्यत्तदाभोक्ष्यत „wenn er von diesem gesehen worden wäre, hätte er zu essen bekommen“.

वोताप्योः ॥ १४१ ॥

Nicht nothwendig in Verbindung mit उत und अपि.

Patañjali zerlegt die Worte in वा आ उताप्योः, welches = वा प्रागुतापिभ्याम् sein soll; vgl. 3, 3, 152. Die Kāçikā sagt, dass bis zu diesem Sūtra भूते लिङ्गिमित्ते क्रियातिपत्तौ Pāṇini's Grammatik.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

लङ् या भवति zu ergänzen sei. Wenn Pāṇini dieses gemeint hätte, würde er sich wohl deutlicher ausgedrückt haben.

गर्हायां लङ्पिजातोः ॥ १४२ ॥

Wenn ein Tadel ausgedrückt wird, steht bei अपि und ज्ञातु das Präsens.

अपि oder ज्ञातु तत्र भवान्दृष्टं याजयति so v. a. „es könnte geschehen, dass“.

विभाषा कथमि लिङ् च ॥ १४३ ॥

Bei कथम् auch der Potential.

कथं नाम तत्र भवान्दृष्टं याजयति oder याजयेत्. Nach der Kāṣikā soll wegen विभाषा im Sūtra je nach der Zeit, die man im Auge hat, auch gesagt werden können याजयिष्यति, याजिता, अयाजयत् und याजयां चकार.

किंवृत्ते लिङ्लटौ ॥ १४४ ॥

In Verbindung mit einem Pronomen interrogativum steht, wenn ein Tadel ausgedrückt wird, der Potential oder das erste Futurum.

को oder कतरो नाम दृष्टो यं तत्र भवान्याजयेत् oder याजयिष्यति.

अनवकूप्यमर्षयोरकिंवृत्ते ऽपि ॥ १४५ ॥

Wenn ausgedrückt wird, dass man Etwas nicht für wahrscheinlich halte oder es nicht leiden würde, stehen Potential und erstes Futurum auch ohne ein Pronomen interrogativum.

नाय कल्पयामि, न सं भावयामि, न शब्दधे oder न मर्षयामि तत्र भवाचाम दृष्टं याजयेत् oder याजयिष्यति, को नाम दृष्टो यं तत्र भवान्याजयेत् oder याजयिष्यति.

किंकिलास्त्यर्थेषु लट् ॥ १४६ ॥

In Verbindung mit किं किल oder einem Worte wie „es geschieht, es ereignet —, es findet sich“ steht in solchem Falle das erste Futurum.

किं किल, अस्ति, भवति oder विद्यते नाम तत्र भवान्दृष्टं याजयिष्यति न शब्दधे oder न मर्षयामि.

ज्ञातुयदोर्लिङ् ॥ १४७ ॥

In Verbindung mit ज्ञातु und यद् steht in demselben Falle der Potential.

ज्ञातु oder यत्तत्र भवान्दृष्टं याजयेत् शब्दधे oder न मर्षयामि.

यच्चयत्रयोः ॥ १४८ ॥

Desgleichen in Verbindung mit यच्च und यत्र.

यच्च oder यत्र तत्र भवान्दृष्टं याजयेत् शब्दधे oder न मर्षयामि.

गर्हायां च ॥ १४९ ॥

In eben dieser Verbindung auch dann, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

यच्च oder यत्र तत्र भवान्दृष्टं याजयेद्दृष्टं oder अहो अन्यायमेतत्.

चित्रीकरणे च ॥ १५० ॥

Auch wenn eine Verwunderung ausgedrückt wird.

यच्च oder यत्र तत्र भवान्पृथक् याजयेदाश्चर्यमेतत्.

शेषे लृडयदौ ॥ १५१ ॥

Wird die Verwunderung anders als durch यच्च oder यत्र ausgedrückt, dann steht das erste Futurum, jedoch nicht bei यदि.

आश्चर्यम्, चित्रम् oder अद्भुतमन्धो नाम पर्यंतमा रोह्यति, aber आश्चर्यं यदि स भुञ्जीत.

उताप्योः समर्थयोर्लिङ् ॥ १५२ ॥

In Verbindung mit उत und अपि, wenn diese gleiche Bedeutung haben, steht der Potential.

उत oder अपि कुर्यात्. Hier sollen die Partikeln die Bedeutung von आढम् haben.

कामप्रवेदने ऽकच्चिति ॥ १५३ ॥

Beim Kundthun eines Wunsches wird der Potential gebraucht, wenn nicht कच्चित् dabeisteht.

कामो मे भुञ्जीत भवान्, aber कच्चिज्जीवति मे माता.

संभावने ऽलमिति चेत्सिद्धाप्रयोगे ॥ १५४ ॥

Desgleichen, wenn ausgedrückt wird, dass man Jemand Etwas zutraue, vorausgesetzt dass der wirkliche Erfolg nicht hinzugefügt wird.

अपि पर्यंतं शिरसा भिन्द्यात्, अपि द्रोणपाकं भुञ्जीत; dagegen अलं देवदत्तो हस्तिनं हनिष्यति so v. a. „Devadatta ist im Stande einen Elephanten zu tödten und wird es auch ausführen“.

विभाषा धातौ संभावनवचने ऽयदि ॥ १५५ ॥

Nicht nothwendig in Verbindung mit einem Verbum in der Bedeutung „für möglich halten“, es sei denn, dass यद् dabeistände.

सं भावयामि, अव कल्पयामि oder अदधे भुञ्जीत oder भोदयते भवान्, aber सं भावयामि u. s. w. यद्भुञ्जीत भवान्.

हेतुहेतुमतोर्लिङ् ॥ १५६ ॥

Der Potential bezeichnet die Bedingung nebst ihrem Erfolge, d. i. wird in conditionalen Sätzen gebraucht.

दक्षिणेन चेद्व्याघ्रश्चकटं पर्या भवेत्. Vgl. 3, 3, 139 fg.

इच्छार्थेषु लिङ्लोटौ ॥ १५७ ॥

In Verbindung mit einem Verbum in der Bedeutung „wünschen“ steht der Potential oder der Imperativ.

इच्छामि, कामये oder प्राचये भुञ्जीत oder भुङ्क्ता भवान्.

1, 1. 2. 3. 91—93.

समानकर्तृकेषु तुमुन् ॥ १५८ ॥

Haben beide Verba denselben Agens, so steht der Infinitiv auf **तुम्**.

इच्छति u. s. w. भोक्तुम्.

लिङ् च ॥ १५९ ॥

Aber auch der Potential.

भुञ्जीयेतोच्छति.

इच्छार्थेभ्यो विभाषा वर्तमाने ॥ १६० ॥

Verba mit der Bedeutung „wünschen“ können, wenn von der Gegenwart die Rede ist, im Potential stehen.

इच्छति oder इच्छेत्, वाटि oder उश्यात्, कामयते oder कामयेत्.

विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् ॥ १६१ ॥

Der Potential bezeichnet einen Befehl, eine Aufforderung, eine Einladung, einen Wunsch, eine Anfrage oder eine Bitte.

कटं कुर्यात्, इह भवान्भुञ्जीत (als Aufforderung oder Einladung), माणयकं भवानुपनयेत्, किं नु खलु भो व्याकरणमधीयीत und व्याकरणमधीयीत „ich möchte gern die Grammatik studieren“.

लोट् च ॥ १६२ ॥

Auch der Imperativ.

Dieselben Beispiele mit dem Imperativ.

प्रीषातिसर्गप्राप्तकालेषु कृत्याश्च ॥ १६३ ॥

Einen Befehl, eine Gewährung (Bewilligung) und ein an der Zeit Sein drücken auch die kṛtja genannten Suffixe aus.

भवता कटः करणीयः, कर्तव्यः u. s. w. können bedeuten „du sollst oder du kannst eine Matte verfertigen“ und auch „es ist jetzt an der Zeit eine Matte zu machen“. Dieselben Nuancen drückt करोतु कटं भवान् aus.

लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके ॥ १६४ ॥

Auch der Potential, wenn es heisst „jetzt gleich“.

ऊर्ध्वं मुहूर्तांतु oder उपरि मुहूर्तस्य भवान्खलु कटं कुर्यात्.

स्मे लोट् ॥ १६५ ॥

Wenn स्म dabeisteht, wird in den eben angegebenen Fällen der Imperativ gebraucht.

ऊर्ध्वं मुहूर्तांतु भवान्कटं करोतु स्म.

अधीष्टे च ॥ १६६ ॥

Desgleichen beim Wunsche.

अङ्ग स्म राजन्माणवकमध्यापय

कालसमयवेलासु तुमुन् ॥ १६७ ॥

In Verbindung mit काल, समय und वेला steht das Verbum im Infinitiv auf $\angle$ -तुम्.

कालो, समयो oder वेला भोक्तम्.

लिङ् यदि ॥ १६८ ॥

Wenn यद् hinzugefügt wird, steht der Potential.

कालो u. s. w. यद्भुञ्जीत भवान्.

अर्हे कृत्यतृचश्च ॥ १६९ ॥

Das Würdigsein bezeichnen auch die kṛtja genannten Suffixe und तृ.

भवता खलु कन्या वोढव्या, भवान्खलु कन्याया वोढा und भवान्खलु कन्यां वहेत् bedeuten „du verdienst fürwahr das Mädchen zu heiraten“.

आवश्यकामर्त्ययोरर्णिनिः १७० ॥

Das Suffix $\text{--}\pm\text{इन्}$ drückt eine Nothwendigkeit und ein Schuldigsein aus.

अवश्यंकारिन् und शतदायिन्.

कृत्याश्च ॥ १७१ ॥

Desgleichen die kṛtja genannten Suffixe.

भवता खलु अवश्यं कटः कर्तव्यः, भवता शतं दातव्यम्.

शकि लिङ् च ॥ १७२ ॥

Im Sinne von „können, vermögen“ kann auch der Potential stehen.

भवता खलु भारो वोढव्यः oder भवान्खलु भारं वहेत् „du vermagst die Last zu tragen“.

आशिषि लिङ्लोटौ ॥ १७३ ॥

Einen Segenswunsch drücken Precativ und Imperativ aus.

चिरं जीव्याद्भवान्, चिरं जीयतु भवान्.

क्तिच्त्तौ च संज्ञायाम् ॥ १७४ ॥

Desgleichen die Suffixe $\text{--}\text{त्ति}$ und $\text{--}\text{त्त}$, wenn ein Name damit gebildet wird.

तन्तिः = तनुतात्, सातिः = सनुतात्, भूतिः = भवतात्, देवदत्तः = देवा एनं देवासुः.

Vgl. 6, 4, 39. 45.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

माङि लुङ् ॥ १७५ ॥

In Verbindung mit der Prohibitivpartikel मा steht der Aorist.

मा कार्षात्, मा हार्षात्. Zum Fehlen des Augments s. 6, 4, 74.

स्मोत्तरे लङ् च ॥ १७६ ॥

Wenn स्म darauf folgt, auch das Imperfect.

मा स्म कार्षात् oder करोत्. Vgl. 6, 4, 74.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य तृतीयः पाठः ॥

धातुसंबन्धे प्रत्ययाः ॥ १ ॥

Mit Suffixen gebildete Wörter stehen (in Bezug auf die Zeit) in genauer Beziehung zum Verbum (mit dem sie verbunden werden).

3, 2, 85 wird gelehrt, dass Wörter wie अग्निष्टोमयाजिन् vergangene Bedeutung haben, d. h. denjenigen bezeichnen, der ein Agnishtoma dargebracht hat. Nach unserm Sūtra kann man trotzdem dieses Wort mit einem Futurum verbinden, wodurch es in die Zukunft versetzt wird. अग्निष्टोमयाज्यस्य पुत्रो जनिता heisst „ihm wird ein Sohn geboren werden, der das genannte Opfer darbringen wird“. Eben so kann man कृतः कटः श्वो भविता sagen, obgleich कृत etwas Vergangenes bezeichnet.

क्रियासमभिहारे लोट् लोटो हिस्वौ वा च तद्ध्वमोः ॥ २ ॥

Um die Wiederholung einer Handlung auszudrücken wird der Imperativ gebraucht und zwar die zweite Person Sg., die auch statt der zweiten Pl. stehen kann.

लुनीहि लुनीहीत्येवायं लुनाति, इमो लुनीतः, इमे लुनन्ति u. s. w. in allen Personen, Numeris und Temporibus. In Verbindung mit der zweiten Person Pl. kann man sowohl लुनीहि लुनीहीत्येव यूयं लुनीथ oder लुनीत लुनीतेत्येव u. s. w. sagen. Eben so अधीष्याधीष्येत्येवाधीते u. s. w., in der zweiten Person Pl. aber auch अधीष्यमधीष्वमित्येव यूयमधीष्वे. Im Deutschen könnte man diese Ausdrucksweise etwa so wiedergeben: „er studirt, als wenn ihm Jemand stets „studire doch, studire doch“ zurief“. Zu der Verdoppelung des Imperativs s. 8, 1, 4. Diese in der Literatur nicht zu belegenden Redeweise soll nach Kielhorn und Bhandarkar im Marāṭhī noch jetzt ganz gebräuchlich sein. Statt लोट् लोटो wird auch लोटो लोटो gelesen.

समुच्चये ऽन्यतरस्याम् ॥ ३ ॥

Wenn mehrere Sätze auf einander folgen, ist diese Construction nicht nothwendig.

Man sagt कृन्दो ऽधीष्य व्याकरणमधीष्य निरुक्तमधीष्येत्येवायमधीते u. s. w. oder कृन्दो ऽधीते व्याकरणमधीते निरुक्तमधीत इत्येवायमधीते.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् ॥ ४ ॥

Das nach dem Imperativ hinzugefügte Verbum richtet sich nach dem vorangehenden.

Es kann also nach लुनीहि लुनीहि nur लुनाति u. s. w. folgen, aber nicht das Synonym छिनत्ति, und nach अधीष्याधीष्य nur अधीते u. s. w., aber nicht पठति.

समुच्चये सामान्यवचनस्य ॥ ५ ॥

Wenn in dem 3, 4, 3 erwähnten Falle verschiedene Verba vorangehen, muss in der Folge ein Verbum gesetzt werden, welches alle diese Bedeutungen umfasst.

श्रोतनं भुङ्क्त्व सक्तृन्पित्र धानाः खादेत्येवायमभ्यस्य हरति.

छन्दसि लुङ्लङ्लिटः ॥ ६ ॥

Im Veda können Aorist, Imperfectum und Perfectum jegliche Vergangenheit bezeichnen.

लिङर्थे लेट् ॥ ७ ॥

Der Conjunctiv steht im Sinne des Potentials.

उपसंवादाशङ्कयोश्च ॥ ८ ॥

Er drückt auch die Gegenforderung bei einem Uebereinkommen und eine Besorgniss aus.

अहमेव पशूनामीशं, मदया एव वो गृहा गृह्यान्ते, मत्तदेवत्यान्यथ वः पात्रायुष्यान्ते; नेज्जिह्मयान्त्यो (=यन्तो Kāç.; vgl. zu 8, 1, 30) नरकं पताम Nir. 1, 11.

तुमर्थे सेसेनसेअसेन्कसेकसेनध्यैअध्यैन्कध्यैकध्यैन्शध्यैशध्यैन्तवै-**तवेइतवेनः ॥ ९ ॥**

Im Veda haben folgende Suffixe die Bedeutung von तुम् des Infinitivs:

1) से, 2) ल-से, 3) असे, 4) ल-असे, 5) -से, 6) ल-असे, 7) अध्ये, 8) ल-अध्ये, 9) -अध्ये, 10) ल-अध्ये, 11) अध्ये mit Anfügung an den Präsensstamm, 12) ल-अध्ये gleichfalls mit Anfügung an den Präsensstamm, 13) ल-तवै (vgl. 6, 1, 200. 2, 51), 14) -तवे und 15) ल-तवे.

Zu 1) वक्षे रायः; zu 2) ता वामैषे रथानाम् RV. 5, 66, 3; zu 3) und 4) कृत्वे दत्ताय जीवैसे RV. 10, 57, 4; zu 5) प्रेषे भगाय; zu 6) श्रियैसे (श्रियैसे RV.); zu 7) und 8) कर्मण्युपाचरध्ये; zu 9) इन्द्राग्नी आहुर्वैध्ये RV. 6, 60, 13; zu 10) श्रियध्ये; zu 11) und 12) सह मादयेध्ये RV. 6, 60, 13 und पिबध्ये RV.; zu 13) सोममिन्द्राय पातवै; zu 14) दशमे मासि मृतवे RV. 10, 184, 3; zu 15) सर्वदेवेषु गन्तवे, कर्तवे, हर्तवे. Es wird auch सेसेनसे ऽसेन् gelesen.

प्रयै रोहिथै अथथिथै ॥ १० ॥

Auch diese drei sind vedische Infinitive.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

दृशे विख्ये च ॥ ११ ॥

Und auch diese zwei.

शकि णमुल्कमुलौ ॥ १२ ॥

In Verbindung mit शक् haben im Veda $\text{—}\text{+}\text{शम्}$ und $\text{—}\text{—}\text{शम्}$ die Bedeutung von तुम्.

अग्निं वै देवा विभाजं नाशक्रुवन्, अपलुपं नाशक्रुवन्.

ईश्वरे तोसुन्कसुनौ ॥ १३ ॥

In Verbindung mit ईश्वर die Suffixe $\text{—}\text{तोस्}$ und $\text{—}\text{अस्}$.

ईश्वरो ऽभिचरितोः, — विलिखः —, वितुदः.

कृत्यार्थे तवैकेनकेत्यत्वनः ॥ १४ ॥

Die Bedeutung der kṛtja genannten Suffixe haben $\text{—}\text{तवै}$ (vgl. 6, 1, 200. 2, 51), $\text{—}\text{य}$, $\text{—}\text{गन्य}$ und $\text{—}\text{त्व}$.

अन्वेतवै = अन्वेतव्यम्, परिधातवै = परिधातव्यम्; नावगाहे = नावगाहितव्यम्; दिदृक्षेय = दिदृक्षितव्य, शुश्रूषेय = शुश्रूषितव्य; कर्तव्य = कर्तव्य.

अवचक्षे च ॥ १५ ॥

Auch अवचक्षे.

भावलक्षणे स्थेणकृज्वदिचरिहुतमिजनिभ्यस्तोसुन् ॥ १६ ॥

An स्था, इ, क, वद, चर, हु, तम् und जन् wird im Veda $\text{—}\text{तोस्}$ gefügt zur Bezeichnung des Nomen actionis.

आ संस्थातोर्वेद्यां सीदन्ति, पुरा सूर्यस्थोदेतोराधेयः, पुरा वत्सानामवाकताः, पुरा प्रयदितोरग्नीं प्रहोतव्यम्, पुरा प्रचरितोरग्नीध्रोये होतव्याः (Gop. Br. 2, 2, 10), आ होतोरप्रमत्तस्तिष्ठति, आ तमितोरासीत (Taitt. Br. 1, 4, 4, 2), आ विजैनितोः सं भवाम (Taitt. S. 2, 5, 1, 5).

सृपितृदोः कसुन् ॥ १७ ॥

An सृप् und तृद् wird in einem solchen Falle $\text{—}\text{अस्}$ angefügt.

पुरा क्रूरस्य विमेषः (VS. 1, 28), पुरा जत्रुभ्य आतृदः (RV. 8, 1, 12).

अलंखत्वोः प्रतिषेधयोः प्राचां क्त्वा ॥ १८ ॥

In Verbindung mit अलम् und खलु steht nach der Meinung der östlichen Grammatiker der Absolutiv auf $\text{—}\text{त्वा}$ (oder $\text{—}\text{य}$), wenn jene Partikeln ein Verbot ausdrücken.

अलं बाले रुदित्वा, खलु कृत्वा.

उदीचां माडो व्यतीहारे ॥ १९ ॥

Dasselbe Suffix wird nach der Meinung der nördlichen Grammatiker an मा in der Bedeutung „abwechseln“ gefügt.

अपमित्य याचते „er bittet abwechselnd“, wofür auch याचित्वाप मयते gesagt werden kann.

परावरयोगे च ॥ २० ॥

Auch in Verbindung mit dem, was jenseits oder diesseits von Etwas gelegen ist.

अप्राप्य नदीं पर्वतः स्थितः, अतिक्रम्य तु पर्वतं नदी स्थिता. Im ersten Beispiel liegt der Fluss jenseits, im zweiten der Berg diesseits.

समानकर्तृकयोः पूर्वकाले ॥ २१ ॥

Wenn zwei Handlungen denselben Agens haben, bezeichnet der Absolutiv auf $-त्वा$ ($-ल्य$) die in der Zeit vorangehende.

भुत्वा व्रजति.

आभीक्ष्ये णमुल् च ॥ २२ ॥

Findet die Handlung wiederholt statt, so kann auch das Suffix $-ल्यम्$ angefügt werden.

भोजं भोजं oder भुत्वा भुत्वा व्रजति. Zur Wiederholung s. 8, 1, 4.

न यद्यनाकाङ्क्षे ॥ २३ ॥

In Verbindung mit यद् werden die genannten Absolutive nicht angewendet, es sei denn, dass die beiden Handlungen noch eine Ergänzung erfordern.

यद्यमधीते ततः श्रेते, aber यद्यं भुत्वा व्रजति ततो ऽधीते. Es wird auch अनाकाङ्क्षे gelesen.

विभाषायेप्रथमपूर्वेषु ॥ २४ ॥

In Verbindung mit अये, प्रथमम् und पूर्वम् können die Absolutive in dem 3, 4, 21 angegebenen Falle gebraucht werden.

अये, प्रथमं oder पूर्वं भुत्वा oder भोजं व्रजति; man kann aber auch अये u. s. w. भुङ्के ततो व्रजति sagen.

कर्मण्याक्रोशे कृजः खमुज् ॥ २५ ॥

An कृ mit vorangehendem Object wird, wenn geschmäht wird, $-ल्यम्$ angefügt, wobei das vorangehende Nomen das Augment म् erhält.

चोरंकारमा क्रोशति „er schimpft ihn Dieb“.

स्वादुमि णमुल् ॥ २६ ॥

In Verbindung mit स्वादु (welches in diesem Fall das Augment म् erhält) wird $-ल्यम्$ angefügt.

स्वादुंकारं भुङ्के „er versüsst die Speise vor dem Essen“.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

अन्यथैवं कथमित्थं सु सिद्धाप्रयोगश्चेत् ॥ २७ ॥

Desgleichen in Verbindung mit अन्यथा, यद्यम्, कथम् und इत्थम्, wenn nicht hinzugefügt wird, was namentlich anders u. s. w. gemacht wird.

अन्यथाकारं, यद्यंकारं, कथंकारं oder इत्थंकारं भुङ्क्ते, aber अन्यथा कृत्वा शिरो भुङ्क्ते.

यथातथयोरसूयाप्रतिवचने ॥ २८ ॥

Desgleichen bei यथा und तथा bei einer mit Unwillen ausgesprochenen Antwort.

यथाकारं und तथाकारमहं भोक्ष्ये । किं तवानेन ॥

कर्मणि दृशिविदोः साकल्ये ॥ २९ ॥

Auch an दृश् und विद् in Verbindung mit einem Object, wenn es sich um die Gesamtheit desselben handelt.

कन्यादृशं वरयति „er wirbt um jedes Mädchen, das er sieht“, ब्राह्मणवेदं भोजयति „er speist alle Brahmanen, die er kennt“.

यावति विन्दजीवोः ॥ ३० ॥

An विन्द und जीव nach यावत्.

यावद्वेदं भुङ्क्ते „er isst Alles, was er findet“, यावज्जीवमधीते „er studirt, so lange er lebt“.

चर्मोदरयोः पूरेः ॥ ३१ ॥

An पूर nach चर्मन् und उदर.

चर्मपूरं स्तृणाति, उदरपूरं भुङ्क्ते.

वर्षप्रमाण ऊलोपश्चास्यान्यतरस्याम् ॥ ३२ ॥

Desgleichen zur Bezeichnung der Regenmenge, wobei der Vocal ऊ ausfallen kann.

गोष्यदपूरं oder गोष्यदग्रं वृष्टो देवः.

चले क्लोपेः ॥ ३३ ॥

Ferner an das Causativ von क्लृप् nach चेल.

चेलक्लोपं वृष्टो देवः. Die Kāçikā sagt, dass auch die Synonyme von चेल gemeint seien, dass man also auch वस्त्रक्लोपम् und वसनक्लोपम् bilden könne. Vgl. jedoch 1, 1, 68.

निमूलसमूलयोः कषः ॥ ३४ ॥

Auch an कष nach निमूल und समूल.

निमूलकाषं und समूलकाषं कषति.

शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः ॥ ३५ ॥

An पिप् nach शुष्क, चूर्ण und रूक्ष.

शुष्कपिषं, चूर्णपिषं und रूक्षपिषं पिनिष्टि.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

समूलाकृतजीवेषु हनकृज्यहः ॥ ३६ ॥

An हन् nach समूल, an कृ nach अकृत und an हन् nach जीव.

समूलघातं (vgl. 7, 3, 32. 54) हन्ति, अकृतकारं करोति, जीवघातं गृह्णाति. Es wird auch हनकृ^० gelesen.

करणे हनः ॥ ३७ ॥

An हन्, wenn ein Instrumental dabeisteht.

पाणिघातं वेदिं हन्ति, पादघातं भूमिं हन्ति. Zur Form घातम् vgl. 7, 3, 32. 54.

स्नेहने पिषः ॥ ३८ ॥

An पिष् nach dem, womit befeuchtet wird.

उदपेषं und तैलपेषं पिनष्टि.

हस्ते वर्तियहोः ॥ ३९ ॥

An das Causativ von वृत् und an हन्, wenn हस्त als Instrumental dabeisteht.

हस्तवर्तं वर्तयति und हस्तघातं गृह्णाति. Nach der Kāçikā sind gegen 1, 1, 68 auch die Synonyme von हस्त gemeint.

स्वे पुषः ॥ ४० ॥

An पुष् nach स्व.

स्वपोषं पुष्णाति. Auch hier soll nach der Kāçikā unter स्व nicht nur dieses Wort, sondern auch Alles, was unter diesen Begriff gefasst werden kann, gemeint sein. Sie bildet demnach auch आत्मपोषम्, गो^०, पितृ^०, मातृ^०, धन^० und रं^०.

अधिकरणे बन्धः ॥ ४१ ॥

An बन्ध, wenn ein Locativ dabeisteht.

चक्रबन्धम्, कूटबन्धं, मुष्टिबन्धं und चोरकबन्धं वध्नाति.

संज्ञायाम् ॥ ४२ ॥

Desgleichen, wenn ein Name gebildet wird.

क्रौञ्चबन्धं, मयूरिकायबन्धं und अट्टालिकायबन्धं वध्नाति.

कर्त्राजीवपुरुषयोर्नशिवहोः ॥ ४३ ॥

An नश् nach जीव und an वह् nach पुरुष, wenn diese Nomina als Subjecte der Handlung erscheinen.

जीवनाशं नश्यति = जीवो नश्यति, पुरुषघातं वहति = पुरुषः प्रेष्यो भूत्वा वहति.

ऊर्ध्वे शुषिपूरोः ॥ ४४ ॥

An शुष् und पूर् nach ऊर्ध्वं, wenn dieses als Agens erscheint.

ऊर्ध्वशोषं शुष्यति = ऊर्ध्वं शुष्यति, ऊर्ध्वपूरं पूर्यते = ऊर्ध्वं पूर्यते.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

उपमाने कर्मणि च ॥ ४५ ॥

Dasselbe Suffix tritt an Wurzeln in Verbindung mit dem, womit verglichen wird, auch dann, wenn dieses Object ist.

अजकनाशं नष्टः „verloren gegangen wie ein armes Schäfchen“, दूतनिधायं निहितः „verwahrt, wie man Ghee verwahrt“.

कषादिषु यथाविध्यनुप्रयोगः ॥ ४६ ॥

In den 3, 4, 34 fgg. besprochenen Fällen richtet sich das nachfolgende Verbum nach dem vorangehenden.

Auf °कापम् folgt wieder कष्, auf °पेयम् wieder पिप् u. s. w.

उपदंशस्तृतीयायाम् ॥ ४७ ॥

An दंश् nach उप wird das Suffix -३अम् angefügt, wenn ein Instrumental dabeisteht.

मूलकोपदंशं oder मूलकोपदंशं भुङ्क्ते. Vgl. 2, 2, 21.

हिंसार्थानां च समानकर्मकाणाम् ॥ ४८ ॥

In derselben Verbindung auch an Wurzeln in der Bedeutung „weh thun, schlagen“, wenn das Object von „schlagen“ und das des beigefügten Verbums dasselbe ist.

दण्डेनोपघातं oder दण्डोपघातं गाः कालयति „er treibt die Kühe, indem er sie mit einem Stocke schlägt“, aber चोरं दण्डेनोपहत्य गोपालको गाः कालयति. Vgl. 2, 2, 21.

सप्तम्यां चोपपीडरुधकर्षः ॥ ४९ ॥

An पीड्, रुध् und कर्ष् nach उप auch in Verbindung mit einem Locativ.

पाश्र्वाभ्यामुपपीडे, पाश्र्वायोरुपपीडे oder पाश्र्वापपीडे शेते; व्रजेनोपरोधं, व्रज उपरोधं oder व्रजोपरोधं गाः स्थापयति; पाणिनोपकर्षं, पाणायुपकर्षं oder पाण्युपकर्षं धानाः सं गृह्णाति. Vgl. 2, 2, 21.

समासत्तौ ॥ ५० ॥

In derselben Verbindung auch sonst, wenn von einem Aneinandergerathen die Rede ist.

केशैर्वाहं, केशेषु वाहं oder केशवाहं युध्यन्ते; eben so हस्तैर्वाहम्, हस्तेषु वाहम् oder हस्तवाहम्. Vgl. 2, 2, 21.

प्रमाणे च ॥ ५१ ॥

Auch bei Angabe des Maasses.

द्रुहोलेनोत्कर्षं, द्रुहूल उत्कर्षं oder द्रुहूलोत्कर्षं खगिडकां छिनत्ति. Vgl. 2, 2, 21.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

अपादाने परीप्सायाम् ॥ ५२ ॥

In Verbindung mit einem Ablativ zur Bezeichnung der Hast.

शय्याया उत्थायं oder शय्योत्थायं धावति; रन्धापकपं पयः पिबति, भाष्ट्रापकपं मृगपान्भक्षयति.
Vgl. 2, 2, 21.

द्वितीयायां च ॥ ५३ ॥

In einem solchen Falle auch in Verbindung mit einem Accusativ.

यष्टिं ग्राहं oder यष्टिग्राहं युध्यन्ते. Vgl. 2, 2, 21.

स्वाङ्गे ऽध्रुवे ॥ ५४ ॥

Auch in Verbindung mit einem ablösbaren Körpertheil im Accusativ.

अग्निनिर्वाणं जल्पति, भृविक्षेपं कथयति, aber उत्तिष्ठ्य शिरः कथयति. अध्रुवं स्वाङ्गम् soll einen Körpertheil bezeichnen, dessen Entfernung nicht den Tod herbeiführt. Vgl. 6, 2, 177.

परिक्लिश्यमाने च ॥ ५५ ॥

Aber auch mit einem anderen Körpertheil, wenn es sich nur um einen Schmerz desselben handelt.

उरःपेपं und शिरःपेपं युध्यन्ते.

विशिपतिपदिस्कन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः ॥ ५६ ॥

विश, पत्, पद् und स्कन्द् verbinden sich im Absolutiv auf $-\pm\text{अम्}$ mit einem Accusativ, wenn man ausdrücken will, dass jedes Object dieses Namens bei der Handlung einbegriffen ist, oder dass die Handlung bei diesem Object sich stets wiederholt.

गेहानुप्रवेशमास्ते bedeutet sowohl „in jedem Hause, das er betritt, setzt er sich“ als auch „so oft er ein Haus betritt, setzt er sich“. Eben so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम् und गेहावस्कन्दम्. Wenn keine Composition stattfindet, wird nach 8, 1, 4 das Object oder der Absolutiv doppelt gesetzt, je nachdem das „jedes“ oder das „so oft“ hervortreten soll. गेहं गेहमनुप्रवेशमास्ते oder गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशमास्ते u. s. w.

अस्यतितृषोः कियान्तरे कालेषु ॥ ५७ ॥

अस्, अस्यति und तृप् werden im Absolutiv auf $-\pm\text{अम्}$ mit einer Zeitbestimmung im Accusativ verbunden, wenn eine Unterbrechung der Handlung ausgedrückt werden soll.

द्रुहमत्यासं oder द्रुहात्यासं गाः पाययति „er trinkt die Kühe mit Ueberspringung von zwei Tagen“, d. i. „jeden dritten Tag“; द्रुहं तर्पं oder द्रुहतर्पं गाः पाययति „er tr. d. K., indem er sie immer zwei Tage dursten lässt“.

नाम्यादिशियहोः ॥ ५८ ॥

An दिश् nach आ und an यद् wird in Verbindung mit नामन् im Accusativ das Suffix $-\pm\text{अम्}$ gefügt.

नामादेशम् und नामयाहमा चटे.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

अव्यये ऽयथाभिप्रेताख्याने कृञः क्वाणमुलौ ॥ ५९ ॥

An क in Verbindung mit einem Indeclinabile werden die Suffixe --त्वा und --त्तम् gefügt, wenn Etwas auf eine unerwünschte Weise mitgetheilt wird.

Auf die Mittheilung einer angenehmen Nachricht mit leiser Stimme sagt man: किं तर्हि दृष्टं नीचैः कृत्वा, नीचैः कृत्य oder नीचैः कारमा चत्ते; auf die Mittheilung einer unangenehmen Nachricht mit lauter Stimme: किं तर्हि दृष्टं लोच्यैः कृत्वा, लोच्यैः कृत्य oder लोच्यैः कारमा चत्ते. Vgl. 2, 2, 22.

तिर्यच्यपवर्गे ॥ ६० ॥

Auch in Verbindung mit तिर्यच् Adv. (d. i. तिर्यक्) in der Bedeutung „zu Ende führen“.

तिर्यक्कृत्वा, तिर्यक्कृत्य oder तिर्यक्कारं गतः = समाप्य गतः. Vgl. 2, 2, 22.

स्वाङ्गे तस्प्रत्यये कृभ्वोः ॥ ६१ ॥

Dieselben Suffixe treten an कृ und भृ in Verbindung mit einem Worte, das einen Körpertheil bezeichnet, wenn das Suffix तस् daran gefügt ist.

मुखतः कृत्वा, मुखतः कृत्य oder मुखतः कारं गतः; मुखतो भृत्वा, मुखतो भूय oder मुखतो भागं गतः. Eben so mit पृष्ठतस्. Vgl. 2, 2, 22.

नाधार्यप्रत्यये च्यर्थे ॥ ६२ ॥

Auch in Verbindung mit einem Worte, das mit einem Suffix im Sinne von ना oder धा (s. 5, 2, 27. 3, 42 fgg.) versehen ist in der Bedeutung „dazu machen oder werden, was Etwas vorher nicht gewesen ist“.

नाना कृत्वा, नानाकृत्य oder नानाकारं गतः, eben so mit विना, द्विधा, द्वैधम् u. s. w. Vgl. 2, 2, 22.

तूष्णीमि भुवः ॥ ६३ ॥

In derselben Bedeutung an भृ mit तूष्णीम्.

तूष्णीं भृत्वा, तूष्णीं भूय oder तूष्णीं भागम्. Vgl. 2, 2, 22.

अन्वच्यानुलोम्ये ॥ ६४ ॥

Desgleichen in Verbindung mit अन्वच् Adv. (d. i. अन्वक्) in der Bedeutung „willfahren“.

अन्वभूत्वा, अन्वभूय oder अन्वभावमास्ते.

शकधृषज्ञाग्लाघटभलभक्रमसहार्हास्त्यर्थेषु तुमुन् ॥ ६५ ॥

In Verbindung mit शक् u. s. w. und mit einem Verbum in der Bedeutung „da sein“ steht der Infinitiv auf --तुम् .

शक्नोति, धृष्यति, जानाति, म्लायति, घटते, आ रभते, लभते, प्र क्रमते, सहते, अर्हति, अस्ति, भवति oder विद्यते भोक्तुम्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

पर्याप्तिवचनेष्वलमर्थेषु ॥ ६६ ॥

Desgleichen in Verbindung mit अलम् und seinen Synonymen, wenn diese Wörter ein Vermögen zu Etwas ausdrücken.

अलं, पर्याप्तो oder पारयति भोक्तुम्.

कर्तरि कृत् ॥ ६७ ॥

Ein krt genanntes Suffix bezeichnet (in der Regel) den Agens.

भयगेयप्रवचनीयोपस्थानीयजन्याप्लाव्यापात्या वा ॥ ६८ ॥

भय्य u. s. w. können den Agens bezeichnen.

भय्यः = भवत्यसौ, गेयो माणवकः साम्नाम्, प्रवचनीयो गुरुः स्वाध्यायस्य, उपस्थानीयो जन्तेवासो गुरोः, जन्यः = जायते असौ, आप्लाव्यः = आ प्लवते असौ, आपात्यः = आ पतत्यसौ. Daneben auch die 3, 4, 70 angegebenen Bedeutungen.

लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः ॥ ६९ ॥

Ein Verbum finitum bezeichnet (ausser dem Agens) auch das Object, bei intransitiven Verben auch die impersonal aufgefasste Handlung.

गच्छति ग्रामं देवदत्तः, गम्यते ग्रामो देवदत्तेन; आस्ते देवदत्तः, आस्यते देवदत्तेन.

तयोरेव कृत्यक्तखलर्थाः ॥ ७० ॥

Nur dieses Beides bezeichnen die krtja genannten Suffixe, das Participialsuffix --त und die Wörter wie सुकर u. s. w.

कर्तव्यः कटो भवता und आसितव्यं भवता, कृतः कटो भवता und आसितं भवता, सुकरो कटो भवता und ईषदाढंभवं भवता.

आदिकर्मणि क्तः कर्तरि च ॥ ७१ ॥

Wenn das Suffix --त eine beginnende Handlung ausdrückt, bezeichnet es auch den Agens.

प्रभुक्त ओदनो देवदत्तेन, प्रभुक्तं देवदत्तेन und प्रभुक्त ओदनं देवदत्तः.

गत्यर्थाकर्मकश्चिषशीङ्स्थासवसजनरुहजीर्यतिभ्यश्च ॥ ७२ ॥

Desgleichen bei Verben mit der Bedeutung „gehen“, bei intransitiven Verben und bei श्लिष u. s. w.

गतो ग्रामं देवदत्तः, गतो देवदत्तेन ग्रामः und गतं देवदत्तेन; ग्लानो भवान् und ग्लानं भवता; उपश्लिष्टो गुरुं भवान्, उपश्लिष्टो गुरुर्भवता und उपश्लिष्टं भवता; उपश्रयितो गुरुं भवान्, उपश्रयितो गुरुर्भवता und उपश्रयितं भवता; उपस्थितो गुरुं भवान्, उपस्थितो गुरुर्भवता und उपस्थितं भवता; उपासितो गुरुं भवान्, उपासितो गुरुर्भवता und उपासितं भवता; अनूषितो गुरुं भवान्, अनूषितो गुरुर्भवता und अनूषितं भवता; अनुजातो माणवको माणविकाम्, अनुजाता माणवकेन माणविका und अनुजातं माणवकेन; आरुढो वृक्षं भवान्, आरुढो वृक्षो भवता und आरुढं भवता; अनुजीर्णो वृक्षो देवदत्तः, अनुजीर्णो वृक्षो देवदत्तेन und अनुजीर्णं देवदत्तेन. Die im Sûtra erscheinenden Intransitiva müssen wegen des vorangehenden अकर्मक als Transitiva gefasst werden, wozu sie nur in Verbindung mit Präpositionen werden.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93.

दाशगोमै संप्रदाने ॥ ७३ ॥

In दाश und गोघ्न drückt das Suffix einen Dativbegriff aus.

दाशः = दाशन्ति तस्मै, गोघ्नः = तस्मै दातुं गां घ्नन्ति.

भीमादयो ऽपादाने ॥ ७४ ॥

In भीम u. s. w. den Ablativbegriff.

भीम ist derjenige, vor dem man sich fürchtet.

ताभ्यामन्यचोणादयः ॥ ७५ ॥

Die unâdi genannten Suffixe drücken andere Begriffe als diese beiden aus.

Vgl. zu 3, 3, 1.

क्तो ऽधिकरणे च ध्रौव्यगतिप्रत्यवसानार्थेभ्यः ॥ ७६ ॥

—त, das an Wurzeln in der Bedeutung von „verharren am Platze“, „gehen“ und „zu sich nehmen“ gefügt wird, bezeichnet auch den Ort der Handlung.

इदमेवामासितम्, यातम् und भुक्तम् „hier haben sie gegessen, sind sie gegangen, haben sie gegessen“.

3, 4, 77. लस्य ॥ ७७ ॥

In den folgenden Sûtra ist लस्य d. i. „an die Stelle der in ihrer Gesamtheit als ल bezeichneten Personalendungen der verschiedenen Tempora und Modi“ zu ergänzen.

तिप् तस् भि सिप् थस् थ मिव्वस् मस् तातां भ् यासाथां ध्व- मिडुहि महिड् ॥ ७८ ॥

Es sind dies zunächst ति, तस्, भि (für भ् wird in der Folge अन्त् oder अत् substituiert); सि, थस्, थ; मि, वस्, मस्; त, आताम्, भ् (für भ् wird später अन्त् oder अत् substituiert); यास्, आथाम्, ध्वम्; इ, वहि und महि.

Im Activum erscheinen die primären Endungen, im Medium die secundären, aus denen im folgenden Sûtra die primären sich auf die einfachste Weise ergeben.

टित आत्मनेपदानां टेरे ॥ ७९ ॥

Für den letzten Vocal nebst dem etwa darauf folgenden Consonanten der medialen Personalendungen wird im Präsens u. s. w. ए substituiert.

Auf diese Weise erhalten wir zunächst die Personalendungen ते, आते, भे (für भ् wird später अन्त् oder अत् substituiert), आथे, ध्वे, ए, महे und वहे.

यासः से ॥ ८० ॥

Für यास् wird im Präsens u. s. w. से substituiert.

लिटस्त्भयोरेशिरेच् ॥ ८१ ॥

Im Perfectum wird ए für das mediale त und इरै für das mediale भ substituiert.

परस्मैपदानां णलतुसुस्थलधुसण्वमाः ॥ ८२ ॥

Für die activen Personalendungen werden im Perfectum substituiert: —१अ, अतुस्, उस्, —१घ, अयुस्, अ, —१अ, व und म.

विदो लटो वा ॥ ८३ ॥

An विद् können diese Endungen im Präsens antreten.

वेत्ति oder वेद, वित्तस् oder विदतुस्, विदन्ति oder विदुस्, वेत्सि oder वेत्य, वित्यस् oder विदयुस्, वित्य oder विद, वेत्सि oder वेद, विदुस् oder विद्, विद्वस् oder विद्व.

ब्रुवः पञ्चानामादित आहो ब्रुवः ॥ ८४ ॥

Desgleichen an ब्रू die fünf ersten, wobei आह् für ब्रू substituiert wird.

आह्, आहृतुस्, आहुस्, आत्य und आहयुस् oder ब्रवीति, ब्रूतस्, ब्रुवन्ति, ब्रवीषि und ब्रूयस्.

लोटो लङ् ॥ ८५ ॥

Die Personalendungen beim Imperativ sind wie beim Imperfectum.

Dieses Sûtra lehrt uns, dass die Endungen ताम्, तम्, त, व und म des Activs mit denen des Imperfects zusammenfallen; die Uebereinstimmung der medialen Endungen आताम्, आयाम् und ध्वम् ergibt sich schon aus 3, 4, 78. Die abweichenden Endungen werden später besonders besprochen.

एरुः ॥ ८६ ॥

Für इ wird im Imperativ उ substituiert.

Diese Regel betrifft nur die Endungen त्ति und भि, für welche तु und भु (d. i. अन्तु oder अन्तु) substituiert werden; die übrigen इ werden in den nächst folgenden Sûtra behandelt.

सेर्षपिच्च ॥ ८७ ॥

Für सि wird im Imperativ betontes हि substituiert.

लुनीहि, राघुहि. Als अपित् ist हि nach 1, 2, 4 auch ङित्, d. i. davor findet kein Guṇa statt.

वा छन्दसि ॥ ८८ ॥

Im Veda ist dieses हि auch unbetont.

युयोधि, प्रोखाहि und प्रोखीहि. Als पित् ist es nach 1, 2, 4 nicht ङित्; vgl. 6, 4, 103.

मेर्निः ॥ ८९ ॥

Für मि wird im Imperativ नि substituiert.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

आमेतः ॥ ९० ॥

Für das nach 3, 4, 79 substituirte ए wird im Imperativ आम् substituiert.

Das folgende Sûtra gibt die Ausnahme.

सवाभ्यां वामौ ॥ ९१ ॥

Für ein solches ए nach स् wird व, nach व् aber अम् substituiert.

एचस्य und एचध्वम्.

आडुत्तमस्य पिच्च ॥ ९२ ॥

Das Suffix der letzten (unserer ersten) Person erhält im Imperativ das Augment आ, und das ganze Suffix ist tonlos.

करवाणि, करवाव, करवाम, करवे, करवावहे und करवामहे. Vgl. das folgende Sûtra.

एत ऐ ॥ ९३ ॥

Für ए dieser Personalendung wird ऐ substituiert.

करवे, करवावहे und करवामहे.

लेटो ऽडाटौ ॥ ९४ ॥

Die Personalendungen des Conjunctivs erhalten die Augmente अ und आ.

जोषिषत्, तारिषत्, मन्दिषत्; पताति, आद्ययाति. Ueber das vorangehende स s. 3, 1, 34.

आत ऐ ॥ ९५ ॥

Für आ in einer solchen Personalendung wird ऐ substituiert.

मन्त्रयेते, मन्त्रयेये, करयेते, करयेये.

वैतो ऽन्यच्च ॥ ९६ ॥

Für ए einer solchen Personalendung kann ऐ substituiert werden, aber nicht in dem im vorangehenden Sûtra angegebenen Falle.

शये, ईंशे, गृह्यान्ते, उच्यन्ते, aber auch दधमे. Dagegen kann in मन्त्रयेते u. s. w. kein ऐ eintreten.

इतश्च लोपः परस्मैपदेषु ॥ ९७ ॥

Im Activum kann auch ein auslautendes इ abfallen.

जोषिषत्, तारिषत्, मन्दिषत्, aber auch पताति, आद्ययाति.

स उत्तमस्य ॥ ९८ ॥

Desgleichen ein auslautendes स् in der letzten (unserer ersten) Person.

करवावम् oder करवाव, करवामम् oder करवाम.

नित्यं ङितः ॥ ९९ ॥

Im Imperfectum u. s. w. fällt dieses स् stets ab.

अपचाव, अपचाम u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

इतश्च ॥ १०० ॥

Desgleichen das auslautende इ (im Activum).

अपचत्, अपाक्षीत् u. s. w.

तस्यस्यमिपां तांततामः ॥ १०१ ॥

Für तस्, यस, य und मि werden der Reihe nach ताम्, तम्, त und अम् substituiert.

अपचताम्, अपचतम्, अपचत und अपचम्; अपाक्ताम्, अपाक्तम्, अपाक्त und अपाक्षम् u. s. w.

लिङः सीयुट् ॥ १०२ ॥

Die Personalendungen des Optativs und Precativs erhalten das Augment सीय्.

Im Potential fällt das स् dieses Augments nach 7, 2, 79 ab, das य् vor consonantisch anlautenden Personalendungen nach 6, 1, 66. Auf diese Weise erhalten wir पचेत्, पचेयाताम् und nach 3, 4, 105 पचेरन्. Für den Precativ ergeben sich aus unserm Sûtra mit Berücksichtigung von 6, 1, 66 पक्षीष्ट, पक्षीयास्ताम् und पक्षीरन्.

यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो ङिच्च ॥ १०३ ॥

Vor den Personalendungen des Activs wird betontes —यास् hinzugefügt.

Im Potential fällt das स् nach 7, 2, 79 ab. So erhalten wir die Formen कुर्यात्, कुर्याताम् und mit Berücksichtigung von 3, 4, 108 und 6, 1, 96 कुर्युस्. Für den Precativ gibt das folgende Sûtra noch eine besondere Bestimmung.

किदाशिषि ॥ १०४ ॥

Im Precativ bewirkt dieses Augment eine geringere Schwächung des Wurzelvocal.

इष्यात्, इष्यास्ताम् und इष्यासुस्; जाग्यात् Potential, aber जागर्यात् Precativ.

भस्य रन् ॥ १०५ ॥

Für die Endung der ersten (unserer dritten) Person Pl. Med. wird रन् substituiert.

पचेरन्, कषीरन्.

इटो ऽत् ॥ १०६ ॥

Für die Endung der dritten (unserer ersten) Sg. Med. wird अ substituiert.

पचेय, कषीय.

सुट् तिथोः ॥ १०७ ॥

Die mit त् und य् anlautenden Personalendungen erhalten das Augment स्.

Im Potential fällt dieses Augment nach 7, 2, 79 ab. Für den Precativ ergeben sich die Formen कषीष्ट, कषीयास्ताम्, कषीष्टास् und कषीयास्याम्.

3, 1, 1. 2. 3. 91—93. 4, 77.

भेजुस् ॥ १०८ ॥

Für die Endung der ersten (unserer dritten) Person Pl. Act. wird उस् substituiert.

पच्युस्, दृष्यामुस्.

सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च ॥ १०९ ॥

Desgleichen im Aorist mit स und im Imperfectum der reduplicirten Verba und विद्.

अकार्युस्, अत्रिभयुस् und अविदुस्.

आतः ॥ ११० ॥

Desgleichen im Wurzelaorist der auf आ auslautenden Wurzeln.

अदुस्, अधुस्, अस्युस्.

लङः शाकटायनस्यैव ॥ १११ ॥

Im Imperfectum der auf आ auslautenden Wurzeln nur nach der Meinung Qākaṭājana's.

अयुस्, अवुस्, nach den Uebrigen aber अयान् und अवान्.

द्विषश्च ॥ ११२ ॥

Auch bei द्विष् nach der Meinung desselben.

अद्विषुस्, nach den Uebrigen aber अद्विषन्.

तिङ्शित् सार्वधातुकम् ॥ ११३ ॥

Alle Personalendungen und alle Suffixe mit stummem ङ् heißen sârvadhâtuka.

Ausnahmen in 3, 4, 115 fg.

आर्धधातुकं शेषः ॥ ११४ ॥

Alle übrigen Suffixe, die an eine Wurzel gefügt werden, heißen ârdhadhâtuka.

लिट् च ॥ ११५ ॥

Auch die Personalendungen des Perfects.

लिङाशिषि ॥ ११६ ॥

Desgleichen die des Precativs.

+3,1,91-93. **छन्दस्युभयथा ॥ ११७ ॥**

4, 77. Im Veda wird diese Unterscheidung nicht immer beachtet.

In वर्धन्तु in der Bedeutung von वर्धयन्तु soll die Personalendung ârdhadhâtuka sein und daher der Abfall des Causativsuffixes nach 6, 4, 51. In स्वस्ति soll das Suffix

3, 1, 1. 2. 3.

sārvadhātuka sein, daher keine Substitution von भू für अस् nach 2, 4, 52. In (वि) ग्रयिचरे und मुन्चिरे soll die Personalendung sārva dh. sein, daher die Anwendung der Regeln 3, 1, 74 und 6, 4, 87. (उप) स्येयाम soll der Bedeutung nach Precativ sein, aber nach zweimaliger Verwechslung der Suffixe das Aussehen eines Potentials erhalten haben.

॥ इति तृतीयस्याध्यायस्य चतुर्थः पादोऽध्यायश्च समाप्तः ॥

इचाप्प्रातिपदिकात् ॥ १ ॥

4, 1, 1.

Die nun folgenden Suffixe treten an die mit ई oder आ gebildeten Feminina und an Nominalstämme.

Da die Femininsuffixe ई und आ weder kṛt noch taddhita sind, ist der darauf ausgehende Lautcomplex kein Nominalstamm (Prātipadika); vgl. 1, 2, 45. 46.

स्वौ जसमौट्छष्टा भ्याम् भिस् डे भ्याम् भ्यस् ङसि भ्याम् भ्यस्
ङसोसाम् ङचोस् सुप् ॥ २ ॥

Die Casussuffixe sind Nomin.: स् (सु), औ und अस् (जस्); Acc.: अम्, औ (औट्) und अस् (शस्); Instr.: आ (टा), भ्याम् und भिस्; Dat.: ऐ (डे), भ्याम् und भ्यस्; Abl.: अस् (ङसि), भ्याम् und भ्यस्; Gen.: अस् (ङस्), औस् und आम्; Loc.: इ (ङि), औस् und सु (सुप्).

Die Casussuffixe sind nach 3, 1, 4 in der Regel tonlos.

स्त्रियाम् ॥ ३ ॥

4, 1, 3.

Die nun folgenden Suffixe bezeichnen das Femininum.

अजाद्यतष्टाप् ॥ ४ ॥

An अज u. s. w. und an auf अ auslautende Nominalstämme wird आ gefügt.

अज u. s. w. werden besonders genannt, damit man von diesen das Femininum nicht nach 4, 1, 20. 63 anders bildet.

ऋन्नेभ्यो ङीप् ॥ ५ ॥

An auf ऋ und न auslautende Nominalstämme tritt ई.

कर्त्रो, दण्डिनी.

उगितश्च ॥ ६ ॥

Desgleichen an Nominalstämme, die mit einem ein stummes उ oder ऋ enthaltenden Suffix gebildet sind.

Hierher gehören z. B. die Adjectiva auf मत् und वृत्, weil diese Suffixe मतुप् und वृतुप् heissen; desgleichen die Participia auf अत्, weil dieses Suffix अतु lautet.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3.

वनो र च ॥ ७ ॥

Bei auf वन् auslautenden Stämmen wird zugleich र् für न् substituiert.
धीवरी von धीवन्, पीवरी von पीवन्.

पादो ऽन्यतरस्याम् ॥ ८ ॥

Ein auf पाद् auslautender Stamm kann ई anfügen.
द्विपाद् oder द्वीपदी. Vgl. 5, 4, 140. 6, 4, 130.

टावृचि ॥ ९ ॥

Zur Bezeichnung eines Verses tritt आ an पाद्.
त्रिपदा ऋक् „ein dreistolliger Vers“. Vgl. 5, 4, 140. 6, 4, 130.

न षट्स्वसादिभ्यः ॥ १० ॥

An die shash genannten Zahlwörter (s. 1, 1, 24) sowie an स्वस्व u. s. w. tritt kein Femininsuffix an.

मनः ॥ ११ ॥

Auch nicht an die auf मन् auslautenden Stämme.
सोमा, सोमानो. Ausnahme zu 4, 1, 5.

अनो बहुव्रीहेः ॥ १२ ॥

Auch nicht an einen auf अन् auslautenden Bahuvrihi.
सुपर्वा, सुपर्वाणां.

डाबुभाभ्यामन्यतरस्याम् ॥ १३ ॥

In den beiden zuletzt genannten Fällen kann auch आ antreten, wovor अन् abfällt.

पामा, पामे oder पामा, पामानो; बहुराजा, राजे oder राजा, राजानो.

4, 1, 14. अनुपसर्जनात् ॥ १४ ॥

Die nun folgenden Regeln gelten nicht für Nominalstämme, die im Compositum als untergeordnete Glieder erscheinen.

Von कुरुचर lautet das Femininum nach 4, 1, 15 चरी, vom Bahuvrihi बहुकुरुचर aber चरा nach 4, 1, 4.

टिड्ढाणञ्द्वयसज्दध्माच्चतयपठक्ठञ्कञ्करपः ॥ १५ ॥

ई tritt an auf अ auslautende Nominalstämme, die mit folgenden Suffixen gebildet sind: mit einem ein stummes ट enthaltenden, एय (ठ), -अ (अण् कृत्) und -अ (अण् तद्ध.), -अ, द्वयसे, दध्मे, मात्रे, तय, -के oder -इके (ठक् तद्ध.), -क oder -इक (ठञ् तद्ध.), -अ (कृत्) und -अ (कृत्).

3, 1. 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

कुरुचरी von चर (das nach 3, 2, 16 mit ट gebildet ist), सोपगयी, कुम्भकारी und श्रोपगयी, श्रोत्सी, ऊरुद्वयी, ऊरुद्वयी, ऊरुमात्री, पञ्चतयी, आत्तिकी, लावणिकी, यादृशी, नश्यरी. Der Auslaut des Stammes fällt vor ई ab nach 6, 4, 148.

यजश्च ॥ १६ ॥

Desgleichen an einen mit taddh. य gebildeten Stamm.

गार्गी von गार्ग्य. Vgl. 6, 4, 150.

प्राचां ष्फ तद्धितः ॥ १७ ॥

Nach der Meinung der östlichen Grammatiker tritt an dieses य तद्ध. आयन an, und an dieses betontes ई (wegen des य in ष्फ).

गार्ग्यायणी = गार्गी.

सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्यः ॥ १८ ॥

An लोहित u. s. w. bis कत tritt das eben genannte Suffix stets an.

लोहितायनी u. s. w. und कात्यायनी. Warum wird nicht कतान्तेभ्यः gesagt?

कौरव्यमाण्डूकाभ्यां च ॥ १९ ॥

Desgleichen an कौरव्य und माण्डूक.

कौरव्यायणी und माण्डूकायनी.

वयसि प्रथमे ॥ २० ॥

An einen Nominalstamm auf अ, der ein Geschöpf im ersten Alter bezeichnet, tritt ई.

कुमारी, किशोरी, वरकरी.

द्विगोः ॥ २१ ॥

Desgleichen an einen Dvigu.

पञ्चपूली „fünf Büschel als Einheit gefasst“.

अपरिमाणविस्तारचितकम्बल्येभ्यो न तद्धितलुकि ॥ २२ ॥

Nicht aber an einen auf अ auslautenden Dvigu, dessen zweites Glied etwas Anderes als ein Maass bezeichnet (unter diesen aber auch nicht an विस्त, अचित und कम्बल्य), wenn bei der Composition ein taddhita-Suffix abgefallen ist.

Nach 5, 1, 28 ist पञ्चाश्व ohne Suffix so v. a. „für fünf Pferde erstanden u. s. w.“, eben so verhält es sich mit द्विविस्त, द्वाचित und द्विकम्बल्य. Das Femininum dieser Composita geht also nach 4, 1, 4 auf आ aus; dagegen bildet man von द्वादक u. s. w. das Femininum auf ई.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

काण्डान्ताक्षेत्रे ॥ २३ ॥

Auch nicht an einen adjectivischen Dvigu auf काण्ड, wenn von einem Felde die Rede ist.

द्विकाण्डा क्षेत्रभक्तिः, aber द्विकाण्डो रज्जुः.

पुरुषात्प्रमाणे ऽन्यतरस्याम् ॥ २४ ॥

Nach Belieben an einen solchen Dvigu auf पुरुष, wenn ein Maass bezeichnet wird.

द्विपुरुषा oder °धी परिखा „ein zwei Manneslängen tiefer Graben“, aber nur द्विपुरुषा — द्वाभ्यां पुरुषाभ्यां क्रीता.

बहुव्रीहेरुधसो ङीष् ॥ २५ ॥

Am Ende eines Bahuvrihi erhält ऊधस् betontes ई.

घटोधी, कुण्डोधी. Ueber die Substitution von अन् s. 5, 4, 131.

संख्याव्ययादेर्ङीप् ॥ २६ ॥

Geht in einem solchen Bahuvrihi ein Zahlwort oder ein Indeclinabile voran, so tritt ई an.

द्वुधी, अष्टुधी, निरुधी.

दामहायनान्ताच्च ॥ २७ ॥

Nach denselben Wörtern auch wenn der Bahuvrihi auf दामन् oder हायन auslautet.

द्विदाम्नी, द्विहायनी.

अन उपधालोपिनो ऽन्यतरस्याम् ॥ २८ ॥

An einen auf अन् auslautenden Bahuvrihi kann ई treten, wenn अ dem Ausfall unterworfen ist.

बहुराज्ञी, °राजन् (nach 4, 1, 12) oder °राज्ञा (nach 4, 1, 13).

नित्यं संज्ञाछन्दसोः ॥ २९ ॥

Bei einem Namen und im Veda wird an einen solchen Bahuvrihi stets ई gefügt.

सुराज्ञी und अतिराज्ञी (Namen von Dörfern); पञ्चदाम्नी गाँ; समानमूर्ध्नि.

केवलमामकभागधेयपापापरसमानार्यकृतसुमङ्गलभेषजाच्च ॥ ३० ॥

Auch an केवल u. s. w. wird im Veda ई angefügt.

केवली, मामकी, भागधेयी, पापी, अपरी, समानी, आर्यकृती, सुमङ्गली und भेषजी, in der klassischen Sprache aber केवला. मामिका u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

राचेश्चाजसौ ॥ ३१ ॥

Auch रात्रि erhält im Veda ई, aber nicht im Nomin. Pl.

अन्तर्वत्पतिवतोर्नुक् ॥ ३२ ॥

An अन्तर्वत् und पतिवत् wird न् vor ई hinzugefügt.

अन्तर्वत्री, पतिवत्री.

पत्युर्नो यज्ञसंयोगे ॥ ३३ ॥

Für das इ von पति wird न् vor ई substituiert, wenn die Genossin am Opfer bezeichnet werden soll.

पत्नि वाचं यच्छ, aber यामस्य पतिरियं ब्राह्मणी. Da पत्नी auch schlechtweg „Gattin“ bedeutet, so soll diese, wie Patanğali sagt, nach der Aehnlichkeit mit jener so heissen!

विभाषा सपूर्वस्य ॥ ३४ ॥

Nach Belieben tritt dieses ein, wenn ein anderes Wort vorangeht.

वृद्धपति oder वृद्धपत्नी.

नित्यं सपत्न्यादिषु ॥ ३५ ॥

In सपत्नी u. s. w. tritt der Fall stets ein.

पूतक्रतोरै च ॥ ३६ ॥

In पूतक्रतु wird ये für उ vor ई substituiert.

पूतक्रतायी.

वृषाकप्यमिकुसितकुसीदानामुदात्तः ॥ ३७ ॥

In वृषाकपि u. s. w. ist dieses Substitut betont.

वृषाकप्यायी, अमनायी, कुसितायी und कुसीदायी.

मनोरौ च ॥ ३८ ॥

In मनु kann auch औ für उ substituiert werden.

मनायी oder मनायी.

वर्णादनुदात्तात् तोपधात् तो नः ॥ ३९ ॥

An einen Stamm, der eine Farbe bezeichnet und auf unbetontes अ auslautet, dem ein त् vorangeht, kann ई gefügt werden, wobei न् für त् substituiert wird.

येता oder येनी, प्रयेता oder प्रयेनी, हेरिता oder हेरिणी, aber nur प्रयेतो.

अन्यतो डीष् ॥ ४० ॥

Geht kein त् voran, so wird betontes ई angefügt.

सारङ्गी, कल्पायी, शयली.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

षिन्नैरादिभ्यश्च ॥ ४१ ॥

Ein solches betontes ई wird auch an Stämme gefügt, die mit einem ein-
stummes प् enthaltenden Suffix gebildet sind, so wie an गौर u. s. w.

नर्तकी von नर्तक, welches nach 3, 1, 145 das Suffix ल्युन् enthält; गौरी u. s. w.

जानपदकुण्डगोणस्थलभाजनागकालनीलकुशकामुककवरादृत्य- मत्रावपनाकृत्रिमाश्राणास्थौल्यवर्णानाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छा- केशवेषेषु ॥ ४२ ॥

Desgleichen an 1) जानपद, 2) कुण्ड, 3) गोण, 4) स्थल, 5) भाज, 6) नाग, 7) काल,
8) नील, 9) कुश, 10) कामुक und 11) कवर, wenn der Reihe nach Folgendes
damit gemeint ist: 1) दृत्ति, 2) अमत्र, 3) आवपन, 4) अकृत्रिमा, 5) आश्राणा, 6) स्थौल्य,
7) वर्ण, 8) अनाच्छादन, 9) अयोविकार, 10) मैथुनेच्छा und 11) वेष.

Alle वेश st. वेष.

शोणात्प्राचाम् ॥ ४३ ॥

An शोण tritt betontes ई nach der Meinung der östlichen Grammatiker.

शोणी und शोणा वडवा.

वोतो गुणवचनात् ॥ ४४ ॥

An einen Stamm auf उ, der eine Eigenschaft bezeichnet, kann betontes
ई treten.

पटु oder पट्टी, मटु oder मट्टी.

बह्नादिभ्यश्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen an बहु u. s. w.

बहु oder बह्वी u. s. w.

नित्यं छन्दसि ॥ ४६ ॥

Im Veda tritt an diese Stämme stets betontes ई an.

भुवश्च ॥ ४७ ॥

Desgleichen an भु.

विभ्वी, प्रभ्वी, सुभ्वी.

पुंयोगादाख्यायाम् ॥ ४८ ॥

Desgleichen zur Bezeichnung der Frau in Beziehung zu ihrem Manne.

गणकी = गणकस्य स्त्री, eben so महामात्री, प्रष्टी, प्रचरी.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमारण्ययवयवनमातुलाचार्याणामा-

नुक् ॥ ४९ ॥

इन्द्र u. s. w. erhalten vor diesem betonten ई das Augment आन्.

इन्द्राणी, वरुणानी, भवानो, शर्वाणी, रुद्राणी, मृडानी, हिमानी, अरण्यानी, यवानो, यवनानी, मातुलानी und आचार्यानी (sic).

क्रीतात्करणपूर्वात् ॥ ५० ॥

An क्रीत tritt betontes ई an, wenn ein im Instrumental gedachtes Wort vorangeht.

यस्त्रक्रीती = यस्त्रेण क्रीता, यसनक्रीतो.

क्तादल्याख्यायाम् ॥ ५१ ॥

Desgleichen an ein Particip auf -त in gleichem Falle als Ausdruck eines geringen Maasses.

अभ्रविलिप्तो द्यौः „ein nur mit wenigen Wolken bezogener Himmel“, मूषविलिप्तो पात्रो „eine mit Brühe nur beschmierte Schüssel“, d. i. „eine Sch. mit ganz wenig Brühe“.

बह्व्रीहेश्वान्तोदात्तात् ॥ ५२ ॥

Desgleichen an ein solches Particip am Ende eines oxytonirten Bahuvrihi.

शङ्खभिची, ऊरुभिची, गलकोत्कृती, केशलूनी. Nach 2, 2, 37 ist hier das Particip nachgesetzt, und nach 6, 2, 170 ist der Bahuvrihi oxytonirt.

अस्वाङ्गपूर्वपदाद्वा ॥ ५३ ॥

Nicht nothwendig, wenn das vorangehende Wort kein Körpertheil ist.

शार्ङ्गजम्घो oder °जम्घा, पलायडुभिजिती oder °भिजिता, सुरापीती oder °पीता.

स्वाङ्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् ॥ ५४ ॥

Eben so an ein einen Körpertheil bezeichnendes Wort, das im Compositum als untergeordnetes Glied erscheint (d. i. in einem Bahuvrihi) und vor dem auslautenden अ nicht Doppelconsonanz hat.

चन्द्रमुखी oder °मुखा, अतिकेशी oder °केशा माला, aber सुगुल्फा, सुपाश्वरी.

नासिकोदरौष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाच्च ॥ ५५ ॥

Desgleichen an नासिका u. s. w. in einem gleichen Compositum.

तुङ्गनासिकी oder °नासिका, तिलोदरो oder °रा, त्रिम्बोष्ठी oder °ष्ठा, दीर्घजङ्घी oder °जङ्घा, समदन्ती oder °दन्ता, चारुकर्णी oder °कर्णा, तोदणशृङ्गी oder °शृङ्गा. Ausnahme zu 4, 1, 56. 54.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

न क्रोडादिवह्वचः ॥ ५६ ॥

Aber nicht an क्रोड u. s. w. und an einen mehr als zweisilbigen Stamm.

कल्याणक्रोडा u. s. w., पृथुजघना, महाललाटा.

सहनञ् विद्यमानपूर्वाच्च ॥ ५७ ॥

Auch nicht wenn सह, die Negation oder विद्यमान vorangehen.

सकेशा, अकेशा, विद्यमानकेशा. Zur Substitution von स für सह s. 6, 3, 78.

नखमुखात्संज्ञायाम् ॥ ५८ ॥

Auch nicht an नख und मुख, wenn ein Name gebildet wird.

शूर्पणखा, यज्ञगखा; गौरमुखा, कालमुखा; aber ताम्रमुखी und चन्द्रमुखी कन्या.

दिर्घजिह्वी च छन्दसि ॥ ५९ ॥

Auch दीर्घजिह्वी ist im Veda unregelmässig gebildet.

दिक्पूर्वपदान्डीप् ॥ ६० ॥

Geht dem Körpertheil ein Richtungswort voran, so wird ई angefügt.

प्राङ्मुखी, प्राङ्नासिका. Nach der Kāçikā auch *मुखी und *नासिका.

वाहः ॥ ६१ ॥

An वाह tritt betontes ई an.

दित्योही, प्रद्योही. Von hier an gelangt das betonte ई wieder zur Geltung. Zur Contraction von वाह s. 6, 4, 132.

सख्यशिश्वीति भाषायाम् ॥ ६२ ॥

In der Umgangssprache gelten सखी und अशिश्वी.

जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् ॥ ६३ ॥

An einen Gattungsbegriff wird betontes ई gefügt, wenn das Wort nicht von Anfang an auf das Femininum beschränkt ist und nicht vor dem Endvocal ein ए hat.

कुकुटो, सूकरी, ब्राह्मणी, वृषली, नाडायनी, कटो, वल्लवी, aber मन्त्रिका (weil dieses von Haus aus auf das Femininum beschränkt ist) und चित्रिया.

पाककर्णपर्णपुष्पफलमूलवालोत्तरपदाच्च ॥ ६४ ॥

Desgleichen an einen auf पाक u. s. w. auslautenden Gattungsbegriff.

ओदनपाकी, शङ्खकर्णी, शालपर्णी, शङ्खपुष्पी, दासीफली, दर्भमूली, गोघाली. Diese dürften nach dem vorangehenden Sūtra nicht betontes ई haben, da sie auf das Femininum beschränkt sind.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

इतो मनुष्यजातेः ॥ ६५ ॥

Desgleichen an einen auf इ auslautenden Stamm, wenn er eine Gattung von Menschen bezeichnet.

अयन्ती, कुन्ती, दात्री, प्लात्री, aber तित्तिरि.

ऊङुतः ॥ ६६ ॥

Lautet ein solcher Stamm auf उ aus, so tritt ऊ an.

कुरु, ब्रह्मबन्धु, वीरबन्धु.

बाह्वन्तात्संज्ञायाम् ॥ ६७ ॥

An बाहु tritt ऊ an, wenn das Compositum ein Name ist.

भद्रबाहु, जालबाहु, aber वृत्तबाहु.

पङ्गोश्च ॥ ६८ ॥

Auch an पङ्गु.

पङ्गु.

ऊरुत्तरपदादौपम्ये ॥ ६९ ॥

An einen auf ऊरु auslautenden Stamm, wenn eine Aehnlichkeit mit Etwas ausgedrückt wird.

कदलीस्तम्भोरु, नागनासोरु, करभोरु, aber वृत्तोरु.

संहितशफलक्षणवामादेश्च ॥ ७० ॥

Auch wenn संहित, शफ u. s. w. vorangehen.

संहितोरु, शफोरु, लक्षणोरु, वामोरु.

कटुकमण्डल्वोश्चन्दसि ॥ ७१ ॥

कटु und कमण्डलु erhalten im Veda ऊ.

कटु, कमण्डलू.

संज्ञायाम् ॥ ७२ ॥

Auch (in der Umgangssprache), wenn diese Wörter Namen sind.

शार्ङ्गैरवाद्यत्रो डीन् ॥ ७३ ॥

An शार्ङ्गैरव u. s. w. und an mit taddh. ङ्ग-य gebildete Stämme tritt ङ्-ई an.

शार्ङ्गैरवी u. s. w., वेदी.

यङश्चाप् ॥ ७४ ॥

An Stämme, die mit ङ्-य (यङ्) oder य (यङ्) gebildet sind, tritt betontes आ.

आम्यष्टा, सौवीर्या, कौसल्या; कारीषगन्ध्या, वाराह्या, बालाक्या.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 3. 14.

आवट्याच्च ॥ ७५ ॥

Auch an आवट्य.

आवट्या.

4, 1, 76. तद्धिताः ॥ ७६ ॥

Die jetzt folgenden Suffixe heissen taddhita.

यूनस्तिः ॥ ७७ ॥

An युवन् wird zur Bildung des Femininums ति gefügt.

युवति. युवन् heisst nach 1, 4, 17 vor ति Pada und büsst in Folge dessen sein न् ein.

अणिजोरनार्थयोगुरुपोत्तमयोः थङ् गोत्रे ॥ ७८ ॥

Bei Patronymicis im engern Sinne (erst vom Enkel an gerechnet), die mit den Suffixen *±_अ und ±_इ gebildet sind, wird, wenn sie nicht ein Rshi-Geschlecht bezeichnen, und wenn die vorletzte Silbe prosodisch lang ist, für das अ und इ dieser Suffixe im Femininum य substituiert, an welches nach 4, 1, 74 betontes आ tritt.

Von करीषगन्धि würde das Patron. nach 4, 1, 92 mit ±_अ zu bilden sein, von वराह nach 4, 1, 95 mit ±_इ; die entsprechenden Feminina sind कारीषगन्ध्या und वाराह्या; dagegen heisst es वासिष्ठी und वैश्वामित्रो, weil dieses Rshi-Geschlechter sind, und eben so आपगवो, weil die vorletzte Silbe nicht prosodisch lang ist.

गोत्रावयवात् ॥ ७९ ॥

Auch bei Patronymicis im weitesten Sinne, wenn ihm jene Suffixe zukommen.

पाणिक्वा, भाणिक्वा, मांखया.

क्रौड्रादिभ्यश्च ॥ ८० ॥

Desgleichen bei क्रौडि u. s. w

क्रौड्रा, लाड्रा u. s. w.

† 4, 1, 3. 14. दैवयज्ञिशौचिवृक्षिसात्यमुयिकाण्डेविद्धिभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ८१ ॥

Bei दैवयज्ञि u. s. w. nicht nothwendig.

दैवयज्ञ्या oder यज्ञो, शौचिवृक्ष्या oder वृक्षो, सात्यमुय्या oder यो, काण्डेविद्ध्या oder ऽद्धो.

4, 1, 82. समर्थानां प्रथमाद्वा ॥ ८२ ॥

Wenn von nun an die Bedeutung angegeben wird, in welcher ein Suffix angefügt wird, so wisse man, dass die Regel unter den dem Sinne nach mit einander verbundenen Wörtern das zuerst genannte betrifft, und dass das Suffix nicht nothwendig ist.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

Wenn 4, 1, 92 तस्यापत्यम् „dessen Nachkomme“ gesagt wird, so betrifft die Regel den mit तस्य gemeinten Namen des Stammvaters, und besagt ferner, dass man statt औपगवः auch उपगोरपत्यम् sagen kann.

प्राग्दीव्यतो ऽण् ॥ ८३ ॥

4, 1, 83.

Bis 4, 4, 2 excl. gilt das Suffix ±_अ.

D. i. wenn kein anderes Suffix ausdrücklich vorgeschrieben wird. Die Bedeutungen dieser Suffixe werden 4, 1, 92. 2, 1. 3. 7. 10. 14 u. s. w. angegeben.

अश्वपत्यादिभ्यश्च ॥ ८४ ॥

Dieses Suffix wird auch an अश्वपति u. s. w. gefügt.

अश्वपति u. s. w. Ausnahme zum folgenden Sūtra.

दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदारण्यः ॥ ८५ ॥

An दिति, अदिति, आदित्य und an einen auf पति auslautenden Stamm wird ±_य gefügt.

दैत्य, आदित्य von अदिति und आदित्य, प्राजापत्य, सैनापत्य.

उत्सादिभ्यो ऽञ् ॥ ८६ ॥

An उत्स u. s. w. tritt ±_अ an.

औत्स u. s. w.

स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्सञ्जौ भवनात् ॥ ८७ ॥

4, 1, 87.

An स्त्री wird ±_न und an पुंस् ±_ञ gefügt in den vor 5, 2, 1 angegebenen Bedeutungen.

स्त्रेण und पौत्र. Das स् von पुंस् fällt vor स nach 8, 2, 23 ab. Für पुंस् musste ein neues Suffix mit स angenommen werden, weil sonst das स vor न nach derselben Regel 8, 2, 23 verschwinden würde.

द्विगोर्लुगनपत्ये ॥ ८८ ॥

An einen Dvigu wird in den angegebenen Bedeutungen, jedoch nicht bei der Bildung eines Patronymicums, kein Suffix angefügt.

पञ्चकपालः = पञ्चसु कपालेषु संस्कृतः, द्विवेदः = द्वौ वेदावधीते, aber द्वेदेवदत्ति Patron.

गोत्रे ऽलुगचि ॥ ८९ ॥

Der 2, 4, 63 fgg. gelehrte Abfall eines patronymischen Suffixes im Plural gilt nicht, wenn es sich um die Anfügung eines vocalisch anlautenden neuen Suffixes handelt.

Der Plural von गार्ग्यः ist गर्गाः; soll von diesem Plural nach 4, 2, 114 ein Adjectiv auf ईय gebildet werden, so wird dieses Suffix an गार्ग्य, nicht an गर्ग gefügt; es heisst गार्गीय (vgl. 6, 4, 151) und nicht गर्गीय. Dagegen bildet man गर्गरूप्यम् = गर्गभ्य आगतम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

यूनि लुक् ॥ ९० ॥

Ein Suffix, das ein Juvan genanntes Patronymicum (vgl. 4, 1, 163 fgg.) bildet, fällt in dem eben erwähnten Falle ab.

Das Patron. von फाण्टाहृत्त ist फाण्टाहृत्ति, der Juvan davon lautet nach 4, 1, 150 फाण्टाहृत्ते. Das Adjectiv dazu wird nach unserm Sûtra nicht davon, sondern von फाण्टाहृत्ति gebildet und lautet nach 4, 2, 112 फाण्टाहृत्ते. Der Juvan von भागवत्ति ist nach 4, 1, 148 क, das Adj. dazu wird von भागवत्ति gebildet und lautet nach 4, 2, 112 भागवत्ते.

फक् फिजोरन्यतरस्याम् ॥ ९१ ॥

±_आयने und ±_आयनि brauchen nicht abzufallen.

Der Juvan zu गार्ग्य ist nach 4, 1, 101 गार्ग्यायण, der zu यास्क nach 4, 1, 156 यास्कायनि; die davon gebildeten Adjectiva lauten गार्ग्यायणीय oder गार्गीय, यास्कायनीय oder यास्कीय

तस्यापत्यम् ॥ ९२ ॥

Das 4, 1, 83 genannte Suffix ±_अ und die darauf folgenden bezeichnen Jemandes Abkömmling.

एको गोत्रे ॥ ९३ ॥

Zur Bezeichnung der entfernteren Nachkommen dient ein und dasselbe Suffix.

गार्ग्य bezeichnet alle Abkömmlinge Garga's vom dritten Gliede an. Vgl. 4, 1, 162.

गोत्राद्यन्यस्त्रियाम् ॥ ९४ ॥

Um den sogenannten Juvan (s. 4, 1, 163 fgg.) zu bezeichnen tritt ein neues Suffix an den Geschlechtsnamen, aber nicht im Femininum.

Von गार्ग्य wird der Juvan गार्ग्यायण gebildet, dagegen ist गार्गी das Femininum sowohl zu गार्ग्य als zu गार्ग्यायण.

अत इज् ॥ ९५ ॥

Der Abkömmling eines auf अ auslautenden Stammes wird mit ±_इ gebildet.

दाक्षि von दक्ष.

बाह्वादिभ्यश्च ॥ ९६ ॥

Desgleichen der von बाहु u. s. w.

बाह्वि u. s. w.

सुधातुरकङ् च ॥ ९७ ॥

Bei सुधातु wird ausserdem अक् für ञ् substituiert.

सौधातकि.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

गोत्रे कुञ्जादिभ्यश्च फक् ॥ ९६ ॥

Um einen entfernteren Nachkommen zu bezeichnen wird an कुञ्ज u. s. w. $\pm$ -आयने angefügt.

An dieses Suffix wird nach 5, 3, 113 noch $\pm$ -य gefügt, das aber im Plural nach 2, 4, 62 abfällt: कौञ्जायन्यः, कौञ्जायन्यां, कौञ्जायनाः. Der Sohn des कुञ्ज heisst aber nach 4, 1, 95 कौञ्जि. Vgl. 6, 1, 164.

नडादिभ्यः फक् ॥ ९९ ॥

An नड u. s. w. in demselben Falle $\pm$ -आयने.

नाडायन ist ein entfernterer Nachkomme von नड, der Sohn dagegen heisst नाडि.

हरितादिभ्यो ङः ॥ १०० ॥

An हरित u. s. w. dasselbe Suffix, wenn diese Namen nach 4, 1, 104 mit $\pm$ -ञ versehen sind.

हरित, हारित, हारितायन; letzteres soll den Juvan bezeichnen.

यजिजोश्च ॥ १०१ ॥

Auch an Patronymica auf $\pm$ -य und $\pm$ -इ.

गार्ग्यायण von गार्ग्य und प्लातायण von प्लाति.

शरद्धृत् शुनकदर्भाङ्गुवत्सायायणेषु ॥ १०२ ॥

Von शरद्धृत्, शुनक und दर्भ wird der Geschlechtsname (Enkel u. s. w.) mit diesem Suffix gebildet, wenn der Reihe nach ein भार्गव, ein वात्स्य und आयायण gemeint sind.

शारदतायन, शानकायन und दार्भायण, aber sonst शारद्धृत्, शानक und दार्भि. Ausnahme zu 4, 1, 104 ffg.

द्रोणपर्वतजीवन्तादन्यतरस्याम् ॥ १०३ ॥

Von द्रोण, पर्वत und जीवन्त kann der Geschlechtsname mit diesem Suffix gebildet werden.

द्रोणायन oder द्रोणि, पार्वतायन oder पार्वति, जीवन्तायन oder जीवन्ति.

अनृत्यानन्तर्ये विदादिभ्यो ङः ॥ १०४ ॥

$\pm$ -ञ an विद u. s. w. gefügt, bildet Geschlechtsnamen; wird dieses Suffix aber an hierher gehörige Stämme, die nicht Rshi-Namen sind, gefügt, so bezeichnet es den unmittelbaren Abkömmling.

वेद ist ein entfernterer Abkömmling von विद, पौत्र dagegen des Sohnes Sohn und दौहित्र der Tochter Sohn. Der Sohn des विद ist वेदि.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

गर्गादिभ्यो यञ् ॥ १०५ ॥

Von गर्ग u. s. w. wird der Geschlechtsname mit $\pm$ -य gebildet.

गार्ग्य, वात्स्य u. s. w.

मधुबभ्रोर्ब्राह्मणकौशिकयोः ॥ १०६ ॥

Eben so von मधु, wenn es ein Brahmane ist, und von बभ्रु, wenn ein Kauçika gemeint ist.

माधव्य und ब्राह्मव्य, andererseits aber माधव und ब्राह्मव. Im Sûtra wird auch मधुबभ्रवो^१ gelesen.

कपिवोधादाङ्गिरसे ॥ १०७ ॥

Von कपि und बोध, wenn ein Âṅgīrasa gemeint ist.

काप्य und बोध्य, aber sonst कापेय und बोधि.

वतगडाच्च ॥ १०८ ॥

Von वतगड in demselben Falle.

वातगड्य, wenn ein Âṅgīrasa gemeint ist, sonst वातगड.

लुक् स्त्रियाम् ॥ १०९ ॥

Im Femininum fällt in diesem Falle das Suffix ab.

वतगडी, wenn eine Âṅgīrasī gemeint ist, sonst वातगड्यायनी und वातगडी.

अश्वदिभ्यः फञ् ॥ ११० ॥

Von अश्व u. s. w. wird der Geschlechtsname mit $\pm$ -आयन gebildet.

आश्वआयन, आश्वमायन u. s. w.

भर्गोत्तैर्गते ॥ १११ ॥

Von भर्ग, wenn ein Traigarta gemeint ist.

भार्गायण, aber sonst भार्गि.

शिवादिभ्यो ऽण् ॥ ११२ ॥

Von शिव u. s. w. wird der Abkömmling durch $\pm$ -अ bezeichnet.

शैव, प्रौष्ठ u. s. w.

अवृद्धाभ्यो नदीमानुषीभ्यस्तन्नामिकाभ्यः ॥ ११३ ॥

Desgleichen von Fluss- und Frauennamen, wenn die erste Silbe nicht Vrddhi hat.

यामुन von यमुना, येरावत von इरावती, वितस्त von वितस्ता, नार्मद von नर्मदा; शैचित von शिचिता; aber चान्द्रभागेय und वासवदत्तेय nach 4, 1, 120 von चान्द्रभाग्या und वासवदत्ता. Ausnahme zu 4, 1, 120.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ऋथन्धकवृणिकुरुभ्यश्च ॥ ११४ ॥

Auch von R̥shi und anderen Männern, wenn die Namen dieser letzteren zum Geschlecht der Andhaka, Vṛsh̥ni oder Kuru gehören.

वासिष्ठ, वैश्वामित्र; श्वाफल्क, रान्धस; वासुदेव, आनिरुद्र; नाकुल, साहदेव.

मातुरुत् संख्यासंभद्रपूर्वायाः ॥ ११५ ॥

Auch von मातृ, wenn ein Zahlwort, सम् oder भद्र vorangehen; hierbei wird उत् (vgl. 1, 1, 51) für ऋ substituiert.

द्वैमातुर, षाण्मातुर; सांमातुर und भाद्रमातुर.

कन्यायाः कनीन च ॥ ११६ ॥

Für कन्या wird hierbei कनीन substituiert.

कानीन als Bezeichnung Karna's und Vjāsa's.

विकर्णशुङ्गच्छगलाद्वत्सभरद्वाजात्रिषु ॥ ११७ ॥

Von विकर्ण, शुङ्ग und छगल, wenn der Reihe nach ein Abkömmling von Vatsa, Bharadvāga und Atri gemeint ist.

वैकर्ण, शोङ्ग und छगल; sonst aber वैकर्ण, शोङ्ग und छगलि. Einige lesen शुङ्गा statt शुङ्ग und führen demnach शोङ्गेय als Gegenbeispiel an.

पीलाया वा ॥ ११८ ॥

Von पीला nach Belieben.

पैल oder nach 4, 1, 121 पलेय.

ढक् च मण्डूकात् ॥ ११९ ॥

Von मण्डूक auch mit ङ्-स्ये.

माण्डूक, माण्डूकेय oder nach 4, 1, 95 माण्डूकि.

स्त्रीभ्यो ढक् ॥ १२० ॥

Von Femininis auf आ oder ई wird der Abkömmling mit ङ्-स्ये gebildet.

वेनतेय von विनता, सोपण्येय von सुपर्णा.

द्वचः ॥ १२१ ॥

Auch wenn sie zweisilbig sind.

दात्तेय von दत्ता und गोपेय von गोपी. Ausnahme zu 4, 1, 113.

इतश्चानिजः ॥ १२२ ॥

Auch von einem zweisilbigen Namen auf इ, wenn dieses nicht das patronymische Suffix ङ्-इ ist.

आत्रेय von अत्रि, नैधेय von निधि, aber प्लाक्षायण von प्लाक्षि.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

शुभादिभ्यश्च ॥ १२३ ॥

Auch von शुभ u. s. w.

शोभेय, वैष्टपुरेय u. s. w.

विकर्णकुषीतकात्काश्यपे ॥ १२४ ॥

Von विकर्ण und कुषीतक, wenn ein Kāçjapa gemeint ist.

वैकर्ण्य und कौषीतकेय, aber sonst विकर्ण und कौषीतकि nach 4, 1, 95.

भ्रुवो वुक् च ॥ १२५ ॥

Nach भ्रु wird vor diesem Suffix व् hinzugefügt.

भ्रुवेय.

कल्याण्यादीनामिनङ् च ॥ १२६ ॥

Bei कल्याणी u. s. w. wird vor diesem Suffix ङ् für den Auslaut substituiert.

काल्याणिनेय, सोमगिनेय, दौर्भागिनेय. Zur doppelten Vṛddhi s. 7, 3, 19. च fehlt in der Kāç.

कुलटाया वा ॥ १२७ ॥

Bei कुलटा ist diese Substitution nicht nothwendig.

कौलटेय oder कौलटिनेय.

चटकाया ऐरक् ॥ १२८ ॥

Von चटका wird der Abkömmling mit ±_ऐर gebildet.

चाटकेर.

गोधाया दृक् ॥ १२९ ॥

Von गोधा mit ±_ऐर.

गोधेर. दृक् ist eigentlich ±_ऐर, aber das य fällt nach 6, 1, 66 ab.

आरुदीचाम् ॥ १३० ॥

Nach der Meinung der nördlichen Grammatiker mit ±_आर.

गोधार.

सुद्राभ्यो वा ॥ १३१ ॥

Von elenden Geschöpfen weiblichen Geschlechts mit ±_ऐर oder (nach 4, 1, 120. 121) ±_ऐर.

काशेर oder काशेय von काशा „eine Einäugige“, दासेर oder दासेय von दासी „Sclavin“.

पितृष्वसुच्छ्ण ॥ १३२ ॥

Von पितृष्वस mit ±_ईय.

पितृष्वसीय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ढकि लोपः ॥ १३३ ॥Wenn $\pm$ -एयं an diesen Stamm gefügt wird, fällt der Auslaut ab.

पेत्वसेय.

मातृष्वसुश्च ॥ १३४ ॥

Auch मातृष्वसु unterliegt denselben Regeln.

मातृष्वसीय und मातृष्वसेय.

चतुष्पाद्भ्यो ढञ् ॥ १३५ ॥Von Namen vierfüssiger Thiere wird der Abkömmling durch $\pm$ -एय bezeichnet.

कामगडलेय von कामगडल, श्रुतिब्राह्मेय von श्रुतिब्राह्म. Zur Anfügung des Suffixes s. 6, 4, 147.

गृध्यादिभ्यश्च ॥ १३६ ॥

Desgleichen von गृष्टि u. s. w.

गाट्यं u. s. w.

राजश्चश्रुराद्यत् ॥ १३७ ॥

Von राजन् und श्रुराद्यत् durch यं.

राजन्य und श्रुराद्यं.

क्षत्राद्भ्यः ॥ १३८ ॥

Von क्षत्र durch इय.

क्षत्रिय.

कुलात्स्वः ॥ १३९ ॥

Von कुल durch ईन.

कुलीन, आढ्यकुलीन, श्रोत्रियकुलीन.

अपूर्वपदादन्यतरस्यां यङ्ढकञौ ॥ १४० ॥Von कुल, wenn es kein anderes Wort vor sich hat, auch durch यं (यत्) und $\pm$ -एयक.

कुल्य (nach 6, 1, 213), कालेयक und कुलीन.

महाकुलादञ्स्वञौ ॥ १४१ ॥Von महाकुल durch $\pm$ -अ oder $\pm$ -ईन.

महाकुल und महाकुलीन; nach 4, 1, 139 auch महाकुलीन, wie die Kāçikā meint.

दुष्कुलाड्ढक् ॥ १४२ ॥Von दुष्कुल durch $\pm$ -एयं.

दुष्कुलेय; nach der Kāçikā auch दुष्कुलीन.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

स्वसुच्छः ॥ १४३ ॥

Von स्वसु durch ईय.

स्वसीय.

भ्रातृव्यच्च ॥ १४४ ॥

Von भ्रातृ auch durch व्यं (व्यत्).

भ्रात्रीय und भ्रातृव्य.

व्यन्सपत्ने ॥ १४५ ॥

Durch $\angle$ -व्य in der Bedeutung „Nebenbuhler“.

भ्रातृव्य.

रेवत्यादिभ्यष्टक् ॥ १४६ ॥

Von रेवती u. s. w. wird der Abkömmling durch $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै bezeichnet.

रेवतिक, आश्वयपतिक u. s. w.

गोत्रस्त्रियाः कुत्सने ण च ॥ १४७ ॥

Wenn ein Tadel ausgedrückt werden soll, kann auch $\pm$ -अ an den Geschlechtsnamen einer Frau treten zur Bezeichnung eines Abkömmlings von ihr.

गार्ग oder गार्गिक nennt man einen Abkömmling der गार्गी, wenn man nicht den Vater kennt.

वृद्धाटठक् सौवीरेषु बहुलम् ॥ १४८ ॥

An einen zu den Sauvira gehörigen Geschlechtsnamen mit Vṛddhi in der ersten Silbe wird in demselben Falle häufig $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै angefügt.

भागवित्त्तिक von भागविति, तार्णवित्त्तिक von तार्णवित्त्तव; aber auch भागवित्तायन und तार्णवित्त्तव.

फेच्छ च ॥ १४९ ॥

Geht der Geschlechtsname der Sauvira auf आर्यानि aus, so kann im erwähnten Falle auch ईय antreten.

यामुन्दायनिक oder यामुन्दायनीय von यामुन्दायनि.

फागटाहृतिमिमताभ्यां णफिजौ ॥ १५० ॥

Die Abkömmlinge von फागटाहृति und मिमत werden durch $\pm$ -अ oder $\pm$ -आयनि bezeichnet.

फागटाहृत oder फागटाहृतायनि, मिमत oder मिमतायनि. Wenn diese nicht zu den Sauvira gehören, sollen die Abkömmlinge फागटाहृतायन und मिमतायन heißen. Weil beim Compositum फागटा^२ die Regel 2, 2, 34 nicht beobachtet worden ist, soll hier auch die Regel 1, 3, 10 nicht gelten.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

कुर्वादिभ्यो ण्यः ॥ १५१ ॥Von कुरु u. s. w. durch $\pm$ -य.

कौरव्य, गार्ग्य u. s. w.

सेनान्तलक्षणकारिभ्यश्च ॥ १५२ ॥

Desgleichen von Namen auf सेन, von लक्षण und von Handwerkerbezeichnungen.

कारिषेय, हारिषेय; लाक्षय; तान्त्रवाय, कौम्भकार्य, नापित्य.

उदीचामिञ् ॥ १५३ ॥Nach der Ansicht der nördlichen Grammatiker durch $\pm$ -इ.

कारिषेणि, हारिषेणि; लाक्षणि; तान्त्रवायि, कौम्भकारि.

तिकादिभ्यः फिञ् ॥ १५४ ॥Von तिक u. s. w. durch $\pm$ -आयनि.

तैकायनि, कैतवायनि u. s. w.

कौसल्यकार्मार्याभ्यां च ॥ १५५ ॥

Desgleichen von कौसल्य und कार्मार्य.

कौसल्यायनि und कार्मार्यायणि.

अणो द्व्यचः ॥ १५६ ॥Desgleichen von einem zweisilbigen auf $\pm$ -अ ausgehenden Namen.

कार्त्रायणि von कार्त्र, हार्त्रायणि von हार्त्र.

उदीचां वृद्धादगोचात् ॥ १५७ ॥

Nach der Meinung der nördlichen Grammatiker von Stämmen mit Vṛddhi in der ersten Silbe, wenn sie keine Geschlechtsnamen sind.

आमगुप्तायनि von आमगुप्त, यामरत्नायणि von यामरत्न; aber आपगवि von आपगव.

वाकिनादीनां कुक् च ॥ १५८ ॥

An वाकिन u. s. w. tritt vor diesem Suffix noch क् an den Stamm.

वाकिनकायनि u. s. w.

पुत्रान्तादन्यतरस्याम् ॥ १५९ ॥

Nach Stämmen auf पुत्र ist dieses Augment nicht nothwendig.

गार्गपुत्रायणि oder गार्गपुत्रकायणि; nach der Kāçikā auch गार्गपुत्रि.

प्राचामवृद्धात् फिन् बहुलम् ॥ १६० ॥Nach der Meinung der östlichen Grammatiker wird von Stämmen, die keine Vṛddhi in der ersten Silbe haben, der Abkömmling häufig durch $\pm$ -आयनि bezeichnet.

मुचुकायनि von मुचुक, अहिचुम्बकायनि von अहिचुम्बक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

मनोज्ञातावज्ञयतौ षुक् च ॥ १६१ ॥

An मनु werden $\pm$ -अ und य gefügt und ष् an den Stamm angesetzt, wenn das Geschlecht gemeint ist.

मानुष und मनुष्य.

अपत्यं पौत्रप्रभृति गोत्रम् ॥ १६२ ॥

Die Nachkommenschaft vom Enkel an heisst Gotra (Geschlechtsname).

जीवति तु वंशे युवा ॥ १६३ ॥

Wenn aber ein Glied in der aufsteigenden Linie noch am Leben ist, heisst die Nachkommenschaft Juvan.

भ्रातरि च ज्यायसि ॥ १६४ ॥

Desgleichen wenn ein älterer Bruder am Leben ist.

वान्यस्मिन्सपिण्डे स्थविरतरे जीवति ॥ १६५ ॥

Nicht nothwendig, wenn ein älterer (oder angesehenerer) Sapiṇḍa am Leben ist.

In diesem Falle kann der jüngere Nachkomme z. B. गार्ग्यायण oder गार्ग्य genannt werden.

(वृद्धस्य च पूजायाम् ॥ १६६ ॥)

Auch statt des Geschlechtsnamens kann man das zweite Patronymicum brauchen, wenn man Jemand ehren will.

So kann z. B. गार्ग्य auch गार्ग्यायण genannt werden. Das Sūtra ist ein Vārttika.

(यूनश्च कुत्सायाम् ॥ १६७ ॥)

Auch den Juvan kann man mit dem Geschlechtsnamen bezeichnen, wenn man ihn schmähen will.

Ist gleichfalls ein späterer Zusatz.

जनपदशब्दात्क्षत्रियादञ् ॥ १६८ ॥

An die Namen von Kshatrija, die mit dem Namen des Volkes zusammenfallen, tritt zur Bezeichnung des Abkömmlings $\pm$ -अ an.

पाञ्चाल, श्रेष्ठ्याक, वैदेह. Dieses Suffix bezeichnet nach 4, 1, 174 einen Fürsten des Volkes.

साल्वेयगान्धारिभ्यां च ॥ १६९ ॥

Auch an साल्वेय und गान्धारि.

साल्वेय, गान्धार.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

द्व्यञ्मगधकलिङ्गसूरमसादण् ॥ ११० ॥

An zweisilbige solche Namen, so wie an मगध u. s. w. tritt ±_अ an.

आङ्ग, वाङ्ग, पाङ्ग; मागध, कालिङ्ग, सौरमस.

वृद्धेकोसलाजादाञ्ज्यङ् ॥ १११ ॥

An Namen mit Vrddhi in der ersten Silbe, an auf इ auslautende, so wie an कोसल und अजाद das Suffix ±_य.

आम्बष्ठ, सांवीर्य; आवन्त्य; कौसल्य, अजाद. Vgl. 4, 1, 74.

कुरुनादिभ्यो ण्यः ॥ ११२ ॥

An कुरु und an mit न् anlautende Namen ±_य.

कौरव्य, नैषध्य.

सात्वावयवप्रत्ययथकलकूटाश्मकादिञ् ॥ ११३ ॥

An Namen von Abtheilungen der Sālva so wie an प्रत्ययय u. s. w. ±_इ.

आंदुम्बरि, तैलखलि, माटकारि, यागंधरि, भौलिङ्गि, शारदगिड; प्रात्यययि, कालकूटि und आश्मकि.

ते तद्राजाः ॥ ११४ ॥

Die Suffixe von 4, 1, 168 an heißen tadrāga.

कम्बोजाल्लुक् ॥ ११५ ॥

Nach कम्बोज fällt dieses Suffix ab.

कम्बोज heißt auch ein Fürst der Kambōga.

स्त्रियामवन्तिकुन्तिकुरुभ्यश्च ॥ ११६ ॥

Auch nach अवन्ति u. s. w. im Femininum.

अवन्ती, कुन्ती, कुरु. In einigen Hdshrr. fehlt das च am Ende.

अतश्च ॥ ११७ ॥

Desgleichen, wenn das entsprechende Masculinum auf Suffix अ auslautet.

शौरसेन und शूरसेनी, माद्र und मद्रौ.

न प्राच्यभर्गादियौधेयादिभ्यः ॥ ११८ ॥

Aber nicht nach Namen östlicher Völker, nach भर्ग u. s. w. und nach यौधेय u. s. w.

पाञ्चाली, वैदेही, आङ्गी, वाङ्गी, मागधी; भार्ग u. s. w., यौधेयी u. s. w.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य प्रथमः पाठः ॥

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तेन रक्तं रागात् ॥ १ ॥

An den Namen einer Farbe tritt $\pm$ **अ** an in der Bedeutung „damit gefärbt“.

काषाय, माञ्जिष्ठ, कौमुद. रागात् musste hinzugefügt werden, da mit तेन auch der Färber gemeint sein konnte.

लाक्षारोचनाट्ठक् ॥ २ ॥

An लाक्षा und रोचना $\pm$ **इकै**.

लाक्षिक, रौचनिक. Kāçikā und einige Hdschr. *रोचनाशकलकर्तमाट्ठक्, der Zusatz aber ist einem Vārttika entlehnt.

नक्षत्रेण युक्तः कालः ॥ ३ ॥

An den Namen eines Mondhauses tritt $\pm$ **अ** an um eine damit in Verbindung stehende Zeit zu bezeichnen.

पौष (vgl. 6, 4, 148 fg.) und माघ als Adjectiva zur Bezeichnung des Tages oder der Nacht, in welchen der Mond mit den Mondhäusern पुष्य und मघा in Conjunction steht.

लुवविशेषे ॥ ४ ॥

Wenn die Zeit nicht besonders angegeben wird, fällt das Suffix ab.

अद्य पुष्यः, अद्य कृत्तिकाः „heute ist der Mond mit पुष्य, mit कृत्तिका in Conjunction“.

संज्ञायां श्रवणाश्वत्थाभ्याम् ॥ ५ ॥

Auch nach श्रवणा und अश्वत्थ, wenn ein Name gemeint ist.

श्रवणा als Bezeichnung einer bestimmten Nacht, अश्वत्थ m. als Bez. eines best. Muhūrta.

द्वन्द्वाच्छः ॥ ६ ॥

An einen Dvaṇḍva von Mondhäusern wird द्वय gefügt.

राधानुराधीया रात्रिः, तिष्यपुनर्वसवीयमहः, अद्य राधानुराधीयम्, अद्य तिष्यपुनर्वसवीयम्.

दृष्टं साम ॥ ७ ॥

$\pm$ **अ** an den Namen desjenigen gefügt, der ein Sāman erschaut hat, bezeichnet ein solches Sāman.

क्रौञ्चं साम, वासिष्ठम्, वैश्वामित्रम्.

कलेर्दक् ॥ ८ ॥

An कलि $\pm$ **एयै**.

कालेयं साम. Scheint ursprünglich ein Vārttika zu sein.

वामदेवाइड्यइड्यौ ॥ ९ ॥

An वामदेव die Suffixe यं oder य, vor denen der Auslaut des Stammes abfällt.

वामदेव्यं oder वामदेव्यै साम.

3, 1, 1. 2. 3, 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

परिवृतो रथः ॥ १० ॥

An das, womit Etwas überdeckt ist, tritt $\pm$ -अ, wenn es sich um einen Wagen handelt.

वास्तो, काम्यलो und चामणो रथः.

पाण्डुकम्बलादिनिः ॥ ११ ॥

An पाण्डुकम्बल das Suffix इन्.

पाण्डुकम्बलो रथः.

द्वैपवैयाघ्रादञ् ॥ १२ ॥

An द्वैप und वैयाघ्र $\pm$ -अ.

द्वैपो und वैयाघ्रो रथः.

कौमारापूर्ववचने ॥ १३ ॥

Man bildet कौमारं (von कुमारी), wenn ausgedrückt werden soll, dass das Mädchen, um welches es sich handelt, vor der Ehe kein geschlechtliches Verhältniss zu Jemand gehabt hat.

कौमारः पतिः ist ein Gatte, dessen Frau als Jungfrau mit ihm in die Ehe getreten ist, कौमारी भार्या eine Gattin, die als Jungfrau in die Ehe getreten ist.

तत्रोद्धृतममचेभ्यः ॥ १४ ॥

An Wörter für Gefässe tritt $\pm$ -अ an in der Bedeutung „da hinein gethan“.

शाराव, माल्लिक und कार्पर ओदनः.

स्थण्डिलाच्छयितरि व्रते ॥ १५ ॥

An स्थण्डिल wird $\pm$ -अ gefügt um denjenigen zu bezeichnen, der in Folge eines Gelübdes darauf schläft.

स्थण्डिलो भित्तुः oder ब्रह्मचारी.

संस्कृतं भक्षः ॥ १६ ॥

An das, worin Etwas zubereitet ist, tritt $\pm$ -अ an, wenn es sich um Speise handelt.

भाट्टा, कालशा und कौम्भा अप्रपाः.

शूलोखाद्यत् ॥ १७ ॥

An शूल und उखा das Suffix यं.

शूल्यं und उख्यं मांसम्. Der Acut nach 6, 1, 213.

दधष्ठक् ॥ १८ ॥

An दधि das Suffix $\pm$ -कं.

दाधिकम् = दधनि संस्कृतम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

उदश्वितो ऽन्यतरस्याम् ॥ १९ ॥

An उदश्वित् nicht nothwendig.

आंदश्वित्क oder आंदश्वित nach 4, 1, 83.

क्षीराब्दञ्च ॥ २० ॥

An क्षीर das Suffix $\pm$ -इय.

क्षीरेयी यवागुः.

सास्मिन्पौर्णमासीति ॥ २१ ॥

$\pm$ -अ tritt an den Namen einer Vollmondsnacht zur Bezeichnung der Zeit, in welche diese Nacht fällt.

पौषो मासः ist derjenige Monat, in welchen die पौषी genannte Vollmondsnacht fällt. Kāçikā und die meisten Hdschr. fügen am Ende संज्ञायाम् aus einem Vārttika hinzu.

आयहायण्यश्चथाट्ठक् ॥ २२ ॥

An आयहायणी und अश्वत्थ्य wird $\pm$ -इक् angefügt.

आयहायणिको und आश्वत्थ्यिको मासः.

विभाषा फाल्गुनीश्रवणाकार्तिकीचैत्रीभ्यः ॥ २३ ॥

An फाल्गुनी u. s. w. nicht nothwendig.

फाल्गुनिको oder फाल्गुनी, श्रवणिको oder श्रवणी, कार्तिकिको oder कार्तिकी, चैत्रिको oder चैत्री मासः.

सास्य देवता ॥ २४ ॥

An den Namen einer Gottheit tritt $\pm$ -अ an in der Bedeutung „dieser geweiht“.

येन्द्रं, आदित्यं, ब्राह्मस्यत्यं, प्राजापत्यं हविः.

कस्येत् ॥ २५ ॥

Bei क wird davor इ für अ substituiert.

कायं हविः.

शुक्राद्भन् ॥ २६ ॥

An शुक्र wird $\pm$ -इय angefügt.

शुक्रियं हविः, शुक्रियो ऽध्यायः.

अपोनप्रपानप्रभ्यां घः ॥ २७ ॥

An अपोनप्त् und अपानप्त् das Suffix इय.

अपोनप्रियं und अपानप्रियं हविः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

छ च ॥ २८ ॥An **इय**.

अपोनखीयं und अपानखीयं हविः.

महेन्द्राद्वाणी च ॥ २९ ॥An **महेन्द्र** dieses und auch **इय** und **±_अ**.

महेन्द्रीयं, महेन्द्रियं und माहेन्द्रं हविः.

सोमाट्छण ॥ ३० ॥An **सोम** **±_य** (fem. **हुं**).

सोम्यं सूक्तम्, सोमी ऋक्. Zur Form des Femininums s. 6, 4, 150.

वाय्वृतुपित्रुषसो यत् ॥ ३१ ॥An **वायु** u. s. w. **यं**.

वायव्य, ऋतव्य, पित्र्य (nach 6, 1, 213) und उषस्य.

द्यावापृथिवीशुनासीरमरुत्वदग्नीषोमवास्तोष्पतिगृहमेधाश्च च**॥ ३२ ॥**An **द्यावापृथिवी** u. s. w. auch **इय**.

द्यावापृथिव्य oder *पृथिवीय, शुनासीर्य oder *सीरीय, मरुत्वत्य oder मरुत्वतीय, अग्नीषोम्य oder *षोमीय, वास्तोष्पत्य oder *पतीय, गृहमेध्य oder *मेधीय.

अग्नेर्देक् ॥ ३३ ॥An **अग्नि** **±_य्ये**.

आग्नेयो ऽष्टकपालः.

कालेभ्यो भववत् ॥ ३४ ॥

An Zeitbenennungen treten die für die Bedeutung „dort sich befindend“ (4, 3, 53) 4, 3, 11 fgg. angegebenen Suffixe.

मासो देवतास्य = मासिकः, प्राट्पेयस्य u. s. w.

महाराजप्रोष्ठपदाट्ठञ् ॥ ३५ ॥An **महाराज** und **प्रोष्ठपद** das Suffix **±_इक**.

महाराजो देवतास्य = माहाराजिक, प्रोष्ठपदिक.

पितृव्यमातुलमातामहपितामहाः ॥ ३६ ॥

पितृव्य, मातुल, मातामह und पितामह sind unregelmässige Bildungen.

तस्य समूहः ॥ ३७ ॥

±_अ wird auch angefügt um eine Menge von Etwas auszudrücken.

काकम्, वाकम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

भिक्षादिभ्यो ऽण् ॥ ३८ ॥

Auch an भिक्ता u. s. w.

भेक्षम् u. s. w. Verstände sich von selbst, wenn nicht 4, 2, 44. 47 auch auf diese Wörter sich erstrecken würde.

गोत्रोक्षोष्टोरभराजराजन्यराजपुत्रवत्समनुष्याजाद्वुज् ॥ ३९ ॥

An Geschlechtsnamen sowie an उज्जन् u. s. w. wird $\pm$ -अक angefügt.

श्रीपण्यकम्, श्रीलक्ष्मकम्, श्रीपट्टकम्, श्रीरश्मिकम्, राजकम्, राजन्यकम्, राजपुत्रकम्, वात्सकम्, मानुष्यकम् und आजाकम्. Vgl. 6, 4, 144.

केदाराद्यञ् च ॥ ४० ॥

An केदार auch $\pm$ -य.

कैदारकम् und कैदार्यम्.

ठञ् कवचिनश्च ॥ ४१ ॥

$\pm$ -इक an केदार und auch an कवचिन्.

कैदारिकम् und कैवचिकम्. Zu letzterer Form vgl. 6, 4, 144.

ब्राह्मणमाणववाडवाद्यन् ॥ ४२ ॥

An ब्राह्मण u. s. w. $\pm$ -य.

ब्राह्मण्यम्, माणव्यम्, वाडव्यम्.

यामजनबन्धुभ्यस्तल् ॥ ४३ ॥

An याम u. s. w. $\pm$ -ता.

यामता, जनता, बन्धुता. Kāçikā "बन्धुसहायेभ्यस्तल् mit einer späteren Einschlebung.

अनुदात्तादेरञ् ॥ ४४ ॥

An einen Stamm, dessen erste Silbe tonlos ist, wird $\pm$ -अ angefügt.

कापोतम्, मायूरम्, तैत्तिरम्.

खगिडकादिभ्यश्च ॥ ४५ ॥

Auch an खगिडक u. s. w.

खगिडकम् u. s. w. Kāç. खगिडका, aber Patañgali खगिडक.

चरणेभ्यो धर्मवत् ॥ ४६ ॥

An Namen von Veda-Schulen werden die zur Bezeichnung der Regeln einer Schule angewandten Suffixe gefügt.

Es sind die 4, 3, 126 fgg. angegebenen Suffixe, wo aber nicht धर्म erwähnt wird. चरणान्द्रमास्त्राययोः ist ein zu 4, 3, 120 gehöriges Vārttika, das aber, wenigstens teilweise, schon Pāṇini vorgelegen haben muss. Beispiele: काठकम्, कालापकम्, कान्दोग्यम्, आश्विन्यम्, आश्विन्यम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अचित्तहस्तिधेनोष्ठक् ॥ ४७ ॥

An Bezeichnungen unbelebter Dinge, an हस्तिन् und धेनु wird ±_के oder ±_इके gefügt.

आपृषिकम्, शाष्कुलिकम्; हास्तिकम् (vgl. 6, 4, 144), धेनुकम्.

केशाश्वाभ्यां यञ्छावन्यतरस्याम् ॥ ४८ ॥

An केश ±_य und an अश्व इय, aber nicht nothwendig.

केश्यम् oder केशिकम् nach 4, 2, 47, अश्वीयम् oder अश्वम् nach 4, 1, 83.

पाशदिभ्यो यः ॥ ४९ ॥

An पाश u. s. w. य.

पाश्या, मृश्या u. s. w.

खलगोरथात् ॥ ५० ॥

Auch an खल, गो und रथ.

खल्या, गव्या und रथ्या.

इनिचकट्यचश्च ॥ ५१ ॥

An die eben genannten Stämme können auch der Reihe nach इन्, च und कट्ये gefügt werden.

खलिनी, गोत्रा und रथकट्या.

विषयो देशे ॥ ५२ ॥

±_अ bezeichnet auch Jemandes Bereich, wenn eine Oertlichkeit gemeint ist.

शिबीनां विषयो देशः = शैबः, eben so ओष्ठ.

राजन्यादिभ्यो वुञ् ॥ ५३ ॥

An राजन्य u. s. w. wird in dieser Bedeutung ±_अक gefügt.

राजन्यक u. s. w.

भौरिक्याद्यैषुकार्यादिभ्यो विधलभक्तलौ ॥ ५४ ॥

An भौरिकि u. s. w. wird ±_विध und an यैषुकारि u. s. w. ±_भक्त gefügt.

भौरिकिविध u. s. w., यैषुकारिभक्त u. s. w.

सो ऽस्यादिरिति छन्दसः प्रगाथेषु ॥ ५५ ॥

±_अ, an den Namen eines Metrums gefügt, bezeichnet einen damit beginnenden Pragâtha.

पाङ्गः, आनुष्टुभः, जागतः प्रगाथः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

संगामे प्रयोजनयोद्धभ्यः ॥ ५६ ॥

Dasselbe Suffix bezeichnet, wenn es an das Wort, welches die Veranlassung zu einem Kampfe oder die dabei beteiligten Kämpfer angibt, gefügt wird, den darum oder den von diesen geführten Kampf.

भाद्रः संगामः „ein Kampf um die Bhadrâ“, भारतः संगामः „der Kampf der Bharata“.

तदस्यां प्रहरणमिति क्रीडायां णः ॥ ५७ ॥

±_अ mit dem Femininum auf ण, an den Namen einer Waffe gefügt, bezeichnet ein damit ausgeführtes Spiel.

दागडा, मोंटा क्रीडा.

घञः सास्यां क्रियेति जः ॥ ५८ ॥

±_अ mit dem Femininum auf ण, an ein Nomen act. auf ±_अ gefügt, besagt, dass das, was durch jenes ausgedrückt wird, dabei (durch अस्याम् als Femininum gekennzeichnet) vor sich geht.

घ्येनपातो ज्यां वर्तते = घ्येनपाता, eben so तिलपाता. Ueber den Hinzutritt des Nasals s. 6, 3, 71. Kāçikā bildet auch दागडपाता und मोंसलपाता तिथिः.

तदधीते तद्वेद ॥ ५९ ॥

Das ±_अ von 4, 1, 83 wird auch an dasjenige gefügt, was Jemand studirt oder kennt, um diesen damit zu bezeichnen.

छान्दस, वैयाकरण, नेरुक्त; नेमिन्, मोंहूर्त, आंत्यात

क्रतूक्थादिसूचान्ताट्टक् ॥ ६० ॥

An Namen von Opfern, an उक्थ u. s. w. und an einen auf सूत्र auslautenden Stamm wird in diesen Bedeutungen ±_इके gefügt.

आग्निष्टोमिक, याज्ञपेयिक; आक्थिक, लांकायतिक; वार्तिकसूत्रिक, सांयहसूत्रिक.

क्रमादिभ्यो वुन् ॥ ६१ ॥

An क्रम u. s. w. ±_अक.

क्रमक, पदक u. s. w.

अनुब्राह्मणादिनिः ॥ ६२ ॥

An अनुब्राह्मण das Suffix इन्.

अनुब्राह्मणिन्.

वसन्तादिभ्यश्चक् ॥ ६३ ॥

An वसन्त u. s. w. ±_इके.

वार्सान्तिक, वार्धिक u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

प्रोक्ताल्लुक् ॥ ६४ ॥

An den Titel eines Werks, welches nach dem Verkünder desselben benannt worden ist, wird kein neues Suffix angefügt.

पाणिनीयम् = पाणिनिना प्रोक्तम्, पाणिनीयः = तदधीते; eben so आपिशलम् und आपिशलः. Vgl. 4, 3, 101 fgg.

सूचाच्च कोपधात् ॥ ६५ ॥

Auch nicht an den Titel eines Sūtra, wenn dem Auslaut ein क् vorangeht.

अष्टकाः पाणिनीयाः „die Schüler Pāṇini's, die sein aus acht Büchern bestehendes Sūtra studiren“; eben so त्रिकाः काशकृष्णाः, दशका वैयाघ्रपदीयाः.

छन्दोब्राह्मणानि च तद्विषयाणि ॥ ६६ ॥

Auch die nach ihrem Verkünder benannten Veda-Texte und Brāhmaṇa werden (nur) in dieser Beziehung gebraucht.

4, 3, 101 fgg. werden von Namen alter Weisen Benennungen für die von ihnen verkündeten Texte zu bilden gelehrt. Diese Benennungen kommen in Wirklichkeit nicht vor, bezeichnen aber in eben dieser Form diejenigen, welche diese Texte studiren oder kennen. Die den von Kaṭha verkündeten Veda-Text studiren, heissen nach 4, 3, 107 कठाः. Andere Beispiele für Studirende solcher Texte sind: मांदाः und पेण्णलादाः nach 4, 3, 101, आर्चायिनः nach 4, 3, 104, वाजसनेयिनः nach 4, 3, 106. Beispiele für Studirende von Brāhmaṇa: तासिङ्गनः, भाल्लविनः, शाट्वायनिनः und ऐतरेयिणः nach 4, 3, 105.

तदस्मिन्नस्तीति देशे तन्नाम्नि ॥ ६७ ॥

±-अ (s. 4, 1, 83) bezeichnet ferner eine nach dem darin sich Vorfindenden benannte Oertlichkeit.

आंदुम्बरो देशः ist eine an Udumbara reiche Gegend. Eben so gebildet sind बाल्यज und पार्यत.

तेन निर्वृत्तम् ॥ ६८ ॥

Auch eine Oertlichkeit, die nach den Mitteln oder den Personen, mit welchen oder durch welche sie hergestellt wurde, benannt wird.

साहस्री परिखा ist ein mit tausend (Goldstücken) zu Stande gebrachter Graben, कांशाम्ब्री नगरी eine von Kuṣāmba gegründete Stadt.

तस्य निवासः ॥ ६९ ॥

Auch eine Oertlichkeit, die nach demjenigen, dessen Wohnort sie ist, benannt wird.

शेबो देशः „das von den Ībī bewohnte Land“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अदूरभवश्च ॥ ७० ॥

Endlich eine nach etwas in ihrer Nähe Befindlichem benannte Oertlichkeit.

वेदिशं नगरम् ist die in der Nähe vom Flusse Vidiṣa gelegene Stadt.

ओरञ् ॥ ७१ ॥

An einen auf उ oder ऊ ausgehenden Stamm wird in den vier so eben angegebenen Bedeutungen ±_अ angefügt.

आरहव von अरहु, कावतव von कवतु, कार्कटेलव von कर्कटेलु.

मतोश्च बह्वज्जात् ॥ ७२ ॥

Desgleichen an einen mit dem Suffix मत् (वत्) versehenen Stamm, der vor der Anfügung dieses Suffixes mehr als zweisilbig war.

सैषुकावत् (v. l. सैष्ट, सैकटावत्), सैधकावत्, aber आहिमते und मालावते mit ±_अ.

बह्वचः कूपेषु ॥ ७३ ॥

Auch an einen mehr als zweisilbigen Stamm, wenn Brunnen danach benannt werden.

देर्घवरत्रः कूपः „ein von Dirghavaratra angelegter Brunnen“; eben so कापिलवरत्र.

उदकच विपाशः ॥ ७४ ॥

Auch an kürzere Stämme, wenn die Brunnen nördlich von der Vipāṣa gelegen sind.

दातः कूपः „ein von Datta angelegter Brunnen“, eben so गौप्त; aber दात्ते und गौप्ते von Brunnen, die südlich von jenem Flusse gelegen sind.

संकलादिभ्यश्च ॥ ७५ ॥

Auch an संकल u. s. w. in den oben angegebenen vier Bedeutungen.

सौकल, पौष्कल u. s. w.

स्त्रीषु सौवीरसात्वप्राप्नु ॥ ७६ ॥

Auch wenn die Oertlichkeit im Lande der Sauvira, Sâlva oder der östlichen Völker gelegen ist; das Wort ist in diesem Falle ein Femininum.

दात्तामित्रो „die von Dattāmitra gegründete Stadt“; वैधूमान्नी; काकन्दी, माकन्दो, माणिक्यरी, जाक्यो.

सुवास्त्वादिभ्यो ऽण् ॥ ७७ ॥

An सुवास्तु u. s. w. tritt aber ±_अ an.

सौवास्तवम् ein Stadt-, und वी ein Flussname, वार्णवम् u. s. w. Ausnahme zu 4, 2, 71. 73.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

रोणी ॥ ७८ ॥

Auch an रोणी.

रोण, आजकरोण, संहिकरोण. Ausnahme zu 4, 2, 74. Der Nominativ wird sehr künstlich erklärt.

कोपधाच्च ॥ ७९ ॥

Desgleichen an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangegehendem क्.

कार्णच्छिद्रकः कूपः, कार्णवेष्टकः, कार्कवाकयम्, त्रैशङ्कयम्. Ausnahme zu 4, 2, 71. 73.

वुञ्छणकठजिलसेनिरढज्णययफक्फिजिञ्ज्यकक्ठको ऽरीहण-
कृशाश्चश्यकुमुदकाशतृणप्रेक्षाश्मसखिसंकाशबलपक्षकर्णसुतंगमप्रग-
दिवराहकुमुदादिभ्यः ॥ ८० ॥

In den angegebenen vier Bedeutungen werden angefügt: $\pm$ —अक an अरीहण u. s. w., $\pm$ —ईय an कृशाश्च u. s. w., क an ऋश्य u. s. w., इके an कुमुद u. s. w., इल an काश u. s. w., स an तृण u. s. w., इन् an प्रेक्षा u. s. w., र an अश्मन् u. s. w., $\pm$ —स्य an सखि u. s. w., $\pm$ —य an संकाश u. s. w., य an बल u. s. w., $\pm$ —आयने an पक्ष u. s. w., $\pm$ —आयनि an कर्ण u. s. w., $\pm$ —इ an सुतंगम u. s. w., $\pm$ —य an प्रगदिन् u. s. w., $\pm$ —के an विराह u. s. w. und $\pm$ —इके an कुमुद u. s. w.

अरीहणक, काशवाच्यीय, ऋश्यके, कुमुदिके, काशिल, तृणसे, प्रेक्षिन्, अश्मरे, मौखिय, सांकाश्ये, अन्ये, पादायणे, कार्णायनि, सातंगमि, प्रागद्य, विराहके, कुमुदिके. Statt प्रगदि wird im Sūtra auch प्रगदिन् gelesen.

जनपदे लुप् ॥ ८१ ॥

Den Namen eines Reiches erhält man durch Abwerfung jedes Suffixes, indem der Name des Volkes ohne Aenderung des Numerus und Geschlechts zugleich der Name des Reiches ist. Vgl. 1, 2, 51.

पञ्चालाः, कुरुवः, मत्स्याः, अङ्गाः, वङ्गाः, मगधाः, सुह्याः, पुण्ड्राः.

वरणादिभ्यश्च ॥ ८२ ॥

Auch nach वरण u. s. w. wird zur Bezeichnung einer Oertlichkeit das Suffix abgeworfen, ohne dass Numerus oder Geschlecht geändert würde. Vgl. 1, 2, 51.

वरणानामदूरभवनं नगरं वरणाः, शङ्की, शान्मलयः.

शर्कराया वा ॥ ८३ ॥

Nach शर्करा nicht nothwendig.

शर्करा, शर्करम् nach 4, 1, 83, शर्करिकम् nach 4, 2, 80 (da शर्करा im ersten कुमुदादि aufgeführt wird) und शर्करिकम् gleichfalls nach 4, 2, 80 (da शर्करा auch unter विराहादि erscheint).

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ठक्छौ च ॥ ८४ ॥

Ausserdem können auch noch $\pm$ -इकै und ईय angefügt werden.

शार्करिकम् und शर्करीयम्.

नद्यां मतुप् ॥ ८५ ॥

Wenn ein Flussname nach etwas dabei sich Vorfindendem bezeichnet werden soll, wird मतु (वृत्) angefügt.

उदुम्बरोवती, मशकौवती, वीर्योवती, पुष्करौवती, इक्ष्मती, दुर्मती. Zur Verlängerung und Betonung in उदुम्बरावती u. s. w. vgl. 6, 3, 119 und 6, 1, 219.

मध्वादिभ्यश्च ॥ ८६ ॥

Auch an मधु u. s. w. wird dieses Suffix in den vier oben (4, 2, 67 fgg.) angegebenen Bedeutungen angefügt.

मधुमान्, विसवान् u. s. w.

कुमुदनड्वेतसेभ्यो इमतुप् ॥ ८७ ॥

An कुमुद, नड und वेतस dasselbe Suffix, vor welchem aber der Auslaut des Stammes abfällt.

कुमुद्वान्, नड्वान्, वेतस्वान्.

नडशादाड्डुलच् ॥ ८८ ॥

An नड und शाद das Suffix वल्ले mit Abfall des Auslauts.

नड्वल्लम्, शाद्वल्लम्.

शिखाया वलच् ॥ ८९ ॥

An शिखा das Suffix वल्ले.

शिखावल्लं नाम नगरम्.

उत्करादिभ्यश्चः ॥ ९० ॥

An उत्कर u. s. w. ईय.

उत्करीयम्, शर्करीयम् u. s. w.

नडादीनां कुक् च ॥ ९१ ॥

An नड u. s. w. dasselbe Suffix mit Hinzufügung eines क् an den Stamm.

नडकीयम्, प्लक्षकीयम् u. s. w.

4, 2, 92. शेघे ॥ ९२ ॥

Die nun folgenden Suffixe haben andere Bedeutungen als die bis jetzt angegebenen.

Nämlich die 4, 3, 25 fgg. angegebenen.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

राष्ट्रावारपाराङ्खौ ॥ ९३ ॥

An राष्ट्र wird इय und an अवारपार ईन gefügt.
राष्ट्रिय, अवारपाराङ्ख.

यामाद्यखजौ ॥ ९४ ॥

An याम die Suffixe य und ±-ईन.
याम्य und यामीङ्ख.

कन्त्यादिभ्यो ढकञ् ॥ ९५ ॥

An कञ्चि u. s. w. ±-स्यक.
कान्तेयक, आम्भेयक u. s. w.

कुलकुक्षिणीवाभ्यः श्वास्यलंकारेषु ॥ ९६ ॥

An कुल, कुक्षि und ग्रीवा dasselbe Suffix, wenn der Reihe nach ein Hund, ein Schwert und ein Schmuck dadurch näher bezeichnet werden.
कौलेयकः श्वा, कौलेयको जसिः und ग्रीवेयको जलंकारः.

नद्यादिभ्यो ढक् ॥ ९७ ॥

An नदी u. s. w. ±-स्ये.
नादेय, माहेय u. s. w.

दक्षिणापश्चात्पुरस्स्यक् ॥ ९८ ॥

An दक्षिणा, पश्चात् und पुरम् das Suffix ±-त्ये.
दाक्षिणात्य, पाश्चात्य und पौरस्य.

कापिश्याः छफक् ॥ ९९ ॥

An कापिशो das Suffix ±-आयनै mit dem Femininum auf ई.
कापिशायनं मधु, यनी दाक्षा.

रङ्गारमनुष्ये ऽण् च ॥ १०० ॥

An रङ्गु dasselbe Suffix oder ±-अ, wenn nicht von einem Menschen die Rede ist.

राङ्गवायणो oder राङ्गवो गोः, aber राङ्गवको मनुष्यः nach 4, 2, 134.

द्युप्रागपागुदक्प्रतीचो यत् ॥ १०१ ॥

An दिव् u. s. w. das Suffix यं.
दिव्य, प्रौच्य, अपाच्यं, उदीच्यं, प्रतीच्यं. Die Paroxytona nach 6, 1, 213.

कन्थायाष्टक् ॥ १०२ ॥

An कन्था das Suffix ±-इकै.
कान्थिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

वर्णा वृक् ॥ १०३ ॥

An diesen Stamm tritt $\pm$ -अकं, wenn es sich um etwas im Lande Varṇa Befindliches handelt.

कान्यक.

अव्ययात् त्यप् ॥ १०४ ॥

An ein Indeclinabile wird त्य् gefügt.

अमात्य, इहत्य, क्यत्य, इतस्य, तत्रत्य, यत्रत्य.

ऐषमोह्यः श्वसो ऽन्यतरस्याम् ॥ १०५ ॥

An ऐषमस् u. s. w. nicht nothwendig.

ऐषमस्य, ह्यस्य und श्वस्य. Die anderen Formen lauten nach 4, 3, 23 ऐषमस्तन, ह्यस्तन und श्वस्तन; nach 4, 3, 15 auch शौर्वास्तक.

तीररूप्योत्तरपदादञ्जौ ॥ १०६ ॥

An Stämme, die auf तीर auslauten, wird $\pm$ -अ mit dem Femininum auf $\pm$, an solche, die auf रूप्य auslauten, dasselbe Suffix mit dem Femininum auf आ gefügt.

काकतीरम्, पाल्यलतीरम्; वार्करूप्यम्, शैवरूप्यम्.

दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां ञः ॥ १०७ ॥

An einen Stamm mit vorangehendem Richtungsworte, der kein Name ist, wird $\pm$ -अ mit dem Femininum auf आ gefügt.

पार्वणाल, दालिणाल, आपरणाल, aber पूर्वपुकामशमे von पूर्वपुकामशमी; vgl. 2, 1, 50. 7, 3, 14.

मद्रेभ्यो ऽञ् ॥ १०८ ॥

An मद्रे mit vorangehendem Richtungsworte dasselbe Suffix mit dem Femininum auf ई.

पार्वमद्रे, आपरमद्रे.

उदीच्ययामाच्च बह्वचो ऽन्तोदात्तात् ॥ १०९ ॥

Auch an einen mehr als zweisilbigen oxytonirten Namen eines Dorfes der nördlichen Völker.

शैवपुरम्, माण्डवपुरम्.

प्रस्थोत्तरपदपलद्वादिकोपधादण् ॥ ११० ॥

An einen auf प्रस्थ auslautenden Namen, an पलद्वा u. s. w. und an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangehendem क् wird $\pm$ -अ (f. ई) angefügt, wenn diese Worte Dörfer der nördlichen Völker bezeichnen.

माट्रोप्रस्थ, माहकोप्रस्थ; पालद, पारिषद; नैलीनक, चैयातक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

कखादिभ्यो गोत्रे ॥ १११ ॥

Auch an die Geschlechtsnamen von कख u. s. w.

Der Geschlechtsname von कख und गोकख ist nach 4, 1, 105 कौख्य und गौकख्य; vor dem Suffix $\pm$ अ fällt nach 6, 4, 148. 151 य ab, wir erhalten demnach die Adjectiva काख्ये und गौकख्ये.

इजश्च ॥ ११२ ॥Desgleichen an einen auf $\pm$ इ auslautenden Geschlechtsnamen.

दाज् von दाजि und फलाज् von फलाजि. Ueber den Abfall von इ s. 6, 4, 148.

न द्व्यचः प्राच्यभरतेषु ॥ ११३ ॥

Nicht aber an einen zweisilbigen, wenn er zu den östlichen Völkern oder den Bharata gehört.

पांक्षीय und काशीय von पांक्षि und काशि nach dem folgenden Sūtra. Die Bharata gehören auch zu den Prākja, sollen aber hier neben diesen genannt werden, um anzuzeigen, dass sie an andern Orten nicht mit zu verstehen sind.

वृद्धाच्छः ॥ ११४ ॥

An einen Stamm, der आ, ऐ oder औ in der ersten Silbe hat, wird ईय gefügt.

गार्गीय (vgl. 6, 4, 148. 151) von गार्ग्य, शालीय von शाला.

भवतष्टक्छसौ ॥ ११५ ॥

An भवत् wird $\pm$ के und ईय gefügt.

भावत्क und भवदीय. Es ist hier das Pronomen gemeint, da वृद्धात् aus dem vorangehenden Sūtra zu ergänzen ist, und nur das Pronomen, nicht das Particip, nach 1, 1, 74 so heisst. Die Substitution von द् für त् erfolgt nach 1, 4, 16.

काश्यादिभ्यष्टञ्जिटौ ॥ ११६ ॥

An काशि u. s. w. tritt $\pm$ क oder $\pm$ क् mit dem Femininum auf ई oder dasselbe Suffix mit dem Femininum auf आ.

काशिकी und काशिका u. s. w.

बाहीकयामेभ्यश्च ॥ ११७ ॥

Desgleichen an Dorfnamen der Bāhika, wenn sie आ, ऐ oder औ in der ersten Silbe haben.

शाकलिकी und शाकलिका, मान्यविकी und मान्यविका.

विभाषोशीनरेषु ॥ ११८ ॥

Nicht nothwendig bei solchen Dorfnamen, wenn sie zu den Uçinara gehören.

आह्वयजालिकी, का oder लीया nach 4, 2, 114. Eben so सौंदर्शनिकी, का oder नीय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

ओर्देशे ठञ् ॥ ११९ ॥

An einen auf उ oder ऊ auslautenden Ortsnamen wird ठञ्-क gefügt.

नैषादकर्णक, शाबरजम्बुक.

वृद्धात्प्राचाम् ॥ १२० ॥

Gehört der Ort zu den östlichen Völkern, so tritt ठञ्-क nur an solche Namen auf उ oder ऊ, die ein आ, ऐ (य) oder औ (ओ) in der ersten Silbe haben.

आढकजम्बुक, शाकजम्बुक oder v. l. शालजम्बुक, नापितवास्तुक. Vgl. 1, 1, 75.

धन्वयोपधाद्भुञ् ॥ १२१ ॥

An einen Ortsnamen, der eine Wüste bezeichnet, so wie an einen vocalisch auslautenden mit vorangehendem य् wird ठञ्-क gefügt, wenn die erste Silbe ein आ u. s. w. hat.

पारेधन्वक, ऐरावतक; सांकाश्यक, काम्पिल्यक.

प्रस्थपुरवहान्ताच्च ॥ १२२ ॥

Desgleichen an einen auf प्रस्थ, पुर und वह auslautenden Ortsnamen, wenn die erste Silbe आ u. s. w. hat.

मालाप्रस्थक; नान्दीपुरक, कान्तीपुरक; पैलुवहक, फाल्गुनीवहक.

रोपधेतोः प्राचाम् ॥ १२३ ॥

Desgleichen an einen vocalisch auslautenden Ortsnamen mit vorangehendem र्, so wie an einen auf ई auslautenden, wenn die erste Silbe आ u. s. w. hat, und der Ort zu den östlichen Völkern gehört.

पाटलिपुत्रक, ऐकचक्रक; काकन्दक von काकन्दी und माकन्दक von माकन्दी.

जनपदतदवध्योश्च ॥ १२४ ॥

Desgleichen an den Namen eines Reiches und was daran grenzt, wenn die erste Silbe आ u. s. w. hat.

आभिषारक, आदर्शक; ओपुष्टक, त्रयामायनक, त्रैगर्तक. Das dunkle अवधि wird nicht erklärt.

अवृद्धादपि बहुवचनविषयात् ॥ १२५ ॥

An eben solche Namen, die nur im Plural auftreten (s. 4, 2, 81), auch dann, wenn die erste Silbe kein आ u. s. w. hat.

आङ्गक, वाङ्गक, कालिङ्गक; आजमीढक, आजकन्दक. Beispiele für Namen, die in der ersten Silbe Vṛddhi haben: दाविक, जाम्ब्यक; कालञ्जरक, वैकुलिङ्गक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

कच्छामिवक्तवर्तोत्तरपदात् ॥ १२६ ॥

Auch an Ortsnamen, die auf कच्छ, अग्नि, वक्त und वर्त auslauten.

दारुकच्छक, पैणलीकच्छक; काण्डाग्नक, वैभुजान्नक; ऐन्द्रवक्तक, सैन्धुवक्तक; ब्राह्मवर्तक.
Statt वर्त liest Kāçikā गर्त mit den Beispielen ब्राह्मगर्तक und चाक्रगर्तक; vgl. jedoch 4, 2, 137.

धूमादिभ्यश्च ॥ १२७ ॥

Auch an die Ortsnamen धूम u. s. w.

धूमक u. s. w.

नगराक्तुत्सनप्रावीण्ययोः ॥ १२८ ॥

An नगर tritt ±_अक, wenn ein Tadel oder eine Geschicklichkeit ausgedrückt werden soll.

नागरक kann sowohl ein Dieb als auch ein Maler genannt werden.

अरण्यान्मनुष्ये ॥ १२९ ॥

An अरण्य, wenn von einem Menschen die Rede ist.

आरण्यको मनुष्यः, aber आरण्योः पशवः.

विभाषा कुरुगंधराभ्याम् ॥ १३० ॥

An कुरु und युगंधर nicht nothwendig.

कौरवक oder कौरवै, यंगंधरक oder यंगंधरै.

मद्रवृज्योः कन् ॥ १३१ ॥

An मद्र und वृजि wird _क gefügt.

मद्रक, वृजिक.

कोपधादण् ॥ १३२ ॥

An einen vocalisch auslautenden Ortsnamen mit vorangehendem क् tritt ±_अ an.

आर्षिक von ऋषिकाः, माहिषिक, ऐल्वाक (vgl. 6, 4, 174). Ausnahme zu 4, 2, 124.

कच्छादिभ्यश्च ॥ १३३ ॥

Auch an कच्छ u. s. w.

काच्छ, सैन्धव u. s. w.

मनुष्यतत्स्थयोर्वृज् ॥ १३४ ॥

An dieselben Stämme wird ±_अक gefügt, wenn das damit abgeleitete Adjectiv einem Menschen oder etwas an ihm Befindlichen beigelegt wird.

काच्छको मनुष्यः, कं हसितम् oder जल्पितम्, काच्छिका वृडा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

अपदात्तौ साल्वात् ॥ १३५ ॥

An साल्वा in denselben Fällen, jedoch nicht in Verbindung mit पदात्ति.

साल्वको मनुष्यः, 'कं हसितम्, aber साल्वैः पदात्तिः.

गोयवाग्वोश्च ॥ १३६ ॥

Wohl aber in Verbindung mit गो und यवाग्व.

साल्वको गोः, साल्विका यवाग्वः.

गर्तोत्तरपदाच्छः ॥ १३७ ॥

An einen auf गर्त auslautenden Ortsnamen wird ईय gefügt

वृकगर्तीय, सुगालगर्तीय, श्वाविद्रर्तीय.

गहादिभ्यश्च ॥ १३८ ॥

Auch an गह u. s. w.

गहोय u. s. w.

प्राचां कटादेः ॥ १३९ ॥

Auch an einen auf कट anlautenden Ortsnamen, wenn er zu den östlichen Völkern gehört.

कटनगरीय, कटघोषीय, कटपल्लवीय.

राज्ञः क च ॥ १४० ॥

Für den Auslaut von राजन् wird vor diesem Suffix क् substituiert.

राजकीय. Da राजन् kein Ortsname ist, hätte die Regel an anderer Stelle gegeben werden müssen.

वृद्धादकेकान्तखोपधात् ॥ १४१ ॥

Auch an einen auf अक oder इक auslautenden Ortsnamen, so wie auf einen vocalisch auslautenden mit vorangegehendem ख्, wird ईय angefügt, wenn die erste Silbe Vṛddhi hat.

आरोहणकीय, द्रोघणकीय; आश्वपथिकीय, शाल्मलिकीय; कौण्टिशखीय, आयोमुखीय.

कन्यापलदनगरयामहदोत्तरपदात् ॥ १४२ ॥

Desgleichen an einen auf कन्या u. s. w. auslautenden Ortsnamen mit Vṛddhi in der ersten Silbe.

दानिकन्यीय, माहकिकन्यीय; दानिपलदीय, माहकिपलदीय; दानिनगरीय, माहकिनगरीय; दानियामीय, माहकियामीय; दानिहदीय, माहकिहदीय.

पर्वताच्च ॥ १४३ ॥

Auch an पर्वत.

पर्वतीय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

विभाषामनुष्ये ॥ १४४ ॥

Nicht nothwendig, wenn nicht von einem Menschen die Rede ist.

पर्यंतोयानि oder पार्यंतानि फलानि, पर्यंतोयम् oder पार्यंतमुदकम्, aber nur पर्यंतोयो मनुष्यः.

कृकणपर्णाद्भरद्वाजे ॥ १४५ ॥

An कृकण und पर्णो wird ईय gefügt, wenn das Land Bharadvâga gemeint ist.

कृकणीय und पर्णीय, aber sonst कार्कणो und पारो.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

युष्मदस्मदोरन्यतरस्यां खञ् च ॥ १ ॥

An युष्मद् und अस्मद् kann sowohl ईय als auch ङ-ईन und ङ-अ (nach 4, 1, 83) gefügt werden.

तस्मिन्नाणि च युष्माकास्माकौ ॥ २ ॥

Vor diesem ङ-ईन und vor ङ-अ werden für diese Pronomina युष्माक und अस्माक substituiert.

यौष्माकीण und आस्माकीन, यौष्माक und आस्माक; nach dem vorangehenden Sûtra auch युष्मदीय und अस्मदीय.

तवकममकावेकवचने ॥ ३ ॥

Im Singular werden für jene Pronomina तवक und ममक substituiert.

तावकीन und मामकीन, तावक und मामक; nach 4, 3, 1 auch त्वदीय und मदीय.

अर्धाद्यत् ॥ ४ ॥

An अर्ध tritt यं an.

अर्धं nach 6, 1, 213.

परावराधमोत्तमपूर्वाच्च ॥ ५ ॥

Auch wenn पर, अवर u. s. w. vorangehen.

परार्थ, अवरार्थ, अधमार्थ und उत्तमार्थ.

दिक्पूर्वपदाट्ठञ् च ॥ ६ ॥

Wenn ein Richtungswort vorangeht, auch ङ-इक.

पूर्वार्थ und पार्श्वार्थ, दक्षिणार्थ und दक्षिणार्थ.

3, 1, 1, 2, 3, 4, 1, 1, 76, 82, 83, 87, 2, 92.

ग्रामजनपदैकदेशादञ्ठञौ ॥ ७ ॥

Wenn mit einem solchen Compositum ein Theil des Dorfes oder Reiches gemeint ist, dann treten $\pm$ -अ oder $\pm$ -इक an.

इमे खल्वस्माकं ग्रामस्य जनपदस्य वा पौर्वाधाः oder पौर्वार्धिकाः, दान्तिगार्धा oder दान्तिगार्धिकाः.

मध्यान्मः ॥ ८ ॥

An मध्य wird म angefügt.

मध्यम.

अ सांप्रतिके ॥ ९ ॥

अ in der Bedeutung „gerade recht, die Mitte haltend, mittelmässig“.

मध्यं काष्ठम् „ein Stück Holz von mittlerer Grösse“, मध्यो वैयाकरणः „ein mittelmässiger Grammatiker“.

द्वीपादनुसमुद्रं यञ् ॥ १० ॥

An द्वीप „Insel, Meeresküste“ wird $\pm$ -य angefügt.

द्वीपं भवन्तो ऽनु चरन्ति चक्रम्.

कालाट्ठञ् ॥ ११ ॥

An Zeitbenennungen $\pm$ -इक.

मासिक, आर्धमासिक, संवत्सरिक.

आद्धे शरद्ः ॥ १२ ॥

Auch an शरद्, wenn von einem Grāddha die Rede ist.

शारदिकं आद्धम्, sonst शारदं nach 4, 3, 16.

विभाषा रोगात्पयोः ॥ १३ ॥

Nicht nothwendig in Verbindung mit रोग und आतप.

शारदिको oder शारदो (nach 4, 3, 16) रोगः, शारदिक oder शारद आतपः.

निशाप्रदोषाभ्यां च ॥ १४ ॥

Eben so verhält es sich mit निशा und प्रदोष.

नैशिक oder नैश, प्रादोषिक oder प्रादोष.

श्वसस्तुट् च ॥ १५ ॥

Nach श्वस् erhält $\pm$ -इक das Augment त्.

शौचस्तिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87. 2, 92.

संधिवेलाद्यृतुनक्षत्रेभ्यो ऽण् ॥ १६ ॥

An संधिवेला u. s. w., so wie an Namen von Jahreszeiten und Mondhäusern tritt ±-अ an.

संधिवेल u. s. w.; वैष्ण, शिशिर; तेष, पौष. Ausnahme zu 4, 3, 11.

प्रावृष एण्यः ॥ १७ ॥

An प्रावृष् tritt एण्य.

प्रावृषेण्य.

वर्षाभ्यष्टक् ॥ १८ ॥

An वर्षा das Suffix ±-इकै.

वर्षाष्टकै.

छन्दसि ठञ् ॥ १९ ॥

Im Veda ±-इक.

वैष्टिक.

वसन्ताच्च ॥ २० ॥

Auch an वसन्त ebendasselbst.

वैसन्तिक.

हेमन्ताच्च ॥ २१ ॥

Auch an हेमन्त ebendasselbst.

हैमन्तिक.

सर्वत्राण् च तलोपश्च ॥ २२ ॥

Sowohl im Veda als in der Umgangssprache auch ±-अ mit Abfall der Silbe त.

हैमन.

सायंचिरंप्राह्णेप्रगेऽव्ययेभ्यश्च्युलौ तुट् च ॥ २३ ॥

An सायम्, चिरम्, प्राह्णे, प्रगे und an temporale Indeclinabilia werden अन् und -अन् (beide mit dem Femininum auf ई) mit Antritt von त् angefügt.

सायन्तेन und सायैन्तेन, चिरन्तेन und चिरैन्तेन, प्राह्णेतेन und प्राह्णैतेन, प्रगेतेन und प्रगैतेन, दिवातेन und दिवैतेन, दोषातेन und दोषैतेन.

विभाषा पूर्वापराह्णाभ्याम् ॥ २४ ॥

†4,2,92.

An पूर्वाह्णा und अपराह्णा nicht nothwendig.

पूर्वाह्णातेन und पूर्वाह्णैतेन, अपराह्णातेन und अपराह्णैतेन. Nach 6, 3, 17 kann dieses Suffix auch an den Locativ treten: पूर्वाह्णातेन und अपराह्णातेन. Nach 4, 3, 11 kann auch पौर्वाह्णाक und अपराह्णाक gebildet werden.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तत्रजातः ॥ २५ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten und die jetzt folgenden Suffixe haben (zunächst) die Bedeutung „dort oder dann geboren, gewachsen oder entstanden“.

तत्रजातः als Compositum nach 2, 1, 46.

प्रावृषष्टप् ॥ २६ ॥

An प्रावृष wird in dieser Bedeutung इक् angefügt.

प्रावृषिक „in der Regenzeit geboren, gewachsen“.

संज्ञायां शरदो वुञ् ॥ २७ ॥

An शरद् das Suffix $\pm$ अक, wenn ein Name gebildet wird.

शरदका दर्भाः und मुद्गाः sind besondere Species von Darbha und Mudga.

पूर्वाह्णापराह्णाद्रामूलप्रदोषावस्करावुन् ॥ २८ ॥

An पूर्वाह्ण u. s. w. tritt in demselben Falle $\angle$ अक an.

पूर्वाह्णकः, अपराह्णकः, आर्द्रकः, मूलकः, प्रदोषकः, अवस्करकः.

पथः पन्थ च ॥ २९ ॥

Auch an पथिन्, wobei पन्थ substituiert wird.

पन्थकः.

अमावास्याया वा ॥ ३० ॥

An अमावास्या kann $\angle$ अक antreten.

अमावास्यक oder अमावास्यै.

अ च ॥ ३१ ॥

Auch अ kann angefügt werden.

अमावास्यै.

सिन्धुपकराभ्यां कन् ॥ ३२ ॥

An सिन्धु und अपकर tritt in der 4, 3, 25 angegebenen Bedeutung $\angle$ क an.

सिन्धुक, अपकरक.

अणजौ च ॥ ३३ ॥

Auch $\pm$ अ an सिन्धु und $\pm$ अ an अपकर.

सिन्धव, अपकर.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अविष्ठाफल्गुन्यनुराधास्वातितिष्यपुनर्वसुहस्तविशाखाषाढावहु-

लाल्लुक ॥ ३४ ॥

Nach अविष्ठा u. s. w. findet in dieser Bedeutung Schwund des Suffixes, und nach 1, 2, 49 auch des Feminincharacters statt.

अविष्ठ, फल्गुन, अनुराध, स्वाति, तिष्य, पुनर्वसु, हस्त, विशाख, अषाढ und वहुल.

स्थानान्तगोशालखरशालाच्च ॥ ३५ ॥

Desgleichen nach einem auf स्थान auslautenden Stamme, so wie nach गोशाल und खरशाल.

गोस्थान, अश्वस्थान; गोशाल, खरशाल.

वत्सशालाभिजिदश्वयुक्छतभिषजो वा ॥ ३६ ॥

Nach वत्सशाला u. s. w. nicht nothwendig.

वत्सशाल, अभिजित्, अश्वयुज् und शतभिषज्. Nach 4, 3, 16 kann auch ±-अ an-treten: वात्सशाल, आभिजित, आश्वयुज् und शतभिषज्.

नक्षत्रेभ्यो बहुलम् ॥ ३७ ॥

Nach Namen von Mondhäusern findet häufig ein solcher Schwund statt.

रोहिण, मृगशिरस् oder nach 4, 3, 16 रोहिण, मार्गशीर्ष.

कृतलब्धक्रीतकुशलाः ॥ ३८ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutungen „dort verfertigt, — erhalten, — gekauft und darin geschickt“.

प्रायभवः ॥ ३९ ॥

Desgleichen „zumeist sich dort vorfindend“.

उपजानूपकर्णोपनीवेष्टक् ॥ ४० ॥

An उपजानु u. s. w. wird in dieser Bedeutung ±-कै oder ±-इकै angefügt.

आपजानुक, आपकर्णिक und आपनीवेष्ट.

संभूते ॥ ४१ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dort auf-gekommen, — entstanden“.

संग्रहः = संग्रहे सं भवति (!).

कोशाड्डज् ॥ ४२ ॥

An कोश tritt in dieser Bedeutung ±-एय an.

कोशेयं द्रव्यम् = कोशे संभूतम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

कालात्साधुपुष्प्यत्यमानेषु ॥ ४३ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. (insbes. 4, 3, 11 fgg.) erwähnten Suffixe haben nach Zeitbenennungen die Bedeutungen „dann gut, — blühend und — reif werdend“.

हेमन्तः प्रावारः, शिशिरमनुलेपनम्; वासन्यः कुन्दलताः, ऐष्म्यः पाटलाः; शरदाः शालयः, ऐष्मा यवाः.

उप्ते च ॥ ४४ ॥

Auch die Bedeutung „dann gesäet“.

हेमन्ता यवाः, ऐष्मा व्रीहयः.

आश्वयुज्या वुज् ॥ ४५ ॥

An आश्वयुजी wird in dieser Bedeutung $\pm$ -अक angefügt.

आश्वयुजका माषाः.

गीष्मवसन्तादन्यतरस्याम् ॥ ४६ ॥

An गीष्म und वसन्त nicht nothwendig.

गीष्मकं und वासन्तकं सस्यम्, oder nach 4, 3, 16 गीष्मम् und वासन्तम्.

देयमृणे ॥ ४७ ॥

Nach Zeitbenennungen haben die 4, 1, 83 fgg. (insbes. 4, 3, 11 fgg.) genannten Suffixe auch die Bedeutung „dann abzutragen“, wenn von einer Schuld die Rede ist.

मासिकम्, आर्धमासिकम् und मासत्सरिकमणम् nach 4, 3, 11. Vgl. 4, 3, 50.

कलाप्यश्वत्ययववुसाहुन् ॥ ४८ ॥

An कलापिन् u. s. w. tritt in dieser Bedeutung $\angle$ -अक an.

कलापकम्, अश्वत्यकम् und यववुसकमणम्. कलापिन् soll hier die Zeit bezeichnen, wann die Pfauen ihr Rad schlagen, अश्वत्य, wann die Früchte dieses Baumes reif werden, und यववुस, wann es Weizenspreu gibt.

गीष्मावरसमाहुज् ॥ ४९ ॥

An गीष्म und अवरसम् $\pm$ -अक.

गीष्मकम् und आवरसमकमणम्.

संवत्सरायहायणीभ्यां ठज् च ॥ ५० ॥

An संवत्सर und आयहायणी auch $\pm$ -इक.

संवत्सरक und मासत्सरिक, आयहायणक und आयहायणिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

व्या हरति मृगः ॥ ५१ ॥

Nach Zeitbenennungen haben die 4, 1, 83 fgg. (insbes. 4, 3, 11 fgg.) genannten Suffixe auch die Bedeutung „dann wandelnd“, wenn von einem Wilde die Rede ist.

नैशिको oder नैशो, प्रादोषिको oder प्रादोषो मृगः nach 4, 3, 11. 14.

तदस्य सोढम् ॥ ५२ ॥

Nach Zeitbenennungen haben die erwähnten Suffixe auch die Bedeutung „das ist von ihm bewältigt worden“.

नैशिकग्रन्थः oder नैशग्रन्थः ist ein Schüler, der sein Nachtpensum bewältigt hat.

तत्र भवः ॥ ५३ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „sich dort befindend“.

दिगादिभ्यो यत् ॥ ५४ ॥

An दिश्च u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ये an.

दिश्य (nach 6, 1, 213), ज्ञचन्य u. s. w.

शरीरावयवाच्च ॥ ५५ ॥

Auch an die Bezeichnung eines Körpertheils.

दैन्त्य, कैर्ग्य, आँष्ट्य nach 6, 1, 213.

वृत्तिकुक्षिकलशिवस्त्यस्त्यहेर्दञ् ॥ ५६ ॥

An वृत्ति u. s. w. ङ्-यय.

दार्तय, काँद्वेय, कालशेय, वास्तेय, आस्तेय und आह्वेय.

यीवाभ्यो ऽण् च ॥ ५७ ॥

An यीवा auch ङ्-अ.

येवेय oder येव.

गम्भीराञ्ज्यः ॥ ५८ ॥

An गम्भीर ङ्-य.

गाम्भीर्य.

अव्ययीभावाच्च ॥ ५९ ॥

Auch an einen Avjajibhāva.

पारिमुख्य, पारिहृन्त्य.

अन्तःपूर्वपदाट्ठञ् ॥ ६० ॥

An einen Avjajibhāva mit अन्तर als erstem Gliede ङ्-इक.

अन्तर्वैश्विक, अन्तर्गैहिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

यामात्पर्यनुपूर्वात् ॥ ६१ ॥

Auch an einen Avjajibhāva auf याम् mit vorangehendem परि oder अनु.
परिधामिक und आनुधामिक.

जिह्वामूलानुलेखः ॥ ६२ ॥

An जिह्वामूल und अनुलि tritt ईय an.
जिह्वामूलीय und अनुलीय.

वर्गान्ताच्च ॥ ६३ ॥

Desgleichen an einen auf वर्ग auslautenden Stamm.
कवर्गायि, चवर्गायि.

अशब्दे यत्खावन्यतरस्याम् ॥ ६४ ॥

Wenn dem वर्ग ein anderes Wort als eine Lautbezeichnung vorangeht,
neben ईय auch यं und ईन.

यामुदेववर्गायि, °वर्ग्य und °वर्गाणि; dagegen nur कवर्गायो वर्गः.

कर्णललाटात्कनलंकारे ॥ ६५ ॥

An कर्ण und ललाट ८-क, wenn ein Schmuck gemeint ist.
कर्णिका und ललाटिका.

तस्य व्याख्यान इति च व्याख्यातव्यनाम्नः ॥ ६६ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dieses erklärend, behandelnd“, wenn sie an die Benennung des zu Erklärenden treten.

सांपो, तैङो, कातां यन्त्रः „ein die Kasus- (सुप्), die Personalendungen (तिङ्), die krt-Suffixe behandelndes Werk“. Die Kāçikā nimmt an, dass wegen des च hier und in dem folgenden Sūtra auch die Bedeutung तत्र भवः gelte.

बह्वचो ऽनोदात्ताट्ठञ् ॥ ६७ ॥

Ist die Benennung des zu Erklärenden mehr als zweisilbig und oxytonirt,
so wird ८-ञ्क angefügt.

पात्यणत्विक „die Substitution von प् und ण् behandelnd“ von घट्यणत्वे, नातानतिक
„die Substitution der Cerebrale und die Unterbleibung derselben behandelnd“ von नतानते.

क्रतुयज्ञेभ्यश्च ॥ ६८ ॥

Auch an Benennungen von Kratu und Jāgña.

आग्निष्टोमिक, वाजपेयिक, राजसूयिक; पाकयज्ञिक, नावयज्ञिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अध्यायेष्वेवर्षेः ॥ ६९ ॥

Auch an den Namen eines Rshi (wenn darunter nach ihm benannte Hymnen gemeint sind), aber nur in Verbindung mit अध्याय.

वासिष्ठिको अध्यायः, aber वासिष्ठो in Verbindung mit ऋच्.

पौरोडाशपुरोडाशात् घन् ॥ ७० ॥

An पौरोडाश und पुरोडाश das Suffix ल-इक mit dem Femininum auf ऐ.

पौरोडाशिक und पौरोडाशिकी, पुरोडाशिक und पुरोडाशिकी.

छन्दसो यदणौ ॥ ७१ ॥

An छन्दस् die Suffixe यं und ङ-अ.

छान्दस्य und छान्दस.

ब्रजृद्वाङ्मण्कप्रथमाध्वरपुरश्चरणनामाख्याताट्टक् ॥ ७२ ॥

An einen zweisilbigen, an einen auf ऋ auslautenden Stamm, sowie an ब्राह्मण u. s. w. ङ-कै oder ङ-इकै.

गैष्टिक, पाशुक; चातुर्होतृक, पाञ्चहोतृक; ब्राह्मणिक, आर्चिक, प्राथमिक, आध्वरिक, पौरश्चरिणिक, नामाख्यातिक oder नामिक und आख्यातिक.

अणुगयनादिभ्यः ॥ ७३ ॥

An अणुगयन u. s. w. ङ-अ.

आर्गयन, पाठव्याख्यान u. s. w.

तत आगतः ॥ ७४ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „daher kommend, — stammend“.

ठगायस्थानेभ्यः ॥ ७५ ॥

ङ-कै oder ङ-इकै wird in dieser Bedeutung an Bezeichnungen von Einnahmestellen gefügt.

शौल्कशालिक, आकरिक.

शुगिडकादिभ्यो ऽण् ॥ ७६ ॥

An शुगिडक u. s. w. aber ङ-अ.

शुगिडक, कार्कण u. s. w.

विद्यायोनिबंधेभ्यो वुञ् ॥ ७७ ॥

An Bezeichnungen von Studiengenossen und Blutsverwandten ङ-अक.

श्रीपाध्यायक, आचार्यक, श्रेष्ठक; मातामहक, पितामहक, मातुलक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

ऋतष्ठञ् ॥ ७८ ॥

Geht aber ein solches Nomen auf ऋ aus, so wird ऋ_क angefügt.

होतृक, पोतृक; भ्रातृक, स्वासृक, मातृक.

पितुर्यच्च ॥ ७९ ॥

An पितृ auch य.

पैतृक und पित्र्य nach 6, 1, 213.

गोचादङ्कवत् ॥ ८० ॥

An einen Geschlechtsnamen treten in dieser Bedeutung die 4, 3, 126 fg. angegebenen Suffixe.

अङ्क erscheint erst 4, 3, 127, es soll aber nach der Kāçikā auch das diesem vorangehende Sūtra hier anzuwenden sein. Als Beispiele werden gegeben: श्रोत्रगद्यक, कापट्यक, नाडायनक und चारायणक.

हेतुमनुषेभ्यो ऽन्यतरस्यां रूपः ॥ ८१ ॥

Bezeichnet das, woher Etwas stammt, die Ursache, oder ist es der Name eines Menschen, dann kann रूप्य antreten.

समरूप्य, विषमरूप्य; देवरूप्य, oder nach 4, 2, 138 समीय und विषमीय, und nach 4, 1, 83 देवदत्त.

मयट् च ॥ ८२ ॥

Aber auch मय mit dem Femininum auf ई.

सममय, विषममय, देवदत्तमय, सममयी u. s. w.

प्र भवति ॥ ८३ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „von dort-her seinen Ursprung nehmend“.

हैमवती गङ्गा, दारद्री सिन्धुः.

विदूराज्ज्यः ॥ ८४ ॥

An विदूर wird in dieser Bedeutung ऋ_य angefügt.

वेदूर्यो मणिः.

तद्गच्छति पथिदूतयोः ॥ ८५ ॥

In Verbindung mit „Weg“ und „Bote“ haben jene Suffixe die Bedeutung „dahin gehend“.

सोमः पन्थाः सोमो दूतो वा „ein nach Sruḡhna gehender Weg oder Bote“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अभि निष्क्रामति द्वारम् ॥ ८६ ॥

In Verbindung mit „Thor“ die Bedeutung „dahin hinausgehend“.

कान्यकुब्जद्वारं सौघम् „ein nach Srughna hinausgehendes Thor von Kānjakubga.“

अधिकृत्य कृते यन्त्रे ॥ ८७ ॥

In Verbindung mit „literarisches Erzeugniss“ die Bedeutung „darüber handelnd“.

संभद्रो, गौरिमित्रो, यायातो यन्त्रः.

शिशुकन्दयमसभद्वेन्द्रजननादिभ्यश्च ॥ ८८ ॥

An शिशुकन्द, यमसभ, einen Dvaṁdva und an इन्द्रजनन u. s. w. wird in dieser Bedeutung ईय angefügt.

शिशुकन्दोयो, यमसभोयो, श्येनकपोतोयो, इन्द्रजननीयो u. s. w. यन्त्रः.

सो ऽस्य निवासः ॥ ८९ ॥

Die erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „das ist sein Wohnort“.

सौघः „ein Bewohner von Srughna“.

अभिजनश्च ॥ ९० ॥

Desgleichen „dies ist seine Heimat von jeher“.

आयुधजीविभ्यश्चः पर्वते ॥ ९१ ॥

Ist eine solche Heimat ein Gebirge, so tritt an den Namen ईय zur Bezeichnung des daselbst von jeher wohnenden Kriegerstammes.

दृष्टोलीयाः, अन्धकवर्तयाः, रोहितगिरीयाः. Man hätte पर्वतात् und आयुधजीविपु erwartet.

शशिङ्कादिभ्यो ज्यः ॥ ९२ ॥

An शशिङ्क u. s. w. tritt in der 4, 3, 90 angegebenen Bedeutung ङ_य an.

शशिङ्क्य, सार्वकेय्य u. s. w.

सिन्धुतक्षशिलादिभ्यो ऽणजौ ॥ ९३ ॥

An सिन्धु u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ङ_अ an, an तक्षशिला u. s. w. ङ_अ.

सिन्ध्व u. s. w., तक्षशिल u. s. w.

तूदीशलातुरवर्मतीकूचवाराड्कूङ्णडञ्जयकः ॥ ९४ ॥

An तूदी ङ_इय, an शलातुर ङ_इय, an वर्मती ङ_इय und an कूचवार ङ_इय.

तांदेय, शलातुरीय, वार्मतेय und कौचवार्य.

भक्तिः ॥ ९५ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dies ist der Gegenstand seiner Zuneigung oder Verehrung“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

अचित्तादेशकालाट्ठक् ॥ ९६ ॥

Ist der Gegenstand der Zuneigung etwas Unbelebtes, jedoch etwas Anderes als ein Ort oder eine Zeit, so wird $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै angefügt.

आपृषिक, शाष्कलिक, पायसिक; dagegen देवदत्तै, सौम्यं und यैष्मे.

महाराजाट्ठञ्ज् ॥ ९७ ॥

An महाराज wird in dieser Bedeutung $\pm$ -इक angefügt.

माहाराजिक.

वासुदेवार्जुनाभ्यां वुन् ॥ ९८ ॥

An वासुदेव und अर्जुन $\angle$ -अक.

वासुदेवक, अर्जुनक.

गोत्रक्षत्रियाख्येभ्यो बहुलं वुञ्ज् ॥ ९९ ॥

An Geschlechtsnamen und an Namen von Kshatrija tritt häufig $\pm$ -अक an.

ग्लोचुकायनक von ग्लोचुकायनि, औपगवक, काटपवक; नाकुलक, साहदेवक.

जनपदिनां जनपदवत्सर्वे जनपदेन समानशब्दानां बहुवचने ॥ १०० ॥

Von Fürstennamen, die im Plural mit dem Namen des Reiches lautlich zusammenfallen, und von den Namen dieser Reiche gilt Alles, was 4, 2, 124 fgg. in Bezug auf Namen von Reichen gelehrt wird.

Von अङ्गाः, es mag die Fürsten oder das Reich bezeichnen, wird in der 4, 3, 95 angegebenen Bedeutung nach 4, 2, 125 आङ्गक gebildet.

तेन प्रोक्तम् ॥ १०१ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „von diesem verkündet“.

माधुरी वृत्तिः, पाणिनीयम्, आपिशलम्, काशकृत्स्नम्.

तित्तिरिवरतन्मुखशिङ्कोखाच्छण् ॥ १०२ ॥

An तित्तिरि u. s. w. tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इय an.

तित्तिरीयाः, वारतन्त्रीयाः, खाशिङ्कीयाः und औखीयाः. Nach 4, 2, 66 bezeichnen die hier und in den folgenden Sūtra gelehrt Suffixe nicht sowohl den von Jemand verkündeten Veda-Text oder ein solches Brāhmaṇa, sondern die ein solches Werk Studirenden. Daher alle Beispiele im Pl. m.

काश्यपकौशिकाभ्यामृषिभ्यां णिनिः ॥ १०३ ॥

An काश्यप und कौशिक wird, wenn unter diesen Namen Ṛshi verstanden werden, $\pm$ -इन् angefügt.

काश्यपिनः und कौशिकिनः. Die Wirkung des stummen ण् kommt erst in den folgenden Sūtra zur Geltung.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

कलापिवैशंपायनान्तेवासिभ्यश्च ॥ १०४ ॥

Desgleichen an die Namen der Schüler von Kalâpin und Vaiçampâjana.

हारिद्रविणः, ताम्बुरविणः, आलपिनः; आलम्बिनः, पालङ्गिनः, कामलिनः, आर्चाभिनः, आरु-
गिनः, तागिडिनः, प्रयामायनिनः.**पुराणप्रोक्तेषु ब्राह्मणकल्पेषु ॥ १०५ ॥**Desgleichen, wenn von alten Muni verkündete Brâhmaṇa und Kalpa ge-
meint sind.

भाल्लविनः, शाट्वायनिनः, गेतरयिणः; पैङ्गी und आरुणापराजी कल्पः. Vgl. zu 4, 3, 102.

शौनकादिभ्यश्छन्दसि ॥ १०६ ॥

An शौनक u. s. w., wenn ein vedischer Text gemeint ist.

शौनकिनः, वाजसनेयिनः u. s. w.

कठचरकाल्लुक् ॥ १०७ ॥

Nach कठ und चरक findet Schwund des Suffixes statt.

कठाः, चरकाः.

कलापिनो ऽण् ॥ १०८ ॥

An कलापिन् tritt ±_अ an.

कालापाः. Den Abfall von इन् vor diesem Suffix lehrt uns ein Vârttika.

छगलिनो ढिनुक् ॥ १०९ ॥

An छगलिन् ±_रयिन्.

छागलेयिनः.

पाराशर्यशिलालिभ्यां भिक्षुनटसूत्रयोः ॥ ११० ॥

An पाराशर्य und शिलालिन् tritt das 4, 3, 103 erwähnte Suffix ±_इन् an, wenn es sich bei jenem um das Studium eines Sûtra für Bettelmönche, bei diesem um ein solches für Mimen handelt.

पाराशरिणो भिक्षवः, शैलालिनो नटाः. Über den Abfall von य in पाराशर्य s. 6, 4, 148. 150.

कर्मन्दकृशाश्वादिनिः ॥ १११ ॥

An कर्मन्द und कृशाश्व tritt im gleichen Falle इन् an.

कर्मन्दिनो भिक्षवः, कृशाश्विनो नटाः.

तेनैकदिक् ॥ ११२ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „in gleicher Richtung damit“.

हैमवती, पैलुमूली विद्युत्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तसिश्च ॥ ११३ ॥

Auch das Suffix तस् hat diese Bedeutung.

हिमवत्तस्, पीलुमूलतस्.

उरसो यच्च ॥ ११४ ॥

Nach उरस् auch यं (यत्).

उरस्तस् und उरस्य.

उपज्ञाते ॥ ११५ ॥

Die oben erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „von diesem er-
sonnen“.

पाणिनीयं व्याकरणम्.

कृते ग्रन्थे ॥ ११६ ॥

Auch die Bedeutung „von diesem gemacht, verfertigt“, wenn ein literari-
sches Erzeugniss gemeint ist.

वाररुचाः श्लोकाः, हेकुपादो, भैकुराटो, जालूको ग्रन्थः.

संज्ञायाम् ॥ ११७ ॥

In der Bedeutung „gemacht, verfertigt“ auch dann, wenn das abgeleitete
Wort ein Name ist.

मादिकम्, सारघम् als Bezeichnungen verschiedener Honigarten.

कुलालादिभ्यो वुञ् ॥ ११८ ॥

An कुलाल u. s. w. tritt in einem solchen Falle $\pm$ -ञ् an.

कौलालकम्, वारुडकम् u. s. w.

क्षुद्राभ्रमरवटरपादपादञ् ॥ ११९ ॥

An क्षुद्रा u. s. w. $\pm$ -ञ्.

क्षुद्रम्, भ्रमरम्, वाटरम् und पादपम्.

तस्येदम् ॥ १२० ॥

Die 4, 1, 83 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dazu oder
ihm, zu ihm gehörig, diesem eigenthümlich“.

रथाद्यत् ॥ १२१ ॥

An रथ tritt in dieser Bedeutung यं an.

रथं चक्रम्. Zur Betonung s. 6, 1, 213.

पञ्चपूर्वादञ् ॥ १२२ ॥

Geht dem रथ ein Wort in der Bedeutung „Zugthier“ voran, so tritt $\pm$ -ञ् an.

आञ्चरथं, आद्वरथं, गार्दभरथं चक्रम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

पञ्चाध्वर्युपरिषदश्च ॥ १२३ ॥

Auch an Benennungen für Zugthiere, so wie an अध्वर्यु und परिषद.

आश्वं, आश्वं, गार्दभं वह्नोयम्; अध्वर्यव, परिषद.

हलसीराट्ठक् ॥ १२४ ॥

An हल und सीर tritt ±_इक् an.

हालिक, सैरिक.

द्वन्द्वाद्गुन् वैरमैथुनिकयोः ॥ १२५ ॥

An einen Dvandva wird ±_अक् gefügt, wenn von Feindschaft oder ehelicher Verbindung die Rede geht.

काकोलूकिका, अत्रिभरद्वाजिका.

गोत्रचरणाद्गुञ् ॥ १२६ ॥

An einen Geschlechtsnamen so wie an den Namen einer Schule tritt ±_अक् an.

म्लोचुकायनक, आषगवक; काठक, कालापक, मांदक, पण्णलाटक.

संघाङ्गलक्षणेष्वाञ्ज्यजिजामण् ॥ १२७ ॥

An Stämme, die auf die Suffixe ±_अ, ±_य oder ±_इ ausgehen, wird in Verbindung mit संघ, अङ्ग und लक्षण ±_अ angefügt.

वैदः संघः, वैदो अङ्गः, वैदं लक्षणम् von वैद; eben so गार्गं von गार्ग्यं (vgl. 6, 4, 148. 151) und दाक्ष von दाक्षि.

शाकलाद्वा ॥ १२८ ॥

An शाकल in dieser Verbindung nicht nothwendig.

शाकल oder शाकलक nach 4, 3, 126.

छन्दोगौक्थिकयाज्ञिकबह्वचनटाञ्ज्यः ॥ १२९ ॥

An छन्दोग u. s. w. tritt ±_य an.

छान्दोग्यम्, औक्थिकम्, याज्ञिकम्, बह्वच्यम् und नाट्यम्.

न दण्डमाणवान्तेवासिषु ॥ १३० ॥

Nicht aber, wenn An änger oder vorgerückte Schüler gemeint sind.

गोकक्षो दण्डमाणवा अन्तेवासिनो वा. Ausnahme zu 4, 3, 126.

रैवतिकादिभ्यश्च ॥ १३१ ॥

An रैवतिक u. s. w. tritt ईय an.

रैवतिकीय, स्वापिशोय u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

(कौपिञ्जलहास्तिपदादण् ॥ १३२ ॥)

An कौपिञ्जल und हास्तिपद ±_अ.

कौपिञ्जल und हास्तिपद. Ist ursprünglich ein Vārttika.

(आथर्वणिकस्येकलोपश्च ॥ १३३ ॥)

Von आथर्वणिक fällt davor die Silbe इक ab.

आथर्वण. Ist gleichfalls ein Vārttika.

तस्य विकारः ॥ १३४ ॥

Die 4, 1, 83 fgg. aufgeführten Suffixe haben auch die Bedeutung „durch Umwandlung daraus entstanden“.

अवयवे च प्राणयोषधिवृक्षेभ्यः ॥ १३५ ॥

Nach Benennungen von lebenden Wesen, Kräutern und Bäumen auch die Bedeutung „ein Theil davon seiend“.

वित्वादिभ्यो ऽण् ॥ १३६ ॥

An वित्त्व u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ±_अ an.

वित्त्व u. s. w. Ausnahme zu 4, 3, 139 fgg.

कोपधाच्च ॥ १३७ ॥

Desgleichen an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangehendem क.

तार्क्य, तैन्तिडोक, माण्डूक.

चपुजतुनोः षुक् ॥ १३८ ॥

An चपु und जतु wird ष् vor ±_अ hinzugefügt.

चापुष, जातुष.

ओरञ् ॥ १३९ ॥

An einen auf उ oder ऊ auslautenden Stamm wird ±_अ angefügt.

देवदारव, भाद्रदारव.

अनुदात्तादेश्च ॥ १४० ॥

Desgleichen an einen Stamm, dessen erste Silbe unbetont ist.

दाधित्य, कापित्य, माहित्य.

पलाशादिभ्यो वा ॥ १४१ ॥

An पलाश u. s. w. nicht nothwendig.

पैलाश oder पालाश u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

शम्याः प्लज् ॥ १४२ ॥An शमी tritt $\pm$ ल mit dem Femininum auf ई.

शामील und शामीली. Kāç. शम्याप्लज्.

मयद्वैतयोर्भाषायामभक्षाच्छादनयोः ॥ १४३ ॥

In den beiden angegebenen Bedeutungen (4, 3, 134 fg.) kann auch मय mit dem Femininum auf ई in der Umgangssprache angefügt werden, wenn nicht eine Speise oder ein Gewand gemeint ist.

मूर्वामय oder मॉर्व, aber nur मॉद्रः सूयः und कार्पासमाच्छादनम्.

नित्यं वृद्धशरादिभ्यः ॥ १४४ ॥

Stets wird aber मय an Stämme gefügt, die Vṛddhi in der ersten Silbe haben, sowie an शर u. s. w.

आम्रमय, शाकमय; शरमय u. s. w.

गोश्च पुरीषे ॥ १४५ ॥

Und an गो zur Bezeichnung des Mistes.

गोमयम्, aber गव्यं पयः.

पिष्टाच्च ॥ १४६ ॥

Und an पिष्ट.

पिष्टमयं भस्म.

संज्ञायां कन् ॥ १४७ ॥Wenn ein Name gebildet wird, tritt $\angle$ क an.

पिष्टकः.

व्रीहेः पुरोडाशे ॥ १४८ ॥

An व्रीहि tritt मय, wenn das Wort mit पुरोडाश verbunden wird.

व्रीहिमयः पुरोडाशः, sonst व्रीह.

असंज्ञायां तिलयवाभ्याम् ॥ १४९ ॥

An तिल und यव, wenn kein Name gebildet wird.

तिलमय, यवमय, aber तैलम् und यावकः.

द्वचश्छन्दसि ॥ १५० ॥

Im Veda an einen zweisilbigen Stamm.

पर्णमयी, दर्भमय, शरमय.

नोत्वद्धर्धवित्वात् ॥ १५१ ॥

Nicht aber an einen ein उ enthaltenden Stamm und auch nicht an वर्ध und वित्त्व.

मोञ्ज, गार्मत; वार्ध, वित्त्व.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

तालादिभ्यो ऽण् ॥ १५२ ॥

An ताल u. s. w. wird $\pm$ -अ gefügt.

तालं धनुः u. s. w.

जातरूपेभ्यः परिमाणे ॥ १५३ ॥ १५३ ॥

Auch an Benennungen für Gold, wenn ein Gewicht gemeint ist.

हाटको निष्कः, जातरूप, तापनीय.

प्राणिरजतादिभ्यो ऽञ् ॥ १५४ ॥

An Benennungen für lebende Wesen und an रजत u. s. w. tritt $\pm$ -अ an.

कापोत, मायूर, तैत्तिरि; राजत u. s. w.

जितश्च तत्प्रत्ययात् ॥ १५५ ॥

Auch an einen Stamm, der schon mit einem Suffix in den beiden Bedeutungen, von denen hier die Rede ist, versehen ist, wenn dieses Suffix ein stummes ञ् hat.

Es sind die Suffixe $\pm$ -अ 4, 3, 139. 154. 168, $\pm$ -ल 142, $\pm$ -अक 157, $\pm$ -स्य 159 und $\pm$ -य 168 gemeint. Beispiele: देवदारव, शमील, श्रौष्टक, रेणोय, कांस्य von gleichlautenden Stämmen.

क्रीतवत्परिमाणात् ॥ १५६ ॥

An Benennungen von Maassen irgend einer Art treten die 5, 1, 19 fgg. genannten Suffixe, die nach 5, 1, 37 auch die Bedeutung „um diesen Preis gekauft“ haben.

नैष्किक ist sowohl निष्केण क्रीतम् als auch निष्कस्य विकारः; शतिक und शत्य, welche nach 5, 1, 37 = शतेन क्रीतम् sind, haben auch die Bedeutung शतस्य विकारः.

उष्ट्राद्बुञ् ॥ १५७ ॥

An उष्ट्र wird $\pm$ -अक gefügt.

श्रौष्टक.

उमोर्णयोर्वा ॥ १५८ ॥

An उमा und उर्णा nicht nothwendig.

ओमक und ओर्णक oder ओम und ओर्ण.

एराया ढञ् ॥ १५९ ॥

An एराय tritt $\pm$ -स्य an.

रेणोयं मांसम्.

गोपयसोर्यत् ॥ १६० ॥

An गो und पयस् Suffix यं.

गैव्य (s. 6, 1, 213) und पयस्यं.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 83. 87.

द्रोश्च ॥ १६१ ॥

Auch an द्रु.

द्रैव्यम् nach 6, 1, 213.

माने वयः ॥ १६२ ॥

वय, wenn ein Maass gemeint ist.

दुवयम्.

फले लुक् ॥ १६३ ॥

Zur Bezeichnung der Frucht tritt kein Suffix an.

आमलकम् ist die Frucht der आमलकी. Vgl. 1, 2, 49.

प्रक्षादिभ्यो ऽण् ॥ १६४ ॥

An प्लत्त u. s. w. jedoch ±-अ.

प्लत्तम् u. s. w.

जम्बवा वा ॥ १६५ ॥

An जम्बू nicht nothwendig.

जाम्बवम् oder जम्ब. Vgl. 1, 2, 49.

लुप् च ॥ १६६ ॥

Auch Schwund des Suffixes ohne Aenderung des Geschlechts kann bei diesem Worte erfolgen.

जम्बूः. Vgl. 1, 2, 51.

हरीतक्यादिभ्यश्च ॥ १६७ ॥

So auch bei हरीतकी u. s. w.

हरीतकी ist auch die Frucht der हरीतकी.

कंसीयपरशव्ययोर्यज्ञौ लुक् च ॥ १६८ ॥

†4, 1, 83.

In der 4, 3, 134 angegebenen Bedeutung tritt ±-य an कंसीय und ±-अ an परशव्य, wobei die beiden Stämme ihr Suffix einbüßen.

कंस्य und पारशव.

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87.

4, 4, 1. **प्राग्वहतेष्टक् ॥ १ ॥**

Bis 4, 4, 76 excl. gilt das Suffix $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै.

तेन दीव्यति खनति जयति जितम् ॥ २ ॥

Dieses Suffix hat die Bedeutungen „damit spielend, — grabend, — siegend und — gewonnen“.

आक्षिप्तक = अक्षेर्दीव्यति, जयति oder जितम्; आभिक = अभ्या खनति.

संस्कृतम् ॥ ३ ॥

Desgleichen die Bedeutung „damit zubereitet“.

दाधिकम् = दध्ना संस्कृतम्.

कुलत्थकोपधादण् ॥ ४ ॥

An कुलत्थ und an einen vocalisch auslautenden Stamm mit vorangegehendem क् wird in dieser Bedeutung $\pm$ -अ angefügt.

कौलत्थ, तन्तिडोक.

तरति ॥ ५ ॥

$\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै hat auch die Bedeutung „damit über ein Wasser setzend“.

काण्डप्लविक, आण्डुपिक.

गोपुच्छादृञ् ॥ ६ ॥

An गोपुच्छ tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इक an.

गोपुच्छिक.

नौद्यचष्टन् ॥ ७ ॥

An नौ und einen zweisilbigen Stamm $\angle$ -क oder $\angle$ -इक.

नाविक, घटिक, प्लविक, बाहुक.

चरति ॥ ८ ॥

$\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै hat auch die Bedeutung „damit umherziehend“.

दाधिक, हास्तिक, शाकटिक.

आकर्षात् षल् ॥ ९ ॥

An आकर्ष tritt in dieser Bedeutung $\angle$ -इक mit dem Femininum auf ई an.

आकर्षिक, आकर्षिकी. Es wird auch die Lesart आकषात् erwähnt.

पर्यादिभ्यः षन् ॥ १० ॥

An पर्य u. s. w. $\angle$ -इक mit dem Femininum auf ई.

पर्यिक, पर्यिकी u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

श्वगणाट्टञ् च ॥ ११ ॥An श्वगण auch $\pm$ -इक.

श्वैगणिक, श्वगणिकी und श्वैगणिक, "की.

वेतनादिभ्यो जीवति ॥ १२ ॥ $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै hat nach वेतन u. s. w. die Bedeutung „davon lebend“.

वेतनिक, याहिक u. s. w.

वस्तक्रयविक्रयाट्टन् ॥ १३ ॥An वस्त्र, क्रय und विक्रय tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इक an.

वस्तिक, क्रयिक, विक्रयिक und angeblich auch क्रयविक्रयिक.

आयुधाच्छ च ॥ १४ ॥

An आयुध auch ईय.

आयुधिक und आयुधीय.

हरत्युत्सङ्गादिभ्यः ॥ १५ ॥ $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै hat nach उत्सङ्ग u. s. w. die Bedeutung „damit oder darauf tragend“.

आत्सङ्गिक, आङ्गुपिक u. s. w.

भस्त्रादिभ्यः षन् ॥ १६ ॥An भस्त्रा u. s. w. tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -इक mit dem Femininum auf षे an.

भस्त्रिक, भस्त्रिकी u. s. w.

विभाषा विवधात् ॥ १७ ॥

Nach विवध nicht nothwendig.

विवधिक und विवधिकी oder nach 4, 4, 15 विवधिकै. Kāṣikā liest विवधविवधात्, aber der Zusatz entstammt einem Vārtika.

अण् कुटिलिकायाः ॥ १८ ॥An कुटिलिका tritt $\pm$ -अ an.

कुटिलिक.

निर्वृत्ते ऽक्षद्यूतादिभ्यः ॥ १९ ॥ $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै hat nach अक्षद्यूत u. s. w. die Bedeutung „dadurch entstanden, bewirkt“.

आक्षद्यूतिक u. s. w. वैरम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

चेर्मस्त्रित्यम् ॥ २० ॥

An das Suffix त्रि (s. 3, 3, 88) tritt in dieser Bedeutung stets म् (मप्) an.
पक्रिम, उष्ट्रिम, कृत्रिम. Es wird auch केर्मस्त्रित्यम् geschrieben.

अपमित्ययाचिताभ्यां कक्कनौ ॥ २१ ॥

An अपमित्य wird in dieser Bedeutung ±_कै, an याचित १_क angefügt.
आपमित्यक, याचितक.

संसृष्टे ॥ २२ ॥

±_कै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „damit gemischt, vermengt“.
दाधिक, मारिचिक, शार्ङ्गवेरिक, पर्णालिक.

चूर्णादिनिः ॥ २३ ॥

An चूर्णं tritt in dieser Bedeutung इन् an.
चूर्णिनो ऽपूपाः oder धानाः.

लवणालुक् ॥ २४ ॥

Nach लवण fällt das Suffix ab.
लवणं शाकम्, लवणा यवागूः.

मुद्गादण ॥ २५ ॥

An मुद्गं tritt ±_अ an.
मोद्गं ओदनः, मोद्गी यवागूः.

व्यञ्जनैरुपसिक्ते ॥ २६ ॥

±_कै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „mit der oder der Brühe über-
gossen“.

दाधिक, सांपिक, खारिक.

ओजःसहोऽम्भसा वर्तते ॥ २७ ॥

Nach ओजस् u. s. w. hat es die Bedeutung „damit verfahren, — zu thun
habend“.

ओजसिकः शूरः, साहसिकश्चोरः, आम्भसिको मत्स्यः.

तत्प्रत्यनुपूर्वमीपलोमकूलम् ॥ २८ ॥

Nach ईप, लोम und कूल mit vorangehendem प्रति oder अनु hat dieses Suffix
die Bedeutung „so verfahren“.

प्रातोपिक, आन्धोपिक, प्रातिलोमिक, आनुलोमिक, प्रातिकूलिक und आनुकूलिक.

परिमुखं च ॥ २९ ॥

Auch nach परिमुख.

पारिमुखिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

प्र यच्छति गर्ह्यम् ॥ ३० ॥

±_कै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „gebend, ausleihend“, wenn damit ein Tadel ausgedrückt wird.

द्वैगुणिक „hundert Procent beim Ausleihen nehmend“.

कुसीददशैकादशात् घनष्टचौ ॥ ३१ ॥

In dieser Bedeutung wird $\frac{1}{2}$ -इक an कुसीद und इकै (beide Suffixe mit dem Femininum auf ई) an दशैकादश gefügt.

कुसीदक und कुसीदकौ, दशैकादशिकै und कौ „für zehn eilf nehmend“, so v. a. „zu zehn Procent ausleihend“. v. l. „दशैकादशभ्यां“.

उञ्छति ॥ ३२ ॥

±_कै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „nachlesend, liegen Gebliebenes auflesend“.

बादरिक, श्यामाकिक, काशिक.

रक्षति ॥ ३३ ॥

Auch die Bedeutung „schützend, bewachend“.

सामाजिक, सानिवेशिक.

शब्दददुरं करोति ॥ ३४ ॥

Nach शब्द und ददुर die Bedeutung „dieses machend“.

शाब्दिको वैयाकरणः, दार्दुरिकः कुम्भकारः.

पक्षिमत्स्यमृगान्हन्ति ॥ ३५ ॥

Nach Benennungen von Vögeln, Fischen und Wild die Bedeutung „diese tödtend, erlegend“.

पाक्षिक, शाकुनिक, मायूरिक, तैत्तिरिक; मात्स्यिक, मेनिक, शाफरिक, शाकुनिक; मार्गिक, हारिणिक, सौकरिक, सारङ्गिक.

परिपन्थं च तिष्ठति ॥ ३६ ॥

Ferner nach परिपन्थम् die Bedeutung „dort stehend“.

पारिपन्थिकश्चौरः.

माथोत्तरपदपदव्यनुपदं धावति ॥ ३७ ॥

Nach einem auf माथ ausgehenden Stamme, nach पदवी und व्यनुपद die Bedeutung „dem entlang laufend“.

दायडमाथिक, शौल्कमाथिक; पादविक, व्यनुपदिक. माथ soll = पथिन् sein.

आक्रन्दाट्ठञ् च ॥ ३८ ॥

An आक्रन्द tritt in dieser Bedeutung auch $\frac{1}{2}$ -इक an.

आक्रन्दिकै und आक्रन्दिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

पदोत्तरपदं गृह्णाति ॥ ३९ ॥

Nach einem auf पद auslautenden Stamme hat ±_इक die Bedeutung „dieses erfassend“.

पौर्वपदिक, औत्तरपदिक. Dieses und das folgende Sûtra werden auch in eines zusammengefasst.

प्रतिकन्यार्थललामं च ॥ ४० ॥

Auch nach प्रतिकन्य, अर्थ und ललाम.

प्रातिकन्यिक, आर्थिक, लालामिक.

धर्मं चरति ॥ ४१ ॥

Nach धर्म bedeutet ±_इक „dieses ühend“.

धार्मिक.

प्रतिपथमेति टंश्च ॥ ४२ ॥

An प्रतिपथ wird in der Bedeutung „gehend“ auch ट_इक (टन्) gefügt.

प्रातिपथिक und प्रैतिपथिक.

समवायान्समवैति ॥ ४३ ॥

Nach Wörtern in der Bedeutung „Versammlung“ hat ±_कै oder ±_इक die Bedeutung „diese besuchend, sich dahin begebend“.

सामवायिक, सामाजिक, सामूहिक, सानिवेशिक.

परिषदो एयः ॥ ४४ ॥

An परिषद् tritt in dieser Bedeutung ±_य an.

परिषद्व.

सेनाया वा ॥ ४५ ॥

An सेना nicht nothwendig.

सेन्य oder सैनिक.

संज्ञायां ललाटकुक्ष्यौ पश्यति ॥ ४६ ॥

Nach ललाट und कुक्षुटी hat ±_इक die Bedeutung „danach schauend“, wenn ein Name gebildet wird.

लालाटिकः = सेवकः, कांक्षुटिकः = भिदुः.

तस्य धर्म्यम् ॥ ४७ ॥

±_कै oder ±_इक hat auch die Bedeutung „diesem entsprechend, zukommend“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

अण् महिषादिभ्यः ॥ ४८ ॥

An महिषो u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ±_अ an.

माहिष, प्राजावत u. s. w.

ऋतो ऽञ् ॥ ४९ ॥

An einen auf ऋ auslautenden Stamm ±_अ.

पौत्र, औद्गात्र.

अवक्रयः ॥ ५० ॥

±_कै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „dieses in Pacht habend“.

शौल्कशालिक, आकारिक, आपणिक.

तदस्य परायम् ॥ ५१ ॥

Auch „damit handelnd“.

आपूपिक, शाकुलिक, मौदिक.

लवणाट्टञ् ॥ ५२ ॥

An लवण tritt in dieser Bedeutung ±_इक an.

लावणिक.

किसरादिभ्यः षन् ॥ ५३ ॥

An किसर u. s. w. ऽ_क oder ऽ_इक mit dem Femininum auf इ.

किसरिक und किसरिकी u. s. w. Kāçikā किशरा°.

शलालुनो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

An शलालु nicht nothwendig.

शलालुक und शलालुकी oder शलालुक, °की.

शिल्पम् ॥ ५५ ॥

±_कै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „dieses als Kunst oder Handwerk betreibend“.

मडुकभर्भरादन्यतरस्याम् ॥ ५६ ॥

An मडुक und भर्भर kann in dieser Bedeutung auch ±_अ angefügt werden.

माडुकिक oder माडुक, भार्भरिक oder भार्भर.

प्रहरणम् ॥ ५७ ॥

±_वै oder ±_इकै hat auch die Bedeutung „dieses als Waffe führend“.

आसिक, प्रासिक, चाक्रिक, धनुष्क.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

परश्वधाट्ठञ् च ॥ ५८ ॥

An परश्वध kann auch $\pm$ -इक treten.

पारश्वधिकै oder पारश्वधिक.

शक्तियष्टोरीकक् ॥ ५९ ॥

An शक्ति und यष्टि tritt $\pm$ -इकै.

शक्तीक, याष्टीक.

अस्तिनास्तिदिष्टं मतिः ॥ ६० ॥

Nach अस्ति, नास्ति und दिष्ट hat $\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै die Bedeutung „diesen Glauben habend“.

आस्तिक, नास्तिक, दैष्टिक.

शीलम् ॥ ६१ ॥

Dieses Suffix hat auch die Bedeutung „daran gewöhnt“.

आपूपिक, शाष्कुलिक, मंदकिक.

इत्तादिभ्यो णः ॥ ६२ ॥

An इत्त u. s. w. tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -अ an.

इत्त, आम्भुत्त u. s. w.

कर्माध्ययने वृत्तम् ॥ ६३ ॥

$\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै hat auch die Bedeutung „dieses ist ihm beim Studium begegnet“.

ऐकान्यिक „der beim Studium einen Fehler begangen hat“.

बह्वचूर्वपदाट्ठञ् ॥ ६४ ॥

Geht ein mehr als zweisilbiges Wort im Compositum voran, so tritt in dieser Bedeutung कै oder इकै an.

द्वादशान्यिक, त्रयोदशान्यिक. v. l. ठञ् statt ठञ्.

हितं भक्षः ॥ ६५ ॥

$\pm$ -कै oder $\pm$ -इकै, an Benennungen für Speisen gefügt, bedeutet „dieses ist ihm zuträglich“.

आपूपिक, शाष्कुलिक, मंदकिक.

तदस्मै दीयते नियुक्तम् ॥ ६६ ॥

Dieses Suffix hat auch die Bedeutung „dieses wird ihm vorgeschriebener Weise (oder »stets«) gereicht“.

आयभोजनिक, आपूपिक, शाष्कुलिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 1.

आणामांसौदनाट्टिठञ् ॥ ६७ ॥

An आणा und मांसौदन tritt in dieser Bedeutung ङ-इक mit dem Femininum auf ई an.

आणिक und °की, मांसौदनिक und °की.

भक्तादणन्यतरस्याम् ॥ ६८ ॥

An भक्त kann neben ङ-इक auch ङ-अ antreten.

भक्तिक oder भक्त.

तत्रनियुक्तः ॥ ६९ ॥

ङ-कै oder ङ-इकै hat auch die Bedeutung „dabei angestellt“.

शौल्कशालिक, आकरिक, आपणिक, गौल्मिक, दौवारिक. तत्रनियुक्तः als Compositum gefasst nach 2, 1, 46.

अगारान्ताट्टन् ॥ ७० ॥

An einen auf अगार auslautenden Stamm tritt in dieser Bedeutung ङ-इक an.

देवागारिक, कोष्ठागारिक, भाण्डागारिक.

अध्यायिन्यदेशकालात् ॥ ७१ ॥

ङ-कै oder ङ-इकै nach einer Orts- oder Zeitbenennung, wenn Ort und Zeit zum Studium ungeeignet sind, bezeichnet den dort oder dann Studirenden.

भमाशानिक, चातुष्यधिक; चातुर्दशिक, अमावास्यायिक.

कठिनान्तप्रस्तारसंस्थानेषु ब्यव हरति ॥ ७२ ॥

Nach einem auf कठिन ausgehenden Stamme, so wie nach प्रस्तार und संस्थान hat dieses Suffix die Bedeutung „sich damit beschäftigend“.

वांशकठिनिक, वार्धकठिनिक; प्रास्तारिक, सांस्थानिक.

निकटे वसति ॥ ७३ ॥

Nach निकट bedeutet es „sich daselbst aufhaltend“.

नैकटिको भिन्नः.

आवसथात् षल् ॥ ७४ ॥

† 4, 4, 1.

Nach आवसथ tritt in dieser Bedeutung ङ-इक an, mit dem Femininum auf ई.

आवसथिक und आवसथिकी.

प्राग्घिताद्यत् ॥ ७५ ॥

4, 4, 75.

Bis 5, 1, 5 excl. gilt das Suffix य oder ङय (s. 6, 1, 213).

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

तद्वहति रथयुगप्रासङ्गम् ॥ ७६ ॥

Nach रथ, युग und प्रासङ्ग hat dieses Suffix die Bedeutung „dieses fahrend, ziehend, schleppend“.

रैथ्य, यैथ्य, प्रासङ्गं.

धुरो यड्ढकौ ॥ ७७ ॥

An धुर् treten in dieser Bedeutung ऽय (यत्) und ऽय्ये an.

धुर्य und धंरिय.

खः सर्वधुरात् ॥ ७८ ॥

An सर्वधुर das Suffix ईन.

सर्वधुरीण.

एकधुराल्लुक् च ॥ ७९ ॥

Nach एकधुर kann auch Schwund des Suffixes stattfinden.

एकधुरीण und एकधुर.

शकटादण् ॥ ८० ॥

An शकट wird ऽ-अ angefügt.

शाकट.

हलसीराट्ठक् ॥ ८१ ॥

An हल und सीर ऽ-इकै.

हालिक, सीरिक.

संज्ञायां जन्याः ॥ ८२ ॥

Hierher gehört auch जन्य m. Pl. als Name (Brautführer).

Fehlerhafte Lesart जन्या.

विध्यन्त्यधनुषा ॥ ८३ ॥

यं oder ऽय hat auch die Bedeutung „durchbohrend, durchstechend, verwundend“, wenn die Verletzung nicht durch einen Bogen geschieht.

पेंद्याः शकैराः, ऊरव्याः कण्टकाः. Vgl. 6, 3, 53.

धनगणं लब्धा ॥ ८४ ॥

Nach धन und गण hat dieses Suffix die Bedeutung „dieses erhaltend, bekommend“.

धैन्य, गैश्य.

अन्नाखः ॥ ८५ ॥

An अन्न wird in dieser Bedeutung ऽ-अ angefügt.

आन्न.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

वशं गतः ॥ ८६ ॥Nach वश bedeutet $\underline{\text{य}}$ „darin gerathen“.

वैश्य.

पदमस्मिन्दृश्यम् ॥ ८७ ॥

Nach पद hat dieses Suffix die Bedeutung „dieses darin sichtbar“.

पैद्यः कर्दमः, पैद्याः पांसवः.

मूलमस्यावर्हि ॥ ८८ ॥

Nach मूल hat es die Bedeutung „damit ausgezogen werdend“.

मूल्या मायाः oder मुद्राः.

संज्ञायां धेनुषा ॥ ८९ ॥

धेनुषा als Name ist unregelmässig gebildet.

Nach der Kāçikā soll das Wort ein Oxytonon sein.

गृहपतिना संयुक्ते ज्यः ॥ ९० ॥An गृहपति tritt $\underline{\text{य}}$ an in der Bedeutung „mit diesem verbunden“.

गार्हपत्यो ऽग्निः.

**नौवयोधर्मविषमूलमूलसीतातुलाभ्यस्तार्यतुल्यप्रापवध्यानाम्य-
समसमितसंमितेषु ॥ ९१ ॥**यं oder $\underline{\text{य}}$ hat nach नौ die Bedeutung „damit zu durchschiffen“, nach वयम् „daran gleich“, nach धर्म „dadurch zu erlangen“, nach विष „damit zu tödten“, nach मूल „sammt diesem zu beugen“ und „dem gleich“, nach सीता „damit versehen“ und nach तुला „damit gemessen“.

नान्यमुदकम्, वयस्यः सखा, धैर्म्यं, विष्य, मूल्य, सीत्यं तेत्रम्, तुल्य. Zu den verschiedenen Betonungen s. 6, 1, 213. मूल musste wegen 1, 3, 10 wiederholt werden.

धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेते ॥ ९२ ॥

Nach धर्म, पथिन्, अर्थ und न्याय hat das erwähnte Suffix die Bedeutung „davon nicht abgegangen, — gewichen“.

धैर्म्यं, पैथ्य, अर्थ्य und न्याय्य.

छन्दसो निर्मिते ॥ ९३ ॥

Nach छन्दस् hat dieses Suffix die Bedeutung „damit zu Stande gebracht“.

छन्दस्य. छन्दस् soll nach der Kāçikā hier = वृच्छा sein.

उरसो ऽण् च ॥ ९४ ॥An उरस् wird in dieser Bedeutung auch $\underline{\text{य}}$ angefügt.

उरस्यः oder श्रीरसेः पुत्रः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

हृदयस्य प्रियः ॥ ९५ ॥

Nach हृदय hat य oder ऽय die Bedeutung „diesem lieb“.

हृदो देशः. Zur Substitution von हृद् s. 6, 3, 50.

बन्धने चर्षो ॥ ९६ ॥

In Verbindung mit einem Spruche auch die Bedeutung „fesselnd, bannend“.

हृदो मन्त्रः.

मतजनहलात्करणजल्पकर्षेषु ॥ ९७ ॥

Nach मत bezeichnet das Suffix „ein Werkzeug“, nach जन „Gerede“ und nach हल „Zug“.

मैत्यम्, जैन्यः, हैल्यः. Kāçikā: मतं ज्ञानं तस्य करणं मत्यम्; es ist aber मत्य „Egge“ oder „Walze“ gemeint.

तत्र साधुः ॥ ९८ ॥

Dasselbe Suffix bedeutet auch „dafür gut“.

सामन्यं, कर्मण्यं, शरण्यं.

प्रतिजनादिभ्यः खञ् ॥ ९९ ॥

An प्रतिजन u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ऽङ्-ईन an.

प्रतिजनीन, शेट्टयुगीन u. s. w.

भक्तासुः ॥ १०० ॥

An भक्त das Suffix ऽङ्-अ.

भाक्तः शालिः.

परिषदो ण्यः ॥ १०१ ॥

An परिषद् das Suffix ऽङ्-य.

परिषद्य.

कथादिभ्यष्टक् ॥ १०२ ॥

An कथा u. s. w. ऽङ्-कै oder ऽङ्-इकै.

काथिक, वैकथिक u. s. w.

गुडादिभ्यष्टञ् ॥ १०३ ॥

An गुड u. s. w. ऽङ्-क oder ऽङ्-इक.

गौडिक इक्षुः, कौल्माषिको मुद्गः.

पथ्यतिथिवसतिस्वपतेर्दञ् ॥ १०४ ॥

An पथिन्, अतिथि, वसति und स्वपति ऽङ्-ण्य.

पाथेय, अतिथेय, वासतेय, स्वापतेय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

सभाया यः ॥ १०५ ॥

An सभा das Suffix य.

सभ्य.

ढश्छन्दसि ॥ १०६ ॥

Im Veda ण्य.

सभ्येय.

समानतीर्थे वासी ॥ १०७ ॥

Nach समानतीर्थ hat य die Bedeutung „dort sich aufhaltend.

सतीर्थः. Ueber die Substitution von स für समान s. 6, 3, 87.

समानोदरे शयित ओ चोदात्तः ॥ १०८ ॥

Nach समानोदर hat य die Bedeutung „gelegen, geruht“, und das ओ hat in diesem Falle den Acut.

समानौदर्यो भ्राता. Vgl. 6, 3, 88.

सोदराद्यः ॥ १०९ ॥

An सोदर wird in dieser Bedeutung य angefügt.

सोदर्यो भ्राता. Vgl. 6, 3, 88.

भवे छन्दसि ॥ ११० ॥

Im Veda hat य oder ङ्य die Bedeutung „darin befindlich“.

मैथ्य, विद्युत्यं. भवे ist nach der Kāçikā bis 4, 4, 118, छन्दसि bis zum Schluss des Adhjája zu ergänzen.

पाथोनदीभ्यां ड्यण् ॥ १११ ॥

An पाथस् und नदी tritt in dieser Bedeutung ङ्य an, vor welchem der letzte Vocal mit dem darauf folgenden Consonanten abfällt.

पाथ्य und नाद्य.

वेशन्तहिमवद्भ्यामण् ॥ ११२ ॥

An वेशन्त und हिमवत् das Suffix ङ्य.

वेशन्ती und हिमवती.

स्रोतसो विभाषा ड्यङ्यौ ॥ ११३ ॥

An स्रोतस् können ausser dem regelmässigen य auch यं(ङ्यत्) und य mit Abfall des letzten Vocals nebst dem darauf folgenden Consonanten treten.

स्रोतस्यं, स्रोत्यं und स्रोत्यै.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

सगर्भस्यूथसनुताद्यन् ॥ ११४ ॥

An सगर्भ, स्यूथ und सनुत ऽ-य.

सगर्भ्य, स्यूथ्य und सनुत्य.

तुयाद्यन् ॥ ११५ ॥

An तुय das Suffix ऽइय.

तुयिय.

अयाद्यत् ॥ ११६ ॥

An अय ऽय.

अय्य. Dieses würde sich schon nach 4, 4, 110 ergeben, wird aber besonders gelehrt, damit dieses ऽय nicht durch das folgende Sûtra aufgehoben werde.

घञ्चौ च ॥ ११७ ॥

Auch इयै (घञ्) und ईय.

अयिय und अयोय. Kâçikâ bildet auch अयिय, indem sie auch das Suffix in 4, 4, 115 wegen des च herbeizieht. Vgl. Sâjana zu RV. 1, 13, 10. 10, 120, 8.

समुद्राभाङ्गः ॥ ११८ ॥

An समुद्र und अभ त्रिङ् an.

समुद्रिय und अभिय.

वर्हिषि दत्तम् ॥ ११९ ॥

Nach वर्हिस् hat यं die Bedeutung „darauf gelegt“.

वर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु RV. 10, 15, 5.

दूतस्य भागकर्मणी ॥ १२० ॥

Nach दूत die Bedeutungen „Antheil“ und „Geschäft“.

यत्ते अग्ने दूत्यम्. Nach 6, 1, 213 दूत्य, die accentuirten Texte aber दूत्य.

रक्षोयातूनां हननी ॥ १२१ ॥

Nach रक्ष् und यातु die Bedeutung „schlagend, vertreibend“ im Femininum.

या ते रक्षस्यां und यातव्यां तनूः.

रेवतीजगतीहविष्याभ्यः प्रशस्ये ॥ १२२ ॥

Nach रेवती, जगती und हविष्या bezeichnet das Suffix das Lobenswerthe daran.

यद्वो रेवती रेवत्यम्, यद्वो जगती जगत्यम्, यद्वो हविष्या हविष्यम्.

अमुरस्य स्वम् ॥ १२३ ॥

Nach अमुर bedeutet das Suffix „diesem gehörig“.

अमूर्त् वा एतत्पात्रं यच्चक्रधत्तं कुलानकृतम्. Vgl. Maitr. 8, 1, 8, 3.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

मायायामण् ॥ १२४ ॥

In Verbindung mit माया erhält dieses Wort das Suffix $\pm$ -अ.

आसुरेणे माया.

तद्वानासामुपधानो मन्त्र इतीष्टकासु लुक् च मतोः ॥ १२५ ॥

यं nach einem Spruche, der nach dem Worte, das er enthält, benannt ist und der beim Aufsetzen von Backsteinen hergesagt wird, bezeichnet die auf diese Weise aufgesetzten Backsteine; hierbei fällt das Suffix मत् (वत्) des Spruches ab.

वर्चस्याः von वर्चस्यत्, तेजस्याः von तेजस्यत्, पयस्याः von पयस्यत्, रेतस्याः von रेतस्यत्.

अश्विमानण् ॥ १२६ ॥

An अश्विमत् „das Wort अश्विन् enthaltend“, tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -अ an, mit Abfall von मत्.

अश्विनैरुप दधाति TS. 5, 3, 1, 1.

वयस्यासु मूर्ध्नो मतुप् ॥ १२७ ॥

An मूर्धन् (im Sinne von मूर्धन्वान्मन्त्रः) tritt das Suffix मत् (वत्), wenn वयस्याः genannte Backsteine gemeint sind.

मूर्धन्वैतीरुप दधाति. Vgl. 6, 1, 176.

मत्वर्थे मासतन्वोः ॥ १२८ ॥

यं hat im Veda die Bedeutung des Suffixes मत्, wenn von einem Monat oder einem Körper die Rede ist.

नभस्यो मासः = नभसि विद्यन्ते जस्मिन्, eben so सहस्य, तपस्य, मध्व्य; ओजस्या, रत्न-
स्या तनूः.

मधोर्ज च ॥ १२९ ॥

Nach मधु hat auch $\pm$ -अ mit dem Femininum auf आ die Bedeutung von मत्.

मधव्या und माधवा तनूः.

ओजसो ऽहनि यत्खौ ॥ १३० ॥

Nach ओजस् haben यं und ईन diese Bedeutung, wenn von einem Tage die Rede geht.

ओजस्यम् oder ओजसीनमहः.

वेशोयशश्चादेर्भगाद्यल् ॥ १३१ ॥

Nach भग mit vorangehendem वेशस् und यशस् hat $\pm$ -य diese Bedeutung.

वेशोभेय्य, यशोभेय्य. Siddhāntak. verbindet dieses Sūtra mit dem folgenden, indem sie यत्खौ liest.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

ख च ॥ १३२ ॥

Auch ईन.

वेशोभगोन, यशोभगोन.

पूर्वैः कृतमिनियौ च ॥ १३३ ॥

Nach पूर्व haben ईन, इन् und च die Bedeutung „von diesen gemacht“.

परिभिः पूर्वणिः, पूर्वभिः und पूर्व्यैः.

अग्निः संस्कृतम् ॥ १३४ ॥

Nach अग्न् hat ऽय die Bedeutung „damit zubereitet“.

अय्यं हविः.

सहस्रेण संमितौ घः ॥ १३५ ॥

Nach सहस्र hat इय die Bedeutung „diesem gleichkommend“.

सहस्रियो ऽग्निः. Kāçikā erwähnt eine Lesart समितौ.

मतौ च ॥ १३६ ॥

Auch die von मत्.

सहस्रिय = सहस्रमस्य विद्यते.

सोममर्हति यः ॥ १३७ ॥

Nach सोम hat य die Bedeutung „diesen verdienend“.

सोम्या ब्राह्मणाः.

मये च ॥ १३८ ॥

Auch die des Suffixes मय.

सोम्यं मधु.

मधोः ॥ १३९ ॥

Nach मधु hat यं (s. 4, 4, 75) diese Bedeutung.

मधव्यान्स्तोकान्.

वसोः समूहे च ॥ १४० ॥

Nach वसु hat यं auch die Bedeutung „Menge“.

वसव्यः.

नक्षत्राद्वा ॥ १४१ ॥

An नक्षत्र wird इय angefügt.

नक्षत्रियेभ्यः स्वाहा. Angeblich = नक्षत्र.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 4, 75.

सर्वदेवात् तातिल् ॥ १४२ ॥

An सर्व und देव tritt -ताति an.

सर्वताति, देवताति.

शिवशमरिष्टस्य करे ॥ १४३ ॥

Nach शिव, शम् und अरिष्ट hat dieses Suffix die Bedeutung „thuend, bewirkend“.

शिवताति, शन्ताति, अरिष्टताति.

भावे च ॥ १४४ ॥

† 4, 4, 75.

Auch die des Seins (eines Nomen act.).

॥ इति चतुर्थस्याध्यायस्य चतुर्थः पादोऽध्यायश्च समाप्तः ॥

प्राक्कीताच्छः ॥ १ ॥

5, 1, 1.

Bis 5, 1, 37 (genauer 17) excl. gilt das Suffix ईय.

उगवादिभ्यो यत् ॥ २ ॥

An einen auf उ oder ऊ auslautenden Stamm, so wie an गो u. s. w. tritt यं oder य.

In den 5, 1, 5 fgg. angegebenen Bedeutungen. शुद्धयं, पित्रयं, कमण्डलयं, गैयं u. s. w.

Vgl. 6, 1, 213.

कम्बलाच्च संज्ञायाम् ॥ ३ ॥

Auch an कम्बल, wenn ein Name gebildet wird.

कम्बल्यम् = ऊर्णापलशतम्.

विभाषा हविरपूपादिभ्यः ॥ ४ ॥

An Benennungen von Spenden und an अपूप nicht nothwendig.

आमिह्यं oder आमिह्योयं दधि, पुरोडाश्यास्तरुलाः oder पुरोडाशीयास्तः; अपूप्य oder अपूपोय u. s. w.

तस्मै हितम् ॥ ५ ॥

Die genannten Suffixe haben die Bedeutung „diesem wohlthätig, dazu gut“.

शरीरावयवाद्यत् ॥ ६ ॥

An Benennungen von Körpertheilen tritt in dieser Bedeutung यं oder य an.

दैन्य, कैश्य, आद्य, नौभ्य, नैस्य. Vgl. 6, 1, 213.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 1.

खलयवमाषतिलवृषब्रह्मणश्च ॥ ७ ॥

Auch an खल u. s. w.

खैल्य, यैल्य, मौल्य, तिल्य, वृल्य und ब्रह्मण्य.

अजाविभ्यां थ्यन् ॥ ८ ॥

An अज und अवि $\pm$ थ्य.

अजथ्या und अविथ्या वृथिः.

आत्मन्विश्वजनभोगोत्तरपदात्सः ॥ ९ ॥

An आत्मन्, विश्वजन und an einen auf भोग auslautenden Stamm ईन.

आत्मनीन, विश्वजनीन, मातृभोगीण u. s. w. आत्मन् statt आत्म, um daran zu erinnern, dass das न् vor dem Suffix nicht abfällt.

सर्वपुरुषाभ्यां णट्जौ ॥ १० ॥

An सर्व tritt $\pm$ अ und an पुरुष $\pm$ एय.

सर्व and पुरुषेय.

माणवचरकाभ्यां खञ् ॥ ११ ॥

An माणव und चरक $\pm$ ईन.

माणवीन, चारकीण.

तदर्थे विकृतेः प्रकृतौ ॥ १२ ॥

Nach einem ein Erzeugniss benennenden Dinge bezeichnen die erwähnten Suffixe das dazu dienende Primitive.

अङ्गारीयाणि काष्ठानि „zu Kohlen dienende Hölzer“ und प्राकारीया वृष्टकाः nach 5 1, 1. शङ्ख्यं दारु und पिचय्यः कार्पासः nach 5, 1, 2.

छादिरूपधिवलेर्दञ् ॥ १३ ॥

An छादिस्, उपधि und वलि tritt in dieser Bedeutung $\pm$ एय an.

छादिषेयाणि तृणानि, श्रोपधेयं दारु, बालेयास्तगुलाः.

ऋषभोपानहोर्ज्यः ॥ १४ ॥

An ऋषभ und उपानह् das Suffix $\pm$ य.

आर्षभ्यो वत्सः, श्रोपानहो मुञ्जः.

चर्मणो ऽञ् ॥ १५ ॥

Zur Bezeichnung eines Erzeugnisses aus Leder tritt $\pm$ अ an.

वार्ध and वारचं चर्म.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 1.

तदस्य तदस्मिन्स्यादिति ॥ १६ ॥

† 5, 1, 1.

Die erwähnten Suffixe haben ferner die Bedeutungen „dazu wohl hinreichend“ und „darin wohl anzubringen“.

प्राकारीया इष्टकाः und प्राकारीयो देशः.

परिखाया ढञ् ॥ १७ ॥

An परिखा tritt in dieser Bedeutung ङ-स्य an.

पारिख्यो भूमिः.

प्राग्वतेष्टञ् ॥ १८ ॥

5, 1, 18.

Bis 5, 1, 115 (genauer 110) excl. gilt das Suffix ङ-क oder ङ-इक (in den 5, 1, 37 und später angegebenen Bedeutungen).

आर्हादगोपुच्छसंख्यापरिमाणादठक् ॥ १९ ॥

5, 1, 19.

Bis 5, 1, 63 (genauer 65) incl. gilt (in den 5, 1, 37 und später angegebenen Bedeutungen) ङ-कै oder ङ-इकै, aber nicht für गोपुच्छ, ein Zahlwort oder eine Maassbezeichnung im weitesten Sinne.

नेष्किकै, पाणिकै nach 5, 1, 20, aber गौपुच्छिक, पैष्टिक, प्रैस्थिक nach 5, 1, 18.

असमासे निष्कादिभ्यः ॥ २० ॥

Wohl aber nach निष्क u. s. w., wenn sie nicht componirt sind.

नेष्किकै u. s. w., aber पैरमनेष्किक nach 5, 1, 18. Vgl. 7, 3, 17.

शताच्च ठन्यतावशते ॥ २१ ॥

An शत (wenn es nicht componirt ist) werden ङ-इक und ङ-य gefügt, wenn nicht „hundert“ schlechtweg gemeint ist.

शतिक und शत्य „für hundert Goldstücke oder dgl. gekauft“, aber शतकः संघः u. s. w. „aus hundert bestehend“ nach 5, 1, 22. 58; eben so द्विशतक in der Bedeutung द्विशतेन क्रीतम्.

संख्याया अतिशदन्तायाः कन् ॥ २२ ॥

An ein Zahlwort (vgl. 1, 1, 23) wird ङ-क gefügt, wenn es nicht auf ति oder शत् auslautet.

पञ्चक, बहुक, गणक, aber सौप्ततिक und चात्वारिंशत्क nach 5, 1, 18. 19.

वतोरिङ् ॥ २३ ॥

Nach einem auf वत् ausgehenden Zahlwort kann an dieses Suffix das Augment इ (इट्) treten.

तायत्क oder तायतिक, यायत्क oder यायतिक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

विंशतिचिंशद्वा इवुनसंज्ञायाम् ॥ २४ ॥

An विंशति und चिंशत् tritt, wenn kein Name gebildet wird, $\angle$ -अक an, wovor ti nach 6, 4, 142 und अत् nach 6, 4, 143 abfallen.

विंशक, चिंशक.

कंसाट्टिटन् ॥ २५ ॥

An कंस tritt $\angle$ -इक an mit dem Femininum auf ई.

कंसिक und कंसिकी.

शूर्पादजन्यतरस्याम् ॥ २६ ॥

An शूर्पे kann $\pm$ -अ antreten.

शोर्पं oder शोर्पिक nach 5, 1, 18.

शतमानविंशतिकसहस्रवसनादण् ॥ २७ ॥

An शतमान u. s. w. wird $\pm$ -अ angefügt.

शतमान, विंशतिक, साहस्र und वासन.

अध्यर्धपूर्वद्विगोर्लुगसंज्ञायाम् ॥ २८ ॥

Nach einem mit अध्यर्ध beginnenden Stamme und nach einem Dvigu findet, wenn kein Name gebildet wird, Schwund des Suffixes statt.

अध्यर्धकंस, द्विकंस.

विभाषा कार्षापणसहस्राभ्याम् ॥ २९ ॥

Nicht nothwendig nach einem solchen Stamme und nach einem Dvigu, wenn diese auf कार्षापण oder सहस्र auslauten.

अध्यर्धकार्षापण und द्विकार्षापण, अध्यर्धसहस्र und द्विसहस्र, oder अध्यर्धकार्षापणिक, द्विकार्षापणिक, अध्यर्धसाहस्र und द्विसाहस्र. Zur unregelmässigen Vrddhi s. 7, 3, 17.

द्वित्रिपूर्वान्निष्कात् ॥ ३० ॥

Eben so nach निष्क mit vorangegehendem द्वि oder त्रि.

द्विनिष्क oder द्विर्निष्किक, त्रिनिष्क oder त्रिर्निष्किक. Vgl. 7, 3, 17.

विस्ताच्च ॥ ३१ ॥

Eben so nach विस्त.

द्विविस्त oder द्विर्विस्तिक, त्रिविस्त oder त्रिर्विस्तिक.

विंशतिकात्खः ॥ ३२ ॥

Nach विंशतिक wird ईन angefügt.

अध्यर्धविंशतिकीन, द्विविंशतिकीन und त्रिविंशतिकीन.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

खारी ईकन् ॥ ३३ ॥An खारी tritt $\underline{\text{इक}}$ an.

अध्यर्धखारीक, द्विखारीक, त्रिखारीक.

पणपादमाषशताद्यत् ॥ ३४ ॥

An पण u. s. w. यं.

अध्यर्धपण्य, द्विपण्य, त्रिपण्य; अध्यर्धपाद्य, द्विपाद्य, त्रिपाद्य; अध्यर्धमाष्य, द्विमाष्य, त्रिमाष्य;
अध्यर्धशत्य, द्विशत्य, त्रिशत्य.**शाणाद्वा ॥ ३५ ॥**

An शाण nicht nothwendig.

अध्यर्धशाण्य oder °शाण, द्विशण्य oder °शाण, त्रिशण्य oder °शाण. Vgl. 5, 1, 28.

द्वित्रिपूर्वादण् च ॥ ३६ ॥An शाण mit vorangegehendem द्वि oder त्रि auch $\pm$ अ.

द्विशण und त्रिशण.

तेन क्रीतम् ॥ ३७ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. genannten Suffixe haben die Bedeutung „für diesen Preis gekauft“.

तस्य निमित्तं संयोगोत्पातौ ॥ ३८ ॥

Ferner die Bedeutung „dieses bewirkend“, wenn von einer Verbindung oder einer ungewöhnlichen Erscheinung die Rede ist.

शतिको oder शत्यो धनपतिना संयोगः „eine Verbindung mit einem reichen Mann kann Hundert einbringen“, eben so mit दक्षिणादिस्यन्दनम्. Vgl. 5, 1, 21.

गोद्वचो ऽसंख्यापरिमाणाश्चादेर्यत् ॥ ३९ ॥In dieser Bedeutung tritt an गो und an einen zweisilbigen Stamm, jedoch mit Ausnahme einer Zahl- oder Maassbenennung und von अश्व u. s. w., यं oder $\underline{\text{य}}$ an.

गेव्य, घैव्य, स्वैव्यं, यशस्यं, आयुष्यं, aber पञ्चक, प्रास्थिक, आश्विक u. s. w. nach 5, 1, 22. 18. 19.

पुत्राच्छ च ॥ ४० ॥

An पुत्र auch ईय.

पुत्र्य oder पुत्रोय.

सर्वभूमिपृथिवीभ्यामणञौ ॥ ४१ ॥An सर्वभूमि tritt in der angegebenen Bedeutung $\pm$ अ und an पृथिवी $\pm$ अ an.

सार्वभौम und पार्थिव. Zur unregelmässigen Vrddhi s. 7, 3, 20.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

तस्येश्वरः ॥ ४२ ॥

Dieselben Suffixe, an dieselben Stämme gefügt, bedeuten auch „Herr darüber“.

तच्चविदित इति च ॥ ४३ ॥

Und auch „dort bekannt“.

लोकसर्वलोकादृज् ॥ ४४ ॥

An लोक und सर्वलोक wird in dieser Bedeutung $\angle$ -इक angefügt.
लौकिक und सावलौकिक.

तस्य वापः ॥ ४५ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutung „mit soviel besäet“.

प्रास्थिकं, ट्राणिकं, खारीकं क्षेत्रम् nach 5, 1, 18. 33.

पात्रात् घन् ॥ ४६ ॥

An पात्र tritt in dieser Bedeutung $\angle$ -इक mit dem Femininum auf हे.
पात्रिकं क्षेत्रम्, पात्रिकी क्षेत्रभक्तिः.

तदस्मिन्वृद्धायलाभशुल्कोपदा दीयते ॥ ४७ ॥

Die erwähnten Suffixe haben auch die Bedeutungen „dabei oder diesem als Zins, Einkommen, Gewinn, Abgabe oder Geschenk gegeben werdend“.

पूरणार्धादृन् ॥ ४८ ॥

An ein Ordinale und an अर्ध tritt in dieser Bedeutung $\angle$ -इक an.
द्वितीयक, तृतीयक; अर्धिक. अर्ध soll hier = रूपकार्ध sein.

भागाद्यच्च ॥ ४९ ॥

An भाग auch $\angle$ य (यत्).

भागिकं oder भाग्यं शतम्, भागिका oder भाग्या विंशतिः. Auch भाग soll hier = रूपकार्ध sein.

तद्वरति वहत्या वहति भाराद्वंशादिभ्यः ॥ ५० ॥

Nach भार mit vorangegehendem वंश u. s. w. haben die erwähnten Suffixe die Bedeutungen „dieses tragend, fahrend oder herbeifahrend“.

वांशभारिक u. s. w.

वस्तद्रव्याभ्यां ठन्कनौ ॥ ५१ ॥

An वस्त wird $\angle$ -इक und an द्रव्य $\angle$ -क in diesen Bedeutungen angefügt.
वस्तिक, द्रव्यक.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

सं भवत्यव हरति पचति ॥ ५२ ॥

Die genannten Suffixe haben auch die Bedeutungen „dieses fassend (in sich aufnehmen könnend), — enthaltend und — kochend (kochen könnend)“.

आढकाचितपात्रात् खो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५३ ॥

An आढक, आचित und पात्र kann in dieser Bedeutung auch ईन antreten.

आढकिक oder आढकीन, आचितिक oder आचितीन, पात्रिक oder पात्रीण.

द्विगोः द्वंश्च ॥ ५४ ॥

Wenn diese Wörter im Dvigu stehen, kann auch ऽङ्क mit dem Femininum auf द्वे angefügt werden.

द्वाढकिक oder द्वाढकीन, द्वाचितिक oder द्वाचितीन, द्विपात्रिक oder द्विपात्रीण. Nach der Kāçikā auch द्वाढक, द्वाचित und द्विपात्र mit Schwund des Suffixes.

कुलिजाल्लुक्खौ च ॥ ५५ ॥

Nach कुलिज am Ende eines Dvigu kann auch Schwund des Suffixes stattfinden oder ईन angefügt werden.

द्विकुलिजिक, द्विकुलिज, द्विकुलिजीन oder द्वेकुलिजिक nach 5, 1, 18. 19.

सो ऽस्यांशवस्त्रभृतयः ॥ ५६ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. besprochenen Suffixe haben auch die Bedeutungen „dieses ist dessen Antheil, Preis oder Löhnung“.

तदस्य परिमाणम् ॥ ५७ ॥

Auch die Bedeutung „dieses ist dessen Maass“.

संख्यायाः संज्ञासंघसूत्राध्ययनेषु ॥ ५८ ॥

An ein Zahlwort werden jene Suffixe in der angegebenen Bedeutung angefügt, wenn mit dem abgeleiteten Worte ein Name, eine Schaar (Menge), ein Sūtra oder eine bestimmte Art und Weise des Studiums gemeint ist.

पञ्चकाः „die Fünfe“ = शकुनयः, त्रिकाः „die Dreie“ = शालङ्कायनाः; पञ्चकः संघः, अष्टकं पाणिनीयम्, पञ्चको ऽधीतः „auf fünffache Weise studirt“.

पङ्क्तिविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पञ्चाशत्षष्टिसप्तत्यशीतिनवतिशतम्

॥ ५९ ॥

Hierher gehören auch die unregelmässig gebildeten पङ्क्ति, विंशति, त्रिंशत्, चत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, षष्टि, सप्तति, अशीति, नवति und शत.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 19.

पञ्चदशतौ वर्गे वा ॥ ६० ॥

Statt पञ्चत् und दशत् in Verbindung mit वर्ग kann auch die regelmässige Form gebraucht werden.

पञ्चद्वर्गः oder पञ्चको वर्गः, दशद्वर्गः oder दशको वर्गः.

सप्तनो ऽञ् छन्दसि ॥ ६१ ॥

Im Veda wird an सप्तन् ±ञ् angefügt.

सप्त साप्तानि.

त्रिंशच्चत्वारिंशतो ब्राह्मणे संज्ञायां ऽण् ॥ ६२ ॥

An त्रिंशत् und चत्वारिंशत् tritt, wenn ein Brāhmaṇa benannt wird, ±ञ् an mit Abfall des letzten Vocals und des darauf folgenden Consonanten.

त्रिंशानि und चात्वारिंशानि ब्राह्मणानि „dreissig, vierzig Adhaja enthaltend“.

तदर्हति ॥ ६३ ॥

Die 5, 1, 18 fgg. genannten Suffixe haben auch die Bedeutung „dieses verdienend“.

छेदादिभ्यो नित्यम् ॥ ६४ ॥

Nach छेद u. s. w. die Bedeutung „stets, unter allen Umständen dieses verdienend“.

छेदिक u. s. w. nach 5, 1, 19.

† 5, 1, 19. **शीर्षच्छेदाद्यच्च ॥ ६५ ॥**

An शीर्षच्छेद tritt in dieser Bedeutung auch चं (यत्) an.

शीर्षच्छेदिक und शीर्षच्छेद्य.

दण्डादिभ्यो यः ॥ ६६ ॥

An दण्ड u. s. w. य.

Padamaṅgari sagt, wie der Herausgeber der Kāçikā angibt, दण्डादिभ्य इत्येष सूत्रम्, अनन्तरञ्च यत्प्रत्ययो विधीयते. Jedenfalls würde, wie eben daselbst bemerkt wird, das richtige दण्ड्य sich nicht durch das Suffix य ergeben. Auch ist zu beachten, dass im folgenden Sūtra यत् ergänzt wird.

छन्दसि च ॥ ६७ ॥

Auch im Veda tritt in der angegebenen Bedeutung चं oder ऽच an.

उदचं, दूष्य, गेत्थं. Vgl. 6, 1, 213.

पाचाङ्गश्च ॥ ६८ ॥

An पात्र wird auch ऽच्य (चन्) angefügt.

पात्र्य und पात्रिय.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18.

कडङ्करदक्षिणाच्छ च ॥ ६९ ॥

An कडङ्कर und दक्षिणा auch ईय.

कडङ्कर्य und कडङ्करीय, दक्षिण्य und दक्षिणीय.

स्थालीविलात् ॥ ७० ॥

Auch an स्थालीविल.

स्थालीविल्य und स्थालीविलीय.

यज्ञत्विग्भ्यां घस्रजौ ॥ ७१ ॥

An यज्ञ tritt इय und an ऋत्विज् ±-ईन an.

यज्ञिय und आत्विर्जीन.

पारायणतुरायणचान्द्रायणं वर्तयति ॥ ७२ ॥

Nach पारायण u. s. w. bedeutet das 5, 1, 18 genannte Suffix ±-इक „dieses vollziehend“.

पारायणिक, तौरायणिक und चान्द्रायणिक.

संशयमापन्नः ॥ ७३ ॥

Nach संशय bedeutet es „in dieses gerathen, diesem unterworfen“.

सांशयिकः स्याणुः.

योजनं गच्छति ॥ ७४ ॥

Nach योजन bedeutet es „dieses gehend“.

योजनिक.

पथः ष्कन् ॥ ७५ ॥

An पथिन् tritt in dieser Bedeutung ङ-क an mit dem Femininum auf ई.

पथिक und पथिकै.

पन्थो ए नित्यम् ॥ ७६ ॥

An पन्थ् tritt ±अ an in der Bedeutung „stets dieses gehend“.

पान्थो भिक्षां याचते. v. l. पथो st. पन्थो.

उत्तरपथेनाहतं च ॥ ७७ ॥

Nach उत्तरपथ hat ±-इक die Bedeutung „auf diesem Wege gehend“ und „auf diesem Wege eingeführt“.

औत्तरपथिक.

कालात् ॥ ७८ ॥

5, 1, 78.

Im Folgenden ist „an eine Zeitbenennung“ (d. i. anzufügen) zu ergänzen.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 78.

तेन निर्वृत्तम् ॥ ७९ ॥

±-क oder ±-इक hat die Bedeutung „in dieser Zeit zu Stande gekommen“.

आह्निक, आर्धमासिक, सांवत्सरिक.

तमधीष्टो भूतो भूतो भावी ॥ ८० ॥

Auch die Bedeutungen „auf so lange um Unterweisung angegangen, — gemiethet, so lange gewährt habend und so lange andauernd“.

मासिको ज्यापकः, °कः कर्मकरः, °को व्याधिः, °क उत्सवः.

मासाद्वयसि यत्खजौ ॥ ८१ ॥

An मास treten ८य und ±ईन zur Bezeichnung des Lebensalters.

मास्य und मासीन „einen Monat alt“.

द्विगोर्यप् ॥ ८२ ॥

An मास in einem Dvigu tritt in demselben Falle य् an.

द्विमास्य, त्रिमास्य.

षण्मासाण्यच्च ॥ ८३ ॥

An षण्मास auch ±-यं (ययत्).

षण्मास्य, षाण्मास्य und nach der Kāçikā auch षाण्मासिक.

अवयसि ठञ्च ॥ ८४ ॥

Wenn es sich nicht um das Lebensalter handelt, auch ८-इक (ठन्).

षाण्मास्यो oder षण्मासिको रोगः.

समायाः खः ॥ ८५ ॥

An समा wird ईन gefügt.

समीन nach der Kāçikā in der 5, 1, 80 angegebenen Bedeutung, nach Andern auch in der von 79.

द्विगोर्वा ॥ ८६ ॥

An समा in einem Dvigu nicht nothwendig.

द्विसमीन oder द्वैसमिक.

रात्र्यहःसंवत्सराच्च ॥ ८७ ॥

Auch nicht an रात्रि, अहन् und संवत्सर in einem Dvigu.

द्विरात्रीण oder द्वैरात्रिक, द्व्यहोन् (vgl. 6, 4, 145) oder द्वैयह्निक, द्विसंवत्सरीण oder द्वि-सांवत्सरिक (vgl. 7, 3, 15).

वर्षाल्लुक् च ॥ ८८ ॥

Nach वर्ष in einem Dvigu kann auch Schwund des Suffixes eintreten.

द्विवर्षिको, द्विवर्षीणो oder द्विवर्षो व्याधिः. Vgl. 7, 3, 16.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18. 78.

चित्तवति नित्यम् ॥ ८९ ॥

Stets findet nach वर्ष Schwund des Suffixes statt, wenn von einem mit Vernunft begabten Wesen die Rede geht.

द्विवर्षो दारकः.

षष्टिकाः षष्टिरात्रेण पच्यन्ते ॥ ९० ॥

Das hierher gehörige Wort षष्टिक hat die Bedeutung „in sechzig Tagen reifend“.

वत्सरान्ताच्छब्दसि ॥ ९१ ॥

An einen auf वत्सर auslautenden Stamm wird im Veda ईय angefügt.

इद्वत्सरीय, इदावत्सरीय.

संपरिपूर्वात्स च ॥ ९२ ॥

Wenn सम् oder परि vorangehen, auch ईन.

संवत्सरीय und संवत्सरीय, परिवत्सरीय und परिवत्सरीय.

तेन परिज्यलभ्यकार्यसुकरम् ॥ ९३ ॥

±_क oder ±_इक hat auch die Bedeutungen: „in dieser Zeit zu bewältigen, zu erlangen, zu vollbringen und leicht zu vollbringen“.

मासिको व्याधिः, मासिकः पटः, मासिकं चान्द्रायणम् und मासिकः प्रासादः. Eben so सांवत्सरिक u. s. w.

तदस्य ब्रह्मचर्यम् ॥ ९४ ॥

Auch die Bedeutung „so lange Enthaltsamkeit ühend“, oder „so lange während (von einer Enthaltsamkeit)“.

मासिको, आर्धमासिको und सांवत्सरिको ब्रह्मचारी; मासिकं u. s. w. ब्रह्मचर्यम्.

तस्य दक्षिणा यज्ञाख्येभ्यः ॥ ९५ ॥

Nach Benennungen von Opfern hat es die Bedeutung „dafür der Lohn seiend“.

अग्निष्टोमिकी, वाजपेयिकी und राजसूयिकी दक्षिणा. Kāçikā तस्य च दक्षिणा.

तत्र च दीयते कार्यं भववत् ॥ ९६ ॥

In den Bedeutungen „dann gegeben werdend“ und „dann zu thun“ treten die für „dort sich befindend“ (4, 3, 53. 4, 3, 11 fgg.) gelehrten Suffixe.

मासिक, प्राद्वेष्य, वासन्तिक u. s. w.

व्युष्टादिभ्यो ऽण् ॥ ९७ ॥

† 5, 1, 78.

An व्युष्ट u. s. w. tritt in diesen Bedeutungen ±_अ an.

व्युष्ट, नैत्य u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18.

तेन यथाकथाचहस्ताभ्यां णयतौ ॥ ९८ ॥

An यथा कथा च wird $\pm$ -अ und an हस्त $\angle$ य angefügt in den Bedeutungen „auf solche Weise oder damit gegeben werdend oder zu thun“.

याथाकथाच, हस्त्य.

संपादिनि ॥ ९९ ॥

$\pm$ -क oder $\pm$ -इक hat auch die Bedeutung „dazu passend“.

कारणवेष्टिकं मुखम्, वास्त्रयुगिकं शरीरम्.

कर्मवेषाद्यत् ॥ १०० ॥

An कर्मन् und वेष wird in dieser Bedeutung यं oder $\angle$ य angefügt.

कर्मण्यं शरीरम्, वैष्णो नटः. Vgl. 6, 1, 213.

तस्मै प्र भवति संतापादिभ्यः ॥ १०१ ॥

Nach संताप u. s. w. hat $\pm$ -क oder $\pm$ -इक die Bedeutung „dieses zu bewirken vermögend“.

संतापिक, संनाहिक u. s. w.

योगाद्यच्च ॥ १०२ ॥

An योग wird in dieser Bedeutung auch $\angle$ य angefügt.

योगिक und योग्य.

कर्मण उकञ् ॥ १०३ ॥

An कर्मन् $\pm$ उक.

कर्मकम् = धनुः.

समयस्तदस्य प्राप्तम् ॥ १०४ ॥

Nach समय bedeutet $\pm$ -इक, dass jenes für Etwas gekommen ist.

सामयिकं कर्म „ein Geschäft, für welches die Zeit gekommen ist“.

ऋतोरण ॥ १०५ ॥

An ऋतु tritt in dieser Bedeutung $\pm$ -अ an.

ऋतव्यं पुण्यम्. Guṇa für उ nach 6, 4, 146.

छन्दसि घस् ॥ १०६ ॥

Im Veda इय.

ऋत्विज. Kein Guṇa für उ nach 6, 4, 146 wegen 1, 4, 16.

कालाद्यत् ॥ १०७ ॥

An काल wird in der 5, 1, 104 angegebenen Bedeutung $\angle$ य angefügt.

काल्यं शीतम्. Vgl. 6, 1, 213.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 18.

प्रकृष्टे ठञ् ॥ १०८ ॥

Ist eine lange Zeit gemeint, so tritt ष्टञ्क an काल.

कालिकं वैरम् „eine langwierige Feindschaft“.

प्रयोजनम् ॥ १०९ ॥

†5, 1, 18.

ष्टञ्क oder ष्टञ्क hat auch die Bedeutung „durch dieses veranlasst“.

येन्द्रमहिक, गाङ्गामहिक.

विशाखाषाढादण मन्थदण्डयोः ॥ ११० ॥

An विशाखा und अषाढा wird in dieser Bedeutung ष्टञ्क angefügt, wenn das Derivat des ersten mit मन्थ, das des zweiten mit दण्ड verbunden wird.

विशाखो मन्थः, अषाढो दण्डः.

अनुप्रवचनादिभ्यश्च ॥ १११ ॥

An अनुप्रवचन u. s. w. tritt ईय an.

अनुप्रवचनीय, उत्पापनीय u. s. w.

समापनात्सपूर्वपदात् ॥ ११२ ॥

Desgleichen an समापन, wenn ein Wort im Compositum vorangeht.

कन्दःसमापनीय, व्याकरणसमापनीय.

ऐकागारिकट् चौरे ॥ ११३ ॥

Hieher gehört auch ऐकागारिक mit dem Femininum auf ई in der Bedeutung „Dieb“.

आकालिकडाद्यन्तवचने ॥ ११४ ॥

Auch आकालिक mit dem Femininum auf ई (wegen des angefügten ट्) in der Bedeutung „mit dem Anfange und mit dem Ende zusammenfallend, nur einen Augenblick während“.

आकालिकः स्तनयिब्रुः, आकालिकी विद्युत्.

तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः ॥ ११५ ॥

In der Bedeutung „diesem gleich, wie dieser“ wird वत् angefügt, wenn von einer Handlung die Rede ist.

ब्राह्मणवद्वर्तते = ब्राह्मणेन तुल्यं वर्तते.

तच्च तस्येव ॥ ११६ ॥

Auch in der Bedeutung „wie dort“ und „wie dessen“.

मथुरावत् (= मथुरायामिव) सुधे प्राकारः, देवदत्तवत् (= देवदत्तस्येव) यज्ञदत्तस्य गावः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87.

तदर्हम् ॥ ११७ ॥

Ferner in der Bedeutung „diesem angemessen“.

राजवत् (राजानमर्हति) पालनम्.

उपसर्गाच्छन्दसि धात्वर्थे ॥ ११८ ॥

Im Veda tritt वत् an Präpositionen im Sinne einer Verbalform.

यदुद्धृतो (= उद्धृतानि) निर्वृतो (= निगतानि) यासि RV. 10, 142, 4.

तस्य भावस्त्वतलौ ॥ ११९ ॥

त्व und -त (ता) haben die Bedeutung „das Sein von diesem“.

अश्वत्वम्, अश्वता.

5, 1, 120. **आ च त्वात् ॥ १२० ॥**

Diese Suffixe gelten auch bis 5, 1, 136.

न नञ्पूर्वात्तत्पुरुषादचतुरसंगतलवणवटबुधकतरसलसेभ्यः ॥ १२१ ॥

Die im Folgenden gelehrten Suffixe gelten nicht für mit der Negation zusammengesetzte Tatpurusha, es sei denn, dass चतुर u. s. w. mit dieser verbunden sind.

Von अपति, अपटु und अरमणीय bildet man nur अपतित्व oder अपतिता, अपटुत्व oder अपटुता, अरमणीयत्व oder अरमणीयता; dagegen nach 5, 1, 124 auch आचतुर्यम्, आसंगत्यम्, आलवण्यम्, आवट्यम्, आवुध्यम्, आकत्यम्, आरस्यम् und आलस्यम्. v. l. युध st. बुध.

पृथ्वादिभ्य इमनिज्वा ॥ १२२ ॥

Nach एयु u. s. w. kann in der 5, 1, 119 angegebenen Bedeutung इमेन् an-treten.

प्रथिमन् (vgl. 6, 4, 155. 161) oder पार्थिव nach 5, 1, 131. Eben so मदिमन् und मर्दिव u. s. w.

वर्णवृद्धादिभ्यः थञ् च ॥ १२३ ॥

An Farbenbenennungen und an वृद्ध u. s. w. auch -य mit dem Femininum auf ई.

शुक्रिमन्, शौक्र्य, शुक्रत्व und शुक्रता; द्रढिमन् (vgl. 6, 4, 155. 161), दार्ढ्य, दृढत्व und दृढता; आचिन्त्य und आचितो (vgl. 6, 4, 148. 150) u. s. w.

गुणवचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि च ॥ १२४ ॥

Dieses Suffix -य bezeichnet nach Eigenschaftswörtern und nach ब्राह्मण u. s. w. ausser dem Sein von Etwas auch Jemandes Thätigkeit oder Beruf.

जाड्यम्, ब्राह्मण्यम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 120.

स्तेनाद्यन्तलोपश्च ॥ १२५ ॥

An स्तेन wird in dieser Bedeutung ऽय (यत्, vgl. 6, 1, 213) angefügt, wovor n abfällt.

स्तेयम्.

सख्युर्यः ॥ १२६ ॥

An सखि tritt य an.

सख्यम्.

कपिज्ञात्योर्दक् ॥ १२७ ॥

An कपि und ज्ञाति ऽ-एयै.

कापेयम्, ज्ञातेयम्.

पत्यन्तपुरोहितादिभ्यो यक् ॥ १२८ ॥

An Composita auf पति und an पुरोहित u. s. w. ऽ-यै.

सेनापत्यम्, गार्हपत्यम्, प्राजापत्यम्; पुरोहित्यम् u. s. w.

प्राणभृज्जातिवयोवचनोद्गात्रादिभ्यो ऽञ् ॥ १२९ ॥

An Thiernamen, Altersbezeichnungen und an उद्गात्र u. s. w. wird ऽ-अ angefügt.

आश्वम्, ओष्ट्रम्; क्रोमारम्, कैशोरम्; ओद्गात्रम् u. s. w.

हायनान्तयुवादिभ्यो ऽण् ॥ १३० ॥

An Composita auf हायन und an युवन् u. s. w. ऽ-अ.

द्वैहायनम्, यौवनम् u. s. w.

इगन्ताच्च लघुपूर्वात् ॥ १३१ ॥

Desgleichen an einen auf इ, ई, उ, ऊ auslautenden Stamm, wenn die vorangehende Silbe prosodisch kurz ist.

शोचम् von शुचि, मौनम् von मुनि, हरीतकम् von हरीतकी, लाघवम् von लघु; dagegen nur काण्डूत्वम् oder ंता und पाण्डूत्वम् oder ंता.

योपधाद्गुरुपोत्तमाद्गुञ् ॥ १३२ ॥

An einen mehrsilbigen Stamm, der auf einen Vocal auslautet, dem य vorangeht, wird ऽ-अ angefügt, wenn die vorletzte Silbe prosodisch lang ist.

रामणीयकम् von रमणीय, aber विमानत्वम् und वनियत्वम्.

द्वन्द्वमनोज्ञादिभ्यश्च ॥ १३३ ॥

Desgleichen an einen Dvandva und an मनोज्ञ u. s. w.

गोपालपशुपालिका, श्रेष्ठोपाध्यायिका; मानोज्ञकम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82. 87. 5, 1, 120.

गोचरणाच्छाघात्याकारतद्वेषु ॥ १३४ ॥

Desgleichen an einen Geschlechtsnamen und den Namen einer Schule, wenn man damit prahlt oder eine Geringschätzung an den Tag legt, oder wenn es heisst, dass man dieses erreicht hat (oder zur Einsicht davon gekommen ist).

गार्गिकया oder काठिकया श्लाघते oder अत्या कुरुते, गार्गिकम् oder काठिकामयेतः = प्राप्तः oder अवगतवान्. Zum Abfall von य in गार्ग्यं s. 6, 4, 148. 151.

होत्राभ्यश्छः ॥ १३५ ॥

An Benennungen für die verschiedenen Priester wird ईय angefügt.

अच्छावाकीयम्, मैत्रावरुणीयम्, ब्राह्मणाच्छंसीयम्, आग्नीध्रीयम्, प्रतिप्रस्थात्रीयम्, नेद्रीयम्, षोत्रीयम्.

†4, 1, 87.

†5, 1, 120.

ब्रह्मणस्त्वः ॥ १३६ ॥

An ब्रह्मन् als Priesternamen tritt त्व an.

ब्रह्मत्वम्, aber ब्रह्मत्वम् und ब्रह्मता von ब्रह्मन् „ein Brahmane“.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

धान्यानां भवने श्वे खञ् ॥ १ ॥

An Getreidenamen wird ±_ईन angefügt zur Bezeichnung des Feldes, auf dem das Getreide wächst.

मौद्गीनम्, कौटवीणम्, कौलत्यीनम्.

व्रीहिशाल्योर्दक् ॥ २ ॥

An व्रीहि und शालि tritt in dieser Bedeutung ±_स्ये an.

व्रीहेयम्, शालेयम्.

यवयवकषष्टिकाद्यत् ॥ ३ ॥

An यव, यवक und षष्टिक das Suffix यं oder ऽय.

यैव्यम्, यवक्यम्, षष्टिक्यम्. Vgl. 6, 1, 213.

विभाषा तिलमाषोमाभङ्गाणुभ्यः ॥ ४ ॥

An तिल u. s. w. nicht nothwendig.

तिल्यम् oder तिलीनम्, मौष्यम् oder माषीणम्, उम्यम् oder ओमीनम्, भङ्ग्यम् oder भाङ्गीनम्, अणव्यम् oder अणवीनम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

सर्वचर्मणः कृतः खखत्रौ ॥ ५ ॥

An सर्वचर्मन् tritt ईन् oder ±ईन् an in der Bedeutung „daraus gemacht“.

सर्वचर्मण oder सार्वचर्मण „ganz aus Leder gemacht“.

यथामुखसंमुखस्य दर्शनः खः ॥ ६ ॥An यथामुख und संमुख wird ईन् angefügt in der Bedeutung „zeigend, wieder-
spiegelnd“.

यथामुखीन und संमुखीन आदर्शः.

तत्सर्वादेः पथ्यङ्गकर्मपक्षपात्रं व्याप्नोति ॥ ७ ॥An पथिन्, अङ्ग, कर्मन्, पक्ष und पात्र tritt, wenn ihnen सर्व vorangeht, dasselbe
Suffix in der Bedeutung „dieses ganz einnehmend, erfüllend“.

सर्वपथीनो रथः, सर्वाङ्गीणस्तापः, सर्वकर्मणिः पुरुषः, सर्वपक्षीणः सारथिः, सर्वपात्रीण ओदनः.

आप्रपदं प्राप्नोति ॥ ८ ॥

An आप्रपद in der Bedeutung „bis dahin reichend“.

आप्रपदीनः पटः.

अनुपदसर्वान्नायानयं बद्धाभक्षयतिनेयेषु ॥ ९ ॥Nach अनुपद hat dieses Suffix die Bedeutung „so gebunden“ (und das Wort
ist ein Femininum), nach सर्वात्र „dieses essend“ und nach अयानय „dahin zu
ziehen“ (von einer Spielfigur).अनुपदीना „eine Art Schuhe“, सर्वात्रीनो भिक्षुः, अयानयीनः शारः. Pataṅgali: अयानयं
नेय इत्युच्यते । तत्र न जायते को ज्यः को जनय इति । अयः प्रदक्षिणम् । अनयः प्रसव्यम् । प्रद-
क्षिणप्रसव्यगामिनां शाराणां यस्मिन्परः पदानामसमावेशः सो ज्यानयः ॥**परोऽवरपरंपरपुत्रपौत्रमनु भवति ॥ १० ॥**

Nach परोऽवर u. s. w. hat dieses Suffix die Bedeutung „erlebend“.

परोऽवरीण, परंपरीण, पुत्रपौत्रीण.

अवारपारात्यन्तानुकामं गामी ॥ ११ ॥

Nach अवारपार u. s. w. die Bedeutung „zu gehen beabsichtigend“.

अवारपारीण, अत्यन्तीन, अनुकामीन.

समां समां वि जायते ॥ १२ ॥

Nach समां समां die Bedeutung „gebärend, Junge bekommend“.

समांसमीना वडवा.

अद्यश्चीनावष्ट्ये ॥ १३ ॥

अद्यश्चीना hat die Bedeutung „nächstens gebärend, — werfend“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

आगवीनः ॥ १४ ॥

Auch आगवीन gehört hierher.

अनुग्वलंगामी ॥ १५ ॥

Nach अनुगु hat ईन die Bedeutung „gehörig nachgehend“.

अनुगवीनो गोपालकः.

अध्वनो यत्स्वौ ॥ १६ ॥

An अध्वन् werden in dieser Bedeutung यं und ईन angefügt.

अध्वन्य und अध्वनीन.

अभ्यमित्राच्छ च ॥ १७ ॥

An अभ्यमित्र auch ईय.

अभ्यमित्र्य, अभ्यमित्रोण und अभ्यमित्रोय.

गोष्ठात् खञ् भूतपूर्वे ॥ १८ ॥

An गोष्ठ tritt $\pm$ ईन an in der Bedeutung „dieses früher gewesen“.

गोष्ठोनी देशः.

अश्वस्यैकाहगमः ॥ १९ ॥

Nach अश्व bedeutet dieses Suffix „von diesem in einem Tage zurückgelegt“.

आश्वीनी उध्वा, आश्विनानि शतं पतित्वा.

शालीनकौपीने अधृष्टाकार्ययोः ॥ २० ॥

Hierher gehören auch शालीन „bescheiden“ und कौपीन n. „Schandthat“.

व्रातेन जीवति ॥ २१ ॥

Nach व्रात bedeutet $\pm$ ईन „dieses Leben führend“.

व्रातीन.

साप्नपदीनं सख्यम् ॥ २२ ॥

Hierher gehört auch साप्नपदीन „Freundschaft“.

हैयंगवीनं संज्ञायाम् ॥ २३ ॥

Und हैयंगवीन als Name.

तस्य पाकमूले पीत्वादिकर्णादिभ्यः कुणञ्जाहचौ ॥ २४ ॥

Nach पीलु u. s. w. bezeichnet कुण् die Fruchtzeit von diesen, nach कर्ण u. s. w. जाह् die Wurzel von diesen.

पीलुकुणः, कर्कन्धुकुणः u. s. w.; कर्णजाहम्, अर्जिजाहम् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

पक्षान्तिः ॥ २५ ॥

Nach पक्ष bezeichnet ति dessen Wurzel.

पक्षति.

तेन विज्ञश्चुपचरणपौ ॥ २६ ॥

चुञ्चु und चण bedeuten „dadurch berühmt“.

विद्याचुञ्चु und विद्याचण.

विनञ्भ्यां नानाज्ञौ न सह ॥ २७ ॥

ना mit वि und नाना mit der Negation न drücken ein Nichtbeisammensein aus.

विना, नाना.

वेः शालच्छङ्कटचौ ॥ २८ ॥

An die Präposition वि werden शाले und शङ्कटे angefügt.

विशाल, विशङ्कट.

संप्रोदश्च कटच् ॥ २९ ॥

An वि, sowie an सम्, प्र und उद् wird कटे angefügt.

विकट, सङ्कट, प्रकट und उत्कट.

अवात् कुटारच् च ॥ ३० ॥

An अव auch कुटारं.

अवकट und अवकुटार.

नते नासिकायाः संज्ञायां टीटज्नाटञ्भटचः ॥ ३१ ॥

An अव treten die Suffixe टीटं, नाटं und भटं zur Bezeichnung einer gebogenen Nase; das so gebildete Wort ist ein Name.

अवटीटम्, अवनाटम् und अवभटम्. Alle टीटज् und Einige नाटच्.

नेर्विडज्जिरीसचौ ॥ ३२ ॥

An नि in derselben Bedeutung विडं und विरीसं.

निविडम् und निविरीसम्.

इनच् पिटच् चिकचि च ॥ ३३ ॥

Auch इने und पिटे, wobei vor dem ersten Suffix चिक, vor dem zweiten चि für नि substituiert wird.

चिकिनम्, चिपिटम्.

उपाधिभ्यां त्यक्नासन्नारूढयोः ॥ ३४ ॥

त्यक् wird an उप zur Bezeichnung der Nähe, an अधि zur Bezeichnung der Höhe angefügt.

उपत्यका = पर्यतस्यासन्नम्, अधित्यका = पर्यतस्यारूढम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

कर्मणि घटो ऽटच् ॥ ३५ ॥

Nach कर्मन् bedeutet अट्टे „sich eifrig damit beschäftigend“.

कर्मटः पुरुषः.

तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् ॥ ३६ ॥

Nach तारका u. s. w. bedeutet इतै „dieses ist daran zum Vorschein gekommen“.

तारकितं नभः, पुष्पितो वृक्षः u. s. w.

प्रमाणे द्वयसज्दघ्नज्मात्रचः ॥ ३७ ॥

द्वयसै, दघ्नै und मात्रै drücken ein Maass aus.

ऊरुद्वयस, ऊरुदघ्न, ऊरुमात्र. Es wird auch *दघ्नज्मात्रचः geschrieben.

पुरुषहस्तिभ्यामण् च ॥ ३८ ॥

An पुरुष und हस्तिन् kann in diesem Falle auch ±_अ antreten.

पुरुषद्वयस, *दघ्न, *मात्र und पौरुष; हस्तिद्वयस, *दघ्न, *मात्र und हास्तिन.

यत्तदेतेभ्यः परिमाणे वतुप् ॥ ३९ ॥

Nach यद्, तद् und एतद् bezeichnet वत् (वृन्त्, f. वृत्तो) den Umfang.

यावत्, तावत्, एतावत्. Vgl. 6, 3, 91.

किमिदभ्यां वो घः ॥ ४० ॥

Nach किम् und इदम् wird für व् dieses Suffixes इय् substituirt.

कियत्, इयत्. Nach 6, 3, 90 wird vor diesem Suffix की für किम् und ई für इदम् substituirt, und nach 6, 4, 148 fallen die beiden ई vor इयत् ab.

किमः संख्यापरिमाणे इति च ॥ ४१ ॥

An किम् wird auch अति mit Abfall von इम् zur Bezeichnung der Anzahl gefügt.

कियन्तो oder कति ब्राह्मणाः.

संख्याया अवयवे तयप् ॥ ४२ ॥

Nach einem Zahlwort bedeutet तय „aus so vielen Theilen bestehend“.

चतुष्टय, पञ्चतय, दशतय.

द्वित्रिभ्यां तयस्यायज्वा ॥ ४३ ॥

Nach द्वि und त्रि kann für dieses तय auch अयै substituirt werden.

द्वितय oder द्वय, त्रितय oder त्रय. Vgl. 6, 4, 148.

उभादुदात्तो नित्यम् ॥ ४४ ॥

Nach उभ wird stets अय für तय substituirt und zwar mit dem Acut auf der ersten Silbe.

उभैयो मणिः, उभैये देवमनुष्याः. Vgl. 6, 4, 148.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताडुः ॥ ४५ ॥

Nach einem Zahlwort auf दशन् hat अ mit Abfall von अन् die Bedeutung „dieses ist dabei überschüssig“.

एकादशं शतम् „hundert + eilf“, eben so द्वादशं सहस्रम्.

शदन्तविंशतेश्च ॥ ४६ ॥

Auch nach einem Zahlwort auf शत् und nach विंशति mit Abfall von अन् und अति (vgl. 6, 4, 142 fg.).

त्रिंशं, एकविंशं, एकचत्वारिंशं शतम्; विंशं, एकविंशं शतम्.

संख्याया गुणस्य निमाने मयट् ॥ ४७ ॥

Nach einem Zahlwort bedeutet मय mit dem Femininum auf ई „sovielmehr von Etwas enthaltend“.

द्विमयमुदशिवद्वयानाम् „ein Theil Udaçvit mit zwei Theilen Java“.

तस्य पूरणे डट् ॥ ४८ ॥

अ mit dem Femininum auf ई bedeutet nach einem Zahlwort „diese Zahl voll machend“; hierbei fällt der letzte Vocal des Zahlwortes mit dem darauffolgenden Consonanten ab.

एकादश „der eilfte“, ऽशी „die eilfte“.

नान्तादसंख्यादेर्मट् ॥ ४९ ॥

An ein Zahlwort auf अन् tritt म mit dem Femininum auf ई in dieser Bedeutung an, wenn kein anderes Zahlwort vorangeht.

पञ्चम, सप्तम. Vgl. zu 5, 2, 56.

यट् च छन्दसि ॥ ५० ॥

Im Veda auch य.

पञ्चय, सप्तय. Vgl. zu 5, 2, 56.

षट्कतिकतिपयचतुरां युक् ॥ ५१ ॥

An षट्, कति, कतिपय und चतुर् tritt vor dem Suffix अ (डट्) das Augment य् an.

षट्, कति, कतिपय, चतुर्थ. Hier und in den zwei folgenden Sūtra verschwindet die Wirkung des stummen इ in डट् selbstverständlich wegen des Augments.

बहुपूगणसंघस्य तिथुक् ॥ ५२ ॥

An बहु, पूग, गण und संघ das Augment तिथ्.

बहुतिथि, पूगतिथि, गणतिथि, संघतिथि.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

वतोरिथ्युक् ॥ ५३ ॥

An einen auf वत् auslautenden Stamm tritt das Augment इय्.

यावतिथ्य, तावतिथ्य, एतावतिथ्य.

द्वेस्तीयः ॥ ५४ ॥

An द्वि tritt in der 5, 2, 48 angegebenen Bedeutung तीय an.

द्वितीय.

त्रेः संप्रसारणं च ॥ ५५ ॥

Bei त्रि tritt ausserdem Saṃprasāraṇa ein.

तृतीय. वृ + इ ergibt nach 6, 1, 108 वृ.

विंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्याम् ॥ ५६ ॥

An विंशति u. s. w. kann auch तम mit dem Femininum auf ई angefügt werden.

विंश oder विंशतितम, त्रिविंश oder त्रिविंशतितम, त्रिंश oder त्रिंशतम. Die Erklärer fassen तमट् hier und in den folgenden Sūtra als Augment von डट् (5, 2, 48) auf, weil विंशति u. s. w. mit dem Suffix तमट् विंशतितम nach 3, 1, 3 ergeben würde, während es विंशतितम betont wird. In Folge dessen erklären sie auch मट् 5, 2, 49 und यट् 5, 2, 50 für Augmente, obgleich diese auch als Suffixe die richtige Form ergeben würden. Dass Pāṇini unter den dem डट् in der Form so ähnlichen मट्, यट् und तमट् nicht auch Suffixe gemeint haben sollte, ist nicht wahrscheinlich. Auch sieht man nicht wohl ein, warum er, wenn er म, य und तम als Augmente fassen wollte, diese nicht, schon der Deutlichkeit wegen, dem Stamm zuerkannt, sie also mit einem stummen क् bezeichnet haben sollte, wie er es bei यष्ट u. s. w. 5, 2, 51 fgg. thut. Ich nehme also an, dass Pāṇini, indem er das Suffix तमट् benannte, an den Accent nicht gedacht hat.

नित्यं शतादिमासार्धमाससंवत्सराच्च ॥ ५७ ॥

An शत u. s. w., so wie an मास u. s. w. wird stets तम angefügt.

शततम, सहस्रतम, लक्षतम; मासतम, अर्धमासतम und संवत्सरतम. Auch hier ist die letzte Silbe betont.

षष्ठ्यादेश्चासंख्यादेः ॥ ५८ ॥

Desgleichen an षष्टि u. s. w., wenn kein anderes Zahlwort vorangeht.

षष्टितम, सप्ततितम. Auch hier ruht der Acut auf der letzten Silbe.

मतौ छः सूक्तसान्नोः ॥ ५९ ॥

Wenn ein Sūkta oder ein Sāman bezeichnet werden soll, tritt ह्य in der Bedeutung von Suffix मत् (s. 5, 2, 94) an einen Nominalstamm.

अच्छावाकीयं (= अच्छावाकशब्दो ऽस्मिन्नस्ति) सूक्तम्, मित्रावरुणीयम्; यज्ञायज्ञीयं, वारवन्तीयं साम.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

अध्यायानुवाक्योर्लुक् ॥ ६० ॥

Wenn ein Adhājā oder Anuvāka bezeichnet werden soll, findet Schwund des Suffixes in dem angegebenen Falle statt.

गर्दभाण्डो, दीर्घजीवितो, पलितस्तम्भो ऽध्यायो ऽनुवाको वा.

विमुक्तादिभ्यो ऽण् ॥ ६१ ॥

An विमुक्त u. s. w. wird in diesem Falle ±-अ angefügt.

विमुक्तो, देवासुरो ऽध्यायो ऽनुवाको वा.

गोषदादिभ्यो वुन् ॥ ६२ ॥

An गोषद् u. s. w. ङ-अक.

गोषदको, ह्येत्यको u. s. w. ऽध्यायो ऽनुवाको वा. Kāçikā गोषद st. गोषद्.

तच्च कुशलः पथः ॥ ६३ ॥

Nach पथिन् bedeutet ङ-अक „darin bewandert, dessen kundig“.

पथक. Zur Anfügung des Suffixes vgl. 6, 4, 144.

आकर्षादिभ्यः कन् ॥ ६४ ॥

An आकर्ष u. s. w. tritt in dieser Bedeutung ङ-क an.

आकर्षक, त्सरुक u. s. w. Es wird auch eine Lesart आकष erwähnt.

धनहिरण्यात्कामे ॥ ६५ ॥

Nach धन und हिरण्य hat dieses Suffix die Bedeutung „ein Verlangen danach“.

धनको, हिरण्यको देवदत्तस्य.

स्वाङ्गेभ्यो प्रसिते ॥ ६६ ॥

Nach Körpertheilen hat ङ-क die Bedeutung „darum besorgt, darauf Sorgfalt verwendend“.

केशक, दन्तोष्ठक, केशनखक.

उदरादृग्गाद्यने ॥ ६७ ॥

उदर mit ±-इकै hat die Bedeutung „gefräßig“.

आंदरिक. Die Kāçikā ergänzt in diesem Sūtra auch प्रसिते ohne alle Noth.

सस्येन परिजातः ॥ ६८ ॥

Nach सस्य hat ङ-क (s. 5, 2, 64) die Bedeutung „reichlich damit versehen“.

सस्यकः शालिः „über alles Lob erhabener, ganz ausgezeichnete Reis“, सस्यको मणिः „ein ganz vorzüglicher Edelstein“, सस्यकः साधुः „ein braver Mann, an dem Nichts auszusetzen ist“. शस्येन wird nur in der Calc. Ausg. des Pāṇini als v. l. erwähnt. सस्य soll गुणवाचिन् sein.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

अंशं हारी ॥ ६९ ॥

Nach अंश hat ङ-क die Bedeutung „dieses zu empfangen habend“.

अंशको दायादः, अंशकः पुत्रः.

तन्त्रादचिरापहते ॥ ७० ॥

Nach तन्त्र die Bedeutung „vor Kurzem davon abgenommen“.

तन्त्रकः (= प्रत्ययः, नवः) पटः oder प्राधारः.

ब्राह्मणकोष्णिके संज्ञायाम् ॥ ७१ ॥

Hierher gehören auch ब्राह्मणक und उष्णिका als Namen.

ब्राह्मणको देशः, उष्णिका यवायुः.

शीतोष्णाभ्यां कारिणि ॥ ७२ ॥

Nach शीत und उष्ण hat ङ-क die Bedeutung „so zu Werke gehend“.

शीतक = अलस, जड; उष्णक = शीघ्रकारिन्, दक्ष.

अधिकम् ॥ ७३ ॥

Hierher gehört auch अधिक.

अनुकाभिकाभीकः कमिता ॥ ७४ ॥

अनुक, अभिक und अभीक bedeuten „mögend, gern habend“.

पार्श्वेनान्विच्छति ॥ ७५ ॥

Nach पार्श्व hat ङ-क die Bedeutung „damit Etwas erstrebend“.

पार्श्व = मायाविन्, कौस्तुभिक, जालिक „auf Seitenwegen Etwas zu erlangen suchend“.

अयःशूलदण्डाजिनाभ्यां ठक्ठञौ ॥ ७६ ॥

An अयःशूल wird ङ-क und an दण्डाजिन ङ-क in dieser Bedeutung angefügt.

अयःशूलिक = साहसिक, दण्डाजिनिक = दाम्भिक.

तावतिथं ग्रहणमिति लुग्वा ॥ ७७ ॥

An ein Ordnungszahlwort tritt ङ-क an um auszudrücken, zum wievielten Male ein Erlernen erfolgt; hierbei kann das Suffix des abgeleiteten Zahlwortes abfallen.

द्वितीयकं oder द्विकं, तृतीयकं oder त्रिकं, चतुर्थकं oder चतुर्थ ग्रहणम्.

स एषां यामणीः ॥ ७८ ॥

ङ-क hat auch die Bedeutung „diesen zum Führer habend“.

देवदत्तकाः = देवदत्तो यामणोरेषाम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

शृङ्खलमस्य बन्धनं करभे ॥ ७९ ॥

Nach **शृङ्खल** hat dieses Suffix die Bedeutung „daran gebunden“, wenn von einem Kameljungen die Rede ist.

शृङ्खलकः करभः.

उक्त उन्मनाः ॥ ८० ॥

Hierher gehört auch **उक्त** in der Bedeutung „sehnstüchtig“.

कालप्रयोजनाद्रोगे ॥ ८१ ॥

Eine Krankheit wird näher bezeichnet, wenn an eine Zeitbenennung oder an das, was die Veranlassung jener ausdrückt, **ल_क** angefügt wird.

द्वितीयको ज्वरः „jeden zweiten Tag sich einstellendes Fieber“, **विषपुष्पको ज्वरः** „durch giftige Blüthen erzeugtes Fieber“.

तदस्मिन्नन्नं प्राये संज्ञायाम् ॥ ८२ ॥

An die Bezeichnung einer Speise wird **ल_क** angefügt um auszudrücken, dass bei einer bestimmten Gelegenheit hauptsächlich diese Speise genossen wird; ein auf diese Weise gebildetes Wort ist ein Name.

गुडापूपिका, तिलापूपिका पौर्णमासी. v. l. **प्रायेण.**

कुल्माषादञ् ॥ ८३ ॥

An **कुल्माष** tritt in einem solchen Falle **ल_क** an.

कौल्माषो पौर्णमासी.

श्रोत्रियंश्छन्दो ऽधीते ॥ ८४ ॥

श्रोत्रिय hat die Bedeutung „den Veda studirend“.

Das **न्** in **श्रोत्रियन्** gibt den Accent des Wortes an.

आद्यमनेन भुक्तमिनिठनौ ॥ ८५ ॥

An **आद्य** treten die Suffixe **इन्** und **ल_इक** in der Bedeutung „dieses genossen habend“.

आद्यिन् und **आद्यिक.**

पूर्वादिनिः ॥ ८६ ॥

An **पूर्व** wird **इन्** gefügt.

पूर्विन् „Etwas früher gethan habend“.

सपूर्वाच्च ॥ ८७ ॥

Auch wenn ein anderes Wort im Compositum vorangeht.

कृतपूर्वा कटम्, भुक्तपूर्व्यादनम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

इष्टादिभ्यश्च ॥ ८८ ॥

Auch an इष्ट u. s. w. wird इन् angefügt.

इष्टो यज्ञे, पूर्तो आग्ने.

छन्दसि परिपन्थिपरिपरिणौ पर्यवस्थातरि ॥ ८९ ॥

Im Veda haben die mit diesem Suffix gebildeten परिपन्थिन् und परिपरिन् die Bedeutung „Widersacher“.

अनुपद्यन्वेष्टा ॥ ९० ॥

Das mit इन् gebildete अनुपदिन् bedeutet „nachgehend, suchend“.

अनुपदी गवाम्, अनुपद्युद्वाणाम्.

साक्षाद्गृष्टरि संज्ञायाम् ॥ ९१ ॥

Nach साक्ष (साक्षात्) hat इन् die Bedeutung „zuschauend“; das damit gebildete Wort ist ein Name.

साक्षिन् „Zeuge“.

क्षेत्रियच् परक्षेत्रे चिकित्स्यः ॥ ९२ ॥

क्षेत्रिये bedeutet „erst in einem andern Körper zu heilen“ d. i. „in diesem Leben unheilbar“.

Das च् bezeichnet das Wort als Oxytonon.

इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्रदृष्टमिन्द्रसृष्टमिन्द्रजुष्टमिन्द्रदत्तमिति वा ॥ ९३ ॥

इन्द्रिय bedeutet „Indra's Glied“, „von Indra gesehen“, „von Indra geschaffen“, „von Indra erwünscht“ oder „von Indra gegeben“.

तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुप् ॥ ९४ ॥

Das Suffix मत् (मन्त्, f. ई) hat die Bedeutung „dieses hat er“, und „dieses befindet sich an ihm“.

गोमान्देवदत्तः, वृक्षवान्पर्वतः. Ueber die Substitution von व् für म् s. 8, 2, 9 fgg.

रसादिभ्यश्च ॥ ९५ ॥

Auch nach रस u. s. w.

रसवत्, रूपवत्, गन्धवत्. Beschränkung von 5, 2, 115.

प्राणिस्थादातो लजन्यतरस्याम् ॥ ९६ ॥

An einen auf आ auslautenden Stamm, der etwas an einem lebenden Wesen Befindliches bezeichnet, kann auch ल् antreten.

वृडावत् oder वृडाल, कर्णिकावत् oder कर्णिकाल.

सिध्मादिभ्यश्च ॥ ९७ ॥

Desgleichen an सिध्म u. s. w.

सिध्मवत् oder सिध्मल, गडुमत् oder गडुल u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

वत्सांसाभ्यां कामबले ॥ ९८ ॥

Dieses Suffix ल drückt nach वत्स Liebe, nach अंस Kraft aus.

वत्सल „das Kalb liebend, liebevoll, zärtlich“, अंसल „starkschultrig, kräftig“.

फेनादिलच् च ॥ ९९ ॥

An फेन kann auch इलै angefügt werden.

फेनवत्, फेनल und फेनिल.

लोमादिपामादिपिच्छादिभ्यः शनेलचः ॥ १०० ॥

An लोमन् u. s. w. wird श्, an पामन् u. s. w. न und an पिच्छ u. s. w. इलै angefügt in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung.

लोमश् oder लोमवत्, पामवत् oder पामन, पिच्छवत् oder पिच्छल u. s. w.

प्रज्ञाश्चद्वार्चाभ्यो णः ॥ १०१ ॥

An प्रज्ञा, अच्चा und अर्चा wird ±अ angefügt.

प्रज्ञा oder प्रज्ञावत्, अच्चा oder अच्चावत्, अर्चा oder अर्चावत्. Kāçikā °आर्चावृत्तिभ्यो, der Zusatz entstammt einem Vārttika.

तपःसहस्राभ्यां विनीनी ॥ १०२ ॥

Au तपस् wird विन् und an सहस्र इन् angefügt.

तपस्विन्, सहस्रिन्.

अण् च ॥ १०३ ॥

Auch ±अ.

तापस, साहस.

सिकताशर्कराभ्यां च ॥ १०४ ॥

Auch an सिकता und शर्करा tritt ±अ an.

सैकटो घटः, शार्करं मधु.

देशे लुबिलचौ च ॥ १०५ ॥

Wenn von einer Oertlichkeit die Rede ist, kann auch Schwund des Suffixes mit Bewahrung des Geschlechts und der Zahl stattfinden oder इलै angefügt werden.

सिकता देशः, सिकतिलः, सैकतः oder सिकतावान्; शर्करा देशः, शर्करिलः, शार्करः oder शर्करावान्. Vgl. 1, 2, 51 fg.

दन्त उन्नत उरच् ॥ १०६ ॥

दन्त mit उरै bedeutet „hervorstehende Zähne habend“.

दन्तुर.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

ऊषमुषिमुष्कमधो रः ॥ १०७ ॥

An ऊष u. s. w. wird in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung र angefügt.

ऊषरं ज्ञेयम्, सुषिरं काष्ठम्, सुष्करः पशुः, मधुरो गुडः.

द्युदुभ्यां मः ॥ १०८ ॥

An द्यु und दृ wird म gefügt.

द्युम, दृम.

केशाद्वो ऽन्यतरस्याम् ॥ १०९ ॥

An केश kann व treten.

केशवत् und केशव, nach 5, 2, 115 auch केशिन् und केशिक.

गाण्ड्यजगात्संज्ञायाम् ॥ ११० ॥

An गाण्डी und अजग tritt व, wenn eine Name gebildet wird.

गाण्डीयं (oder गाण्डियं) und अजगयं धनुः.

काण्डाण्डादीरच्चीरचौ ॥ १११ ॥

An काण्ड wird ऽच्चीर und an आण्ड ऽच्चीर gefügt in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung.

काण्डीर, आण्डीर. Kāṇḍikā अण्ड und अण्डीर.

रजःकृषासुतिपरिषदो वलच् ॥ ११२ ॥

An रजस्, कृषि u. s. w. वलै.

रजस्वला स्त्री, कृषोवलः कुटुम्बी, आसुतीवलः शौण्डिकः, परिषद्वलो राजा. Zur Anfügung vgl. 6, 3, 118. Es soll auch 'परिषदो' gelesen werden.

दन्तशिखात्संज्ञायाम् ॥ ११३ ॥

An दन्त und शिखा, wenn ein Name gebildet wird.

दन्तावलो गजः, शिखावलं नगरम्. Vgl. 6, 3, 118.

ज्योत्स्नातमिस्राणृङ्गिणोर्जस्विनूर्जस्वलगोमिन्मलिनमलीमसाः

॥ ११४ ॥

ज्योत्स्ना, तमिस्रा, शृङ्गिण, ऊर्जस्विन्, ऊर्जस्वल, गोमिन्, मलिन und मलीमस sind unregelmässig gebildet.

अत इनिठनौ ॥ ११५ ॥

An einen auf अ auslautenden Stamm werden इन् und ऽ-इक gefügt.

दण्डिन्, दण्डिक und दण्डवत्; छत्रिन्, छत्रिक und छत्रवत्.

व्रीह्यादिभ्यश्च ॥ ११६ ॥

Auch an व्रीहि u. s. w.

व्रीहिन्, व्रीहिक und व्रीहिमत्; मायिन्, मायिक und मायावत् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

तुन्दादिभ्य इलच् च ॥ ११७ ॥

An तुन्द् u. s. w. auch इलै.

तुन्दिन्, तुन्दिक, तुन्दिल und तुन्दवत् u. s. w.

एकगोपूर्वाट्ठञ् नित्यम् ॥ ११८ ॥An einen Stamm, dem एक oder गो im Compositum vorangeht, wird stets $\pm$ -इक angefügt.

एकशतिक, एकसहस्रिक; गौशतिक, गौसहस्रिक.

शतसहस्रान्ताच्च निष्कात् ॥ ११९ ॥

Desgleichen an शत und सहस्र, wenn sie auf निष्क folgen.

नैष्कशतिक, नैष्कसहस्रिक.

रूपादाहतप्रशंसयोर्यप् ॥ १२० ॥

An रूप, wenn Prägung oder Lob gemeint ist, tritt य् an.

रूप्यो दीनारः, रूप्यं कार्षापणम्; रूप्यः पुरुषः.

अस्मायामेधासजो विनिः ॥ १२१ ॥

An einen auf अस् auslautenden Stamm, sowie an माया, मेधा und सज् wird विन् gefügt.

पयस्विन्, यशस्विन्; मायाविन्, मेधाविन् und सग्विन्.

बहुलं छन्दसि ॥ १२२ ॥

Im Veda tritt häufig विन् an.

तेजस्विन् u. s. w.

ऊर्णाया युस् ॥ १२३ ॥

An ऊर्णा tritt in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung यु an.

ऊर्णायुः. Das Suffix musste स् (vgl. 1, 4, 16) wegen 6, 4, 148 bekommen.

वाचो ग्मिनिः ॥ १२४ ॥

An वाच् das Suffix ग्मिन्.

वाग्मिन्. Das Wort lautet ursprünglich वाग्मिन्, das Suffix ist aber deshalb nicht मिन् genannt worden, weil mit diesem auch वाङ्मिन् hätte gebildet werden können.

आलजाटचौ बहुभाषिणि ॥ १२५ ॥

वाच् mit den Suffixen आलै und आटै bedeutet „geschwätzig“.

वाचाल und वाचाट.

स्वामिन्निश्चर्ये ॥ १२६ ॥

Das unregelmässig gebildete स्वामिन् bedeutet „Herr“.

Der Stamm statt des Nominativs um das Suffix kenntlich zu machen.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

अर्शआदिभ्यो ऽच् ॥ १२७ ॥

An अर्शस् u. s. w. wird in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung अर्शे angefügt.

अर्शस्, उरस् u. s. w.

द्वंद्वोपतापगर्ह्यात्प्राणिस्थादिनिः ॥ १२८ ॥

An einen Dvaṇḍva, an den Namen einer Krankheit und an Etwas, das Tadelhaftes bezeichnet, wird इन् gefügt, wenn die genannten Dinge sich an einem lebenden Wesen befinden.

कटकवलियिनी, शङ्खनूपुरिणी; कुण्डिन्, किलासिन्; ककुदावतिन्, काकतालुकिन्; aber पुष्पफलवान्मृत्तः.

वातातीसारभ्यां कुक् च ॥ १२९ ॥

An वात und अतीसार tritt vor diesem Suffix das Augment क् an.

वातकिन्, अतीसारकिन्. Kāṣikā वाताति^२ und अतिसारकिन्.

वयसि पूरणात् ॥ १३० ॥

An ein Ordnungszahlwort tritt इन् an zur Bezeichnung des Lebensalters.

पञ्चमिन् „fünf Monate oder Jahre alt“, नवमिन्, दशमिन्.

मुखादिभ्यश्च ॥ १३१ ॥

Auch an मुख u. s. w. wird इन् angefügt.

मुखिन्, दुःखिन् u. s. w.

धर्मशीलवर्णान्ताच्च ॥ १३२ ॥

Desgleichen an einen auf धर्म, शील und वर्ण auslautenden Stamm.

ब्राह्मणधर्मिन्, ब्राह्मणशीलिन्, ब्राह्मणवर्णिन्.

हस्ताज्जातौ ॥ १३३ ॥

An हस्त, wenn ein Gattungsbegriff gebildet wird.

हस्तिन् „Elephant“, aber हस्तवान्पुरुषः.

वर्णाब्रह्मचारिणि ॥ १३४ ॥

An वर्ण zur Bezeichnung eines Brahmakārin.

वर्णिन्.

पुष्करादिभ्यो देशे ॥ १३५ ॥

An पुष्कर u. s. w. zur Bezeichnung einer Oertlichkeit.

पुष्करिणी, पट्टिमनी u. s. w.

बलादिभ्यो मतुबन्यतरस्याम् ॥ १३६ ॥

An बल u. s. w. kann in der 5, 2, 94 angegebenen Bedeutung auch मत् antreten.

बलवत् oder बलिन्, उत्साहवत् oder उत्साहिन् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 82.

संज्ञायां मन्माभ्याम् ॥ १३७ ॥

An einen auf मन् oder म auslautenden Stamm tritt इन् an, wenn ein Name gebildet wird.

प्रथिमिनो, दामिनो (vgl. 6, 4, 144); होमिनो, सोमिनो.

कशम्भ्यां वभयुस्ति तुतयसः ॥ १३८ ॥

An कम् und शम् treten die Suffixe व, भ, यु, ति, तु, त und य an.

कम्भ, कम्भ, कंयु, कन्ति, कन्तु, कन्त, कंय; शम्भ, शम्भ, शंयु, शन्ति, शन्तु, शन्त, शंय. Vor den Suffixen युस् und यस् heisst der Stamm nach 1, 4, 16 Pada; in Folge dessen wird für das म् von कम् und शम् nach 8, 3, 23 Anusvāra substituiert.

तुन्दि वलि वटेर्भः ॥ १३९ ॥

An तुन्दि, वलि und वटि wird भ angefügt.

तुन्दिभ, वलिभ, वटिभ.

अहंशुभमोर्युस् ॥ १४० ॥

†4, 1, 82.

An अहम् und शुभम् tritt यु an.

अहंयु, शुभंयु. Vgl. zu 5, 2, 138.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

प्राग्दिशो विभक्तिः ॥ १ ॥

5, 3, 1.

Bis 5, 3, 27 excl. heissen die Suffixe Vibhakti (Flexionsendungen).

किंसर्वनामबहुभ्यो ऽद्धादिभ्यः ॥ २ ॥

Diese Suffixe treten an किम्, an die Sarvanāman genannten Stämme und an बहु, aber nicht an द्वि u. s. w.

किम् gehört zu den Sarvanāman, wird aber besonders erwähnt, weil es auch unter den द्वाद्यः erscheint.

इदम् इष् ॥ ३ ॥

Für इदम् wird vor diesen Suffixen इ substituiert.

Also इह nach 5, 3, 11. Ueber die Bedeutung des stummen श् s. 1, 1, 55.

एतेतौ रथोः ॥ ४ ॥

Vor einem mit र anlautenden Suffix wird dafür एत्, vor einem mit थ anlautenden इत् substituiert.

एतर्हि nach 5, 3, 16 und इत्यम् nach 5, 3, 24.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 1.

एतदो ऽन् ॥ ५ ॥

Für एतद् wird vor den in Rede stehenden Suffixen अन् substituiert.

अतस् nach 5, 3, 7 und अत्र nach 5, 3, 10. Das न् fällt nach 8, 2, 7 aus. Kāçikā und mehrere Hdschr. lesen ऽग् statt अन्, was eben so gut wäre (vgl. zu 5, 3, 3), aber Patañgali hat unsere Lesart vor Augen gehabt.

सर्वस्य सो ऽन्यतरस्यां दि ॥ ६ ॥

Für सर्व kann vor einer mit द् anlautenden Vibhakti स substituiert werden.
सर्वदा und सदा.

पञ्चम्यास्तसिल् ॥ ७ ॥

Die Ablativendung vertritt -तस्.

कुतस्, यतस्, ततस्, बहुतस्.

तसेश्च ॥ ८ ॥

Dieses -तस् kann auch für das 5, 4, 44 fgg. besprochene तस् substituiert werden.

कुत, यत, तत, बहुत आगतः.

पर्यभिभ्यां च ॥ ९ ॥

-तस् tritt auch an परि und अभि an.

परितस् = सर्वतस् und अभितस् = उभयतस्.

सप्तम्यास्तल् ॥ १० ॥

Die Locativendung vertritt -तत्र.

कुत्र (vgl. 7, 2, 104), तत्र (vgl. 7, 2, 102), बहुत्र.

इदमो हः ॥ ११ ॥

ह् bei इदम्.

इह nach 5, 3, 3.

किमो ऽत् ॥ १२ ॥

अं bei किम्.

क्वं nach 7, 2, 105.

वा ह च छन्दसि ॥ १३ ॥

Im Veda nach Belieben auch ह्.

कुह (nach 7, 2, 104), क्व und कुत्र.

इतराभ्यो ऽपि दृश्यन्ते ॥ १४ ॥

Die genannten Suffixe erscheinen auch als Stellvertreter anderer Casus-
endungen.

Hierher stellt man Verbindungen wie ततो und तत्र भवान् statt स भवान्, तत्र und ततो भवन्तस् statt तं भवन्तस् u. s. w.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 1.

सर्वैकान्यकिंयत्तदः काले दा ॥ १५ ॥

Nach सर्व, एक, अन्य, किम्, यद् und तद् vertritt दा die Stelle des Locativs in temporaler Bedeutung.

सर्वदा, एकदा, अन्यदा, कदा (vgl. 7, 2, 103), यदा und तदा (vgl. 7, 2, 102).

इदमो हिंल् ॥ १६ ॥

An इदम् wird in dieser Bedeutung —हिं angefügt.

एतहिं. Vgl. 5, 3, 4.

अधुना ॥ १७ ॥

In dieser Bedeutung wird auch अधुना gebraucht.

दानीं च ॥ १८ ॥

An इदम् tritt auch दानीम् an.

इदानीम्. Vgl. 5, 3, 3.

तदो दा च ॥ १९ ॥

An तद् wird auch दा angefügt in dem 5, 3, 15 angegebenen Falle.

तदानीम् und तदा nach 7, 2, 102.

तयोर्दाहिंलौ च छन्दसि ॥ २० ॥

Im Veda wird auch an इदम् दा und an तद् —हिं angefügt.

इदा und तहिं. Vgl. 5, 3, 3. 7, 2, 102.

अनद्यतने हिंलन्यतरस्याम् ॥ २१ ॥

—हिं kann in dem 5, 3, 15 erwähnten Falle an die 5, 3, 2 angegebenen Stämme treten, wenn nicht der heutige Tag gemeint ist.

कहिं oder कदा, यहिं oder यदा, तहिं oder तदा.

सद्यः परुत् परायैषमः परेद्यब्यद्य पूर्वद्युरन्येद्युरन्यतरेद्युरितरेद्युरपरेद्युरधरेद्युरभयेद्युरुत्तरेद्युः ॥ २२ ॥

Hierher gehören auch die unregelmässigen Formen सद्यस्, परुत्, परायि, ऐषमस्, परेद्यावि, अद्य, पूर्वद्युस्, अन्यद्युस्, अन्यतरेद्युस्, इतरेद्युस्, अपरेद्युस्, अधरेद्युस्, उभयेद्युस् und उत्तरेद्युस्.

प्रकारवचने थाल् ॥ २३ ॥

Das Suffix —था bezeichnet nach den 5, 3, 2 genannten Stämmen die Art und Weise.

तथा = तेन प्रकारेण, eben so यथा, सर्वथा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 1.

इदमस्थमुः ॥ २४ ॥

An इदम् tritt in dieser Bedeutung यम् an.

इत्यम्. Vgl. 5, 3, 4.

किमश्च ॥ २५ ॥

Auch an किम्.

कयम्. Vgl. 7, 2, 103.

†5, 3, 1. **या हेतौ च छन्दसि ॥ २६ ॥**

किम् mit या hat im Veda auch die Bedeutung „warum“.

कया देवा आसन्पुराविदः, कया यामं न पृच्छसि.

दिक्छन्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यो दिग्देशकालेष्वस्तातिः ॥ २७ ॥

Bei Richtungswörtern vertritt अस्तात् den Locativ, Ablativ und Nominativ, wenn von einer Richtung, einem Orte oder einer Zeit die Rede geht.

पुरस्तादुसति, आगतः oder रमणीयम्, eben so अधस्तात्. Siddh. Kaum. °प्रथमादिभ्यो.

दक्षिणोत्तराभ्यामतसुच् ॥ २८ ॥

An दक्षिण und उत्तर tritt in diesem Falle अतस् an.

दक्षिणतो वसति, दक्षिणत आगतः, दक्षिणतो रमणीयम्; eben so उत्तरतस्.

विभाषा परावराभ्याम् ॥ २९ ॥

An पर und अवर nicht nothwendig.

परस्तात् oder परतस्, अवरस्तात् oder अवरतस्.

अञ्चेलुक् ॥ ३० ॥

Nach Richtungswörtern auf अञ्च् findet Schwund des Suffixes statt.

प्राक्, प्रत्यक् u. s. w.

उपर्युपरिष्ठात् ॥ ३१ ॥

Hierher gehören auch die unregelmässig gebildeten उपरि und उपरिष्ठात्.

पश्चात् ॥ ३२ ॥

Auch पश्चात्.

पश्च पश्चा च छन्दसि ॥ ३३ ॥

Im Veda steht statt dessen auch पश्च und पश्चा.

पुरा व्याघ्रो जायते । पश्च, पश्चा oder पश्चात्सिंहः.

उत्तराधरदक्षिणादातिः ॥ ३४ ॥

An उत्तर, अधर und दक्षिण tritt in dem 5, 3, 27 angegebenen Falle आत् an.

उत्तरात्, अधरात् und दक्षिणात्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

एनवन्यतरस्यामदूरे ऽपञ्चम्याः ॥ ३५ ॥

Auch एन् neben den früher erwähnten Suffixen, jedoch nicht als Stellvertreter der Ablativendung und auch nicht, wenn es sich um eine Ferne handelt.

उत्तराद्, उत्तरतो oder उत्तरेण वसति oder रमणीयम्; अधस्तात्, अधरात्, अधरतम् oder अधरेण; दक्षिणतस्, दक्षिणात् oder दक्षिणेन; dagegen nur उत्तरादागतः u. s. w.

दक्षिणादाच् ॥ ३६ ॥

An दक्षिण kann in dem 5, 3, 27 angegebenen Falle औ antreten.

दक्षिणा वसति oder रमणीयम्, aber nur दक्षिणत आगतः, indem अपञ्चम्याः hier fortgilt.

आहि च दूरे ॥ ३७ ॥

Auch आहि, wenn von einer Ferne die Rede ist.

दक्षिणा oder दक्षिणाहि वसति oder रमणीयम्, aber nur दक्षिणत आगतः.

उत्तराच्च ॥ ३८ ॥

Mit उत्तर verhält es sich eben so.

उत्तरा oder उत्तराहि वसति oder रमणीयम्, aber nur उत्तरादागतः.

पूर्वाधरावराणामसि पुरधवश्चैषाम् ॥ ३९ ॥

An पूर्व, अधर und अवर tritt in dem 5, 3, 27 angegebenen Falle अस an, wovon पुर् für पूर्व, अध् für अधर und अव् für अवर substituirt werden.

पुरो वसति, पुर आगतः und पुरो रमणीयम्; eben so अधम् und अवम्.

अस्ताति च ॥ ४० ॥

Dieselben Substitutionen finden vor अस्तात् statt.

पुरस्तात्, अधस्तात् und अवस्तात्.

विभाषावरस्य ॥ ४१ ॥

Bei अवर jedoch nicht nothwendig.

अवरस्तात् oder अवस्तात्.

संख्याया विधार्थे धा ॥ ४२ ॥

An ein Zahlwort tritt धा an zur Bezeichnung der Art und Weise.

एकधा, द्विधा, त्रिधा u. s. w. भुङ्क्ते oder गच्छति.

अधिकरणविचाले च ॥ ४३ ॥

Auch dann, wenn von einer anderen Vertheilung des Stoffes die Rede geht.

एकं राशिं पञ्चधा oder अष्टधा कुरु, अनेकमेकधा कुरु.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

एकाद्वि धमुज्न्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

Nach एक kann auch $\pm$ -धम् statt धा gesetzt werden.

एकधा oder ऐकध्वं भुङ्क्ते, एकधा oder ऐकध्वं राशिं कुरु.

द्वित्र्योश्च धमुज् ॥ ४५ ॥

Nach द्वि und त्रि $\pm$ -धम्.

द्विधा oder द्वैधम्, त्रिधा oder त्रैधम्.

एधाच् च ॥ ४६ ॥

Auch एधा.

द्वेधा, त्रेधा. Vgl. 6, 4, 148.

यापे पाशप् ॥ ४७ ॥

पाशु bezeichnet Jemand als unbedeutend.

वैयाकरणपाशः „ein ganz schlechter Grammatiker“, eben so याज्ञिकपाशः.

पूरणाद्भागे तीयादन् ॥ ४८ ॥

An die Endung तीय eines Ordnungszahlwortes tritt $\angle$ -अ an zur Bezeichnung von „Theil“.

द्वितीयो भागः „Hälfte“, तृतीय „Drittel“.

प्रागेकादशभ्यो ऽच्छन्दसि ॥ ४९ ॥

Auch an die Ordnungszahlwörter bis एकादश excl., aber nicht im Veda.

चैतुर्यं, पञ्चम, षष्ठम, नवम, दशम.

षष्ठाष्टमाभ्यां ज च ॥ ५० ॥

An षष्ठ und अष्टम kann auch $\pm$ -अ antreten.

षष्ठ oder षोष्ठ, अष्टम oder ओष्टम.

मानपञ्चङ्गयोः कन्लुको च ॥ ५१ ॥

Nach षष्ठ kann, wenn ein Maass gemeint ist, auch $\angle$ -क angefügt werden, nach अष्टम aber, wenn von einem Körpertheil des Opferthieres die Rede ist, auch Schwund des Suffixes eintreten.

षष्ठको भागः „ein Sechstel als Maass“, अष्टमो भागः „ein Achtel als bestimmter Theil eines Opferthiers“.

एकादाकिनिच् चासहाये ॥ ५२ ॥

An एक kann auch आकिन् gefügt werden in der Bedeutung „ohne Gefährten“.

ऐकक, एक oder एकाकिन्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

भूतपूर्वे चरट् ॥ ५३ ॥

चर mit dem Femininum auf ई bedeutet „dieses ehemals gewesen“.

आद्यचर und ०री, सुकुमारचर und ०री.

षष्ठ्या रूप्य च ॥ ५४ ॥

In der Bedeutung „ehemals Jemand gehört habend“, kann auch रूप्य angefügt werden.

देवदत्तचरो und देवदत्तरूप्यो गोः.

अतिशयने तमविष्टनौ ॥ ५५ ॥

तम und ८-इष्ट drücken ein Uebersteigen (Uebertreffen) aus.

तिङश्च ॥ ५६ ॥

Auch nach einem Verbum finitum (aber nur तम).

पचतितमाम्, जल्पतितमाम्. Vgl. 5, 4, 11.

द्विवचनविभज्योपपदे तरवीयसुनौ ॥ ५७ ॥

Wenn von Zweien die Rede geht oder wenn dasjenige hinzugefügt wird, was vom Andern unterschieden wird, treten in der 5, 3, 55 angegebenen Bedeutung त्र und ८-ईयस् an.

अयमनयोराद्यतरः, अयमनयोः पटीयान्; माधुराः पाटलिपुत्रकेभ्य आद्यतराः, केभ्यः पटीयांसः; पचतितराम् (vgl. 5, 4, 11).

अजादी गुणवचनादेव ॥ ५८ ॥

Die beiden vocalisch anlautenden Suffixe ८-इष्ट und ८-ईयस् werden nur an ein Eigenschaftswort (im engsten Sinne) gefügt.

तुच्छन्दसि ॥ ५९ ॥

Im Veda werden sie auch an auf त् auslautende Stämme angefügt.

करिष्ट, दोहीयसी. त् fällt nach 6, 4, 154 ab.

प्रशस्यस्य अः ॥ ६० ॥

Für प्रशस्य wird vor diesen Suffixen अ substituiert.

श्रेष्ठ, श्रेयस्. Vgl. 6, 4, 163.

ज्य च ॥ ६१ ॥

Auch ज्य.

ज्येष्ठ, ज्यायस्. Vgl. 6, 4, 163. 160.

वृद्धस्य च ॥ ६२ ॥

Dieses ज्य wird auch für वृद्ध substituiert.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

अन्तिकवाढयोर्नेदसाधौ ॥ ६३ ॥

Für अन्तिक wird vor jenen Suffixen नेद und für वाढ — साध substituiert.
नेदिष्ठ, नेदीयस्; साधिष्ठ, साधीयस्.

युवाल्पयोः कनन्यतरस्याम् ॥ ६४ ॥

Für युवन् und अल्प kann कन् substituiert werden.

Statt यविष्ठ, यवीयस् und अल्पिष्ठ, अल्पीयस् kann auch कनिष्ठ und कनीयस् gesagt werden. Zu यविष्ठ und यवीयस् vgl. 6, 4, 156.

विन्मतोर्लुक् ॥ ६५ ॥

Die Suffixe विन् und मत् (यत्) fallen vor ल-इष्ठ und ल-ईयस् ab.

सजिष्ठ und सजीयस् von सजिन्, त्वचिष्ठ und त्वचीयस् von त्वच्यत्.

प्रशंसायां रूपम् ॥ ६६ ॥

Das Suffix रूप drückt ein Lob aus.

वैयाकरणरूपः „ein ausgezeichnete Grammatiker“, eben so याज्ञिकरूपः.

ईषदसमाप्तौ कल्पन्देश्यदेशीयरः ॥ ६७ ॥

Die Suffixe कल्प, देश्य und देशीय drücken aus, dass Etwas noch nicht ganz vollkommen ist.

पटुकल्प, पटुदेश्य und पटुदेशीय „recht, ziemlich geschickt“.

विभाषा सुपो बहुच् पुरस्तात् ॥ ६८ ॥

An ein Nomen kann in dieser Bedeutung auch बहु angefügt werden, aber vorn.

बहुपटु, बहुमटु. So zu betonen nach 6, 1, 163.

प्रकारवचने जातीयर् ॥ ६९ ॥

Das Suffix जातीय hat die Bedeutung „derartig“.

पटुजातीय „der zu den Geschickten gezählt werden kann“, eben so मटु, दर्शनीय.

5, 3, 70. प्रागिवात् कः ॥ ७० ॥

Bis 5, 3, 96 excl. (genau genommen nur bis 5, 3, 86 incl.) gilt das Suffix क.

अव्ययसर्वनामामकच् प्राक् टेः ॥ ७१ ॥

An Indeclinabilia und an Pronomina wird अक् angefügt und zwar vor dem letzten Vocal, der in Folge dessen den Acut erhält.

उच्चकैस्, नीचकैस् und शनकैस् von उच्चैस्, नीचैस् und शनैस्; सर्वके, विश्वके und उभयके von सर्वे, विश्वे und उभये.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 70.

कस्य च दः ॥ ७२ ॥

Für ein auslautendes क् wird in einem solchen Falle द् substituiert.

धक्दिद् (°त्), हिरकुद् (°त्) und पृथक्द् (°त्) von धिक्, हिरक् und पृथक्.

अज्ञाते ॥ ७३ ॥

Das 5, 3, 70 erwähnte Suffix क bezeichnet Jemand oder Etwas als nicht näher bekannt.

कुत्सिते ॥ ७४ ॥

Oder als von elender Beschaffenheit.

संज्ञायां कन् ॥ ७५ ॥

Wird in dieser Bedeutung ein Name gebildet, so tritt ङ-कं an.

शूद्रकः, धारकः, चूर्णकः.

अनुकम्पायाम् ॥ ७६ ॥

क wird auch als Ausdruck des Mitleides hinzugefügt.

पुत्रकः, वत्सकः, दुर्वलकः, बुभुक्षितकः.

नीतौ च तद्युक्तात् ॥ ७७ ॥

Auch als Ausdruck der Höflichkeit, indem das Suffix an das aus Mitleid Gereichte angefügt wird.

हन्त ते धानकाः, हन्त ते तिलकाः.

बह्वचो मनुष्यनाम्नष्टब्धा ॥ ७८ ॥

An einen mehr als zweisilbigen Mannsnamen kann als Ausdruck des Mitleides oder der Höflichkeit auch कै oder इकै angefügt werden.

वायुदत्तकः oder वायुकः, देवदत्तकः oder देविकः, यज्ञदत्तकः oder यज्ञिकः; aber nur दत्तकः, गुप्तकः. Zur kurzen Form vgl. 5, 3, 83.

घनिलचौ च ॥ ७९ ॥

Auch ङ-इय und इलै.

देवियः und देविलः, यज्ञियः und यज्ञिलः. Vgl. 5, 3, 83.

प्राचामुपादेऽङ्गुचौ च ॥ ८० ॥

Nach der Ansicht der östlichen Grammatiker auch अङ्गे und अङ्गे, wenn der Name mit उप beginnt.

उपङ्गः und उपकः von उपेन्द्रदत्त. Vgl. 5, 3, 83.

जातिनाम्नः कन् ॥ ८१ ॥

An einen Mannsnamen, der einen Gattungsbegriff ausdrückt, wird ङ-कं gefügt.

व्याघ्रकः, सिंहकः, शरभकः von व्याघ्र, सिंह, शरभ.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 3, 70.

अजिनान्तस्योत्तरपदलोपश्च ॥ ८२ ॥

Lautet ein Mannsname auf अजिन aus, so fällt dieses Wort vor ८-क ab.

व्याघ्रकः von व्याघ्राजिन, eben so सिंहकः von सिंहाजिन.

राजादावूर्ध्वं द्वितीयादचः ॥ ८३ ॥

Vor dem 5, 3, 78 erwähnten क und vor einem mit einem Vocal anlautenden Suffixe fällt bei einem Mannsnamen alles auf den zweiten Vocal des Namens Folgende ab.

Beispiele bei 5, 3, 78 fgg.

शेवलसुपरिविशालवरुणार्यमादीनां तृतीयात् ॥ ८४ ॥

Bei Mannsnamen, die mit शेवल, सुपरि, विशाल, वरुण und अर्यमन् anlauten, fällt vor den genannten Suffixen alles auf den dritten Vocal des Namens Folgende ab.

शेवलिकः, शेवलियः und शेवलिलः von शेवलदत्तः; सुपरिकः, सुपरियः und सुपरिलः von सुपरिदत्तः; eben so विशालिकः, विशालियः und विशालिलः; वरुणिकः, वरुणियः und वरुणिलः; अर्यमिकः, अर्यमियः und अर्यमिलः.

अल्पे ॥ ८५ ॥

Das Suffix क (s. 5, 3, 70) drückt ein geringes Quantum oder eine geringe Anzahl von Etwas aus.

तेलकम् „etwas Oel“, घृतकम्.

† 5, 3, 70. ह्रस्वे ॥ ८६ ॥

Auch eine geringe Höhe (Länge) von Etwas.

दृढकः, प्लवकः, स्तम्भकः.

संज्ञायां कन् ॥ ८७ ॥

Wenn das niedrige (kurze) Ding zu einem Namen erhoben wird, tritt ८-क an.

वंशकः, वेणुकः, दण्डकः.

कुटीशमीशुण्डाभ्यो रः ॥ ८८ ॥

An कुटी, शमी und शुण्डा wird zur Bezeichnung der geringen Höhe (Länge) र angefügt.

कुटीरः, शमीरः, शुण्डारः.

कुत्वा डुपच् ॥ ८९ ॥

An कुत्त das Suffix उप्, wobei das क des Stammes abfällt.

कुतुपः = ह्रस्वा कुतुः = चर्ममयं स्नेहभाजनम्. Kāçikā कुतुपम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

कामूगोणीभ्यां णरच् ॥ ९० ॥

An कामू und गोणी das Suffix तरे mit dem Femininum auf ई.

कामूतरी = इत्या कामूः, गोणीतरी.

वत्सोक्षाश्वर्षभेभ्यश्च तनुत्वे ॥ ९१ ॥

Nach वत्स, उक्षन्, अश्व und ऋषभ drückt dieses Suffix Schwächtigkeit aus.

वत्सतरः, उक्षतरः, अश्वतरः, ऋषभतरः.

किंयत्तदो निर्धारणे द्वयोरेकस्य इतरच् ॥ ९२ ॥

Wenn unter Zweien Einer abgesondert werden soll, wird an किम्, यद् und तद् das Suffix अतरं angefügt, wobei इम् und अद् abfallen.

कतरो oder यतरो भवतोः षट्: oder भवतोर्देवदत्तस्तत् आ गच्छतु. किंयत्तदोर्नि v. 1.

वा बहूनां जातिपरिप्रश्ने इतमच् ॥ ९३ ॥

Soll unter Vielen Einer abgesondert werden, so kann, wenn nach dem Stande u. s. w. gefragt wird, इतमं mit demselben Abfall angefügt werden.

कतमो oder को, यतमो oder यो भवतां कटस्ततम oder स आ गच्छतु. Nach der Kāçikā auch यकः und सकः nach 5, 3, 71.

एकाच्च प्राचाम् ॥ ९४ ॥

Nach der Ansicht der östlichen Grammatiker können die erwähnten Suffixe अतरं und इतमं auch an एक antreten.

एकतरो भवतोर्देवदत्तः, एकतमो भवतां देवदत्तः.

अवक्षेपणे कन् ॥ ९५ ॥

क drückt eine Verhöhnung aus.

व्याकरणाकेन oder याज्ञिक्यकेन नाम त्वं गर्वितः.

इवे प्रतिकृतौ ॥ ९६ ॥

Dieses Suffix hat auch die Bedeutung „wie dieses“, wenn die Nachbildung eines Dinges bezeichnet werden soll.

अश्वकः „ein bildlich dargestelltes Pferd“, ebenso उष्ट्रकः, गर्दभकः.

संज्ञायां च ॥ ९७ ॥

Desgleichen bei der Bildung eines Namens.

अश्वकः „ein an ein Pferd erinnerndes Ding“.

लुम्मनुष्ये ॥ ९८ ॥

Wenn ein Mensch auf diese Weise bezeichnet wird, findet Schwund des Suffixes statt, wobei Genus und Numerus der Wörter unverändert bleiben.

चञ्वा „Rohrwerk“, so v. a. „Strohmann“. Eben so दासी, खरकुटी. Vgl. 6, 1, 204.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

जीविकार्थे चापराये ॥ ९९ ॥

Ein solcher Schwund des Suffixes findet auch dann statt, wenn die Nachbildung einen Erwerb bildet, vorausgesetzt, dass damit kein Handel getrieben wird.

वासुदेवः, शिवः, स्कन्दः, विष्णुः, आदित्यः als Namen von Idolen.

देवपथादिभ्यश्च ॥ १०० ॥

Auch nach देवपथ u. s. w. findet Schwund des Suffixes statt in dem 5, 3, 96. 97 angegebenen Falle.

वस्तेर्देज् ॥ १०१ ॥

An वस्ति wird in der Bedeutung „wie dieses“ $\pm$ एय angefügt.

वास्तेयः, *या = वस्तिरिव.

शिलाया ढः ॥ १०२ ॥

An शिला das Suffix स्य .

शिलेयं (= शिलेय) दधि.

शाखादिभ्यो यत् ॥ १०३ ॥

An शाखा u. s. w. यं oder य (s. 6, 1, 213).

शाख्यः = शाखेय, eben so मुख्य u. s. w. v. l. यः statt यत्.

द्रव्यं च भव्ये ॥ १०४ ॥

Hierher gehört auch द्रव्य in der Bedeutung „wie es sich gehört“.

द्रव्यो जयं राजपुत्रः.

कुशयाच्छः ॥ १०५ ॥

An कुशाय wird ईय angefügt.

कुशाधीयं (= कुशाधमिव सूक्ष्मत्वात्) यस्वम्, *या बुद्धिः.

समासाच्च तद्विषयात् ॥ १०६ ॥

Auch an ein Compositum, wenn es sich hier um das „wie dieses“ handelt.

काकतालीय, अजरुपाणीय, अन्धकवर्तीय.

शर्करादिभ्यो ऽण् ॥ १०७ ॥

An शर्करा u. s. w. wird in der Bedeutung „wie dieses“ $\pm$ अ angefügt.

शर्करं, कापालिक u. s. w.

अङ्गुल्यादिभ्यश्चक् ॥ १०८ ॥

An अङ्गुलि u. s. w. $\pm$ के oder $\pm$ इके .

आङ्गुलिक = अङ्गुलिरिव u. s. w. Kāçikā nimmt अङ्गुली an, aber Pāṇini braucht sonst nur अङ्गुलि.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

एकशालायाष्टजन्यतरस्याम् ॥ १०९ ॥

An एकशाला auch ईकै.

एकशालिक oder एकशालिक.

कर्कलोहितादीकक् ॥ ११० ॥An कर्क und लोहित das Suffix $\pm$ -ईकै.

कार्कक, लोहितक.

प्रत्नपूर्वविश्वेमात् थाल् छन्दसि ॥ १११ ॥An प्रत्न, पूर्व, विश्व und इम wird im Veda $\pm$ था in der Bedeutung „wie“ angefügt.

प्रत्नथा, पूर्वथा, विश्वथा, इमथा.

पूगाञ्ज्यो ऽयामणीपूर्वात् ॥ ११२ ॥An den Namen einer Horde, der nicht auf den Namen ihres Führers zurückgeht, wird $\pm$ -य gefügt.

लोहध्वज्य (v. l. लोहित), श्रेय्य, चातक्य. Dieses und die folgenden Suffixe heissen tadraḡa und bezeichnen also die Anführer der Horde u. s. w. Der Plural lautet nach 2, 4, 62 ohne Suffix लोहध्वजाः, श्रेय्यः und चातकाः. Zu यामणीपूर्व vgl. 5, 2, 78.

व्रातचफ्नोरस्त्रियाम् ॥ ११३ ॥Auch an den Namen einer wilden Bande und an die auf $\pm$ -आयने (s. 4, 1, 98) ausgehenden Namen, aber nicht im Femininum.

कापोतपाक्यः und कपोतपाकाः, व्रीहिमत्यः und व्रीहिमताः, कौञ्जायन्यः und कौञ्जायनाः, ब्राधायन्यः und ब्राधायनाः; aber कपोतपाकी, व्रीहिमती, कौञ्जायनी und ब्राधायनी.

आयुधजीविसंघाञ्ज्यद्वाहीकेष्वब्राह्मणराजन्यात् ॥ ११४ ॥An den Namen einer zu den Vâhika gehörenden vom Waffenhandwerk lebenden Verbindung, wenn unter dieser nicht Brahmanen und Râḡanja gemeint sind, wird $\pm$ -य mit dem Femininum auf ई angefügt.

कौण्डोद्वस्यः, कौण्डोद्वसी und कौण्डोद्वसाः; लौद्रक्यः, लौद्रकी und लुद्रकाः; मालव्यः, मालवी und मालवाः; aber गोपालवा ब्राह्मणाः und शालङ्कायना राजन्याः.

वृकाट्रेण्य ॥ ११५ ॥An वृक wird $\pm$ -ण्य mit dem Femininum auf ई gefügt.

वार्कण्यः, वार्कणी und वृकाः.

दामन्यादित्रिगर्तषष्ठाच्छः ॥ ११६ ॥

An दामनि und an die Namen der sechs त्रिगर्तषष्ठ genannten Kriegerstämme tritt ईय an.

दामनीयः und दामनयः, श्रौलपीयः und उलपयः; कौण्डोपरयोयः und कौण्डोपरयाः,

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

दाण्डकीयः und दाण्डक्यः, कौण्डकीयः und कौण्डक्यः, जालमानीयः und जालमान्यः, ब्रह्मगुप्तीयः und ब्रह्मगुप्ताः, जानकीयः und जानक्यः.

पश्चादियौधेयादिभ्यो ऽणञौ ॥ ११७ ॥

An पर्शु u. s. w. wird $\pm$ -अ, an यौधेय u. s. w. $\pm$ -अ angefügt.

पार्श्वः und पर्श्वः, आसुरः und असुराः u. s. w.; यौधेयः und यौधेयाः (mit anderer Accentuation) u. s. w. = यौधेयादिभ्यामणञौ Kāçikā.

अभिजिद्धिदभृच्छालावच्छिखावच्छमीवदूर्णावच्छुमदणो यञ् ॥ ११८ ॥

An अभिजित् u. s. w. wird, wenn sie mit dem patronymischen Suffix $\pm$ -अ versehen sind, $\pm$ -य angefügt.

अभिजित्यः und अभिजिताः, वैदभृत्यः und वैदभृताः, शालावत्यः und शालावताः, शिखावत्यः und शिखावताः, शमीवत्यः und शमीवताः, ओर्णावत्यः und ओर्णावताः, श्रुमत्यः und श्रुमताः.

ज्यादयस्तद्राजाः ॥ ११९ ॥

Die Suffixe ज्या u. s. w. (5, 3, 112 fgg.) heissen tadrāga.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

पादशतस्य संख्यादेर्वीप्सायां वुन् लोपश्च ॥ १ ॥

An पाद und an शत mit vorangehendem Zahlwort wird, um ein distributives Verhältniss auszudrücken, $\pm$ -अक angefügt, wobei der Auslaut der Stämme abfällt.

द्विपदिकां ददाति = द्वौ द्वौ पादौ ददाति, द्विशतिकां ददाति = द्वे द्वे शते ददाति. Wenn der Abfall hier nicht gelehrt würde, könnte man ihn nach 6, 4, 148 erfolgen lassen, in diesem Falle würde man aber wegen 1, 1, 57 hier nicht die Regel 6, 4, 130 über die Substitution von पद् für पाद anwenden dürfen. Zum इ in *पदिका und *शतिका vgl. 7, 3, 44.

दण्डव्यवसर्गयोश्च ॥ २ ॥

Auch wenn von einer Strafe oder einer Schenkung die Rede geht.

द्विपदिकां दण्डितः = द्वौ पादौ दण्डितः, eben so द्विशतिकां; द्विपदिकां व्यय सृजति = द्वौ पादौ व्यय सृजति, eben so द्विशतिकां.

स्थूलादिभ्यः प्रकारवचने कन् ॥ ३ ॥

An स्थूल u. s. w. wird $\pm$ -क angefügt in der Bedeutung „derartig“.

स्थूलक = स्थूलप्रकार, eben so अणुक, माषक. Ausnahme zu 5, 3, 69.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

अनन्यन्तगतौ क्तात् ॥ ४ ॥

Dasselbe Suffix tritt an ein Particip auf **न्त** um auszudrücken, dass Etwas noch nicht ganz vollendet ist.

भिन्नक „noch nicht ganz gespalten“.

न सामिवचने ॥ ५ ॥

Nicht aber, wenn ein Wort in der Bedeutung „halb“ hinzugefügt wird.

सामिकृत, अर्धकृत, नेमकृत.

बृहत्या आच्छादने ॥ ६ ॥

An बृहती tritt **ल** zur Bezeichnung eines Kleidungsstückes.

बृहत्तिका.

अषडक्षशितंगवलंकर्मालंपुरुषाध्युत्तरपदात् खः ॥ ७ ॥

An अषडक्ष, आशितंग, अलंकर्मन्, अलंपुरुष und an einen auf अधि auslautenden Stamm wird **ईन** gefügt.

अषडक्षोऽगो मन्त्रः, आशितंगदीनमरण्यम्, अलंकर्मणि, अलंपुरुषीण, राजाधीन.

विभाषाच्चरदिकिस्त्वयाम् ॥ ८ ॥

ईन kann auch an einen auf अञ्च् auslautenden Stamm gefügt werden, aber nicht im Femininum, wenn dieses eine Weltgegend bezeichnet.

प्राक् oder प्राचीनम्, अर्वाक् oder अर्वाचीनम्, aber nur प्राची und प्रतीची दिक्, während प्राचीना ब्राह्मणी zulässig ist.

जात्यन्ताच्छ वन्धुनि ॥ ९ ॥

An einen auf जाति auslautenden Stamm wird **ईय** gefügt, wenn Zugehörigkeit gemeint ist.

ब्राह्मणजातीय, क्षत्रियजातीय, वैश्यजातीय.

स्थानान्ताद्विभाषा सस्थानेनेति चेत् ॥ १० ॥

An einen auf स्थान auslautenden Stamm kann **ईय** antreten, wenn jenes mit Etwas componirt wird, mit dem ein Anderes als eine gleiche Stellung einnehmend gedacht wird.

पितृस्थानः oder पितृस्थानीयः = पित्रा तुल्यः.

किमेत् तिङव्ययधादाम्बद्व्यप्रकर्षे ॥ ११ ॥

An die Suffixe **तर** und **तम** (च) nach किम्, nach einem auf स auslautenden Worte, nach einem Verbum finitum und nach einem Indeclinabile wird **आम्** angefügt, wenn es sich nicht um das Hervorragen eines Dinges handelt (d. i. in adverbialer Bedeutung).

किन्तिराम्, किन्तिमाम्; पूर्वाह्णोत्तराम्, पूर्वाह्णोत्तमाम्; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्, उच्चैस्तमाम्; aber उच्चैस्तरौ und उच्चैस्तमौ वृत्तः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

अमु च छन्दसि ॥ १२ ॥

Im Veda auch अम्.

प्रतरम् und प्रतराम्.

अनुगादिनष्टक् ॥ १३ ॥

An अनुगादिन् wird ±-इक् angefügt.

अनुगादिक angeblich ohne Aenderung der Bedeutung.

णचः स्त्रियामञ् ॥ १४ ॥

An einen auf das 3, 3, 43 besprochene Suffix ±-अ auslautenden Stamm tritt ±-अ an.

Beispiele und Erläuterung s. u. 3, 3, 43.

अणिनुणः ॥ १५ ॥

An einen auf das 3, 3, 44 besprochene Suffix ±-इन् auslautenden Stamm tritt ±-अ an.

Beispiele und Erläuterung s. u. 3, 3, 44.

विसारिणो मत्स्ये ॥ १६ ॥

±-अ wird an विसारिन् angefügt, wenn ein Wort für „Fisch“ gebildet werden soll.

वैसारिणः.

संख्यायाः क्रियाभ्यावृत्तिगणने कृत्वसुच् ॥ १७ ॥

An ein Zahlwort wird कृत्वस् angefügt, wenn die Wiederholung einer Handlung gezählt wird.

पञ्चकृत्वो भुङ्क्ते = पञ्च वारान्भुङ्क्ते.

द्वित्रिचतुर्भ्यः सुच् ॥ १८ ॥

Nach द्वि, त्रि und चतुर् tritt in dieser Bedeutung स् mit dem Acut auf der letzten Silbe an.

द्विस्, त्रिस्, चतुर् mit Abfall des स् nach 8, 2, 24.

एकस्य सकृच्च ॥ १९ ॥

Für एक wird vor diesem Suffix सकृत् substituiert.

Das स् fällt nach 8, 2, 23 ab.

विभाषा बहोर्धाविप्रकृष्टकाले ॥ २० ॥

An बहु (welches auch Zahlwort heisst) kann धा-treten, wenn es sich nicht um einen längern Zeitraum handelt.

बहुकृत्वो oder बहुधा दिवसस्य भुङ्क्ते, aber nur बहुकृत्वो मासस्य भुङ्क्ते.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

तत्प्रकृतवचने मयद् ॥ २१ ॥

मय mit dem Femininum auf ई bedeutet „daraus gemacht, daraus bestehend“.

समूहवच्च बहुषु ॥ २२ ॥

Wenn das, woraus Etwas gemacht ist oder besteht, eine Vielheit ist, können auch die 4, 2, 37 fgg. für die Bezeichnung einer Menge gelehrten Suffixe angefügt werden.

मोदकमय und शृङ्गलीमय oder nach 4, 2, 47 मोंदकिक und शृङ्गलिक.

अनन्तावसथेतिहभेषजाञ्ज्यः ॥ २३ ॥

An अनन्त, आवसथ, इति ह und भेषज wird ङ_य angefügt.

अनन्त्यम् = अनन्तः, आवसथ्यम् = आवसथः, ऐतिह्यम्, भेषज्यम् = भेषजम्.

देवतान्तात्तार्थ्ये यत् ॥ २४ ॥

An einen auf देवता auslautenden Stamm wird य् angefügt in der Bedeutung „dazu bestimmt“.

अग्निदेवत्य, पितृदेवत्य, वायुदेवत्य.

पादार्धाभ्यां च ॥ २५ ॥

Auch an पाद und अर्ध.

पौट्य und अर्ध्यः. Betonung nach 6, 1, 213.

अतिथेज्यः ॥ २६ ॥

An अतिथि wird in dieser Bedeutung ङ_य angefügt.

अतिथ्य.

देवात्तल् ॥ २७ ॥

An देव wird ल_त (ता) angefügt.

देवता = देवः.

अवेः कः ॥ २८ ॥

An अवि das Suffix क.

अविकः = अविः.

यावार्दिभ्यः कन् ॥ २९ ॥

An याव u. s. w. ल_क.

यावकः = यावः, मणिकः = मणिः u. s. w.

लोहितान्मणौ ॥ ३० ॥

An लोहित tritt dieses ल_क, wenn ein Edelstein gemeint ist.

लोहितकः „Rubin“.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

वर्णे चानित्ये ॥ ३१ ॥

Auch in der Bedeutung einer Farbe, wenn diese vorübergehend ist.

लोहितकः कोपेन oder पीडनेन, aber लोहितो मौः, लोहितं रुधिरम्.

रक्ते ॥ ३२ ॥

Auch in der Bedeutung „roth gefärbt“.

लोहितकः पटः.

कालाच्च ॥ ३३ ॥

Auch an काल „blauschwarz, schwarz“ in den angegebenen Fällen.

कालकं मुखं विलम्बेण, कालकः पटः.

विनयादिभ्यश्च ॥ ३४ ॥

An विनय u. s. w. tritt $\pm$ -के oder $\pm$ -इके an.

वैनयिकः angeblich = विनयः, सामयिक u. s. w.

वाचो व्याहृतार्थायाम् ॥ ३५ ॥

Auch an वाच्, wenn darunter der (von einem Andern) ausgesprochene Inhalt einer Rede gemeint ist.

वाचिकम् „ein mündlicher Auftrag“.

तद्युक्तात्कर्मणो ऽण् ॥ ३६ ॥

An कर्मन् „Geschäft“ tritt $\pm$ -अ an, wenn es zu einem mündlichen Auftrage in Beziehung steht.

कार्मणम् „ein aufgetragenes Geschäft“.

श्रोषधेरजातौ ॥ ३७ ॥

An श्रोषधि tritt dieses Suffix an, wenn kein Gattungsbegriff gemeint ist.

श्रोषधम् „Arzenei“, sonst aber श्रोषधि.

प्रज्ञादिभ्यश्च ॥ ३८ ॥

Auch an प्रज्ञ u. s. w. wird $\pm$ -अ angefügt.

प्रज्ञ = प्रज्ञ, वाणिज् = वणिज् u. s. w.

मृदस्तिकन् ॥ ३९ ॥

An मृद् tritt $\pm$ -तिक an.

मृत्तिका = मृद.

सत्तौ प्रशंसायाम् ॥ ४० ॥

स und स्र werden an मृद् gefügt zur Bezeichnung der Vorzüglichkeit.

मत्सा und मत्स्रा = प्रशम्ता मत्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

वृकज्येष्ठाभ्यां तिलतातिलौ च छन्दसि ॥ ४१ ॥

Im Veda wird —८ति an वृक und —८ताति an ज्येष्ठ angefügt.

वृकतिः, ज्येष्ठतातिः angeblich प्रशंसायाम्.

बहुल्यार्थाच्छस् कारकादन्यतरस्याम् ॥ ४२ ॥

An Wörter in der Bedeutung „viel“ oder „wenig“ kann शस् antreten, wenn sie in irgend einer Beziehung zu einem Verbalbegriff stehen.

बहुशो ददाति = बहूनि, बहुभिर्, बहुभ्यो u. s. w. ददाति; अल्पशो ददाति = अल्पं, अल्पेन u. s. w. ददाति.

संख्यैकवचनाच्च वीप्सायाम् ॥ ४३ ॥

In demselben Falle auch an ein Zahlwort und an ein im Singular aufzufassendes Wort, wenn ein distributives Verhältniss ausgedrückt wird.

द्विशो मोदको ददाति = द्वौ द्वौ मोदको ददाति, कार्षापणशो ददाति „er giebt immer zu einem Kārshāpana“.

प्रतियोगे पञ्चम्यास्तसिः ॥ ४४ ॥

Für die Ablativendung in Verbindung mit प्रति (s. 2, 3, 11) kann तस् substituiert werden.

प्रद्युम्नो वामुदेवतः प्रति.

अपादाने चाहीयरूहोः ॥ ४५ ॥

Auch für die Ablativendung, die den Begriff des Apādāna ausdrückt (s. 1, 4, 24 fgg.), aber nicht in Verbindung mit dem Passiv von हा, जहाति und mit रुह्.

यामादा गच्छति oder यामत आ ग°, चोराद्विभेति oder चोरतो वि°, अध्ययनात्परा जयते oder अध्ययनतः परा जा°, aber nur सार्याद्धोयते und पर्वतादव रोहति.

अतिग्रहाव्यथनक्षेपेष्वकर्तरि तृतीयायाः ॥ ४६ ॥

Auch für die Instrumentalendung, wenn sie nicht den Agens bezeichnet, in Verbindung mit Verben in der Bedeutung „überreffen“, „nicht weichen“ und „tadeln“.

चारित्र्येणाति गृह्यते oder चारित्र्यतो ऽति गृ°, चारित्र्येण न व्यथ्यते oder चारित्र्यतो न व्य°, चारित्र्येण क्षिप्तः oder चारित्र्यतः क्षिप्तः, aber nur देवदत्तेन क्षिप्तः.

हीयमानपापयोगाच्च ॥ ४७ ॥

Auch in Verbindung mit dem Passiv von हा, जहाति und mit पाप.

चारित्र्येण oder चारित्र्यतो हायते, चारित्र्येण oder चारित्र्यतः पापः.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

षष्ठ्या व्याश्रये ॥ ४६ ॥

तस् kann auch für die Genetivendung substituiert werden, wenn von einer Parteinahme die Rede geht.

देवा अर्जुनतो ऽभवन् = देवा अर्जुनस्य पक्षे ऽभवन्.

रोगाच्चापनयने ॥ ४९ ॥

Auch für die Genetivendung nach dem Namen einer Krankheit, wenn es sich um die Heilung derselben handelt.

प्रवाहिकातः, कासतः oder ऊर्दिकातः कुरु = प्रतीकारं प्रवाहिकायाः u. s. w. कुरु.

कृत्वस्तियोगे संपद्यकर्तरि च्विः ॥ ५० ॥

In Verbindung mit कृ, भू und अस् wird an einen Nominalstamm das Suffix व् mit Betonung der Endsilbe angefügt, wenn ausgedrückt werden soll, dass Jemand oder Etwas das werde, was der Stamm aussagt.

शुक्ली करोति, भवति und स्यात्; घटी करोति मृदम्, घटी भवति und स्यान्मृत्. Das व् fällt nach 6, 1, 67 ab, und nach 7, 4, 32 wird ई für den Auslaut अ substituiert. Kāçikā fügt am Anfange des Sūtra nach einem Vārttika अभूततद्भावे hinzu.

अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोर्होरजसां लोपश्च ॥ ५१ ॥

Bei अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस् und रजस् fällt hierbei der Endconsonant ab.

अरु, उन्मनी, उच्चक्षु, विचेती, विरही, विरज्जी करोति u. s. w. Zur Verlängerung in अरु und चक्षु und zum Wandel von अ in ई in den übrigen Formen s. 7, 4, 26. 32.

विभाषा साति कार्त्तर्ये ॥ ५२ ॥

Wenn man ausdrücken will, dass Etwas in allen seinen Theilen zu Etwas werde, kann auch सात् angefügt werden.

उदकी oder उदकसात्भवति लवणम्, अग्नी oder अग्निसात्भवति शस्त्रम्, aber एकदेशेन पटः शुक्ली (nicht शुक्लिसात्) भवति.

अभिविधौ संपदा च ॥ ५३ ॥

Soll ausgedrückt werden, dass Alles in allen seinen Theilen zu Etwas wird, so kann सात् auch in Verbindung mit पट् nach सम् angefügt werden.

वर्षासु सर्वं लवणमुदकसात्भवति und उदकसात्सं पद्यते.

तदधीनवचने ॥ ५४ ॥

In Verbindung mit den genannten Verben hat सात् auch die Bedeutung „von diesem abhängig“.

राजसात्करोति = राजाधीनं करोति, राजसात्भवति, राजसात्स्यात्, राजसात्सं पद्यते.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

देये चा च ॥ ५५ ॥

In der Bedeutung „diesem gegeben werdend“ wird auch चा angefügt.

ब्राह्मणासात् und ब्राह्मणत्रा करोति „er gibt es den Brahmanen“, mit भवति „es wird den Br. gegeben“, eben so mit स्यात् und सं पद्यते.

देवमनुष्यपुरुषपुरुमर्त्येभ्यो द्वितीयासप्रम्योर्बहुलम् ॥ ५६ ॥

Nach देव, मनुष्य, पुरुष, पुरु und मर्त्य kann चा häufig den Accusativ und Locativ vertreten.

देवत्रा गच्छति = देवान्गच्छति, देवत्रा वसति = देवेषु वसति, eben so मनुष्यत्रा, पुरुषत्रा, पुरुत्रा und मर्त्यत्रा.

अव्यक्तानुकरणाद्भजवरार्धादनितौ डाच् ॥ ५७ ॥

An aus wenigstens zwei Silben bestehende Schallnachahmungen wird, wenn nicht इति folgt, औ angefügt, wobei der letzte Vocal mit dem darauf folgenden Consonanten abfällt.

पटपटा करोति, भवति u. s. w., aber पटिति करोति. Die einfache Schallnachahmung ist पटत्; wird dieses verdoppelt, so tritt für त् und das प् des nachfolgenden पटत् nach 6, 1, 100 das प् allein an die Stelle. So erhalten wir पटपटत्, dessen अत् vor dem Suffix औ nach 6, 4, 143 abfällt. पटत् mit folgendem इति ergibt nach 6, 1, 98 पटिति. Es wird auch die Lesart भजवरार्धाद^० erwähnt.

कृजो द्वितीयतृतीयशस्त्रबीजात्कृषौ ॥ ५८ ॥

Dieses Suffix tritt auch an द्वितीय, तृतीय, शस्त्र und बीज an, wenn diese mit कृ verbunden werden, und wenn es sich um Pflügen handelt.

द्वितीया करोति = द्वितीयं कर्षणं (= विलेखनं) करोति, eben so तृतीया करोति; शस्त्रा करोति = अनुलोमकृष्टं क्षेत्रं पुनः प्रतिलोमं कृषति, बीजा करोति = सह बीजेन विलेखनं करोति.

संख्यायाश्च गुणान्तायाः ॥ ५९ ॥

In demselben Falle auch an ein Zahlwort, wenn गुण darauf folgt.

द्विगुणा करोति क्षेत्रम् = द्विगुणं विलेखनं करोति क्षेत्रस्य, eben so त्रिगुणा करोति.

समयाच्च यापनायाम् ॥ ६० ॥

औ tritt auch an समय in Verbindung mit कृ an, wenn Zeitversäumniss gemeint ist.

समया करोति = कालक्षेपं करोति.

सपत्ननिष्पत्तादतिव्यथने ॥ ६१ ॥

Auch an सपत्न und निष्पत्त, wenn das Verursachen von heftigen Schmerzen gemeint ist.

सपत्ना करोति मृगं व्याधः = सपत्नं शरमस्य शरीरे प्रवेशयति, निष्पत्ता क^० = शरीराच्छरम-परपाश्वे निष्कामयति.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76.

निष्कुलान्निष्कोषणे ॥ ६२ ॥

An निष्कुल, wenn von einem Auskernen (Ausweiden) die Rede ist.

निष्कुला करोति दाडिमम्. Kāṣikā पशून् st. दाडिमम्.

सुखप्रियादानुलोम्ये ॥ ६३ ॥

An सुख und प्रिय, wenn ein Willfahren gemeint ist.

सुखा und प्रिया करोति स्वामिनम्.

दुःखात्प्रातिलोम्ये ॥ ६४ ॥

An दुःख, wenn ein Entgegenhandeln gemeint ist.

दुःखा करोति स्वामिनम्.

शूलात्पाके ॥ ६५ ॥

An शूल, wenn von Rösten die Rede ist.

शूला करोति मांसम्.

सत्यादशपथे ॥ ६६ ॥

An सत्य, wenn dieses nicht Schwur bedeutet.

सत्या करोति वणिग्भाण्डम् „der Kaufmann schliesst den Handel mit der Waare ab“.

मद्रात्परिवापणे ॥ ६७ ॥

An मद्र, wenn von Rasiren die Rede geht.

मद्रा करोति = मङ्गलं मुण्डनं करोति.

5, 4, 68. समासान्ताः ॥ ६८ ॥

Die nun folgenden Suffixe werden an das Ende eines Compositums gefügt (ohne die Bedeutung desselben zu ändern).

न पूजनात् ॥ ६९ ॥

Ein solches Suffix wird nicht angefügt, wenn ein Lob ausdrückendes Wort vorangeht.

Es heisst सुराजा, अतिराजा, सुगोः und अतिगोः trotz 5, 4, 91. 92.

किमः क्षेपे ॥ ७० ॥

Auch nicht, wenn das einen Tadel ausdrückende किम् vorangeht.

किंसखा und किंगोः trotz 5, 4, 91. 92.

नजस्तत्पुरुषात् ॥ ७१ ॥

Auch nicht an einen Tatpuruṣa mit der Negation im ersten Theile.

अराजा, असखा, अगोः trotz 5, 4, 91. 92.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

पथो विभाषा ॥ ७२ ॥

Nach पथिन् mit vorangehender Negation kann ein solches Suffix antreten.

अपन्थाः und अपथम् nach 5, 4, 74. Vgl. 2, 4, 30.

बहुव्रीहौ संख्येये इजबहुगणात् ॥ ७३ ॥

Wenn mit einem Bahuvrihi gezählt wird, tritt **अ** (mit Verkürzung des Stammes) an, aber nicht nach बहु und गण am Ende eines solchen Bahuvrihi.

उपदशाः, उपविंशाः, आसन्नदशाः, अदूरदशाः, अधिकदशाः, द्वित्राः, पञ्चषाः; aber उपबहवः, उपगणाः. Zu diesen Compositis vgl. 2, 2, 25, zur Verkürzung der Stämme 6, 4, 142 fg.

ऋक्पूरब्धूः पथामानक्षे ॥ ७४ ॥

An ऋक्, पुर, अप, धुर (aber nicht in Verbindung mit अन्न) und an पथिन् wird **अ** (mit dem Femininum auf **अ**) angefügt.

अनृचः, अहृचः, अर्धचः; ललाटपुरम्, नान्दीपुरम्; द्वीपम्, अन्तरीपम्, समीपम् (über die Substitution von **ई** s. 6, 3, 97); राजधुरा, महाधुरा (aber अन्नधूः, दृढधूरतः); जलपथः.

अच् प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोमः ॥ ७५ ॥

An सामन् und लोमन् wird **अ** angefügt, wenn प्रति, अनु und अव ihnen vorangehen.

प्रतिसामम्, अनुसामम्, अवसामम्; प्रतिलोमम्, अनुलोमम्, अवलोमम्.

अक्षणो ऽदर्शनात् ॥ ७६ ॥

Auch an अक्षि, wenn es nicht „Auge“ bedeutet.

लवणाक्षम्, पुष्कराक्षम्; aber द्राक्षणाक्षि.

**अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनहुहर्कसामवाङ्मनसाक्षिभुवदा-
रगवोर्वष्टीवपदष्टीवनक्तदिवरात्रिदिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषा-
युषद्वायुषत्रायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोपशुनगोष्ठश्वाः ॥ ७७ ॥**

Hierher gehören auch अचतुर, विचतुर, सुचतुर, स्त्रीपुंसो, धेन्वनहुहा, ऋक्तामे, वाङ्मनसे, अक्षिभुवम्, दारगवम्, ऊर्वष्टीवम्, पदष्टीवम्, नक्तदिवम्, रात्रिदिवम्, अहर्दिवम् (= अहन्यहनि Kâṣikâ), सरजसम् (Adv.), निःश्रेयसम्, पुरुषायुषम्, द्वायुषम्, त्रायुषम्, ऋग्यजुषम्, जातोक्षः, महोक्षः, वृद्धोक्षः, उपशुनम् (Adv.) und गोष्ठश्वाः.

ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः ॥ ७८ ॥

An वर्चस् wird **अ** angefügt, wenn es auf ब्रह्मन् und हस्तिन् folgt.

ब्रह्मवर्चसम्, हस्तिवर्चसम्.

अवसमन्थेभ्यस्तमसः ॥ ७९ ॥

An तमस्, wenn es auf अव, सम् und अन्य folgt.

अवतमसम्, संतमसम्, अन्यतमसम्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

श्वसो वसीयः श्रेयसः ॥ ८० ॥

An वसीयस् und श्रेयस्, wenn sie auf श्वस् folgen.

श्वोवसीयसम्, श्वःश्रेयसम्.

अन्ववतप्राद्रहसः ॥ ८१ ॥

An रहस्, wenn es auf अनु, अव und तप्त folgt.

अनुरहसम्, अवरहसम्, तप्तरहसम्.

प्रतेरुरसः सप्तमीस्थात् ॥ ८२ ॥

An उरस्, wenn es auf प्रति folgt und in der Bedeutung des Locativs steht.

प्रत्युरसम् „gegen —, auf die Brust“.

अनुगवमायामे ॥ ८३ ॥

Hierher gehört auch अनुगव in der Bedeutung „den Kühen stets nachfolgend“.

अनुगवं यानम्. Zur Composition vgl. 2, 1, 16.

द्विस्तावा त्रिस्तावा वेदिः ॥ ८४ ॥

Auch द्विस्तावा und त्रिस्तावा „zwei — dreimal so gross“ in Verbindung mit वेदि.

उपसर्गादध्वनः ॥ ८५ ॥

An अध्वन् wird औ (अच्) gefügt, wenn es auf eine Präposition folgt.

प्राध्वो रथः, प्राध्वं शकटम्, निरध्व und प्रत्यध्व.

तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः ॥ ८६ ॥

An अङ्गुलि am Ende eines Tatpurusha, wenn ein Zahlwort oder ein Indeclinabile vorangeht.

द्व्यङ्गुल, त्र्यङ्गुल, निरङ्गुल, अत्यङ्गुल. Der Dvigu ist ein Tatpurusha, die Composition erfolgt nach 2, 1, 51. Den Schwund des taddhita-Suffixes in diesem Falle lehrt nur ein Vārttika.

अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः ॥ ८७ ॥

An रात्रि auch dann, wenn अहन्, सर्व, ein den Theil der Nacht anzeigendes Wort, संख्यात und पुण्य vorangehen.

द्विरात्रः, त्रिरात्रः; अतिरात्रः, नीरात्रः; अहोरात्रः, सर्वरात्रः; पूर्वरात्रः, अपररात्रः (vgl. 2, 2, 1); संख्यातरात्रः, पुण्यरात्रः.

अहो ऽह एतेभ्यः ॥ ८८ ॥

Für अहन् wird nach diesen Wörtern अह substituiert.

द्व्यहः, त्र्यहः; अत्यहः, निरहः; सर्वरात्रः; पूर्वरात्रः, अपररात्रः; संख्यातराहः. Für पुण्य wird 5, 4, 90 eine andere Regel gegeben.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

न संख्यादेः समाहारे ॥ ८९ ॥

Nach einem Zahlwort unterbleibt diese Substitution, wenn die Zahl der Tage als Einheit zusammengefasst wird.

द्वहः = द्वे अहनी समाहृते, eben so त्रहः. Hier wird Regel 5, 4, 91 angewendet.

उत्तमैकाभ्यां च ॥ ९० ॥

Auch nach dem in 5, 4, 87 zuletzt genannten Worte (d. i. पुण्य) und nach एक.

पुण्याहः, एकाहः. Auch hier gilt die folgende Regel.

राजाहःसखिभ्यश्च ॥ ९१ ॥

An राजन्, अहन् und सखि tritt am Ende eines Compositums अ (mit dem Femininum auf ई) an.

महाराजः, मद्राजः; परमाहः, उत्तमाहः (vgl. 6, 4, 145); राजसखः, ब्राह्मणसखः.

गोरतद्धितलुकि ॥ ९२ ॥

An गो am Ende eines Tatpuruṣa wird अ angefügt, wenn kein Schwund eines taddhita-Suffixes stattgefunden hat.

परमगवः, उत्तमगवः, पञ्चगवम्, दशगवम्; aber पञ्चगुः = पञ्चभिर्गोभिः क्रीतः mit Schwund des Suffixes nach 5, 1, 28. 37.

अयाख्यायामुरसः ॥ ९३ ॥

An उरस् in einem Tatpuruṣa, wenn es die Bedeutung „das Vorzüglichste in seiner Art“ hat.

अश्वोरसम् „das schönste Pferd“, eben so हस्त्युरसम्.

अनोऽश्मायःसरसां जातिसंज्ञयोः ॥ ९४ ॥

An अन्, अश्मन्, अयस् und सरस् in einem solchen Compositum, wenn ein Gattungsbegriff oder ein Name gebildet wird.

उपानसम्, अमताश्मः, कालायसम् und मण्डूकसरसम् werden als Beispiele für जाति gegeben, महानसम्, पिण्डाश्मः, लोहितायसम् und जलसरसम् als Beispiele für संज्ञा.

यामकौटाभ्यां च तद्धणः ॥ ९५ ॥

An तद्धन् wird nach याम und कौट das Suffix अ (टच्) angefügt.

यामतद्धः = यामस्य तद्धा = बहूनां साधारणः; कौटतद्धः = कौटस्य (und dieses = कुटुम्बाभवस्य) तद्धा = स्वतन्त्रः कर्मजीवी, न कस्य चित्प्रतिबद्धः.

अतेः शुनः ॥ ९६ ॥

An श्वन् nach अति.

अतिश्वो (= अतिक्रान्तः श्वानम् = जववान्) वराहः, अतिश्वः (= सुष्ठु स्वामिभक्तः) सेवकः,

अतिश्वी (= अतिनीचा) सेवा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

उपमानादप्राणिषु ॥ ९७ ॥

Auch nach einem Worte, mit dem श्वन् verglichen wird, wenn jenes kein lebendes Wesen bezeichnet.

आकर्षश्वः = आकर्ष इव श्वा, eben so फलकश्वः; aber वानरश्वा = वानर इव श्वा.

उत्तरमृगपूर्वाच्च सक्थः ॥ ९८ ॥

An सक्थि auch nach उत्तर, मृग und पूर्व in einem Tatpurusha.

फलकसक्थम् = फलकमिव सक्थि, उत्तरसक्थम्, मृगसक्थम्, पूर्वसक्थम्.

नावो द्विगोः ॥ ९९ ॥

An नौ am Ende eines Dvigu.

द्विनावम् = द्वे नावौ समाहृते, eben so त्रिनावम्.

अर्धाच्च ॥ १०० ॥

Auch an नौ nach अर्ध.

अर्धनावम् = अर्धे नावः. Zur Composition vgl. 2, 2, 2.

खार्योः प्राचाम् ॥ १०१ ॥

An खारी am Ende eines Dvigu und nach अर्ध nach der Meinung der östlichen Grammatiker.

द्विखारम् oder द्विखारि = द्वे खार्यौ समाहृते, अर्धखारम् oder अर्धखारी.

द्वित्रिभ्यामञ्जलेः ॥ १०२ ॥

An अञ्जलि wird औ (टच्) nach द्वि und त्रि hinzugefügt.

द्व्यञ्जलम् = द्वावञ्जली समाहृतौ, eben so त्र्यञ्जलम्.

अनसन्तानपुंसकाच्छन्दसि ॥ १०३ ॥

Auch an ein Neutrum auf अन् und अस् im Veda.

हस्तिचर्मं जुहोति, ऋषभचर्मं ऽभि पिबति; देवच्छन्दसानि, मनुष्यच्छन्दसानि.

ब्रह्मणो जानपदाख्यायाम् ॥ १०४ ॥

An ब्रह्मन् wird औ (टच्) angefügt, wenn das Compositum dessen Landesangehörigkeit ausdrückt.

सुराष्ट्रब्रह्मः „ein Brahmane von Surāshṭra“, अर्वन्तिब्रह्मः.

कुमहद्व्यामन्यतरस्याम् ॥ १०५ ॥

Auch nach कु und महत् (महा), aber nicht nothwendig.

कुब्रह्मः oder कुब्रह्मा, महाब्रह्मः oder महाब्रह्मा.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

द्वन्द्वाच्चुदषहान्तात्समाहारे ॥ १०६ ॥

Auch an einen auf einen Gutturalen (चु), द, ष oder ह् auslautenden Dvandva, wenn die Glieder als Einheit zusammengefasst werden (d. i. wenn das Compositum im Sg. n. erscheint).

वातचर्म, सत्वचर्म, श्रीसज्जम्, इड्डज्जम्, धागूर्जम्; समिद्धपदम्, संपट्टिपदम्; वाग्विप्रुषम्; कुत्रोपानहम्, धेनुगोदुहम्.

अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः ॥ १०७ ॥

An शरद् u. s. w. in einem Avjajibhāva.

उपशरदम्, उपविपाशम् u. s. w.

अनश्च ॥ १०८ ॥

Auch an einen auf अन् auslautenden Stamm in einem solchen Compositum.

अध्यात्मम्, प्रत्यात्मम्, उपराजम्. Zur Anfügung vgl. 6, 4, 144.

नपुंसकादन्यतरस्याम् ॥ १०९ ॥

Nicht nothwendig, wenn ein solcher Stamm ein Neutrum ist.

प्रतिचर्मम् oder प्रतिचर्म, उपचर्मम् oder उपचर्म.

नदीपौर्णमास्यायहायणीभ्यः ॥ ११० ॥

Ebenfalls nicht nothwendig, wenn der Avjajibhāva auf नदी, पौर्णमासी und आयहायणी auslautet.

उपनदम् oder उपनदि, उपपौर्णमासम् oder *मासि, उपायहायणम् oder *हायणि.

भ्यः ॥ १११ ॥

Eben so, wenn der Stamm auf eine Muta auslautet.

उपसमिधम् oder उपसमिद्, उपदृषदम् oder उपदृषत्.

गिरेश्च सेनकस्य ॥ ११२ ॥

Eben so bei गिरि nach der Meinung Senaka's.

अन्तर्गिरिम् oder अन्तर्गिरि, उपगिरिम् oder उपगिरि.

बहुव्रीहौ सकथ्यक्ष्णोः स्वाङ्गात् षच् ॥ ११३ ॥

An सकथ्य und अक्षि in einem Bahuvrīhi wird अच् mit dem Femininum auf इ angefügt, wenn mit jenen Worten wirklich Körpertheile gemeint sind.

दीर्घसकथ्य, कन्याक्ष्णत्, wenn von lebenden Wesen die Rede geht, aber दीर्घसकथ्य शकटम्, स्थूलतिरिक्तः.

अङ्गुलेर्दारुणि ॥ ११४ ॥

An अङ्गुलि in einem Bahuvrīhi, wenn von einem Holz die Rede ist.

अङ्गुलं, अङ्गुलं दारु । अङ्गुलिसदृशावयवं धान्यादीनां विक्षेपकाष्टमुच्यते ।

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

द्वित्रिभ्यां ष मूर्धः ॥ ११५ ॥

An मूर्धन् nach द्वि und त्रि wird in einem Bahuvrihi अ with dem Femininum auf द्वे angefügt.

द्विमूर्ध, त्रिमूर्ध. Vgl. 6, 2, 197.

अप् पूरणीप्रमाणीयोः ॥ ११६ ॥

An ein Ordnungszahlwort weiblichen Geschlechts und an प्रमाणी wird in einem Bahuvrihi अ angefügt.

कल्याणीपञ्चमा राज्ञः = कल्याणी पञ्चमी यासां राज्ञीणां ताः, स्त्रीप्रमाणाः कुटुम्बिनः = स्त्री प्रमाणी येषां ते.

अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः ॥ ११७ ॥

Auch an लोमन् nach अन्तर् und बहिस्.

अन्तर्लमः प्रावारः, बहिर्लमः पटः.

अज्नासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् ॥ ११८ ॥

An नासिका tritt अ (अच्) in einem Bahuvrihi an, wenn ein Name gebildet wird; hierbei wird नस् für नासिका substituiert, aber nicht nach स्थूल.

गोनसः, दुणसः, वार्धगसः; aber स्थूलनासिकः = वराहः. Nur in den Scholien zu Bhattik. अज्ज्ञ, sonst अज्ज, auch im Mahābhāṣja.

उपसर्गाच्च ॥ ११९ ॥

Auch dann, wenn eine Präposition vorangeht.

उत्तसः, प्रणसः.

सुप्रातसुश्वसुदिवशारिकुक्षचतुरश्रैणीपदाजपदप्रोष्ठपदाः ॥ १२० ॥

Hierher gehören auch die Bahuvrihi सुप्रात, सुश्व, सुदिव, शारिकुक्ष, चतुरश्र, एणीपद, अजपद und प्रोष्ठपद.

नञ्दुःसुभ्यो हलिसक्थ्योरन्यतरस्याम् ॥ १२१ ॥

An हलि und सक्थि nach der Negation, दुस् und सु kann in einem Bahuvrihi अ (अच्) angefügt werden.

अहलि oder अहल, दुहलि oder दुहल, सुहलि oder सुहल; असक्थि oder असक्थ, दुःसक्थि oder दुःसक्थ, सुसक्थि oder सुसक्थ.

नित्यमसिच् प्रजामेधयोः ॥ १२२ ॥

An प्रजा und मेधा nach den im vorigen Sūtra genannten Partikeln wird im Bahuvrihi stets अस् angefügt.

अप्रजस्, दुप्रजस्, सुप्रजस्; अमेधस्, दुमेधस्, सुमेधस्.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

बहुप्रजाश्छन्दसि ॥ १२३ ॥

बहुप्रजस् erscheint im Veda.

धर्मादनिच् केवलात् ॥ १२४ ॥

An धर्म wird अन् angefügt, wenn es als letztes Glied in einem Bahuvrihi nur ein einziges Wort vor sich hat.

कल्याणधर्मन्, प्रियधर्मन्; aber परमस्वधर्म. Vgl. 6, 4, 148.

जम्भा सुहरिततृणसोमेभ्यः ॥ १२५ ॥

जम्भन् erscheint am Ende eines Bahuvrihi nach सु, हरित, तृण und सोम.

सुजम्भन्, हरितजम्भन्, तृणजम्भन्, सोमजम्भन्.

दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे ॥ १२६ ॥

दक्षिणेर्मन् steht in Beziehung zum Jäger.

दक्षिणेर्मा मगः „eine an der rechten Flanke verwundete Gazelle“.

इच् कर्मव्यतिहारे ॥ १२७ ॥

इच् tritt an einen Bahuvrihi, wenn von der Wechselseitigkeit einer Handlung die Rede ist.

Beispiele s. unter 2, 2, 27.

द्विदण्डादिभ्यश्च ॥ १२८ ॥

Auch an द्विदण्ड u. s. w.

द्विदण्ड, द्विमुसल प्र हरति. Man hätte im Sûtra द्विदण्डा erwartet, da das fertige Wort ja den Nominativ दण्डश्च erfordert.

प्रसभ्यां जानुनोर्जुः ॥ १२९ ॥

Nach प्र und सम् wird in einem Bahuvrihi जु für जानु substituiert.

प्रजु, संजु. Man könnte जानुनो जुः vermuthen, aber auch der Dual lässt sich bei diesem Körperteil vertheidigen.

ऊर्ध्वाङ्घ्रिभाषा ॥ १३० ॥

Nach ऊर्ध्व nicht nothwendig.

ऊर्ध्वजानु oder ऊर्ध्वजु.

ऊधसो ऽनङ् ॥ १३१ ॥

Für den Auslaut von ऊधस् wird in einem Bahuvrihi अन् substituiert.

कुण्डोर्ध्वे, घटोर्ध्वे nach 4, 1, 25. ऊध + अन् wird ऊधन् nach 6, 4, 148.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

धनुषश्च ॥ १३२ ॥

Auch für den von धनुस्.

शार्ङ्गधन्वन्, गारुडीयधन्वन्, पुष्पधन्वन्, अधिजयधन्वन्.

वा संज्ञायाम् ॥ १३३ ॥

Nicht nothwendig, wenn der Bahuvrihi ein Name ist.

शतधनुस् oder शतधन्वन्, दृढधनुस् oder दृढधन्वन्.

जायाया निङ् ॥ १३४ ॥

Für den Auslaut von जाया wird in einem Bahuvrihi नि substituiert.

युवजाणि, वृद्धजाणि. य् fällt vor नि nach 6, 1, 66 ab.

गन्धस्येदुत्सूतिसुसुरभिभ्यः ॥ १३५ ॥

Für den Auslaut von गन्ध wird nach उद्, प्रीति, सु und सुरभि in einem Bahuvrihi इ substituiert.

उद्गन्धि, प्रीतिगन्धि, सुगन्धि, सुरभिगन्धि.

अल्पाख्यायाम् ॥ १३६ ॥

Auch dann, wenn गन्ध „ein Bischen“ ausdrückt.

सूपगन्धि भोजनम् „eine Speise mit einem Bischen Brühe“, eben so दूतगन्धि, क्षीरगन्धि.

उपमानाच्च ॥ १३७ ॥

Auch dann, wenn dasjenige vorangeht, mit dessen Geruch der eines Andern verglichen wird.

पद्मगन्धि, उत्पलगन्धि, करीषगन्धि.

पादस्य लोपो ऽहस्त्यादिभ्यः ॥ १३८ ॥

Von पाद fällt der Auslaut in einem Bahuvrihi ab, wenn dasjenige vorangeht, mit dessen Fusse Jemandes Fuss verglichen wird, jedoch nicht nach हस्तिन् u. s. w.

व्याघ्रपाद, सिंहपाद, aber हस्तिपाद u. s. w.

कुम्भपदीषु च ॥ १३९ ॥

Auch in कुम्भपदी u. s. w. hat ein solcher Abfall stattgefunden.

Für पाद् wird vor dem Femininsuffix ई nach 6, 4, 130 पद् substituiert.

संख्यासुपूर्वस्य ॥ १४० ॥

Auch nach einem Zahlwort und nach सु fällt der Auslaut von पाद ab.

द्विपाद, त्रिपाद; सुपाद.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

वयसि दन्तस्य दत् ॥ १४१ ॥

Für दन्त wird in einem Bahuvrihi nach einem Zahlwort und सु, wenn das Lebensalter bezeichnet wird, दत् substituiert.

द्विदत्, त्रिदत्, चतुर्दत्; सुदत्. Das stumme च drückt unter Anderm aus, dass nach 7, 1, 70 in den starken Casus das Augment न् eingeschoben wird.

छन्दसि च ॥ १४२ ॥

Im Veda auch in andern Verbindungen.

पञ्चदत्, उभयदत्.

स्त्रियां संज्ञायाम् ॥ १४३ ॥

Auch dann, wenn ein Name weiblichen Geschlechts gebildet wird.

अयोदती, फालदती.

विभाषा श्यावारोकाभ्याम् ॥ १४४ ॥

Nach श्याव und अरोक ist die Substitution nicht nothwendig.

श्यावदन्त oder श्यावदत्, अरोकदन्त oder अरोकदत्.

अयान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च ॥ १४५ ॥

Auch nicht nach einem auf अय auslautenden Worte, sowie nach शुद्ध u. s. w.

कुङ्कुमायदन्त oder दत्, शुद्धदन्त oder दत्, शुभ्रदन्त oder दत्, वृषदन्त oder दत्, वराहदन्त oder दत्.

ककुदस्यावस्थायां लोपः ॥ १४६ ॥

Der Auslaut von ककुद fällt in einem Bahuvrihi ab, wenn das Lebensalter oder ein anderer allgemeiner Zustand des Thieres bezeichnet werden soll.

असंज्ञातककुद = बाल, पूर्णककुद = मध्यमवयस्, उचतककुद = वृद्धवयस्, स्थूलककुद = बलवत्, यष्टिककुद = नातिस्थूलो नातिकृशः; aber श्वेतककुद.

त्रिककुदपर्वते ॥ १४७ ॥

त्रिककुद ist der Name eines Berges.

उद्विभ्यां काकुदस्य ॥ १४८ ॥

Nach उद् und वि fällt von काकुद der Auslaut ab in einem Bahuvrihi.

उत्काकुद, विकाकुद.

पूर्णद्विभाषा ॥ १४९ ॥

Nach पूर्ण nicht nothwendig.

पूर्णकाकुद oder पूर्णकाकुद.

सुहृद्दुर्दौ मित्रामित्रयोः ॥ १५० ॥

सुहृद् „Freund“ und दुर्दौ „Feind“ sind unregelmässige Bahuvrihi.

3, 1, 1. 2. 3. 4, 1, 1. 76. 5, 4, 68.

उरःप्रभृतिभ्यः कप् ॥ १५१ ॥

An उरस् u. s. w. wird am Ende eines Bahuvrihi क् angefügt.

व्यूढोरस्क, प्रियसर्पिष्क u. s. w.

इनः स्त्रियाम् ॥ १५२ ॥

Auch an einen auf इन् ausgehenden Bahuvrihi im Femininum.

बहुदण्डिका und बहुच्छत्रिका शाला, बहुस्यामिका नगरी, बहुयामिका सभा.

नद्यतश्च ॥ १५३ ॥

Auch an einen Bahuvrihi, dessen letztes Glied mit dem Femininsuffix ईं oder ऊ versehen ist oder auf ऋ auslautet.

बहुकुमारीको देशः, बहुवत्सवन्धूकः, बहुकर्तृकः.

शेषाद्विभाषा ॥ १५४ ॥

An alle übrigen, nicht besonders besprochenen Bahuvrihi kann क् angefügt werden.

बहुखट्व, *खट्वक oder *खट्वाक, बहुवीण, *वीणाक oder *वीणाक u. s. w.

न संज्ञायाम् ॥ १५५ ॥

Wenn ein Name gebildet wird, tritt kein क् im Bahuvrihi an.

विश्वदेवः, विश्वयज्ञाः.

इयसश्च ॥ १५६ ॥

Auch nicht an das Suffix इयस्.

बहुश्रेयान् = बहवो श्रेयांसो ऽस्य, बहुश्रेयसी (sic) = बह्व्यः श्रेयस्यो ऽस्य.

वन्दिते भ्रातुः ॥ १५७ ॥

Auch nicht an भ्रातु, wenn dieser gelobt wird.

सुभ्रातु „einen guten Bruder habend“, aber मूर्खभ्रातुक und दुष्टभ्रातुक.

ऋतश्छन्दसि ॥ १५८ ॥

Auch nicht an einen auf ऋ auslautenden Stamm im Veda.

हत्तमातु, हतपितु, हतस्वस, सुहोतु.

नाडीतन्व्योः स्वाङ्गे ॥ १५९ ॥

Auch nicht an नाडी und तन्वी, wenn sie Körperteile bezeichnen.

बहुनाडिः कायः, बहुतन्वीर्यावा; aber बहुनाडीकः स्तम्भः und बहुतन्वीका वीणा.

निष्प्रवाणिश्च ॥ १६० ॥

Auch निष्प्रवाणि gehört hierher.

†3, 1, 1. 2. 3.

†4, 1, 1. 76.

†5, 4, 68.

॥ इति पञ्चमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

एकाचो द्वे प्रथमस्य ॥ १ ॥

6, 1, 1.

Bis 6, 1, 12 incl. ist stets hinzuzudenken: „für die erste Silbe werden zwei gesetzt, d. i. die erste Silbe wird reduplicirt“.

Unter एकाच् ist hier ein Wurzelvocal mit den ihn umgebenden Consonanten gemeint. Die Reduplication wird durch ein nachfolgendes Suffix hervorgerufen. पच् + -त् अ des Perfects ergibt पौच; die Substitution der Vṛddhi muss bei der Bildung der Reduplication nach 1, 1, 59 als nicht erfolgt betrachtet werden. Es wird also पच् zweimal gesetzt, aber das च् der Reduplication fällt nach 7, 4, 60 ab; so erhalten wir पपौच.

अजादो द्वितीयस्य ॥ २ ॥

6, 1, 2.

Und: „lautet die erste Silbe aber vocalisch an, so werden für die zweite Silbe zwei gesetzt, d. i. so wird die zweite Silbe reduplicirt“.

Diese Regel betrifft selbstverständlich nur zwei- und mehrsilbige Wurzeln. Von अद् lautet das Desiderativ, das auch Wurzel heisst, vor der Reduplication अँटिप्. Nach unserer Regel wird nun nicht अद्, sondern टिप् verdoppelt, das प् der ersten Silbe fällt aber nach 7, 4, 60 ab; so erhalten wir अँटिटिप् als Desiderativstamm.

न द्वाः संयोगादयः ॥ ३ ॥

In dem erwähnten Falle werden न्, द् und र्, wenn mit ihnen eine Doppelconsonanz beginnt, bei der Reduplication nicht wiederholt.

Das Desiderativ von उन्द् ist उँन्दिप्; es wird nun nicht न्दिप्, sondern nur दिप् (dessen प् nach 7, 4, 60 abfällt) wiederholt; so erhalten wir उँन्दिदिप् als Desiderativstamm. Eben so verhält es sich mit अद्द् (dessen द् sich dem ङ् assimilirt) und अर्च्: अँर्चिङिप् und अँर्चिचिप्.

पूर्वो ऽभ्यासः ॥ ४ ॥

Die erste Silbe heisst Abhjäsa (Reduplication).

उभे अभ्यस्तम् ॥ ५ ॥

Beide zusammen abhjästa (reduplicirt).

जक्षित्यादयः षट् ॥ ६ ॥

So heissen auch die sechs mit जच् beginnenden Wurzeln.

Dieses sind: जच्, जाय्, द्रिद्रा, चक्रास्, शास् und देधी. वेदो hat Panini übersehen. Diese können also keine Reduplication nach 6, 1, 8. 9 erhalten.

तुजादीनां दीर्घो ऽभ्यासस्य ॥ ७ ॥

Bei तुज् u. s. w. wird in der Reduplication eine Länge für eine Kürze substituiert.

Es werden aus dem Veda folgende Belege angeführt: तूतुजानः, मामहानः, अनह्वान्दा-
धार, स्वर्धां मीमाय, स तूताव.

6, 1, 1. 2.

लिटि धातोर्नभ्यासस्य ॥ ८ ॥

Die 6, 1, 1. 2 gelehrte Reduplication findet vor den Personalendungen des Perfects bei einer Wurzel statt, wenn diese nicht schon reduplicirt ist.

सनयडोः ॥ ९ ॥

Desgleichen vor dem Suffix des Desiderativs $\angle$ -स und dem des Intensivs $\angle$ -य.

झौ ॥ १० ॥

Und vor dem durch झु gekennzeichneten Abfall des Präsenscharakters bei den Wurzeln der dritten Klasse.

जुहोति, विभेति.

चङि ॥ ११ ॥

Und vor dem Suffix des reduplicirten Aorists.

अपीपचत् (vgl. 7, 4, 93. 94), आटिटत्.

†6, 1, 1. 2. **दाश्चान् साह्वान् मीढ्वाश्च ॥ १२ ॥**

Die aufgeführten Participia sind unregelmässige Bildungen ohne Reduplication.

यङः संप्रसारणं पुत्रपत्योस्तत्पुरुषे ॥ १३ ॥

Das य् des 4, 1, 78 besprochenen या wird in einem Tatpurusha vor पुत्र und पति vocalisirt.

कारीषगन्धीपुत्र und कारीषगन्धीपति u. s. w. Ueber das Verschwinden des nachfolgenden Vocals s. 6, 1, 108, über die Verlängerung des übriggebliebenen इ 6, 3, 139.

बन्धुनि बहुव्रीहौ ॥ १४ ॥

Auch vor बन्धु in einem Bahuvrihi.

कारीषगन्धीबन्धु.

वचिस्वपियजादीनां किति ॥ १५ ॥

Die Halbvocale in वच्, स्वप् und यज् u. s. w. werden vor einem Suffix, das ein stummes क hat, vocalisirt.

Zum Beispiel vor dem Participialsuffix क्त, d. i. ँत, also उक्त, सुप्त, इष्ट u. s. w. Ueber das Verschwinden des nachfolgenden अ s. 6, 1, 108.

यहियावयिब्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां डिति च ॥ १६ ॥

In यह्, ज्या, यय् = ये (s. 2, 4, 41), व्यध्, वश्, व्यच्, वश्च्, प्रह् und भृज्ज् wird der Halbvocal auch vor einem Suffix mit stummem ड vocalisirt.

Beispiele für कित् Partic. perf. pass. auf क्त (क्त) und 3. Pl. Perf. (vgl. 1, 2, 5), für डित् Intensivum (यङ्): गृहीत, जरीगृह्यते; जीन, जेजीयते; ऊयतुः; विद्ध, वेविध्यते; उगित; विचित, वेविच्यते; वृक्का, वरीवृक्क्यते; पृष्ट, परीपृक्क्यते; भष्ट, वरीभृक्क्यते.

लिट्भ्यासस्योभयेषाम् ॥ १७ ॥

Im Perfectum wird bei den in den beiden vorangehenden Sūtra aufgezählten Wurzeln der Halbvocal in der Reduplication vocalisirt.

उवाच, सुव्वाच, इयाज u. s. w., जयाह, जिज्या, उवाय, विव्याध, उवाश, विव्याच, यवश्च, पप्रच्छ, अभञ्ज. जयाह, यवश्च, पप्रच्छ und अभञ्ज würden auch ohne unsere Regel die Reduplication so bilden.

स्वापेश्चडि ॥ १८ ॥

Im Causativ von स्वप् wird der Halbvocal im reduplicirten Aorist vocalisirt.

असूयुपत्, असूयुपताम्, असूयुपन्. Vgl. 7, 4, 93. 94.

स्वपिस्यमिच्येडां यङि ॥ १९ ॥

In स्वप्, स्यम् und च्ये wird der Halbvocal im Intensivum vocalisirt.

सौपुष्यते, सेसिम्यते, वेवीयते. Vgl. 7, 4, 82.

न वशः ॥ २० ॥

Nicht aber in वश्.

वावश्च्यते. Ausnahme zu 6, 1, 16.

चायः की ॥ २१ ॥

Für चाप् wird im Intensivum की substituiert.

चेकीयते. Auch von कि würde nach 7, 4, 25 चेकीयते gebildet werden können, aber nicht चेकीतः, weil hier यङ् durch लुक् abgefallen ist, die Wirkung des stummen इ also nach 1, 1, 63 aufhören würde.

स्फायः स्फी निष्ठायाम् ॥ २२ ॥

Für स्फाय् wird स्फी vor den Suffixen क्त und क्तवत् substituiert.

स्फीत und स्फीतवत्.

स्त्यः प्रपूर्वस्य ॥ २३ ॥

In स्त्या (स्त्ये) wird vor diesen Suffixen der Halbvocal vocalisirt, wenn प्र vorangeht.

प्रस्तीत und प्रस्तीतवत् (vgl. 6, 4, 2), aber संस्त्यान und संस्त्यानवत्. Vgl. 8, 2, 54.

द्रवमूर्तिस्पर्शयोः श्यः ॥ २४ ॥

Auch in श्या (श्ये) in der Bedeutung „geronnen“ und „kalt“.

शीनं श्यतम्, शीना वसा; शीतो वायुः, शीतं वर्तते. Zur Länge vgl. 6, 4, 2.

प्रतेश्च ॥ २५ ॥

Auch nach प्रति.

प्रतिशीन und प्रतिशीनवत्. Vgl. 6, 4, 2.

विभाषाभ्यवपूर्वस्य ॥ २६ ॥

Freigestellt ist die Vocalisation in श्या nach अभि und अव vor den genannten Suffixen.

अभिप्रयान und अभिशीन, अवप्रयान und अवशीन.

शृतं पाके ॥ २७ ॥

शत von श्रा zeigt Vocalisation des Halbvocals in der Bedeutung „gekocht“.

षायः पी ॥ २८ ॥

Für प्या wird पी vor ँत und ँतवत् substituirt.

पीनं मुखम्, पीनीं वाहू.

लिङ्गङोश्च ॥ २९ ॥

Auch im Perfect und Intensivum.

आ पिष्ये, आ पेपीयते.

विभाषा श्वेः ॥ ३० ॥

In श्वि kann im Perfect und Intensivum der Halbvocal vocalisirt werden.

शिश्रवाय oder शुश्राव, शेश्रवीयते oder शोश्रूयते.

णौ च संश्रद्धोः ॥ ३१ ॥

Desgleichen im Desiderativum und im reduplicirten Aorist vom Causativum.

शिश्रवाययिषति oder शुश्रावयिषति, अशिश्रवयत् oder अशूश्रवत्.

ह्रः संप्रसारणमभ्यस्तस्य च ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

In ह्रवा (ह्रवे) wird in einer reduplicirten Form der Halbvocal in beiden Silben vocalisirt.

जुहाव, जुह्वति, जोह्वते. Das Sūtra wird nach dem Vorgange eines Vārttika getheilt in ह्रवः संप्रसारणम् und अभ्यस्तस्य च. Durch den ersten Theil werden, indem man das ganze vorangehende Sūtra ergänzt, die Beispiele जुहावयिषति und अजुहवत् erklärt, durch den zweiten die oben angeführten.

बहुलं छन्दसि ॥ ३४ ॥

Im Veda wird in dieser Wurzel der Halbvocal häufig vocalisirt.

हुवे, aber auch ह्रवयामि.

चायः की ॥ ३५ ॥

Für चाय् wird im Veda häufig की substituirt.

नि चिक्वुः, aber auch निचायः.

अपस्पृधेयामानृचुरानृहुश्चिच्युषे तित्याज आताः श्रितमाशीराशीतः

॥ ३६ ॥

Im Veda kommen folgende unregelmässige Formen vor: अपस्पृधेयाम्, आनृचुः, आनृहुः, चिच्युषे, तित्याज, आताः, श्रितम्, आशीर् und आशीतः.

न संप्रसारणे संप्रसारणम् ॥ ३७ ॥

Wenn ein Halbvocal vocalisirt worden ist, wird der ihm vorangehende Halbvocal nicht vocalisirt.

Von व्यध् wird विद्ध ohne Vocalisation des द् gebildet, eben so विचित von व्यच्, संवीत von व्ये.

लिटि वयो यः ॥ ३८ ॥

In der substituirtten Wurzel वय् (s. 2, 4, 41) wird das य im Perfect nicht vocalisirt.

उवाय, ऊयतुः, ऊयुः.

वश्चास्यान्यतरस्यां किति ॥ ३९ ॥

Vor einer Personalendung des Perfects, die ein stummes क् hat (s. 1, 2, 5), kann für dieses य ein व् substituirt werden.

ऊयतुः und ऊवतुः, ऊयुः und ऊवुः.

वेजः ॥ ४० ॥

Der Halbvocal in वे wird im Perfect nicht vocalisirt.

ववो, ववतुः, ववुः. Ausnahme zu 6, 1, 15, 17, da वे zum यज्ञादि gehört.

त्यपि च ॥ ४१ ॥

Auch nicht vor dem Absolutivsuffix ल्य.

प्रवाय, उपवाय.

ज्यश्च ॥ ४२ ॥

Vor diesem Suffix wird auch य् in ज्या nicht vocalisirt.

प्रज्याय, उपज्याय.

व्यश्च ॥ ४३ ॥

Auch nicht in व्या (व्ये).

प्रव्याय, उपव्याय.

विभाषा परेः ॥ ४४ ॥

Nach परि kann es vocalisirt werden.

परिव्याय oder परिवीय.

आदेच उपदेशे ऽशिति ॥ ४५ ॥

In Wurzeln, die im grammatischen Unterrichtssystem (d. i. im Dhâtupâṭha) auf einen Diphthongen auslauten, wird आ für diesen substituiert, jedoch nicht vor einem Suffix mit stummem ण्.

दात् and दातुम् von दे, म्नात् and म्नातुम् von म्ले, ग्रात् and ग्रातुम् von गो; aber म्नायति von म्ले, weil der Präsenscharakter णप् heisst.

न व्यो लिटि ॥ ४६ ॥

Nicht aber für den Diphthongen in व्या (व्ये) im Perfect.

सं विव्याय, सं विव्ययिष्य.

स्फुरतिस्फुलित्योर्धञि ॥ ४७ ॥

In स्फुर् und स्फुल् wird vor dem Suffix $\pm$ अ für den Diphthongen आ substituiert.

विस्फार statt विस्फोर und विस्फाल statt विस्फोल.

क्रीड्जीनां णौ ॥ ४८ ॥

In क्री, ड् „studiren“ und जि findet im Causativum diese Substitution statt.

क्रापयति, अध्यापयति, जापयति. Die Wurzel wird in Folge dieser Substitution als auf आ auslautend betrachtet und erhält daher nach 7, 3, 36 das Augment ष्.

सिध्यतेरपारलौकिके ॥ ४९ ॥

Auch in सिध्, wenn es sich nicht um das Jenseits handelt.

अचं, ग्रामं साधयति, aber तपस्तापसं सेधयति und स्यान्वयेनं कर्माणि सेधयन्ति. सेधयति mit Acc. soll nach Patanğali = ज्ञानमस्य प्रकाशयति bedeuten.

मीनातिमिनोतिदीडां ल्यपि च ॥ ५० ॥

In मी, मि und दी wird आ nicht nur vor solchen Suffixen, die sonst die Substitution eines Diphthongen erfordern, sondern auch vor dem Absolutivsuffix ल्य substituiert.

प्रमात्, प्रमातुम्, प्रमातव्य und प्रमाय; निमात्, निमातुम्, निमातव्य und निमाय; उपदात्, उपदातुम्, उपदातव्य und उपदाय.

विभाषा लीयतेः ॥ ५१ ॥

In ली in diesen Fällen nicht nothwendig.

विलात्, विलातुम्, विलातव्य und विलाय oder विलेत्, विलेतव्य, विलेतुम् und विलीय.

खिदेच्छन्दसि ॥ ५२ ॥

In खिद् kann im Veda आ substituiert werden.

चिन् चिखाद् oder चिखेद.

अपगुरो णमुलि ॥ ५३ ॥

Auch in गुर nach अप kann vor dem Absolutivsuffix $\pm$ अम् für den Diphthongen आ substituiert werden.

अपगौरम् oder अपगारम्.

चिस्फुरोणौ ॥ ५४ ॥

Desgleichen in चि und स्फुर im Causativum.

चाययति oder चापयति (vgl. zu 6, 1, 48), स्फोरयति oder स्फारयति.

प्रजने वीयते: ॥ ५५ ॥

Auch in वी im Causativum, wenn von Empfängnis einer Leibesfrucht die Rede geht.

पुरोवातो गाः प्र वाययति oder वापयति (vgl. zu 6, 1, 48) — गर्भं वाहयति.

बिभेतेर्हेतुभये ॥ ५६ ॥

Auch in भी im Causativum, wenn die Furcht unmittelbar durch den Agens des Causativs bewirkt wird.

मुग्धो oder जटिलो भीयते (vgl. 7, 3, 40) oder भायते (vgl. zu 6, 1, 48), aber कुञ्चिकयेन भाययति. Zum Âtmanepada s. 1, 3, 68.

नित्यं स्मयते: ॥ ५७ ॥

In स्मि im Causativum findet diese Substitution stets statt, wenn das Staunen unmittelbar durch den Agens des Causativs hervorgerufen wird.

मुग्धो oder जटिलो वि स्मायते, कुञ्चिकयेन वि स्माययति. Zum Âtmanepada s. 1, 3, 68, zum Augment प् zu 6, 1, 48.

सृजिदृशोर्भल्यमकिति ॥ ५८ ॥

In सृज् und दृश् wird vor einem mit einer Muta oder einem Sibilanten anlautenden Suffix, das kein stummes क् hat, अ nach ञ् eingefügt.

सृष्टः, सृष्टम्, सृष्टव्य, अस्मादीत्; दृष्टः, दृष्टम्, दृष्टव्य, अस्मादीत्. Dagegen सृष्ट und दृष्ट, weil das Suffix क् heisst.

अनुदात्तस्य चटुपधस्यान्यतरस्याम् ॥ ५९ ॥

Auch in einer consonantisch auslautenden Wurzel mit vorangegehendem ञ्, wenn sie im grammatischen Unterrichtssystem (d. i. im Dhātupāṭha) अनुदात्ता ist, aber nicht nothwendig.

तर्पन्, तर्पिन् oder त्रप्; दर्पन्, दर्पिन् oder द्रप् u. s. w.; aber वृत्त und वृत्त mit क्.

शीर्षेच्छन्दसि ॥ ६० ॥

Im Veda erscheint शीर्षेन् als Nominalstamm.

शीर्षा हि तत्र सोमं क्रीतं हरन्ति, यत्ते शीर्षा दौर्भाग्यम्.

ये च तद्धिते ॥ ६१ ॥

Auch vor einem mit य् anlautenden taddhita-Suffix erscheint dieser Stamm.
शीर्षण्य, aber शिरस्यति, weil hier य् kein taddhita ist.

(अचि शीर्षः ॥ ६२ ॥)

Vor einem vocalisch anlautenden taddhita ist der Stamm dieses Wortes शीर्ष.
हस्तिशीर्षि Patron. von हस्तिशिरस्. Dieses Sûtra ist ursprünglich ein Vārttika.

पदन्त्रोमासद्दन्निशसन्धूषन्दोषन्यकञ्चकनुदनासञ्चसप्रभृतिषु ॥ ६३ ॥

In den schwachen Casus (Acc. Pl. u. s. w.) erscheinen folgende Stämme:
पद् (für पाद), दत् (für दन्त), नस् (für नासिका), मास् (für मास), हृद् (für हृदय),
निश् (für निशा), अस्मन् (für अस्मज्), यूषन् (für यूष), दोषन् (für दोम्), यकन् (für यकत्),
शकन् (für शकत्), उदन् (für उदक) und आस्मन् (für आस्य).

Fast Alle schreiben "ककचदन्त्रा". आसञ्चम् = आस्मन् शस्.

धात्वादेः षः सः ॥ ६४ ॥

Für das im grammatischen Unterrichtssystem im Anlaut einer Wurzel stehende ष् wird स् substituiert.

Im Dhātupāṭha erhalten diejenigen mit स् anlautenden Wurzeln statt dessen ein ष्, in welchen das स् in gewissen Verbindungen zu ष् wird.

णो नः ॥ ६५ ॥

Für ein solches ण् wird न् substituiert.

Im Dhātupāṭha werden diejenigen mit न् anlautenden Wurzeln mit ण् geschrieben, welche न् nach bestimmten Präpositionen in ण् umwandeln.

लोपो व्योर्वलि ॥ ६६ ॥

व् und य् fallen vor jedem Consonanten mit Ausnahme von य् ab.

Das Partic. auf वस् lautet von दिव् — दिदिवस्, das Partic. auf त् von ऊय् und कूय् — ऊत und कूत. Dagegen heisst es ऊय्यते und कूय्यते ohne Ausfall des य्.

वेरपृक्तस्य ॥ ६७ ॥

Ferner fällt ab ein nur aus dem Laute व् bestehendes Suffix.

Hierher gehört das व् der Suffixe क्विप्, क्विन्, ग्विप् u. s. w. Diese Suffixe, die nach unserm Sûtra nie in die Erscheinung treten, sich aber durch ihre verschiedene Einwirkung auf die Wurzel unterscheiden, sind zu Suffixen gestempelt worden, um aus einer Verbalwurzel einen Nominalstamm zu gewinnen. Nach 1, 2, 45 fg. kann nämlich eine Verbalwurzel kein Nominalstamm sein, wohl aber eine Wurzel mit einem darauf folgenden कृत्. Obgleich nun व् wieder abfällt, so behält das Suffix doch nach 1, 1, 62 seine charakteristischen Merkmale, d. i. ein mit diesem wieder abfallenden Suffix gebildetes Derivat ist ein Nominalstamm. Vgl. auch च्चि im Index.

हल्ङ्याभ्यो दीर्घात् सुतिस्पृक्तं हल् ॥ ६८ ॥

Nach einem Consonanten fallen die Nominativendung **स्** und die Personalendungen **त्** und **स्** ab, nach den Femininsuffixen **ई** und **आ**, wenn sie ihre Länge bewahren, die Nominativendung **स्**.

राजा, उखासत्; कुमारी, खट्वा; अविभर्भवान्, अभिनो (vgl. 8, 2, 75) ज्ञ. Da die Personalendungen **ति** und **सि** heißen, mussten die durch den Abfall des **इ** hier gemeinten kürzeren Endungen **त्** und **स्** durch **अपृक्तम्** d. h. „wenn sie aus einem einzigen Laut bestehen“ gekennzeichnet werden. Um die Personalendung des Perfects **अ**, die ursprünglich auch **ति** heisst, auszuschliessen, musste **हल्** „Consonant“ hinzugefügt werden. **दीर्घात्** wurde hinzugefügt, weil die Femininsuffixe in solchen Compositis, in denen sie verkürzt werden, das Nominativzeichen annehmen: निष्कांशाम्बिः, अतिखट्वः.

एङ्ह्रस्वात्संबुद्धेः ॥ ६९ ॥

Die Nominativendung **स्** fällt im Vocativ Sg. nach **ए**, **ओ** und einer Kürze ab.

Das Suffix des Nominativs ist auch das des Vocativs. Nach 7, 3, 108 wird vor dem Suffix des Vocativs Sg. **गुण** für eine Kürze substituiert, also **अग्ने** und **वायो** für **अग्नि** und **वायु**; nach 7, 3, 107 eine Kürze für die Femininsuffixe **ई** und **ऊ**, also **नदि** und **वधु** für **नदी** und **वधू**. Nach unserm Sūtra fällt nach diesen umgebildeten Stämmen das Nominativzeichen ab. Vom Neutrum **कुण्ड** wird der gleichlautende Vocativ auf folgende Weise erklärt: das Suffix des Nominativs ist nach 7, 1, 24 **अम्**, das **अ** des Stammes tritt nach 6, 1, 107 an die Stelle beider **अ**; wir erhalten demnach **कुण्डम्**. Dieses übrig gebliebene **अ** gilt nach 6, 1, 85 sowohl als Auslaut des Stammes als auch als Anlaut des Suffixes; im ersten Falle ist das Suffix ein **अपृक्तं हल्** und fällt demnach ab.

शेष्ठ्यर्दास बहुलम् ॥ ७० ॥

Im Veda fällt die Endung **इ** im Nom. und Acc. Pl. neutr. häufig ab.

क्षेत्रा für क्षेत्राणि, वना für वनानि.

ह्रस्वस्य पिति कृति तुक् ॥ ७१ ॥

Vor einem **कृत्**-Suffix mit stummem **प** wird an eine Wurzel, die auf eine Kürze auslautet, **त्** angefügt.

अग्निचित् und **सोमसुत्** mit dem Suffix **क्विप्**, **प्रकृत्य** und **उपस्तृत्य** Absolute mit dem Suffix **ल्यप्**.

संहितायाम् ॥ ७२ ॥

6, 1, 72.

In den folgenden Sūtra bis 6, 1, 157 incl. ist stets **संहितायाम्** „in einem ununterbrochenen Verlauf der Rede“ zu ergänzen.

छे च ॥ ७३ ॥

Auch vor **छ** wird an eine vorangehende Kürze ein **त्** angefügt.

इच्छति, **गच्छति**. Für **त्** wird **च्** substituiert nach 8, 4, 40.

6, 1, 72.

आइमाडोश्च ॥ ७४ ॥

Auch an die Partikel आ und an die Prohibitivpartikel मा.

आच्छाया = ईषच्छाया, आच्छायायाः, आच्छायम्, आच्छादयति; माच्छिदत्. Also hier nicht facultativ, wie man ohne dieses Sūtra nach 6, 1, 76 glauben könnte. Wenn ich आच्छायायाः, आच्छादयति und माच्छिदत् trenne, so geschieht es nur der Deutlichkeit wegen.

दीर्घात् ॥ ७५ ॥

Auch an eine Länge.

ह्रीच्छति, म्लेच्छति.

पदान्ताद्वा ॥ ७६ ॥

An eine Länge am Ende eines Wortes nicht nothwendig.

कुटीच्छाया oder कुटीच्छाया.

इको यणचि ॥ ७७ ॥

Für die Vocale इ, उ, ऋ und ॠ, kurz oder lang, werden vor einem Vocale der Reihe nach य्, व्, र् und ल् substituirt. Vgl. 6, 1, 101.

दध्यन्न statt दधि अन्न, मध्वन्न st. मधु अन्न, कर्त्रर्थम् st. कर्तृअर्थम्, लाकृति st. लृ-आकृति.

एचो ऽयवायावः ॥ ७८ ॥

Für ए, ओ, ऐ und औ werden vor einem Vocale der Reihe nach अय्, अव्, आय् und आव् substituirt.

चयन = चे + Suffix अन, लवन = लो + Suffix अन, चायक = चे + Suffix अक, लायक = लो + Suffix अक.

वान्तो यि प्रत्यये ॥ ७९ ॥

Die Substitution von अव् und आय् (वान्त „auf व् auslautend“) für ओ und औ findet auch vor einem mit य् anlautenden Suffixe statt.

Nach 4, 1, 106 wird an वभु das Suffix $\pm$ य angefügt, für das उ des Stammes wird nach 6, 4, 146 गुण, d. i. ओ substituirt, und für dieses ओ nach unserm Sūtra अव्; so erhalten wir वभाव्य. नो erhält nach 4, 4, 91 das Suffix ये, नो + य gibt nach unserm Sūtra नाव्य.

धातोस्तन्निमित्तस्यैव ॥ ८० ॥

Für die finalen Diphthonge ओ und औ einer Wurzel werden अव् und आय् vor einem mit य् anlautenden Suffixe nur dann substituirt, wenn die Diphthonge erst durch das Suffix hervorgerufen wurden.

लू bildet das Partic. fut. pass. nach 3, 1, 97 mit य् (यत्), dieses य erfordert nach 7, 3, 84 die Substitution von गुण für ऊ; nach unserm Sūtra gibt लो + य — लव्य. Von derselben Wurzel wird dasselbe Partic. in einer anderen Bedeutung nach 3, 1, 125 mit $\pm$ य gebildet, लो + य gibt nach unserm Sūtra लाव्य. Dagegen lautet das Passiv von वे mit आ — ओयते und औयत, weil hier die Diphthonge nicht durch das Suffix hervorgerufen worden sind.

क्षय्यजय्यौ शकार्थे ॥ ८१ ॥

In क्षय्य und जय्य findet die Substitution von अय् für ण् statt in der Bedeutung „zu — möglich“.

क्षय्यः = क्षेतुं शक्यः, जय्यः = जेतुं शक्यः; aber क्षेयं पापम् und जेयं मनः, weil hier ein Muss gemeint ist.

क्रय्यस्तदर्थे ॥ ८२ ॥

In क्रय्य in der Bedeutung „zum Kauf ausgestellt, verkäuflich“.

क्रय्यो गौः, क्रय्यः कम्बलः; aber क्रये नो धान्यं न चास्ति क्रय्यम् „wir müssen Getreide kaufen, aber es ist keines zum Verkauf ausgestellt“.

भय्यप्रवय्ये च छन्दसि ॥ ८३ ॥

Hierher gehören auch die vedischen भय्य und प्रवय्या.

एकः पूर्वपरयोः ॥ ८४ ॥

6, 1, 84.

Von hier an bis 6, 1, 111 incl. ist stets zu ergänzen „für das Vorangehende und Folgende (wird) Eines (substituirt)“.

अन्तादिवच्च ॥ ८५ ॥

Und dieses Eine gilt als Auslaut des Vorangehenden und als Anlaut des Folgenden.

Für das उ des Stammes ब्रह्मवन्तु und für das Femininsuffix ऊ wird nach 6, 1, 101 ऊ substituirt. Dieses ऊ wird auch als Auslaut des Stammes betrachtet, daher können nach 4, 1, 1 ff. daran Casussuffixe u. s. w. gefügt werden, was ohne unsere Regel nicht geschehen könnte, da diese Feminina nicht in 4, 1, 1 enthalten sind. Für das अ von वृक्ष und für die Casusendung ओ wird nach 6, 1, 88 ओ substituirt; dieses ओ ist nach unserm Sūtra auch der Anlaut des Suffixes oder, was in diesem Falle dasselbe ist, das Suffix selbst, und der darauf ausgehende Lautcomplex heisst in Folge dessen nach 1, 4, 14 Pada und wird als solches behandelt.

षत्वतुकोरसिद्धः ॥ ८६ ॥

Die Substitution, von der nun die Rede sein wird, ist als nicht geschehen zu betrachten in Bezug auf die Verwandlung eines स् in ष् und auf die Hinzufügung von त्.

को असिचत् ohne Uebergang des स् in ष्. Für das स् des Nominativs कस् wird zunächst nach 8, 2, 66 र् substituirt, für dieses र् vor असिचत् ein उ nach 6, 1, 113, क + उ ergeben nach 6, 1, 87 को und dieses ओ + अ nach 6, 1, 109 blosses ओ, nach welchem in Folge unseres Sūtra das स् von सिचत् nicht nach 8, 3, 59 in ष् verwandelt werden darf. In अधीत्य ist nach 6, 1, 71 ein त् hinzugefügt worden, obgleich eine Länge vorangeht, weil diese, da sie an die Stelle von इ + इ getreten ist, in diesem Falle als nicht eingetreten betrachtet wird.

6, 1, 72. 84.

आहुणः ॥ ८७ ॥

Für अ oder आ + Vocal wird Guna allein substituiert.

Guna richtet sich nach dem folgenden Vocal. तव + इदम् = तवेदम्, खट्वा + इन्द्रः = खट्वेन्द्रः, तव + ईहते = तवेहते, खट्वा + ईहते = खट्वेहते, तव + उदकम् = तवोदकम्, खट्वा + उदकम् = खट्वोदकम्, तव + ऋश्यः = तवश्यः, खट्वा + ऋश्यः = खट्वश्यः. Zu den beiden letzten Beispielen ist 1, 1, 51 in Betracht zu ziehen. Nach der Analogie dieser wird auch तव + लकारः in तवलकारः und खट्वा + लकारः in खट्वलकारः zusammengezogen. Die allgemeine Regel wird durch nachfolgende vielfach beschränkt.

वृद्धिरेचि ॥ ८८ ॥

Für अ oder आ + Diphthong wird Vṛddhi allein substituiert.

ब्रह्म + एङका = ब्रह्मेङका, खट्वा + एङका = खट्वेङका, ब्रह्म + ऐतिकायनः = ब्रह्मेति, खट्वा + ऐति = खट्वेति, ब्रह्म + ओदनः = ब्रह्मेदनः, खट्वा + ओदनः = खट्वेदनः, ब्रह्म + ओपगवः = ब्रह्मेपगवः, खट्वा + ओप = खट्वेप.

एत्येधत्तूदसु ॥ ८९ ॥

Auch für अ oder आ + ए der Wurzeln इ und एध् sowie für अ + ऊ, das nach 6, 4, 132 an die Stelle von वा in वाह् tritt.

उप + एति und एधते = उपेति und उपेधते trotz 6, 1, 94. प्रष्ट + ऊहा = प्रष्टाहा, Instr. von प्रष्टवाह्, trotz 6, 1, 87.

आटश्च ॥ ९० ॥

Auch für das vocalisch anlautenden Wurzeln vorangesetzte Augment आ + Vocal eines Verbums.

ऐतिष्ठ, ऐक्षत, ऐक्षिष्यत, आभोत्, आर्धोत्, आञ्जोत्.

उपसर्गादिति धातौ ॥ ९१ ॥

Auch für अ oder आ einer Präposition + ऋ eines Verbums.

उपार्हति, प्रार्हति, उपार्धति.

वा सुयापिशलेः ॥ ९२ ॥

Nach Āpiçali's Meinung nicht nothwendig, wenn das mit ऋ anlautende Verbum ein Denominativ ist.

उपर्वभीयति oder उपार्धभीयति.

ओतो ऽमृशसोः ॥ ९३ ॥

Für ओ eines Nominalstammes + अ der Accusativendungen अम् und अस् wird आ allein substituiert.

गाम्, गाम्, द्याम्, द्यास्. ओतो ist आ + ओतो.

एङि पररूपम् ॥ ९४ ॥

Für das अ oder आ einer Präposition + य oder ओ eines Verbums wird der zweite Vocal allein substituiert.

उपेयति, प्रेयति, उपोषति, प्रोषति.

ओमाङोश्च ॥ ९५ ॥

Auch für अ oder आ + ओ in ओम्, oder + Vocal, der die Präposition आ enthält.

का ओम् und या ओम् ergeben कोम् und योम्, अद्य und तदा + ओढा — अद्योढा und तदोढा, अद्य + अर्थात् (= आ ऋयात्) — अद्यर्थात्.

उस्यपदान्तात् ॥ ९६ ॥

Auch für ein nicht am Ende eines Wortes stehendes (अ oder) आ + उ von उम् (d. i. vor der Personalendung उम्).

अटुम्, अयुम्, भिन्दुम्, छिन्दुम्. Zum Verständniss der Formen des Potentials s. zu 3, 4, 103. Da उम् nicht unter den Personalendungen aufgeführt wird, nur ein Substitut für कि ist (s. 3, 4, 82), kennzeichnet es Pāṇini dadurch, dass er अपदान्तात् hinzufügt. Dieses braucht er ausserdem für das folgende Sūtra.

अतो गुणे ॥ ९७ ॥

Für kurzes अ, das nicht am Ende eines Wortes steht, + Guṇa wird dieser Guṇa allein substituiert.

Der Präsensstamm पच + अन्ति oder य ergibt पचन्ति und पचे.

अव्यक्तानुकरणस्यात इतौ ॥ ९८ ॥

Für अत् einer Schallnachahmung + इ von इति wird इ allein substituiert.

पटत् + इति gibt पटिति, ऋत् + इति — ऋटिति.

नाम्नेडितस्यान्यस्य तु वा ॥ ९९ ॥

Wird die Schallnachahmung verdoppelt, so findet diese Substitution nicht statt, jedoch kann für das auslautende त् + इ in इति इ allein substituiert werden.

पटत्पटिति oder पटत्पटिति; dieses letztere ist aus पटत्पट + इति entstanden.

(नित्यमाप्नेडिते डाचि ॥ १०० ॥)

Folgt auf eine solche verdoppelte Schallnachahmung das Suffix आ, welches den Abfall des letzten अत् bewirkt, so wird für das auslautende त् des ersten Theils und für den anlautenden Consonanten des zweiten Theils dieser letztere allein substituiert.

पटपटा und दमदमा करोति. Vgl. 5, 4, 57. Das Sūtra, welches in einigen Hdsehrr. fehlt, ist ursprünglich ein Vārttika.

6, 1, 72. 84.

अकः सवर्णे दीर्घः ॥ १०१ ॥

Wenn auf einen einfachen Vocal ein homogener Vocal folgt, wird für beide die entsprechende Länge allein substituiert.

दण्डायम्, दधीन्द्रः, मधूदके, होतृशयः.

प्रथमयोः पूर्वसवर्णः ॥ १०२ ॥

Für den einfachen Vocal eines Stammes und für den Vocal der Casusendungen des Nominativs und Accusativs in allen Zahlen wird die dem ersten Vocal entsprechende Länge allein substituiert.

वृत्ताः, अग्नी, वायू, कुमारोः, धेनुः, मातुः. Die Accusative Pl. m. werden im folgenden Sūtra besprochen; die Ausnahmen folgen später.

तस्माच्छसो नः पुंसि ॥ १०३ ॥

Nach einer solchen Länge wird für das स् der Accusativendung अस् im Masculinum न् substituiert.

वृत्तान्, अग्नीन्, वायून्, कर्तृन्.

नादिचि ॥ १०४ ॥

Eine solche Länge wird nicht für अ oder आ + einem folgenden Vocal (mit Ausnahme von अ) der Casusendungen des Nominativs und Accusativs substituiert.

वृद्धां, खट्वे, कुण्डे. Vgl. 6, 1, 87 fg.

दीर्घाज्जसि च ॥ १०५ ॥

Auch nicht für eine Länge + einem im vorigen Sūtra erwähnten nachfolgenden Vocal oder + अ der Endung अस् des Nomin. Pl.

कुमार्योः, कुमार्यः, ब्रह्मवन्त्र्योः, वन्त्र्यः.

वा इन्दसि ॥ १०६ ॥

Im Veda kann in diesen Casus die Länge allein für beide Vocale substituiert werden.

मारुतोः und मारुत्यः, पिण्डोः und पिण्ड्यः, वाराहो und वाराह्योः, उपानहो und उपानह्योः.

अमि पूर्वः ॥ १०७ ॥

Für einen einfachen Vocal und das अ der Casusendung अस् wird der erste Vocal allein substituiert.

वृद्धम्, अग्निम्, वायुम्, दुर्गाम्, गौरीम्, वधूम्.

संप्रसारणाच्च ॥ १०८ ॥

Auch für einen vocalisirten Halbvocal und einen folgenden Vocal wird jener Vocal allein substituiert.

इअष्ट gibt इष्ट, उअप्त — उप्त, एअहीत — एहीत.

एङः पदान्तादति ॥ १०९ ॥

Für ein am Ende eines Wortes stehendes ए und ओ und ein folgendes अ werden ए und ओ allein substituiert.

अग्ने ऽत्र, वायो ऽत्र.

ङसिङसोश्च ॥ ११० ॥

Dieselbe Substitution findet auch für ए und ओ und das nachfolgende अ der Endung अस् des Abl. und Gen. Sg. statt.

अग्ने und वायो + अस् geben अग्नेस् und वायोस्. Zum Guna vgl. 7, 3, 111.

चत उत् ॥ १११ ॥

† 6, 1, 84.

Für च und ein solches अ wird उ (d. i. उर् nach 1, 1, 51) allein substituiert.

होतुर्स् und mit Abfall des स् nach 8, 2, 74 होतुर्.

ख्यन्यात्परस्य ॥ ११२ ॥

Nach सखि und पति wird für das अ der beiden genannten Casusendungen उ substituiert, wenn für das इ der beiden Stämme य eintritt.

सख्युस्, पत्युस्, aber अतिसखेस् und अश्वपतेस्.

अतो रोःप्लुतादप्लुते ॥ ११३ ॥

Für ein aus स् entstandenes र् wird उ substituiert, wenn ein अ, das nicht pluta ist, vorangeht und folgt.

Aus दृक्षस् wird nach 8, 2, 66 दृक्षर्, das für dieses र् eingetretene उ gibt mit dem vorangehenden अ nach 6, 1, 87 ओ, und ओ + अ nach 6, 1, 109 wieder ओ; so erhalten wir दृक्षो ऽत्र. In den folgenden Beispielen dagegen geht das र् nicht in उ über: एहि सुसोता३ अत्र छाहि (vgl. 8, 2, 84) und तिष्ठतु पय आ३ग्निदत्त (vgl. 8, 2, 86).

हशि च ॥ ११४ ॥

Für ein solches aus स् entstandenes र् wird nach अ auch vor tönenden Consonanten उ substituiert.

पुरुषो याति, हसति, ददाति u. s. w.

नान्तःपादमव्यपरे ॥ ११५ ॥

Ein auslautendes ए und ओ und ein nachfolgendes अ unterliegen im Veda innerhalb eines Stollens nicht der Regel 6, 1, 109, es sei denn, dass व् oder य auf das अ folgen.

6, 1, 72.

So lautet das Sûtra bei Kâtjâjana und Patanğali und so wird es auch erklärt; die Handschriften und Kâçikâ lesen प्रकृत्यान्तः°. Patanğali gibt folgende Beispiele: सुजाते अश्वमून्ते (RV. 5, 79, 1), अध्वर्यो अद्रिभिः सुतम् (RV. 9, 51, 1) und शुक्रं ते अन्यत् (RV. 6, 58, 1). Als Gegenbeispiele führt Kâç. an: ते ज्वदन् (RV. 10, 109, 1) und ते ज्यस्मयम् (nicht im RV.).

अध्यादवद्यादवक्रमुरव्रतायमवन्ववस्युषु च ॥ ११६ ॥

अध्यात् u. s. w. machen jedoch eine Ausnahme.

अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अध्यात् (nicht im RV.), मित्रमहो अवद्यात् (RV. 4, 4, 15), माश्वामसो अव क्रमुः (RV. 7, 32, 27), ते नो अव्रताः (nicht im RV., dagegen सीदन्तो अव्रतम् 6, 14, 3, संदहन्तो अव्रतान् 9, 73, 5, कर्ते अव्रतान् 9, 73, 8), शतधारी अयं मणिः (nicht im RV.), ते नो अवन्तु पितरः (nicht im RV., wo überhaupt das अ von अवन्तु nach स und ओ stets abfällt), कुशिकासो अवस्यवः (RV. 3, 42, 9).

यजुष्युरः ॥ ११७ ॥

Im Jâgurveda erhält sich ein अ nach उरस् (उरो).

उरो अन्तरिक्ष (Kâç. अन्तरिक्षम्) VS. 4, 7. Ausserdem führt Kâç. noch उरोअन्तरिक्षात्सजुः an, aber VS. 6, 11 wird उरोअन्तरिक्षात्सजुः gelesen. Im Sûtra sollen Einige उरो lesen.

आपो जुषाणो वृष्णो वर्षिष्ठे ऽम्ब्रेअम्बाले ऽम्बिकेपूर्वे ॥ ११८ ॥

In demselben Veda erhält sich ein अ auch nach आपो, जुषाणो, वृष्णो, वर्षिष्ठे und in und nach अम्ब्रे अम्बाले, wenn diese vor अम्बिके stehen.

आपो अस्मान्मातरः गुन्धयन्तु VS. 4, 2, जुषाणो अपुराज्यस्य 5, 35, वृष्णो अंगुभ्यां गभस्तिपूतः (गभस्तिभिः Kâç.) 7, 1, वर्षिष्ठे अधि नाके (वर्षिष्ठे अधि VS. 1, 22; dagegen वर्षिष्ठे अधि TS. 1, 1, 8, 1. 4, 43, 2. 5, 5, 4), अम्ब्रे अम्बाले अम्बिके (VS. 23, 18 hat अम्ब्रे अम्बिके अम्बालिके und TS. 7, 4, 19, 1 wie TBr. 3, 9, 6, 3 अम्ब्रे अम्बाल्याम्बिके). Ich habe अम्बिकेपूर्वे nach der Kâç. wiedergegeben, nach Pânini's Sprachgebrauch bedeutet es „wenn अम्बिके ihnen vorangeht“. Im Sûtra lesen Einige अम्ब्रेअम्बाले.

अङ्ग इत्यादौ च ॥ ११९ ॥

Ebendasselbst erhält sich das अ von अङ्गे auch nach अङ्गे.

ऐन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दीध्यत् und ऐन्द्र उदानो अङ्गे अङ्गे निधीतः VS. 6, 20.

अनुदात्ते च कुधपरे ॥ १२० ॥

In demselben Veda auch ein unbetontes अ, wenn ein Guttural oder ध darauf folgt.

अयं सो अग्निः (VS. 12, 47), अयं सो अध्वर्यैः; aber अधो ज्ये und यो ज्यमग्निः सहस्रियः.

अवपथासि च ॥ १२१ ॥

Desgleichen das अ von अवपथास्.

त्री रुद्रेभ्यो अवपथाः.

सर्वत्र विभाषा गोः ॥ १२२ ॥

Nach गो kann ein अ sich erhalten sowohl im Veda als auch in der Umgangssprache.

गोअयम् oder गोऽयम्, अपशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः, पशवो गोऽश्वः.

अवङ् स्फोटायनस्य ॥ १२३ ॥

Nach Sphoṭājana's Meinung wird für das ओ von गो vor einem Vocal अव substituiert.

गवायम्, गवाजिनम्, गवोद्गम्, गवोदनम्.

इन्द्रे च ॥ १२४ ॥

Auch vor इन्द्र findet diese Substitution statt.

गवेन्द्रः. Einige fügen am Ende des Sūtra नित्यम् hinzu; vgl. das folgende Sūtra.

प्लुतप्रगृह्या अचि नित्यम् ॥ १२५ ॥

Pluta (s. 8, 2, 82 fgg.) and praghja (s. 1, 1, 11 fgg.) genannte Vocale bleiben vor einem folgenden Vocal gleich diesem unverändert.

यज्ञदत्ता इदमा नय, अग्नी इति, वायु इति, माले इति. नित्यम् fehlt hier und da; vgl. das vorangehende Sūtra.

आङो ऽनुनासिकच्छन्दसि ॥ १२६ ॥

Für das Adverb आ wird im Veda आँ vor einem Vocal substituiert.

अभ आँ अपः (RV. 5, 48, 1), गभीर आँ उपपुत्रे जिघांसतः (RV. 8, 67, 11).

इको ऽसवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च ॥ १२७ ॥

Nach Śākalja's Meinung bleibt ein einfacher Vocal mit Ausnahme des अ vor einem ihm nicht homogenen Vocal unverändert, wird aber verkürzt, wenn er lang ist.

दधि अत्र, मधु अत्र, कुमारि अत्र.

ऋत्यकः ॥ १२८ ॥

Vor ऋ bleibt nach desselben Grammatikers Meinung jeder einfache Vocal unverändert, wird jedoch verkürzt, wenn er lang ist.

खट्व ऋयः, माल ऋयः, होतु ऋयः.

अभुतवदुपस्थिते ॥ १२९ ॥

Vor einem इति im Padapāṭha wird ein pluta-Vocal wie ein gewöhnlicher behandelt.

मुश्लोका इति gibt मुश्लोकेति. Ausnahme zu 6, 1, 125.

6, 1, 72.

ई३ चाक्रवर्मणस्य ॥ १३० ॥

Nach K'ākṛavarma's Meinung kann ई३ wie ein gewöhnliches इ behandelt werden.

चिनु हीदम् oder चिनु ही३ इदम्.

दिव उत् ॥ १३१ ॥

Für den Auslaut des Stammes दिव् wird उ substituiert, wenn der Stamm Pada heisst (s. 1, 4, 14 fgg.).

दुक्काम, विमलदु दिनम्, द्युमत्, द्युभ्याम्, द्युभिः.

एतत्तदोः सुलोपो ऽकोरनञ्समासे हलि ॥ १३२ ॥

Nach एतद् und तद् fällt vor einem Consonanten die Casusendung स् ab, wenn sie nicht mit क् versehen sind (vgl. 5, 3, 71) und nicht mit der Negation componirt sind.

एष und स ददाति oder भुङ्क्ते, aber एषको, अनेपो, सको und असो ददाति.

स्यञ्छन्दसि बहुलम् ॥ १३३ ॥

Im Veda verliert स्यस् häufig die Casusendung.

उत स्य वाजी त्रिपणिं तुरगयति RV. 4, 40, 4. एष स्य ते मधुमो इन्द्र सोमः 9, 87, 4. यत्र स्यो नि पतेत्.

सो ऽचि लोपे चेत्पादपूरणम् ॥ १३४ ॥

Die Casusendung von सस् fällt vor einem Vocal ab, wenn durch diesen Abfall der Stollen metrisch vollständig wird.

सेदु राजा वयति चर्यणीनाम् RV. 1, 32, 15. सौषधीरनु रुध्यसे 8, 43, 9.

सुट् कात् पूर्वः ॥ १३५ ॥

Bis 6, 1, 157 incl. ist zu ergänzen: „vor क् wird स् hinzugefügt“.

(अङ्भ्यासव्यवाये ऽपि) ॥ १३६ ॥

Dieses स् wird vor क् hinzugefügt, auch wenn das Augment und die Reduplication dazwischentreten (d. i. zwischen Präposition und Verbum).

समस्करोत्, समस्कार्षात्, सं चस्कार u. s. w. Das Sūtra ist aus zwei Vārttika gebildet worden.

संपर्युपेभ्यः करोतौ भूषणे ॥ १३७ ॥

Dieses स् tritt an क्, करोति nach सम्, परि und उप in der Bedeutung „schmücken“.

संस्कर्तुम्, परिष्कर्तुम्, उपस्कर्तुम्.

समवाये च ॥ १३८ ॥

Auch in der Bedeutung „zusammenthun“.

तत्र नः संस्कृतम्, परिष्कृतम् und उपस्कृतम्.

उपात्प्रतियल्लवैकृतवाक्याध्याहारेषु ॥ १३९ ॥

Nach उप wird स an कृ, करोति hinzugefügt in den Bedeutungen „für Etwas sorgen, zubereiten und einen Satz ergänzen“.

यधोदकस्य उप स्फुरते, उपस्कृतं भुङ्क्ते, उपस्कृतं जल्पति oder अधीते.

किरतौ लवने ॥ १४० ॥

An कृ, किरति wird स nach उप hinzugefügt, wenn von Spalten die Rede geht.
उपस्कारं (= विनिष्पन्न) लुनन्ति.

हिंसायां प्रतेश्च ॥ १४१ ॥

In der Bedeutung „ein Leid anthun“ auch nach प्रति.

उपस्कीर्णं und प्रतिस्कीर्णं हन्त (हं Kāçikā) ते वृषल भूयात् = तथा ते वृषल विज्ञेयो भूया-
द्यथा हिंसामनु बध्नाति.

अपाच्चतुष्पाच्छकुनिध्वालेखने ॥ १४२ ॥

Nach अप, wenn vom Scharren vierfüssiger Thiere und Vögel die Rede geht.

अप स्फुरते वृषभो वृष्टः, अप स्फुरते श्वाश्वयार्थः, अप स्फुरते कुक्कुटो भक्ष्यार्थः.

कुस्तुम्बुरुणि जातौ ॥ १४३ ॥

कुस्तुम्बुरु mit vorgesetztem स ist ein Gattungsbegriff (Koriander).

अपरस्पराः क्रियासातत्ये ॥ १४४ ॥

अपरस्पराः wird gesagt, wenn von einer ununterbrochenen Thätigkeit die Rede ist.

अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति = संततमविच्छेदेन गच्छन्ति.

गोष्यदं सेवितासेवितप्रमाणेषु ॥ १४५ ॥

गोष्यद mit vorgesetztem स wird gebraucht, wenn von einem Besuchen oder Nichtbesuchen (eines Ortes von Kühen) und von einem Maasse die Rede ist.

गोष्यदो देशः = गोभिः सेवितो देशः, अगोष्यदान्यरण्यानि, गोष्यदमात्रं क्षेत्रम्, गोष्यदपूरं
वृष्टो देवः.

आस्पदं प्रतिष्ठायाम् ॥ १४६ ॥

आस्पद mit vorgesetztem स bedeutet „Stätte“.

आश्चर्यमनित्ये ॥ १४७ ॥

आश्चर्य mit vorgesetztem स bezeichnet etwas Ungewöhnliches.

Im Mahābhāṣya steht dieses Sūtra nach 150.

6, 1, 72. 135.

वर्चस्के ऽवस्करः ॥ १४८ ॥

अवस्कर mit vorgesetztem स bedeutet „stercus“.

अपस्करो रथाङ्गम् ॥ १४९ ॥

अपस्करो ist ein Theil des Wagens.

विष्किरः शकुनिर्वा ॥ १५० ॥

In विष्किर „eine Vogelart“ ist das स nicht nothwendig.

Diese Art von Vögeln heisst auch विकिर. Alle schreiben शकुनिर्विकिरो वा, aber die Einschaltung geht auf ein Vārttika zurück.

ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदे मन्त्रे ॥ १५१ ॥

In einem Mantra wird an चन्द्र ein स angesetzt, wenn eine Kürze im Compositum vorangeht.

मुश्चन्द्र.

प्रतिष्कशश्च कशेः ॥ १५२ ॥

In प्रतिष्कश ist स an die Wurzel कश् getreten.

प्रस्कण्वहरिश्चन्द्रावृषी ॥ १५३ ॥

प्रस्कण्व und हरिश्चन्द्र sind Rshi-Namen.

मस्करमस्करिणौ वेणुपरिव्राजकयोः ॥ १५४ ॥

मस्कर bedeutet „Bambus“ und मस्करिन् „Bettelmönch“.

कास्तीराजस्तुन्दे नगरे ॥ १५५ ॥

कास्तीर und अजस्तुन्द sind Städtenamen.

कारस्करो वृक्षः ॥ १५६ ॥

कारस्कर bezeichnet eine Pflanze.

†6, 1, 72.
135.**पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् ॥ १५७ ॥**

Hierher gehören auch पारस्कर u. s. w. als Namen.

अनुदात्तं पदमेकवर्जम् ॥ १५८ ॥

Ein Wort ist mit Ausnahme einer Silbe unbetont (d. i. in einem Worte ist nur eine Silbe betont).

कर्षात्वतो घञो ऽन्त उदात्तः ॥ १५९ ॥

Ein mit dem krt-Suffix लृप्त gebildeter Stamm hat den Acut auf der Endsilbe, wenn er von कृप्, कर्षति gebildet ist oder ein आ enthält.

कर्षेः, पार्केः, त्यागेः, रागेः, दायैः, धायैः. Ausnahme zu 6, 1, 197.

उञ्छादीनां च ॥ १६० ॥

Auch उञ्छ u. s. w. haben den Acut auf der letzten Silbe.

उञ्छः u. s. w. Bildet eine Ausnahme zu verschiedenen Regeln.

अनुदात्तस्य च यचोदात्तलोपः ॥ १६१ ॥

Auch ein unbetonter Vocal erhält den Acut, wenn ein mit dem Acut versehener davor abfällt.

कुमारं + ई ergibt कुमारै, पथिन् + Casusendungen आ und ए ergibt पथौ und पथे, कुमुदं, नडं und वेतसं + मत् (अतुप्) ergeben कुमुद्वेत्, नड्वेत् und वेतस्वेत्.

धातोः ॥ १६२ ॥

Eine Wurzel hat auf der Endsilbe den Acut.

पैचति, पैठति, यैति, ऊगौति, गोपार्येति (vgl. 3, 1, 28. 32).

चितः ॥ १६३ ॥

Auch was ein stummes च enthält.

भङ्गुरं, भासुरं, मेदुरं sind nach 3, 2 161 mit dem Suffix घुरच् gebildet. कुण्डिनोः, weil dieses 2, 4, 70 कुण्डिनच् bezeichnet wird. Vgl. noch 5, 3, 68. 71.

तद्धितस्य ॥ १६४ ॥

Auch ein Stamm, der mit einem taddhita-Suffix gebildet ist, das ein stummes च hat.

काञ्जायनोः, das nach 4, 1, 98 das Suffix क्कञ् enthält. Da च nur diese eine Function hat, wird bei क्कञ् durch unser Sûtra für das stumme ज्ञ, das noch eine andere Function hat (s. 7, 2, 117), die 6, 1, 197 gegebene Regel aufgehoben. Bei einsilbigen Suffixen, deren Betonung sich schon durch 3, 1, 3 ergeben würde, dient das च nur zur besonderen Kennzeichnung dieser Suffixe.

कितः ॥ १६५ ॥

Auch ein mit einem taddhita-Suffix, das ein stummes क् enthält, gebildeter Stamm.

नाडायनं, das nach 4, 1, 99 mit dem Suffix फक् gebildet ist.

तिसृभ्यो जसः ॥ १६६ ॥

Auch der Nominativ Pl. von तिसृ hat den Acut auf der letzten Silbe.

तिस्रैस्तिष्ठन्ति. Nach 8, 2, 4 müsste die Endsilbe den svarita haben.

चतुरः शसि ॥ १६७ ॥

Von चतुर् hat der Accusativ Pl. den Acut auf der Endsilbe.

चतुरैः पश्य.

सावेकाचस्तृतीयादिर्विभक्तिः ॥ १६८ ॥

Die Endungen des Instrumentals und der darauf folgenden Casus haben den Acut, wenn der Stamm im Locativ Pl. einsilbig ist.

वाचा, वाभ्याम्, वाग्भिः, वाग्यैः, यातो, यात्र्योम्, यात्रिभिः.

अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्यतरस्यामनित्यसमासे ॥ १६९ ॥

Dieselben Casusendungen können den Acut haben, wenn das einsilbige Wort am Ende eines Compositums steht und hier den Acut hat, vorausgesetzt, dass dieses Compositum ein leicht auflösbares ist.

परमयोच्चा oder वाचा, वाचे oder वाचै. Dieses Compositum ist nach 6, 1, 223 oxytonirt. Dagegen nur अग्निचित्ता und सोमसुता, weil diese fest componirt sind.

अञ्चेच्छन्दस्यसर्वनामस्थानम् ॥ १७० ॥

Im Veda haben die auf अञ् auslautenden Stämme den Acut nicht nur auf diesen Casusendungen, sondern auch auf der des Acc. Pl.

दधीचैस् Gen. Sg., दधीचै Dat. u. s. w.

ऊडिदंपदाद्यप्पुमैद्युभ्यः ॥ १७१ ॥

Dieselben Casusendungen haben den Acut auch nach den auf वाह् auslautenden Stämmen, nach इदम्, nach पद् u. s. w. bis निश् (s. 6, 1, 63), nach अप्, पुंस, रे und दिव्.

प्रष्टाहैः, होहैः, आभ्याम्, एभिः (vgl. 2, 4, 32); पदैः, दतैः; अपैः, अत्रिभिः, अत्र्यैः; पुंसैः, पुम्योम्, पुम्यैः, पुंसौ, पुंसै; रायैः, राभ्याम्, राभिः; दिव्यैः, दिव्यौ, दिव्यै. Ueber den Accent von दिव् in andern Casus wird 6, 1, 183 eine besondere Regel gegeben. ऊङ् ist ऊङ्; vgl. 6, 1, 89.

अष्टनो दीर्घात् ॥ १७२ ॥

Eine Casusendung hat nach अष्टन् den Acut, wenn dieses davor in der Form अष्टा erscheint.

अष्टाभिः, अष्टाभ्यैः, अष्टासु.

शतुरनुमो नद्यजादी ॥ १७३ ॥

Nach einem oxytonirten Participium auf अत् haben das Femininsuffix ई und die vocalisch anlautenden Casusendungen (mit Ausnahme der starken Casus) den Acut, wenn das Suffix nicht das Augment न् erhält (nicht अन्त् ist).

तुदती, लुनती, तुदता, लुनता; aber तुदन्ती und तुदन्त्याम्.

उदात्तयणो हल्पूर्वात् ॥ ११४ ॥

Dieselben Endungen erhalten den Acut, wenn für den betonten auslautenden Vocal eines Stammes der entsprechende Halbvocal substituiert worden ist, und diesem ein Consonant vorangeht.

कर्त्रा und कर्त्रो von कर्तृ, प्रलवित्रो und प्रलवित्रो von प्रलवितृ; aber कर्त्रा und कर्त्रो von कर्तृ und बहुतितवा nach 8, 2, 4 von बहुतितउ Adj. f.

नीङ्धात्वोः ॥ ११५ ॥

Nicht aber, wenn dieser Vocal das Femininsuffix ऊ oder der Auslaut einer Wurzel ist.

ब्रह्मयन्ध्या und यन्ध्वे von यन्ध्वे, खलप्या und प्ये von खलप्ये. Der svarita nach 8, 2, 4.

ह्रस्वनुङ्भ्यां मतुप् ॥ ११६ ॥

Das sonst unbetonte मतुप् (वृत्) erhält den Acut, wenn ein oxytonirter Stamm auf eine Kürze auslautet oder das Suffix nach ihm das Augment न् (s. 8, 2, 16) erhält.

अग्निमेत्, वायुमेत्, कर्तृमेत् (von कर्तृ), अक्षमेत्, शीर्षमेत्.

नामन्यतरस्याम् ॥ ११७ ॥

Nach oxytonirten Stämmen, die auf eine Kürze auslauten, kann die Genetivendung नाम् den Acut erhalten.

अग्नीनाम् oder अग्नीनाम्, वायूनाम् oder वायूनाम्, कर्तृणाम् oder कर्तृणाम्. Vgl. 7, 1, 54.

ङ्चाञ्छन्दसि बहुलम् ॥ ११८ ॥

Im Veda hat diese Casusendung nach dem Femininsuffix ई öfters den Acut.

अभिभज्जतीनाम्, वक्ष्मीनाम्; aber auch जयन्तीनाम्, नदीनाम्.

षट्त्रिचतुर्भ्यो हलादिः ॥ ११९ ॥

Nach den shash genannten Zahlwörtern (s. 1, 1, 24) sowie nach त्रि und चतुर् hat eine consonantisch anlautende Casusendung den Acut.

षष्ठां, षष्ठीः, षष्ठ्यैः, पञ्चानाम्, सप्तानाम्, त्रयाणाम्, त्रिभिः, त्रिभ्यः; चतुर्णाम्. Vgl. 7, 1, 55.

भ्रल्युपोत्तमम् ॥ १२० ॥

In den drei- und mehrsilbigen Formen dieser Zahlwörter hat vor den mit भ् und स् (प्) anlautenden Casusendungen die vorletzte Silbe den Acut.

पञ्चभिः, सप्तभिः, तिस्रभिः, चतुर्भिः, चतस्रभिः, चतस्रेषु.

विभाषा भाषायाम् ॥ १८१ ॥

In der Umgangssprache nicht nothwendig.

Hier kann der Acut nach der vorangehenden Regel (6, 1, 179) auch auf der Casusendung stehen.

न गोश्वन्साववर्णराडङ्कुङ्कृञ् ॥ १८२ ॥

Die 6, 1, 168 gegebene Regel findet keine Anwendung bei गो und श्वन्, bei einsilbigen Stämmen, die im Nomin. Sg. अ oder आ vor der Casusendung haben, bei राज्, bei den auf अञ्च् auslautenden Stämmen, sowie bei कृञ्च् und कृत्.

गोवा, गोवे, गोभ्याम्; शुना, शुने, श्वभ्याम्; यैभ्यः, तैभ्यः, कैभ्यः; राजा, राजे; प्रौञ्चा, प्रौङ्भ्याम्; कृञ्च्वा, कृञ्चवे; कैता, कैते. Nach der Kāçikā wird hiermit auch die Regel 6, 1, 169 aufgehoben: सुगुना, सुगुवे, सुगुभ्याम्; परमशुना, शुने, श्वभ्याम्; परमकैता. Es wird im Sūtra auch गोश्वन्साव^१ geschrieben.

दिवो ऋल् ॥ १८३ ॥

Nach दिव् ist eine mit भ् und स् (ष्) anlautende Casusendung unbetont.

द्वैभ्याम्, द्वैभिः, द्वैषु. Ausnahme zu 6, 1, 171.

नृ चान्यतरस्याम् ॥ १८४ ॥

Nach नृ können diese Casusendungen unbetont sein.

नृभ्याम् oder नृभ्याम्, नृभिः oder नृभिः, नृभ्यः oder नृभ्यः, नृषु oder नृषु.

तित् स्वरितम् ॥ १८५ ॥

Was त् zum stummen Laute hat, ist ein Perispomenon.

चिकोर्ष्यं, जिहोर्ष्यं mit Suffix यत् nach 3, 1, 97. कार्यं, हार्यं mit Suffix ग्यत् nach 3, 1, 124.

Die Ausnahmen geben 6, 1, 213 fg.

तास्यनुदात्तेऽङिददुपदेशल्लसार्वधातुकमनुदात्तमङिङोः ॥ १८६ ॥

Die Personalendungen und ihre Substitute (s. 3, 2, 124—126) sind, wenn sie sārva dhātuka heißen (s. 3, 4, 113 fgg.), unbetont nach dem Charakter des periphrastischen Futurums, nach Wurzeln, die im Dhātupāṭha einen unbetonten Vocal oder ein ङ् (jedoch mit Ausnahme von दृ und इ Med.) zum stummen Laute haben, sowie nach einem im grammatischen Unterrichtssystem auf अ auslautenden Tempusstamm.

कतो, कतोरं, कतोरः (s. zu 2, 4, 85); आस्ते, वस्ते; मृते, शृते, ऐवमान; ऐवतः, तुष्टैतः; दैव्यतः, वैजमान, दास्यैतः, पच्यैष्ये; aber हुतं und यदधीतं. Ausnahme zu 3, 1, 3.

आदिः सिचो ऽन्यतरस्याम् ॥ १८७ ॥

Im स- Aorist kann die erste Silbe den Acut haben.

मा हि काष्ठाम् oder काष्ठाम्, मा हि लौविष्टाम् oder लौविष्टाम्. Da der Charakter स् dieses Aorists ein stummes च् hat, erhält das vorangehende Augment इ nach 6, 1, 163 den Acut. Die augmentirten Formen haben nach 6, 4, 71 fg. den Acut auf dem Augment. Gleichfalls Ausnahme zu 3, 1, 3.

स्वपादिहिंसामच्यनिटि ॥ १८८ ॥

Desgleichen bei स्वप् u. s. w. und bei हिंस् vor den 6, 1, 186 genannten Suffixen, wenn sie vocalisch anlauten, aber nicht, wenn dieser Vocal das Augment इ ist.

स्वपन्ति oder स्वर्पन्ति, श्वसन्ति oder श्वसन्ति; हिंसन्ति oder हिंसन्ति; dagegen स्वपिते; und श्वसिते.

अभ्यस्तानामादिः ॥ १८९ ॥

Bei reduplicirten Verben hat vor denselben Endungen die erste Silbe den Acut.

ददति, ददतु, दधति, दधतु, जैदति, जैदतु, जौयति, जौयतु; dagegen जचिते.

अनुदात्ते च ॥ १९० ॥

Auch vor den unbetonten Endungen der drei Personen im Sg.

ददति, जैदति, दधति, जैदति, मिमीते.

सर्वस्य सुपि ॥ १९१ ॥

सर्वं hat vor den Casusendungen den Acut auf der ersten Silbe.

सर्वः, सर्वैः, सर्वे; aber सर्वेतर, सर्वेतम.

भीहीभृहुमदजनधनदरिद्राजागरां प्रत्ययात्पूर्वं पिति ॥ १९२ ॥

In भी, ही, भृ, हु, मद, जन्, धन्, दरिद्रा und जागृ hat vor den unbetonten Endungen der drei Personen im Sg. die diesen vorangehende Silbe den Acut.

बिभेति, जिह्वति, बिभेति, जुह्वति, ममन्तु, जजन्तु, दधन्तु, दरिद्राति, जागृति. Ausnahme zu 6, 1, 190.

लिति ॥ १९३ ॥

Was ein Suffix mit stummem ल् enthält, hat den Acut auf der diesem Suffix unmittelbar vorangehenden Silbe.

चिकीर्षक und जिह्वीर्षक mit dem Suffix श्चुल् nach 3, 1, 133. भोरिकीर्षक und गेयुकारिभक्त mit den Suffixen विधल् und भक्तल् nach 4, 2, 54.

आदिर्णमुल्यन्यतरस्याम् ॥ १९४ ॥

Vor dem Absolutivsuffix -त्त्रम् kann auch die erste Silbe betont werden.

लौल्यम् oder लौल्यम्. Die Regel betrifft selbstverständlich nur mehr als zweisilbige Absolutive.

अचः कर्तृयकि ॥ १९५ ॥

Vocalisch auslautende Wurzeln können vor dem Suffix des Passivs $-य$ den Acut auf der ersten Silbe haben, wenn das Verbum reflexive Bedeutung hat.

लूयते oder लूयते केदारः स्वयमेव, eben so स्तौरियते oder स्तौरियते. Auch जन्, सन् und खन् werden dieser Regel unterworfen, wenn sie nach 6, 4, 43 in der Form जायते, सायते und खायते erscheinen.

थलि च सेटीङन्तो वा ॥ १९६ ॥

Vor der Endung $-ल्य$ der 2. Sg. Perf. kann, wenn diese Endung das Augment इ hat, die erste Silbe, dieses इ oder die Personalendung den Acut haben.

Da auch das stumme ल् seine Wirkung nicht einbüsst, kann z. B. लुलविथ auf jeder beliebigen Silbe betont werden.

ञिनत्यादिर्नित्यम् ॥ १९७ ॥

Was ein Suffix mit stummem ञ् oder न् enthält, hat den Acut stets auf der ersten Silbe.

गौर्यं mit यञ् nach 4, 1, 105. वासुदेवक und अर्जुनक mit कन् nach 4, 3, 98.

आमन्वितस्य च ॥ १९८ ॥

Desgleichen ein Vocativ.

पथिमथोः सर्वनामस्थाने ॥ १९९ ॥

पथिन् und मथिन् haben in den starken Casus den Acut auf der ersten Silbe.

पेन्याः, पेन्यानां, पेन्यानः; मेन्याः, मेन्यानां, मेन्यानः.

अन्तश्च तवै युगपत् ॥ २०० ॥

Die Infinitive auf तवै haben den Acut auf der ersten und auf der letzten Silbe zugleich.

कैतव्य, हतैवै.

क्षयो निवासे ॥ २०१ ॥

क्षय hat den Acut auf der ersten Silbe in der Bedeutung „Wohnung, Haus“.

क्षये जाग्रहि प्रपश्यन्, aber क्षयौ वर्तते दस्यूनाम्.

जयः करणम् ॥ २०२ ॥

जय in der Bedeutung „wodurch man zum Siege gelangt“.

जयौ ऽश्वः, aber जयौ वर्तते ब्राह्मणानाम्.

वृषादीनां च ॥ २०३ ॥

Auch वृष u. s. w. haben den Acut auf der ersten Silbe.

संज्ञायामुपमानम् ॥ २०४ ॥

Auch das, womit Jemand verglichen wird, wenn es ein Name ist.

चञ्जा, वैधिका, खरकुटी, दासी. Vgl. 5, 3, 98.

निष्ठा च द्व्यजनात् ॥ २०५ ॥

Auch ein zweisilbiges Particip auf त in einem Namen, aber nicht, wenn die erste Silbe आ hat.

दैतः, गुप्तः, वैश्वः; aber चार्तः, आप्तः, रक्षितः.

शुष्कधृष्टौ ॥ २०६ ॥

Auch शुष्क und धृष्ट haben den Acut auf der ersten Silbe.

आशितः कर्ता ॥ २०७ ॥

Auch आशित in der Bedeutung „gegessen habend“.

रिक्ते विभाषा ॥ २०८ ॥

रिक्त kann auf beiderlei Weise betont werden.

जुष्टार्पिते च छन्दसि ॥ २०९ ॥

Desgleichen जुष्ट und अर्पित im Veda.

नित्यं मन्त्रे ॥ २१० ॥

In einem Mantra haben diese stets den Acut auf der ersten Silbe.

युष्मदस्मदोर्दसि ॥ २११ ॥

युष्मद् und अस्मद् haben im Genetiv Sg. den Acut auf der ersten Silbe.

तैव स्वम्, मैम स्वम्.

इयि च ॥ २१२ ॥

Auch im Dativ Sg. (इ).

तुभ्यम्, मैहम्.

यतो ऽनावः ॥ २१३ ॥

Was das Suffix यं enthält, hat, wenn es zweisilbig ist, den Acut auf der ersten Silbe; ausgenommen ist नाय.

चैय und जैय nach 3, 1, 97. कैयय und औयय nach 5, 1, 6. Dagegen चिकीर्ष्य, ललाट्य und नाय्य nach 6, 1, 185. Die Ergänzung „zweisilbig“ aus 6, 1, 205 ist wohl sehr künstlich, aber das Sūtra hätte sonst keinen Sinn.

ईवन्दवृशंसदुहां एयतः ॥ २१४ ॥

ईङ्, वन्द, वृ, शंस und दुह् haben den Acut auf der ersten Silbe, wenn sie mit ±य verbunden sind.

ईङ्ग, वैन्द्य, वौर्य, शैस्य, दौह्या. Ausnahme zu 6, 1, 185.

विभाषा वेखिवन्धानयोः ॥ २१५ ॥

वेणु und इन्धान haben nicht nothwendig den Acut auf der ersten Silbe.

वेणु oder वेणुः; इन्धान, इन्धान oder इन्धानै, je nachdem es शानच् oder चानश्च enthält.

त्यागरागहासकुहश्चठकुथानाम् ॥ २१६ ॥

Desgleichen त्याग u. s. w.

त्यागः oder त्यागैः, रागः oder रागैः, हासः oder हासैः, कुहः oder कुहैः, श्वठः oder श्वठैः, कुथः oder कुथैः. Kaç. "क्रथानाम्.

उपोत्तमं रिति ॥ २१७ ॥

Was ein Suffix mit stummem र् enthält, hat den Acut auf der vorletzten Silbe.

करणौय und हरणौय mit अनीयर् nach 3, 1, 96. पटुजातौय mit जातीयर् nach 5, 3, 69. Selbstverständlich sind diese Wörter hier und in den folgenden Sūtra mehr als zweisilbig.

चडचन्यतरस्याम् ॥ २१८ ॥

In einem mehr als zweisilbigen reduplicirten Aorist kann die vorletzte Silbe den Acut haben.

मा हि चीकरैताम् oder चीकरैताम्. Die augmentirten Formen haben nach 6, 4, 71 den Acut auf dem Augment.

मतोः पूर्वमात् संज्ञायां स्त्रियाम् ॥ २१९ ॥

Ein आ vor dem Suffix मत् hat den Acut, wenn das Wort ein Name weiblichen Geschlechts ist.

उदुम्बरौवती, पुष्करौवती, वीरखौवती, शरौवती. Vgl. 6, 3, 120.

अन्तो ऽवत्याः ॥ २२० ॥

Namen auf अवती haben den Acut auf der letzten Silbe.

अजिरवती, खदिरवती, हंसवती, कारगडवती.

ईवत्याः ॥ २२१ ॥

Desgleichen die auf ईवती.

अहीवती, कपीवती, मुनीवती.

चौ ॥ २२२ ॥

In den auf च्च ausgehenden Wörtern hat der Endvocal des vorangehenden Wortes den Acut in den schwächsten Casus (in denen nur च् übrigbleibt).

दधौचः, दधौचा, दधौचे; मधूचः, मधूचा, मधूचे. Vgl. 6, 1, 170. 2, 52 fg.

समासस्य ॥ २२३ ॥

Ein Compositum hat den Acut auf der letzten Silbe.

Die Ausnahmen folgen im nächsten Pāda.

॥ इति षष्ठस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

बहुव्रीहौ प्रकृत्या पूर्वपदम् ॥ १ ॥

In einem Bahuvrihi bewahrt das erste Glied seinen Accent.

कौण्टीतिरामङ्ग, ब्रह्मचारिपरिस्कन्द, स्रौतकपुत्र, अर्ध्यापकपुत्र, मनुष्यनाथ.

तत्पुरुषे तुल्यार्थतृतीयासप्तम्युपमानाव्ययद्वितीयाकृत्याः ॥ २ ॥

Auch in einem Tatpurusha, wenn das erste Glied 1) „gleich“ bedeutet, 2) als Instrumental, 3) als Locativ, 4) in der Bedeutung „wie dieses“, oder 6) als Accusativ aufzufassen ist, 5) ein Indeclinabile oder 7) ein Particip. fut. pass. ist.

Zu 1) तुल्यश्चेत, सदैग्लोहित, सदैशमहत्; vgl. 2, 1, 68. Zu 2) शङ्खलौखण्ड, किरिकाण; vgl. 2, 1, 30. Zu 3) अक्षैशोण्ड, पौनशोण्ड; vgl. 2, 1, 40. Zu 4) शस्त्रैश्यामा, कुमुदशयेना, हेमैगद्रदा, न्यषौधपरिमण्डला, दूर्वाकौण्डश्यामा; vgl. 2, 1, 55. Zu 6) मुहूर्तसुख, सर्वरात्रै-कल्याणी; vgl. 2, 1, 29. Zu 5) श्रैवात्मण, कुंवात्मण; vgl. 2, 2, 6. Zu 7) भोज्यलवण, पा-नीयशीत; vgl. 2, 1, 68.

वर्णो वर्णेष्वनेते ॥ ३ ॥

Auch eine Farbenbezeichnung vor einer anderen, aber nicht vor एत.

कण्ठसारङ्ग, लोहितसारङ्ग, कण्ठकल्माष, लोहितकल्माष; dagegen कण्ठैते und लोहितैते. Vgl. 2, 1, 69.

गाधलवणयोः प्रमाणे ॥ ४ ॥

Auch vor गाध und लवण, wenn der Tatpurusha ein Maass ausdrückt.

अरिरेत्रगाधमुदकम् „so tief wie ein Ruder“, गौलवणम् „so viel Salz, wie einer Kuh gegeben wird“.

दायाद्यं दायादे ॥ ५ ॥

Auch das die Erbschaft ausdrückende Wort vor दायाद.

विद्योदायाद, धेनदायाद.

प्रतिबन्धि चिरकृच्छ्रयोः ॥ ६ ॥

Vor चिर und कृच्छ्र ein Wort, welches das, was ein Hinderniss erfährt, angibt.

गेमनचिरम्, व्याहरेणचिरम्; गेमनकृच्छ्रम्, व्याहरेणकृच्छ्रम्.

पदे ऽपदेशे ॥ ७ ॥

Auch das Wort vor पद, wenn dieses „Vorwand“ bedeutet.

मूत्रपदेन, उच्चारणपदेन प्रस्थितः.

निवाते वातत्राणे ॥ ८ ॥

Auch vor निवात in der Bedeutung „Schutz gegen den Wind“.

कुटीरनिवातम् „eine Hütte als Schutz vor dem Winde“, शर्मनिवातम्, कुंडनिवातम् oder nach Andern कुण्डः; aber राजनिवातं वसति, सुखं मातृनिवातम्, da hier निवात = पासर्ग ist.

शरदे ऽनार्तवे ॥ ९ ॥

Auch vor शरद, wenn es eine andere Bedeutung als „herbstlich“ hat.

रंजुशरदमुदकम् „frisch geschöpftes Wasser“, दृषेच्छारदाः सक्तवः.

अध्वर्युकषाययोजातौ ॥ १० ॥

Auch vor अध्वर्यु und कषाय, wenn der Tatpuruṣa einen Gattungsbegriff bezeichnet.

प्राच्याध्वर्युः, कठोऽध्वर्युः, कालापोऽध्वर्युः; सर्पिमर्गकषायम्, उमापुष्पकषायम्, दौवारिककषायम्; dagegen परमाध्वर्युः und परमकषायैः.

सदृशप्रतिरूपयोः सादृश्ये ॥ ११ ॥

Auch vor सदृश und प्रतिरूप, wenn eine Gleichheit mit Jemand oder Etwas ausgedrückt wird.

पितृसदृश und पितृप्रतिरूप.

द्विगौ प्रमाणे ॥ १२ ॥

Ferner vor einem Dvigu, wenn ein Maassverhältniss ausgedrückt wird.

प्राच्यसप्तसम etwa „mit sieben Ostländern es aufnehmend“, गौन्धारिसप्तसम oder nach Andern गान्धारिः.

गन्तव्यपरयं वाणिजे ॥ १३ ॥

Und vor वाणिज „Kaufmann“, wenn das vorangehende Wort den Ort, wohin gegangen, oder die Waare, mit der gehandelt wird, angibt.

मर्देवाणिज, काश्मीरवाणिज, गौन्धारिवाणिज oder गान्धारिः; गौवाणिज, श्रेष्ठवाणिज.

मात्रोपज्ञोपक्रमच्छाये नपुंसके ॥ १४ ॥

Und vor मात्रा, उपज्ञा, उपक्रम und छाया, wenn diese Wörter als Neutra erscheinen.

भिन्नौमात्रं न ददाति याचितः, समुद्रेमात्रं न सरो ऽस्ति किं च न; पाणिनौपज्ञमकालकं व्याकरणम्, व्योद्वपज्ञं दुष्करणम् (sc. व्या.); औपनिषदुपज्ञं गुरुलाघवम् (sc. व्या.); आद्योपक्रमं प्रासादः, नन्दीपक्रमानि मानानि; ईषुच्छायम्, धेतुच्छायम्. Vgl. 2, 4, 21, 22, 25.

सुखप्रिययोर्हिते ॥ १५ ॥

Auch vor सुख und प्रिय, wenn damit Wohlthun, Wohlbekommen gemeint ist.

गैमनसुखम् „das Wohlthun des Gehens“, eben so गैमनप्रियम्.

प्रीतौ च ॥ १६ ॥

Auch in der Bedeutung „diesem angenehm, erwünscht“.

ब्राह्मणसुखं पायसम्, कार्त्तप्रियो ऽनध्यायः.

स्वं स्वामिनि ॥ १७ ॥

Vor स्वामिन् behält das den Besitz ausdrückende Wort seinen ursprünglichen Accent.

गौस्वामिन्, श्वस्वामिन्, धेनुस्वामिन्.

पत्यावैश्वर्ये ॥ १८ ॥

Auch vor पति, wenn dieses „Herr“ bedeutet.

यहपति, सैनापति, नैरपति; dagegen वृषलीपति „Gatte einer Çûdrâ“.

न भूवाकिचद्दिधिषु ॥ १९ ॥

भू u. s. w. bewahren jedoch vor einem solchen पति nicht ihren ursprünglichen Accent.

भूपति, वाक्पति, छित्पति, दिधिपति.

वा भुवनम् ॥ २० ॥

भुवन kann ihn bewahren.

भुवनपति oder भुवनपति.

आशङ्काबाधनेदीयस्स संभावने ॥ २१ ॥

Vor आशङ्क, आबाध und नदीयस् behält das erste Glied in einem Tatpuruṣa seinen ursprünglichen Accent, wenn es sich um eine Voraussetzung handelt.

गैमनाशङ्कं वर्तते „man befürchtet die Abreise“, गैमनाबाधं वर्तते „es ist ein Reisehindernis eingetreten“, गैमननेदीयो वः „die Abreise steht unmittelbar bevor“.

पूर्वे भूतपूर्वे ॥ २२ ॥

Auch vor पूर्व in der Bedeutung „dieses früher gewesen“.

आद्यपूर्वं „früher reich gewesen“, दर्शनैयपूर्वं.

सविधसनीडसमर्यादसवेशसदेशेषु सामीप्ये ॥ २३ ॥

Auch vor सविध u. s. w. in der Bedeutung „in der Nähe davon befindlich“.

मर्दंसविध, मर्दंसनीड, मर्दंसमर्याद, मर्दंसवेश, मर्दंसदेश.

विस्पष्टादीनि गुणवचनेषु ॥ २४ ॥

Auch विस्पष्ट u. s. w. vor Eigenschaftswörtern.

विस्पष्टकटुक, विस्पष्टलवण; व्यक्तकटुक, व्यक्तलवण u. s. w.

अज्यावमकन्पापवत्सु भावे कर्मधारये ॥ २५ ॥

Ferner ein Nomen actionis vor अ, ज्य, अवम, कन् und den von पाप gebildeten Formen in einem Karmadhâraja.

Unter अ, ज्य und कन् sind die 5, 3, 60, 61, 64 gelehrten Superlative und Comparative gemeint, unter पापवत् (पाप enthaltend) gleichfalls पापिष्ठ und पापीयस्. गैमन-
श्रेष्ठम्, श्रेयः; ज्येष्ठम्, ज्येयः; गैमनावमम्; गैमनकनिष्ठम्, कनीयः; पापिष्ठम्, पापीयः.

कुमारश्च ॥ २६ ॥

Auch कुमार bewahrt seinen Accent in einem Karmadhâraja.

कुमारैश्मणा, कुमारैकुलटा, कुमारैतापसी. Vgl. 2, 1, 70.

आदिः प्रत्येनसि ॥ २७ ॥

Vor प्रत्येनस् hat कुमार den Acut auf der ersten Silbe.

कुमारप्रत्येनाः.

पूगेष्वन्यतरस्याम् ॥ २८ ॥

Vor dem Namen einer Horde nicht nothwendig.

कुमारलोहध्वजाः, कुमारैलोहध्वजाः oder nach Einigen auch कुमारलोहध्वजैः. Zu पूग
vgl. 5, 3, 112.

इगन्तकालकपालभगालशरावेषु द्विगौ ॥ २९ ॥

Vor einem auf einen einfachen Vocal (mit Ausnahme des अ) auslautenden Stamme, vor einer Zeitbezeichnung, sowie vor कपाल, भगाल und शराव bewahrt das vorangehende Wort seinen Accent in einem Dvigu.

पैञ्चरत्नि, दैशरत्नि; पैञ्चमास्य, दैशमास्य, पैञ्चवर्ष, दैशवर्ष; पैञ्चकपाल, दैशकपाल; पैञ्च-
भगाल, दैशभगाल; पैञ्चशराव, दैशशराव.

बहून्यतरस्याम् ॥ ३० ॥

बहु kann in diesem Falle seinen Accent bewahren.

बह्वंरत्नि oder बह्वरत्नि, बहुमास्य oder बहुमास्यै, बहुकपाल oder बहुकपालै, बहुभगाल
oder बहुभगालै, बहुशराव oder बहुशरावै.

दिष्टिवितस्त्योश्च ॥ ३१ ॥

Auch vor दिष्टि und वितस्ति kann das vorangehende Wort seinen Accent in einem Dvigu behalten.

पैञ्चदिष्टि oder पञ्चदिष्टि, पैञ्चवितस्ति oder पञ्चवितस्ति.

सप्तमी सिद्धशुष्कपक्वबन्धेष्वकालात् ॥ ३२ ॥

Ein im Locativ aufzufassendes Wort, wenn es keine Zeit bezeichnet, bewahrt seinen Accent vor सिद्ध, शुष्क, पक्व und बन्ध.

सांकाश्यैसिद्ध oder सांकाश्यसिद्ध, निर्धनशुष्क, भौद्धपक्व, चक्रैबन्ध. Zur Composition
vgl. 2, 1, 41.

परिप्रत्युपापा वर्ज्यमानाहोरात्रावयवेषु ॥ ३३ ॥

परि, प्रति, उप und अप bewahren ihren Accent vor dem Worte, welches das Ausgeschlossene angibt, und vor Bezeichnungen von Tagesabschnitten.

परिप्रतिगतं वृष्टो देवः „der Gott hat überall geregnet, nur nicht in Trigarta“ (vgl. 2, 1, 11. 12); प्रतिपूर्वाह्णम्, प्रैत्यपराह्णम्, प्रैतिपूर्वरात्रम्, प्रैत्यपररात्रम्; उपपूर्वाह्णम् u. s. w.; अपप्रतिगतं वृष्टो देवः (vgl. 2, 1, 11. 12).

राजन्यबहुवचनद्वन्द्वे ऽन्धकवृष्णिषु ॥ ३४ ॥

Im Plural gedachte Kriegernamen bewahren als erste Glieder eines Dvandva ihren Accent, wenn die Krieger zu den Andhaka oder Vṛshni gehören.

श्वफल्कचैत्रकाः, शिनिवासुदेवाः.

संख्या ॥ ३५ ॥

Ein Zahlwort bewahrt seinen Accent in einem Dvandva.

येकादशन्, द्वादशन्, त्रयोदशन् (त्रयोः die accentuirten Texte).

आचार्योपसर्जनश्चान्तेवासी ॥ ३६ ॥

Wenn nach ihrem Lehrer benannte Schüler zu einem Dvandva verbunden werden, bewahrt das erste Glied seinen Accent.

आपिशलैपाणिनीयाः, पाणिनेयरोढीयाः, रोढीयकाशकत्त्वाः.

कार्तिकौजपादयश्च ॥ ३७ ॥

Auch in den Dvandva कार्तिकौजप u. s. w. behält das erste Glied seinen Accent.

कार्तिकौजपो, सौवर्णिमागङ्गकेयो u. s. w.

महान् ब्रीह्यपराह्णगृष्टीष्वासजाबालभारभारतहैलिहिलरौरवप्रवृद्धेषु ॥ ३८ ॥

महत् (महा) bewahrt seinen Accent vor ब्रीहि u. s. w.

महोब्रीहि, महोपराह्ण, महोपृष्टि, महोष्वास, महोजाबाल, महोभार, महोभारत, महोहैलिहिल, महोरौरव und महोप्रवृद्ध.

सुल्लकश्च वैश्वदेवे ॥ ३९ ॥

Ausser महत् auch सुल्लक vor वैश्वदेव.

महोवैश्वदेव und सुल्लकवैश्वदेव.

उष्ट्रः सादिवाम्योः ॥ ४० ॥

उष्ट्र behält seinen Accent vor सादि und वामि.

उष्ट्रसादि und उष्ट्रवामि. Nach der Kāçikā sind diese Karmadhāraja oder Shashṭhi-samāsa. Wie ist aber das Neutrum zu erklären? Aus der Kāç. ist nicht zu ersehen,

ob sie वामी oder वामि annimmt; die Scholien in der Calc. Ausg. des Pāṇini schreiben वामि und verstehen die Beispiele mit einem Visarga.

गौः सादसादिसारथिषु ॥ ४१ ॥

गो vor साद, सादि und सारथि.

गौसादः (= गोः सादः oder गां सादयति Kāç.), गौसादिः (= गोः सादिः Kāç.) und गौसारथिः.

**कुरुगार्हपतरिक्तगुर्वसूतजरत्यश्लीलदृढरूपा पारिवडवा तैतिलकटूः
पण्यकम्बलो दासीभाराणां च ॥ ४२ ॥**

Auch in कुरुगार्हपत u. s. w. bewahrt das erste Glied seinen Accent.

कुरुगार्हपतम्, रिक्तगुरुः oder रिक्तगुरुः, श्रूसूतजरती, श्रैश्लीलदृढरूपा, पारिवडवा, तैतिलकटूः, पण्यकम्बलः, दासीभारः u. s. w. Im Sūtra Stämme, Nominative und Genetive durch-einander!

चतुर्थी तदर्थे ॥ ४३ ॥

Ein im Dativ gedachtes Wort behält seinen Accent, wenn das zweite Glied dasjenige ausdrückt, was zu jenem dient.

यूपदारु, कुण्डलोहरणम्. Zur Composition s. 2, 1, 36.

अर्थे ॥ ४४ ॥

Auch vor अर्थ.

मात्रार्थम्, देवैतार्थम्, श्रैतिथ्यर्थम्.

क्ते च ॥ ४५ ॥

Auch vor dem Particip auf -त.

गौहित, श्रैश्वहित, मनुष्यहित, गौरहित, तापसैरहित. Vgl. 2, 1, 36.

कर्मधारये ऽनिष्ठा ॥ ४६ ॥

In einem Karmadhāraja behält in diesem Falle das vorangehende Glied seinen Accent, wenn es nicht selbst ein solches Particip ist.

श्रैश्वकताः, पूगकताः, निर्धनकताः; dagegen कताकृतैः. Zur Composition vgl. 2, 1, 59 fg.

अहीने द्वितीया ॥ ४७ ॥

Ein im Accusativ aufzufassendes Wort behält vor diesem Particip seinen Accent, wenn es sich nicht um eine Trennung handelt.

कर्षित, त्रिशकलपतित, यामगत; dagegen कान्तारातीतै, योजनातीतै, weil man hier कान्तार und योजन hinter sich hat.

तृतीया कर्मणि ॥ ४८ ॥

Ein im Instrumental aufzufassendes Wort, wenn das Particip passive Bedeutung hat.

अहिहत (nach Einigen अहिहत), वैजहत, महाराजहत, नखैनिभिच, टौत्रलून; dagegen रथयाते = रथेन यातः.

गतिरनन्तरः ॥ ४९ ॥

Auch ein Gati genanntes Wort (s. 1, 4, 60 fgg.) vor einem solchen Particip, aber nur die unmittelbar vorangehende.

प्रेकृत, प्रेहृत, अभ्युद्धृत, समुद्धृत, समुदोद्धृत.

तादौ च निति कृत्यतौ ॥ ५० ॥

Auch eine unmittelbar vorangehende Gati vor einem mit त् beginnenden krt-Suffix, das ein stummes न् hat, jedoch nicht vor तु.

प्रेकर्तुं mit तुन्, प्रैकर्तुम् mit तुमुन्, प्रैकृति mit क्तिन्; dagegen आगन्तुं mit unādi-Suffix तुन्.

तवै चान्तश्च युगपत् ॥ ५१ ॥

Auch vor einem Infinitiv auf तवै, wobei aber zugleich der Auslaut den Acut hat.

अन्वेतवै, पेरिस्तरितवै, पेरिपातवै, अभिचरितवै.

अनिगन्तो ऽच्चतौ वप्रत्यये ॥ ५२ ॥

Desgleichen eine nicht auf इ oder उ auslautende Gati vor अच् mit dem wieder abfallenden Suffix व्.

पेराइ, पेराञ्चौ, पेराञ्चः, पेराचः, पेराचा. Es wird im Sūtra auch wie 6, 3, 92 अच्चता-वप्रत्यये gelesen; vgl. jedoch zu 6, 1, 67. Ueber den Accent anderer Composita mit अच् s. 6, 1, 222.

न्यधी च ॥ ५३ ॥

Jedoch auch नि und अधि.

न्यङ्, न्यञ्चौ, न्यञ्चः, नैीचः, नैीचा; अँध्यङ्, अँध्यञ्चौ u. s. w.

ईषदन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

ईषद् kann seinen Accent bewahren.

ईषेत्कडार oder ईषत्कडारै, ईषेत्पिङ्गल oder ईषत्पिङ्गले.

हिरण्यपरिमाणं धने ॥ ५५ ॥

Desgleichen ein Wort in der Bedeutung „so und so viel in Gold“ vor धन.

द्विसुवर्णधनम् oder द्विसुवर्णधनेम्. Dieselbe Betonung soll auch der Bahuvrihi haben.

प्रथमो ऽचिरोपसंपत्तौ ॥ ५६ ॥

Auch प्रथम in der Bedeutung „Neuling“.

प्रथमवैयाकरण oder प्रथमवैयाकरणौ „ein beginnender Grammatiker“, aber nur प्रथम-वैयाकरणौ „ein Grammatiker ersten Ranges“.

कतरकतमौ कर्मधारये ॥ ५७ ॥

Auch कतर und कतम in einem Karmadhâraja.

कतरकटः oder कतरकटैः, कतमकटः oder कतमकटैः. Ueber diese Composita s. 2, 1, 63.

आर्यो ब्राह्मणकुमारयोः ॥ ५८ ॥

Desgleichen आर्य vor ब्राह्मण und कुमार.

आर्यब्राह्मणः oder आर्यब्राह्मणैः, आर्यकुमारः oder आर्यकुमारैः. Nach den accentuirten Texten wäre आर्य^s zu betonen.

राजा च ॥ ५९ ॥

Auch राजन् vor denselben Wörtern in einem Karmadhâraja.

राजब्राह्मणः oder राजब्राह्मणैः, राजकुमारः oder राजकुमारैः.

षष्ठी प्रत्येनसि ॥ ६० ॥

Auch im Genetiv aufzufassendes राजन् vor प्रत्येनस्.

राजप्रत्येनाः oder राजप्रत्येनैः = राजः प्रत्येनाः.

क्ते नित्यार्थे ॥ ६१ ॥

Auch ein Wort in der Bedeutung „stets“ vor einem Particip auf --त् .

नित्यप्रहसित oder नित्यप्रहसितैः, सततप्रहसित oder सततप्रहसितैः.

यामः शिल्पिनि ॥ ६२ ॥

Ferner याम vor dem Namen eines Gewerbtreibenden.

यामनापित oder यामनापितैः, यामकुलाल oder यामकुलालैः.

राजा च प्रशंसायाम् ॥ ६३ ॥

Desgleichen राजन् in derselben Verbindung, wenn ein Lob ausgedrückt werden soll.

राजनापित oder राजनापितैः, राजकुलाल oder राजकुलालैः.

6, 2, 64. आदिर्दत्तः ॥ ६४ ॥

Im Folgendem bis 6, 2, 91 incl. ist stets „die erste Silbe in — (das Wort steht im Nominativ) hat den Acut“ zu ergänzen.

सप्रमीहारिणौ धर्म्येऽहरणे ॥ ६५ ॥

In einem Locativ und in dem Namen des Empfängers einer Abgabe vor dieser, wenn sie eine rechtmässige ist, jedoch nicht vor हरण.

सृष्टेशाणः, सृष्टेकार्याणाम्, हेलैद्विपदिका, हेलैत्रिपदिका, द्वैषदिमायकः; योजिकाश्वः „das dem Liturgiker gebührende Pferd“, वैयाकरणहस्ती, मौतुलाश्वः, पितृव्यगवः; dagegen वाडव्यहरणम् „das dem Beschäler gebührende Futter“. Zum Locativ vgl. 6, 3, 10.

युक्ते च ॥ ६६ ॥

Auch in einem Worte, wenn das darauf folgende einen dabei Angestellten bezeichnet.

गौडल्लवः, श्रेयवल्लवः, गौमणिन्दः, श्रेयमणिन्दः, गौसंख्यः, श्रेयसंख्यः.

विभाषाध्यक्षे ॥ ६७ ॥

Vor अध्यक्ष nicht nothwendig.

गवाध्यक्षः oder गवाध्यक्षः, श्रेयवाध्यक्षः oder श्रेयवाध्यक्षः.

पापं च शिल्पिनि ॥ ६८ ॥

Desgleichen in पाप vor dem Namen eines Gewerbtreibenden.

पापनापितः oder पापनापितः, पापकुलालः oder पापकुलालः.

गोचान्तेवासिमाणवब्राह्मणेषु क्षेपे ॥ ६९ ॥

Die erste Silbe des ersten Gliedes hat den Acut vor einem Geschlechts- oder Schülernamen, sowie vor माणव und ब्राह्मण, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

जडघावात्स्यः (= यो जडघादानं ददान्यहमिति वात्स्यः सं पद्यते सः), भौर्यासौयुतः „ein unter dem Pantoffel seiner Frau stehender Abkömmling des Saçruta“, वैशाखाह्नकतेयः; कुमारीदाक्षाः, कैम्यलचारायणीयाः, ऐतरोदीयाः, औदनपाणिनीयाः; भिन्नामाणवः; दौसीब्राह्मणः; देवलीब्राह्मणः, भैयब्राह्मणः.

अङ्गानि मैरेये ॥ ७० ॥

Vor मैरेय in einem Worte, welches dessen Bestandtheil angibt.

गुडमैरेयः, मधुमैरेयः.

भक्ताख्यास्तदर्थेषु ॥ ७१ ॥

In einem Worte, das eine Speise bezeichnet, vor dem Worte, welches den dazu dienenden Behälter ausdrückt.

भिन्नाकंसः, श्रृणाकंसः, भोजीकंसः.

गोविडालसिंहसैन्धवेषूपमाने ॥ ७२ ॥

In einem Worte vor गो, विडाल, सिंह und सैन्धव, wenn es sich um einen Vergleich handelt.

धान्यगवः (= धान्यं गौरिव), हिरण्यगवः; भिन्नाविडालः; द्वैणसिंहः, कौण्डसिंहः; सैन्धुसैन्धवः, पानसैन्धवः.

अके जीविकार्थे ॥ ७३ ॥

Auch vor einem auf अक auslautenden Worte, wenn das Compositum einen Lebensberuf bezeichnet.

देन्तलेखकः, नेखलेखकः, श्रेयस्करशोधकः, रैमणीयकारकः. Vgl. 2, 2, 17.

6, 2, 64.

प्राचां क्रीडायाम् ॥ ७४ ॥

Auch in einem solchen Compositum, wenn es ein Spiel der östlichen Völker bezeichnet.

उड्डालकपुष्पभञ्जिका, वीरगपुष्पप्रचायिका, शौलभञ्जिका, तौलभञ्जिका. Vgl. 2, 2, 17.

अणि नियुक्ते ॥ ७५ ॥

Auch vor einem mit dem krt-Suffix $-\pm\text{अ}$ versehenen Worte, wenn das Compositum einen Angestellten bezeichnet.

छेन्नधारः, तूणीधारः, कैमण्डलुपाहः, भङ्गारधारः.

शिल्पिनि चाकुजः ॥ ७६ ॥

Auch wenn das Compositum einen Gewerbtreibenden bezeichnet, aber nicht vor कार.

तैन्तुवायः, तैन्नवायः, वौलवायः; dagegen कुम्भकारैः und श्रयस्कारैः.

संज्ञायां च ॥ ७७ ॥

Auch wenn ein solches Compositum ein Name ist.

तैन्तुवायो नाम कीटः, वौलवायो नाम पर्वतः; aber रथकारौ नाम ब्राह्मणः.

गोतन्तियवं पाले ॥ ७८ ॥

In गो, तन्ति und यव vor पाल.

गौपालः, तैन्तिपालः, यैवपालः.

णिनि ॥ ७९ ॥

Auch vor einem mit dem krt-Suffix $-\pm\text{इन्}$ versehenen Worte hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe.

फैलहारिन्, पैणहारिन्.

उपमानं शब्दार्थप्रकृतावेव ॥ ८० ॥

Bezeichnet das vorangehende Glied dasjenige, womit ein Vergleich an- gestellt wird, dann hat es den Acut auf der ersten Silbe vor einem mit $-\pm\text{इन्}$ gebildeten Worte nur dann, wenn dieses von Haus aus ohne Prä- position „bestimmte Laute von sich gebend“ bedeutet.

उड्द्रक्रोशिन्, ध्यौङ्कराविन्, खैरनादिन्; nicht aber in द्युक्वज्ज्वैन्, द्युक्प्रेक्षिन्, गर्दभोच्चारिन्, कौकिलाभिव्याहारिन्, wohl aber in सिंहविनर्दी, weil schon नर्दिन् „brüllend“ bedeutet. Vgl. 3, 2, 79.

युक्तारोह्यादयश्च ॥ ८१ ॥

Auch युक्तारोहिन् u. s. w. haben den Acut auf der ersten Silbe.

दीर्घकाशतुषभाष्टवटं जे ॥ ८२ ॥

Auch ein auf eine Länge auslautendes Wort, sowie काश, तुष, भाष्ट und वट vor ज.

कुटीज, शमीज; काशज, तुषज, भाष्टज, वटज.

अन्यात्पूर्वं बह्वचः ॥ ८३ ॥

In einem mehr als zweisilbigen Worte hat vor ज die vorletzte Silbe den Acut.

उपसैरज, मन्दैरज, आमलैकीज, वडैवाज.

ग्रामे ऽनिवसन्तः ॥ ८४ ॥

Vor ग्राम hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe, wenn damit nicht Bewohner gemeint sind.

D. i. wenn ग्राम = समूह ist. मल्लग्रामः, वैशिण्यामः, देवग्रामः (angeblich = देवस्वामिकः); aber nicht in दाक्षिग्रामः „ein von Dākshi bewohntes Dorf“.

घोषादिषु च ॥ ८५ ॥

Auch vor घोष u. s. w. hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe.

दौक्षिघोषः, दौक्षिकटः u. s. w.

छात्र्यादयः शालायाम् ॥ ८६ ॥

In छात्रि u. s. w. vor शाला.

छौक्षिशाला, ऐलिशाला u. s. w.

प्रस्थे ऽवृद्धमकर्षादीनाम् ॥ ८७ ॥

Vor प्रस्थ in einem Worte, das nicht Vṛddhi in der ersten Silbe hat, und auch nicht in कर्क u. s. w.

कुण्डप्रस्थः, ह्रैदप्रस्थः; jedoch nicht in दाक्षिप्रस्थः, कर्कप्रस्थः u. s. w.

मालादीनां च ॥ ८८ ॥

Auch in माला u. s. w. (trotz der Vṛddhi).

मौलाप्रस्थः, शौलाप्रस्थः u. s. w.

अमहन्नवं नगरे ऽनुदीचाम् ॥ ८९ ॥

Auch vor नगर hat das erste Glied den Acut auf der ersten Silbe, jedoch nicht महत् (महा) und नव, und auch nicht, wenn die Stadt im Lande der nördlichen Völker gelegen ist.

मुहन्नगरम्, पुण्ड्रनगरम्, विराटनगरम्; aber nicht in महानगरम्, नवनगरम्, नान्दीनगरम् und कान्तीनगरम्.

6, 2, 64.

अर्मे चावर्णे द्यच्च्यच् ॥ ९० ॥

Auch ein auf अ oder आ auslautendes (jedoch nicht महा und नद्य) zwei- oder dreisilbiges Wort vor अर्म.

दैतार्मम्, गुप्तार्मम्, कुक्कुटार्मम्, वौयसार्मम्; aber nicht in बृहदर्मम्, कपिञ्जलार्मम्, महामर्मम् und नवार्मम्.

† 6, 2, 64.

न भूताधिकसंजीवमद्राशमकज्जलम् ॥ ९१ ॥

Aber nicht भूत, अधिक u. s. w.

भूतार्मम्, अधिकर्मम्, संजीवार्मम्, मद्रार्मम्, अशमार्मम्, मद्राशमार्मम्, कज्जलार्मम्.

6, 2, 92.

अन्तः ॥ ९२ ॥

Im Folgenden bis 6, 2, 110 incl. ist stets „die letzte Silbe in — (das Wort steht im Nominativ) hat den Acut“ zu ergänzen.

सर्वं गुणकार्त्त्ये ॥ ९३ ॥

In सर्वं vor einem Eigenschaftswort in der Bedeutung „ganz, durch und durch“.

सर्वश्रेष्ठ, सर्वकृष्ण, सर्वमहत्; aber nicht in सर्वसौवर्ण, सर्वराजत, weil „golden“ und „silbern“ im engeren Sinne keine Eigenschaft bezeichnen.

संज्ञायां गिरिनिकाययोः ॥ ९४ ॥

In einem Worte vor गिरि und निकाय, wenn das Compositum ein Name ist.

अञ्जनौगिरिः, भञ्जनौगिरिः; श्रापिण्डौनिकायः, मोगिण्डौनिकायः.

कुमार्या वयसि ॥ ९५ ॥

Vor कुमारी, wenn das Compositum ein Lebensalter bezeichnet.

वृद्धकुमारी und जरैकुमारी „eine alte Jungfer“.

उदके ऽकेवले ॥ ९६ ॥

Vor उदक, wenn das Compositum eine Mischung bezeichnet.

गुडौदकम् oder गुडोदकम्, तिलौदकम् oder तिलोदकम्.

द्विगौ क्रतौ ॥ ९७ ॥

Vor einem Dvigu, wenn das Compositum ein Opfer bezeichnet.

गर्गेत्रिरात्रः, चारकेत्रिरात्रः, कुसुर्विन्दैसप्तरात्रः.

सभायां नपुंसके ॥ ९८ ॥

Vor सभा, wenn es als Neutrum erscheint.

गोपालैसभम्, पशुपालैसभम्, स्त्रीसभम्, दासैसभम्.

पुरे प्राचाम् ॥ ९९ ॥

Vor पुर, wenn das Compositum eine Stadt der östlichen Völker bezeichnet.

ललाटपुरम्, काञ्चोपुरम्, शिवदत्तपुरम्, काण्ठोपुरम्, नामपुरम्.

अरिष्टगौडपूर्वे च ॥ १०० ॥

Auch wenn अरिष्ट und गौड vorangehen.

अरिष्टपुरम्, गौडपुरम्, अरिष्टभित्तपुरम्, गौडभित्तपुरम्.

न हास्तिनफलकर्मादेयाः ॥ १०१ ॥

Aber nicht in हास्तिनपुर, फलकपुर und मार्दयपुर.

Ausnahme zu 6, 2, 99.

कुसूलकूपकुम्भशालं विले ॥ १०२ ॥

कुसूल, कूप, कुम्भ und शाला haben den Acut auf der letzten Silbe vor विल.

कुसूलविलम्, कूपविलम्, कुम्भविलम्, शालविलम्.

दिक्छन्दा यामजनपदाख्यानचानराटेषु ॥ १०३ ॥

Auch Richtungswörter vor Dorf- und Ländernamen, vor Benennungen von Erzählungen und vor चानराट.

पूर्वैषुकामशमी oder पूर्वैः, अपरैषुकामशमी oder अपरैः, पूर्वैकृष्णमत्तिका, अपरैकृष्णमत्तिका; पूर्वैपञ्चालाः, अपरैपञ्चालाः; पूर्वैधिरामम् oder पूर्वाः, पूर्वैयायातम्, अपरैयायातम्; पूर्वैचानराटम्, अपरैचानराटम्.

आचार्योपसर्जनश्चान्तेवासिनि ॥ १०४ ॥

Dieselben Wörter vor Schülernamen, die aus dem Namen des Lehrers gebildet sind.

पूर्वैपाणिनीयाः, अपरैपाणिनीयाः, पूर्वैकाशक्त्याः, अपरैकाशक्त्याः. Man hätte आचार्योपसर्जने erwartet; vgl. 6, 2, 36.

उत्तरपदवृद्धौ सर्वे च ॥ १०५ ॥

Dieselben Wörter und सर्व vor einem Worte, welches nach 7, 3, 12 Vṛddhi in der ersten Silbe erhält.

पूर्वैपाञ्चालकः, अपरैपाञ्चालकः und सर्वैपाञ्चालकः.

बहुव्रीहौ विश्वं संज्ञायाम् ॥ १०६ ॥

विश्व in einem Bahuvrihi, wenn dieser ein Name ist.

विश्वेदेवः, विश्वेयशाः, विश्वेमहान्.

उदराशेषेषु क्षेपे ॥ १०७ ॥ १०८ ॥

Auch ein Wort vor उदर, अश्व und इषु in einem Bahuvrihi, wenn ein Tadel ausgedrückt wird.

6, 2, 92.

कुण्डादर, घटादर; कटुकाश्व, स्यन्दिताश्व; अनिघातैषु, चलाचलैषु. Kāçikā theilt nach dem Vorgange vieler Handschriften das Sūtra in zwei: उदराश्वेषु und क्षेपे und führt für das erste, in welchem sie संज्ञायाम् ergänzt, als Beispiele an: युकादर, दामादर; हयश्व, यावनौश्व; सुवर्णपुङ्खेषु und महैषु an. Statt des Acuts kann überall auch der Circumflex stehen nach 8, 2, 6.

नदी बन्धुनि ॥ १०९ ॥

Auch ein auf das Femininsuffix ई auslautendes Wort vor बन्धु.

गार्गीबन्धुः, वात्स्यीबन्धुः.

† 6, 2, 92.

निष्ठोपसर्गपूर्वमन्यतरस्याम् ॥ ११० ॥

Ein mit einer Präposition versehenes Particip auf त kann am Anfange eines Bahuvrihi den Acut auf der letzten Silbe haben.

प्रधोतैमुख oder प्रधोतमुखे nach 6, 2, 167. प्रक्षालितैपाद oder प्रक्षालितपाद.

6, 2, 111.

उत्तरपदादिः ॥ १११ ॥

Im Folgenden bis 6, 2, 136 incl. ist stets „hat den Acut auf der ersten Silbe des zweiten Gliedes“ zu ergänzen.

कर्णो वर्णलक्षणात् ॥ ११२ ॥

कर्ण in einem Bahuvrihi nach einer Farbenbezeichnung und einem Merkmale.

शुक्लकर्णः, कृष्णकर्णः; दात्राकर्णः, शङ्खकर्णः. Zur Verlängerung in दात्रा und शङ्ख s. 6, 3, 115.

संज्ञौपम्ययोश्च ॥ ११३ ॥

Dasselbe Wort auch in einem Namen und wenn ein Aehnlichkeitsverhältniss ausgedrückt wird.

कुञ्चिकर्णः, मणिकर्णः; गोकर्णः „ein Kuhohr habend“, खरकर्णः.

कण्ठपृष्ठयीवाजङ्घ च ॥ ११४ ॥

Auch कण्ठ, पृष्ठ, यीवा und जङ्घा in denselben Fällen.

शितिकर्णः, नीलकर्णः; खरकर्णः, उद्वर्णः; काण्डपृष्ठः, नाकपृष्ठः; गोपृष्ठः, अजपृष्ठः; सुर्ययीवः, नीलययीवः; दशययीवः; गोययीव, अश्वययीव; नाडीजङ्घः, तालजङ्घः; गोजङ्घ, अश्वजङ्घ, एणीजङ्घ.

शृङ्गमवस्थायां च ॥ ११५ ॥

शृङ्ग auch bei einer Altersbestimmung.

अश्वशृङ्गः; गोशृङ्गः, मेघशृङ्गः; उद्वतशृङ्गः, अहुलशृङ्गः, द्रुहलशृङ्गः.

नञो जरमरमिचमृताः ॥ ११६ ॥

जर, मर, मित्र und मृत nach der Negation in einem Bahuvrihi.

अजैर, अमैर, अमित्रै, अमृतै.

सोर्मनसी अलोमोषसी ॥ ११७ ॥

Ein auf मन् und अस् auslautender Stamm, mit Ausnahme von लोमन् und उषस्, nach सु in einem Bahuvrihi.

सुकैर्मन्, सुधैर्मन्, सुप्रैथिमन्; सुपैयस्, सुयैशस्, सुसौतस्; dagegen सुलोमैन् und मूषैस् nach 6, 2, 172.

क्रत्वादयश्च ॥ ११८ ॥

Auch क्रतु u. s. w. in einem Bahuvrihi nach सु.

सुकैतु, सुदृशोक, सुप्रैतीक u. s. w.

आद्युदात्तं द्व्यच् छन्दसि ॥ ११९ ॥

Im Veda ein zweisilbiges Wort mit dem Acut auf der ersten Silbe nach सु.

स्यैश्व्य und सुरैश्व.

वीरवीर्यौ च ॥ १२० ॥

Auch वीर und वीर्य.

सुवीर und सुवीर्य, obgleich वार und वीर्य nicht den Acut auf der ersten Silbe haben.

कूलतीरतूलमूलशालाक्षसममव्ययीभावे ॥ १२१ ॥

कूल u. s. w. haben in einem Avjajibhāva den Acut auf der ersten Silbe.

परिकूलम्, उपकूलम्; परितैरम्, उपतैरम्; परितूलम्, उपतूलम्; परिमूलम्, उपमूलम्; परिशालम्, उपशालम्; पर्येतम्, उपेतम्; सुषैम्, विषैम्, निषैम्, दुःषैम्.

कंसमन्थशूर्पपाय्यकाराडं द्विगौ ॥ १२२ ॥

कंस u. s. w. in einem Dvigu.

द्विकैस, त्रिकैस; द्विमैन्, त्रिमैन्; द्विशूर्पं, त्रिशूर्पं; द्विपाय्य, त्रिपाय्य; द्विकाराड, त्रिकाराड.

तत्पुरुषे शालायां नपुंसके ॥ १२३ ॥

शाला am Ende eines Tatpurusha, wenn es als Neutrum erscheint.

ब्राह्मणशालम्, क्षत्रियशालम्. Richtiger wäre wohl gewesen zu sagen शाला नपुंसके. Zum Neutrum s. 2, 4, 25.

कन्या च ॥ १२४ ॥

Auch कन्या in demselben Falle.

सौशमिकैन्ध्यम्, आह्वरकैन्ध्यम्. Zum Neutrum s. 2, 4, 20.

आदिश्चिहणादीनाम् ॥ १२५ ॥

चिहण u. s. w. haben vor dem neutralen कन्ध den Acut auf der ersten Silbe.

चिहणकन्ध्यम्, मंडर oder मंडुर u. s. w.

6, 2, 111.

चेलखेटकटुककारणं गर्हायाम् ॥ १२६ ॥

चेल u. s. w. haben, wenn sie einen Tadel ausdrücken, in einem Tatpurusha den Acut auf der ersten Silbe.

पुत्रचैलम्, भार्याचैलम्; उपानतखैटम्, नगरखैटम्; दधिकैटुकम्, उदश्वत्कैटुकम्; भूतकाण्डम्, प्रजाकाण्डम्.

चीरमुपमानम् ॥ १२७ ॥

चीर, wenn damit Etwas verglichen wird.

वस्त्रचीरम् = वस्त्रं चीरमिव, पटचीरम्, कम्बलचीरम्.

पललसूपशाकं मिश्रे ॥ १२८ ॥

पलल, सूप und शाक, wenn der Tatpurusha eine mit Etwas gemischte oder gewürzte Speise bezeichnet.

गुडपेललम्, घृतपेललम्; घृतसूपः, मूलकसूपः; घृतशौकम्, सुद्रशौकम्.

कूलमूदस्थलकर्षाः संज्ञायाम् ॥ १२९ ॥

कूल u. s. w., wenn der Tatpurusha ein Name ist.

दाक्षिकूलम्, माहिकूलम्; देवसूदम्, भार्जिसूदम्; दाण्डायनस्थैली, माहकिस्थैली; दाक्षिकैर्षः. Alles Dorfnamen.

अकर्मधारये राज्यम् ॥ १३० ॥

राज्य in einem Tatpurusha, der nicht Karmadhâraja ist.

ब्राह्मणराज्यम्, क्षत्रियराज्यम्; aber nicht in परमराज्यम्.

वर्ग्यादयश्च ॥ १३१ ॥

Auch वर्ग्य u. s. w. in demselben Falle.

वासुदेववर्ग्यः, वासुदेवपेक्ष्यः u. s. w.

पुत्रः पुम्भ्यः ॥ १३२ ॥

Auch पुत्र nach einem Masculinum.

कौनटिपुत्रः, दामकपुत्रः, माहिकपुत्रः; dagegen nicht in गार्गोपुत्र und वात्सीपुत्र.

नाचार्यराजर्त्विक्संयुक्तज्ञात्याख्येभ्यः ॥ १३३ ॥

Nicht aber nach Wörtern, die unter die Kategorien „Lehrer, Fürst, Priester, Angehöriger und Blutsverwandter“ fallen.

आचार्यपुत्रैः, उपाध्यायपुत्रैः, शाकटायनपुत्रैः; राजपुत्रैः, ईश्वरपुत्रैः, नन्दपुत्रैः; ऋत्विक्पुत्रैः, याज्ञकपुत्रैः, होतृपुत्रैः (vgl. 6, 3, 23); संयुक्तपुत्रैः, संवन्धिपुत्रैः, स्यालपुत्रैः; ज्ञातिपुत्रैः, भातृपुत्रैः (vgl. 6, 3, 23). Hier ruht der Ton auf der letzten Silbe nach 6, 1, 223.

चूर्णादीन्यप्राणिषष्ठ्याः ॥ १३४ ॥

चूर्णं u. s. w. haben in einem Tatpurusha den Acut auf der ersten Silbe, wenn das vorangehende Wort als Genetiv aufzufassen ist, aber kein lebendes Wesen bezeichnet.

मुद्रचूर्णम्, मसूरचूर्णम् u. s. w., aber मत्स्यचूर्णम्.

षट् च काण्डादीनि ॥ १३५ ॥

Auch die sechs 6, 2, 126 fgg. genannten काण्ड, चीर, पल्ल, मृष, शाक und कूल in den im vorigen Sūtra genannten Falle.

दर्भकाण्डम्, शरकाण्डम्; दर्भचीरम्, कुशचीरम्; तिलपल्लम्, मुद्रमृषः, मूलकशाकम्; नदी-
कूलम्, समुद्रकूलम्.

कुण्डं वनम् ॥ १३६ ॥

†6,2,111.

कुण्ड in der Bedeutung „Wald“.

दर्भकुण्डम्, शरकुण्डम्.

प्रकृत्या भगालम् ॥ १३७ ॥

भगाल behält am Ende eines Tatpurusha seinen ursprünglichen Accent.

कुम्भीभगालम्. Kāçikā sagt, dass auch die Synonyme gemeint seien, und gibt noch die Beispiele: कुम्भीकपोलम्, कुम्भीनदोलम्.

शितेर्नित्याबहुव्रीहावभसत् ॥ १३८ ॥

Nach शिति behält ein Wort in einem Bahuvrihi seinen ursprünglichen Accent, wenn es stets nicht mehr als zweisilbig ist, jedoch ist भसद् hierbei ausgeschlossen.

शितिपौद, शित्यंस, शित्यौष्ठ; aber शितिककुद्, weil neben ककुद् auch ककुद erscheint, und शितिभसद् nach 6, 2, 1.

गतिकारकोपपदाकृत ॥ १३९ ॥

Auch ein auf ein kṛt-Suffix ausgehendes Wort behält in einem Tatpurusha seinen Accent, wenn ein Gati genanntes Indeclinabile (s. 1, 4, 60 fgg.), ein zum Verbalbegriff in nächster Beziehung stehendes Nomen oder ein anderes zur Composition Veranlassung gebendes Wort (s. 3, 1, 92) vorangeht.

प्रकारक, प्रकरणम्, प्रहोरक, प्रहरणम्; इध्मद्वेश्चन, पलाशशोतन, प्रमथुकैत्यन; ईषत्कार, दुष्कर, सुक्कर.

उभे वनस्पत्यादिषु युगपत् ॥ १४० ॥

In वनस्पति u. s. w. behalten beide Glieder des Compositums ihren Accent.

वैनस्पतिः, वेहस्पतिः (nach Einigen auch वृहस्पतिः) u. s. w.

देवताद्वये च ॥ १४१ ॥

Desgleichen in einem aus Götternamen gebildeten Dvandva.

इन्द्रासौमो, इन्द्रावैरुणो, इन्द्राद्वैहस्पती.

नोत्तरपदे ऽनुदात्तादावपृथिवीरुद्रपूषमन्थिषु ॥ १४२ ॥

Nicht aber, wenn die erste Silbe des zweiten Wortes unbetont ist, mit Ausnahme jedoch von पृथिवी, रुद्रै, पूषेन् und मन्थिन्.

इन्द्राम्नी, इन्द्रवायुः; jedoch द्यौवापृथिव्यौ (die accentuirten Texte "व्यौ"), सौमारुद्रौ, इन्द्रापूषणौ; शुक्रामन्थिनौ.

6, 2, 143. अन्तः ॥ १४३ ॥

Im Folgenden bis zum Schluss des Pāda ist stets „die letzte Silbe im zweiten Gliede hat den Acut“ zu ergänzen.

थाथघञ्क्ताजविचकाणाम् ॥ १४४ ॥

In einem auf थ, अथ, ऽत अ (घञ्), -त (क्त), अ (अच्), अ (अप्), इत्र und -अ (क) auslautenden Verbalnomen, wenn ein in 6, 2, 139 genanntes Wort vorangeht.

सुनीयैः, अवभयैः; आवसयैः, उपवसयैः; प्रभेदैः, काष्ठभेदैः, रज्जुभेदैः; विशुष्कै (gilt für ein Particip auf त), आतपशुष्कै, दूरादागतैः; प्रक्षयैः, प्रजयैः; प्रलवैः, प्रसवैः; प्रलवित्रैम्, प्रसवित्रैम्; प्रवृषैः, गोवृषैः, खरीवृषैः.

सूपमानात् क्तः ॥ १४५ ॥

In einem Particip auf -त nach सु oder wenn das vorangehende Wort dasjenige angibt, womit ein Vergleich angestellt wird.

सुकर्तम्, सुभुक्तम्, सुणीतम्; दृकावलुप्तम्, शशप्लुतम्, सिंहविनर्दितम्.

संज्ञायामनाचितादीनाम् ॥ १४६ ॥

Auch dann, wenn das Compositum ein Name ist, aber nicht in अचित u. s. w.

संभूतौ रामायणः, उपहृतैः शाकल्यः, परिजग्धैः कांसिहन्त्रैः; dagegen अचित u. s. w.

प्रवृद्धादीनां च ॥ १४७ ॥

Auch in प्रवृद्ध u. s. w.

प्रवृद्धे, प्रयुक्तै, अवहितै u. s. w.

कारकाद्वत्तश्रुतयोरेवाशिषि ॥ १४८ ॥

Wenn in einem Compositum, das ein Name ist und einen Segenswunsch ausdrückt, ein in nächster Beziehung zum Verbalbegriff stehendes Wort vorangeht, nur in दत्त und श्रुत.

देवदत्तैः = देवा एनं देयासुः, विष्णुश्रुतैः = विष्णुरेन श्रूयात्; dagegen देवैर्पालितः nach

इत्थंभूतेन कृतमिति च ॥ १४९ ॥

Ferner in einem Particip auf —त , wenn das Compositum besagt „von Einem in solchem Zustande gethan“.

मुत्तप्रलपितैः, उन्मत्तप्रलपितैः, प्रमत्तगीतैः, विपन्नश्रुतैः als Adjectiva und Nomina actionis.

अनो भावकर्मवचनः ॥ १५० ॥

In einem mit अन abgeleiteten Nomen, wenn das Suffix die Handlung in abstracto oder das Object bezeichnet (d. i. passive adjectivische Bedeutung hat), und ein in 6, 2, 148 genanntes Wort vorangeht.

श्रोदनभोजनैः, पयःपानैः und चन्दनप्रियङ्गुचालेपनैः मुख्यम्; राजभोजनैः शालयः, राजाच्छादनैः वासांसि. Vgl. 3, 3, 113 fgg.

मन्क्तिन्व्याख्यानशयनासनस्थानयाजकादिक्रीताः ॥ १५१ ॥

Auch in Wörtern mit den Suffixen मन् oder —ति , in व्याख्यान, शयन, आसन, स्थान, याजक u. s. w. und क्रीत.

शकटवृत्तैः; पाणिनिकर्तैः; आपिशलिकर्तैः; ऋग्यजुर्वेदव्याख्यानैः, छन्दोव्याख्यानैः; राजशयनैः, ब्राह्मणशयनैः; राजासनैः, ब्राह्मणासनैः; गोस्थानैः, अश्वस्थानैः; ब्राह्मणयाजकैः, क्षत्रिययाजकैः, ब्राह्मणपूजकैः u. s. w.; गोक्रीतैः, अश्वक्रीतैः.

सप्रम्याः पुण्यम् ॥ १५२ ॥

In पुण्य nach einem im Locativ aufzufassenden Nomen.

अध्ययनपुण्यम् = अध्ययने पुण्यम्, वेदपुण्यम्; aber nicht in वेदपुण्यम् = वेदेन पुण्यम्.

ऊनार्थकलहं तृतीयायाः ॥ १५३ ॥

In Wörtern in der Bedeutung von ऊन und in कलह nach einem im Instrumental aufzufassenden Worte.

माधोनैः, कार्यापणोनैः, माधविकलैः; असिकलहैः, वाक्कलहैः.

मिश्रं चानुपसर्गमसंधौ ॥ १५४ ॥

Auch in मिश्र nach einem Instrumental, wenn es mit keiner Präposition zusammengesetzt ist und nicht „in Verbindung stehend mit“ bedeutet.

गुडमिश्रं, तिलमिश्रं, सर्पिमिश्रं; aber nicht in गुडसमिश्र und ब्राह्मणमिश्रं (= ब्राह्मणैः सह सहितं येकार्यमापन्नो) राजा.

नञो गुणप्रतिषेधे संपाद्यर्हहितालमर्थस्तद्धिताः ॥ १५५ ॥

Ferner in mit einem taddhita gebildeten Worte, wenn das Suffix die Bedeutungen „dazu passend (5, 1, 99), dieses verdienend (5, 1, 63), dazu gut (5, 1, 5) und dieses zu bewirken vermögend (5, 1, 101)“ hat, nach der Negation, wenn diese die angegebenen Eigenschaften negirt.

अकारणवेष्टकियैः मुख्यम्, अर्द्धदिवैः, अवत्सीयैः, असांतापियैः; aber nicht in अगार्दभरथिक = गार्दभरथिकादन्यः.

6, 2. 143.

ययतोश्चातदर्थे ॥ १५६ ॥

Auch in einem mit den taddhita य und यं gebildeten Worte nach der Negation, wenn das Suffix nicht die Bedeutung „dazu dienend“ hat.

अपात्र्यो, अतृण्यो (s. 4, 2, 49); अदन्त्ये, अकण्ये (s. 5, 1, 6); aber nicht in अपात्र (s. 5, 4, 25).

अच्चावशक्तौ ॥ १५७ ॥

Auch in einem mit den krt-Suffixen अच् und अच्चा gebildeten Worte, wenn von einem Nichtkönnen die Rede ist.

अपचै = पक्तुं न शक्नोति, eben so अपचै; अवित्तपै, अविलिखै. Vgl. 3, 1, 134 fg.

आक्रोशे च ॥ १५८ ॥

In denselben Wörtern auch dann, wenn man mit dem Worte Jemand schmäht.

अपचौ ज्यं जाल्मः „dieser Schelm kocht nicht, obgleich er es könnte“, अपचै; अवित्तपै, अविलिखै.

संज्ञायाम् ॥ १५९ ॥

In eben diesem Falle auch in einem Namen.

अदेवदत्तैः „kein Devadatta, diesen Namen nicht verdienend“, अयज्ञदत्तैः, अविष्णुमित्रैः.

कृत्योक्तेषु चार्वाद्यश्च ॥ १६० ॥

Auch in einem Worte, welches mit einem krtja genannten Suffixe (s. 3, 1, 95 fgg.), mit उक् oder कृत्यै gebildet ist, sowie in चारु u. s. w. nach der Negation.

अकर्तव्यै, अकरणीयै; अनागामुकै, अनपलायुकै; अनलंकरिण्यै, अनिराकरिण्यै, अनाद्यभविष्णु, असुभगंभविष्णु; अचारै, असाधु u. s. w.

विभाषा तृन्नन्तीक्षुचिषु ॥ १६१ ॥

Nicht nothwendig in einem mit तृ- gebildeten Worte, sowie in अच, तीक्ष्ण und शुचि.

अकर्तुं oder अकृतुं, अनर्चं oder अनच, अतीक्ष्णं oder अतीक्ष्ण, अशुचिं oder अशुचि.

बहुव्रीहाविदमेतत्तद्वः प्रथमपूरणयोः क्रियागणने ॥ १६२ ॥

In प्रथम und in den eigentlichen Ordnungszahlwörtern hat die letzte Silbe in einem Bahuvrīhi den Acut nach इदम्, एतद् und तद्, wenn das Mal einer Handlung angegeben wird.

इदंप्रथमं „dieses zum ersten Mal thuend“, इदं द्वितीयं, इदं तृतीयं; एतत्प्रथमं u. s. w., तत्प्रथमं u. s. w.

संख्यायाः स्तनः ॥ १६३ ॥

In स्तन nach einem Zahlwort.

द्विस्तनौ, त्रिस्तनौ, चतुःस्तनौ.

विभाषा छन्दसि ॥ १६४ ॥

Im Veda nicht nothwendig.

द्विस्तनौ und द्विस्तना, चतुःस्तनौ und चतुःस्तना.

संज्ञायां मित्राजिनयोः ॥ १६५ ॥

In मित्र und अजिन hat die letzte Silbe den Acut, wenn der Bahuvrihi ein Name ist.

देवमित्रैः, ब्रह्ममित्रैः; युक्ताजिनैः, कृष्णाजिनैः.

व्यवायिनोऽन्तरम् ॥ १६६ ॥

In अन्तर nach einem Worte, welches das Dazwischenliegende angibt.

वस्त्रान्तरं „durch ein Gewand getrennt“, पटान्तरं, कम्बलान्तरं.

मुखं स्वाङ्गम् ॥ १६७ ॥

In मुख, wenn es wirklich einen Körpertheil bezeichnet.

गौरमुखं, भद्रमुखं; aber nicht in दीर्घमुखा शाला.

नाव्ययदिकच्छब्दगोमहत्स्यूलमुष्टिपृथुवत्सेभ्यः ॥ १६८ ॥

Nicht aber nach einem Indeclinabile, einem Richtungsworte, गो, महत् (महा), स्थूल, मुष्टि, पृथु und वत्स.

उर्ध्वमुखं, नीचमुखं; प्रोङ्मुख, प्रत्यङ्मुख; गौमुख, महौमुख, स्थूलमुख, मुष्टिमुख, पृथुमुख und वत्समुख. In diesen Bahuvrihi bewahrt nach 6, 2, 1 das erste Glied seinen Accent.

निष्ठोपमानादन्यतरस्याम् ॥ १६९ ॥

Die letzte Silbe in मुख hat in einem Bahuvrihi nicht nothwendig den Acut, wenn ein Particip auf त vorangeht oder dasjenige, womit ein Vergleich angestellt wird.

प्रक्षालितमुखं, प्रक्षालितमुख oder प्रक्षालितमुख nach 6, 2, 110. सिंहमुखं oder सिंहमुख, व्याघ्रमुखं oder व्याघ्रमुख; vgl. 6, 2, 1.

जातिकालमुखादिभ्योऽनाच्छादनात् क्तोऽकृतमितप्रतिपन्नाः

॥ १७० ॥

In einem Particip auf -त, jedoch mit Ausnahme von कृत, मित und प्रतिपन्न, ruht der Acut in einem Bahuvrihi auf der Endsilbe, wenn ein Gattungsbegriff (mit Ausnahme eines Wortes für „Gewand“), eine Zeitbezeichnung oder मुख u. s. w. vorangehen.

6, 2, 143.

सारङ्गजग्धे, पलाण्डुभञ्जिते, सुरापीते; मासजाते, संवत्सरजाते, द्वाहजाते, त्र्यहजाते; सुखजाते, दुःखजाते u. s. w. Dagegen वेस्त्रच्छत्र, वेसनच्छत्र; कुण्डकृत, कुण्डमित und कुण्डप्रतिपच्च nach 6, 2, 1. Vgl. 4, 1, 52.

वा जाते ॥ १११ ॥

In जात nicht nothwendig.

दन्तजाते oder दन्तजात, स्तनजाते oder स्तनजात; मासजाते oder मासजात, संवत्सरजाते oder संवत्सरजात; सुखजाते oder सुखजात u. s. w.

नञ्सुभ्याम् ॥ ११२ ॥

Ein mit der Negation und सु gebildeter Bahuvrihi ist ein Oxytonon.

अयवौ देशः, अघोहिं, अमाघे; सुयवे, सुघोहिं, सुमाघे.

कपि पूर्वम् ॥ ११३ ॥

Wird an einen solchen Bahuvrihi क angefügt, so hat die vorangehende Silbe den Acut.

अकुमारौक, अयुषलौक, अन्नन्नयन्धूक; सुकुमारौक, सुयुषलौक, सुन्नन्नयन्धूक.

ह्रस्वान्ते ऽन्यात्पूर्वम् ॥ ११४ ॥

Geht diesem क ein kurzer Vocal voran, so hat die diesem vorangehende Silbe den Acut.

अयैवको देशः, अघोहिक, अमाघक; सुयैवक, सुघोहिक, सुमाघक. अज्ञैक und सुज्ञैक sind Paroxytona nach 6, 2, 173, weil es hier kein ऽन्यात्पूर्वम् gibt.

बहोर्नञ्वदुत्तरपदभूम्नि ॥ ११५ ॥

Für einen Bahuvrihi mit बहु im ersten Gliede gelten, wenn dieses zur Bezeichnung der Vielheit des im zweiten Gliede Ausgedrückten dient, die 6, 2, 172 fgg. gegebenen Regeln für einen Bahuvrihi mit der Negation.

बहुयवे, बहुघोहिं, बहुमाघे wie 6, 2, 172. बहुकुमारौक, बहुयुषलौक, बहुन्नन्नयन्धूक wie 6, 2, 173. बहुयैवक, बहुघोहिक, बहुमाघक wie 6, 2, 174. बहुमनस् — बहुषु मनो ऽस्य wird nach 6, 2, 1 betont.

न गुणादयो ऽवयवाः ॥ ११६ ॥

गुण u. s. w. haben nach बहु in einem Bahuvrihi nicht den Acut auf der Endsilbe, wenn sie im Compositum als Bestandtheil von Etwas auftreten.

बहुगुणा रज्जुः, बह्वन्तरं पदम्, बहुच्छन्दोमान, बह्वध्याय nach 6, 2, 1. Dagegen बहुगुणौ ब्राह्मणः.

उपसर्गात्स्वाङ्गं ध्रुवमपर्शु ॥ ११७ ॥

Ein Wort für einen nicht ablösbaren Körpertheil, jedoch mit Ausnahme von पर्शु, hat nach einer Präposition in einem Bahuvrihi den Acut auf der letzten Silbe.

प्रणष्टे, प्रोट, प्रललाटे; dagegen उद्वाहु und उँत्यर्शु, विँपर्शु nach 6, 2, 1.

वनं समासे ॥ १७८ ॥

वन hat diese Betonung nach einer Präposition in einem Compositum jeglicher Art.

प्रवणं यष्टव्यम्, निर्वाणं वृक्षं धीयते.

अन्तः ॥ १७९ ॥

Desgleichen nach अन्तर.

अन्तर्द्वारा देशः.

अन्तश्च ॥ १८० ॥

Auch अन्त hat nach einer Präposition den Acut auf der Endsilbe.

प्रान्तैः, पर्यन्तैः.

न निविभ्याम् ॥ १८१ ॥

Jedoch nicht nach नि und वि.

न्यन्त, व्यन्त.

परेरभितोभाविमण्डलम् ॥ १८२ ॥

Nach परि hat ein Wort, welches Etwas bezeichnet, was ein Diesseits und ein Jenseits hat, sowie मण्डल den Acut auf der Endsilbe.

परिकूलम्, परितोरम्; परिमण्डलम्.

प्रादस्वाङ्गं संज्ञायाम् ॥ १८३ ॥

Nach प्र ein Wort, das keinen Körpertheil bezeichnet, wenn das Compositum ein Name ist.

प्रकोष्ठम्, प्रग्रहम्, प्रद्वारम्; dagegen प्रहस्तम् und प्रपदम्.

निरुद्धादीनि च ॥ १८४ ॥

Auch निरुद्धक u. s. w. sind Oxytona.

अभेर्मुखम् ॥ ॥ १८५ ॥

Nach अभि hat मुख den Acut auf der Endsilbe.

अभिमुख्ये Adj. und अभिमुख्यम् Adv.

अपाच्च ॥ १८६ ॥

Desgleichen nach अप.

अपमुख्ये Adj. und अपमुख्यम् Adv.

स्फिगपूतवीणाञ्चोऽध्वकुक्षिसीरनामनाम च ॥ १८७ ॥

Nach अप auch स्फिग, पूत, वीणा, अञ्जस्, अध्वन्, कुक्षि, ein Wort für „Pflug“ und das Wort नामन्.

अपस्फिगैः, अपपूतैः, अपवीणैः, अपाञ्जैः, अपाध्वैः, अपकुक्षिः; अपसीरैः, अपहलैः, अपलाङ्गलैः; अपनामैः.

6, 2, 143.

अधेरुपरिस्थम् ॥ १८८ ॥

Nach अधि dasjenige Wort, welches das Ueberstehende angibt.

अधिदन्तैः, अधिकणैः, अधिकेशैः.

अनोरप्रधानकनीयसी ॥ १८९ ॥

Nach अनु ein Wort, welches in einem von अनु abhängigen Verhältniss steht, und कनीयम्.

अनुज्येष्ठः = अनुगतो ज्येष्ठम्, अनुमध्यमैः; अनुकनीयौ = अनुगतः कनीयान्; dagegen nicht in अनुज्येष्ठः = अनुगतो ज्येष्ठः.

पुरुषश्चान्वादिष्टः ॥ १९० ॥

Auch पुरुष, wenn ein Mann gemeint ist, von dem schon die Rede war.

अनुपुरुषैः = अन्वादिष्टः पुरुषः.

अतिरकृत्पदे ॥ १९१ ॥

Nach अति ein nicht mit einem krt-Suffix gebildetes Wort und पद.

अत्यङ्कुशौ नागः, अतिकशौ ऽश्वः; अतिपटौ शस्त्रो; dagegen nicht in अतिकारक.

नेरनिधाने ॥ १९२ ॥

Nach नि, wenn von keinem Niederlegen die Rede ist.

निमूलैः, न्यक्षैः, निवृणैः; dagegen निश्वाच् = निहितवाच् und निदण्ड = निहितदण्ड.

प्रतेरंश्चादयस्तत्पुरुषे ॥ १९३ ॥

अंशु u. s. w. nach प्रति in einem Tatpurusha.

प्रत्यंशुः = प्रतिगतो ऽशुः, प्रतिजनैः u. s. w.

उपाद्भजजिनमगौरादयः ॥ १९४ ॥

Nach उप ein zweisilbiges Wort, jedoch mit Ausnahme von गौर u. s. w., und अजिन in einem Tatpurusha.

उपदेवैः, उपसोमैः, उपेन्द्रैः, उपहोष्टैः; उपाजिनैः. Dagegen nicht in उपगौर u. s. w.

सोरवक्षेपणे ॥ १९५ ॥

Ein Wort nach सु, wenn aus dem Zusammenhange trotz des lobenden स sich ein Tadel herausstellt.

इह खल्विदानीं सुख्यगिडलैः सुस्कीर्तौभ्यां सुप्रत्ययसितैः.

विभाषोत्पुच्छे ॥ १९६ ॥

Im Tatpurusha उत्पुच्छ kann die Endsilbe den Acut haben.

उत्पुच्छे oder उत्पुच्छ nach 6, 2, 2.

द्वित्रिभ्यां पादन्मूर्धसु बहुव्रीहौ ॥ १९७ ॥

Desgleichen पाद्, दत् and मूर्धन् in einem Bahuvrihi nach द्वि und त्रि.

द्विषौद् oder द्विषाद्, द्विदेत् oder द्विदत्, द्विमूर्धेन् oder द्विमूर्धन्; eben so mit त्रि.

सकथं चाक्रान्तात् ॥ १९८ ॥

Desgleichen सकथ, wenn nicht ein auf क auslautendes Wort vorangeht.

गौरसकथं oder गौरैसकथ, प्रलक्षसकथं oder प्रलक्षैसकथ; aber nur चक्रैसकथ nach 6, 2, 1.

Zu °सकथ vgl. 5, 4, 113.

परादिश्छन्दसि बहुलम् ॥ १९९ ॥

†6,2,143

Im Veda hat auch das diesem vorangehende Wort häufig den Acut.

अञ्जिसकथं neben लोमशैसकथ.

॥ इति षष्ठ्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

अलुगुत्तरपदे ॥ १ ॥

6, 3, 1.

In der Folge bis 6, 2, 24 incl. ist stets „vor dem zweiten Gliede des Compositums findet kein Schwund statt“ zu ergänzen.

पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः ॥ २ ॥

Der Ablativendung nach स्तोक u. s. w.

स्तोकान्मुक्त, अल्यान्मुक्त, अन्तिकादागत, अभ्याशादागत, दूरादागत, विप्रकृष्टादागत, कृच्छ्रान्मुक्त.

Zur Composition s. 2, 1, 39.

ओजःसहोऽम्भस्तमसस्तृतीयायाः ॥ ३ ॥

Der Instrumentalendung nach ओजस्, सहस्, अम्भस् und तमस्.

ओजसाकृत, सहसाकृत, अम्भसाकृत, तमसाकृत.

मनसः संज्ञायाम् ॥ ४ ॥

Nach मनस्, wenn das Compositum ein Name ist.

मनसागुप्ता, मनसासंगता.

आज्ञायिनि च ॥ ५ ॥

Auch vor आज्ञायिन्.

मनसाज्ञायिन् = मनसाज्ञातुं शीलमस्य.

आत्मनश्च (पूरणे) ॥ ६ ॥

Ein Schwund der Instrumentalendung findet auch nach आत्मन् nicht statt, wenn ein Ordnungszahlwort folgt.

आत्मनापञ्चम, आत्मनाषष्ठ. पूरणे ist ein späterer Zusatz.

6, 3, 1.

वैयाकरणाख्यायां चतुर्थ्याः ॥ ७ ॥

Auch nicht der Dativendung nach demselben Worte, wenn das Compositum ein grammatischer Kunstausdruck ist.

आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

परस्य च ॥ ८ ॥

In demselben Falle auch nicht nach पर.

परस्मैपदम्, परस्मैभाषा.

हलदन्तात्सप्तम्याः संज्ञायाम् ॥ ९ ॥

Die Locativendung fällt nicht ab nach einem auf einen Consonanten oder auf अ auslautenden Stamme, wenn das Compositum ein Name ist.

युधिष्ठिरः, त्वचिसारः; अरण्येतिलकाः, अरण्येमाषकाः, वनेकिंशुकाः, वनेहरिटकाः, वनेब्रह्मजकाः, पूर्वाक्षोष्कोटकाः, कूपेपिशाचकाः.

कारनाम्नि च प्राचां हलादौ ॥ १० ॥

Auch nicht bei Namen von Abgaben bei den östlichen Völkern, wenn das zweite Glied consonantisch anlautet.

मृपेशाणः, दृषदिमाषकः, हलेद्विपदिका, हलेत्रिपदिका. Zum Accent dieser Wörter s. 6, 2, 65.

मध्याद्गुरौ ॥ ११ ॥

Auch nicht nach मध्य vor गुरु.

मध्येगुरु.

अमूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे ॥ १२ ॥

Auch nicht nach einem einen Körpertheil (mit Ausnahme von मूर्धन् und मस्तक) bezeichnenden Worte vor einem andern Worte als काम.

कण्ठेकाल, उरसिलोमन्, उदरेमणि; aber मूर्ध्निगि, मस्तकगि und मुखकाम.

बन्धे च विभाषा ॥ १३ ॥

Vor बन्ध kann die Locativendung abfallen.

हस्तेबन्ध oder हस्तबन्ध, चक्रेबन्ध oder चक्रबन्ध. Vgl. 2, 1, 41.

तत्पुरुषे कृति बहुलम् ॥ १४ ॥

In einem Tatpurusha, dessen zweites Glied ein mit einem कृत्-Suffix gebildetes Wort ist, erhält sich die Locativendung häufig.

स्तम्भेरम, कर्णेजप; aber auch कुरुचर, मद्रचर.

प्रावृट्शरत्कालदिवां जे ॥ १५ ॥

Nach प्रावृट्, शरद्, काल und दिव् erhält sich die Locativendung vor ज.

प्रावृषिज, शरदिज, कालेज, दिविज.

विभाषा वर्षश्चरश्वरात् ॥ १६ ॥

Nach वर्ष, चर, शर und श्वर nicht nothwendig.

वर्षज oder वर्षज, चरेज oder चरेज, शरेज oder शरेज, श्वरेज oder श्वरेज.

घकालतनेषु कालनाम्नः ॥ १७ ॥

Desgleichen nach einer Zeitbezeichnung vor den Suffixen त्त्वं und त्म, vor काल und vor dem Suffix तन्.

पूर्वाह्णोत्तरे oder पूर्वाह्णात्तरे, पूर्वाह्णोत्तमे oder पूर्वाह्णात्तमे; पूर्वाह्णोत्तरे oder पूर्वाह्णात्तरे, पूर्वाह्णोत्तने oder पूर्वाह्णात्तने. Vgl. 4, 3, 23.

शयवासवासिष्वकालात् ॥ १८ ॥

Auch vor शय, वास und वासिन्, wenn das vorangehende Wort keine Zeitbezeichnung ist.

खेशय oder खशय, वामेवास oder वामवास, वामेवासिन् oder वामवासिन्; dagegen nur पूर्वाह्णाशय.

नेन्सिद्धवधातिषु च ॥ १९ ॥

Vor einem auf इन् auslautenden Stamme, vor सिद्ध und vor einem von वन्त् abgeleiteten Worte erhält sich die Locativendung nicht.

स्यगिडलशयिन्, सांक्राशयसिद्ध, वक्रवन्त्. Ausnahme zu 6, 3, 14.

स्थे च भाषायाम् ॥ २० ॥

Auch nicht vor स्थ in der Umgangssprache.

समस्थ, विषमस्थ, कूटस्थ, पर्वतस्थ; dagegen आखरेष्ठ im Veda. Ausnahme zu 6, 3, 14.

षष्ठ्या आक्रोशे ॥ २१ ॥

Die Genetivendung erhält sich, wenn durch das Compositum eine Beschimpfung ausgedrückt wird.

चौरस्यकुलम्, शूयस्यकुलम्.

पुत्रे ऽन्यतरस्याम् ॥ २२ ॥

Vor पुत्र in eben diesem Falle nicht nothwendig.

दास्याःपुत्र oder दासीपुत्र, शूयस्याःपुत्र oder शूयलीपुत्र.

ऋतो विद्यायोनिर्बन्धेभ्यः ॥ २३ ॥

Nach einem auf ऋ auslautenden Stamme, der einen Studiengenossen oder Blutsverwandten bezeichnet, fällt die Genetivendung nicht ab.

होतुरन्तेवासिन्, होतुःपुत्र; पितुरन्तेवासिन्, पितुःपुत्र.

विभाषा स्वसृपत्योः ॥ २४ ॥

Nach eben solchen Stämmen vor स्वसृ und पति nicht nothwendig.

मातुःस्वसृ, मातुःस्वसृ oder मातुःस्वसृ; पितुःस्वसृ, पितुःस्वसृ oder पितुःस्वसृ (vgl. 8, 3, 84. 85); दुहितुःपति oder दुहितृपति, ननान्तुःपति oder ननान्तृपति.

आनङृतो ङङ् ॥ २५ ॥

Für ein solches ङ् wird in einem Dvaṁdva आन् substituiert.

होतापोतारो, नेष्टोद्रातारो, प्रशास्ताप्रतिहर्तारो; मातापितरौ, याताननान्दरौ. Das न् des Substituts fällt nach 8, 2, 7 ab. Blosses आ durfte Pāṇini nicht substituieren, da an dieses nach 1, 1, 51 noch र् hätte gefügt werden müssen.

देवताङ्ङे च ॥ २६ ॥

Dieses आन् wird auch für den Auslaut des ersten Gliedes substituiert in einem aus Götternamen gebildeten Dvaṁdva.

इन्द्रावरुणो, इन्द्रासोमो, इन्द्रावृहस्पती.

ईदग्नेः सोमवरुणयोः ॥ २७ ॥

Für den Auslaut von अग्नि wird ई vor सोम und वरुण substituiert.

अग्नीषोमो (vgl. 8, 3, 82), अग्नीवरुणो.

इवृद्धौ ॥ २८ ॥

Wenn in einem von einem solchen Dvaṁdva abgeleiteten Worte beide Glieder Vṛddhi erhalten, wird für den Endlaut von अग्नि (wieder) इ substituiert.

Es heisst अग्नीवरुणो, aber अग्निवरुणो; अग्नामारुतो, aber अग्निमारुत. Dagegen bildet man अग्नेन्द्र nach 6, 3, 26, weil इन्द्र keine Vṛddhi hat. Vgl. 7, 3, 21, 23.

दिवो द्यावा ॥ २९ ॥

Für दिव् wird in einem Dvaṁdva von Götternamen द्यावा substituiert.

द्यावानामा, द्यावाभूमी.

दिवसश्च पृथिव्याम् ॥ ३० ॥

Vor पृथिवी auch दिवस्.

द्यावापृथिव्यां oder दिवस्पृथिव्यां.

उषासोषसः ॥ ३१ ॥

Für उषस् wird in einem solchen Dvaṁdva उषासा substituiert.

उषासामृत्यम्, उषासानक्ता.

मातरपितराबुदीचाम् ॥ ३२ ॥

Die nördlichen Grammatiker lehren die Form मातरपितरौ.

पितरामातरा च छन्दसि ॥ ३३ ॥

Und im Veda heisst es पितरामातरा.

स्त्रियाः पुंवङ्गाधितपुंस्कादनूङ् समानाधिकरणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु ॥ ३४ ॥

Ein Femininum, zu dem ein entsprechendes Masculinum vorhanden ist, nimmt, wenn es nicht auf das Femininsuffix ऊ ausgeht, im Compositum

vor einem Femininum, jedoch nicht vor einem Ordnungszahlwort und vor प्रिया u. s. w., mit dem es im Congruenzverhältniss steht, die entsprechende männliche Form an.

दर्शनीयभार्य, शलत्तावृद्ध, दीर्घजङ्घ; aber ब्रह्मवन्द्यभार्य, कल्याणीपञ्चमा रात्रयः, कल्याणी-प्रिय. Unter भाषितपुंस्क sind Adjectiva und Substantiva gemeint; vgl. 7, 1, 74. Man hätte im Sūtra अनुद्ध d. i. अनुद्धः erwartet; auch पुंस्कात् bei स्त्रियाः befremdet.

तसिलादिष्वा कृत्वमुचः ॥ ३५ ॥

Desgleichen vor den Suffixen -तस् u. s. w. bis कृत्वस् (5, 3, 7 fgg. bis 5, 4, 17).

ततस्, तत्र u. s. w. können auch auf ein Femininum bezogen werden.

क्यङ्मानिनोश्च ॥ ३६ ॥

Desgleichen vor dem Denominativsuffix य Med. und vor मानिन्.

गतायते von यनी, प्रयेतायते von प्रयेनी; दर्शनीयमान्ययमस्याः „dieser hält sie für hübsch“, दर्शनीयमानिनोयमस्याः „diese hält sie für hübsch“.

न कोपधायाः ॥ ३७ ॥

Ein Femininum, dessen vorletzter Laut क् ist, nimmt nicht die männliche Form an.

मद्रिकाभार्य, मद्रिकाकल्या, मद्रिकायते (nicht मद्रकायते) u. s. w.

संज्ञापूरणयोश्च ॥ ३८ ॥

Auch nicht ein Name und ein Ordnungszahlwort.

गुप्ताभार्य, गुप्तापाशा, गुप्तामानिनी; पञ्चमीभार्य, पञ्चमीपाशा, पञ्चमीयते, पञ्चमीमानिनी.

वृद्धिनिमित्तस्य च तद्धितस्यारक्तविकारे ॥ ३९ ॥

Auch nicht ein mit einem, Vṛddhi in der ersten Silbe verlangenden taddhita gebildetes Wort, jedoch mit Ausnahme derjenigen taddhita, welche die Bedeutung „damit gefärbt“ und „daraus gemacht“ haben.

सांघ्रीभार्य, माधुरीभार्य, सांघ्रीपाशा, सांघ्रीयते, सांघ्रीमानिनी; aber काषायवृद्धिक (s. 4, 2, 1), लांघेय (s. 4, 3, 134).

स्वाङ्गाच्चेतः ॥ ४० ॥

Auch nicht ein auf den Namen eines Körpertheils auslautendes Femininum auf ई.

दीर्घकेशीभार्य, केशीपाशा, केशीयते. Kāṣikā liest चेतो जमानिनि mit dem Beispiel दीर्घकेशमानिनी. Der Zusatz ist einem Vārtika entlehnt.

जातेश्च ॥ ४१ ॥

Auch nicht ein einen Gattungsbegriff bezeichnendes Femininum.

कटीभार्य, ब्रह्मचरीभार्य, कटीयते, ब्रह्मचरीयते. Kāṣikā ergänzt जमानिनि und gibt die Beispiele: कटमानिनी, ब्रह्मचरमानिनी.

पुंवक्तर्मधारयजातीयदेशीयेषु ॥ ४२ ॥

In einem Karmadhâraja und vor den Suffixen जातीय und देशीय nimmt das Femininum die männliche Form an.

पाचकद्वन्द्वारिका, पाचकजातीया, पाचकदेशीया trotz 6, 3, 37. गुप्तद्वन्द्वारिका, गुप्तजातीया, गुप्तदेशीया, पञ्चमद्वन्द्वारिका, पञ्चमजातीया, पञ्चमदेशीया trotz 6, 3, 38. सौम्यद्वन्द्वारिका, सौम्यजातीया, सौम्यदेशीया trotz 6, 3, 39. दीर्घकेशद्वन्द्वारिका, दीर्घकेशजातीया, दीर्घकेशदेशीया trotz 6, 3, 40. कठद्वन्द्वारिका, कठजातीया, कठदेशीया trotz 6, 3, 41.

घरूपकल्पचेलद्ब्रुवगोत्रमतहतोऽङ्योऽनेकाचो ह्रस्वः ॥ ४३ ॥

Für die Länge des Femininsuffixes ई wird vor den Suffixen त्र, तम्, रूप, कल्प, vor चेल (mit dem Femininum auf ई), द्रुव, गोत्र, मत und हत die Kürze substituiert, vorausgesetzt, dass dieses Femininum zwei- oder mehrsilbig ist und ein entsprechendes Masculinum hat.

ब्राह्मणितरा, ब्राह्मणितमा, ब्राह्मणिरूपा, ब्राह्मणिकल्पा, ब्राह्मणिचेली, ब्राह्मणिद्रुवा, ब्राह्मणिगोत्रा, ब्राह्मणिमता, ब्राह्मणिमता; aber आमलकीतरा, weil zu आमलकी kein entsprechendes Masculinum besteht.

नद्याः शेषस्यान्यतरस्याम् ॥ ४४ ॥

In allen übrigen Nadi genannten Femininis (s. 1, 4, 3. 4) kann in dem angegebenen Falle die Kürze substituiert werden.

ब्रह्मबन्धूतरा oder *बन्धुतरा, *बन्धूतमा oder *बन्धुतमा, स्त्रीतरा oder स्त्रितरा, स्त्रीतमा oder स्त्रितमा u. s. w.

उगितश्च ॥ ४५ ॥

Auch ई, das an ein taddhita-Suffix mit stummem उ oder ऋ angetreten ist, kann verkürzt werden.

श्रेयसीतरा oder श्रेयसितरा (das Suffix heisst ईयसन्), विदुषीतरा oder विदुषितरा (das Suffix heisst व्रसु) u. s. w.

आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः ॥ ४६ ॥

Für den Auslaut von महत् wird आ (आत्) substituiert vor einem mit diesem in Congruenz stehenden Worte und vor dem Suffix जातीय.

महादेव, महाब्राह्मण, महाबाहु, महाबल; महाजातीय.

द्वष्टनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः ॥ ४७ ॥

Für den Auslaut von द्वि und अष्टन् wird आ substituiert vor einem andern Zahlworte, aber nicht in einem Bahuvrîhi und nicht vor अशीति.

द्वविंशति, द्वत्रिंशत्; अष्टादशन्, अष्टाविंशति, अष्टात्रिंशत्; aber द्वित्राः, त्रिदशः (vgl. 2, 2, 25) und द्वशीति.

चेस्त्वयः ॥ ४८ ॥

Für त्रि wird in demselben Falle त्रयस् substituiert.

त्रयोदशन्, त्रयोविंशति, त्रयस्विंशत्; aber त्रिदशः (vgl. 2, 2, 25) und त्र्यंशति.

विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ सर्वेषाम् ॥ ४९ ॥

Vor चत्वारिंशत् und den folgenden Zehnern sind alle eben genannten Substitutionen nicht notwendig.

द्वाचत्वारिंशत् oder द्विचत्वारिंशत्, अष्टापञ्चाशत् oder अष्टपञ्चाशत्, त्रयःपञ्चाशत् oder त्रिपञ्चाशत्.

हृदयस्य हृल्लेखयदण्लासेषु ॥ ५० ॥

Für हृदय wird हृद् substituiert vor लेख, vor den Suffixen यं und ±_अ und vor लास.

हृल्लेखः, हृदय, हार्ट, हृल्लासः.

वा शोकथञ्जरोगेषु ॥ ५१ ॥

Vor शोक, vor dem Suffix ±_य und vor रोग nicht notwendig.

हृच्छोकः oder हृदयशोकः, सांहार्यम् oder सांहृदयम्, हृद्रोगः oder हृदयरोगः.

पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु ॥ ५२ ॥

Für पाद wird पद substituiert vor आजि, अति, ग und उपहत.

पदाजि, पदाति, पदग, पदोपहत.

पद्यन्त्यतर्धे ॥ ५३ ॥

Vor dem Suffix यं in anderer Bedeutung als „dazu dienend“ wird पद् substituiert.

पद्याः शर्कराः, पद्याः कण्टकाः; aber पाद्यमुदकम्. Vgl. 4, 4, 83. 5, 4, 25.

हिमकाषिहतिषु च ॥ ५४ ॥

Auch vor हिम, काषिन् und हति.

पच्छिमम्, पत्काषिन्, पद्धतिः.

ऋचः शे ॥ ५५ ॥

Auch vor श् (Suffix शस्), wenn von einer Hymne die Rede geht.

पच्छो गायत्रीं शंसति, aber पादशः कार्षापणं ददाति.

वा घोषमिश्रशब्देषु ॥ ५६ ॥

Vor घोष, मिश्र und शब्द kann diese Substitution stattfinden.

पद्घोषः oder पादघोषः, पन्मिश्र oder पादमिश्र, पच्छब्दः oder पादशब्दः.

उदकस्योदः संज्ञायाम् ॥ ५७ ॥

Für उदक wird उद substituiert, wenn das Compositum ein Name ist.

उदमेघः, उदवाहः als Nomina propria von Personen.

पेषंवासवाहनधिषु च ॥ ५८ ॥

Auch vor पेषम्, वास, वाहन und धि.

उदपेषं (s. 3, 4, 38) पिनिष्टि, उदवास, उदवाहन, उदधि.

एकहलादौ पूरयितव्ये ऽन्यतरस्याम् ॥ ५९ ॥

Nicht nothwendig vor einem mit einem einfachen Consonanten anlautenden Worte, welches dasjenige bezeichnet, was mit Wasser gefüllt wird.

उदककुम्भः oder उदकुम्भः, उदकपात्रम् oder उदपात्रम्; aber nur उदकस्थाल.

मन्थौदनसक्तुविन्दुवज्रभारहारवीवधगाहेषु च ॥ ६० ॥

Desgleichen vor मन्थ u. s. w.

उदकमन्थः oder उदमन्थः, उदकौदनः oder उदौदनः, उदकसक्तुः oder उदसक्तुः, उदकविन्दुः oder उदविन्दुः, उदकवज्रः oder उदवज्रः, उदकभार oder उदभार, उदकहार oder उदहार, उदकवीवधः oder उदवीवधः, उदकगाह oder उदगाह.

इको ह्रस्वो ऽङ्यो गालवस्य ॥ ६१ ॥

Für ई, wenn dieses nicht das Femininsuffix ई ist, und ऊ wird im Compositum vor dem zweiten Gliede nach Gâlava's Meinung die Kürze substituiert.

यामणिपुत्रः oder यामणीपुत्रः, ब्रह्मबन्धुपुत्रः oder बन्धुपुत्रः.

एक तद्धिते च ॥ ६२ ॥

Für die Länge in एका wird auch vor einem taddhita die Kürze substituiert.

एकक्षीरम् = एकस्याः क्षीरम्, एकदुग्धम्; एकरूप्य = एकस्या आगतम्, एकमय, एकत्वम्, एकता.

इत्यापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् ॥ ६३ ॥

Für die Femininsuffixe ई und आ wird in einem Namen und im Veda häufig eine Kürze substituiert.

रेवतिपुत्रः, रोहिणिपुत्रः, भरणिपुत्रः; aber auch नान्दीकरः, नान्दीघोषः, नान्दीविशालः. Vedisch sind: कुमारिदारा (wohl कुमारिदा), प्रदर्विदा (es ist wohl प्रकर्षिदा gemeint). Beispiele für आ: शिलवहम्, शिलप्रस्थम्; aber auch लोमकाग्रहम्, लोमकाग्रहः; vedisch sind: अजक्षीरम्, ऊर्णमदम्, ऊर्णामृत्रम्.

त्वे च ॥ ६४ ॥

Auch vor dem Suffix त्व.

रोहिणित्वम् oder रोहिणीत्वम्, अजत्वम् oder अजात्वम्.

इष्टकेषीकामालानां चिततूलभारिषु ॥ ६५ ॥

Für die Länge wird eine Kürze substituiert in इष्टका vor चित, in इषीका vor तूल und in माला vor भारिन्.

इष्टकचितम्, इषीकतूलम्, मालभारिन्.

खित्यनव्ययस्य ॥ ६६ ॥

Eine Kürze wird ferner substituiert vor einem Worte, welches mit einem ein stummes ख् enthaltenden Suffix gebildet ist, jedoch nicht bei einem Indeclinabile.

कलिमन्या, हरिणिमन्या; aber दोषामन्यमहः, दिवामन्या रात्रिः. Das zweite Glied des Compositums enthält das Suffix खग्र; s. 3, 2, 83.

अरुद्विषदजन्तस्य मुम् ॥ ६७ ॥

In अरुम्, द्विषत् und in einem vocalisch auslautenden Stamme wird vor einem solchen Worte nach dem letzten Vocale म् hinzugefügt.

अरुंतुद, द्विषंतप, कलिमन्या. Vgl. 3, 2, 35. 39. 83. Das म् von अरुम् und das त् von द्विषत् fallen nach 8, 2, 23 ab.

इच एकाचो ऽम् प्रत्ययवच्च ॥ ६८ ॥

Ein einsilbiger, auf einen andern Vocal als अ auslautender Stamm erhält vor einem in 6, 3, 66 genannten Worte das Augment अम्, welches auf dieselbe Weise wie die Accusativendung अम् angefügt wird.

गामन्य, स्त्रीमन्य oder स्त्रियमन्य, ग्रियमन्य, भयमन्य.

वाचंयमपुंरंदरौ च ॥ ६९ ॥

वाचंयम und पुंरंदर sind unregelmässig gebildet.

Vgl. 3, 2, 40. 41. 6, 4, 94.

कारे सत्यागदस्य ॥ ७० ॥

Vor कार erhalten सत्य und अगद das Augment म्.

सत्यंकार und अगदंकार. Aus 6, 3, 67 ist मुम् zu ergänzen.

श्येनतिलस्य पाते जे ॥ ७१ ॥

श्येन und तिल erhalten das Augment म् vor पात in einer Ableitung mit ङ-अ.

श्येनपाता, तिलपाता. Vgl. 4, 2, 58.

रात्रेः कृति विभाषा ॥ ७२ ॥

रात्रि kann dieses Augment erhalten vor einem mit einem कृत् gebildeten Worte.

रात्रिंचर und रात्रिचर, रात्रिमट und रात्र्यट.

नलोपो नञः ॥ ७३ ॥

Die Negation न verliert das न् am Anfange eines Compositums.

तस्मान्नुडचि ॥ ७४ ॥

Nach diesem übriggebliebenen अ wird an ein vocalisch anlautendes Wort न् vorn angefügt.

**नभाएनपान्नवेदा नासत्या नमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रना-
केषु प्रकृत्या ॥ ७५ ॥**

Unverändert bleibt die Negation in नभाज्, नपात्, नवेदस्, नासत्या (Da.), नमुचि, नकुल, नख, नपुंसक, नक्षत्र, नक्र und नाक.

नवेदा und नासत्या sind doch offenbar Nominative und dann folgt ein Locativ!

एकादिश्चैकस्य चादुक् ॥ ७६ ॥

Auch nach एक, wobei dieses das Augment अद् erhält.

एकान्विशति, एकान्विंशत्.

नगो ऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् ॥ ७७ ॥

In नग kann sich das न erhalten, wenn nicht von lebenden Wesen die Rede geht.

नगः oder अगः „Baum“ und „Berg“; aber अगो („sich nicht bewegen könnend“) व्युत्पन्नः शोतेन.

सहस्य सः संज्ञायाम् ॥ ७८ ॥

Für सह wird स substituiert vor einem Namen.

साश्वत्थ, सपलाश, सशिशप.

ग्रन्थान्ताधिके च ॥ ७९ ॥

Und wenn es die Bedeutung hat „bis incl.“ (in Verbindung mit einem literarischen Werke) oder „plus“.

सकलं (= कलान्तं) und समुद्भूतं (= मुद्भूतान्तं) ज्योतिषमधीते, ससंग्रहं व्याकरणमधीते; सद्रोणा खारी, समाधः कार्पापणः, सकाकिणीको मायः.

द्वितीये चानुपाख्ये ॥ ८० ॥

Auch in Verbindung mit einem Worte, welches etwas Zweites angibt, das selbst nicht unmittelbar wahrzunehmen ist.

सग्निः कपोतः „eine Taube, welche auf Feuer deutet“, सविशाचा वात्या „ein Sturmwind, der Piçāka ankündigt“, सराक्षसीका शाला.

अव्ययीभावे चाकाले ॥ ८१ ॥

Auch in einem Avjajibhāva, wenn das folgende Wort nicht eine Zeitbezeichnung ist.

सचक्रं धेहि, सधुरं प्राज; aber सहपूर्वाह्णम्.

वोपसर्जनस्य ॥ ८२ ॥

Die Substitution kann stattfinden, wenn das Compositum ein Bahuvrihi ist.

सपुत्र oder सहपुत्र, सच्छात्र oder सहच्छात्र.

प्रकृत्याशिषि ॥ ८३ ॥

In einem Segensspruche erhält sich सह.

स्यस्ति देवदत्ताय सहपुत्राय सहच्छत्राय सहामात्याय. Kāçikā liest: प्रकृत्याशिष्यगोवत्सहलेषु; der Zusatz entstammt einem Vārtika und einer Erklärung Patañjali's. Man sagt demnach स्यस्ति भवते सहगवे oder सगवे, सहवत्साय oder सवत्साय, सहहलाय oder सहलाय.

समानस्य च्छन्दस्यमूर्धप्रभृत्युदर्केषु ॥ ८४ ॥

Im Veda wird स für समान substituiert, aber nicht vor मूर्धन्, प्रभृति und उदर्क.

सगर्भ्य, सपूय्य, सनुत्य; vgl. 4, 4, 114. Dagegen समानमूर्धन्, समानप्रभृति und समानोदर्क.

ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धुषु

॥ ८५ ॥

Diese Substitution findet (auch in der Umgangssprache) vor ज्योतिस् u. s. w. statt.

सज्योतिस्, सजनपद, सरात्रि, सनाभि, सनामन, सगोत्र, सरूप, सस्थान, सवर्ण, सवयस्, सवचन, सवन्धु.

चरणे ब्रह्मचारिणि ॥ ८६ ॥

Vor ब्रह्मचारिन्, wenn es sich um ein gemeinsames Erfüllen eines Gelübdes handelt.

सब्रह्मचारिन्.

तीर्थे ये ॥ ८७ ॥

Vor तीर्थ, wenn Suffix य angefügt wird.

सतीर्थ. Vgl. 4, 4, 107.

विभाषोदरे ॥ ८८ ॥

Vor उदर mit Suffix य nicht nothwendig.

समानोदर्य oder सोदर्य. Vgl. 4, 4, 108 fg.

दृग्दृशवतुषु ॥ ८९ ॥

Vor दृश्, दृश und dem Suffix वत् wird स für समान substituiert.

सदृश्, सदृश. Das Suffix वत् kommt erst im folgenden Sūtra zur Anwendung.

इदंकिमोरीष्की ॥ ९० ॥

Vor den eben genannten Wörtern und dem Suffix वत् werden ई für इदम् und की für किम् substituiert.

ईदृश्, ईदृश, इयत्; कीदृश्, कीदृश und कियत्. Zum Wandel des Suffixes वत् in इयत् und कियत् s. 5, 2, 40, zum Abfall des ई vor इयत् 6, 4, 148.

आ सर्वनाम्नः ॥ ९१ ॥

Für den Auslaut der (übrigen) Pronomina (s. 1, 1, 27) wird davor आ substituiert.

तादृश, तादृश, तावत्; यादृश, यादृश, यावत्.

विष्वग्देवयोश्च ढेरद्यञ्चतौ वप्रत्यये ॥ ९२ ॥

Für den letzten Vocal und den etwa darauf folgenden Consonanten eines Pronomens und der Wörter विष्वक् und देव wird अद्रि substituiert, wenn अञ्च् mit dem Suffix व् (das aber wieder abfällt) folgt.

तद्रञ्च्, यद्रञ्च्; विष्वद्रञ्च् und देवद्रञ्च्. Es wird auch wie 6, 2, 52 अञ्चतावप्रत्यये gelesen. Vgl. zu 6, 1, 67.

समः समि ॥ ९३ ॥

Für सम् wird समि vor diesem अञ्च् substituiert.

सम्यञ्च्.

तिरसस्तिर्यलोपे ॥ ९४ ॥

Für तिरस् wird तिरि substituiert, wenn अञ्च् nicht einen Verlust (des अ) erfährt.

तिर्यङ्, तिर्यञ्चो, तिर्यञ्चः; aber तिरश्चा, तिरश्चे.

सहस्य सध्निः ॥ ९५ ॥

Für सह wird सधि vor अञ्च् substituiert.

सध्यङ्, सध्यञ्चो, सध्यञ्चः, सधोचः, सधोचे. Zur Länge s. 6, 3, 138.

सध मादस्थयोश्छन्दसि ॥ ९६ ॥

Für सह wird im Veda सध substituiert vor माद und स्थ.

सधमाद, सधस्थ.

द्वान्तरूपसर्गेभ्यो ऽप ईत् ॥ ९७ ॥

Nach द्वि, अन्तर und einer Präposition wird ई für das अ (vgl. 1, 1, 54) von अप substituiert.

द्वोपः, अन्तरीपः, नीपम्, वीपम्, समीपम्.

ऊदनोर्देशे ॥ ९८ ॥

Nach अनु wird ऊ dafür substituiert, wenn eine Oertlichkeit bezeichnet wird.

अनूपो देशः; aber अन्वोपम्.

अषष्ठ्यतृतीयास्थस्यान्यस्य दुगाशीराशास्थितोत्सुकोत्तिकार- करागच्छेषु ॥ ९९ ॥

अन्य, wenn es nicht als Genetiv oder Instrumental aufzufassen ist, erhält das Augment द् vor आशिस् u. s. w. und vor dem Suffix ईय.

अन्यदाशिस, अन्यदाश, अन्यदास्या, अन्यदास्थित, अन्यदुत्सुक, अन्यदृति, अन्यत्कारक, अन्य-
द्राग und अन्यदीय. Dagegen kann अन्यस्याशोः nur durch अन्याशिस und अन्येनास्थितः
nur durch अन्यास्थित ausgedrückt werden.

अर्थे विभाषा ॥ १०० ॥

Vor अय kann dieses Augment antreten.

अन्यदर्थ oder अन्यार्थ.

कोः कत् तत्पुरुषे ऽचि ॥ १०१ ॥

Für कु wird in einem Tatpurusha कत् (oder कद्) für कु substituiert, wenn
das zweite Glied vocalisch anlautet.

कदज, कदप्रय, कदुष्ट, कदच.

रथवदयोश्च ॥ १०२ ॥

Auch vor रथ und वद.

कदथ, कदुद.

तृणे च जातौ ॥ १०३ ॥

Auch vor तृण, wenn ein Gattungsbegriff gebildet wird.

कतृणा नाम जातिः, aber कुतृणम् = कुत्सितं तृणम्.

का पथ्यक्षयोः ॥ १०४ ॥

Vor पथिन् und अन्न wird का für कु substituiert.

कापथ, कान्न.

ईषदर्थे ॥ १०५ ॥

Dieselbe Substitution findet statt, wenn कु die Bedeutung „ein wenig“ hat.

कामधुर, कालवण, काम्ल, कोष्ण.

विभाषा पुरुषे ॥ १०६ ॥

Vor पुरुष kann diese Substitution stattfinden.

कुपुरुष oder कापुरुष.

कवं चोष्णे ॥ १०७ ॥

Vor उष्ण kann auch कव substituiert werden.

कयोष्ण, कदुष्ण und कोष्ण.

पथि च छन्दसि ॥ १०८ ॥

Auch vor पथिन् im Veda.

कवपथ, कापथ und कुपथ.

पृषोदरादीनि यथोपदिष्टम् ॥ १०९ ॥

Mit एषोदर u. s. w. verhält es sich, wie gelehrt wird.

संख्याविंशत्यपूर्वस्याहस्याहनन्यतरस्यां ङौ ॥ ११० ॥

Nach einem Zahlwort, nach वि und साय kann im Locativ Sg. अहन् für अह् substituirt werden.

द्व्यह्, द्व्यहनि oder द्व्यह्; त्र्यह्, त्र्यहनि oder त्र्यह्; व्यह्, व्यहनि oder व्यह्; सायाह्, सायाहनि oder सायाह्.

द्वलोपे पूर्वस्य दीर्घो ऽणः ॥ १११ ॥

Wenn द् oder र ausfallen, wird für ein vorangehendes अ, इ und उ eine Länge substituirt.

लोढ, मीढ, उपगूढ; पुनारक्त, नीरक्त, अग्नी रथः, इन्द्र रथः. Ueber den Ausfall von द् s. 8, 3, 13, über den von र 8, 3, 14.

सहिवहोरोदवर्णस्य ॥ ११२ ॥

In सह् und वह् wird in diesem Falle ओ für अ oder आ substituirt.

सोढ्, सोढुम्, सोढव्य; वोढ्, वोढुम्, वोढव्य; dagegen nicht in ऊढ, wohl aber in उदवो-
ढम्, weil hier ein आ als ursprünglich angenommen wird.

साढौ साढ्वा साढेति निगमे ॥ ११३ ॥

साढे, साढ्वा und साढ् sind unregelmässige Formen im Veda.

6, 3, 114. संहितायाम् ॥ ११४ ॥

In den folgenden Sūtra bis zum Schluss des Pāda ist stets संहितायाम् „in einem ununterbrochenen Verlauf der Rede“ zu ergänzen.

कर्णे लक्षणस्याविष्टापञ्चमणिभिन्नच्छिन्नच्छिद्रसुवस्वस्तिकस्य ॥ ११५ ॥

Vor कर्णं wird für den Endvocal des vorangehenden Wortes eine Länge (s. 6, 3, 111) substituirt, wenn dieses ein Merkmal am Ohre bezeichnet; ausgenommen sind विष्ट u. s. w.

दात्राकर्णं, द्विगुणाकर्णं, त्रिगुणाकर्णं, द्व्यङ्गुलाकर्णं; aber विष्टकर्णं, अष्टकर्णं, पञ्चकर्णं, मणि-
कर्णं, भिन्नकर्णं, छिन्नकर्णं, छिद्रकर्णं, सुवर्णं und स्वस्तिककर्णं. Zum Accent dieser Wörter vgl. 6, 2, 112.

नहिवृतिवृषिव्यधिरुचिसहितनिषु क्वा ॥ ११६ ॥

Vor नह् u. s. w. wird, wenn diese Wurzeln mit dem Suffix =व् (das wieder abfällt) versehen sind, für den Endvocal des vorangehenden Wortes eine Länge substituirt.

उपानह्, परोषह्; नोवृत्, उपावृत्; प्रावृष, उपावृष; धर्माविध्, हृदयाविध्, श्वाविध्; नीरुच्, अभीरुच्; ऋतोषह्, परीतत्.

वनगिर्योः संज्ञायां कोटरकिंशुलुकादीनाम् ॥ ११७ ॥

Vor वन wird für den Endvocal von कोटर u. s. w., vor गिरि der von किंशुलुक u. s. w. eine Länge substituiert, wenn das Compositum ein Name ist.

कोटरावणम्, मिश्रकावणम् u. s. w. (vgl. 8, 4, 4); किंशुलुकागिरिः, अञ्जनागिरिः u. s. w. Kāçikā किंशुलुक st. किंशुलुक im Sātra und im Comm.

वले ॥ ११८ ॥

Auch vor dem Suffix वल findet Verlängerung statt.

आमुतीवल, कपीवल, दन्तावल.

मतौ बह्वचो ऽनजिरादीनाम् ॥ ११९ ॥

Auch vor dem Suffix मत् wird der Endvocal eines mehr als zweisilbigen Wortes in einem Namen verlängert, jedoch nicht von अजिर u. s. w.

उदुम्बरावती, मशकावती, दीरणावती, पुष्करावती, श्रमरावती; dagegen ब्रीहिमती, अजिरवती u. s. w. Vgl. 4, 2, 85.

शरादीनां च ॥ १२० ॥

Auch von शर u. s. w. vor demselben Suffix.

शरावती, वंशावती u. s. w.

इको वहे ऽपीलोः ॥ १२१ ॥

इ und उ, mit Ausnahme des उ in पीलु, werden vor वह verlängert.

ऋपीवहम्, कपीवहम्, मुनीवहम्; aber पीलुवहम्.

उपसर्गस्य घञ्यमनुषे बहुलम् ॥ १२२ ॥

Der Endvocal einer Präposition wird vor einem mit कृत् $\pm$ अ gebildeten Worte häufig verlängert, nicht aber, wenn das Compositum ein menschliches Wesen bezeichnet.

नीक्रेदः, वीमार्गः, अपामार्गः; aber auch प्रसेचः, प्रसारः. In निषादः ist der Vocal nicht verlängert, weil hier मनुष्य gemeint ist.

इकः काशे ॥ १२३ ॥

Vor काश wird nur इ und उ einer Präposition verlängert.

नीकाशः, वीकाशः, अनूकाशः; aber प्रकाशः.

दस्ति ॥ १२४ ॥

Vor दा findet eine solche Verlängerung dann statt, wenn द् zu त् wird.

नीत्त, वीत्त, परीत्त. Vgl. 7, 4, 47.

अष्टनः संज्ञायाम् ॥ १२५ ॥

In अष्टन् wird für den Auslaut eine Länge substituiert, wenn das Compositum ein Name ist.

अष्टावक्रः, अष्टावन्धुरः, अष्टापदम्; aber अष्टपत्र, अष्टभायं.

6, 3, 114.

छन्दसि च ॥ १२६ ॥

Im Veda auch sonst.

अष्टाहिरण्या दक्षिणा, अष्टापदी देवता सुभतो.

चित्तेः कपि ॥ १२७ ॥

In चिति wird der Endvocal verlängert, wenn das Suffix क् antritt.

सकचितीक, द्विचितीक, त्रिचितीक.

विश्वस्य वसुराटोः ॥ १२८ ॥

In विश्व vor वसु und राज्, wenn letzteres in der Form राट् auftritt.

विश्वावसुः, विश्वाराट्; aber विश्वराजो, विश्वराजः.

नरे संज्ञायाम् ॥ १२९ ॥

Vor नर, wenn das Compositum ein Name ist.

विश्वानरः.

मित्रे चषौ ॥ १३० ॥

Und vor मित्र, wenn ein Rshi gemeint ist.

विश्वामित्रः, aber विश्वमित्रो माणवकः.

मन्त्रे सोमाश्चेन्द्रियविश्वदेवस्य मतौ ॥ १३१ ॥

In einem Mantra wird der Endvocal von सोम u. s. w. vor dem Suffix मत verlängert.

सोमावती, अश्वावती, इन्द्रियावती, विश्वदेव्यावती.

ओषधेश्च विभक्तावप्रथमायाम् ॥ १३२ ॥

Der von ओषधि vor einer Casusendung, jedoch nicht im Nominativ.

ओषधीभिः, ओषधीभ्यः; aber ओषधिः.

ऋचि तुनुघमक्षुतङ्कुचोरुष्याणाम् ॥ १३३ ॥

Im Rgveda werden die Partikeln तु, नु, च, मक्षु, die Personalendung -न्त, कु, die Endung त्र und उरुष्य verlängert.

Für die Personalendung तङ् wird das Beispiel भरता जातयेदस् RV. 10, 176, 2 angeführt, für कु—कूमनस् (!), für त्र—अत्रा.

इकः सुञि ॥ १३४ ॥

Vor der Partikel सु wird ebendasselbst ein vorangehendes इ und उ verlängert.

अभी पु णः सखीनाम् RV. 4, 31, 3. कर्ध्वं क पु ण ऊतये 1, 36, 13.

द्वचो ऽतस्तिङः ॥ १३५ ॥

Desgleichen ebendasselbst eine auf अ auslautende Personalendung.

विक्रमा häufig.

निपातस्य च ॥ १३६ ॥

Auch der Endlaut einer Partikel ebendasselbst.

यथा, अच्चा.

अन्येषामपि दृश्यते ॥ १३७ ॥

Die Verlängerung wird auch bei andern Wörtern angetroffen.

केशाकेशि, कचाकचि, जलापाट्, नारकः, पूरुषः.

चौ ॥ १३८ ॥

Auch vor अच्, wenn der Vocal abfällt.

दधीचः, दधीचा, दधीचे; मधूचः, मधूचा, मधूचे. Ueber den Abfall des अ s. 6, 4, 138.

संप्रसारणस्य ॥ १३९ ॥

† 6, 3, 114.

Auch der für einen Halbvocal substituirte Vocal wird, wenn das Wort am Anfange eines Compositums steht, verlängert.

कारीषगन्धीपुत्रः, कारीषगन्धीपतिः. Vgl. 6, 1, 13.

॥ इति षष्ठस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

अङ्गस्य ॥ १ ॥

6, 4, 1.

Was im Folgenden bis zum Schluss des siebenten Adhijāja gelehrt werden wird, erfolgt an einem Stamme.

हलः ॥ २ ॥

Für einen vocalisirten Halbvocal (s. 6, 3, 139) im Auslaut eines Stammes wird, wenn ihm ein Consonant vorangeht, die Länge substituiert.

हृत von ह्या, जीन von ज्या, संदीत von व्या.

नामि ॥ ३ ॥

Die Länge wird substituiert vor der Genetivendung नाम्.

अग्नीनाम्, वायूनाम्, कर्तृणाम्. Zum न् der Endung s. 7, 1, 54.

न तिसृचतसृ ॥ ४ ॥

Nicht aber in तिसृ und चतसृ.

तिसृणाम्, चतसृणाम्.

छन्दस्युभयथा ॥ ५ ॥

Im Veda findet Beides statt.

तिसृणाम् und तिसृणाम्, चतसृणाम् und चतसृणाम्.

6, 4, 1.

नृ च ॥ ६ ॥

Eben so bei नृ.

नृणाम् und नृणाम्.

नोपधायाः ॥ ७ ॥

Bei einem auf न् auslautenden Stamme wird der vorangehende Vocal vor नाम् verlängert.

पञ्चानाम्, सप्तानाम्, नवानाम्, दशानाम्. Zur Endung नाम् s. 7, 1, 55, zum Abfall des न् im Stamme 8, 2, 7.

सर्वनामस्थाने चासंबुद्धौ ॥ ८ ॥

Auch in den starken Casus, mit Ausnahme des Voc. Sg.

राजा, राजानो, राजानः, राजानम्, सामानि. राजा ist aus राजान्म् entstanden: das म् ist nach 6, 1, 68, das न् nach 8, 2, 7 abgefallen.

वा षपूर्वस्य निगमे ॥ ९ ॥

Geht dem Vocal ein ष voran, so ist im Veda die Verlängerung nicht nothwendig.

तदाणाम् und तदणाम्, ऋभुजाणाम् und ऋभुजणाम्.

सान्तमहतः संयोगस्य ॥ १० ॥

In Stämmen auf स् mit vorangehendem Consonanten (Nasale) und in महत् wird der Vocal in den angegebenen Casus verlängert.

श्रेयान्, श्रेयांसो, श्रेयांसः, श्रेयांसि; महान्, महान्तो, महान्तः. Zum eingeschobenen Nasal s. 7, 1, 70.

अप्तृनृत्स्वसृनृनेष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् ॥ ११ ॥

Desgleichen in अप्, in den Stämmen auf ऌ-त् und त्वे, in स्वस् u. s. w.

आपः, अह्वाम्पि तडागानि; कर्तारो und वैर्तारः कटान्, वैदितारो जनापवादान्; कर्तारो und कर्तारः कटस्य; स्वसा, स्वसारो, स्वसारः; नप्ता, नप्तारो, नप्तारः; नेष्टा, नेष्टारो, नेष्टारः; त्वष्टा, त्वष्टारो, त्वष्टारः; क्षत्ता, क्षत्तारो, क्षत्तारः; होता, होतारो, होतारः; पोता, पोतारो, पोतारः; प्रशास्ता, प्रशास्तारो, प्रशास्तारः. Für ऋ wird zunächst अर् substituirt nach 7, 3, 110.

इन्हन्पूर्धार्यम्णां शौ ॥ १२ ॥

In Stämmen auf इन्, in हन्, पूषन् und अर्थमन् wird der Vocal vor dem इ des Nomin. Acc. Pl. verlängert.

बहुदण्डीनि, बहुच्छ्वीणि; बहुदृत्रहाणि, बहुभूषणानि; बहुपूषाणि, बह्वर्थमाणि.

सौ च ॥ १३ ॥

Desgleichen im Nomin. Sg.

दण्डी, दृत्रहा, पूषा, अर्थमा. न् ist nach 8, 2, 7 abgefallen; die Casusendung nach 6, 1, 68.

अवसन्तस्य चाधातोः ॥ १४ ॥

In diesem Casus auch die auf अत् (अन्त) und अस् auslautenden Stämme, wenn der Consonant nicht zur Wurzel gehört.

भवान् (mit unādi-Suffix डवतुप्), कृतवान् (mit कवतु), गोमान् (mit मतुप्); सुपयाः, सुयशाः. Dagegen पिण्डयः, weil स् zur Wurzel यस् gehört. Zum न् in भवान् u. s. w. s. 7, 1, 70; das स् der Casusendung fällt nach 6, 1, 68 ab, das त् des Stammes nach 8, 2, 23.

अनुनासिकस्य क्क्किलोः किङिति ॥ १५ ॥

Ein vor dem nasalen Auslaut eines Stammes stehender Vocal wird verlängert vor dem Suffix -ङ् (das wieder abfällt) und vor einem consonantisch (jedoch nicht mit einem Halbvocal oder Nasal) anlautenden Suffix, welches ein stummes क् oder ङ् hat.

प्रशान् und प्रतान् von den Wurzeln शम् und तम् nach 8, 2, 64. शान्त (mit क्), शान्त-वन् (mit कवतु), शान्त्या (mit क्त्या), शान्ति (mit क्तिन्); शंशान्तः und तन्तान्तः (die Personalendung तस् ist ङिन् nach 1, 2, 4). Es wird auch क्विङ्किलोः gelesen.

अञ्जनगमां सनि ॥ १६ ॥

In vocalisch auslautenden Wurzeln, sowie in हन् und गम् wird der Vocal verlängert vor dem Desiderativsuffix -ञ्-स, wenn dieses nicht das Augment इ erhält.

चिचीषति, तुष्टृषति, चिकीर्षति (vgl. 7, 1, 100); जिघांसति, अधि जिगांसते.

तनोतेर्विभाषा ॥ १७ ॥

In तन् nicht nothwendig.

तितांसति und तितंसति.

क्रमश्च क्क्लि ॥ १८ ॥

Desgleichen in क्रम् vor =त्वा.

क्रान्त्या oder क्रन्त्या.

ह्योः शूडनुनासिके च ॥ १९ ॥

Für ein auslautendes ह् wird श् und für ein auslautendes व्—ऊ substituiert nicht nur vor den 6, 4, 15 angegebenen Suffixen, sondern auch vor einem Nasal.

शब्दप्राश् (s. Unādisūtra 2, 57), पृष्ट, पृष्टवत्, पृष्ट्या (प् für श् nach 8, 2, 36, würde aber nach derselben Regel auch für ह् eintreten), प्रश्नः, विश्नः; अक्षद्रू, द्यूत, द्यूतवत्, द्यूत्या, स्योनः (von सिव्). Es wird nach dem Vorgange Patanāli's auch च्छ्वोः (d. i. ह् mit dem Augment त्) im Sūtra gelesen.

रञ्जेश्च ॥ २६ ॥

Desgleichen der von रञ्ज्.

रजति, रजतः, रजन्ति.

घञि च भावकरणयोः ॥ २७ ॥

Auch vor Suffix $\pm$ ञ्, wenn das damit gebildete Wort einen Zustand bezeichnet oder instrumentale Bedeutung hat.

रागः „Farbe, Röthe“ und „Färbestoff“; dagegen रङ्गः = रजन्ति तस्मिन्.

स्यदो जवे ॥ २८ ॥

स्यद mit demselben Suffix hat seinen Nasal in der Bedeutung „Geschwindigkeit“ eingebüsst.

गोस्यदः und अश्वस्यदः, aber तैलस्यन्दः und घृतस्यन्दः.

अवोदैधौघ्नप्रथमहिमथयाः ॥ २९ ॥

Auch अवोद, एध, ओघ्न (vielleicht ist ओघ्नम् gemeint), प्रथम und हिमथय haben ihren Nasal eingebüsst.

नाञ्चेः पूजायाम् ॥ ३० ॥

अञ्च् in der Bedeutung „ehren“ verliert nicht seinen Nasal.

अञ्चिता अस्य गुरवः, अञ्चितमिव शिरो वहति; dagegen उदक्तमुदकं कृपात्.

क्लि स्कन्दिस्यन्दोः ॥ ३१ ॥

स्कन्द und स्यन्द bewahren ihren Nasal vor -- त्वा.

स्कन्त्वा, स्यन्त्वा und स्यन्दित्वा (nach 7, 2, 44). Im Sūtra wird auch स्कन्द geschrieben.

जान्तनशां विभाषा ॥ ३२ ॥

In Wurzeln, die auf ज् auslauten, und in नश्च kann der Nasal vor त्वा abfallen.

रङ्क्त्वा oder रक्त्वा, नङ्क्त्वा oder नङ्क्त्वा. Vgl. 7, 1, 60.

भञ्जेश्च चिणि ॥ ३३ ॥

In भञ्ज् kann der Nasal ausfallen in der dritten Person Pass. des Aoristes auf $\text{--}\pm$ हे.

अभञ्जि oder अभञ्जि.

शास इङ्ङ्हलोः ॥ ३४ ॥

Für den Vocal in शास् wird im -- ञ् — Aorist und vor einem consonantisch anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् (s. 6, 4, 24) ङ् substituiert.

अन्यशियत्, अन्यशियताम्, अन्यशियन्; शिष्ट mit क्त und शिष्टवत् mit क्तवत्; तौ शिष्टः, वयं शिष्टमः (die Personalendungen sind ङित् nach 1, 2, 4).

6, 4, 1. 22.

शा हो ॥ ३५ ॥

Vor der Imperativendung हि wird शा für शास् substituiert.

शाधि nach 6, 4, 101 mit Berücksichtigung von 6, 4, 22.

हन्तेर्जः ॥ ३६ ॥

Für हन् wird ज vor हि substituiert.

जहि.

अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो भ्रूलि किङिति**॥ ३७ ॥**

Der auslautende Nasal derjenigen Wurzeln, welche im Dhātupāṭha einen unbetonten Wurzelvocal haben, sowie der von वन् und तन् u. s. w. fällt ab vor einem consonantisch (jedoch nicht mit einem Halbvocal oder Nasal) anlautenden Suffix, wenn dieses ein stummes क oder ङ hat.

यत्वा mit त्वा, यत् mit क्, यतवत् mit क्तवत् und यति mit क्तिन् von यम्; ebenso रत्वा, नत्वा, गत्वा und हत्वा; वति von वन् mit क्तिन्; तत् von तन् mit क्त् u. s. w.; अतत् und अतथा: (hier ist das Suffix डित् nach 1, 2, 11).

वा ल्यपि ॥ ३८ ॥

Vor dem Absolutivsuffix -ल्य nicht nothwendig.

प्रयत्य oder प्रयम्य, प्ररत्य oder प्ररम्य, प्रणत्य oder प्रणम्य, आगत्य oder आगम्य; aber nur आहृत्य, प्रमत्य, प्रवत्य, प्रतत्य trotz dieses Sūtra. Zum Augment त् s. 6, 1, 71.

न क्तिचि दीर्घश्च ॥ ३९ ॥

Vor त्ति findet bei diesen Wurzeln weder Abfall des Nasals, noch Verlängerung des Wurzelvocals (nach 6, 1, 15) statt.

यन्ति, वन्ति, तन्ति.

गमः क्वा ॥ ४० ॥

In गम् fällt der Nasal vor dem Suffix -क् (das wieder abfällt) ab.

अङ्गगत्, कलिङ्गगत्, अध्वगत्. Zum Augment त् s. 6, 1, 71.

विङ्वनोरनुनासिकस्यात् ॥ ४१ ॥

Vor den Suffixen व् (das wieder abfällt) und वन् wird für den auslautenden Nasal आ substituiert.

अब्जाः, गोजाः, ऋतजाः, अद्रिजाः, गोषाः, कूपखाः, शतखाः, दधिकाः, अयेगाः; विजावन्, अयेजावन्. Vgl. 3, 2, 67. 75.

जनसनखनां सन्भ्रूलोः ॥ ४२ ॥

Dieselbe Substitution findet in जन्, सन् und खन् statt vor dem consonantisch anlautenden Desiderativsuffix -स und vor einem andern consonan-

6, 4, 1. 22.

tisch (jedoch nicht auf einen Halbvocal oder einen Nasal) anlautenden Suffixe, wenn dieses ein stummes क् oder ङ् hat.

जात, जातवत्, जाति; सिषासति, सात, सातवत्, साति; खात, खातवत्, खाति. Bei जन् und खन् lautet das Desiderativsuffix nicht consonantisch an, da es das Augment इ erhält: जिजनिषति, चिखनिषति. Neben सिषासति besteht auch सिसनिषति. Es wird auch सञ्कलो: im Sûtra geschrieben.

ये विभाषा ॥ ४३ ॥

Vor einem mit य् anlautenden Suffixe ist diese Substitution bei den genannten Wurzeln nicht nothwendig.

जयते oder जायते mit यक्, जञ्जन्त्ये oder जाजायते mit यङ्. Eben so सन्यते oder सायते, संसन्यते oder सासायते, खन्यते oder खायते, चङ्खन्यते oder चाखायते. Vor dem य der vierten Klasse, das nach 1, 2, 4 ङित् ist, wird nach 7, 3, 79 जा für जन् substituiert: जायते.

तनोतेर्यकि ॥ ४४ ॥

In तन् kann diese Substitution vor dem Passivcharakter =य eintreten.

तन्यते oder तायते.

सनः क्तिचि लोपश्चास्यान्यतरस्याम् ॥ ४५ ॥

In सन् kann vor dem Suffix त्ति diese Substitution stattfinden, aber auch der Nasal einfach abfallen.

सन्ति, सति oder सति.

आर्धधातुके ॥ ४६ ॥

6, 4, 46.

Bis 6, 4, 68 incl. ist stets „vor einem ârdhadhâtuka genannten Suffix (s. 3, 4, 114 fgg.)“ zu ergänzen.

भस्जो रोपधयो रमन्यतरस्याम् ॥ ४७ ॥

In भस्ज् kann für र् und स् ein nach dem Wurzelvocal einzuschaltendes र् antreten.

भष्ट् oder भष्टृ, भष्टुम् oder भष्टुम्, भष्टव्य oder भष्टव्य, भञ्जन oder भर्जन. Das ज् von भस्ज् geht vor त् nach 8, 2, 36 in ष् über, worauf das त् nach 8, 4, 41 द् wird. In भञ्जन ist zuerst ण् für स् nach 8, 4, 40 substituiert worden, für dieses ण् aber ज् nach 8, 4, 53. भष्ट् u. s. w. sind durch 6, 1, 16 erklärt.

अतो लोपः ॥ ४८ ॥

Das im Auslaut eines Verbalstammes stehende अ fällt vor einem ârdhadhâtuka ab.

चिकीर्षितु, चिकीर्षितुम् und चिकीर्षितव्य vom Desiderativstamme चिकीर्ष.

6, 4, 1. 22. 46.

यस्य हलः ॥ ४९ ॥

Wenn dem Auslaut य in einem Verbalstamm ein Consonant vorangeht, so fällt auch das य ab.

ब्रेभिदित्, ब्रेभिदितुम् und ब्रेभिदितव्य vom Intensivstamm ब्रेभिद्य.

क्यस्य विभाषा ॥ ५० ॥

Nicht nothwendig in einem Denominativstamm auf $_{-}य$.

समिधित् oder समिधितु vom Stamme समिध्य, दृषदित् oder दृषदितु vom Stamme दृषद्य.

णेरिति ॥ ५१ ॥

Auch das इ des Verbalstämme bildenden Suffixes $_{-}इ$ fällt vor einem ârdhahâtuka ab, wenn dieses ohne Augment इ angefügt wird.

अततजत्, अररजत्, आशिशत्, आटिटत्, कारणा, कारक, कार्यते, जीप्सति. Zu den Aoristen vgl. 7, 4, 1.

निष्ठायां सेटि ॥ ५२ ॥

Vor den Suffixen $_{-}त$ und $_{-}तयत्$, wenn diese das Augment इ erhalten.

कारित, हारित, गणित; in संज्ञपितः पशुः dagegen soll इ der Charakter des Causativs sein.

जनिता मन्त्रे ॥ ५३ ॥

जनिव् hat in einem Mantra das Suffix $_{-}इ$ eingeblüsst.

जनिव् = जनयितु.

शमिता यज्ञे ॥ ५४ ॥

शमित् bei einer Opferhandlung.

यत् हविः शमितः Çat. Br. 3, 8, 3, 4. 5. Sonst angeblich शमयितु.

अयामन्तात्वाय्येत्निष्णुषु ॥ ५५ ॥

Vor den Suffixen आम्, अन्त, आलु, आय्य, इबु und इष्णु wird अय् für das इ des Suffixes $_{-}इ$ substituirt.

कारयां चकार, गगहयन्त, स्पृहयालु, स्पृहयाय्य, स्तनयिबु, पोषयिष्णु.

त्यपि लघुपूर्वात् ॥ ५६ ॥

Desgleichen vor der Absolutivendung $_{-}त्य$, wenn der dem इ vorangehende Vocal kurz ist.

प्रशमय्य, संदमय्य, प्रब्रेभिदय्य, प्रगणय्य; aber प्रपात्य nach 6, 4, 51.

विभाषापः ॥ ५७ ॥

Nach आप् kann अय् vor $_{-}त्य$ substituirt werden.

प्रापय्य oder प्राप्य.

6, 4, 1. 22. 46.

युष्मदोर्दीर्घश्चन्दसि ॥ ५८ ॥

In यु und णु wird im Veda vor -ञ्च eine Länge für उ substituiert.

विद्युय, परिण्युय; in der Umgangssprache संयुत्य und आप्णुत्य.

क्षियः ॥ ५९ ॥

Auch für das इ in क्षि.

प्रक्षीय.

निष्ठायामण्यदर्थे ॥ ६० ॥

Auch vor dem Participialsuffix -त्त, wenn dieses nicht die Bedeutung eines Partic. fut. pass. (ण्यत्) hat.

आनीय und प्रक्षीय mit activer Bedeutung, प्रक्षीयामिदं देवदत्तस्य mit locativer (s. 3, 4, 76) Bedeutung; dagegen अक्षित „unvergänglich“.

वाक्रोशदन्ययोः ॥ ६१ ॥

Die Verlängerung kann stattfinden, wenn es sich um eine Verwünschung oder eine traurige Lage handelt.

क्षितायुरेधि oder क्षीणायुरेधि; क्षितो oder क्षीणो ऽयं तपस्वी, क्षितक oder क्षीणक.

स्यसिचसीयुटतासिषु भावकर्मणोरुपदेशेऽङ्गनयहृदशं वा चिख- दिट् च ॥ ६२ ॥

Verbalstämme, 1) die im grammatischen Unterrichtssystem vocalisch auslauten, so wie 2) हन्, 3) यद् und 4) दृश् können im Impersonale und Passiv des ersten Futurums, Conditionalis, s-Aorists, Precativs und paraphrastischen Futurums wie die dritte Person des passiven Aorists auf -त्तई behandelt werden; geschieht dieses, so erhalten die Charaktere der genannten Tempora und Modi das Augment इ.

Zu 1) चायिष्यते, अचायिष्यत, अचायिषाताम्, चायिषीष्ट und चायिता wie अचायि; oder चेय्यते, अचेय्यत, अचेयाताम्, चेयीष्ट und चेता. शामिष्यते und शमिष्यते, अशामिष्यत und अशमिष्यत (der Causativcharakter ist in diesen vier Formen nach 6, 4, 51 abgefallen, da das in unserm Sūtra gelehrt Augment इ nach 6, 4, 22 als nicht vorhanden zu betrachten ist; wenn शमि nicht wie चिष् behandelt wird, lautet das Futurum शमयिष्यते und der Conditionalis अशमयिष्यत), अशामिषाताम् und अशमिषाताम्, शामिषीष्ट und शमिषीष्ट, शामिता und शमिता wie अशामि und अशमि. Zu 2) घानिष्यते, अघानिष्यत, अघानिषाताम्, घानिषीष्ट und घानिता wie अघानि; oder हनिष्यते, अहनिष्यत, अघनिषाताम् oder अहन्साताम् (s. 2, 4, 44) und हन्ता. Zu 3) ग्राहिष्यते, अग्राहिष्यत, अग्राहिषाताम्, ग्राहिषीष्ट und ग्राहिता wie अग्राहि; oder यहीष्यते, अयहीष्यत, अयहीषाताम्, यहीषीष्ट und यहीता (zur Länge ई vgl. 7, 2, 37). Zu 4) दर्शिष्यते, अदर्शिष्यत, अदर्शिषाताम्, दर्शिषीष्ट und दर्शिता wie अदर्शि; oder द्रव्यते, अद्रव्यत, अद्रव्याताम्, द्रवीष्ट und द्रष्टा.

6, 4, 1. 22. 46.

दीडो युडचि किङ्गति ॥ ६३ ॥

दी erhält das Augment य् vor einem vocalisch anlautenden ârdhadhâtuka, das ein stummes क् oder ङ् hat.

उप दिदीये, उप दिदीयाते, उप दिदीयिरे. Die Personalendungen sind कित् nach 1, 2, 5.

आतो लोप इटि च ॥ ६४ ॥

Auslautendes आ einer Wurzel fällt ab vor diesen Suffixen und vor einem ârdhadhâtuka mit dem Augment इ.

पपत्, पपुः, तस्यत्, तस्युः; hier ist die Personalendung कित् nach 1, 2, 5. गोद und कम्बलद mit Suffix क् nach 3, 2, 3. प्रदा und प्रधा mit Suffix अङ् nach 3, 3, 106. पपिय, तस्यिथ.

ईद्यति ॥ ६५ ॥

Vor dem कृत-Suffix यं wird ई für ein solches आ substituiert.

देय, धेय, हेय, स्तेय. Guṇa nach 7, 3, 84.

घुमास्यागापाजहातिसां हलि ॥ ६६ ॥

Für den Auslaut der verschiedenen Wurzeln दा und धा, sowie für den von मा, स्या, गा, पा, हा जहाति und सा (सो) wird ई substituiert vor einem consonantisch anlautenden ârdhadhâtuka, das क् oder ङ् zum stummen Laute hat.

दीयते, धीयते, मीयते, स्वीयते, गीयते, पीयते, हीयते und अय सीयते mit यक्; देदीयते, देधीयते, मेमीयते, तेष्टीयते, जेगीयते, पेपीयते, जेहीयते und अय सेसीयते mit यङ्; अध्यगीष्ट, अध्यगीषाताम् und अध्यगीषत mit सिच्, das nach 1, 2, 1 hier ङित् ist.

एलिङि ॥ ६७ ॥

Im Precativ Act. wird ए für dieses आ substituiert.

देयात्, धेयात्, मेयात्, स्वेयात्, गेयात्, पेयात्, हेयात् und अय सेयात्. Unter लिङ् ist hier der Precativ gemeint, da nach 3, 4, 116 nur die Personalendungen dieses Modus ârdhadhâtuka heissen. Da im Sûtra किङ्गति zu ergänzen ist, betrifft die Regel das Parasmaipada, da nur dieses nach 3, 4, 104 कित् ist.

†6,4,46. वान्यस्य संयोगादेः ॥ ६८ ॥

Für ein auslautendes आ anderer Wurzeln (also nicht von स्या) kann ए substituiert werden, wenn Doppelconsonanz vorangeht.

म्लयात् oder म्लेयात्, म्लयात् oder म्लेयात्; aber nur स्वेयात्.

न ल्यपि ॥ ६९ ॥

Die 6, 4, 66 gegebene Regel gilt nicht für das Absolutivsuffix -ल्य.

प्रदाय, प्रधाय, प्रमाय, प्रस्थाप, प्रगाय, प्रपाय, प्रहाय, अवसाय. Das Suffix ल्यप् ist als Substitut von ल्या (-त्वा) कित् nach 1, 1, 56.

मयतेरिदन्यतरस्याम् ॥ ७० ॥

Für मा (मे), मयते kann इ vor -ल्य substituiert werden.

अपमाय oder अपमित्य.

लुङ्लङ्लङ्ङुदात्तः ॥ ७१ ॥

Im Aorist, Imperfect und Conditionalis tritt betontes अ vor die Wurzel.

अकार्षात्, अकरोत्, अकरिष्यत्.

आडजादीनाम् ॥ ७२ ॥

An vocalisch anlautende Wurzeln tritt statt dessen betontes आ an.

ऐदिष्ट, ऐक्षत, ऐक्षिष्यत्; ओञ्जीत्, ओञ्जत्, ओञ्जिष्यत्. Vgl. 6, 1, 90.

छन्दस्यपि दृश्यते ॥ ७३ ॥

Auch im Veda wird dieses Augment आ angetroffen (d. i. vor consonantisch anlautenden Wurzeln).

आवः, आनक्, आयुनक्.

न माङ्योगे ॥ ७४ ॥

In Verbindung mit der Prohibitivpartikel मा wird das Augment nicht angefügt.

मा भवान्कार्षात्, मा स्म भवान्करोत्, मा भवानोहिष्ट, मा स्म भवानोहत.

बहुलं छन्दस्यमाङ्योगे ऽपि ॥ ७५ ॥

Im Veda fehlt das Augment häufig auch dann, wenn मा nicht dabeisteht.

जनिष्ठा उयः RV. 10, 73, 1. काममूनयीत् (anders RV. 1, 53, 3), काममर्दयीत्. Beispiele für das Augment bei मा, was aber Pāṇini nicht erwähnt, sind: मा वः क्षेत्रे पर-
बीजान्यवाप्सुः, मा अभित्याः, मा आवः.

इरयो रे ॥ ७६ ॥

Für die Personalendung इरे wird im Veda häufig रे substituiert.

कं स्विद्वर्भं प्रथमं दध आयः RV. 10, 82, 5.

अचि श्रुधातुभ्रवां खोरियङुवङौ ॥ ७७ ॥

Für das उ von नु, dem Charakter der fünften Klasse der Wurzeln, für das auslautende इ, ई, उ und ऊ einer Wurzel, sowie für das ऊ von भू werden vor einem vocalisch anlautenden Suffix इय् (für इ und ई) und उय् (für उ und ऊ) substituiert.

राधुवन्ति, शक्रुवन्ति; चिन्वितुः, चिन्वियुः, लुलुवतुः, लुलुवुः, नियो, नियः (von नो), लुवो,

लुवः (von लू); भ्रुवो, भ्रवः. 7, 2, 115 und 7, 3, 84 beschränken unsere Regel.

6, 4, 1. 22.

अभ्यासस्यासवर्णे ॥ ७८ ॥

Auch für das इ und उ einer Reduplication vor einem nicht homogenen Vocale.

इयेष, उवोष, इयति.

स्त्रियाः ॥ ७९ ॥

Auch für das ई von स्त्री wird vor einer vocalisch anlautenden Casusendung इप् substituiert.

स्त्रियाँ, स्त्रियः u. s. w.

वामशसोः ॥ ८० ॥

Vor den Accusativendungen अम् und अस् nicht nothwendig.

स्त्रीम् oder स्त्रियम्, स्त्रीः oder स्त्रियः.

इणो यण ॥ ८१ ॥

Für das इ der Wurzel इ, एति wird vor einem vocalisch anlautenden Suffix य् substituiert.

यन्ति, यन्तु, आयन्. 7, 2, 115 und 7, 3, 84 beschränken unsere Regel.

एनेकाचो ऽसंयोगपूर्वस्य ॥ ८२ ॥

Auch für das auslautende इ oder ई einer Wurzel mit vorangegehendem einfachen Consonanten, wenn das Wort nicht einsilbig ist.

चिक्चुतुः und चिक्चुः, निन्युतुः und निन्युः, उच्यौ und उच्यः, ग्रामण्यौ und ग्रामण्यः; dagegen यवक्रियौ und यवक्रियः, नियौ und नियः.

ओः सुपि ॥ ८३ ॥

Für das auslautende ऊ einer Wurzel wird unter denselben Verhältnissen vor einer vocalisch anlautenden Casusendung व् substituiert.

खलण्यौ und खलण्यः, सकल्यौ und सकल्यः; dagegen कटप्रयौ und कटप्रयः, लुवौ und लुवः.

वर्षाभ्वश्च ॥ ८४ ॥

Auch für das ऊ von वर्षाभू.

वर्षाभ्वौ und वर्षाभ्वः.

न भूसुधियोः ॥ ८५ ॥

Für das ऊ in भू wird nicht व्, und für das ई von सुधी nicht य् substituiert.

प्रतिभुवौ und प्रतिभुवः, सुधियौ und सुधियः.

छन्दस्युभयथा ॥ ८६ ॥

Im Veda findet auch diese Substitution statt.

विभ्वम् und विभुवम्, सुध्यः und सुधियः.

हुञ्चुवोः सार्वधातुके ॥ ८७ ॥

Für das उ von हु und für das von नु, dem Charakter der fünften Klasse, wird vor einem vocalisch anlautenden sârvadhâtuka (s. 3, 4, 113 fgg.) व् substituiert, wenn dem नु kein Consonant vorangeht.

जुह्यति, जुह्यतु, अजुह्वन्; सुन्वन्ति, सुन्वन्तु, असुन्वन्; dagegen आप्नुयन्ति, राधुयन्ति.

भुवो वुग्लुङ्लिटोः ॥ ८८ ॥

भू erhält das Augment व् vor den vocalisch anlautenden Personalendungen des Aorists und des Perfects.

अभूवन्, अभूवम्; अभूव, अभूवतुः, अभूवतुः.

ऊदुपधाया गोहः ॥ ८९ ॥

In गुह् wird vor einem vocalisch anlautenden Suffix ऊ für das erwartete ओ substituiert.

नि गृहति, नि गृहन्ति, निगृहक, साधुनिगृहन्, निगृहम्, गृहो वर्तते.

दोषो णौ ॥ ९० ॥

Eben so für das उ von दुष् vor dem Causativsuffix -+ङ्.

दृष्यति, दृष्यतः, दृष्यन्ति.

वा चित्ताविरागे ॥ ९१ ॥

Nicht nothwendig, wenn von einer geistigen Störung die Rede geht.

चित्तं und प्रज्ञां दृष्यति oder दोषयति.

मितां ह्रस्वः ॥ ९२ ॥

Eine Wurzel, die म् zum stummen Laute hat, bewahrt die Kürze im Causativ.

घटयति, व्यथयति, जनयति, रजयति, शमयति, जपयति.

चिण्णमुलोदीर्घोऽन्यतरस्याम् ॥ ९३ ॥

In der dritten Person des Aor. pass. auf -+ङ् und vor dem Absolutivsuffix -+अम् kann bei diesen Wurzeln auch die Länge eintreten.

अशमि oder अशमि, अतमि oder अतामि; शमम् oder शामम्, तमम् oder तामम्.

खचि ह्रस्वः ॥ ९४ ॥

Wenn auf das Causativ das Suffix खच् folgt, bleibt der Wurzelvocal kurz.

द्विपंतप, परंतप, पुरंदर. Vgl. 3, 2, 39. 41.

ह्लादो निष्ठायाम् ॥ ९५ ॥

Im Causativ von हृद् bleibt die Kürze vor den Participialsuffixen -त und -तवत्.

प्रहृच, प्रहृचवत्.

6, 4, 1. 22.

छादेर्घे ऽद्भुपसर्गस्य ॥ ९६ ॥

Desgleichen im Causativ von छद् vor dem Suffix अ (घ, s. 3, 3, 118), wenn nicht zwei Präpositionen vorangehen.

उरच्छदः, प्रच्छदः, दन्तच्छदः; dagegen समुपच्छादः.

इस्मन्चनक्विषु च ॥ ९७ ॥

Auch vor den Suffixen इस्, मन्, ऽच und ऽव (welches wieder abfällt).

कृदिस्, कृदमन् n., कृच्च n., धामच्छद, उपच्छद.

गमहनजनखनघसां लोपः किङन्यनङि ॥ ९८ ॥

Der Wurzelvocal von गम्, हन्, जन्, खन् und घस् fällt vor einem vocalisch anlautenden Suffixe ab, wenn dieses ein क् oder ङ् zum stummen Laute hat, jedoch nicht vor dem Aoristsuffix -अ (अङ्).

जग्मतुः, जग्मुः; जघ्नतुः, जघ्मुः; जज्ञे, जज्ञाते, जज्ञिरे; चखतुः, चख्मुः; जहतुः, जह्मुः; jedoch अगमत् und अघसत्. Die Personalendungen des Perfects sind कित् nach 1, 2, 5.

तनिपत्योश्छन्दसि ॥ ९९ ॥

Im Veda findet unter denselben Bedingungen ein Ausfall des Wurzelvocals von तन् und पत् statt.

धि तन्नरे, पत्तिम.

घसिभसोर्हलि ॥ १०० ॥

Im Veda fällt der Wurzelvocal von घस् und भस् vor einem consonantisch anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् aus.

सग्धिः, ब्रह्म्यम्, ब्रह्मसति. Fast überall steht noch च am Ende des Sûtra, aber Kâtjâ-jana hat es nicht vorgelegen.

हुभल्भ्यो हेर्धिः ॥ १०१ ॥

Nach हु und nach einem Consonanten (mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale) wird für die Imperativendung हि (ohne Augment इ) धि substituiert.

जुहुधि, भिन्द्रि, छिन्द्रि; aber रुदिहि, स्वपिहि.

श्रुशृणुपृकृवृभ्यश्छन्दसि ॥ १०२ ॥

Im Veda auch nach श्रु, शृणु, पृ, कृ und वृ.

श्रुधी, शृणुधी, पृधि, कृधि, अपा वृधि.

अङितश्च ॥ १०३ ॥

Aber auch dann, wenn diese Personalendung kein stummes इ hat.

रारन्धि, यन्धि, युयोधि. Nach 3, 4, 88 kann हि im Veda auch पित् sein; ist es पित्, so ist es nach 1, 2, 4 nicht हित्. Da es in den angeführten Beispielen nicht हित् ist, erfährt die Wurzel keine Schwächung, wird sogar verstärkt. Trotz पित् Oxytona!

चिणो लुक् ॥ १०४ ॥

Nach dem Charakter $\text{—}\pm\text{इ}$ des Aorists vor der 3. Person Sg. pass. fällt die Personalendung ab.

अकारि, अहारि, अलावि. Das इ ist selbstverständlich nur dann betont, wenn das Augment fehlt.

अतो हेः ॥ १०५ ॥

Nach einem अ fällt die Personalendung हि des Imperativs ab.

पच, पठ, गच्छ, धाव.

उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् ॥ १०६ ॥

Auch nach dem उ des Suffixes, welches Präsensstämme bildet, wenn nicht Doppelconsonanz vorangeht.

सुनु, कुरु; dagegen प्राप्नुहि, राप्नुहि, तच्नुहि.

लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्वोः ॥ १०७ ॥

Ein solches उ kann vor den mit म् und व् anlautenden Personalendungen abfallen.

सुन्वः oder सुनुवः, सुन्मः oder सुनुमः, तन्वः oder तनुवः, तन्मः oder तनुमः; dagegen nur शक्रवः und शक्रमः wegen der Doppelconsonanz.

नित्यं करोतेः ॥ १०८ ॥

Ein solches उ von कृ, करोति fällt in diesem Fall stets ab.

कुर्यः und कुर्मः.

ये च ॥ १०९ ॥

Auch vor einer mit य् anlautenden Personalendung.

कुर्यात्, कुर्याताम्, कुर्युः. Das Augment यासुट् tritt an die Personalendung, insofern wird sie als mit य् anlautend betrachtet.

अत उत् सार्वधातुके ॥ ११० ॥

Vor einem sârvadhâtuka mit einem stummen (क् oder) इ् wird उ für das अ von कृ, करोति substituiert.

कुरुतः, कुर्यन्ति, कुरु; dagegen करोति, करोषि, करोमि, weil hier die Personalendung nicht nach 1, 2, 4 डित् ist.

असोरल्लोपः ॥ १११ ॥

Vor denselben Suffixen fällt das अ (अत्) von न, dem Charakter der siebenten Klasse, und von अस् aus.

रुद्धः, रुन्धन्ति, भिन्तः, भिन्दन्ति; स्तः, सन्ति. Dieser Ausfall ist im Sûtra schon durch ग्रन्सोः ausgedrückt; das अ erleichtert hier nur die Aussprache.

6, 4, 1. 22.

आभ्यस्तयोरातः ॥ ११२ ॥

Vor denselben Suffixen fällt das आ von ना, dem Charakter der neunten Klasse, und das der reduplicirten Stämme ab.

लुनते, लुनताम्, अलुनतः; मिमते, मिमताम्, अमिमत, सं जिहते, सं जिहताम्, समजिहत-

ई हल्यघोः ॥ ११३ ॥

Für dasselbe आ, jedoch nicht in दा und धा (घु) wird vor einem consonantisch anlautenden sârvadhâtuka mit stummem (क् oder) ङ् ई substituiert.

लुनीतः, लुनीयः, लुनीते; मिमीते, मिमीये, मिमीध्ये, सं जिहीते, सं जिहीये, सं जिहीध्ये. Da-
gegen दत्तः und धत्तः von दा und धा.

इहरिद्रस्य ॥ ११४ ॥

Für das आ von दरिद्रा wird in demselben Falle इ substituiert.

दरिद्रितः, दरिद्रियः, दरिद्रिवः, दरिद्रिमः.

भियो ऽन्यतरस्याम् ॥ ११५ ॥

Für das ई von भी ist vor denselben Endungen die Substitution von इ nicht nothwendig.

विभीतः oder विभितः, विभीयः oder विभियः, विभीवः oder विभिवः, विभीमः oder विभिमः.

जहातेश्च ॥ ११६ ॥

Für das आ von हा, जहाति können इ und ई substituiert werden vor den 6, 4, 113 genannten Endungen.

जहितः oder जहीतः, जहियः oder जहीयः.

आ च हौ ॥ ११७ ॥

Vor der Imperativendung हि kann auch आ bleiben.

जहाहि, जहिहि oder जहीहि.

लोपो यि ॥ ११८ ॥

Lautet eine 6, 4, 113 genannte Endung mit य् an, so fällt das आ dieser Wurzel ab.

जह्यात्, जह्याताम्, जह्युः. Vgl. zu 6, 4, 109.

ध्वसोरेङ्वावभ्यासलोपश्च ॥ ११९ ॥

Für den Vocal der Wurzeln दा und धा (घु) und für das स् von अस् wird ए vor der Imperativendung हि substituiert, wobei die Reduplication bei दा und धा abfällt.

देहि, धेहि, एधि. Wollte man ए für अ von अस् substituieren, so würde der Abfall des स् durch 8, 2, 25 erklärt werden; die Kāçikā lässt aber mit Recht (s. 1, 1, 52. 54) das ए nicht für अ, sondern für स् eintreten, und erklärt den Abfall des अ durch 6, 4, 111.

अत एकहल्मध्ये ऽनादेशादेर्लिटि ॥ १२० ॥

Für ein zwischen zwei einfachen Consonanten stehendes अ eines Verbalstammes wird vor den Personalendungen des Perfects, die ein stummes क् haben (s. 1, 2, 5), ए substituiert, wenn für den Anlaut der Wurzel in der Reduplication kein anderer Consonant substituiert wird; bei dieser Substitution fällt die Reduplication ab.

रेणतुः, रेणुः, येमतुः, येमुः, पेचतुः, पेचुः; dagegen ररक्षतुः, तत्सरतुः, चकणतुः, जगणतुः, वभणतुः.

थलि च सेटि ॥ १२१ ॥

Unter denselben Verhältnissen auch vor der Endung -ल्य des Perfects, wenn diese das Augment इ hat.

पेचिथ, शेकिथ; aber पपच्य.

तृफलभजवपश्च ॥ १२२ ॥

Das 6, 4, 120 fg. Gesagte gilt auch für तृ, फल्, भज् und वप् (obgleich diese den dort und 6, 4, 126 erwähnten Bedingungen nicht entsprechen).

तेरतुः, तेरुः, तेरिथ; फेलतुः, फेलुः, फेलिथ; भेजतुः, भेजुः, भेजिथ; व्रेपे, व्रेपाते, व्रेपिरे.

राधो हिंसायाम् ॥ १२३ ॥

Auch für राध् in der Bedeutung „Jemand zu nahe treten“.

अप रेधतुः, अप रेधुः, अप रेधिथ; dagegen रराधतुः, रराधुः und रराधिथ in einer anderen Bedeutung.

वा जृभ्रमुचसाम् ॥ १२४ ॥

Bei जृ, भ्रम् und चस् kann das 6, 4, 120 fg. Gesagte eintreten.

जेरतुः, जेरुः, जेरिथ oder जजरतुः, जजरुः, जजरिथ; भ्रेमतुः, भ्रेमुः, भ्रेमिथ oder व्रभ्रमतुः, व्रभ्रमिथ; व्रेसतुः, व्रेसुः, व्रेसिथ oder तत्रसतुः, तत्रसुः und तत्रसिथ.

फणां च सप्तानाम् ॥ १२५ ॥

Desgleichen bei den sieben mit फण् beginnenden Wurzeln.

फेणतुः, फेणुः, फेणिथ oder पफणतुः, पफणुः, पफणिथ. Hierher gehören noch राज् Act., भाज्, भाश् und भ्लाश् Med., स्यम् und स्वन् Act.

न शसददवादिगुणानाम् ॥ १२६ ॥

शस्, दद्, mit व् anlautende Wurzeln und solche Verbalstämme, in denen das अ erst durch die Substitution von गुण eintritt, unterliegen nicht den Regeln 6, 4, 120 fg.

वि शशसतुः, वि शशसुः, वि शशसिथ; दददे, दददाते, दददिरे; ववमतुः, ववमुः, ववमिथ; वि शशरतुः, वि शशरुः, विशशरिथ, लुलविथ, पुपविथ.

6, 4, 1. 22.

अर्वणस्त्रसावनजः ॥ १२७ ॥

Für den Auslaut von अर्वन् wird त् (त्), das in den starken Casus zu न् wird und im Femininum ह् annimmt, substituiert, aber nicht im Nominativ Sg. und auch nicht, wenn das Wort mit der Negation verbunden wird.

अर्वन्तोः, अर्वन्तः, अर्वन्तम्, अर्वतः, अर्वता, अर्वत्रयाम्, अर्वत्रिभः, अर्वती, अर्वतः; dagegen अर्वा, अर्वाणां u. s. w.

मघवा बहुलम् ॥ १२८ ॥

Bei मघवन् findet dasselbe häufig statt.

मघवान्, मघवन्तोः, मघवतः, मघवन्तम्, मघवतः, मघवता, मघवती, माघवतः; aber auch मघवा, मघवानां, मघवानः, मघवानम्, मघोनः, मघोना, मघवभ्याम्, मघवभिः, मघोनी, माघवन. Vgl. 6, 4, 133.

†6,4,129. **भस्य ॥ १२९ ॥**

Was im Folgenden bis zum Schluss dieses Adhijāja gesagt werden wird, erfolgt an einem bha genannten Nominalstamm (s. 1, 4, 18 fgg.).

पादः पत् ॥ १३० ॥

Für पाद् wird पद् substituiert.

द्विपदः पश्य, द्विपदा, द्विपदे, द्विपदिकां ददाति, वैयाघ्रपद्मः.

वसोः संप्रसारणम् ॥ १३१ ॥

Der Halbvocal व् im Suffix वस् (वंस्) wird vocalisirt.

विदुषः पश्य, विदुषा, विदुषे; पेक्षुषः पश्य, पेक्षुषा, पेक्षुषे; ययुषः पश्य. उ + अ ergibt nach 6, 1, 108 blosses उ. Zu विद्वस् s. 7, 1, 36.

वाह ऊट् ॥ १३२ ॥

Das व् in वाह् wird zu ऊ vocalisirt.

प्रष्टाहः, प्रष्टाहा, प्रष्टाहे; दित्याहः, दित्याहा, दित्याहे. Nach 6, 1, 108 wird für ऊ + आ blosses ऊ substituiert, für ein vorangehendes अ + ऊ nach 6, 1, 89 औ. Es wird im Sūtra auch ऊट् gelesen.

श्वयुवमघोनामतद्धिते ॥ १३३ ॥

Auch in श्वन्, युवन् und मघवन् wird das व् vocalisirt, aber nicht vor einem taddhita.

शूनः, शुना, शुने; यूनः, यूना, यूने; मघोनः, मघोना, मघोने; dagegen शौवनं मांसम्, यौवनं वतते, माघवनः स्थालीपाकः. Vgl. 6, 4, 128.

अल्लोपो ऽनः ॥ १३४ ॥

Das अ (अत्) der Endung अन् fällt aus.

राजः पश्य, राजा, राजे; तल्लः पश्य, तल्ला, तल्ले.

षपूर्वहन्धृतराज्ञामणि ॥ १३५ ॥

In einem Stamme auf अन् mit vorangegehendem ष, sowie in हन् und धृतराज् fällt das अ vor dem Suffix ±अ aus.

श्रीत्या, तात्या; भ्रातृघ्न, वार्त्रघ्न; धातराज्.

विभाषा डिश्योः ॥ १३६ ॥

In einem auf अन् auslautenden Stamme braucht das अ nicht auszufallen vor der Locativendung इ und vor der Endung ई im Nomin. und Acc. Du. neutr.

राज्नि oder राजनि, साम्नि oder सामनि; साम्नी oder सामनी.

न संयोगाद्धमन्तात् ॥ १३७ ॥

Geht ein Stamm auf मन् und वन् mit vorangegehendem Consonanten aus, so fällt das अ nicht aus.

पर्वणा, पर्वणे, अथर्वणा, अथर्वणे; चर्मणा, चर्मणे.

अचः ॥ १३८ ॥

Das अ von अच् (अञ्च्) fällt ab.

दधीचः पश्य, दधीचा, दधीचे; मधूचः पश्य, मधूचा, मधूचे. Ueber die Verlängerung des Auslautes des vorangehenden Gliedes s. 6, 3, 138.

उद् ईत् ॥ १३९ ॥

Nach उद् wird ई für das अ von अच् substituiert.

उदीचः, उदीचा, उदीचे.

आतो धातोः ॥ १४० ॥

Auch das auslautende आ einer Wurzel fällt ab.

कीलालपः पश्य, कीलालपा, कीलालपे von कीलालपा; शुभंयः पश्य, शुभंया und शुभंये von शुभंया. Pāṇini declinirt aber auch die Suffixe त्त्वा und श्ना auf dieselbe Weise.

मन्वेष्वाङ्चादेरात्मनः ॥ १४१ ॥

In einem Mantra fällt der Anlaut von आत्मन् im Instrumental Sg. ab.

त्मना. Auch in andern Casus fällt er ab, aber lange nicht so häufig wie im Instrumental.

ति विंशतेर्दिति ॥ १४२ ॥

In विंशति fällt ति ab vor einem Suffix mit stummem इ.

विंशक mit ह्युन् nach 5, 1, 24. विंश mit हट् nach 5, 2, 48.

टेः ॥ १४३ ॥

Vor einem solchen Suffix fällt sonst der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten ab.

कुमुद्वत्, नड्वत् und वेतस्वत् mit ह्यतुप् nach 4, 2, 87.

6, 4, 1. 22. 129.

नस्तद्धिते ॥ १४४ ॥

Ein auslautendes न् fällt mit dem vorangehenden Vocal vor einem taddhita ab.

अग्निशर्मि und औदुलोमि von अग्निशर्मन् und उदुलोमन् mit ±इ nach 4, 1, 96.
6, 4, 164 fgg. geben die Ausnahmen an.**अहृष्टखोरेव ॥ १४५ ॥**

अन् von अहन् fällt nur vor den Suffixen ट und ख ab.

द्वाह und अह mit टच् nach 5, 4, 91. द्वाहीन und अहीन mit ख nach 5, 1, 87.

ओर्गुणः ॥ १४६ ॥

Für उ und ऊ wird vor einem taddhita Guṇa substituiert.

वाभ्य von वभु, शङ्ख्य von शङ्कु, कमण्डल्य von कमण्डलू.

ढे लोपो ऽकदाः ॥ १४७ ॥

Vor dem Suffix एय fallen उ und ऊ ab, jedoch nicht bei कट्.

श्रुतिब्राह्मेय von श्रुतिब्राह्म, कामण्डलेय von कमण्डलू; dagegen काटवेय.

यस्येति च ॥ १४८ ॥

इ und अ nebst ihren Längen fallen vor einem taddhita und dem Femininsuffix ई ab.

दालेय von दालि, आत्रेय von अत्रि; दाली von दालि, सखी von सखि; दालि von दल,
सोमित्रि von सुमित्रा; कुमारी von कुमार, शार्ङ्गरवी von शार्ङ्गरव.**सूर्यतिथ्यागस्त्यमत्स्यानां य उपधायाः ॥ १४९ ॥**

In सूर्य, तिथ्य, अगस्त्य und मत्स्य fällt vor denselben Suffixen auch das an vorletzter Stelle stehende य ab.

सौरी, तैष; आगस्ती, आगस्तीय; मत्सी. Es ist auffallend, dass Pāpini bei तिथ्य nicht auch an पुष्य gedacht hat.

हलस्तद्धितस्य ॥ १५० ॥

Auch ein solches य in einem taddhita vor dem Femininsuffix ई, wenn ihm ein Consonant vorangeht.

गार्गी von गार्ग्य, वात्सी von वात्स्य.

आपत्यस्य च तद्धिते ऽनाति ॥ १५१ ॥

Auch ein zu einem patronymischen Suffix gehöriges य mit vorangehendem Consonanten fällt vor einem taddhita-Suffix ab, wenn dieses nicht mit आ anlautet.

गार्गकम् von गार्ग्य, वात्सकम् von वात्स्य; aber गार्ग्यायण, वात्स्यायन.

क्वच्योश्च ॥ १५२ ॥

Ein solches **क्व** auch vor dem Denominativsuffix **च** und vor dem adverbialen Suffix **क्व** (s. 5, 4, 50).

गार्ग्याति und °ते von गार्ग्य, गार्गीभूत von गार्ग्य. Zur Substitution von **इं** für **अ** s. 7, 4, 32 fig.

बिल्वकादिभ्यश्छस्य लुक् ॥ १५३ ॥

Das an **बिल्वक** u. s. w. angetretene Suffix **इय** fällt vor einem taddhita ab.

बैल्वक von बिल्वकीय, वैणुक von वेणुकीय, ऐलुक von इलुकीय, काष्ठक von काष्ठकीय, कापोतक von कपोतकीय. Vgl. 4, 2, 91 und 4, 3, 53.

तुरिष्ठेमेयस्सु ॥ १५४ ॥

Das Suffix **तु** fällt vor den Suffixen **इष्ट**, **इमन्** und **इयस्** ab.

करिष्ट, विजयिष्ट, बहिष्ट; दोहीयसी. Vgl. 5, 3, 59. **इमन्** kommt erst in den folgenden Sūtra zur Anwendung.

टेः ॥ १५५ ॥

Vor den genannten Suffixen fällt (in der Regel) der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten ab.

पटिष्ट, पटिमन् und पटीयस् von पटु; लघिष्ट, लघिमन् und लघीयस् von लघु.

स्थूलदूरयुवह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादि परं पूर्वस्य च गुणः ॥ १५६ ॥

In **स्थूल** u. s. w. fallen vor diesen Suffixen die letzten (wegen **युवन्** und **ह्रस्व**) Halbvocale mit den darauf folgenden Lauten ab, und für den ersten Vocal wird **Guna** substituiert.

स्थविष्ट und स्थवीयस्, दविष्ट und दवीयस्, यविष्ट und यवीयस्, ह्रसिष्ट und ह्रसीयस्, क्षेपिष्ट und क्षेपीयस्, क्षोदिष्ट und क्षोदीयस्.

**प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलगुरुवृद्धतृप्रदीर्घवृन्दारकाणां प्रस्थस्फवर्ब-
हिगर्वर्षिचन्द्राघिवृन्दाः ॥ १५७ ॥**

Vor denselben Suffixen finden folgende Substitutionen statt: **प्र** für **प्रिय**, **स्थ** für **स्थिर**, **स्फ** für **स्फिर**, **वर** für **उरु**, **बंह** für **बहुल**, **गर्** für **गुरु**, **वर्ष** für **वृद्ध**, **त्रप्** für **तृप्**, **द्राघ्** für **दीर्घ** und **वृन्द्** für **वृन्दारक**.

प्रेष्ट, प्रेमन्, प्रेयस्; स्थेष्ट, स्थेयस्; स्फेष्ट, स्फेयस्; वरिष्ट, वरिमन्, वरीयस्; बंहिष्ट, बंहिमन्, बंहीयस्; गरिष्ट, गरिमन्, गरीयस्; वर्षिष्ट, वर्षीयस्; त्रपिष्ट, त्रपीयस्; द्राघिष्ट, द्राघिमन्, द्राघीयस्; वृन्दिष्ट, वृन्दीयस्. Wegen 6, 4, 22 können hier 6, 4, 148. 155. 163 nicht in Anwendung kommen. In **बंहि** u. s. w. erleichtert das **इ** nur den Anschluss; auch das **अ** in **वृन्द्** gehört nicht zum Substitut. Einige lesen im Sūtra "त्रप्द्राघिवृन्दाः".

6, 4, 1. 22. 129.

बहोर्लोपो भू च बहोः ॥ १५८ ॥

Nach बहु werfen die genannten Suffixe ihr ह ab, und für बहु wird भू substituiert.

भूमन् und भूयस्. Wegen des vorangehenden Ablativs बहोः ist nach 1, 1, 54. 67 der Anlaut der Suffixe gemeint.

इष्टस्य यिट् च ॥ १५९ ॥

इष्ट erhält nach diesem Abfall und dieser Substitution das Augment यि.

भूयिष्ट.

ज्यादादीयसः ॥ १६० ॥

Nach ज्य wird आ für den Anlaut von ईयस् substituiert.

ज्यायस्. Zur Substitution von ज्य für प्रशस्य s. 5, 3, 61.

र ऋतो हलादेर्लघोः ॥ १६१ ॥

Für ऋ in einem Stamme wird vor den in Rede stehenden Suffixen र substituiert, wenn diesem ऋ ein Consonant vorangeht, und wenn das ऋ nicht (durch nachfolgende Doppelconsonanz) prosodisch lang ist.

प्रथिष्ट, प्रथिमन् und प्रथीयस् von पृथु; मदिष्ट, मदिमन् und मदीयस् von मदु; dagegen ऋजिष्ट, ऋजिमन् und ऋजीयस् von ऋजु, und कृषिष्ट, कृषिमन् und कृषीयस् von कृष.

विभाषर्जोश्छन्दसि ॥ १६२ ॥

Im Veda kann diese Substitution auch bei ऋजु eintreten.

रजिष्ट und ऋजिष्ट.

प्रकृत्यैकाच् ॥ १६३ ॥

Ein einsilbiger Stamm erfährt vor den angegebenen Suffixen keinen Wandel.

सजिष्ट und सजीयस् von सग्विन्; सुचिष्ट und सुचीयस् von सुग्वत्; aber वसिष्ट von वसुमत्. Die Suffixe विन् und मत् fallen nach 5, 3, 65 ab. Ausnahme zu 6, 4, 155.

इनश्यनपत्ये ॥ १६४ ॥

Auslautendes इन् bleibt vor dem Suffix ±-अ, wenn dieses nicht Patronymica bildet, unverändert.

सांकूटिनम्, सांरात्रिणम्, सांमार्जिनम् (vgl. 3, 3, 44 und 5, 4, 15); सान्विणम् von सग्विन्; dagegen मेधाव्य Patron. von मेधाविन्.

गाथिविदथिकेशिगणिपणिनश्च ॥ १६५ ॥

गाथिन्, विदथिन्, केशिन्, गणिन् und पणिन् bleiben auch vor dem patronymischen ±-अ unverändert.

गाथिन, विदथिन, केशिन, गाथिन, पणिन.

संयोगादिश्च ॥ १६६ ॥

Desgleichen ein auf इन् auslautender Stamm, wenn Doppelconsonanz vorangeht.

शङ्खिन. मादिण und वाज्जिण Patronymica von शङ्खिन्, मदिन् und वज्जिन्.

अन् ॥ १६७ ॥

Ein auf अन् auslautender Stamm bleibt vor jedem ±_अ unverändert.

सामन्, वेमन्, सौत्वन, जैत्वन von सामन्, वेमन्, सुत्वन und जित्वन्.

ये चाभावकर्मणोः ॥ १६८ ॥

Auch vor einem mit य् anlautenden Suffix, wenn dieses nicht das Sein in abstracto oder Jemandes Beruf bezeichnet.

सामन्यः = सामसु साधुः, ब्रह्मण्यः; dagegen राज्यम् = राज्ञो भावः कर्म वा.

आत्माध्वानौ खे ॥ १६९ ॥

आत्मन् und अध्वन् bleiben vor dem Suffix ईन् unverändert.

आत्मनीन् und अध्वनीन्.

न मपूर्वो ऽपत्ये ऽवर्मणः ॥ १७० ॥

In einem Stamme auf अन् mit vorangegehendem म्, वर्मन् ausgenommen, bleibt vor einem patronymischen ±_अ die Endung अन् nicht unverändert.

सौषाम von सुषामन्, चान्द्रसाम von चन्द्रसामन्, aber चाक्रवर्मणः.

ब्राह्मो ऽजातौ ॥ १७१ ॥

Von ब्रह्मन् wird ब्राह्म gebildet, wenn nicht ein Gattungsbegriff gemeint ist.

ब्राह्मो गर्भः, ब्राह्ममस्त्रम्, ब्राह्मं हविः; dagegen ब्राह्मणः „ein Brahmane“.

कर्मस्ताच्छील्ये ॥ १७२ ॥

Von कर्मन् wird in der Bedeutung „an Beschäftigung gewöhnt, thätig“ काम gebildet.

औक्षमनपत्ये ॥ १७३ ॥

Von उक्षन् wird औक्ष gebildet, wenn nicht ein Nachkömmling gemeint ist.

औक्षं पदम्; aber औक्षः = उत्तरो ऽपत्यम्.

दाण्डिनायनहास्तिनायनाथर्वणिकजैह्माशिनेयवासिनायनिभौ-

णहत्यधैवत्यसारवैश्वकमैत्रेयहिरण्मयानि ॥ १७४ ॥

Unregelmässig gebildet sind दाण्डिनायन (von दण्डिन्), हास्तिनायन (von हस्तिन्), आथर्वणिक (von अथर्वन्), जैह्माशिनेय (von जिह्माशिन्), वासिनायनि (von वासिन्), भौणहत्य (von भूणहन्), धैवत्य (von धोवन्), सारव (von सरयू), वैश्वक (von इत्वाकु), मैत्रेय (von मित्रयु) und हिरण्मय (von हिरण्य).

6, 4, 1. 22. 129.

6,4,22.129. चतुर्थ्यवास्त्यवास्त्वमाध्वीहिरण्ययानि छन्दसि ॥ १७५ ॥

Im Veda sind unregelmässig gebildet: ऋत्थ्य (von ऋतु), वास्त्य (von वास्तु), वास्त्व (von वस्तु), माध्वी (von मधु) und हिरण्यय (von हिरण्य).

॥ इति षष्ठ्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

युवोरनाकौ ॥ १ ॥

Für यु und वु in einem Suffixe werden respective अन and अक substituiert.

Krt ल्यु ist —/अन, taddh. ट्यु ist अन, f. ई, taddh. ट्युल् ist —/अन, f. ई; krt एवुल् ist —/अक, taddh. युन् ist /—अक.

आयनेयीनीययः फढखछघां प्रत्ययादीनाम् ॥ २ ॥

आयन् wird für फ, एय् für द, ईन् für ख, ईय् für छ und इय् für घ substituiert, wenn diese Consonanten am Anfange eines Suffixes stehen.

फक् ist आयनै, ढक् ist एयै, ख ist ईन, छ ist ईय und घ ist इय.

भो ऽन्तः ॥ ३ ॥

Für भ् in einer Personalendung (s. 3, 4, 78) wird अन्त् substituiert.

भ्ति ist अन्ति, भ्ति ist अन्त. Durch Substitutionen für den Endvocal dieser Endungen (s. 3, 4, 79. 86. 90) ergeben sich अन्ते, अन्त und अन्ताम्.

अदभ्यस्तात् ॥ ४ ॥

Ist der Verbalstamm reduplicirt, so wird अत् für भ् substituiert.

So erhalten wir अति, अत, अते, अतु und अताम्.

आत्मनेपदेष्वनतः ॥ ५ ॥

Im Ātmanepada findet diese Substitution von अत् stets statt, wenn nicht ein अ vorangeht.

चिन्वते, चिन्वताम्, अचिन्वत; dagegen च्यवन्ते und ज्यवन्ते.

शीङो रुट् ॥ ६ ॥

Nach शी erhält diese Personalendung das Augment र्.

शेरते, शेरताम्, अशेरत.

वेत्तेर्विभाषा ॥ ७ ॥

Nach विद्, वेत्ति kann dieses Augment antreten.

सं विदते oder सं विदते, सं विदताम् oder सं विदताम्, समविदत oder समविदत.

बहुलं छन्दसि ॥ ८ ॥

Im Veda findet ein Schwanken in dieser Beziehung statt.

अदुह्म und अदुह्त. Vgl. 7, 1, 41.

अतो भिस् ऐस् ॥ ९ ॥

Nach Nominalstämmen auf अ wird ऐस् für die Casusendung भिस् substituiert.

वृद्धैः u. s. w.

बहुलं छन्दसि ॥ १० ॥

Im Veda findet ein Schwanken in dieser Beziehung statt (d. i. भिस् statt ऐस् und dieses statt भिस्).

देवेभिः, सर्वेभिः, नदीः.

नेदमदसोरकोः ॥ ११ ॥

Bei इदम् und अदम् findet diese Substitution von ऐस् nicht statt, es sei denn, dass sie क् anfügen.

एभिः und अमीभिः, aber इमकैः und अमुकैः. Für den Auslaut von इदम् wird zunächst nach 7, 2, 102 अ substituiert, इद + अ ergibt इद nach 6, 1, 97, इद् fällt vor भिस् nach 7, 2, 113 ab; es bleibt also schliesslich nur अ nach, das nach 7, 3, 103 ए wird. Für den Auslaut von अदम् wird nach 7, 2, 102 gleichfalls अ substituiert, अद + अ ergibt अद nach 6, 1, 97; nach unserm Sūtra würde man demnach अदेभिः bilden, das द् geht aber nach 8, 2, 80 in म् und das ए nach 8, 2, 81 in ई über.

टाङ्सिङ्सामिनात्स्याः ॥ १२ ॥

Nach einem auf अ auslautenden Stamm werden substituiert: इन für die Instrumentalendung आ, आत् für die Ablativendung अस् und स्य für die Genetivendung अस्.

वृत्तेण, वृत्तात् und वृत्तस्य.

डेर्यैः ॥ १३ ॥

Für die Dativendung ए wird nach einem eben solchen Stamme य substituiert.

वृत्ताय mit Substitution der Länge nach 7, 3, 102.

सर्वनाम्नः स्मै ॥ १४ ॥

Nach einem Pronomen auf अ wird स्मै für ए substituiert.

सर्वस्मै, विश्वस्मै, यस्मै, कस्मै u. s. w. Vgl. 7, 2, 102 fg. und die Ausnahmen und Beschränkungen 1, 1, 27 fgg.

ङ्सिङ्योः स्मात्स्मिन् ॥ १५ ॥

Nach einem eben solchen Pronomen werden स्मात् für die Ablativendung अस् und स्मिन् für die Locativendung इ substituiert.

सर्वस्मात्, विश्वस्मात् u. s. w.; सर्वस्मिन्, विश्वस्मिन् u. s. w. Vgl. 7, 2, 102 fg. und 1, 1, 27 fgg.

6, 4, 1.

पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा ॥ १६ ॥

Nach पूर्व und den acht darauf folgenden (s. 1, 1, 34 fgg.) nicht nothwendig.

पूर्वस्मात् oder पूर्वात्, पूर्वस्मिन् oder पूर्वै. Eben so bei पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर, स्व und अन्तर. Vgl. 1, 1, 28 fgg.

जसः शी ॥ १७ ॥

Für die Nominativendung अस् des Plurals wird nach einem auf अ auslautenden Pronomen ई substituiert.

सर्वे, विश्वे, ये, के, ते u. s. w. Vgl. 7, 2, 102 fg. und 1, 1, 28 fgg.

औड आपः ॥ १८ ॥

Nach Stämmen mit dem Femininsuffix आ wird ई für die Dualendung औ substituiert.

खट्वे von खट्वा.

नपुंसकाच्च ॥ १९ ॥

Auch nach einem neutralen Stamme.

कुण्डे von कुण्ड, दधिनी von दधि, मधुनी von मधु. Zum Augment न् s. 7, 1, 73.

जःशसोः शिः ॥ २० ॥

Für das अस् des Plurals im Nomin. (जस्) und Acc. (शस्) wird nach solchen neutralen Stämmen इ substituiert.

कुण्डानि, दधीनि, मधूनि. Zum Augment न् s. 7, 1, 72. Es wird auch जशसोः im Sūtra geschrieben.

अष्टाभ्य औष् ॥ २१ ॥

Nach अष्टन् wird für diese Casusendungen औ substituiert.

अष्टो; für das न् von अष्टन् wird nach 7, 2, 84 vor Casusendungen आ substituiert.

षड्भ्यो लुक् ॥ २२ ॥

Nach den shash genannten Zahlwörtern (s. 1, 1, 24 fg.) fallen diese Casusendungen ab.

षट्, पञ्च, सप्त, नव, दश, कति u. s. w. Ueber den Abfall des न् s. 8, 2, 7.

स्वमोर्नपुंसकात् ॥ २३ ॥

Nach einem neutralen Stamme fallen die Casusendungen des Nomin. (सु) und Acc. (अम्) Sg. ab.

वारि und व्रपु Nomin. und Acc. Sg. Vgl. das folgende Sūtra.

अतो ऽम् ॥ २४ ॥

Nach einem neutralen Stamme auf अ wird अम् für dieselben substituiert.

वनम् Nomin. und Acc. Sg. वन + अम् ergibt वनम् nach 6, 1, 107.

अद् इतरादिभ्यः पञ्चभ्यः ॥ २५ ॥

In den mit den Suffixen अतर und अतम gebildeten Stämmen (s. 5, 3, 92 fgg.), sowie in इतर, अन्य und अन्यतर wird अद् (oder अत्) dafür substituiert.

कतरत्, कतमत् u. s. w. इतर, इतम, इतर, अन्य und अन्यतर, diese fünf, folgen auf einander im Verzeichniss von सर्व u. s. w. (1, 1, 27). Für den Auslaut des Stammes und den Anlaut des Suffixes müsste nach 6, 1, 102 eigentlich आ eintreten. Damit dieses nicht geschehe, wollte Kātjājana अद्ङ् lesen, wie auch die Meisten nach ihm schreiben. Das stumme ङ् würde den Abfall des Auslauts im Stamme bewirken.

नेतराच्छन्दसि ॥ २६ ॥

Nicht nach इतर im Veda.

इतरमितरमण्डमजायत (doch wohl आण्डम्), वार्त्रघ्नमितरम्.

युष्मदस्मद्भां ङ्सो ऽन् ॥ २७ ॥

Nach युष्मद् und अस्मद् wird अ (vgl. 1, 1, 55) für die Genetivendung अस् substituiert.

तव und मम. Nach 7, 2, 96 werden vor dieser Endung तव für युष्मद् und मम für अस्मद् substituiert; तव und मम + अ ergeben nach 6, 1, 97 wieder तव und मम.

ङेप्रथमयोरम् ॥ २८ ॥

Für die Dativendung य und für die Endungen des Nomin. und Acc. aller Zahlen wird nach diesen Stämmen अम् substituiert.

तुभ्यम् und महाम् (vgl. 7, 2, 95 und 6, 1, 97); त्वम् und अहम् (vgl. 7, 2, 94 und 6, 1, 97); त्वाम् und माम् (vgl. 7, 2, 97 und 7, 2, 87); युवाम् und आवाम् (vgl. 7, 2, 92 und 7, 2, 88); यूयम् und वयम् (vgl. 7, 2, 93 und 6, 1, 97). Die Erklärer trennen ङे प्रथं, weil schon प्रथमा als Dual zu fassen ist; ङे soll der bloße Stamm sein. Warum sollte aber Pāṇini nicht hier, wie 7, 1, 13, ङे: gesagt haben? Ueberdies würde man bei dieser Auffassung auch प्रथमयोश्च erwarten. ङेप्रथमयो: scheint mir ein eher zu erklärendes Versehen zu sein.

शसो नः ॥ २९ ॥

Für das स der Accusativendung अस् wird न् substituiert.

युष्मान् und अस्मान्. Zum Ausfall von द् s. 7, 2, 90.

भ्यसो ऽभ्यम् ॥ ३० ॥

Für die Casusendung भ्यस् wird अभ्यम् substituiert.

युष्मभ्यम् und अस्मभ्यम्. Zum Ausfall von द् s. 7, 2, 90. युष्म und अस्म + अभ्यम् ergeben nach 6, 1, 97 युष्मभ्यम् und अस्मभ्यम्. अभ्यम् statt भ्यम् wegen 7, 3, 103.

पञ्चम्या अत् ॥ ३१ ॥

Für die Ablativendung wird अत् substituiert.

युष्मत् und अस्मत्. Das द् fällt nach 7, 2, 90 vor dieser Casusendung ab, युष्म und अस्म + अत् ergeben nach 6, 1, 97 युष्मत् und अस्मत्.

6, 4, 1.

एकवचनस्य च ॥ ३२ ॥

Auch im Singular findet diese Substitution statt.

त्वत् und मत्. Zur Substitution von त्व und म s. 7, 2, 97. त्व und म + अत् ergeben nach 6, 1, 97 त्वत् und मत्.

साम आकम् ॥ ३३ ॥

Für die Endung साम् (s. 7, 1, 52) wird आकम् substituiert.

युष्माकम् und अस्माकम्. Zum Ausfall von ट् s. 7, 2, 90.

आत औ णलः ॥ ३४ ॥

Nach Wurzeln auf आ wird औ für die Endung $-\text{अ}$ der ersten und dritten Person Sg. des Perfects substituiert.

ददौ + औ gibt ददौ.

तुह्योस्तातडाशिथन्यतरस्याम् ॥ ३५ ॥

Für die Endungen तु und ह्य des Imperativs kann, wenn ein Segenswunsch ausgesprochen wird, $-\text{तात्}$ substituiert werden.

जीवताञ्भवान् oder जीवतु भवान्, जीवतात्त्वम् oder जीव त्वम्. Eben so वृतात्.

विदेः शतुर्वसुः ॥ ३६ ॥

Nach विद् wird für das Participialsuffix des Präsens अत् das Suffix वस् substituiert.

विद्वान्, विद्वांसो, विद्वांसः. Einige ergänzen अन्यतरस्याम् im Sûtra und gestatten demnach auch विदत्.

समासे ऽनञ्पूर्वे क्त्वो ल्यप् ॥ ३७ ॥

In einem Compositum, es sei denn, dass die Negation das erste Glied ist, wird $-\text{ल्यप्}$ für $-\text{त्वा}$ substituiert.

प्रकृत्य, पार्श्वतःकृत्य, नानाकृत्य, द्विधाकृत्य; dagegen अकृत्या.

क्वापि छन्दसि ॥ ३८ ॥

Im Veda trifft man hier auch $-\text{त्वा}$ an.

कृष्णं वासो यजमानं परिधायित्वा, प्रत्यञ्चमर्कं प्रत्यर्घयित्वा.

सुपां सुलुक्पूर्वसवर्णाच्चेयाडाद्यायाजालः ॥ ३९ ॥

Für verschiedene Casusendungen werden im Veda folgende unregelmässige Endungen substituiert: 1) स् des Nomin. Sg. für अस् des Plurals, 2) Abfall der Casusendung, 3) die bloße Substitution der homogenen Länge für den Endvocal des Stammes, 4) आ, 5) आत्, 6) ए für die Endung des Nomin. Pl., 7) या, 8) आ mit Abfall des letzten Vocals sammt dem darauf folgenden Consonanten im Stamme, 9) या mit derselben Schwächung des Stammes 10) यौ und 11) $-\text{ल्यप्}$.

Zu 1) अनृक्षरा अजयः सन्तु पन्थाः (statt पन्थानः) RV. 10, 85, 23; zu 2) आर्दे चर्मन् (statt चर्मणि) und हविर्धाने यत्सुन्यन्ति तत्सामीधेनीरन्वाह (यद् statt यस्मिन् und तद् statt तस्मिन्!); zu 3) धीतो, मती, सुष्टुतो (statt धीत्या, मत्या, सुष्टुत्या); zu 4) उभा (statt उभौ) यन्तारी; zu 5) न तादृक्षणाद् (sic! statt तान्त्राक्षणान्) निन्दामि; zu 6) न युष्मे (statt यूयम्) वाजबन्धवः (RV. 8, 68, 19) und अस्मे (= वयम्) इन्द्रावृहस्पती (RV. 4, 49, 4); zu 7) उरुया (statt उरुणा) und धृष्णाया (statt धृष्णुना); zu 8) नाभा (statt नाभौ) पृथिव्याः (RV. 1, 143, 4); zu 10) ता अनुष्टोचच्यावयतात् (Ait. Br. 2, 6, 15. अनुष्टा = अनुष्टुभा!); zu 10) साधुयौ (statt साधु); zu 11) वसन्ता (= वसन्ते) यजेत. Ob वशीच्छे im Sūtra wirklich आ und आत् enthält, ist sehr fraglich.

अमो मन् ॥ ४० ॥

Für die Personalendung अम् (im Aorist) wird im Veda म (vgl. 1, 1, 55) substituiert.

वर्धो वृत्रम् RV. 1, 165, 8. कर्मी वृक्षस्य शाखाम्.

लोपस्त आत्मनेपदेषु ॥ ४१ ॥

Im Veda pflegt das त् in einer medialen Personalendung abzufallen.

गन्धर्वा अप्सरसो अदुह्य (statt अदुहत; vgl. 7, 1, 8), दुहामश्विभ्यां (दुहाम् statt दुग्धाम्) पयो अर्घ्येयम् RV. 1, 164, 27. दक्षिणतः शये (statt शेते).

ध्वमो ध्वात् ॥ ४२ ॥

Und ध्वात् für ध्वम् substituiert zu werden.

अन्तरेयोष्माणं वारयध्वात् Ait. Br. 2, 6, 14.

यजध्वैनमिति च ॥ ४३ ॥

Auch यजध्वैनम् (für यजध्वमेनम्) RV. 8, 2, 37 ist unregelmässig.

तस्य तात् ॥ ४४ ॥

Für die Endung त der 2. Pl. Imperat. wird im Veda तात् substituiert.

गात्रं गात्रमस्यानूनं कणुतात् (= कणुत) und ऊवध्यगोहं पार्थिवं खनतात् (= खनत) Ait. Br. 2, 6, 15. 16.

तप्तनप्तनथनाश्च ॥ ४५ ॥

Auch त्, तन् (vor beiden wird wegen des stummen प् der vorangehende Vocal des Verbalstammes verstärkt oder wenigstens nicht geschwächt), तन und थन.

शृणोत statt शृणुत, सुनोत statt सुनुत; दधातन statt धत्त, जुजुष्टन statt जुष्टत, इष्टन statt इच्छत.

इदन्तो मसि ॥ ४६ ॥

Ebendasselbst lautet die Personalendung मस् auf इ aus.

दीपयामसि statt दीपयामः, भञ्जयामसि statt भञ्जयामः, वासयामसि statt वासयामः.

6, 4, 1.

क्तो यक् ॥ ४७ ॥

Das Absolutivsuffix **—त्वा** erhält am Ende das Augment **य**.
दत्वाय statt दत्त्वा.

इष्टीनमिति च ॥ ४८ ॥

Unregelmässig ist auch der Absolutiv **इष्टीनम** (statt इष्ट्वा).

स्नात्वाद्यश्च ॥ ४९ ॥

Auch **स्नात्वा** u. s. w. sind unregelmässige Formen im Veda.

आज्जसेरमुक् ॥ ५० ॥

Nach einem auf **अ** oder **आ** auslautenden Stamme erhält die Endung **अस्** des Nomin. Pl. im Veda das Augment **अस्** am Ende.

ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः RV. 6, 75, 10. ये पूर्वसो य उपरासः 10, 15, 2.

अश्वक्षीरवृषलवणानामात्मप्रीतौ क्यचि ॥ ५१ ॥

Dasselbe Augment tritt an **अश्व**, **क्षीर**, **वृष** und **लवण** vor dem Denominativsuffix **—यै**, wenn eine Freude des Subjects an diesen Dingen ausgedrückt werden soll.

अश्वस्यति वडवा, क्षीरस्यति माणवकः, वृषस्यति गौः, लवणस्यत्युष्ट्रः. Vgl. 6, 1, 97.

आमि सर्वनाम्नः सुट् ॥ ५२ ॥

Nach einem auf **अ** oder **आ** auslautenden Pronominalstamme erhält die Endung **आम्** des Gen. Pl. am Anfange das Augment **स्**.

सर्वेषाम् und सर्वानाम्, येषाम् und यासाम् u. s. w.

चेस्त्वयः ॥ ५३ ॥

Für **त्रि** wird vor derselben Endung **त्रय** substituirt.

त्रयाणाम्.

ह्रस्वनद्यापो नुट् ॥ ५४ ॥

Nach Stämmen, die auf eine Kürze auslauten, nach denen, die Nadi heissen (s. 1, 4, 3 fgg.) und nach denen, die das Femininsuffix **आ** enthalten, erhält jene Endung das Augment **न्**.

वृद्धाणाम्, अग्नीनाम्, वायूनाम्, कर्तृणाम्, कुमारीणाम्, ब्रह्मवन्धूनाम्, खट्वानाम्. Ueber die Verlängerung der kurzen Endvocale s. 6, 4, 3.

षट्चतुर्भ्यश्च ॥ ५५ ॥

Auch nach den shash genannten Zahlwörtern (s. 1, 1, 24 fg.) und nach **चतुर्**.

पञ्चाम्, पञ्चानाम्, सप्तानाम्, नवानाम्, दशानाम्, चतुर्णाम्. Zur Länge in पञ्चानाम् u. s. w. s. 6, 4, 7.

श्रीयामण्योश्छन्दसि ॥ ५६ ॥

Im Veda auch nach श्री und यामणी.

श्रीयाम् und यामणीनाम्.

गोः पादान्ते ॥ ५७ ॥

Nach गो am Ende eines Stollens.

गोनाम्, aber ausnahmsweise auch गवाम् an dieser Stelle.

इदितो नुम् धातोः ॥ ५८ ॥

In einer Wurzel, die इ zum stummen Laut hat, wird nach dem Wurzelvocal न् eingefügt.

कुण्डित्, कुण्डितुम् und कुण्डितव्य von कुडि. Für न् wird zunächst nach 8, 3, 24 Anusvara substituiert, für diesen nach 8, 4, 58 ein dem nachfolgenden Consonanten homologer Nasal.

शे मुचादीनाम् ॥ ५९ ॥

In मुच् u. s. w. vor dem Präsenscharakter अ.

मुञ्चति, लुम्पति, विन्दति, लिम्पति, सिञ्चति, कृन्तति, खिन्दति und पिंशति.

मस्जिनशोर्भलि ॥ ६० ॥

In मस्ज् und नश् vor einem consonantisch (jedoch nicht mit einem Halb-vocal oder Nasal) anlautenden Suffix.

मङ्ग, मङ्गम्, मङ्गव्य; नष्ट, नष्टम्, नष्टव्य; aber मज्जन, मन und नशित्. Vgl. 6, 4, 32.

रधिजभोरचि ॥ ६१ ॥

In रध् und जभ् vor einem vocalisch anlautenden Suffix.

रन्धयति, रन्धक, साधुरन्धिन्, रन्धो वर्तते; जम्भयति, जम्भक, साधुजम्भिन्, जम्भम् Absol., जम्भो वर्तते. Dagegen रट् und जभ्य.

नेट्थलिटि रधेः ॥ ६२ ॥

In रध् nicht vor einem mit dem Augment इ anlautenden Suffix, jedoch auch hier im Perfect.

रधित्, रधितुम्, रधितव्य; aber ररन्धिय, ररन्धिम.

रभेश्बलिटोः ॥ ६३ ॥

In रभ् wird न् vor einem vocalisch anlautenden Suffix eingeschoben, jedoch nicht vor dem Präsenscharakter अ und im Perfect.

आ रम्भयति, आरम्भक, साध्वारम्भिन्, आरम्भम् Absol., आरम्भो वर्तते; dagegen आ रभते, आ रभे.

लभेश्च ॥ ६४ ॥

Eben so verhält es sich mit लभ्.

लम्भयति, लम्भक, साधुलम्भिन्, लम्भम् Absol., लम्भो वर्तते; dagegen लभते, लेभे.

6, 4, 1.

आडो यि ॥ ६५ ॥

In लभ् nach आ auch vor einem mit य् anlautenden Suffix.

आलभ्या गौः, aber लभ्य.

उपात्प्रशंसायाम् ॥ ६६ ॥

In लभ् nach उप, wenn von etwas Lobenswerthem die Rede ist.

उपलभ्या भवता विद्या, उपलभ्यानि धनानि; dagegen उपलभ्यमस्मादुपलालिकं चित्.

उपसर्गात्खल्वजोः ॥ ६७ ॥

Vor dem 3, 3, 126 besprochenen Suffix -लञ्च und vor -लञ्च nur nach einer Präposition.

ईषत्प्रलम्भ, सुप्रलम्भ, दुष्यलम्भ; प्रलम्भ m., विप्रलम्भ m.; dagegen ईषल्लभ und लाभो वर्तते.

न सुदुर्भ्या केवलाभ्याम् ॥ ६८ ॥

Nicht aber nach सु und दुस्, wenn sie allein (ohne eine andere Präposition) vorangehen.

सुलभ, दुर्लभ; सुलाभ m., दुर्लाभ m.

विभाषा चिण्णामुलोः ॥ ६९ ॥

Nach Belieben vor dem Aoristcharakter -लङ्च und vor dem Absolutivsuffix -लङ्चम्.

अलाभि oder अलम्भि, लाभम् oder लम्भम्.

उगिदचां सर्वनामस्थाने ऽधातोः ॥ ७० ॥

Was उ, ऋ oder ए zum stummen Laut hat (jedoch nicht eine Wurzel) und अच् erhalten in den starken Casus das Augment न्.

भवान्, भवन्तो, भवन्तः von भवत्, welches mit dem unādi-Suffix ड्यत्तुप् gebildet ist; श्रेयान्, श्रेयांसो, श्रेयांसः von श्रेयस् mit Suffix ईयसुन्; पचन्, पचन्तो, पचन्तः von पचत् mit Suffix शतृ; प्राङ्, प्राञ्चो, प्राञ्चः. Dagegen von संसु und ध्वंसु (wie die Wurzeln geschrieben werden) उखासत् und पर्णध्वत्. Zur Länge in भवान् u. s. w. s. 6, 4, 10, 14; zum Ausfall des च् in प्राङ् 8, 2, 23, zum ड् 8, 2, 62; zum त् (ट्) in सत् und ध्वत् s. 8, 2, 72.

युजेरसमासे ॥ ७१ ॥

Der Nominalstamm युज् erhält in dem angegebenen Falle das Augment न्, wenn er nicht im Compositum steht.

युङ् (vgl. 8, 2, 23, 62), युज्जो, युज्जः; dagegen अश्वयुक्, युजो, युजः.

नपुंसकस्य ऋलचः ॥ ७२ ॥

Ein consonantisch (jedoch nicht auf einen Halbvocal oder Nasal) und ein vocalisch auslautendes Neutrum erhalten in den starken Casus das Augment न्.

6, 4, 1.

उदश्रियन्ति, शक्रन्ति, यशांसि (vgl. 6, 4, 10); वनानि, त्रपूणि. Dagegen बहुपुरि, विमलदिवि, चत्वारि (vgl. 7, 1, 98). In वनानि und त्रपूणि ist die Länge durch 6, 4, 8 erklärt, da durch das Augment die Stämme als auf *n* auslautend angesehen werden. Vgl. 1, 4, 13.

इको ऽचि विभक्तौ ॥ ७३ ॥

Ein auf einen einfachen Vocal, mit Ausnahme des *अ*, auslautender neutraler Stamm erhält das Augment *न* vor einer vocalisch anlautenden Casusendung.

वारिणी, वारिणे; त्रपुणी, त्रपुणे.

तृतीयादिषु भाषितपुंस्कं पुंवन्नालवस्य ॥ ७४ ॥

Ein so auslautendes Neutrum, zu welchem ein entsprechendes Masculinum vorhanden ist, wird vor den vocalisch anlautenden Endungen des Instrumentals und der folgenden Casus nach der Meinung Gálava's wie das Masculinum behandelt.

शुचिने oder शुचये, शुचिनः oder शुचेः, शुचिनीः oder शुच्योः, शुचिनि oder शुची; ग्रामणिना oder ग्रामण्या u. s. w. Es sind unter भाषितपुंस्क hier Adjectiva gemeint; vgl. 6, 3, 34.

अस्थिदधिसक्थ्यहणामनङुदात्तः ॥ ७५ ॥

Für den Auslaut von अस्थि, दधि, सक्थि und अङ्घ्रि wird vor denselben Casusendungen betontes अन् substituiert.

अस्थ्यौ, अस्थ्यै; दधौ, दधै; सक्थ्यौ, सक्थ्यै; अङ्घ्र्यौ, अङ्घ्र्यै. Zum Accent s. 6, 1, 161.

छन्दस्यपि दृश्यते ॥ ७६ ॥

Auch im Veda erscheint bei diesen Stämmen dieses Substitut (und zwar noch in anderen Verbindungen).

अस्यैभिः, अर्द्धैभिः, अस्यैनि, अस्यन्वैत्, अर्द्धगवैत्. Vgl. 6, 1, 176.

ई च द्विवचने ॥ ७७ ॥

Im Dual wird ebendasselbst bei diesen Stämmen auch ein betontes ई für den Auslaut substituiert.

अर्द्धौ, अर्द्धौभ्याम्.

नाभ्यस्ताच्छतुः ॥ ७८ ॥

Nach einem reduplicirten Verbalstamm erhält das Participialsuffix अत् (अन्त्) nicht das Augment न्.

ददत्, ददतां, ददतः; जजत्, जजतां, जजतः; जायत्, जायतां, जायतः. Ausnahme zu 7, 1, 70.

वा नपुंसकस्य ॥ ७९ ॥

Im Neutrum nach Belieben.

ददति oder ददन्ति, जजति oder जजन्ति, जायति oder जायन्ति कुलानि.

6, 4, 1.

आच्छीनद्योर्नुम् ॥ ८० ॥

Wenn dieses Suffix nach einem Verbalstamm auf **अ** oder **आ** steht, kann es vor der neutralen Casusendung **ई** (ग्री) und vor dem Femininsuffix **ई** das Augment **न** erhalten.

तुदती oder तुदन्तो कुले, तुदती oder तदन्तो ब्राह्मणी; याती oder यान्ती कुले, याती oder यान्ती ब्राह्मणी; करिष्यती oder करिष्यन्तो कुले, करिष्यती oder करिष्यन्तो ब्राह्मणी.

शप्श्यनोर्नित्यम् ॥ ८१ ॥

Nach einem Präsensstamm auf **अ** und **ल**-**य** erhält dieses Suffix in dem eben genannten Falle stets das Augment **न**.

पचन्ती कुले, पचन्ती ब्राह्मणी; दीव्यन्ती कुले, दीव्यन्ती ब्राह्मणी.

सावनडुहः ॥ ८२ ॥

अनडुह erhält das Augment **न** vor der Endung des Nomin. Sg.

अनडुह erhält nach 7, 1, 98 das Augment **आ** nach **उ** in den starken Casus, **अ** nach 7, 1, 99 im Voc. Sg.; wir erhalten demnach zunächst **अनड्वाह** und **अनड्वह**. Nach unserm Sūtra wird nach **आ** und **अ** ein **न** eingeschoben; die Casusendung fällt nach 6, 1, 68 ab, der Auslaut **ह** nach 8, 2, 23. So entstehen **अनड्वान्** Nomin. und **अनड्वन्** Voc. Sg.

दृक्स्ववःस्वतवसां छन्दसि ॥ ८३ ॥

दृग्, **स्ववस्** und **स्वतवस्** erhalten im Veda das Augment **न** im Nomin. Sg.

ईदृङ्, **तादृङ्**, **यादृङ्**, **सदृङ्**; **स्ववान्**, **स्वतवान्**. Das **श्** von **ईदृश्** u. s. w. (zur Bildung dieser Wörter s. 3, 2, 60) fällt nach 8, 2, 23 ab, für **न** wird nach 8, 2, 62 **ङ** substituiert. Die Länge in **स्ववान्** und **स्वतवान्** wird durch 6, 4, 14 erklärt.

दिव औत् ॥ ८४ ॥

Für den Auslaut von **दिव्** wird im Nomin. Sg. **औ** substituiert.

द्यांः.

पथिमथ्यूभुक्षामात् ॥ ८५ ॥

Für den Auslaut von **पथिन्**, **मथिन्** und **ऋभुविन्** wird im Nomin. Sg. **आ** substituiert.

S. zu 7, 1, 87.

इतो ऽत् सर्वनामस्थाने ॥ ८६ ॥

Für das **इ** dieser Stämme wird in den starken Casus **अ** substituiert.

S. zum folgenden Sūtra.

यो न्यः ॥ ८७ ॥

Für **य** dieser Stämme wird in den starken Casus **न्य** substituiert.

6, 4, 1.

Wir erhalten demnach mit Berücksichtigung von 7, 1, 85 fg. für den Nomin. Sg. die Stämme **पन्था**, **मन्था** und **ऋभुत्ता**, für die übrigen starken Casus: **पन्थन्**, **मन्थन्** und **ऋभुत्तन्**. Die starken Casus lauten also: **पन्थाः**, **पन्थानां**, **पन्थानः**, **पन्थानम्**; **मन्थाः**, **मन्थानां**, **मन्थानः**, **मन्थानम्**; **ऋभुत्ताः**, **ऋभुत्ताणां**, **ऋभुत्ताणः**, **ऋभुत्ताणम्**. **ऋभुत्तन्** kann nach 6, 4, 9 auch die Kürze bewahren.

भस्य टेलीपः ॥ ८८ ॥

Vor den vocalisch anlautenden schwachen Casusendungen (vor denen der Stamm nach 1, 4, 18 bha heisst) fällt in den genannten Stämmen der letzte Vocal mit dem darauf folgenden Consonanten ab.

पथः, पथा, पथे; मथः, मथा, मथे; ऋभुत्तः, ऋभुत्ता, ऋभुत्ते.

पुंसो ऽसुङ् ॥ ८९ ॥

Für den Auslaut von **पुंस्** wird in den starken Casus **अस्** substituiert.

Der Anusvāra in **पुंस्** ist für **म्** substituiert, da dieser Stamm von **पा** mit dem upādi-Suffix **हुम्सुन्** gebildet ist. Das **उ** im Substitut deutet an, dass nach **अ** in den starken Casus nach 7, 1, 70 **न्** einzuschalten ist. Auf diese Weise erklären sich **पुमान्**, **पुमांसौ** und **पुमांसः**.

गोतो णित् ॥ ९० ॥

Nach **गो** sind die Endungen der starken Casus **णित्**, d. i. bewirken die Substitution von Vṛddhi für **ओ**.

गोः, **गावो**, **गावः**. Pāṇini hat die Form **गोतः** vorgezogen, um anzudeuten, dass die Regel sich nicht auf das gekürzte **गु** im Bahuvrīhi erstreckt.

णलुक्त्वमो वा ॥ ९१ ॥

Die Endung der letzten (unserer ersten) Person Sg. im Perfect **—त्** braucht nicht **णित्** zu sein (d. i. Vṛddhi zu bewirken).

अहं पयाच oder **पयच**, **अहं चकार** oder **चकर**.

सख्युरसंबुद्धौ ॥ ९२ ॥

Nach **सखि** sind die Endungen der starken Casus mit Ausnahme des Vocat. Sg. **णित्**, d. i. erfordern die Substitution von Vṛddhi für den Auslaut.

सखायो, **सखायः**; aber **सखे**. Vgl. das folgende Sūtra.

अनङ् सौ ॥ ९३ ॥

Im Nominativ Sg. wird **अन्** für **इ** substituiert.

सखा. Der Vocat. Sg. ist auch hier ausgeschlossen.

ऋदुशनस्पुरुदंशोऽनेहसां च ॥ ९४ ॥

Auch für den Auslaut **ऋ**, sowie für den von **उशनस्**, **पुरुदंशस्** und **अनेहस्** wird im Nomin. Sg. **अन्** substituiert.

कर्ता, **माता**, **पिता**, **भ्राता**; **उशना**, **पुरुदंशा**, **अनेहा**. Auch hier ist der Vocat. Sg. ausgeschlossen.

6, 4, 1.

तृज्वत् क्रोष्टुः ॥ ९५ ॥

क्रोष्टु wird in den starken Casus so behandelt, als wenn es auf तृ auslautete.

क्रोष्टो, क्रोष्टोरो, क्रोष्टोरः, क्रोष्टोरम्. Auch hier ist der Voc. Sg. ausgeschlossen.

स्त्रियां च ॥ ९६ ॥

Auch bei der Bildung des Femininums.

क्रोष्ट्रे, क्रोष्ट्रेभ्याम् u. s. w.

विभाषा तृतीयादिष्वचि ॥ ९७ ॥

Vor den vocalisch anlautenden Suffixen des Instrumentals und der folgenden Casus kann क्रोष्टु wie क्रोष्ट behandelt werden.

क्रोष्टुना oder क्रोष्टो, क्रोष्टवे oder क्रोष्ट्रे, क्रोष्टोः oder क्रोष्टुः, क्रोष्टां oder क्रोष्टेरि, क्रोष्ट्योः oder क्रोष्ट्राः.

चतुरनुहोरामुदात्तः ॥ ९८ ॥

चतुर् und अननुह् erhalten in den starken Casus das den Acut habende Augment आ nach dem उ.

चत्वारः; अनञ्चौ (vgl. 7, 1, 82), अनञ्चोहो, अनञ्चोहः, अनञ्चोहम्.

अम् संबुद्धौ ॥ ९९ ॥

Im Voc. Sg. das Augment अ.

हे प्रियचत्वः (Bahuvrihi), हे अनञ्चन् (vgl. 7, 1, 82).

ऋत इडातोः ॥ १०० ॥

Für das auslautende ऋ einer Wurzel wird इर् (s. 1, 1, 51) substituiert.

किरति von कृ, गिरति von गृ, स्तीर्णा (zur Länge s. 8, 2, 77) von स्तृ.

उपधायाश्च ॥ १०१ ॥

Auch für ein inlautendes.

कीर्तयति von कृत्. Zur Länge s. 8, 2, 77.

उदोष्ठचपूर्वस्य ॥ १०२ ॥

Wenn dem auslautenden ऋ ein labialer Consonant vorangeht, wird उर् (s. 1, 1, 51) für ऋ substituiert.

पूतं und पुपूषति von पृ. Zur Länge s. 8, 2, 77.

बहुलं छन्दसि ॥ १०३ ॥

Im Veda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

ततुरि von तृ, जगुरि von गृ, पप्रितम् von पृ; aber auch पपुरि.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु ॥ १ ॥

Vor dem Aoristcharakter स् wird im Parasmaipada für ein auslautendes इ, उ, ऋ nebst ihren Längen (vgl. 1, 1, 3) Vṛddhi substituiert.

अच्चेदीत्, अनेदीत्, अलादीत्, अपादीत्, अकार्षीत्, अहार्षीत्.

अतो लान्तस्य ॥ २ ॥

Für अ wird Vṛddhi substituiert, wenn die Wurzel auf र् oder ल् auslautet.

अक्षारीत्, अत्सारीत्; अज्वालीत्, अह्मालीत्. Ausnahme zu 7, 2, 4. 7. Nach Patañgali soll Pāṇini ein अ mit unmittelbar darauf folgendem auslautenden र् und ल् gemeint haben, da in अवधीत् und अश्वल्लीत् keine Vṛddhi eintritt. Es wird auch लान्तस्य gelesen.

वदव्रजहलन्तस्याचः ॥ ३ ॥

In वद्, व्रज् und in einer consonantisch auslautenden Wurzel für jeglichen Vocal ohne Unterschied.

अवादीत्, अव्राजीत्; अपादीत्, अभैत्सीत्, अच्छैत्सीत्, अरोत्सीत्. वद् und व्रज् werden hier besonders aufgeführt, damit man nicht versucht werde nach 7, 2, 7 auch अवदीत् und अव्रजीत् zu bilden.

नेटि ॥ ४ ॥

Nicht aber, wenn dieses Suffix स् das Augment इ (ई) erhält.

अदेवीत्, असेवीत्, अकोपीत्, अमोषीत्.

ह्यनन्तक्षणश्चसजागृणिष्येदिताम् ॥ ५ ॥

Auch nicht für den Vocal einer auf इ, स् oder य् auslautenden Wurzel, von क्षण, श्वस्, जाय, einer mit -लङ् abgeleiteten Wurzel, von श्वि und derjenigen Wurzeln, die ein stummes ए haben.

अपहीत्, अस्यमीत्, अव्ययीत्, अक्षणीत्, अश्वसीत्, अजागरीत्; ऊनयीत्, ऐलयीत्; अश्वयीत्; अरणीत्, अकषीत्. Vgl. 7, 2, 7.

ऊर्णोतेविर्भाषा ॥ ६ ॥

In ऊर्णु nach Belieben.

प्रांणावीत् oder प्रांणवीत्.

अतो हलादेर्लघोः ॥ ७ ॥

Desgleichen für अ in einer consonantisch anlautenden und auf einen einfachen Consonanten auslautenden Wurzel.

अकाशीत् oder अकशीत्, अराशीत् oder अरशीत्.

नेडुशि कृति ॥ ८ ॥

Ein mit einem tönenden Consonanten anlautendes kṛt-Suffix erhält nicht das Augment इ.

ईश्वर, भस्मन्, याच्छा. Ausnahme zu 7, 2, 35.

6, 4, 1.

तितुचतथसिसुसरकसेषु च ॥ ९ ॥

Auch nicht die Suffixe ति, तु, च, त, थ, सि, सु, सर, क und स.

तन्ति, दीप्ति; सक्तु; पञ्चम्, तन्त्रम्; हस्त, लोत, पोत, धूर्त; कुष्ठ, काष्ठ; कुक्षि, इक्षु, अक्षर, शल्क, वत्स. Ausnahme zu 7, 2, 35.

एकाच उपदेशे ऽनुदात्तात् ॥ १० ॥

Auch nicht ein Suffix, das an eine Wurzel gefügt wird, die im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhâtupāṭha) einsilbig und unbetont ist.

दाव्, नेव्, स्तोव्, कर्ह्, आरब्ध्, लब्ध् u. s. w. Ausnahme zu 7, 2, 35.

श्र्युकः किति ॥ ११ ॥

Auch nicht ein Suffix mit stummem क्, das an श्रि und an eine auf उ, ऊ, ऋ oder ॠ auslautende Wurzel gefügt wird.

श्रित्वा, युत्वा, लूत्वा, वृत्वा und तीर्त्वा mit त्वा; श्रित, युत, लून, वृत und तीर्ण mit क्त. Ausnahme zu 7, 2, 35.

सनि यहगुहोश्च ॥ १२ ॥

Das Desiderativsuffix -स nicht nur nicht nach den auf उ u. s. w. auslautenden Wurzeln, sondern auch nicht nach यह् und गुह्.

रूपयति, लूपयति; जिघ्रक्षति, जुघ्नति. Ausnahme zu 7, 2, 35. 44.

कृसृभृवृस्तुदुसुश्रुवो लिटि ॥ १३ ॥

Nach क u. s. w. erhalten die Personalendungen des Perfects nicht das Augment इ.

चकव und चक्रम, ससव und ससम, बभव und बभम; वव्व, वव्वहे und वव्वम, वव्वमहे; तृष्टुव und तृष्टुम, दुदुव und दुदुम, सुसुव und सुसुम, शुश्रुव und शुश्रुम. Die erwähnten Wurzeln mit Ausnahme von वृ sind unbetont und dürften demnach schon nach 7, 2, 10 kein Augment annehmen; bei वृ ist die Abwesenheit des Augments durch 7, 2, 11 erklärt. Da Pāṇini dessenungeachtet für diese Wurzeln eine besondere Regel gibt, so schliesst man daraus, dass die Personalendungen des Perfects bei allen andern Wurzeln nach 7, 2, 35 das Augment erhalten. Ferner schliesst man aus unserer Regel, dass bei den vier zuletzt genannten Wurzeln auch die Personalendung -ल्य stets ohne das Augment angefügt wird, was nach 7, 2, 63 nicht erforderlich wäre. Ausnahme zu 7, 2, 35.

श्रीदितो निष्ठायाम् ॥ १४ ॥

Nach श्रि und nach Wurzeln mit stummem इ erhalten die Participialsuffixe -त und -तवत् nicht das Augment इ.

श्रून् und श्रून्वत्; लग्न् und लग्न्वत्, उद्विग्न् und उद्विग्न्वत्, दीप्त् und दीप्त्वत्.

यस्य विभाषा ॥ १५ ॥

An jede Wurzel, an welche irgend ein Suffix mit oder ohne das Augment इ antreten kann, werden die Participialsuffixe ohne dieses Augment angefügt.

विधूत und विधूतवत्, गूढ und गूढवत् wegen 7, 2, 44. वृद्ध und वृद्धवत् wegen 7, 2, 56.

आदितश्च ॥ १६ ॥

Desgleichen an eine Wurzel, die ein stummes आ hat.

मित्र und मित्रवत्, द्विग्न und द्विग्नवत्, स्विन्न und स्विन्नवत्.

विभाषा भावादिकर्मणोः ॥ १७ ॥

Nach solchen Wurzeln können die genannten Participialsuffixe das Augment इ erhalten, wenn sie impersonale Bedeutung haben oder eine beginnende Handlung ausdrücken.

मित्रम् oder मेदितमनेन, प्रमित्र oder प्रमेदित.

क्षुब्धस्वान्तध्वान्तलग्नम्लष्टविरिब्धफाण्टवाढानि मन्यमनस्तमःस- क्ताविस्पष्टस्वरानायासभृशेषु ॥ १८ ॥

1) क्षुब्ध, 2) स्वान्त, 3) ध्वान्त, 4) लग्न, 5) म्लष्ट, 6) विरिब्ध, 7) फाण्ट und 8) वाढ sind ohne Augment इ gebildet in den Bedeutungen: 1) Butterstößel, 2) Herz, 3) Finsterniss, 4) anhaftend, 5) unverständlich, 6) Ton, 7) durch blossen Ueberguss und Durchseihung (ohne besondere Beimischung) gewonnen und 8) stark.

धृषिंशसी वैयात्ये ॥ १९ ॥

Nach धृष् und शस् erhält -त nicht das Augment इ, wenn das Particip die Bedeutung „dreist, unverschämt“ hat.

धृष्ट und विशस्त.

दृढः स्थूलबलयोः ॥ २० ॥

Das unregelmässig gebildete दृढ bedeutet „fest“ und „stark“.

प्रभौ परिवृढः ॥ २१ ॥

Das unregelmässige परिवृढ bedeutet „Herr“.

कृच्छ्रगहनयोः कषः ॥ २२ ॥

Nach कृष् erhält das Suffix -त kein Augment, wenn das Particip die Bedeutungen „schlimm“ und „undurchdringlich“ hat.

कष्टो जनिः, कष्टं व्याकरणम्, ततो ऽपि कष्टतराणि सामानि; कष्टानि वनानि, कष्टाः पर्यताः.

6, 4, 1.

घुषिरविशब्दने ॥ २३ ॥

Auch nach घुप् in einer anderen Bedeutung als „laut verkünden“.

घुष्टा रज्जुः, घुष्टो पादो; dagegen अवघुषितं वाक्यमाह. विशब्दन = प्रतिज्ञान Kāçikā.
घुषिर् befremdet, man mag es als Nomin. von घुषि fassen oder mit den Erklärern इर्
für bedeutsame stumme Laute ansehen.

अर्देः संनिविभ्यः ॥ २४ ॥

Auch nicht nach अर्दे, wenn सम्, नि oder वि vorangehen.

समर्णं, न्यर्णं, व्यर्णं.

अभेश्चाविदूर्ये ॥ २५ ॥

Auch nicht nach अर्दे mit अभि, wenn das Participle die Bedeutung „nahe“ hat.

अभ्यर्णा सेना oder शरत्, aber अभ्यर्दित „geplagt, gequält“.

णेरध्ययने वृत्तम् ॥ २६ ॥

Vom Causativ von वृत् wird वृत्त gebildet in der Bedeutung „durchstudirt“.

वा दान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टच्छन्नज्ञप्ताः ॥ २७ ॥

Die vom Causativ gebildeten Participia दान्त u. s. w. können auch das Augment इ erhalten.

दान्त oder दमित, शान्त oder शमित, पूर्ण oder पूरित, दस्त oder दासित, स्पष्ट oder स्या-
शित, छन्न oder छादित, ज्ञप्त oder ज्ञपित. ज्ञपित dürfte nach 7, 2, 15 wegen 7, 2, 49
nicht gebildet werden.

रुष्यमत्वरसंधुषास्वनाम् ॥ २८ ॥

Nach रुप्, अम्, त्वर्, nach घुप् mit सम् und nach स्वन् mit आ kann -त das
Augment इ erhalten.

रुष्ट oder रुषित, अभ्यान्त oder अभ्यमित, तूर्ण oder त्वरित, संधुष्ट oder संधुषित, आस्यान्त
oder आस्वनित. Vgl. 7, 2, 18. 23.

हृषेलोमसु ॥ २९ ॥

Nach हृप् in Verbindung mit लोमन्.

हृष्टानि oder हृषितानि लोमानि.

अपचितश्च ॥ ३० ॥

Auch अपचित hat eine Nebenform mit dem Augment इ.

अपचितो oder अपचायितो जनेन गुरुः.

हु हूरेच्छन्दसि ॥ ३१ ॥

Für ह्वर् wird im Veda हु vor -त substituiert.

हुतस्य चाहुतस्य च, अहुतमसि हविर्धानम् VS. 1, 9.

अपरिहृताश्च ॥ ३२ ॥

Auch अपरिहृताः ist im Veda unregelmässig.

अपरिहृताः अनुयाम वाजम् RV. 1, 100, 19.

सोमे ह्वरितः ॥ ३३ ॥

Das unregelmässige ह्वरित wird vom Soma gesagt.

मा नः सोमो ह्वरितो विह्वरितस्त्वम्. Die Calc. Ausg. des Pāpini liest मा नः सोमे दुरितो विह्व. मा verlangt einen Aorist, und den finden wir, wenn wir ह्वरितः in ह्वर् (richtiger ह्वार्) इतः auflösen. Particip ist विह्वरितः.

**यसितस्कभितस्तभितोत्तभितचत्तविकस्ता विशस्तृशंस्तृशास्तृतरु-
तृतृरुतृवरुतृवरुतृवरुचीरुज्ज्वलिति क्षरिति क्षमिति वमित्यमि-
तीति च ॥ ३४ ॥**

Im Veda erscheinen noch folgende unregelmässige Formen theils mit, theils ohne Augment इः यसित, स्कभित, स्तभित, उत्तभित, चत्त, विकस्त, विशस्तृ, शंस्तृ, शास्तृ, तरुतृ, तरुतृ, वरुतृ, वरुतृ, वरुचीः, उज्ज्वलिति, क्षरिति, क्षमिति (fehlt auch), वमिति und अमिति.

आर्धधातुकस्येड्‌लादेः ॥ ३५ ॥

Ein consonantisch (jedoch nicht mit य्) anlautendes ârdhadhâtuka-Suffix (s. 3, 4, 114 fgg.) erhält (in der Regel) das Augment इ.

लवितृ, लवितुम्, लवितव्य; aber लव्य.

सुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते ॥ ३६ ॥

Nach सु und क्रम् nur dann, wenn diese nicht die medialen Personalendungen erfordern.

प्रस्रवितृ, प्रस्रवितुम्, प्रस्रवितव्य, प्रक्रमितृ, प्रक्रमितुम् und प्रक्रमितव्य, wenn diese ihrer Bedeutung nach einem प्र स्र्वाति und प्र क्रामति entsprechen. Dagegen प्र स्रोषीष्ट, प्र क्रंसीष्ट, प्र स्रोष्यते, प्र क्रंस्यते und auch प्रक्रन्तृ, wenn dieses einem प्र क्रमते in der Bedeutung entspricht.

यहो ऽलिटि दीर्घः ॥ ३७ ॥

Nach यह् erhält ein 7, 2, 35 genanntes Suffix (jedoch mit Ausnahme der Personalendungen des Perfects) das Augment ई.

यहोतृ, यहोतुम्, यहोतव्य; dagegen जयह्वि und जयह्विम. Die Regel gilt nicht für das nach 6, 4, 62 antretende इ.

वृत्तो वा ॥ ३८ ॥

Nach वृ und nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel nicht nothwendig.

वरितृ oder वरीतृ, प्रावरितृ oder प्रावरीतृ; तरितृ oder तरीतृ, आस्तरितृ oder आस्तरीतृ.

6, 4, 1.

न लिङि ॥ ३९ ॥

Nach denselben Wurzeln erhalten jedoch die Endungen des Precativs nicht die Länge.

वि वरिषीष्ट, प्रा वरिषीष्ट; आ स्तरिषीष्ट. Es ist hier unter लिङ् der Precativ gemeint, da nur dieser árdhadhátuka heisst.

सिचि च परस्मैपदेषु ॥ ४० ॥

Auch nicht der Aoristcharakter स, wenn Parasmaipada folgt.

प्रावारिष्टाम्, प्रावारिषु; अतारिष्टाम्, आस्तारिष्टाम्, आस्तारिषु; dagegen प्रावरिष्ट oder प्रावरीष्ट.

इद् सनि वा ॥ ४१ ॥

Der Desiderativcharakter ळ-स kann nach diesen Wurzeln das Augment इ (oder ई) erhalten.

विवरिषते, विवरीषते oder वुवृषते, प्रा विवरिषति, प्रा विवरीषति oder प्रा वुवृषति; तितरिषति, तितरीषति oder तितोषति, आ तिस्तरिषति, आ तिस्तरीषति oder आ तिस्तीषति.

लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु ॥ ४२ ॥

Desgleichen die medialen Endungen des Precativs und der Aoristcharakter स, wenn mediale Endungen folgen.

वरिषीष्ट oder वृषीष्ट, प्रा वरिषीष्ट oder प्रा वृषीष्ट; आ स्तरिषीष्ट oder आ स्तीर्षीष्ट; अवरिष्ट, अवरीष्ट oder अवृत, प्रावरिष्ट, प्रावरीष्ट oder प्रावृत; आस्तरिष्ट, आस्तरीष्ट oder आस्तीर्ष्ट.

ऋतश्च संयोगादेः ॥ ४३ ॥

Eben so verhält es sich mit diesen beiden nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel mit vorangehender Doppelconsonanz.

ध्वरिषीष्ट oder ध्वृषीष्ट, स्मरिषीष्ट oder स्मृषीष्ट; अध्वरिषाताम् oder अध्वृषाताम्, अस्मरिषाताम् oder अस्मृषाताम्.

स्वरतिसूतिसूयतिधूजृदितो वा ॥ ४४ ॥

Nach सू, nach den zwei Wurzeln सू „gebären“, nach धू mit einem stummen ज् und nach einer Wurzel, welche ऊ zum stummen Laut hat, können die 7, 2, 35 genannten Suffixe das Augment इ erhalten.

स्वरित् oder स्वरृत्, प्रसवित् oder प्रसोत्, सवित् oder सोत्, धवित् oder धोत्; विगाहित् oder विगाढ्, गोपित् oder गोप्त्.

रधादिभ्यश्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen nach रध् und den darauf folgenden Wurzeln.

रधित् oder रद्ध्, नशित् oder नष्ट्, तर्पित्, तर्प्त् oder त्रप्त्, दर्पित्, दर्प्त् oder द्रप्त्, द्रोहित्, द्रोग्ध् oder द्रोढ्, मोहित्, मोग्ध् oder मोढ्, सोहित्, सोग्ध् oder सोढ्, सेहित्, सेग्ध् oder सेढ्.

निरः कुषः ॥ ४६ ॥

Desgleichen nach कुष, wenn निर॑ vorangeht.

निष्कोषित् oder निष्कोष्ट, निष्कोषितुम् oder निष्कोष्टुम्, निष्कोषितव्य oder निष्कोष्टव्य.

इणिनष्टायाम् ॥ ४७ ॥

Die Participialsuffixe --त und --तवत् erhalten das Augment इ (इट्) nach कुष mit निर॑.

निष्कुषित und निष्कुषितवत्.

तीषसहलुभरुषरिषः ॥ ४८ ॥

Nach इप्, सह॑, लुभ॑, रुष॑ und रिष॑ kann ein mit त् anlautendes ârdhadhâtuka-Suffix das Augment इ erhalten.

एषित् oder एष्ट, सहित् oder सोढ, लोभित् oder लोब्ध, रोषित् oder रोष्ट, रोषित् oder रोष्ट.

सनीवन्तर्धभस्जदम्भुश्चिस्व्यूर्णुभरज्ञपिसनाम् ॥ ४९ ॥

Nach einer auf इव् auslautenden Wurzel, sowie nach ञध्, भस्ज्, दम्भ्, चि, स्व्यू, ऊर्णु, भ (भरति), ज्ञप् und सन् kann das Desiderativsuffix --स das Augment इ erhalten.

दिदेविषति oder दृष्टुषति, सिसेविषति oder सुस्यूषति; अर्दिधिषति oder ईर्त्सति, विभज्जिषति, विभज्जिषति, विभर्त्तति oder विभर्त्तति; दिदम्भिषति, धिप्सति oder धीप्सति; उच्छिष्यति oder उच्छिष्यति; सिस्वरिषति oder सुस्यूषति; यियविषति oder युयुषति; प्रोर्णुनविषति, प्रोर्णुनविषति oder प्रोर्णुनविषति; विभरिषति oder वृभूषति; ज्ञप्तिषति oder ज्ञोप्सति; सिमनिषति oder सिषासति.

क्लिशः क्लानिष्टयोः ॥ ५० ॥

Nach क्लिश् können die Suffixe --त्वा , --त und --तवत् das Augment इ erhalten.

क्लिशत्वा oder क्लिष्ट्या, क्लिशित oder क्लिष्ट, क्लिशितवत् oder क्लिष्टवत्.

पूङश्च ॥ ५१ ॥

Desgleichen nach पू॑.

पवित्वा oder पूत्वा, अतिपवित oder अतिपूत, पवितवत् oder पूतवत्. Vgl. 1, 2, 22.

वसतिक्षुधोरिट् ॥ ५२ ॥

Nach वस्, वसति॑ und nach क्षुध् erhalten die genannten Suffixe das Augment इ.

उषित्वा, उषित und उषितवत्; क्षुधित्वा, क्षुधित und क्षुधितवत्.

अञ्चः पूजायाम् ॥ ५३ ॥

Desgleichen nach अञ्च् in der Bedeutung „ehren, aus Ehrfurcht Etwas thun“.

अञ्चित्वा जानु जुहोति, अञ्चिता अस्य गुरवः. Vgl. 7, 2, 56.

6, 4, 1.

लुभो विमोहने ॥ ५४ ॥

Nach लुभ in der Bedeutung „verwirren“.

लुभित्वा und लोभित्वा, विलुभिताः केशाः, विलुभितः सीमन्तः, विलुभितानि पदानि.

जृवश्च्योः क्लि ॥ ५५ ॥

Nach जृ und वश्च erhält --त्वा das Augment इ.

जरित्वा und जरीत्वा (s. 7, 2, 38), वश्चित्वा.

उदितो वा ॥ ५६ ॥

Nach einer Wurzel mit stummem उ kann --त्वा das Augment इ erhalten.

शमित्वा oder शान्त्वा, तमित्वा oder तान्त्वा, दमित्वा oder दान्त्वा.

से ऽसिचि कृतचृतच्छृदत्तृदन्तः ॥ ५७ ॥

Nach कृत्, चृत्, छृद्, दृद् und चृत् kann ein mit स् (jedoch mit Ausnahme des Aoristcharakters स्) anlautendes ârdhadhâtuka-Suffix das Augment इ erhalten.

कर्त्तिष्यति oder कर्त्स्यति, चिर्कर्त्तिष्यति oder चिर्कर्त्स्यति; चर्त्तिष्यति oder चर्त्स्यति, चिचर्त्तिष्यति oder चिचर्त्स्यति; छर्दिष्यति oder छर्त्स्यति, चिच्छर्दिष्यति oder चिच्छर्त्स्यति; तर्दिष्यति oder तर्त्स्यति, तितर्दिष्यति oder तित्वत्स्यति; नर्त्तिष्यति oder नर्त्स्यति, निनर्त्तिष्यति oder निनृत्स्यति.

गमेरिद् परस्मैपदेषु ॥ ५८ ॥

Nach गम् erhalten solche Suffixe das Augment इ, wenn Parasmaipada folgt.

गमिष्यति, जिगमिष्यति; jedoch सं गंस्यते, अधि जिगांसते u. s. w.

न वृझश्चतुर्भ्यः ॥ ५९ ॥

Nach वृत् und den drei darauf folgenden Wurzeln erhalten die in 7, 2, 57 genannten Suffixe in dem angegebenen Falle nicht das Augment इ.

वर्त्स्यति und विवृत्स्यति von वृत् und वृध्, शर्त्स्यति und शिवृत्स्यति von शृध्, स्यन्त्स्यति und सिस्स्यन्त्स्यति von स्यन्द्. Ausnahme zu 7, 2, 35. 44.

तासि च कृपः ॥ ६० ॥

Nach कृप् auch nicht तास्, der Charakter des periphrastischen Futurums.

कल्प्यति, चिकृप्सति und कल्पता; dagegen vor medialen Endungen: कल्पिष्यते, कल्पिष्येष्ट, विकल्पिष्यते und कल्पितासे.

अचस्तास्वत् थल्यनिटो नित्यम् ॥ ६१ ॥

Die Personalendung des Perfects --त्थ erhält nach einer vocalisch auslautenden Wurzel nicht das Augment इ, wenn das im vorangehenden Sûtra erwähnt तास् nach eben diesen Wurzeln stets ohne dieses Augment angefügt wird.

ययाय wie याता, चिचेय wie चेता, निनेय wie नेता, जुहोय wie होता.

उपदेशे ऽत्वतः ॥ ६२ ॥

Eben so verhält es sich mit dieser Personalendung nach Wurzeln, die im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhātupāṭha) अ zum Wurzelvocal haben.

पपक्व्य wie पक्ता, इयष्ट wie यष्टा, शशक्व्य wie शक्ता.

ऋतो भारद्वाजस्य ॥ ६३ ॥

Nach der Meinung Bhāradvāja's (nur) nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel.

सस्मर्थ wie स्मर्ता, दध्वर्थ wie ध्वर्ता. Nach des hier genannten Grammatikers Meinung bildet man demnach ययिथ, पेचिथ und शेकिथ trotz 7, 2, 61. 62.

बभूथा ततन्थ जगृभ्म ववर्थेति निगमे ॥ ६४ ॥

Im Veda erscheinen die unregelmässigen Formen बभूथ, आ ततन्थ, जगृभ्म und ववर्थ.

विभाषा सृजिहशोः ॥ ६५ ॥

Nach सृज् und दृश् kann die Personalendung des Perfects -ल्य das Augment इ erhalten.

ससर्जिथ oder ससृष्ट, ददर्शिथ oder दद्रष्ट.

इडत्त्यर्तिव्ययतीनाम् ॥ ६६ ॥

Nach अद्, ऋ und व्यद् erhält diese Endung das Augment इ.

आदिथ, आरिथ und सं विव्यथिथ.

वस्वेकाजादघसाम् ॥ ६७ ॥

Das Participialsuffix वस् (वंस्) erhält das Augment इ (nur) dann, wenn die reduplicirte Wurzel davor einsilbig ist, ausserdem nach einer auf आ auslautenden Wurzel und nach घस्.

आदिवान्, पेचिवान्, शेकिवान्; ययिवान्, तस्थिवान्; जजिवान्. Ob घस् hier, wie die Erklärer darzuthun versuchen, neben den एकाच् besonders erwähnt werden musste, mag dahingestellt bleiben.

विभाषा गमहनविदविशाम् ॥ ६८ ॥

Nach गम्, हन्, विद् und विश् kann वस् (वंस्) das Augment इ erhalten.

जग्मिवान् oder जगन्वान्, जघ्मिवान् oder जघन्वान्, विविदिवान् oder विविद्वान्, विविशिवान् oder विविश्वान्.

सनिं ससनिवांसम् ॥ ६९ ॥

Unregelmässig ist ससनिवांसम् in der Verbindung mit सनिम्.

6, 4, 1.

ऋडनोः स्ये ॥ ७० ॥

Der Charakter des Futurums und Conditionalis स्य erhält das Augment इ nach einer auf ऋ auslautenden Wurzel und nach हन्.

करिष्यति und अकरिष्यत्, हरिष्यति und अहरिष्यत्, हनिष्यति und अहनिष्यत्. Ausnahme zu 7, 2, 10.

अञ्जेः सिचि ॥ ७१ ॥

Nach अञ्ज् erhält der Aoristcharakter स (immer) das Augment इ.

आञ्जीत्, आञ्जिष्टाम् und आञ्जिषुः; dagegen अञ्जा oder अञ्जिता nach 7, 2, 44, da अञ्ज् ein ऊ zum stummen Laut hat.

स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु ॥ ७२ ॥

Nach स्तु, सु und धू mit stummem ञ् erhält dieses Suffix das Augment, wenn Parasmaipada folgt.

अस्तावीत्, असावीत् und अधावीत्; aber अस्तोष्ट, असोष्ट, अधोष्ट oder अधविष्ट. Ausnahme zu 7, 2, 10. 44.

यमरमनमातां सकृ च ॥ ७३ ॥

यम्, रम्, नम् und auf आ auslautende Wurzeln fügen vor dem Aoristcharakter स, der das Augment इ erhält, स ans Ende, wenn Parasmaipada folgt.

अयंसीत्, अयंसिष्टाम्, अयंसिषुः; व्यरंसीत्, व्यरंसिष्टाम्, व्यरंसिषुः; अनंसीत्, अनंसिष्टाम्, अनंसिषुः; अयासीत्, अयासिष्टाम्, अयासिषुः; aber अयंस्त, अरंस्त, अनंस्त. Ausnahme zu 7, 2, 10. 44.

स्मिपूङ्खञ्ज्वां सनि ॥ ७४ ॥

Nach स्मि, पू (mit stummem ङ्), ऋ, अञ्ज् und अश् erhält das Desiderativsuffix ल-स das Augment इ.

स्मिष्यते, पिपियते, अरिरिषति, अञ्जिजिषति und अशिष्यते. Ausnahme zu 7, 2, 10. 44.

किरश्च पञ्चभ्यः ॥ ७५ ॥

Desgleichen nach कृ und den vier darauf folgenden Wurzeln.

चिकरिषति, जिगरिषति, दिदरिषते, दिधरिषते und पिप्रच्छिषति.

रुदादिभ्यः सार्वधातुके ॥ ७६ ॥

Nach रुद् und den vier darauf folgenden Wurzeln erhält ein consonantisch anlautendes sârvadhâtuka-Suffix (s. 3, 4, 113) das Augment इ.

रोदति, र्वार्षति, श्वसति, प्राणति und जन्ति.

ईशः से ॥ ७७ ॥

Nach ईश् die Endung der zweiten Person Praes. und Imperat. im Medium.

ईशिषे, ईशिष्य. Zu से s. 3, 4, 80, zu dem daraus entstandenen स्व 3, 4, 91.

ईडजनोर्ध्वे च ॥ ७८ ॥

Nach ईड् und जन् auch vor den Personalendungen ध्वे und ध्वम् im Praesens und Imperativ.

ईडिध्वे, ईडिध्व, ईडिध्वे und ईडिध्वम्; जनिध्वे, जनिध्व, जनिध्वे und जनिध्वम्.

लिङः सलोपो ऽनन्यस्य ॥ ७९ ॥

Im Potential fällt das nicht — auslautende स् (d. i. das स् der Augmente याम् und सीय्) ab.

कुर्यात्, कुर्याताम्, कुर्युः, कुर्वीत, कुर्वीयाताम्, कुर्वीरन्. Zum Verständniss vgl. 3, 4, 102 fg. Unter dem auslautenden स् ist das स् der wirklichen Personalendung gemeint, d. i. das स् in कुर्युस् und कुर्यास्.

अतो येयः ॥ ८० ॥

Nach einem auf अ auslautenden Präsenstamm wird इय् für das im Potential vom Augment याम् übrig bleibende या substituiert.

पचेत्, पचेताम्, पचेयुः. Das य् von इय् fällt vor einem Consonanten nach 6, 1, 66 ab.

आतो ङितः ॥ ८१ ॥

Auch für das आ der Personalendungen आते, आये, आताम् und आयाम् wird nach einem auf अ auslautenden Tempusstamm इय् substituiert.

पचेते, पचेथे, पचेताम्, पचेयाम्, दास्येते, दास्येथे. Das य् fällt vor den Consonanten nach 6, 1, 66 ab. Da im Sūtra सार्वधातुकस्य zu ङितः zu ergänzen ist, so ersieht man aus 3, 4, 113, dass eine Personalendung gemeint ist.

आने मुक् ॥ ८२ ॥

Vor der Participialendung आन erhält ein auf अ auslautender Tempusstamm das Augment म्.

पचमान, दास्यमान.

ईदासः ॥ ८३ ॥

Nach आम् wird ई für das आ von आन substituiert.

आसीन. Vgl. 1, 1, 54.

अष्टन् आ विभक्तौ ॥ ८४ ॥

Für den Auslaut von अष्टन् wird vor einer Casusendung आ substituiert.

अष्टाभिः, अष्टाभ्यः, अष्टानाम्, अष्टासु. Vgl. 7, 1, 21.

रायो हलि ॥ ८५ ॥

आ wird für den Auslaut von रे substituiert vor einer consonantisch anlautenden Casusendung.

राभ्याम्, राभिः.

6, 4, 1.

युष्मदस्मदीरनादेशे ॥ ८६ ॥

Desgleichen für den Auslaut von युष्मद् und अस्मद् vor einer eben solchen Casusendung, wenn sie kein Substitut ist.

युष्माभिः, अस्माभिः; युष्मासु, अस्मासु. Der Zusatz अनादेशे ist hier überflüssig, da keine von den substituirten Casusendungen (vgl. 7, 1, 27 fgg.) consonantisch anlautet.

द्वितीयायां च ॥ ८७ ॥

Aber auch vor den Endungen des Accusativs.

युष्मान्, अस्मान्; युवाम्, आवाम्; त्वाम्, माम्. Vgl. 7, 1, 28. 29. 2, 92. 97.

प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् ॥ ८८ ॥

Auch im Nomin. Du. in der Umgangssprache.

युवाम्, आवाम्; im Veda aber युवम् und आवम्. Vgl. 7, 1, 28. 2, 92.

यो ऽचि ॥ ८९ ॥

Vor einer vocalisch anlautenden, nicht substituirten (vgl. 7, 1, 27 fgg.) Casusendung wird für den Auslaut dieser Pronomina य् substituiert.

युवयोः, आवयोः; त्वया, मया; त्वयि, मयि. Vgl. 7, 2, 92. 97.

शेषे लोपः ॥ ९० ॥

Vor allen übrigen Casusendungen fällt der Auslaut ab.

यूयम्, वयम्; अहम्, त्वम्; युष्मभ्यम्, अस्मभ्यम्; तुभ्यम्, मह्यम्; दुष्मत्, अस्मत्; त्वत्, मत्; युष्माकम्, अस्माकम्; तव, मम. Vgl. 7, 1, 27 fgg. 2, 93 fgg.

7, 2, 91. मपर्यन्तस्य ॥ ९१ ॥

Die in den folgenden Sôtra bis 7, 2, 98 incl. angegebenen Formen werden für die Anfangslaute von युष्मद् und अस्मद् bis म् incl. substituiert, d. i. für युष्मद् und अस्मद्.

युवावौ द्विवचने ॥ ९२ ॥

Im Dual wird युव für युष्मद् und आव für अस्मद् substituiert.

युवाम् und आवाम्, युवाभ्याम् und आवाभ्याम्, युवयोः und आवयोः. Vgl. 7, 2, 86 fgg.

यूयवयौ जसि ॥ ९३ ॥

Im Nomin. Pl. wird यूय für युष्मद् und वय für अस्मद् substituiert.

Der Auslaut द् fällt nach 7, 2, 90 ab, यूय und वय + अ + अस्म (s. 7, 1, 28) ergeben nach 6, 1, 97. 107 यूयम् und वयम्.

त्वाहौ सौ ॥ ९४ ॥

Im Nomin. Sg. wird त्व für युष्मद् und अह für अस्मद् substituiert.

Nach 7, 2, 90 fällt der Auslaut द् ab, तव und अह + अ + अस्म (s. 7, 1, 28) ergeben nach 6, 1, 97. 107 त्वम् und अहम्.

6, 4, 1. 7, 2, 91.

तुभ्यमह्यौ इयि ॥ ९५ ॥

Im Dat. Sg. (ङे) wird तुभ्य für यष्म् und मह्य für अस्म् substituiert.

Nach 7, 2, 90 fällt der Auslaut ढ् ab, तुभ्य und मह्य + अ + अस् (s. 7, 1, 28) ergeben nach 6, 1, 97. 107 तुभ्यम् und मह्यम्.

तवममौ इसि ॥ ९६ ॥

Im Gen. Sg. wird तव für युष्म् und मम für अस्म् substituiert.

Der Auslaut ढ् fällt nach 7, 2, 90 ab, तव und मम + अ + अ (s. 7, 1, 27) ergeben nach 6, 1, 97 wieder तव und मम.

त्वमावेकवचने ॥ ९७ ॥

In den übrigen Casus des Singulars wird त्व für युष्म् und म für अस्म् substituiert.

Im Acc. wird nach 7, 2, 87 आ für ढ् substituiert, त्वा und मा + अस् (s. 7, 1, 28) ergeben त्वाम् und माम्; im Instrum. und Loc. wird nach 7, 2, 89 य् für ढ् substituiert. त्वय् und मय् (vgl. 6, 1, 97) ergeben mit आ — त्वया und मया, mit इ — त्वयि und मयि. Im Abl. fällt ढ् nach 7, 2, 90 ab, त्व und म + अ + अत् (s. 7, 1, 31) ergeben nach 6, 1, 97 त्वत् und मत्.

प्रत्ययोत्तरपदयोश्च ॥ ९८ ॥

† 7, 2, 91.

Die eben erwähnte Substitution findet auch vor einem Suffix und vor einem im Compositum nachfolgenden Worte statt.

त्वदीय, मदीय, त्वत्पुत्र, मत्पुत्र.

त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृचतसृ ॥ ९९ ॥

Im Femininum wird तिसृ für त्रि und चतसृ für चतुर substituiert.

तिसृभिः, चतसृभिः.

अचि र ऋतः ॥ १०० ॥

Vor einer vocalisch anlautenden Casusendung wird र् für ऋ von तिसृ und चतसृ substituiert.

तिसृः und चतसृः.

जराया जरसन्यतरस्याम् ॥ १०१ ॥

Für जरा kann vor einer vocalisch anlautenden Casusendung जरस् substituiert werden.

जरया oder जरसा, जराये oder जरसे.

त्यदादीनामः ॥ १०२ ॥

Für den Auslaut von त्यद् und seine Genossen wird vor einer Casusendung अ substituiert.

त्यां, त्ये; तां, ते; यः, यां, ये; यतां, यते u. s. w. अ + अ ergibt nach 6, 1, 97 wieder अ.

6, 4, 1.

किम् कः ॥ १०३ ॥

Für किम् wird क substituiert.

कः, कौ, के.

कु तिहोः ॥ १०४ ॥

Vor einer mit त् und ह anlautenden Casusendung wird कु für किम् substituiert.

कुतः, कुत्र, कुह.

क्वति ॥ १०५ ॥

Vor der Casusendung अ (s. 5, 3, 12) wird क्व für किम् substituiert.

क्व + अ ergibt nach 6, 1, 97 wieder क्व.

तदोः सः सावनन्ययोः ॥ १०६ ॥

Für das nicht — auslautende त् und द् von त्यद् und seinen Genossen wird im Nomin. Sg. स substituiert.

स्यः, सः, गणः, असौ. Zur Substitution von अ für द् in त्यद्, तद् und एतद् s. 7, 2, 102.
Zum औ in असौ s. das folgende Sūtra.**अदस् औ सुलोपश्च ॥ १०७ ॥**

Für das स् von अदस् wird औ substituiert, worauf das स् des Nominativs abfällt.

इदमो मः ॥ १०८ ॥

Für das म् von इदम् wird im Nomin. Sg. म् (nicht अ nach 7, 2, 102) substituiert.

इयम्, अयम्. Die Casusendung fällt nach 6, 1, 68 ab. Zum य s. 7, 2, 110.

दश्च ॥ १०९ ॥

Auch für das द् von इदम् wird म् vor einer Casusendung substituiert.

इमो, इमे, इमम्, इमान्. Für das म् von इदम् wird nach 7, 2, 102 अ substituiert, इम + अ + अम् gibt nach 6, 1, 97. 107 इमम्.

यः सौ ॥ ११० ॥

Im Nomin. Sg. wird य् für das द् in इदम् substituiert.

इयम्. Vgl. 7, 2, 108.

इदो ऽय् पुंसि ॥ १११ ॥

Im Nomin. Sg. masc. wird अय् für इद substituiert.

अयम्. Vgl. 7, 2, 108.

अनायकः ॥ ११२ ॥

Im Instr. Sg. und den folgenden Casus wird अन् für इद् in इदम् substituiert, wenn dieses nicht mit क् versehen ist.

अनेन, अनयोः; dagegen इमकेन, इमकयोः. Vgl. 7, 2, 109 und 6, 1, 97.

हलि लोपः ॥ ११३ ॥

Vor einer consonantisch anlautenden Casusendung fällt इद् von इदम् ab.

आभ्याम्, एभिः (s. 7, 1, 11), एभ्यः, एषाम्, एषु. Für म् wird nach 7, 2, 102 अ substituiert, अ + अ ergibt nach 6, 1, 97 अ.

मृजेर्वृद्धिः ॥ ११४ ॥

Für den Wurzelvocal in मृज् wird vor einem Suffix Vṛddhi, d. i. आर् (s. 1, 1, 51) substituiert (nicht गुण nach 7, 3, 84).

मार्ष्ट, मार्ष्टम्, मार्ष्ट्य.

अचो ङिति ॥ ११५ ॥

Vṛddhi wird auch für den Endvocal eines Stammes substituiert vor einem Suffix mit stummem ञ् oder ण्.

एकस्तयदुलनिचायः, कारः und हारः mit Suffix घञ्; गौः, गावो, गावः, weil hier das Casussuffix nach 7, 1, 90 ङित् ist.

अत उपधायाः ॥ ११६ ॥

Wenn in einem consonantisch auslautenden Stamme अ unmittelbar vorangeht, wird vor eben solchen Suffixen Vṛddhi für dasselbe substituiert.

पाकः, त्यागः und यागः mit घञ्; पाचि Causalstamm mit णि, पाचक mit ण्युल्.

तद्धितेष्वचामादेः ॥ ११७ ॥

Ist das Suffix mit stummem ञ् oder ण् ein taddhita, so wird für den ersten Vocal des Stammes Vṛddhi substituiert.

गार्ग्य von गर्ग mit यञ्, दार्ढ्य von दृढ mit ङञ्; औपगव्य von उपगु mit अण्.

किति च ॥ ११८ ॥

Auch vor einem taddhita mit stummem क् wird Vṛddhi für den ersten Vocal des Stammes substituiert.

नाडायन von नड mit फक्, आलिक von अल mit ठक्.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

6, 4, 1.

देविकाशिशपादित्यवाङ्दीर्घसत्त्वश्रेयसामात् ॥ १ ॥

In देविका u. s. w. wird vor einem taddhita mit stummem ञ्, ण् oder क् für den ersten Vocal des Stammes आ statt der entsprechenden Vrddhi substituiert.

दाविकाकूलाः (von देविकाकूल) शालयः, पूर्वदाविक von पूर्वदेविका N. pr. eines Dorfes; शांशपश्चमसः, शांशपास्यल von शिशपास्यल; दात्योह von दित्यवाह्, दार्धसत्त्व von दीर्घसत्त्व, श्रायस von श्रेयस्.

केकयमित्रयुप्रलयानां यादेरियः ॥ २ ॥

In केकय, मित्रयु und प्रलय wird vor einem solchen taddhita ausserdem इय für auslautendes य und यु substituiert.

केकेय, मित्रेयिका, प्रालेय.

न खाभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वौ तु ताभ्यामैच् ॥ ३ ॥

Für den ersten Vocal eines Compositums wird, wenn er auf ein mit य् oder व् auslautendes Wort folgt, vor den genannten taddhita nicht Vrddhi substituiert, sondern jenen Halbvocalen werden respective ऐ und औ vorgesetzt.

वैयसन von व्यसन, वैयाकरण von व्याकरण; सौवश्य von स्वश्य. Man beachte den Dual पूर्वौ, obgleich ऐच् nur dem Sinne nach ein Dual ist.

द्वारादीनां च ॥ ४ ॥

Auch in द्वार u. s. w. wird ein solcher Dipthong dem Halbvocal vorgesetzt.

दौवारिक von द्वार, सौवर von स्वर u. s. w.

न्ययोधस्य च केवलस्य ॥ ५ ॥

Eben so verhält es sich mit न्ययोध, wenn es nicht im Compositum steht.

नैययोध, aber न्यायोधमूल von न्ययोधमूल.

न कर्मव्यतिहारे ॥ ६ ॥

Die 7, 3, 3 gegebene Regel findet keine Anwendung bei der Bildung der Wörter zur Bezeichnung der Gegenseitigkeit einer Thätigkeit.

व्यावक्रोशी, व्यावलेखी, व्याववर्ती, व्यावहासी. Vgl. 3, 3, 43. 5, 4, 14.

स्वागतादीनां च ॥ ७ ॥

Auch nicht bei स्वागत u. s. w.

स्वागतिक von स्वागत, स्वाध्वरिक von स्वध्वर, स्वाङ्गि von स्वङ्ग u. s. w.

श्वादेरिजि ॥ ८ ॥

Auch nicht bei einem mit श्वन् anlautenden Compositum vor dem Suffix ङ्-इ.

श्वामिस्त्र von श्वमिस्त्र. Beschränkung von 7, 3, 4.

पदान्तस्यान्यतरस्याम् ॥ ९ ॥

Wenn पद auf वन् folgt, so kann Regel 7, 3, 4 angewandt werden.

श्वापद oder श्वापद von श्वापद.

उत्तरपदस्य ॥ १० ॥

7, 3, 10.

Bis 7, 3, 31 incl. handelt es sich um die Substitution von Vrddhi für den ersten Vocal des nachfolgenden Gliedes in einem Compositum.

अवयवाद्गतोः ॥ ११ ॥

Für den ersten Vocal einer Jahreszeitbenennung wird vor einem taddhita mit stummem अ, इ oder क् Vrddhi substituirt, wenn eine Theilbezeichnung vorangeht.

पूर्ववर्षिक, अपरवर्षिक, पूर्वहेमन्, अपरहेमन्. Vgl. 4, 3, 18. 22.

सुसर्वाधाज्जनपदस्य ॥ १२ ॥

Desgleichen für den ersten Vocal eines Ländernamens, wenn सु, सर्व oder अर्ध vorangehen.

सुपाञ्चालक, सर्वपाञ्चालक, अर्धपाञ्चालक. Vgl. 4, 2, 125.

दिशो ऽमद्राणाम् ॥ १३ ॥

Auch wenn ein Richtungswort vorangeht, jedoch nicht bei मद्र.

पूर्वपाञ्चालक, अपरपाञ्चालक, दक्षिणपाञ्चालक; dagegen पूर्वमद्र, अपरमद्र. Vgl. 4, 2, 125. 108. 6, 2, 105 (Accent.).

प्राचां यामनगराणाम् ॥ १४ ॥

Nach einem solchen Worte auch für den ersten Vocal eines Dorf- oder Städtenamens im Lande der östlichen Völker.

पूर्वयुकामशम, अपरयुकामशम, पूर्वकार्ष्णमत्तिक, अपरकार्ष्णमत्तिक; पूर्वपाटलिपुत्रक, अपरपाटलिपुत्रक, पूर्वकान्यकुब्ज, अपरकान्यकुब्ज. Vgl. 2, 1, 50. 6, 2, 103.

संख्यायाः संवत्सरसंख्यस्य च ॥ १५ ॥

Für den ersten Vocal von संवत्सर und eines Zahlworts, wenn ein Zahlwort vorangeht.

द्विसंवत्सरिक; द्विषाष्टिक, द्विसप्ततिक.

वर्षस्याभविष्यति ॥ १६ ॥

Auch für den ersten Vocal von वर्ष nach einem Zahlwort, wenn das taddhita-Suffix nicht zukünftige Bedeutung hat.

द्विवर्षिक, त्रिवर्षिक; jedoch त्रैवर्षिक „für drei Jahre ausreichend“.

6, 4, 1, 7, 3, 10.

परिमाणान्तस्यासंज्ञाशाणयोः ॥ १७ ॥

Auch für den ersten Vocal einer Maassbenennung im weitesten Sinne (mit Ausnahme von शाण) nach einem Zahlwort, wenn das abgeleitete Wort nicht ein Name ist.

द्विकोडयिक, द्विसौवर्णिक, द्विर्नैष्किक; dagegen द्वैशाण, त्रैशाण und पाञ्चलोहितिकम्, पाञ्चकपालिकम्.

जे प्रोष्ठपदानाम् ॥ १८ ॥

In प्रोष्ठपदा wird für den ersten Vocal des zweiten Wortes Vrddhi substituiert, wenn das angefügte Suffix die Bedeutung „zu dieser Zeit geboren“ hat.

प्रोष्ठपादो माणवकः; aber प्रांष्ठपदो मेघः.

हृङ्गसिन्ध्वन्ते पूर्वपदस्य च ॥ १९ ॥

In einem auf हृद्, भग und सिन्धु auslautenden Compositum wird für den ersten Vocal beider Glieder Vrddhi substituiert.

संहादम्; संभाग्यम्, दंभाग्यम्, संभागिनेय, दंभागिनेय; सान्तुसिन्धव, पानसिन्धव.

अनुशतिकादीनां च ॥ २० ॥

Desgleichen in अनुशतिक u. s. w.

आनुशतिक, आनुसांयत्सरिक u. s. w.

देवताद्वन्द्वे च ॥ २१ ॥

Auch in einem Dvandva von Götternamen.

आग्निमास्त.

नेन्द्रस्य परस्य ॥ २२ ॥

Jedoch nicht in इन्द्र, wenn dieses in einem Dvandva nachsteht.

सोमेन्द्र, आग्नेन्द्र. Vgl. 6, 3, 26.

दीर्घाच्च वरुणस्य ॥ २३ ॥

Auch nicht in वरुण, wenn eine Länge vorangeht.

येन्द्रावरुण, मैत्रावरुण; dagegen आग्निवारुणी. Vgl. 6, 3, 26, 28.

प्राचां नगरान्ते ॥ २४ ॥

In Städtenamen der östlichen Völker, die auf नगर ausgehen, wird für den ersten Vocal beider Glieder Vrddhi substituiert.

सोमनागर, पाण्डुनागर.

जङ्गलधेनुबलजान्तस्य विभाषितमुत्तरम् ॥ २५ ॥

In Stämmen, die auf जङ्गल, धेनु und बलज ausgehen, wird für den ersten Vocal des ersten Gliedes Vrddhi substituiert, für den des zweiten aber nicht nothwendig.

कौरुजङ्गल oder °जाङ्गल, वैश्वधेनव oder °धेनव, सांयर्गबलज oder °बालज.

अर्धात्परिमाणस्य पूर्वस्य तु वा ॥ २६ ॥

Für den ersten Vocal einer Maassbenennung im weitesten Sinne wird nach अर्ध Vṛddhi substituirt, für den von अर्ध aber nicht nothwendig.

अर्धद्राणिक oder आर्ध°, अर्धकांडविक oder आर्ध°.

नातः परस्य ॥ २७ ॥

Wenn der erste Vocal der Maassbenennung ein अ ist, wird in dem angegebenen Falle keine Vṛddhi für denselben substituirt.

अर्धप्रस्थिक oder आर्ध°, अर्धकंसिक oder आर्ध°.

प्रवाहणस्य ढे ॥ २८ ॥

In प्रवाहण wird vor dem Suffix एय nicht nothwendig Vṛddhi für den Vocal von प्र substituirt.

प्रावाहणेय oder प्रवाहणेय. Es ist das Suffix ±_एय 4, 1, 123 gemeint.

तत्प्रत्ययस्य च ॥ २९ ॥

Eben so in einem neuen Derivat von diesem auf ±_एय auslautenden Stamme.

प्रावाहणेयि oder प्रवाहणेयि, प्रावाहणेयक oder प्रवाहणेयक.

नञः शुचीश्वरक्षेत्रज्ञकुशलनिपुणानाम् ॥ ३० ॥

In शुचि u. s. w. wird, wenn sie mit der Negation zusammengesetzt sind, Vṛddhi für den ersten Vocal substituirt, für den Vocal der Negation aber ist diese Substitution nicht nothwendig.

अशौचम् oder आ°, अनेश्वर्यम् oder आ°, अक्षेत्रज्ञम् oder आ°, अकुशलम् oder आ°, अनेपुणम् oder आ°.

यथातथयथापुरयोः पर्यायेण ॥ ३१ ॥

† 7, 3, 10.

In यथातथ und यथापुर kann entweder für den ersten Vocal des ersten oder für den des zweiten Vṛddhi substituirt werden.

आयथातथ्यम् oder अयातथ्यम्, आयथापुर्यम् oder अयाचपुर्यम्.

हनस्तो ऽचिण्णलोः ॥ ३२ ॥

Für das न् der Wurzel हन् wird त् substituirt vor einem Suffix mit stummem ञ् oder ण्, jedoch nicht vor dem Aoristcharakter ±_इँ und vor der Personalendung ±_अ des Perfects.

घातः mit घञ्, साधुघातिन् mit इञ्, घातयति mit णिच्, घातक mit ण्युल्, घातम् mit णमुल्; dagegen अघाति und जघान. Zur Substitution von घ् für ह् s. 7, 3, 54. Da nicht mehr von taddhita-Suffixen die Rede ist, wird nur das ङिणति von 7, 2, 115 ergänzt, nicht auch das किति von 7, 2, 118, da nur ein taddhita mit stummem क् Vṛddhi erfordert.

6, 4, 1.

आतो युक् चिण्कृतोः ॥ ३३ ॥

Eine auf आ auslautende Wurzel erhält das Augment य् vor dem Aorist-charakter $\pm\text{ई}$ und vor einem krt-Suffix mit stummem ञ् oder ण्.

अदायि und अधायि; दायः und धायः mit ण्, दायक und धायक mit ण्वुल्.

नोदात्तोपदेशस्य मान्तस्यानाचमेः ॥ ३४ ॥

Für den Vocal einer auf म् auslautenden und im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhātupāṭha) betonten Wurzel (mit Ausnahme jedoch von चम् nach आ) wird vor den eben genannten Suffixen keine Vṛddhi substituiert.

अशमि, अतमि, अदमि; शमक, तमक, दमक; शमः, तमः, दमः; dagegen आचामक und आचामः.

जनिवध्योश्च ॥ ३५ ॥

Auch nicht für den Vocal von जन् und वध्.

अजनि, अर्वाधि; जनक, वधक; प्रजनः, वधः.

अर्तिह्रीव्लीरीक्यूक्ष्माय्यातां पुङ्गणौ ॥ ३६ ॥

An ञ्, ह्री, व्लो, री, क्यू, क्ष्माय् und an eine auf आ auslautende Wurzel wird das Augment य् gefügt, wenn der Causalcharakter $\pm\text{इ}$ folgt.

अर्पयति, हृपयति, व्लेपयति, रेपयति, क्रोपयति, क्ष्मापयति, दापयति, धापयति. Das य् von क्यू und क्ष्माय् fällt nach 6, 1, 66 ab. Vgl. 7, 3, 86. Im Sūtra wird auch व्री st. व्लो gelesen.

शास्त्रासाह्याव्यावेपां युक् ॥ ३७ ॥

Vor demselben Suffix erhalten शा, छा, सा, ह्या, व्या, वे und पा das Augment य्.

नि शाययति, अय च्छाययति, अय साययति, हयाययति, सं व्याययति, वाययति, पाययति.

वो विधूनने जुक् ॥ ३८ ॥

वा erhält vor diesem Suffix das Augment ज्, wenn das Causativ „hinundher bewegen“ bedeutet.

पक्षेणोप वाजयति, aber आ वापयति केशान्.

लीलोर्नुग्लुकावन्यतरस्यां स्नेहविपातने ॥ ३९ ॥

An लो und ला können vor diesem Suffix respective die Augmente न् und ल् treten, wenn das Causativ „Fett schmelzen“ bedeutet.

वि लीनयति, वि लालयति, वि लाययति oder वि लापयति घृतम्.

भियो हेतुभये षुक् ॥ ४० ॥

An भो tritt das Augment य्, wenn die Furcht unmittelbar durch den Agens des Causativs bewirkt wird.

मुण्डो oder जटिलो भीषयते, dagegen कुञ्चिकर्षेण भाययति. Vgl. 1, 3, 68. 6, 1, 56.

स्फायो वः ॥ ४१ ॥

Für den Auslaut von स्फाय् wird im Causativ व् substituiert.

स्फावयति.

शदेरगतौ तः ॥ ४२ ॥

त् für den Auslaut von शद्, wenn das Causativ nicht „treiben“ bedeutet.

पुष्पाणि oder फलानि शातयति, aber गाः शादयति गोपालकः.

रुहः पो ऽन्यतरस्याम् ॥ ४३ ॥

Für den Auslaut von रुह् kann im Causativ प् substituiert werden.

व्रीहीन्नोहयति oder रोपयति.

प्रत्ययस्थात् कात् पूर्वस्यात् इदाप्सुपः ॥ ४४ ॥

Für अ, welches vor einem zum Suffix gehörigen क् steht, wird vor der Femininendung आ, wenn diese nicht auf eine Casusendung folgt (d. i. wenn ein solches Wort auf अक nicht am Ende eines Bahuvrihi steht), इ substituiert.

जटिलिका, मुण्डिका, कारिका; dagegen बहुपरिवाजका मथुरा. Hier ist das Femininsuffix insofern an eine Casusendung getreten, als बहुपरिवाजक auf बहव्यो परिवाजका यस्य zurückzuführen ist; die Casusendungen sind nach 2, 4, 71 abgefallen, 1, 1, 62 heisst es aber प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम्.

न यासयोः ॥ ४५ ॥

Bei या und सा unterbleibt diese Substitution.

यका, सका.

उदीचामातः स्थाने यकपूर्वायाः ॥ ४६ ॥

Nach der Meinung der nördlichen Grammatiker wird für das vor dem Suffix क nach 7, 4, 13 an die Stelle des Femininsuffixes आ getretene अ, wenn ihm य् oder क् vorangeht, kein इ substituiert.

इभ्यका oder इभ्यिका, त्रियका oder त्रियिका; चटकका oder चटिका, मृषिकका oder मृषिकिका.

भस्त्रैषाजाज्ञाद्वास्वा नञ्पूर्वाणामपि ॥ ४७ ॥

Nach der Meinung derselben Grammatiker auch nicht für das अ, welches vor dem Suffix क nach 7, 4, 13 an die Stelle des आ von भस्त्रा, यया, जा, ज्ञा, द्वा (vgl. 7, 2, 102) und स्वा getreten ist, auch dann nicht, wenn diese mit der Negation zusammengesetzt sind.

6, 4, 1.

भस्वका oder भस्विका, अभस्वका oder अभस्विका; ण्यका oder ण्यिका; अजका oder अजिका, अनजका oder अनजिका; जका oder जिका, अजका oder अजिका; टुके oder टुके; स्वका oder स्विका, अस्वका oder अस्विका. Man könnte an einen Abfall der Silbe नां vor नञ् denken, und eine Hdschr. der Kāçikā soll nach Kielhorn in der That °स्वानां lesen. Auch die Kāndra-Grammatik scheint, wie derselbe Gelehrte mir mittheilt, einen Genetiv zu haben.

अभाषितपुंस्काच्च ॥ ४८ ॥

Nach der Meinung derselben Grammatiker auch nicht für ein solches substituirtes अ, wenn zu dem Femininum auf आ kein entsprechendes Masculinum vorhanden ist.

खट्वका oder खट्विका, अखट्वका oder अखट्विका.

आदाचार्याणाम् ॥ ४९ ॥

Nach der Meinung (aller) Lehrer kann in diesem Falle auch das आ sich erhalten.

खट्वाका, अखट्वाका, परमखट्वाका.

ठस्येकः ॥ ५० ॥

Für ठ am Anfange eines taddhita wird इक् substituiert.

ठक् ist ±-इक्, ठञ् ±-इक्, ठन् -इक्.

इसुसुक्तान्तात् कः ॥ ५१ ॥

Nach einem auf इस्, उस्, उ (ऊ), ऋ und त् auslautenden Stamme wird क dafür substituiert.

सार्पिष्क, धानुष्क, नैषादकर्पुष्क, मानुष्क, आंढ्रियत्क.

चजोः कु घिणयतोः ॥ ५२ ॥

Für च् und ज् im Auslaut einer Wurzel wird vor einem Suffix mit stummem घ् (चित्) und vor -±य् der entsprechende Guttural substituiert.

पाकः, त्यागः und रागः mit घञ्; पाक्य, वाक्य und रेक्य mit ययत्. Vgl. 7, 3, 59 fgg.

न्यङ्कादीनां च ॥ ५३ ॥

Auch in न्यङ्क् u. s. w. ist ein Guttural substituiert worden.

हो हन्तेर्जिह्वेषु ॥ ५४ ॥

Für das ह् in हन् wird ein Guttural substituiert vor einem Suffix mit stummem ज् oder ण् und vor einem न्.

घातः mit घञ्, साधुघातिन् mit इञ्; घातयति mit णिच्, घातक mit क्त्वं, घातम् mit णमुल्; घ्नन्ति, घ्नन्त, अघ्नन्. Vgl. 7, 3, 32 zum त् in घात u. s. w.

अभ्यासाच्च ॥ ५५ ॥

Auch nach einer Reduplication.

जिघांसति, जङ्घन्यते, जघान.

हेरचङि ॥ ५६ ॥

Auch für das ह् von हि, jedoch nicht im reduplicirten Aorist.

प्र जिघीषति, प्र जेघीयते, प्र जिघाय; aber प्राजीहयत्.

सन्लिटोर्जेः ॥ ५७ ॥

Für das ज् in जि wird ein Guttural substituirt vor dem Desiderativsuffix
ल-स und im Perfect.

जिगीषति und जिगाय. Es wird auch संलिटोर्जेः und संलिटोर्जेः geschrieben.

विभाषा चेः ॥ ५८ ॥

Für das च् von चि in demselben Falle nicht nothwendig.

चिचीषति oder चिकीषति, चिचाय oder चिकाय.

न क्रादेः ॥ ५९ ॥

Für auslautendes च् und ज् einer mit einem Guttural anlautenden Wurzel
wird kein Guttural substituirt.

कूजः, खर्जः und गर्जः mit घञ्; कूज्य, खर्ज्य und गर्ज्य mit ययत्. Ausnahme zu 7, 3, 52.

अजिब्रज्योश्च ॥ ६० ॥

Auch nicht für das ज् von अज् und ब्रज्.

समाजः, उदाजः und परिवाजः; परिवाज्य.

भुजन्युञ्चौ पाण्युपतापयोः ॥ ६१ ॥

भुज „Arm“ und न्युञ्ज „ein bestimmtes körperliches Leiden“ haben ihr ज्
bewahrt.

प्रयाजानुयाजौ यज्ञाङ्गे ॥ ६२ ॥

Desgleichen प्रयाज und अनुयाज als Bezeichnungen von Theilen eines Opfers.

वञ्चेर्गतौ ॥ ६३ ॥

Für den Palatal von वञ्च् wird kein Guttural substituirt in der Bedeutung
„gehen“.

वञ्च्यं वञ्चन्ति वणिजः, aber वङ्क्ष = कुटिल.

ओक उचः के ॥ ६४ ॥

ओक ist mit dem Suffix -अ unregelmässig von उच् gebildet.

6, 4, 1.

एय आवश्यके ॥ ६५ ॥

Vor dem Suffix $_{\pm y}$ wird für den Palatal kein Guttural substituiert, wenn das zu Thuende als eine absolute Nothwendigkeit bezeichnet wird.

अवश्यपाच्य, अवश्यवाच्य, अवश्यरेच्य; sonst aber पाक्य, वाक्य, रेक्य.

यजयाचरूचप्रवचर्चश्च ॥ ६६ ॥

Vor demselben Suffix auch nicht für den Palatal von यज्, याच्, रूच्, वच् nach प्र und ऋच्.

याज्य, याच्य, रोच्य, प्रवाच्य, अर्च्य.

वचो ऽशब्दसंज्ञायाम् ॥ ६७ ॥

Auch nicht für den von वच्, wohl aber in der Bedeutung „Wort, Rede“.

वाच्यमाह, अवाच्यमाह; dagegen अवचुषितं वाक्यमाह.

प्रयोज्यनियोज्यौ शक्यार्थे ॥ ६८ ॥

प्रयोज्य und नियोज्य bewahren ihren Palatal in der Bedeutung „dieses zu thun möglich“.

प्रयोज्य: = प्रयोक्तुं शक्यः, नियोज्य: = नियोक्तुं शक्यः; sonst aber प्रयोग्य und नियोग्य.

भोज्यं भक्ष्ये ॥ ६९ ॥

भोज्य bewahrt seinen Palatal in der Bedeutung „essbar“.

भोज्य औदनः, भोज्या यवागूः; aber भोग्यः कम्बलः.

घोर्लोपो लेटि वा ॥ ७० ॥

Die Wurzeln दा und धा können im Conjunctiv ihren Auslaut abwerfen.

सोमो दददन्धर्वाय RV. 10, 85, 41. दधदन्ना दाशुषे 1, 35, 8. Aber auch यदग्निरग्नये ददात्.

ओतः श्यनि ॥ ७१ ॥

Eine auf ओ auslautende Wurzel verliert diesen Auslaut vor dem Präsenscharakter $_{\pm y}$.

नि श्यति, अय च्छ्यति, अय द्यति, अय स्यति.

कसस्याचि ॥ ७२ ॥

Das अ des Aoristcharakters $_{\pm s}$ fällt vor einer vocalisch anlautenden Personalendung ab.

अधुनाताम्, अधुनायाम्, अधुचि. Wenn das अ vor आताम् und आयाम् nicht abfiel, müsste nach 7, 2, 81 dafür इय् substituiert werden.

लुग्वा दुहदिहलिह्गुहामात्मनेपदे दन्ये ॥ ७३ ॥

Nach दुह्, दिह्, लिह् und गुह् kann vor einer mit einem Dental anlautenden Personalendung des Mediums dieses ganze Suffix abfallen.

6, 4, 1.

अदुग्ध oder अधुक्त, अदुग्धाः oder अधुक्ताः, अदुग्ध्यम् oder अधुक्त्यम्, अदुक्त्वहि oder अधुक्तावहि; अदिग्ध oder अधिक्त, अलीढ oder अलिक्त, न्यगूढ oder न्यघुक्त. Pāṇini sagt दन्त्ये st. तां, um auch das dentilabiale द् einzuschliessen. Zur Aoristform s. 3, 1, 45.

शमामष्टानां दीर्घः श्यनि ॥ ७४ ॥

In शम् und den sieben folgenden Wurzeln wird vor dem Präsenscharakter ळ्य eine Länge für den Wurzelvocal substituiert.

शाम्यति, ताम्यति, दाम्यति, शाम्यति, भाम्यति, क्षाम्यति, क्राम्यति und माम्यति.

छिवुक्कुमुचमां शिति ॥ ७५ ॥

In छिष्, क्रम् und चम् auch vor einem anderen Präsenscharakter.

छीयति, क्रामति, आ चामति. Es wird auch छिवुक्कुम्याचमां und छिवुक्कुम्याचमां gelesen; der Zusatz entstammt einem Vārttika.

क्रमः परस्मैपदेषु ॥ ७६ ॥

In क्रम् wird vor den Endungen des Activs die Länge substituiert.

क्रामति, aber आ क्रमत आदित्यः.

इषगमियमां छः ॥ ७७ ॥

Für den Auslaut von इष्, गम् und यम् wird छ् vor dem Präsenscharakter substituiert.

इच्छति, गच्छति, यच्छति. Die Meisten, aber nicht Kātjājana und Patañjali, lesen इषु st. इष्, weil jenes gemeint ist.

पाघ्राध्मास्थान्नादाणहृश्यर्तिसर्तिसदसां पिवजिघ्रधमतिष्ठमन- यच्छपश्यर्द्धौशीयसीदाः ॥ ७८ ॥

Vor dem Präsenscharakter finden folgende Substitutionen statt: पिब् für पा, जिघ् für घ्रा, धम् für ध्मा, तिष्ठ् für स्था, मन् für म्ना, यक् für दा (दाण्), पश्य् für दृश्, ऋक् für ऋ, धौ für स, शीय् für शद् und सीद् für सद्.

पिबति, जिघ्रति, धमति, तिष्ठति, मनति, यच्छति, पश्यति, ऋच्छति, धायति, शीयते und सीदति.

ज्ञानोर्जा ॥ ७९ ॥

Für ज्ञा und जन् wird in diesem Falle जा substituiert.

ज्ञानाति und जायते.

प्वादीनां ह्रस्वः ॥ ८० ॥

In पृ u. s. w. wird vor dem Präsenscharakter eine Kürze substituiert.

पुनाति, लुनाति, स्तृणाति u. s. w.

6, 4, 1.

मीनातेर्निगमे ॥ ८१ ॥

In मी im Veda.

प्र मिनन्ति व्रतानि R.V. 10, 10, 5.

मिदेर्गुणः ॥ ८२ ॥

Für इ in मिद् wird vor dem Präsenscharakter Guṇa substituiert.

मेद्यति.

जुसि च ॥ ८३ ॥

Auch vor der Personalendung उस् des Imperfects wird Guṇa für die auslautenden Vocale इ u. s. w. (nebst ihren Längen) substituiert.

अनुह्वुः, अविभयुः, अविभरुः. Diese Personalendung ist nach 1, 2, 4 डित्, unser Sūtra ist demnach eine Ausnahme von 1, 1, 5.

सार्वधातुकार्धधातुकयोः ॥ ८४ ॥

Dieselbe Substitution findet vor den sārva dhātuka und ārdha dhātuka genannten Suffixen (s. 3, 4, 113 fgg.) statt.

तरति, नयति, भवति; कर्तुं, चेतुं, स्तोतुं. Die Hauptausnahme gibt 1, 1, 5 an.

जायो ऽविचिण्णलङित्सु ॥ ८५ ॥

Für ञ् in जाय् wird Guṇa substituiert, ausgenommen vor dem Suffix चि, vor dem Aoristcharakter _±इ, vor der Personalendung des Perfects _±अ und vor einem Suffix mit stummem इ.

जागरयति, जागरक, साधुजागरिन्, जागरम् Absol., जागरो वर्तते, जागरित, जागरितवत्; dagegen जायवि, अजागारि, जजागार; जायतः, जायथः. Ausnahme zu 1, 1, 5 und 7, 2, 115.

पुगन्तलघूपधस्य च ॥ ८६ ॥

Für die Vocale इ u. s. w. der im Causativ durch das Augment प् (s. 7, 3, 36) verstärkten Wurzeln, sowie für den kurzen Vocal einer auf einen einfachen Consonanten auslautenden Wurzel wird vor den 7, 3, 84 genannten Suffixen Guṇa substituiert.

क्षेपयति, ह्येपयति, क्रोपयति; भेदन, छेदन, भेत्, छेत्.

नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके ॥ ८७ ॥

In einer reduplicirten Form einer Wurzel mit solchem Vocal findet diese Substitution vor einem vocalisch anlautenden sārva dhātuka mit stummem प् nicht statt.

नेनिजानि, अनेनिजम्; परि वेविषाणि, पर्यवेविषम्; dagegen नेनेक्ति. Die drei Personalendungen des Sg. sind पित्.

भूमुवोस्तिङि ॥ ८८ ॥

भू und मू erhalten keinen Guṇa vor einer (unmittelbar folgenden) Personalendung, die sârvadhâtuka ist.

अभूत्, अभूः, अभूवम्; सुवे, सुवावहे, सुवामहे; dagegen भवति, weil die Personalendung nicht unmittelbar folgt, und व्यति भविषीष्ट, weil der Precativ kein sârvadh. ist (das Augment ist ein Bestandtheil der Personalendung).

उतो वृद्धिलुकि हलि ॥ ८९ ॥

Eine auf उ auslautende Wurzel, die keinen Präsenscharakter annimmt, erhält Vṛddhi vor einem consonantisch anlautenden sârvadhâtuka mit stummem प्.

यांति, यांयि, यांमि; नांति, नांयि, नांमि; स्तांति, स्तांयि, स्तांमि. Diese Personalendungen heissen तिप्, यिप् und मिप्.

ऊर्णोतिर्विभाषा ॥ ९० ॥

ऊर्णु nicht nothwendig.

प्रोर्णोति oder प्रोर्णोति u. s. w.

गुणो ऽपृक्ते ॥ ९१ ॥

Besteht eine solche Personalendung aus einem einzigen Consonanten, so erhält ऊर्णु Guṇa.

प्रोर्णोत्, प्रोर्णोः.

तृणह इम् ॥ ९२ ॥

Im Verbalstamm तृणह् wird vor den 7, 3, 89 angegebenen Personalendungen ह् nach dem अ eingeschoben.

तृणोढि, तृणोचि, तृणोस्मि, अतृणोद्.

ब्रुव ईट् ॥ ९३ ॥

Nach ब्रु erhalten diese Personalendungen das Augment ई.

ब्रवीति, ब्रवीयि, ब्रवीमि, अब्रवीत्.

यङो वा ॥ ९४ ॥

Im Intensiv können diese Personalendungen das Augment ई erhalten.

लालपीति, वाववीति, रोरवीति; aber auch वर्वर्ति चक्रम्.

तुरुस्तुशम्यमः सार्वधातुके ॥ ९५ ॥

Nach तु, रु, स्तु, शम् und अम् kann ein consonantisch anlautendes sârvadhâtuka-Suffix das Augment ई erhalten.

उत्तांति oder उत्तवीति, उप रंति oder उप रवीति, उप स्तांति oder उप स्तवीति, शम्यध्वम् oder शमीध्वम्, अभ्यमति oder अभ्यमीति. Die Aṭiṣāla sollen nach der Kāçikā "धातुकामु (!) च्छन्दसि lesen.

6, 4, 1.

अस्तिसिचो ऽपृक्ते ॥ ९६ ॥

Nach अस्, अस्ति und nach dem Aoristcharakter स् erhält ein aus einem einzigen Consonanten bestehendes sârvadhâtuka-Suffix das Augment ई.

आसीत्, आसीः; अकार्षीत्, असावीत्.

बहुलं छन्दसि ॥ ९७ ॥

Im Veda findet in diesem Falle ein Schwanken statt.

आप एवेदं सलिलं सर्वमाः (= आसीत्), अहरेवासीच रात्रिः (vgl. Maitr. S. 1, 5, 12); गो-भिरक्षाः RV. 9, 107, 9. प्रत्यञ्चमत्साः 10, 28, 4. Vgl. 8, 2, 73.

रुदश्च पञ्चभ्यः ॥ ९८ ॥

Auch nach रुद् und den vier folgenden Wurzeln erhält das 7, 3, 96 genannte Suffix das Augment ई.

अरोदीत्, अरोदीः; अस्वपीत्, अस्वपीः; अश्वसीत्, अश्वसीः; प्राणीत्, प्राणीः; अजक्षीत्, अजक्षीः.

अङ्गाग्यगालवयोः ॥ ९९ ॥

Nach der Meinung Gârgja's und Gâlava's das Augment अ.

अरोदत्, अरोदः; अस्वपत्, अस्वपः; अश्वसत्, अश्वसः; प्राणत्, प्राणः; अजक्षत्, अजक्षः.

अदः सर्वेषाम् ॥ १०० ॥

Nach अद् erhält das 7, 3, 96 genannte Suffix dieses Augment nach der Meinung aller Grammatiker.

आदत् und आदः.

अतो दीर्घो यजि ॥ १०१ ॥

Vor einem mit म् oder व् anlautenden sârvadhâtuka wird für den Auslaut अ eines Tempusstammes die Länge substituiert.

पचामि, पचावः, पचामः; पत्यामि, पट्यावः, पट्यामः.

सुपि च ॥ १०२ ॥

Vor einer mit य् oder भ् anlautenden Casusendung wird auch das auslautende अ eines Nominalstammes verlängert.

वृत्ताय (vgl. 7, 1, 13), वृत्ताभ्याम्.

बहुवचने भ्रल्येत् ॥ १०३ ॥

Im Plural wird ह् für ein solches अ substituiert, wenn die Casusendung mit भ् oder स् anlautet.

वृक्षेभ्यः, वृक्षेष्.

ओसि च ॥ १०४ ॥

Desgleichen vor der Casusendung ओस्.

वृक्षयोः Gen. und Loc. Du.

आडि चापः ॥ १०५ ॥

Vor diesem ओस् und vor आ des Instrum. wird ए substituiert für das आ des Femininsuffixes.

खट्वयोः und खट्वया.

संबुद्धौ च ॥ १०६ ॥

Desgleichen im Vocativ Sg.

हे खट्वे.

अस्वार्थनद्योर्ह्रस्वः ॥ १०७ ॥

Für das आ der Feminina in der Bedeutung von „Mutter, Mütterchen“, so wie für die Länge der Nadi genannten Feminina (s. 1, 4, 3 fgg.) wird im Vocativ Sg. eine Kürze substituiert.

हे अम्ब, हे अक्क, हे अल्ल; हे कुमारि, हे ब्रह्मबन्धु.

ह्रस्वस्य गुणः ॥ १०८ ॥

Für इ und उ wird im Vocativ Sg. Guṇa substituiert.

हे अग्ने, हे वायो.

जसि च १०९ ॥

Auch vor der Endung अस् des Nomin. Pl.

अग्नयः, वायवः.

चतुतो डिसर्वनामस्थानयोः ॥ ११० ॥

Für ein auslautendes च wird im Loc. Sg. und in den starken Casus Guṇa substituiert.

पितरि, मातरि, भ्रातरि, कर्तारि; मातरौ, पितरौ, कर्तारौ, कर्तारः. Zur Länge in कर्तारौ und कर्तारः s. 6, 4, 11.

घेर्ङिति ॥ १११ ॥

Für das इ und उ der ghi genannten Stämme (s. 1, 4, 7) wird Guṇa substituiert im Dat., Abl. und Gen. Sg.

अग्नये, वायवे; अग्नेः und वायोः. Vgl. 6, 1, 110.

आणनद्याः ॥ ११२ ॥

Nach den Nadi genannten Stämmen (s. 1, 4, 3 fgg.) erhalten die Endungen der eben genannten Casus das Augment आ.

कुमार्यै, ब्रह्मबन्ध्यै; कुमार्याः, ब्रह्मबन्ध्याः.

याडापः ॥ ११३ ॥

Nach den Femininis auf आ erhalten diese Casusendungen das Augment या.

खट्वायै, खट्वायाः.

6, 4, 1.

सर्वनामः स्याद्दुस्वश्च ॥ ११४ ॥

Nach einem weiblichen Pronominalstamm auf आ erhalten die genannten Casusendungen das Augment स्या und das आ des Stammes wird verkürzt.

सर्वस्यै, विश्वस्यै, यस्यै; सर्वस्याः, विश्वस्याः, यस्याः u. s. w.

विभाषा द्वितीयातृतीयाभ्याम् ॥ ११५ ॥

Nach द्वितीया und तृतीया können jene Casusendungen das Augment स्या erhalten, vor welchem das आ gekürzt wird.

द्वितीयस्यै oder द्वितीयायै, तृतीयस्यै oder तृतीयायै; द्वितीयस्याः oder द्वितीयायाः, तृतीयस्याः oder तृतीयायाः.

ङेराम् नद्यास्त्रीभ्यः ॥ ११६ ॥

Nach den Nadi genannten Stämmen (s. 1, 4, 3 fgg.), nach den Femininis auf आ (आप्) und nach नी wird आम् für die Endung ङ des Locativ Sg. substituiert.

कुमार्याम्, ब्रह्मबन्ध्याम्; खट्वायाम्, सेनान्याम्.

इदुद्याम् ॥ ११७ ॥

Auch nach den auf इ und उ ausgehenden Femininstämmen.

कत्याम्, धेन्याम्. Vgl. 1, 4, 6.

औदच्च घेः ॥ ११८ ॥ ११९ ॥

Nach anderen Stämmen auf इ und उ wird für die Dativendung औ substituiert, wobei für den Auslaut der ghi genannten Stämme (s. 1, 4, 7) अ substituiert wird.

सख्यां, पत्यां; अर्न्नां, वार्यां, कर्त्तां, धेर्नां. Das Sûtra wird auch in zweie zerlegt: औत् und अच्च घेः, aber erst nach dem Vorschlage Kâtjâjana's.

आङो नास्त्रियाम् ॥ १२० ॥

Für die Endung आ des Instr. Sg. wird nach den ghi genannten Stämmen, wenn sie nicht Feminina sind, ना substituiert.

अग्निना, वायुना, dagegen कत्या, धेन्या.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

णौ चङ्चुपधाया ह्रस्वः ॥ १ ॥

Im reduplicirten Aorist des Causativs wird für den an vorletzter Stelle des Causativstammes stehenden Vocal eine Kürze substituiert.

अचोकरत्, अजीहरत्, अपीपठत्, अलीलवत्; dagegen अचकाङ्कत्, weil der Vocal in Folge der Doppelconsonanz nicht an vorletzter Stelle steht. Ueber den Ausfall des causativen s. 6, 4, 51.

नागलोपिशास्वृदिताम् ॥ २ ॥

Diese Verkürzung findet nicht statt bei Denominativen mit dem Suffix -लृट्, vor dem der Endvocal des Nominalstammes abfällt, und auch nicht bei शास् und bei den Wurzeln mit stummem ञ्.

अममालत् = मालामाख्यत्, अममातरत् = मातरमाख्यत्, अशशासत्; अववाधत्, अययाचत्, अहुहुकत्.

भाजभासभाषदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् ॥ ३ ॥

Bei भाज्, भास् u. s. w. kann die Kürze substituiert werden.

अविभजत् oder अवभाजत्, अदोभसत् oder अवभासत्, अदोभयत् oder अवभायत्, अदीदिपत् oder अदिदीपत्, अजीजिवत् oder अजिजीवत्, अमीमिलत् oder अमिमिलत्, अपीपिडत् oder अपिपीडत्. Vgl. 7, 4, 93 fg.

लोपः पिबतेरीच्चाभ्यासस्य ॥ ४ ॥

Bei पा „trinken“ fällt in diesem Aorist der an vorletzter Stelle stehende Vocal des Stammes ab, und für den Vocal der Reduplication wird ई substituiert.

अपीप्यत्, अपीप्यताम्, अपीप्यन्. Die Causativform von पा ist nach Abfall des Causativcharakters इ (s. 6, 4, 51) nach 7, 3, 37 पाय्.

तिष्ठतेरित् ॥ ५ ॥

Bei स्या wird für den Vocal des Stammes इ substituiert.

अतिष्ठित्, अतिष्ठिताम्, अतिष्ठित्. Der Stamm des Causativs ist nach Abfall des इ (s. 6, 4, 51) nach 7, 3, 36 स्याप्.

जिघ्रतेर्वा ॥ ६ ॥

Bei घ्रा kann dieses geschehen.

अजिघ्रित् oder अजिघ्रत्, अजिघ्रिताम् oder अजिघ्रताम्, अजिघ्रित् oder अजिघ्रन्. Wenn इ nicht substituiert wird, tritt nach 7, 4, 1 die Kürze für घ्राप् ein.

उञ्जत् ॥ ७ ॥

Für ein an vorletzter Stelle stehendes ञ् oder ञ् kann in diesem Aorist ञ् substituiert werden.

अदोवृत्त् oder अववर्त्त् nach 7, 3, 86; अमीमृजत् oder अममार्जत् nach 7, 2, 114; अचोक्तत् oder अचिकीर्त्त् nach 7, 1, 101 und 8, 2, 77.

6, 4, 1.

नित्यं छन्दसि ॥ ८ ॥

Im Veda findet diese Substitution stets statt.

अवीवृधत्, अवीवृधताम्, अवीवृधन्.

दयतेर्दिगि लिटि ॥ ९ ॥

Für दे, दयते wird im Perfect दिगि substituiert.

अव दिग्ये, अव दिग्याते, अव दिग्यरे.

ञतश्च संयोगादेर्गुणः ॥ १० ॥

Eine auf ञ auslautende Wurzel mit vorangehender Doppelconsonanz erhält Guṇa im Perfect.

सस्वरतुः, सस्वरः; दध्वरतुः, दध्वरः; सस्मरतुः, सस्मरः. Ausnahme zu 1, 1, 5. Im Sg. सस्वार, दध्वार, सस्मार nach 7, 2, 115, da hier die Personalendung णल् ist.

ञच्छत्युताम् ॥ ११ ॥

ञछ्, ञ und Wurzeln auf ञ erhalten im Perfect Guṇa.

आनर्छ, आनर्छतुः, आनर्छः; आरतुः, आरः; नि चकरतुः und नि चकरः, नि जगरतुः und नि जगरः. Im Sg. नि चकार und नि जगार nach 7, 2, 115.

शृदृप्रां ह्रस्वो वा ॥ १२ ॥

In श, दृ, पृ und वृ kann im Perfect der Vocal verkürzt werden.

वि शशरतुः oder शशतुः, वि ददरतुः oder ददरतुः, नि पपरतुः oder पपरतुः.

के ऽणः ॥ १३ ॥

Vor dem taddhita-Suffix क wird ein vorangehendes आ, ई und ऊ verkürzt.

अका, कुमारिका, ब्रह्मबन्धुका.

न कपि ॥ १४ ॥

Nicht aber vor dem an Bahuvrīhi antretenden क.

बहुकुमारीक, बहुलक्ष्मीक, बहुवधूक.

आपो ऽन्यतरस्याम् ॥ १५ ॥

Das Femininsuffix आ kann vor diesem Suffix verkürzt werden.

बहुखट्वाक oder *खट्वाक, बहुमालाक oder *मालाक.

ञृहृशो ऽङि गुणः ॥ १६ ॥

In Wurzeln auf ञृ oder ञृ, so wie in हृशृ wird vor dem Aoristcharakter --ञ Guṇa für den Wurzelvocal substituiert.

शकलाङ्गुष्ठको ऽकरत्, अहं तेभ्यो ऽकरं नमः, असरत्, आरत्; अदर्शत्, अदर्शताम्, अदर्शनं. Kāçikā faßt अङ् auch als कृत् und erklärt damit जरा. Ausnahme zu 1, 1, 5.

अस्यतेस्थुक् ॥ १७ ॥

अस्, अस्यति erhält vor diesem Aoristcharakter das Augment य्.

आस्यत्, आस्यताम्, आस्यन्.

अयतेरः ॥ १८ ॥

Für den Auslaut von श्वि wird अ vor diesem Suffix substituiert.

अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन्. Für das अ des Stammes und für das des Suffixes wird nach 6, 1, 97 das letztere allein substituiert.

पतः पुम् ॥ १९ ॥

In पत् wird vor diesem Suffix प nach dem Wurzelvocal eingeschoben.

अपतत्, अपतताम्, अपतन्.

वच उम् ॥ २० ॥

In वच् wird उ nach अ eingeschoben.

अवोचत्, अवोचताम्, अवोचन्.

शीङः सार्वधातुके गुणः ॥ २१ ॥

Für den Wurzelvocal in शी wird vor einem sârvadhâtuka Guna substituiert.

शेते, शयाते, शेते. Ausnahme zu 1, 1, 5.

अयङ् यि किङिति ॥ २२ ॥

Vor einem mit य् anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् wird अय् für ई in शी substituiert.

शय्यते mit यक्, शाशय्यते mit यङ्, प्रशय्य und उपशय्य mit ल्यप्, welches als Substitut von तद्वा auch कित् ist.

उपसर्गाङ्गस्व ऊहतेः ॥ २३ ॥

Für das ऊ von ऊह् wird, wenn eine Präposition vorangeht, vor einem solchen Suffix die Kürze substituiert.

समुह्यते, समुह्य, अभ्युह्यते, अभ्युह्य.

एतेर्लिङि ॥ २४ ॥

Die Kürze der Wurzel ह्, एति erhält sich vor dem Augment यास् im Pre-cativ, wenn eine Präposition vorangeht.

उदियात्, समियात्, अन्वियात्; dagegen ईयात्. Ausnahme zum folgenden Sûtra.

अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः ॥ २५ ॥

Vor einem mit य् anlautenden Suffix mit stummem क् oder ङ् wird, wenn es kein कृत् und kein sârvadhâtuka ist, eine Länge für den auslautenden Vocal des Stammes substituiert.

6, 4, 1.

भ्रशायते, सुखायते und दुःखायते mit dem Denominativsuffix क्च nach 3, 1, 12. 18. चीयते und स्तूयते mit यक्; चेचीयते und तोष्टूयते mit यङ्; चीयात् und स्तूयात् Precative (vgl. 3, 4, 116). Dagegen प्रकृत्य, weil das Suffix ein कृत् ist, und चिनुयात्, सुनुयात्, weil die Personalendungen des Potentialis sârvadhâtuka sind.

च्वौ च ॥ २६ ॥

Desgleichen vor dem adverbialen Suffix च् (s. 5, 4, 50).

शुची करोति, शुची भवति, शुची स्यात्; पटू करोति, पटू भवति, पटू स्यात्. Vgl. 7, 4, 32.

रीडृतः ॥ २७ ॥

Für र्च wird in den 7, 4, 25. 26 angegebenen Fällen री substituiert.

मात्रीयति und पित्रीयति mit क्वच् nach 3, 1, 8. चेक्रीयते mit यङ्; मात्रीभूत.

रिङ् शयग्लिङ् ॥ २८ ॥

Für das auslautende ऋ einer Wurzel wird रि substituiert vor dem Präsenscharakter अ, vor dem Passivcharakter -य und vor dem Augment यास् im Precativ.

आ द्रियते und आ ध्रियते (zum य् s. 6, 4, 77); क्रियते, ऋयते; क्रियात्, ऋयात्.

गुणो ऽर्तिसंयोगाद्योः ॥ २९ ॥

In der Wurzel ऋ, so wie in denjenigen Wurzeln auf ऋ, in denen diesem Vocal Doppelconsonanz vorangeht, wird in dem angegebenen Falle Guna für ऋ substituiert.

अर्यते und अर्यात्, स्मर्यते und स्मर्यात्. Ausnahme zu 1, 1, 5.

यङि च ॥ ३० ॥

Auch vor dem Intensivcharakter -य.

अरार्यते; साख्यर्यते, दाख्यर्यते, सामर्यते. अरार्यते entsteht auf folgende Weise: ऋ + य ergibt nach unserm Sûtra अर्य; dieses mit der Reduplication nach 6, 1, 2 अर्यर्य; nach 7, 4, 60 muss das erste य् abfallen, wir erhalten demnach अरर्य und nach 7, 4, 83 schliesslich अरार्य. Ausnahme zu 1, 1, 5.

ई घ्राध्मोः ॥ ३१ ॥

Für den Wurzelvocal von घ्रा und ध्मा wird im Intensivum ई substituiert.

जेघ्रीयते, देध्मीयते. Vgl. 7, 4, 82.

अस्य च्वौ ॥ ३२ ॥

ई wird auch für अ und आ eines Nominalstammes vor dem Adverbialsuffix च् (s. 5, 4, 50) substituiert.

शुक्ली करोति, शुक्ली भवति; खट्वी करोति, खट्वी भवति.

क्यचि च ॥ ३३ ॥

Desgleichen vor dem Denominativsuffix $-\text{ये}$.

पुत्रीयति, घटीयति; खट्वीयति, मालीयति.

अशनायोदन्यधनाया बुभुक्षापिपासागर्धेषु ॥ ३४ ॥

Die Denominativa अशनाय „hungrig sein“, उदन्य „durstig sein“ und धनाय „habsüchtig sein“ sind unregelmässig gebildet.

अशनायति, उदन्यति, धनायति. In anderen Bedeutungen अशनीयति, उदकीयति, धनीयति.

न छन्दस्यपुत्रस्य ॥ ३५ ॥

Im Veda haben die für das Denominativsuffix $-\text{ये}$ gegebenen Regeln nur bei पुत्र Geltung.

मित्रयु, संवेदयु, सुमयु; dagegen पुत्रीयन्तः सुदानवः RV. 7, 96, 4.

दुस्सुर्द्विणस्युर्वृषण्यति रिषण्यति ॥ ३६ ॥

दुस्सु, द्विणस्यु, वृषण्यति und रिषण्यति sind unregelmässige Bildungen im Veda.

अश्वाघस्यात् ॥ ३७ ॥

Für den Auslaut von अश्व und अघ wird im Veda vor dem genannten Suffix आ substituiert.

अश्वायन्तो मघवन् RV. 7, 32, 23. मा त्वा वृका अघायवो विदन्.

देवसुमनोर्यजुषि काठके ॥ ३८ ॥

Desgleichen für den Auslaut von देव und सुम im Jaḡus Kâṭhaka.

देवायन्तो यजमानाय, सुमन्यन्तो हवामहे.

कव्यध्वरपृतनस्यर्चि लोपः ॥ ३९ ॥

Im R̥gveda fällt der Auslaut von कवि, अध्वर und पृतना vor dem genannten Suffix ab.

कव्यन्तः सुमनसः (nicht im RV.), अध्वर्यन्तः (nicht in diesem Casus im RV.), पृतन्यन्त-
स्तिष्ठन्ति (nicht in dieser Verbindung im RV.).

द्यतिस्यतिमास्थामिति किति ॥ ४० ॥

Für den Auslaut von द्यो, सो, मा und स्या wird इ vor einem mit त् anlautenden Suffix mit stummem क substituiert.

निर्दिंत und निर्दिंतवत्, अवसित und अवसितवत्, मित und मितवत्, स्थित und स्थितवत्
mit क्त und क्तवत्. Fast Alle lesen इ ति statt इत्ति.

6, 4, 1.

शाछोरन्यतरस्याम् ॥ ४१ ॥

Auch für den Auslaut von शा (शो) und छा (छो), aber nicht nothwendig.

निशित oder निशात, निशितवत् oder निशातवत्; अवच्छित oder अवच्छात, अवच्छितवत् oder अवच्छातवत्.

दधातेर्हिः ॥ ४२ ॥

Für धा, दधाति wird in diesem Falle हि substituiert.

हित, हितवत्, हित्वा (mit त्वा).

जहातेश्च क्ति ॥ ४३ ॥

Auch für हा, जहाति wird हि vor ँत्वा substituiert.

हित्वा राज्यं वनं गतः.

विभाषा छन्दसि ॥ ४४ ॥

Im Veda nicht nothwendig.

हित्वा शरीरं यातव्यम्, aber auch हत्वा.

सुधित वसुधित नेमधित धिष्व धिषीय च ॥ ४५ ॥

Diese fünf vedischen Formen sind unregelmässig gebildet.

दो दद्धोः ॥ ४६ ॥

Für दा, wenn es ghu heisst (s. 1, 1, 20), wird in dem 7, 4, 40 genannten Falle दद् substituiert.

दत्त, दत्तवत्; dagegen दात von दा(ए) und अवदात von दे(ए).

अच उपसर्गात्तः ॥ ४७ ॥

Wenn eine vocalisch auslautende Präposition vorangeht, wird in dem gegebenen Falle त् für jenes दा substituiert.

प्रत्त, अवत्त, नीत्त, परीत्त. Zur Länge s. 6, 3, 124.

अपो भि ॥ ४८ ॥

त् wird auch für den Auslaut von अप् vor einer mit भ् anlautenden Casusendung substituiert.

अभिः, अभ्यः.

सः स्यार्धधातुके ॥ ४९ ॥

Auch für den Auslaut ष् einer Wurzel vor einem mit स् anlautenden ârdhadhâtuka.

वत्स्यति, अवत्स्यत्, विवत्सति, जिघत्सति.

तासस्त्योर्लोपः ॥ ५० ॥

Das *स्* von *तास्*, dem Charakter des zweiten Futurums, und das von *अस्*, *अस्ति* fällt vor einem mit *स्* anlautenden Suffix ab.

कर्तासि, कर्तासे (vgl. 2, 4, 85); त्वमसि, व्यति से; vgl. 6, 4, 111.

रि च ॥ ५१ ॥

Auch vor einem mit *र्* anlautenden Suffix.

कर्तारो, कर्तारः, अध्येतारो, अध्येतारः (vgl. 2, 4, 85); व्यति रे Perfect von *अस्*; vgl. 6, 4, 111.

ह एति ॥ ५२ ॥

Vor der Personalendung *स्* wird *ह* für jenes *स्* substituiert.

कर्ताहे, व्यति हे (von *अस्*). Vgl. 6, 4, 111.

यीवर्णयोर्दीधीवेव्योः ॥ ५३ ॥

Vor einem mit *य्*, *इ* oder *ई* anlautenden Suffix fällt der Auslaut von *दीधी* und *वेवी* ab.

आदीध्य und आवेव्य गतः, आ दीध्यते und आ वेव्यते; आदीधित् und आवेवित्; आ दीधीत und आ वेवीत. Das lange *ई* in *यीवर्णयोः* vermag ich nicht zu erklären. *इवर्ण* bezeichnet sowohl *इ* als auch *ई*, und ein Consonant erhält bei Pāṇini sonst nie ein *इ* zur Erleichterung der Aussprache. *यि* kann bei Pāṇini nur Locativ von *य्* sein, aber dieser ist hier nicht am Platze, da *यीवर्णयोः* wegen des Duals nur als Compositum zu fassen ist.

सनि मीमाद्युखभलभशकपतपदामच इस् ॥ ५४ ॥

Für den Wurzelvocal von *मी*, *मा*, *दा* und *धा* (*घु*), *रभ्*, *लभ्*, *शक्*, *पत्* und *पद* wird *इस्* vor dem *स्* des Desiderativsuffixes *ल-स* substituiert.

मिस्सति, प्र मिस्सति; मिस्सते, अप मिस्सते; दिस्सति, धिस्सति; आ रिस्सते, आ लिस्सते, शिस्सति, पिस्सति, प्र पिस्सते. Bei den vocalisch auslautenden Wurzeln wird für das substituierte *स्* nach 7, 4, 49 *त्* substituiert, bei den consonantisch auslautenden fällt dieses *स्* nach 8, 2, 29 aus. Die Reduplication fällt nach 7, 4, 58 ab.

आपृज्जृधामीत् ॥ ५५ ॥

Für den Wurzelvocal von *आपृ*, *जृप्* und *जृध्* wird *ई* vor *ल-स* substituiert.

ईप्सति, ज्रीप्सति, ईर्षति. Vgl. 7, 4, 58.

दम्भ इच्च ॥ ५६ ॥

Für den von *दम्भ* auch *इ*.

धीप्सति oder धिप्सति. Vgl. 7, 4, 58.

मुचो ऽकर्मकस्य गुणो वा ॥ ५७ ॥

Wenn *मुच्* intransitive Bedeutung hat, kann im Desiderativ *गुण* für den Vocal substituiert werden.

मोक्षते oder मुमुक्षते वत्सः स्वयमेव. Vgl. 7, 4, 58.

6, 4, 1.

अत्र लोपो ऽभ्यासस्य ॥ ५८ ॥

In den 7, 4, 54 fgg. angegebenen Fällen schwindet die Reduplicationssilbe.

ह्रस्वः ॥ ५९ ॥

Sonst wird in der Reduplication die Kürze substituiert.

हुङांके und हुङांकिषते, तुत्रांके und तुत्रांकिषते.

हलादिः शेषः ॥ ६० ॥

Von den wiederholten Consonanten erhält sich nur der erste.

पपाच, मम्मो, आट. Vgl. 6, 1, 1 fgg.

शर्पूर्वाः खयः ॥ ६१ ॥

Wenn tonlose aspirirte und nicht-aspirirte Consonanten auf einen Sibilanten folgen, erhalten sich jene, während diese abfallen.

चुरचोतिषति, तिष्ठासति, पिस्पन्दिषते.

कुहोश्चुः ॥ ६२ ॥

Für einen Guttural und ह् wird ein Palatal substituiert.

चकार, चखान, जगाम, जघान, जहार.

न कवतेर्यङि ॥ ६३ ॥

Nicht aber im Intensiv von कु, कवते.

कोकूयत उद्ः, कोकूयते खरः. Von einem andern कु wird चोकूयते gebildet.

कृषेच्छन्दसि ॥ ६४ ॥

Auch nicht im Intensiv von कृष् im Veda.

करीकृष्यते यज्ञकृष्यः.

**दार्धर्ति दर्धर्ति दर्धर्षि बोभूतु तेतिक्ते ऽलर्था पणीफणत्सं सनि-
ष्यदत्करिक्त्कनिक्रदद्भरिभ्रह्विध्वतो दविद्युतत्तरिचतः सरीसृपतं वरी-
वृजन्मर्मृज्या गनीगन्तीति च ॥ ६५ ॥**

Im Veda findet man folgende unregelmässig reduplicirte Formen: दार्धर्ति, दर्धर्ति, दर्धर्षि, बोभूतु, तेतिक्ते, अलर्षि, आ पणीफणत्, सं सनिष्यदत्, करिक्त्, कनिक्रदत्, भरिभ्रत्, दविध्वतः, दविद्युतत्, तरिचतः, सरीसृपतम्, वरीवृजत्, मर्मृज्य und आ गनीगन्ति.

मर्मृज्य ist offenbar ein Fehler für मर्मृज्म.

उरत् ॥ ६६ ॥

Für ऊ und ऊ wird in der Reduplication अर् (s. 1, 1, 51) substituiert.

वयते, वयधे, नर्नर्त्ति, नरिनर्त्ति, नरीनर्त्ति. र् fällt ab nach 7, 4, 60. Zu den Intensivformen s. 7, 4, 90 fgg.

द्युतिस्वाथोः संप्रसारणम् ॥ ६७ ॥

Der Halbvocal in द्युत् und im Causativ von स्वप् wird in der Reduplication vocalisirt.

व्यद्विद्यतत्, वि दिद्योतिषते, वि दिद्यतिषते, वि देद्यत्यते; सुष्यापयिषति.

व्यथो लिटि ॥ ६८ ॥

Der Halbvocal in व्यथ् wird im Perfect vocalisirt.

विष्यथे, विष्यथाते, विष्यथिरे.

दीर्घ इणः किति ॥ ६९ ॥

In der Wurzel इ, एति wird eine Länge in der Reduplication substituiert vor einer Personalendung des Perfects, die क् zum stummen Laut hat.

ईयत्, ईयुः; dagegen इयाय, इययिष. Vgl. 1, 1, 59.

अत आदेः ॥ ७० ॥

Für anlautendes अ einer Reduplication wird im Perfect eine Länge substituiert.

आट, आटतुः, आटुः.

तस्मान्नुड्विहलः ॥ ७१ ॥

Geht die Wurzel auf Doppelconsonanz aus, so tritt nach diesem आ an den Anlaut der Wurzel das Augment न्.

आनङ्ग, आनङ्गतुः, आनङ्गुः; आनञ्ज, आनञ्जतुः, आनञ्जुः.

अध्नोतेश्च ७२ ॥

Auch bei अश्, अश्नोति.

अ्यानश्चे, अ्यानश्चाते, अ्यानश्चिरे.

भवतेरः ॥ ७३ ॥

Bei भू wird im Perfect अ in der Reduplication substituiert.

बभूव, बभूवतुः, बभूवुः; dagegen बुभूषति, बभूषते.

समूवेति निगमे ॥ ७४ ॥

Im Veda auch in समूव.

समूव (= सुषुवे) ह्यविरं विपश्चिताम्. In der Calc. Ausgabe des Pāṇini dasselbe Beispiel, aber mit vorangegehendem यटिः. Vgl. RV. 4, 18, 10.

निजां चयाणां गुणः श्रौ ॥ ७५ ॥

Bei निज्, विज् und विष् wird in den reduplicirten Präsensformen Guṇa für den Vocal in der Reduplication substituiert.

नेनेक्ति, वेवेक्ति, वेवेष्टि.

6, 4, 1.

भृजामित् ॥ ७६ ॥

Bei भ, मा (माङ्) und हा (ओहाङ्) in demselben Falle इ.

विभर्ति, मिमोते, जिहीते.

अतिपिपर्योश्च ॥ ७७ ॥

Desgleichen bei ऋ und ए.

इयति (vgl. 6, 4, 78), पिपति.

बहुलं छन्दसि ॥ ७८ ॥

Im Veda findet in den reduplicirten Praesensformen ein Schwanken statt.

विविष्टि, विवक्ति, सिपक्ति, जिघर्ति; aber auch ददाति, जजनम्, दधनत्.

सन्यतः ॥ ७९ ॥

Im Desiderativ wird in der Reduplication इ für अ substituiert.

पिपक्षति, यियक्षति, तिष्ठामति, पिषामति.

ओः पुयण्यपरे ॥ ८० ॥

Desgleichen für उ und ऊ vor einem Labial, einem Halbvocal und ञ, wenn auf diese Consonanten ein अ oder आ folgt.

पिपयिषते, पिषाययिषति, विभावयिषति; यिययिषति, यियाययिषति, रिराययिषति, लिलाययिषति; जिजाययिषति.

स्रवतिशृणोतिद्रवतिप्रवतिप्रवतिच्यवतीनां वा ॥ ८१ ॥

Bei सु, शु, दु, पु, ज्ञु und ल्यु kann diese Substitution stattfinden.

सिस्रावयिषति oder सुसावयिषति, शिश्रावयिषति oder शुश्रावयिषति, दिद्रावयिषति oder दुद्रावयिषति, पिस्रावयिषति oder पुस्रावयिषति, पिप्लावयिषति oder पुप्लावयिषति, चिच्चावयिषति oder चुच्चावयिषति. Dagegen सुसृषति und शुसृषति, weil ein ऊ auf र folgt.

गुणो यङ्लुकोः ॥ ८२ ॥

Für इ und उ und deren Längen wird vor dem Intensivcharakter -य, auch wenn dieser abfällt, Guṇa in der Reduplication substituiert.

वेचोयते, लोलूयते; जोहवीति, चोक्रुशीति.

दीर्घो ऽकितः ॥ ८३ ॥

Für अ wird in diesem Falle eine Länge substituiert, wenn die Reduplication kein Augment erhält.

पापच्यते, यायज्यते; पापचीति, यायजीति; dagegen ययम्यते und ररम्यते, ययमीति und ररमीति. Vgl. die folgenden Sūtra.

नीग्वञ्चुसंसुध्वंसुभंशुकसपतपदस्कन्दाम् ॥ ८४ ॥

Bei वञ्च्, संस्, ध्वंस्, भंश्, कस्, पत्, पद् und स्कन्द erhält die Reduplication im Intensivum das Augment नी.

6, 4. 1.

वनीवच्यते und वनीवञ्चीति, सनीस्यते und सनीसंसीति, दनीध्वस्यते und दनीध्वंसीति, वनीभ्रश्यते und वनीभ्रंशीति, चनीकस्यते und चनीकसीति, पनीपत्यते und पनीपतीति, पनीपद्यते und पनीपदीति, चनीस्क्यते und चनीस्कन्दीति. Alle भंसु statt भंशु.

नुगतो ऽनुनासिकान्तस्य ॥ ८५ ॥

Ein अ in der Reduplication erhält im Intensiv das Augment न्, wenn die Wurzel auf einen Nasal auslautet.

तन्तन्यते und तन्तनीति, जङ्गम्यते und जङ्गमीति, यंयम्यते und यंयमीति, रंरम्यते und रंरमीति.

जपजभदहदशभञ्जपशां च ॥ ८६ ॥

Auch die Reduplication von जप्, जभ्, दह्, दश्, भञ्ज् und पश्.

जज्जप्यते und जज्जपीति, जज्जभ्यते und जज्जभीति, दन्दह्यते und दन्दहीति, दन्दश्यते und दन्दशीति, दम्भज्यते und दम्भजीति, पम्यश्यते und पम्यशीति.

चरफलोश्च ॥ ८७ ॥

Auch von चर् und फल्.

Vgl. das folgende Sūtra.

उत्तरस्यातः ॥ ८८ ॥

Für das nachfolgende अ (d. i. für das der Wurzel) wird in diesem Falle उ substituiert.

चञ्चूर्यते und चञ्चुरीति, पम्फुल्यते und पम्फुलीति. Zur Länge s. 8, 2, 77.

ति च ॥ ८९ ॥

Auch vor einem mit त् anlautenden Suffix wird उ für den Vocal von चर् und फल् substituiert.

चूर्ति, प्रफुल्लि, प्रफुल्ल. Vgl. 8, 2, 55.

रीगृदुपधस्य च ॥ ९० ॥

Die Reduplication einer Wurzel, die an vorletzter Stelle ein ऋ hat, erhält das Augment री.

वरीवृत्यते und वरीवृतीति, वरीवृध्यते und वरीवृधीति, नरीनृत्यते und नरीनृतीति. Man bildet aber auch वरीवृश्च्यते und वरीवृश्चीति, obgleich das ऋ nicht an vorletzter Stelle steht.

रुयिकौ च लुकि ॥ ९१ ॥

In dem Intensiv mit Abfall von य aber auch die Augmente र् und रि.

वर्वर्त्ति und वरिवर्त्ति, नर्वर्त्ति und नरिवर्त्ति.

ञ्चतश्च ॥ ९२ ॥

Auch die Reduplication einer auf ञ् auslautenden Wurzel erhält die erwähnten Augmente in dem Intensiv ohne य.

चरीकर्त्ति, चर्कर्त्ति und चरिकर्त्ति; जरीहर्त्ति, जर्हर्त्ति und जरिहर्त्ति.

6, 4, 1.

सन्वल्लघुनि चङ्परे ऽनग्लोपे ॥ ९३ ॥

Im reduplicirten Aorist des Causativs richtet sich die Reduplication nach der des Desiderativs, wenn der Wurzelvocal leicht ist, und die Wurzel nicht ihren Endvocal vor dem Causativsuffix einbüßt.

Beispiele beim folgenden Sūtra.

दीर्घो लघोः ॥ ९४ ॥

Ein prosodisch kurzer Vocal in der Reduplicationssilbe wird indessen verlängert.

अचीकरत्, अपीपचत् (vgl. 7, 4, 79); अपीपवत्, अलीलवत्, अजीजवत् (vgl. 7, 4, 80); असिन्वत् oder असुन्वत्, अशियवत् oder अशुश्वत्, अदिदवत् oder अदुदवत्, अपिप्रवत् oder अपुप्रवत्, अपिप्लवत् oder अपुप्लवत्, अचिच्यवत् oder अचुच्यवत् (vgl. 7, 4, 81). Dagegen bildet man vom zweisilbigen कथ, dessen Auslaut vor णि abfällt, अचकथत्.

अत् स्मृदृत्वरप्रथमदत्तृस्पशाम् ॥ ९५ ॥

Für den Vocal in der Reduplication von स्म u. s. w. wird indessen im reduplicirten Aorist des Causativs अ substituirt.

असस्मरत्, अददरत्, अतत्वरत्, अपप्रथत्, अममदत्, अतस्तरत् und अपस्पशत्. Einige lesen fehlerhaft दृ statt दृ.

विभाषा वेष्टिचेष्ट्योः ॥ ९६ ॥

Bei वेष्ट und चेष्ट kann dieses geschehen.

अविवेष्टत् oder अववेष्टत्, अचिचेष्टत् oder अचवेष्टत्.

† 6, 4, 1. ई च गणः ॥ ९७ ॥

Bei गण kann auch ई für den Vocal der Reduplication in dem genannten Aorist substituirt werden.

अजगणात् oder अजीगणात्.

॥ इति सप्तमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

8, 1, 1. सर्वस्य द्वे ॥ १ ॥

Von hier an bis 8, 1, 15 incl. ist stets zu ergänzen: „das ganze Wort wird wiederholt“.

तस्य परमाश्रेडितम् ॥ २ ॥

Das nachfolgende Wort heist āmreḍita (wiederholt).

अनुदात्तं च ॥ ३ ॥

Und dieses ist unbetont.

नित्यवीप्सयोः ॥ ४ ॥

Es wird ein Wort wiederholt, wenn man ein „Immer“ oder ein „Jedes“ ausdrücken will.

पचति पचति „er kocht beständig“, भुत्वा भुत्वा oder भोजं भोजं व्रजति „jedesmal, wenn er gegessen hat, geht er“, लुनीहि लुनीहीत्येवायं लुनाति (vgl. 3, 4, 2); ग्रामो ग्रामो रमणीयः „jedes Dorf ist reizend“, पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति.

परैर्वर्जने ॥ ५ ॥

परि wird in der Bedeutung „mit Ausnahme von“ wiederholt.

परि परि त्रिगतैभ्यो दृष्टो देवः „rundherum um Trigarta (aber nicht in Tr. selbst) hat es geregnet“. Vgl. 1, 4, 88. 2, 3, 10.

प्रसमुपोदः पादपूरणे ॥ ६ ॥

प्र, सम्, उप und उद् werden wiederholt, wenn ein Stollen vollzählig gemacht werden soll.

प्र प्राद्यमन्तिर्भरतस्य शृण्वे RV. 7, 8, 4. सं समिद्रुवसे वृषन् 10, 191, 1. उपोष मे परा मश 1, 126, 7. किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ 4, 21, 9.

उपर्यध्यधसः सामीप्ये ॥ ७ ॥

उपरि, अधि und अधस् um die unmittelbare Nähe anzudeuten.

उपर्यपरि दुःखम् oder ग्रामम्, अध्यधि ग्रामम्, अधो ऽधो नगरम्.

वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूयासंमतिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु ॥ ८ ॥

Ein Vocativ am Anfange eines Satzes wird wiederholt, wenn Neid, Lob, Aerger, Tadel oder eine Drohung ausgesprochen wird.

अभिर्भूयका ३ अभिरूपकं रिक्तं त अभिरूप्यम्, अभिरूपका ३ अभिरूपकं शोभनः खल्वसि, अविनीतका ३ अविनीतक इदानीं ज्ञास्यसि ज्ञास्व, शोक्तीका ३ शाक्तीक रिक्ता ते शक्तिः, चौर चौरौ ३ घातयिष्यामि त्वा. Zum pluta-Vocal und seine Betonung s. 8, 2, 103, 95.

एकं बहुव्रीहिवत् ॥ ९ ॥

Wenn एक wiederholt wird, verbinden sich beide Theile zu einem Bahuvrīhi.

एकैकमक्षरं पठति, एकैकयाहुत्या जुहोति. Der Accent nach 6, 2, 1.

आवाधे च ॥ १० ॥

Eine Wiederholung und eine gleiche Verbindung findet auch dann statt, wenn ein Schmerz über Etwas ausgedrückt wird.

गतं गत „zu meinem Leidwesen fortgegangen“, नष्टं नष्ट, पतितं पतित. Der Accent nach 6, 2, 1.

कर्मधारयवदुत्तरेषु ॥ ११ ॥

Im Folgenden bilden die beiden Theile einen Karmadhāraja.

Als Karmadhāraja ist das Wort nach 6, 1, 223 ein Oxytonon.

8, 1, 1.

प्रकारे गुणवचनस्य ॥ १२ ॥

Ein Eigenschaftswort wird wiederholt, wenn ausgedrückt werden soll, dass die genannte Eigenschaft einem Dinge nur in einem gewissen Grade eigen sei.

पटुपटु „ziemlich scharf u. s. w.“, मदुमदु, पण्डितपण्डितै.

अकृच्छे प्रियमुखयोरन्यतरस्याम् ॥ १३ ॥

प्रिय und मुख können wiederholt werden, wenn damit „gern“ ausgedrückt wird.

प्रियेण oder प्रियप्रियेण ददाति, eben so मुखेन oder मुखमुखेन.

यथास्वे यथायथम् ॥ १४ ॥

यथायथम् „wie es sich gebührt, je auf seine Weise“ ist unregelmässig gebildet.

ज्ञाताः सर्वे पदार्था यथायथम्, सर्वेषां तु यथायथम्.

† 8, 1, 1.

द्वंद्वं रहस्यमर्यादावचनभुक्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगाभिव्यक्तिषु ॥ १५ ॥

द्वंद्वं ist unregelmässig gebildet in der Bedeutung „Geheimniss“ und wenn es sich um eine Grenzbestimmung, eine Absonderung, eine Anwendung von Opfergefässen und eine Manifestation handelt.

द्वंद्वे मन्त्रयन्ते, आचतुरं होमे पशवो द्वंद्वे मियुनायन्ते (vgl. Maitr. S. 1, 7, 3. Qāṅkh. Br.

3, 9), द्वंद्वे व्युत्क्रान्ताः (= द्विवर्गसंबन्धेन पृथगवस्थिताः), द्वंद्वे यज्ञपात्राणि प्र युनक्ति (vgl. 1,

3, 64) धीरः, द्वंद्वे संकर्षणवासुदेवौ.

8, 1, 16. पदस्य ॥ १६ ॥

Bis 8, 3, 54 incl. ist stets पदस्य „eines Wortes“ oder „an die Stelle eines Wortes“ zu ergänzen.

8, 1, 17. पदात् ॥ १७ ॥

Bis 8, 1, 68 incl. ist stets पदात् „nach einem Worte“ zu ergänzen.

8, 1, 18. अनुदात्तं सर्वमपादादौ ॥ १८ ॥

Bis 8, 1, 74 incl. ist stets zu ergänzen „ist alles unbetont, wenn es nicht am Anfange eines Stollens steht“.

आमन्त्रितस्य च ॥ १९ ॥

Alle Silben eines Vocativs sind unbetont, wenn ein Wort vorangeht.

पचसि देवदत्त.

युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वानावौ ॥ २० ॥

Für den Genetiv, Dativ und Accusativ Du. von युष्मद् wird वाम्, für dieselben Casus von अस्मद् aber तौ substituiert, wenn ein Wort vorangeht.

8, 1, 16. 17. 18.

ग्रामो वां स्वम्, जनपदो नौ स्वम्; ग्रामो वां दीयते, जनपदो नौ दीयते; ग्रामो वां पश्यति,
जनपदो नौ पश्यति.

बहुवचनस्य वसूनसौ ॥ २१ ॥

Für dieselben Casus im Pl. werden in demselben Falle वस् und नस् substituirt.

ग्रामो वः स्वम्, जनपदो नः स्वम्; ग्रामो वो दीयते, जनपदो नो दीयते; ग्रामो वः पश्यति,
जनपदो नः पश्यति.

तेमयावेकवचनस्य ॥ २२ ॥

Für den Genetiv und Dativ Sg. werden in demselben Falle ते und मे substituirt.

ग्रामस्ते स्वम्, ग्रामो मे स्वम्; ग्रामस्ते दीयते, ग्रामो मे दीयते.

त्वामौ द्वितीयायाः ॥ २३ ॥

Für den Accusativ Sg. werden in demselben Falle त्वा und मा substituirt.

ग्रामस्त्वा पश्यति, ग्रामो मा पश्यति.

न चवाहहैवयुक्ते ॥ २४ ॥

In Verbindung mit च, वा, ह, अह und एव finden die genannten Substitutionen nicht statt.

ग्रामस्तव च स्वम्, ग्रामो मम च स्वम्, युवयोश्च स्वम्, श्रावयोश्च स्वम्, युष्माकं च स्वम्, अस्माकं च स्वम् u. s. w. Eben so ग्रामस्तव वा स्वम्, ग्रामस्तव ह स्वम्, ग्रामस्तवाह स्वम्, ग्रामस्तवैव स्वम् u. s. w.

पश्याथैश्चानालोचने ॥ २५ ॥

Auch nicht in Verbindung mit Verben des Sehens, wenn nicht ein sinnliches Sehen gemeint ist.

ग्रामस्तव स्वं समीक्ष्यागतः, ग्रामस्तभ्यं दीयमानं समीक्ष्यागतः, ग्रामस्त्वां समीक्ष्यागतः u. s. w.
Dagegen ग्रामस्त्वा पश्यति.

सपूर्वायाः प्रथमाया विभाषा ॥ २६ ॥

Wenn das Pronomen auf einen Nominativ folgt, dem noch ein Wort vorangeht, dann können die genannten Substitutionen stattfinden.

ग्रामे कम्वलस्तव oder ते स्वम्, ग्रामे कम्वलस्तुभ्यं oder ते दीयते, ग्रामे छात्रास्त्वां oder त्वा पश्यन्ति u. s. w. Dagegen sagt man stets कम्वलस्ते स्वम् und कम्वलो ग्रामे ते स्वम्.

तिङो गोत्रादीनि कुत्सनाभीक्ष्णयोः ॥ २७ ॥

गोत्र u. s. w. sind nach einem Verbum finitum unbetont, wenn ein Tadel oder eine Wiederholung ausgedrückt wird.

पचति गोत्रम्, पचति पचति गोत्रम्; जल्पति द्वयम्, जल्पति जल्पति द्वयम् u. s. w.

8, 1, 16. 17. 18.

तिङ्तिङः ॥ २८ ॥

Ein Verbum finitum ist unbetont, wenn ein Wort vorangeht, das nicht Verbum finitum ist.

देवदत्तः पृच्छति, dagegen भवति पंचति.

न लुट् ॥ २९ ॥

Nicht aber das periphrastische Futurum.

श्वः कर्त॑, कर्त॑रा॑, कर्त॑रः.

निपातैर्यद्यदिहन्तकुविन्नेच्चेच्चण्कच्चिद्यच्चयुक्तम् ॥ ३० ॥

In Verbindung mit den Partikeln यद्, यदि, हन्त, कुवित्, नेत्, चेत्, च „wenn“, कच्चित् und यत्र bewahrt das Verbum finitum seinen Accent.

यत्पंचति, यदि पंचति, हन्त पंचति, कुवित्पंचति, नेज्जिह्मायन्त्यो (यन्तो Kāç.; vgl. 3, 4, 8) नरकं पंताम (Nir. 1, 11), स चेच्छुभं, अयं च मरिष्येति (= अयं चेन्म-), कच्चिच्छुभं, यत्र भुङ्क्ते.

नह प्रत्यारम्भे ॥ ३१ ॥

Auch in Verbindung mit dem verbotenden नह.

नह भोक्ष्यसे.

सत्यं प्रश्ने ॥ ३२ ॥

Auch in Verbindung mit dem fragenden सत्यम्.

सत्यं भोक्ष्यसे.

अङ्गाप्रातिलोम्ये ॥ ३३ ॥

Auch in Verbindung mit dem freundlich auffordernden अङ्ग.

अङ्ग पंच, dagegen अङ्ग कृज्जो३ वृषल । इदानीं ज्ञास्यसि ज्ञानम्. Zum pluta-Vocal und zu seinem Acut s. 8, 2, 96.

हि च ॥ ३४ ॥

Auch in Verbindung mit einem eben solchen हि.

स हि पंच, dagegen स हि कृज्जो३ वृषल । इदानीं ज्ञास्यसि ज्ञानम्.

छन्दस्यनेकमपि साकाङ्क्षम् ॥ ३५ ॥

Im Veda bewahrt in Verbindung mit हि auch ein zweites in Correlation stehendes Verbum finitum seinen Accent (aber nicht immer).

अवृतं हि मत्तो वंदति । पाप्मा एनं वि पुनोति ॥ अग्निहिं पृथमुदजयत् । तमिन्द्रो जूदजयत् ॥ अजा ह्यग्नेरैजनिष्ट गर्भात् (गर्भम् Kāç.) । सा वा अपृथयज्जनितारमये TS. 4, 2, 10, 4. पाप्मा एनं im ersten Beispiel kann, wie schon der Hiatus zeigt, nicht richtig sein. Das Mahābh. liest eben so, die v. l. daselbst hat पाप्मा एनं पुनाति und पा० एतं वि पुनाति. Mit grosser Wahrscheinlichkeit kann पाप्मनैनं vermuthet werden; vgl. पाप्मनैनं वि पुनन्ति Maitr. S. 1, 11, 6.

8, 1, 16. 17. 18.

यावद्यथाभ्याम् ॥ ३६ ॥

Auch in Verbindung mit यावत् und यथा bewahrt ein Verbum finitum seinen Accent.

यावद्वृत्तं, यथा भुङ्क्ते, देवदत्तः पंचति यावत्, देवदत्तः पंचति यथा.

पूजायां नानन्तरम् ॥ ३७ ॥

Nicht aber, wenn diese Partikeln ein Lob ausdrücken und unmittelbar vorangehen.

यावत्पुच्छति शोभनम् und यथा पुच्छति शोभनम्, dagegen यावद्वेददत्तः पंचति शोभनम् und यथा देवदत्तः पंचति शोभनम्.

उपसर्गव्यवेतं च ॥ ३८ ॥

Auch nicht, wenn diese Partikeln nur durch eine Präposition vom Verbum getrennt sind.

यावत्प्र पुच्छति शोभनम् und यथा प्र पुच्छति शोभनम्, dagegen यावद्वेददत्तः प्र पंचति शोभनम् und यथा विष्णुमित्रः प्र करोति चारु Kāçikā व्यपेतं.

तुपश्यपश्यतः पूजायाम् ॥ ३९ ॥

Das Verbum bewahrt seinen Accent in Verbindung mit तु, पश्य, पश्यत und अह, wenn ein Lob ausgedrückt wird.

माणवकस्तु भुङ्क्ते शोभनम्, पश्य oder पश्यत माणवको भुङ्क्ते शोभनम्, अह माणवको भुङ्क्ते शोभनम्; dagegen पश्य मगो धावति.

अहो च ॥ ४० ॥

Auch in Verbindung mit अहो in demselben Falle.

अहो देवदत्तः पंचति शोभनम्.

शेषे विभाषा ॥ ४१ ॥

In einem andern Falle nicht nothwendig.

कटमहो करिष्येति oder करिष्यसि. Dieses soll ein असूयावचनम् sein.

पुरा च परीप्सायाम् ॥ ४२ ॥

In Verbindung mit पुरा bewahrt das Verbum seinen Accent, wenn es sich um etwas Eiliges handelt (d. i. wenn पुरा „bevor“ bedeutet).

अधीष्व माणवक पुरा वि द्यातते विद्युत्, aber नलेन स्म पुराधीयते (vgl. zu 3, 2, 118. 122).

Zum Präsens s. 3, 3, 4.

न न्वित्यनुज्ञैषणायाम् ॥ ४३ ॥

Auch in Verbindung mit न नु, wenn mit dieser Partikel um Erlaubniss gebeten wird.

न नु गच्छामि भो: „darf ich gehen?“ Dagegen न नु करोमि भो: als Antwort auf die

Frage अकार्षीः कटं देवदत्त.

8, 1, 16. 17. 18.

किं क्रियाप्रश्ने ऽनुपसर्गमप्रतिषिद्धम् ॥ ४४ ॥

Auch in Verbindung mit किम्, wenn mit diesem nach einer Handlung gefragt wird, und wenn dem Verbum keine Präposition und keine Negation vorangeht.

किं देवदत्तः पचति आहो स्विच्छुभङ्गे; nach Einigen soll auch das zweite Verbum seinen Accent behalten; also भुङ्क्ते. Dagegen heisst es: किं देवदत्त ओदनं पचति आहो स्विच्छाकम्, किं देवदत्तः प्र पचति आहो स्विच्छ करोति und किं देवदत्तो न पठति आहो स्विच्छ करोति.

लोपे विभाषा ॥ ४५ ॥

Wird in einer solchen Frage किम् nicht hinzugefügt, so braucht das Verbum seinen Accent nicht zu behalten.

देवदत्तः पचति (oder पठति) आहो स्विच्छपठति (das wohl auch betont sein kann).

एहि मन्ये प्रहासे लृट् ॥ ४६ ॥

In Verbindung mit dem spöttischen एहि मन्ये bewahrt das darauf folgende erste Futurum seinen Accent.

एहि मन्य ओदनं भोक्ष्यसे । न हि भोक्ष्यसे । भुक्तः सो ऽतिथिभिः ॥ एहि मन्ये रथेन यास्यसि न हि यास्यसि । यातस्तेन पिता ॥ Vgl. 1, 4, 106.

जातपूर्वम् ॥ ४७ ॥

Nach जातु bewahrt ein Verbum seinen Accent, wenn dem जातु kein anderes Wort vorangeht.

जातु भोक्ष्यसे, जातु करिष्यामि; dagegen कटं जातु करिष्यति.

किंवृत्तं च चिदुत्तरम् ॥ ४८ ॥

Auch nach einer Form von किम्, wenn चित् auf diese folgt, unter denselben Bedingungen.

कश्चिच्छुभङ्गे, केन चित्करोति, कस्मै चिच्छेदाति, कतरश्चित्करोति, कतमश्चिच्छुभङ्गे; dagegen देवदत्तः किं चित्पठति.

आहो उताहो चानन्तरम् ॥ ४९ ॥

Auch nach einem unmittelbar vorangehenden आहो und उताहो, wenn diese auf kein anderes Wort folgen.

आहो und उताहो भुङ्क्ते, dagegen देवदत्त आहो und उताहो भुङ्क्ते.

शेषे विभाषा ॥ ५० ॥

Wenn die genannten Partikeln nicht unmittelbar vorangehen, kann das Verbum seinen Accent bewahren.

आहो und उताहो देवदत्तः पचति oder पठति.

8, 1, 16. 17. 18.

गत्यर्थलोटा लृएन चेत्कारकं सर्वान्यत् ॥ ५१ ॥

Ein erstes Futurum bewahrt in Verbindung mit dem Imperativ eines Verbums in der Bedeutung „gehen, kommen, fahren u. s. w.“ seinen Accent, aber nur in dem Falle, wenn die Subjecte und Objecte der beiden Verba nicht ganz unter einander verschieden sind.

आ गच्छ देवदत्त गामं दृष्ट्वैत्येनम् (gleiche Subjecte und gleiche Objecte), आ गच्छ देवदत्त गाममोदनं भोक्ष्यैसे (nur die Objecte verschieden), उह्यन्तां देवदत्तेन शालयो यज्ञदत्तेन भोक्ष्यैन्ते (nur die Subjecte verschieden), आ गच्छ देवदत्त गामं त्वं चाहं च दृष्ट्वाव यनम् (die Objecte gleich, die Subjecte nur zum Theil verschieden). Dagegen: आ गच्छ देवदत्त गामं पिता त ओदनं भोक्ष्यते und उह्यन्तां देवदत्तेन शालयः सक्तवस्तेन प्रास्यन्ते, weil hier Subjecte und Objecte unter einander ganz verschieden sind.

लोट् च ॥ ५२ ॥

Auch ein nachfolgender Imperativ bewahrt in diesem Falle seinen Accent.

आ गच्छ देवदत्त गामं रैश्य, आ गम्यतां देवदत्तेन गामो दृश्येतां यज्ञदत्तेन.

विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम् ॥ ५३ ॥

Geht ihm aber eine Präposition voran, so kann er unbetont sein, jedoch nicht die letzte (unsere erste) Person.

आ गच्छ देवदत्त गामं प्र विश्वे oder प्रै विश्व, aber आ गच्छानि देवदत्त गामं प्र विश्वानि.

हन्त च ॥ ५४ ॥

Auch in Verbindung mit हन्त kann ein Imperativ, wenn eine Präposition vorangeht, unbetont sein, jedoch nicht die letzte (erste) Person.

हन्त प्रै विश्व oder प्र विश्वे, aber हन्त कुर्वे und हन्त प्र भुनेज्जावहे nach 8, 1, 30.

आम एकान्तरमामन्वितमनन्तिके ॥ ५५ ॥

Ein durch nicht mehr als ein Wort von आम getrennter Vocativ bewahrt seinen Accent, wenn der Anruf nicht aus der Nähe erfolgt.

आं पचसि दैवदत्ताः; vgl. 8, 2, 84.

यद्वितुपरं छन्दसि ॥ ५६ ॥

Im Veda bewahrt ein Verbum seinen Accent vor nachfolgendem यद्, हि und तु.

गवां गोत्रमुदंसजो यदङ्गिरः, इन्द्रवो वामुर्गेन्ति हि RV. 1, 2, 4. आ ख्यास्यामि तु ते.

चनचिदिवगोत्रादितद्धितामेडितेष्वगतेः ॥ ५७ ॥

Ein Verbum bewahrt seinen Accent, wenn nicht eine Gati genannte Partikel (s. 1, 4, 60 fgg.) vorangeht, vor चन, चित्, इव, गोत्र u. s. w., vor einem taddhita-Suffix und vor derselben wiederholten Form.

8, 1, 16. 17. 18.

देवदत्तः पँचति चन, दे० पँचति चित्, दे० पृच्छतीव; दे० पँचति गोत्रम्, — वृषम् u. s. w.; दे० पँचतिकल्पम्, दे० पँचतिरूपम्; दे० पँचति पचति. Dagegen दे० प्र पृच्छति चन u. s. w.

चादिषु च ॥ ५८ ॥

Auch vor च u. s. w. (s. 8, 1, 24) in demselben Falle.

देवदत्तः पँचति च खादति च; eben so mit वा, ह, अह und एव. Dagegen heisst es देवदत्तः प्र पृच्छति च प्र खादति च u. s. w. Vgl. das folgende Sūtra.

चवायोगे प्रथमा ॥ ५९ ॥

In Verbindung mit च und वा bewahrt (nur) das erste Verbum seinen Accent.

गर्दभांश्च कालैर्यति वीक्षां च वादयति, eben so mit वा. प्रथमा sc. विभक्तिः.

हेति क्षियायाम् ॥ ६० ॥

In Verbindung mit ह bewahrt das erste Verbum seinen Accent, wenn ein Verstoss gegen die Sitte gerügt wird.

स्वयं ह रथेन यौतंतीऽ उपाध्यायं पदातिं गृह्णति; vgl. 8, 2, 104.

अहेति विनियोगे च ॥ ६१ ॥

In Verbindung mit अह in demselben Falle und wenn es sich um verschiedene Aufträge handelt.

स्वयमह रथेन यौतंतीऽ (vgl. 8, 2, 104) उपाध्यायं पदातिं गृह्णति, त्वमह ग्रामं गच्छ त्वम-हारणं गच्छ.

चाहलोप एवेत्यवधारणम् ॥ ६२ ॥

Auch beim Ausfall von च und अह bewahrt das erste Verbum seinen Accent, wenn das beschränkende एव an deren Stelle tritt.

देवदत्त एव ग्रामं गच्छतु देवदत्त सवारणं गच्छतु, देवदत्त एव ग्रामं गच्छतु यज्ञदत्त सवारणं गच्छतु.

चादिलोपे विभाषा ॥ ६३ ॥

Wenn च u. s. w. (s. 8, 1, 24) ausgelassen werden, kann das erste Verbum seinen Accent bewahren.

गृह्णा व्रीहयो भवन्ति (oder भवन्ति) श्वेता गा आज्याय दुहन्ति, व्रीहिभियेजेत (oder यजेत) यवेयेजेत.

वै वावेति च च्छन्दसि ॥ ६४ ॥

Auch in Verbindung mit वै und वाव kann im Veda das erste Verbum seinen Accent bewahren.

अह्ये देवानामौसीद्रात्रिसुराणामासीत्, बृहस्पतिर्वै देवानां पुरोहित औसीच्छगडामकायमु-राणाम् (TS. 6, 4, 10, 1, aber ohne वै), अयं वाव हस्त औसोचेतर आसीत्. आसीत् kann in allen drei Beispielen auch unbetont sein.

8, 1, 16. 17. 18.

एकान्याभ्यां समर्थाभ्याम् ॥ ६५ ॥

Auch in Verbindung mit एक und अन्य, wenn diese gleiche Bedeutung („der eine, der andere“) haben.

प्रजामेका जिन्यत्यूजमेका रक्षति (oder जिन्यति), तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वैत्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति (RV. 1, 164, 20 mit betontem अंति).

यद्वृत्तान्नित्यम् ॥ ६६ ॥

In Verbindung mit यद् in allen seinen Formen bewahrt das Verbum stets seinen Accent.

यो oder येन भुङ्क्ते, यं भोजयति, यस्मि देदाति, यत्कामास्ते जुहुर्मः RV. 10, 121, 10. यद्विषद् वा-युयौति TS. 5, 5, 1, 1. यद्वायुः पँवते.

पूजनात्पूजितमनुदात्तम् ॥ ६७ ॥

Nach einem ein Lob ausdrückenden Worte ist das das Gelobte angehende Wort (im Compositum) unbetont.

काष्ठाध्यापक, दास्याध्यापक u. s. w. Mehrere Handschriften fügen am Ende des Sūtra काष्ठादिभ्यः hinzu, was aber ursprünglich einem Vārttika angehört.

सगतिरपि तिङ् ॥ ६८ ॥

† 8, 1, 17.

Nach solchen Wörtern ist ein Verbum mitsammt einer etwa vorangehenden Gati (s. 1, 4, 60 fgg.) unbetont.

यत्काष्ठं पृचति und प्र पृचति.

कुत्सने च सुष्यगोचादौ ॥ ६९ ॥

Ein Verbum mitsammt seiner etwa vorangehenden Gati ist auch unbetont, wenn ein einen Tadel der Handlung ausdrückendes Nomen, jedoch mit Ausnahme von गोत्र u. s. w. (s. 8, 1, 27), nachfolgt.

पृचति oder प्र पृचति पूति oder मिथ्या; dagegen पँचति गोत्रम्, झुलम्, प्रयचनम् u. s. w.

गतिर्गतौ ॥ ७० ॥

Eine Gati genannte Partikel (s. 1, 4, 60 fgg.) ist vor einer anderen Gati unbetont.

अभ्युद्धरति, रुमुदौ नयति, अभि सं पथौ हरति.

तिङि चोदात्तवति ॥ ७१ ॥

Desgleichen vor einem betonten Verbum finitum.

यत्पृ पँचति.

आमन्वितं पूर्वमविद्यमानवत् ॥ ७२ ॥

Ein vorangehender Vocativ wird in Bezug auf die Betonung der folgenden Wörter als nicht vorhanden angesehen.

8, 1, 16. 18.

दैवदत्त दैजदत्त (vgl. 8, 1, 19), दैवदत्त पैचसि (vgl. 8, 1, 28), देवदत्त तव ग्रामः स्वम् (vgl. 8, 1, 22), पायक्षेवदत्त पैचसि (vgl. 8, 1, 37), देवदत्त जातु पैचसि (vgl. 8, 1, 47) u. a. w.

नामन्त्रिते समानाधिकरणे ॥ ७३ ॥

Die vorangehende Regel wird aufgehoben, wenn ein in einem Congruenzverhältniss stehender Vocativ folgt.

अने गृह्यते, मौणवक जटिलकाध्यायक. Die Meisten setzen das zum folgenden Sûtra gehörige सामान्यवचनम् hierher ans Ende und lassen es dort weg. Patan̄gali hat das Sûtra in der von uns gegebenen Form vor sich gehabt. Das सामान्यवचनम् wurde hierher gezogen wegen अध्ये दैवि सैस्वति ईडे कौत्ये विह्व्ये एतानि ते अध्ये नामानि.

†8, 1, 18.

सामान्यवचनं विभाषितं विशेषवचने ॥ ७४ ॥

Drückt der vorangehende Vocativ einen allgemeineren Begriff aus, als der nachfolgende, ihn näher kennzeichnende, so braucht er nicht als nicht vorhanden angesehen zu werden.

देवाः शैरण्याः oder शूरण्याः, ब्रौह्मणा वैयाकरणाः oder वैयाकरणाः. Der Zusatz बहुवचनम् am Ende, der in den meisten Handschriften und in der Kāçikā sich findet, rührt von Patan̄gali her. Für den Singular gilt nämlich die Regel nicht.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

8, 2, 1.

पूर्वचासिद्धम् ॥ १ ॥

Was bis zum Schlusse des Werkes gelehrt werden wird, ist als nicht geschehen zu betrachten in Bezug auf die Anwendung einer vorangehenden Regel.

8, 3, 19 wird gelehrt, dass य् und व् am Ende eines Wortes, wenn ihnen अ oder आ vorangeht, nach Çakalja's Meinung vor gewissen Lauten abfalle, dass man हर एहि st. हरयेहि sprechen könne. Ohne unser Sûtra würde man versucht sein nach 8, 1, 88 हर एहि in हरैहि zusammenzuziehen. Diese Regel ist übrigens nicht überall gültig, vgl. zu 8, 3, 13.

नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुग्विधिषु कृति ॥ २ ॥

Der Abfall eines auslautenden न् (s. 8, 2, 7) ist als nicht geschehen zu betrachten, wenn es sich handelt um die Anwendung einer Regel in Betreff 1) einer Casusendung, 2) des Accentus, 3) eines grammatischen terminus technicus und 4) des Augments त् vor einem कृत्-Suffix.

8, 1, 16. 2, 1.

Zu 1) Man bildet राजभिः, राजभ्याम् und राजसु, nicht aber राजैः, राजाभ्याम् und राजेषु, wie man von einem Stamm auf अ bilden würde. Zu 2) Von राजन् bildet man राजयतो und nicht राजयते nach 8, 1, 220; bei पञ्चामंस् und दशमंस् darf man nicht die Regel 6, 2, 90 anwenden. Zu 3) Obgleich पञ्चन् u. s. w. am Ende nach 8, 2, 7 ihr न् einbüßen, behalten sie dennoch den 1, 1, 24 ihnen gegebenen Namen shash und werden als solche Zahlwörter behandelt. Zu 4) Wenn वृत्रहन् in वृत्रहभ्याम् u. s. w. seinen Auslaut einbüßt, darf die Regel 6, 1, 71 nicht angewandt werden.

न सु ने ॥ ३ ॥

Die 8, 2, 80 gelehrte Substitution von सु im Pronomen अद्स् ist als geschehen zu betrachten in Bezug auf die Casusendung ना.

असु heisst also nach 1, 4, 7 ghi und bildet als solches nach 7, 3, 120 den Instr. Sg. असुना.

उदात्तस्वरितयोर्यणः स्वरितो ऽनुदात्तस्य ॥ ४ ॥

Ein unbetonter Vocal, der auf einen aus einem udâtta- oder svarita-Vocal entstandenen Halbvocal folgt, wird svarita.

कुमारो ergibt mit den unbetonten Casusendungen कुमार्यै und कुमार्यैः; खलपूँ + ई ergibt खलप्यी und dieses mit folgenden आशा — खलप्याशा.

एकादेश उदात्तेनोदात्तः ॥ ५ ॥

Ein unbetonter Vocal, für den sammt dem vorangehenden udâtta-Vocal ein einziger Vocal substituirt worden ist, wird udâtta.

Für das इ von अग्निं und für die Casusendung अग्नी wird nach 6, 1, 102 ई allein substituirt; nach unserem Sûtra ist अग्नी zu betonen. Eben so वार्यै, वृक्षैः; vgl. 6, 1, 88.

स्वरितो वानुदात्ते पदादौ ॥ ६ ॥

Befindet sich dieser unbetonte Vocal am Anfange eines Wortes, so kann er in dem angegebenen Falle auch svarita werden.

विं + ईक्षते ergibt वीक्षते oder वीक्षते.

नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य ॥ ७ ॥

Ein न am Ende eines Stammes, der zugleich Pada (1, 4, 17) heisst, fällt ab.

राजा, राजभ्याम्, राजभिः u. s. w. Vgl. 8, 1, 16.

न डिसंबुद्धोः ॥ ८ ॥

Jedoch nicht im Locativ und Vocativ Sg.

आद्रे चर्मन्, हे राजन्.

8, 1, 16. 2, 1.

मादुपधायाश्च मतोर्वो ऽयवादिभ्यः ॥ ९ ॥

Für das **म्** des Suffixes **मत्** wird **व्** substituirt, wenn der Stamm auf **म्** oder **अ** (आ) auslautet, oder wenn diese Laute an vorletzter Stelle stehen, jedoch nicht nach **यव** u. s. w.

किंवत्, शंवत्; वृचवत्, खट्वावत्; शमीवत्, दाडिमीवत्; पयस्वत्, यशस्वत्, भास्वत्; dagegen **यवमत्**, **कर्मिमत्** u. s. w. **मात्** ist der Ablativ von **म** d. i. **म्** + **अ**; **व्** wird nach 1, 1, 54 für den Anlaut des Suffixes substituirt.

भ्यः ॥ १० ॥

Desgleichen, wenn der Stamm auf eine Muta auslautet.

अग्निचित्त्वत्, उदशित्वत्, विद्युत्त्वत्, मरुत्वत्, दृषद्वत्.

संज्ञायाम् ॥ ११ ॥

Ferner, wenn das mit dem Suffix versehene Wort ein Name ist.

अहीवती, कपीवती, मणीवती, मुनीवती. Zur Länge s. 6, 3, 120.

आसन्दीवदष्टीवच्चक्रीवत्क्षीवदुमखच्चर्मखती ॥ १२ ॥

Unregelmässig sind: **आसन्दीवत्**, **अष्टीवत्**, **चक्रीवत्**, **कत्रीवत्**, **रुमखत्** und **चर्मखती**.

उदन्वानुदधौ ॥ १३ ॥

Auch **उदन्वत्** in der Bedeutung „Meer“.

राजन्वान्सौराज्ये ॥ १४ ॥

Auch **राजन्वत्**, wenn von einer guten Regierung die Rede ist.

राजन्वान्देशः, राजन्वती पृथ्वी.

छन्दसीरः ॥ १५ ॥

Im Veda wird **व्** für **म्** in **मत्** substituirt, wenn der Stamm auf **इ** (ई) oder **र** auslautet.

त्रिवती, हरिवत्, अधिपतिवती, अग्निवत्, सरस्वतीवत्, भारतीवत्, दधीवत्; गोर्वत्, धूर्वत्, आशीर्वत्.

अनो नृट् ॥ १६ ॥

Nach Stämmen auf **अन्** erhält im Veda das Suffix **मत्** das Augment **नृ**.

अन्नणवत्, अस्यन्वत्, शीर्षणवत्, मूर्धन्वत्. Das **नृ** des Stammes fällt nach 8, 2, 7 ab; das Augment ist nach 8, 2, 1 **असिद्ध**, so dass nach 8, 2, 9 **व्** für **म्**, nicht nach 1, 1, 54 für das angetretene **नृ**, substituirt wird.

नाङ्गस्य ॥ १७ ॥

Nach einem Stamm auf **न्** erhalten im Veda die Suffixe **तर** und **तम** (घ) das Augment **नृ**.

सुपर्णन्तर, दस्युहन्तम. Das **नृ** des Stammes fällt nach 8, 2, 7 ab.

कृपो रो लः ॥ १८ ॥

Für das र der Wurzel कृप् wird ल् substituirt.

Die Wurzel कृप् wird im Dhātupāṭha कृप् geschrieben, unterliegt demnach den Regeln, welche für Wurzeln mit क् gelten.

उपसर्गस्यायतौ ॥ १९ ॥

Für das र einer Präposition wird ल् substituirt, wenn अयते folgt.
पुलायते, ज्ञायते, पल्ययते.

यो यङि ॥ २० ॥

Für das र von गृ wird im Intensivum ल् substituirt.
नि जेगिल्यते.

अचि विभाषा ॥ २१ ॥

Vor einem vocalisch anlautenden Suffix nach Belieben.

नि गिरति oder नि गिलति, निगरणम् oder निगलनम्, निगारक oder निगालक.

परेष्व घाङ्कयोः ॥ २२ ॥

Auch für das र von परि kann ल् vor घ und अङ्क substituirt werden.

परिघः oder पलिघः, पर्यङ्कः oder पल्यङ्कः.

संयोगान्तस्य लोपः ॥ २३ ॥

Wenn ein Wort auf Doppelconsonanz auslautet, fällt der auslautende Consonant ab.

गोमान्, श्रेयान्, भूयान्.

रात्सस्य ॥ २४ ॥

Nach र fällt (nur) स ab am Ende des Wortes.

अद्वाः für अद्वास, अत्साः für अत्सार्स, Aoriste von वृत् und त्वृत्. पितुः für पितुर्स; vgl. 6, 1, 111. Dagegen कर्क und अमार्त् von मज्.

धि च ॥ २५ ॥

Ein स fällt auch vor einem mit ध् anlautenden Suffix ab.

अलविध्यम्, अपविध्यम् für अलविह्यम् und अपविह्यम्.

भ्रलो भ्रलि ॥ २६ ॥

Auch nach einem Consonanten mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale vor einem mit eben einen solchen Consonanten anlautenden Suffix.

अभित् für अभित्त, अभित्याः für अभित्त्याः; dagegen अमस्त und अभित्साताम्.

ह्रस्वादङ्गात् ॥ २७ ॥

Desgleichen nach einem auf einen kurzen Vocal auslautenden Stamme vor einem im vorangehenden Sūtra genannten Suffix.

अकृत für अकस्त, अकृयाः für अकृत्वाः; dagegen अच्योष्ट, अप्लोष्ट, अकृपाताम्, अकृषत्.

8, 1, 16. 2, 1.

इट ईटि ॥ २८ ॥

स् fällt ferner aus nach dem Augment इ, wenn auf das स् das Augment ई folgt.

Der Aoriststamm von लू ist nach 3, 1, 44. 7, 2, 35 अलाविस्, die Personalendung त् erhält nach 7, 3, 98 das Augment ई; nach dem Ausfall von स् ergibt sich die Form अलावीत्.

स्कोः संयोगाद्योरन्ते च ॥ २९ ॥

स् und क fallen als erste Bestandtheile einer Doppelconsonanz vor einem consonantisch (jedoch nicht auf einen Halbvocal oder Nasal) anlautenden Suffix und am Ende eines Wortes ab.

लग्न, लग्नवत् (die Substitution von न् für त् wird erst später gelehrt, ist also nach 8, 2, 1 hier als nicht erfolgt zu betrachten) und साधुनक् von लस्ज्; तष्ट, तष्टवत् und काष्टतद् von तच्. Die Veränderungen, denen ज् und ष् nach diesem Abfall unterworfen sind, werden später besprochen werden.

चोः कुः ॥ ३० ॥

Für einen Palatal wird vor den erwähnten Suffixen und am Ende eines Wortes ein Guttural substituiert.

पक्त, पक्तुम्, पक्त्य und ओदनपक् von पच्.

हो ढः ॥ ३१ ॥

Für ह wird in demselben Falle ढ substituiert.

वोढ्, वोढुम्, वोढव्य und प्रष्टवाढ् von वह्. Für das त् der Suffixe त्व, तुम् und तव्य wird nach 8, 2, 40 ध् substituiert, für dieses nach 8, 4, 41 ढ्, vor diesem fällt das erste ढ nach 8, 3, 13 ab. Für das ढ् von प्रष्टवाढ् wird nach 8, 2, 39 इ oder nach 8, 4, 56 ढ substituiert.

दादेर्धातोर्घः ॥ ३२ ॥

Für das auslautende ह einer mit द् anlautenden Wurzel wird in dem angegebenen Falle घ substituiert.

दग्ध, दग्धुम्, दग्धव्य und काष्ठधक् von दह्. Für das त् der Suffixe त्व u. s. w. wird nach 8, 2, 40 ध् substituiert, das vorangehende घ् wird nach 8, 4, 53 ग्. Für das घ् in काष्ठदघ् wird nach 8, 2, 39 ग् oder nach 8, 4, 56 क् substituiert; द् wird ध् nach 8, 2, 37.

वा दुहमुहस्रुहस्निहाम् ॥ ३३ ॥

In दुह्, स्रुह्, सुह् und स्निह् nicht nothwendig.

दोग्ध oder दौढ्, मित्रधुक् oder ध्रुद्; उन्मोग्ध oder उन्मौढ्, उन्मुक् oder उन्मुद्; उत्स्रोग्ध oder उत्स्रौढ्, उत्स्रुक् oder उत्स्रुद्; स्नेग्ध oder स्नेढ्, स्निक् oder स्निद्. Die Meisten schreiben *प्राहण्णहाम्.

8, 1, 16. 2, 1.

नहो धः ॥ ३४ ॥

Für das ह von नह् wird im angegebenen Falle ध् substituiert.

नह्, नह्ढम्, नह्व्य, उपानत्. Das त् in तु u. s. w. geht nach 8, 2, 40 in ध् über, für das vorangehende ध् wird nach 8, 4, 53 द् substituiert. उपानत् wird durch 8, 2, 39 und 8, 4, 56 erklärt.

आहस्यः ॥ ३५ ॥

Für das ह der Wurzel आह् wird स् substituiert.

इदमात्य. Aus आह्य wird nach 8, 4, 53 आत्य.

व्रश्चभस्जसृजमृजयजराजभाजच्छां षः ॥ ३६ ॥

Für den Endconsonanten von व्रश्च्, भस्ज्, सृज्, मृज्, यज्, राज्, भाज् und für ein auslautendes छ् und श् wird in dem 8, 2, 29 angegebenen Falle ष् substituiert.

व्रष्ट्, व्रष्टुम्, व्रष्टव्य und मूलवृद्; भष्ट्, भष्टुम्, भष्टव्य und धानाभट्; सष्ट्, सष्टुम्, सष्टव्य und रज्जुसट्; माष्ट्, माष्टुम्, माष्टव्य und कंसपरिमट्; यष्ट्, यष्टुम्, यष्टव्य und उपयट्; समाट्, स्वराट्, विराट्; विभाट्; प्रष्ट्, प्रष्टुम्, प्रष्टव्य und शब्दप्राट्; लेष्ट्, लेष्टुम्, लेष्टव्य und लिट्. Der Sibilant in व्रश्च् (im Dhātupāṭha mit स् geschrieben) und भस्ज् fällt nach 8, 2, 29 ab. Für das त् der Suffixe तु u. s. w. wird nach 8, 4, 41 द् substituiert. Das auslautende ष् wird nach 8, 2, 39 ङ् oder nach 8, 4, 56 ट्.

एकाचो वशो भष् भूषन्तस्य स्ध्वोः ॥ ३७ ॥

Für eine tönende nicht-aspirierte Muta (mit Ausnahme von ज्) im Anlaut einer einsilbigen, auf eine tönende aspirierte Muta auslautenden Wurzel wird vor einem mit स् oder ष् anlautenden Suffix und am Ende des Wortes die entsprechende Aspirata substituiert.

धोद्यते, अधुग्व्यम् und गोधुक् von दुह् (दुघ् nach 8, 2, 32); नि घोद्यते, न्यघुद्यम् und पर्णघुद् von गुह् (गुद् nach 8, 2, 31); भोत्स्यते, अभुत्स्यम् und अर्थभुत् von ब्रुध्. Dagegen दामलिट् vom Denominativ दामलिह्य.

दधस्तथोश्च ॥ ३८ ॥

Für das द् von दध् (das reduplicierte धा) wird auch vor einem mit त् und थ् anlautenden Suffix ध् substituiert.

धत्से, धत्स्य, धत्स्यम्, धत्तः, धत्थः.

भलां जशो ऽन्ते ॥ ३९ ॥

Für alle Consonanten, mit Ausnahme der Halbvocale und Nasale, wird am Ende eines Wortes die entsprechende tönende nicht-aspirierte Muta substituiert.

8, 1, 16. 2, 1.

Die Ausnahmen geben 8, 2, 30 fgg. und 66. In der Pause können nach 8, 4, 56 für die tönenden Mutae auch die tonlosen substituiert werden; vor einem folgenden tonlosen Consonanten muss die tönende Muta in die tonlose übergehen.

ऋषस्तथोर्धो ऽधः ॥ ४० ॥

Für त् und थ nach einer tönenden aspirirten Muta wird ध substituiert, jedoch nicht nach der Wurzel धा (दध).

लब्ध, लब्धम्, लब्धव्य, अलब्ध und अलब्धाः von लभ्; दोग्ध, दोग्धम्, दोग्धव्य, अदुग्ध und अदुग्धाः von दुह् (दुघ् nach 8, 2, 32); लेढ्, लेढुम्, लेढव्य, अलीढ und अलीढाः von लिह् (लिढ् nach 8, 2, 31); बोद्ध, बोद्धम्, बोद्धव्य, अबुद्ध und अबुद्धाः von बुध्; dagegen धत्तः, धत्त्यः. Nach 8, 4, 53 wird für भ् in लभ् थ, für घ् in दुह् ग und für ध् in बुध् द substituiert; für das ध् in लेढ् u. s. w. wird nach 8, 4, 41 ढ् substituiert, vor welchem das vorangehende ढ् nach 8, 3, 13 abfällt.

षढोः कः सि ॥ ४१ ॥

Für ष् and ढ् wird क् vor einem स् substituiert.

वेक्ष्यति, अवेक्ष्यत् und विव्रिचति von विष्; लेक्ष्यति, अलेक्ष्यत् und लिलिचति von लिह् (लिढ् nach 8, 2, 31). Für das स् des Suffixes wird nach 8, 3, 59 ष् substituiert.

रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः ॥ ४२ ॥

Nach र् und द् wird für das त् der Participialsuffixe त् und तवत् न् substituiert; dieselbe Substitution findet auch für das vorangehende द् statt.

आस्तीर्णः, विशीर्णः, निगीर्णः, अवगूर्णः; भिन्न, छिन्न.

संयोगादेरातो धातोर्यणतः ॥ ४३ ॥

Für das त् derselben Suffixe wird न् ferner substituiert nach einer auf आ auslautenden Wurzel mit vorangehender Doppelconsonanz, wenn diese einen Halbvocal enthält.

प्रद्राण, ग्लान; dagegen स्रात.

त्वादिभ्यः ॥ ४४ ॥

Desgleichen nach लृ und den darauf folgenden Wurzeln.

लून, धून, जून u. s. w.

ओदितश्च ॥ ४५ ॥

Desgleichen nach einer Wurzel, die ein stummes ओ hat.

लन, उद्विन, आपीन, सून u. s. w. Die Wurzeln सू (पृष्ट्) fgg. der 4ten Klasse gelten gleichfalls für ओदितः.

क्षियो दीर्घात् ॥ ४६ ॥

Nach क्षि, wenn der Wurzelvocal verlängert wird.

क्षीणाः क्रेशाः, क्षीणो जाल्मः, क्षीणस्तपस्वी; dagegen अक्षित. Vgl. 6, 4, 60.

8, 1, 16, 2, 1.

श्रयो ऽस्पर्शे ॥ ४७ ॥

Auch nach श्रया, aber nicht, wenn das Particip die Bedeutung „kalt“ hat.

शीनं धृतम् oder मेदः, aber शीतो वायुः, शीतं वर्तते.

अञ्चो ऽनपादाने ॥ ४८ ॥

Nach अञ्च, wenn es nicht mit einem Ablativ verbunden wird.

समक्रो शकुनेः पादो, तस्मात्पशवो न्यक्राः; dagegen उदत्तमुदकं कृपात् „herausgezogen aus“.

दिवो ऽविजिगीषायाम् ॥ ४९ ॥

Nach दिव, wenn nicht vom Gewinnenwollen (Spielen) die Rede geht.

आदूत, परितूत; dagegen द्यूतं वर्तते.

निर्वाणो ऽवाते ॥ ५० ॥

निर्वाण sagt man, wenn nicht der Wind gemeint ist.

निर्वाणो ज्मिः, निर्वाणः प्रदीपः; dagegen निर्वातो वातः, निर्वातं वातेन.

शुषः कः ॥ ५१ ॥

Nach शुष् wird क् für das त् der Participialsuffixe substituirt.

शुष्क und शुष्कवत्.

पचो वः ॥ ५२ ॥

व nach पच्.

पक्व und पक्ववत्.

क्षायो मः ॥ ५३ ॥

म् nach क्षै.

क्षाम und क्षामवत्.

प्रस्त्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५४ ॥

Nach स्त्ये mit प्र kann म् substituirt werden.

प्रस्तीम, प्रस्तीमवत् oder प्रस्तीत, प्रस्तीतवत्. Vgl. 6, 1, 23.

अनुपसर्गात्फुल्लक्षीबकृशोल्लाघाः ॥ ५५ ॥

Die unregelmässigen Participia फुल्ल, क्षीब, कृश und उल्लाघ erscheinen in diesen Formen nur dann, wenn keine Präposition vorangeht.

Mit Präposition regelmässig: प्रफुल्लाः सुमनसः, प्रक्षीबित, प्रकृशित, प्रोल्लाघित.

नुदविदोन्द्वाघ्राहीभ्यो ऽन्यतरस्याम् ॥ ५६ ॥

Nach नुद्, विद्, उन्द्, वा, घ्रा und ही kann न् für त् substituirt werden.

नुत्त oder नुच, वित्त oder विच, समुत्त oder समुच, ज्ञात oder ज्ञाण, घ्रात oder घ्राण, ह्रीत oder ह्रीण.

8, 1, 16. 2, 1.

न ध्याख्यापमूर्च्छिमदाम् ॥ ५७ ॥

Nach ध्या (ध्ये), ख्या, पृ, मूर्च्छं und मद् wird nicht न् für त् substituiert.

ध्यात, ख्यात, पृत, मूर्त्त, मत्त. Ausnahme zu 8, 2, 42. 43. Im Sûtra wird auch ए geschrieben. मूर्च्छि ist schon die modificirte Wurzel, die Verlängerung wird erst 8, 2, 78 gelehrt; über den Ausfall von छ् s. 6, 4, 21.

वित्तो भोगप्रत्यययोः ॥ ५८ ॥

Das unregelmässige वित्त erscheint in den Bedeutungen „Besitz“ und „berühmt“.

भित्तं शकलम् ॥ ५९ ॥

भित्त in der Bedeutung „Stück, Abschnitt“.

ऋणमाधमर्ण्ये ॥ ६० ॥

ऋण in der Bedeutung „Schuld“.

नसत्तनिषत्तानुत्तप्रतूर्तसूर्तगूर्तानि छन्दसि ॥ ६१ ॥

नसत्त, निषत्त, अनुत्त, प्रतूर्त, सूर्त und गूर्त sind unregelmässige Bildungen im Veda.

क्विन्न्ययस्य कुः ॥ ६२ ॥

Die 3, 2, 58 fgg. mit क्विन् gebildeten Stämme substituieren am Ende eines Wortes einen Guttural für den auslautenden Consonanten.

धत्तस्पृक्, हत्तस्पृक्, मन्त्रस्पृक्.

नशेर्वा ॥ ६३ ॥

In नश् ist diese Substitution nicht nothwendig.

सा वै जीवनडाहुतिः Maitr. S. 1, 4, 13. जीवनक् ist nicht zu belegen.

मो नो धातोः ॥ ६४ ॥

Für auslautendes म् einer Wurzel wird am Ende des Wortes न् substituiert.

प्रशान्, प्रतान्, प्रदान्. Zur Länge vgl. 6, 4, 15.

म्बोश्च ॥ ६५ ॥

Für ein solches म् wird auch vor einem mit म् und व् anlautenden Suffix न् substituiert.

अगन्म, अगन्व, जगन्वस्.

ससजुषो रुः ॥ ६६ ॥

Für ein auslautendes स् und für das ष् von सजुष् wird am Ende des Wortes ein रु genanntes र् substituiert.

अग्निरच, वायुरच; सजूर्वापिभिः, सजूर्देवेभिः. Dieses secundäre रु unterliegt anderen Veränderungen als das primäre र्.

अवयाः श्वेतवाः पुरोडाश्च ॥ ६७ ॥

Dieselbe Substitution ist für den Auslaut in den Nominativen अवयाः, श्वेतवाः und पुरोडाः eingetreten.

अहन् ॥ ६८ ॥

रु wird auch für das न् von अहन् am Ende eines Pada substituiert.

अहोभ्याम्, अहोभिः. Hier heisst der Nominalstamm Pada nach 1, 4, 17. Nur für das रु genannte र् kann उ substituiert werden.

रो ऽसुपि ॥ ६९ ॥

Wenn keine Casusendung folgt (d. i. am Ende eines Pada im engern Sinne), wird र् für das न् von अहन् substituiert.

अहर्ददाति, अहर्भुङ्क्ते. Hier geht also das र् nicht in उ über.

अमरुधरवरित्युभयथा छन्दसि ॥ ७० ॥

Für den Auslaut von अमरुस्, ऊधुस् und अवस् können im Veda beide र् substituiert werden.

अमरु एव oder अमरुवे, ऊधु एव oder ऊधुवे, अव एव oder अववे. Für रु wird nach 8, 3, 17 ए substituiert, das nach 8, 3, 19 abfallen kann.

भुवश्च महाव्याहतेः ॥ ७१ ॥

Eben so verhält es sich mit dem Auslaut des als Ausruf gebrauchten भुवस्.

भुव इत्यन्तरिक्षम् oder भुवरित्यन्तरिक्षम्.

वसुसंसुध्वंस्वनडुहां दः ॥ ७२ ॥

Für den Auslaut des Suffixes वस् und für den von संस्, ध्वंस् und अनडुह् wird am Ende eines Pada (im weitesten Sinne, vgl. 1, 4, 14. 17) द् substituiert.

विदुष्याम्, विदुषिः; उखासयाम्, स्यासिः; पर्णध्वयाम्, ध्वसिः; अनडुष्याम्, अनडुषिः. Ausnahme zu 8, 2, 31. 66.

तिथ्यनस्तेः ॥ ७३ ॥

द् wird auch für das auslautende स् einer Wurzel, mit Ausnahme jedoch von अस्, vor der Personalendung ति (त्) substituiert, wenn es ans Ende des Wortes zu stehen kommt.

अचकाश्रवान् und अश्वशाश्रवान्, aber आप एवेदं सलिलं सर्वमाः. Die Personalendung ist nach 6, 1, 68 abgefallen, und dadurch kommt das स् ans Ende des Wortes zu stehen.

सिपि धातो र्वा ॥ ७४ ॥

Vor der Personalendung सि (स्) kann für das स् einer Wurzel auch das रु genannte , substituiert werden.

8, 1, 16. 2, 1.

अचकात्वम् oder अचकास्त्वम्, अन्वशात्वम् oder अन्वशास्त्वम्. Für das र् wird hier zunächst der Visargāṇija substituiert, dann für diesen स्.

दश्च ॥ ७५ ॥

Vor derselben Personalendung können dieselben Substitutionen auch für das auslautende द् einer Wurzel eintreten.

अभिनस्त्वम् oder अभिनस्त्वम्, अचिन्नस्त्वम् oder अचिन्नस्त्वम्.

वोरूपधाया दीर्घ इकः ॥ ७६ ॥

Ein an vorletzter Stelle stehendes इ und उ wird verlängert, wenn das auslautende र् oder द् einer Wurzel ans Ende des Pada zu stehen kommt.

गोः, धूः, घूः, आशोः. Das द् kommt erst im folgenden Sūtra zur Geltung.

हलि च ॥ ७७ ॥

Auch vor einem nachfolgenden Consonanten.

आस्तीर्णं, विशीर्णं, अवगृर्णं; दीव्यति, सीव्यति.

उपधायां च ॥ ७८ ॥

Auch dann, wenn र् und द् in der Wurzel an vorletzter Stelle stehen, vorausgesetzt dass ein Consonant auf diese folgt.

हृष्टिन्, मृष्टिन्; ऊर्विन्, धूर्विन्; dagegen चिरिणोति und जिरिणोति von चिरि und जिरि.

न भकुर्धुराम् ॥ ७९ ॥

Die 8, 2, 77 gelehrte Substitution findet nicht statt, wenn der Nominalstamm bha heisst (d. i. wenn ein द् folgt), und auch nicht in कुर् (von कृ) und धुर्.

धुर्यं und दिव्य, कुर्यात्, धुर्यात्.

अदसो ऽसेर्दादु दो मः ॥ ८० ॥

Wenn das Pronomen अदस् nicht auf स् auslautet, wird उ oder ऊ für den Vocal nach द् und म् für द् substituiert.

Nach 7, 2, 102 wird für अदस् vor einer Casusendung अद substituiert, im Femininum erscheint अदा. Nach unserm Sūtra wird man in Berücksichtigung von 1, 1, 50 अमु für अद und अमू für अदा substituieren. Auf diese Weise erhalten wir: अमुस्, अमूम्, अमुना, अमू, अमून् u. s. w.

एत ईद्वहवचने ॥ ८१ ॥

Für das auf द् von अदस् folgende ए wird im Plural ई substituiert.

अमी für अदे (wie ते), अमीभिः für अदेभिः (wie तेभिः), अमीभ्यः für अदेभ्यः (wie तेभ्यः), अमीयाम् für अदेयाम् (wie तेयाम्) und अमीषु für अदेषु (wie तेषु).

8, 2, 82. **वाक्यस्य टेः श्रुत उदात्तः ॥ ८२ ॥**

Bis zum Schlusse dieses Pāda ist stets zu ergänzen: der letzte Vocal im Satze ist pluta und hat den Acut.

उदात्तः gilt nur bis 8, 2, 99 incl.

प्रत्यभिवादे ऽमूदे ॥ ८३ ॥

Bei der Erwidierung eines Grusses, jedoch nicht, wenn diese an einen Qûdra gerichtet ist.

अभि वादये देवदत्तो ऽहम् । भो आयुष्मानेधि देवदत्तौ ॥ Dagegen अभि वादये तुषजको ऽहम् । भो आयुष्मानेधि तुषजक ॥

दूराद्भूते च ॥ ८४ ॥

Desgleichen beim Rufen aus der Ferne.

आ गच्छ भो माणवक देवदत्तौ.

हैह्ययोगे हैहयोः ॥ ८५ ॥

Wenn dabei है und हे angewandt werden, so ist deren Vocal pluta und betont.

हैः देवदत्त, दैवदत्त हैः; हैः देवदत्त, दैवदत्त हैः.

गुरोरनृतो ऽनन्यस्याप्येकैकस्य प्राचाम् ॥ ८६ ॥

In den angegebenen Fällen kann nach der Meinung der östlichen Grammatiker auch jeder nicht an letzter Stelle stehende Vocal, mit Ausnahme des च, pluta sein, wenn er prosodisch lang ist; aber immer nur einer zur Zeit.

दैवदत्त, देवदौऽत्त oder देवदत्तौ, aber nicht दैवौऽदत्त und कृष्णमित्र.

ओमभ्यादाने ॥ ८७ ॥

Der Vocal in ओम् ist pluta im Beginne eines heiligen Textes.

ओ३म्, अग्निमीळे पुरोहितम् RV. 1, 1, 1.

ये यज्ञकर्मणि ॥ ८८ ॥

Auch der in ये bei einer Opferhandlung.

यैः यजामहे Maitr. S. 1, 4, 11 (59, 21).

प्रणवष्टेः ॥ ८९ ॥

Für den letzten Vocal und den etwa darauf folgenden Consonanten eines Spruches wird bei einer Opferhandlung ओ३म् substituiert.

Für अपां रेतांसि जिन्वति (RV. 8, 44, 16) wird अ० रे० जिन्वता३म् gesprochen, für देवाज्जिगाति सुमयुः (RV. 3, 27, 1) दे० जि० सुमयौ३म्.

याज्यान्तः ॥ ९० ॥

Der letzte Vocal am Ende eines Jâgîa genannten Spruches ist bei einer Opferhandlung pluta und hat den Acut.

सोमैर्विधेमान्यौ३द् (vgl. RV. 8, 43, 11), जिह्वामग्ने चक्षुषे हव्यवाहौ३म् (vgl. RV. 10, 8, 6).

Vgl. 8, 2, 107.

Pāṇini's Grammatik.

8, 1, 16. 2, 1. 82.

बृहिप्रेष्यश्रौषड्विषडावहानामादेः ॥ ९१ ॥

In बृहि, प्रेष्य, श्रौषट्, विषट् und आ वह ist die erste Silbe pluta bei einer Opferhandlung.

अग्नये जु बृहहि (vgl. Maitr. S. 1, 4, 11, wo अंनु बृहहि zu lesen ist), अग्नये गोमयानि (गोमयान् Kāç.) प्रेष्य, अस्तु श्रौषट् (Maitr. S. 1, 4, 11, wo श्रौषट् zu lesen ist), सोमस्याने वोहोत विषट्, अग्निमोत वह.

अग्नीप्रेषणे परस्य च ॥ ९२ ॥

In einer an den Agnīdh gerichteten Aufforderung ist auch die nachfolgende Silbe pluta.

श्रौत oder श्रौत श्रौतवय.

विभाषा पृष्टप्रतिवचने हेः ॥ ९३ ॥

हि am Ende einer Antwort auf eine Frage kann pluta sein.

अकार्षीः कटं देवदत्त । अकार्षं ह्रीत oder हि.

निगृह्णानुयोगे च ॥ ९४ ॥

Desgleichen die Endsilbe einer Rüge, nachdem man Jemand die Unhaltbarkeit seiner Behauptung dargethan hat.

अद्यामावास्येत्याह्योत oder आत्य so v. a. „so steht es mit deiner Behauptung, dass heute Neumond sei“.

आमेडितं भर्त्सने ॥ ९५ ॥

Die Endsilbe eines bei einer Drohung wiederholten Vocativs (s. 8, 1, 8) ist pluta.

चौर चोरोत घातयिष्यामि त्वा.

अङ्गयुक्तं तिङाकाङ्क्षम् ॥ ९६ ॥

Desgleichen eines mit अङ्ग verbundenen Verbums, wenn dieses einen Nachsatz erfordert.

अङ्ग कूर्जोत । इदानीं ज्ञास्यसि जालम्. Vgl. 8, 1, 33.

विचार्यमाणानाम् ॥ ९७ ॥

Desgleichen die Endsilbe eines Satzes, der eine Erwägung enthält.

होतव्यं दीक्षितस्य यद्वोत न होतव्योतम् „soll man im Hause des Geweihten opfern oder nicht?“ Vgl. 8, 2, 107.

पूर्वं तु भाषायाम् ॥ ९८ ॥

In der Umgangssprache ist aber der Endvocal nur das erste Mal pluta.

अहितैरे रज्जुर्न, लोष्टो नैत कपोतो न.

8, 1, 16. 2, 1. 82.

प्रतिश्रवणे च ॥ ९९ ॥

Auch der Endvocal eines eine Zusage oder Zustimmung enthaltenden Satzes ist pluta.

गां देहि भोः, अहं ते ददामि^३; नित्यः शब्दो भवितुमर्हति^३. Kāçikā fasst प्रतिश्रवणं auch in der Bedeutung von „Hinhorchen“ und gibt dazu das Beispiel देवदत्त भोः किमात्म्यो^३.

अनुदात्तं प्रश्नान्ताभिपूजितयोः ॥ १०० ॥

Der Endvocal am Ende einer Frage oder einer Lobertheilung ist pluta, aber unbetont.

अगमां^३: पूर्वा^३न्यामां^३नग्निभूता^३इ oder षटा^३उ, शोभनः खल्वसि माणवका^३. Zum pluta und svarita im ersten Beispiel s. 8, 2, 105. Vgl. auch 8, 2, 107.

चिदिति चोपमार्थे प्रयुज्यमाने ॥ १०१ ॥

Auch der Endvocal am Ende eines Satzes, in welchem die Vergleichungspartikel चित् „wie“ hinzugefügt wird.

अग्निचिद्भाया^३त् „er glänze wie Feuer“.

उपरि स्विदासीदिति च ॥ १०२ ॥

Auch in उपरि स्विदासीत् ist der Endvocal pluta und unbetont.

अधः स्विदासी^३दुपरि स्विदासी^३त् RV. 10, 129, 5. Vgl. meine Chr. S. 348.

स्वरितमाम्रेडिते ऽसूयासंमतिकोपकुत्सनेषु ॥ १०३ ॥

Von zwei gleichlautenden Vocativen am Anfange eines Satzes ist die Endsilbe des ersten pluta und svarita, wenn Neid, Lob, Aerger oder Tadel ausgesprochen wird.

Beispiele s. u. 8, 1, 8.

क्षियाशीःप्रेषेषु तिङाकाङ्क्षम् ॥ १०४ ॥

Wenn ein Verstoß gegen die Sitte gerügt wird, bei einem Segenswunsch und bei einer Aufforderung ist die Endsilbe des Verbum finitum, wenn dieses einen Nachsatz erfordert, pluta und svarita.

स्वयं ह रथेन यौतं^३ उपाध्यायं पदातिं गमयति, सुतांश्च लप्सीष्टा^३ धनं च तात, कटं कुरु^३ यामं च गच्छ. Vgl. 8, 1, 60 fg.

अनन्यस्यापि प्रश्नाख्यानयोः ॥ १०५ ॥

Wenn gefragt oder erzählt wird, ist der Endvocal auch eines den Satz nicht schliessenden Wortes pluta und svarita.

अगमां^३: पूर्वा^३न्यामां^३नग्निभूता^३इ oder षटा^३उ (vgl. 8, 2, 100), अगमां^३ पूर्वा^३न्यामां^३भोः^३.

8, 1, 16. 2, 1. 82.

भुतावैच इदुतौ ॥ १०६ ॥

In den Diphthongen ऐ und औ sind die letzten Bestandtheile, d. i. इ und उ, pluta.

ऐतिहासिकान्, औपगव. Vgl. 8, 2, 86. Nach Patāṅgali sollen diese Diphthonge vier Moren haben.

एचो ऽप्रगृह्यस्यादूराद्धूते पूर्वस्यार्धस्यादुत्तरस्येदुतौ ॥ १०७ ॥

Bei auslautenden Diphthongen, die nicht pragr̥hja (s. 1, 1, 11 fgg.) sind, wird in den 8, 2, 83 fgg. erwähnten Fällen, jedoch nicht beim Rufen aus der Ferne (s. 8, 2, 84), für den ersten Bestandtheil derselben आ, welches pluta ist, substituirt, für die letzten Bestandtheile aber इ und उ.

Diese Regel soll nur in den 8, 2, 83. 90. 97. 100 angegebenen Fällen zur Anwendung kommen. Beispiele: आयुष्मानेधि अग्निभूताइ oder पटाउ (zu 8, 2, 83), उत्ताचाय यशाचाय सोमएष्टाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमानयाइ (zu 8, 2, 90; vgl. TS. 1, 3, 14, 7), होतव्यं दीक्षितस्य यहाइ (zu 8, 2, 97), अगमाः पूर्वान्ध्यामाअग्निभूताइ oder पटाउ und भद्रं करोषि अग्निभूताइ oder पटाउ (zu 8, 2, 100). Dagegen findet in शोभने खलु स्यः खल्वेऽ keine Auflösung der Diphthonge statt, weil hier ए pragr̥hja ist.

† 8, 2, 82.
8, 2, 108.

तयोर्धावचि संहितायाम् ॥ १०८ ॥

Für diese Vocale इ und उ werden in einem ununterbrochenen Verlauf der Rede य und व substituirt, wenn ein Vocal auf sie folgt.

Diese Regel musste gegeben werden, da hier wegen 8, 2, 1 die Regeln 6, 1, 77 u. s. w. nicht angewendet werden durften. संहितायाम् ist bis zum Ende des Werkes zu ergänzen.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥

मनुवसो रु संबुद्धौ छन्दसि ॥ १ ॥

Für den Auslaut der Suffixe मत् und वस् wird im Veda im Vocativ Sg. ein रु genanntes र substituirt.

इन्द्र मरुत्य इह पाहि सोमम् RV. 3, 51, 7. मीढ्वस्तोकाय तनयाय मऊ 2, 33, 14. Die Veränderungen, denen dieses र unterworfen ist, werden später besprochen werden.

8, 3, 2. **अत्रानुनासिकः पूर्वस्य तु वा ॥ २ ॥**

In der Folge bis 8, 3, 12 ist stets zu ergänzen: „für den diesem substituirt रु vorangehenden reinen Vocal kann ein nasal substituiert werden“.

8, 1, 16. 2, 1. 108. 3, 2.

आतो ऽटि नित्यम् ॥ ३ ॥

Stets wird ein solcher nasaler Vocal (vor ऋ) für आ substituiert, wenn ein Vocal, य्, व् oder र् folgt.

महो असि (RV. 3, 46, 2 und sonst), महो इन्द्रो य ओजसा (RV. 8, 6, 1), देवा अच्चादीव्यत्.

अनुनासिकात्परो ऽनुस्वारः ॥ ४ ॥

Wenn nicht der nasale Vocal substituiert wird, wird Anusvāra angefügt.

Beispiele bei dem folgenden Sūtra.

समः सुटि ॥ ५ ॥

Für das स् von सम् wird ऋ (und davor अँ oder अं für अ) substituiert, wenn das Augment स् folgt.

सँस्कृतं oder संस्कृतं. Zu सुट् vgl. 6, 1, 137 fg. Den Ausfall des स् in सँस्कृतं und संस्कृतं lehrt Pāṇini nicht; vgl. aber Mahābh. Th. 3, 8. 425, Z. 8.

पुमः खय्यम्परे ॥ ६ ॥

Für das स् von पुम् wird ऋ (und davor उँ oder उं für उ) substituiert vor einer tonlosen Muta mit darauf folgendem Vocal oder Halbvocal.

पुँस्कामा oder पुंस्कामा, पुँस्पुत्रः oder पुंस्पुत्रः, पुँस्कलम् oder पुंस्कलम्, पुँश्चली oder पुंश्चली. Das स् von पुंस् fällt nach 8, 2, 23 ab, der vorangehende Laut ist स्, der in पुमान् u. s. w. zum Vorschein kommt. Pāṇini hat die am Anfange eines Compositums erscheinende kürzere Form der Deutlichkeit wegen gewählt.

नश्छव्यप्रशान् ॥ ७ ॥

Für ein auslautendes न्, mit Ausnahme des in प्रशान्, wird ऋ substituiert vor छ्, द्, थ्, च्, ट् und त् mit darauf folgendem Vocal oder Halbvocal.

भवाँश्छादयति oder भवांश्छादयति, भवाँष्टीकते oder भवांष्टीकते, भवाँश्चिनोति oder भवांश्चिनोति, भवाँस्तरति oder भवांस्तरति; dagegen प्रशाञ्छादयति u. s. w.

उभयथर्षु ॥ ८ ॥

Im R̥gveda findet in dieser Beziehung ein Schwanken statt.

तस्मिँस्त्वा दधाति oder तस्मिन्त्वा दधाति. Findet sich nicht im R̥gveda.

दीर्घादटि समानपादे ॥ ९ ॥

Für ein auf einen langen Vocal folgendes न् wird ऋ substituiert vor einem Vocale und vor य्, व्, र्, wenn die zusammenstossenden Laute in demselben Stollen stehen.

परिधैरति RV. 9, 107, 19. Vgl. auch zu 8, 3, 3.

8, 1, 16. 2, 1. 108. 3, 2.

नृन्पे ॥ १० ॥

Für न् von नृन् vor einem प्.

नृः पाहि oder नृः पाहि (नृन्पाहि RV.), नृः प्रीणीहि oder नृः प्रीः.

स्वतवान्पायौ ॥ ११ ॥

Für न् von स्वतवान् vor पाय्.

स्वतवाः पायुरन्ने RV. 4, 2, 6.

† 8, 3, 2. **कानामेडिते ॥ १२ ॥**

Für न् von कान् vor nachfolgendem कान्.

कास्कान् oder कास्कान्.

ढो ढे लोपः ॥ १३ ॥

ढ् fällt vor ढ् ab.

लीढ् von लिह्. Das ह् in लिह् wird vor त् nach 8, 2, 31 ढ्, das त् nach 8, 2, 40 ध्, dieses nach 8, 4, 41 ढ्. Dieses ढ् ist aber nach 8, 2, 1 in Bezug auf die Anwendung einer vorangehenden Regel als nicht eingetreten zu betrachten, was Pāṇini nicht beachtet hat.

रो रि ॥ १४ ॥

र् fällt vor र् ab.

दृक्त्, अग्नी रथः, इन्द्र रथः, पुनारक्त, प्राता राजक्रयः. Im vorangehenden Sūtra lautet der Loc. von ढ् ढे, in diesem der Loc. von र् रि!

खरवसानयोर्विसर्जनीयः ॥ १५ ॥

Vor tonlosen Consonanten und in der Pause wird der Visargāṇija für र् (vgl. 8, 2, 66) substituiert.

य्वश्छादयति, य्वस्तरति; य्वः. Vor tonlosen Consonanten wird nach 8, 3, 34 स् für den Visargāṇija substituiert, für स् vor Palatalen ञ् nach 8, 4, 40.

रोः सुपि ॥ १६ ॥

Vor der Locativendung सु wird der Visargāṇija (nur) für das ऋ genannte र् substituiert.

पयःसु, सर्पिःसु; aber गोपुं, धूपुं. Für auslautendes स् wird nach 8, 2, 66 ऋ substituiert; an die Stelle des Visargāṇija können wiederum die verschiedenen Sibilanten treten.

भोभगोअघोअपूर्वस्य यो ऽशि ॥ १७ ॥

Für das ऋ genannte र् wird nach भो, भगो, अघो, und wenn ihm ein अ oder आ vorangeht, vor Vocalen und vor tönenden Consonanten य् substituiert.

भोयत्र, भगोयत्र, अघोयत्र, भो ददाति, भगो ददाति, अघो ददाति, कयास्ते, देवायिह, ब्राह्मणा ददाति. Zum Ausfall des य् s. 8, 3, 19 fgg.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

व्योर्लघुप्रयत्नतरः शाकटायनस्य ॥ १८ ॥

Nach der Meinung Çakatâjana's werden व् und य् in भगोय् u. s. w. und nach अ and आ im Auslaut mit geringerer Articulation als sonst ausgesprochen.

लोपः शाकल्यस्य ॥ १९ ॥

Nach der Meinung Çakalja's fallen sie ab.

द्वा अत्र, अस्मा आदित्यः; क आस्ते, अस्मा उद्धर.

ओतो गार्ग्यस्य ॥ २० ॥

Nach der Meinung Gârgja's fallen sie nach ओ ab.

भो अत्र, भगो अत्र, अघो अत्र, भो हृदम् u. s. w.

उञि च पदे ॥ २१ ॥

Auch vor der Partikel उ fallen sie ab.

स उ एकविंशतिः, स उ एकान्तिः.

हलि सर्वेषाम् ॥ २२ ॥

Vor einem Consonanten fallen sie nach der Meinung Aller ab.

मो ऽनुस्वारः ॥ २३ ॥

Für म् am Ende eines Wortes wird vor einem Consonanten der Anusvâra substituiert.

यनं हसति, कुण्डं याति.

नश्चापदान्तस्य भ्रूलि ॥ २४ ॥

Für inlautendes म् und न् wird vor allen Consonanten, mit Ausnahme der Nasale und Halbvocale, der Anusvâra substituiert.

आ क्रंस्यते, अधि जिगांसते; यशांसि, सर्पिषि, यजूषि. Der Nasal in यशांसि u. s. w. ist ursprünglich ein न् (7, 1, 72). Vor anderen Consonanten als den Sibilanten werden nach 8, 4, 58 für den Anusvâra nasale Consonanten substituiert.

मो राजि समः क्रौ ॥ २५ ॥

Für das म् von सम् wird vor राज् mit dem Suffix व् (das wieder abfällt) म् substituiert.

समाट्, सामान्यम्.

हे मपरे वा ॥ २६ ॥

Vor ह् mit folgendem म् kann für auslautendes म् wieder म् substituiert werden.

किं क्षलयति oder किम्क्षलयति, कथं क्षलयति oder कथम्क्षलयति.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

नपरे नः ॥ २७ ॥

Wenn न् auf ह् folgt, kann न् für म् substituirt werden.

किं हुते oder किन्हुते, कथं हुते oder कथन्हुते.

इणोः कुक्कुक् शरि ॥ २८ ॥

An ein auslautendes इ kann क् und an ein auslautendes ण् ट् vor einem Sibilanten antreten.

प्राङ् शेते oder प्राङ्क शेते, प्राङ् षट्ः oder प्राङ्क षट्ः, प्राङ् साये oder प्राङ्क साये; वण् शेते oder वण् ट् शेते.

डः सि धुट् ॥ २९ ॥

Nach einem auslautenden इ kann ध् vor म् antreten.

ध्वलिङ् साये oder ध्वलिङ् त्साये. Für das ह् von ध्वलिङ् wird nach 8, 2, 31 ट् substituirt, für dieses इ nach 8, 2, 39; für das Augment ध् wird nach 8, 4, 55 त् substituirt, für इ nach derselben Regel ट्.

नश्च ॥ ३० ॥

Auch nach einem auslautenden न्.

भवान्साये oder भवान्त्साये, महान्साये oder महान्त्साये.

शि तुक् ॥ ३१ ॥

Vor श् kann ein auslautendes न् das Augment त् erhalten.

भवाञ्शेते oder भवाञ्छेते. Vgl. 8, 4, 40.

डमो ह्रस्वादचि डमुणित्यम् ॥ ३२ ॥

Nach einem auslautenden इ, ण् und न् mit vorangegehendem kurzen Vocal tritt an einen nachfolgenden Vocal stets derselbe Nasal als Augment.

प्रत्यङ्गास्ते, यणास्ते, कुर्वणास्ते.

मय उजो वो वा ॥ ३३ ॥

Nach einem auslautenden Consonanten, mit Ausnahme der Halbvocale, kann für die Partikel उ, wenn ein Vocal folgt, व् substituirt werden.

शमु अस्तु वेदिः oder शम्बस्तु वेदिः, तदु अस्य रेतः oder तद्वस्य रेतः, किमु आवपनम् oder किम्वावपनम्. Nach 1, 1, 14 dürfte उ keine euphonische Veränderung erleiden; das म् von शम् und किम् darf wegen 8, 2, 1 nicht nach 8, 3, 24 in Anusvāra übergehen.

विसर्जनीयस्य सः ॥ ३४ ॥

An die Stelle des 8, 3, 15 substituirt Visargāṇija tritt स्, wenn ein tonloser Consonant folgt.

वृक्षस्तरति, वृक्षस्थकारः, वृक्षष्टीकते, वृक्षष्टकारः, वृक्षश्चिनोति, वृक्षश्छादयति. Ueber den ferneren Wandel von स् s. 8, 4, 40. 41.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

शर्परे विसर्जनीयः ॥ ३५ ॥

Folgt auf den tonlosen Consonanten ein Sibilant, so bleibt der Visargānija.

शशाः क्षुरम्, पुरुषः क्षुरम्, अश्विः प्सातम्, पुरुषः त्सरः.

वा शरि ॥ ३६ ॥

Der Visargānija kann bleiben, wenn ein Sibilant folgt.

प्लवः शेते oder प्लवश्शेते, वृक्षः पयडे oder वृक्षपयडे, वृक्षः साये oder वृक्षसाये. Vgl. 8, 4, 40. 41 wegen श् und ष्.

कुष्ठीः ऋक०पौ च ॥ ३७ ॥

Vor einem tonlosen Guttural kann ऋ, vor einem tonlosen Labial ० für den Visargānija substituiert werden.

वृक्षः करोति oder वृक्षः करोति, वृक्षः पतति oder वृक्षः पतति.

सो ऽपदादौ ॥ ३८ ॥

Vor einem mit einem tonlosen Guttural oder Labial anlautenden Suffix tritt स an die Stelle des Visargānija.

पयस्कल्प, पयस्क, पयस्काम्यति, पयस्याश. Ein nicht am Anfange eines Wortes stehender Laut ist so v. a. ein in einem Suffix stehender Laut.

इणः घः ॥ ३९ ॥

Geht dem Visargānija ein इ oder उ voran, so tritt vor den genannten Suffixen घ an die Stelle desselben.

सर्पिष्कल्प und यजुष्कल्प, सर्पिष्क und यजुष्क, सर्पिष्काम्यति und यजुष्काम्यति, सर्पिष्वाश und यजुष्वाश.

नमस्पुरस्सोर्गत्योः ॥ ४० ॥

Für den Visargānija in नमस् und पुरस् wird स substituiert, wenn diese Wörter Gati (s. 1, 4, 67. 74) sind.

नमस्कृत्, नमस्कृत्तुम्, नमस्कृत्य; पुरस्कृत्, पुरस्कृत्तुम्, पुरस्कृत्य.

इदुदुपधस्य चाप्रत्ययस्य ॥ ४१ ॥

Gehört der Visargānija nicht zu einem Suffix, und geht ihm ein इ oder उ voran, so tritt vor einem tonlosen Guttural oder Labial (s. 8, 3, 37) ष an seine Stelle.

निष्कृत und निष्पीत, बहिष्कृत und बहिष्पीत, आविष्कृत und आविष्पीत, दुष्कृत und दुष्पीत, प्रादुष्कृत und प्रादुष्पीत.

तिरसो ऽन्यतरस्याम् ॥ ४२ ॥

Für den Visargānija in der Gati तिरस् kann स substituiert werden.

तिरःकृत् oder तिरस्कृत्, तिरःकृत्तुम् oder तिरस्कृत्तुम्, तिरःकृत्य oder तिरस्कृत्य. Vgl.

1, 4, 72.

8, 1, 16. 2, 1. 108.

द्विस्त्रिश्चतुरिति कृत्वोऽर्थे ॥ ४३ ॥

An die Stelle des Visargānija in den Zahladverbien द्विस्, त्रिस् und चतुस् kann व् treten, wenn ein tonloser Guttural oder Labial folgt.

द्विः करोति oder द्विष्करोति, द्विः पचति oder द्विष्पचति. Eben so bei den beiden anderen.

इसुसोः सामर्थ्ये ॥ ४४ ॥

Für den Visargānija eines auf इस् und उस् auslautenden Wortes kann vor den genannten Lauten व् substituiert werden, wenn die zusammenstossenden Wörter mit einander in Correlation stehen.

सर्पिः करोति oder सर्पिष्करोति, यजुः करोति oder यजुष्करोति.

नित्यं समासे ऽनुत्तरपदस्थस्य ॥ ४५ ॥

In der Composition findet diese Substitution stets statt, wenn das Wort auf इस् oder उस् kein anderes Wort vor sich hat.

सर्पिष्कुण्डिका, सर्पिष्प्यानम्, धनुष्कपालम्, धनुष्कलम्; aber परमसर्पिःकुण्डिका, परमधनुःकपालम्.

अतः कृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णीष्वनव्ययस्य ॥ ४६ ॥

Für den Visargānija eines auf अस् auslautenden Wortes, mit Ausnahme eines Indeclinabile, wird in der Composition स् substituiert, wenn eine Form von कृ und कम् oder die Wörter कंस, कुम्भ, पात्र, कुशा und कर्णी folgen.

अयस्कार, पयस्कार; अयस्काम, पयस्काम; अयस्कंस, पयस्कंस; अयस्कुम्भ, पयस्कुम्भ; अयस्यात्र, पयस्यात्र; अयस्कृशा, पयस्कृशा; अयस्कर्णी, पयस्कर्णी; dagegen अयःकार und पुनःकार. Die Kācika versteht unter कुम्भ auch कुम्भी und unter पात्र auch पात्री.

अधःशिरसी पदे ॥ ४७ ॥

स् wird auch in अधस् und शिरस् vor पद substituiert.

अधस्यद, शिरस्यद, अधस्यदी, शिरस्यदी.

कस्कादिषु च ॥ ४८ ॥

Desgleichen in कस्कः u. s. w.

छन्दसि वाप्राप्तेऽदितयोः ॥ ४९ ॥

Im Veda kann vor einem tonlosen Guttural oder Labial स् an die Stelle des Visargānija treten, jedoch nicht vor प्र und nicht vor einem wiederholten Worte.

अयःपात्र oder अयस्यात्र, विश्वतः पात्रम् oder विश्वतस्यात्रम्, उरुणः कारः oder उरुणस्कारः; dagegen अग्निः प्रविद्वान् (AV. 5, 26, 1) und परुषः परुषः परि.

8, 1, 16, 2, 1. 108.

कःकरत्करतिकृधिकृतेष्वनदितेः ॥ ५० ॥

Auch vor कः, करत्, करति, कृधि und कृत findet die Substitution von स् im Veda statt, jedoch nicht in अदितिः.

विश्वतस्कः, विश्वतस्करत्, पयस्करति, उरु शास्क्रधि, सदस्कृतम्; dagegen यथा नो अदितिः करत् RV. 1, 43, 2.

पञ्चम्याः परावध्यर्थे ॥ ५१ ॥

Ebendasselbst auch für den Visarganija eines Ablativs vor परि „über“.

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे RV. 10, 45, 1. अग्निर्हिमवतस्परि, महस्परि; dagegen दिवः पृथिव्याः पर्योज उद्धृतम् (RV. 6, 47, 27, aber mit स्), weil hier परि „überall“ bedeuten soll.

पातौ च बहुलम् ॥ ५२ ॥

Vor पातु findet im Veda ein Schwanken in dieser Beziehung statt.

दिवस्यातु, राज्ञस्यातु, परिषदः पातु.

षष्ठ्याः पतिपुत्रपृष्ठपारपदपयस्पोषेषु ॥ ५३ ॥

Für den Visarganija eines Genetivs wird im Veda स् substituiert vor पति u. s. w.

वाचस्पतिम्, दिवस्पुत्राय, दिवस्पृष्टे, तमसस्पारम्, इडस्पदे, दिवस्पयः, रायस्पोषम्.

इडाया वा ॥ ५४ ॥

†8, 1, 16.

In इडायाः kann diese Substitution stattfinden.

इडायाः पतिः oder इडायास्पतिः, eben so mit den übrigen im vorigen Sūtra genannten Wörtern.

अपदान्तस्य मूर्धन्यः ॥ ५५ ॥

8, 3, 55.

Von nun an bis zum Schluss des Pāda ist überall zu ergänzen „ein cerebraler Laut tritt an die Stelle von —, wenn dieser Laut nicht im Auslaut steht“.

सहेः साडः सः ॥ ५६ ॥

पृ tritt an die Stelle des स् in साह्, wenn dieses in der Form von साड् (साट्) erscheint.

जलाषाट्, तुराषाट्, एतनाषाट्. Es wird auch साटः, साढः und साइ geschrieben.

इण्कोः ॥ ५७ ॥

8, 3, 57.

Von nun an bis zum Schluss des Pāda ist zu ergänzen „wenn ein Vocal, mit Ausnahme des अ und आ, र् oder ein Guttural (कु) vorangeht“.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

नुम्विसर्जनीयशर्थवाये ऽपि ॥ ५८ ॥

Die Substitution von **व** findet auch dann statt, wenn das Augment **न**, der Visargāṇija oder ein Sibilant zwischen die genannten Vocale und das **स्** tritt.

सर्पिषि, यज्ञिषि; सर्पिःपु, यज्ञुःपु; सर्पिष्यु, यज्ञुष्यु. Vgl. das folgende Sūtra.

आदेशप्रत्यययोः ॥ ५९ ॥

Unter den angegebenen Bedingungen tritt **व** an die Stelle von **स्**, wenn dieses für **व** (im Dhātupāṭha, s. 6, 1, 64) substituiert worden ist oder am Anfange eines Suffixes steht.

सिषेव, सुष्राप; अग्निषु, वायुषु, कर्तृषु, वक्षत् von वक्ष्, यक्षत् von यज्.

शसिवसिघसीनां च ॥ ६० ॥

Auch für das **स्** von शास्, वस् und घस् wird **व** substituiert.

अन्वशिषत्, शिष्ट, शिष्टवत्; उषित, उषितवत्; जक्षतुः, जक्षुः.

स्तौतिण्योरेव षण्यभ्यासात् ॥ ६१ ॥

Nach einem **इ** oder **उ** in der Reduplication wird im Desiderativ, wenn dieses auf **व** ausgeht, nur in स्तु und in Causativen von Wurzeln, die im Dhātupāṭha mit **व** anlauten, **व** substituiert.

तुष्टृषति, सिषेवयिषति, सिषञ्जयिषति, सुष्रापयिषति; dagegen सिमिद्धति und मुसूषति. यणि ist der Locativ von सन्, nachdem **स्** in **व** übergegangen ist.

सः स्विदिस्वदिसहीनां च ॥ ६२ ॥

In स्विद्, स्वद् und सह bleibt in dem angegebenen Falle das **स्** unverändert.

8, 3, 63. प्राक्सिताद्व्यवाये ऽपि ॥ ६३ ॥

Bis सित excl. in 8, 3, 70 findet die Substitution statt, auch wenn das Augment **अ** dazwischentritt.

8, 3, 64. स्थादिष्वभ्यासेन चाभ्यासस्य ॥ ६४ ॥

In स्था u. s. w. (8, 3, 65) bis सेव incl. (8, 3, 70) findet die Substitution auch dann statt, wenn die Reduplication dazwischentritt, und auch das **स्** der Reduplication geht in **व** über.

उपसर्गात् सुनोतिसुवतिस्यतिसौतिस्लोभतिस्थासेनयसेधसिच- सञ्जस्वञ्जाम् ॥ ६५ ॥

Nach einer auf **इ** oder **उ** auslautenden Präposition wird **व** für **स्** substituiert in सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति), स्तु (स्तोति), स्तुम् (स्तोभते), स्था, सेनय (Denominativ), सिध् (सेधति), सिच्, सञ्ज् und स्वञ्ज्.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57. 63. 64.

अभि und परि पुणोति, अभ्यपुणोत् und पर्यपुणोत्; अभि und परि पुवति, अभ्यपुवत् und पर्यपुवत्; अभि und परि ष्यति, अभ्यष्यत् und पर्यष्यत्; अभि und परि ष्टोति, अभ्यष्टोत् und पर्यष्टोत्; अभि und परि ष्टोभते, अभ्यष्टोभत und पर्यष्टोभत; अभि und परि ष्टास्यति, अभ्यष्टात् und पर्यष्टात्, अभि und परि तष्टो; अभि und परि पेणयति, अभ्यपेणयत् und पर्यपेणयत्, अभि und परि पिपेणयिषति; अभि und परि पेधति, अभ्यपेधत् und पर्यपेधत्; अभि und परि पिञ्चति, अभ्यपिञ्चत् und पर्यपिञ्चत्, अभि und परि पिपिन्नति; अभि und परि वजति, अभ्यवजत् und पर्यवजत्, अभि und परि पिषङ्कति; अभि und परि ष्वजते, अभ्यष्वजत und पर्यष्वजत, अभि und परि पिष्वङ्कते. Vgl. 8, 3, 63. 64. 117.

सदिरप्रतेः ॥ ६६ ॥

Auch in सद, aber nicht nach प्रति.

नि und वि षीदति, न्यषीदत् und व्यषीदत्, नि und वि षसाद; dagegen प्रति सीदति. Vgl. 8, 3, 63. 64. 118. Sājana (s. M. Müller, R̥gveda VI, S. XIII fg.) liest सदिरप्रतेः, was grammatisch richtiger ist; Pāṇini ist jedoch in dieser Hinsicht unberechenbar. Der Nominativ 8, 3, 80 fgg. ist eben so unberechtigt.

स्तम्भेः ॥ ६७ ॥

Auch in स्तम्भ.

अभि, परि und प्रति ष्टभाति, अभ्यष्टभात्, पर्यष्टभात् und प्रत्यष्टभात्, अभि, परि und प्रति तष्टम्भ. Vgl. 8, 3, 63. 64. 116. Einige lesen स्तम्भेः statt स्तम्भेः.

अवाच्चालम्बनाविदूरयोः ॥ ६८ ॥

In स्तम्भ auch nach अव in den Bedeutungen „sich anlehnen“ und „in der Nähe sein“.

अवष्टम्भास्ते, अवष्टम्भ्य तिष्ठति; अवष्टम्भ्या सेना oder शरत्; dagegen अवस्तम्भ्यो वृषलः शीतेन.

वेश्च स्वनो भोजने ॥ ६९ ॥

In स्वन nach अव und वि in der Bedeutung „beim Essen schmatzen“.

अव und वि ष्वणति, अवाष्वणत् und व्यष्वणत्, अव und विष्वण्ण. Vgl. 8, 3, 63. 64.

परिनिविभ्यः सेवसितसयसिबुसहसुदस्तुस्वञ्चाम् ॥ ७० ॥

† 8, 3, 63. 64.

In सेव्, सित, सय, सिव्, सह, in dem vorn antretenden Augment स् (s. 6, 1, 137), in स्तु und स्वञ्ज nach परि, नि und वि.

परि, नि und वि वेवते, पर्यवेवत, न्यवेवत und व्यवेवत, परि, नि und वि पिपेविषते (vgl. 8, 3, 63. 64); परिषित, निषित, विषित; परिषय, निषय und विषय; परि, नि und वि षीष्यति; परि, नि und वि षहते; परि ष्करोति; परि, नि und वि ष्टोति; परि, नि und वि ष्वजते. Vgl. das folgende Sūtra und 8, 3, 115. 116.

सिवादीनां वाङ्मवाये ऽपि ॥ ७१ ॥

In सिव् u. s. w. (s. das vorangehende Sūtra) kann die Substitution stattfinden, auch wenn das Augment dazwischentritt.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

पर्यसीयत्, न्यसीयत् und व्यसीयत् oder पर्यषीयत्, न्यषीयत् und व्यषीयत्; पर्यसहत, न्यसहत und व्यसहत oder पर्यषहत, न्यषहत und व्यषहत; पर्यस्करोत् oder पर्यष्करोत्; पर्यस्तात्, न्यस्तात् und व्यस्तात् oder पर्यष्टीत्, न्यष्टीत् und व्यष्टीत्; पर्यस्वजत oder पर्यष्वजत.

अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेरप्राणिषु ॥ ७२ ॥

In स्यन्द् kann ष् für स् substituirt werden nach अनु, वि, परि, अभि und नि, wenn nicht ein lebendes Wesen Subject ist.

अनु, वि, परि, अभि und नि स्यन्दते oder व्यन्दते तैलम्; dagegen अनु स्यन्दते मत्स्य उदके.

वेः स्कन्देरनिष्ठायां ॥ ७३ ॥

Desgleichen in स्कन्द् nach वि, jedoch nicht in den Participien auf त् und तवत्.

विस्कन्त् oder विष्कन्त्, विस्कन्तुम् oder विष्कन्तुम्; dagegen विस्कच.

परेश्च ॥ ७४ ॥

Auch nach परि.

परिस्कन्त् oder परिष्कन्त्, परिस्कच oder परिष्कच.

परिस्कन्दः प्राच्यभरतेषु ॥ ७५ ॥

परिस्कन्द ist etwas bei den östlichen Völkern und den Bharata Vorkommendes.

Kāṣikā: भरतग्रहणं प्राच्यविशेषणम्. Sollte प्राच्यभरतेषु hier wirklich anders als in 2, 4, 66 und 4, 2, 113 aufzufassen sein?

स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः ॥ ७६ ॥

In स्फुर् und स्फुल् kann nach निस्, नि und वि für स् ष् substituirt werden.

निः, नि und वि स्फुरति und स्फुलति oder ष्फुरति und ष्फुलति.

वेः स्कम्भातेर्नित्यम् ॥ ७७ ॥

In स्कम्प् wird nach वि stets ष् für स् substituirt.

वि ष्कम्भाति, विष्कम्भित्, विष्कम्भितुम्, विष्कम्भितव्य.

इणः षीध्वंलुङ्लिटां धो ऽङ्गात् ॥ ७८ ॥

Nach einem vocalisch (jedoch nicht auf अ) auslautenden Stamme tritt an die Stelle des ध् in षीध्वम् und in den Personalendungen des Aorists und Perfects der entsprechende cerebrale Laut.

द्योषीध्वम् und णोषीध्वम्; अद्योषीध्वम् und अणोषीध्वम्; चक्रुध्वे.

विभाषेतः ॥ ७९ ॥

Nach dem Augment इ ist in diesem Falle die Substitution nicht nothwendig.

लविषीध्वम् oder लविषीध्वम्, पविषीध्वम् oder पविषीध्वम्; अलविषीध्वम् oder अलविषीध्वम्; लुलुविष्वे oder लुलुविष्वे; dagegen आसिषीध्वम्, weil hier der Stamm nicht auf इण् auslautet.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

समासे ऽङ्गुलेः सङ्गः ॥ ८० ॥

Für स in सङ्ग wird nach अङ्गुलि im Compositum ष् substituted.

अङ्गुलिषङ्गः.

भीरोः स्थानम् ॥ ८१ ॥

Desgleichen in स्थान nach भीरु.

भीरुष्ठानम्.

अग्नेः स्तुत्स्तोमसोमाः ॥ ८२ ॥

In स्तुत्, स्तोम und सोम nach अग्नि.

अग्निष्टुत्, अग्निष्टोमः, अग्नीषोमी.

ज्योतिरायुषः स्तोमः ॥ ८३ ॥

In स्तोम nach ज्योतिस् und आयुस्.

ज्योतिःष्टोमः, आयुःष्टोमः.

मातृपितृभ्यां स्वसा ॥ ८४ ॥

In स्वस् nach मातृ und पितृ.

मातृष्वसा, पितृष्वसा.

मातुःपितृभ्यामन्यतरस्याम् ॥ ८५ ॥

Nach मातुः und पितुः im Compositum nicht nothwendig.

मातुःस्वसा oder मातुःष्वसा, पितुःस्वसा oder पितुःष्वसा; dagegen मातुः स्वसा und पितुः स्वसा. Zur Composition vgl. 6, 3, 24.

अभिनिः स्तनः शब्दसंज्ञायाम् ॥ ८६ ॥

Eben so in स्तन् nach अभिनिस्, wenn das abgeleitete Wort der Name eines bestimmten Lautes ist.

अभिनिःस्तनो oder अभिनिःष्टनो वरुणः oder विसर्जनीयः.

उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यच्परः ॥ ८७ ॥

Für das स् von अस्, अस्ति wird nach einer auf इ oder उ auslautenden Präposition und nach प्रादुस् ष् substituted, wenn ष् oder ein Vocal auf das स् von अस् folgt.

अभि, नि, वि und प्रादुः ध्यात् oder षन्ति.

सुविनिर्दुर्भ्यः सुपिसूतिसमाः ॥ ८८ ॥

Für das स् von सुप् (aus स्वप् entstanden), सूति und सम wird ष् substituted nach सु, वि, निस् und दुस्.

सुषुप्ति, विषुप्ति, निःषुप्ति, दुःषुप्ति; सुषूति, विषूति, निःषूति, दुःषूति; सुषम, विषम, निःषम. दुःषम.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

निनदीभ्यां स्रातेः कौशले ॥ ८९ ॥

Für das *स्* von *स्रा* nach *नि* und *नदी*, wenn das abgeleitete Wort „geschickt“ bedeutet.

निष्ठातः कटकरणे, नदीष्ठा.

सूचं प्रतिष्ठातम् ॥ ९० ॥

प्रतिष्ठात *sagt* man von einem *Sūtra*.

Das Wort wird durch *शुद्ध* erklärt.

कपिष्ठलो गोत्रे ॥ ९१ ॥

कपिष्ठल *sagt* man, wenn man den Gründer eines Geschlechtes meint.

प्रष्टो ऽयगामिनि ॥ ९२ ॥

प्रष्ट in der Bedeutung „vorangehend“ ist unregelmässig.

वृक्षासनयोर्विष्टरः ॥ ९३ ॥

विष्टर in den Bedeutungen „Baum“ und „Sitz“.

छन्दोनाम्नि च ॥ ९४ ॥

Auch als Name eines *Metrum*s.

Vgl. 3, 3, 34.

गवियुधिभ्यां स्थिरः ॥ ९५ ॥

Das *स्* in *स्थिर* wird *ष्* nach *गवि* und *युधि*.

गविष्ठिरः, *युधिष्ठिरः*.

विकुशमिपरिभ्यः स्थलम् ॥ ९६ ॥

Das *स्* in *स्थल* nach *वि*, *कु*, *शमि* und *परि*.

विष्ठलम्, *कुष्ठलम्*, *शमिष्ठलम्*, *परिष्ठलम्*.

**अश्वाम्बगोभूमिसव्यापद्वित्रिकुशेकुशङ्कुमञ्जिपुञ्जिपरमेवर्हिर्दिव्य-
ग्निभ्यः स्थः ॥ ९७ ॥**

Das *स्* von *स्थ* nach *अश्व*, *आश्व*, *गो*, *भूमि*, *सव्य*, *अप*, *द्वि*, *त्रि*, *कु*, *शेकु*, *शङ्कु*, *अङ्कु*, *मञ्जि*, *पुञ्जि*, *परमे*, *वर्हिस्*, *दिवि* und *अग्नि*.

अश्वष्ठः, *आश्वष्ठः*, *गोष्ठः*, *भूमिष्ठः*, *सव्येष्ठः*, *अपष्ठः*, *द्विष्ठः*, *त्रिष्ठः*, *कुष्ठः*, *शेकुष्ठः*, *शङ्कुष्ठः*, *अङ्कुष्ठः*, *मञ्जिष्ठः*, *पुञ्जिष्ठः*, *परमेष्ठः*, *वर्हिष्ठः*, *दिविष्ठः* und *अग्निष्ठः*.

सुषामादिषु च ॥ ९८ ॥

Auch in *सुषामन्* u. s. w. ist *स्* zu *ष्* geworden.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

एति संज्ञायामगात् ॥ ९९ ॥

Auch ein **स्** mit nachfolgendem **ए** wird unter den früher angegebenen Bedingungen **ए**, wenn das Wort ein Name ist, und wenn dem **स्** kein **ग्** (**क्**) vorangeht.

हरिषेणः, **वारिषेणः**, **जानुषेणो**; dagegen **हरिसक्थम्** und **विष्वक्तेनः**. Für das **च्** von **विष्वच्** ist nach 8, 2, 30 **क्**, für dieses nach 8, 2, 39 **ग्** substituiert worden. Dieses **ग्** ist bis zur ferneren Substitution von **क्** nach 8, 4, 55 der normale Laut.

नक्षत्राद्वा ॥ १०० ॥

Ist das vorangehende Wort in dem eben angegebenen Falle der Name eines Mondhauses, dann ist die Substitution nicht nothwendig.

रोहिणिसेनः oder **रोहिणिषेणः**, **भरणिसेनः** oder **भरणिषेणः**; dagegen nur **शतभिषक्तेनः**.
Zum kurzen **इ** s. 6, 3, 63.

ह्रस्वाच्चादौ तद्धिते ॥ १०१ ॥

Für ein auslautendes **स्** mit vorangegehendem **इ** oder **उ** wird vor einem mit **त्** anlautenden taddhita **ए** substituiert.

सर्पिष्टर und **यजुष्टर**, **सर्पिष्टम्** und **यजुष्टम्**, **सर्पिष्ट्र** und **यजुष्ट्र**, **सर्पिष्टा** und **यजुष्टा**, **सर्पिष्टस्** und **यजुष्टस्**, **आविष्ट्य**, **चतुष्टय**.

निसस्तपतावनासेवने ॥ १०२ ॥

Für das **स्** von **निस्** vor **तप्**, wenn nicht von einem wiederholten Glühen die Rede ist.

निष्टपति सुवर्णम् = **सकृदग्निं स्पर्शयति**, dagegen **निस्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः**.

युष्मत्तत्ततक्षुःष्वन्तःपादम् ॥ १०३ ॥

Vor **त्वम्** u. s. w., **तद्** und **ततक्षुः** geht innerhalb eines Stollens ein vorangehendes **स्** in **ए** über.

अग्निष्ट्वं नामासीत्, **अग्निष्ट्वा** वर्धयामसि, **अग्निष्टे** विश्रमा नय, **अप्स्वने** सधिष्टय (RV. 8, 43, 9); **अग्निष्टद्विष्ट्वमा** पूणाति (RV. 10, 2, 4), **द्यावापृथिवी** निष्टतक्षुः.

यजुष्येषाम् ॥ १०४ ॥

Nach der Meinung Einiger im Jāgurveda.

अर्चिर्भिस्तवम् oder **अर्चिर्भिष्टवम्**, **अग्निस्ते** ऽयम् oder **अग्निष्टे** ऽयम्, **अग्निस्तत्** oder **अग्निष्टत्**, **अर्चिर्भिस्ततक्षुः** oder **अर्चिर्भिष्टतक्षुः**.

स्तुतस्तोमयोश्छन्दसि ॥ १०५ ॥

Nach der Meinung Einiger geht im Veda das **स्** in **स्तुत** und **स्तोम** in **ए** über.

त्रिभिः **स्तुतस्य** oder **त्रिभिः** **ष्टुतस्य**, **गोस्तोम** oder **गोष्टोम**.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

पूर्वपदात् ॥ १०६ ॥

Nach der Meinung Einiger geht im Veda ein auslautendes **स्** nach einem auf **इ** u. s. w. auslautenden Worte in **प्** über.

द्विसंधि oder द्विषंधि, त्रिसंधि oder त्रिषंधि, मधुस्थान oder मधुष्ठान, द्विसाहस्र oder द्विषाहस्र, त्रिःसमष्टत्याय oder त्रिःषमष्टत्याय.

सुजः ॥ १०७ ॥

Im Veda geht auch das **स्** der Partikel **सु** in **प्** über.

अभी पु गः सखीनाम् RV. 4, 31, 3. ऊर्ध्वं ऊ पु गः 1, 36, 13.

सनोतेरनः ॥ १०८ ॥

Auch das **स्** von **सन्**, wenn es das **न्** einbüsst.

गोषा, नृषा; dagegen गौंसनि.

सहेः पृतनर्तभ्यां च ॥ १०९ ॥

Auch das **स्** von **सह** nach **पृतना** und **ऋत**.

पृतनायाहम्, ऋतायाहम्.

न रपरसृपिसृजिस्पृशिस्पृहिसवनादीनाम् ॥ ११० ॥

Die Substitution unterbleibt, wenn ; auf **स्** folgt, sowie in **सप्**, **सज्**, **स्पृश्**, **स्पृह** und in **सवन** u. s. w.

विसंसिका, विस्रथ; पुरा क्रूरस्य विस्रपः, वाचो विसर्जनात्, दिविस्पृश्, निस्पृहं कथयति, सवने सवने u. s. w.

सात्पदाद्योः ॥ १११ ॥

Auch im Suffix **सात्** und wenn das **स्** am Anfange eines Wortes steht.

अग्निसात्, मधुसात्; दधि oder मधु सिञ्चति. Ausnahme zu 8, 3, 59.

सिचो यङि ॥ ११२ ॥

Ferner im Intensiv von **सिच्**.

सेसिच्यते, अभि सेसिच्यते.

सेधतेर्गतौ ॥ ११३ ॥

Ferner in **सिध्** „sich in Bewegung setzen“.

अभि und परि सेधयति गाः. Ausnahme zu 8, 3, 65.

प्रतिस्तब्धनिस्तब्धौ च ॥ ११४ ॥

Auch in **प्रतिस्तब्ध** und **निस्तब्ध**.

सोढः ॥ ११५ ॥

Auch in **सह**, wenn es in der Form **सोढ** erscheint.

परिसोढ, परिसोढम्, परिसोढव्य.

8, 2, 1. 108. 3, 55. 57.

स्तम्भुसिवुसहां चडि ॥ ११६ ॥

Auch im reduplicirten Aorist von स्तम्भ्, सिव् und सह्.

पर्यस्तम्भत् und अभ्यस्तम्भत्, पर्यसीषिवत् und न्यसीषिवत्, पर्यसीषहत् und व्यसीषहत्.

मुनोतेः स्यसनोः ॥ ११७ ॥

Ferner in सु, मुनोति im Futurum, Conditionalis und Desiderativ.

अभि und परि सोष्यति, अभ्यसोष्यत् und पर्यसोष्यत्; सुसूषति, अभि सुसूषते. Ausnahme zu 8, 3, 65.

सदेः परस्य लिटि ॥ ११८ ॥

Auch beim zweiten स् von सद् im Perfect.

अभि, परि, नि und वि षसाद. Ausnahme zu 8, 3, 59. 66. Kāçikā liest सदित्थ्वज्जोः st. सदेः; der Zusatz ist einem Vārttika entlehnt.

निब्यभिभ्यो ऽड्यवाये वा छन्दसि ॥ ११९ ॥

† 8, 3, 55. 57.

Im Veda kann die Substitution nach नि, वि und अभि unterbleiben, wenn das Augment dazwischentritt.

न्यवीदत् oder न्यसीदत्, व्यवीदत् oder व्यसीदत्, अभ्यवीदत् oder अभ्यसीदत्, व्यष्टीत् oder व्यस्तात् u. s. w.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥

रषाभ्यां नो णः समानपदे ॥ १ ॥

Nach र् und ष् geht न् in ण् über, wenn die betreffenden Laute in demselben Worte sich befinden.

आस्तीर्ण, कुष्णाति, मुष्णाति. Pāṇini hat das ञ् vergessen.

अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवाये ऽपि ॥ २ ॥

Dieses findet auch dann statt, wenn ein Vocal, य्, व्, ह्, ein Guttural, ein Labial, die Präposition आ oder ein Augment dazwischentritt.

करण, किरिणा, कुरुणा; अर्केण, मूर्खेण, गर्गेण, अर्घेण; दर्पेण, रेफेण, गर्भेण, चर्मणा; पर्याणद्ध und निराणद्ध (vgl. 8, 4, 14); बृंहण, बृंहणीय (der Anusvāra ist ein Substitut für न्).

पूर्वपदात्संज्ञायामगः ॥ ३ ॥

Auch dann, wenn der die Substitution veranlassende Laut in einem vorangehenden Worte steht, vorausgesetzt dass kein ग् dazwischentritt, und dass das Compositum ein Name ist.

दुणसः, वार्ध्णिशः, खरणसः, ग्रूर्पणखा; dagegen ञ्गयनम्.

8, 2, 1. 108.

वनं पुरगामिश्रकासिधकाशारिकाकोटरायेभ्यः ॥ ४ ॥

Das न् in वन wird (nur) nach पुरगा u. s. w. in ण् verwandelt.

पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिधकावणम्, शारिकावणम्, कोटरावणम् und अयेवणम् sind Namen von Wäldern. Vgl. 6, 3, 117.

प्रनिरन्तःशरेक्षुप्रक्षामकार्षखदिरपीयूक्षाभ्यो ऽसंज्ञायामपि ॥ ५ ॥

Nach प्र u. s. w. wird das न् von वन cerebral auch dann, wenn das Compositum kein Name ist.

प्रवणे यष्ट्यम्, निर्वणे प्रति धीयते, अन्तर्वणे, शरवणम्, इक्षुवणम्, प्रक्षवणम्, आम्रवणम्, कार्ष्ववणम्, खदिरवणम्, पीयूषावणम्.

विभाषौषधिवनस्पतिभ्याम् ॥ ६ ॥

Ist das dem वन vorangehende Worte der Name eines Krautes oder Waldbaumes, dann kann die Substitution stattfinden.

दूर्वावनम् oder °वणम्, मूर्वावनम् oder °वणम्; शिरीषवनम् oder °वणम्, अदरीवनम् oder °वणम्.

अहो ऽदन्तात् ॥ ७ ॥

In अहन् wird न् zu ण्, wenn ein auf अ auslautendes Wort vorangeht.

पूर्वाक्षाः, अपराक्षाः; dagegen निरक्षः und दुरक्षः.

वाहनमाहितात् ॥ ८ ॥

In वाहन, wenn das vorangehende Wort das Aufgeladene (die Last) bezeichnet.

इक्षुवाहनम्, शरवाहनम्, दर्भवाहनम्; dagegen दाक्षिवाहनम् „Dākshi's Wagen“.

पानं देशे ॥ ९ ॥

In पान, wenn das Compositum ein Land (Volk) bezeichnet.

क्षीरपाणा उशीनराः, सुरापाणाः प्राच्याः, सौवीरपाणा वाह्लीकाः, कषायपाणा गान्धाराः.

वा भावकरणयोः ॥ १० ॥

Wenn पान „das Trinken“ oder „womit Etwas getrunken wird“ bedeutet, ist die Substitution nicht nothwendig.

क्षीरपानं oder °पाणं वर्तते, कषायपानम् oder °पाणम्, सुरापानम् oder °पाणम्; क्षीरपानः oder °पाणः कंसः „ein Becher, mit (aus) dem man Milch trinkt“.

प्रातिपदिकान्तनुम्विभक्तिषु च ॥ ११ ॥

Auch das auslautende न् eines Nominalstammes, das Augment न् und das न् einer Casusendung brauchen nicht ण् zu werden.

8, 2, 1. 108.

माषवापिनो oder °वापिणो, माषवापानि oder °वापाणि (vgl. 7, 1, 72), माषवापेन oder °वापेण.

एकाजुत्तरपदे णः ॥ १२ ॥

Ist in einem solchen Compositum das zweite Wort einsilbig, dann muss ण substituiert werden.

वृत्रहणो und वृत्रहणः, क्षीरपाणि und सुरापाणि, क्षीरपेण und सुरापेण.

कुमति च ॥ १३ ॥

Desgleichen, wenn das zweite Wort einen Guttural enthält.

वस्त्रयुगिणो, युगिणः; स्वर्गकामिणो, वृषगामिणो; वस्त्रयुगाणि, खरयुगाणि; वस्त्रयुगेण, खरयुगेण.

उपसर्गादसमासे ऽपि णोपदेशस्य ॥ १४ ॥

Das न einer im grammatischen Unterrichtssystem (im Dhâtupâṭha) mit ण anlautenden Wurzel wird nach einer ein र enthaltenden Präposition ण auch ausserhalb eines Compositums.

प्र und परि खमति und खयति; प्रणायक, परिणायक.

हिनु मीना ॥ १५ ॥

Auch das न in den Präsensstämmen von हि und मी nach einer ein र enthaltenden Präposition.

प्र हिक्षोमि, प्र हिक्षुतः; प्र मीणाति, प्र मीणीतः.

आनि लोट् ॥ १६ ॥

Auch das न der Imperativendung आनि.

प्र und परि वपाणि, प्र und परि याणि.

नेर्गदनदपतपदधुमास्यतिहन्ति याति वाति द्राति प्साति वपति वहति शाम्यति चिनोति देग्धिषु च ॥ १७ ॥

Auch das न der Präposition नि vor गद्, नद्, पत्, दा und धा (घु), मा u. s. w.

प्र und परि णि गदति, नदति, पतति, पद्यते, ददाति und दधाति, मिमीते und मयते, प्यति, हन्ति, याति, वाति, द्राति, प्साति, वपति, वहति, शाम्यति, चिनोति und देग्धि.

शेषे विभाषाकखादावषान्त उपदेशे ॥ १८ ॥

Freigestellt ist diese Substitution für न in नि vor allen übrigen Wurzeln, wenn sie nicht mit क् oder ख् anlauten und nicht im Dhâtupâṭha auf प् auslauten.

8, 2, 1. 108.

प्र नि पचति oder प्र णि पचति, प्र नि भिनत्ति oder प्र णि भिनत्ति; dagegen प्र नि करोति, प्र नि खादति, प्र नि पिनष्टि.

अनिते: ॥ १९ ॥

Das न् der Wurzel अन् wird nach einer ein र enthaltenden Präposition ण्.
प्राणिति, पराणिति.

अन्तः ॥ २० ॥

Auch wenn das न् dieser Wurzel als Auslaut erscheint.

हे प्राण्, हे पराण्. Ausnahme zu 8, 4, 37.

उभौ साभ्यासस्य ॥ २१ ॥

Wird diese Wurzel reduplicirt, so gehen beide न् in ण् über.

प्राणिणिषति, प्राणिणात्, परा णिणिषति, पराणिणात्.

हन्तेरत्पूर्वस्य ॥ २२ ॥

Das न् von हन् wird ण्, wenn dem न् ein अ vorangeht.

प्र und परि हण्यते, प्रहणनम्, परिहणनम्; dagegen प्राधानि und पर्यधानि.

वमोर्वा ॥ २३ ॥

Wenn व् oder म् auf das न् in हन् folgen, kann ण् substituirt werden.

प्र हण्यः oder हन्वः, प्र हणमः oder हन्मः. Eben so mit परि.

अन्तरदेशे ॥ २४ ॥

Nach अन्तर् wird das न् von हन्, wenn ihm ein अ vorangeht, ण्; aber nicht, wenn das Derivat der Name einer Oertlichkeit ist.

अन्तर्हण्यते, अन्तर्हणनं वर्तते; dagegen अन्तर्हणनो देशः und अन्तरधानि.

अयनं च ॥ २५ ॥

Eben so verhält es sich mit dem न् von अयन.

अन्तरयणं वर्तते, aber अन्तरयनो देशः.

छन्दस्युदवयवात् ॥ २६ ॥

Im Veda wird nach einem अ, nach welchem im Padapâtha das dazu gehörige Wort abgetheilt wird, ein न् zu ण्.

वृमणाः, पितृयाणम्.

नश्च धातुस्थोरुपुभ्यः ॥ २७ ॥

Das न् des Pronomens नस् geht im Veda nach einem in der Wurzel enthaltenen र oder ष, sowie nach उरु und पु (सु) in ण् über.

8, 2, 1. 108.

अग्ने रक्षा णः RV. 7, 15, 13. शिवा णो अस्मिन् 7, 32, 26. उरु णस्क्रधि 8, 75, 11. अभी
पु णः सखीनाम् 4, 31, 3. ऊर्ध्वं ऊ पु ण ऊतये 1, 36, 13.

उपसर्गादनोत्तरः ॥ २८ ॥

Nach einer Präposition, wenn नस् nicht als नो erscheint.

Im Veda wird sowohl प्र णः als auch प्र नः, sowohl प्र णो als auch प्र नो geschrieben. Darum lesen wohl Kāçikā und mehrere Handschriften उपसर्गादबहुलम्. Kāçikā versteht hier unter नस् auch die Nase.

कृत्यचः ॥ २९ ॥

Ein zu einem krt-Suffix gehöriges न् wird nach einer Präposition mit र् zu ण, wenn ihm ein Vocal vorangeht.

प्रयाणम्, परियाणम्, प्रमाणम्, परिमाणम्; प्रयायमाण, परियायमाण; प्रयाणीय, परियाणीय;
अप्रयाणिः, अपरियाणिः; प्रयायिणी, परियायिणी; प्रहीण, परिहीण; dagegen प्रभुण् und परिभुण्.

खेर्विभाषा ॥ ३० ॥

Im Causativ ist diese Substitution freigestellt.

प्रयापनम् oder प्रयापणम्, परियापनम् oder परियापणम्; प्रयाप्यमान oder प्रयाप्यमाण,
प्रयापनीय oder प्रयापणीय, अप्रयापनिः oder अप्रयापणिः, प्रयापिनी oder प्रयापिणी.

हलश्चेजुपधात् ॥ ३१ ॥

Desgleichen nach einer consonantisch anlautenden Wurzel, wenn an vorletzter Stelle ein anderer Vocal als अ steht.

प्रकोपनम् oder प्रकोपणम्, परिकोपनम् oder परिकोपणम्; dagegen nur प्रेहणम्, प्रोहणम्,
प्रवपणम्.

इजादेः सनुमः ॥ ३२ ॥

Nach einer Wurzel, die an vorletzter Stelle einen Nasal hat, wird das in 8, 4, 29 näher bezeichnete न् zu ण nur dann, wenn sie vocalisch anlautet.

प्रेङ्खणम्, परेङ्खणम्, प्रेङ्गणम्, परेङ्गणम्, प्रोम्भणम्, परोम्भणम्; dagegen प्रमङ्गनम्, परि-
मङ्गनम्.

वा निसनिक्षनिन्दाम् ॥ ३३ ॥

Für das न् von निस, निक्ष und निन्द kann ण substituiert werden, wenn eine Präposition mit र् vorangeht.

प्रणिंसनम् oder प्रनिंसनम्, प्रणिक्षणम् oder प्रनिक्षणम्, प्रणिन्दनम् oder प्रनिन्दनम्. Es wird auch निङ्ग und निङ्ग statt निक्ष gelesen.

न भाभूपूकमिगमिषायिवेपाम् ॥ ३४ ॥

Nach भा, भू u. s. w. wird das न् eines krt-Suffixes (s. 8, 4, 29) nicht ण.

8, 2, 1. 108.

प्रभानम् und परिभानम्, प्रभवन्म् und परिभवनम्, प्रपयन्म् und परिपयन्म्, प्रकमन्म् und परिकमन्म्, प्रगमन्म् und परिगमन्म्, प्रप्यायन्म् und परिप्यायन्म्, प्रवेपन्म् und परिवेपन्म्.
Nach Kātjājana ist वृज्, nicht वृङ्, gemeint; von diesem bildet man प्रपवणम्.

घात्पदान्तात् ॥ ३५ ॥

Die Substitution findet nicht statt, wenn घ् am Ende des Wortes steht.

निष्यानम्, दुष्यानम्, सर्पिष्यानम्, यजुष्यानम्.

नशेः घान्तस्य ॥ ३६ ॥

Auch nicht in नश्, wenn श् zu घ् wird.

प्रनष्ट und परिनष्ट, dagegen प्र शाश्रयति und परि शाश्रयति.

पदान्तस्य ॥ ३७ ॥

Auch nicht, wenn das न् am Ende eines Wortes steht.

वृक्षान्, प्लक्षान्, श्रीन्, गिरीन्.

पदव्यवाये ऽपि ॥ ३८ ॥

Auch nicht, wenn र् und घ् von न् durch ein anderes Wort getrennt sind.

मायकुम्भवापेन, चतुरङ्गयोगेन, प्रायनच्छ, पर्यवनच्छ.

क्षुभ्रादिषु च ॥ ३९ ॥

Auch nicht in क्षुभ्राति u. s. w.

स्तोः श्रुना श्रुः ॥ ४० ॥

Wenn स् und ein Dental mit श्र् und einem Palatalen zusammenstossen, werden für jenes श्र् und für einen Dentalen ein Palatal substituiert.

वृक्षश्रेते, वृक्षचिन्नोति, वृक्षश्छादयति; अग्निचिच्छेते (vgl. 8, 4, 63), अग्निचिच्छिन्नोति, अग्निचिच्छादयति, अग्निचिज्जयति u. s. w.

घुना घुः ॥ ४१ ॥

Wenn घ् und ein Dental mit घ् und einem Cerebralen zusammenstossen, werden für jenes घ् und für den Dentalen ein Cerebral substituiert.

वृक्षघ्णडे, वृक्षघ्णोक्ते, वृक्षघ्णकारः, ऊपीष्ट, अग्निचिद्धीनः, अग्निचिद्धोक्ते, अग्निचिष्णकारः.

न पदान्ताटोरेनाम् ॥ ४२ ॥

Nach einem auslautenden Cerebralen gehen स् und die Dentale nicht in घ् und Cerebrale über, mit Ausnahme der Casusendung नाम्.

अथलिङ् साये, मधुलिङ् तरति, aber षणाम्.

तोः षि ॥ ४३ ॥

Vor ष bleibt ein Dental unverändert.

अग्निचित्पण्डे, भवान्पण्डे.

शात् ॥ ४४ ॥

Auch nach श्.

प्रश्नः, विश्नः.

यरो ऽनुनासिके ऽनुनासिको वा ॥ ४५ ॥

Eine auslautende tönende nicht-aspirierte Muta am Ende eines Wortes kann vor einem Nasal in einen Nasal übergehen.

वाग्नयति oder वाङ्नयति, श्वलिङ्नयति oder श्वलिङ्गनयति, अग्निचिद्रयति oder अग्निचित्रयति, त्रिष्टुद्रयति oder त्रिष्टुम्बयति. यर् und nicht जश् (vgl. 8, 2, 39) wegen des Folgenden.

अचो रहाभ्यां द्वे ॥ ४६ ॥

Nach र् und ह् kann, wenn ihnen ein Vocal vorangeht, ein Consonant, mit Ausnahme des ह्, verdoppelt werden.

अर्कः oder अर्कः, ब्रह्म्मा oder ब्रह्मा, अपहृत्ते oder अपहृते.

अनचि च ॥ ४७ ॥

Ein Consonant, mit Ausnahme des ह्, kann, wenn ihm ein Vocal vorangeht, verdoppelt werden, jedoch nicht vor einem Vocal.

दध्यत्र oder दध्यत्र, मध्यत्र oder मध्यत्र.

नादन्याक्रोशे पुत्रस्य ॥ ४८ ॥

Das त् von पुत्र kann vor अदिन् nicht verdoppelt werden, wenn mit dem Worte geschmäht wird.

पुत्रादिनो त्यमसि पापे. Wenn das Wort schlechtweg „ihre Jungen fressend“ bedeutet, soll die Verdoppelung stattfinden dürfen.

शरो ऽचि ॥ ४९ ॥

Die Sibilanten werden nach र् nicht verdoppelt, wenn ein Vocal folgt.

कर्षति, वर्षति, आकर्षः, अक्षदशः; dagegen दशर्षते.

चिप्रभृतिषु शाकटायनस्य ॥ ५० ॥

Nach Śākaṭājana's Meinung unterbleibt die Verdoppelung, wenn drei oder mehr Consonanten mit einander verbunden sind.

इन्द्रः, चन्द्रः, उष्ट्रः, राष्ट्रम्, भाष्ट्रम्.

सर्वत्र शाकल्यस्य ॥ ५१ ॥

Nach Śākaṭja's Meinung unterbleibt sie überall.

8, 2, 1. 108.

दीर्घादाचार्याणाम् ॥ ५२ ॥

Nach der Meinung aller Lehrer unterbleibt die Verdoppelung nach einem langen Vocal.

दात्रम्, पात्रम्, सूत्रम्, सूत्रम्.

भृलां जश् भृशि ॥ ५३ ॥

Vor einer tönenden Muta geht eine Muta in eine tönende nicht-aspirierte Muta über.

लब्धम्, दोग्धम्, बोद्धम्. Zum ध् s. 8, 2, 40.

अभ्यासे चर् च ॥ ५४ ॥

In der Reduplication tritt an die Stelle einer Muta eine tönende oder tonlose nicht-aspirierte Muta.

चिखनिषति, चिच्छित्सति, टिठकारयिषति, तिष्ठामति, पिफकारयिषति, जिघत्सति, बुभूषति, डुढाकिषते.

खरि च ॥ ५५ ॥

Eine Muta geht auch vor einer tonlosen Muta und vor einem Sibilanten in eine tonlose nicht-aspirierte Muta über.

भेत्तम्, युयुत्सते, आ रिप्सते.

वावसाने ॥ ५६ ॥

In der Pause kann die tönende oder die tonlose nicht-aspirierte Muta stehen.

वाक् oder वाग्, प्रवलिद् oder प्रवलिङ्, त्रिष्टुप् oder त्रिष्टुव्.

अणो ऽप्रगृह्यस्यानुनासिकः ॥ ५७ ॥

अ, इ und उ nebst ihren Längen können in der Pause, wenn sie nicht pragrahja sind (s. 1, 1, 11 fgg.), nasal gesprochen werden.

अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः ॥ ५८ ॥

Für den Anusvāra wird vor einem folgenden Consonanten, mit Ausnahme der Sibilanten und ह्, der diesem entsprechende Nasal substituiert.

शङ्कितुम्, उज्झितुम्, कुण्डितुम्, नन्दितुम्, कम्पितुम्. In allen diesen Beispielen ist der Nasal von Haus aus न् (नुम्), für welches nach 8, 3, 24 Anusvāra substituiert worden ist. Die Schreibart दंत u. s. w. verstößt demnach gegen die Grammatik.

वा पदान्तस्य ॥ ५९ ॥

Wenn der Anusvāra sich am Ende eines Wortes befindet, ist die Substitution freigestellt.

तं कथं चित्रपत्तं दयमानं नभःस्थं पुरुषो ज्वधीत् oder तद्भूयश्चित्रपत्तदयमानन्नभःस्थम्पुरुषो ज्वधीत्.

8, 2, 1. 108.

तोलि ॥ ६० ॥

Ein Dental geht vor त् in den diesem entsprechenden Laut über.

अग्निचिल्लुनाति, भवाल्लुनाति.

उदः स्यास्तम्भोः पूर्वस्य ॥ ६१ ॥

Für das स् von स्या und स्तम्भ् wird, wenn ihnen उद् vorangeht, ein dem द् entsprechender Laut substituiert.

उत्थातुम्, उत्तम्भितुम्. Das mittlere त् kann nach 8, 4, 65 ausfallen.

भूयो हो ऽन्यतरस्याम् ॥ ६२ ॥

Für ह् kann nach einer tönenden Muta der dieser entsprechende Laut substituiert werden.

वाग्धसति oder वाग् घसति, श्वलिङ् हसति oder श्वलिङ् ठसति, अग्निचिद् हसति oder अग्निचिद्धसति, त्रिष्टुब्धसति oder त्रिष्टुब्धसति.

शृङ्गो ऽटि ॥ ६३ ॥

Nach einer tonlosen Muta kann ङ् für श् substituiert werden, wenn ein Vocal oder य्, व्, र् folgt.

वाक्शेते oder वाक्छेते, श्वलिङ् शेते oder श्वलिङ् छेते, अग्निचिद् शेते oder अग्निचिच्छेते, त्रिष्टुप् शेते oder त्रिष्टुप्छेते.

हलो यमां यमि लोपः ॥ ६४ ॥

Ein auf einen Consonanten folgender Halbvocal oder Nasal kann, wenn ein eben solcher Laut folgt, ausfallen.

शय्या oder शय्या, आदित्य oder आदित्य. Das erste य् in शय्या lässt sich durch 8, 1, 47 erklären, das in आदित्य aber durch keine Regel Pāṇini's. Während im folgenden Sūtra die beiden Sigla im Singular stehen, wird hier यमां statt यमो gesagt wegen des vorangehenden gleichen Auganges.

भूरो भूरि सवर्णे ॥ ६५ ॥

Eine auf einen Consonanten folgende Muta und ein Sibilant können vor einem homogenen Laute ausfallen.

उत्थातुम् oder उत्थातुम्; s. 8, 4, 61. Die Kāçikā führt eine Menge von Beispielen aus dem Kramapāṭha an.

उदात्तादनुदात्तस्य स्वरितः ॥ ६६ ॥

Für einen auf einen udātta folgenden anudātta wird ein svarita substituiert.

गौर्धः, पंचति.

नोदात्तस्वरितोदयमगार्ग्यकाश्यपगालवानाम् ॥ ६७ ॥

Wenn ein udātta oder svarita auf einen anudātta folgt, verbieten Alle, mit Ausnahme von Gārgja, Kāçjapa und Gālava, die erwähnte Substitution eines svarita.

गौर्ग्यस्तैत्रं, गौर्ग्यः क्व; nach den genannten Grammatikern dagegen: गौर्ग्यस्तैत्रं, गौर्ग्यः क्व.
Die Kāçikā sagt mit Recht, dass das hier ganz ausnahmsweise für पर gebrauchte
उदय मङ्गलार्थम् sei. वृद्धि im Beginn des Werkes, अरिष्ट am Schluss der ersten Hälfte,
und उदय am Ende des Werkes. Kātjājana beschliesst, worauf Kielhorn mich auf-
merksam macht, jeden Adhjája mit dem Worte सिद्धम्.

†8,2,1.108. अ अ ॥ ६८ ॥

Das in der Grammatik als offen behandelte अ ist in Wirklichkeit ein
geschlossenes (d. i. ö).

Wenn das अ in der Theorie bis jetzt nicht für offen gegolten hätte, würde es nicht
der entsprechende kurze Vocal des offenen आ, und dieses nicht der entsprechende
lange Vocal von ihm gewesen sein; man würde in den Fällen, wo eine Regel die Sub-
stitution der homogenen Länge für अ oder der homogenen Kürze für आ vorschreibt,
in Verlegenheit gewesen sein.

॥ इत्यष्टमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

॥ इति शब्दानुशासनं समाप्तम् ॥

Nachträge und Verbesserungen zur ersten Abtheilung.

- 1, 1, 16. Vgl. Weber in Ind. St. 13, 10 fg.
- 1, 1, 38. Es sind diejenigen taddhita gemeint, die mehrere oder auch nur einen Casus vertreten können; also auch die 5, 4, 44 fgg. besprochenen.
- 1, 2, 27. ऊकाल ist ganz unverständlich. Warum ist उ und nicht अ als Norm der Quantität gewählt worden, und wie kann ein langer Vocal auch den pluta-Vocal in sich schliessen? Dürfte man vielleicht annehmen, dass ursprünglich ३ statt ऊ gestanden hätte, und dass ३ durch den dritten Vocal उ bezeichnet worden wäre?
- 1, 2, 34. Lies °सामसु.
- 1, 2, 37. Ich habe ऋवैः सुत्यौम् nach der Kāçikā als zwei Worte gefasst und nach ihrer Angabe accentuirt, vermuthete aber, dass ऋवःसुत्यौम् wie sonst als Compositum zu fassen ist.
- 1, 2, 53. Lies तदश्रिष्यं.
- 1, 2, 57. Da Pāṇini weder काल noch उपसर्जन erklärt, kann dieses Sūtra als seine Entgegnung auf die 1, 2, 53 fgg. gegen ihn gerichteten Angriffe sein.
- 1, 2, 69. Lies नपुंसकम्.
- 1, 3, 5. आदिर्जिह्वः.
- 1, 4, 17. Unter den स्वादयः verstehen die Erklärer alle Suffixe von 4, 1, 2 bis 5, 3, 70.
- 1, 4, 36. Im Dhātupāṭha gilt स्पृह für zweisilbig, daher kein Guṇa in स्पृहयति.
- 1, 4, 79. Dr. H. Wenzel macht mich darauf aufmerksam, dass उपनिषद् an den angegebenen Stellen im Tibetischen durch „Ursache“ wiedergegeben wird. Er verweist auch auf उपनिषा im Pāli und auf उपनिशा Sukhāvatījūha 31, 9. I. J. Schmidt übersetzt das diesem entsprechende tibetische Wort durch „Vergleich“.
- 1, 4, 81. 82. Diese Sūtra gehören, wie ich jetzt durch Kielhorn mich habe überzeugen lassen, Pāṇini selbst an.
- 1, 4, 88. Nach 8, 1, 5 muss परि verdoppelt werden.
- 2, 1, 48. Kāçikā hier und im Gaṇa युक्तारोह्यादि nicht °समितादयः, sondern °संमितादयः.
- 2, 3, 46. Vgl. Z. d. d. M. G. 41, S. 179 fg.
- 3, 1, 70. नुट् gehört zur 6ten Klasse, erhält also betontes अ im Präsens.
- 3, 1, 95. Kāçikā कत्याः प्राङ् गयुलः. Der Zusatz ist einem Vārttika entlehnt.
- 3, 1, 109. Nach Kielhorn v. l. एतिस्तुशामुव्.
- 3, 1, 118. छन्दसि ist nach Kielhorn ein Zusatz Kātājāna's.

- 3, 2, 21. निशा fehlt in einigen Hdschr. nach Kielhorn.
- 3, 2, 36. Pāṇini hat eben so gut wie wir gewusst, dass असूर्यपश्य nicht in असूर्यम् + पश्य, sondern in अ + सूर्यपश्य zu zerlegen ist; weil es aber kein सूर्यपश्य gibt, hat er sich der Kürze wegen scheinbar eine Blöße gegeben.
- 3, 2, 128. Lies ८-आन.
- 3, 2, 158. स्पृह, ग्रह und पत gelten im Dhātupāṭha für zweisilbig; darum wird der Wurzelvocal nicht verstärkt.
- 3, 2, 182. Der Deutlichkeit wegen habe ich statt दावो der Lesart दावो den Vorzug gegeben. Statt (दंव) ist (दंश) zu verbessern; in den Beispielen ist मेद्रम् statt मेद्धम् zu lesen. दंष्ट्रा erscheint im Gāṇa अजादि, daher आ, nicht ई.
- 3, 3, 110. Lies ८-इ.
- 3, 3, 122. Kāçikā *संहाराधारावायश्च; der Zusatz entstammt einem Vārttika.
- 3, 4, 88. Als पित् müsste हि unbetont sein, ist es aber nicht.
- 4, 1, 1. Man hätte hier auch die Erwähnung des Femininsuffixes ऊ (ऊङ्) erwartet; die Feminina auf ऊ werden aber durch 6, 1, 85 zu Prātipadika's.
- 4, 1, 62. इति fehlt in einigen Hdschr. nach Kielhorn.
- 4, 2, 41. Lies कावचिकम्.
- 4, 2, 68. Nach Kielhorn wird auch निर्वृत्त: gelesen.
- 4, 2, 130. Kāṭjājana hat nach Kielhorn युगंधरेभ्य: gelesen.
- 4, 3, 91. Kāçikā fasst आयुधजीविभ्य: als Dativ, den sie hier durch आयुधजीव्ये —, आयुधजीविनो ऽभिधातुं प्रत्ययो भवति erklärt, stützt sich also auf 2, 3, 14. Da Pāṇini sich sonst nie so ausdrückt, und es überdies sehr fraglich ist, ob die Regel 2, 3, 14 so weit ausgedehnt werden darf, glaube ich mit mehr Recht annehmen zu dürfen, dass Pāṇini hier, wie in unzähligen anderen Fällen, falsch construiert hat.
- 4, 3, 117 fg. Nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
- 4, 3, 119. Einige lesen nach Kielhorn वातपादञ्.
- 4, 3, 153. Streiche ॥ १५३.
- 4, 4, 35. Lies मात्सिक statt मात्स्यिक und vgl. 6, 4, 149.
- 4, 4, 67. Lies टिठन् und in der Uebersetzung ८-इक.
- 5, 1, 36. Nach Kielhorn ursprünglich ein Vārttika.
- 5, 1, 57 fg. Nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
- 5, 1, 69. v. l. कङ्कुर nach Kielhorn.
- 5, 1, 79. v. l. निर्वृत्त: nach Kielhorn.
- 5, 2, 75. Z. 3. Lies पार्श्विक.
- 5, 3, 42. v. l. प्राक्कादश nach Kielhorn.
- 5, 4, 68. v. l. समासान्त: nach Kielhorn.
- 6, 1, 6. Lies दोधो statt देधो.
- 6, 1, 19. Lies व्येज्जं.
- 6, 1, 117. Das Sūtra wird nicht im Mahābh. besprochen, so dass es sich nicht entscheiden lässt, ob उरस् Pāṇini zur Last fällt, oder ob उरो die richtige Lesart ist.

- 6, 1, 137 fg. Patāṅgali hat nach Kielhorn संपरिभ्यां भुषणसमवाययोः करोतो gelesen.
 6, 1, 150. Nach Kielhorn ursprünglich विष्किरः शकुनी वा.
 6, 1, 156. Nach Kielhorn ein späterer Zusatz.
 6, 1, 164 fg. Nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
 6, 1, 173. v. l. नद्यजादि nach Kielhorn.
 6, 4, 56. Nach Kielhorn ursprünglich लघुपूर्वस्य.
 6, 4, 62. Z. 5 periphrastischen zu lesen.
 6, 4, 119. Da nach 1, 1, 52 der लोप eigentlich nur für den Endlaut der Reduplication substituirt werden darf, so nimmt die Kāṣikā an, dass in लोपश्च das श् ein इत् sei, und dass erst in Folge dessen die Regel 1, 1, 55 angewandt werden dürfe! 7, 4, 58, wo अत्र लोपो भ्यासस्य gesagt wird, also ohne श्, soll nach Einigen अत्र die gewünschte Wirkung hervorbringen!
 6, 4, 126. v. l. गुणिनाम् nach Kielhorn.
 6, 4, 129. † am Rande zu streichen.
 6, 4, 159. Patāṅgali gestattet auch लोपः hier nicht zu ergänzen, in welchem Falle das Augment य्, nicht यि, sein würde. Dass aber लोपः zu ergänzen ist, lehrt schon das च, und dann ist zu bemerken, dass das Augment य् bei Pāṇini युद् लाuten würde.
 7, 1, 8. 41. अदुह findet sich, wie ich durch Delbrück erfahre, Maitr. S. 3, 3, 4 (36, 9).
 7, 1, 29. Patāṅgali hat nach Kielhorn शसो न gelesen.
 7, 2, 23. v. l. घुपेर nach Kielhorn.
 7, 2, 75. Lies पिपृच्छति und vgl. 1, 2, 8.
 7, 3, 2. ist Z. 2 nach ausserdem hinzuzufügen (d. i. ausser Vṛddhi).
 7, 3, 117. 118 und 119 nach Kielhorn ursprünglich ein Sūtra.
 7, 4, 4. v. l. पिबतेरो चा nach Kielhorn.
 7, 4, 47. Meine Uebersetzung drückt das aus, was Pāṇini hat sagen wollen. In Wirklichkeit aber sagt er, wenn man 1, 1, 54 berücksichtigt, dass त् für द् in दा substituirt werde.
 8, 2, 18. v. l. कपे रो लः nach Kielhorn.
 8, 3, 97. v. l. परमवर्हि nach Kielhorn.
 8, 4, 64. Nach 4, 1, 85 wird von अदिति mit Suffix यय आदित्य gebildet, und an dieses आदित्य wird nach demselben Sūtra ein zweites यय angefügt. Das य् von आदित्य kann sich vor diesem यय nur dann erhalten, wenn man आदित्य nicht als Metronymicum von अदिति erklärt. Als Metronymicum müsste es nach 6, 4, 151 vor यय sein य् einbüßen.
 8, 4, 67. Das Kātantra beginnt mit dem Worte सिद्धः und schliesst mit वृद्धिः.
 8, 4, 68. v. l. अ अ इति nach Kielhorn.

Schliesslich bemerke ich, dass der Virāma und andere Zeichen hie und da beim Druck abgefallen sind, und dass der äusserste Ausläufer des Hakens im १ überaus häufig abgebrochen ist. Beim ersten Anblick gewinnt ein solches १ das Aussehen von १, unterscheidet sich aber beim genaueren Ansehen doch wesentlich von diesem. Ganz abgefallen sind: der Virāma 1, 1, 39 bei म्, 2, 1, 65 bei गोवेहत्, 3, 4, 109 bei स्, 4, 1, 5 bei न्, 4, 2, 77

bei वार्णवम्, 6, 3, 85 in सनामन्, 6, 3, 131 bei मत्, 7, 1, 7 bei विदताम्, 7, 1, 40 bei म्, 7, 1, 57 bei गवाम्, 7, 1, 73 bei न्; der Vocal 1, 1, 11 in ईदृदे, 1, 3, 91 in व्यद्युतत्, 3, 3, 175 in हार्षोत्, 4, 2, 93 in अवारपारोण, 4, 3, 64 in वगोण und कवगोयो, 4, 3, 151 in वार्धो, 4, 4, 19 in आद्यद्वैतिक, 5, 1, 6 in औष्ठ, 5, 4, 47 in होयते, 6, 2, 120 in वोर, 6, 2, 196 in उत्पुच्छे und उँत्पुच्छ, 6, 3, 68 in भुवंमन्य, 6, 4, 152 in गार्गोयति und गार्गोभूत, 7, 2, 31 in हुतस्य, चाहुतस्य und अहुतम्, 7, 4, 12 in श्रु, 8, 1, 66 in यद्वायुः; der anudatta 8, 1, 22 bei मे; das Zeichen ° 2, 2, 4 in आपच; das Komma 3, 1, 114 nach सूर्य, S. 341 oben nach 3; die 8 in 89 S. 159 oben. Undeutlich ausgekommen sind: ई 4, 2, 106, अकारणवेष्टिकै, अच्छैदिकै und असंतापिकै 6, 2, 155, कुरोमि 8, 1, 43. Andere werden wohl noch mehr Derartiges bemerken, es aber auch ohne vieles Nachdenken verbessern können. In zweifelhaften Fällen werden die Indices Aufschluss geben können.

Zweite Abtheilung.

	Seite
Alphabetisches Verzeichniss der Sūtra	1*—60*
Dhātupāṭha	61*—84*
Alphabetisches Verzeichniss der Wurzeln	84*—94*
Gaṇapāṭha	95*—145*
Erklärung der grammatischen Elemente	146*—187*
Alphabetisches Verzeichniss der Suffixe nach Auflösung der lautlich bedeut- samen und nach Ablösung der stummen Laute	187*—192*
Pāṇini's Wortschatz	193*—296*
Sachregister	297*—300*
Der Wortschatz des Gaṇapāṭha	301*—357*
Verbesserungen zur zweiten Abtheilung	358*

Alphabetisches Verzeichniss der Sūtra.

अ

अ अ 8, 4, 68.
 अः प्रत्ययात् 3, 3, 102.
 अंशं हारी 5, 2, 69.
 अकः सवर्णं दीर्घः 6, 1, 101.
 अकथितं च 1, 4, 51.
 अकर्तरि च कारके संज्ञायाम् 3, 3, 19.
 अकर्तर्यणो णञ्चमो 2, 3, 24.
 अकर्मकाच्च 1, 3, 26. 35. 45.
 अकर्मधारये राज्यम् 6, 2, 130.
 अकृच्छ्रे प्रियसुखयोरन्यतरस्याम् 8, 1, 13.
 अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः 7, 4, 25.
 अके जीविकार्थं 6, 2, 73.
 अकेनोर्भाव्य्यदाधमर्णयोः 2, 3, 70.
 अक्षशलाकासंख्याः परिणा 2, 1, 10.
 अक्षेषु ग्लहः 3, 3, 70.
 अक्षौ अन्यतरस्याम् 3, 1, 75.
 अक्षणो ऽदर्शनात् 5, 4, 76.
 अगारान्ताट्टन् 4, 4, 70.
 अगारिकदेशे प्रघणः प्रघाणश्च 3, 3, 79.
 अग्नोत्प्रेषणो परस्य च 8, 2, 92.
 अग्नेः स्तुत्स्तोमसोमाः 8, 3, 82.
 अग्नेर्दृक् 4, 2, 33.
 अग्नौ चः 3, 2, 91.
 अग्नौ परिचाय्योपचाय्यसमूह्याः 3, 1, 131.
 अयाख्यायामुरसः 5, 4, 93.

Pāṇini's Grammarik.

अयाद्यत् 4, 4, 116.
 अयान्तगुच्छगुभयवराहेभ्यश्च 5, 4, 145.
 अङितश्च 6, 4, 103.
 अङ्ग इत्यादौ च 6, 1, 119.
 अङ्गयुक्तं तिङाकाङ्गम् 8, 2, 96.
 अङ्गस्य 6, 4, 1.
 अङ्गानि मरेये 6, 2, 70.
 अङ्गाप्रतिलोम्ये 8, 1, 33.
 अङ्गुलेर्दार्ढ्या 5, 4, 114.
 अङ्गुल्यादिभ्यष्टक् 5, 3, 108.
 अ च 4, 3, 31.
 अच उपसर्गात् 7, 4, 47.
 अचः 6, 4, 138.
 अचः कर्तुर्यकि 6, 1, 195.
 अचः कर्मकर्तरि 3, 1, 62.
 अचः परस्मिन्पूर्वविधौ 1, 1, 57.
 अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रोपुंस 5, 4, 77.
 अचश्च 1, 2, 28.
 अचस्तास्यत्यन्यनिटो नित्यम् 7, 2, 61.
 अचित्तहस्तिधेनोष्ठक् 4, 2, 47.
 अचिताददेशकालाट्टक् 4, 3, 96.
 अचि र ऋतः 7, 2, 100.
 अचि विभाषा 8, 2, 21.
 अचि शीर्षः 6, 1, 62.
 अचि अनुधातुभुवां व्योरियङुवहो 6, 4, 77.

(1)

- अचो जिगति 7, 2, 115.
 अचो ज्ञ्यादि टि 1, 1, 64.
 अचो यत् 3, 1, 97.
 अचो रहाभ्यां द्वे 8, 4, 46.
 अल्कावशक्तौ 6, 2, 157.
 अल्ल घेः 7, 3, 119.
 अल्ल गत्यर्थवदेषु 1, 4, 69.
 अल्ल प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोमः 5, 4, 75.
 अजयं संगतम् 3, 1, 105.
 अजादौ गुणवचनादेव 5, 3, 58.
 अजादेर्द्वितीयस्य 6, 1, 2.
 अजाद्व्यतष्टाप् 4, 1, 4.
 अजाद्व्यदन्तम् 2, 2, 33.
 अजाविभ्यां थ्यन् 5, 1, 8.
 अजिनान्तस्योत्तरपदलोपश्च 5, 3, 82.
 अजिवज्योश्च 7, 3, 60.
 अजेर्व्यघञयोः 2, 4, 56.
 अज्झनगमां सनि 6, 4, 16.
 अज्ञाते 5, 3, 73.
 अज्ञासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् 5, 3, 82.
 अञ्चेः पूजायाम् 7, 2, 53.
 अञ्जेलुक् 5, 3, 30.
 अञ्जेश्छन्दस्यसर्वनामस्थानम् 6, 1, 170.
 अञ्चो जनपादाने 8, 2, 48.
 अञ्जेः सिचि 7, 2, 71.
 अज्ञासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् 5, 4, 118.
 अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवाये ऽपि 8, 4, 2.
 अडभ्यासव्यवाये ऽपि 6, 1, 136.
 अड्गाग्यं गालवयोः 7, 3, 99.
 अद्याजो च 4, 3, 33.
 अद्यायकर्मकाञ्चित्तवत्कर्मकात् 1, 3, 88.
 अशिशोरनार्वयोर्गुरुपोत्तमयोः षड् गोत्रे 4, 1, 78.
 अशि नियुक्ते 6, 2, 75.
 अशिनृणाः 5, 4, 15.
 अशुदित्सवर्णस्य चाप्रत्ययः 1, 1, 69.
 अशृगयनादिभ्यः 4, 3, 73.
 अशो द्वाचः 4, 1, 156.
 अशो ऽप्रत्यक्षस्यानुनासिकः 8, 4, 57.
 अश कर्मणि च 3, 3, 12.
 अश कुटिलिकायाः 4, 4, 18.
 अश च 5, 2, 103.
 अश महिष्यादिभ्यः 4, 4, 48.
 अत आदेः 7, 4, 70.
 अत इङ् 4, 1, 95.
 अत इनिटनौ 5, 2, 115.
 अत उत्सार्वधातुके 6, 4, 110.
 अत उपधायाः 7, 2, 116.
 अत एकहल्मध्ये ऽनादेशादेर्लेटि 6, 4, 120.
 अतः कृत्कर्मिकसकुम्भपात्रकुशाकर्णौ 8, 3, 46.
 अतश्च 4, 1, 177.
 अतिपह्नाव्ययनक्षेपेष्वाकर्तारि तृतीयायाः 5, 4, 46.
 अतिथेऽयं 5, 4, 26.
 अतिरतिक्रमणे च 1, 4, 95.
 अतिशायने तमविष्टनौ 5, 3, 55.
 अतेरकल्पदे 6, 2, 191.
 अतेः शुनः 5, 4, 96.
 अतो गुणे 6, 1, 97.
 अतो दोषो यत्रि 7, 3, 101.
 अतो भिस ऐस् 7, 1, 9.
 अतो ऽम् 7, 1, 24.
 अतो येयः 7, 2, 80.
 अतो रोरप्नुतादप्नुते 6, 1, 13.
 अतो लान्तस्य 7, 2, 2.
 अतो लोपः 6, 4, 48.
 अतो हलादेर्लघोः 7, 2, 7.
 अतो हेः 6, 4, 105.
 अत्यन्तसंयोगे च 2, 1, 29.
 अत्र लोपो ऽभ्यासस्य 7, 4, 58.
 अत्रानुनासिकः पूर्वस्य तु वा 8, 3, 2.
 अत्रिभृगुकुत्सवसिष्ठगोतमाङ्गिरोभ्यश्च 2, 4, 65.
 अत्वसन्तस्य चाधातोः 6, 4, 14.
 अस्मदृत्वरप्रथमदस्तृस्यशाम् 7, 4, 95.

- अदभ्यस्तात् 7, 1, 4.
 अदर्शनं लोपः 1, 1, 60.
 अदस औ सुलोपश्च 7, 2, 107.
 अदसो मात् 1, 1, 12.
 अदसो जसेदादु दो मः 8, 2, 80.
 अदः सर्वेषाम् 7, 3, 100.
 अदिप्रभृतिभ्यः शपः 2, 4, 72.
 अदूरभवश्च 4, 2, 70.
 अदेङ् गुणः 1, 1, 2.
 अदो जग्धिर्ल्यपि किति 2, 4, 36.
 अदो जनचे 3, 2, 68.
 अदो जनुपदेशे 1, 4, 70.
 अद् (अद्ङ्) इतरादिभ्यः पञ्चभ्यः 7, 1, 25.
 अद्भिः संस्कृतम् 4, 4, 134.
 अद्वाश्चोनावष्टब्धे 5, 2, 13.
 अधःशिरसो पदे 8, 3, 47.
 अधिकम् 5, 2, 73.
 अधिकरणवाचिनश्च 2, 3, 68.
 अधिकरणवाचिना च 2, 2, 13.
 अधिकरणविचाले च 5, 3, 43.
 अधिकरणे बन्धः 3, 4, 41.
 अधिकरणे शेतेः 3, 2, 15.
 अधिकरणोत्तायत्वे च 2, 4, 15.
 अधिकृत्य कृते ग्रन्थे 4, 3, 87.
 अधिपरो अनर्थको 1, 4, 93.
 अधिरोश्वरे 1, 4, 97.
 अधिशोङ्स्यासां कर्म 1, 4, 46.
 अधोगर्धदयेशां कर्मणि 2, 3, 52.
 अधोष्टे च 3, 3, 166.
 अधुना 5, 3, 17.
 अधेः प्रसङ्गे 1, 3, 33.
 अधेरुपरिस्थम् 6, 2, 188.
 अध्ययनतो ज्विप्रकृष्टाख्यायाम् 2, 4, 5.
 अध्यर्धपूर्वद्विगोलुगसंज्ञायाम् 5, 1, 28.
 अध्यायन्यायोद्वायसंहाराश्च 3, 3, 122.
 अध्यायानुवाक्योर्लक् 5, 2, 60.
 अध्यायिन्यदेशकालात् 4, 4, 71.
 अध्यायेष्वेवर्षेः 4, 3, 69.
 अध्वनो यत्स्थो 5, 2, 16.
 अध्वर्युक्षाययोजातो 6, 2, 10.
 अध्वर्युक्तुरनपुंसकम् 2, 4, 4.
 अन् 6, 4, 167.
 अन उपधालोपिनो ज्यतरस्याम् 4, 1, 28.
 अनङ् सौ 7, 1, 93.
 अनचि च 8, 4, 47.
 अनत्यन्तगतौ क्तात् 5, 4, 4.
 अनत्याधान उरसिमनसौ 1, 4, 75.
 अनद्यातने हिलन्यतरस्याम् 5, 3, 21.
 अनद्यातने लङ् 3, 2, 111.
 अनद्यातने लुट् 3, 3, 15.
 अनन्तावसथेतिहमेष्टजाड्यः 5, 4, 23.
 अनन्त्यस्यापि प्रश्नाख्यानयोः 8, 2, 105.
 अनभिहिते 2, 3, 1.
 अनवक्क्ष्यमर्थयोरकिंवृत्ते ञिपि 3, 3, 145.
 अनश्च 5, 4, 108.
 अनसन्ताचपुंसकाच्छन्दसि 5, 4, 103.
 अनाप्यकः 7, 2, 117.
 अनिगन्तो ऽच्चतो वप्रत्यये 6, 2, 52.
 अनितेः 8, 4, 19.
 अनिदितां हल उपधायाः किङ्कति 6, 4, 24.
 अनुकम्पायाम् 5, 3, 76.
 अनुकरणं चानितिपरम् 1, 4, 62.
 अनुकाभिकाभोकः कमिता 5, 2, 74.
 अनुगवमायामे 5, 4, 83.
 अनुगादिनष्टक् 5, 4, 13.
 अनुखलंगामौ 5, 2, 15.
 अनुदात्तं सर्वमपादादौ 8, 1, 18.
 अनुदात्तङिति आत्मनेपदम् 1, 3, 12.
 अनुदात्तं च 8, 1, 3.
 अनुदात्तं पदमेकवर्जम् 6, 1, 158.
 अनुदात्तं प्रश्नान्ताभिपृजितयोः 8, 2, 109.
 अनुदात्तस्य च यदोदात्तलोपः 6, 1, 161.

- अनुदात्तस्य चर्दुपधस्यान्यतरस्याम् 6, 1, 59.
 अनुदात्तादेरञ् 4, 2, 44.
 अनुदात्तादेश्च 4, 3, 140.
 अनुदात्ते च 6, 1, 190.
 अनुदात्ते च कुधपरे 6, 1, 120.
 अनुदात्तेतश्च हलादेः 3, 2, 149.
 अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनाम् 6, 4, 37.
 अनुदात्तो सुष्पितां 3, 1, 4.
 अनुनासिकस्य विवक्तोः विङिति 6, 4, 15.
 अनुनासिकात्परो ङुस्वारः 8, 3, 4.
 अनुपदसर्वाच्चायानयं ब्रह्माभक्त्यतिनेषु 5, 2, 9.
 अनुपदग्रन्थेष्टा 5, 2, 90.
 अनुपराभ्यां कजः 1, 3, 79.
 अनुपसर्गाज्जः 1, 3, 76.
 अनुपसर्गात्फुल्ललोच्यकशोल्लाघाः 8, 2, 55.
 अनुपसर्गाद्वा 1, 3, 43.
 अनुपसर्गात्लिम्प्यविन्दधारि 3, 1, 138.
 अनुपसर्जनात् 4, 1, 14.
 अनुप्रतिष्ठाश्च 1, 4, 41.
 अनुप्रवचनादिभ्यश्च 5, 1, 111.
 अनुब्राह्मणादिभिः 4, 2, 62.
 अनुर्धत्समया 2, 1, 15.
 अनुलङ्घणे 1, 4, 84.
 अनुवादे चरणानाम् 2, 4, 3.
 अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेरप्राणिषु 8, 3, 72.
 अनुशतिकादीनां च 7, 3, 20.
 अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः 8, 4, 58.
 अनुष्यानन्तर्यं विदादिभ्यो ङ् 4, 1, 104.
 अनेकमन्यपदार्थे 2, 2, 24.
 अनेकालङ्घित् सर्वस्य 1, 1, 55.
 अनो नुद् 8, 2, 16.
 अनो बहुव्रीहिः 4, 1, 12.
 अनो भावकर्मवचनः 6, 2, 150.
 अनोरकर्मकात् 1, 3, 49.
 अनोरप्रधानकनौयसो 6, 2, 189.
 अनोऽश्मायःसरसां जातिस्त्रयोः 5, 4, 94.
 अनौ कर्मणि 3, 2, 100.
 अन्तः 6, 2, 92, 143, 179, 8, 4, 20.
 अन्तःपूर्वपदाट्ठञ् 4, 3, 60.
 अन्तरदेशे 8, 4, 24.
 अन्तरपरिपहे 1, 4, 65.
 अन्तरं ब्रह्मर्षिगोयसंख्यानयोः 1, 1, 36.
 अन्तरान्तरेणयुक्ते 2, 3, 4.
 अन्तर्धनो देशे 3, 3, 78.
 अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति 1, 4, 28.
 अन्तर्ब्रह्मिण्यं च लोमः 5, 4, 117.
 अन्तर्व्यतिथितोर्नुक् 4, 1, 32.
 अन्तश्च 6, 2, 180.
 अन्तश्च तवै युगपत् 6, 1, 200.
 अन्तात्यन्ताध्यदूरपारसर्वानन्तेषु ङः 3, 2, 48.
 अन्तादिवच्च 6, 1, 85.
 अन्तिकवाढयोर्नैदसाधौ 5, 3, 63.
 अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्तरस्यामनित्य 6, 1, 169.
 अन्तो ङ्वत्याः 6, 1, 220.
 अन्त्यात्पूर्वं ब्रह्मचः 6, 2, 83.
 अवागाः 4, 4, 85.
 अत्तेन व्यञ्जनम् 2, 1, 34.
 अन्यतो ङोप् 4, 1, 40.
 अन्यथैवंकथमित्यं सु सिद्धाप्रयोगश्चेत् 3, 4, 27.
 अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् 2, 1, 21.
 अन्यारादितरतैदिवच्छब्दाङ्गुत्तरपदाजा 2, 3, 29.
 अन्येभ्यो ङिपि दृश्यते 3, 2, 178, 3, 130.
 अन्येभ्यो ङिपि दृश्यन्ते 3, 2, 75.
 अन्येषामपि दृश्यते 6, 3, 137.
 अन्येष्वपि दृश्यते 3, 2, 101.
 अन्यच्यानुलोम्ये 3, 4, 64.
 अन्यवतप्ताद्रहसः 5, 4, 81.
 अपगुरो णमुलि 6, 1, 53.
 अपघनो ङ्ङम् 3, 3, 81.
 अपचितश्च 7, 2, 30.
 अपत्यं पौत्रप्रभृति गोत्रम् 4, 1, 162.
 अपथं नपुंसकम् 2, 4, 30.

- अपदातो सान्वात् 4, 2, 135.
 अपदान्तस्य मूर्धन्यः 8, 3, 55.
 अपपरिब्रह्मिष्ठवः पञ्चम्या 2, 1, 12.
 अपपरो वर्जने 1, 4, 88.
 अपमित्ययाचिताभ्यां कक्कनौ 4, 4, 21.
 अपरस्वराः क्रियासातत्ये 6, 1, 144.
 अपरिमाणविस्ताचितकम्बन्येभ्यो न त 4, 1, 22.
 अपरिहृताश्च 7, 2, 32.
 अपरोऽङ्गे च 3, 2, 119.
 अपवर्गे तृतीया 2, 3, 6.
 अपस्करो रथाङ्गम् 6, 1, 149.
 अपस्पृश्यामन्चुरानुहृष्टिच्युते ति 6, 1, 36.
 अपहृते ज्ञः 1, 3, 44.
 अपाच्च 6, 2, 186.
 अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्यालेखने 6, 1, 142.
 अपादाने चाहोयकृत्तः 5, 4, 45.
 अपादाने पञ्चमो 2, 3, 28.
 अपादाने परोऽसायाम् 3, 4, 52.
 अपाद्वदः 1, 3, 73.
 अपिः पदार्थसंभावनान्वयवर्गगर्हासमुच्च 1, 4, 96.
 अपूर्वपदादन्यतरस्यां यद्वद्वज्रौ 4, 1, 140.
 अपृक्त एकाल् प्रत्ययः 1, 2, 41.
 अपे क्लेशतमसोः 3, 2, 50.
 अपे च लघः 3, 2, 144.
 अपेतापोढमुक्तपतितापत्रस्तरव्यशः 2, 1, 38.
 अपोनष्वपांनष्वभ्यां चः 4, 2, 27.
 अपो भि 7, 4, 48.
 अप्पुनृत्स्वसनप्पुनेष्ट्वष्ट्वत्तुहोत् 6, 4, 11.
 अप् पूरणोप्रमाणयोः 5, 4, 116.
 अप् प्रत्ययात् 3, 3, 102.
 अप्पुनृत्यदुपस्थिते 6, 1, 129.
 अपभाषितपुंस्काच्च 7, 3, 48.
 अभिजनश्च 4, 3, 90.
 अभिजिद्विदभच्छालावच्छिखाव 5, 3, 118.
 अभिज्ञावचने लृट् 3, 2, 112.
 अभिनिविशश्च 1, 4, 47.
 अभिनिष्क्रामति द्वारम् 4, 3, 86.
 अभिनिसः स्तनः शब्दसंज्ञायाम् 8, 3, 86.
 अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः 1, 3, 80.
 अभिरभागे 1, 4, 91.
 अभिविधौ भाव इनुण् 3, 3, 44.
 अभिविधौ संपदा च 5, 4, 53.
 अभूततद्भावे कथ्यस्तियोगे संपद्यकर्तरि 5, 4, 50.
 अभर्मुखम् 6, 2, 185.
 अभेश्चाविद्वयं 7, 2, 25.
 अभ्यमित्राच्छ च 5, 2, 17.
 अभ्यस्तस्य च 6, 1, 33.
 अभ्यस्तानामादिः 6, 1, 189.
 अभ्यासस्यासवर्णौ 6, 4, 78.
 अभ्यासाच्च 7, 3, 55.
 अभ्यासे चर्च 8, 4, 54.
 अभ्युत्सादयां प्रजनयां चिकयां 3, 1, 42.
 अमनुष्यकर्तृके च 3, 2, 53.
 अमहच्च नगरे ऋदोचाम् 6, 2, 89.
 अमावस्यदन्यतरस्याम् 3, 1, 122.
 अमावास्याया वा 4, 3, 30.
 अमि पूर्वः 6, 1, 107.
 अमु च छन्दसि 5, 4, 12.
 अमूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे 6, 3, 12.
 अमैवाव्ययेन 2, 2, 20.
 अमो मश् 7, 1, 40.
 अम्लरुधरवरित्युभयथा छन्दसि 8, 2, 70.
 अम्बाम्बगोभूमिसव्यापद्वित्रि 8, 3, 97.
 अम्बार्थनद्योर्ह्रस्वः 7, 3, 107.
 अम् संयुद्धौ 7, 1, 99.
 अयद् यि विङिति 7, 4, 22.
 अयनं च 8, 4, 25.
 अयःशूलदण्डाजिनाभ्यां ठक्ठञौ 5, 2, 76.
 अयस्मयादौनि छन्दसि 1, 4, 20.
 अयामन्तान्वाप्येव्विष्णु 6, 4, 55.
 अरण्यान्मनुष्ये 4, 2, 129.
 अरिष्टगोहपूर्वे च 6, 2, 100.

- अरुर्द्विषदजन्तस्य सुम् 6, 3, 67.
 अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसां लोपश्च 5, 4, 51.
 अर्तिपिपत्योश्च 7, 4, 77.
 अर्तिलूधूसूखनसहचर इत्रः 3, 2, 184.
 अर्तिहोत्रोरोक्कयोद्धमाय्यातां पुण्यां 7, 3, 36.
 अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् 1, 2, 45.
 अर्थे 6, 2, 44.
 अर्थे विभाषा 6, 3, 100.
 अर्थेः संनिविभ्यः 7, 2, 24.
 अर्थं नपुंसकम् 2, 2, 2.
 अर्थेवाः पुंसि च 2, 4, 81.
 अर्धाच्च 5, 4, 100.
 अर्धात्परिमाणस्य 7, 3, 26.
 अर्धाद्यत् 4, 3, 4.
 अर्मे चावर्णे द्वाचञ्च 6, 2, 90.
 अर्मेः स्वामिवैश्ययोः 3, 1, 103.
 अर्वणस्त्रसावनजः 6, 4, 127.
 अर्शश्चादिभ्यो ञ्च् 5, 2, 127.
 अर्हः 3, 2, 12.
 अर्हः प्रशंसायाम् 3, 2, 133.
 अर्हे कृत्यवृचश्च 3, 3, 169.
 अलंकृज्जनिराकृज्प्रजनोत्पद्यो 3, 2, 136.
 अलंखल्योः प्रतिषेधयोः प्राचां तत्रा 3, 4, 18.
 अलुगुत्तरपदे 6, 3, 1.
 अलो ऽन्त्यस्य 1, 1, 52.
 अलो ऽन्त्यात्पूर्वं उपधा 1, 1, 65.
 अल्पाख्यायाम् 5, 4, 136.
 अल्पाचतरम् 2, 2, 34.
 अल्पे 5, 3, 85.
 अल्लोपो ऽनः 6, 4, 134.
 अवक्रयः 4, 4, 50.
 अवक्षेपणो कन् 5, 3, 95.
 अवध् स्फोटायनस्य 6, 1, 123.
 अवचक्षे च 3, 4, 15.
 अवद्यपययवर्या गह्वर्णितव्या 3, 1, 101.
 अवपथासि च 6, 1, 121.
 अवयवाद्गतोः 7, 3, 11.
 अवयवे च प्राग्योषधिवृत्तेभ्यः 4, 3, 135.
 अवयसि ठञ्च 5, 1, 84.
 अवयाः श्वेतवाः पुरोडाश्च 8, 2, 67.
 अवसमन्धेभ्यस्तमसः 5, 4, 79.
 अवाच्चात्मन्वानाविद्वर्ययोः 8, 3, 68.
 अवात्कुटारञ्च 5, 2, 30.
 अवादः 1, 3, 51.
 अवारपारात्यन्तानुकामं गामो 5, 2, 11.
 अवृद्धादपि बहुवचनविषयात् 4, 2, 125.
 अवृद्धाभ्यो नदोमानुषोभ्यस्तचामिका 4, 1, 113.
 अवेः कः 5, 4, 28.
 अवे ग्रहो वर्षप्रतिबन्धे 3, 3, 51.
 अवे तृस्वोर्घञ् 3, 3, 120.
 अवे यजः 3, 2, 72.
 अवोदोद्भोत्रप्रश्नश्चहिमश्वाः 6, 4, 29.
 अवोदोर्नियः 3, 3, 26.
 अव्यक्तानुकरणस्यात इतो 6, 1, 98.
 अव्यक्तानुकरणादद्वाजवराधादनितो डाच् 5, 4, 57.
 अव्ययं विभक्तिसमोपसमञ्चि 2, 1, 6.
 अव्ययसर्वनाम्नामकच् प्राक् टेः 5, 3, 71.
 अव्ययात् त्यप् 4, 2, 104.
 अव्ययोभावः 2, 1, 5.
 अव्ययोभावश्च 1, 1, 41, 2, 4, 18.
 अव्ययोभावाच्च 4, 3, 59.
 अव्ययोभावे चाकाले 6, 3, 81.
 अव्ययोभावे शस्त्रभृतिभ्यः 5, 4, 107.
 अव्यये ऽयथाभिप्रेताख्याने कजः 3, 4, 59.
 अव्यादवद्यादवक्रमुवतायाम् 6, 1, 116.
 अशनायोदन्यधनाया वृभुजा 7, 4, 34.
 अशब्दे यत्खावन्यतरस्याम् 4, 3, 64.
 अशाला च 2, 4, 24.
 अशनोतेश्च 7, 4, 72.
 अश्वक्षोरवृषलवणानामात्म 7, 1, 51.
 अश्वपत्यादिभ्यश्च 4, 1, 84.
 अश्वस्यैकाहगमः 5, 2, 19.

अश्वाघस्यात् 7, 4, 37.
 अश्वदिभ्यः कञ् 4, 1, 110.
 अश्विमानण् 4, 4, 126.
 अषड्नाशितंम्वलंकर्मालंपुरुषा° 5, 4, 7.
 अषष्टतृतीयास्यस्यान्यस्य दुगाशोरा° 6, 3, 99.
 अष्टन आ विभक्तौ 7, 2, 84.
 अष्टनः संज्ञायाम् 6, 3, 125.
 अष्टनो दीर्घात् 6, 1, 172.
 अष्टाभ्य औश् 7, 1, 21.
 असंयोगाल्लिट् कित् 1, 2, 5.
 असंज्ञायां तिलयवाभ्याम् 4, 3, 149.
 असमासे निष्कादिभ्यः 5, 1, 20.
 अ सांप्रतिके 4, 3, 9.
 असिद्धवदत्रा भात् 6, 4, 22.
 असुरस्य स्वम् 4, 4, 123.
 असूर्यललाटयोर्दृशितपोः 3, 2, 36.
 अस्तं च 1, 4, 68.
 अस्ताति च 5, 3, 40.
 अस्तिनास्तिदिष्टं मतिः 4, 4, 60.
 अस्तिचो ऽपृक्ते 7, 3, 96.

अस्तेभूः 2, 4, 52.
 अस्थिर्दधिसक्यत्क्षामनहुदात्तः 7, 1, 75.
 अस्मदो द्वयोश्च 1, 2, 59.
 अस्मदुत्तमः 1, 4, 107.
 अस्मायामेधासजो विनिः 5, 2, 121.
 अस्य च्वां 7, 4, 32.
 अस्यतितृपोः क्रियान्तरे का° 3, 4, 57.
 अस्यतिवक्तिष्यातिभ्यो ङङ् 3, 1, 52.
 अस्ययेत्युक् 7, 4, 17.
 अस्याङ्पूर्वपदाद्वा 4, 1, 53.
 अहंगुभमोर्युस् 5, 2, 140.
 अहन् 8, 2, 68.
 अहःसर्वकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः 5, 4, 87.
 अहोने द्वितीया 6, 2, 47.
 अहोति विनियोगे च 8, 1, 61.
 अहो च 8, 1, 40.
 अहृष्टखोरेव 6, 4, 145.
 अहो ऽदन्तात् 8, 4, 7.
 अहो ऽह एतेभ्यः 5, 4, 88.

आ

आ कडारादेका संज्ञा 1, 4, 1.
 आकर्षात् षल् 4, 4, 9.
 आकर्षादिभ्यः कन् 5, 2, 64.
 आकषात् षल् 4, 4, 9.
 आकषादिभ्यः कन् 5, 2, 64.
 आकालिकडाद्यन्तवचने 5, 1, 114.
 आकान्दाट्ठञ् च 4, 4, 38.
 आक्रोशे च 6, 2, 158.
 आक्रोशे नञ्यनिः 3, 3, 112.
 आक्रोशे ऽवन्योर्यहः 3, 3, 45.
 आ क्येस्तच्छोलतद्धर्म° 3, 2, 134.
 आख्यातोपयोगे 1, 4, 29.

आगद्योनः 5, 2, 14.
 आगस्त्यर्कोगिहिन्ययोरगस्ति° 2, 4, 70.
 आपहाययश्वत्याट्ठक् 4, 2, 22.
 आङ उद्गमने 1, 3, 40.
 आङि चापः 7, 3, 105.
 आङि ताच्छोत्ये 3, 2, 11.
 आङि युद्धे 3, 3, 73.
 आङो दो ऽनास्यविहरणे 1, 3, 20.
 आङो नास्त्रियाम् 7, 3, 120.
 आङो ऽनुनासिकश्छन्दसि 6, 1, 126.
 आङो यमहनः 1, 3, 28.
 आङो वि 7, 1, 65.

आङ् मर्यादाभिविध्योः 2, 1, 13.
 आङ् मर्यादावचने 1, 4, 89.
 आङ्माङ्गोश्च 6, 1, 74.
 आ च त्वात् 5, 1, 120.
 आ च हौ 6, 4, 117.
 आचायापसर्जनश्चान्तेवासिनि 6, 2, 104.
 आचायापसर्जनश्चान्तेवासो 6, 2, 36.
 आच्छीनद्योर्नुम् 7, 1, 80.
 आज्ञसेरमुक् 7, 1, 50.
 आज्ञायिनि च 6, 3, 5.
 आटश्च 6, 1, 90.
 आडाजादोनाम् 6, 4, 72.
 आहुतमस्य पिच 3, 4, 92.
 आढकाचितपात्रात्खो अन्य 5, 1, 53.
 आढसुभगस्यूलपलितनग्ना 3, 2, 56.
 आगनद्याः 7, 3, 112.
 आत ये 3, 4, 95.
 आत औ खलः 7, 1, 34.
 आतः 3, 4, 110.
 आतश्चोपसर्गो 3, 1, 138. 3, 106.
 आतो ङितः 7, 2, 81.
 आतो ङटि नित्यम् 8, 3, 3.
 आतो धातोः 6, 4, 140.
 आतो ङुपसर्गो कः 3, 2, 3.
 आतो मनिन्वनिव्वनिपश्च 3, 2, 74.
 आतो युक् चिगकतोः 7, 3, 33.
 आतो युच् 3, 3, 128.
 आतो लोप इटि च 6, 4, 64.
 आत्मनश्च पूरणे 6, 3, 6.
 आत्मनेपदेष्वनतः 7, 1, 5.
 आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् 2, 4, 44. 3, 1, 54.
 आत्मनिश्चयजनभोगोत्तरपदात्खः 5, 1, 9.
 आत्ममाने खश्च 3, 2, 83.
 आत्मविश्वजनभोगोत्तरपदात्खः 5, 1, 9.
 आत्माध्वानो खे 6, 4, 169.
 आद्यर्वाणिकस्येकलोपश्च 4, 3, 133.

आदरानादरयोः सदसतो 1, 4, 63.
 आदाचार्य्याणाम् 7, 3, 49.
 आदिः प्रत्येनसि 6, 2, 27.
 आदिकर्मणि क्तः कर्तरि च 3, 4, 71.
 आदितश्च 7, 2, 16.
 आदिरन्त्येन सहेता 1, 1, 71.
 आदिरुदात्तः 6, 2, 64.
 आदिर्जिदुडवः 1, 3, 5.
 आदिर्गमुलन्यतरस्याम् 6, 1, 194.
 आदिश्चिहणादोनाम् 6, 2, 125.
 आदिः सिचो अन्यतरस्याम् 6, 1, 187.
 आद्गमहनजनः किकिनो लिट् च 3, 2, 171.
 आदेः परस्य 1, 1, 54.
 आदेच उपदेशे ङिति 6, 1, 45.
 आदेशप्रत्यययोः 8, 3, 59.
 आद्गुणः 6, 1, 87.
 आद्यन्तवदेकस्मिन् 1, 1, 21.
 आद्यन्तो टकितो 1, 1, 46.
 आद्युदात्तं द्व्यच्छन्दसि 6, 2, 119.
 आद्युदात्तश्च 3, 1, 3.
 आधारो ङधिकरणम् 1, 4, 45.
 अनङ्गतो द्वंद्वे 6, 3, 25.
 आनायो ङित्ये 3, 1, 127.
 आनि लोट् 8, 4, 16.
 आने मुक् 7, 2, 82.
 आन्महतः समानाधिकरण 6, 3, 46.
 आपत्यस्य च तद्धिते ङाति 6, 4, 151.
 आपो जुषाणो वृष्णो र्वर्षि 6, 1, 118.
 आपो अन्यतरस्याम् 7, 4, 15.
 आपञ्ज्यधामोत् 7, 4, 55.
 आप्रपदं प्राप्नोति 5, 2, 8.
 आवाधे च 8, 1, 10.
 आभोक्षणे णमुल् च 3, 4, 22.
 आम एकान्तरमामन्त्रित 8, 1, 55.
 आमः 2, 4, 81.
 आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवत् 8, 1, 72.

आमन्त्रितस्य च 6, 1, 198. 8, 1, 19.
 आमि सर्वनाम्नः सुट् 7, 1, 52.
 आमेतः 3, 4, 90.
 आमप्रत्ययवत् कञो ञ्प्रयोगस्य 1, 3, 63.
 आमेडितं भर्त्सने 8, 2, 95.
 आयनेयोनीयियः फट् 7, 1, 2.
 आयादय आर्धधातुके वा 3, 1, 31.
 आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम् 2, 3, 40.
 आयुधजोविभ्यश्चः पठते 4, 3, 91.
 आयुधजोविसंघाज्ज्य 5, 3, 114.
 आयुधाच्छ च 4, 4, 14.
 आरगुदीचाम् 4, 1, 130.
 आर्धधातुके शेषः 3, 4, 114.
 आर्धधातुकस्येड्वलादेः 7, 2, 35.
 आर्धधातुके 2, 4, 35. 6, 4, 46.
 आर्यो ब्राह्मणकुमारयोः 6, 2, 58.
 आर्होदगोपुच्छसंख्या 5, 1, 19.
 आलजाटचो बहुभाषिणि 5, 2, 125.
 आवट्याच्च 4, 1, 75.
 आवश्यकाधमर्दयोर्णिनिः 3, 3, 170.

आवसथात् षल् 4, 4, 74.
 आशंसायां भूतवच्च 3, 3, 132.
 आशंसावचने लिङ् 3, 3, 134.
 आशङ्कावाधनेदोयस्सु संभावने 6, 2, 21.
 आशितः कर्ता 6, 1, 207.
 आशिते भुवः करणभावयोः 3, 2, 45.
 आशिषि च 3, 1, 150.
 आशिषि नाथः 2, 3, 55.
 आशिषि लिङ्लोटो 3, 3, 173.
 आशिषि हनः 3, 2, 49.
 आश्चर्यमनित्ये 6, 1, 147.
 आश्वयुज्या वृत् 4, 3, 45.
 आसन्दोवदष्टोवच्चक्रोवत् क 8, 2, 12.
 आ सर्वनाम्नः 6, 3, 91.
 आसुयुवपिरपिलपित्रपिचमश्च 3, 1, 126.
 आस्पदं प्रतिष्ठायाम् 6, 1, 146.
 आहस्यः 8, 2, 35.
 आहि च दूरे 5, 3, 37.
 आहो उताहो चानन्तरम् 8, 1, 49.

इ

इकः काशे 6, 3, 123.
 इकः सुञि 6, 3, 134.
 इको गुणवृद्धौ 1, 1, 3.
 इको ऽचि विभक्तौ 7, 1, 73.
 इको भल् 1, 2, 9.
 इको यणचि 6, 1, 77.
 इको वहे ऽपोलोः 6, 3, 121.
 इको ऽसवर्ण शकल्यस्य ह्रस्वश्च 6, 1, 127.
 इको ह्रस्वो ऽङ्गो गालवस्य 6, 3, 61.
 इगन्तकालकपालभगालशरावेपु द्विगो 6, 2, 29.
 इगन्ताच्च लघुपूर्वात् 5, 1, 131.
 इगुपधज्ञाप्रोक्तिरः कः 3, 1, 135.

Pāṇini's Grammatik.

इग्यणः संप्रसारणम् 1, 1, 45.
 इडश्च 2, 4, 48. 3, 3, 21.
 इडधार्योः शत्रकृच्छ्रिणि 3, 2, 130.
 इच एकाचो ऽम् प्रत्ययवच्च 6, 3, 68.
 इच् कर्मव्यतिहारः 5, 4, 127.
 इच्छा 3, 3, 101.
 इच्छार्थेभ्यो विभाषा वर्तमाने 3, 3, 160.
 इच्छार्थेषु लिङ्लोटो 3, 3, 157.
 इजादेश्च गुरुमतो ऽनृच्छः 3, 1, 36.
 इजादेः सनुमः 8, 4, 32.
 इजः प्राचाम् 2, 4, 60.
 इजश्च 4, 2, 112.

इट ईटि 8, 2, 28.
 इटो ज् 3, 4, 106.
 इट् सनि वा 7, 2, 41.
 इडन्त्यतिव्ययतोनाम् 7, 2, 66.
 इडाया वा 8, 3, 54.
 इणः षः 8, 3, 39.
 इणः षोध्यंलुङ्लिट्ठां धो ज्ञात् 8, 3, 78.
 इणो गा लुङि 2, 4, 45.
 इणो यण् 6, 4, 81.
 इण्कोः 8, 3, 57.
 इणनञ्जिस्तिभ्यः क्वरप् 3, 2, 163.
 इणिनष्टायाम् 7, 2, 47.
 इतराभ्यो ऽपि दृश्यन्ते 5, 3, 14.
 इतरेतरान्योऽन्योपपदाच्च 1, 3, 16.
 इतश्च 3, 4, 100.
 इतश्च लोपः परस्मैपदेषु 3, 4, 97.
 इतश्चानिञः 4, 1, 122.
 इतो ज् सर्वनामस्थाने 7, 1, 86.
 इतो मनुष्यजातेः 4, 1, 65.
 इत्यंभूतलक्षणे 2, 3, 21.
 इत्यंभूतेन कृतमिति च 6, 2, 149.
 इदंकिमोरोश्को 6, 3, 90.
 इदन्तो मसि 7, 1, 46.
 इदम् इश् 5, 3, 3.
 इदमस्यसुः 5, 3, 24.
 इदमो ऽन्वादेशे ऽणुदात् 2, 4, 32.
 इदमो मः 7, 2, 108.
 इदमो हिंल् 5, 3, 16.
 इदमो हः 5, 3, 11.

इदितो नुम् धातोः 7, 1, 58.
 इदुदुपधस्य चाप्रत्ययस्य 8, 3, 41.
 इदुङ्याम् 7, 3, 117.
 इदो ऽय् पुंसि 7, 2, 111.
 इद्रोण्याः 1, 2, 50.
 इळरिटस्य 6, 4, 114.
 इद्रुङ् 6, 3, 28.
 इनण्यनपत्ये 6, 4, 164.
 इनवृषिटच् चिकचि च 5, 2, 33.
 इनः स्त्रियाम् 5, 4, 152.
 इनित्रकट्यचश्च 4, 2, 51.
 इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमड° 4, 1, 49.
 इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्रदृष्ट° 5, 2, 93.
 इन्द्रे च 6, 1, 124.
 इन्द्रे च नित्यम् 6, 1, 124.
 इन्धिभवतिभ्यां च 1, 2, 6.
 इन्हन्पृषार्यम्णां शौ 6, 4, 12.
 इरयो रे 6, 4, 76.
 इरितो वा 3, 1, 57.
 इवे प्रतिकृतौ 5, 3, 96.
 इषगमियमां छः 7, 3, 77.
 इषुगमियमां छः 7, 3, 77.
 इष्टकैषोकामालानां चित° 6, 3, 65.
 इष्टादिभ्यश्च 5, 2, 88.
 इष्ट्योनमिति च 7, 1, 48.
 इष्टस्य यिद् च 6, 4, 159.
 इसुमुक्तान्तात् कः 7, 3, 51.
 इसुसोः सामर्थ्यं 8, 3, 44.
 इस्मन्त्रन्त्रियु च 6, 4, 97.

इ

ईं घ्राध्मोः 7, 4, 31.
 ईं च खनः 3, 1, 111.
 ईं च गणः 7, 4, 97.

ईं च द्विवचने 7, 1, 77.
 ईं३ चाक्रवर्मणस्य 6, 1, 130.
 ईं३जनोर्ध्वं च 7, 2, 78.

ईद्वन्द्वशंसदुहां गयतः 6, 1, 214.
 ईदग्नेः सोमवरुणयोः 6, 3, 27.
 ईदासः 7, 2, 83.
 ईदूतो च सप्तम्यर्थे 1, 1, 19.
 ईदूदेदद्विवचनं प्रणह्यम् 1, 1, 11.
 ईद्व्यति 6, 4, 65.
 ईयसश्च 5, 4, 156.
 ईवत्याः 6, 1, 221.

ईशः से 7, 2, 77.
 ईश्वरे तोमुन्कसुनो 3, 4, 13.
 ईषदकता 2, 2, 7.
 ईषदन्यतरस्याम् 6, 2, 54.
 ईषदर्थे 6, 3, 105.
 ईषदसमाप्तौ कल्पच्छेदय 5, 3, 67.
 ईषददुःसुषु कच्छाकच्छार्थेषु खल् 3, 3, 126.
 ई हल्यघोः 6, 4, 113.

उ

उगवादिभ्यो यत् 5, 1, 2.
 उगितश्च 4, 1, 6. 6, 3, 45.
 उगिदचां सर्वनामस्थाने ऽधातोः 7, 1, 70.
 उपपश्येरमदपाणिंधमाश्च 3, 2, 37.
 उच्छैरुदात्तः 1, 2, 29.
 उच्छैस्तरां वा वषट्कारः 1, 2, 35.
 उञ्ज ऊँ 1, 1, 17. 18.
 उञ्जः 1, 1, 17.
 उञ्जि च पदे 8, 3, 21.
 उञ्जति 4, 4, 32.
 उञ्जादीनां च 6, 1, 160.
 उणादयो बहुलम् 3, 3, 1.
 उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् 6, 4, 106.
 उताप्योः समर्थयोर्लिङ् 3, 3, 152.
 उतो वृद्धिर्लुकि हलि 7, 3, 89.
 उत्क उन्मनाः 5, 2, 80.
 उत्करादिभ्यश्छः 4, 2, 90.
 उत्तमैकाभ्यां च 5, 4, 90.
 उत्तरपथेनादृतं च 5, 1, 77.
 उत्तरपदवृद्धौ सर्वे च 6, 2, 105.
 उत्तरपदस्य 7, 3, 10.
 उत्तरपदादिः 6, 2, 111.
 उत्तरमगपूर्वाच्च सख्यः 5, 4, 98.
 उत्तराच्च 5, 3, 38.

उत्तराधरदक्षिणादातिः 5, 3, 34.
 उत्परस्यातः 7, 4, 88.
 उत्सादिभ्यो ञ् 4, 1, 86.
 उद ईत् 6, 4, 139.
 उदकस्योदः संज्ञायाम् 6, 3, 57.
 उदके ऽकेवले 6, 2, 96.
 उदक्च विपाशः 4, 2, 74.
 उदङ्को ञ्नुदके 3, 3, 123.
 उदन्यानुदधौ च 8, 2, 13.
 उदराट्ठगाद्वाने 5, 2, 67.
 उदराश्वेषुषु 6, 2, 107.
 उदश्चरः सकर्मकात् 1, 3, 53.
 उदश्चितो ऽन्यतरस्याम् 4, 2, 19.
 उदः स्यास्तम्भोः पूर्वस्य 8, 4, 61.
 उदात्तयणो हल्पूर्वात् 6, 1, 174.
 उदात्तस्वरितपरस्य सन्नतरः 1, 2, 40.
 उदात्तस्वरितयोर्धस्यः स्वरितो 8, 2, 4.
 उदात्तादनुदात्तस्य स्वरितः 8, 4, 66.
 उदि कूले रुज्जिवहोः 3, 2, 31.
 उदि ग्रहः 3, 3, 35.
 उदितो वा 7, 2, 56.
 उदि अर्थार्थोतिपूठयः 3, 3, 49.
 उदीचां वृद्धादगोत्रात् 4, 1, 157.
 उदीचामातः स्थाने एकपूर्वायाः 7, 3, 46.

- उदीचामिञ् 4, 1, 153.
 उदीचां माङी व्यतीहारे 3, 4, 19.
 उदीच्ययामाच्च वक्ष्यचो° 4, 2, 109.
 उदुपधाद्भावादिकर्मणोरन्यतरस्याम् 1, 2, 21.
 उदो जूध्वंक्रमणि 1, 3, 24.
 उदोष्ठपूर्वस्य 7, 1, 102.
 उद्वघ्नो ज्याधानम् 3, 3, 80.
 उद्विभ्यां काकुदस्य 5, 4, 148.
 उद्विभ्यां तपः 1, 3, 27.
 उद्योयः 3, 3, 29.
 उपकादिभ्यो ज्यतरस्यामद्वंद्वे 2, 4, 69.
 उपघ्न आचये 3, 3, 85.
 उपजानूपकणोपनीषेष्टक् 4, 3, 40.
 उपजाते 4, 3, 115.
 उपज्ञोपक्रमं तदाद्याचिख्यासायाम् 2, 4, 21.
 उपदंशस्तृतीयायाम् 3, 4, 47.
 उपदेशे जनुनासिक इत् 1, 3, 2.
 उपदेशे ज्यतः 7, 2, 62.
 उपधायां च 8, 2, 78.
 उपधायाश्च 7, 1, 101.
 उपपदमतिङ् 2, 2, 19.
 उपपराभ्याम् 1, 3, 39.
 उपमानं शब्दार्थप्रकृतावेव 6, 2, 80.
 उपमानाच्च 5, 4, 137.
 उपमानादप्राणिषु 5, 4, 97.
 उपमानादाचारे 3, 1, 10.
 उपमानानि सामान्यवचनेः 2, 1, 55.
 उपमाने कर्मणि च 3, 4, 45.
 उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्या° 2, 1, 56.
 उपरि स्थिदासोदिति च 8, 2, 102.
 उपर्यध्यधसः सामोष्ये 8, 1, 7.
 उपर्युपरिष्ठात् 5, 3, 31.
 उपसंवादाशङ्कयोश्च 3, 4, 8.
 उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्य्यधरः 8, 3, 87.
 उपसर्गव्यवर्तं च 8, 1, 38.
 उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलम् 6, 3, 122.
 उपसर्गस्यायतां 8, 2, 19.
 उपसर्गाः क्रियायोगे 1, 4, 59.
 उपसर्गाच्च 5, 4, 119.
 उपसर्गाच्छन्दसि धात्वर्थे 5, 1, 118.
 उपसर्गात् खल्घञोः 7, 1, 67.
 उपसर्गात् सुनोतिमुवति° 8, 3, 65.
 उपसर्गात्स्वाङ्गं ध्रुवमपशुं 6, 2, 177.
 उपसर्गादध्वनः 5, 4, 85.
 उपसर्गादनोत्परः 8, 4, 28.
 उपसर्गादसमासे ऽपि षोपदेशस्य 8, 4, 14.
 उपसर्गाद्वृत्ति धातां 6, 1, 91.
 उपसर्गाद्भस्व कृतेः 7, 4, 23.
 उपसर्गे घोः किः 3, 3, 92.
 उपसर्गे च संज्ञायाम् 3, 2, 99.
 उपसर्गे ङः 3, 3, 59.
 उपसर्गे रुचः 3, 3, 22.
 उपसर्जनं पूर्वम् 2, 2, 30.
 उपसर्ग्य काल्या प्रजने 3, 1, 104.
 उपाच्च 1, 3, 84.
 उपाजे ज्यजाजे 1, 4, 73.
 उपात्प्रतिषेधवैकतवाक्या° 6, 1, 139.
 उपात्प्रशंसायाम् 7, 1, 66.
 उपाद्भुजजिनमगौरादयः 6, 2, 194.
 उपाद्यमः स्वकरणे 1, 3, 56.
 उपाधिभ्यां त्यकनासच्चारुदयोः 5, 2, 34.
 उपान्मन्त्रकरणे 1, 3, 25.
 उपान्वध्याङ्वसः 1, 4, 48.
 उपेयिषाननाश्वाननूचानश्च 3, 2, 109.
 उपोत्तमं रिति 6, 1, 217.
 उपो ऽधिके च 1, 4, 87.
 उप्ले च 4, 3, 44.
 उभयशर्तुं 8, 3, 8.
 उभयप्राप्तौ कर्मणि 2, 3, 66.
 उभादुदात्तो नित्यम् 5, 2, 44.
 उभे श्रयस्तम् 6, 1, 5.
 उभे वनस्पत्यादिषु युगपत् 6, 2, 140.

उभां साभ्यासस्य 8, 4, 21.
 उमोर्णयोर्वा 4, 3, 158.
 उरःप्रभृतिभ्यः कप् 5, 4, 151.
 उरण् रपरः 1, 1, 51.
 उरत् 7, 4, 66.
 उरसो ण् च 4, 4, 94.
 उरसो यच्च 4, 3, 114.

उरत् 7, 4, 7.
 उश्च 1, 2, 12.
 उपविदजाण्यो ज्यतरस्याम् 3, 1, 38.
 उपासोपसः 6, 3, 31.
 उद्गः सादिवास्योः 6, 2, 40.
 उद्गादुञ् 4, 3, 157.
 उस्यपदान्तात् 6, 1, 96.

ऊ

ऊ 1, 1, 18.
 ऊकालो ञ्ऊस्वदोर्घप्लुतः 1, 2, 27.
 ऊङुतः 4, 1, 66.
 ऊङिदं पदादप्युनैद्युभ्यः 6, 1, 171.
 ऊतिवृत्तिवृत्तिसातिहेतिकातिंयश्च 3, 3, 97.
 ऊदनोदंशे 6, 3, 98.
 ऊदुपधाया गोहः 6, 4, 89.
 ऊधसो ञ् 5, 4, 131.

ऊनार्थकलहं तृतीयायाः 6, 2, 153.
 ऊरुत्तरपदादोपम्ये 4, 1, 69.
 ऊर्णाया युस् 5, 2, 123.
 ऊर्णांतेर्विभाषा 7, 2, 6, 3, 90.
 ऊर्ध्वादिभाषा 5, 4, 130.
 ऊर्ध्वे शुषिपूरोः 3, 4, 44.
 ऊर्ध्वादिच्छिडावश्च 1, 4, 61.
 ऊपसुषिमुक्कमधो रः 5, 2, 107.

ऑ

ऑकूपरञ्चूःपथामानत्ते 5, 4, 74.
 ऑचः शे 6, 3, 55.
 ऑचि तुनुधमलुतङ्कुञ्जोरुण्याणाम् 6, 3, 133.
 ऑच्छल्युताम् 7, 4, 11.
 ऑच्छ्रुताम् 7, 4, 11.
 ऑणमाधमगर्थे 8, 2, 60.
 ऑत उत् 6, 1, 111.
 ऑतश्च 7, 4, 92.
 ऑतश्च संयोगादेः 7, 2, 43.
 ऑतश्च संयोगादेर्गुणः 7, 4, 10.
 ऑतश्चन्दसि 5, 4, 158.
 ऑतष्ठञ् 4, 3, 78.
 ऑतेरोयङ् 3, 1, 29.

ऑतो हिसर्वनामस्थानयोः 7, 3, 110.
 ऑतो ञ् 4, 4, 49.
 ऑतो भारद्वाजस्य 7, 2, 63.
 ऑतोरण् 5, 1, 105.
 ऑतो विद्यायोनिबंधेभ्यः 6, 3, 23.
 ऑत्यक् 6, 1, 128.
 ऑत्यिग्दध्वसन्दिगुणिगः 3, 2, 59.
 ऑत्य्यवास्त्य्यवास्त्वमाध्वो 6, 4, 175.
 ऑदुपधाच्चाक्पिचृतेः 3, 1, 110.
 ऑदुशनस्पुरुदंशोऽनेहसां च 7, 1, 94.
 ऑदृशो ङि गुणः 7, 4, 16.
 ऑदोरण् 3, 3, 57.
 ऑदृनोः स्ये 7, 2, 70.

अवेभ्यो डीप् 4, 1, 5.
अवभोपानहोऽर्थः 5, 1, 14.

अथन्धकृष्णिकुरुभ्यश्च 4, 1, 114.
अहलोऽर्थत् 3, 1, 124.

च

अत इच्छातोः 7, 1, 100.

अदोरप् 3, 3, 57.

ए

एकः पूर्वपरयोः 6, 1, 84.
एकगोपूर्वादृष्टं नित्यम् 5, 2, 118.
एक तद्धिते च 6, 3, 62.
एकधुराल्लक् च 4, 4, 79.
एकं बहुव्रीहिवत् 8, 1, 9.
एकवचनं संबुद्धिः 2, 3, 49.
एकवचनस्य च 7, 1, 32.
एकविभक्ति चापूर्वनिपाते 1, 2, 44.
एकशालायाष्टजन्यतरस्याम् 5, 3, 109.
एकधृति दृष्टात्संबुद्धौ 1, 2, 33.
एकस्य सकृच्च 5, 4, 19.
एकहलादौ पुरयितव्ये अन्यतरस्याम् 6, 3, 59.
एकाच उपदेशे अनुदात्तात् 7, 2, 10.
एकाचो द्वे प्रथमस्य 6, 1, 1.
एकाचो वशो भव भवन्तं 8, 2, 37.
एकाच्च प्राचाम् 5, 3, 94.
एकानुत्तरपदे गाः 8, 4, 12.
एकादाकिनिच् चासहाये 5, 3, 52.
एकादिश्वेकस्य चाटुक् 6, 3, 76.
एकादेश उदात्तेनोदात्तः 8, 2, 5.
एकाद्वौ ध्यमुजन्यतरस्याम् 5, 3, 44.
एकान्याभ्यां समर्थाभ्याम् 8, 1, 65.
एको गोत्रे 4, 1, 93.
एङ् पदान्तादति 6, 1, 109.
एङि पररूपम् 6, 1, 94.
एङ् प्राचां देशे 1, 1, 75.

एङ्हस्यात्संबुद्धेः 6, 1, 69.
एच इन्द्रस्वादेशे 1, 1, 48.
एचो ऽप्रत्यक्षस्यादृष्टादृते पूर्व 8, 2, 107.
एचो ऽववायावः 6, 1, 78.
एजेः खश् 3, 2, 28.
एगया ठञ् 4, 3, 159.
एत ईद्वयवचने 8, 2, 81.
एत ऐ 3, 4, 93.
एतत्तदोः सुलोपो ङ्कोर 6, 1, 132.
एतदस्वतसोस्वतसौ चानुदात्तौ 2, 4, 33.
एतदो ङ् 5, 3, 5.
एतदो ञ् 5, 3, 5.
एति संज्ञायामगात् 8, 3, 99.
एतिस्तुशास्यद्वजुषः क्वप् 3, 1, 109.
एतेतौ रयोः 5, 3, 4.
एतेर्लिङि 7, 4, 24.
एत्येधत्पृष्ठसु 6, 1, 89.
एधाच्च 5, 3, 46.
एनपा द्वितीया 2, 3, 31.
एनब्रन्यतरस्यामदूरे ऽपञ्चम्याः 5, 3, 35.
एरच् 3, 3, 56.
एरनेकाचो ऽसंयोगपूर्वस्य 6, 4, 82.
एरुः 3, 4, 86.
एर्लिङि 6, 4, 67.
एहि मन्ये प्रहासे लट् 8, 1, 46.

ऐ

ऐकामरिकद् चारे 5, 1, 113.

ऐषमोह्यःश्वसो अन्यतरस्याम् 4, 2, 105.

ओ

ओः पुयश्चपरे 7, 4, 80.

ओक उचः के 7, 3, 64.

ओजसो ऽहनि यन्त्रो 4, 4, 130.

ओजःसहोऽम्भसा वर्तते 4, 4, 27.

ओजःसहोऽम्भस्तमसस्तृतीयायाः 6, 3, 3.

ओत् 1, 1, 15.

ओतः श्वनि 7, 3, 71.

ओतो गार्ग्यस्य 8, 3, 20.

ओदितश्च 8, 2, 45.

ओमभ्यादाने 8, 2, 87.

ओमाहोश्च 6, 1, 95.

ओरञ् 4, 2, 71. 3, 139.

ओरावश्यके 3, 1, 125.

ओर्गुणः 6, 4, 146.

ओदेशे ठञ् 4, 2, 119.

ओषधेरजातां 5, 4, 37.

ओषधेश्च विभक्तावप्रथमायाम् 6, 3, 132.

ओसि च 7, 3, 104.

ओः सुपि 6, 4, 83.

औ

औलमनपत्ये 6, 4, 173.

औड आपः 7, 1, 18.

औत् 7, 3, 118.

औतो ऽम्शसोः 6, 1, 93.

क

कंशम्यां यभयुस्तितुतयसः 5, 2, 138.

कंसमन्यशूर्पपायकाण्डं द्विगौ 6, 2, 122.

कंसाट्टिटन् 5, 1, 25.

कंसोयपरश्वययोर्वज्रौ लुक् च 4, 3, 168.

कःकरत्करतिकधिकृतेष्वनदितेः 8, 3, 50.

ककुदस्यावस्यायां लोपः 5, 4, 146.

कच्छाग्निवक्तवर्तौत्तरपदात् 4, 2, 126.

कच्छादिभ्यश्च 4, 2, 133.

कठचरकाल्लुक् 4, 3, 107.

कठिनान्तप्रस्तारसंस्थानेषु व्यवहरति 4, 4, 72.

कङ्कूरदक्षिणाच्छ च 5, 1, 69.

कडाराः कर्मधारये 2, 2, 38.

कणोमनसो अच्चाप्रतोघाते 1, 4, 66.

कण्ठपृष्ठशोवाजङ्घं च 6, 2, 114.

कण्ठ्यादिभ्यो यक् 3, 1, 27.

कण्ठ्यादिभ्यो गोत्रे 4, 2, 111.

कतरकतमौ कर्मधारये 6, 2, 57.
 कतरकतमौ जातिपरिग्रहे 2, 1, 63.
 कत्वादिभ्यो ढकञ् 4, 2, 95.
 कर्वादिभ्यष्टक् 4, 4, 102.
 कटुकमण्डल्योश्छन्दसि 4, 1, 71.
 कन्या च 6, 2, 124.
 कन्यापलदनगरवाम 4, 2, 142.
 कन्यायाष्टक् 4, 2, 102.
 कन्यायाः कनौन च 4, 1, 116.
 कपिज्ञात्योर्ढक् 5, 1, 127.
 कपि पूर्वम् 6, 2, 173.
 कपिशोधाद्वाङ्मसे 4, 1, 107.
 कपिष्ठलो गोत्रे 8, 3, 91.
 कर्मणिङ् 3, 1, 30.
 कम्बलाच्च संज्ञायाम् 5, 1, 3.
 कम्बोजाल्लुक् 4, 1, 175.
 करणाधिकरणयोश्च 3, 3, 117.
 करणे च स्तोकात् 2, 3, 33.
 करणे यज्ञः 3, 2, 85.
 करणे ऽयोविद्रुप 3, 3, 82.
 करणे हनः 3, 4, 37.
 कर्षलोहितादौकक् 5, 3, 110.
 कर्णललाटात् कर्णलंकारे 4, 3, 65.
 कर्णे लक्षणस्याविष्टा 6, 3, 115.
 कर्णो वर्णलक्षणात् 6, 2, 112.
 कर्तरि कर्मव्यतिहारे 1, 3, 14.
 कर्तरि कृत् 3, 4, 67.
 कर्तरि च 2, 2, 16.
 कर्तरि चर्षिदेवतयोः 3, 2, 186.
 कर्तरि भुवः स्त्रियाचुक्कुञ्जौ 3, 2, 57.
 कर्तरि शप् 3, 1, 68.
 कर्तयुंमाने 3, 2, 79.
 कर्तुः क्यङ् सलोपश्च 3, 1, 11.
 कर्तुरीप्सिततमं कर्म 1, 4, 49.
 कर्तृकरणयोस्तृतीया 2, 3, 18.
 कर्तृकरणे कृता बहुलम् 2, 1, 32.

कर्तृकर्मणोः कृति 2, 3, 65.
 कर्तृकर्मणोश्च भूकृजोः 3, 3, 127.
 कर्तृस्थे चाशरीरे कर्मणि 1, 3, 37.
 कर्त्रोर्जोविपुरुषयोर्निश्वहोः 3, 4, 43.
 कर्मण उक्ञ् 5, 1, 103.
 कर्मणा यमभि प्रति स संप्रदानम् 1, 4, 32.
 कर्मणि घटो ऽठक् 5, 2, 35.
 कर्मणि च 2, 2, 14.
 कर्मणि च येन संस्पर्शात्कर्तुः शरीरे 3, 3, 116.
 कर्मणि दृशिविदोः साकन्ये 3, 4, 29.
 कर्मणि द्वितीया 2, 3, 2.
 कर्मणि भर्ता 3, 2, 22.
 कर्मणि हनः 3, 2, 86.
 कर्मणोर्निर्विक्रियः 3, 2, 93.
 कर्मणो रोमन्यतपोभ्यां वर्तिचरोः 3, 1, 15.
 कर्मण्यग्न्याख्यायाम् 3, 2, 92.
 कर्मण्यण् 3, 2, 1.
 कर्मण्यधिकरणे च 3, 3, 93.
 कर्मण्यक्रोशे कञ् खमुञ् 3, 4, 25.
 कर्मधारयवदुत्तरेषु 8, 1, 11.
 कर्मधारये ऽनिष्टा 6, 2, 46.
 कर्मन्दकशाश्यादिनिः 4, 3, 111.
 कर्मप्रवचनोयुक्ते द्वितीया 2, 3, 8.
 कर्मप्रवचनीयाः 1, 4, 83.
 कर्मवत्कर्मणा तुल्यक्रियः 3, 1, 87.
 कर्मवेषाद्यत् 5, 1, 100.
 कर्मव्यतिहारे णच् स्त्रियाम् 3, 3, 43.
 कर्माध्ययने वृत्तम् 4, 4, 63.
 कर्षात्यतो घञो ऽन्त उदात्तः 6, 1, 159.
 कलापिनो ऽण् 4, 3, 108.
 कलापिविशेषपायनान्तेवासिभ्यश्च 4, 3, 104.
 कलाप्यश्वत्ययवबुसादुन् 4, 3, 48.
 कलेर्ढक् 4, 2, 8.
 कल्याणयादौनामिनङ् च 4, 1, 126.
 कवं चोष्णे 6, 3, 107.
 कव्यध्वरपूतनस्यर्चि लोपः 7, 4, 39.

कथ्यपुरोषपुरोष्येषु इयद् 3, 2, 65.
 कथादिषु यथाविध्यनुप्रयोगः 3, 4, 46.
 कष्टाय क्रमणे 3, 1, 14.
 कस्कादिषु च 8, 3, 48.
 कस्य च दः 5, 3, 72.
 कस्येत् 4, 2, 25.
 काण्डायडादोरनीरुद्धौ 5, 2, 111.
 काण्डान्तात्वेने 4, 1, 23.
 कानामेहिते 8, 3, 12.
 का पथ्यन्तयोः 6, 3, 104.
 कापिभ्याः एकक् 4, 2, 99.
 कामप्रवेदने ञ्कच्छिति 3, 3, 153.
 काम्यञ्च 3, 1, 9.
 कारकाद्वत्तयोरैवाशिषि 6, 2, 148.
 कारके 1, 4, 23.
 कारनामि च प्राचां हलादां 6, 3, 10.
 कारस्करो वृत्तः 6, 1, 156.
 कारे सत्यागदस्य 6, 3, 70.
 कार्तिकौजपादयश्च 6, 2, 37.
 कार्मस्ताच्छोले 6, 4, 172.
 कालप्रयोजनाद्रोगे 5, 2, 81.
 कालविभागे चानहोरात्राणाम् 3, 3, 137.
 कालसमयवेलासु तुमुन् 3, 3, 167.
 कालाः 2, 1, 28.
 कालाः परिमाणाना 2, 2, 5.
 कालाञ्च 5, 4, 33.
 कालाट्टञ् 4, 3, 11.
 कालात् 5, 1, 78.
 कालात्साधुपुष्प्यत्यच्यमानेषु 4, 3, 43.
 कालाद्यत् 5, 1, 107.
 कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे 2, 3, 5.
 कालेभ्यो भवयत् 4, 2, 34.
 कालोपसर्जने च तुल्यम् 1, 2, 57.
 काश्यपकौशिकाभ्यामुपिभ्यां णिनिः 4, 3, 103.
 काश्यादिभ्यष्टडिजटां 4, 2, 116.
 कामृगोशाभ्यां ष्टरच् 5, 3, 90.

कास्तोराजस्तुन्दे नगरे 6, 1, 155.
 कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि 3, 1, 35.
 किंयत्तदो निर्धारणे द्वयोरेकस्य इतरच् 5, 3, 92.
 किंवृत्तं च चिदुत्तरम् 8, 1, 48.
 किंवृत्ते लिङ्लुटां 3, 3, 144.
 किंवृत्ते लिप्सायाम् 3, 3, 6.
 किंसर्वनामबहुभ्यो ङ्मादिभ्यः 5, 3, 2.
 किंकिलास्ययेषु लट् 3, 3, 146.
 किं क्रियाप्रश्ने ञ्नुपसर्गम् 8, 1, 44.
 किं क्षेपे 2, 1, 64.
 कितः 6, 1, 165.
 किति च 7, 2, 118.
 किदाशिषि 3, 4, 104.
 किमः कः 7, 2, 103.
 किमः क्षेपे 5, 4, 70.
 किमश्च 5, 3, 25.
 किमः संख्यापरिमाणे इति च 5, 2, 41.
 किमिदमभ्यां वो चः 5, 2, 40.
 किमेत्तिङ्ययादा 5, 4, 11.
 किमो ङत् 5, 3, 12.
 किरतां लघने 6, 1, 140.
 किरश्च पञ्चभ्यः 7, 2, 75.
 किसरादिभ्यः ष्टन् 4, 4, 53.
 कुगतिप्रादयः 2, 2, 18.
 कुटोश्मोशुषडाभ्यो रः 5, 3, 88.
 कुण्डं घनम् 6, 2, 136.
 कु तिहोः 7, 2, 104.
 कुत्वा डुपच् 5, 3, 89.
 कुत्सने च सुष्यगोत्रादां 8, 1, 69.
 कुत्सितानि कुत्सनेः 2, 1, 53.
 कुत्सिते 5, 3, 74.
 कुप्योः ऋक् णौ च 8, 3, 37.
 कुमति च 8, 4, 13.
 कुमहृत्प्रयामन्यतरस्याम् 5, 4, 105.
 कुमारशोषयोर्णिनिः 3, 2, 51.
 कुमारश्च 6, 2, 26.

कुमारः श्रमणादिभिः 2, 1, 70.
 कुमायां वयसि 6, 2, 95.
 कुमुदनद्वयेतसेभ्यो ज्ञतुप् 4, 2, 87.
 कुम्भपटोपु च 5, 4, 139.
 कुरुगार्हपतरिक्तगुर्वसूत° 6, 2, 42.
 कुरुनादिभ्यो शयः 4, 1, 172.
 कुर्यादिभ्यो शयः 4, 1, 151.
 कुलकुलिषोवाभ्यः श्रय° 4, 2, 96.
 कुलटाया वा 4, 1, 127.
 कुलत्यकोपधादण् 4, 4, 4.
 कुलात्त्र्यः 4, 1, 139.
 कुलालादिभ्यो वुञ् 4, 3, 118.
 कुलिजाल्लुक्खो च 5, 1, 55.
 कुल्माषादञ् 5, 2, 83.
 कुशायाच्छः 5, 3, 105.
 कुषिरजोः प्राचां श्रयण्य° 3, 1, 90.
 कुसोददशैकादशात् ष्ठन्ष्टचो 4, 4, 31.
 कुसूलकूपकुम्भशालं विले 6, 2, 102.
 कुस्तुम्बुरुणि जातिः 6, 1, 143.
 कुहोश्चुः 7, 4, 62.
 कूलतोरतूलमूल° 6, 2, 121.
 कूलसूदस्यलकर्वाः संज्ञायाम् 6, 2, 129.
 ककषापर्णादभरद्वाजे 4, 2, 145.
 कच्छगहनयोः कषः 7, 2, 22.
 कजः प्रतियजे 2, 3, 53.
 कजः श च 3, 3, 100.
 कजो द्वितीयतृतीय° 5, 4, 58.
 कजो हेतुताच्छोल्या° 3, 2, 20.
 कञ्चानु प्र युज्यते 3, 1, 40.
 कतलव्यक्रोत° 4, 3, 38.
 कते ग्रन्थे 4, 3, 116.
 कतद्धितसमासाश्च 1, 2, 46.
 कत्यचः 8, 4, 29.
 कत्यतुल्याख्या श्रजात्या 2, 1, 68.
 कत्यन्युटो बहुलम् 3, 3, 113.
 कत्याः 3, 1, 95.

कत्यानां कर्तरि वा 2, 3, 71.
 कत्याथे तथैकेन्यत्वनः 3, 4, 14.
 कत्याश्च 3, 3, 171.
 कत्यैरधिकार्थवचने 2, 1, 33.
 कत्यैरङ्गो 2, 1, 43.
 कत्योकेषुल्लार्वाद्यश्च 6, 2, 160.
 कत्योर्ज्यप्रयोगे काले ऽधिकरणो 2, 3, 64.
 कदतिङ् 3, 1, 93.
 कन्मेजन्तः 1, 1, 39.
 कपो रो लः 8, 2, 18.
 कभ्रस्तियोगे संपट्टा° 5, 4, 50.
 कम्पद्वर्गह्यश्चन्दसि 3, 1, 59.
 कषेश्चन्दसि 7, 4, 64.
 कसभृवस्तुदुस्युवो लिटि 7, 2, 13.
 कू धान्ये 3, 3, 30.
 केकयमित्रयुप्रलयानां या° 7, 3, 2.
 के ण्यः 7, 4, 13.
 केदाराद्यञ्च 4, 2, 40.
 केवलमामकभागधेय° 4, 1, 30.
 केशाद्वो ऽन्यतरस्याम् 5, 2, 109.
 केशाश्रवाभ्यां यञ्छाव° 4, 2, 48.
 कोः कत्त्यरुणे ऽचि 6, 3, 101.
 कोपधाच्च 4, 2, 79. 3, 137.
 कोपधादण् 4, 2, 132.
 कोशाङ्ठञ् 4, 3, 42.
 कौपिञ्जलहास्तिपदादण् 4, 3, 132.
 कौमारापूर्ववचने 4, 2, 13.
 कौरव्यमायङ्काभ्यां च 4, 1, 19.
 कौसल्यकार्माभ्यां च 4, 1, 155.
 क्विति च 1, 1, 5.
 क्तक्तवत् निष्ठा 1, 1, 26.
 क्तस्य च वर्तमाने 2, 3, 67.
 क्तादल्पाख्यायाम् 4, 1, 51.
 क्तिच्त्तो च संज्ञायाम् 3, 3, 174.
 क्ते च 6, 2, 45.
 क्तेन च पूजायाम् 2, 2, 12.

क्तेन नञ्चिष्टिष्टेनानञ् 2, 1, 60.

क्तेनाहोरात्रायययाः 2, 1, 45.

क्ते नित्यायै 6, 2, 61.

क्तो ऽधिकरणे च ध्रौव्यं 3, 4, 76.

कर्मस्मित्यम् 4, 4, 20.

क्त्वा च 2, 2, 22.

क्त्वातोसुन्कसुनः 1, 1, 40.

क्त्वापि च्छन्दसि 7, 1, 38.

क्त्वि स्कन्दस्यन्दोः oder स्कन्दिस्स्यन्दोः 6, 4, 31.

क्त्वो यक् 7, 1, 47.

क्यङ्मानिनोश्च 6, 3, 36.

क्यचि च 7, 4, 33.

क्यच्च्योश्च 6, 4, 152.

क्यस्य विभाषा 6, 4, 50.

क्याच्छन्दसि 3, 2, 170.

क्रतुयज्ञेभ्यश्च 4, 3, 68.

क्रतूक्यादिसूत्रान्ताः 4, 2, 60.

क्रतौ कुण्डपाय्यं 3, 1, 130.

क्रत्वादयश्च 6, 2, 118.

क्रमः परस्मैपठेषु 7, 3, 76.

क्रमश्च क्त्वि 6, 4, 18.

क्रमादिभ्यो वुन् 4, 2, 61.

क्रय्यस्तदर्थं 6, 1, 82.

क्रय्य च 3, 2, 69.

क्रियार्थोपपदस्य च कः 2, 3, 14.

क्रियासमभिहारे लोटः 3, 4, 2.

क्रौञ्जानां शां 6, 1, 48.

क्रौडो ऽनुसंपरि 1, 3, 21.

क्रौतवत्परिमाणात् 4, 3, 156.

क्रौतात्करणपूर्वात् 4, 1, 50.

कुधदुहेर्ध्यामूयाः 1, 4, 37.

कुधदुहोरुपसृष्टयोः कर्म 1, 4, 38.

कुधमगडाद्यैभ्यश्च 3, 2, 151.

क्रौडादिभ्यश्च 4, 1, 80.

ब्रयादिभ्यः श्ना 3, 1, 81.

क्लिशः क्त्वानिष्ठयोः 7, 2, 50.

क्वणो वीणायां च 3, 3, 65.

क्वसुश्च 3, 2, 107.

क्वाति 7, 2, 105.

क्विन्प्रत्ययस्य कुः 8, 2, 62.

क्विप् च 3, 2, 76.

क्वत्रादृघः 4, 1, 138.

क्षयो निवासे 6, 1, 201.

क्षय्यज्यौ शक्यायै 6, 1, 81.

क्षायो मः 8, 2, 53.

क्षिप्रवचने लट् 3, 3, 133.

क्षियः 6, 4, 59.

क्षियाशोः प्रेषेषु तिङाकाङ्क्षम् 8, 2, 104.

क्षियो दीर्घात् 8, 2, 46.

क्षीरादृष्टञ् 4, 2, 20.

क्षुद्रजन्तवः 2, 4, 8.

क्षुद्राभ्यो वा 4, 1, 131.

क्षुद्राभ्रमखटरपादः 4, 3, 119.

क्षुब्धस्वान्तध्वान्तः 7, 2, 18.

क्षुब्धादियु च 8, 4, 39.

क्षुल्लकश्च वैश्वदेवे 6, 2, 39.

क्षेत्रियच् परस्मै चिकित्स्यः 5, 2, 92.

क्षेपे 2, 1, 47. 6, 2, 108.

क्षेमप्रियमद्रे ण् च 3, 2, 44.

क्षस्याचि 7, 3, 72.

ख

ख च 4, 4, 132.

खचि ह्रस्वः 6, 4, 94.

खट्वा क्षेपे 2, 1, 26.

खण्डिकादिभ्यश्च 4, 2, 45.

खनो घ च 3, 3, 125.

खरवसानयोर्विसर्गः 8, 3, 15.

खरि च 8, 4, 55.
 खलगोरयात् 4, 2, 50.
 खलयथमापतिलवृष 5, 1, 7.
 खः सर्वधुरात् 4, 4, 78.
 खाया ईकन् 5, 1, 33.

खायाः प्राचाम् 5, 4, 101.
 खित्यनव्ययस्य 6, 3, 66.
 खितेश्छन्दसि 6, 1, 52.
 ख्यत्यात्परस्य 6, 1, 112.

ग

गतिकारकोपपदात्कृत् 6, 2, 139.
 गतिबुद्धिप्रत्ययसामाना 1, 4, 52.
 गतिरनन्तरः 6, 2, 49.
 गतिर्गता 8, 1, 70.
 गतिश्च 1, 4, 60.
 गत्यर्थकर्मणि द्वितीया 2, 3, 12.
 गत्यर्थलोटा लृगन् 8, 1, 51.
 गत्यर्थाकर्मकश्लेष 3, 4, 72.
 गत्वरश्च 3, 2, 164.
 गदमदचरयमश्चानुपसर्ग 3, 1, 100.
 गन्तव्यपरायं वागिजे 6, 2, 13.
 गन्धनायत्तेपणसेवन 1, 3, 32.
 गन्धस्येदुत्पृत्तिसुरभिभ्यः 5, 4, 135.
 गमः क्वा 6, 4, 40.
 गमश्च 3, 2, 47.
 गमहनजनखनधसां लोपः 6, 4, 98.
 गमेरिट् परस्मैपदेषु 7, 2, 58.
 गम्भोराड्यः 4, 3, 58.
 गर्गादिभ्यो यञ् 4, 1, 105.
 गर्तोत्तरपदाच्छः 4, 2, 137.
 गङ्गायां लङ्पिज्ञात्योः 3, 3, 142.
 गङ्गायां च 3, 3, 149.
 गवाश्वप्रभृतीनि च 2, 4, 11.
 गवियुधिभ्यां स्थिरः 8, 3, 95.
 गस्थकन् 3, 1, 146.
 गहादिभ्यश्च 4, 2, 138.
 गाङ्कुटादिभ्यो ञिञान्ङित् 1, 2, 1.
 गाङ् लिटि 2, 4, 49.

गायत्र्यजगात्संज्ञायाम् 5, 2, 110.
 गतिस्थाधुपाभूयः सिचः प 2, 4, 77.
 गार्थिविदधिकेशिगणि 6, 4, 165.
 गाधलवरायोः प्रमाणे 6, 2, 4.
 गापोष्टक् 3, 2, 8.
 गिरेश्च सेनकस्य 5, 4, 112.
 गुडादिभ्यश्च 4, 4, 103.
 गुणावचनब्राह्मणादिभ्यः कर्मणि च 5, 1, 124.
 गुणो ऽपृक्ते 7, 3, 91.
 गुणो यङ्लुकोः 7, 4, 82.
 गुणो ऽतिसंयोगाद्योः 7, 4, 29.
 गुप्भूषविच्छिपणि 3, 1, 28.
 गुपेश्छन्दसि 3, 1, 50.
 गुप्तिङ्किट्यः सन् 3, 1, 5.
 गुरोरन्तो जनन्यस्या 8, 2, 86.
 गुरोश्च हलः 3, 3, 103.
 ग्रधिवच्च्योः प्रलम्भने 1, 3, 69.
 ग्रष्ट्यादिभ्यश्च 4, 1, 136.
 ग्रहपतिना संयुक्ते ञ्यः 4, 4, 90.
 गेहे कः 3, 1, 144.
 गोः पादान्ते 7, 1, 57.
 गोचरसंचरवह 3, 3, 119.
 गोतन्त्रियं पाले 6, 2, 78.
 गोतो गित् 7, 1, 90.
 गोत्रक्षत्रियाख्येभ्यो ख 4, 3, 99.
 गोत्रचरणाच्छाधा 5, 1, 134.
 गोत्रचरणादुञ् 4, 3, 126.
 गोत्रस्त्रियाः कुत्सने रा च 4, 1, 147.

गोत्रादङ्कवत् 4, 3, 80.
 गोत्राद्यन्यस्त्रियाम् 4, 1, 94.
 गोत्रान्तोवासिमाणाव् 6, 2, 69.
 गोत्राययवात् 4, 1, 79.
 गोत्रे कुञ्जादिभ्यश्चक् 4, 1, 98.
 गोत्रे ञ्लुगच्च 4, 1, 89.
 गोत्रोत्तोष्टोरम् 4, 2, 39.
 गोद्वयो ऽसंख्यापरिमाणा 5, 1, 39.
 गोधाया ढक् 4, 1, 129.
 गोपयसोर्यत् 4, 3, 160.
 गोपुच्छाट्टञ् 4, 4, 6.
 गोत्रिङालसिंह 6, 2, 72.
 गोपवाग्वोश्च 4, 2, 136.
 गोरतद्धितलुकि 5, 4, 92.
 गोश्च पुरीषे 4, 3, 145.
 गोषदादिभ्यो वुन् 5, 2, 62.
 गोष्ठात्स्वञ् भूतपूर्वे 5, 2, 18.
 गोष्ठं सेवितसेवित 6, 1, 145.
 गोस्त्रयोरुपसर्जनस्य 1, 2, 48.

गोः सादसादिसारथिषु 6, 2, 41.
 गन्वान्ताधिके च 6, 3, 79.
 गसितस्कभित 7, 2, 34.
 गह्वद्वनिश्चिगमश्च 3, 3, 58.
 गह्विज्याययिष्यधि 6, 1, 18.
 गहो ञ्लिटि दीर्घः 7, 2, 37.
 गामकौटाभ्यां च तच्चाः 5, 4, 95.
 गामजनपदैकदेशाद् 4, 3, 7.
 गामजनवन्धुभ्यस्तल् 4, 2, 43.
 गामः शिन्विनि 6, 2, 62.
 गामात्पर्यनुपूर्वात् 4, 3, 61.
 गामाद्यखञौ 4, 2, 94.
 गामे ञ्निवसन्तः 6, 2, 84.
 गाम्यपशुसंघेष्वा 1, 2, 73.
 गौवाभ्यो ञ्ण च 4, 3, 57.
 गौमवसन्तादन्यतरस्याम् 4, 3, 46.
 गौमावरसमादुञ् 4, 3, 49.
 गो यङि 8, 2, 20.
 ग्लाजिस्वश्च वसुः 3, 2, 139.

घ

घकालतनेषु कालनामः 6, 3, 17.
 घच्छौ च 4, 4, 117.
 घञः सास्यां क्रियेति ञः 4, 2, 58.
 घञपोश्च 2, 4, 38.
 घञि च भावकरणायोः 6, 4, 27.
 घनिनचौ च 5, 3, 79.
 घरुपकल्पचेल 6, 3, 43.

घसिभसोर्हलि च 6, 4, 100.
 घुमास्यागापा 6, 4, 66.
 घुषिरविशब्दने 7, 2, 23.
 घेर्ङिति 7, 3, 111.
 घोर्लोपो लेटि वा 7, 3, 70.
 घोषादिषु च 6, 2, 85.
 घ्यसोरेद्रावभ्यास 6, 4, 119.

ङ

ङमो ह्रस्वादि च 8, 3, 32.
 ङयि च 6, 1, 212.

ङसिङसोश्च 6, 1, 110.
 ङसिङ्योः स्मात्स्मिनी 7, 1, 15.

डिच्च 1, 1, 53.
 डिति ह्रस्वश्च 1, 4, 6.
 डेप्रथमयोरम् 7, 1, 28.
 डेराम् नद्याद्योभ्यः 7, 3, 116.
 डेर्ये 7, 1, 13.

ङणोः कुक्कुक् शरि 8, 3, 28.
 ङ्यापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् 6, 3, 63.
 ङ्याप्प्रातिपदिकात् 4, 1, 1.
 ङ्याश्छन्दसि बहुलम् 6, 1, 178.

च

चक्षिडः ख्याञ् 2, 4, 54.
 चक्षि 6, 1, 11.
 चङ्गन्यतरस्याम् 6, 1, 218.
 चञोः कु चिण्यतः 7, 3, 52.
 चकटाया ऐरक् 4, 1, 128.
 चतुरनहुहोरासुदान्तः 7, 1, 98.
 चतुरः शसि 6, 1, 167.
 चतुर्थो चाशिष्यायुष् 2, 3, 73.
 चतुर्थो तदर्थार्थबलि 2, 1, 36.
 चतुर्थो तदर्थे 6, 2, 43.
 चतुर्थो संप्रदाने 2, 3, 13.
 चतुर्थ्यर्थे बहुलं छन्दसि 2, 3, 62.
 चतुष्पादो गर्भिण्या 2, 1, 71.
 चतुष्पादयो ढञ् 4, 1, 135.
 चनचिदिद्यगोत्रादि 8, 1, 57.
 चरणे ब्रह्मचारिणि 6, 3, 86.
 चरणेभ्यो धर्मवत् 4, 2, 46.
 चरति 4, 4, 8.
 चरफलोश्च 7, 4, 87.
 चरेष्टः 3, 2, 16.
 चर्मणो ङ् 5, 1, 15.
 चर्मोदरयोः पुरे 3, 4, 31.
 चलनशब्दार्थाद 3, 2, 148.
 चयायोगे प्रथमा 8, 1, 59.
 चादयो ङस्त्ये 1, 4, 57.
 चादिलोपे विभाषा 8, 1, 63.
 चादिषु च 8, 1, 58.

चायः को 6, 1, 21. 35.
 चार्थे द्वन्द्वः 2, 2, 29.
 चाहलोप एवेत्यवधारणम् 8, 1, 62.
 चिणो लुक् 6, 4, 104.
 चिण्यमुलोर्दार्थो 6, 4, 93.
 चिण् ते पदः 3, 1, 60.
 चिण् भावकर्मणोः 3, 1, 66.
 चितः 6, 1, 163.
 चित्तेः कपि 6, 3, 127.
 चित्तवति नित्यम् 5, 1, 89.
 चित्याग्निचित्ये च 3, 1, 132.
 चित्रोक्तयो च 3, 3, 150.
 चिदिति चोपमार्थे 8, 2, 101.
 चिन्तिपूजिकायि 3, 3, 105.
 चिस्फुरेणो 6, 1, 54.
 चौरमुपमानम् 6, 2, 127.
 चुट्ट 1, 3, 7.
 चूर्णादिनिः 4, 4, 23.
 चूर्णादीन्यप्राणि 6, 2, 134.
 चेलखेटकटुक 6, 2, 126.
 चेले क्रोपेः 3, 4, 33.
 चोः कुः 8, 2, 30.
 चो 6, 1, 222. 3, 138.
 च्छयोः शृङ्गुनासिके च 6, 4, 19.
 च्लि लुङि 3, 1, 43.
 च्लेः सिच् 3, 1, 44.
 च्छो च 7, 4, 26.

छ

छगलिनो ढिनुक् 4, 3, 109.
 छ च 4, 2, 28.
 छत्वादिभ्यो णः 4, 4, 62.
 छदिरूपधिवलेर्दञ् 5, 1, 13.
 छन्दसि गत्यर्थेभ्यः 3, 3, 129.
 छन्दसि घस् 5, 1, 106.
 छन्दसि च 5, 1, 67. 4, 142. 6, 3, 126.
 छन्दसि ठञ् 4, 3, 19.
 छन्दसि निष्टर्कदेवहूय° 3, 1, 123.
 छन्दसि परिण्यपरिपरिणो 5, 2, 89.
 छन्दसि परे ऽपि 1, 4, 81.
 छन्दसि पुनर्वस्योरेकवचनम् 1, 2, 61.
 छन्दसि लिट् 3, 2, 105.
 छन्दसि लुङ्लङ्लिटः 3, 4, 6.
 छन्दसि वनसनरत्नमयाम् 3, 2, 27.
 छन्दसि वाप्रासेदितयोः 8, 3, 49.
 छन्दसि शायजपि 3, 1, 84.

छन्दसि सहः 3, 2, 63.
 छन्दसोरः 8, 2, 15.
 छन्दसो निर्मिते 4, 4, 93.
 छन्दसो यदणो 4, 3, 71.
 छन्दस्यनेकमपि° 8, 1, 35.
 छन्दस्यपि दृश्यते 6, 4, 73. 7, 1, 76.
 छन्दस्युभयथा 3, 4, 117. 6, 4, 5, 86.
 छन्दस्युदयहात् 8, 4, 26.
 छन्दोगांश्चिक° 4, 3, 129.
 छन्दोनाम्नि च 3, 3, 34. 8, 3, 94.
 छन्दोब्राह्मणानि च° 4, 2, 66.
 छात्र्यादयः शालायाम् 6, 2, 86.
 छादेर्घे ऽद्रुपसर्गस्य 6, 4, 96.
 छाया बाहुल्ये 2, 4, 22.
 छे च 6, 1, 73.
 छेदादिभ्यो नित्यम् 5, 1, 64.
 छवोः शङ्नुनासिके च 6, 4, 19.

ज

जक्षित्यादयः षट् 6, 1, 6.
 जङ्गलधेनुवलजान्तस्य° 7, 3, 25.
 जनपदतदवध्योश्च 4, 2, 124.
 जनपदशब्दात्तन्त्रियादञ् 4, 1, 168.
 जनपदिनां जनपदव° 4, 3, 100.
 जनपदे लुप् 4, 2, 81.
 जनसनखनक्रम° 3, 2, 67.
 जनसनखनां सन्भलोः (od. सञ्भलोः) 6, 4, 42.
 जनिकर्तुः प्रकृतिः 1, 4, 30.
 जनिता मन्त्रे 6, 4, 53.
 जनिवध्योश्च 7, 3, 35.

जपजभदहृदशभञ्ज° 7, 4, 86.
 जम्ब्या वा 4, 3, 165.
 जम्भा सुहृरितवृणा° 5, 4, 125.
 जयः करणम् 6, 1, 202.
 जराया जरसन्यतरस्याम् 7, 2, 101.
 जल्पभिन्नकुट्ट° 3, 2, 155.
 जःशसोः शिः 7, 1, 20.
 जसः शो 7, 1, 17.
 जसि च 7, 3, 109.
 जश्शसोः शिः 7, 1, 20.
 जहातेश्च 6, 4, 116.

जहातेश्च त्वि 7, 4, 43.
 जागुरुकः 3, 2, 165.
 जापो जयचिग्नलडित्सु 7, 3, 85.
 जातरुपेभ्यः परिमाणे 4, 3, 153.
 जातिकालसुखादि 6, 2, 170.
 जातिनामः कन् 5, 3, 81.
 जातिरप्राणिनाम् 2, 4, 6.
 जातुयदोलिङ् 3, 3, 147.
 जातेरस्त्रीविषयाद 4, 1, 63.
 जातेश्च 6, 3, 41.
 जात्यन्ताच्छ 5, 4, 9.
 जात्याख्यायामेक 1, 2, 58.
 जात्यपूर्वम् 8, 1, 47.
 जानपदकुण्डगोण 4, 1, 42.
 जान्तनशां विभाषा 6, 4, 32.
 जायाया निङ् 5, 4, 134.
 जालमानायः 3, 3, 124.
 जासिनिग्रहणनाट 2, 3, 56.
 जिघ्रतेर्वा 7, 4, 6.
 जिह्वविश्रयवमा 3, 2, 157.
 जिह्वामूलानुलेखः 4, 3, 62.
 जोर्यतेरलुन् 3, 2, 104.

जोवति तु वंश्ये युवा 4, 1, 163.
 जोविकार्ये चाप्यये 5, 3, 99.
 जोविकोपनिषदाद्योपम्ये 1, 4, 79.
 जुचङ्क्रम्यदन्द्रम्य 3, 2, 150.
 जुष्टार्पिते च 6, 1, 209.
 जुसि च 7, 3, 83.
 जुहोत्यादिभ्यः श्लुः 2, 4, 75.
 जुषश्च्योः त्वि 7, 2, 55.
 जुस्तम्भुरुचु 3, 1, 58.
 जो प्रोष्ठपदानाम् 7, 3, 18.
 जाजनोजा 7, 3, 79.
 जाशुस्मदृशां सनः 1, 3, 57.
 जो जघदर्थस्य करणे 2, 3, 51.
 ज्य च 5, 3, 61.
 ज्यश्च 6, 1, 42.
 ज्यादादोयसः 6, 4, 160.
 ज्योतिरायुषः स्तोमः 8, 3, 83.
 ज्योतिर्जनपदरात्रि 6, 3, 85.
 ज्योत्स्नातमिसा 5, 2, 114.
 ज्वरत्वरसिष्यवि 6, 4, 20.
 ज्वलितिकसन्तेभ्यो षाः 3, 1, 140.

झ

झयः 5, 4, 111. 8, 2, 10.
 झयो हो ज्यतरस्याम् 8, 4, 62.
 झरो झरि सवर्णे 8, 4, 65.
 झलां जशो जन्ते 8, 2, 39.
 झलां जश् जशि 8, 4, 53.
 झलो झलि 8, 2, 26.

झल्युपोत्तमम् 6, 1, 180.
 झयस्तथोर्धो जघः 8, 2, 40.
 झय रन् 3, 4, 105.
 झेजुस् 3, 4, 108.
 झो जन्तः 7, 1, 3.

ञ

जितश्च तत्प्रत्ययात् 4, 3, 155.
 जोतः क्तः 3, 2, 187.

जिनत्यादिर्नित्यम् 6, 1, 197.
 ज्यादयस्तद्राजाः 5, 3, 119.

ट

टाडसिडसामिनात्स्याः 7, 1, 12.

टाद्युचि 4, 1, 9.

टिड्ढाणञ्द्वयम् 4, 1, 15.

टित आत्मनेपदानां टेरे 3, 4, 79.

टेः 6, 4, 143. 155.

टिवतो ऽयुच् 3, 3, 89.

ठ

ठक्छो च 4, 2, 84.

ठगायस्यानेभ्यः 4, 3, 75.

ठञ् कवचिनश्च 4, 2, 41.

ठस्येकः 7, 3, 50.

ठाजादावृध्वं द्वितीयादचः 5, 3, 83.

ड

डति च 1, 1, 25.

डावुभाभ्यामन्यतरस्याम् 4, 1, 13.

डः सि धुद् 8, 3, 29.

ड्वितः क्तिः 3, 3, 88.

ढ

ढकि लोपः 4, 1, 133.

ढक् च मण्डूकात् 4, 1, 119.

ढश्छन्दसि 4, 4, 106.

ढे लोपो ऽकद्वाः 6, 4, 147.

ढो ढे लोपः 8, 3, 13.

ढलोपे पूर्वस्य ढोर्घो ञ्वाः 6, 3, 111.

ढो लोपे पूर्वस्य 6, 3, 111.

ण

णचः स्त्रियामञ् 5, 4, 14.

णलुत्तमो वा 7, 1, 91.

णिचश्च 1, 3, 74.

णिनि 6, 2, 79.

णिश्चिदुसुभ्यः कर्तरि चङ् 3, 1, 48.

णेरणो यत्कर्म णो 1, 3, 67.

णेरध्वयने वृत्तम् 7, 2, 26.

णेरनिटि 6, 4, 51.

णोर्घिभाषा 8, 4, 30.

णोश्छन्दसि 3, 2, 137.

णो नः 6, 1, 65.

णो गमिरबोधने 2, 4, 46.

गां चङ्गुपधाया ह्रस्वः 7, 4, 1.
 गां च संश्चङोः 2, 4, 51. 6, 1, 31.
 गय आद्यप्रथके 7, 3, 65.
 गयलत्रियार्धजितो 2, 4, 58.

गयासन्धयो युच् 3, 3, 107.
 ग्युट् च 3, 1, 147.
 ग्युल्लुच्चां 3, 1, 133.

त

तडानावात्मनेपदम् 1, 4, 100.
 तत आगतः 4, 3, 74.
 तत्पुरुषः 2, 1, 22.
 तत्पुरुषस्याङ्गुलेः 5, 4, 86.
 तत्पुरुषः समानाधिकरणः 1, 2, 42.
 तत्पुरुषे कति बहुलम् 6, 3, 14.
 तत्पुरुषे तुल्यार्थतृतीया 6, 2, 2.
 तत्पुरुषे शालायां 6, 2, 123.
 तत्पुरुषो ऽनङ्कर्मधारयः 2, 4, 19.
 तत्प्रकृतवचने मयट् 5, 4, 21.
 तत्प्रत्यनुपूर्वमोप 4, 4, 28.
 तत्प्रत्ययस्य च 7, 3, 29.
 तत्प्रयोजको हेतुश्च 1, 4, 55.
 तत्र 2, 1, 46.
 तत्र कुशलः पयः 5, 2, 63.
 तत्र च दीयते 5, 1, 96.
 तत्रजातः 4, 3, 25.
 तत्र तस्येव 5, 1, 116.
 तत्र तेनेदमिति सुरुषे 2, 2, 27.
 तत्रनियुक्तः 4, 4, 69.
 तत्र भयः 4, 3, 53.
 तत्रविदित इति च 5, 1, 43.
 तत्र साधुः 4, 4, 98.
 तत्रोद्धतममत्रेभ्यः 4, 2, 14.
 तत्रोपपदं सप्तमोऽस्यम् 3, 1, 92.
 तत्सर्वादेः पथ्यङ्ग 5, 2, 7.
 तथा युक्तं चानीप्सितम् 1, 4, 50.
 तदधीते तद्वेद 4, 2, 59.
 तदधीनवचने 5, 4, 54.

तदर्थं विकृतेः प्रकृतां 5, 1, 12.
 तदर्थति 5, 1, 63.
 तदर्थम् 5, 1, 117.
 तदग्रिण्यं संज्ञाप्रमाणत्वात् 1, 2, 53.
 तदस्मिन्निधिमिति 5, 2, 45.
 तदस्मिन्च प्राये 5, 2, 82.
 तदस्मिन्वर्तोति 4, 2, 67.
 तदस्मिन्वृद्धायलाभ 5, 1, 47.
 तदस्मिन् दीयते नियुक्तम् 4, 4, 66.
 तदस्य तदस्मिन्स्यादिति 5, 1, 16.
 तदस्य पण्यम् 4, 4, 51.
 तदस्य परिमाणम् 5, 1, 57.
 तदस्य ब्रह्मचर्यम् 5, 1, 94.
 तदस्य संजातं तारकादि 5, 2, 36.
 तदस्य सोढम् 4, 3, 52.
 तदस्यां प्रहरणमिति 4, 2, 57.
 तदस्यास्यस्मिन्निति मनुप् 5, 2, 94.
 तदो दा च 5, 3, 19.
 तदोः सः सावनन्ययोः 7, 2, 106.
 तद्वच्छति पथिदृतयोः 4, 3, 85.
 तद्वरति वहत्या वहति 5, 1, 50.
 तद्वितश्चासर्वविभक्तिः 1, 1, 38.
 तद्वितस्य 6, 1, 164.
 तद्विताः 4, 1, 76.
 तद्वितार्थोत्तरपद 2, 1, 51.
 तद्वितेष्वचामादेः 7, 2, 117.
 तद्युक्तात्कर्मणो ऽण् 5, 4, 36.
 तद्राजस्य बहुषु 2, 4, 62.
 तद्वहति रथयुग 4, 4, 76.

तद्वानासामुपधानो 4, 4, 125.

तनादिकृज्भ्य उः 3, 1, 79.

तनादिभ्यस्तथासोः 2, 4, 79.

तनिपत्योश्चन्द्रसि 6, 4, 99.

तनूकरणे तच्चः 3, 1, 76.

तनोतेर्यकि 6, 4, 44.

तनोतेर्विभाषा 6, 4, 17.

तन्वादिचिरापहृते 5, 2, 70.

तच्चादिकृज्भ्य उः 3, 1, 79.

तच्चादिभ्यस्तथासोः 2, 4, 79.

तपरस्तत्कालस्य 1, 1, 70.

तपस्तपःकर्मकस्यैव 3, 1, 88.

तपःसहस्राभ्यां 5, 2, 102.

तपो ऽनुतापे च 3, 1, 65.

तप्तनप्तनयनाश्च 7, 1, 45.

तमधोऽदो भतो 5, 1, 80.

तयोरेव कृत्यक्तखलधाः 3, 4, 70.

तयोर्दाहिलो च 5, 3, 20.

तयोर्वावचि संहितायाम् 8, 2, 108.

तरति 4, 4, 5.

तरप्तमपो घः 1, 1, 22.

तवकममकावेकवचने 4, 3, 3.

तवममां ङसि 7, 2, 96.

तवै चान्तश्च युगपत् 6, 2, 51.

तव्यत्तव्यानीयरः 3, 1, 96.

तसिलादिष्व कृत्वमुचः 6, 3, 35.

तसिश्च 4, 3, 113.

तसेश्च 5, 3, 8.

तसो मत्वर्थे 1, 4, 19.

तस्यमिपां तांतं 3, 4, 101.

तस्माच्छसो नः पुंसि 6, 1, 103.

तस्मादित्युत्तरस्य 1, 1, 67.

तस्माद्बुद्धि 6, 3, 74.

तस्माद्बुद्धिहलः 7, 4, 71.

तस्मिन्नणि च युष्माका 4, 3, 2.

तस्मिन्निति निर्दिष्टे 1, 1, 66.

तस्मै प्र भवति सं 5, 1, 101.

तस्मै हितम् 5, 1, 5.

तस्य च दक्षिणा य 5, 1, 95.

तस्य तात् 7, 1, 44.

तस्य दक्षिणा 5, 1, 95.

तस्य धर्म्यम् 4, 4, 47.

तस्य निमित्तं संयोगो 5, 1, 38.

तस्य निवासः 4, 2, 69.

तस्य परमार्मेडितम् 8, 1, 2.

तस्य पाकमूले 5, 2, 24.

तस्य पूरणे ङट् 5, 2, 48.

तस्य भावस्त्वतलो 5, 1, 119.

तस्य लोपः 1, 3, 9.

तस्य व्यापः 5, 1, 45.

तस्य विकारः 4, 3, 134.

तस्य व्याख्यान इति 4, 3, 66.

तस्य समूहः 4, 2, 37.

तस्यादित उदात्तम् 1, 2, 32.

तस्यापत्यम् 4, 1, 92.

तस्येदम् 4, 3, 120.

तस्येश्वरः 5, 1, 42.

ताच्छील्यवयोवचन 3, 2, 129.

तादो च निति 6, 2, 50.

तान्येकवचनद्विवचन 1, 4, 102.

ताभ्यामन्यत्रोणादयः 3, 4, 75.

तालादिभ्यो ञ् 4, 3, 152.

तार्वातयं ग्रहणमिति 5, 2, 77.

तासस्त्योलोपः 7, 4, 50.

तासि च कृपः 7, 2, 60.

तास्यनुदात्ते 6, 1, 186.

तिकाकितवादिभ्यो द्वंद्वे 2, 4, 68.

तिकादिभ्यः फिञ् 4, 1, 154.

तिङ्तिङ् 8, 1, 28.

तिङ्श्च 5, 3, 56.

तिङ्स्त्रोणि त्रोणि 1, 4, 101.

तिङ् चोदात्तवति 8, 1, 71.

- तिङो गोत्रादीनि° 8, 1, 27.
 तिङ्शित् सार्वधातुकम् 3, 4, 113.
 ति च 7, 4, 89.
 तितुत्रतघसिमुक्केषु च 7, 2, 9.
 तित्तिरिवरतन्तु° 4, 3, 102.
 तित्स्वरितम् 6, 1, 185.
 तिप् तस् किं सि° 3, 4, 78.
 तिष्यनस्तेः 8, 2, 73.
 तिरस्तिर्यलोपे 6, 3, 94.
 तिरसो अन्यतरस्याम् 8, 3, 42.
 तिरो जन्तुर्धौ 1, 4, 71.
 तिर्यच्यपवर्गे 3, 4, 60.
 ति विंशतेर्दिति 6, 4, 142.
 तिष्ठतेरित् 7, 4, 5.
 तिष्ठदुप्रभतीनि च 2, 1, 17.
 तिष्यपुनर्वस्योर्नञ्च° 1, 2, 63.
 तिस्रभ्यो जसः 6, 1, 166.
 तिरूष्योत्तरपदाद° 4, 2, 106.
 तीर्थे ये 6, 3, 87.
 तीषसहलुभरूपारिषः 7, 2, 48.
 तुषाद्धन् 4, 4, 115.
 तुजादीनां दीर्घौ 6, 1, 7.
 तुदादिभ्यः शः 3, 1, 77.
 तुन्दशोकयोः परिमृजा° 3, 2, 5.
 तुन्दादिभ्य इलच्च 5, 2, 117.
 तुन्दिबलिवटेर्मः 5, 2, 139.
 तुपश्यपश्यताहैः° 8, 1, 39.
 तुभ्यमह्यो ङयि 7, 2, 95.
 तुमर्थाच्च भाववचनात् 2, 3, 15.
 तुमर्थे सेसेनसे 3, 4, 9.
 तुमुन्गुलौ क्रियायां° 3, 3, 10.
 तुरिष्टेमेयस्सु 6, 4, 154.
 तुस्तुशम्यमः° 7, 3, 95.
 तुल्यायैरतुलोपमाभ्यां° 2, 3, 72.
 तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् 1, 1, 9.
 तुश्चन्दसि 5, 3, 59.
 तुह्योस्तातङ्गिष्य° 7, 1, 35.
 तूदोशलातुर° 4, 3, 94.
 तृष्णार्णि भुवः 3, 4, 63.
 तृजकाभ्यां कर्तरि 2, 2, 15.
 तृज्वत् क्रोष्टुः 7, 1, 95.
 तृणह इम् 7, 3, 92.
 तृणे च जातो 6, 3, 103.
 तृतीया कर्मणि 6, 2, 48.
 तृतीया च होश्चन्दसि 2, 3, 3.
 तृतीया तत्कृतार्थेन° 2, 1, 30.
 तृतीयाद्विषु भाषित° 7, 1, 74.
 तृतीयाप्रभतोन्यन्यतरस्याम् 2, 2, 21.
 तृतीयायें 1, 4, 85.
 तृतीयासप्तम्योर्बहुलम् 2, 4, 84.
 तृतीयासमासे 1, 1, 30.
 तृन् 3, 2, 135.
 तृषिमधिकशेः काश्यपस्य 1, 2, 25.
 तृफलभजत्रपश्च 6, 4, 122.
 ते तद्राजाः 4, 1, 174.
 तेन क्रीतम् 5, 1, 37.
 तेन तुल्यं क्रिया° 5, 1, 115.
 तेन दीव्यति खनति° 4, 4, 2.
 तेन निवृत्तम् 4, 2, 68. 5, 1, 79.
 तेन परिजप्यलभ्य° 5, 1, 93.
 तेन प्रोक्तम् 4, 3, 101.
 तेन यथाकथाच° 5, 1, 98.
 तेन रक्तं रागात् 4, 2, 1.
 तेन वित्तशुच्युपचणपौ 5, 2, 26.
 तेन सहेति तुल्ययोगे 2, 2, 28.
 तेनैकदिक् 4, 3, 112.
 ते प्राग्धातोः 1, 4, 80.
 तेमयावेकवचनस्य 8, 1, 22.
 तोलिं 8, 4, 60.
 तोः षि 8, 4, 43.
 तो सत् 3, 2, 127.
 त्यदाद्विषु दृशो° 3, 2, 60.

त्यदादीनामः 7, 2, 102.
 त्यदादीनि च 1, 1, 74.
 त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् 1, 2, 72.
 त्यागरागहासकुहं 6, 1, 216.
 त्रपुजतुनोः युक् 4, 3, 138.
 त्रसिग्धिधृषि 3, 2, 140.
 त्रिंशच्चत्वारिंशतोत्रा 5, 1, 62.
 त्रिककुत्पर्वते 5, 4, 147.
 त्रिचतुरोः स्त्रियां 7, 2, 99.

त्रिप्रभतिषु शाकटायनस्य 8, 4, 50.
 त्रेर्मन्त्रित्यम् 4, 4, 20.
 त्रेस्त्रयः 6, 3, 48. 7, 1, 53.
 त्रेः संप्रसारणं च 5, 2, 55.
 त्वमावेकवचने 7, 2, 97.
 त्वामौ द्वितीयायाः 8, 1, 23.
 त्वाहौ सौ 7, 2, 94.
 त्वे च 6, 3, 64.

थ

थद च च्छन्दसि 5, 2, 50.
 थलि च सेटि 6, 4, 121.
 थलि च सेटोइन्तो वा 6, 1, 196.
 थायधञ्क्ताजत्रिकाणाम् 6, 2, 144.

थासः से 3, 4, 80.
 था हेतौ च च्छन्दसि 5, 3, 26.
 थो न्यः 7, 1, 87.

द

दंशसञ्जस्वञ्जां शपि 6, 4, 25.
 दक्षिणादाच् 5, 3, 36.
 दक्षिणापश्चात्पुरस 4, 2, 98.
 दक्षिणोर्मा लुब्धयोगे 5, 4, 126.
 दक्षिणोत्तराभ्यामतसुच् 5, 3, 28.
 दण्डव्यवसर्गयोश्च 5, 4, 2.
 दण्डादिभ्यो यः 5, 1, 66.
 ददातिदधात्योर्विभाषा 3, 1, 139.
 दधस्तथोश्च 8, 2, 38.
 दधातेर्हिः 7, 4, 42.
 दध्ण्डक् 4, 2, 18.
 दन्त उच्चत उरच् 5, 2, 106.
 दन्तशिखात्संज्ञायाम् 5, 2, 113.
 दन्शसन्सस्वञ्जां शपि 6, 4, 25.
 दम्भ इच्च 7, 4, 56.
 दयतेर्दिगि लिटि 7, 4, 9.
 दयायासश्च 3, 1, 37.

दश्च 7, 2, 109. 8, 2, 75.
 दस्ति 6, 3, 124.
 दाणश्च सा चेच्चतुर्व्यं 1, 3, 55.
 दाणिङनायन 6, 4, 174.
 दादेर्धातोर्धः 8, 2, 32.
 दार्धति दर्थति दर्थर्वि 7, 4, 65.
 दाधा च्छदाप् 1, 1, 20.
 दाधेदसिश्चदसदो रुः 3, 2, 159.
 दानो च 5, 3, 18.
 दान्नोश्चसयुयुज 3, 2, 182.
 दामन्यादित्रिगर्त 5, 3, 116.
 दामहायनान्ताच्च 4, 1, 27.
 दाम्नोश्चसयुयुज 3, 2, 182.
 दायाद्यं दायादे 6, 2, 5.
 दाशगोघ्नो संप्रदाने 3, 4, 73.
 दाश्वान् साह्वान् 6, 1, 12.
 दिक्कृद्वा यामजनपदा 6, 2, 103.

दिक्छन्देभ्यः सप्तमो 5, 3, 27.
 दिक्पूर्वपदादटञ् च 4, 3, 6.
 दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां जः 4, 2, 107.
 दिक्पूर्वपदानङोप् 4, 1, 60.
 दिक्स्थे संज्ञायाम् 2, 1, 50.
 दिगादिभ्यो यत् 4, 3, 54.
 दिङ्नामान्यन्तराले 2, 2, 26.
 दित्यदित्यादित्यपत्यु 4, 1, 85.
 दिव उत् 6, 1, 131.
 दिव श्रौत् 7, 1, 84.
 दिवः कर्म च 1, 4, 43.
 दिवसश्च पृथिव्याम् 6, 3, 30.
 दिवस्तदर्थस्य 2, 3, 58.
 दिवादिभ्यः श्यन् 3, 1, 69.
 दिवाविभानिशाप्रभा 3, 2, 21.
 दिवो भल् 6, 1, 183.
 दिवो द्यावा 6, 3, 29.
 दिवो ऽविजिगोषायाम् 8, 2, 49.
 दिशो ऽमद्राणाम् 7, 3, 13.
 दिष्टिवितस्त्योश्च 6, 2, 31.
 दोङो युङिचि क्किति 6, 4, 63.
 दोधोविद्योताम् 1, 1, 6.
 दोषजनबुधपूरितायि 3, 1, 61.
 दोर्ध्व इणः किति 7, 4, 69.
 दोर्ध्वकाशतुषभाद् 6, 2, 82.
 दोर्ध्वजिह्वो च छन्दसि 4, 1, 59.
 दोर्ध्वं च 1, 4, 12.
 दोर्ध्वाच्च वरुणस्य 7, 3, 23.
 दोर्ध्वाज्जसि च 6, 1, 105.
 दोर्धात् 6, 1, 75.
 दोर्धादटि समानपादे 8, 3, 9.
 दोर्धादाचार्याणाम् 8, 4, 52.
 दोर्ध्वो ऽकितः 7, 4, 83.
 दोर्ध्वो लघोः 7, 4, 94.
 दुःखात्प्रातिलोम्ये 5, 4, 64.
 दुन्योरनुपसर्गं 3, 1, 142.

दुरस्युर्द्विगस्युर्वृषयति 7, 4, 36.
 दुष्कुलादृक् 4, 1, 142.
 दुहः कप् घश्च 3, 2, 70.
 दुहश्च 3, 1, 63.
 दूतस्य भागकर्मणो 4, 4, 120.
 दूराद्गते च 8, 2, 84.
 दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च 2, 3, 35.
 दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्तरस्याम् 2, 3, 34.
 दृक्स्वःस्वतवसां 7, 1, 83.
 दृग्दृशवतुषु 6, 3, 89.
 दृढः स्थूलबलयोः 7, 2, 20.
 दृढिकुलिकलशि 4, 3, 56.
 दृशेः क्वनिप् 3, 2, 94.
 दृशे विख्ये च 3, 4, 11.
 दृष्टं साम 4, 2, 7.
 देयमणे 4, 3, 47.
 देये चा च 5, 4, 55.
 देवताद्वन्द्वे च 6, 2, 141. 3, 26. 7, 3, 21.
 देवतान्तात्तादर्थ्यं यत् 5, 4, 24.
 देवपथादिभ्यश्च 5, 3, 100.
 देवब्रह्मणोरनुदात्तः 1, 2, 38.
 देवमनुष्यपुरुष 5, 4, 56.
 देवसुम्नोर्ध्वजुषि 7, 4, 38.
 देवात्तल् 5, 4, 27.
 देविकाशिंशपा 7, 3, 1.
 देविकुशोश्चोपसर्गं 3, 2, 147.
 देशे लुक्लिचौ च 5, 2, 105.
 देवयज्ञिशोचिर्दृष्टि 4, 1, 81.
 दो ददुघोः 7, 4, 46.
 दोषो शो 6, 4, 90.
 द्यतिस्यतिमास्थामि 7, 4, 40.
 द्यावापृथिवीशुनासोर 4, 2, 32.
 द्यतिस्याथ्योः संप्रसारणम् 7, 4, 67.
 द्युक्थ्यो लुङि 1, 3, 91.
 द्युद्गुभ्यां मः 5, 2, 108.
 द्युप्रागपानुदक् 4, 2, 101.

द्रवमूर्तिस्पर्शयोः श्रयः 6, 1, 24.
 द्रव्यं च भव्ये 5, 3, 104.
 द्रोणपर्वतजोवन्ताद° 4, 1, 103.
 द्रोश्च 4, 3, 161.
 द्वंद्वं रहस्यमर्थादा° 8, 1, 15.
 द्वंद्वमनोज्ञादिभ्यश्च 5, 1, 133.
 द्वंद्वश्च प्राणितूर्य° 2, 4, 2.
 द्वंद्वाच्छुदयहान्तात्° 5, 4, 106.
 द्वन्द्वच्छः 4, 2, 6.
 द्वन्द्वानुन् वेरमैथुनिकयोः 4, 3, 125.
 द्वंद्वे चि 2, 2, 32.
 द्वंद्वे च 1, 1, 31.
 द्वंद्वोपतापगर्ह्यात्° 5, 2, 128.
 द्वारादीनां च 7, 3, 4.
 द्विगुरेकवचनम् 2, 4, 1.
 द्विगुश्च 2, 1, 23.
 द्विगोः 4, 1, 21.
 द्विगोर्ध्व 5, 1, 82.
 द्विगोलुंगनपत्ये 4, 1, 88.
 द्विगोर्वा 5, 1, 86.
 द्विगोः षंश्च 5, 1, 54.
 द्विगो क्रतो 6, 2, 97.
 द्विगो प्रमाणे 6, 2, 12.
 द्वितोयवृत्तोयचतुर्थ° 2, 2, 3.
 द्वितोयाटोस्त्वेनः 2, 4, 34.
 द्वितोया ब्राह्मणे 2, 3, 60.
 द्वितोयायां च 3, 4, 53. 7, 2, 87.
 द्वितोया श्रितातात° 2, 1, 24.

द्वितीये चानुपाख्ये 6, 3, 80.
 द्वित्रिचतुर्भ्यः सुच् 5, 4, 18.
 द्वित्रिपूर्वादण् च 5, 1, 36.
 द्वित्रिपूर्वाच्चिष्कात् 5, 1, 30.
 द्वित्रिभ्यां य मूर्धः 5, 4, 115.
 द्वित्रिभ्यां तयस्यायज्या 5, 2, 43.
 द्वित्रिभ्यामञ्जलेः 5, 4, 102.
 द्वित्रिभ्यां पाठ्यन्मूर्ध° 6, 2, 197.
 द्वित्र्योश्च धमुञ् 5, 3, 45.
 द्विदण्डादिभ्यश्च 5, 4, 128.
 द्विर्वचने ञ्चि 1, 1, 59.
 द्विवचनविभज्योपपदे° 5, 3, 57.
 द्विषत्परयोस्तापेः 3, 2, 39.
 द्विषश्च 3, 4, 112.
 द्विषो ञ्मिन्ने 3, 2, 131.
 द्विस्तावा त्रिस्तावा वेदिः 5, 4, 84.
 द्विस्त्रिश्चतुरिति कृ° 8, 3, 43.
 द्वोपादनुसमुदं यञ् 4, 3, 10.
 द्वेस्तोयः 5, 2, 54.
 द्वैपवैयाघ्रादञ् 4, 2, 12.
 द्वचः 4, 1, 121.
 द्वचश्छन्दसि 4, 3, 150.
 द्वचो ज्तस्तिङः 6, 3, 135.
 द्वजृद्धाक्षणक्प्रथमा° 4, 3, 72.
 द्वज्मगधकलिङ्ग° 4, 1, 170.
 द्वन्तरूपसर्गोभ्यो ऽप ईत् 6, 3, 97.
 द्वष्टनः संख्यायाम् 6, 3, 47.
 द्वेकयोर्द्विवचनैकवचने 1, 4, 22.

ध

धः कर्मणि ष्टन् 3, 2, 181.
 धनगणं लब्ध्वा 4, 4, 84.
 धनहिरण्ययात्कामे 5, 2, 65.
 धनुषश्च 5, 4, 132.

धन्ययोपधादृञ् 4, 2, 121.
 धर्मे चरति 4, 4, 41.
 धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेते 4, 4, 92.
 धर्मशोलवर्णान्ताच्च 5, 2, 132.

धर्मादनित् केवलात् 5, 4, 124.
 धातुसंख्ये प्रत्ययाः 3, 4, 1.
 धातोः 3, 1, 91. 6, 1, 162.
 धातोः कर्मणः समानकर्तृ 3, 1, 7.
 धातोरेकाचो हलादेः 3, 1, 22.
 धातोस्तच्चिमित्तस्यैव 6, 1, 80.
 धात्वादेः षः सः 6, 1, 64.
 धान्यानां भवने क्षेत्रे खञ् 5, 2, 1.
 धोरेस्तमर्णः 1, 4, 35.

धि च 8, 2, 25.
 धिन्विरुण्योर च 3, 1, 80.
 धुरो यङ्ठको 4, 4, 77.
 धूमादिभ्यश्च 4, 2, 127.
 ध्विग्रसो वैयात्ये 7, 2, 19.
 ध्रुवमपाये ऽपादानम् 1, 4, 24.
 ध्रुमो ध्वात् 7, 1, 42.
 ध्वाङ्गेण क्षेपे 2, 1, 42.

न

नः ष्ये 1, 4, 15.
 न कपि 7, 4, 14.
 न कर्मव्यतिहारे 7, 3, 6.
 न क्यतेर्यङि 7, 4, 63.
 न कोपधायाः 6, 3, 37.
 न क्तिचि दीर्घश्च 6, 4, 39.
 न त्वा सेट् 1, 2, 18.
 न क्रौडादिब्रह्मचः 4, 1, 56.
 न क्वादेः 7, 3, 59.
 नक्षत्रादृचः 4, 4, 141.
 नक्षत्राद्वा 8, 3, 100.
 नक्षत्रे च लुपि 2, 3, 45.
 नक्षत्रेण युक्तः कालः 4, 2, 3.
 नक्षत्रेभ्यो बहुलम् 4, 3, 37.
 नखमुखात्संज्ञायाम् 4, 1, 58.
 न गतिहिंसाद्यैभ्यः 1, 3, 15.
 नगरात्कुत्सन 4, 2, 128.
 न गुणादयो ऽवयवाः 6, 2, 176.
 न गोपयनादिभ्यः 2, 4, 67.
 नगो ऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् 6, 3, 77.
 न गोश्वन्सावयवर्णं 6, 1, 182.
 न ङिसंयुद्धोः 8, 2, 8.
 न चवाहाह्वययुक्ते 8, 1, 24.
 न छन्दस्यपुत्रस्य 7, 4, 35.

नञ् 2, 2, 6.
 नञः शुचोश्चरक्षेत्रज्ञ 7, 3, 30.
 नञस्तत्पुरुषात् 5, 4, 71.
 नञो गुणप्रतिषेधे 6, 2, 155.
 नञो ऊरमरमित्रमताः 6, 2, 116.
 नञ्दुःसुभ्यो हलि 5, 4, 121.
 नञ्सुभ्याम् 6, 2, 172.
 नङ्ग्रादाङ्गलच् 4, 2, 88.
 नडादिभ्यः फक् 4, 1, 99.
 नडादीनां कुक् च 4, 2, 91.
 न तिस्रचतस्र 6, 4, 4.
 नते नासिकायाः संज्ञायां 5, 2, 31.
 न तौल्वलिभ्यः 2, 4, 61.
 न दण्डमाणवा 4, 3, 130.
 न दधिपयश्चादीनि 2, 4, 14.
 नदीपौर्णमास्या 5, 4, 100.
 नदी बन्धुनि 6, 2, 109.
 नदीभिश्च 2, 1, 20.
 न दुहसुनमां यक्चिणो 3, 1, 89.
 न दृशः 3, 1, 47.
 नद्याः शेषस्यान्यतरस्याम् 6, 3, 44.
 नद्यादिभ्यो ढक् 4, 2, 97.
 नद्यां मतुप् 4, 2, 85.
 नद्यातश्च 5, 4, 153.

न द्वयः प्राच्यभरतेषु 4, 2, 113.
 न धातुलोप आर्धधातुके 1, 1, 4.
 न ध्याख्यापृष्ठमृष्टिमदाम् 8, 2, 57.
 न नञ्पूर्वात्तत्पुरुषाद° 5, 1, 121.
 न निर्धारणे 2, 2, 10.
 न निविभ्याम् 6, 2, 181.
 ननौ पृष्ठप्रतिवचने 3, 2, 120.
 नन्दिग्रहिपचादिभ्यो 3, 1, 134.
 न न्दाः संयोगादयः 6, 1, 3.
 नन्वित्यनुज्ञेयणायाम् 8, 1, 43.
 नन्वोर्विभाषा 3, 2, 121.
 न पदान्तद्विवचन° 1, 1, 58.
 न पदान्ताट्टोरनाम् 8, 4, 42.
 नपरे नः 8, 3, 27.
 न पादम्याड्यमाड्यम् 1, 3, 89.
 नपुंसकमनपुंसकेनैक° 1, 2, 69.
 नपुंसकस्य भलच्चः 7, 1, 72.
 नपुंसकाच्च 7, 1, 19.
 नपुंसकादन्यतरस्याम् 5, 4, 109.
 नपुंसके भावे क्तः 3, 3, 114.
 न पूजनात् 5, 4, 69.
 न प्राच्यभर्गादि° 4, 1, 178.
 न ब्रह्मब्रह्मो 1, 1, 29.
 न भकुर्भुराम् 8, 2, 79.
 न भाभूकमिगमि° 8, 4, 34.
 न भूताधिकसंज्ञावि° 6, 2, 91.
 न भूवाक्चिद्विधिषु 6, 2, 19.
 न भूसुधियोः 6, 4, 85.
 नभ्रायनपात्रवेदा° 6, 3, 75.
 न मपूर्वा जपत्ये° 6, 4, 170.
 नमस्पुरसोर्गत्योः 8, 3, 40.
 नमःस्वस्तिस्वाहा° 2, 3, 16.
 न माङ्योगे 6, 4, 74.
 नमिकम्पिस्स्यजस° 3, 2, 167.
 न सु ने 8, 2, 3.
 नमोवरिवश्चित्रहः कश्च 3, 1, 19.

न यः 3, 2, 152.
 न यदि 3, 2, 113.
 न यदनाकाङ्क्षे 3, 4, 23.
 न यासयोः 7, 3, 45.
 न ध्याभ्यां पदान्ताभ्यां 7, 3, 3.
 न रपरसुपिमुञ्जि° 8, 3, 110.
 न रुधः 3, 1, 64.
 नरे संज्ञायाम् 6, 3, 129.
 न लिङि 7, 2, 39.
 न लुट् 8, 1, 29.
 न लुमताङ्गस्य 1, 1, 63.
 न लोकाव्ययनिष्ठा° 2, 3, 69.
 नलोपः प्रातिपदिकान्तस्य 8, 2, 7.
 नलोपः सुप्स्वरसंज्ञा° 8, 2, 2.
 नलोपो नञः 6, 3, 73.
 न ल्यपि 6, 4, 69.
 न वशः 6, 1, 20.
 न विभक्तौ तुस्माः 1, 3, 4.
 न वृथ्यश्चतुर्भ्यः 7, 2, 59.
 न वेति विभाषा 1, 1, 44.
 न व्यो लिङि 6, 1, 46.
 न शब्दश्लोककलह° 3, 2, 23.
 न शसददवादिगुणानाम् 6, 4, 126.
 नशेर्वा 8, 2, 63.
 नशेः घान्तस्य 8, 4, 36.
 नश्च 8, 3, 30.
 नश्च धातुस्योरुपुभ्यः 8, 4, 27.
 नश्चापदान्तस्य भलि 8, 3, 24.
 नश्चव्यप्रशान् 8, 3, 7.
 न षट्स्यसादिभ्यः 4, 1, 10.
 न संयोगादुमन्तात् 6, 4, 137.
 न संख्यादेः समाहारे 5, 4, 89.
 न संज्ञायाम् 5, 4, 155.
 नसत्तनिषत्तानुत्त° 8, 2, 61.
 न संप्रसारणे संप्रसारणम् 6, 1, 37.
 न सामिवचने 5, 4, 5.

न सुदुर्भा केवलाभ्याम् 7, 1, 68.
 न सुब्रह्मण्यायां 1, 2, 37.
 नस्तद्धिते 6, 4, 144.
 नह प्रत्यारम्भे 8, 1, 31.
 न हास्तिनफलकं 6, 2, 101.
 नह्युतिद्विष्यधि 6, 3, 116.
 नहो धः 8, 2, 34.
 नाग्लोपिशास्त्वृदिताम् 7, 4, 2.
 नाचार्यराजत्विक्संयुक्तं 6, 2, 133.
 नाज्भूलौ 1, 1, 10.
 नाञ्चेः पूजायाम् 6, 4, 30.
 नाडोतन्व्योः स्वाङ्गे 5, 4, 159.
 नाडोमुष्ट्योश्च 3, 2, 30.
 नातः परस्य 7, 3, 27.
 नादिचि 6, 1, 104.
 नादिन्याक्रोशे पुत्रस्य 8, 4, 48.
 नादघस्य 8, 2, 17.
 नाधार्यप्रत्यये 3, 4, 62.
 नानद्यतनवत्क्रिया 3, 3, 135.
 नानोर्जः 1, 3, 58.
 नान्तःपादमध्यपरे 6, 1, 115.
 नान्तादसंख्यादेर्मदं 5, 2, 49.
 नाभ्यस्तस्याचि पिति 7, 3, 87.
 नाभ्यस्ताच्छतुः 7, 1, 78.
 नामन्विते समाना 8, 1, 73.
 नामन्यतरस्याम् 6, 1, 177.
 नामि 6, 4, 3.
 नाम्न्यादिशिषहोः 3, 4, 58.
 नाम्नेहितस्यान्यस्य तु वा 6, 1, 99.
 नावो द्विगोः 5, 4, 99.
 नाव्ययदिकृद्धगोमहत् 6, 2, 168.
 नाव्ययोभावादतो 2, 4, 83.
 नासिकास्तनयोर्ध्माधेटोः 3, 2, 29.
 नासिकोदरोष्ठजङ्घा 4, 1, 55.
 निकटे वसति 4, 4, 73.
 निगरणचलनार्थेभ्यश्च 1, 3, 87.

निगृह्यानुयोगे च 8, 2, 94.
 निघो निमित्तम् 3, 3, 87.
 निजां त्रयाणां 7, 4, 75.
 नित्यं वृद्धशरादिभ्यः 4, 3, 144.
 नित्यं शतादिमासार्धमास 5, 2, 57.
 नित्यं संज्ञाछन्दसोः 4, 1, 29.
 नित्यं सपञ्च्यादिषु 4, 1, 35.
 नित्यं समासे ऋत्तरपद 8, 3, 45.
 नित्यं स्मयतेः 6, 1, 57.
 नित्यं हस्ते पाणायुपयमने 1, 4, 77.
 नित्यं करोतेः 6, 4, 108.
 नित्यं कौटिल्ये गतो 3, 1, 23.
 नित्यं क्रीडाजोविकयोः 2, 2, 17.
 नित्यं डितः 3, 4, 99.
 नित्यं छन्दसि 4, 1, 46. 7, 4, 8.
 नित्यमसिच् प्रजामेधयोः 5, 4, 122.
 नित्यमात्रेडिते डाचि 6, 1, 100.
 नित्यं पणः परिमाणे 3, 3, 66.
 नित्यं मन्त्रे 6, 1, 210.
 नित्यवोप्सयोः 8, 1, 4.
 निनदोभ्यां स्वातेः 8, 3, 89.
 निन्दित्सक्रियत्वाद 3, 2, 146.
 निपात एकाजनाङ् 1, 1, 14.
 निपातस्य च 6, 3, 136.
 निपातैर्यद्वदिहन्त 8, 1, 30.
 निपानमाहावः 3, 3, 74.
 निमूलसमूलयोः कषः 3, 4, 34.
 निरः कुषः 7, 2, 46.
 निरभ्योः पूत्र्योः 3, 3, 28.
 निरुदकादौनि च 6, 2, 184.
 निर्व्याणो ज्वाते 8, 2, 50.
 निर्वृते जलद्रुतादिभ्यः 4, 4, 19.
 निवाते वातत्राणे 6, 2, 8.
 निवासचितिशरोरो 3, 3, 41.
 निव्यभिथो 8, 3, 119.
 निशाप्रदोषाभ्यां च 4, 3, 14.

निष्कुलानिष्कोषणे 5, 4, 62.
 निष्ठा 2, 2, 36. 3, 2, 102.
 निष्ठा च द्वयजनात् 6, 4, 52.
 निष्ठायां सेटि 6, 4, 52.
 निष्ठायामयदर्थे 6, 4, 60.
 निष्ठा शोडश्विदिमिदि° 1, 2, 19.
 निष्ठोपमानादन्यतरस्याम् 6, 2, 169.
 निष्ठोपसर्गपूर्वमन्यतरस्याम् 6, 2, 110.
 निष्प्रवाणिश्च 5, 4, 160.
 निसमुपविभ्यो ह्यः 1, 3, 30.
 निसस्तपतावनासेवने 8, 3, 102.
 नोग्वञ्चसंमुखं 7, 4, 84.
 नोचिरनुदात्तः 1, 2, 30.
 नोती च तद्युक्तात् 5, 3, 77.
 नुगतो अनुनासिकान्तस्य 7, 4, 85.
 नुदविदोन्वत्राघ्राहो° 8, 2, 56.
 नुम्विसर्जनोपशर्क्यवाये° 8, 3, 58.
 नृ च 6, 4, 6.
 नृ चान्यतरस्याम् 6, 1, 181.
 नृन् पे 8, 3, 10.
 नेटि 7, 2, 4.
 नेट्यलिटि रधेः 7, 1, 62.
 नेट्यग्रि कृति 7, 2, 8.
 नेतराच्छन्दसि 7, 1, 26.

नेदमदसोरकोः 7, 1, 11.
 नेन्द्रस्य परस्य 7, 3, 22.
 नेन्सिद्धवधातिषु च 6, 3, 19.
 नेयहुयङ्स्यानावस्त्रो 1, 4, 4.
 नेरनिधाने 6, 2, 192.
 नेर्गदनदपतपदधुमा° 8, 4, 17.
 नेर्विर्डाञ्जरोसचो° 5, 2, 32.
 नेर्विशः 1, 3, 17.
 नोङ्धात्वोः 6, 1, 175.
 नोत्तरपदे ऽनुदात्तादाव° 6, 2, 142.
 नोत्त्वद्वर्ध्वल्यत् 4, 3, 151.
 नोदात्तस्वरितोदय° 8, 4, 67.
 नोदात्तोपदेशस्य मान्तस्या° 7, 3, 34.
 नोनयतिध्वनयत्येवय° 3, 1, 51.
 नोपधात्यफान्ताद्वा 1, 2, 23.
 नोपधायाः 6, 4, 7.
 नो गदनदपठस्वनः 3, 3, 64.
 नो ख च 3, 3, 60.
 नोटुपचष्टन् 4, 4, 7.
 नोवयोधर्मविषमूल° 4, 4, 91.
 नो वृ धान्ये 3, 3, 48.
 न्यशोधस्य च केवलस्य 7, 3, 5.
 न्यङ्ख्यादीनां च 7, 3, 53.
 न्यधो च 6, 2, 53.

प

पक्षात्तिः 5, 2, 25.
 पक्षिमत्स्यमगान्धन्ति 4, 4, 35.
 पक्षिविशतित्रिंश° 5, 1, 59.
 पक्षोश्च 4, 1, 68.
 पक्षो वः 8, 2, 52.
 पञ्चदशशतौ वर्गे वा 5, 1, 60.
 पञ्चमो भयेन 2, 1, 37.
 पञ्चमो विभक्ते 2, 3, 42.

पञ्चम्यपाङ्परिभिः 2, 3, 10.
 पञ्चम्या अत् 7, 1, 31.
 पञ्चम्याः परावध्यर्थे 8, 3, 51.
 पञ्चम्यामजातो 3, 2, 98.
 पञ्चम्यास्तसिल् 5, 3, 7.
 पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः 6, 3, 2.
 पणपादमाषशताद्वत् 5, 1, 34.
 पतः पुम् 7, 4, 19.

पतिः समाम एव 1, 4, 8.
 पत्नपूर्वादञ् 4, 3, 122.
 पत्नाध्वर्युपरिपदश्च 4, 3, 123.
 पत्यन्तपुरोहितादि° 5, 1, 128.
 पत्याविश्वर्ये 6, 2, 18.
 पत्युर्नो यज्ञसंयोगे 4, 1, 33.
 पयः पन्य च 4, 3, 29.
 पयः ष्कन् 5, 1, 75.
 पयि च छन्दसि 6, 3, 108.
 पयिमयोः सर्वनामस्थाने 6, 1, 199.
 पयिमय्यभुजात्मात् 7, 1, 85.
 पयो ण नित्यम् 5, 1, 76.
 पयो विभाषा 5, 4, 72.
 पय्यतिथिवसतिस्वपतेर्दञ् 4, 4, 104.
 पदमस्मिन्दृश्यम् 4, 4, 87.
 पदकृजविशस्पृशो घञ् 3, 3, 16.
 पदव्यवाये ऽपि 8, 4, 38.
 पदस्य 8, 1, 16.
 पदात् 8, 1, 17.
 पदान्तस्य 8, 4, 37.
 पदान्तस्यान्यतरस्याम् 7, 3, 9.
 पदान्ताद्वा 6, 1, 76.
 पदास्वैरिवाह्यापत्येषु च 3, 1, 119.
 पदे ऽपदेशे 6, 2, 7.
 पदोत्तरपदं गृह्णाति 4, 4, 39.
 पञ्चब्रोमासृचिण° 6, 1, 63.
 पट्यत्यतदर्थे 6, 3, 53.
 पन्यो ण नित्यम् 5, 1, 76.
 परवलिङ्गं द्वेष्ट° 2, 4, 26.
 परश्च 3, 1, 2.
 परश्वधादृट् च 4, 4, 58.
 परस्मिन्विभाषा 3, 3, 138.
 परस्मैपदानां° 3, 4, 82.
 परस्य च 6, 3, 8.
 परः संनिकर्षः संहिता 1, 4, 109.
 पराजेरसोढः 1, 4, 26.

परादिश्रुन्दसि बहुलम् 6, 2, 199.
 परावनुपात्यय इणः 3, 3, 38.
 परावरयोगे च 3, 4, 20.
 परावराधमोत्तमपूर्वाच्च 4, 3, 5.
 परिक्रयणे संप्रदानमन्य° 1, 4, 44.
 परिक्रिश्यमाने च 3, 4, 55.
 परिखाया ढञ् 5, 1, 17.
 परिनिविभ्यः सेवसित° 8, 3, 70.
 परिन्योर्नोणोर्द्वृताभेययोः 3, 3, 37.
 परिपन्थं च तिष्ठति 4, 4, 36.
 परिप्रत्युपाषा वज्र्यमाना° 6, 2, 33.
 परिमाणाख्यायां सर्वेभ्यः 3, 3, 20.
 परिमाणान्तस्यासंज्ञा° 7, 3, 17.
 परिमाणे पचः 3, 2, 33.
 परिमुखं च 4, 4, 29.
 परिवृतो रथः 4, 2, 10.
 परिख्यवेभ्यः क्रियः 1, 3, 18.
 परिषदो ययः 4, 4, 44. 101.
 परिस्कन्दः प्राच्यभरतेषु 8, 3, 75.
 परेरभितोभाविमण्डलम् 6, 2, 182.
 परैर्मेषः 1, 3, 82.
 परैर्यजने 8, 1, 5.
 परेश्च 8, 3, 74.
 परेश्च चाङ्गयोः 8, 2, 22.
 परोक्षे लिट् 3, 2, 115.
 परोऽवरपरंपरपुत्रपौत्र° 5, 2, 10.
 परो घः 3, 3, 84.
 परो भुवो ज्वज्ञाने 3, 3, 55.
 परो यज्ञे 3, 3, 47.
 पर्यादिभ्यः छन् 4, 4, 10.
 पर्यभिभ्यां च 5, 3, 9.
 पर्याप्तिवचनेष्वलमर्थेषु 3, 4, 66.
 पर्यायाहर्णोत्पत्तिषु° 3, 3, 111.
 पर्यताच्च 4, 2, 143.
 पश्वादिषोऽधेयादिभ्यो° 5, 3, 117.
 पलनसूपशाक् मिथे 6, 2, 128.

पलाशादिभ्यो वा 4, 3, 141.
 पश्च पश्चा च च्छन्दसि 5, 3, 33.
 पश्चात् 5, 3, 32.
 पश्यायैश्चानलोचने 8, 1, 25.
 पाककर्णपर्णपुष्पफल 4, 1, 64.
 पाघ्राध्माधेदृशः शः 3, 1, 137.
 पाघ्राध्मास्याम्नादाण् 7, 3, 78.
 पाणिघताड्यो शिल्पिनि 3, 2, 55.
 पाण्डुकम्बलादिनिः 4, 2, 11.
 पातो च बहुलम् 8, 3, 52.
 पात्रात् छन् 5, 1, 46.
 पात्रादधंश्च 5, 1, 68.
 पात्रेसमितादयश्च 2, 1, 48.
 पाथोनदोभ्यां झण् 4, 4, 111.
 पादः पत् 6, 4, 130.
 पादशतस्य संख्यादेर्वो 5, 4, 1.
 पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु 6, 3, 52.
 पादस्य लोपो ऽहस्त्यादिभ्यः 5, 4, 138.
 पादार्घाभ्यां च 5, 4, 25.
 पादो ऽन्यतरस्याम् 4, 1, 8.
 पानं देशे 8, 4, 9.
 पापं च शिल्पिनि 6, 2, 68.
 पापाणके कुत्सितैः 2, 1, 54.
 पायसान्नाय्यनिकाय 3, 1, 129.
 पारस्करप्रभृतीनि 6, 1, 157.
 पारायणतुरायण 5, 1, 72.
 पाराशर्यशिलालिभ्यां 4, 3, 110.
 पारे मध्ये षष्ठ्या वा 2, 1, 18.
 पार्श्वेनान्विच्छति 5, 2, 75.
 पाशादिभ्यो यः 4, 2, 49.
 पितरामातरा च च्छन्दसि 6, 3, 33.
 पिता मात्रा 1, 2, 70.
 पितृयंश्च 4, 3, 79.
 पितृव्यमातुलमातामह 4, 2, 36.
 पित्र्यसुश्रूण 4, 1, 132.
 पिष्टाच्च 4, 3, 146.

पोलाया वा 4, 1, 118.
 पुंयोगादाख्यायाम् 4, 1, 48.
 पुंवत्कर्मधारयजातोय 6, 3, 42.
 पुंसि संज्ञायां चः प्रायेण 3, 3, 118.
 पुंसो ऽसुङ् 7, 1, 89.
 पुगन्तलघूपधस्य च 7, 3, 86.
 पुच्छभागद्वीवराणिङ् 3, 1, 20.
 पुत्रः पुम्यः 6, 2, 132.
 पुत्राच्छ च 5, 1, 40.
 पुत्रान्तादन्यतरस्याम् 4, 1, 159.
 पुत्रे ऽन्यतरस्याम् 6, 3, 22.
 पुमः खण्ड्यम्यरे 8, 3, 6.
 पुमान्स्त्रिया 1, 2, 67.
 पुरा च परोप्सायाम् 8, 1, 42.
 पुराणप्रोक्तेषु ब्राह्मण 4, 3, 105.
 पुरि लुङ् चास्मे 3, 2, 122.
 पुरुषश्चान्यादिष्टः 6, 2, 190.
 पुरुषहस्तिभ्यामण् च 5, 2, 38.
 पुरुषात्प्रमाणे ऽन्यतरस्याम् 4, 1, 24.
 पुरे प्राचाम् 6, 2, 99.
 पुरोऽप्यतोऽप्येषु सतैः 3, 2, 18.
 पुरो ऽव्ययम् 1, 4, 67.
 पुयः संज्ञायाम् 3, 2, 185.
 पुषादिद्युताद्यदितः 3, 1, 55.
 पुष्करादिभ्यो देशे 5, 2, 135.
 पुष्यसिध्यां नक्षत्रे 3, 1, 116.
 पूगाज्यो ऽवामणो 5, 3, 112.
 पूगेऽन्यतरस्याम् 6, 2, 28.
 पूङ्गः तत्रा च 1, 2, 22.
 पूङ्गश्च 7, 2, 51.
 पूङ्गजोः शानन् 3, 2, 128.
 पूजनात्पूजितमनुदात्तम् 8, 1, 67.
 पूजायां नानन्तरम् 8, 1, 37.
 पूतक्रतोरै च 4, 1, 36.
 पूरणगुणसुहितायसदव्यय 2, 2, 11.
 पूरणाद्भागे तोषादन् 5, 3, 48.

पूरणाधादृष्टन् 5, 1, 48.
 पूर्णाद्विभाषा 5, 4, 149.
 पूर्वकालिकसर्वज्ञरत्नपुराण 2, 1, 49.
 पूर्वत्रासिद्धम् 8, 2, 1.
 पूर्वं तु भाषायाम् 8, 2, 98.
 पूर्वपदात् 8, 3, 106.
 पूर्वपदात्संज्ञायामगः 8, 4, 3.
 पूर्वपरावरदक्षिणोत्तर 1, 1, 34.
 पूर्ववत्सनः 1, 3, 62.
 पूर्ववदश्ववह्न्यो 2, 4, 27.
 पूर्वसदृशसमोनार्थ 2, 1, 31.
 पूर्वादिनिः 5, 2, 86.
 पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा 7, 1, 16.
 पूर्वाधरावराणामसि 5, 3, 39.
 पूर्वापरप्रथमचरमजघन्य 2, 1, 58.
 पूर्वापराधरोत्तरमेक 2, 2, 1.
 पूर्वाह्णापराह्णाद्रामूल 4, 3, 28.
 पूर्वं कर्तरि 3, 2, 19.
 पूर्वैर् भूतपूर्वै 6, 2, 22.
 पूर्वैः कृतमिनियो च 4, 4, 133.
 पूर्वो ऽभ्यासः 6, 1, 4.
 पुः सर्वयोर्दारिसहोः 3, 2, 41.
 पृथग्विनानानामिस्मृतयो 2, 3, 32.
 पृथ्वादिभ्य इमनिज्जा 5, 1, 122.
 पृषोदरादौनि यथोपदिष्टम् 6, 3, 109.
 पेषवासवाहनधिपु च 6, 3, 58.
 पैलादिभ्यश्च 2, 4, 59.
 पोटापुवतिस्तोककतिपय 2, 1, 65.
 पोरदुपधात् 3, 1, 98.
 पोरोडाशपुरोडाशात् छन् 4, 3, 70.
 प्यायः पो 6, 1, 28.
 प्रकारवचने जातोय 5, 3, 69.
 प्रकारवचने शास् 5, 3, 23.
 प्रकारे गुणवचनस्य 8, 1, 12.
 प्रकाशनस्येयाख्ययोश्च 1, 3, 23.
 प्रकृत्यान्तःपादमव्यपरे 6, 1, 115.

प्रकृत्या भगलम् 6, 2, 137.
 प्रकृत्याशिषि 6, 3, 83.
 प्रकृत्यैकाच् 6, 4, 163.
 प्रकृष्टे ठञ् 5, 1, 108.
 प्रजने वीयतेः 6, 1, 55.
 प्रजने सतः 3, 3, 71.
 प्रजोरिनिः 3, 2, 156.
 प्रज्ञादिभ्यश्च 5, 4, 38.
 प्रज्ञाश्चद्वार्चाभ्यो णः 5, 2, 101.
 प्रणवष्टेः 8, 2, 89.
 प्रणाव्यो ऽसंमतौ 3, 1, 128.
 प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः 1, 4, 92.
 प्रतिकृष्टार्थलक्ष्णं च 4, 4, 40.
 प्रतिजनानादिभ्यः खञ् 4, 4, 99.
 प्रतिनिधिप्रतिदाने च 2, 3, 11.
 प्रतिपथमेति ठञ्च 4, 4, 42.
 प्रतिबन्धि चिरकृच्छ्रयोः 6, 2, 6.
 प्रतियोगे पञ्चम्यास्तसिः 5, 4, 44.
 प्रतियवणे च 8, 2, 99.
 प्रतिष्कशश्च कशेः 6, 1, 152.
 प्रतिस्तब्धनिस्तब्धयो च 8, 3, 114.
 प्रतेरंश्वादयस्तत्पुरुषे 6, 2, 193.
 प्रतेकरसः सप्तमोऽस्यात् 5, 4, 82.
 प्रतेश्च 6, 1, 25.
 प्रब्रपूर्वविश्वेमात् 5, 3, 111.
 प्रत्यभिभ्यां गृहेः 3, 1, 118.
 प्रत्यभिवादे ऽगृहे 8, 2, 83.
 प्रत्ययः 3, 1, 1.
 प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् 1, 1, 62.
 प्रत्ययस्यात्कात्पूर्वस्यात् 7, 3, 44.
 प्रत्ययस्य लुक्श्लुलुपः 1, 1, 61.
 प्रत्ययोत्तरपदयोश्च 7, 2, 98.
 प्रत्याङ्भ्यां युवः 1, 3, 59.
 प्रत्याङ्भ्यां युवः पूर्वस्य 1, 4, 40.
 प्रथने वावशब्दे 3, 3, 83.
 प्रथमचरमतयान्यार्थ 1, 1, 33.

प्रथमयोः पूर्वसवर्णः 6, 1, 102.
 प्रथमार्निर्दिष्टं समासः 1, 2, 43.
 प्रथमायाश्च द्विवचने 7, 2, 88.
 प्रथमो ऽचिरोपसंपत्तां 6, 2, 56.
 प्रधानप्रत्ययार्थवचनं 1, 2, 56.
 प्रनिरन्तःशरेक्षुप्तत्वाम् 8, 4, 5.
 प्र भवति 4, 3, 83.
 प्रभो परिवृढः 7, 2, 21.
 प्रमदसंमदो ह्ये 3, 3, 68.
 प्रमाणे च 3, 4, 51.
 प्रमाणे द्वयसंज्ञदघ्नं 5, 2, 37.
 प्र यच्छति गर्ह्यम् 4, 4, 30.
 प्रयाजानुयाजो यज्ञाङ्गे 7, 3, 62.
 प्रये रोहिष्यै अथ्यधिष्यै 3, 4, 10.
 प्रयोजनम् 5, 1, 109.
 प्रयोज्यनियोज्यौ शक्यार्थं 7, 3, 68.
 प्रवाहणस्य ठे 7, 3, 28.
 प्रवृद्धादीनां च 6, 2, 147.
 प्रशंसायां रूपम् 5, 3, 66.
 प्रशंसावचनेश्च 2, 1, 66.
 प्रशस्यस्य चः 5, 3, 60.
 प्रश्ने चासचकाले 3, 2, 117.
 प्रष्टो ऽयगामिनि 8, 3, 92.
 प्रसमुपोदः पाठपूरणे 8, 1, 6.
 प्रसम्भ्यां जानुनोर्जुः 5, 4, 129.
 प्रसितोत्सुकाभ्यां 2, 3, 44.
 प्रस्कण्वहरिश्चन्द्रावृषौ 6, 1, 153.
 प्रस्थो ऽन्यतरस्याम् 8, 2, 54.
 प्रस्थपुरवहान्ताच्च 4, 2, 122.
 प्रस्थे ऽवृद्धमकर्षादीनाम् 6, 2, 87.
 प्रस्थोत्तरपदपलद्यादि 4, 2, 110.
 प्रहरणम् 4, 4, 57.
 प्रहासे च मन्योपपदे 1, 4, 106.
 प्राक्कहारात्समासः 2, 1, 3.
 प्राक्क्रोताच्छः 5, 1, 1.
 प्राक्किताद्व्यवाये 8, 3, 63.

प्रागिवात्कः 5, 3, 70.
 प्रागेकदशभ्यो ऽछन्दसि 5, 3, 49.
 प्राग्विताद्यात् 4, 4, 75.
 प्राग्दिशो विभक्तिः 5, 3, 1.
 प्राग्दीव्यतो ऽण् 4, 1, 83.
 प्राग्योश्चराचिपाताः 1, 4, 56.
 प्राग्यतेष्टञ् 5, 1, 18.
 प्राग्यहतेष्टक् 4, 4, 1.
 प्राचां ण् तद्धितः 4, 1, 17.
 प्राचां कटादेः 4, 2, 139.
 प्राचां क्रोडायाम् 6, 2, 74.
 प्राचां घामनगराणाम् 7, 3, 14.
 प्राचां नगरान्ते 7, 3, 24.
 प्राचामवृद्धात्किन् 4, 1, 160.
 प्राचामुपादेरहज्जुचौ च 5, 3, 80.
 प्राणभज्जातिवयोवचनो 5, 1, 129.
 प्राणिरजतादिभ्यो ऽञ् 4, 3, 154.
 प्राणिस्थादातो 5, 2, 96.
 प्रातिपदिकान्तं 8, 4, 11.
 प्रातिपदिकार्थं 2, 3, 46.
 प्रादयः 1, 4, 58.
 प्रादस्वाङ्गं संज्ञायाम् 6, 2, 183.
 प्राद्वृहः 1, 3, 81.
 प्राध्वं बन्धने 1, 4, 78.
 प्राप्तापचे च द्वितीयया 2, 2, 4.
 प्रायभवः 4, 3, 39.
 प्रावृद्शरत्कालदिघां जे 6, 3, 15.
 प्रावृष ण्ययः 4, 3, 17.
 प्रावृषष्ठप् 4, 3, 26.
 प्रियवशे वदः खच् 3, 2, 38.
 प्रियस्थिरस्फिरोरु 6, 4, 157.
 प्रीतो च 6, 2, 16.
 प्रुसुल्वः समभिहारे 3, 1, 149.
 प्रे दाज्ञः 3, 2, 6.
 प्रे द्रुस्तुसुवः 3, 3, 27.
 प्रे लपसुद्रुमयवदवसः 3, 2, 145.

प्रे लिप्तायाम् 3, 3, 46.
 प्रे वणिजाम् 3, 3, 52.
 प्रेष्यद्रुवोर्हविषो 2, 3, 61.
 प्रे स्त्रो ज्यज्ञे 3, 3, 32.
 प्रेषातिसर्गप्राप्तकालेषु 3, 3, 163.
 प्राक्ताल्लुक् 4, 2, 64.

प्रोपाभ्यां युजैरयज्ञपात्रेषु 1, 3, 64.
 प्रोपाभ्यां समर्थाभ्याम् 1, 3, 42.
 प्लक्षादिभ्यो ञ् 4, 3, 164.
 प्लुतप्रणस्या अचि 6, 1, 125.
 प्लुतायैच इदुता 8, 2, 106.
 प्लादीनां ह्रस्वः 7, 3, 80.

फ

फक्फिञोरन्यतरस्याम् 4, 1, 91.
 फणां च सप्तानाम् 6, 4, 125.
 फलेयहिरात्मंभरिश्च 3, 2, 26.
 फले लुक् 4, 3, 163.

फलानोप्रोष्ठपदानां 1, 2, 60.
 फाणटाहृतिमिमताभ्यां 4, 1, 150.
 फेनादिलच्च 5, 2, 99.
 फेष्ठ च 4, 1, 149.

व

वन्धने चर्षो 4, 4, 96.
 वन्धुनि बहुव्रीहौ 6, 1, 14.
 वन्धे च विभाषा 6, 3, 13.
 वभूयाततन्व जगध्म 7, 2, 64.
 वर्हिषि दत्तम् 4, 4, 119.
 वलादिभ्यो मतुव् 5, 2, 136.
 बहुगणयतुडिति 1, 1, 23.
 बहुपूगणसंघस्य 5, 2, 52.
 बहुप्रजाश्रुन्दसि 5, 4, 123.
 बहुलं छन्दसि 2, 4, 39. 73. 76. 3, 2, 88. 5,
 2, 122. 6, 1, 34. 7, 1, 8. 10. 103. 3, 97.
 4, 78.
 बहुलं छन्दस्यमाङ्गो जपि 6, 4, 75.
 बहुलमाभोदण्ये 3, 2, 81.
 बहुवचनस्य वस्त्रसो 8, 1, 21.
 बहुवचने भ्रूयेत् 7, 3, 103.
 बहुव्रीहौविदमेत 6, 2, 162.
 बहुव्रीहेरुभसो ङीप् 4, 1, 25.

बहुव्रीहेश्चान्तोदात्तात् 4, 1, 52.
 बहुव्रीहौ प्रकृत्या पूर्वपदम् 6, 2, 1.
 बहुव्रीहौ विश्वं संज्ञायाम् 6, 2, 106.
 बहुव्रीहौ सव्यच्छोः 5, 4, 113.
 बहुव्रीहौ संख्ये 5, 4, 73.
 बहुषु बहुवचनम् 1, 4, 21.
 बहोर्नञ्वदुत्तरपदभूमि 6, 2, 175.
 बहोर्लोपो भू च बहोः 6, 4, 158.
 बह्वच इजः 2, 4, 66.
 बह्वचः कृपेषु 4, 2, 73.
 बह्वचो ञ्तोदात्तादृष्टञ् 4, 3, 67.
 बह्वचो मनुष्य 5, 3, 78.
 बह्वचपूर्वपदादृष्टञ् 4, 4, 64.
 बह्वन्यतरस्याम् 6, 2, 30.
 बह्वन्यार्थाच्छस् 5, 4, 42.
 बह्व्यादिभ्यश्च 4, 1, 45.
 बाष्पोष्मभ्यामुदुमने 3, 1, 16.
 बाहोर्कपामेभ्यश्च 4, 2, 117.

ब्राह्मणादिभ्यश्च 4, 1, 96.
 ब्राह्मन्तात्संज्ञायाम् 4, 1, 67.
 बिभेतेहेतुभये 6, 1, 56.
 बिल्वकादिभ्यश्च 6, 4, 153.
 बिल्वदिभ्यो ञ् 4, 3, 136.
 बुधयुधनश्चनेङ् 1, 3, 86.
 बृहत्या आच्छादने 5, 4, 6.
 ब्रह्मणस्त्वः 5, 1, 136.
 ब्रह्मणो जानपदाख्यायाम् 5, 4, 104.

ब्रह्मभूणयूत्रेषु खिप् 3, 2, 87.
 ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः 5, 4, 78.
 ब्राह्मणकोष्ठाके संज्ञायाम् 5, 2, 71.
 ब्राह्मणमाणाववाडवाद्यन् 4, 2, 42.
 ब्राह्मो उजातो 6, 4, 171.
 ब्रुव ईट् 7, 3, 93.
 ब्रुवः पञ्चानामादित् 3, 4, 84.
 ब्रुवो वचिः 2, 4, 53.
 बृहद्विप्रेष्यशौण्ड् 8, 2, 91.

भ

भक्ताख्यास्तदर्थेषु 6, 2, 71.
 भक्ताण्यः 4, 4, 100.
 भक्तादण्यतरस्याम् 4, 4, 68.
 भक्तिः 4, 3, 95.
 भक्षणे मिश्रीकरणम् 2, 1, 35.
 भजो एवः 3, 2, 62.
 भज्जभासमिदो घुरच् 3, 2, 161.
 भज्जेश्च चिणि 6, 4, 33.
 भय्यप्रवय्ये च छन्दसि 6, 1, 83.
 भर्गाल्लगतं 4, 1, 111.
 भवतष्टक्कसो 4, 2, 115.
 भवतेरः 7, 4, 73.
 भविष्यति गम्यादयः 3, 3, 3.
 भविष्यति मर्यादावचने 3, 3, 136.
 भवे छन्दसि 4, 4, 110.
 भव्यगेयप्रवचनयो 3, 4, 68.
 भस्वादिभ्यः छन् 4, 4, 16.
 भस्वैपाजाज्ञाद्वास्वा 7, 3, 47.
 भस्य 6, 4, 129.
 भस्य टेलोपः 7, 1, 88.
 भागाद्यच्च 5, 1, 49.
 भावकर्मणोः 1, 3, 13.
 भावलक्षणे स्येण्कञ् 3, 4, 16.

भाववचनाश्च 3, 3, 11.
 भावे 3, 3, 18.
 भावे च 4, 4, 144.
 भावे अनुपसर्गस्य 3, 3, 75.
 भाषायां सदवसयुवः 3, 2, 108.
 भासनोपसंभाषा 1, 3, 47.
 भिक्षादिभ्यो ञ् 4, 2, 38.
 भिक्षासेनादायेषु च 3, 2, 17.
 भित्तं शकलम् 8, 2, 59.
 भित्तोच्छ्रां नदे 3, 1, 115.
 भियः कृक्कनो 3, 2, 174.
 भियो जन्यतरस्याम् 6, 4, 115.
 भियो हेतुभये वुक् 7, 3, 40.
 भोत्रार्थानां भयहेतुः 1, 4, 25.
 भोमादयो ण्पादाने 3, 4, 74.
 भोरोः स्थानम् 8, 3, 81.
 भोस्म्योहेतुभये 1, 3, 68.
 भोहोभहुमदजनधन 6, 1, 192.
 भोहोभहुवां श्लुवच्च 3, 1, 39.
 भुजन्मुञ्जो 7, 3, 61.
 भुजो जनवने 1, 3, 66.
 भुवः प्रभवः 1, 4, 31.
 भुवश्च 3, 2, 138. 4, 1, 47.

भुवश्च महाव्याहृतेः 8, 2, 71.
 भुवः संज्ञान्तरयोः 3, 2, 179.
 भुवो भावे 3, 1, 107.
 भुवो वुलुङ्गलिटोः 6, 4, 88.
 भूतपूर्वे चरट् 5, 3, 53.
 भूते 3, 2, 84.
 भूते च 3, 3, 140.
 भूते ऽपि दृश्यन्ते 3, 3, 2.
 भूवादयो धातवः 1, 3, 1.
 भूषणे ऽलम् 1, 4, 64.
 भूसुबोस्तिङि 7, 3, 88.
 भजामित् 7, 4, 76.
 भजो ऽसंज्ञायाम् 3, 1, 112.

भशादिभ्यो भुव्य 3, 1, 12.
 भोज्यं भत्वे 7, 3, 69.
 भोभगोभ्रचोभ्रपूर्वस्य 8, 3, 17.
 भोरिख्याद्यैपुकार्यादि 4, 2, 54.
 भ्यसो भ्यम् 7, 1, 30.
 भस्त्रो रोपधयो 6, 4, 47.
 भाजभासधुर्विद्युतो 3, 2, 177.
 भाजभासभाषटोपज्ञाव 7, 4, 3.
 भातरि च ज्वायसि 4, 1, 164.
 भातुर्थ्यञ्च 4, 1, 144.
 भातृपुत्रौ स्वसदुहितृभ्याम् 1, 2, 68.
 भुवो वुक् च 4, 1, 125.

म

मध्वा बहुलम् 6, 4, 128.
 मङ्हुकभर्भराट् 4, 4, 56.
 मतजनहलात्करण 4, 4, 97.
 मतिबुद्धिपूजायैभ्यश्च 3, 2, 188.
 मतुवसो रु संबुद्धौ 8, 3, 1.
 मतोः पूर्वमात्संज्ञायां 6, 1, 219.
 मतोश्च बह्वजङ्गात् 4, 2, 72.
 मतो च 4, 4, 136.
 मतो छः सूक्तसाम्योः 5, 2, 59.
 मतो बह्वचो 6, 3, 119.
 मत्वर्थे मासतन्योः 4, 4, 128.
 मद्रो ऽनुपसर्गे 3, 3, 67.
 मद्रवृज्योः कन् 4, 2, 131.
 मद्रात्परिवापणे 5, 4, 67.
 मद्रेभ्यो ऽञ् 4, 2, 108.
 मधुवभोर्ग्राहण 4, 1, 106.
 मधोः 4, 4, 139.
 मधोर्ज्ञं च 4, 4, 129.
 मध्यादुरो 6, 3, 11.
 मध्यान्मः 4, 3, 8.

मध्ये पदे निवचने च 1, 4, 76.
 मध्वादिभ्यश्च 4, 2, 86.
 मनः 3, 2, 82. 4, 1, 11.
 मनसः संज्ञायाम् 6, 3, 4.
 मनुष्यतत्स्थयोर्वुञ् 4, 2, 134.
 मनोरो वा 4, 1, 38.
 मनोज्ञातावज्यतो 4, 1, 161.
 मन्क्तिन्ध्याख्यान 6, 2, 151.
 मन्त्रे घसह्वरनशब्दह 2, 4, 80.
 मन्त्रे वृषेपचमनविट् 3, 3, 96.
 मन्त्रे श्वेतवहोश्चशस् 3, 2, 71.
 मन्त्रेष्वाद्यादेरात्मनः 6, 4, 141.
 मन्त्रे सोमाश्वेन्द्रिय 6, 3, 131.
 मन्वोदनसक्तुविन्दु 6, 3, 60.
 मन्यकर्मण्यनादरे वि 2, 3, 17.
 मपर्यन्तस्य 7, 2, 91.
 मय उज्रो वो वा 8, 3, 33.
 मयट् च 4, 3, 82.
 मयङ्मैतयोर्भाषायाम् 4, 3, 143.
 मयतेरिदन्यतरस्याम् 6, 4, 70.

मयूरव्यंसकादयश्च 2, 1, 72.
 मये च 4, 4, 138.
 मस्करमस्करिणो 6, 1, 154.
 मस्तिजनशोर्भलि 7, 1, 60.
 महाकुलादञ्ज्वजो 4, 1, 141.
 महान्वोह्यपराह्ण 6, 2, 38.
 महाराजप्रोष्ठपदाभ्यां 4, 2, 35.
 महाराजाट्टञ्ज 4, 3, 97.
 महेन्द्रादचार्यो च 4, 2, 29.
 माडि लुङ् 3, 3, 175.
 माणवचरकाभ्यां खञ्ज 5, 1, 11.
 मातरपितरावुदोचाम् 6, 3, 32.
 मातुःपितृभ्यामन्यतरस्याम् 8, 3, 85.
 मातुरुत्संख्यासंभद्रपूर्वायाः 4, 1, 115.
 मातृपितृभ्यां स्वसा 8, 3, 84.
 मातृष्वसुश्च 4, 1, 134.
 मात्रोपज्ञोपक्रमच्छाये 6, 2, 14.
 माथोत्तरपदपदव्यनुपदं 4, 4, 37.
 मातृपधायाम् 8, 2, 9.
 मानपश्यङ्गयोः 5, 3, 51.
 माने वयः 4, 3, 162.
 मान्वधदान्शान्त्योः 3, 1, 6.
 माषायामण 4, 4, 124.
 मालादीनां च 6, 2, 88.
 मासाद्वयसि यत्खञ्जो 5, 1, 81.
 मितनखे च 3, 2, 34.
 मितानां ह्रस्वः 6, 4, 92.

मित्रे चर्यो 6, 3, 130.
 मिथ्योपपदात्क्रजो 1, 3, 71.
 मिदचो ऽन्त्यात्परः 1, 1, 47.
 मिदेगुणः 7, 3, 82.
 मिथं चानुपसर्गमसंधौ 6, 2, 154.
 मोनातिमिनोतिदोहो 6, 1, 50.
 मोनातेर्निगमे 7, 3, 81.
 मुखं स्वाङ्गम् 6, 2, 167.
 मुखनासिकावचनो 1, 1, 8.
 मुचो ऽकर्मकस्य 7, 4, 57.
 मुण्डमिथश्चलक्षण 3, 1, 21.
 मुद्रादण 4, 4, 25.
 मूर्तो घनः 3, 3, 77.
 मूलमस्यावर्हि 4, 4, 88.
 मूर्जेर्विभाषा 3, 1, 113.
 मूर्जेर्वृद्धिः 7, 2, 114.
 मृदमदगुधकुषक्रिण 1, 2, 7.
 मृदस्तिक् 5, 4, 39.
 मृष्टिस्तित्त्वायाम् 1, 2, 20.
 मेघर्तिभयेषु क्रजः 3, 2, 43.
 मेर्निः 3, 4, 89.
 मो ऽनुस्वारः 8, 3, 23.
 मो नो धातोः 8, 2, 64.
 मो राजि समः क्वौ 8, 3, 25.
 मियतेर्लुङ्लिङोश्च 1, 3, 61.
 म्योश्च 8, 2, 65.

य

यङश्चाप् 4, 1, 74.
 यङि च 7, 4, 30.
 यङो ऽचि च 2, 4, 74.
 यङो वा 7, 3, 94.
 यचि भम् 1, 4, 18.
 यच्चयत्रयोः 3, 3, 148.

यजजपदशां यङः 3, 2, 166.
 यजध्वैनमिति च 7, 1, 43.
 यजयाचयतविच्छ्रच्छ 3, 3, 90.
 यजयाचरुचप्रयचर्चश्च 7, 3, 66.
 यजुष्युरः 6, 1, 117.
 यजुष्यकेशाम् 8, 3, 104.

यज्ञेय करणे 2, 3, 68.
 यज्ञकर्मण्यज्ञप 1, 2, 34.
 यज्ञत्विग्भ्यां घञञौ 5, 1, 71.
 यज्ञे समि स्तुवः 3, 3, 31.
 यज्ञज्ञोश्च 2, 4, 64.
 यज्ञश्च 4, 1, 16.
 यज्ञिज्ञोश्च 4, 1, 101.
 यतश्च निर्धारणम् 2, 3, 41.
 यतो ज्ञायः 6, 1, 213.
 यत्तदेतेभ्यः परिमाणो 5, 2, 39.
 यथातथयथापुरयोः 7, 3, 31.
 यथातथयोरसूयाप्रतिवचने 3, 4, 28.
 यथामुखसंमुखस्य 5, 2, 6.
 यथाविध्यनुप्रयोगः 3, 4, 4.
 यथासंख्यमनुदेशः 1, 3, 10.
 यथासादृश्ये 2, 1, 7.
 यथास्य यथायथम् 8, 1, 14.
 यद्धितुपरं छन्दसि 8, 1, 56.
 यद्वृत्ताच्चित्यम् 8, 1, 66.
 यमरमनमातां सक् च 7, 2, 73.
 यमः समुपनिविष्टु च 3, 3, 63.
 यमो गन्धने 1, 2, 15.
 ययतोश्चातदर्थे 6, 2, 156.
 यरो अनुनासिके 8, 4, 45.
 ययययकषण्टिकाद्यत् 5, 2, 3.
 यश्च यङः 3, 2, 176.
 यसो अनुपसर्गात् 3, 1, 71.
 यस्कादिभ्यो गोत्रे 2, 4, 63.
 यस्मात्प्रत्ययविधि 1, 4, 13.
 यस्मादधिकं यस्य 2, 3, 9.
 यस्य च भावेन भावलक्षणम् 2, 3, 37.
 यस्य चायामः 2, 1, 16.
 यस्य विभाषा 7, 2, 15.
 यस्य हलः 6, 4, 49.
 यस्येति च 6, 4, 148.
 यः सौ 7, 2, 110.

याज्ञकादिभिश्च 2, 2, 9.
 याज्यान्तः 8, 2, 90.
 याडापः 7, 3, 113.
 याप्ये पाशप् 5, 3, 47.
 यावति विन्दजोवोः 3, 4, 30.
 यावत्पुराणिपातयोलेट् 3, 3, 4.
 यावदवधारणे 2, 1, 8.
 यावद्वयाभ्याम् 8, 1, 36.
 यावादिभ्यः कन् 5, 4, 29.
 यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो 3, 4, 103.
 योवर्णयोर्दोर्धोवैद्योः 7, 4, 53.
 युक्तारोह्यादयश्च 6, 2, 81.
 युक्ते च 6, 2, 66.
 युग्यं च पञ्चे 3, 1, 121.
 युजैरसमासे 7, 1, 71.
 युज्जवोर्दोर्धश्छन्दसि 6, 4, 58.
 युवा खलतिपलित 2, 1, 67.
 युवान्ययोः कनन्यतरस्याम् 5, 3, 64.
 युवावौ द्विवचने 7, 2, 92.
 युवोरनाकौ 7, 1, 1.
 युष्मत्तत्तनुःष्वन्तःपादम् 8, 3, 103.
 युष्मदस्मदोरनादेशे 7, 2, 86.
 युष्मदस्मदोरन्यतरस्यां 4, 3, 1.
 युष्मदस्मदोर्हसि 6, 1, 211.
 युष्मदस्मदोः षष्ठी 8, 1, 20.
 युष्मदस्मद्व्यां हसो ऽश् 7, 1, 27.
 युष्मदुपपदे समानाधिकरणे 1, 4, 105.
 यूनश्च कुत्सायाम् 4, 1, 167.
 यूनस्तिः 4, 1, 77.
 यूनि लुक् 4, 1, 90.
 यूयवयो जसि 7, 2, 93.
 यू स्त्र्याख्यो नदो 1, 4, 3.
 ये च 6, 4, 109.
 ये च तद्धिते 6, 1, 61.
 ये चाभावकर्मणोः 6, 4, 168.
 येन विधिस्तदन्तस्य 1, 1, 72.

येनाङ्गविकारः 2, 3, 20.
 ये यज्ञकर्मणि 8, 2, 88.
 ये विभाषा 6, 4, 43.
 येषां च विरोधः शाश्वतिकः 2, 4, 9.
 योगप्रमाणे च तदभावे 1, 2, 55.

योगाद्यच्च 5, 1, 102.
 यो ऽचि 7, 2, 89.
 योजनं गच्छति 5, 1, 74.
 योषधाद्रूपोत्तमादुज्ज 5, 1, 132.

र

र ऋतो हलादेर्लघोः 6, 4, 161.
 रक्ते 5, 4, 32.
 रक्षति 4, 4, 33.
 रक्षोयातूनां हननो 4, 4, 121.
 रङ्गोरमनुष्ये ऽण् च 4, 2, 100.
 रजःकृष्यासुतिपरिषदो 5, 2, 112.
 रञ्जेश्च 6, 4, 26.
 रथवदयोश्च 6, 3, 102.
 रथाद्यत् 4, 3, 121.
 रदाभ्यां निष्ठातो नः 8, 2, 42.
 रधादिभ्यश्च 7, 2, 45.
 रधिजभोरचि 7, 1, 61.
 रभेरश्वलिटोः 7, 1, 63.
 रलो व्युपधाद्वलादेः 1, 2, 26.
 रश्मौ च 3, 3, 53.
 रषाभ्यां नो णः 8, 4, 1.
 रसादिभ्यश्च 5, 2, 95.
 राजदन्तादिषु परम् 2, 2, 31.
 राजनि युधिक्रजः 3, 2, 95.
 राजन्यबहुवचनद्वन्द्वे 6, 2, 34.
 राजन्यादिभ्यो वुञ् 4, 2, 53.
 राजन्यान्सौराज्ये 8, 2, 14.
 राजश्वशुराद्यत् 4, 1, 137.
 राजसूयसूर्यमयोद्य 3, 1, 114.
 राजा च 6, 2, 59.
 राजा च प्रशंसायाम् 6, 2, 63.
 राजाहःसखिभ्यष्टच् 5, 4, 91.
 राज्ञः क च 4, 2, 140.

रात्राद्वाहाः पुंसि 2, 4, 29.
 रात्रेः कति विभाषा 6, 3, 72.
 रात्रेश्चाजसौ 4, 1, 31.
 रात्र्यहःसंवत्सराच्च 5, 1, 87.
 रात्सस्य 8, 2, 24.
 राधोद्योर्यस्य 1, 4, 39.
 राधो हिसायाम् 6, 4, 123.
 रायो हलि 7, 2, 85.
 राल्लोपः 6, 4, 21.
 राष्ट्रावारपारादचक्रौ 4, 2, 93.
 रिक्ते विभाषा 6, 1, 208.
 रिङ् श्यग्लिङ् 7, 4, 28.
 रि च 7, 4, 51.
 रीदुपधस्य च 7, 4, 90.
 रीदुतः 7, 4, 27.
 रयिकौ च लुकि 7, 4, 91.
 रुच्यर्थानां प्रथमाणाः 1, 4, 33.
 रुजार्थानां भाववचना 2, 3, 54.
 रुद्विदमुष्णह्रिस्वपि 1, 2, 8.
 रुदश्च पञ्चभ्यः 7, 3, 98.
 रुदादिभ्यः सार्वधातुके 7, 2, 76.
 रुधादिभ्यः श्नम् 3, 1, 78.
 रुथमज्वरसंघुषास्वनाम् 7, 2, 28.
 रुहः पो ऽन्यतरस्याम् 7, 3, 43.
 रुपादाहतप्रशंसयोर्यप् 5, 2, 120.
 रेवतीजगतोहविष्याभ्यः 4, 4, 122.
 रेवत्यादिभ्यष्टक् 4, 1, 146.
 रेवतिकादिभ्यश्छः 4, 3, 131.

रोगाख्यायां ग्युल् 3, 3, 108.
 रोगाच्चापनयने 5, 4, 49.
 रोगो 4, 2, 78.
 रोपधेतोः प्राचाम् 4, 2, 123.

रो रि 8, 3, 14.
 रो ऽसुपि 8, 2, 69.
 रोः सुपि 8, 3, 16.
 रोरूपधाया दीर्घ इकः 8, 2, 76.

ल

लः कर्मणि च भावे 3, 4, 69.
 लः परस्मैपदम् 1, 4, 99.
 लक्षणेहेत्योः क्रियायाः 3, 2, 126.
 लक्षणे जायापत्योष्टक् 3, 2, 52.
 लक्षणेत्यंभृताख्यान 1, 4, 90.
 लक्षणेनाभिप्रतो 2, 1, 14.
 लङ् शकटायनस्यैव 3, 4, 111.
 लटः शतृशानचाव 3, 2, 124.
 लट् स्मे 3, 2, 118.
 लभेश्च 7, 1, 64.
 लवणादठञ् 4, 4, 52.
 लवणान्लुक् 4, 4, 24.
 लशब्दतद्धिते 1, 3, 8.
 लघपतपदस्याभूवृष् 3, 2, 154.
 लस्य 3, 4, 77.
 लाक्षारोचनादठक् 4, 2, 2.
 लिङ्यै लेट् 3, 4, 7.
 लिङः सलोपो ऽनन्त्यस्य 7, 2, 79.
 लिङः सोयुट् 3, 4, 102.
 लिङाशिषि 3, 4, 116.
 लिङ् च 3, 3, 159.
 लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके 3, 3, 9, 164.
 लिङ्निमित्ते लङ् 3, 3, 139.
 लिङ् यदि 3, 3, 168.
 लिङ्याशिष्यङ् 3, 1, 86.
 लिङ्सिच्चावात्मनेपदेषु 1, 2, 11.
 लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु 7, 2, 42.
 लिटः कानञ्चा 3, 2, 106.

लिटस्तभ्योरेशिरेच् 3, 4, 81.
 लिटि धातोरनभ्यासस्य 6, 1, 8.
 लिटि व्यो यः 6, 1, 38.
 लिट् च 3, 4, 115.
 लिट्यन्यतरस्याम् 2, 4, 40.
 लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् 6, 1, 17.
 लिङ्यङोश्च 6, 1, 29.
 लिति 6, 1, 193.
 लिपिसिचिह्नश्च 3, 1, 53.
 लिप्यमानसिद्धौ च 3, 3, 7.
 लियः संमानन 1, 3, 70.
 लोलोर्नुग्लुकाव 7, 3, 39.
 लुक् तद्धितलुकि 1, 2, 49.
 लुक् स्त्रियाम् 4, 1, 109.
 लुग्या दुहदिहलिह 7, 3, 73.
 लुङ् 3, 2, 110.
 लुङि च 2, 4, 43.
 लुङ्लङ्लङ्त्वद्दुदात्तः 6, 4, 71.
 लुङ्सनोर्घस्त्व 2, 4, 37.
 लुटः प्रथमस्य डारौरसः 2, 4, 85.
 लुटि च कूपः 1, 3, 93.
 लुपसदचरजपञ्चभ 3, 1, 24.
 लुपि युक्तवद्भक्तिवचने 1, 2, 51.
 लुप् च 4, 3, 166.
 लुक्विशेषे 4, 2, 4.
 लुक्योगाप्रख्यानात् 1, 2, 54.
 लुभो विमोहने 7, 2, 54.
 लुम्मनुष्ये 5, 3, 98.

लटः सट्टा 3, 3, 14.
 लट् श्रेये च 3, 3, 13.
 लेटो ऽडाटो 3, 4, 94.
 लोकसर्वलोकाट्टञ् 5, 1, 44.
 लोटो लङ्घत् 3, 4, 85.
 लोट् च 3, 3, 162. 8, 1, 52.
 लोड्यलङ्घणे च 3, 3, 8.
 लोपः पिबतेरीच्छाभ्यासस्य 7, 4, 4.
 लोपश्चान्यतरस्यां म्योः 6, 4, 107.
 लोपः शाकल्यस्य 8, 3, 19.
 लोपस्त आत्मनेपदेषु 7, 1, 41.

लोपे विभाषा 8, 1, 45.
 लोपो यि 6, 4, 118.
 लोपो व्योर्धलि 6, 1, 66.
 लोमादिपामादि° 5, 2, 100.
 लोहितादिडाचभ्यः कषप् 3, 1, 13.
 लोहितान्मणां 5, 4, 30.
 ल्यपि च 6, 1, 41.
 ल्यपि लघुपूर्वात् 6, 4, 56.
 ल्युट् च 3, 3, 115.
 ल्यादिभ्यः 8, 2, 44.

व

वच उम् 7, 4, 20.
 वचिस्वपियजादोनां 6, 1, 15.
 वचो ऽश्वदसंज्ञायाम् 7, 3, 67.
 वञ्चिलुञ्च्यतश्च 1, 2, 24.
 वञ्चेर्गतां 7, 3, 63.
 वतगडाच्च 4, 1, 108.
 वतोरिद्धा 5, 1, 23.
 वतोरियुक् 5, 2, 53.
 वत्सरान्ताच्छन्दसि 5, 1, 91.
 वत्सशालाभिजिदश्वयुक्° 4, 3, 36.
 वत्सांसाभ्यां कामबले 5, 2, 98.
 वत्सोद्गाश्वर्षभेभ्यश्च° 5, 3, 91.
 वदः सुपि कषप् च 3, 1, 106.
 वदव्रजहलन्तस्याचः 7, 2, 3.
 वनं समासे 6, 2, 178.
 वनगिर्योः संज्ञायां 6, 3, 117.
 वनं पुरगामिप्रका° 8, 4, 4.
 वनो र च 4, 1, 7.
 वन्दिते भ्रातुः 5, 4, 157.
 वमोर्वा 8, 4, 23.
 वयसि च 3, 2, 10.
 वयसि दन्तस्य दत् 5, 4, 141.

वयसि पृरणात् 5, 2, 130.
 वयसि प्रथमे 4, 1, 20.
 वयस्यासु मूर्धो मतुप् 4, 4, 127.
 वरणादिभ्यश्च 4, 2, 82.
 वर्गान्ताच्च 4, 3, 63.
 वर्गादयश्च 6, 2, 131.
 वर्चस्के ऽवस्करः 6, 1, 148.
 वर्णदृढादिभ्यः घ्यञ्च 5, 1, 123.
 वर्णादनुदात्तात्° 4, 1, 39.
 वर्णादुच्चचारिणि 5, 2, 134.
 वर्णे चानित्ये 5, 4, 31.
 वर्णो वर्णेन 2, 1, 69.
 वर्णो वर्णोऽनेते 6, 2, 3.
 वर्णो वुक् 4, 2, 103.
 वर्तमानसामोऽप्ये° 3, 3, 131.
 वर्तमाने लट् 3, 2, 123.
 वर्षप्रमाण ऊलोपश्चा° 3, 4, 32.
 वर्षस्याभविष्यति 7, 3, 16.
 वर्षाभ्यष्टक् 4, 3, 18.
 वर्षाभ्यश्च 6, 4, 84.
 वर्षाल्लुक् च 5, 1, 88.
 वले 6, 3, 118.

वशं गतः 4, 4, 86.
 वश्यास्यान्यतरस्यां 6, 1, 39.
 वसतिबुधोरिट् 7, 2, 52.
 वसन्ताच्च 4, 3, 20.
 वसन्तादिभ्यष्टक् 4, 2, 63.
 वसुसंसुध्वंस्यनडुह्वां ढः 8, 2, 72.
 वसोः समूहे च 4, 4, 140.
 वसोः संप्रसारणम् 6, 4, 131.
 वस्तेर्ढञ् 5, 3, 101.
 वस्रकथयविक्रयाट्ठन् 4, 4, 13.
 वस्रद्रव्याभ्यां ठन्कनो 5, 1, 51.
 वस्वेकाजादघसाम् 7, 2, 67.
 वहश्च 3, 2, 64.
 वहाम्भे लिहः 3, 2, 82.
 वह्यं करणम् 3, 1, 102.
 वाकिनादीनां कुक् च 4, 1, 158.
 वा कथयः 1, 3, 90.
 वाक्यस्य टेः प्लुत उदात्तः 8, 2, 82.
 वाक्यादेरामन्त्रितस्यां 8, 1, 8.
 वाक्रोशदैव्ययोः 6, 4, 61.
 वा गमः 1, 2, 13.
 वा घोषमिश्रशब्देषु 6, 3, 56.
 वाचंयमपुरंदरो च 6, 3, 69.
 वा चित्तविरागे 6, 4, 91.
 वाचि यमो वते 3, 2, 40.
 वाचो ग्मिनिः 5, 2, 124.
 वाचो व्याहृतायायाम् 5, 4, 35.
 वा छन्दसि 3, 4, 88. 6, 1, 106.
 वा जाते 6, 2, 171.
 वा वृभमुचसाम् 6, 4, 124.
 वातातीतसाराभ्यां 5, 2, 129.
 वा दान्तशान्तपूर्णं 7, 2, 27.
 वा दुहमुहसुस्रिहाम् 8, 2, 33.
 वा नपुंसकस्य 7, 1, 79.
 वा निंसनिहनिन्दाम् 8, 4, 33.
 वान्तो यि प्रत्यये 6, 1, 79.

वान्यस्मिन्सपिण्डे 4, 1, 165.
 वान्यस्य संयोगादेः 6, 4, 68.
 वा पदान्तस्य 8, 4, 59.
 वा ब्रह्मनां जातिपरिप्रश्ने 5, 3, 93.
 वा भावकरणयोः 8, 4, 10.
 वा भुवनम् 6, 2, 20.
 वा भ्राशभ्नाशभ्रसु 3, 1, 70.
 वामदेवाद्ब्रह्म 4, 2, 9.
 वामि 1, 4, 5.
 वामशसोः 6, 4, 80.
 वा यो 2, 4, 57.
 वाय्वृतुपितृपसो यत् 4, 2, 31.
 वाखायानामोष्पतः 1, 4, 27.
 वा लिटि 2, 4, 55.
 वा ल्यपि 6, 4, 38.
 वावसाने 8, 4, 56.
 वा शरि 8, 3, 36.
 वा शोकष्यङ्गोऽरोगेषु 6, 3, 51.
 वा षपूर्वस्य निगमे 6, 4, 9.
 वा संज्ञायाम् 5, 4, 133.
 वासरूपो ऽस्त्रियाम् 3, 1, 94.
 वासुदेवार्जुनाभ्यां वुन् 4, 3, 98.
 वा सुष्यापिशलेः 6, 1, 92.
 वाह ऊट् 6, 4, 132.
 वातः 4, 1, 61.
 वा ह च छन्दसि 5, 3, 13.
 वाहनमाहितात् 8, 4, 8.
 वाहिताग्न्यादिषु 2, 2, 37.
 विंशतिकालः 5, 1, 32.
 विंशतित्रिंशद्व्यां 5, 1, 24.
 विंशत्यादिभ्यस्तमड् 5, 2, 56.
 विकर्णकुशोतकात् 4, 1, 124.
 विकर्णशुक्लच्छगलाद् 4, 1, 117.
 विकुशमिपरिभ्यः 8, 3, 96.
 विचार्यमाणानाम् 8, 2, 97.
 विजि इट् 1, 2, 2.

- विनुषे छन्दसि 3, 2, 73.
 विङ्गनोरनुनासिकस्यात् 6, 4, 41.
 वित्तो भोगप्रत्यययोः 8, 2, 58.
 विदां कुर्वन्वित्यन्यतरस्याम् 3, 1, 41.
 विदिभिदिच्छिदेः कुरच् 3, 2, 162.
 विदूराज्यः 4, 3, 84.
 विदेः शतृवसुः 7, 1, 36.
 विदो लटो वा 3, 4, 83.
 विद्यायोनिसंबन्धेभ्यो वुञ् 4, 3, 77.
 विधिनिमन्त्रणामन्त्रणा 3, 3, 161.
 विध्यत्यधनुषा 4, 4, 83.
 विध्यरूपोस्तुदः 3, 2, 35.
 विनञ्भ्यां नानाज्ञौ न सह 5, 2, 27.
 विनयादिभ्यष्टक् 5, 4, 34.
 विन्दुरिच्छुः 3, 2, 169.
 विन्मत्तोलुक् 5, 3, 65.
 विपराभ्यां ज्ञेः 1, 3, 19.
 विपूयविनोयजित्या 3, 1, 117.
 विप्रतिषिद्धं चानधिकरणं 2, 4, 13.
 विप्रतिषेधे परं कार्यम् 1, 4, 2.
 विप्रसम्भ्यो द्वसंज्ञायाम् 3, 2, 180.
 विभक्तिश्च 1, 4, 104.
 विभाषर्जश्छन्दसि 6, 4, 162.
 विभाषा 2, 1, 11.
 विभाषा कथमि 3, 3, 143.
 विभाषा कदाकर्ह्योः 3, 3, 5.
 विभाषाकर्मकात् 1, 3, 85.
 विभाषा कार्षापण 5, 1, 29.
 विभाषा कुरुगंधराभ्याम् 4, 2, 130.
 विभाषा कृजि 1, 4, 72. 98.
 विभाषा कृवृषोः 3, 1, 120.
 विभाषाख्यानपरिप्रश्न 3, 3, 110.
 विभाषा गमहनविदविशाम् 7, 2, 68.
 विभाषा गुणे ऽस्त्रियाम् 2, 3, 25.
 विभाषा यष्टः 3, 1, 143.
 विभाषाघेप्रथमपूर्वेषु 3, 4, 24.
 विभाषा घ्राधेद्ग्राह्यः 2, 4, 78.
 विभाषाङ्गि रुजुवोः 3, 3, 50.
 विभाषा ङिभ्योः 6, 4, 136.
 विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ 6, 3, 49.
 विभाषा चिण्णमुलोः 7, 1, 69.
 विभाषा चेः 7, 3, 58.
 विभाषा छन्दसि 1, 2, 36. 6, 2, 164. 7, 4, 44.
 विभाषा जसि 1, 1, 32.
 विभाषाङ्घ्रिदिक्स्त्रियाम् 5, 4, 8.
 विभाषा तिलमाषोमा 5, 2, 4.
 विभाषा तृतीयादिष्वचि 7, 1, 97.
 विभाषा तृचचतोत्तण 6, 2, 161.
 विभाषा दिक्त्वमासे 1, 1, 28.
 विभाषा द्वितीया 7, 3, 115.
 विभाषा धातो 3, 3, 155.
 विभाषा धेदृश्रयोः 3, 1, 49.
 विभाषाध्यस्ते 6, 2, 67.
 विभाषापः 6, 4, 57.
 विभाषापपरि 2, 1, 11. 12.
 विभाषा परावराभ्याम् 5, 3, 29.
 विभाषा परेः 6, 1, 44.
 विभाषा पुरुषे 6, 3, 106.
 विभाषा पूर्वाह्णा 4, 3, 24.
 विभाषा षष्ठप्रतिवचने हेः 8, 2, 93.
 विभाषा फाल्गुनी 4, 2, 23.
 विभाषा बहोर्धा 5, 4, 20.
 विभाषा भावादिकर्मणोः 7, 2, 17.
 विभाषा भाषायाम् 6, 1, 181.
 विभाषाभ्यवपूर्वस्य 6, 1, 26.
 विभाषामनुष्ये 4, 2, 144.
 विभाषा रोगात्पयोः 4, 3, 13.
 विभाषा लोयस्तेः 6, 1, 51.
 विभाषा लुङ्स्त्वङोः 2, 4, 50.
 विभाषावरस्य 5, 3, 41.
 विभाषा वर्षक्षरश्रवरात् 6, 3, 16.
 विभाषा विप्रलापे 1, 3, 50.

- विभाषा विवधात् 4, 4, 7.
 विभाषा वृत्तमगवृत्तं 2, 4, 12.
 विभाषा वेष्टिवन्धानयोः 6, 1, 215.
 विभाषा वेष्टिचेष्टयोः 7, 4, 96.
 विभाषा श्यावारोकाभ्याम् 5, 4, 144.
 विभाषा श्वेः 6, 1, 30.
 विभाषा सपूर्वस्य 4, 1, 34.
 विभाषा समोपि 2, 4, 16.
 विभाषा साकाङ्क्षे 3, 2, 114.
 विभाषा साति काल्स्वर्ग्य 5, 4, 52.
 विभाषा सुपो बहुच् 5, 3, 68.
 विभाषा सजिदृशोः 7, 2, 65.
 विभाषा सेनासुराढाया 2, 4, 25.
 विभाषा स्वसप्तयोः 6, 3, 24.
 विभाषा हविरपूपादिभ्यः 5, 1, 4.
 विभाषितं विशेषवचने 8, 1, 74.
 विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम् 8, 1, 53.
 विभाषेष्टः 8, 3, 79.
 विभाषोत्पुच्छे 6, 2, 196.
 विभाषोदरे 6, 3, 88.
 विभाषोपपदेन 1, 3, 77.
 विभाषोपयमने 1, 2, 16.
 विभाषोपसर्गे 2, 3, 59.
 विभाषोर्णोः 1, 2, 3.
 विभाषोश्चोनेरेषु 4, 2, 118.
 विभाषोर्वाधिवनस्पतिभ्यः 8, 4, 6.
 विमुक्तादिभ्यो ञ् 5, 2, 61.
 विरामो ज्वसानम् 1, 4, 110.
 विशाखयोश्च 1, 2, 62.
 विशाखाषाढादण 5, 1, 110.
 विशिषतिपदिस्कन्दा 3, 4, 56.
 विशिष्टलिङ्गो 2, 4, 7.
 विशेषणं विशेष्येण 2, 1, 57.
 विशेषणानां चाज्ञातेः 1, 2, 52.
 विश्वस्य वसुराटोः 6, 3, 128.
 विषयो देशे 4, 2, 52.
 विष्करः शकुनि 6, 1, 150.
 विष्वग्देवयोश्च 6, 3, 92.
 विसर्जनोपस्य सः 8, 3, 34.
 विसारिणो मत्स्ये 5, 4, 16.
 विस्ताच्च 5, 1, 31.
 विस्पष्टादीनि गुणवचनेषु 6, 2, 24.
 वीरवोर्णौ च 6, 2, 120.
 वृद्धकण्ठजिलसे 4, 2, 80.
 वृद्धयेष्टाभ्यां तिल्लाति 5, 4, 41.
 वृकाट्टेयण 5, 3, 115.
 वृत्तासनयोर्विष्टरः 8, 3, 93.
 वृणोतेराच्छादने 3, 3, 54.
 वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः 1, 3, 38.
 वृद्धस्य च 5, 3, 62.
 वृद्धस्य च पूजायाम् 4, 1, 166.
 वृद्धाच्छः 4, 2, 114.
 वृद्धाट्टक् सौवारेषु 4, 1, 148.
 वृद्धात्प्राचाम् 4, 2, 120.
 वृद्धादकेकान्तखोपधात् 4, 2, 141.
 वृद्धिनिमित्तस्य च 6, 3, 39.
 वृद्धिरादेच् 1, 1, 1.
 वृद्धिरेचि 6, 1, 88.
 वृद्धिर्यस्याचामादि 1, 1, 73.
 वृद्धेत्कोसलाजादा 4, 1, 171.
 वृद्धो यूना तल्लक्षण 1, 2, 65.
 वृद्धयः स्वसनोः 1, 3, 92.
 वृन्दारकनाग 2, 1, 62.
 वृषाकप्यन्निकुसित 4, 1, 37.
 वृषादीनां च 6, 1, 203.
 वृत्तो वा 7, 2, 38.
 येः पादविहरणे 1, 3, 41.
 वेजः 6, 1, 40.
 वेजो वधिः 2, 4, 41.
 वेतनादिभ्यो जीवति 4, 4, 12.
 वेत्तेर्विभाषा 7, 1, 7.
 वेरपृक्तस्य 6, 1, 67.

वेशन्तहिमवत्त्रयामण 4, 4, 112.
 वेशोयशश्चादेभंगाद्वल् 4, 4, 131.
 वेशच स्थनो भोजने 8, 3, 69.
 वेः शब्दकर्मणः 1, 3, 34.
 वेः शालच्छटचो 5, 2, 28.
 वेः स्कन्देरनिष्ठायाम् 8, 3, 73.
 वेः स्कन्धातेर्नित्यं 8, 3, 77.
 वेतो ज्यत्र 3, 4, 96.
 वेयाकरणाख्यायां 6, 3, 7.
 वे वावेति च च्छन्दसि 8, 1, 64.
 वेताप्योः 3, 3, 141.
 वेतो गुणवचनात् 4, 1, 44.
 वेपसर्जनस्य 6, 3, 82.
 वो विधूने जुक् 7, 3, 38.
 वो कषलसकत्यसम्भः 3, 2, 143.
 वो लुशुवः 3, 3, 25.
 वमोवा 8, 4, 23.
 व्यक्तवाचां समुच्चारणे 1, 3, 48.
 व्यञ्जनैरुपसिक्ते 4, 4, 26.
 व्यत्ययो ब्रह्मलम् 3, 1, 85.

व्यथो लिटि 7, 4, 68.
 व्यधजपोरनुपसर्गं 3, 3, 61.
 व्यन्सपत्रे 4, 1, 145.
 व्यवहिताश्च 1, 4, 82.
 व्यवहृत्पणोः समर्थयोः 2, 3, 57.
 व्यवायिनो जन्तुम् 6, 2, 166.
 व्यश्च 6, 1, 43.
 व्याङ्परिभ्यो रमः 1, 3, 83.
 व्या हरति मगः 4, 3, 51.
 व्युपयोः शेषेः पर्याये 3, 3, 39.
 व्युष्टादिभ्यो ञ् 5, 1, 97.
 व्योर्लघुप्रयत्नतरः 8, 3, 18.
 व्रजयजोर्भावे क्यप् 3, 3, 98.
 व्रते 3, 2, 80.
 व्रश्चभस्जसजमज् 8, 2, 36.
 व्रातचक्रोरस्त्रियाम् 5, 3, 113.
 व्रातेन जीवति 5, 2, 21.
 व्रीहिशाल्योदक् 5, 2, 2.
 व्रीहेः पुरोडाशे 4, 3, 148.
 व्रीह्यादिभ्यश्च 5, 2, 116.

श

शकटादण 4, 4, 80.
 शकृषज्ञाग्लाघटरभ 3, 4, 65.
 शकि शमुल्कमुलो 3, 4, 12.
 शकि लिङ् च 3, 3, 172.
 शकिसहोश्च 3, 1, 99.
 शक्तियष्टशोरीकक् 4, 4, 59.
 शक्तौ हस्तिकवाटयोः 3, 2, 54.
 शगिङ्कादिभ्यो ज्यः 4, 3, 92.
 शतमानविंशतिक 5, 1, 27.
 शतसहस्रान्ताच्च 5, 2, 119.
 शताच्च ठन्यतावशते 5, 1, 21.
 शतुरनुमो नद्यजादौ 6, 1, 173.

शदन्तविंशतेश्च 5, 2, 46.
 शदेरगतौ तः 7, 3, 42.
 शदेः शितः 1, 3, 60.
 शपश्यनोर्नित्यम् 7, 1, 81.
 शब्ददुर्दुरं करोति 4, 4, 34.
 शब्दवैरकलहाभकण्व 3, 1, 17.
 शमामष्टानां दीर्घः श्यनि 7, 3, 74.
 शमिता यजे 6, 4, 54.
 शमित्यष्टाभ्यो घिनुण् 3, 2, 141.
 शमि धातोः संज्ञायाम् 3, 2, 14.
 शम्याः ध्वज् 4, 3, 142.
 शयवासवासिष्कालात् 6, 3, 18.

शरद्वृक्षनकदम्भा 4, 1, 102.
 शरादीनां च 6, 3, 120.
 शरीरावयवाच्च 4, 3, 55.
 शरीरावयवाद्यत् 5, 1, 6.
 शरो जचि 8, 4, 49.
 शर्करादिभ्यो ञ् 5, 3, 107.
 शर्कराया वा 4, 2, 83.
 शर्परे विसर्जनीयः 8, 3, 35.
 शर्पुर्थाः खयः 7, 4, 61.
 शल इगुपधादनिटः क्तः 3, 1, 45.
 शलालुनो जन्यतरस्याम् 4, 4, 54.
 शश्छो ञटि 8, 4, 63.
 शसो न 7, 1, 29.
 शस्येन परिजातः 5, 2, 68.
 शाकलाट्टा 4, 3, 128.
 शाखादिभ्यो यः 5, 3, 103.
 शाङ्गासाक्षाध्यायेषां युक् 7, 3, 37.
 शाङ्गोरन्यतरस्याम् 7, 4, 41.
 शाणाट्टा 5, 1, 35.
 शात् 8, 4, 44.
 शारदे जनार्तवे 6, 2, 9.
 शार्ङ्गरवाद्यजो ङीन् 4, 1, 73.
 शालोनकौपोने 5, 2, 20.
 शास इदङ्हलोः 6, 4, 34.
 शासिवसिघसोनां च 8, 3, 60.
 शा हों 6, 4, 35.
 शिखाया वलच् 4, 2, 89.
 शि तुक् 8, 3, 31.
 शितेर्नित्याद्यच्च 6, 2, 138.
 शिलाया ङः 5, 3, 102.
 शिल्पम् 4, 4, 55.
 शिल्पिनि चाकृजः 6, 2, 76.
 शिल्पिनि ध्वन् 3, 1, 145.
 शिवशमरिष्टस्य करे 4, 4, 143.
 शिवादिभ्यो ञ् 4, 1, 112.
 शिशुकन्दयमसभ 4, 3, 88.

शि सर्वनामस्थानम् 1, 1, 42.
 शोङः सार्वधातुके गुणः 7, 4, 21.
 शोङो रुट् 7, 1, 6.
 शोतोष्णाभ्यां कारिणि 5, 2, 71.
 शोषेऽङ्गुलसि 6, 1, 60.
 शोषेच्छेदाद्यच्च 5, 1, 65.
 शोलम् 4, 4, 61.
 शुक्रादधन् 4, 2, 26.
 शुगिडकादिभ्यो ञ् 4, 3, 76.
 शुभादिभ्यश्च 4, 1, 123.
 शुषः कः 8, 2, 51.
 शुष्कचूर्णरुक्षेषु पिपः 3, 4, 35.
 शुष्कघटो 6, 1, 206.
 शूद्राणामनिरवसितानाम् 2, 4, 10.
 शूर्पादजन्यतरस्याम् 5, 1, 26.
 शूलात्पाके 5, 4, 65.
 शूलोखाद्यत् 4, 2, 17.
 शङ्खलमस्य बन्धने करमे 5, 2, 79.
 शङ्खमवस्थायां च 6, 2, 115.
 शतं पाके 6, 1, 27.
 शदृषां ह्रस्वो वा 7, 4, 12.
 शृवन्त्योरारुः 3, 2, 173.
 शे 1, 1, 13.
 शे सुचादीनाम् 7, 1, 59.
 शेवलसुपरिविशाल 5, 3, 84.
 शेङ्गुलसि बहुलम् 6, 1, 70.
 शेपात्कर्तरि परस्मैपदम् 1, 3, 78.
 शेपाद्विभाषा 5, 4, 154.
 शेपे 4, 2, 92.
 शेपे प्रथमः 1, 4, 108.
 शेपे लङ्यदो 3, 3, 151.
 शेपे लोपः 7, 2, 90.
 शेपे विभाषा 8, 1, 41. 50.
 शेपे विभाषाकखा 8, 4, 18.
 शेपो घ्यसिखि 1, 4, 7.
 शेपो बहुव्रीहिः 2, 2, 23.

शोणात्प्राचाम् 4, 1, 43.
 शौनकादिभ्यश्चन्दसि 4, 3, 106.
 शनोरल्लोपः 6, 4, 111.
 शनाचलोपः 6, 4, 23.
 शनाभ्यस्वयोरातः 6, 4, 112.
 श्याद्वधासु 3, 1, 141.
 श्येनतिलस्य पाते ज्ञे 6, 3, 71.
 श्यो ऽस्यर्शे 8, 2, 47.
 श्रज्यायमकन्पापवत्सु 6, 2, 25.
 श्रविष्ठाफलान्यनुराधा 4, 3, 34.
 श्राणामांसौदनादटिठन् 4, 4, 67.
 श्राद्धमनेन भुक्तमिनिठनौ 5, 2, 85.
 श्राद्धे शरदः 4, 3, 12.
 श्रिनोभुवो ऽनुपसर्गे 3, 3, 24.
 श्रीयामणयोश्चन्दसि 7, 1, 56.
 श्रुयः श्र च 3, 1, 74.

शुशुणुपृक्तयश्चन्दसि 6, 4, 102.
 श्रेयादयः कृतादिभिः 2, 1, 59.
 श्रोत्रियश्चन्दो 5, 2, 84.
 श्रुकः किति 7, 2, 11.
 श्रुलाघुह्रुस्वाशपां 1, 4, 34.
 श्रिलष श्रालिङ्गने 3, 1, 46.
 श्र्लो 6, 1, 10.
 श्रवणणादठञ् च 4, 4, 11.
 श्रवयतेरः 7, 4, 18.
 श्रवयुवमघोनामतद्धिते 6, 4, 133.
 श्रवशुरः श्रवश्वा 1, 2, 71.
 श्रवसस्तुद् च 4, 3, 15.
 श्रवसो ऽवसोयःश्रेयसः 5, 4, 80.
 श्रवादेरिञ्जि 7, 3, 8.
 श्रवादितो निष्ठायाम् 7, 2, 14.

ष

षः प्रत्ययस्य 1, 3, 6.
 षट्कृतिकतिपयचतुरां 5, 2, 51.
 षट् च काण्डादीनि 6, 2, 135.
 षट्चतुर्भ्यश्च 7, 1, 55.
 षट्त्रिचतुर्भ्यो हलादिः 6, 1, 179.
 षड्यो लुक् 7, 1, 22.
 षढोः कः सि 8, 2, 41.
 षण्मासाण्ययच्च 5, 1, 83.
 षत्वतुकोरसिद्धः 6, 1, 86.
 षपूर्वहन्तृतराज्जामणि 6, 4, 135.
 षष्टिकाः षष्टिरात्रेण 5, 1, 90.
 षष्ठ्यादेश्चासंख्यादेः 5, 2, 58.
 षष्ठाष्टमाभ्यां ज च 5, 3, 50.
 षष्ठी 2, 2, 8.
 षष्ठी चानादरे 2, 3, 38.
 षष्ठी प्रत्येनसि 6, 2, 60.

षष्ठोयुक्तश्चन्दसि वा 1, 4, 9.
 षष्ठी शेषे 2, 3, 50.
 षष्ठी स्थानयोगा 1, 1, 49.
 षष्ठी हेतुप्रयोगे 2, 3, 26.
 षष्ठ्यतस्यप्रत्ययेन 2, 3, 30.
 षष्ठ्या आक्रोशे 6, 3, 21.
 षष्ठ्याः पतिपुत्र 8, 3, 53.
 षष्ठ्या रूप्य च 5, 3, 54.
 षष्ठ्या व्याचये 5, 4, 48.
 षात्पदान्तात् 8, 4, 35.
 षिर्द्वारादिभ्यश्च 4, 1, 41.
 षिक्खिवादिभ्यो ङ् 3, 3, 104.
 षुना षुः 8, 4, 41.
 ष्ठिवृक्कुसुचमां श्रिति 7, 3, 75.
 ष्णान्ता षट् 1, 1, 24.
 ष्यङ्ः संप्रसारणम् 6, 1, 13.

स

- स उत्तमस्य 3, 4, 98.
 स यथां यामणीः 5, 2, 78.
 संयसश्च 3, 1, 72.
 संयोगादिश्च 6, 4, 166.
 संयोगादेरातो धातो 8, 2, 43.
 संयोगान्तस्य लोपः 8, 2, 23.
 संयोगे गुरु 1, 4, 11.
 संल्लिटोर्जः 7, 3, 57.
 संवत्सरायहायणीभ्यां 4, 3, 50.
 संवत्सरान्ताच्छन्दसि 5, 1, 91.
 संशयमापन्नः 5, 1, 73.
 संसृष्टे 4, 4, 22.
 संस्कृतम् 4, 4, 3.
 संस्कृतं भक्षाः 4, 2, 16.
 संहितशफलक्षणवामादेश्च 4, 1, 70.
 संहितायाम् 6, 1, 72. 3, 114.
 सङ्घं चाक्रान्तात् 6, 2, 198.
 संख्यशिश्र्वीति भाषायाम् 4, 1, 62.
 संख्युरसंबुद्धौ 7, 1, 92.
 संख्युर्गः 5, 1, 126.
 सगतिरपि तिङ् 8, 1, 68.
 सगर्भसंप्रयसनुताद्यत् 4, 4, 114.
 संकलादिभ्यश्च 4, 2, 75.
 संख्ययाव्ययासन्ना 2, 2, 25.
 संख्या 6, 2, 35.
 संख्यापूर्वो द्विगुः 2, 1, 52.
 संख्याया अतिशदन्तायाः 5, 1, 22.
 संख्याया अवयवे तयप् 5, 2, 42.
 संख्यायाः क्रियाभ्यावृत्ति 5, 4, 17.
 संख्याया गुणस्य निमाने 5, 2, 47.
 संख्याया विधार्थे धा 5, 3, 42.
 संख्यायाश्च गुणान्तायाः 5, 4, 59.
 संख्यायाः संवत्सर 7, 3, 15.
 संख्यायाः संज्ञासंघसूत्रा 5, 1, 58.
 संख्यायाः स्तनः 6, 2, 163.
 संख्या वंश्येन 2, 1, 19.
 संख्या विसायपूर्व 6, 3, 110.
 संख्याव्ययादेर्डीप् 4, 1, 26.
 संख्यासुपूर्वस्य 5, 4, 140.
 संख्यैकवचनाच्च 5, 4, 43.
 संयामे प्रयोजनयोद्धृभ्यः 4, 2, 56.
 संघाङ्गलक्षणेष्व 4, 3, 127.
 संघे चानौतराधर्मे 3, 3, 42.
 संघोद्धौ गणप्रशंसयोः 3, 3, 86.
 संज्ञापूरणयोश्च 6, 3, 38.
 संज्ञायां ललाटकुक्कुट्यौ 4, 4, 46.
 संज्ञायां शरदौ वुञ् 4, 3, 27.
 संज्ञायां श्ववशाश्वत्याभ्याम् 4, 2, 5.
 संज्ञायां समजनिषद 3, 3, 99.
 संज्ञायां कन् 4, 3, 147. 5, 3, 75. 87.
 संज्ञायां कन्दोशोनेरेषु 2, 4, 20.
 संज्ञायां गिरिनिकाययोः 6, 2, 94.
 संज्ञायां च 5, 3, 97. 6, 2, 77.
 संज्ञायां जन्याः 4, 4, 82.
 संज्ञायां धेनुष्या 4, 4, 89.
 संज्ञायाम् 2, 1, 44. 3, 3, 109. 4, 42. 4, 1, 72. 3, 117. 6, 2, 159. 8, 2, 11.
 संज्ञायामनञ्चितादौनाम् 6, 2, 146.
 संज्ञायामुपमानम् 6, 1, 204.
 संज्ञायां भनृवृजिधारि 3, 2, 46.
 संज्ञायां मन्माभ्याम् 5, 2, 137.
 संज्ञायां मित्राजिनयोः 6, 2, 165.
 संज्ञो अन्यतरभ्यां कर्मणि 2, 3, 22.
 संज्ञौपम्ययोश्च 6, 2, 113.

सत्यं प्रश्ने 8, 1, 32.
 सत्यादशपथे 5, 4, 66.
 सत्यापपाशरूपवोणा 3, 1, 25.
 सत्सूद्विषदुहदुहयुज 3, 2, 61.
 सतिरप्रतेः 8, 3, 66.
 सदृशप्रतिरूपयोः सादृश्ये 6, 2, 11.
 सदेः परस्य लिटि 8, 3, 118.
 सदेरप्रतेः 8, 3, 66.
 सद्यः परुत्यरायैषमः 5, 3, 22.
 सध मादस्ययोश्छन्दसि 6, 3, 96.
 सनः क्तिचि लोपश्चा 6, 4, 45.
 स नपुंसकम् 2, 4, 17.
 सनाशंसभिन्न उः 3, 2, 168.
 सनाद्यन्ता धातवः 3, 1, 32.
 सनाशंसभिन्न उः 3, 2, 168.
 सनि ससनिवासम् 7, 2, 69.
 सनि यद्गुहोश्च 7, 2, 12.
 सनि च 2, 4, 47.
 सनि मोमाधुरभलभ 7, 4, 54.
 सनोद्वन्तर्धभस्ज 7, 2, 49.
 सनोतेरनः 8, 3, 108.
 संधिवेलाद्यतुनक्षत्रेभ्यो 4, 3, 16.
 सचाद्यन्ता धातवः 3, 1, 32.
 सचाशंसभिन्न उः 3, 2, 168.
 सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः 2, 1, 61.
 सन्यङोः 6, 1, 9.
 सन्यतः 7, 4, 79.
 सन्लिटोर्जेः 7, 3, 57.
 सन्वल्लघुनि चङ्परे 7, 4, 93.
 सपत्ननिष्पन्नाद 5, 4, 61.
 सपूर्वाच्च 5, 2, 87.
 सपूर्वायाः प्रथमाया 8, 1, 26.
 सप्तनो ऽञ् छन्दसि 5, 1, 61.
 सप्तमोपञ्चम्यो 2, 3, 7.
 सप्तमोविशेषणो 2, 2, 35.
 सप्तमी शौण्डे 2, 1, 40.

सप्तमी सिद्धशुष्क 6, 2, 32.
 सप्तमोहारिणो 6, 2, 65.
 सप्तम्यधिकरणो च 2, 3, 36.
 सप्तम्याः पुण्यम् 6, 2, 152.
 सप्तम्यां चोपपोढ 3, 4, 49.
 सप्तम्यां जनेडः 3, 2, 97.
 सप्तम्यास्त्रल् 5, 3, 10.
 सभायां नपुंसके 6, 2, 98.
 सभाया यः 4, 4, 105.
 सभा राजमनुष्यपूर्वा 2, 4, 23.
 समः द्वावः 1, 3, 65.
 समः प्रतिज्ञाने 1, 3, 52.
 समयस्तदस्य प्राप्तम् 5, 1, 104.
 समयाच्च यापनायाम् 5, 4, 60.
 समर्थः पदविधिः 2, 1, 1.
 समर्थानां प्रथमाद्वा 4, 1, 82.
 समवप्रविभ्यः स्थः 1, 3, 22.
 समवायान्समवैति 4, 4, 43.
 समवाये च 6, 1, 138.
 समस्वृतीयापुक्तात् 1, 3, 54.
 समः समि 6, 3, 93.
 समः सुटि 8, 3, 5.
 समां समां वि जायते 5, 2, 12.
 समानकर्तृकयोः पूर्वकाले 3, 4, 21.
 समानकर्तृकेषु तुमुन् 3, 3, 158.
 समानतोर्ये वासो 4, 4, 107.
 समानस्य छन्दस्यमूर्ध 6, 3, 84.
 समानोदरे शयित 4, 4, 108.
 समापनात्सपूर्वपदात् 5, 1, 112.
 समायाः खः 5, 1, 85.
 समासत्तो 3, 4, 50.
 समासस्य 6, 1, 223.
 समासाच्च तद्विषयात् 5, 3, 106.
 समासान्ताः 5, 4, 68.
 समासे ऽहुलेः सङ्गः 8, 3, 80.
 समासे ऽनञ्पूर्वो 7, 1, 37.

- समाहारः स्वरितः 1, 2, 31.
 समि ख्यः 3, 2, 7.
 समि मुष्टौ 3, 3, 36.
 समि युद्रुवः 3, 3, 23.
 समुच्चये अन्यतरस्याम् 3, 4, 3.
 समुच्चये सामान्यवचनस्य 3, 4, 5.
 समुदाङ्भ्यो यमो ऽण्ये 1, 3, 75.
 समुदोरजः पशुपु 3, 3, 69.
 समुद्राभादघः 4, 4, 118.
 समूलाकृतजोषेषु 3, 4, 36.
 समूहवच्च बहुषु 5, 4, 22.
 समो गम्पच्छिभ्याम् 1, 3, 29.
 संपरिपूर्वात्ख च 5, 1, 92.
 संपर्युपेभ्यः करोतो भूषणे 6, 1, 137.
 संपादिनि 5, 1, 99.
 संप्रचानुरुधाढ्यमाढ्यसं 3, 2, 142.
 संप्रतिभ्यामनाध्याने 1, 3, 46.
 संप्रसारणस्य 6, 3, 139.
 संप्रसारणाच्च 6, 1, 108.
 संप्रोदश्च काच् 5, 2, 29.
 संदुद्धौ च 7, 3, 106.
 संदुद्धौ शाकन्यस्ये 1, 1, 16.
 संशोधने च 2, 3, 47. 3, 2, 125.
 सं भयत्यव हरति पचति 5, 1, 52.
 संभावने जलमिति 3, 3, 154.
 संभूते 4, 3, 41.
 संमाननोत्सज्जनाचार्ये 1, 3, 36.
 सरूपाणामेकशेष एक 1, 2, 64.
 सतिशास्त्यतिर्भ्यश्च 3, 1, 56.
 सर्वकूलाभकरोषेषु कषः 3, 2, 42.
 सर्वे गुणकात्स्ये 6, 2, 93.
 सर्वचर्मणः कतः खखजो 5, 2, 5.
 सर्वत्र लोहितादि 4, 1, 18.
 सर्वत्र विभाषा गोः 6, 1, 122.
 सर्वत्र शाकन्यस्य 8, 4, 51.
 सर्वत्राण च तलोपश्च 4, 3, 22.
 सर्वदेवात्तातिल् 4, 4, 142.
 सर्वनामस्थाने चासंबुद्धौ 6, 4, 8.
 सर्वनामस्तृतीया च 2, 3, 27.
 सर्वनामः स्मै 7, 1, 14.
 सर्वनामः स्याद्द्वस्वश्च 7, 3, 114.
 सर्वपुरुषाभ्यां णटजो 5, 1, 10.
 सर्वभूमिपृथिवोभ्याम् 5, 1, 41.
 सर्वस्य द्वे 8, 1, 1.
 सर्वस्य सुषि 6, 1, 191.
 सर्वस्य सो अन्यतरस्यां दि 5, 3, 6.
 सर्वादीनि सर्वनामानि 1, 1, 27.
 सर्वैकान्यकिंयत्तदः 5, 3, 15.
 सवाभ्यां वामौ 3, 4, 91.
 सविधसनोदसमर्थाद 6, 2, 23.
 ससजुषो रुः 8, 2, 66.
 समूवेति निगमे 7, 4, 74.
 सद्यो प्रशंसायाम् 5, 4, 40.
 सस्येन परिजातः 5, 2, 68.
 सः स्यार्धधातुके 7, 4, 49.
 सः स्विदिस्वदिसहोनां च 8, 3, 62.
 सहनञ्विद्यमानपूर्वाच्च 4, 1, 57.
 सहयुक्ते ऽप्रधाने 2, 3, 19.
 सह सुषा 2, 1, 4.
 सहस्य सध्निः 6, 3, 95.
 सहस्य सः संज्ञायाम् 6, 3, 78.
 सहस्रेण संमितौ घः 4, 4, 135.
 सहिवहोरोदवर्णस्य 6, 3, 112.
 सहेः एतन्ताभ्यां च 8, 3, 109.
 सहे च 3, 2, 96.
 सहेः साडः सः 8, 3, 56.
 साक्षात्प्रभर्तौ च 1, 4, 74.
 साक्षाद्दृष्टि संज्ञायाम् 5, 2, 91.
 साद्यै साड्या सादेति 6, 3, 113.
 सात्पदाद्योः 8, 3, 111.
 साधकतमं करणम् 1, 4, 42.
 साधुनिपुणाभ्यामर्चायां 2, 3, 43.

- सेनाया वा 4, 4, 45.
 सेह्यपिच 3, 4, 87.
 से ऽसिच कतचुत् 7, 2, 57.
 सो ऽचि लोपे चेत् 6, 1, 134.
 सोढः 8, 3, 115.
 सोदराद्यः 4, 4, 109.
 सो ऽपदादौ 8, 3, 38.
 सोममर्हति यः 4, 4, 137.
 सोमाट्ठ्य 4, 2, 30.
 सोमे मुञ्जः 3, 2, 90.
 सोमे ह्वरितः 7, 2, 33.
 सोरवक्षेपणे 6, 2, 195.
 सोर्मनसो अलोमोपसो 6, 2, 117.
 सो ऽय निवासः 4, 3, 89.
 सो ऽव्यांशवस्त्रभूतयः 5, 1, 56.
 सो ऽव्यादिरिति 4, 2, 55.
 सो च 6, 4, 13.
 स्तोः संयोगाद्योरन्ते च 8, 2, 29.
 स्तन्भुस्तन्भु 3, 1, 82.
 स्तम्बकर्णयो रमिजपोः 3, 2, 13.
 स्तम्बशक्तोरिन् 3, 2, 24.
 स्तम्बे क च 3, 3, 83.
 स्तम्भसिबुसहां चङि 8, 3, 116.
 स्तम्भुसिबुसहां चङि 8, 3, 116.
 स्तम्भुस्तम्भुस्कम्भु 3, 1, 82.
 स्तम्भेः 8, 3, 67.
 स्तुतस्तोमयोश्छन्दसि 8, 3, 105.
 स्तुसुभूजभ्यः परस्मैपदेषु 7, 2, 72.
 स्तेनाद्यचलोपश्च 5, 1, 125.
 स्तोकान्तिकद्वारार्थं 2, 1, 39.
 स्तोः ऋचुना ऋचुः 8, 4, 40.
 स्तोतिपयोरेव षण्य 8, 3, 61.
 स्थः प्रपूर्वस्य 6, 1, 23.
 स्त्रियाः 6, 4, 79.
 स्त्रियाः पुंव्यभाषितं 6, 3, 34.
 स्त्रियां संज्ञायाम् 5, 4, 143.
 स्त्रियां क्तिन् 3, 3, 94.
 स्त्रियां च 7, 1, 96.
 स्त्रियाम् 4, 1, 3.
 स्त्रियामवन्तिकुन्ति 4, 1, 176.
 स्त्री पुंव्य 1, 2, 66.
 स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्संज्ञां 4, 1, 87.
 स्त्रीभ्यो ढक् 4, 1, 120.
 स्त्रीषु सौवीरसाल्व 4, 2, 76.
 स्थः क च 3, 2, 77.
 स्थगिडलाच्छयितरि वृते 4, 2, 15.
 स्थागापापचो भावे 3, 3, 95.
 स्थाच्योरिच्छ 1, 2, 17.
 स्थादिष्वभ्यासेन 8, 3, 64.
 स्थानान्तगोशालं 4, 3, 35.
 स्थानान्ताद्विभाषा 5, 4, 10.
 स्थानिवदादेशो ऽनल्विधौ 1, 1, 56.
 स्थाने ऽन्तरतमः 1, 1, 50.
 स्थालीबिलात् 5, 1, 70.
 स्थूलदूरयुवहृस्व 6, 4, 156.
 स्थूलादिभ्यः प्रकारवचने 5, 4, 3.
 स्थे च भाषायाम् 6, 3, 20.
 स्थेशभासपिसकसो वरच 3, 2, 175.
 स्वात्ख्यादयश्च 7, 1, 49.
 सुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते 7, 2, 36.
 स्नेहने पिबः 3, 4, 38.
 स्पर्धायामाङः 1, 3, 31.
 स्पृशो ऽनुदके क्विन् 3, 2, 58.
 स्पृह्यहिपतिदयि 3, 2, 158.
 स्पृहेरौष्पितः 1, 4, 36.
 स्कायः स्तो निष्ठायाम् 6, 1, 22.
 स्कायो वः 7, 3, 41.
 स्मिगपूतवोशा 6, 2, 187.
 स्फुरतिस्फुलत्योर्घञि 6, 1, 47.
 स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्नि 8, 3, 76.
 स्मिपृङ्हरज्ज्वशां सनि 7, 2, 74.
 स्मे लोट् 3, 3, 165.

स्मोत्तरे लङ् च 3, 3, 176.
 स्यतासो ललुटोः 3, 1, 33.
 स्यदो जवे 6, 4, 28.
 स्यश्छन्दसि बहुलम् 6, 1, 133.
 स्यसिचसोयुट्तासिपु 6, 4, 62.
 स्रवतिशृणोतिद्वति 7, 4, 81.
 सोतसो विभाषा 4, 4, 113.
 स्यं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा 1, 1, 68.
 स्यं स्वामिनि 6, 2, 17.
 स्यतन्त्रः कर्ता 1, 4, 54.
 स्यतवान्पायो 8, 3, 11.
 स्यनहसोर्वा 3, 3, 62.
 स्यपादिहिंसामर्च्यनिटि 6, 1, 188.
 स्यपितृषोर्नजिङ् 3, 2, 172.
 स्यपिस्यमिष्येजं यङि 6, 1, 19.
 स्यपो नन् 3, 3, 91.
 स्यमन्त्रातिधनाख्यायाम् 1, 1, 35.
 स्यमोर्नपुंसकात् 7, 1, 23.
 स्ययं क्तेन 2, 1, 25.
 स्वरतिमूर्तिमूर्धति 7, 2, 44.
 स्वरादिनिपातमध्ययम् 1, 1, 37.

स्वरितजितः कन्नाभि 1, 3, 72.
 स्वरितमामेडिते ञ्भूया 8, 2, 103.
 स्वरितात्संहितायाम् 1, 2, 39.
 स्वरितेनाधिकारः 1, 3, 11.
 स्वरितो वानुदात्ते 8, 2, 6.
 स्वसुशब्दः 4, 1, 143.
 स्वागतादीनां च 7, 3, 7.
 स्वाङ्गाच्चेतः 6, 3, 40.
 स्वाङ्गाच्चोपसर्जनाद 4, 1, 54.
 स्वाङ्गे तस्यप्रत्यये कृभ्योः 3, 4, 61.
 स्वाङ्गे ञ्भुवे 3, 4, 54.
 स्वाङ्गेभ्यः प्रसिते 5, 2, 66.
 स्वादिभ्यः ञ्नुः 3, 1, 73.
 स्वादिष्वसर्वनामस्थाने 1, 4, 17.
 स्वादुमि णमुल् 3, 4, 26.
 स्वापेश्चङि 6, 1, 18.
 स्वामिचैश्ये 5, 2, 126.
 स्वामोश्चराधिपतिदायाद 2, 3, 39.
 स्वे पुषः 3, 4, 40.
 स्यो जसमौट्ठष्टा 4, 1, 2.

ह

ह एति 7, 4, 52.
 हनश्च यधः 3, 3, 76.
 हनस्त च 3, 1, 108.
 हनस्तो ञ्चिण्णलोः 7, 3, 32.
 हनः सिच् 1, 2, 14.
 हनो यध लिङि 2, 4, 42.
 हन्त च 8, 1, 54.
 हन्तेरत्पूर्वस्य 8, 4, 22.
 हन्तेर्जः 6, 4, 36.
 हरतेरनुद्यमने ञ्च् 3, 2, 9.
 हरतेर्द्वितीयायोः पशो 3, 2, 25.
 हरत्युत्सङ्गादिभ्यः 4, 4, 15.

हरितादिभ्यो ञ्जः 4, 1, 100.
 हरोतक्कादिभ्यश्च 4, 3, 167.
 हलः 6, 4, 2.
 हलदन्तात्सप्तम्याः 6, 3, 9.
 हलन्ताच्च 1, 2, 10.
 हलन्त्यम् 1, 3, 3.
 हलश्च 3, 3, 121.
 हलश्चेजुपधात् 8, 4, 31.
 हलः ञ्नः शानञ्भो 3, 1, 83.
 हलसोरादृक् 4, 3, 124. 4, 81.
 हलसूकरयोः पुषः 3, 2, 183.
 हलस्तद्धितस्य 6, 4, 150.

- हलादिः शेषः 7, 4, 60.
 हलि च 8, 2, 77.
 हलि लोपः 7, 2, 113.
 हलि सर्वेषाम् 8, 3, 22.
 हलो जनन्तराः संयोगः 1, 1, 7.
 हलो यमां यमि लोपः 8, 4, 64.
 हलङ्गाभ्यो दीर्घा 6, 1, 68.
 हल्यो जनन्तःपादम् 3, 2, 66.
 ह्रस्वतोर्लङ् च 3, 2, 116.
 ह्रश्चि च 6, 1, 114.
 ह्रश्च दीर्घकालयोः 3, 1, 148.
 हस्ताज्जातो 5, 2, 133.
 हस्तादाने चेरस्तेये 3, 3, 40.
 हस्ते वर्तिषहोः 3, 4, 39.
 हायनान्त्युवादिभ्यो ञ् 5, 1, 130.
 हिंसायां प्रतेश्च 6, 1, 141.
 हिंसार्थानां च समान 3, 4, 48.
 हि च 8, 1, 34.
 हितं भक्षाः 4, 4, 65.
 हितु मोना 8, 4, 15.
 हिमकाषिहतितु च 6, 3, 54.
 हिरण्यपरिमाणं धने 6, 2, 55.
 होने 1, 4, 86.
 होयमानपापयोगाच्च 5, 4, 47.
 हुभक्त्यो हेर्धिः 6, 4, 101.
 हुप्रनुवोः सार्वधातुके 6, 4, 87.
 हृकोरन्यतरस्याम् 1, 4, 53.
 हृदयस्य प्रियः 4, 4, 95.
 हृदयस्य हृत्लेखयद् 6, 3, 50.
 हृत्प्रभगसिन्ध्वन्ते पूर्व 7, 3, 19.
 हृषेर्लोमसु 7, 2, 29.
 हेति क्षियायाम् 8, 1, 60.
 हेतुमति च 3, 1, 26.
 हेतुमनुष्येभ्यो ञ्यतर 4, 3, 81.
 हेतुहेतुमतोर्लिङ् 3, 3, 156.
 हेतो 2, 3, 23.
 हेमन्तशिश्निराव 2, 4, 28.
 हेमन्ताच्च 4, 3, 21.
 हे मपरे च 8, 3, 26.
 हेरर्चाङ् 7, 3, 56.
 हेरंगवोर्न संज्ञायाम् 5, 2, 23.
 हेहेप्रयोगे हेहयोः 8, 2, 85.
 हो ङः 8, 2, 31.
 होत्राभ्यश्छः 5, 1, 135.
 हो हन्तेर्जिह्वेषु 7, 3, 54.
 ह्यन्तवशाश्चसंज्ञायाम् 7, 2, 5.
 ह्रस्वः 7, 4, 59.
 ह्रस्वं लघु 1, 4, 10.
 ह्रस्वनद्यापो नुद् 7, 1, 54.
 ह्रस्वनुद्भ्यां मतुष 6, 1, 176.
 ह्रस्वस्य गुणः 7, 3, 108.
 ह्रस्वस्य पिति कृति 6, 1, 71.
 ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदे मन्त्रे 6, 1, 181.
 ह्रस्वात्तादो तद्धिते 8, 3, 101.
 ह्रस्वादङ्गात् 8, 2, 27.
 ह्रस्वान्ते ञ्यन्तात्पूर्वम् 6, 2, 174.
 ह्रस्वे 5, 3, 86.
 ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य 1, 2, 47.
 हु ह्यरेष्वण्डसि 7, 2, 31.
 ह्रादो निष्ठायाम् 6, 4, 95.
 ह्यः संप्रसारणं च न्यभ्युप 3, 3, 72.
 ह्यः संप्रसारणम् 6, 1, 82.
 ह्यावामश्च 3, 2, 2.

Der Dhātupāṭha nach N. L. Westergaard.

Mein verstorbener Freund WESTERGAARD hat diesen unserm Pāṇini zugeschriebenen Dhātupāṭha, wie allgemein anerkannt wird, nach den besten Quellen festzustellen gesucht. Es mag im Laufe der Zeit sich Manches in dieses Wurzelverzeichnis eingeschlichen haben, was Pāṇini nicht vorgelegen hat; dagegen ist wohl kaum anzunehmen, dass Wurzeln ausgefallen oder in eine andere Ordnung gekommen wären. Die innerhalb der zehn Klassen auf dem künstlichen, aber grammatisch bedeutsamen Accent der Wurzel und des ihr angefügten Vocals beruhende Ordnung wird nicht selten dadurch unterbrochen, dass Wurzeln, die in anderer Beziehung in der Grammatik zu einander gehören, trotz ihres abweichenden Accenten den in Beziehung auf den Accent an richtiger Stelle sich befindenden Wurzeln angereiht werden. Die Varianten habe ich mit Weglassung der Autoritäten, auf denen sie beruhen, in Klammern beigelegt; Vopadeva's Abweichungen habe ich unberücksichtigt gelassen, da dieser Grammatiker nicht zur Schule Pāṇini's gehört. Um in dem nachfolgenden alphabetischen Verzeichniss der Wurzeln diese im Dhātupāṭha leichter finden zu können, habe ich sie innerhalb der zehn Klassen mit fortlaufenden Zahlen versehen. Die im Pandit erscheinende Dhātuvṛtti des Mādhava habe ich bei Beginn des Druckes nur bis zum Schluss der 1. Klasse benutzen können.

1. भूवादयः

A. उदात्ताः

a) परस्मैभावः

1 भू सत्तावाम्.

b) तवर्गान्ता अनुदात्तैः

2 एध वृद्धौ; 3 स्वधे संचर्षे; 4 गाध प्रतिष्ठालिप्सयोः (यन्धे च); 5 बाध लोडने (लोटने, विलोडने, विलोभने); 6 नाध (खाध), 7 नाध याक्जोपतापैश्वर्याश्लिषु; 8 दध धारणे (दाने); 9 स्कुदि आप्रवणे (आप्लवने); 10 श्रिवदि श्रिवत्ये; 11 वदि अभिवादनस्तुत्योः; 12 भदि कल्याणे सुखे च; 13 मदि स्तुतिमोदमदस्वप्नगतिषु (auch कान्तौ und जाड्ये); 14 स्पदि किंचिच्छलने; 15 क्रिदि परिदेवने; 16 मुद हर्षे; 17 दद दाने; 18 छद, 19 स्यद आस्वादने; 20 उद माने क्रीडायां च; 21 कुद, 22 खुद, 23 गुद, 24 गुद क्रीडायामेव; 25 वुद हरणे (लगने); 26 ह्वाद अध्यत्ते शब्दे; 27 ह्वाद सुखे च; 28 स्वाद आस्वादने; 29 पद कुत्सिते शब्दे; 30 यतो प्रपञ्चे; 31 युत्, 32 जुत् भासने; 33 विध (विधे), 34 वेध याचने; 35 यधि (यन्धे) शैथिल्ये; 36 यधि (यन्धे) कौटिल्ये (यध संदर्भे); 37 कत्य श्लाघायाम्.

c) तवर्गयान्ता उदात्तेतः

38 अत सातत्यगमने; 39 चितो संज्ञाने; 40 व्युतिर् आसेचने; 41 प्र्युतिर् वरणे; (42 व्युतिर् भासने); 43 मन्य विलोडने; 44 कुधि, 45 पुधि (पुधि), 46 लुधि, 47 मधि (मन्य) हिंसाक्रशयोः; 48 विध (विधु) गत्याम्; 49 विधू शास्त्रे माङ्गल्ये च; 50 खादृ भक्षणो; 51 खद स्थैर्ये हिंसायां च; 52 वद (वन्द) स्थैर्ये; 53 गद व्यक्तायां वाचि; 54 रद विलेखने; 55 णद अव्यक्ते (fehlt auch) शब्दे; 56 अर्द गतो याचने च; 57 नर्द (णर्द), 58 गर्द शब्दे; 59 तर्द हिंसायाम्; 60 कर्द कुत्सिते शब्दे; 61 खर्द दन्तशृङ्गे; 62 अति, 63 अदि वन्धने; 64 इदि परमेश्वर्ये; 65 बिदि (भिदि) अवयवे; (65a गडि वदनैकदेशे gehört schon wegen des Auslauts nicht hierher); 66 णिदि (निदि) कुत्सायाम्; 67 टुनिदि समष्टौ; 68 चदि आह्वाने दीप्तौ च; 69 त्रिदि (तुदि) चेष्टायाम्; 70 कदि, 71 क्रदि (कुदि), 72 क्कदि आह्वाने रोदने च; 73 क्किदि परिदेवने; 74 शुन्ध शुद्धौ.

d) कवर्गयान्ता अनुदात्तेतः

75 शोक (सोक) सेचने; 76 लोक दर्शने; 77 श्लोक संघाते; 78 ट्रेक, 79 ध्रेक शब्दोत्साहयोः; 80 रेक शङ्कायाम्; 81 सेक (पेक, सोक, शोक), 82 सेक, 83 सकि (श्रेक), 84 अकि, 85 प्रलकि गत्यर्थाः; 86 शकि शङ्कायाम्; 87 अकि लक्षणो; 88 वकि कौटिल्ये; 89 मकि मण्डने (auch गतौ); 90 कक लौल्ये; 91 कुक, 92 वुक आदाने; 93 चक तृप्तौ (प्रतिघाते च); 94 ककि, 95 वकि, 96 श्वकि (स्वकि), 97 त्रकि, 98 टौक (टौक), 99 त्रौक, 100 ष्वक्क (ष्वस्क, ष्वक्क, पुक्क), 101 यस्क (यक्क), 102 मस्क, 103 टिक (टिक), 104 टौक, 105 तिक (तिक), 106 तौक, 107 रधि, 108 लधि (dieses nach Einigen auch भोजननिवृत्तौ) गत्यर्थाः; 109 अधि, 110 वधि, 111 मधि गत्याक्षेपे (गतौ गत्यारम्भे च); 112 मधि कैतवे च; 113 राध, 114 लाध, 115 ट्राध, (116 ध्राध) सामर्थ्ये; 117 ट्राध (ध्राध) आयामे (आयासे) च; 118 प्रलाध कत्यने.

e) कवर्गयान्ता उदात्तेतः

119 फक्क नौद्वैगतौ; 120 तक हसने (सहने); 121 तकि कच्छजोवने; 122 बुक्क भषणे; (123 शुक् गतौ); 124 कख (कक्ख, खक्ख, कक्क) हसने; 125 ओख, 126 राख, 127 लाख, 128 ट्राख, 129 ध्राख शोषणालमर्थयोः; 130 शाख, 131 प्रलाख व्याप्तौ; 132 उख, 133 उखि, 134 वख, 135 वखि, 136 मख, 137 मखि, 138 णख (नख), 139 णखि, 140 रख, 141 रखि, 142 लख, 143 लखि, 144 इख, 145 इखि, 146 ईख (ईख), (147 सुखि oder थखि), 148 त्रख, 149 त्रखि, 150 शिखि, 151 रिख, 152 यल, 153 रगि, 154 लगि, 155 अगि, 156 वगि, 157 मगि, 158 तगि, 159 त्वगि (त्रगि), 160 अगि, 161 श्वगि, 162 प्रलगि, 163 इगि, 164 रिगि, 165 लिगि गत्यर्थाः; 166 त्वगि कम्पने च; 167 युगि, 168 जुगि, 169 युगि (क्षुगि, रुगि) वर्जने; 170 घग्घ (ग्घ, घघ) हसने; 171 दधि पालने; 172 लधि शोषणे; 173 मधि मण्डने; 174 शिधि आघ्राणे.

f) चवर्गयान्ता अनुदात्तेतः

175 वचं दीप्तौ; 176 षच सेचने (सेचने); 177 लोच दर्शने; 178 शच व्यक्तायां वाचि; 179 श्वच (श्वज), 180 श्वचि (श्वजि) गतौ; 181 कच वन्धने; 182 कचि, 183 काचि दीप्तिवन्धनयोः;

184 मच, 185 मुचि (मचि, मुच) कल्कने; 186 मचि (मन्चु) धारणोच्छायपूजनेषु (auch दीप्तां); 187 पचि (पच) व्यक्तोत्करणे; 188 ण्तुच प्रसादे; 189 ऋज गतिस्थानार्जनोर्जनेषु (auch उपार्जन statt ऊर्जन); 190 ऋजि, 191 भृजो भर्जने; 192 एजृ, 193 भेजृ, 194 भाजृ (भाज), (195 रेजृ) दीप्तां; 196 ईज गतिकुत्सनयोः; (197 वीज गती).

g) चवर्गोपान्ता उदात्तेतः

198 शुच शोके; 199 कुच शब्दे तारे; 200 कुन्च (कुचि, कुन्चु), 201 कुन्च (कुचि, कुन्चु) कौटि-
न्यान्पोभावयोः; 202 लुन्च (लुन्चु) अपनयने; 203 अन्चु गतिपूजनयोः; 204 वन्चु, 205 चन्चु,
206 तन्चु, 207 त्वन्चु, 208 मुन्चु, 209 म्लन्चु, 210 मुचु, 211 म्लुचु गत्यर्थाः; 212 गुचु, 213
ग्लुचु (गतावपि), 214 कुजु, 215 खुजु स्तेयकरणे; 216 म्लुन्च (म्लुन्चु), 217 पस्ज (पन्च) गतीं;
218 गुजि (गुज) अव्यक्ते शब्दे; 219 अर्च पूजायाम्; 220 म्लेक अव्यक्ते शब्दे (व्यक्तायां वाचि); 221
लङ्, 222 लङि लङणे; 223 वाङि इच्छायाम्; 224 आङि आयामे; 225 ह्रौङि लज्जायाम्; 226
हुङा कौटिन्ये; 227 मुङा मोहसमुच्छाययोः; 228 स्फुङा विस्मृतां (विस्मृतां); 229 पुङ (पुङ्,
मुङ्) प्रसादे; 230 उङि उज्जे; 231 उङो विवासं; 232 धज, 233 धजि, (234 वज, 235 वजि),
236 धज, 237 धजि, 238 ध्वज, 239 ध्वजि गतीं; 240 कूज, (241 कुजि) अव्यक्ते शब्दे; 242
अर्ज, 243 षर्ज (सर्ज) अर्जने; 244 गर्ज शब्दे; 245 तर्ज भर्त्सने; 246 कर्ज व्यथने; 247 खर्ज पूजने
(मार्जने) च; 248 अज गतिचेष्टणयोः; 249 तेज पालने; 250 खज मन्ये; (251 कज मदे); 252
खर्ज गतिविकल्पे; 253 एजृ कम्पने; 254 टुओस्फुजा वज्जनिष्ये (वज्जनिष्ये); 255 लि ह्ये (ge-
hört doch nicht hierher); 256 लौज अव्यक्ते शब्दे; 257 लज, 258 लजि भर्त्सने (भर्जने); 259
लाज, 260 लाजि भर्त्सने च (i); 261 लज, 262 लजि युद्धे; 263 तुज हिंसायाम्; 264 तुजि पा-
लने (खलने च); 265 गज (मदने च), 266 गजि, 267 एज, 268 एजि, 269 मुज (मज), 270
मुजि (मजि) शब्दार्थाः; 271 वज, 272 वज गतीं.

h) टवर्गोपान्ता अनुदात्तेतः

273 अट्ट (अष्ट, अट्ट) अतिक्रमहिंसयोः; 274 वेष्ट वेष्टने; 275 चेष्ट चेष्टायाम्; 276 गोष्ट,
277 लोष्ट संघाते; 278 घट्ट चलने; 279 स्फुट विकसने; 280 अठि (अठ) गतीं; 281 वठि एकचर्यायाम्;
282 मठि, 283 कठि शोके; 284 मुठि पलायने (पालने); 285 हेट विवाधायाम्; 286 एठ च;
287 ह्रिडि गत्यनादरयोः; 288 हुडि संघाते; 289 कुडि दाहे; 290 वडि विभाजने (वेष्टने); 291
मडि च; 292 भडि परिभाषणे (परिहासे); 293 पिडि संघाते; 294 मुडि मार्जने (मुण्डने); 295
तुडि तोडने; 296 भुडि भरणे (हुडि वरणे); (297 स्फुडि विकसने); 298 चडि कोपे; 299 शडि
रुजायां संघाते च; 300 तडि ताडने; 301 पडि गतीं; 302 कडि (कण्ड) मदे; 303 खडि (खुडि)
मन्ये; 304 हेडू, 305 होडू अनादरे; 306 वाडू (वाडू) आप्लाव्ये; 307 द्राड, 308 धाडू विशरणे
(विसरणे); 309 शाडू श्लाघायाम्.

i) टवर्गोपान्ता उदात्तेतः

310 शौट गतीं; 311 यौट संबन्धे (वन्धे); 312 म्लेट (म्लेटू), 313 मेडू, (314 मेटू) उन्मादे; 315
कटे, (316 चटे) वर्षावरणयोः; 317 अट, 318 पट गतीं; 319 रट परिभाषणे; 320 लट बान्धे

(बाल्ये च); 321 शट क्जाविश्रखगत्यवसादनेषु; 322 वट वेष्टने; 323 क्तिट, 324 खिट ज्ञासे; 325 श्रिट, 326 षिट अनादरे; 327 जट, 328 ऋट संचाते; 329 भट भर्ता; 330 तट उच्छाये; 331 खट काङ्क्षायाम्; 332 शट (नट) नृतां; 333 षिट श्रव्यसंचातयोः; 334 हट दीप्तां; 335 पट अवयवे; 336 लुट (लुड, लुल) विलोडने (विलोडने); 337 चिट परप्रेष्ये (*प्रेष्ये); 338 चिट शब्दे; 339 बिट (हिट) आक्रोशे; 340 इट, 341 क्तिट, 342 कटौ गतां; 343 हेट विवाधायाम्; 344 मडि भूषायाम्; 345 कुटि (कुडि) वैकल्ये; 346 सुट (मुड, मुडि, पुड, पुडि) प्रमर्दने; 347 चुटि (चुट, चुडि) अल्पोभावे; 348 मुडि (auch पुडि und शुडि खण्डनप्रमर्दनयोः) खण्डने; 349 रुटि (रुडि, रुटि), 350 लुटि (लुडि, लुटि) स्तेये; (351 वटि विभाजने); 352 स्फुटिर् (स्फुट, स्फुटि, स्फट) विसरणे (विशरणे); 353 पट व्यक्तायां वाचि; 354 वट स्यौल्ये; 355 मट मदनिवासयोः (auch गतां); 356 कट कृच्छ्रजीवने; 357 रट परिभाषणे; 358 हट प्लुतिशङ्खत्वयोः (प्लुतिशटत्वयोः, बलात्कारे); 359 रुट, 360 लुट, (361 उट, ऊट) उपघाते; 362 षिट हिंसासंक्रेशयोः (*संक्रेशनयोः); 363 शट कैतवे च; 364 शुट (शुटि) गतिप्रतिघाते; 365 कुटि च; 366 लुटि आस्ये प्रतिघाते च; 367 शटि शोषणे; 368 रुटि, 369 लुटि गतां; 370 चुदड (चुडु) हावकरणे (भावकरणे); 371 अदड अभियोगे; 372 कदड कार्कश्ये; 373 क्रौडु विहारे; 374 तूडु (तूडु) तोडने; 375 हूडु (हुडु), 376 हौडु (हौडु) गतां; 377 रौडु (रौडु) अनादरे; 378 रोडु, 379 लौडु (लौडु) उन्मादे; 380 अड उग्रमे; 381 लड विलासे; (382 लल ईप्सायाम्); 383 कड (कडि, कडे) मदे; 384 गडि वदनैकदेशे.

६) पर्वर्गयान्ता अनुदात्ते:

385 तिपृ (auch दिपृ), 386 तेपृ (auch देपृ; vgl. 389), 387 क्षिपृ, 388 क्षेपृ क्षरणायां; 389 तेपृ कम्पे (कम्पने) च; 390 ग्लेपृ दैन्ये; 391 टुवेपृ कम्पने; 392 केपृ, 393 गेपृ, 394 ग्लेपृ च; 395 मेपृ, 396 रेपृ, 397 लेपृ, (398 धेपृ) गतां; 399 ऋपृ लज्जायाम्; 400 कपि चलने; 401 रवि, 402 लवि, 403 अवि शब्दे; 404 लवि अवसंसने च; 405 कय्य वर्यो; 406 क्रौय्य अधाष्ट्यै; 407 क्षौय्य मदे; 408 शोभ कत्यने; 409 क्षोभ (क्षोभ) च; 410 रोभ, (411 अभि, 412 रभि) शब्दे; 413 क्षभि, 414 स्क्षभि प्रतियन्धे; 415 जभ (जभौ), 416 क्षुभि गात्रविनामे; 417 शल्भ कत्यने; 418 बल्भ भोजने; 419 गल्भ धाष्ट्यै; 420 ग्रन्भु (सन्भु, सन्सु) प्रमादे; 421 ध्रुभु स्तम्भे.

७) पर्वर्गयान्ता उदात्ते:

422 गुपृ रख्ये; 423 धूप संतापे; 424 जप, 425 जल्प व्यक्तायां वाचि; 426 क्षप सान्त्वने; 427 षप समवाये; 428 रप, 429 लप व्यक्तायां वाचि; 430 चुप मन्दायां गतां; 431 तुप, 432 तुन्य, 433 चुप, 434 चुन्य, 435 लुफ, 436 तुन्य, 437 चुफ, 438 चुन्य हिंसायां; 439 पयं (रफ), 440 रफ, 441 रफि, 442 अयं (अन्य, अयं auch हिंसायाम्), 443 पयं, 444 लयं, 445 अयं, 446 मयं, 447 कयं, 448 खयं, 449 गयं, 450 शयं (auch हिंसायाम्), 451 पयं, 452 चयं गतां; 453 कुवि आच्छादने (छादने); 454 लुवि, 455 तुवि अर्दने; 456 चुवि वक्तृसंयोगे; 457 पृभु (पिभु, सभु, सिभु), 458 पृन्भु (पिन्भु, सन्भु, सिन्भु) हिंसायां; 459 शुभ (पुभ), 460 शुन्भ भासने च (भाषणे ohne च).

m) अनुनासिकान्ता अनुदात्तेतः

461 घृणि, 462 घृणि, 463 घृणि ग्रहणे; 464 घृण, 465 घृण भ्रमणे; 466 पण व्यवहारे स्तुतां च; 467 पन च; 468 भाम क्रोधे; 469 लमूय सहने; 470 कमु कान्तां.

n) अनुनासिकान्ता उदात्तेतः

471 अण, 472 रण, 473 वण, 474 भण, 475 मण, 476 कण, 477 क्वण, 478 वण (वण), 479 भण, 480 ध्वण, (481 धण) शब्दार्थाः; 482 श्रोण अपनयने; 483 श्रोण वर्णगत्योः; 484 श्रोण संघाते; 485 प्रलोण च; 486 पैण (प्रेण, लैण) गतिप्रेरणश्लेषणेषु; 487 धण (धन) शब्दे; 488 कनो दीप्तिकान्तिगतिषु; 489 प्तन, 490 वन शब्दे; 491 वन, 492 वन संभक्तौ; 493 अम गत्यादिषु (d. i. गतां शब्दे संभक्तौ); 494 द्रम, 495 हम्म, 496 मोम गतां; 497 चमु, 498 ऊमु, 499 जमु, (500 जिमु,) 501 भमु अदने; 502 क्रमु पादविक्षेपे.

o) यरलवान्ता अनुदात्तेतः

503 अय, 504 वय, 505 पय, 506 मय, 507 चय, 508 तय (diese und die folgende Wurzel auch रत्तणे), 509 शय गतां; 510 दय दानगतिरत्तणहिंसादानेषु; 511 रय गतां; 512 ऊयो तन्तुसंताने; 513 पूयो विशरणे दुर्गन्धे च; 514 कूयो शब्द उन्दे च; 515 त्मायो विभूजने (शब्दे वि°); 516 स्फायो, 517 श्रोप्यायो वृद्धौ; 518 ताय संतानपालनयोः; 519 शल (चल bei West. fehlerhaft) चलनसंवरणयोः; 520 वल, 521 वल्ल संवरणे (संचरणे च); 522 मल, 523 मल्ल धारणे; 524 भल, 525 भल्ल परिभाषणहिंसादानेषु (हिंसादानेषु bei West. fehlerhaft); 526 कल शब्दसंख्यानयोः; 527 कल्ल अव्यक्ते शब्दे; 528 तेव, 529 देव देवने; 530 पेव (सेव), 531 गोव, 532 म्नेव, 533 पेव, 534 मेव, 535 म्नेव, (536 शेव, 537 खेव, 538 प्लेव, 539 केव) सेवने; 540 रेव प्लवगतां (auch रेव, प्लव [पव] गतां).

p) यरलवान्ता उदात्तेतः

541 मय्य बन्धने; 542 वृत्त्य (सूत्र्य), 543 ईत्त्य, 544 ईत्त्य ईर्ष्याः; 545 हय गतां; 546 शुच्य (शुच्य, चुच्य) अभिषवे; 547 हय गतिकान्त्योः (*कान्त्योः); 548 अल भूषणपर्याप्तिवारणेषु; 549 जिफला विशरणे; 550 मोल, 551 श्मोल, 552 स्मोल, 553 त्मोल निमेषणे; 554 पोल प्रतिष्ठम्भे; 555 शोल (नील) वर्णे; 556 शोल समाधौ; 557 कोल बन्धने; 558 कूल आवरणे; 559 शूल रुजायां (संघाते च, संघोषे च); 560 तूल निष्कर्षे; 561 मूल संघाते; 562 मूल प्रतिष्ठायाम्; 563 फल निष्कर्षाः; 564 चुल्ल हावकरणे (भावकरणे); 565 फुल्ल (फुल bei West. fehlerhaft) विकसनने; 566 चिल्ल शैथिल्ये भावकरणे (हावकरणे) च; 567 तिल (तिल्ल) गतां; 568 वेल्, 569 वेल्, 570 केल्, 571 खेल्, 572 ह्वेल्, 573 वेल् चलने; 574 पेल्, 575 फेल्, 576 शेल् (पेल्, सेल्, प्लल्) गतां; 577 स्खल संचलने (संचये च); 578 खल संचये (चलने); 579 गल अदने; 580 पल गतां; 581 दल विशरणे (विदारणे); 582 प्रवल (शल), 583 प्रवल्ल आशुगमने; 584 खोर्त्त (खोल्) गतिप्रतिघाते; 585 धोर्त्त गतिचातुर्ये; 586 त्सर छत्रमगतां; 587 क्कर हृष्टने; 588 अभ, 589 वभ, 590 मभ, 591 चर (dieses auch भत्तणे) गत्यर्थाः; 592 प्ठिवु (प्ठिवु) निरसने; 593

जि (१) जये; 594 जीव प्राणधारणे; 595 षीव, 596 मीव, 597 तीव, 598 गीव (नीव) स्थौल्ये; 599 चिबु (क्षीबु) निरसने; 600 उर्वी, 601 तुर्वी, 602 युर्वी, 603 दुर्वी, 604 धुर्वी हिंसायाः; 605 गुर्वी उद्यमने; 606 सुर्वी (सूर्वी) बन्धने; 607 पुर्व (पूर्वे), 608 पर्व, 609 मर्व पूरणे; 610 चर्व अदने; 611 भर्व (भर्वी) हिंसायाम्; 612 कर्व (कर्वी), 613 खर्व, 614 गर्व दपे; 615 अर्व, 616 शर्व, 617 पर्व हिंसायाम्; 618 इवि व्याप्तौ; 619 षिवि, 620 मिवि, 621 णिवि (षिवि) सेचने (सेचने); 622 हिवि (इवि), 623 दिवि, 624 धिवि (auch गतौ), 625 जिवि प्रोक्षणायाः; 626 रिवि, 627 रवि, 628 धवि गत्यर्थः; 629 कवि हिंसाकरणयोश्च; 630 मव बन्धने; 631 अव रक्षणगतिकान्तिप्राप्तिरूप्यवगमप्रवेशवशासामर्थ्याचनक्रियेच्छादीप्यवाप्यालिङ्गनहिंसादानभाववृद्धिषु (स्वाम्यर्थ st. सामर्थ्य und भाग st. भाव); 632 धावु (ist स्वरितेत्) गतिशुद्धयोः.

१) ऊष्मान्ता अनुदात्तेतः

633 धुञ्, 634 धिञ् संदीपनक्लेशनजीवनेषु; 635 वृञ् वरणे; 636 शिञ् विद्रोपादाने; 637 भिञ् भिक्षायामलाभे लाभे च; 638 क्लेश व्यक्तायां (अव्यक्तायां) वाचि (वाधने); 639 दञ् दृष्टौ शोधार्थं च; 640 दीञ् मोग्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु; 641 ईञ् दर्शने; 642 ईष (इष bei West. fehlerhaft) गतिहिंसादर्शनेषु (*दानेषु st. *दर्शनेषु); 643 भाष व्यक्तायां वाचि; 644 वर्ष (पर्य, स्पर्ष) स्नेहने; 645 गेषु (ग्लेषु) अन्विच्छायाम्; 646 पेषु प्रयत्ने; 647 जेषु, 648 शेषु, 649 येषु, 650 प्रेषु (हृषु) गतौ; 651 रेषु, 652 हेषु, 653 हृषु अव्यक्ते शब्दे; 654 कास शब्दकुत्सायाम्; 655 भास दीप्तौ; 656 शास, 657 रास (राश) शब्दे; 658 शास कौटिल्ये; 659 भ्यस भये; 660 आङ् शसि (शन्सु, शामु) इच्छायाम्; 661 यसु, 662 ग्लसु अदने; 663 ईह चेष्टायाम्; 664 बहि, 665 महि दृष्टौ; 666 अहि गतौ; 667 गर्ह, 668 गल्ह कुत्सायाम्; 669 वर्ह (वर्ह), 670 वल्ह प्राधान्ये; 671 बर्ह (वर्ह), 672 बल्ह (वल्ह) परिभाषणहिंसादानेषु (*छादनेषु st. *दानेषु); 673 प्लिह गतौ; 674 वेहृ (वेहृ), 675 जेहृ (auch गत्यर्थ), 676 बाहृ प्रयत्ने; 677 ट्राहृ निद्राक्षये (निक्षेपे); 678 काश् (कास) दीप्तौ; 679 ऊह वितर्के; 680 गाहृ विलोडने; 681 गृहृ (गृहृ, ग्लहृ, गृह) गृहणे; 682 घुषि (घषि, घसि) कान्तिकरणे.

२) ऊष्मान्ता उदात्तेतः

683 घुषिर् अविशृङ्खने (शब्दार्थः); 684 अलू व्याप्तौ (auch संधाते); 685 तलू, 686 त्वलू तनूकरणे; 687 उल सेचने; 688 रल पालने; 689 णिल चुम्बने; 690 त्वल, 691 ष्वल (स्वल), 692 शल गतौ; 693 वल रोषे (संधाते); 694 मल (मल, मल) संधाते; 695 तल त्वचने; (696 पल परिणये); 697 मूर्ल (मूर्ल) आदरे (अनादरे, auch सूर्य अनादरे); 698 कालि, 699 वालि, 700 मालि काङ्क्षायाम्; 701 दालि, 702 धालि, 703 ध्वालि घोरवाशिते च; 704 जूष पाने; 705 तूष तुष्टौ; 706 पूष पुष्टौ (दृष्टौ); 707 मूष (मुष) स्तेये; 708 लूष, 709 रूष भूषायाम्; 710 शूष (षूष, मूष) प्रसवे; 711 जूष (जूष) हिंसायाम्; 712 भूष, (713 तसि) अलंकारे; 714 ऊष रुजायाम्; 715 ईष उज्ज्वले; 716 कष, 717 खष, 718 शिष (nach Einigen अनिट्), 719 जष, 720 ऋष (ऊष), 721 शष, 722 यष (यष), 723 मष, 724 रुष, 725 रिष हिंसायाः; 726 भष भर्त्सने; 727 उष (उषु) दाहे; 728 जिषु, 729 विषु, 730 मिषु, (731 णिषु) सेचने; 732 पुष पुष्टौ; 733 चिषु, 734 म्लिषु, 735 पुषु, 736 प्लुषु दाहे; 737 एषु (diese und die folgende Wurzel nach Einigen auch

हिंसाकेशनयोः und दाने), 738 वृषु, 739 मृषु (auch सहने) सेचने; 740 घृषु (घृष) संघर्षे; 741 वृषु अलोके; 742 तुस, 743 हस, 744 हस, 745 रस शब्दे; 746 लस श्लेषशक्रोडनयोः; 747 घस अदने; 748 जर्त्स (जर्ज), 749 चर्च (कर्च), 750 कर्म्भ परिभाषणतर्जनयोः (nach Einigen auch हिंसायाम्; mehrere nicht कृष्णान्त); 751 पिंसु, 752 पेसु, (753 विस, 754 वेस, 755 विश, 756 वेश) गतां; 757 हसे हसने; 758 शिश समाधौ; 759 मिश, 760 मश शब्दे रोषकृते च; 761 शव (gehört nicht hierher) गतां; 762 शश प्लुतगतां; (762a कष oder कश गतां); 763 शसु हिंसायाम्; 764 शंसु स्तुतां (auch दुर्गतां); 765 चह परिकल्कने; 766 मह पूजायाम्; 767 रह त्यागे; 768 रहि गतां; 769 दृह, 770 दृहि, 771 वृह, 772 दृहि (वृहिर, diese Wurzel auch शब्दने) वृद्धां; 773 तुहिर, 774 दुहिर, 775 उहिर oder ऊहिर अर्दने; 776 अहं पूजायाम्.

*) द्युतादयो (Pāṇini 1, 3, 91. 3, 1, 55) जुदात्तेतः

777 द्युत दीप्तां; 778 श्विता वर्णं; 779 जिमिता स्नेहने; 780 जिष्विता (जिद्विदा) स्नेहनमोचनयोः (auch *मोहनयोः und गात्रप्रसवणे); 781 रुच दीप्तावभिप्रोतां च; 782 लुट परिवर्तने; 783 रुट (रुट, रुट auch दीप्तां nach Einigen), 784 लुट, 785 लुट प्रतिघाते; 786 शुभ दीप्तां; 787 लुभ संचलने; 788 शुभ (dieses auch अभावे), 789 तुभ हिंसायाम्; 790 सन्सु (सन्शु), 791 ध्वन्सु, 792 भन्सु (भन्सु) अवसंसने; 793 ध्वन्सु गतां च; 794 सन्सु विश्वासे.

795 वृत्तु वर्तने; 796 वृधु वृद्धां; 797 शृधु शब्दकुत्सायाम्; 798 स्यन्दु प्रसवणे; 799 कृषु सामर्थ्ये. Vgl. P. 1, 3, 91 fg. 7, 2, 59.

†) घटादयो मितः (s. Pāṇini 6, 4, 92)

α. अनुदात्तेतः पितः

800 घट चेष्टायाम्; 801 व्यथ भयसंचलनयोः; 802 प्रथ प्रख्याने; 803 प्रस विस्तारे; 804 मट मर्दने; 805 स्खद स्खदने; 806 क्षजि (क्षज) गतिदानयोः; 807 दक्ष गतिहिंसयोः (गतिशासनयोः); 808 क्रप (क्रप, कप) कृपायां गतां; 809 कदि (कद), 810 कदि (कद), 811 कदि (कद) विकल्पे (विकल्पे); 812 जित्वरा संभवे.

β. उदात्तेतः

813 ज्वर रोगे; 814 गड सेचने; 815 हृड वेष्टने; 816 घट, 817 भट परिभाषणे; 818 नट (शट) नृतां; 819 एतक (स्तक) प्रतीघाते; 820 चक वृतां (च); 821 कखे हसने; 822 रगे शङ्कायाम्; 823 लगे सङ्गे (च); 824 ह्रगे, 825 ह्रगे, 826 णगे, 827 ण्यगे (स्थगे) संवरणे; 828 कगे नोच्यते (wird auf die verschiedenste Weise erklärt); 829 अक, 830 अग कुटिलायां गतां; 831 कण, 832 रण गतां; 833 चण (diese und die folgende Wurzel nach Einigen auch गतां), 834 शण, 835 अण दाने (च); 836 णनथ (अथ), 837 कथ, 838 कथ, 839 कथ हिंसार्थाः; 840 चन च; 841 वनु च नोच्यते (vgl. oben 828; auch नोपलभ्यते); 842 ज्वल दीप्तां; 843 ह्वल, 844 ह्वल चलने; 845 स्म आधाने; 846 दृ (दृ) भये; 847 नृ नये; 848 या (d. i. auch यै) पाके; 849 मारणतोषणनिशामनेषु (auch *निशानेषु) जा; 850 कम्पने चलिः (d. i. चल); 851 छदिर् (ist Nomin. von छदि, d. i. छद) कर्जने; 852 जिह्वोन्मथने (*मथनयोः) लडिः (d. i. लड); 853

मदो हर्षग्लेपनयोः; 854 ध्वन, (855 रण) शब्दे; (856 दलि, 857 बलि, 858 स्खलि, 859 त्रपि, 860 क्षपयश्च; das इ hat hier keine Bedeutung;); (861 स्यन अयतंसने); 862 जनी, 863 जृप् (जृ), 864 क्रसु (जसु), 865 रज्जो, 866 ऽमन्ताश्च (und die auf म् auslautenden); 867 ज्वलक्ष्वलक्षलनमामनुपसर्गाद्वा; 868 ग्लास्त्रावनुवमां च; 869 न कम्पमिचमां; 870 शमो दर्शने; 871 यमो ऽपरिवेषणे (869—871 sind nicht मित्, obgleich sie auf म् auslauten); 872 स्वदि-रयपराभ्यां (=परिभ्यां) च; 873 फण गतो. Einige schliessen die घटादयः vor फण ab.

u) फणादयः (Pāṇini 6, 4, 125)

873 फण गतो; 874 राजृ दीप्तौ स्वरितेत्; 875 दुभाजृ, 876 दुभाश्च, 877 दुभ्नाश्च दीप्तावनु-दात्तेतः; 878 स्यमु, 879 स्यन शब्दे उदात्तेतौ; (880 स्तन oder स्तन).

881 ध्वन शब्दे उदात्तेत्; 882 यम, 883 यम अवैकल्ये (अवैकल्ये, वैकल्ये). 881—883 werden von Einigen noch zu den फणादयः gerechnet.

v) ज्वलादयः (Pāṇini 3, 1, 140)

α. उदात्ता उदात्तेतः

884 ज्वल दीप्तौ; 885 चल कम्पने; 886 जल घातने (धान्ये); 887 टल, 888 ट्वल वैकल्ये; 889 ष्यल (स्यल) स्थाने; 890 हल विलेखने; 891 शल गन्धे (अन्धने); 892 पल गतो; 893 बल प्रा-गने धान्यावरणे च; 894 पुल महत्वे; 895 कुल संस्त्याने (संस्थाने, संताने) वन्धुषु च; 896 शल, 897 हुल (ह्यल, ह्यल; हुल auch हिंसासंवरणयोश्च), 898 पल गतो; 899 क्वथे निष्पाके; 900 पथे गतो; 901 मथे विलोडने; 902 दुयम (दुवमु) उद्विगणे; 903 भमु चलने; 904 वर (वल) संचलने.

β. उदात्तो ऽनुदात्तेत्

905 बह मर्षणे.

γ. अनुदात्तो ऽनुदात्तेत्

906 रमु (रम) क्रीडायाम्.

δ. अनुदात्ता उदात्तेतः

907 षट् विशरणगत्यवसादनेषु; 908 शट् शातने; 909 क्रुश आह्वाने रोदने च.

ε. उदात्ताऽनुदात्तेतौ

910 कुच संपर्चनकांटिल्यप्रतिष्ठम्भविलेखनेषु; 911 ब्रुध अवगमने.

ζ. अनुदात्त उदात्तेत्

912 रुह व्योजनन्मनि प्रादुर्भावे च.

η. उदात्त उदात्तेत्

913 कस गतो.

10) स्वरितेत्

α. हलन्ताः

914 हिक्क अव्यक्ते शब्दे; 915 अन्चु (अचु, अचि) गतो याचने च; 916 दुयाचृ (डुयाचृ) याच्त्रा-याम्; 917 रेदृ परिभाषणे; 918 चते, चदे याचने (च); 919 प्रोथ पर्याप्तौ; 920 मिदृ, मेदृ (werden

auch mit य् und ध् geschrieben) मेधाहिंसयोः, मेध संगमे च; 921 शिद्र, शेट् कुत्सासंनिकषयोः; 922 शृधु, 923 मधु उन्दने; 924 बुधर् बोधने; 925 उबुन्दिर् (उचुन्दिर्) निशामने; 926 वेणु (वेणु) गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रयहृणेषु; 927 खनु अवदारणे; 928 चोय् (चोय्, चोय्) आदानसंवरणयोः; 929 चाय् पूजानिशामनयोः; 930 व्यथ गतौ; 931 दाशु दाने; 932 भेष भये (गतौ); 933 भेष (भेष) गतौ; 934 अस (अष) गतिदोष्यादानेषु; (935 अय गतौ); 936 स्पश (पश, पष) आधनस्यर्शनयोः; 937 लष कान्तौ; 938 चष भक्षणे; 939 छष (कष, कष) हिंसायाम्; 940 भष (भष) आदानसंवरणयोः; 941 भक्ष (भक्ष, भक्ष, भक्ष, प्लक्ष) श्रवने; 942 दास दाने; 943 माहू (माहू, माहू) माने; 944 गुहू संवरणे.

β. अजन्तः

945 अिञ् सेवायाम्.

B. अनुदात्ताः

a) अजन्ताः

α. स्वरितैः

946 भञ् भरणे; 947 हृञ् हरणे; 948 धृञ् धारणे; (949 कृञ् करणे); 950 शीञ् प्रापणे.

β. परस्मैपदिनः

951 धेट् पाने; 952 म्ले हर्षय्ये; 953 म्ले गात्रविनामे (हर्षय्ये); 954 टौ न्यक्करणे; 955 टौ स्वप्ने; 956 धे नृपतौ; 957 ध्ये चिन्तायाम्; 958 रे शब्दे; 959 स्तृये, ण्ये (ष्टृये) शब्दसंघातयोः; 960 ल्ये खटने; 961 ज्ञे, 962 ज्ञे, 963 ये (से) क्षये; 964 के, 965 गे शब्दे; 966 श्ये (श्र्ये), 967 स्ये (श्ये) पाके; 968 पे, 969 ओवे शोषणे; 970 ण्ये (स्ये, ण्ये) वेष्टने (शोभायां च); 971 टैप् (पकारो विशेषणार्थः) शोधने; 972 पा पाने; 973 घ्रा गन्धोपादाने; 974 ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः; 975 ण्या गतिनिवृत्तौ; 976 स्वा अभ्यासे; 977 दाण् (णकारो विशेषणार्थः) दाने; 978 ह्यु कौटिल्ये; 979 स्यु शब्दोपतापयोः; 980 स्म चिन्तायाम्; 981 दृ वरणे; 982 स गतौ; 983 ऋ गतिप्रापणयोः; 984 य, 985 घ सेचने; 986 धृ हृष्टने; 987 सु (यु, सु) गतौ; 988 पु प्रसवैश्वर्ययोः; 989 यु अवणे; 990 धु स्थैर्ये; 991 दु, 992 टु गतौ; 993 जि, 994 जि अभिभवे; (995 जु इति सौत्रधातुः; अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरं).

γ. आत्मनेपदिनः

996 षिङ् (स्मिङ्) ईषच्छर्षे (ईषच्छसने); 997 गुह् अव्यक्ते शब्दे; 998 गाह् गतौ; 999 कुङ्, 1000 घुङ्, 1001 उङ्, 1002 डुङ्, (1003 खुङ्) शब्दे; 1004 च्युङ्, 1005 छ्युङ् (जुङ्, भ्युङ्, ज्युङ्, झुङ्, व्युङ्), 1006 षुङ्, 1007 णुङ् गतौ; 1008 रुङ् गतिरेषणयोः (रोषणयोः); 1009 धृङ् अवध्वंसने (अविध्वंसने); 1010 मेङ् प्रणिधाने (richtiger प्रतिदाने); 1011 देङ् रक्षणे; 1012 श्येङ् गतौ; 1013 ण्येङ् वृद्धौ; 1014 न्येङ् पालने.

δ. उदात्ता आत्मनेपदिनः

1015 पूङ् पवने; 1016 मूङ् बन्धने; 1017 डौङ् विहायसा गतौ.

६. उदात्तः परस्मैपदो

1018 तृ प्लव्नतरणयोः.

b) हलन्ताः

α. अनुदात्तेतः

1019 गुप गोपने (गोपनकुत्सनयोः); 1020 तिज निजाने (क्षमायां च); 1021 मान पूजायाम्; 1022 बन्ध (बध Druckfehler bei West.) बन्धने; 1023 रभ राभस्ये; 1024 हुलभष् प्राप्तां; 1025 प्लव्ज परिप्लव्जे; 1026 हृद पुरीषोत्सर्गे (soll auch उदात्तेत् sein).

β. उदात्तेतः

1027 जिह्विडा (जिह्विदा, जिह्विड bei West. Druckfehler) अय्यक्ते शब्दे (diese Wurzel ist उदात्तः); 1028 स्कन्दिर् गतिशोषणयोः; 1029 यभ (जभ) मैथुने (विपरीतमैथुने); 1030 गाम प्रह्वत्ये शब्दे च; 1031 गम्ह, 1032 सूप गतां; 1033 यम (यमु) उपरमे; 1034 तप संतापे; 1035 त्यज हानां; 1036 पन्ज सङ्गे; 1037 दृशिर् प्रेक्षणे; 1038 दन्ध दशने; 1039 कष विलेखने; 1040 दह भस्मीकरणे; 1041 मिह सेचने; 1042 कित निवासे रोगापनयने च.

γ. स्वरितेतः

1043 दान खण्डने; 1044 शान (शान् West.) तेजने; 1045 हुपचप् पाके; (1046 वच समवाये); 1047 भज सेवायाम्; 1048 रन्ज रागे; 1049 शप आक्रोशे; 1050 त्विष दीप्तां.

६. यज्ञादयः (s. P. 6, 1, 15)

1. स्वरितेतः

1051 यज देवपूजासंगतिकरणदानेषु; 1052 दुवप योजसंताने (तन्तुयोज^०); 1053 वह प्रापणे; 1054 वस निवासे (उदात्तेत्); 1055 व्येज् तन्तुसंताने; 1056 व्येज् संवरणे; 1057 ह्वेज् स्पर्धायां शब्दे च.

2. उदात्तां परस्मैपदिनां

1058 वद व्यक्तायां वाचि; 1059 दुओश्चि गतिवृद्धौ.

2. अदादयः

A. अनुदात्ताः

a) उदात्तेतो

1 अद भक्षणे; 2 हन हिंसागत्योः.

b) स्वरितेतः

3 द्विष अप्रोतां; 4 दुह प्रपूरणे; 5 दिह उपचये; 6 लिह आस्वादाने.

c) अनुदात्तेत्

7 चञिङ् (über die Bedeutung von चङ् streiten die Grammatiker) व्यक्तायां वाचि.

B. उदात्ताः

a) अनुदात्तेतः

8 ईर गतो कम्पने च; 9 ईड स्तुतो; 10 ईश ऐश्वर्ये; 11 आस उपवेशने; 12 आङ् शासु (शास) इच्छायाम्; 13 अस आच्छादने; 14 कसि (कस, कश) गतिशासनयोः; 15 णिसि (निसि) चुम्बने; 16 णिजि (निजि) शुद्धौ; 17 शिजि अख्यक्ते शब्दे; 18 पिजि (पुजि) वर्णं (संपर्चने, अवयवे ख्यक्ते शब्दे च); 19 वृजो (वृजि) वर्जने; 20 एचो (एचि, पूजो, पूजि, पिजि) संपर्चने; 21 वृङ् प्राणि-गर्भविमोचने; 22 शोङ् स्वप्ने.

b) परस्मैपदिनः

23 यु मिश्रणे (अमिश्रणे अपि); 24 रु शब्दे; 25 तु वृद्धयः (गत्यर्थः oder हिसार्थः; diese Wurzel ist अनुदात्त); 26 गु स्तुतो; 27 टुबु शब्दे; 28 च्ण तेजने; 29 ध्नु प्रसवणे.

c) उभयपदौ

30 ऊर्णुञ् आच्छादने.

C. अनुदात्ताः परस्मैपदिनः (mit Ausnahme von 34, 35 und 37)

31 टु अभिगमने; 32 पु प्रसवेष्टव्ययोः; 33 कु शब्दे; 34 णुञ् स्तुतो; 35 वृञ् व्यक्तायां वाचि; 36 इण् (das ण् ist विशेषणार्थः) गतो; 37 इङ् (नित्यमधिपूर्वः) अध्ययने; 38 इक् (नित्यमधिपूर्वः) स्मरणे; 39 वो गतिव्याप्तिप्रजननकान्त्यसनखादनेषु; 40 या प्राणणे; 41 वा गतिगन्धनयोः; 42 भा दीप्तौ; 43 द्ना शोचे; 44 या पाके; 45 द्रा कुत्सायां गतो; 46 प्सा भक्षणे; 47 पा रक्षणे; 48 रा दाने (आदाने); 49 ला आदाने (दाने); 50 दाप् (प् ist विशेषणार्थः) लवने; 51 ख्या प्रकथने; 52 प्रा पूरणे; 53 मा माने; 54 वच परिभाषणे; 55 विट (ist उदात्तः) ज्ञाने; 56 अस भुवि; 57 मज्ज शुद्धौ.

रूढादयः (s. P. 7, 2, 76. 3, 98. 99)

58 रुदिर् अशुविमोचने (उदात्तः); 59 जिष्यप शये (अनुदात्तः); 60 (die jetzt folgenden sind उदात्त) श्वस प्राणने; 61 अन च; 62 जज्ञ भक्षहसनयोः.

जज्ञादयः (s. P. 6, 1, 6)

Sind उदात्ताः. 62 जज्ञ भक्षहसनयोः; 63 जाय निद्रालये; 64 दरिद्रा दुर्गता; 65 चकास दीप्तौ; 66 शासु अनुशिष्टा; 67 दीधोङ् दीप्तिदेवनयोः; 68 वेवोङ् वेतिना तुल्ये (d. i. gleichbedeutend mit वो, वेति). Die zwei letzten Wurzeln sind क्कान्दस.

छान्दसां

69 षस स्वप्ने; 70 यश कान्तौ (ist auch in der klassischen Sprache gebräuchlich, wie Einige angeben).

71 चर्करीति (Intens. Parasm.) च; 72 हुङ् अपनयने (ist अनुदात्त).

3. जुहोत्यादयः

A. अनुदात्ताः

1 हु दाने (आदाने, अदाने, प्रीणने ऽपि); 2 जिभो भये; 3 ह्री लज्जायाम्; 4 ए (पृ) पालनपूरणयोः; 5 हुभञ् (टुभञ्) धारणपोषणयोः; 6 माङ् माने शब्दे च; 7 ओहाङ् गतौ; 8 ओहाक् त्यागे; 9 हुदाञ् दाने; 10 हुधाञ् धारणपोषणयोः (दाने च); 11 णिजिर् शौचपोषणयोः; 12 विजिर् (विचिर्) पृथग्भावे; 13 विष् व्याप्तौ; 11—13 sind स्वरितेत्.

B. छान्दसाः परस्मैपठिनः

14 ए क्षरणदोष्योः; 15 हृ प्रसह्यकरणे; 16 ऋ, 17 स गतौ; 18 भस भर्त्सनदोष्योः; 19 कि, 20 कित ज्ञाने; 21 तुर त्वरणे; 22 धिष शब्दे, 23 धन धान्ये; 24 जन जनने; 25 गा स्तौ.

4. दिवादयः

A. उदात्ता उदात्तेतः

1 दिवु क्रोडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु; 2 पिवु तन्तुसंताने; 3 सिवु गतिशोषणयोः; 4 ष्टिवु निरसने; 5 ण्सु (णसु) अदन (अदर्शने, आदाने, निरसने); 6 क्रसु क्षरणदोष्योः; 7 व्युष (प्युष) दाहे; (8 ण्युष च); 9 नृती गात्रविक्षेपे; 10 त्रसो उद्वेगे; 11 कुथ पूतोभावे; 12 पुथ हिंसायाम्; 13 गुथ परिवेष्टने; 14 क्षिप प्रेरणे (ist अनुदात्त); 15 पुष्य विकसने; 16 तिम, 17 प्तिम, प्तीम (auch तीम) आर्द्राभावे; 18 द्रोड चोदने (लज्जायां च); 19 इष गतौ; 20 यह, 21 यह चक्षणे; 22 जृष, 23 भृष व्योहानां.

B. स्वादय (sind ओदितः) आत्मनेपदिनः

a) उदात्तो

24 वृङ् प्राणिप्रसवे; 25 वृङ् परितापे.

b) अनुदात्ताः

26 द्रोङ् क्षये; 27 डोङ् विहायसा गतो; 28 धोङ् आधारे (अनादरे, आराधे); 29 मोङ् हिंसायाम्;
30 रोङ् सवणो (अवणो); 31 लोङ् श्लेषणो (क्ष); 32 व्रोङ् वृणोत्यर्थे; 33 पोङ् पाने; 34 माङ् माने;
35 ईङ् गतो; 36 प्रोङ् प्रीतो.

C. अनुदात्ताः परस्मैपदिनः

37 शो तनूकरणे; 38 छो छेदने; 39 यो अन्तकर्मणि; 40 दो अवखण्डने.

D. उदात्ताः

a) अनुदात्तेतः

41 जनो प्रादुर्भाते; 42 दोषो दोषतो; 43 पूरो आप्यायने; 44 तूरो गतिस्वरणहिंसयोः; 45 धूरो,
46 गूरो हिंसागत्योः; 47 घूरो, 48 जूरो हिंसावयोहानौ (!); 49 शूरो हिंसास्तम्भयोः; 50 चूरो दाहे;
51 तप (पत) शेषवर्णे (ist अनुदात्त); 52 वावृतु (oder वा वृतु, d. i. वृतु gehört auch zur
ersten Klasse) वरणे; 52a क्लिश उपतापे; 53 काशू दोषतो; 54 वाशू (वास) शब्दे.

b) स्वरितेतो

55 मय तितित्तायाम्; 56 ईशुचिर् पूतोभावे.

E. अनुदात्ताः

a) स्वरितेतः

57 गृह वन्धने; 58 रन्ज रागे; 59 शप आक्रोशे.

b) अनुदात्तेतः

60 पठ गतो (nach Einigen nicht अनुदात्त); 61 खिद दैन्ये; 62 विद सत्तायाम्; 63 बुध अव-
गमने; 64 युध संप्रहारे; 65 अनो रुध कामे; 66 अण (अन) प्राणने (ist उदात्त); 67 मन ज्ञाने;
68 युज समारो; 69 मृज विसर्गे; 70 लिज अल्योभावे.

c) उदात्तेतो

71 राध अकर्मकादृद्धावेव; 72 व्यध ताडने.

F. पुषादयः (s. P. 3, 1, 55) उदात्तेतः

a) अनुदात्ताः

73 पुष पुष्टौ; 74 गुष शोषणे; 75 तुष प्रीतौ; 76 दुष वैकृत्ये; 77 श्लिष आलिङ्गने; 78 शक विभाषितौ (d. i. Act. Med., oder zur 4. und 5. Klasse gehörig) मर्षणे (nach Einigen उदात्त); 79 जिष्विदा (ष्विदा) गात्रप्रवरणे; 80 कुष कोपे; 81 वुष वुभुक्षायाम्; 82 शुष शोचै; 83 षिधु (षिधु) संराद्धौ.

b) रधादयः (s. P. 7, 2, 45)

84 रध हिंसासंराद्धोः; 85 राध अदर्शने; 86 तृष प्रीणने; 87 दृष हर्षमोहनयोः (°मोचनयोः); 88 दृह जिघांसायाम्; 89 मुह वैचिंत्ये; 90 धनुह उद्विरेणे; 91 ल्हिह प्रीतौ.

c) उदात्ताः

α. शमादयः (s. P. 3, 2, 141. 7, 3, 74)

92 शमु उपशमे; 93 तमु काङ्क्षायाम् (ग्लानौ); 94 दमु उपशमे; 95 अमु तपसि खेदे च; 96 भमु अनवस्थाने; 97 लमु (लमूष्) सहने; 98 क्रमु ग्लानौ; 99 मदौ हर्षे.

β.

100 असु क्षेपणे; 101 यसु प्रयत्ने; 102 जसु मोक्षणे; 103 तसु उपक्षये (उपक्षेपे); 104 वसु च; 105 वसु (वसु) स्तम्भे; 106 व्युष (व्युस, वुस, पुष, प्युष) विभागे; 107 प्लुष (प्लुषु) दाहे; 108 विस प्रेरणे; 109 कुस (कुश) संश्लेषणे; 110 वुस उत्सर्गे; 111 मुस (मुष) खण्डने; 112 मसौ परिमाणे (परिणामे); 113 लुट विलोडने; 114 उच समवाये; 115 भृशु, भृशु अधःपतने; 116 वृश वरणे; 117 कृश तनूकरणे; 118 जितृष पिपासायाम्; 119 हृष तुष्टौ; 120 रुष (रिष) रोषे (हिंसायाम्); 121 डिष क्षेपे; 122 कुष क्रोधे; 123 गुष व्याकुलत्वे; 124 युषु, 125 रुषु, 126 लुषु विमोहने (Einige verwerfen das उ als इत्); (127 धृष समुच्छाये); 128 लुभ गाद्धे (च), 129 लुभ संचलने; 130 गृभ, 131 तुभ हिंसायाम्; 132 क्रिदृ आर्द्राभावे; 133 जिमिदा स्नेहने; 134 जिष्विदा स्नेहनमोचनयोः; 135 ऋधु वृद्धौ; 136 एधु अभिकाङ्क्षायाम्; (137 मृग अन्वेषणे).

5. स्वादयः

A. अनुदात्ताः

a) उभयपदिनः

1 पिञ् अभिषये; 2 षिञ् वन्धने; 3 शिञ् निशाने; 4 डुमिञ् प्रक्षेपणे; 5 चिञ् चयने; 6 स्तुञ् आच्छादने; 7 कञ् हिंसायाम्; 8 वृञ् वरणे (ist उदात्त); 9 धृञ् (धुञ्) कम्पने.

b) परस्मैपदिनः

10 दुदु उपतापे; 11 हि गतो वृद्धो; 12 पृ प्रीतो; 13 स्पृ (स्म) प्रीतिपालनयोः (°चलनयोः); 14 आप्र व्याप्तो; 15 शक् शक्तो; 16 राध, 17 साध (षाध) संसिद्धो.

B. उदात्ताः

a) अनुदात्तेतां

18 अश्रु व्याप्तो संघाते च; 19 द्विघ आस्कन्दने.

b) उदात्तेतः

20 तिक, तिग गतो च (जिघांसायाम्, आह्वाने); 21 षघ हिंसायाम्; 22 जिघृषा प्रागल्भ्ये; 23 दन्धु दम्भे; 24 ऋधु वृद्धो; 25 तृप प्रीणने; 26 अह व्याप्तो; 27 दघ घातने पालने च; 28 चमु भक्षणो; 29 ऋ (रि), 30 द्वि (auch ऋद्ध für 29 und 30), 31 चिरि, 32 जिरि, 33 दाश, 34 दु (दृ) हिंसायाम् (जिघांसायाम्).

6. तुदादयः

A. अनुदात्ताः स्वरितेतः

1 तुद व्यथने (ist nach Einigen nicht अनुदात्त); 2 शुद प्रेरणे; 3 दिश अतिसर्जने; 4 भस्ज पाके; 5 क्षिप प्रेरणे; 6 रूप विलेखने.

B. उदात्ताः

a) उदात्तेत्

7 ऋषी गतो.

b) अनुदात्तेतः

8 जुषी प्रीतिसेवनयोः; 9 ओषिजी भयचलनयोः; 10 ओलजी, ओलस्जी द्रोहायाम्.

c) उदात्तेतः

11 वस्वु छेदने; 12 व्यच व्याजोकरणे; 13 उळि उज्जे; 14 उळी विवासे (विषाशे); 15 ऋळ गतोन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेणु; 16 मिळ उत्कृष्टे; 17 जर्च (जर्ज), चर्च, भर्भ (जर्भ) परिभाषणभर्त्सनयोः; 18 त्वच संवरणे; 19 ऋच स्तुतो; 20 उळज (उदज, उःज) आर्जवे; 21 उदभ (उज्भ) उत्सर्गे; 22 लुभ विमोहने; 23 रिफ (रिह) कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु (कथ्यत st. कथन); 24 तृप (तृफ), 25 नृफ तृप्ता; 26 तुप, तुन्य, 27 तुफ, तुन्य हिंसायाम्; 28 दृप (दृफ), 29 दृन्य उत्कृष्टे; 30 ऋफ.

(रिफ), ञ्क् (रिन्क्) हिंसायाम्; 31 गुफ्, गुन्क् ग्रन्थे; 32 उभ, उन्भ पूरणे; 33 शुभ, शुन्भ शोभाय;
 34 ठभो ग्रन्थे; 35 चृतो हिंसासंग्रहयोः; 36 विध विधाने; 37 जुड (जुन) गतो; 38 मड सुखने;
 39 पड च; 40 पृण (वृण) प्रीणने; 41 मण हिंसायाम्; 42 तुण कौटिल्ये; 43 पुण कर्मणि शुभे;
 44 मुण प्रतिज्ञाने; 45 कुण शब्दोपकरणयोः (उपताप st. उपकरण); 46 शुन गतो; 47 दुण हिं-
 सागतिकौटिल्ये; 48 घुण, 49 घूर्ण भ्रमणे; 50 घुर (सुर) ऐश्वर्यदीप्तयोः; 51 कुर शब्दे; 52 खुर
 (क्षुर) छेदने (खण्डने च); 53 मुर संवेष्टने; 54 क्षुर (खुर) विलेखने; 55 घुर भौमाद्यशब्दयोः
 (भौमार्त); 56 पुर अयगमने; 57 वृष्टु (वृष्टु) उद्यमे; 58 तृष्टु, स्तृष्टु (प्लृष्टु), तृन्ष्टु हिंसार्थाः; 59
 इषु इच्छायाम्; 60 मिष स्पर्धायाम्; 61 किल श्रैत्यक्रीडनयोः (श्रैत्य st. श्रैत्य); 62 तिल स्नेहे;
 63 चिल यसने; 64 चल विलसने; 65 इल स्वप्नक्षेपणयोः; 66 विल संवरणे; 67 विल भेदने; 68
 णिल गहने (गृहणे); 69 हिल भावकरणे; 70 शिल, षिल उज्जे; 71 मिल श्लेषणे; 72 लिख अक्ष-
 रविन्यासे.

C. कुटादयः (s. P. 1, 2, 1)

a) उदात्ता उदात्तेतः

73 कुट कौटिल्ये; 74 पुट संश्लेषणे; 75 कुच संकोचने; 76 गुज शब्दे; 77 गुड रक्षायाम्; 78 डिप
 क्षेपे; 79 क्षुर छेदने; 80 स्फुट विकसने; 81 मुट आक्षेपप्रमर्दनयोः; 82 त्रुट छेदने; 83 तुट कल-
 हकर्मणि; 84 चुट, कुट (und चुण) छेदने; 85 जुड (जुट) ग्रन्थने; 86 कड मदे; 87 लुट (लुड)
 संश्लेषणे; 88 कूड घसने (कूड घनत्ये); 89 कुड बाल्ये च (च fehlt auch); 90 पुड (मुड?) उत्सर्गे;
 91 घुट प्रतीघाते; 92 तुड तोडने; 93 युड, 94 स्युड (auch खुड, सखुड, कुड) संवरणे; 95 स्फुर
 (स्फुर) स्फुरणे (संचलने); 96 स्फुल (स्फुल) संचलने (संचये च); 97 स्फुड, 98 खुड (खुड), 99
 वृड संवरणे; 100 कूड (कुड), 101 भड निमज्जने; 102 हुड संधाते; 103 गुरी उद्यमने (ist अनु-
 दात्तेत); 104 गू (गु) स्तवने; 105 धू विधूनने; 106 गु (गू) पुरीषोत्सर्गे (गु ist अनुदात्त, गू aber
 उदात्त); 107 धु गतिस्थैर्ययोः (ist अनुदात्त, während die v. L. धुव उदात्त ist).

b) आत्मनेपदी

108 कुङ् (कूङ्) शब्दे.

D. अनुदात्ताः

a) आत्मनेपदिनी

109 पृङ् व्यायामे; 110 मङ् प्राणत्यागे.

b) परस्मैपटिनः

111 रि, 112 पि गतो; 113 धि धारणे; 114 लि निवासगत्योः; 115 पृ प्रेरणे (ist उदात्त).

c) किरादयः (s. P. 7, 2, 75)

116 कृ विक्षेपे; 117 गृ निगरणे; 118 दृङ् आदरे (अनादरे); 119 धृङ् अवस्थाने (अनवस्थाने);
 120 प्रङ् ज्ञोप्सायाम्. 116 und 117 sind उदात्त, 118 und 119 आत्मनेपदिन.

d) उदात्तैः

121 सज्ज विसर्गः; 122 टुमस्जो शुद्धो; 123 रुजो भङ्गे; 124 भुजो कौटिल्ये; 125 कुप (चुप) स्पृशं;
 126 रुश, रिश हिंसायाम्; 127 लिश गतो; 128 स्पृश संस्पर्शने; 129 विह गतो (ist उदात्त); 130 विश
 प्रवेशने; 131 मश आमर्शने; 132 गुद प्रेरणे; 133 षट् विशरणगत्यवसादनेषु (विसरण st. विश-
 रण); 134 शट् शातने.

e) स्वरितैः

135 मिल संगमने (ist उदात्त).

f) मुचादयः (s. P. 7, 1, 59)

α. स्वरितैः

136 मुच् मोक्षणे; 137 लुप् छेदने; 138 विद् लाभे; 139 लिप उपदेहे; 140 षिच क्षरणे.

β. उदात्तैः

141 क्तो छेदने (ist उदात्त); 142 खिद परिघाते; 143 पिश अवयवे (ist उदात्त).

7. रुधादयः

A. अनुदात्ताः स्वरितैः

1 रुधिर् आवरणे; 2 भिदिर् विदारणे; 3 छिदिर् द्वैधीकरणे; 4 रिचिर् विरेचने; 5 विचिर् पृथग्भावे;
 6 वृदिर् संपेषणे; 7 युजिर् योगे.

B. उदात्ताः

a) स्वरितैः

8 उक्चिर् दीप्तिदेवनयोः; 9 उवृदिर् हिंसानादरणोः (अदन st. अनादर).

b) उदात्तैः

10 क्तो वेष्टने.

c) अनुदात्तैः

11 जिहन्धो दीप्तौ.

C. अनुदात्ताः

a) अनुदात्तैः

12 खिद दैन्ये; 13 विद विचारणे.

b) उदात्तेतः

14 शिष् विशेषणो; 15 पिप् संवृणने; 16 भञ्जो आमर्दने; 17 भुज पालनाभ्यवहारयोः.

D. उदात्ता उदात्तेतः

18 वृह (वृहि), 19 हिसि हिंसायाम्; 20 उन्दी क्लेदने; 21 अन्वृ व्यक्तिसंज्ञकान्तिगतिषु (मर्षण st. मन्त्रण); 22 तन्वृ (तन्वृ) संकोचने; 23 ओविजो भयचलनयोः; 24 वृजो (वृचो) वर्जने; 25 पृचो संपर्के.

8. तनादयः

A. उदात्ताः

a) स्वरितेतः

1 तनु विस्तारे; 2 णनु दाने; 3 ण्णु हिंसायाम्; 4 क्षिणु च; 5 ऋणु गतां; 6 तृणु अदने; 7 छणु (छण) दोज्ञो.

b) अनुदात्तेतोः

8 वनु याचने (nach Einigen उदात्तेतः); 9 मनु अवबोधने.

B. अनुदात्त उभयतोभाषः

10 हुक्ञ् करणे.

9. क्रयादयः

A. अनुदात्ताः स्वरितेतः

1 हुक्ञ् द्रव्यविनिमये; 2 प्रोञ् तर्पणे कान्तां च; 3 ओञ् पाके; 4 मोञ् हिंसायाम्; 5 पिञ् बन्धने; 6 स्कुञ् आवरणे (आप्रवणे, आप्लवने, अप्रहरणे); 7 स्तन्भु, स्तुन्भु, 8 स्क्त्तन्भु, स्कुन्भु रो-धने (nach Anderen sind स्तन्भु und स्क्त्तन्भु स्तम्भार्थो, स्तुन्भु निष्कोषणार्थः und स्कुन्भु धारणार्थः; alle vier sind सौत्राः und परस्मैपठिनः); 9 युञ् बन्धने.

B. उदात्ताः

a) स्वरितेति

10 कृञ् (कुञ्, कूञ्) शब्दे; 11 दृङ् हिंसायाम्.

b) प्यादयः (s. P. 7, 3, 80) und व्यादयः (s. P. 8, 2, 44)

(Die प्यादयः von 12—32, die व्यादयः von 13—32.)

α. स्वरितेत्

12 पूञ् पवने; 13 लूञ् छेदने; 14 स्तूञ् आच्छादने; 15 कूञ् हिंसायाम्; 16 वृञ् वरणे; 17 भूञ् कम्पने.

β. उदात्तेत्

18 शृ (स्पृ) हिंसायाम्; 19 पू पालनपूरणयोः; 20 वृ वरणे (वृ भरणे); 21 भ भर्त्सने (भरणे, हृङ्ने Einige ह्यृ हृङ्ने); 22 मृ (स्वृ, मृ) हिंसायाम्; 23 दृ विदारणे 24 जृ (झृ, धृ) वयोहानौ; 25 न नये; 26 कृ (मृ) हिंसायाम्; 27 ऋ गतौ; 28 गृ शब्दे.

γ und C. अनुदात्ता उदात्तेत्

29 ज्या वयोहानौ; 30 री गतिरेषणयोः; 31 ली (ल्यी, ल्यी) श्लेषणे; 32 ज्ली (ज्ली, ज्ली) गतौ (वरणे, धरणे).

33 व्री वरणे; 34 भी भये (भरणे); 35 क्षिप् (क्षीप्) हिंसायाम्; 36 ज्ञा अवबोधने; 37 वन्ध वन्धने.

D. उदात्ताः

a) आत्मनेपदी

38 वृङ् संभक्तौ.

b) उदात्तेत्

39 अन्य विमोचनप्रतिहर्षयोः (मोचन st. विमोचन); 40 मन्य विलोडने; 41 ग्न्य (daneben अन्य) संदर्भे; 42 कुन्य (कुयि) संश्लेषणे (क्लेशने, संक्लेशे); 43 मद्र द्रोढे; 44 मृड मुखे (च fügen Einige hinzu); 45 गुध रोधे; 46 कुष निष्कर्षे; 47 क्षुभ संचलने; 48 ग्राभ, 49 तुभ हिंसायाम्; 50 क्रिष्ट विद्याधने; 51 अश भोजने; 52 उधस (उ zur Wurzel gehörig, nach Anderen ist es इत्) उड्डे; 53 इष आभोक्षण्ये; 54 विष विप्रयोगे (ist अनुदात्त); 55 पुष, 56 प्लुष स्नेहनसेचनपूरणेषु (मोचन st. सेचन); 57 पुष पुष्टौ; 58 मुष स्तेपे; 59 खच (खच) भूतप्रादुर्भावे (भूति st. भूत); (60 हेड च).

c) स्वरितेत्

61 गृह उपादाने.

10. चुरादयः

A. परस्मैपदिनः

- 1 चुर स्तेये; 2 चिति स्मृत्याम्; 3 यत्रि संकोचने; 4 स्फुडि (स्फुटि, स्फाडि, स्फाटि) परिहासे; 5 लल दर्शनाङ्गुयोः; 6 कुडि (कुट्ट) अन्तर्भाषणे; 7 लड उपसेवायाम्; 8 मिदि (मिद) स्नेहेन; 9 ओलडि (उलडि; nach Einigen ist ओ ein इत् उत्क्षेपणे); 10 जल (लज) अपवारणे; 11 पोड अवगाहने; 12 नट अवस्पन्दने (अवस्पन्दने, अवस्कन्दने, नाट्ये); 13 अथ (auch क्रय daneben) प्रयत्ने (प्रतिपत्ते, प्रतिहर्षे); 14 बध (बन्ध) संयमने; 15 पू (ए) पूरणे; 16 ऊर्ज बलप्राप्तयोः; 17 पल परिपहे; 18 चूर्ण पेयणे (auch वर्ण चूर्ण प्रेरणे oder वर्ण वर्णने, चूर्ण प्रेरणे); 19 प्रथ प्रख्याने; 20 पृथ (पथ, प्रथ) प्रक्षेपे; 21 घम्ब (शम्ब, साम्ब) संबन्धने; 22 भल अदने; 23 कुट्ट छेदनभर्त्सनयोः (पूरण st. भर्त्सन); 24 पुट्ट (पुट), चुट्ट (चुट) अल्पोभावे; 25 अट्ट (अट), 26 पुट्ट (मुट्ट) अनादरे; 27 लुगट स्तेये; 28 शट, 29 श्वट (श्वटि, शट, अटि, सट) संस्कारगत्योः (असंस्कार); 30 तुजि (तुज, लजि), 31 पिजि (पिज, लुजि) हिंसाबलादाननिकेतनेषु (दान st. आदान); 32 पिस गतां; 33 पान्त्व (सान्त्व) सामप्रयोगे; 34 ब्रवल्क (शुल्क), 35 वल्क परिभाषणे; 36 स्मिट (स्फिट) स्नेहेन; 37 स्मिट (स्मिड्) अनादरे (auch स्मिट स्मिट गतां); 38 ब्रिलष ब्रलेषणे; 39 पयि गतां; 40 पिछ (पिच) कुट्टने; 41 छडि (छड) संवरणे; 42 श्रण दाने; 43 तड आघाते; 44 खड, खडि, कडि (कड) भेदने; 45 कुडि रत्ने; 46 गुडि (गुडि) वेष्टने (रत्ने, चूर्णाकरणे अपि); 47 खुडि खगडने; 48 वटि (वडि) विभाजने; 49 मडि भूषायां हर्षे च; 50 भडि कल्याणे (भटि प्रतारणे); 51 छर्द वमने; 52 पुस्त, बुस्त आदरानादरयोः; 53 चुद संचोदने; 54 नक्क, 55 धक्क नाशने; 56 चक्क, चुक्क (auch noch चिक्क) व्यथने; 57 लल शौचकर्मणि; 58 तल प्रतिष्ठायाम् (प्रतिष्ठाकरणे); 59 तुल उन्माने; 60 दुल उत्क्षेपे; 61 पुल महत्त्वे; 62 चुल समुच्छाये (बुल oder चुल निमज्जने); 63 मूल (मुल) रोहणे; 64 कल, 65 पिल (विल, किल) क्षेपे; 66 विल भेदने; 67 तिल स्नेहेन; 68 बल (चल) भर्तां; 69 पाल (पल) रत्ने; 70 लूष हिंसायाम्; 71 शुल्ब (शूष) माने (सर्जने); 72 चुट (छुट) छेदने; 73 मुट संचूर्णने; 74 पसि (पशि, पडि) नाशने; 75 वज (वज्र) मार्गसंस्कारगत्योः (मार्गसंस्कारे, रयोः; मार्ग wird auch als Wurzel gefasst); 76 शुल्क अतिस्पर्शने; 77 छपि (चपि) गत्याम्; 78 छपि ज्ञानायाम्; 79 लजि कृच्छ्रजीवने; 80 श्वर्त (स्यर्त, ज्वर्त, श्वभ) गत्याम् (कृच्छ्रजीवने); 81 जप ज्ञाने ज्ञापने (मार्गगतोपगानिशानेषु, ist मित्); 82 यम च (d. i. मित्) परिवेषणे; 83 जप (चह) परिकल्कने; 84 रह त्यागे; 85 बल प्राणने; 86 चिज् चयने; 87 घट्ट संचलने; 88 मुस्त संचाते; 89 खट्ट संवरणे; 90 पट्ट, 91 स्फिट्ट (स्फिट, स्फट), 92 चुट्टि (चुटि) हिंसायाम्; (93 पुस, व्युष); 94 पूल (पूषा, पुषा) संचाते; 95 पुंस (पुम्स) अभिमर्दने; 96 व्यप (व्यय) क्षेपे; 97 टकि बन्धने; 98 भूस (भूष, भूष) कान्तोकरणे; 99 कौट वर्णं (बन्धे); 100 चूण संकोचने; 101 पूज पूजायाम्; 102 अर्क स्तवने (तपने); 103 शट आलस्ये; 104 शुटि शोषणे; 105 जुड प्रेरणे; 106 गज (गर्ज), 107 माजं (मर्च,

मर्व) शब्दार्थो; 108 छ प्रसवणे (सावणे); 109 पचि विस्तारवचने; 110 तिज निशाने; 111 कृत संशब्दने; 112 वर्ध छेदनपूरणयोः; 113 कुबि (कुभि) आच्छादने; 114 लुबि, 115 तुबि (तुपि) अर्दने (अदर्शने); 116 हृप (हृप, कृप) व्यक्तायां (अव्यक्तायां) वाचि; 117 चुटि (चुडि) छेदने; (118 मडि, तुडि); 119 इल प्रेरणे; 120 मल (मल) मलणे (मलेच्छने, संघाते च; मल्ल मल छेदने); 121 म्लेछ अव्यक्तायां (व्यक्तायां) वाचि; 122 द्रूस (द्रूष, कष), 123 वर्ह (वर्ह) हिंसायाम्; (124 गर्ज, गर्द शब्दे; 125 गर्ध अभिकाङ्क्षायाम्); 126 गुर्द, 127 पुर्य (पूर्व) निकेतने; 128 जसि रक्षणे (मोक्षणे); 129 ईड स्तुतो; 130 जसु हिंसायाम्; 131 पिडि संघाते; 132 रुष (रुट) रोषे; 133 डिप छेपे; 134 प्लूष समुच्छाये.

B. आत्मनेपदिनः

135 चित संचेतने (संवेदने); 136 दशि दंशने; 137 दसि (दस) दर्शनदर्शनयोः; 138 डपि (डपि, डभि), डिपि (डिपि, डिभि) संघाते; 139 तत्रि कुटुम्बधारणे (कुटुम्ब wird auch als Wurzel gefasst); 140 मत्रि गुप्तभाषणे; 141 स्पश यद्वासांश्लेषणयोः; 142 तर्ज, 143 भर्त्स तर्जने; 144 वस्त, 145 गन्ध अर्दने; 146 किष्क (हिष्क, हिक्क) हिंसायाम्; 147 निष्क परिमाणे; 148 लल (लड) ईप्सायाम्; 149 कूण (कुण) संकोचे; 150 तूण पूरणे; 151 भूण आशाविशङ्कयोः; 152 शठ प्रलाघायाम्; 153 यल पूजायाम्; 154 स्यम चितके; 155 गूर (गूरे, गुर) उद्यमने (भक्षणे); 156 शम, 157 लल आलोचने; 158 कुत्स अवक्षेपणे; 159 चुट (कुट) छेदने; 160 गल सवणे; 161 भल आभगडने; 162 कूट (कुट) अप्रसादे (auch कुट oder कुट्ट अप्रतापने, कुट्ट प्रतापने, कूट अप्रदाने oder अवसादने); 163 वज्जु (वज्जू) प्रलम्भने; 164 वृष (वृषु) शक्तिबन्धने (प्रजनने); 165 मद तृप्तियोगे (तृप्तिशोधने); 166 दिवु परिकूजने; 167 गृ (गृ) विज्ञाने; 168 विद चेतना-ख्यानविवासेषु (वेदन st. चेतन; निवास, निवेदन und परिवादन st. विवास); 169 मन स्तम्भे; 170 यु जुगुप्सायाम्; 171 कुस्म कुत्सितस्मये नाम्नो या (d. i. kann auch Denominativ sein).

C. परस्मैपदिनः

172 चर्व अध्ययने; 173 वुक्क भाषणे (प्रवादिशब्दे, dieses wäre भषणे); 174 शब्द उपसर्गादा-विष्कारे च (शब्द शब्दक्रियायामुपसर्गादाविष्कारे च); 175 कण निमोलने; 176 जभि (जभ) ना-शने; 177 वृद क्षणे (क्षणे, आसवणे); 178 जसु (जसौ) ताडने; 179 पश (पस) बन्धने; 180 अम रोगे; 181 चट, 182 स्फुट भेदने; 183 घट संघाते (auch च संघाते); 184 हन्त्यर्थाच्च (und alle Wurzeln in der Bedeutung von हन्, nach einer anderen Erklärung: 181 fgg. haben auch die Bedeutung von हन्); 185 दिवु अर्दने; 186 अर्ज प्रतियजे; 187 घुषिर् विशब्दने (अविशब्दने); 188 आङः क्रन्द सातत्ये (d. i. क्रन्द nach आ hat die Bedeutung सातत्य oder घुषिर् mit आ hat die Bedeutung क्रन्दसातत्य); 189 लस (लव) शिल्पयोगे (शिल्पोपयोगे); 190 तसि (fehlt auch), भूष अलंकारे; 191 मोल असने; 192 अर्ह पूजायाम्; 193 ज्ञा नियोगे (नियो-

जने); 194 भज विद्यागणे; 195 शृधु प्रहसने (प्रसहने); 196 यत् निकारोपस्कारयोः (निराकार st. निकार); 197 रक् (रग, रघ), लग् (लक) आस्वादने (आसादने); 198 अञ्चु विशेषणे; 199 लिङ्गि चित्रीकरणे; 200 मुद संसर्गे; 201 त्रस धारणे (ग्रहणे, वारणे, निवारणे); 202 उध्रस (उ wird auch als इत् gefasst) उञ्छे; 203 मुच प्रमोचने मोदने च; 204 वस स्नेहच्छेदापहरणे (अवहरण und उपहरण st. अपहरण); 205 चर संशये (असंशये); 206 च्यु (च्युस) हसने (सहने); 207 भु-वो ज्वकल्कने (विकल्कने); 208 कृपेच्च. Die nun folgenden Wurzeln gehören zur zehnten Klasse nur dann, wenn sie mit einem Accusativ verbunden sind. 209 यस ग्रहणे (अ-दने); 210 पुष धारणे; 211 दल विदारणे; 212 पट, 213 पुट, 214 लुट, 215 तुजि, 216 मिजि, 217 पिजि, 218 लुजि, 219 भजि, 220 लघि, 221 त्रसि, 222 पिसि, 223 कुसि (क्रसि), 224 दशि (दसि), 225 कुशि, 226 घट, 227 घटि, 228 बृहि, 229 बर्ह, 230 बल्ह, 231 गुप (गुपू), 232 धूप, 233 विळ, 234 चोव, 235 पुय, 236 लोक, 237 लोच, 238 गद, 239 कुप, 240 तर्क, 241 वृत्, 242 वृधु भाषार्थाः (भाषार्थाः); 243 (diese und alle folgenden Wurzeln bis 260 fehlen bei Mehreren) रुट (रुट), 244 लजि, 245 अजि, 246 दसि, 247 भशि, 248 कशि, 249 शोक, 250 नट, 251 पुटि, 252 लुचि (जिवि), 253 रघि, 254 लघि, 255 अहि, 256 रहि, 257 महि च (भाषार्थाः); 258 लहि, 259 तड, 260 नल च; 261 पूरि आप्यायने; 262 रुज हिंसायाम्; 263 छद आस्वादने (संचरणे).

D. Wurzeln, die nicht nothwendig den Charakter der zehnten Klasse anfügen.

264 युज, 265 एच संयमने; 266 अर्च पूजायाम्; 267 ग्रह मर्षणे; 268 ईर क्षेपे (गतौ); 269 लो द्रव्यकरणे; 270 वृजो वर्जने; 271 वृज आवरणे; 272 जृ (जि च) वयोहानौ; 273 रिच वियोजन-संपर्चनयोः; 274 शिष असर्वापयोगे; 275 तप दाहे; 276 तृप तृप्ता (प्रोणने, संदोपने); 277 कृदो (कृद, कटि, कन्द, चृप, कृप, दृप) संदोपने; 278 दृभो (auch दृ भो) भये; 279 दृभ संदर्भे; 280 अथ मोक्षणे (हिंसायाम्); 281 मो गतौ; 282 ग्रथ (ग्रन्थ, ग्रथ) ग्रन्थने (auch क्रथ हिंसायाम्; dieses nach Einigen स्वरितेत्, nach Anderen उदात्तेत्); 283 शोक आमर्षणे (मर्षणे); 284 चोक च; 285 अर्द हिंसायाम् (nach Einigen स्वरितेत्, nach Anderen अनुदात्तेत्); 286 हिसि हिंसायाम्; (287 अर्ह पूजायाम्); 288 आङः षदः पदार्थे; 289 गुन्ध (गुच्छ) शौचकर्मणि; 290 ऊद अपवारणे (nach Einigen स्वरितेत्, nach Anderen उदात्तेत्); 291 जुष परितर्कणे (परितर्पणे); 292 धृज् कम्पने; 293 प्रोज् तर्पणे; 294 ग्रन्थ, ग्रन्थ संदर्भे; 295 आप् लम्बने (auch स्वरितेत्); 296 तनु अद्रोपकरणयोः (उपताप st. उपकरण), उपसर्गाच्च द्विच्यं (auch वन अद्रोपहननयोः); 297 छद संदेशवचने (स्वरितेत् oder अनुदात्तेत्); 298 वच परिभाषणे (संदेशे); 299 मान पूजायाम्; 300 भू प्राप्तावात्मनेपदो (वा fügen Einige hinzu); 301 गर्ह विनिन्दने; 302 मार्ग अन्वेषणे; 303 कटि शोके; 304 मज्ज शौचालंकारयोः; 305 मष तितिक्षायाम् (अनुदात्तेत् oder स्वरितेत्); 306 धय (धया) प्रसहने.

E. Auf *अ* auslautende Wurzeln.*)

a) परस्मैपठिनः

307 कथ वाक्यप्रबन्धे; 308 वर ईप्सायाम्; 309 गण संख्याने; 310 शठ, प्रवठ सम्यगवभाषणे (सम्यग्भाषे, auch आभाषणे und भाषणे st. अवभाषणे); 311 पट, वट (वट) ग्रन्थे (वट auch वेष्टने); 312 रह त्यागे; 313 स्तन, 314 गढी (स्तनगढी soll ein Dual sein) देवशब्दे; 315 पत गतो वा (dieses, das auf verschiedene Weise erklärt wird, fehlt auch); 316 पष (पश) अनुपसर्गात् (d. i. गती); 317 स्वर (सुर) आक्षेपे; 318 रच प्रतियत्रे (प्रयत्रे); 319 कल गतां संख्याने च; 320 चह परिकल्कने; 321 मह पूजायाम्; 322 सार, 323 कृप (कूप), 324 अथ (auch प्रलय) दीर्घल्ये; 325 स्पृह ईप्सायाम्; 326 भाम क्रोधे; 327 सूच पैशुन्ये; 328 खेट (खेड, खिट, खोट) भक्षण्ये; 329 छोट (खोट, खोड) क्षेपे; 330 गोम उपलेपने; 331 कुमार (कुमाल) क्रोडायाम्; 332 शील उपधारणे; 333 साम सान्त्वप्रयोगे; 334 वेल कालोपदेशे (nach Einigen soll auch काल hier Wurzel sein); 335 पल्लूल लवनपवनयोः; 336 वात सुखसेवनयोः (गति-सुखसेवनयोः, सुखसेवने); 337 गवेष मार्गणे; 338 वास उपसेवायाम्; 339 निवास आच्छादने; 340 भाज एकवर्कर्मणि; 341 सभाज प्रीतिदर्शनयोः (सेवन st. दर्शन); 342 ऊन परिहाणे; 343 ध्वन शब्दे; 344 कूट परितापे (परिदाहे); 345 संकेत (केत), 346 घाम (ग्राम), 347 कुण गुण च (d. i. ausser कूट) आमन्त्रणे (auch केत अवणे निमन्त्रणे, कुण गुण चामन्त्रणे); (348 कूण संकोचने); 349 स्तेन चौर्ये.

b) आत्मनेपठिनः

350 पद गती; 351 गृह ग्रहणे; 352 मृग अन्वेयणे; 353 कुह विस्मापने (विस्मायने, विस्मारणे); 354 शूर, 355 वीर विक्रान्तां; 356 स्थूल परिवृंहणे; 357 अर्थ उपयाच्नायाम्; 358 सत्र (d. i. सत्र) संतानक्रियायाम्; 359 गर्व माने.

c)

360 सूत्र वेष्टने (विमोचने, अवमोचने); 361 मूत्र प्रसवणे; 362 रुक्ष पारुष्ये; 363 पार, 364 तीर कर्मसमाप्तां; 365 पुट संसर्गे; (366 धेक दर्शने); 367 कर्त्र (कर्त्र, कर्त) शैथिल्ये; 368 प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहुलमिष्टवच्च (d. i. das Nominalthema erfährt vor णि dieselben Veränderungen wie vor इष्टन्); 369 वष्क दर्शने; 370 चित्र चित्रोत्तरणे (दर्शने); 371 अंस समाघाते; 372 वट (वटि) विभाजने; (373 रट परिभाषणे); 374 लज (लज्जि) प्रकाशने; 375 मिथ (मिस) संपर्के; 376 संशाम युद्धे (अनुदात्तेत्); 377 स्तोम प्रलाघायाम्; 378 छिद्र, 379 कर्ण भेदने (auch छिद्र कर्णभेदने und करणभेदने); 380 अन्ध दृष्ट्युपघाते (दृष्ट्युपसंघाते, दृष्ट्युपसंहारे); 381 दण्ड दण्डनिपातने; 382 अङ्ग (अङ्ग च) पदे लक्षणे च; 383 सुख, 384 दुःख तत्क्रियायाम्; 385 रस आस्वादनसंज्ञनयोः; 386 व्यय वित्तसमुत्सर्गे; 387 रूप रूपक्रियायाम्; 388 छेद द्वैधीकरणे

*) Dieses *अ* fällt vor dem Charakter der zehnten Klasse ab, wird aber in Bezug auf die Substitution von Guna und Vṛddhi als nicht abgefallen betrachtet, so dass der Wurzelvocal, weil णि nun nicht unmittelbar folgt, nicht verstärkt wird. Vgl. noch Pāṇini 7, 4, 2.

(कृद अपवरणे wird hinzugefügt); 389 लाभ प्रेरणे; 390 व्रण गात्रविचूर्णने; 391 वर्ण वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु; 392 बहुलमेतन्निदर्शनम् (wird erklärt durch चुरादाद्यदन्तधातुनिदर्शनं बहुलं वेदितव्यम् । अतो ऽनुक्ता अपोह धातवो वेदितव्याः । Dazu folgende Beispiele: पशं हरितभावे, वेद्य दर्शने, क्षप प्रेरणे, अघ पापकरणे, वस निवासे, तुल्य अवरणे u. s. w.); 393 शिङ्गाचिरसने (d. i. शङ्गाचिनः प्रातिपादिकाचिरसने ऽयं शिङ् स्यात्); 394 श्वेताश्वप्रवतरगालोडिताक्षरकाणामश्वतरेतकलोपश्च (d. i. श्वेताश्व ब्रूयति अश्व, अश्वत तर, गालोडित इत und आक्षरक क davor ein: श्वेतयते = अश्वतरमा चष्टे तेनातिक्रामति वा, अश्वयते = अश्वतरमा चष्टे, गालोडयते = गालोडितं [वाचां, d. i. विमर्शं] करोति, आक्षरयते); 395 पुच्छादिषु (vgl. P. 3, 1, 20) धात्वर्थ इत्येव सिद्धम्.

Die Nominalstämme, von denen Denominativa abgeleitet werden, sind wohl ohne Zweifel erst später unter die चुरादयः aufgenommen worden; vgl. Pāṇini 3, 1, 21. 25.

Alphabetisches Verzeichniss der Wurzeln.

(Die stummen Laute sind in diesem Verzeichniss weggelassen worden, auch dann, wenn sie zur Unterscheidung gleichlautender, aber anders flectirter oder begrifflich verschiedener Wurzeln dienen. Der Dhātupāṭha, den man in jedem Falle wird einsehen müssen, wenn man sich über eine Wurzel aufzuklären wünscht, gibt den erwünschten Aufschluss. Im Uebrigen ist die Schreibweise der von Pāṇini beobachteten angepasst worden; die diphthongisch auslautenden Wurzeln jedoch, die Pāṇini, wie die neuen wissenschaftlichen Wörterbücher, auf आ auslauten lässt, erscheinen in diesem Verzeichniss in der auch von Pāṇini gekannten älteren Schreibweise des Dhātupāṭha. Auch die Wurzeln auf ऋ sind beibehalten worden, obgleich Pāṇini bisweilen इर् statt ऋ schreibt, z. B. क्तिर् statt कृ. Diejenigen consonantisch auslautenden Wurzeln der zehnten Klasse (zum Theil Denominativa), in denen vor dem Charakter णि der Wurzelvocal nicht gesteigert wird, gelten im Dhātupāṭha für zweisilbig, indem man ihnen noch ein अ anfügt, das vor णि abfällt. Diese Schreibart habe ich in diesem Verzeichniss beibehalten.)

अंस 10, 371. अंस् 1, 666. 10, 255. अक् 1, 829. अक्ष 1, 684. अग् 1, 830. अघ 10, 392. अङ् 1, 87. अङ्ग 10, 382. अङ्ग 1, 155. अङ्ग 10, 382. अङ्घ 1, 109. अच 1, 915. अज् 1, 248. अज्ज 1, 203. 915. 10, 198. अज्ज 7, 21. 10, 245. अट् 1, 317. 10, 25. अट् 1, 273. 10, 25. अट् 1, 280. अट् 1, 380. अट् 1, 371. अण 1, 471. 4, 66. अणट् 1, 280. अत् 1, 38. अट् 2, 1. अन् 2, 61. 4, 66. अन्त् 1, 62. अन्द 1, 63. अन्ध 10, 380. अभ् 1, 588. अम् 1, 493. 869. 10, 180. अम् 1, 403. 442. अम् 1, 411. 420. अय् 1, 503. 935. अर्क 10, 102. अर्च 1,

219. 10, 266. अर्ज 1, 242. 10, 186. अर्ध 10, 357. अर्ध 1, 56. 10, 285. अर्ध 1, 442. अर्ध 1, 615. अर्ध 1, 776. 10, 192. 287. अर्ध 1, 548. अर्ध 1, 631. अर्ध 5, 18. 9, 51. अर्ध 10, 394. अर्ध 1, 934. अर्ध 1, 934. 2, 56. 4, 100. अर्ध 5, 26.

आञ्ज 1, 224. आप 5, 14. 10, 295. आस् 2, 11. आञ्ज 10, 394.

इ 2, 36. 37. 38. इक्ष 1, 144. इक्ष 1, 145. इक्ष 1, 163. इक्ष 1, 340. इक्ष 1, 64. इक्ष 7, 11. इक्ष 1, 618. 622. इक्ष 6, 65. 10, 119. इक्ष 4, 19. 6, 59. 9, 53.

ई 4, 35. ईक्ष 1, 641. ईक्ष und ईक्ष 1, 146. ईक्ष 1, 196. ईक्ष 2, 9. 10, 129. ईक्ष 2, 8. 10, 268. ईक्ष 1, 543. ईक्ष 1, 544. ईक्ष 2, 10. ईक्ष 1, 642. 715. ईक्ष 1, 663. उ 1, 1001. उक्ष 1, 687. उक्ष 1, 132. उक्ष 1, 133. उक्ष 4, 114. उक्ष 1, 231. 6, 14. उक्ष 6, 21. उक्ष 1, 230. 6, 13. उक्ष 1, 361. उक्ष 9, 52. 10, 202. उक्ष 7, 20. उक्ष 6, 20. उक्ष und उक्ष 6, 32. उक्ष 1, 20. उक्ष 1, 600. उक्ष 10, 9. उक्ष 1, 727. उक्ष 1, 775.

ऊक्ष 1, 361. ऊक्ष 10, 342. ऊक्ष 1, 512. ऊक्ष 10, 16. ऊक्ष 2, 30. ऊक्ष 1, 714. 720. ऊक्ष 1, 679. 775.

अक्ष 1, 983. 3, 16. 5, 29. अक्ष 5, 29. 30. अक्ष 6, 15. अक्ष 1, 189. अक्ष 1, 190. अक्ष 8, 5. अक्ष 4, 135. 5, 24. अक्ष und अक्ष 6, 30. अक्ष 1, 940. 6, 7.

अक्ष 9, 27.

एक्ष 1, 192. 253. एक्ष 1, 286. एक्ष 1, 2. एक्ष 1, 649.

ओक्ष 1, 125. ओक्ष 1, 482. ओक्ष 10, 9.

कक्ष 2, 14. कक्ष 1, 90. कक्ष und कक्ष 1, 124. कक्ष 1, 124. 821. कक्ष 1, 828. कक्ष 1, 94. कक्ष 1, 181. कक्ष 1, 251. कक्ष 1, 182. कक्ष 1, 315. 342. कक्ष 1, 356. कक्ष 1, 383. 6, 86. 10, 44. कक्ष 1, 372. कक्ष 1, 476. 831. 10, 175. कक्ष 1, 283. 10, 303. कक्ष 1, 302. 383. 10, 44. कक्ष 1, 37. कक्ष 10, 367. कक्ष 10, 307. कक्ष 1, 809. कक्ष 1, 488. कक्ष 1, 70. 809. कक्ष 1, 808. कक्ष 1, 405. कक्ष 1, 470. 869. कक्ष 1, 400. कक्ष 1, 246. कक्ष 10, 379. कक्ष und कक्ष 10, 367. कक्ष 1, 60. कक्ष 1, 447. कक्ष 1, 612. कक्ष 1, 526. 10, 64. कक्ष 10, 319. कक्ष 1, 527. कक्ष 1, 762a. 939. 2, 14. कक्ष 1, 716. 762a. 939. 10, 122. कक्ष 1, 913. 2, 14. कक्ष 1, 698. कक्ष 1, 183. कक्ष 10, 334. कक्ष 1, 678. 4, 53. कक्ष 1, 654. 678. कक्ष 3, 19. कक्ष 1, 323. 341. कक्ष 1, 1042. 3, 20. कक्ष 6, 61. 10, 65. कक्ष 10, 146.

कोट 10, 99. कोल् 1, 557. कु 1, 999. 2, 33. 6, 108. 9, 10. कुंश 10, 225. कुंस् 10, 223. कुक् 1, 91. कुच् 1, 199. 910. 6, 75. कुज् 1, 214. कुञ्च् 1, 200. कुञ्ज् 1, 241. कुट 6, 73. 10, 159. 162. कुटुम्ब 10, 139. कुट् 10, 23. 162. कुड् 6, 89. 100. कुण 6, 45. 10, 149. कुण 10, 347. कुणट् 1, 345. कुणट् 1, 365. कुणड् 1, 289. 345. 10, 45. कुम्स् 10, 158. कुय् 4, 11. कुट् 10, 6. कुन्य 1, 44. 9, 42. कुन्द 10, 6. कुप् 4, 122. 10, 239. कुमार und कुमाल 10, 331. कुम्ब 1, 453. 10, 113. कुम्भ 10, 113. कुर 6, 51. कुर्द 1, 21. कुल् 1, 895. कुय् 4, 109. कुप् 9, 46. कुस् 4, 109. कुस्म् 10, 171. कुह 10, 353. कू 6, 108. 9, 10. कूज् 1, 240. कूट 10, 162. कूट 10, 344. कूड् 6, 88. कूण 10, 149. कूण 10, 348. कूप 10, 323. कूल 1, 558. कृ 1, 949. 5, 7. 8, 10. कूड् 6, 88. कणय् 1, 629. कत् 6, 141. 7, 11. कप् 1, 799. 808. 10, 208. कृप 10, 323. कश् 4, 117. कप् 1, 1039. 6, 6. कू 6, 116. 9, 15. 26. कृत् 10, 111. केत 10, 345. केप् 1, 392. केल् 1, 570. केय् 1, 539. कै 1, 964. कंस् 10, 223. क्रय् 1, 837. क्रस् 1, 864. 4, 6. क्रू 9, 10. क्रूय् 1, 514. कर् 1, 587. क्यु 1, 1005. क्रय् 1, 838. 10, 13. 282. क्रट् 1, 810. क्रन्द 1, 71. 810. 10, 188. क्रप् 1, 808. क्रम् 1, 502. क्रो 9, 1. क्रोड् 1, 373. क्रुञ्च् 1, 201. क्रुड् 6, 100. क्रुध् 4, 80. क्रुन्द 1, 71. क्रुश 1, 909. क्रय् 1, 839. क्रट् 1, 811. क्रन्द 1, 72. 811. क्रप् 10, 116. क्रम् 4, 98. क्रिट् 4, 132. क्रिन्द 1, 15. 73. क्रिश् 4, 52a. 9, 50. क्रोय् 1, 406. क्रु 1, 1005. क्रेश् 1, 638. क्वण् 1, 477. क्वय् 1, 899. कज् 1, 806. कञ्ज् 1, 806. 10, 79. कण 8, 3. कप् 1, 860. 10, 83. कप 10, 392. कम् 1, 469. 4, 97. कम्प 10, 78. कर् 1, 904. कल् 10, 57. क्लि 1, 255. 5, 30. 6, 114. 9, 35. क्लिण 8, 4. क्लिप् 4, 14. 6, 5. क्लिप् 1, 599. क्लो 9, 35. क्लोज् 1, 256. क्लोय् 1, 407. क्लोय् 1, 599. कु 2, 27. कुट् 7, 6. कुध् 4, 81. कुम् 1, 787. 4, 129. 9, 47. कुर् 6, 52. 54. कुै 1, 961. कुोट 10, 329. कुणु 2, 28. कुणाय् 1, 515. कुमोल् 1, 553. कुविड् 1, 1027. कुविट् 1, 780. 1027. 4, 134. कुवेल् 1, 572.

खक्ख 1, 124. खच् 9, 59. खज् 1, 250. खञ्ज् 1, 252. खट् 1, 331. खट् 10, 89. खड् 10, 44. खण्ड 1, 303. 10, 44. खट् 1, 51. खन् 1, 927. खर्ज् 1, 247. खर्द 1, 61. खर्व 1, 448. खर्व 1, 613. खल् 1, 578. खय् 9, 59. खप् 1, 717. खाट् 1, 50. खिट् 1, 324. खिट 10, 328. खिट् 4, 61. 6, 142. 7, 12. खु 1, 1003. खुज् 1, 215. खुड् 6, 94. खुण्ड 10, 47. खुर 6, 52. 54. खुर्द 1, 22. खेट und खेड 10, 328. खेल् 1, 571. खेय् 1, 537. खै 1, 960. खोट 10, 328. 329. खोड 10, 329. खोर und खोल 1, 584. ख्या 2, 51.

गच् 1, 170. गज् 1, 265. 10, 106. गञ्ज् 1, 266. गड् 1, 814. गण 10, 309. गण्ड 1, 65a. 384. गट् 1, 53. गट 10, 314. गन्ध 10, 145. गम् 1, 1031. गर्ज् 1, 244. 10, 106. 124. गर्द 1, 58. 10, 124. गर्ध् 10, 125. गर्ब 1, 449. गर्व 1, 614. गर्व 10, 359. गर्ह 1, 667. 10, 301. गल् 1, 579. 10, 160. गल्भ 1, 419. गल्ह 1, 668. गवेष 10, 337. गा 1, 998. 3, 25. गाध् 1, 4. गालोड 10, 394. गाह् 1, 680. गु 1, 997. 6, 106. गुज् 1, 218. 6, 76. गुञ्ज् 1, 218. गुड् 6, 77. गुण 10, 347. गुणट् und गुणड् 10, 46. गुट् 1, 24. गुध् 4, 13. 9, 45. गुप् 1, 422. 1019. 4, 123. 10, 231. गुफ् und गुम्फ 6, 31. गुर 6, 103. 10, 155. गुर्द 1, 23. 10, 126. गुर्व

1, 605. गुह् 1, 944. गृ 6, 106. गृर् 4, 46. 10, 155. गृ 1, 984. 10, 167. गृज् 1, 267. गृज्ज् 1, 268. गृध् 4, 136. गृह् 1, 681. गृह् 10, 351. गृ 6, 117. 9, 28. 10, 167. गेप् 1, 393. गेव् 1, 531. गेव् 1, 645. गे 1, 965. गोम् 10, 330. गोष्ट् 1, 276. गय् 1, 36. 10, 282. गन्ध् 1, 36. 9, 41. 10, 282. 294. गस् 1, 661. 10, 209. गह् 1, 681. 9, 61. गाम् 10, 346. गुच् 1, 212. ग्लस् 1, 662. ग्लह् 1, 681. ग्ला 1, 868. ग्लुच् 1, 213. ग्लुज्ज् 1, 216. ग्लेप् 1, 390. 394. ग्लेव् 1, 532. ग्लेप् 1, 645. ग्ले 1, 952.

घंप् und घंस् 1, 682. घग् und घच् 1, 170. घट् 1, 800. 10, 183. 226. घट् 1, 278. 10, 87. घण् 8, 7. घणट् 10, 227. घस् 1, 747. घिगण् 1, 461. घु 1, 1000. घुंप् 1, 682. घुट् 1, 782. 6, 91. घुण् 1, 464. 6, 48. घुण्ण् 1, 462. घुर् 6, 55. घुप् 1, 683. 10, 187. घूर् 4, 47. घूर्ण् 1, 465. 6, 49. घ 1, 985. 3, 14. 10, 108. घण् 8, 7. घण्ण् 1, 463. घप् 1, 740. घा 1, 973.

ङु 1, 1002.

चक् 1, 93. 820. चकास् 2, 65. चक् 10, 56. चक् 2, 7. चज्ज् 1, 205. चट् 1, 316. 10, 181. चण् 1, 833. चण्ड् 1, 298. चत् und चट् 1, 918. चन् 1, 840. चन्द 1, 68. चप् 1, 426. चम् 1, 497. 869. 5, 28. चम्प् 10, 77. चप् 1, 507. चर् 1, 591. 10, 205. चर्च 1, 749. 6, 17. 10, 172. चर्व 1, 452. चर्व 1, 610. चल् 1, 850. 885. 6, 64. 10, 68. चप् 1, 938. चह् 1, 765. 10, 83. चह् 10, 320. चाप् 1, 929. चि 5, 5. 10, 86. चिक् 10, 56. चिट् 1, 337. चित् 1, 39. 10, 135. चित्र 10, 370. चिन्त् 10, 2. चिरि 5, 31. चिल् 6, 63. चिल् 1, 566. चीक् 10, 284. चीव् und चीप् 1, 928. चीव् 1, 928. 10, 234. चुक् 10, 56. चुय् 1, 546. चुट् 1, 347. 6, 84. 10, 24. 72. चुट् 10, 24. चुट् 6, 98. चुह् 1, 370. चुण् 6, 84. चुणट् 1, 347. 10, 92. 117. चुण्ड् 1, 347. 10, 117. चुट् 10, 53. चुन्द 1, 925. चुप् 1, 430. 6, 125. चुम्प् 1, 456. 10, 92. चुर् 10, 1. चुल् 10, 62. चुल् 1, 564. चृण् 10, 100. चूर् 4, 50. चूर्ण् 10, 18. चृप् 1, 704. चृत् 6, 35. चृप् 10, 277. चेल् 1, 569. चेष्ट् 1, 275. च्यु 1, 1004. 10, 206. च्युत् 1, 40. च्युस् 10, 206.

छट् 1, 851. 10, 41. 290. छट् 10, 388. छन्द 10, 41. 277. छम् 1, 498. छम्प् 10, 77. छट् 10, 51. छप् 1, 939. छिट् 7, 3. छिट् 10, 378. छुट् 6, 84. 10, 72. छुट् 6, 94. छुप् 6, 125. छुर् 6, 79. छुट् 7, 8. 10, 277. छृप् 10, 277. छेट् 10, 388. छो 4, 38. छु 1, 1005.

जंस् 10, 128. जल् 2, 62. जज् 1, 261. जज्ज् 1, 262. जट् 1, 327. जन् 1, 862. 3, 24. 4, 41. जप् 1, 424. जभ् 1, 415. 1029. 10, 176. जम् 1, 499. जम्प् 10, 176. जर्व 6, 17. जर्ज् 1, 748. 6, 17. जर्म् 6, 17. जर्त्स् 1, 748. जल् 1, 886. 10, 10. जल्प् 1, 425. जप् 1, 719. जस् 4, 102. 10, 130. 178. जाय् 2, 63. जि 1, 593. 993. जिन्य् 1, 625. 10, 252. जिम् 1, 500.

जिरि 5, 32. जिप् 1, 728. जोव् 1, 594. जु 1, 995. 1005. जुङ् 1, 168. जुञ्च 10, 252. जुट् 6, 85. जुट् 6, 37. 85. 10, 105. जुत् 1, 32. जुन् 6, 37. जुप् 6, 8. 10, 291. जूर् 4, 48. जूप् 1, 711. जूम् 1, 416. जू 1, 863. 4, 22. 9, 24. 10, 272. जेप् 1, 647. जेह् 1, 675. जे 1, 962. जप् 10, 81. जा 1, 849. 9, 36. 10, 193. ज्या 9, 29. ज्यु 1, 1005. ज्युत् 1, 42. जि 1, 994. 10, 272. ज्वर् 1, 813. ज्वल् 1, 842. 867. 884.

झच् 1, 749. झट् 1, 328. झम् 1, 501. झर्क् 1, 750. 6, 17. झप् 1, 720. 940. झ् 4, 23. 9, 24. भ्यु 1, 1005.

टङ् 10, 97. टल् 1, 887. टिक् 1, 103. टोक् 1, 104. टोक् 1, 98. ट्यल् 1, 888.

डप्, डम्प und डम् 10, 138. डिप् 4, 121. 6, 78. 10, 133. 138. डिम्प und डिम् 10, 138. डो 1, 1017. 4, 27.

ढोक् 1, 98.

तंस 1, 713. 10, 190. तक् 1, 120. तल् 1, 685. 695. तङ् 1, 121. तङ् 1, 158. तञ्च 1, 206. 7, 22. तञ्ज 7, 22. तट् 1, 330. तट् 10, 43. 259. तण्ड 1, 300. तन् 8, 1. 10, 296. तन्व 10, 139. तप् 1, 1034. 4, 51. 10, 275. तम् 4, 93. तप् 1, 508. तर्क् 10, 240. तर्ज 1, 245. 10, 142. तर्द 1, 59. तल् 10, 58. तस् 4, 103. ताप् 1, 518. तिक् 1, 105. 5, 20. तिग् 5, 20. तिज् 1, 1020. 10, 110. तिप् 1, 385. तिम 4, 16. तिल् 1, 567. 6, 62. 10, 67. तोक् 1, 106. तोम् 4, 17. तोर 10, 364. तोव् 1, 597. तु 2, 25. तुज् 1, 263. 10, 30. तुञ्ज 1, 264. 10, 30. 215. तुट् 6, 83. तुट् 1, 374. 6, 92. तुण 6, 42. तुण्ड 1, 295. 10, 118. तुत्य 10, 392. तुट् 6, 1. तुन्द 1, 69. तुप् 1, 431. 6, 26. तुप् 1, 435. 6, 27. तुम् 1, 789. 4, 131. 9, 49. तुम्प 1, 432. 6, 26. 10, 115. तुम्फ 1, 436. 6, 27. तुम्ब 1, 455. 10, 115. तुर् 3, 21. तुर्व 1, 601. तुल् 10, 59. तुप् 4, 75. तुस् 1, 742. तुह् 1, 773. तूड् 1, 374. तूण 10, 150. तूर् 4, 44. तूल 1, 560. तूप् 1, 705. तूह् 6, 58. 7, 18. तूव् 1, 690. तूण 8, 6. तूट् 7, 9. तूप् 4, 86. 5, 25. 6, 24. 10, 276. तूफ 6, 24. तूम्फ 6, 25. तूप् 4, 118. तूह् 6, 58. 7, 18. तू 1, 1018. तेज् 1, 249. तेप् 1, 386. 389. तेव् 1, 528. त्यज् 1, 1035. त्रंस 10, 221. त्रय् 1, 148. त्रङ् 1, 97. त्रङ्ग 1, 149. त्रङ् 1, 159. त्रन्द 1, 69. त्रप् 1, 399. 859. त्रस् 4, 10. 10, 201. तुट् 6, 82. 10, 159. त्रुप् 1, 433. त्रुफ 1, 437. त्रुम्प 1, 434. त्रुम्फ 1, 438. त्रै 1, 1014. त्रोक् 1, 99. त्रव् 1, 686. त्रवङ् 1, 159. 166. त्रव् 6, 18. त्रवञ्च 1, 207. त्रवर् 1, 812. त्रिव् 1, 1050. त्रसर् 1, 586.

यङ्ग 1, 147. युट् 6, 93. युव् 1, 602.

दंश् 1, 1038. 10, 136. 224. दंस् 10, 137. 224. 246. दक्ष 1, 639. 807. दक्ष 5, 27. दक्ष
1, 171. दण्ड 10, 381. दद् 1, 17. दध् 1, 8. दम् 4, 94. दम् 5, 23. दय् 1, 510. दरिद्रा
2, 64. दल् 1, 581. 856. 10, 211. दस् 4, 104. 10, 137. दह् 1, 1040. दा 1, 977. 2, 50.
3, 9. दान् 1, 1043. दाश् 1, 931. 5, 33. दास् 1, 942. दिन्व् 1, 623. दिप् 1, 385. दिव्
4, 1. 10, 166. 185. दिग् 6, 3. दिह् 2, 5. दो 4, 26. दोक्ष् 1, 640. दोधी 2, 67. दोष् 4, 42.
दु 1, 991. 5, 10. दुःख 10, 384. दुर्व 1, 603. दुल् 10, 60. दुष् 4, 76. दुह् 1, 774. 2, 4.
दृ 4, 25. दृ 1, 846. 5, 34. 6, 118. 10, 278. दृह् 1, 770. दृप् 4, 87. 6, 28. 10, 277. दृफ्
6, 28. दृम् 6, 34. 10, 278. 279. दृम्फ 6, 29. दृग् 1, 1037. दृह् 1, 769. दृ 1, 846. 9, 23.
दे 1, 1011. देप् 1, 386. देव् 1, 529. दे 1, 971. दो 4, 40. द्यु 2, 31. द्युत् 1, 777. द्यौ 1,
954. दम् 1, 494. द्रा 2, 45. द्राख् 1, 128. द्राघ् 1, 115. 117. द्राह् 1, 701. द्राह् 1, 307. द्राह् 1, 677.
दु 1, 992. 5, 34. दुग् 6, 47. दुह् 4, 88. दृ 9, 11. द्वेक् 1, 78. द्वै 1, 955. द्विप् 2, 3. द्वृ 1, 981.

धक्क् 10, 55. धण् 1, 481. धन् 3, 23. धन्व् 1, 628. धा 3, 10. धाव् 1, 632. धि 6,
113. धिह् 1, 634. धिन्व् 1, 624. धिप् 3, 22. धौ 4, 28. धु 5, 9. धुल् 1, 633. धुर्व 1, 604.
धू 5, 9. 6, 105. 9, 17. 10, 292. धूप 1, 423. 10, 232. धूर् 4, 45. धूश्, धूप् und धूस 10,
98. धृ 1, 948. 1009. 6, 119. धृज् 1, 236. धृज्ज् 1, 237. धृप् 5, 22. 10, 306. धृ 9, 24. धे
1, 951. धेक् 10, 366. धेप् 1, 398. धोर् 1, 585. ध्या 1, 974. ध्यौ 1, 957. धृज् 1, 232. धृज्ज्
1, 233. धृण् und धृन् 1, 487. धृस् 9, 52. 10, 202. ध्राख् 1, 129. ध्राघ् 1, 116. 117. ध्राह् 1,
702. ध्राह् 1, 308. ध्रु 1, 990. 6, 107. ध्रुव् 6, 107. ध्रेक् 1, 79. ध्रौ 1, 956. ध्वंस् 1, 791. 793. ध्वज् 1,
238. ध्वज्ज् 1, 239. ध्वण् 1, 480. ध्वन् 1, 854. 881. ध्वन 10, 343. ध्वाह् 1, 703. ध्वृ 1, 986.

नक्क् 10, 54. नल् 1, 692. नख् 1, 138. नङ्ख् 1, 139. नद् 1, 332. 1818. 10, 12. 250.
नद् 1, 55. 10, 238. नन्द 1, 67. नम् 1, 788. 4, 130. 9, 48. नम् 1, 867. 1030. नय् 1, 509.
नर्द् 1, 57. नल् 1, 891. 10, 260. नग् 4, 85. नस् 1, 658. नह् 4, 57. नाघ् 1, 7. नाध् 1, 6.
नास् 1, 656. निस् 2, 15. निह् 1, 689. निज् 3, 11. निज्ज् 2, 16. निद् 1, 921. निन्द् 1, 66.
निन्व् 1, 621. निल् 6, 68. निवास 10, 339. निश् 1, 758. निव् 1, 731. निष्क् 10, 147. नौ
1, 950. नौल् 1, 555. नौव् 1, 598. नु 2, 26. 6, 104. नुद् 6, 2. 132. नू 6, 104. नत् 4, 9.
नृ 1, 847. 9, 25. नेद् 1, 921. नेप् 1, 648.

पंश् und पंस् 10, 74. पल् 1, 696. 10, 17. पव् 1, 187. 1045. पञ्च 1, 187. 10, 109.
पट् 1, 318. 10, 212. पट 10, 311. पट् 1, 353. पण् 1, 466. पण्ड 1, 301. 10, 74. पत् 1,
898. 4, 51. पत् 10, 315. पय् 1, 900. 936. 10, 20. पद् 4, 60. पट 10, 350. पन् 1, 467.
पन्व् 10, 39. पय् 1, 505. पण् 10, 392. पर्द् 1, 29. पर्प् 1, 439. पर्व् 1, 443. पर्व् 1, 608.
पर्प् 1, 644. पल् 1, 892. 10, 69. पल्लव् 10, 335. पव् 1, 540. पश् 10, 179. पश् 10, 316.
पय् 1, 936. पय 10, 316. पस् 10, 179. पा 1, 972. 2, 47. पार 10, 363. पाल् 10, 69. पि
6, 112. पिंस् 10, 222. पिह् und पिह् 10, 40. पिज् 10, 31. पिज्ज् 2, 18. 20. 10, 31. 217.
Pāṇini's Grammatik. (12)

पिट् 1, 333. पिट् 1, 362. पियङ् 1, 293. 10, 131. पिन्व् 1, 619. पिल् 10, 65. पिश् 6, 143.
 पिष् 7, 15. पिस् 1, 751. 10, 32. पो 4, 33. पोङ् 10, 11. पोल् 1, 554. पोय् 1, 595. पुंस्
 10, 95. पुङ् 1, 229. पुट् 6, 74. 10, 24. 213. पुट् 10, 365. पुट् 10, 24. पुङ् 1, 346. 6, 90.
 पुण् 6, 43. 10, 94. पुणट् 10, 251. पुणङ् 1, 346. 348. पुय् 4, 12. 10, 235. पुन्य् 1, 45. पुर्
 6, 56. पुर्व् 1, 607. 10, 127. पुल् 1, 894. 10, 61. पुष् 1, 732. 4, 73. 106. 9, 57. 10, 210.
 पुष्प 4, 15. पुस् 10, 93. पुस्त 10, 52. पू 1, 1015. 9, 12. पूज् 10, 101. पूण् 10, 94. पूय्
 1, 513. पूर 4, 43. 10, 261. पूर्व 1, 607. 10, 127. पूल् 1, 561. 10, 94. पूष् 1, 706. ए 3,
 4. 5, 12. 6, 109. 10, 15. एच् 2, 20. 7, 25. 10, 265. एञ्च् 2, 20. एञ्ज् 2, 18. 20. एङ्
 6, 39. एण् 6, 40. एय् 10, 20. एय् 1, 737. ए 3, 4. 9, 19. 10, 15. ऐल् 1, 574. ऐय् 1, 533.
 ऐय् 1, 646. ऐस् 1, 752. ऐ 1, 698. ऐण् 1, 486. एय्य् 1, 517. एय्य् 4, 7. 106. एय् 1, 1013.
 एङ् 6, 120. एय् 1, 802. 10, 19. 20. एस् 1, 803. एा 2, 52. एी 4, 36. 9, 2. 10, 293. एु
 1, 1006. एय् 1, 735. 9, 55. ऐय् 1, 650. ऐण् 1, 486. ऐय्य् 1, 919. एल् 1, 941. एय् 1, 540.
 एङ् 1, 673. एो 9, 32. एु 1, 1007. एुय् 1, 736. 4, 8. 107. 9, 56. ऐय् 1, 538. एा 2, 46.

फक्क् 1, 119. फण् 1, 873. फल् 1, 549. 563. फुल् 1, 565. फेल् 1, 575.

बङ् 1, 664. बट् 10, 311. बट् 1, 52. बध् 10, 14. बन्द 1, 52. बन्ध् 1, 1022. 9, 37.
 10, 14. बय् 1, 445. बह् 1, 669. 671. 10, 123. 228. 229. बल् 1, 893. 10, 68. 85. बल्ह् 1,
 672. 10, 230. बय् 1, 722. बस् 4, 105. बाङ् 1, 306. बाध् 1, 5. बाह् 1, 676. बिट् 1, 339.
 बिन्द 1, 65. बिल् 6, 67. 10, 66. बिश् 1, 755. बिस् 4, 108. बीम् 1, 409. बुक्क् 1, 122.
 10, 173. बुङ् 1, 169. बुङ् 6, 98. बुध् 1, 911. 924. 4, 63. बुन्द 1, 925. बुल् 10, 62. बुस्
 4, 106. 110. बुस्त 10, 52. बङ् 10, 228. बङ् 6, 57. ब् 9, 20. बेश् 1, 756. बेह् 1, 674.
 ब्रण् 1, 478. ब्रू 2, 35. छली 9, 32.

भच् 1, 941. 10, 22. भज् 1, 1047. 10, 194. भज्ज् 7, 16. 10, 219. भट् 1, 329. 817.
 भण् 1, 474. भणट् 10, 50. भणङ् 1, 292. 10, 50. भन्द 1, 12. भत्स् 10, 143. भय् 1, 611.
 भल् 1, 524. 10, 161. भल्ल् 1, 525. भय् 1, 726. भस् 3, 18. भा 2, 42. भाज् 10, 340. भास्
 1, 468. भाम् 10, 326. भाय् 1, 643. भास् 1, 655. भिच् 1, 637. भिद् 7, 2. भिन्द 1, 65.
 भो 3, 2. 10, 278. भुज् 6, 124. 7, 17. भुणङ् 1, 296. भू 1, 1. 10, 207. 300. भूय् 1, 712.
 10, 190. भ 1, 946. 3, 5. भंश् 10, 247. भल् 1, 941. भज् 1, 191. भङ् 6, 101. भश् 4,
 115. भू 9, 21. भेष् 1, 932. भयस् 1, 659. भंश् 1, 792. 4, 115. भंस् 1, 792. भल् 1, 941.
 भज्ज् 6, 4. भण् 1, 479. भम् 1, 903. 4, 96. भाज् 1, 194. 875. भाश् 1, 876. भूण् 10, 151.
 भेज् 1, 193. भेष् 1, 933. भो 9, 34. भल् 1, 941. भ्लाश् 1, 877. भ्लेष् 1, 933.

मङ् 1, 665. 10, 257. मच् 1, 694. मख् 1, 136. मङ् 1, 89. मङ्ख् 1, 137. मङ् 1, 157.
 मङ्घ् 1, 111. 112. 173. मच् 1, 184. मज्ज् 6, 122. मञ्च् 1, 185. 186. मट् 1, 354. मण्

1, 475. मयट् 1, 282. मयड् 1, 291. 344. 10, 49. मय 1, 901. मट् 1, 853. 4, 99. 10, 165.
मन् 4, 67. 8, 9. 10, 169. मन्त् 10, 140. मन्थ् 1, 43. 47. 9, 40. मन्द् 1, 13. मभ् 1, 590.
मय् 1, 506. मर्च 10, 107. मर्व 1, 446. मर्व 1, 609. 10, 107. मल् 1, 522. मल्ल 1, 523.
मव् 1, 630. मव्य 1, 541. मश् 1, 760. मप् 1, 723. मस् 4, 112. मस्क् 1, 102. मह 1, 766.
मह 10, 321. मा 2, 53. 3, 6. 4, 34. माह् 1, 700. माड् 1, 943. मान् 1, 1021. 10, 299.
मार्ग 10, 75. 302. मार्ज 10, 107. माह् 1, 943. मि 5, 4. मिह् 6, 16. मिञ्ज 10, 216. मिथ्
1, 920. मिट् 1, 779. 920. 4, 133. 10, 8. मिध् 1, 920. मिन्द 10, 8. मिन्व 1, 620. मिल्
6, 71. 135. मिश 1, 759. मिथ 10, 375. मिष् 1, 730. 6, 60. मिस 10, 375. मिह् 1, 1041.
मी 4, 29. 9, 4. 10, 281. मीम् 1, 496. मील् 1, 550. मीव 1, 596. मुह्य 1, 147. मुच् 1,
185. 6, 136. 10, 203. मुह् 1, 229. मुज 1, 269. मुञ्च 1, 185. मुञ्ज 1, 270. मुट् 1, 346.
6, 81. 10, 73. मुड् 1, 346. 6, 90. मुण 6, 44. मुणट् 1, 284. मुणड् 1, 294. 348. 348. मुद
1, 16. 10, 200. मुर् 6, 53. मुर्ह 1, 227. मुर्व 1, 606. मुल् 10, 63. मुप् 1, 707. 4, 111. 9,
58. मुस् 4, 111. मुस्त 10, 88. मुह् 4, 89. मृ 1, 1016. मृत्र 10, 361. मूर्व 1, 606. मूल 1,
562. 10, 63. मृष 1, 707. म 6, 110. मच्च 1, 694. 10, 120. मग् 4, 137. मग 10, 352. मज्
1, 269. 2, 57. 10, 304. मृञ्ज 1, 270. मृड् 6, 38. 9, 44. मृण 6, 41. मृणड् 10, 118. मृट्
9, 43. मृध् 1, 923. मृश 6, 131. मृष् 1, 739. 4, 55. 10, 305. मृ 9, 22. 26. मे 1, 1010.
मेट् 1, 313. मेय्. मेट् und मेध् 1, 920. मेप् 1, 395. मेव् 1, 534. मीच् 10, 191. म्वा 1, 976.
मव् 1, 694. 10, 120. मद 1, 804. मुच् 1, 210. मुञ्च 1, 208. मेड् 1, 313. म्लच् 10, 120.
म्लुच् 1, 211. म्लुञ्च 1, 209. म्लेह् 1, 220. 10, 121. म्लेट् und म्लेड् 1, 312. म्लेव् 1, 535.
म्ले 1, 953.

यच् 10, 153. यज् 1, 1051. यत् 1, 30. 10, 196. यन्त् 10, 3. यभ् 1, 1029. यम् 1, 871.
1033. 10, 82. यस् 4, 101. या 2, 40. याच् 1, 916. यु 2, 23. 9, 9. 10, 170. युह् 1, 167.
युह् 1, 229. युज् 4, 68. 7, 7. 10, 264. युत् 1, 31. युन्थ 1, 45. युध् 4, 64. युप् 4, 124. यूप्
1, 711. योट् 1, 311.

रंह 1, 768. 10, 256. रक् 10, 197. रत् 1, 688. रख् 1, 140. रग् 1, 822. 10, 197. रघ्
10, 197. रङ्ग 1, 141. रङ्ग 1, 153. रङ्गच् 1, 107. 10, 253. रच 10, 318. रञ्ज 1, 865. 1048.
4, 58. रट् 1, 319. रट 10, 373. रट् 1, 357. रण् 1, 472. 832. 855. रण्य 1, 627. रद 1, 54.
रध् 4, 84. रप् 1, 428. रफ् 1, 440. रभ् 1, 1023. रम् 1, 906. रम्फ 1, 441. रम्ब 1, 401.
रम्भ 1, 412. रय 1, 511. रफ् 1, 439. रस् 1, 745. रस 10, 385. रह् 1, 767. 10, 84. रह 10,
312. रा 2, 48. राख् 1, 126. राच् 1, 113. राज् 1, 874. राध् 4, 71. 5, 16. राश und राम्
1, 657. रि 5, 29. 6, 111. रिख् 1, 151. रिङ्ग 1, 164. रिच् 7, 4. 10, 273. रियच् 1, 626. रिफ्
6, 23. 30. रिम्फ 6, 30. रिश 6, 126. रिष् 1, 725. 4, 120. रिह् 6, 23. री 4, 30. 9, 30. रु 1, 1008.
2, 24. रंश् 10, 248. रुङ्ग 1, 169. रुच् 1, 781. रुज् 6, 123. 10, 262. रुट् 1, 783. 10, 132.
243. रुट् 1, 359. 783. 10, 243. रुह् und रुण्ट् 1, 349. रुण्ट् 1, 349. 368. रुट् 2, 58. रुध्

4, 65. 7, 1. रुप् 4, 125. रुग् 6, 126. रुप् 1, 724. 4, 120. 10, 132. रुह् 1, 912. रुत्त 10, 362. रुप् 10, 387. रुप् 1, 709. रेक् 1, 80. रेज् 1, 195. रेट् 1, 917. रेप् 1, 396. रेभ् 1, 410. रेय् 1, 540. रेप् 1, 651. रे 1, 958. रोह् 1, 377. 378. रोह् 1, 377.

लक् 10, 197. लक्ष् 10, 5. 157. लख् 1, 142. लग् 1, 823. 10, 197. लङ्ख् 1, 143. लङ् 1, 154. लङ्घ् 1, 108. 172. 10, 220. 254. लङ् 1, 221. लज् 1, 257. 6, 10. 10, 10. लज् 10, 374. लज्ज् 6, 10. लज्ज् 1, 258. 10, 30. 244. लज्ज 10, 374. लट् 1, 320. लह् 1, 381. 852. 10, 7. 148. लयह् 10, 9. 258. लप् 1, 429. लभ् 1, 1024. लम् 1, 402. 404. लव् 1, 444. लल् 1, 382. 10, 148. लप् 1, 937. 10, 189. लस् 1, 746. 10, 189. ला 2, 49. लाख् 1, 127. लाघ् 1, 114. लाज् 1, 259. लाङ् 1, 222. लाङ् 1, 260. लाभ 10, 389. लिख् 6, 72. लिङ् 1, 165. 10, 199. लिप् 6, 139. लिग् 4, 70. 6, 127. लिह् 2, 6. लो 4, 31. 9, 31. 10, 269. लुङ् 1, 202. लुङ् 10, 31. 218. लुट् 1, 336. 784. 4, 113. 10, 214. लुट् 1, 360. 785. 6, 87. लुह् 1, 336. 350. 6, 87. लुगट् 1, 350. 10, 27. लुगट् 1, 350. 366. 369. लुन् 1, 46. लुप् 4, 126. 6, 137. लुभ् 4, 128. 6, 22. लुम् 1, 454. 10, 114. लुल् 1, 336. लू 9, 13. लूप् 1, 708. 10, 70. लेप् 1, 397. लेण् 1, 486. लोक् 1, 76. 10, 236. लोच् 1, 177. 10, 237. लोह् und लौह् 1, 379. लोट् 1, 277. ल्यो und ल्यो 9, 31.

वक् 1, 693. वख् 1, 134. वङ् 1, 88. 95. वङ्ख् 1, 135. वङ् 1, 156. वङ्घ् 1, 110. वच् 2, 54. 10, 298. वज् 1, 271. 10, 75. वज्ज् 1, 204. 10, 163. वट् 1, 322. वट 10, 311. 372. वट् 1, 354. वण् 1, 473. वणट् 1, 351. 10, 48. वणट 10, 372. वणट् 1, 281. वणह् 1, 290. 10, 48. वट् 1, 816. 1058. 10, 297. वन् 1, 490. 491. 841. 868. 8, 8. 10, 296. वन्द् 1, 11. वप् 1, 1052. वभ् 1, 589. वम् 1, 868. 902. वप् 1, 504. वर 10, 308. वर्च् 1, 175. वर्ण 10, 18. वर्ण 10, 391. वर्ध् 10, 112. वर्प् 1, 644. वर्ह् 1, 669. 671. 10, 123. वल् 1, 520. 857. वल् 10, 35. वल् 1, 152. वल्भ् 1, 418. वल् 1, 521. वल्ह् 1, 670. 672. वग् 2, 70. वप् 1, 722. वङ् 1, 101. वङ् 10, 369. वस् 1, 1054. 2, 13. 4, 105. 10, 204. वस् 10, 392. वस्क् 1, 101. वस्त् 10, 144. वह् 1, 1053. वा 2, 41. वाह् 1, 699. वाङ् 1, 223. वाह् 1, 306. वात् 10, 336. वायुत् 4, 52. वाग् und वास् 4, 54. वास 10, 338. विच् 7, 5. विङ् 6, 129. 10, 233. विज् 3, 12. 6, 9. 7, 23. विट् 1, 338. विग् 1, 33. विह् 2, 55. 4, 62. 6, 138. 7, 13. 10, 168. विध् 6, 36. विल् 6, 66. 10, 65. विग् 6, 130. विप् 1, 729. 3, 13. 9, 54. विस् 1, 753. वो 2, 39. वोज् 1, 197. वोर 10, 355. वुङ् 1, 169. वृ 5, 8. 9, 38. 10, 271. वृह् 1, 772. वृक् 1, 92. वृत् 1, 635. वृच् 7, 24. वृज् 2, 19. 7, 24. 10, 270. वृज्ज् 2, 19. वृण् 6, 40. वृत् 1, 795. 4, 52. 10, 241. वृप् 1, 796. 10, 242. वृग् 4, 116. वृप् 1, 738. 10, 164. वृह् 1, 771. 772. 6, 57. वृ 9, 16. 20. वे 1, 1055. वेत्त 10, 392. वेण् 1, 926. वेय् 1, 34. वेन् 1, 926. वेप् 1, 391. वेल् 1, 568. वेल् 10, 334. वेल् 1, 573. वेयो 2, 68. वेष्ट् 1, 274. वेस् 1, 754. वेह् 1, 674. वे 1, 969. व्यच् 6, 12. व्यग् 1, 801. व्यप् 4, 72. व्यप् 10, 96. व्यप् 1, 930. 10, 96. व्यय 10, 386. व्युप् 4, 7. 106. 10, 93. व्युस् 4, 106. व्यो 1, 1056.

वज् 1, 234. 272. 10, 75. वज्ज् 1, 235. वण् 1, 478. वण 10, 390. वषच् 6, 11. वो 4, 32. 9, 33. वोङ् 4, 18. वुङ् 6, 99. वृष् und वृस् 10, 122. व्लो 9, 32.

शस् 1, 660. 764. शक् 4, 78. 5, 15. शङ्क् 1, 86. शच् 1, 178. शट् 1, 321. शट् 1, 363. 10, 28. 152. शठ 10, 310. शण् 1, 834. शण्ड् 1, 299. शट् 1, 908. 6, 134. श 1, 1049. 4, 59. शब्द 10, 174. शम् 1, 870. 4, 92. 10, 156. शम्ब 10, 21. शर्च 1, 450. शर्च 1, 616. शल् 1, 519. 582. 896. शल्भ 1, 417. शव् 1, 761. शश 1, 762. शप् 1, 721. शस् 1, 763. शाख् 1, 130. शाङ् 1, 309. शान् 1, 1044. शास् 1, 660. 2, 12. 66. शि 5, 3. शिल् 1, 636. शिङ्ख 1, 150. शिङ्घ 1, 174. शिञ्ज 2, 17. शिट् 1, 325. शिल् 6, 70. शिप् 1, 718. 7, 14. 10, 274. शो 2, 22. शोक् 1, 75. 81. 10, 249. 283. शोभ् 1, 408. शोल् 1, 556. शोल 10, 332. शुक् 1, 123. शुच् 1, 198. 4, 56. शुच्य 1, 546. शुट् 1, 364. 10, 103. शुगट् 1, 364. 367. 10, 104. शुगङ् 1, 348. शुद्ध 10, 289. शुध् 4, 82. शुन् 6, 46. शुन्ध 1, 74. 10, 289. शुभ् 1, 459. 786. 6, 33. शुम्भ 1, 460. 6, 33. शुल्क 10, 34. 76. शुल्ब 10, 71. शुप् 4, 74. शूर् 4, 49. शूर 10, 354. शूर्प 10, 71. शूल 1, 559. शूप् 1, 710. शूध् 1, 797. 922. 10, 195. शू 9, 18. शेल् 1, 576. शेव् 1, 536. शे 1, 966. शो 4, 37. शोण् 1, 483. शौट् 1, 310. श्च्युत् 1, 41. श्नय् 1, 836. श्मोल् 1, 551. श्ये 1, 1012. शङ्क् 1, 84. शङ्क् 1, 160. शट् 10, 29. शण् 1, 835. 10, 42. शणट् 10, 29. शय 1, 836. 10, 13. 280. 282. शय 10, 324. शन्य 1, 35. 9, 39. 41. 10, 294. शम् 4, 95. श्रा (vgl. श्रे) 1, 848. 2, 44. श्राम 10, 346. श्रि 1, 945. श्रिप् 1, 733. श्रो 9, 3. शु 1, 987. 989. शेक् 1, 83. श्रे (vgl. श्रा) 1, 966. 967. श्रोण् 1, 484. श्रलङ्क् 1, 85. श्रलङ्क् 1, 162. श्रलथ 10, 324. श्रलाय् 1, 131. श्रलाघ् 1, 118. श्रलप 1, 734. 4, 77. 10, 38. श्रलोक् 1, 77. श्रलोण् 1, 485. श्रवङ्क् 1, 96. श्रवङ्क् 1, 161. श्रवच् und श्रवज् 1, 179. श्रवञ्च् und श्रवञ्ज् 1, 180. श्रवट् 10, 29. श्रवठ 10, 310. श्रवगट् 10, 29. श्रवम् und श्रवर्त्त 10, 80. श्रवल् 1, 582. श्रवल्क 10, 34. श्रवल् 1, 583. श्रवस् 2, 60. श्रिव 1, 1059. श्रिवत् 1, 778. श्रिवन्द 1, 10. श्रिवेत 10, 394.

पुक्क 1, 100. प्लो 1, 959. प्लिय् 1, 592. 4, 4. प्लक्क्, प्लक्क् und प्लक्स् 1, 100.

सग् 1, 826. सघ् 5, 21. संकेत 10, 345. संग्राम 10, 376. सच् 1, 176. 1046. सज्ज् und सज्ज 1, 217. सज्ज 1, 1036. सट् 1, 335. सट् 10, 90. सट् 10, 29. सत्त, सत्त 10, 358. सट् 1, 907. 6, 133. 10, 288. सन् 1, 492. 8, 2. सप् 1, 427. सभाज् 10, 341. सम् 1, 882. सम्ब 10, 21. सर्ज 1, 243. सर्व 1, 451. सर्व 1, 617. सल् 1, 580. सस् 2, 69. सङ् 1, 905. 4, 20. 10, 267. साध् 5, 17. सान्त्य 10, 33. साम 10, 333. साम्ब 10, 21. सार 10, 322. सि 5, 2. 9, 5. सिच् 6, 140. सिट् 1, 326. सिध् 1, 48. 49. 4, 83. सिन्व 1, 621. सिम् 1, 457. सिम्भ 1, 458. सिल् 6, 70. सिव् 4, 2. सोक् 1, 75. 81. सु 1, 987. 988. 2, 32. 5, 1. सुख 10, 383. सुट् 10, 26. सुभ् 1, 459. सुर 6, 50. सुर 10, 317. सुह् 4, 21. सू 2, 21. 4, 24. 6, 115. सूच 10, 327. सूच 10, 360. सूट् 1, 25. 10, 177. सूच् 1, 697. सूद्य 1, 542. 697. सूप् 1, 710.

स 1, 982. 3, 17. सञ् 4, 69. 6, 121. सप् 1, 1032. सम् 1, 457. सम्भ 1, 458. सू 9, 22.
 सेक् 1, 81. सेल् 1, 576. सेव् 1, 530. सै 1, 963. सो 4, 39. स्कन्द 1, 1028. स्कम्भ 1, 414.
 9, 8. स्कु 9, 6. स्कुन्द 1, 9. स्कुम्भ 9, 8. स्खद 1, 805. 872. स्खल् 1, 577. 858. स्खुड् 6, 94.
 स्तक् 1, 819. स्तन् 1, 489. 880. स्तन 10, 313. स्तम् 1, 883. स्तम्भ 1, 413. 9, 7. स्तिघ् 5,
 19. स्तिप् 1, 387. स्तिम् und स्तोम् 4, 17. स्तु 2, 34. स्तुच् 1, 188. स्तुभ् 1, 421. स्तुम्भ 9, 7.
 स्तूप 4, 127. 10, 134. स्त् 5, 6. स्त्वल् 1, 691. स्त्वह् 6, 58. स्तृ 9, 14. स्तेन 10, 349. स्तेप्
 1, 388. स्तै 1, 970. स्तोम 10, 377. स्तयै 1, 959. स्त्यर् 1, 827. स्त्यल् 1, 889. स्था 1, 975.
 स्थिव 1, 592. स्थुड् 6, 94. स्थूल 10, 356. स्वस् 1, 864. 4, 5. स्वा 1, 868. 2, 43. स्वित् 10,
 37. स्वित् 4, 91. 10, 36. सु 2, 29. सुस् 4, 5. सुह् 4, 90. सै 1, 970. स्पन्द 1, 14. स्पर्ध 1, 3.
 स्पर्ध 1, 644. स्पश 1, 936. 10, 141. स्पृ 5, 13. स्पृश 6, 128. स्पृह 10, 325. स्पृ 9, 18. स्कट्
 1, 352. 10, 91. स्कगट् und स्कगड् 10, 4. स्कर् 6, 95. स्फल 6, 96. स्काप् 1, 516. स्किट्
 10, 36. 91. स्किट् 10, 91. स्फुट् 1, 279. 352. 6, 80. 10, 182. स्फुड् 6, 97. स्फुद 1, 352.
 10, 4. स्फुगड् 1, 297. 10, 4. स्फुः 6, 95. स्फुर्छ 1, 228. स्फुर्ज 1, 254. स्फुल् 6, 96. स्मि 1,
 996. 10, 37. स्मिट् 10, 37. स्माल् 1, 552. स्म 1, 845. 980. 5, 13. स्पन्द 1, 798. स्पम् 1,
 878. 10, 154. संश 1, 790. संस् 1, 420. 790. संक् 1, 83. सम्भ 1, 420. 794. सिम्भ 1, 457.
 सिम्भ 1, 458. सिव् 4, 3. सु 1, 987. सेक् 1, 82. सै 1, 967. स्वड् 1, 96. स्वञ्ज 1, 1025.
 स्वद 1, 18. 10, 263. स्वन् 1, 861. 879. स्वप् 2, 59. स्वर 10, 317. स्वर्त 10, 80. स्वर्द 1, 19.
 स्वल् 1, 576. स्वस्क् 1, 100. स्वाद 1, 28. स्वित् 1, 780. 4, 79. स्वृ 1, 979. स्वृ 9, 22.

हट् 1, 334. हट् 1, 358. हट् 1, 1026. हन् 2, 2. हम्भ 1, 495. हय 1, 545. हर्य 1,
 547. हल् 1, 890. हस् 1, 757. हा 3, 7. 8. हि 5, 11. हिस् 7, 19. 10, 286. हिक्क 1, 914.
 10, 146. हिट् 1, 339. हिगड् 1, 287. हिन्व 1, 622. हिल् 6, 69. हिक्क 10, 146. हु 3, 1.
 हुड् 1, 375. 6, 102. हुगड् 1, 288. 296. हुर्छ 1, 226. हुल् 1, 897. हूड् 1, 375. हृ 1, 947.
 3, 15. हृप् 1, 741. 4, 119. हेट् 1, 285. 343. हेड् 1, 304. 815. हेद 9, 60. हेप् 1, 652. होड्
 1, 305. 376. होड् 1, 376. हु 2, 72. हल्ल 1, 844. 867. 897. हृग 1, 824. हृप् 10, 116. हस्
 1, 743. ह्राद 1, 26. ह्री 3, 3. ह्रीड् 1, 225. ह्रेप् 1, 650. 653. हृग 1, 825. हृप् 10, 116. ह्रस्
 1, 744. ह्राद 1, 27. ह्रल्ल 1, 843. 867. 897. ह्रृ 1, 978. ह्रृ 9, 21. ह्रये 1, 1057.

Gaṇapāṭha.

(Abgedruckt aus meiner ersten Ausgabe des Pāṇini mit Hinzufügung der Varianten und Zusätze, welche die im Pandit veröffentlichte Ausgabe der Kāçikā [K.] darbietet. Die mit einem * bezeichneten Wörter fehlen in der K. Der Gaṇapāṭha hat im Laufe der Zeit wohl bedeutend mehr Einschaltungen und Entstellungen aller Art erfahren als der Dhātupāṭha. Eine kritische Ausgabe der Kāçikā wird vielleicht manche Verbesserung bringen, aber Vieles wird wohl für immer problematisch bleiben. Ein paar Zusätze sind aus Shad-guruçishja's (Shadg.) Vedārthadīpikā hinzugefügt worden. Auf diese Quelle hat mich A. A. MACDONELL freundlichst aufmerksam gemacht.)

1. अंश्वादयः 6, 2, 193.

1 अंश्, 2 जन, 3 राजन्, 4 उष्ट्र, 5 खेटक (रोटक K.), 6 अजिर, 7 आर्द्रा, 8 अयण, 9 कृत्तिका, 10 अर्ध, 11 पुर (आर्धपुर und *पुर:).

2. अक्षद्यूतादयः 4, 4, 19.

1 अक्षद्यूत, 2 जानुप्रद्यूत (*प्रद्यूत K.), 3 जङ्घाप्रद्यूत (*प्रद्यूत K.), 4 जङ्घाप्रहत*, 5 पाद-
स्येदन, 6 कण्टकमर्दन, 7 गतानुगत*, 8 गतागत, 9 यातोपयात, 10 अनुगत.

3. अङ्गुल्यादयः 5, 3, 108.

1 अङ्गुलि (अङ्गुली), 2 भरुज, 3 अशु, 4 वलु, 5 मण्डर, 6 मण्डल, 7 शङ्कुली (शङ्कुल K.), 8 हरि*, 9 कपि, 10 मुनि*, 11 रुह*, 12 खल*, 13 उदश्वित्, 14 गोशा, 15 उरस्, 16 कुनिश.
K. ausserdem: 17 शिखा.

4. अजादयः 4, 1, 4.

1 अजा, 2 शङ्का, 3 कोकिला (जाति: fügt K. hinzu), 4 चटका, 5 अश्व्या, 6 मूषिका (मू-
षिकेति जाति: K.), 7 बाला, 8 होडा (होडा K.), 9 पाका, 10 वत्सा, 11 मन्दा, 12 विलाता
(विलातेति वयः K.), 13 पूर्वापहाणा (पूर्वापहरणा K.), 14 अपरापहाणा (अपरापहारणा [sic])

K.), 15 संभस्वाजिनशणपिण्डेभ्यः फलात् (d. i. संफला u. s. w.; त्रिफला द्विगो । बहुव्रीहौ त्रिफलो संहतिः K.), 16 सदच्कारण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुण्यात् (सत्प्राक्कारण्ड K.); 17 शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः; 18 क्रुञ्चा, 19 उष्णिहा, 20 देवविशा (हलन्ताः fügt K. hinzu, d. i. क्रुञ्च, उष्णिह् und देवविश), 21 ज्येष्ठा, 22 कनिष्ठा, 23 मध्यमा पुंयोगे ऽपि (मध्यमा । पुंयोगः K.); 24 मूलाक्षजः (d. i. अमूला), 25 दंष्ट्रा (fehlt in K., wird aber ebend. zu 3, 2, 182 als hierher gehörig bezeichnet). Nach 13 पूर्वापहरणा, 14 अपरापहारणा wird in K. hinzugefügt: टित् (d. i. mit ल्युट् gebildet, müsste also ई haben) । निपातनाण्यत्वम् (dieses spricht für die Lesarten पूर्वापहाराणा und अपरापहाराणा, da das ण् in पूर्वापहरणा und अपरापहारणा sich von selbst verstände).

5. अजिरादयः 6, 3, 119.

1 अजिर, 2 खदिर, 3 पुलिन, 4 हंस, 5 कारण्डव (हंसकारण्डव K.), 6 चक्रवाक.

6. अदिप्रभृतयः 2, 4, 72.

Die Wurzeln der zweiten Klasse.

7. अनुप्रवचनादयः 5, 1, 111.

1 अनुप्रवचन, 2 उत्थापन, 3 उपस्थापन, 4 संवेशन, 5 प्रवेशन, 6 अनुप्रवेशन, 7 अनुवासन, 8 अनुवचन, 9 अनुवाचन, 10 अन्वारोहण, 11 प्रारम्भण, 12 आरम्भण, 13 आरोहण. K. noch: 14 अनुवेशन, 15 अनुवादन, 16 प्ररोहण.

8. अनुशक्तिकादयः 7, 3, 20.

1 अनुशक्तिक, 2 अनुहोड, 3 अनुसंवरण (अनुसंचरण), 4 अनुसंवत्सर, 5 अङ्गारवेणु, 6 असिहृत्य (अस्यहृत्य), 7 अस्यहेति, 8 वध्योग, 9 पुष्करसद्, 10 अनुहरत्, 11 कुरुकत, 12 कुरुपञ्चाल, 13 उदकशुद्ध, 14 इहलोक, 15 परलोक, 16 सर्वलोक, 17 सर्वपुरुष, 18 सर्वभूमि, 19 प्रयोग, 20 परस्वो, 21 राजपुरुषात् अजि; 22 सूत्रनड. Es ist ein आकृतिगण, zu dem man auch 23 अभिगम, 24 अधिभूत, 25 अधिदेव, 26 चतुर्विद्या, 27 सुखशयन K., 28 शतकुम्भ K. und 29 परदर K. hinzuzieht.

9. अपूपादयः 5, 1, 4.

1 अपूप, 2 तण्डुल, 3 अभ्यूप (अभ्युष), 4 अभ्योष, 5 अवोष, 6 अभ्येष, 7 पृथुक, 8 ओदन, 9 मूष, 10 पूष, 11 कियव, 12 प्रटोष, 13 मुसल, 14 कटक, 15 कर्णवेष्टक, 16 इर्गल*, 17 अर्गल,

18 अत्रविकारेभ्यश्च, 19 दूष*, 20 स्थूणा, 21 दीप (पीप K.), 22 अश्व, 23 पत्र. K. ausserdem: 24 कट, 25 अयःस्थूण.

10. अयस्मयादीनि 1, 4, 20.

Wird nicht weiter ausgeführt.

11. अरीहणादयः 4, 2, 80.

1 अरीहण, 2 द्रुघण, 3 द्रुहण*, 4 भगल, 5 उलन्द, 6 किरण, 7 सांपरायण, 8 क्रौंद्वायण, 9 श्रींद्वायण*, 10 त्रैगतायन, 11 मैत्रायण, 12 भास्त्रायण, 13 वैमतायन (auch वैमत्तायन), 14 गौमतायन (गो° K.), 15 सौमतायन, 16 सोसायन, 17 धौमतायन*, 18 सौमायन*, 19 येन्द्रायण*, 20 कौन्द्रायण*, 21 खाडायन, 22 शाण्डिल्यायन, 23 रायस्योष, 24 विषय, 25 विपाश, 26 उद्वगड, 27 उद्वचन, 28 खाण्डवीरण (खाण्ड K.), 29 वीरण, 30 काशकृत्स्न (कश्*), 31 जाम्बवत (जन्त K.), 32 शिशपा, 33 रेवत (रेवत), 34 विल्व (विल्व K.), 35 सुयज्ञ, 36 शिरोष, 37 बधिर, 38 जम्बु, 39 खटिर, 40 सुशर्मन (सुशर्म K.), 41 दलत*, 42 भलन्दन*, 43 खण्डु*, 44 कनल* (कलन), 45 यज्ञदत्त*. K. ausserdem: 46 सार, 47 वैगतायण (sic) und 48 खाण्डायन.

12. अर्धर्चाः 2, 4, 31.

1 अर्धर्च, 2 गोमय, 3 कषाय, 4 कार्पापण, 5 कुतप, 6 कुणप, 7 कपाट, 8 शङ्ख, 9 गृध, 10 यूय, 11 ध्वज, 12 कवच, 13 पत्र, 14 गृह, 15 सरक, 16 कंस, 17 दिवस, 18 दूष, 19 अन्धकार, 20 दण्ड, 21 कमण्डलु, 22 मण्ड, 23 भूत, 24 द्वीप, 25 द्यूत, 26 चक्र, 27 धर्म, 28 कर्मन, 29 मोदक, 30 शतमान, 31 यान, 32 नख, 33 नखर, 34 चरण, 35 पुच्छ, 36 दाडिम, 37 हिम, 38 रजत, 39 सक्तु, 40 पिधान, 41 सार, 42 पात्र, 43 घृत, 44 सैन्धव, 45 श्रावध, 46 आठक, 47 चयक, 48 द्रोण, 49 खलीन, 50 पात्रोव, 51 षष्टिक, 52 वारवाण (वार, वाण K.), 53 प्रोथ, 54 कपित्थ, 55 शुष्क, 56 शाल*, 57 शील, 58 शुल्क (शुल्व und शुक्र K.), 59 सोधु (शोधु), 60 कवच, 61 रेणु, 62 ऋण, 63 कपट, 64 शोकर (सो° K.), 65 मुसल, 66 सुवर्ण, 67 वर्ण, 68 पूर्व (दूष K.), 69 चमस, 70 लौर, 71 कर्प, 72 आकाश, 73 अष्टापद, 74 मङ्गल, 75 निधन, 76 निर्धाम, 77 जृम्भ, 78 वृत्त, 79 पुस्त, 80 युस्त, 81 लोहित, 82 शङ्ख, 83 निगड, 84 खल, 85 मधु, 86 मूल, 87 मूलक, 88 स्थूल, 89 शराव, 90 नाल (शाल K.), 91 वप, 92 विमान, 93 मुख, 94 प्रणोव, 95 शूल, 96 यज्ञ, 97 कटक, 98 कण्टक, 99 कर्पट, 100 शिखर, 101 कल्क, 102 नाट, 103 मस्तक, 104 वलय, 105 कुसुम, 106 नृण, 107 पङ्क, 108 कुण्डल, 109 किरोट, 110 कुमुद, 111 अर्धुद, 112 अर्धुण, 113 तिमिर, 114 आथम, 115 भूषण, 116 इव्वास (इल्कस und इक्कस K.), 117 मुकुल, 118 वसन्त, 119 तडाग (तटाक), 120 पिटक, 121 विटङ्क, 122 विडङ्क, 123 पिण्याक, 124 माष, 125 कोश, 126 फलक, 127 दिन, 128 देवत, 129 पिनाक, 130

समर, 131 स्याणु, 132 अनोक, 133 उपवास, 134 शाक, 135 कर्पास, 136 विशाल, 137 चपाल, 138 खगड, 139 दर, 140 विटप, 141 रण, 142 बल, 143 मक (मल K.), 144 मृणाल, 145 हस्त, 146 आर्द्र, 147 हल, 148 सूत्र, 149 ताण्डव, 150 गाण्डोव, 151 मण्डप, 152 पटह, 153 सौध, 154 योध, 155 पार्श्व, 156 शरीर, 157 फल, 158 छल, 159 पुर, 160 राष्ट्र, 161 विम्ब, 162 अम्बर, 163 कुट्टिम, 164 कुक्कुट, 165 कुडप, 166 ककुद, 167 खगडल, 168 तोमर, 169 तोरण, 170 मञ्चक, 171 पञ्चक, 172 पुङ्ख, 173 मध्य, 174 बाल, 175 छाल, 176 वल्मीक (वल्मीक K.), 177 वर्ष, 178 वस्त्र, 179 वसु, 180 देह, 181 उद्यान, 182 उद्योग, 183 सेह, 184 स्तेन, 185 स्तन, 186 स्वर, 187 संगम, 188 निष्क, 189 क्षेम, 190 शूक, 191 क्षत्र, 192 पवित्र, 193 यौवन, 194 कलह, 195 पालक (मालक), 196 मृषिक, 197 मण्डल, 198 वल्कल 199 कुञ्ज, 200 विहार, 201 लोहित, 202 विषाण, 203 भवन, 204 अरण्य, 205 पुलिन, 206 दृढ, 207 आसन, 208 गेरावत, 209 शूर्प, 210 तीर्थ, 211 लोमश, 212 तमाल, 213 लोह, 214 दण्डक, 215 शपथ, 216 प्रतिसर, 217 दारु, 218 धनुस्, 219 मान, 220 वचस्क, 221 कूर्च, 222 तण्डक, 223 मठ (मव K.), 224 सहस्र, 225 ओदन, 226 प्रवाल, 227 शकट, 228 अपराक्षा, 229 नोड, 230 शकल, 231 तण्डुल. K. ausserdem: 232 तङ्क, 233 वितङ्क, 234 विश्व, 235 छत्र, 236 पानक, 237 शङ्खल, 238 मुण्ड, 239 पूत, 240 मरु, 241 लोमन (sic), 242 लिङ्ग, 243 सोर, 244 क्षत, 245 कडार, 246 पूर्ण, 247 पणव, 248 पुस्तक, 249 पल्लव, 250 शार, 251 नाल, 252 प्रवर, 253 पुराण, 254 जाल, 255 स्कन्ध, 256 ललाट, 257 कुङ्कुम, 258 कुशल, 259 कटक, 260 उद्यम.

13. अर्शश्चादयः 5, 2, 127.

1 अर्शस्, 2 उरस्, 3 तुन्द, 4 चतुर, 5 पलित, 6 जटा, 7 घटा, 8 घाटा*, 9 अघ (अभ K.), 10 कर्तम, 11 अम्ल (आम K.), 12 लवण, 13 स्वाङ्गाद्धोनात्, 14 वर्णात्. Soll ein आकृतिगण sein.

14. अशमादयः 4, 2, 80.

1 अशमन्, 2 यूष (auch यूष K.), 3 ऊष (रूष und रूप K.), 4 मोन, 5 नद, 6 ठर्भ, 7 वृन्द, 8 गुद*, 9 खगड, 10 नग, 11 शिखा, 12 कोट (काट K.), 13 पाम (पांम! K.), 14 कन्द*, 15 कान्द*, 16 कुल*, 17 गह्व*, 18 गुड*, 19 कुण्डल*, 20 पोन्*, 21 गुह*.

15. अश्वदयः 4, 1, 110.

1 अश्व, 2 अशमन्, 3 शङ्ख, 4 शूद्रक, 5 विद्र, 6 पुट (विद्रापुट K.), 7 रोहिण, 8 खजूर, 9 खज्जार (खज्जूल K.), 10 वस्त*, 11 पिञ्जल (पिञ्जूर K.), 12 भडिल, 13 भण्डिल, 14 भडित, 15 भण्डित, 16 प्रकत*, 17 रामोद, 18 वान्त (वत्र K.), 19 काश, 20 तोदण*, 21 गोलाङ्क, 22 अर्क, 23 स्वर (स्वन K.), 24 स्फुट*, 25 चक्र, 26 श्विष्ट (श्विष्टा K.), 27 पविन्द (पविन्दा K.), 28 पवित्र, 29 गोमिन्, 30 श्याम, 31 धूम, 32 धूम, 33 वाग्मिन्, 34 विश्वानर,

35 कुट, 36 शप आत्रेये (वेश, आत्रेय K.), 37 जन, 38 जड, 39 खड, 40 घोष, 41 अर्ह, 42 कित, 43 विशंप, 44 विशाल (विशाला K.), 45 गिरि, 46 चपल, 47 चुप (चुम्प K.), 48 दासक, 49 वैल्य (वैल्य K.), 50 प्राच्य, 51 धर्म्य (मन), 52 आनहुह्य, 53 पुंसि जात, 54 अर्जुन, 55 प्रहृत, 56 सुमनस्, 57 दुर्मनस्, 58 मनस्*, 59 प्रान्त (जान्त K.), 60 ध्वन, 61 आत्रेय भरद्वाजे (भार* K.), 62 भरद्वाज आत्रेये, 63 उत्स (कुत्स K.), 64 आतव, 65 कितव, 66 वद*, 67 धन्य*, 68 पाद, 69 शिव, 70 खदिर. K. hat noch: 71 भण्डक, 72 घोषा, 73 कुल, 74 काण, 75 नड, 76 वीच्य, 77 वह, 78 खेड, 79 नत्त, 80 ओजस्, 81 नम.

16. अश्वदिः 5, 1, 39.

1 अश्व, 2 अश्वमन्, 3 गण, 4 ऊर्णा, 5 उमा, 6 गङ्गा (भङ्गा K., v. l. auch भङ्गा), 7 वर्षा (वर्ष K.), 8 वसु.

17. अश्वपत्यादयः 4, 1, 84.

1 अश्वपति, 2 ज्ञानपति*, 3 शतपति, 4 धनपति, 5 गणपति, 6 स्थानपति*, 7 यज्ञपति*, 8 राष्ट्रपति, 9 कुलपति, 10 गृहपति, 11 धान्यपति, 12 धन्यपति*, 13 वन्धुपति*, 14 धर्मपति, 15 सभापति, 16 प्राणपति, 17 क्षेत्रपति. K. ausserdem: 18 पशुपति.

18. आकर्षादयः (आकषादयः) 5, 2, 64.

1 आकर्ष (आकष), 2 त्सर, 3 पिशाच (पिपासा K.), 4 पिचराड, 5 अशनि, 6 अश्वमन्, 7 निचय (विचय K.), 8 चय, 9 विजय*, 10 जय, 11 आचय, 12 नय, 13 पाद (निपाद K.), 14 दीप, 15 हृद, 16 ह्राद, 17 ह्राद, 18 गद्रद, 19 शकुनि. K. ausserdem: 20 अय.

19. आचितादयः 6, 2, 146.

1 आचित, 2 पर्याचित, 3 आस्थापित, 4 परिगृहीत, 5 निरुक्त, 6 प्रतिपच, 7 अप्रश्लिष्ट*, 8 प्रश्लिष्ट, 9 उपहित (उपहत K.), 10 उपस्थित, 11 संहितागवि (dazu K.: संहिताशब्दो यदा गोरन्यस्य संज्ञा तदान्तोदात्तो न भवति । यदा तु गोः संज्ञा तदान्तोदात्त एव ॥).

20. आहिताग्न्यादयः 2, 2, 37.

1 आहिताग्नि, 2 जातपुत्र, 3 जातदन्त, 4 जातश्मश्रु, 5 तैलपोत, 6 घृतपोत, 7 मद्यपोत*, 8 ऊढभार्य, 9 गतार्थ. Ist ein आकृतिगण.

21. इन्द्रजननादयः 4, 3, 88.

Ist ein *श्राकृतिगण*, der nicht weiter ausgeführt wird.

22. इष्टादयः 5, 2, 88.

1 इष्ट, 2 पूत, 3 उपासादित (उपसादित K.), 4 निगदित, 5 परिगदित*, 6 परिवादित, 7 निकथित, 8 निषादित*, 9 निपठित, 10 संकलित, 11 परिकलित, 12 संरक्षित, 13 परिरक्षित, 14 अर्चित, 15 गणित*, 16 अवकीर्ण, 17 आयुक्त, 18 गृहीत*, 19 आम्नात, 20 युत (आम्नात-युत K.), 21 अधीत, 22 अवधान (!)*, 23 आसेवित, 24 अवधारित, 25 अवकल्पित, 26 निराकृत, 27 उपकृत, 28 उपाकृत, 29 अनुयुक्त, 30 अनुगणित, 31 अनुपठित, 32 व्याकुलित. K. ausserdem: 33 परिकथित, 34 संकल्पित, 35 विकलित, 36 निपतित, 37 पठित, 38 पूजित, 39 परिगणित, 40 उपगणित, 41 परित (!), 42 अपवारित, 43 उपनत, 44 नियुहीत, 45 अपचित.

23. उक्थादयः 4, 2, 60.

1 उक्थ, 2 लोकायत, 3 न्याय, 4 न्यास, 5 पुनरुक्त, 6 निरुक्त, 7 निमित्त, 8 द्विपदा, 9 ज्योतिष (द्विपदो, ज्योतिषि K.), 10 अनुपद, 11 अनुकल्प, 12 यज्ञ, 13 धर्म, 14 चर्चा, 15 क्रमेतर, 16 श्रलक्ष, 17 संहिता, 18 पदक्रम (पद । क्रम K.), 19 संघट्ट (संघात K., v. l. auch संघट), 20 वृत्ति, 21 परिषद्*, 22 संग्रह, 23 गण, 24 गुण (गुणागुण st. गण, गुण K.), 25 आयुर्वेद. K. ausserdem: 26 अनुगुण.

24. उज्छादयः 6, 1, 160.

1 उज्छ, 2 म्लेच्छ, 3 जज्ज, 4 जल्प, 5 जप, 6 वध (व्यध K.), 7 युग, 8 गरो दृष्ये, 9 वेदवेगवेष्टग्रन्थाः (वेष्ट st. वेष्ट K.) करणे, 10 स्तुयुदुवश्छन्दसि (gemeint sind nach K. परिष्टुत्, संयुत् und परिदुत्), 11 वर्तनिः स्तोत्रे, 12 श्वभे दरः, 13 साम्प्रतापो भावगर्हायाम्, 14 उत्तम-शश्वत्तमो (*शश्वत्तमश्वतो K.) सर्वत्र, 15 भलमन्यभोगमन्याः (*भोगदेहाः K.).

25. उत्क्रादयः 4, 2, 90.

1 उत्क्र, 2 संफल, 3 शफर, 4 पिप्पल, 5 पिप्पलामूल, 6 अश्रमन्, 7 सुधर्ष (सुपर्ण K.), 8 खलाजिन, 9 तिक, 10 कितव, 11 अणक*, 12 त्रैवण*, 13 पिचुक, 14 अश्वत्थ, 15 काश, 16 चुद्र (शकाचुद्र st. काश, चुद्र K.); 17 भस्त्रा, 18 शाल, 19 जन्या, 20 अजिर (अजिन K.), 21 चर्मन्, 22 उत्क्रोश, 23 क्षान्त (शान्त K.), 24 खदिर, 25 शूर्पणाय, 26 श्यावनाय, 27 नेवाक्य (नेव, वक K.), 28 मृण*, 29 दृल (in K. nur weiter unten), 30 शक*, 31 पलाश, 32 विजिगीषा*, 33 अनेक, 34 आतप, 35 फल*, 36 संपर*, 37 अक, 38 गर्त, 39 अग्नि, 40

वैराणक*, 41 इडा, 42 अरण्य*, 43 निशान्त*, 44 पशं, 45 नौचायक*, 46 शंकर*, 47 अव-
रोहित, 48 चार*, 49 विशाल, 50 वेत्र*, 51 अरोहण*, 52 खण्ड*, 53 वातागर*, 54 मन्त्र-
गार्ह*, 55 इन्द्रवृक्ष, 56 नितान्तवृक्ष (v. l. नितान्तावृक्ष; नितान्त, वृक्ष K.), 57 आर्द्रवृक्ष. Ausser-
dem in K.: 58 वृणव, 59 अन्य, 60 मञ्च, 61 अर्जुनवृक्ष.

26. उत्सादयः 4, 1, 86.

1 उत्स, 2 उदपान, 3 विकर, 4 विनद (विनोद K.), 5 महानद, 6 महानस, 7 महाप्राण,
8 तरुण, 9 तलुन, 10 वक्ष्य असे (d. i. असमासे), 11 पृथिवी, 12 धेनु, 13 पङ्क्ति, 14 जगतो,
15 त्रिष्टुभ्, 16 अनुष्टुभ्, 17 जनपद, 18 भरत, 19 उग्रोनर, 20 गोप्स, 21 पोलुकुण (पोलु। कुल
K.), 22 उदस्थान देशे, 23 पृषदंश (पृष, दंशे K.), 24 भल्लकाय, 25 रथंतर, 26 मध्यंदिन, 27
बृहत्, 28 महत्, 29 सत्त्वत् (सत्त्वन्तु। सद्दृष्टो मतुयन्त आगतनुङ्को गृह्यते सत्त्वन्त्विति K.),
30 कुरु, 31 पञ्चाल, 32 इन्द्रावसान, 33 उषिह्, 34 ककुभ्, 35 सुवर्ण (K. erwähnt v. l.
सुपर्ण), 36 देव, 37 गोप्सादच्छन्दसि.

27. उत्सङ्गादयः 4, 4, 15.

1 उत्सङ्ग, 2 उडुप, 3 उत्पुत (उत्पत K.), 4 उत्पपन्न* (!), 5 उत्पुट*, 6 पिटक, 7 पिटाक.
K. erwähnt noch 8 उडप.

28. उद्गाचादयः 5, 1, 129.

1 उद्गात्, 2 उच्चेत्, 3 प्रतिहर्त्, 4 प्रशास्त्, 5 होत्, 6 पोत्, 7 हर्त् (कर्त् K.), 8 रथगणक, 9
पत्तिगणक (पत्तिगणक mit der v. l. पत्तिगणक K.), 10 सुष्टु, 11 दुष्टु, 12 अध्वयं, 13 वधू, 14
सुभग मन्त्रे.

29. उपकादयः 2, 4, 69.

1 उपक, 2 लमक, 3 भष्टक, 4 कपिष्ठल, 5 कृष्णाजिन, 6 कृष्णसुन्दर, 7 चूडारक, 8 आ-
डारक (अण्डारक K.), 9 गडुक, 10 उदङ्क, 11 सुधायुक (सुपर्यक K.), 12 अवन्धक, 13 पिङ्गलक*,
14 पिष्ट*, 15 सुपिष्ट, 16 मयूरकर्ण, 17 खरोजङ्घ (खारि K.), 18 शलायल (शलायल K.),
19 पतञ्जल, 20 पटञ्जल, 21 कटेरणि, 22 कुषीतक, 23 काशकृत्स्न, 24 निदाघ, 25 कलशकण्ठ,
26 दामकण्ठ, 27 कृष्णपिङ्गल, 28 कर्णक, 29 पर्णक, 30 जटिलक, 31 अधिरक, 32 जन्तुक, 33
अनुलोम, 34 अनुषद, 35 प्रतिलोम, 36 अपजग्ध, 37 प्रतान, 38 अनभिहित, 39 कमक, 40 वटा-
रक, 41 लेखाम, 42 कमन्दक, 43 पिञ्जूलक (पिञ्जल K.), 44 वर्णक*, 45 मयूरकर्ण, 46 मदाघ,
47 कयन्तक*, 48 कमन्तक*, 49 कदामत्त, 50 दामकण्ठ (zum zweiten Mal). K. ausser-
dem: 51 पण्डारक.

30. उरःप्रभृतयः 5, 4, 151.

1 उरस्, 2 सर्पिस्, 3 उपानह, 4 पुमान्, 5 अनङ्घ्रान्, 6 पयस्, 7 नां, 8 लक्ष्मी, 9 दधि, 10 मधु, 11 शालि, 12 अर्थाच्चक्रः.

31. ऊर्यादयः 1, 4, 61.

1 ऊरी, 2 उररी (diese zwei अङ्गीकारे विस्तारे च nach K.), 3 तन्यो*, 4 ताली, 5 आताली, 6 वेताली, 7 धूली*, 8 धूसी, 9 शकला, 10 संशकला, 11 ध्वंसकला, 12 भंसकला (भंश° K.), 13 गुलुगुधा, 14 सजुष् (सजूः Alle), 15 फल (फलू K.), 16 फली, 17 विक्री, 18 आक्री, 19 आलोष्टी, 20 केवाली, 21 केवासी*, 22 पर्याली*, 23 शेवाली, 24 वर्षाली, 25 अत्यु-मशा*, 26 वश्मसा*, 27 मस्मसा, 28 मसमसा, 29 शौषट्, 30 वौषट्, 31 वषट्, 32 स्याहा, 33 स्वधा, 34 वन्धा, 35 प्रादुस्, 36 अत् (यत् K.), 37 आविस्. K. ausserdem: 38 कराली.

32. ऋगयनादयः 4, 3, 73.

1 ऋगयन, 2 षट्पद्याख्यान, 3 छन्दोमान, 4 छन्दोभाषा, 5 छन्दोविचिन्ति, 6 न्याय, 7 पुन-रुक्त, 8 निरुक्त, 9 व्याकरण, 10 निगम, 11 वास्तुविद्या, 12 तन्त्रविद्या, 13 अङ्गविद्या, 14 विद्या, 15 उत्पात, 16 उत्पाद, 17 उद्याव, 18 संवत्सर, 19 मुहूर्त, 20 उपनिषद्, 21 निमित्त, 22 शिवा, 23 भिवा. K. ausserdem: 24 छन्दो विजिनो (sic), 25 व्याय.

33. ऋश्यादयः 4, 2, 80.

1 ऋश्य, 2 न्यपोध, 3 शर (शिरा K.), 4 निलोन, 5 निवास, 6 निवात, 7 निधान, 8 नि-वन्ध (v. l. निवन्धन; निवद्ध K.), 9 विवद्ध, 10 परिगूढ, 11 उपगूढ, 12 असनि, 13 सित, 14 मत*, 15 वेष्मन्*, 16 उत्तराश्मन्, 17 अश्मन्*, 18 स्थूल, 19 बाहु (स्थूलबाहु K.), 20 खदिर, 21 शर्करा, 22 अनहुत्, 23 अरहु*, 24 परिवंश, 25 वेणु, 26 वोरण, 27 खण्ड, 28 दण्ड*, 29 परि-वृत्त, 30 कर्दम, 31 शृंग.

34. ऐषुकार्यादयः 4, 2, 54.

1 ऐषुकारि, 2 सारस्यायन (सारसायन), 3 चान्द्रायण, 4 द्वात्रायण, 5 त्र्यात्रायण (त्रायण K.), 6 शौडायन, 7 जौलायन, 8 खा यन, 9 दासमित्रि, 10 दासमित्रायण, 11 शौद्रायण (शौ-द्रायण K.), 12 दात्रायण, 13 शायण्डायन*, 14 तार्क्ष्यायण, 15 शौभायण, 16 सौवीर, 17 सौवी-रायण*, 18 शयण्ड, 19 शौण्ड, 20 शयण्ड, 21 वैश्वमानव, 22 वैश्वधेनव, 23 नड (नद K.), 24 तुण्डदेव, 25 विश्वदेव (विश्वदेव und वैश्वदेव K.), 26 सापिण्ड. K. ausserdem: 27 शौ-गिह, 8 सायण्ड, 29 अलायत, 30 शौलायत.

35. कच्छादयः 4, 2, 133.

1 कच्छ, 2 सिन्धु, 3 वर्ण, 4 गन्धार, 5 मधुमत्, 6 कम्बोज, 7 कश्मीर, 8 साल्य, 9 कुरु, 10 अनुषगड (अणु mit der v. l. अण्ड, खण्ड K.), 11 द्वीप, 12 अनूप, 13 अजवाह, 14 विजापक, 15 कलतर (कुलन K.), 16 रङ्ग.

36. कडाराः 2, 2, 38.

1 कडार, 2 गडुल, 3 खड्ज (खड्जर K.), 4 खोड*, 5 काण, 6 कुण्ड, 7 खलति, 8 गौर, 9 वृद्ध, 10 भिल्लुक, 11 पिङ्ग*, 12 पिङ्गल, 13 तनु, 14 जठर, 15 ब्रधिर*, 16 मटर*, 17 कज्ज*, 18 बर्बर*. K. ausserdem: 19 बटर.

37. कण्डादयः 3, 1, 27.

1 कण्डूज, 2 मन्तु (मन्तुज), 3 कृणाड, 4 घला, 5 असु (असुज K.), 6 मनस्, 7 महोड, 8 लाट*, 9 लेट (लेट K.), 10 इरस्, 11 इरज, 12 इरज, 13 दुवस्*, 14 उषस्*, 15 वेद*, 16 मेधा, 17 कुषुभ, 18 नमस्*, 19 मगध, 20 तन्तस्, 21 पम्पस्, 22 सुख, 23 दुःख, 24 भिल*, 25 चरण, 26 चरम*, 27 अवर*, 28 सपर, 29 अरर*, 30 भिषज, 31 भिषज, 32 अपर*, 33 अर*, 34 इषुध, 35 वरण*, 36 चुरण, 37 तुरण, 38 भुरण, 39 गद्वद, 40 एला, 41 केला, 42 खेला, 43 वेला*, 44 शेला*, 45 लिट, 46 लोट, 47 लेखा*, 48 लेख*, 49 रेखा*, 50 द्रवस्*, 51 तिरस्*, 52 अगद*, 53 उरस्*, 54 तरण*, 55 पयस्*, 56 संभूयस्*, 57 संवर*. K. ausserdem: 58 अस, 59 रूपय, 60 पुरण. Soll ein आकृतिगण sein.

38. कण्वादयः s. गर्गादयः

39. कल्यादयः 4, 2, 95.

1 कत्ति, 2 उम्भि, 3 पुष्कर, 4 पुष्कल, 5 मोदन, 6 कुम्भो, 7 कुण्डिन, 8 नगरो (नगर K.), 9 माहिष्मती, 10 वर्मती (चर्मणवती K.), 11 उख्या, 12 याम, 13 कुड्याया (कुल्याया K.), यलोपश्च. K. ausserdem: 14 यज्जो, 15 भक्ति.

40. कथादयः 4, 4, 102.

1 कथा, 2 विकथा, 3 विश्वकथा*, 4 संकथा*, 5 वितगडा, 6 कुष्ठविद् (v. l. कुष्ठ*; कुष्ठचित् K.), 7 जनवाद, 8 जनेवाद, 9 जनोवाद* (1), 10 वृत्ति, 11 संग्रह (सद्वत् K.), 12 गुण, 13 गण, 14 आयुर्वेद.

41. कर्कादयः 6, 2, 87.

1 कर्का, 2 मघो (मघो K.), 3 मकरो, 4 कर्कन्धु (कर्कन्धू K.), 5 शमो, 6 करोर, 7 कन्दुक (कटुक K.), 8 कवल (v. l. कुवल; कुरल K.), 9 बढरो (बढर K.).

42. कर्णादयः 4, 2, 80.

1 कर्ण, 2 वसिष्ठ, 3 अर्क, 4 अर्कलूष (लूष K.), 5 दुपद (हुपद K.), 6 आनुदुस्य (अन^० K.), 7 पाञ्चजन्य, 8 स्फिज, 9 कुम्भो, 10 कुन्तो*, 11 जित्वन् (जित्व K.), 12 जोवन्त (जोवन्तो K.), 13 कुलिश, 14 आगडोवत् (आगडोवत् K.), 15 जव*, 16 जैत्र*, 17 आनक*. K. ausserdem: 18 अलुश, 19 शल, 20 स्थिरा.

43. कर्णादयः 5, 2, 24.

1 कर्ण, 2 अलि, 3 नख, 4 मुख, 5 केश, 6 पाद, 7 गुल्फ, 8 भू, 9 शङ्ख (भूभङ्ग! st. भू, शङ्ख K.), 10 दन्त, 11 ओष्ठ, 12 पृष्ठ. K. ausserdem: 13 मख, 14 अङ्गुष्ठ.

44. कल्याण्यादयः 4, 1, 126.

1 कल्याणो, 2 सुभगा, 3 दुर्भगा, 4 बन्धको, 5 अनुदृष्टि, 6 अनुसृष्टि, 7 जरतो, 8 बलो-वदो (बलोवर्दो K.), 9 ज्येष्ठा, 10 कनिष्ठा, 11 मध्यमा, 12 परस्वो.

45. कस्कादयः 8, 3, 48.

1 कस्कः, 2 कौतस्कुतः, 3 भातुष्युत्रः, 4 शुनस्कर्णः, 5 सद्यस्कालः, 6 सद्यस्कोः, 7 साद्यस्क्रः, 8 कांस्कान्, 9 सर्पिष्कुण्डिका, 10 धनुष्कपालम्, 11 बर्हिष्पलम् (बर्हिष्पूलम् K.), 12 यजुष्पात्रम्, 13 अयस्कान्तः*, 14 तमस्कागडः*, 15 अयस्कागडः, 16 मेदस्यिगडः, 17 भास्करः*, 18 अहस्करः*. Ist ein आकृतिगण.

46. कार्तिकौजपादयः 6, 2, 37.

1 कार्तिकौजपो, 2 सार्वर्णिमागडूकेयो, 3 अवन्त्यश्मकाः (आ^० fehlerhaft K.), 4 पैलश्या-पर्णोयाः, 5 कपिश्यापर्णोयाः, 6 शैतिकाक्षपाञ्चालेयाः, 7 कटुकवाभूलेयाः (कटुकवाचलेयाः K.), 8 शाकलशुनकाः (auch v. l. शाकलसणकाः nach K.), 9 शाकलशणकाः*, 10 शणकवाभ्रवाः (सणक* K.), 11 आर्चाभिमांद्रलाः, 12 कुन्तिसुराष्ट्राः, 13 चिन्तिसुराष्ट्राः, 14 तण्डवतण्डाः, 15 अविमत्तकामघिष्ट्राः, 16 आभ्रवशालङ्कायनाः, 17 आभ्रवदानच्युताः, 18 कठकालापाः, 19 कठकौ-युमाः, 20 कौयुमलोकावाः, 21 स्त्रोकुमारम्, 22 मांदपेण्यलादाः, 23 वत्सजरन्तः (*जरत् K.),

24 सौश्रुतपार्थवाः, 25 जरामृत्यु (*मृत्यु K.), 26 याज्यानुवाक्ये. K. ausserdem: 27 शुनकधानेयाः, 28 गर्गवत्साः.

47. काशादयः 4, 2, 80.

1 काश, 2 पाश (याश K.), 3 अश्वत्थ, 4 पलाश, 5 पीयूषा (पीयूष K.), 6 चरश, 7 वास, 8 नड, 9 धन, 10 कर्दम, 11 कच्छूल*, 12 कङ्कट, 13 गुह्या, 14 विस (विश und विस K.), 15 लृण, 16 कर्पूर, 17 खर*, 18 मधुर*, 19 गृह (गृह K.), 20 कपित्थ*, 21 जतु, 22 शोपाल. K. ausserdem: 23 नर, 24 कण्टक.

48. काश्यादयः 4, 2, 116.

1 काशि, 2 चेदि (nach K. auch v. l. चैदी), 3 सांयाति*, 4 संवाह, 5 अच्युत, 6 मोदमान (मोहमान K.), 7 शकुलाद, 8 हस्तिकर्पू, 9 कुनामन् (nach K. auch v. l. कुदामन्), 10 हिरण्य, 11 करण, 12 गोवासन (गोधाशन K.), 13 भारङ्गी*, 14 अरिंदम, 15 अरित्र*, 16 देवदत्त, 17 दशपाम (दासपाम K.), 18 शंखावतान (सांखावतान K.), 19 युवराज, 20 उपराज, 21 देवराज, 22 मोदन*, 23 सिन्धुमित्र, 24 दासमित्र, 25 सुधामित्र*, 26 सोममित्र*, 27 ङागमित्र*, 28 सधमित्र*, 29 आपदादिपूर्वपदात् (आपद्, ऊर्ध्व, तद्) कालान्तात्. K. ausserdem: 30 संजा, 31 भोरिक, 32 भोलिङ्ग, 33 सर्वमित्र, 34 साधुमित्र.

49. काष्ठादयः 8, 1, 67.

1 काष्ठ, 2 दारुण, 3 अमातापुत्र, 4 वेश, 5 अनाज्ञात*, 6 अनुज्ञात, 7 अपुत्र*, 8 अयुत, 9 अश्रुत, 10 अनुक्त, 11 भय, 12 घोर, 13 सुख*, 14 परम, 15 सु, 16 अति. K. ausserdem: 17 कल्याण.

50. किंशुलकादयः oder किंशुलुकादयः 6, 3, 117.

1 किंशुलक (किंशुलक K.), 2 शाल्व (साल्वक K.), 3 नड*, 4 अञ्जन, 5 भञ्जन, 6 लोहित, 7 कुक्कुट.

51. किरादयः 7, 2, 75.

Die Wurzeln 116—120 der sechsten Klasse.

52. किशरादयः oder किसरादयः 4, 4, 53.

1 किसर (किशर K.), 2 नरद, 3 नलद, 4 स्यागल*, 5 तगर, 6 गुग्गुलु, 7 उशोर, 8 हरिद्रा, 9 हरिद्रु*, 10 पर्णी*. K. ausserdem: 11 सुमङ्गल, 12 हरिद्रायणा.

53. कुञ्जादयः 4, 1, 98.

1 कुञ्ज, 2 ब्रध्, 3 शङ्ख, 4 भस्मन्, 5 गण, 6 लोमन्, 7 शठ, 8 शाक, 9 शुण्डा, 10 शुभ, 11 विषाग् (विषाग् K.), 12 स्कन्द, 13 स्कम्भ. K. ausserdem: 14 शाकट, 15 शुम्भा, 16 शिव, 17 शुभंया.

54. कुटादयः 1, 2, 1.

Die Wurzeln 73—108 der sechsten Klasse.

55. कुमुदादयः a 4, 2, 80.

1 कुमुद, 2 शर्करा, 3 न्ययोध, 4 इक्कट (इत्कट mit der v. l. उत्कट K.), 5 सङ्कट, 6 कङ्कट, 7 गर्त, 8 योज, 9 परिव्याप, 10 निर्यास*, 11 शकट*, 12 कच*, 13 मधु*, 14 शिरीष, 15 अश्व*, 16 अश्वत्थ, 17 बल्लज, 18 यवाप, 19 कूप, 20 विकङ्कत, 21 दशयाम. K. ausserdem: 22 कण्टक, 23 पलाश, 24 त्रिक, 25 कत.

56. कुमुदादयः b 4, 2, 80.

1 कुमुद, 2 गोमय, 3 रथकार, 4 दशयाम, 5 अश्वत्थ, 6 शाल्मलि (°ली K.), 7 शिरीष, 8 मुनिस्थल (°स्थल K.), 9 कुण्डल, 10 कूट, 11 मधुकर्ण, 12 घासकुन्द*, 13 शुचिकर्ण. K. ausserdem: 14 मुचुकर्ण, 15 कुन्द.

57. कुम्भपद्यः 5, 4, 139.

1 कुम्भपदी, 2 एकपदी, 3 जालपदी, 4 शूलपदी*, 5 मुनिपदी, 6 गुणपदी*, 7 शतपदी, 8 सूत्रपदी, 9 गोधापदी, 10 कलशपदी, 11 विपदी*, 12 तृणपदी*, 13 द्विपदी, 14 त्रिपदी*, 15 षट्पदी*, 16 दासपदी, 17 शितिपदी*, 18 विष्णुपदी*, 19 सुपदी, 20 निष्पदी, 21 आर्द्रपदी, 22 कुण्ठपदी (कुण्ठपदी K.), 23 कृष्णपदी, 24 शुचिपदी*, 25 द्रोणपदी (द्रोणोपदी), 26 द्रुपदी, 27 मूकरपदी, 28 शकृत्पदी, 29 अष्टापदी, 30 स्यूणापदी (स्यूलपदी K.), 31 अपदी*, 32 सूक्ष्मपदी. K. ausserdem: 33 मालापदी, 34 गोपदी, 35 छतपदी, 36 मूषपदी, 37 पञ्चपदी, 38 अर्धपदी, 39 स्तनपदी, 40 कलहंसपदी, 41 विषपदी.

58. कुर्वादयः 4, 1, 151.

1 कुरु, 2 गर्गर (गर्ग K.), 3 महुष, 4 अजमार (अजमारक K.), 5 रथकार, 6 वायवृक, 7 समाजः क्षत्रिये, 8 कवि, 9 विमति (मति K.), 10 कापिञ्जलादि, 11 वाक् (d. i. वाच्),

12 वामरथ, 13 पितृमत्, 14 इन्द्रलाजो (इन्द्रजालि K.), 15 रजि*, 16 वातकि*, 17 दामोष्ठाधि,
 18 गणकारि, 19 कैशोरि, 20 कुट, 21 शलाका (शालाका), 22 मुर, 23 पुर, 24 यरका (यरक K.),
 25 शुभ्र*, 26 अभ, 27 दर्भ, 28 केशिनी, 29 वेनाच्छन्दसि, 30 शृपणाय, 31 श्यावनाय, 32 श्या-
 वरथ, 33 श्यावपुत्र, 34 सत्यंकार, 35 वडभाकार, 36 पथिकार*, 37 मूढ, 38 शकन्धु, 39 शङ्कु,
 40 शाक, 41 शाकिन्, 42 शालोन*, 43 कर्तृ, 44 हर्तृ, 45 इन, 46 पिण्डो (इनपिण्डो K.),
 47 वामरथस्य कण्ठादिवत्स्वरवर्जम् (ist ein Vārtika). K. ausserdem: 48 विस्फोटक, 49
 काक, 50 स्फाटक, 51 घातकि, 52 धेनुजि, 53 बुद्धिकार.

59. कुलालादयः 4, 3, 118.

1 कुलाल, 2 वरुड, 3 चण्डाल, 4 निषाद, 5 कर्मार, 6 सेना, 7 सिरिध्र (सिरिन्ध्र), 8 से-
 रिन्ध्र (सेन्दिध्र K.), 9 देवराज, 10 परिषद (पर्यद), 11 वधू, 12 मधु*, 13 रुह, 14 रुढ, 15
 अनहुद्, 16 ब्रह्मन्, 17 कुम्भकार, 18 श्रवपाक. K. ausserdem: 19 ध्रुव.

60. कृतादयः 2, 1, 59.

1 कृत, 2 मित, 3 मत, 4 भूत, 5 उक्त, 6 पुक्त*, 7 समाज्ञात, 8 समाध्यात, 9 समाख्यात,
 10 संभावित, 11 संसेवित*, 12 श्रवधारित, 13 श्रवकल्पित, 14 निराकृत, 15 उपकृत, 16 उपा-
 कृत, 17 दृष्ट*, 18 कलित*, 19 दलित*, 20 उदाहृत*, 21 विश्रुत*, 22 उदित*. Ist ein
 आकृतिगण.

61. कृशाश्वादयः 4, 2, 80.

1 कृशाश्व, 2 अरिष्ट, 3 अरिश्म (अरोश्व K.), 4 वैश्रमन्, 5 विशाल, 6 लोमश*, 7 रो-
 मश*, 8 रोमक, 9 लोमक*, 10 शवल, 11 कूट, 12 वर्चल*, 13 सुवर्चल*, 14 सुकर, 15 मू-
 कर, 16 प्रतर (प्रातर), 17 सदृश, 18 पुरग, 19 पुराग*, 20 सुख, 21 धूम, 22 अजिन, 23 वि-
 नत (विनता mit der v. l. वनिता K.), 24 अयनत, 25 विकुट्यास (v. l. कुविट्यास; विकु-
 घास K.), 26 पराशर*, 27 अरुस्, 28 अयस्*, 29 मोंद्वल्य, 30 यूकर* (मोंद्वल्याकर). K. ausser-
 dem: 31 रोमन्, 32 वर्वर, 33 अययास mit der v. l. अयावस्.

62. कोटरादयः 6, 3, 117.

1 कोटर, 2 मिथक, 3 सिधक, 4 पुरग (पुरक K.), 5 शारिक (सारिक).

63. क्रत्वादयः 6, 2, 118.

1 क्रतु, 2 दृशोक, 3 प्रतोक, 4 प्रतूर्ति (प्रपूर्ति K.), 5 हृद्य, 6 भग.

64. क्रमादयः 4, 2, 61.

1 क्रम, 2 पद, 3 शिवा, 4 मोमांसा, 5 सामन्.

65. क्रयादयः 3, 1, 81.

Die Wurzeln der neunten Klasse.

66. क्रोडादयः 4, 1, 56.

1 क्रोड, 2 नख, 3 खुर, 4 गोखा*, 5 उखा, 6 शिखा*, 7 खाल, 8 शफ, 9 गुद. Ist ein आकृतिगण, zu dem auch 10 भग, 11 गल, 12 घोणा und nach K. auch 13 गुल्फ (welches aber wegen der Doppelconsonanz beanstandet wird; vgl. 4, 1, 54) gehören.

67. क्रौड्यादयः 4, 1, 80.

1 क्रौडि, 2 लाडि, 3 व्याडि, 4 आपिशलि, 5 आपचिति, 6 चौपयत, 7 चेटयत (वेटयत), 8 सैकयत (शैकयत K.), 9 वैन्वयत (mit der v. l. वैकल्पयत K.), 10 सौधातकि, 11 मूत युवत्याम्, 12 भोज क्षत्रिये, 13 यौतकि*, 14 कौटि*, 15 भौरिकि, 16 भौलिकि, 17 शाल्मलि, 18 शालास्थलि, 19 कापिष्ठलि, 20 गौकत्य (als v. l. von गौलद्य K.).

68. क्षुभ्नादयः 8, 4, 39.

1 क्षुभ्ना (क्षुभाति u. s. w.), 2 नूनमन; 3 नन्दिन्, 4 नन्दन, 5 नगर, एतान्युत्तरपदानि संज्ञायाम् प्र योजयन्ति, 6 हरिनन्दो, 7 हरिनन्दनः, 8 गिरिनगरम्; 9 नृतिर्यङि प्र योजयति, नरो-नृत्यते; 10 नर्तन, 11 गहन, 12 नन्दन, 13 निवेश, 14 निवास, 15 अग्नि, 16 अनूष, एतान्युत्तरपदानि प्र योजयन्ति, 17 परिनर्तनम्, 18 परिगहनम्, 19 परिनन्दनम्, 20 शरनिवेशः, 21 शरनिवासः, 22 शराग्निः, 23 दर्भानूषः; 24 आचार्यादणत्वं च (Vārttika 6 zu 4, 1, 49), आचार्यभोगिनः (K. ausserdem आचार्यानी). Nach einer anderen Recension: क्षुभ्ना, 25 तृप्नु, नूनमन, 26 नरनगर, नन्दन, यङ् नृते, 27 गिरिनदो, 28 गहनमन, निवेश, निवास, अग्नि, अनूष, आचार्यभोगिन, 29 क्षुत्तुहायन, 30 इरिकाद्रीनि वनोत्तरपदानि संज्ञायाम् । इरिका, तिमिर, समोर, कुबेर, हरि, कर्मार. Ist ein आकृतिगण.

69. खगिडकादयः 4, 2, 45.

1 खगिडक (खगिडका K.), 2 वडवा, 3 लुटकमालवात्सेनासंज्ञायाम् (ein Vārttika zu 4, 2, 45), 4 भिलुक, 5 शुक्, 6 उलूक, 7 श्वन्, 8 अहन्, 9 युगवरत्र (वरत्रा v. l.; युग, वरत्रा K.), 10 हलवन्ध (वन्धा).

70. गम्यादयः 3, 3, 3.

1 गमी, 2 आगमी (आगामी K.), 3 भावी, 4 प्रस्थायी, 5 प्रतिरोधी, 6 प्रतियोधी, 7 प्रति-
बोधी, 8 प्रतियायी, 9 प्रतियोगी. K. ausserdem: 10 आयायी.

71. गर्गादयः 4, 1, 105.

1 गर्ग, 2 वत्स, 3 वाज असे (d. i. असमासे), 4 संकृति, 5 अज, 6 व्याघ्रपाद्, 7 विदभत्,
8 प्राचीनयोग, 9 अगस्ति, 10 पुलस्ति, 11 चमस, 12 रेभ, 13 अग्निवेश, 14 शङ्ख, 15 शट
(शट K.), 16 शक*, 17 एक*, 18 धूम, 19 अवट, 20 मनस् (मनस K.), 21 धनंजय, 22 वृक्ष,
23 विप्रवावसु, 24 जरमाण (जनमान K.).

लोहितादयः 4, 1, 18.

25 लोहित, 26 संशित, 27 वभु, 28 वलु*, 29 मण्डु, 30 गण्डु*, 31 शङ्ख (शङ्ख K.),
32 लिगु, 33 गुहल (गुलु K.), 34 मन्तु, 35 महु (मलु K.), 36 अलिगु, 37 जिगीयु,
38 मनु, 39 तन्तु, 40 मनायी, 41 सून, 42 कथक, 43 कन्धक*, 44 ऋक्ष*, 45 वृक्ष*
(वृक्ष), 46 तनु*, 47 तरुक्ष, 48 तलुक्ष, 49 तण्ड, 50 वतण्ड, 51 कपि, 52 कत. K.
ausserdem: 53 कष, 54 भूत.

55 कुरुकत, 56 अनडुह. Nach Shadg. noch: 57 कवि, 58 पुरुकुत्स, 59 शक्ति.

कण्वादायः 4, 2, 111.

60 कण्व, 61 शकल, 62 गोकक्ष, 63 अगस्त्य, 64 कुण्डिनो (कुण्डिन K.), 65 यज्ञवल्क,
66 पर्णवल्क, 67 अभयजात (उभय, जात K.), 68 विरोहित, 69 वृषगण, 70 रतूगण,
71 शण्डिल, 72 चणक (वर्णक; वर्ण K.), 73 चुलुक (कचुलुक K.), 74 मुद्रल, 75
मुसल, 76 जमदग्नि, 77 पराशर, 78 जातूकर्ण (जतू K.), 79 महित*, 80 मन्त्रित,
81 अश्रमरथ, 82 शर्कराक्ष, 83 पूतिमाष, 84 स्थूरा (स्थूण K.), 85 अररक (अदरक),
86 एलाक*, 87 पिङ्गल, 88 कृष्ण, 89 गोलन्द (गोलुन्द K.), 90 उलूक, 91 तित्तिच,
92 भिषज्, 93 भिषाज*, 94 भडित, 95 भण्डित, 96 दल्ल, 97 चैकित (चिकित),
98 चिकित्सित*, 99 देवहू, 100 इन्द्रहू, 101 एकलू, 102 पिप्पलू, 103 बृहदग्नि
(वृदग्नि K.), 104 सुलोहिन्*, 105 सुलाभिन् (सुलोभिन् K.), 106 उक्थ (उक्त्य K.,
उच्य richtig Shadg.), 107 कुटोगु. K. ausserdem: 108 संहित, 109 पथ, 110
कन्यु, 111 शुव, 112 कर्कटक, 113 रुक्ष, 114 प्रचुल, 115 विलम्ब, 116 विष्णुज.

72. गवादयः 5, 1, 2.

1 गो, 2 हविस्, 3 अन्नर, 4 विष, 5 बर्हिस्, 6 अष्टका, 7 स्वदा (स्वद K.), 8 युग,
9 मेधा, 10 सुच् (सक् K.), 11 नाभि नभं च, 12 शुनः संप्रसारणं वा च द्रोघत्वं तत्संनियोगेन

चान्तोदात्तस्यम्, 13 ऊधसो ऽनङ् च, 14 कूप*, 15 खद*, 16 दर (उदर K.), 17 खर, 18 असुर*, 19 अध्वन् (अध्वन; अध्वा K.), 20 ऋ*, 21 वेद*, 22 वोज*, 23 दोष* (दोष). K. ausserdem: 24 स्कन्द.

73. गवाश्वप्रभृतीनि 2, 4, 11.

1 गवाश्वम्, 2 गवाविकम्, 3 गवैहकम्, 4 अजाविकम्, 5 अजेहकम्, 6 कुञ्जवामनम्, 7 कुञ्जकिरातम् (कैरातम् K.), 8 पुत्रपौत्रम्, 9 श्वचण्डालम्, 10 स्वोकुमारम्, 11 दासोमाणावकम्, 12 शाटोपटोरम्*, 13 शाटोपच्छदम्*, 14 शाटोपट्टिकम्*, 15 उद्धरम्, 16 उद्धशशम्, 17 मूत्रशकृत्, 18 मूत्रपुरीषम्, 19 यरुन्मेदः, 20 मांसशोणितम्, 21 दर्भशरम्, 22 दर्भपूतकम्, 23 अर्जुनशरोषम्, 24 अर्जुनपुरुषम्*, 25 तृणोपलम् (तृणोपलम्), 26 दासोदासम्, 27 कुटोकुटम्, 28 भागवतोभागवतम्. K. ausserdem: 29 शाटोपिच्छकम्.

74. गहादयः 4, 2, 138.

1 गह, 2 अन्तस्य, 3 सम, 4 विषम, 5 मध्य मध्यमं चाण चरणे (vgl. die Vārttika zu 4, 2, 138), 6 उत्तम, 7 अङ्ग, 8 वङ्ग, 9 मगध, 10 पूर्वपक्ष, 11 अपरपक्ष, 12 अधमशाख, 13 उत्तमशाख, 14 एकशाख*, 15 समानशाख, 16 समानवाम*, 17 एकवाम, 18 एकवृक्ष, 19 एकपलाश, 20 इष्य, 21 इष्यनोक (इष्यनो K. mit Erwähnung unserer Lesart), 22 अवस्यन्दन (अवस्यन्तो und अवस्कन्द K.), 23 कामप्रस्य, 24 खाडायन (v. l. शाडिकाडायनि; खाडायनि und खाडायनो K.), 25 काटेरणि (कावेरणि und कामवेरणि K.), 26 लावेरणि*, 27 सौमित्रि*, 28 शैशिरि, 29 आसुत्*, 30 देवशर्मि (देवशर्मन् K.), 31 अंति, 32 आहिंसि, 33 आमित्रि, 34 व्याडि, 35 बेजि (वैदजि K.), 36 आध्याश्व, 37 आनुशंसि, 38 शौङ्गि, 39 अग्निशर्मि (अग्निशर्मन् K.), 40 भोजि, 41 वाराटकि (आराटकि K.), 42 बाल्मार्कि, 43 लैमवृद्धि (लैमवृद्धिन् K.), 44 आश्वत्थि, 45 औद्वाहमानि (i)*, 46 ऐक*, 47 ब्रिन्दवि*, 48 दन्ताय*, 49 हंस*, 50 तन्वय*, 51 उत्तर, 52 अनन्तर (अन्तर K.), 53 मुखपार्श्वतसोर्लायः (also मुखतोय und पार्श्वतोय), 54 जनपरयोः कुक् च (also जनकोय und परकोय), 55 देवस्य च, 56 वेणुकादिभ्यश्चण. K. ausserdem: 57 आसुरि, 58 सांवि, 59 पारिक. Ist ein आकृतिगण.

75. गुडादयः 4, 4, 103.

1 गुड, 2 कुन्माष, 3 सक्त, 4 अप्रूप, 5 मांसोदन, 6 इक्षु, 7 खेषु, 8 संग्राम, 9 संचात, 10 संकाम*, 11 संवाह*, 12 प्रवास, 13 निवास, 14 उपवास.

76. गुणादयः 6, 2, 176.

1 गुण, 2 अक्षर, 3 अध्याय, 4 सूक्त, 5 छन्दोमान. Ist ein आकृतिगण.

77. गृध्यादयः 4, 1, 136.

1 दृष्टि, 2 हृष्टि, 3 बलि, 4 हलि, 5 विधि, 6 अजवस्ति, 7 मित्रयु. K. ausserdem:
8 फलि, 9 अलि, 10 दृष्टि.

78. गोत्रादीनि 8, 1, 27. 69.

1 गोत्र, 2 द्रुव, 3 प्रवचन, 4 प्रहसन, 5 प्रकथन, 6 प्रत्ययन, 7 प्रपञ्च, 8 प्राय, 9 न्याय,
10 प्रचक्षण, 11 विचक्षण, 12 अवचक्षण, 13 स्वाध्याय, 14 भूयिष्ठ, 15 वा नाम (नाम वा K.).
K. ausserdem: 16 प्रदशन, 17 प्रयजन.

79. गोपवनादयः 2, 4, 67.

1 गोपयन, 2 शिषु, 3 बिन्दु, 4 भाजन, 5 अश्वायतान (अश्व, अयतान K.), 6 ग्रामाक,
7 ग्रयामक*, 8 ग्रयार्णः. Vgl. बिदादयः.

80. गोषदादयः 5, 2, 62.

1 गोषद (गोषद K.), 2 ह्ये त्वा (त्व K.), 3 मातरिष्वन्, 4 देवस्य त्वा, 5 देवोरापः, 6
कृष्णो ज्स्याखरेष्ठः, 7 देवी (देवी fehlerhaft K.) धिय und धिया (धियम् richtig K.), 8 रक्षो-
हय, 9 युञ्जान, 10 अञ्जन, 11 प्रभूत, 12 प्रतूर्त, 13 कशानु (दृशान K.). K. ausserdem: 14
सहस्रशीर्षा, 15 वातस्य ते, 16 कशाश्व, 17 स्वाहाप्राण, 18 प्रसप्त (I).

81. गौरादयः 4, 1, 41.

1 गौर, 2 मत्स्य, 3 मनुष्य, 4 शङ्ख, 5 पिङ्गल, 6 हय, 7 गवय, 8 सुकय, 9 ऋश्य, 10 पुट,
11 तूय*, 12 द्रुण, 13 द्रोण, 14 हरिण, 15 काकण (कोकण; कण K.), 16 पटर, 17 उणक
(उकण K.), 18 आमलक (auch आमल, आमलक), 19 कुवल, 20 विम्ब, 21 वदर, 22 कर्कर*
(फर्करक), 23 तर्कार, 24 शर्कार, 25 पुष्कर, 26 शिखण्ड, 27 सलद*, 28 शङ्खण्ड*, 29 सनन्द
(सलन्द K.), 30 सुयम, 31 सुषव*, 32 अलिन्द*, 33 गडुल (गडुज K.), 34 पाण्डश*, 35 आ-
ढक, 36 आनन्द, 37 आश्वत्थ*, 38 सुपाट, 39 आपच्छिक (आखक; आपिच्छिक K.), 40 श-
ङ्कुल, 41 मूर्म, 42 शूर्प*, 43 सूच*, 44 यूष (पूष), 45 यूथ*, 46 सूष*, 47 मेय*, 48 वल्लक*,
49 धातक (धातक K.), 50 सल्लक, 51 मालक, 52 मालत, 53 साल्यक, 54 वेतस, 55 वृस
(वृल; वृस K.), 56 अतस, 57 उभय*, 58 भङ्ग*, 59 मह, 60 मट, 61 छेद, 62 पेश*, 63 मेद*,
64 श्वन्, 65 तत्तन्, 66 अनहुहो, 67 अनड्वाहो, 68 श्वयः करणो, 69 देह, 70 देहल*, 71 का-
कादन, 72 गवादन, 73 तेजन, 74 रजन, 75 लवण, 76 औद्राहमानि, 77 गोतम (गौतम K.),

78 पारक*, 79 अयःस्यूण (आप, स्यूण K.), 80 भोरिक (भोरि K.), 81 भोलिक, 82 भोलिङ्गि, 83 यान (पान K.), 84 मेध*, 85 आलम्बि*, 86 आलजि*, 87 आलब्धि*, 88 आलक्षि*, 89 केवाल*, 90 आपक*, 91 आरट, 92 नट, 93 टोट, 94 नोट (नाट K.), 95 मूलाट, 96 शातन, 97 पोतन*, 98 पातन, 99 पानट* (पाटन), 100 आस्तरण, 101 अधिकरण, 102 अधिकार, 103 आयहायणी, 104 प्रत्यवरोहिणी, 105 सेचन, 106 सुमङ्गलात् संज्ञायाम्, 107 अगडर*, 108 सुन्दर, 109 मण्डल, 110 मन्यर*, 111 मङ्गल*, 112 पट, 113 पिण्ड, 114 षण्ड*, 115 ऊर्द (कुर्द K.), 116 गुर्द (गूर्द K.), 117 शम*, 118 सूद*, 119 आर्द (आर्ड)*, 120 हृद* (हृट), 121 पाण्ड (पाण्ट K.), 122 भाण्ड (भाण्डल, भाण्ड)*, 123 लोहाण्ड (लोफाण्ट K.), 124 कदर*, 125 कन्दर, 126 कदल (कन्दल K.), 127 तरुण, 128 तलुन, 129 कल्माष, 130 दृहत्, 131 म-हत्, 132 सोम*, 133 सौधर्म, 134 रोहिणी नक्षत्रे, 135 रेवती नक्षत्रे, 136 विकल, 137 निष्कल, 138 पुष्कल, 139 कटाक्षोणिवचने, पिण्ड्यादयश्च, 140 पिण्ड्यो, 141 हरोतको, 142 कोशा-तको, 143 शमी, 144 वरी, 145 शरी (शमीकरीरे ungetrennt K.), 146 पृथिवी, 147 क्रोष्टु (क्रोष्ट्री K.), 148 मातामह, 149 पितामह. K. ausserdem: 150 सुगेट, 151 सुव, 152 सूर्य, 153 सकलूक, 154 आलिङ्गि, 155 पावन, 156 एत, 157 विटक, 158 भट्ट, 159 दहन, 160 कन्द, 161 काकण.

82. गौरादयः 6, 2, 194.

1 गौर, 2 तैष (नैष K.), 3 तैल, 4 लेट, 5 लोट, 6 जिह्वा, 7 कृष्ण (कृष्णा K.), 8 कन्या, 9 गुध (गुड K.), 10 कल्प, 11 पाद.

83. यहादयः 3, 1, 134.

1 ग्राही, 2 उत्साही, 3 उद्धासी, 4 उद्भासी, 5 स्यायी, 6 मन्त्री, 7 संमर्दी; रत्नयुवपशां नो, (K. schaltet यस vor यष ein) 8 निरक्षी, 9 निशायी, (10 निवासो fügt K. hinzu) 11 निवायी, 12 निशायी; याचव्याहृवजवदवसां प्रतिषिद्धानाम् (याचव्याहृसंख्याहृवज K.), 13 अयाची, 14 अय्याहारी, 15 असंख्याहारी, 16 अवाजी, 17 अवादी, 18 अवासी; अचामचितकर्तृकाणाम् (प्रतिषिद्धानामित्येव fügt K. hinzu), 19 अकारिन्, 20 अहारिन्, 21 अविनायी, 22 विशायी (richtig अवि* K.), 23 विषायी* (doch wohl अवि*), 24 विशयी* (विषयी देशः), 25 विषयी देशः; 26 अभिभावो भूते, 27 अपराधी, 28 उपरोधी, 29 परिभवो, 30 परिभावो.

84. घोषादयः 6, 2, 85.

1 घोष, 2 कट (घट), 3 वल्लभ (पल्लव mit Erwähnung der v. l. K.), 4 हृद, 5 व-दरी (वदर K.), 6 पिङ्गल, 7 पिङ्ग, 8 माला*, 9 रत्ना (रत्नः K.), 10 शाला (शालः K.), 11 कूट, 12 शात्मलो, 13 अश्वत्थ, 14 तृण, 15 शिल्पो (Nomin.), 16 मुनि, 17 प्रेक्षा (प्रेक्षाकू; पुंसा K.).

85. चादयः 1, 4, 57.

1 च, 2 वा, 3 ह, 4 अह, 5 एव, 6 एवम्, 7 नूनम्, 8 शश्वत्, 9 युगपत्, 10 भूयस्*, 11 मृपत्, 12 कृपत्, 13 कुवित्, 14 नेत्, 15 चेत्, 16 चण् (d. i. च „wenn“), 17 कच्चित्, 18 यत्र, 19 तत्र*, 20 नह, 21 हन्त, 22 माकिम्, 23 माकोम्*, 24 माकिर्*, 25 नकिम्, 26 नकोम्*, 27 नकिर्, 28 आकोम्*, 29 माङ् (prohibitives मा), 30 नञ् (die Negation न), 31 तावत्, 32 यावत्, 33 त्वा, 34 त्वे, 34a त्व्य, 34b त्वै, 35 रे, 36 रे*, 37 ओषट्, 38 ओषट्, 39 वषट्, 40 स्वाहा, 41 स्वधा, 42 ओम्, 43 तथाहि, 44 खलु, 45 किल, 46 अथ, 47 सु, 48 सुष्टु*, 49 स्म, 50 अ, 51 इ, 52 उ, 53 ऋ, 54 लृ, 55 ए, 56 ऐ, 57 ओ, 58 औ, 59 दह, 60 उञ् (d. i. उ), 61 उकञ् (d. i. उक्), 62 वेलायाम्, 63 मात्रायाम्, 64 यथा, 65 यत्, 66 तत्, 67 किम्, 68 परा, 69 वध्वा* (वधा), 70 धिक्, 71 हाहा, 72 हेहे* (हेहै), 73 पाट्, 74 ष्याट्, 75 आहो, 76 उताहो, 77 हो, 78 अहो, 79 नो (नो), 80 अयो, 81 ननु, 82 मन्ये, 83 मिथ्या, 84 अस्मि, 85 ब्रूहि, 86 तु, 87 नु, 88 इति, 89 इव, 90 वत्, 91 वात्, 92 वन (चन K.), 93 वत, 94 सम्, 95 वशम्, 96 शिकम्, 97 टिकम् (हिकम् K.), 98 सनुकम्, 99 छम्बट् (छंवट्, छंवट), 100 शङ्के*, 101 शुक्म्, 102 खम्, 103 सनात्, 104 सनुत्, 105 नहिकम्, 106 सत्यम्, 107 ऋतम्, 108 इन्द्रा, 109 अन्द्रा, 110 नोचेत्, 111 नचेत्, 112 नहि, 113 जातु, 114 कथम्, 115 कुतः, 116 कुत्र, 117 अथ, 118 अनु, 119 हा*, 120 हे, 121 हे (हेहै st. हे, हे K.), 122 आहोस्वित्, 123 शम्, 124 कम्, 125 दिष्ट्या, 126 पशु, 127 वट्, 128 सह, 129 अनुषट्*, 130 आनुषक्, 131 अङ्ग, 132 फट्, 133 भाजक्, 134 अये, 135 अरे, 136 चाटु (चटु K.), 137 कुम्, 138 युम्, 139 घुम्, 140 अम्, 141 ईम् (आईम् st. अम्, ईम् K., अम् aber auch besonders), 142 सोम्, 143 सिम्*, 144 सि*, 145 वै, 146 उपसर्गविभक्तिस्वरप्रतिरूपकाश्च निपाताः. K. ausserdem: 147 तथा, 148 अस्मि, 149 तक्, 150 यम्, 151 याट्, 152 तुम् (Infinitiv), 153 आम्, 154 इह, 155 अनुकम्, 156 सुकम्, 157 मुधा, 158 हाहो, 159 हेहा, 160 ईहा, 161 ताजक्, 162 वाट्, 163 वाट्, 164 हुम्, 165 शोम्, 166 वाकिर्, 167 आङ् (Präposition आ); 168 अ (alpha priv.), 169 मा (ist als माङ् schon erwähnt), 170 नो, 171 ना प्रतिषेधे; 172 उत, 173 तुवे, 174 न्वे, 175 नुवे, 176 अध, 177 अधस्, 178 स्मि, 179 अच्छ, 180 अदल्, 181 हेहे, 182 हेहे, 183 म, 184 आस्, 185 शस् (Suffix), 186 वय, 187 टिकम्, 188 हिनुक, 189 श्वकम्, 190 नुकम्, 191 अन्त, 192 द्यौ, 193 सुक्, 194 अले, 195 कोम्. Ist ein आकृतिगण und ein wahrer Angiasstall. Der Auslaut त् spricht nicht nothwendig für seine Ursprünglichkeit und die ungetrennte Schreibung zweier Partikeln nicht für die Einheit des Tons.

86. चार्वादयः 6, 2, 160.

1 चारु, 2 साधु, 3 योधक (योधिक K.), 4 अनङ्गमेजय, 5 वदान्य, 6 अकस्मात्, 7 वर्तमानवर्धमानत्वरमाणधियमाणक्रोयमाणरोचमानशोभमानाः (क्रियमाण st. क्रोयमाण K.) संज्ञायाम्, 8 वि-

कारसदृशे व्यस्ते समस्ते (d. i. अविकार, असदृश und अविकारसदृश), 9 गृहपति, 10 गृहपतिक,
11 राजाहोशब्दसि.

87. चिहणादयः 6, 2, 125.

1 चिहण, 2 मडर (मन्दर), 3 मदुमर (मडुर K.), 4 वेतुल, 5 पटत्क, 6 वैडालिकर्णक
(कर्ण K.), 7 वैडालिकर्ण (वेतालि K.), 8 कुक्कुट, 9 चिक्कण, 10 चित्कण.

88. चुरादयः 3, 1, 25.

Die Wurzeln der zehnten Klasse.

89. चूर्णादीनि 6, 2, 134.

1 चूर्ण, 2 करिव, 3 करिप, 4 शाकिन, 5 शाकट, 6 टावा, 7 तूस्त, 8 कुन्दुम (कुन्दम K.),
9 दलप, 10 चमसो, 11 चक्कन (चकन und चक्वन K.), 12 चोल.

90. छत्तादीनि 4, 4, 62.

1 छत्र, 2 शिवा, 3 प्ररोह (पुरोह K.), 4 स्या (gemeint sind nach der K. आस्या, सं-
स्या, अवस्या), 5 बुभुजा, 6 चुरा, 7 तितिवा*, 8 उपस्थान, 9 कपि (कपि K.), 10 कर्मन्, 11
विश्वधा, 12 तपस्, 13 सत्य, 14 अन्त, 15 विशिखा*, 16 विशिका (शिविका K.), 17 भवा*,
18 उदस्थान*, 19 पुरोडा (!)*, 20 विवा*, 21 चुवा*, 22 मन्द.

91. छात्त्यादयः 6, 2, 86.

1 छात्रि, 2 पेलि (पेलि K.), 3 भागिड, 4 व्याडि, 5 आखगिड, 6 आटि*, 7 गामि (गो-
मि K.).

92. छेदादयः 5, 1, 64.

1 छेद, 2 भेद, 3 द्रोह, 4 दोह, 5 नर्त (वर्त K.), 6 कर्ष, 7 तोर्ष*, 8 संप्रयोग, 9 विप्रयोग,
10 प्रयोग*, 11 विप्रकर्ष, 12 प्रेषण, 13 संप्रश्न, 14 विप्रश्न*, 15 विकर्ष*, 16 प्रकर्ष*, 17 विराग
विरागं च (d. i. von विराग wird वैरङ्गिक gebildet.).

93. जक्षादयः 6, 1, 6.

Die Wurzeln 62—68 der zweiten Klasse.

94. जुहोत्यादयः 2, 4, 75.

Die Wurzeln der dritten Klasse.

95. ज्वलादयः 3, 1, 140.

Die Wurzeln 884—913 der ersten Klasse.

96. इतरादयः 8. सर्वादीनि.

97. तक्षशिलादयः 4, 3, 93.

1 तक्षशिला, 2 यत्सोद्धरण, 3 कैमेदुर (कॉमेदुर), 4 ग्रामणी, 5 छगल*, 6 क्रोष्टुर्कर्ण (कर्ण-कोष्ठ K.), 7 सिंहकर्ण (सिंहकोष्ठ K.), 8 संकुचित, 9 किंनर, 10 काण्डधार (काण्डधारण K.), 11 पर्वत*, 12 अवसान, 13 अर्थर, 14 कंस. K. ausserdem: 15 सरालक.

98. तनादयः 2, 4, 79. 3, 1, 79.

Die Wurzeln der achten Klasse.

99. तनोत्यादयः 6, 4, 37.

Die Wurzeln der achten Klasse mit Ausnahme von सन्; vgl. 6, 4, 42. 43.

100. तसिलादयः 6, 3, 35.

Es sind die 5, 3, 7 bis 5, 4, 17 gelehrten Suffixe. Einige von diesen Suffixen gehören indessen nicht hierher, dagegen andere von Pāṇini nicht erwähnte hätten eingeschlossen werden müssen.

101. तारकादयः 5, 2, 36.

1 तारका, 2 पुष्प, 3 कर्णक*, 4 मञ्जरी*, 5 ऋजोष, 6 क्षण*, 7 सूच (सूचक K.), 8 सूत्र, 9 निष्क्रमण, 10 पुरोष, 11 उच्चार, 12 प्रचार, 13 विचार, 14 कुङ्कुमल, 15 कण्टक, 16 सुसल*, 17 सुकुल, 18 कुसुम, 19 कुतूहल, 20 स्रवक, 21 किसलय, 22 पल्लव, 23 खण्ड, 24 वेग,

25 निद्रा, 26 मुद्रा, 27 लुभुदा, 28 धेनुध्या, 29 पिपासा, 30 अद्रा, 31 अम, 32 पुलक, 33 अङ्गारक, 34 वर्णक, 35 द्रोह, 36 दोह, 37 मुख, 38 दुःख, 39 उत्कण्ठा (उत्कण्ठ K.), 40 भर, 41 व्याधि, 42 वर्मन्*, 43 व्रण*, 44 गौरव*, 45 शास्त्र, 46 तरंग, 47 तिलक, 48 चन्द्रक (चन्द्र K.), 49 अन्धकार, 50 गर्व, 51 मुकुर, 52 हर्ष, 53 उत्कर्ष, 54 रण*, 55 कुयलय, 56 गर्ध, 57 लुध (लुधा K.), 58 सोमन्त, 59 ज्वर, 60 गर*, 61 रोग, 62 रोमाञ्च, 63 पण्डा, 64 कज्जल, 65 तृष्*, 66 कोरक, 67 कल्लोल, 68 स्थपुट*, 69 फल, 70 कञ्चुक*, 71 शङ्खार*, 72 अङ्कुर, 73 शैवल, 74 वकुल*, 75 प्रयभ*, 76 आराल*, 77 कलङ्क, 78 कर्दम, 79 कन्दल, 80 मूढा*, 81 अङ्गार, 82 हस्तक (हस्त K.), 83 प्रतिबिम्ब*, 84 विघ्नतन्त्र (wohl विघ्न, तन्त्र)*, 85 प्रत्यय*, 86 दोला*, 87 गर्ज, 88 गर्भादप्राणिनि. K. ausserdem: 89 तन्त्रा, 90 सवक, 91 कर, 92 आन्दोल, 93 गोर, 94 राग. Ist ein आकृतिगण.

102. तालादयः 4, 3, 152.

1 तालादनुवि, 2 बाहिण, 3 इन्द्रालिष, 4 इन्द्रादृष, 5 इन्द्रायुध, 6 चय (चाप und चर्ग K.), 7 श्यामाक, 8 पीयूषा.

103. तिकादयः 4, 1, 154.

1 तिक, 2 कितव, 3 मञ्जा, 4 बाला (बाल K.), 5 शिखा, 6 उरस् (उरश), 7 शाठ्य (शाठ्य K.), 8 सैन्धव, 9 यमुन्द, 10 रुष्य, 11 घाम्य, 12 नोल, 13 अमित्र, 14 गोकल्प, 15 कुरु (करु K.), 16 देवरथ, 17 तैतल (तैतिल K.), 18 औरस (औरश), 19 कौरव्य, 20 भौरिक, 21 भौरिक, 22 चौपयत, 23 चैटयत, 24 शकियत (शैकियत K.), 25 जैतयत, 26 वाजयत (ध्वाजयत K.), 27 चन्द्रमस्, 28 शुभ, 29 गङ्गा, 30 वरेण्य, 31 सुयामन्, 32 आरद्र (आरटव), 33 वल्लका, 34 खल्यका (खल्या; खल्य K.), 35 वृष, 36 लोमक, 37 उदन्न (उदन्य K.), 38 यज्ञ. K. ausserdem: 39 सुयामन्, 40 ऋष्य (ऋष्य geschr.), 41 भीत, 42 जाजल, 43 रस, 44 लावक, 45 ध्वजयद, 46 वसु, 47 वन्धु, 48 आवन्धका (wohl आव*).

104. तिककितवादयः 2, 4, 68.

1 तिककितवाः, 2 वङ्खरभण्डोरिथाः, 3 उपकलमकाः, 4 पफकनरकाः, 5 वकनखगुदपरि-
गाद्राः (वकनखश्वगुद* K.), 6 उज्जककुभाः, 7 लङ्कशान्तमुखाः, 8 उत्तरशलङ्कटाः (उरसलङ्कटाः K.), 9 कणाजिनकणासुन्दराः, 10 मष्टककपिठलाः, 11 अग्निवैशदशेरुकाः (*दासेरकाः K.).

105. तिष्ठद्गुप्रभृतीनि 2, 1, 17.

1 तिष्ठद्गु, 2 वहद्गु, 3 आयतोगवम्, 4 खलेयवम्, 5 खलेवुसम्, 6 लूनयवम्, 7 लून्यमानयवम्, 8 पूतयवम्, 9 पूयमानयवम्, 10 संहृतयवम्, 11 संह्रियमाणयवम्, 12 संहृतवुसम्, 13 संह्रियमा-

ण्युसम्, 14 समभूमि, 15 समपदाति, 16 सुषमम्, 17 विषमम्, 18 दुःषमम्, 19 निःषमम्, 20 अपसमम्, 21 आयतोसमम्, 22 प्रोटम्*, 23 पापसमम्, 24 पुण्यसमम्, 25 प्राज्ञाम्, 26 प्ररयम्, 27 प्रमगम्, 28 प्रदक्षिणम्, 29 अपरदक्षिणम्, 30 संप्रति, 31 असंप्रति, 32 इचप्रत्ययः समासान्तः (इच् कर्मव्यनिहारे K.; vgl. 5, 4, 127).

106. तुजादयः 6, 1, 7.

Wird nirgends ausgeführt.

107. तुदादयः 3, 1, 77.

Die Wurzeln der sechsten Klasse.

108. तुन्दादयः 5, 2, 117.

1 तुन्द, 2 उदर, 3 पिचण्ड, 4 यव, 5 त्रोटि, 6 स्वाङ्गाद्विष्ट्रो (च fügt K. hinzu). K. ausserdem: 7 घट.

109. तृणादयः 4, 2, 80.

1 तृण, 2 नड, 3 मूल*, 4 वन, 5 पर्ण, 6 वर्ण, 7 वराण*, 8 विल*, 9 पुल*, 10 फल*, 11 अर्जुन*, 12 अर्ण, 13 सुवर्ण*, 14 वल, 15 चरण, 16 वुस. K. ausserdem: 17 जन, 18 लय

110. तौल्वल्यादयः 2, 4, 61.

1 तौल्वलि, 2 धारणि, 3 पारणि, 4 रावणि, 5 देलौपि, 6 देवति (देवलि K.), 7 दार्कलि*, 8 नेवकि* (नेवति), 9 देवमति (देवमिचि), 10 देवयजि, 11 चाफटुकि*, 12 वैल्वकि*, 13 वैङ्कि (वैकि; वैकि K.), 14 आनुराहति (आनुहारति K.), 15 पौष्करसादि, 16 आनुरोहति*, 17 आनुति (आनुमति K.), 18 प्रादोहनि*, 19 नैमिचि*, 20 प्राडाहति (प्राणाहति K.), 21 ब्रान्धकि (रान्धकि K.), 22 वैशोति*, 23 आसिनासि*, 24 आहिसि, 25 आसुरि, 26 नैमिषि, 27 आसिब्रान्धकि, 28 पौषि (पौष्कि K.), 29 कारेणुपालि, 30 वैकणि, 31 वैरकि, 32 वैहति. K. ausserdem: 33 प्रावाहणि, 34 मान्धातुकि, 35 श्वाफल्कि, 36 आपुधि, 37 वैलकि, 38 कामलि, 39 आसुराहति, 40 कान्दकि, 41 दौषकगति, 42 आन्तराहति.

111. त्यदादयः s. सर्वादीनि.

112. दण्डादयः 5, 1, 66.

1 दण्ड, 2 मुसल, 3 मधुपर्क, 4 कशा, 5 अर्ध, 6 मेघ, 7 मेधा, 8 सुवर्ण*, 9 उदक, 10 वध, 11 युग, 12 गुहा, 13 भाग, 14 इभ, 15 भङ्ग*.

113. दधिपयश्चादीनि 2, 4, 14.

1 दधिपयसो, 2 सर्पिर्मधुनी, 3 मधुसर्पिणो, 4 ब्रह्मप्रजापती, 5 शिवशैशवणो, 6 स्कन्दवि-
शाखो, 7 परिव्राट्कोशिको (परिव्राजकको*), 8 प्रवर्गोपसर्गो, 9 शुक्रकण्ठो, 10 इध्मावर्हिणो, 11
दोढातपसो, 12 अद्भुतपसो, 13 मेधातपसो, 14 अध्ययनतपसो, 15 उलूखलमुसले, 16 आद्यवसाने,
17 अद्रामेधे, 18 ऋक्तामे, 19 वाङ्मनसे.

114. दामन्यादयः 5, 3, 116.

1 दामनि, 2 ओलपि, 3 वैजयापि*, 4 ओदकि (ओतकी, lies ओतकि, K.), 5 ओदङ्कि*,
6 आच्युतन्ति (अच्युतन्ति K.), 7 आच्युतदन्ति* (अच्युत*), 8 शाकुन्तिकि*, 9 आकिदन्ति, 10
ओडवि*, 11 काकदन्तिकि (काकदन्ति K.), 12 शान्तपि, 13 सार्वसेनि, 14 विन्दु, 15 वैन्दवि*,
16 तुलभ, 17 मौञ्जायन, 18 काकन्दि, 19 सावित्रीपुत्र. K. ausserdem: 20 काकरन्ति, 21 दे-
ववापि, 22 अपच्युतकी, 23 कर्को, 24 पिण्ड.

115. दासीभाराः 6, 2, 42.

1 दासीभारः, 2 देवहूतिः, 3 देवभोतिः*, 4 देवलातिः*, 5 वसुनीतिः, 6 ओषधिः, 7 चन्द्र-
माः. K. ausserdem: 8 देवजूतिः, 9 देवसूतिः, 10 देवनीतिः. Ist ein आकृतिगण.

116. दिगादयः 4, 3, 54.

1 दिश.

वर्गादयः 6, 2, 131

2 वर्ग, 3 पूग, 4 गण, 5 पक्ष, 6 धाय्य (धाय्या K.), 7 मित्र, 8 मेधा, 9 अन्तर, 10
पथिन्, 11 रहस्, 12 अलीक, 13 उखा, 14 साक्षिन्, 15 देश*, 16 आदि, 17 अन्त, 18
मुख, 19 जघन, 20 मेघ, 21 यूय, 22 उदकात्संज्ञायाम्, 23 न्याय, 24 वंश, 25 वेश (विश
K.), 26 काल, 27 आकाश. K. ausserdem: 28 अनुवंश.

117. दिवादयः 3, 1, 69.

Die Wurzeln der vierten Klasse.

118. दृढादयः 5, 1, 123.

1 दृढ, 2 दृढ*, 3 परिवृढ, 4 भृश, 5 कृश, 6 वक्र (चक्र K.), 7 शुक्र*, 8 चुक्र*, 9 आम, 10 कृष्ट (आकृष्ट K.), 11 लवण, 12 ताम्र, 13 शीत, 14 उष्ण, 15 जड, 16 अधिर, 17 पण्डित, 18 मधुर, 19 मूर्ख, 20 मूक, 21 येयातलातमतिमनःशारदानाम् (लाभ st. लात K.), 22 समो मतिमनसोः, 23 जवन. K. ausserdem: 24 अम्ल, 25 बाल, 26 तरुण, 27 मन्द, 28 स्थिर, 29 बहुल, 30 दीर्घ.

119. देवपथादयः 5, 3, 100.

1 देवपथ, 2 हंसपथ, 3 वारिपथ, 4 रथपथ, 5 स्थलपथ*, 6 करिपथ*, 7 अजपथ*, 8 राजपथ, 9 शतपथ, 10 शङ्खपथ, 11 सिन्धुपथ (सिंहपथ K.), 12 सिद्धगति (सिंहगति K.), 13 उद्ध-
गोव (योगा K.), 14 वायरज्जु (चामरज्जु K.), 15 हस्त, 16 इन्द्र, 17 दण्ड, 18 पुण्य, 19 मत्स्य.
K. ausserdem: 20 जलपथ, 21 रज्जु. Ist ein आकृतिगण.

120. द्युतादयः 1, 3, 91. 3, 1, 55.

Die Wurzeln 777—799 der ersten Klasse.

121. द्वारादयः 7, 3, 4.

1 द्वार, 2 स्वर, 3 स्वाध्याय, 4 व्यल्कश, 5 स्वस्ति, 6 स्वर (स्वर zum zweiten Mal K.),
7 स्पष्टकत, 8 स्वादुमदु, 9 प्रवस्*, 10 प्रवन्, 11 स्व.

122. द्विदण्ड्यादयः 5, 4, 128.

1 द्विदण्डि, 2 द्विमुसलि, 3 उभाञ्जलि, 4 उभयाञ्जलि, 5 उभादन्ति, 6 उभयादन्ति, 7 उ-
भाहस्ति, 8 उभयाहस्ति, 9 उभाकर्णि, 10 उभयाकर्णि, 11 उभापाणि, 12 उभयापाणि, 13 उभा-
बाहु, 14 उभयाबाहु, 15 एकपदि, 16 प्रोक्षपदि, 17 आक्षपदि (आच्यपदि), 18 सपदि, 19 निकु-
च्यकर्णि, 20 संहतपुच्छि, 21 अन्तेवासि*.

123. द्यादयः 8. सर्वादीनि.

124. धूमादयः 4, 2, 127.

1 धूम, 2 षडण्ड (खडण्ड und खण्ड K.), 3 शशादन, 4 अर्जुनाव (अर्जुनाद K.), 5 मा-
हकस्थली, 6 आनकस्थली*, 7 माहिषस्थली*, 8 मानस्थली (माघस्थली K.), 9 अद्रुस्थली*

10 मदुकस्थली*, 11 समुद्रस्थली*, 12 दागढायनस्थली, 13 राजस्थली, 14 विदेह, 15 राजग्रह, 16 सात्रासाह, 17 शण्य (शिण्य K.), 18 मित्रवर्ध (मित्रवर्ध; मित्र, यल K.), 19 भत्ताली*, 20 मद्रकूल, 21 आजीकूल (आञ्जीकूल K.), 22 द्वाहाव, 23 त्राहाव, 24 संस्कीय (संक्षीय K.), 25 वर्धर, 26 वर्ज्य, 27 गर्त (वर्धगर्त K.), 28 आनर्त, 29 माटर, 30 पाथेय, 31 घोष, 32 पल्ली (यल्ली K.), 33 आराज्ञी, 34 धार्तराज्ञी, 35 आयय, 36 तीर्थ (अवयात तीर्थ [so!] K.), 37 कूलात्सोवोरेषु, 38 समुद्राचावि मनुष्ये च, 39 कुत्ति, 40 अन्तरीय (अन्तरीय K.), 41 द्वीप, 42 अरुण, 43 उज्जयनी (उज्जयिनी K.), 44 पट्टार*, 45 दक्षिणापथ, 46 साकेत. K. ausserdem: 47 घोषस्थली, 48 भवास्थली, 49 गर्तकूल, 50 मानयल्ली, 51 सुराज्ञी.

125. नडादयः 4, 1, 99.

1 नड, 2 चर, 3 वक, 4 मुञ्ज, 5 इतिक, 6 इतिश, 7 उपक, 8 एक, 9 लमक, 10 शलङ्क शलङ्क च (d. i. शालङ्कायन), 11 सप्तल, 12 वाजप्य, 13 तिक, 14 अग्निशर्मन् वृषगणे, 15 प्राण, 16 नर, 17 सायक, 18 दास, 19 मित्र, 20 द्वीप, 21 पिङ्गर, 22 पिङ्गल, 23 किंकर, 24 किंकल, 25 कातर, 26 कातल, 27 काश्यप, 28 काश्य, 29 काव्य (काल्य), 30 अज, 31 अमुष्य, 32 कृष्णारणो ब्राह्मणवासिष्ठे (*वासिष्ठयोः K.), 33 अमित्र, 34 लिगु, 35 चित्र, 36 कुमार, 37 क्रोष्टु क्रोष्टं च (d. i. क्रोष्टायन), 38 लोह, 39 दुर्ग, 40 स्तम्भ, 41 शिंशपा, 42 अय, 43 तृण, 44 शकट, 45 सुमनस्, 46 सुमत, 47 मिमत, 48 ऋच, 49 जलंधर*, 50 अध्वर (अध्वरादण्डय K., vgl. weiter unten), 51 युगंधर, 52 हंसक, 53 दण्डिन्, 54 हस्तिन्, 55 पिण्ड*, 56 पञ्चाल, 57 चमसिन्, 58 सुकृत्य, 59 स्थिरक, 60 ब्राह्मण, 61 चटक, 62 बदर, 63 अश्वल (अश्वला K.), 64 खरप, 65 लङ्क*, 66 इन्ध*, 67 अस्*, 68 कामुक, 69 ब्रह्मदत्त, 70 उदुम्बर, 71 शोण, 72 अलोह, 73 दण्डप (दण्ड und अध्वरादण्डय K.; vgl. oben). K. ausserdem: 74 जत् (†), 75 अश्वक, 76 वानव्य, 77 नाव्य, 78 अन्वजत्, 79 अन्तजन, 80 इत्यरा, 81 अंशक; Shadg. auch: 82 याम, 83 काम, 84 वात.

126. नडादयः 4, 2, 91.

1 नड, 2 प्लव.

बिल्वकादयः 6, 4, 153.

3 बिल्व, 4 वेणु, 5 वेत्र, 6 वेतस, 7 इक्षु, 8 काष्ठ, 9 कपोत, 10 तृण, 11 कुञ्चा (कुञ्चाया K.) इत्येवं च, 12 तलन् नलोपश्च.

127. नद्यादयः 4, 2, 97.

1 नदी, 2 महो, 3 वाराणसी, 4 आवस्ती, 5 कौशाम्बी, 6 वनकौशाम्बी (वनको*), 7 काशफरी*, 8 काशफरी (*फारी), 9 खादिरौ, 10 पूर्वनगरी, 11 पाठा (पावा K.), 12 माया (मावा K.), 13 शाल्वा (साल्वा K.), 14 दार्वा*, 15 सेतकी (वासेनको K.), 16 बहवाया वृषे. K. ausserdem: 17 दाल्वा.

128. नन्दादयः 3, 1, 134.

नन्दिवाशिमद्विषसाधिवर्धिशोभिरोचिभ्यो (वासि st. वाशि K., भूषि als v. l. von द्विष erwähnt in K.) ययन्तेभ्यः संज्ञायाम्, 1 नन्दनः, 2 वाशनः (वासनः K.), 3 मदनः, 4 दृषणः (भूषणः als v. l. erwähnt in K.), 5 साधनः, 6 वर्धनः, 7 शोभनः, 8 रोचनः, 9 सहितपिदमः (°दमेः K.) संज्ञायाम्, 9 सहनः, 10 तपनः, 11 दमनः, 12 जल्पनः, 13 रमणः, 14 दर्पणः, 15 संक्रन्दनः, 16 संकर्षणः, 17 संहर्षणः, 18 जनार्दनः, 19 यवनः (पवनः als v. l. in K. erwähnt), 20 मधुसूदनः, 21 विभीषणः, 22 लवणः (निपातनाश्रयम् fügt K. hinzu), 23 चित्तिविनाशनः, 24 कुलदमनः, 25 शत्रुदमनः.

129. निरुदकादीनि 6, 2, 184.

1 निरुदक, 2 निरुपल (auch निरुलप nach K.), 3 निर्मलिक, 4 निर्मशक, 5 निष्कालक, 6 निष्कालिक, 7 निष्पेय, 8 दुस्तरप, 9 निस्तरप, 10 निस्तरक, 11 निरजिन, 12 उदजिन, 13 उपाजिन, 14 परेहस्तपादकेशकर्षः. Ist ein आकृतिगण.

130. निष्कादयः 5, 1, 20.

1 निष्क, 2 पण, 3 पात्र, 4 माष, 5 वाह, 6 द्रोण (वाहद्रोण K.), 7 षष्टि.

131. न्यङ्कादयः 7, 3, 53.

1 न्यङ्क, 2 मद्रु, 3 भगु, 4 दूरेपाक, 5 फलेपाक, 6 क्षणेपाक, 7 दूरेपाका, 8 फलेपाका, 9 दूरेपाकु, 10 फलेपाकु, 11 तक्र, 12 वक्र, 13 व्यतिषङ्ग, 14 अनुषङ्ग, 15 अवसर्ग, 16 उपसर्ग, 17 श्वपाक, 18 मांसपाक, 19 मूलपाक*, 20 कपोतपाक, 21 उलूकपाक, 22 संज्ञायां मेघनिदाघावदाघार्घाः (मेघ in K. an anderer Stelle), 23 न्ययोध, 24 वोरुध* (23 u. 24 gehören nicht hierher).

132. पक्षादयः 4, 2, 80.

1 पक्ष, 2 तुल*, 3 तुष, 4 कुण्ड*, 5 अण्ड, 6 कम्बलिका (कम्बलिक K.), 7 खलिक*, 8 चित्र, 9 अस्ति*, 10 पयिन् पयन् च (also पान्यायन), 11 कुम्भ, 12 सौरक (सौरज K.), 13 सरक, 14 सकल (सलक K.), 15 सरस, 16 समल, 17 अतिश्वन् (*स्वन् K.), 18 रोमन्, 19 लोमन्, 20 हस्तिन्*, 21 मकर*, 22 लोमक, 23 शोर्ष*, 24 निवात*, 25 पाक*, 26 सिंहक, 27 अङ्कुश*, 28 सुवर्णक, 29 हंसक (हंसका K.), 30 हंसक*, 31 कुत्स*, 32 खिल*, 33 खिल*, 34 यमल, 35 हस्त, 36 कला*, 37 सकर्णक (सकण्डक K.). K. ausserdem: 38 अश्रमन्, 39 अस्तिखल.

133. पचादयः 3, 1, 134.

1 पच, 2 वच*, 3 वष, 4 वद, 5 चल, 6 पत, 7 नदद्, 8 भषद्, 9 प्लवद्, 10 चरद्*, 11 गरद्, 12 तरद्, 13 चोरद्, 14 गाहद् (गाहद् K.), 15 सूरद् (सूदद् K.), 16 देवद्, 17 दोषद्*, 18 रज (जर K.), 19 मद (मर K.), 20 लष (लम K.), 21 सेव, 22 मेव, 23 कोव (कोप; क्रोध K.), 24 मेध, 25 नर्त (मेधानर्त K.), 26 व्रण, 27 दर्श, 28 सर्प*, 29 दम्भ, 30 दर्प*, 31 जारभर, 32 श्वपच. K. ausserdem: 33 तप, 34 वस, 35 जर, 36 मोरद्, 37 दंश. Das द् in नदद् u. s. w. zeigt an, dass das Femininum mit डीप् gebildet wird. Ist ein आकृतिगण.

134. पदादयः 6, 1, 171.

Es sind die 6, 1, 63 aufgeführten Stämme.

135. पर्षादयः 4, 4, 10.

1 पर्ष, 2 अश्व, 3 अश्वत्य, 4 रथ, 5 जाल, 6 न्यास, 7 व्याल, 8 पादः पच्च (also पदिक).

136. पश्वादयः 5, 3, 117.

1 पशु, 2 असुर, 3 रत्नस्, 4 ब्राह्मीक (ब्राह्मीक K.), 5 वयस्, 6 वसु, 7 मरुत्, 8 सत्वत्, 9 दशार्ह, 10 पिशाच, 11 अशनि, 12 कार्पापण.

137. पलाशादयः 4, 3, 141.

1 पलाश, 2 खदिर, 3 शिंशपा, 4 स्यन्दन (स्यन्दन K.), 5 पूलाक*, 6 करोर, 7 शिरीष, 8 यवास, 9 विकङ्कत.

138. पात्रेसमितादयः 2, 1, 48.

1 पात्रेसमिताः (*समिताः K.), 2 पात्रवहुलाः, 3 उदुम्बरमशकः, 4 उदुम्बरकमिः (उदर-क्रिमिः K.), 5 कूपकच्छपः, 6 अयटकच्छपः, 7 कूपमगडूकः, 8 कुम्भमगडूकः, 9 उदपानमगडूकः, 10 नगरकाकः, 11 नगरवायसः, 12 मातरिपुरुषः, 13 पित्रोशूरः (पिण्डोशूरः K.), 14 पितरिशूरः*, 15 गेहेशूरः, 16 गेहनर्दा, 17 गेहेल्लेडी, 18 गेहेविजितो, 19 गेहेव्याडः, 20 गेहेमेहो, 21 गेहेदाहो*, 22 गेहेद्वन्तः (*तृणः K.), 23 गेहेष्टः, 24 गेहेतृन्तः, 25 आखनिकयकः, 26 गोष्टेशूरः, 27 गोष्टे-विजितो, 28 गोष्टेल्लेडी, 29 गोष्टेष्टुः, 30 गोष्टेपण्डितः, 31 गोष्टेप्रगल्भः, 32 कर्णोडिरिटिरा (कर्णोडिट्टिभः K.), 33 कर्णोचुरुचुरा (*चुरुचुरा K.). K. ausserdem: 34 कूपचूर्णकः. Ist ein आकृतिगण.

139. पामादयः 5, 2, 100.

1 पामन्, 2 वामन्, 3 वेमन्*, 4 हेमन्, 5 श्लेष्मन्, 6 कटु (कटु), 7 वलि, 8 सामन्, 9 ऊष्मन्*, 10 कमि*, 11 अङ्गात् कल्याणे, 12 शाकोपलालोदट्टाणां (°दट्टां K.) हृस्वत्वं च, 13 विष्वगित्युत्तरपदलोपश्चाकृतसंघेः (also विपुण), 14 लक्ष्म्या अच्च (also लक्ष्मणः). K. ausserdem: 15 श्रेष्ठ, 16 पलल. Vgl. Patanāli und die Vārttika zu 5, 2, 100.

140. पारस्करप्रभृतीनि 6, 1, 157.

1 पारस्करो देशः, 2 कारस्करो वृक्षः, 3 रथस्या नदी, 4 किष्कुः प्रमाणम्, 5 किष्किन्धा गुहा, 6 तद्वहतोः करपत्योश्चोरदेवतयोः सुद तलोपश्च (तस्करः चोरः, वृहस्पतिः = देवता), 7 प्रात् तुम्यतो गवि कर्तरि (प्रस्तुम्यति गौः). Ist ein आकृतिगण.

141. पाशादयः 4, 2, 49.

1 पाश, 2 वृण, 3 धूम, 4 वात, 5 अङ्गार, 6 पाटल (पाटलका K.), 7 पोत, 8 गल, 9 पिटक, 10 पिटाक, 11 शकट, 12 हल, 13 नट (नड K.), 14 वन. K. ausserdem: 15 बालक.

142. पिच्छादयः 5, 2, 100.

1 पिच्छा (पिच्छ K.), 2 उरस्, 3 ध्रुवक (लुवक K.), 4 ध्रुवक (ध्रुवका K.), 5 जटाघटा-कालाः (°कालात् K.) क्षेपे, 6 वर्ण, 7 उदक, 8 पङ्क, 9 प्रज्ञा.

143. पीत्वादयः 5, 2, 24.

1 पोलु, 2 कर्कन्धु (°न्धू), 3 शमी, 4 करीर, 5 कुवल, 6 खदर, 7 अश्वत्थ, 8 खदिर.

144. पुरोहितादयः 5, 1, 128.

1 पुरोहित, 2 राजासे (d. i. असमासे, K. ausserdem राजन् ohne असे), 3 यामिक (सं-यामिक K.), 4 पिण्डिक, 5 सुहित*, 6 बाल, 7 मन्द, 8 खण्डिक, 9 दण्डिक, 10 वर्मिक (व-र्मित K.), 11 कर्मिक, 12 धर्मिक*, 13 शिलिक (शौलिक K.), 14 मृत्तिक, 15 मूलिक, 16 तिलक (तिलिका K.), 17 अञ्जलिक, 18 अञ्जनिक (अञ्जतिका K.), 19 ऋषिक, 20 पुत्रिक (पुत्रक K.), 21 अयिक*, 22 छत्तिक, 23 पर्षिक*, 24 पथिक (पथिका K.), 25 चर्मिक, 26 प्रतिक, 27 सारथि (सारथिक K.), 28 आस्तिक*, 29 सूचिक, 30 संरक्ष*, 31 सूचक (auch

संरक्षसूचक), 32 नास्तिक*, 33 अज्ञानिक, 34 शाक्वर (शाक्वर K.), 35 नागर*, 36 चूडिक. K. ausserdem: 37 यषिक, 38 मिलिक, 39 स्तनिक, 40 चूडितिक, 41 कषिक, 42 पूतिक, 43 पन्निक, 44 सलनिक, 45 पन्निक, 46 जलिक, 47 शर्मिक, 48 तिथ्यिक, 49 प्रचिक, 50 प्रविक, 51 परि-
क्षक (sic). 52 पूजनिक, 53 सूचिक, 54 स्वरिक.

145. पुषादयः 3, 1, 55.

Die Wurzeln 73—137 der vierten Klasse.

146. पुष्करादयः 5, 2, 135.

1 पुष्कर, 2 पद्म, 3 उत्पल, 4 तमाल, 5 कुमुद, 6 नड, 7 कपित्थ, 8 विस, 9 मृगाल,
10 कर्दम, 11 शालूक, 12 विगह, 13 करोष, 14 शिरोष, 15 यवास, 16 प्रवाह (प्रवास K.), 17
हिरण्य, 18 कैरव, 19 कल्लोल, 20 तट*, 21 तरंग, 22 पङ्कज*, 23 सरोज*, 24 राजोव*, 25
नालोक*, 26 सरोरुह*, 27 पुटक*, 28 अरविन्द*, 29 अम्भोज*, 30 अञ्ज*, 31 कमल*, 32
पद्म*. K. ausserdem: 33 वयस.

147. पृथ्वादयः 5, 1, 122.

1 पृथु, 2 मटु, 3 महत्, 4 पटु, 5 तनु, 6 लघु, 7 बहु, 8 साधु, 9 आशु (आसु! K.),
10 ऊरु (ऊरु! K.), 11 गुरु, 12 बहल, 13 खण्ड, 14 दण्ड, 15 चण्ड, 16 अकिंचन, 17 बाल*,
18 होड, 19 पाक, 20 वत्स, 21 मन्द, 22 स्यादु, 23 ह्रस्व, 24 दीर्घ, 25 प्रिय, 26 वृष, 27 ऋजु,
28 क्षिप्र, 29 क्षुद्र, 30 अणु*. K. ausserdem: 31 वेणु (!).

148. पृषोदरादीनि 6, 3, 109.

1 पृषोदर, 2 पृषोत्थान (पृषोद्वान K.), 3 बलाहक, 4 जाम्बूत, 5 श्रमशान, 6 उलूखल, 7
पिशच, 8 वृष, 9 मयूर. Ist ein आकृतिगण.

149. पैलादयः 2, 4, 59.

1 पैल, 2 शालङ्कि, 3 सात्यकि, 4 सात्यकामि (सात्यकामि K.), 5 राहवि*, 6 रावणि*,
7 औदञ्चि*, 8 औदप्रजि, 9 औदमेचि, 10 औदमज्जि, 11 औदभज्जि*, 12 दैवस्थानि, 13 पैङ्ग-
लौदायनि (पैङ्गलायनि K.), 14 राहक्षति (रोहक्षति und रागक्षति K.), 15 भौलिङ्कि, 16 राणि,
17 औदन्धि*, 18 औद्राहमानि, 19 औज्जिहानि, 20 औदशुद्धि (औदशुद्धि K.), 21 तद्राजाच्चाणः.
K. ausserdem: 22 दैवि (!), 23 सोमनि, 24 उहमानि (sic), 25 राणायनि. Ist ein आकृतिगण.

150. प्रगद्यादयः 4, 2, 80.

1 प्रगदिन्, 2 मगदिन्, 3 मददिन् (शरदिन् K.), 4 कविल (कलिय K.), 5 खगिदित (ख-
डिव K.), 6 गदित (गदिव K.), 7 चूडार, 8 मडार (माजार K.), 9 मन्दार*, 10 कोविदार.

151. प्रज्ञादयः 5, 4, 38.

1 प्रज्ञ, 2 वणिज्, 3 उणिज्, 4 उणिज् (richtig उणिक्, d. i. उणिह् K.), 5 प्रत्यक्ष,
6 विद्वस्, 7 विदन्, 8 षोडन्, 9 विद्या, 10 मनस्, 11 शोच शरीरे, 12 जुह्वत्, 13 कृष्ण मगे,
14 चिकीर्षत्, 15 चोर, 16 शत्रु (शक् K.), 17 योध, 18 चक्षुस् (वक्षस् K.), 19 वसु (वस्! K.),
20 एनस् (एत्! K.), 21 मरुत्, 22 कुञ्च (कुङ् K.), 23 सत्यन्तु (d. i. सत्यत्, सत्यन्त्), 24
दशाहं, 25 वयस्, 26 व्याकृत*, 27 असुर (आतुर! K.), 28 रक्षस्, 29 पिशाच, 30 अशनि, 31
कर्षापण (का! K.), 32 देवता, 33 बन्धु. K. ausserdem: 34 षोडश, 35 भूर्त, 36 राजा.

152. प्रतिजनादयः 4, 4, 99.

1 प्रतिजन, 2 इदंयुग, 3 संयुग, 4 समयुग, 5 परयुग, 6 परकुल, 7 परस्यकुल, 8 अमुष्यकुल
9 सर्वजन, 10 विश्वजन, 11 महाजन, 12 पञ्चजन.

153. प्रवृद्धादयः 6, 2, 147.

1 प्रवृद्धं यानम्, 2 प्रवृद्धो वृषलः, 3 प्रयुतासूषण्यः (richtig प्रयुक्ताः सक्तयः K.), 4 आकषे
ज्वहितः, 5 अथहितो भोगेषु, 6 खट्वाकटः, 7 कविशस्तः. Ist ein आकृतिगण.

154. प्रादयः 1, 4, 58.

1 प्र, 2 परा, 3 अप, 4 सम्, 5 अनु, 6 अव, 7 निस्, 8 निर्*, 9 दुस्, 10 दुर*, 11 वि,
12 आङ् (d. i. आ), 13 नि, 14 अधि, 15 अपि, 16 अति, 17 सु, 18 उद्, 19 अभि, 20 प्रति,
21 परि, 22 उप.

155. प्रियादयः 6, 3, 34.

1 प्रिया, 2 मनोज्ञा, 3 कल्याणा, 4 सुभगा, 5 दुर्भगा, 6 भक्तिः, 7 सच्चिदा, 8 स्वा* (स्य-
सा), 9 कान्ता, 10 क्षान्ता, 11 समा, 12 चपला, 13 दुहिता, 14 वामना (वामा K.), 15 तन-
या*. K. ausserdem: 16 अम्बा.

156. प्रेक्षादयः 4, 2, 80.

1 प्रेक्षा, 2 हलका (फलका), 3 वन्धुका, 4 ध्रुवका, 5 क्षिपका, 6 न्ययोध, 7 इक्कट (इर्कुट K.), 8 कङ्कट (कर्कटा K.), 9 संकट, 10 कट*, 11 कूप*, 12 युक्त*, 13 पुक्त*, 14 पुट*, 15 मह (महा K.), 16 परिवाप*, 17 यवाप* (d. i. यवास), 18 ध्रुवका*, 19 गर्त*, 20 कूपक (कूपका K.), 21 हिरण्य*. K. ausserdem: 22 युधका, 23 सुकटा, 24 मङ्कट, 25 सुक.

157. प्रक्षादयः 4, 3, 164.

1 प्लक्ष, 2 न्ययोध, 3 अश्वत्थ, 4 इक्षुदो, 5 शिशु, 6 रुक्*, 7 कक्षतु (कर्कन्धु K., erwähnt werden als Varianten कर्कन्धु und अक्षतु), 8 दहतो.

158. प्वादयः 7, 3, 80.

Die Wurzeln 12—32 der neunten Klasse.

159. फणादयः 6, 4, 125.

Die Wurzeln 873—883 der ersten Klasse.

160. बलादयः 4, 2, 80.

1 बल, 2 चुल (चुल K.), 3 नल*, 4 ढल*, 5 घट*, 6 लकुल*, 7 उरल*, 8 पुल*, 9 मूल*, 10 उल, 11 डुल, 12 वन, 13 कुल. K. ausserdem: 14 तुल, 15 कवल.

161. बलादयः 5, 2, 136.

1 बल, 2 उत्साह, 3 उद्भास (उद्भाव K.), 4 उद्भास*, 5 उद्भास*, 6 शिखा*, 7 कुल, 8 छडा*, 9 सुल*, 10 कुल*, 11 आयाम, 12 व्यायाम, 13 उपयाम, 14 आरोह, 15 अवरोह, 16 परिणाह, 17 युद्ध. K. ausserdem: 18 उद्दाम, 19 शिखावल, 20 वृगमूल, 21 दंश.

162. ब्रह्मादयः 4, 1, 45.

1 ब्रहु, 2 पद्धति, 3 अञ्जति, 4 अङ्कति, 5 अंहति, 6 शक्ति, 7 शक्तिः शस्त्रे, 8 शारि, 9 वारि, 10 राति*, 11 राधि*, 12 शाधि*, 13 अहि, 14 कपि, 15 यष्टि, 16 मुनि, 17 इतः प्राण्यङ्गात्, 18 कदिकारादन्तिनः, 19 सर्वतो गतिचर्यादित्येके, 20 चण्ड, 21 अराल, 22 कपश

(कृपाण K.), 23 कमल, 24 विकट, 25 विशाल, 26 विशङ्कट, 27 भरुज, 28 ध्वज, 29 चन्द्र-
भागा नद्याम्, 30 कल्याण, 31 उदार, 32 पुराण, 33 अहन्, 34 क्रोड*, 35 नख*, 36 खुर*,
37 शिखा*, 38 बाल*, 39 शफ*, 40 गुद*. K. ausserdem: 41 वहति, 42 गति. Ist ein
आकृतिगण, zu welchem auch 43 भग, 44 गल und 45 राग gehören.

163. बाह्यादयः 4, 1, 96.

1 बाहु, 2 उपबाहु, 3 उपचाकु, 4 निवाकु (विवाकु K.), 5 शिवाकु, 6 घटाकु, 7 उपबिन्दु,
8 वृषलो, 9 वृकला, 10 वृडा, 11 बलाका, 12 मूषिका, 13 कुशला*, 14 ङगला, 15 ध्रुवका,
16 ध्रुवका, 17 सुमित्रा, 18 दुर्मित्रा, 19 पुष्करसद, 20 अनुहरत्, 21 देवशर्मन्, 22 अग्निशर्मन्,
23 भद्रशर्मन्, 24 सुशर्मन्, 25 कुनामन्, 26 सुनामन्, 27 पञ्चन्, 28 सप्तन्, 29 अष्टन्, 30 अग्नि-
तोजसः सलोपश्च, 31 सुधावत् (सुधावत्; सुधावन् K.), 32 उदञ्जु, 33 शिरस्, 34 माप, 35
शराविन्, 36 मरोक्षो*, 37 जेमवृद्धिन्, 38 शङ्खलतोदिन्, 39 खरनादिन्, 40 नगरमर्दिन्, 41
प्राकारमर्दिन्, 42 लोमन्, 43 अजोगर्त, 44 कृष्ण, 45 युधिष्ठिर, 46 अर्जुन, 47 साम्ब, 48 गद,
49 प्रदुम्ब, 50 राम, 51 उदङ्क (उदङ्कः संज्ञायाम् K.), 52 उदकः संज्ञायाम्*, 53 संभूयोऽम्भसोः
सलोपश्च. K. ausserdem: 54 वृक, 55 वृडाला, 56 भगला, 57 सलक. Ist ein आकृतिगण,
zu dem auch 58 सात्वकि, 59 जाड्यि, 60 ऐन्द्रशर्मि, 61 आजधेनवि und 62 औहुलोमि gehören
sollen.

164. विदादयः 4, 1, 104.

1 विद, 2 उर्व, 3 कश्यप, 4 कुशिक, 5 भरद्वाज, 6 उपमन्यु, 7 किलात, 8 किदर्भ (कन्दर्प;
किदर्भ K.), 9 विश्वानर, 10 ऋषिषेण, 11 ऋतभाग, 12 हर्यश्च, 13 प्रियक, 14 आपस्तम्ब, 15
कूचवार, 16 शरद्वत्, 17 शुनक, 18 धेनु, 19 गोपवन, 20 शिषु, 21 बिन्दु (विन्दु K.), 22 भो-
गक*, 23 भाजन, 24 शमिक*, 25 अश्यावतान, 26 श्यामाक, 27 श्यामक (श्यामाक K.), 28
श्यावलि (श्यावलि K.), 29 श्यापर्ण.

हरितादयः 4, 1, 100.

30 हरित, 31 किंदास, 32 वल्लस्क, 33 अर्कलूष, 34 वध्योग (वध्योष K.), 35 विष्णु,
36 वृद्ध (विष्णुवृद्ध K.), 37 प्रतिबोध, 38 रथोत्तर, 39 रथंतर, 40 गविष्ठिर, 41 नि-
षाद, 42 शबर*, 43 अलस, 44 मटर, 45 मडाकु*, 46 सपाकु*, 47 मटु (मट K.),
48 पुनर्भू, 49 पुत्र, 50 दुहितृ, 51 ननान्द, 52 परस्त्रो परशु च (also पारशव und
पारशवायन von परस्त्रो). K. ausserdem: 53 किलालप (gehört nicht zum हरि-
तादि), 54 सम्बक, 55 श्यायक.

165. वित्त्वादयः s. 126. नडादयः.

166. विल्वादयः 4, 3, 136.

1 विल्व, 2 व्रीहि, 3 काण्ड, 4 मुद्ग, 5 मसूर, 6 गोधूम, 7 इक्षु, 8 खेणु, 9 गवेषुका, 10 कपासी, 11 पाटलो, 12 कर्कश, 13 कुटोर.

167. ब्राह्मणादयः 5, 1, 124.

1 ब्राह्मण, 2 वाडव, 3 माणव, 4 अर्हतो नुम् च (ein Vārttika), 5 चोर, 6 धूर्त, 7 आ-
राधय, 8 विराधय, 9 अपराधय, 10 उपराधय, 11 एकभाव, 12 द्विभाव, 13 त्रिभाव, 14 अन्य-
भाव, 15 अक्षेत्रज्ञ, 16 संवादिन्, 17 संवोशन्, 18 संभाषिन्, 19 बहुभाषिन्, 20 शोषघातिन्
(शोषघातिन् K.), 21 विघातिन्, 22 समस्य, 23 विषमस्य, 24 परमस्य, 25 मध्यमस्य, 26 अनो-
श्वर, 27 कुशल, 28 चपल, 29 निपुण, 30 पिशुन, 31 कुतूहल*, 32 क्षेत्रज्ञ*, 33 निग्न*, 34
बालिश, 35 अलस, 36 दुष्पुरुष, 37 कापुरुष, 38 राजन्, 39 गणपति, 40 अधिपति, 41 गडुल,
42 दायाद, 43 विशस्ति*, 44 विषम*, 45 विपात*, 46 निपात*, 47 सर्ववेदादिभ्यः स्वायं,
48 चतुर्वेदस्योभयपदवृद्धिश्च, 49 शोटोर*. K. ausserdem: 50 मूक, 51 कपि, 52 विशसि,
53 पिशाच, 54 विशाल, 55 धनपति, 56 नरपति, 57 निव, 58 निधान, 59 विष, 60 स्वभाव
61 निघातिन्, 62 राजपुरुष, 63 विशाय, 64 विशात, 65 विजात, 66 नयात, 67 सुहित, 68
दोन, 69 विदग्ध, 70 उचित, 71 समय, 72 शील, 73 तत्पर, 74 इदंपर, 75 यथा तथा, 76
पुरस्, 77 पुनः पुनः, 78 अभोक्ष, 79 तरतम, 80 प्रकाम, 81 यथाकाम, 82 निष्कुल, 83 स्वराज,
84 महाराज, 85 युवराज, 86 समाज, 87 अविद्वर, 88 अपिशुन, 89 अनुशंस, 90 अयथातथ, 91
अयथापुर, 92 स्वधर्म, 93 अनुकूल, 94 परिमण्डल, 95 विश्वरूप, 96 अतिवृज, 97 उदासीन, 98
ईश्वर, 99 प्रतिभू, 100 सावि(न्), 101 मानुष, 102 आस्तिक, 103 नास्तिक, 104 युगपद्, 105
पूर्वाधर, 106 उत्तराधर. Ist ein आकृतिगण.

168. भर्गादयः 4, 1, 178.

1 भर्ग, 2 कर्ष (कर्ष K.), 3 केकय, 4 कश्मोर, 5 साल्व, 6 सुस्थाल, 7 उरस् (उरश
und उरस् K.), 8 कौरव्य.

169. भस्त्रादयः 4, 4, 16.

1 भस्त्रा, 2 भरट, 3 भरण (भारण), 4 शोषभार, 5 शोषभार, 6 अंसभार, 7 अंसभार.

170. भिक्षादयः 4, 2, 38.

1 भिक्षा, 2 गर्भिणी, 3 क्षेत्र, 4 करोष, 5 अङ्गार, 6 चर्मन् (चर्मिन् mit Erwähnung
unserer Lesart K.), 7 सहस्र, 8 युवति, 9 पदाति, 10 पद्धति, 11 अथर्वन् (auch v. l. अर्वन् K.),
12 दक्षिणा, 13 भूत, 14 विषय, 15 श्रोत्र K. ausserdem: 16 धर्मिन् (v. l. धर्मन्).

171. भिदादयः 3, 3, 104.

1 भिदा, 2 छिदा, 3 विदा, 4 त्रिपा, 5 गुहा (गिर्योपधयोः fūgt K. nach einem Vārttika hinzu), 6 यद्धा, 7 मेधा, 8 गोधा, 9 आरा, 10 हारा, 11 कारा बन्धने*, 12 त्रिया, 13 तारा* ज्योतिषि*, 14 धारा, 15 रेखा, 16 चूडा, 17 पोडा, 18 वषा, 19 वसा, 20 मृजा (मृजा K.), 21 कृपा (क्रपेः संप्रसारणं च K. nach einem Vārttika). K. ausserdem: 22 भारा, 23 लेखा.

172. भीमादयः 3, 4, 74.

1 भीम, 2 भीष्म, 3 भयानक, 4 वह (वरु K.), 5 चरु (auch वहचरु st. वह, चरु), 6 प्रस्कन्दन*, 7 प्रपतन (प्रतपन), 8 समुद्र, 9 सुव (सुच K.), 10 सच, 11 दृष्टि*, 12 रक्ष (रजः K.), 13 शङ्ख*, 14 सुक* (संकसुक st. शङ्ख, सुक), 15 मूर्ख*, 16 खलति. K. ausserdem: 17 भूमि, 18 संस्कार, 19 संक्रन्दन. Ist ein आकृतिगण.

173. भूवादयः 1, 3, 1.

Die Wurzeln der ersten Klasse und alle Wurzeln insgesamt.

174. भृशादयः 3, 1, 12.

1 भृश, 2 शोघ, 3 चपल, 4 मन्द, 5 पण्डित, 6 उत्सुक, 7 सुमनस्, 8 दुर्मनस्, 9 अभि-
मनस्, 10 उन्मनस्, 11 रहस्, 12 रोहत्, 13 रेहत् (रेहस् K.), 14 संचत्*, 15 नृपत्*, 16 श-
श्वत्, 17 भ्रमत्*, 18 वेहत्, 19 शुचिस्, 20 शुचिवर्चस्*, 21 अण्डर*, 22 वर्चस्, 23 ओजस्,
24 सुरजस्*, 25 अरजस्. K. ausserdem: 26 दृहत्, 27 नृपत् (sic), 28 शुधि, 29 अधर.

175. भौरिकादयः 4, 2, 54.

1 भौरिक, 2 भौलिक, 3 चोपयत्*, 4 चेटयत् (चोटयत्), 5 काणोय, 6 वाणिजक, 7 वा-
लिकाज्य (वाणिकाज्य; वालिज, वालिज्यक K.), 8 सैकयत् (शैकयत् K.), 9 वैकयत्. K. ausser-
dem: 10 वैपेय.

176. मध्वादयः 4, 2, 86.

1 मधु, 2 विस, 3 स्याणु, 4 वेणु, 5 कर्कन्धु, 6 शमो, 7 करोर (किरोर K.), 8 हिम,
9 किशरा, 10 शर्पाण (शर्पणा K.), 11 मरुत्, 12 दार्दालो*, 13 शर, 14 इष्टका, 15 आसुति,
16 शक्ति, 17 आसन्दो, 18 शकल*, 19 शलाका, 20 आमिषो (आमिधो K.), 21 इल्ल, 22 रोमन्,
23 रुष्टि (मुष्टि mit der v. l. दृष्टि K.), 24 रुष्य, 25 तन्निशिला, 26 खड (खडा K.), 27 वट*,
28 वेट (वेटा K.). K. ausserdem: 29 रम्य, 30 चल, 31 मरुव, 32 दार्वाघाट.

177. मनोज्ञादयः 5, 1, 133.

1 मनोज्ञ, 2 प्रियरूप, 3 अभिरूप, 4 कल्याण, 5 मेधाविन्, 6 आद्य, 7 कुलपुत्र, 8 छान्दस, 9 छान्द, 10 श्रोत्रिय, 11 चोर, 12 धूर्त, 13 विश्वदेव (विश्वदेव K.), 14 युवन्, 15 कुपुत्र*, 16 यामपुत्र, 17 यामकुलाल*, 18 यामखण्ड (यामखण्ड K.), 19 यामकुमार, 20 सुकुमार*, 21 बहल, 22 अवश्यपुत्र (अवश्य K.), 23 अमुष्यपुत्र, 24 अमुष्यकुल, 25 सारपत्न*, 26 शतपुत्र. K. ausserdem: 27 कुशल, 28 अहोपुरुष.

178. मयूरव्यंसकादयः 2, 1, 72.

1 मयूरव्यंसक, 2 छान्दव्यंसक, 3 कम्बोजमुण्ड (कम्बोज K.), 4 यवनमुण्ड; 5 छन्दसि हस्तैर्यह्य (हस्त*), 6 पादैर्यह्य (पाद*), 7 लाङ्गल्यह्य (लाङ्गले*; लाङ्गले K.), 8 पुनर्दाय; 9 सहोडादयो न्यपदार्थे, 10 सहोडं वर्तते, 11 सहियं वर्तते, 12 सहिवाणिजा क्रिया, 13 अपेहिवाणिजा, 14 प्रेहिवाणिजा, 15 सहिस्वागता, 16 अपेहिस्वागता, 17 सहिद्वितीया, 18 अपेहिद्वितीया, 19 प्रेहिद्वितीया*, 20 सहिकटा*, 21 अपेहिकटा (अपोहिकटा K.), 22 प्रेहिकटा (प्रोहिकटा K.), 23 आहरकरटा*, 24 प्रेहिकर्दमा*, 25 प्रोहिकर्दमा, 26 विधमचूडा*, 27 उद्धरचूडा (उद्धमचूडा), 28 आहरचेली, 29 आहरवसना, 30 आहरसेना*, 31 आहरवितना (आहरवनिता K.), 32 कृन्तविचक्षणा, 33 उद्धरोत्सजा, 34 उद्धरावसजा*, 35 उद्धमविधमा, 36 उत्पचनिपचा (*विपचा K.), 37 उत्पतनिपता; 38 उच्चावचम्, 39 उच्चनोचम्, 40 आचोपचम्*, 41 आचपराचम्*, 42 नखप्रचम्, 43 निश्चप्रचम्, 44 अकिंचन, 45 स्नात्वाकालक, 46 पोत्वास्थिरक, 47 भुत्वासुहित, 48 प्रोष्यपापोयान्, 49 उत्पत्यपाकला (उत्पत्यव्याकुला K.), 50 निपत्यरोहिणी, 51 निषण्णश्यामा, 52 अपेहिप्रघसा, 53 सहिविघसा*, 54 सहपञ्चमी, 55 सहिद्वितीया; 56 जहि कर्मणा बहलमाभोक्ष्ये कर्तारं चाभि दधाति, 57 जह्जोडम् (richtig *जोड: K.), 58 जहिस्तम्बम् (richtig *स्तम्ब: K.), 59 उज्जहिस्तम्बम् (richtig *स्तम्ब: K.); 60 आख्यातमाख्यातेन क्रियासातत्ये, 61 अग्रनोतपिष्यता, 62 पचतभुज्जता, 63 खादतमोदता, 64 खादताचमता (खादतवमता), 65 आहरनिवपा, 66 आवपनिष्करा (आहरनिष्करा), 67 उत्पचविपचा; 68 भिन्दिप्रक्षणा, 69 कन्दिप्रविचक्षणा (किन्दि K.), 70 पचलवणा, 71 पचप्रकूटा. K. ausserdem: 72 प्रेहिस्वागता, 73 अपोहिकर्दमा, 74 अचितोपचितम्, 75 अवचितपराचितम्, 76 उज्जहिजोडः. Ist ein आकृतिगण, zu welchem auch 77 अकुतोभयः, 78 कांदिशोकः, 79 आहोपुरुषिका, 80 अहमहमिका, 81 यदृच्छा, 82 सहिरोयाहिरा, 83 उन्मजावमजा, 84 द्रव्यान्तरम् und 85 अवश्यकार्यम् gehören sollen. 77—85 nicht in K.

179. महिषादयः 4, 4, 48.

1 महिषो, 2 प्रजापति*, 3 प्रजावतो, 4 प्रलेपिका, 5 विलेपिका, 6 अनुलेपिका, 7 पुरोहित, 8 मणिपालो, 9 अनुचारक (अनुवारक), 10 होतृ, 11 यजमान.

180. मालादयः 6, 2, 88.

1 माला, 2 शाला, 3 शोणा (शोण), 4 द्राक्षा, 5 स्राक्षा*, 6 क्षामा, 7 काञ्ची, 8 एक, 9 काम. K. ausserdem: 10 क्षामा.

181. मुचादयः 7, 1, 59.

Die Wurzeln 136—143 der sechsten Klasse.

182. यजादयः 6, 1, 15.

Die Wurzeln 1051—1059 der ersten Klasse.

183. यवादयः 8, 2, 9.

1 यव, 2 दल्लि, 3 ऊर्मि, 4 भूमि, 5 कृमि, 6 कुञ्जा, 7 यशा, 8 द्राक्षा, 9 धाक्षा*, 10 ध-
जि, 11 ध्वजि, 12 निजि*, 13 सिजि (सिजि K.), 14 सज्जि, 15 हरित्, 16 ककुद्, 17 मरुत्*,
18 गरुत्, 19 इक्षु, 20 दु*, 21 मधु. K. ausserdem: 22 द्रुम, 23 मण्ड, 24 धूम, 25 वृक्षा,
26 वेशा, 27 वजि, 28 शज्जि. Ist ein आकृतिगण.

184. यस्कादयः 2, 4, 63.

1 यस्क, 2 लह्य (लभ्य K.), 3 दुह्य (दुह्य K.), 4 अयःस्थूण, 5 तृणकर्ण, 6 सदामन,
7 कम्यलहार (कम्यलभार K.), 8 अहिर्याग (अहिर्याग K.), 9 कणाढक (कणाढक K.), 10 प-
णाढक*, 11 पिण्डोज्झ, 12 वक्सवथ, 13 विषि, 14 कुट्टि, 15 अजवस्ति, 16 मित्रयु, 17 रक्षो-
मुख (रक्षामुख K.), 18 जङ्घारय, 19 उत्कास, 20 कटुक (कटुकमन्यक K.), 21 मन्यक, 22 पु-
ष्करसद्, 23 विषपुट, 24 उपरिमेखल, 25 क्रोष्टुमान, 26 क्रोष्टुपाद, 27 क्रोष्टुमाय*, 28 शौर्यमाय,
29 खरप, 30 पदक, 31 वर्णक (वर्मक K.), 32 भलन्दन, 33 भडिल, 34 भण्डिल, 35 भडित,
36 भण्डित. K. ausserdem: 37 वस्ति, 38 कटु.

185. याजकादयः 2, 2, 9. 6, 2, 151.

1 याजक, 2 पूजक, 3 परिचारक, 4 परिषेचक (mit der v. l. परिषेचक K.), 5 स्नापक
(स्नातक K.), 6 अध्यापक, 7 उत्साहक (उत्सादक K.), 8 उद्वर्तक, 9 होतृ, 10 भर्तृ, 11 रथगणक,
12 पत्तिगणक. K. ausserdem: 13 पोतृ, 14 हतृ, 15 वर्तक.

186. यावादयः 5, 4, 29.

1 याव, 2 मणि, 3 अस्थि, 4 तालु*, 5 जानु*, 6 लान्द*, 7 पीत, 8 स्तम्ब (पीतस्तम्ब st. पीत, स्तम्ब K.), 9 ऋतायुष्मशोते, 10 पशो लूनविपाते (°विपाते K.), 11 अणु निपुणे, 12 पुत्र कर्त्रिमे, 13 स्नात वेदसम्प्राप्तो, 14 शून्य रिक्ते, 15 दान कुत्सिते, 16 तनु सूत्रे, 17 ईय-सञ्च (z. B. येयस्क K.), 18 ज्ञात, 19 अज्ञात*, 20 कुमारोक्रोडनकानि च. K. ausserdem: 21 चण्ड.

187. युक्तारोह्यादयः 6, 2, 81.

1 युक्तारोहो, 2 आगतरोहो, 3 आगतयोधो, 4 आगतवज्जो, 5 आगतनन्दो (आगतनर्दो K.), 6 आगतप्रहारी, 7 आगतमत्स्यः (°मत्स्या K.), 8 क्षौरहोता, 9 भगिनीभर्ता, 10 ग्रामगोधुक, 11 अश्वत्थिरात्रः, 12 गर्गत्थिरात्रः, 13 व्युष्टित्थिरात्रः, 14 गणपादः (ग्रणपादः K.), 15 एकशक्ति-पात्, 16 पात्रेसंमितादयश्च (lies पात्रेसमि°). K. ausserdem: 17 समपादः.

188. युवादयः 5, 1, 130.

1 युवन्, 2 स्थविर, 3 होन्, 4 यजमान, 5 पुरुषासे (d. i. पुरुष असमासे), 6 मात् (भात् K.), 7 कुतुक (कतक K.), 8 अमण (अणम), 9 कटुक*, 10 कमण्डलु, 11 कुस्त्रो, 12 सुस्त्रो, 13 दुःस्त्रो, 14 सुहृदय, 15 दुर्हृदय, 16 सुहृद्, 17 दुर्हृद्, 18 सुभात्, 19 दुर्भात्, 20 वृषल, 21 परिवा-जक, 22 सन्नक्तचारिन्, 23 अन्नशंस, 24 हृदयासे (d. i. हृदय असमासे), 25 कुशल, 26 चपल, 27 निपुण, 28 पिशुन, 29 कुतूहल, 30 क्षेत्रज्ञ, 31 शोत्रियस्य यलोपश्च (ein Vārttika). K. ausserdem: 32 यात्, 33 कतक, 34 कुचुक, 35 कन्दुक, 36 मिथुन, 37 कुललो, 38 महस्, 39 कितव, 40 पीत.

189. यौधेयादयः 4, 1, 178.

1 यौधेय, 2 शौक्रेय, 3 शौभेय, 4 ज्यावाणेय (यावाणेय K.), 5 धौतंय (धातंय; धातंय K.), 6 त्रिगर्त, 7 भरत, 8 उशनर. K. ausserdem: 9 वातंय.

190. यौधेयादयः 5, 3, 117.

1 यौधेय, 2 कौशेय, 3 शौक्रेय, 4 शौभेय, 5 धातंय*, 6 धातंय, 7 ज्यावाणेय (जावालेय K.), 8 त्रिगत, 9 भरत, 10 उशनर. K. ausserdem: 11 कौशेय, 12 वातंय.

191. रजतादयः 4, 3, 154.

1 रजत, 2 सीस, 3 लोह, 4 उदुम्बर, 5 नीष (नीच und नील K.), 6 दारु, 7 रोहितक (रोहितक K.), 8 विभीतक, 9 पीतदारु (कपीत und दारु zum zweiten Mal K.), 10 तो-चदारु, 11 त्रिकण्टक, 12 कण्टकार.

192. रधादयः 7, 2, 45.

Die Wurzeln 84—91 der vierten Klasse.

193. रसादयः 5, 2, 95.

1 रस, 2 रूप, 3 वण*, 4 गन्ध, 5 स्पृश, 6 शब्द, 7 स्नेह, 8 भाव*, 9 गुणात् (गुणग्रहणं रसादीनां विशेषणम् K.), 10 एकाचः (also स्वयत् u. s. w.).

194. राजदन्तादयः 2, 2, 31.

1 राजदन्तः, 2 अयेवणम्, 3 लिप्तवासितम्, 4 नम्रमुषितम्, 5 सित्तसंमष्टम्, 6 मष्टलुञ्चितम्, 7 अर्वाक्त्रिपक्षम्, 8 अर्पितोप्तम् (अर्पितोत्तम्), 9 उत्पगाढम्, 10 उल्लुखलमुसलम्, 11 तण्डुलकण्वम्, 12 दृषदुपलम्, 13 आरग्यायनबन्धकी, 14 चित्ररथवाह्यीकम् (वाह्यीकम् K.), 15 अयन्त्यश्मकम् (आ° K.), 16 शूद्रार्थम्, 17 स्वातकराजानौ, 18 विष्वक्तेनानौ, 19 अक्षिभुवम्, 20 दारगवम्, 21 शब्दाथौ, 22 धर्माथौ, 22a कामाथौ, 23 अर्थशब्दौ, 24 अर्थधर्मौ, 25 अर्थकामौ, 26 वैकारिमत्, 27 गोजवाजम् (गाजवाजम्; गजवाजम् K.), 28 गोपालधानीपूलासम्, 29 पूलासकुरण्डम् (पूलासकारण्डम्; ककरण्डम् K.), 30 स्थूलपूलासम्, 31 उशोरबोजम्, 32 जिज्ञास्य*, 33 सिञ्जाश्वत्यम् (सिञ्जास्यम् K.), 34 चित्रास्यातो, 35 भार्यापती, 36 दंपती, 37 जंपती, 38 जायापती, 39 पुत्रपती, 40 पुत्रपशू (*पशु K.), 41 केशश्मश्रु (nach K. auch श्मश्रुकेशौ), 42 शिरोबोजम्, 43 शिरोजानु*, 44 सर्पिर्मधुनौ, 45 मधुसर्पिणौ, 46 आद्यन्तौ, 47 अन्तादौ, 48 गुणवृद्धौ, 49 वृद्धिगुणौ. Bei Doppelformen ist die eine die regelmässige.

195. राजन्यादयः 4, 2, 53.

1 राजन्य, 2 आन्त*, 3 बाभ्रव्य*, 4 शालङ्कायन, 5 देवयात (देवयातंव; देवयान K.), 6 अघोड, 7 वरत्रा*, 8 जालंधरायण, 9 राजायन*, 10 तेलु*, 11 आत्मकामेय, 12 अम्बरोषपुत्र, 13 वसाति, 14 वैल्यवन, 15 शैलूष, 16 उदुम्बर, 17 तोव्र*, 18 वैल्यज (वैल्यल K.), 19 आर्जुनायन, 20 संप्रिय, 21 दाक्षि, 22 ऊर्णनाभ. K. ausserdem: 23 आप्रोत, 24 वैतिल, 25 वात्रक. Ist ein आकृतिगण.

196. रुधादयः 7, 2, 76; vgl. 7, 3, 98 fg.

Die Wurzeln 58—62 der zweiten Klasse.

197. रुधादयः 3, 1, 78.

Die Wurzeln der siebenten Klasse.

198. रेवत्यादयः 4, 1, 146.

1 रेवती, 2 अश्वपाली, 3 मणिपाली, 4 द्वारपाली, 5 वृकवज्जिन्, 6 वृकवन्धु, 7 वृकग्राह, 8 कर्णग्राह, 9 दण्डग्राह, 10 ककुदाक्ष, 11 चामरग्राह. K. ausserdem: 12 कुक्कुटाक्ष.

199. रैवतिकादयः 4, 3, 131.

1 रैवतिक, 2 स्वापिणि, 3 जैमवृद्धि, 4 गौरघोषि (गौरघोव), 5 औदमेघि (औदमेयि K.), 6 औदवापि (औदवाहि K.), 7 वैजवापि.

200. लोमादयः 5, 2, 100.

1 लोमन्, 2 रोमन्, 3 वभु, 4 हरि, 5 गिरि*, 6 कर्क*, 7 कापि, 8 मुनि, 9 तरु.

201. लोहितादयः 3, 1, 13.

1 लोहित, 2 चरित*, 3 नील, 4 फेन, 5 मट्र, 6 हरित, 7 दास*, 8 मन्द. K. ausserdem: 9 पीत. Ist ein आर्कतिगण.

202. लोहितादयः 4, 1, 18 S. गर्गादयः.

203. त्वादयः 8, 2, 44.

Die Wurzeln 13—32 der neunten Klasse.

204. वंशादयः 5, 1, 50.

1 वंश, 2 कुटज, 3 अल्यज, 4 मूल, 5 स्थूणा (स्थूणा), 6 अक्ष, 7 अश्वमन्, 8 अश्व, 9 प्रलक्ष*, 10 हृत्, 11 खट्वा.

205. वनस्पत्यादयः 6, 2, 140.

1 वनस्पतिः, 2 बृहस्पतिः, 3 शचीपतिः, 4 तनुनपात्, 5 नराशंसः, 6 शुनःशेपः (=शेफः), 7 शयडामर्कौ, 8 नृणावरुन्नी, 9 लम्बाविश्ववयसौ (richtig बम्बा K.), 10 मर्मत्युः.

206. वरणादयः 4, 2, 82.

1 वरणा (वरण K.), 2 शङ्खो, 3 शाल्मलि, 4 शुण्डो*, 5 श्याण्डो*, 6 पर्णी, 7 ताम-
पर्णी, 8 गोद (पूर्वो गोदो K., v. 1. पूर्वण गोदो, अपरेण गोदो), 9 आलिङ्गायन, 10 जानपदो
(जालपदो; जालपद K.), 11 जम्बू*, 12 पुष्कर*, 13 चम्पा*, 14 पम्पा*, 15 वल्लु*, 16 उज्ज-
यनो (उज्जयिनो K.), 17 गया, 18 मयुरा, 19 तक्षशिला, 20 उरसा (उरशा K.), 21 गोमती*,
22 वलभी*. K. ausserdem: 23 कटुकवदरी (mit der v. 1. कन्दुक*), 24 शिरोयाः, 25 काञ्ची,
26 सदाशयो, 27 वणिकि, 28 वणिक. Ist ein आकृतिगण.

207. वराहादयः 4, 2, 80.

1 वराह, 2 पलाश, 3 शिरोष, 4 पिनद्ध, 5 निवद्ध, 6 बलाह*, 7 स्थूल (स्थूण K.),
8 विदग्ध, 9 विजग्ध, 10 विभग्न, 11 निमग्न*, 12 बाहु, 13 खादिर, 14 शर्करा. K. ausser-
dem: 15 विनद्ध, 16 विरुद्ध, 17 मूल.

208. वर्ग्यादयः s. दिगादयः.

209. वसन्तादयः 4, 2, 63.

1 वसन्त, 2 गोष्म*, 3 वर्षा, 4 शरद्, 5 हेमन्त, 6 शिशिर, 7 प्रथम, 8 गुण, 9 चरम.
10 अनुगुण, 11 अथर्वन्, 12 आथर्वण*. K. ausserdem: 13 अपर्वन्.

210. वाकिनादयः 4, 1, 158.

1 वाकिन, 2 गौधेर (गारेध K.), 3 कार्कष (कार्कष्य K.), 4 काक, 5 लङ्का, 6 चर्मिर्मि-
गोर्नलोपश्च.

211. विनयादयः 5, 4, 34.

1 विनय, 2 समय, 3 उपायो (उपायाद् K.) हृत्स्वत्वं च (also औपयिक), 4 संप्रति*,
5 संगति, 6 कथंचित्, 7 अकस्मात्, 8 समाचार, 9 उपचार, 10 समयाचार, 11 व्यवहार, 12 सं-
प्रदान, 13 समुत्कर्ष, 14 समूह, 15 विशेष, 16 अत्यय. K. ausserdem: 17 अस्त्य, 18 कण्डु.

212. विमुक्तादयः 5, 2, 61.

1 विमुक्त, 2 देवासुर, 3 रत्नोऽसुर, 4 उपसद्, 5 सुवर्ण (सुपर्ण K.), 6 परिसारक (परिषादक
K.), 7 सदसत्, 8 वसु, 9 मरुत् (मरुत्वत् K.), 10 पद्मोवत्, 11 वसुमत्, 12 महीयत्व (महीयल

K.), 13 सत्वत् (zwei Mal in K.), 14 बर्हवत्*, 15 दशार्ण, 16 दशाह, 17 वयस् (daneben auch दशार्णयस् K.), 18 हविर्धान, 19 पतत्रिन् (पतत्रि K.), 20 महित्री, 21 अस्यहृत्य, 22 सोमापूषन्, 23 इडा, 24 अग्नाविष्णु (*विष्णु K.), 25 उर्वशी, 26 वृत्रहन् (वृत्रहति K.). K. ausserdem: 27 मित्री, 28 सोम, 29 हेतु.

213. विस्पष्टादीनि 6, 2, 24.

1 विस्पष्ट, 2 विचित्र, 3 विचित*, 4 व्यक्त, 5 संपन्न, 6 पटु (कटु K.), 7 पण्डित, 8 कुशल, 9 चपल, 10 निपुण.

214. √ वृत् u. s. w. 1, 3, 92 fg. 7, 2, 59.

Die Wurzeln 795—799 der ersten Klasse.

215. वृषादयः 6, 1, 203.

1 वृषः, 2 जनः, 3 ज्वरः, 4 ग्रहः, 5 हयः, 6 गयः, 7 नयः, 8 तायः*, 9 तयः, 10 चयः*, 11 अमः*, 12 वेदः, 13 सूदः*, 14 अंशः, 15 गुहा, 16 शमरणां संज्ञायां संमती भावकर्मणोः, 17 मन्त्रः, 18 शान्तिः, 19 कामः, 20 यामः, 21 आरा, 22 धारा, 23 कारा, 24 बहः, 25 कल्पः, 26 पादः. K. ausserdem: 27 पयः, 28 दयः. Ist ein आकृतिगण.

216. वेतनादयः 4, 4, 12.

1 वेतन, 2 वाहन (वाह K.), 3 अर्धवाहन (अर्धवाह K.), 4 धनुर्दण्ड, 5 जाल, 6 वेश (वेस! K.), 7 उपवेश (उपवेश und उपवेस! K.), 8 प्रेषण, 9 उपवस्ति (उपस्ति K.), 10 सुख, 11 शय्या, 12 शक्ति, 13 उपनिषद्, 14 उपदेश, 15 स्फिज्* (स्फिज), 16 पाद, 17 उपस्थ*, 18 उपस्थान, 19 उपहस्त*. K. ausserdem: 20 सज्.

217. व्याघ्रादयः 2, 1, 56.

1 व्याघ्र, 2 सिंह, 3 ऋक्ष, 4 ऋषभ, 5 चन्दन, 6 वृक्ष (वृक्ष K.), 7 वृष, 8 वराह, 9 हस्तिन्, 10 तरु*, 11 कुञ्जर, 12 रुरु, 13 पृषत् (पृषत K.), 14 पुण्डरीक, 15 पलाश*, 16 कितव. K. ausserdem: 17 बलाहक. Ist ein आकृतिगण; demnach bildet man auch 18 सुखपद्मम्, 19 सुखकमलम्, 20 करकिसलयम्, 21 पार्थिवचन्द्रः.

218. व्युष्टादयः 5, 1, 97.

1 व्युष्ट, 2 नित्य, 3 निष्क्रमण, 4 प्रवेशन, 5 उपसंक्रमण, 6 तीर्थ, 7 अस्तरण (आस्तरण K.), 8 संगम, 9 संघात, 10 अग्निपद, 11 पोलुमूल (पोलु, मूल), 12 प्रवास, 13 उपवास. K. ausserdem: 14 संभम, 15 दीर्घ.

219. व्रीह्यादयः 5, 2, 116.

1 व्रीहि, 2 माया, 3 शाला (शालि K.), 4 शिखा, 5 माला, 6 मेखला, 7 केका*, 8 अष्टका, 9 पताका, 10 चर्मन्, 11 कर्मन्, 12 वर्मन्*, 13 दंष्ट्रा, 14 संज्ञा, 15 वड्या, 16 कुमारी, 17 नौ, 18 वोणा, 19 बलाका, 20 यवखद, 21 शोषाचक्रः. K. ausserdem: 22 हंसा (i).

220. शशिङकादयः 4, 3, 92.

1 शशिङक, 2 सर्वसेन, 3 सर्वकेश, 4 शक, 5 शट (सट K.), 6 रक, 7 शङ्ख, 8 बोध.

221. शमादयः 3, 2, 141. 7, 3, 74.

Die Wurzeln 92—99 der vierten Klasse.

222. शस्त्रभृतयः 5, 4, 107.

1 शस्त्र, 2 विपाश, 3 अनस्, 4 मनस्, 5 उपानह, 6 अनहुह, 7 दिव, 8 हिमवत्, 9 हि-
रूक्*, 10 विद्*, 11 सद्*, 12 दिश, 13 दृश, 14 विश*, 15 चतुर, 16 त्यद्*, 17 तद्, 18 यद्,
19 कियत्*, 20 जराया जरस् च, 21 प्रतिपरसमनुभ्यो ज्ञाः, 22 पथिन्. K. ausserdem:
23 सदृश.

223. शरादयः 4, 3, 144.

1 शर, 2 दर्भ, 3 मद, 4 कुटो, 5 तृण, 6 सोम, 7 बल्वज (बल्वज K.).

224. शरादयः 6, 3, 120.

1 शर, 2 वंश, 3 धूम, 4 अहि, 5 कपि, 6 मणि, 7 सुनि, 8 शुचि, 9 हनु.

225. शर्करादयः 5, 3, 107.

1 शर्करा, 2 कपालिका, 3 कपाटिका*, 4 कनिष्ठिका (कपिष्ठिका; पिष्ठिका K. mit Erwähnung der v. l. कनिष्ठिका!), 5 पुण्डरीक, 6 शतपत्त, 7 गोलोमन्, 8 लोमन्*, 9 गोपुच्छ, 10 नराक्षी (नरालि K.), 11 नकुल (नकुला K.), 12 सिकता.

226. शाखादयः 5, 3, 103.

1 शाखा, 2 मुख, 3 जघन, 4 शङ्ख, 5 मेघ, 6 अश्व*, 7 चरण, 8 स्कन्ध, 9 स्कन्द*, 10 उरस्, 11 शिरस्, 12 अय, 13 शरण.

227. शार्ङ्गरवादयः 4, 1, 73.

1 शार्ङ्गरव, 2 कापटव, 3 गौगुलव, 4 ब्राह्मण, 5 वैद* (fehlt mit Recht in K.), 6 गौतम, 7 कामण्डलेय, 8 ब्राह्मणकृतेय (ब्राह्मणकृतेय K.), 9 आनिधेय, 10 आनिधेय, 11 आशोकेय, 12 वात्स्यायन, 13 मौञ्जायन, 14 कैकस (कैकसेय K.), 15 काव्य, 16 शैब्य, 17 एहि, 18 पर्येहि, 19 आश्वमेध, 20 औदपान, 21 अराल, 22 चण्डाल, 23 वतगड, 24 भोगवद्गौरिमतोः संज्ञायां घादिषु (vgl. 6, 3, 43) नित्यं ह्रस्वार्थम्, 25 नृनरयोर्वैद्विश्च.

228. शिवादयः 4, 1, 112.

1 शिव, 2 प्रोष्ठ (प्रोष्ठ K.), 3 प्रोष्ठिक*, 4 चण्ड, 5 जम्भ (mit der v. l. भण्ड K.), 6 भूरि, 7 दण्ड*, 8 कुटार, 9 ककुम्*, 10 अनभिम्भान (mit der v. l. अनभिम्भान K.), 11 कौहित*, 12 सुख*, 13 मंथि, 14 मुनि, 14a ककुम्भ, 15 कहोड, 16 कोहड, 17 कटूय (कटूय K.), 18 कटूय*, 19 रोध, 20 कपिञ्जल* (कुपि*), 21 खञ्जन, 22 वतगड, 23 तृणकर्ण (तृणकर्ण K.), 24 लोरहृद, 25 जलहृद, 26 परिल, 27 पणिक*, 28 पिष्ट, 29 हेहय (हेहय K.), 30 पार्षिका (परिषिक K.), 31 गोपिका*, 32 कपिलिका*, 33 जटिलिका (जटिलिक K.), 34 बधिरिका, 35 मञ्जोरक, 36 मज्जिरक*, 37 वृष्णिक, 38 खञ्जार, 39 खञ्जाल, 40 कर्मार*, 41 रेख, 42 लेख, 43 आलेखन, 44 विश्ववण, 45 रवण (खण K.), 46 वर्तनाक्ष, 47 गोवाक्ष, 48 विटप*, 49 पिटक, 50 पिटाक, 51 तृत्ताक, 52 नभाक, 53 ऊर्णनाभ, 54 जरत्कार, 55 पृथा*, 56 उत्तेप (उत्तिपा K.), 57 पुरोहितिका*, 58 सुरोहितिका*, 59 सुरोहिका, 60 आर्यश्वेत (अर्य*), 61 सुपिष्ट, 62 मसुरकर्ण (मसूर K.), 63 मयूरकर्ण, 64 खजूरकर्ण (खजूर K.), 65 खटूरक (खडूरक K.), 66 तत्तन्, 67 ऋष्टियेण, 68 गङ्गा, 69 विपाश (विपाश und विपाशा K.), 70 यस्क, 71 लक्ष, 72 दुह्य (दुध K.), 73 अयःस्यूय, 74 नृण, 75 कर्ण, 76 पर्ण, 77 भलन्दन, 78 विरूपाक्ष, 79 भूमि, 80 इला, 81 सपत्नी, 82 द्वाचो नद्यः, 83 त्रिवेणी त्रिवणं च. K. ausserdem: 84 गोफिलिक, 85 रोहितिक, 86 कवोध, 87 गोभिलिक, 88 राजल, 89 तडाक, 90 वडाक, 91 परल. Ist ein आकृतिगण.

229. शुण्डिकादयः 4, 3, 76.

1 शुण्डिक, 2 कृकण, 3 स्यण्डिल, 4 उदपान, 5 उपल, 6 तोर्य, 7 भूमि, 8 नृण, 9 पर्ण.

230. शुभादयः 4, 1, 123.

1 शुभ, 2 विष्टपूर (विष्ट, पुर), 3 ब्रह्मकृत, 4 शतद्वार, 5 शलाथल (शलाचल K.), 6 शलाकाभू, 7 लेखाभू (लेखाभ), 8 विकास* (विकसा), 9 रोहिणी, 10 रुक्मिणी, 11 धर्मिणी*, 12 दिग् (दिशा K.), 13 शालूक, 14 अजयस्ति, 15 शकन्धि, 16 विमातृ, 17 विधवा, 18 शुक्र*, 19 विश*, 20 देवतर*, 21 शकुनि*, 22 शुक्र*, 23 उय, 24 शतल* (जातल), 25 बन्धको, 26 सकण्ड (ककण्ड und सकण्ड K.), 27 विसि*, 28 अतिथि*, 29 गोदन्त*, 30 कुशाम्ब*, 31 मकष्टु, 32 शाताहर*, 33 पवष्टुरिक*, 34 सुनामन्, 35 लक्ष्मणश्यामयोर्वासिष्टे (लक्ष्ण K.), 36 गोधा, 37 ककलास, 38 अणोय, 39 प्रवाहण, 40 भारत, 41 भरम (भारम K.), 42 मकण्डु, 43 कर्पूर, 44 इतर, 45 अन्यतर, 46 आलोठ, 47 सुदन्त (सुदत्त K.), 48 सुदत्त*, 49 सुवलम् (सुचलम् K.), 50 सुदामन्*, 51 कटु, 52 तुद, 53 अकशाय (अकशाप K.), 54 कुमारिका, 55 कुठारिका*, 56 किशोरिका, 57 अम्बिका, 58 जिह्माशिन (जिह्माशिन K.), 59 परिधि, 60 वायुदत्त, 61 शकल, 62 शलाका*, 63 खडूर (खटवर K.), 64 कुवेरिका (कुवेणिका K.), 65 अशोका, 66 गन्धपिङ्गला (शुद्धपिङ्गला K.), 67 खडोन्मत्ता, 68 अनुदृष्टि (अनुदृष्टिन्), 69 जरतिन्, 70 बलोर्वदिन् (बलि K.), 71 विद्य (विद्यज K.), 72 वोज, 73 जौय*, 74 प्रयन्, 75 अभ्रमन्, 76 अभ्रव, 77 अजिर. K. ausserdem: 78 शतावर, 79 शलाका, 80 ककसा, 81 भरत, 82 मघष्टु, 83 ककल, 84 स्थूल, 85 मकथु, 86 यमष्टु, 87 कष्टु, 88 मकण्ड, 89 गुद, 90 रुद, 91 कुशेरिका, 92 शवल, 93 अजिन. Ist ein आकृतिगण, zu welchem K. auch 94 गङ्गा und 95 पाण्डु hinzuzieht.

231. शौण्डाः 2, 1, 40.

1 शौण्ड, 2 धूर्त, 3 कितव, 4 व्याड, 5 प्रयोण, 6 संवीत, 7 अन्तर, 8 अधि, 9 पटु (अधिपटु K.), 10 पण्डित, 11 कुशल, 12 चपल, 13 निपुण. K. ausserdem: 14 संख्याड, 15 मन्थ, 16 समोर.

232. शौनकादयः 4, 3, 106.

1 शौनक, 2 वाजसनेय, 3 शार्ङ्गरव, 4 शापेय (सापेय K.), 5 शाख्येय (शाख्येय K.), 6 खाडायन, 7 स्तम्भ (स्कम्भ K.), 8 स्कन्ध, 9 देवदर्शन, 10 रज्जुभार, 11 रज्जुकण्ठ, 12 कठशठ, 13 कषाय (कशाय K.), 14 तल*, 15 दण्ड*, 16 पुरुषांसक (पुरुषासक K.), 17 अश्वपेज (अश्वपेय K.). K. ausserdem: 18 साङ्गरव, 19 स्कन्द, 20 देवदत्तशठ, 21 तलवकार.

233. अमणादयः 2, 1, 70.

1 अमणा, 2 प्रवजिता, 3 कुलटा, 4 गर्भिणी, 5 तापसी, 6 दासी, 7 दन्धकी, 8 अध्यापक, 9 अभिरूपक, 10 षट्, 11 मट्, 12 पण्डित, 13 कुशल, 14 चपल, 15 निपुण.

234. श्रेयादयः 2, 1, 59.

1 श्रेया, 2 ऊक (1 एक K.), 3 पूग, 4 सुकुन्द (कुन्द K.), 5 राशि, 6 निचय, 7 विशेष*, 8 विधान (निधन; निधान K.), 9 पर*, 10 इन्द्र, 11 देव, 12 मुण्ड, 13 भूत, 14 अवण, 15 व-दान्य, 16 अध्यापक, 17 अभिरूपक*, 18 ब्राह्मण, 19 क्षत्रिय, 20 विशिष्ट (विशिष्ट K.), 21 षट्, 22 पण्डित, 23 कुशल, 24 चपल, 25 निपुण, 26 कृपण.

235. सख्यादयः 4, 2, 80.

1 सखि, 2 अग्निदत्त, 3 वायुदत्त, 4 सखिदत्त, 5 गोपिल (गोहित und गोहिल K.), 6 भल्ल, 7 पाल (भल्लपाल st. भल्ल, पाल), 8 चक्र (चर्क K.), 9 चक्रवाक*, 10 ङ्गल, 11 अशोक, 12 करवीर, 13 वासव*, 14 वीर*, 15 पूर*, 16 वज्र*, 17 कुशोरक*, 18 सोहर (शोहर; सो-कर K.), 19 सरक (सकर K.), 20 सरस, 21 समर*, 22 समल, 23 सुरस, 24 रोह, 25 तमाल, 26 कदल, 27 सप्तल. K. ausserdem: 28 चक्रपाल, 29 चक्रवाल, 30 वक्रपाल, 31 उशीर.

236. संकलादयः 4, 2, 75.

1 संकल, 2 पुष्कल, 3 उत्तम*, 4 उडुप, 5 उट्टेप (उट्टप K.), 6 उत्पुट, 7 कुम्भ, 8 निधान (विधान K.), 9 सुदत्त, 10 सुदत्त, 11 सुभूत, 12 सुपूत*, 13 सुनेत्र, 14 सुमङ्गल*, 15 सुपिङ्गल, 16 मूत*, 17 सिकत (सिकता K.), 18 पूतिक (पूतिका; पूतीकी K.), 19 पूलास, 20 कूलास, 21 पलाश, 22 निवेश, 23 गवेष, 24 गम्भीर, 25 इतर, 26 आन्*, 27 अहन्, 28 लोमन्, 29 ये-मन्, 30 वरुण (वरण), 31 ब्रह्म, 32 सद्योज, 33 अभिषिक्त, 34 गोभृत्, 35 राजभृत्, 36 भल्ल, 37 मल्ल*, 38 माल. K. ausserdem: 39 शर्मन्, 40 गृह, 41 भूत.

237. संकाशादयः 4, 2, 80.

1 संकाश, 2 कम्यल, 3 कश्मीर (कश्मर K.), 4 समीर, 5 मूरसेन (मूर° K.), 6 सरक*, 7 मूर*, 8 सुपन्यिन् (richtig सुपयिन् K.) पन्य (सक्य! K.) च, 9 यूष (यूष), 10 अंश, 11 अङ्ग*, 12 नासा*, 13 पलित*, 14 अनुनाश*, 15 अशमन्, 16 कूट, 17 मलिन, 18 दश*, 19 कुम्भ*, 20 शीर्ष*, 21 विरत (चिरन्त; विरत! K.), 22 समल*, 23 सोर*, 24 पञ्जर*, 25 मन्य*, 26 नल*, 27 रोमन्*, 28 लोमन्*, 29 पुलिन*, 30 सुपरि*, 31 कटिप*, 32 सकर्णक*, 33 दृष्टि*, 34 तीर्थ, 35 अगस्ति, 36 विकर*, 37 नासिका. K. ausserdem: 38 रग, 39 चिकार, 40 विरह.

238. संतापादयः 5, 1, 101.

1 संताप, 2 संनाह, 3 संयाम, 4 संयोग, 5 संपराय, 6 संवेशन, 7 संपेष, 8 निष्पेष, 9 सर्ग,
10 निसर्ग, 11 विसर्ग, 12 उपसर्ग, 13 प्रवास, 14 उपवास, 15 संघात, 16 संवेष्ट*, 17 संवास*,
18 संमोदन, 19 सक्तु, 20 मांसोदनाद्विग्रहोतादपि. K. ausserdem: 21 असर्ग.

239. संविधेलादयः 4, 3, 16.

1 संविधेला, 2 संध्या, 3 अमायास्या, 4 त्रयोदशी, 5 चतुर्दशी, 6 पञ्चदशी, 7 पौर्णमासी,
8 प्रतिपद, 9 संवत्सरात्फलपर्वणोः.

240. सपत्न्यादयः 4, 1, 35.

1 समान (dafür wird स substituted), 2 एक, 3 धीर, 4 पिण्ड, 5 श्व* (शिर), 6 भ्रातृ,
7 भठ*, 8 पुत्र, 9 दासाच्छन्दसि.

241. सर्वादीनि 1, 1, 27.

1 सर्व, 2 विश्व, 3 उभ, 4 उभय.

इतरादयः 7, 1, 25.

5 इतर, 6 इतम, 7 इतर, 8 अन्य, 9 अन्यतर.
10 त्वे (auch त्वत्), 11 त्व, 12 नेम, 13 सम, 14 सिम, 15 पूर्वपरावरद्विषोत्तरापराधराणि
व्यवस्थायामसंज्ञायाम् (Pāṇini 1, 1, 34), 16 स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् (Pāṇini 1, 1, 35), 17 अन्तरं
ब्रह्मिणो गोपसंख्यानयोः (Pāṇini 1, 1, 36).

त्यदादयः 1, 1, 74. 2, 72. 3, 2, 60. 7, 2, 102.

18 त्यद्, 19 तद्, 20 यद्, 21 एतद्, 22 अदस्, 23 इदम्, 24 एक.

द्वादयः 5, 3, 2.

25 द्वि, 26 युष्मद्, 27 अस्मद्, 28 भवतु (das Pronomen भवत्), 29 किम्.

242. सवनादयः 8, 3, 110.

1 सवने सवने, 2 सूते सूते, 3 सोमे सोमे, 4 सवनमुखे सवनमुखे, 5 किसः* किसः (किं-
स्यतीति किसः K.), 6 अनुसवनमनुसवनम्, 7 गोसनिं गोसनिम्, 8 अश्वसनिमश्वसनिम्. Nach

einer anderen Recension: 9 सवने सवने, 10 सवनमुखे* सवनमुखे*, 11 अनुसवनमनुसवनम् (अनुसवने२ K.), 12 संज्ञायां बृहस्पतिसवः, 13 शकुनिसवनम्, 14 सोमे सोमे, 15 सुते सुते (सूते२ K.), 16 संवत्सरे संवत्सरे, 17 विसं* विसम्*, 18 किसं किसम् (किसं किसम्), 19 मुसलं मुसलम्, 20 गोसनिम्, 21 अश्वसनिम्.

243. साक्षात्प्रभृतीनि 1, 4, 74.

1 साक्षात्, 2 मिथ्या, 3 चिन्ता, 4 भद्रा, 5 रोचना (लोचना K.), 6 आस्या, 7 अमा, 8 अद्रा (अद्रा K.), 9 प्राजया (प्राजया K.), 10 प्राजरुहा, 11 वीजया, 12 वीजरुहा (वीज K.), 13 संसर्गा, 14 अर्थे, 15 लवणम्, 16 उष्णम्, 17 शीतम्, 18 उदकम्, 19 आर्द्रम्, 20 असां (अमनौ richtig K.), 21 वशे, 22 विकसने (विकस्यने K.), 23 प्रसहने (प्रहसने K.), 24 प्रतपने, 25 प्रादुस्, 26 नमस्. K. ausserdem: 27 विभाषा, 28 संपत्का, 29 विहसने, 30 आदिस. Ist ein आकृतिगण.

244. सिध्मादयः 5, 2, 97.

1 सिध्म, 2 गडु, 3 मणि, 4 नाभि, 5 वीज (जीव K.), 6 वीणा*, 7 कृष्ण*, 8 निष्पाव, 9 पांसु, 10 पाश्वर्, 11 पशुं (परशु K.), 12 हनु, 13 सक्तु, 14 मांस, 15 पार्श्वधमन्योर्दधिश्च (also पार्श्वील und धमनौल K.), 16 घातदन्तबलललाटानामूङ् च (ललाटगलानामूङ् च K.; also घातूल, दन्तूल, बलूल, ललाटूल, गलूल K.), 17 जटाघटाकाटकाकालाः (कटा fehlt in K.) क्षेपे, 18 पर्ण, 19 उदक, 20 प्रज्ञा, 21 सखि (सख्य K.), 22 कर्ण, 23 स्नेह, 24 शीत, 25 प्रयाम, 26 पिङ्ग, 27 पित्त, 28 पुष्क (शुष्क K.), 29 एयु, 30 मृदु, 31 मज्जु, 32 मण्ड, 33 पत्र, 34 चटु, 35 कपि, 36 गण्डु (कण्डु K.), 37 यन्त्रि, 38 श्री*, 39 कुश*, 40 धारा*, 41 वर्ष्मन्*, 42 पत्तमन्*, 43 श्लेष्मन्, 44 पेश*, 45 निष्पाद्*, 46 कुण्ड*, 47 सुदन्तनृपतापयोश्च (तापाच्छेप्यते K. mit den Beispielen: यूकालः, मक्षिकालः; विचर्चिकालः, विपादिकालः, मूर्च्छालः). K. ausserdem: 48 गण्ड, 49 संज्ञा.

245. सिन्ध्वादयः 4, 3, 93.

1 सिन्धु, 2 वर्णु, 3 मधुमत्, 4 कम्बोज, 5 साल्य, 6 कश्मीर, 7 गन्धार, 8 किष्किन्धा, 9 उरसा (उरस K.), 10 दरद (दरद), 11 गन्दिका (गन्धिका K.). K. ausserdem: 12 कुलून, 13 दिरसा.

246. सुखादीनि 3, 1, 18. 6, 2, 170.

1 सुख, 2 दुःख, 3 तृप्त (v. l. auch तृप und तोत्र K.), 4 कृच्छ, 5 अस्, 6 आस*, 7 अलोक, 8 प्रतोप, 9 कृष्ण, 10 कृष्ण, 11 सोढ. K. ausserdem: 12 गहन.

247. सुखादीनि 5, 2, 131.

1 सुख, 2 दुःख, 3 मृत्, 4 कच्छ, 5 आथ (आम K.), 6 अम*, 7 अलीक, 8 करुण (करुणा K.), 9 सोढ, 10 प्रतोष (प्रमोष! K.), 11 शील, 12 हल, 13 माला लेपे, 14 कषण, 15 प्रणय (प्रणाय), 16 दल*, 17 कल*.

248. सुतंगमादयः 4, 2, 80.

1 सतंगम, 2 मुनिचित (चित्त K.), 3 विप्रचित (चित्त K.), 4 महाचित्त*, 5 महापुत्र, 6 स्वन*, 7 श्वेत, 8 खडिक (गडिक K.), 9 शुक्र, 10 विष, 11 ब्रोजवापिन्, 12 अर्जुन, 13 प्रवन्, 14 अजिर, 15 जौव, 16 खगिडन*, 17 कर्ण*, 18 विग्रह*.

249. सुवास्वादयः 4, 2, 77.

1 सुवास्तु, 2 वर्णु, 3 भण्डु, 4 खण्डु (K, dabei v. 1 कण्डु erwähnt), 5 सेवालिन (सेचालिन K.), 6 कर्पूरिन, 7 शिखण्डिन, 8 गर्त, 9 कर्कश, 10 शकटोर्कण (शटोर्कण K.), 11 कृष्णकर्ण (कृष्ण K.), 12 कक, 13 कर्कन्धुमती (कर्कन्धू K.), 14 गोह (गोह्य und गाहि K.), 15 अहिमक्य.

250. सुषामादयः 8, 3, 98.

1 सुषामा, 2 निःषामा, 3 दुःषामा*, 4 सुषेधः*, 5 निषेधः (निःषेधः)*, 6 दुःषेधः, 7 सुषंधिः, 8 निःषंधिः (निषंधिः K.), 9 दुःषंधिः, 10 सुष्टु (सुष्टु K.), 11 दुष्टु (दुष्टु K.), 12 गौरिषक्यः संज्ञायाम्, 13 प्रतिष्ठाका, 14 जलाषाहम्, 15 नौषेचनम् (नौषेचनम्! K.), 16 दुन्दुभिषेचनम् (दुन्दुभिषेचनम्; षेचनम्! K.), 17 रति* संज्ञायामगात्* (8, 3, 99), 18 हरिषेणः*, 19 नक्षत्राद्वा* (8, 3, 100), 20 रोहिणोषेणः*. Ist ein आकृतिगण.

251. स्थूलादयः 5, 4, 3.

1 स्थूल, 2 अणु, 3 माप, 4 द्रु, 5 कृष्ण तिलेषु, 6 यव व्रीहियु, 7 द्रुतिलपाद्यकालावदाताः (80 K.) सुरायाम्, 8 गोमूत्र आच्छादने, 9 सुरा अर्हो, 10 जौण शालियु, 11 पत्रमूले स-मस्तव्यस्ते (80 K.), 12 कुमारोपुत्र, 13 कुमारोश्वशुर (कुमार, श्वशुर K.), 14 मणि.

252. स्नात्वाद्यः 7, 1, 49.

1 स्नात्वा, 2 पोत्वा. Ist ein आकृतिगण.

253. स्वपादयः 6, 1, 188.

Die Wurzeln 59—61 der zweiten Klasse.

254. स्वरादीनि 1, 1, 37.

1 स्वर, 2 अन्तर, 3 प्रातर, एते ञ्तोदात्ताः, 4 पुनर् (आद्युदात्तः fügt K. hinzu), 5 सनुत्, 6 उच्चैस्, 7 नीचैस्, 8 शनैस्, 9 अक्षय, 10 आरात्, 11 अन्तिकात्*, 12 अते, 13 यु-
गपद, 14 पृथक्, एत आद्युदात्ताः (एतेऽपि सनुतप्रभृतयो ञ्तोदात्ताः पठन्ते K.), 15 ह्यस्, 16 श्वस्,
17 दिवा, 18 रात्रौ, 19 सायम्, 20 चिरम्, 21 मनाक्, 22 ईषत्, 23 शश्वत्*, 24 जोषम्, 25 तू-
ष्णीम्, 26 बहिस् (आविस् fügt K. hinzu), 27 अवस् (अधस् fügt K. hinzu), 28 समया,
29 निकषा, 30 स्वयम्, 31 नक्तम्, 32 नञ्, 33 मषा, 34 हेतौ, 35 हे*, 36 है*, 37 अद्धा, 38 इद्धा,
39 सामि, एते ञ्तोदात्ताः (ह्यस्प्रभृतयो ञ्तोदात्ताः पठन्ते K.), 40 वत् (वदन्तमव्ययसंज्ञं भवति,
ब्राह्मणवत्, क्षत्रियवत् fügt K. hinzu), 41 वत* (सन् fügt K. hinzu), 42 सनत्, 43 सनात्,
44 तिरस्, एत आद्युदात्ताः, 45 अन्तरा, अयमन्तोदात्ताः, 46 अन्तरेण, 47 मक्*, 48 ज्योक्, 49 योक्*,
50 नक्*, 51 कम्, 52 शम्, 53 सना, 54 सहसा, 55 अद्धा*, 56 अलम्, 57 स्वधा, 58 वषट्,
59 विना, 60 नाना, 61 स्वस्ति, 62 अन्यद्, 63 अस्ति, 64 उपांशु, 65 क्षमा, 66 विहायसा,
67 दोषा, 68 मुधा, 69 दिष्ट्या*, 70 द्या*, 71 मिथ्या, 72 त्वातोमुन्कमुनः (1, 1, 40), 73 कृन्म-
कारसंध्यक्षरान्तो (कृन्मकारान्तः संध्यक्षरान्तो K.; vgl. 1, 1, 39) ज्ययोभावश्च (1, 1, 41), 74 पुरा,
75 मिथो, 76 मिथस्, 77 प्रायस्*, 78 मुहुस्*, 79 प्रबाहुकम्, 80 प्रबाहिका*, 81 आर्यहलम्,
82 अमोक्षम्, 83 साकम्, 84 सार्धम्, 85 सत्रम्*, 86 समम्, 87 नमस्, 88 हिरूक्, 89 तसिला-
दयस्तद्धिता सधाद्यपर्यन्ताः (vgl. 5, 3, 7—46), शस्तसौ, कृत्यसुच्, मुच्, आस्थालौ (richtig आच्-
थालौ K.), छ्यथौश्च, 90 अथ*, 91 अम्, 92 आम्, 93 प्रताम्*, 94 प्रशान्, 95 प्रतान्. (आ-
कृतिगणो जयम् । तेनान्येऽपि । तथाहि, 96 माङ्, 97 यम्, 98 कामम्, 99 प्रकामम्, 100 भू-
यस्, 101 परम्, 102 साक्षात्, 103 साचि, 104 सत्यम्, 105 महु, 106 संवत्, 107 अवश्यम्,
108 सपदि, 109 प्रादुस्, 110 आविस्, 111 अनिशम्, 112 नित्यम्, 113 नित्यदा, 114 सदा,
115 अजस्रम्, 116 संततम्, 117 उषा, 118 ओम्, 119 भूर्, 120 भुवर्, 121 ऋटिति, 122 तरसा,
123 सुष्टु, 124 कु, 125 अञ्जसा, 126 अ, 127 मिथु, 128 विथक्, 129 भाजक्, 130 अन्यक्,
131 चिराय, 132 चिरम्, 133 चिररात्राय, 134 चिरस्य, 135 चिरेण, 136 चिरात्, 137 अस्तम्,
138 आनुषक्, 139 अनुषक्, 140 अनुषट्, 141 अम्वस्, 142 अम्वर्, 143 स्थाने, 144 वरम्, 145 दुष्टु,
146 अलात्, 147 शु, 148 अवाक्, 149 शुदि, 150 वदि इत्यादि)*.

255. स्वसादयः 4, 1, 10.

1 स्वस्, 2 दुहितु, 3 ननान्द, 4 यात्, 5 मान्, 6 तिस, 7 चतस.

256. स्वागतादीनि 7, 3, 7.

1 स्वागत, 2 स्वध्वर, 3 स्वङ्ग, 4 व्यङ्ग, 5 व्यङ्ग, 6 व्यवहार, 7 स्वपति.

257. स्वादयः 1, 4, 17.

Alle Suffixe von सु (4, 1, 2) bis कप् (5, 3, 70).

258. स्वादयः 3, 1, 73.

Die Wurzeln der fünften Klasse.

259. हरितादयः s. विदादयः.

260. हरीतक्यादयः 4, 3, 167.

1 हरीतकी, 2 कोशातकी, 3 नखरजनी (mit der v. l. नखररजनी K.), 4 शष्कगडो (mit der v. l. शाकगडो K.), 5 दाडो, 6 दोडो, 7 श्वेतपाकी, 8 अर्जुनपाकी, 9 द्राक्षा, 10 काला, 11 ध्याक्षा (ध्याक्षा K.), 12 गर्भोका (गर्गरिका K.), 13 कण्टकारिका, 14 पिप्पली*, 15 चिञ्चला* (चिम्प्या), 16 श्रेफालिका. K. ausserdem: 17 दडो.

261. हस्त्यादयः 5, 4, 138.

1 हस्तिन्, 2 कुट्टाल*, 3 अश्व*, 4 कशिक*, 5 कुरुत, 6 कटोल, 7 कटोलक*, 8 गण्डोल, 9 गण्डोलक, 10 कण्डोल*, 11 कण्डोलक*, 12 अज*, 13 कपोत*, 14 जाल*, 15 गण्ड*, 16 महेला (महिला K.), 17 दासो, 18 गणिका, 19 कुमूल.

Erklärung der grammatischen Elemente.

(In diesen Index sind nur an sich bedeutungslose Laute, Silben, Suffixe, Augmente, Substitute und Sigla aufgenommen worden. Wirkliche Wörter (Wurzeln, Stämme, Indeclinabilia) sind, auch wenn sie eine besondere technische Bedeutung haben, im nächstfolgenden Verzeichniss zu suchen. Jedes Suffix, dessen Accent nicht besonders angegeben wird, hat den Acut und zwar ein mehr- als einsilbiges auf der ersten Silbe. Die beiden einem Suffix vorangehenden horizontalen Linien bezeichnen, die erste: die erste Silbe des Stammes, die zweite: die dem Suffix unmittelbar vorangehende Silbe. Ein darüber stehendes / kennzeichnet den Acut, ein solches Pluszeichen bedeutet Vrddhi, ein solches Minuszeichen: eine Schwächung oder wenigstens keine Verstärkung der dem Suffix unmittelbar vorangehenden Silbe. Das einem Suffix unmittelbar vorangehende Pluszeichen drückt eine Verstärkung aus, die sich jedoch nur bei auslautenden इ, उ, ऋ nebst ihren Längen und bei an vorletzter Stelle stehendem अ einer Wurzel (im weitesten Sinne) als Vrddhi, sonst aber als Guna darstellt. So ergibt z. B. —॒अ, an नो, नू, कृ und त्यज् gefügt — निनौय, नुनौय, चकार, तत्योज; dagegen an भिद्, तुद् und दृश् gefügt — बिभेद्, तुताद्, ददेश्. Ist der inlautende Vocal einer Wurzel prosodisch lang, so findet gar keine Verstärkung statt. Die Substitution von Guna für den auslautenden Vocal einer Wurzel (im weitesten Sinne) wird durch keinen besonderen stummen Laut bezeichnet, da sie nach 7, 3, 84 vor allen Suffixen stattfindet, es sei denn, dass diesen eine solche Wirkung durch ein क् oder इ् oder durch eine besondere Regel abgesprochen würde. Wenn ein Suffix an einen einsilbigen Stamm oder an einen zweisilbigen, der bei der Anfügung des Suffixes den Endvocal einbüsst, angefügt wird, dann fallen — mit den darüberstehenden Zeichen selbstverständlich zusammen. Der Kürze wegen habe ich in diesem besonderen Falle bei der Uebersetzung der Sūtra die zweite Linie weggelassen, so z. B. 3, 2, 51 wo ± इन् genügt, da es an das einsilbige हन् tritt. Bei der Anfügung eines vocalisch oder mit प् anlautenden taddhita sowie des Femininsuffixes ई hat man vor Allem 6, 4, 148 fgg. zu beachten. Auch 6, 1, 97 ist stets im Auge zu behalten. Die Bedeutung eines stummen Lautes in einem Suffix u. s. w. findet man unter diesem Laute in Verbindung mit इत्, also die von क् unter कित्, die von प् unter पित् u. s. w. Wenn ein oder zwei vocalisch anlautende Silben in einem Suffix durch einen einfachen Consonanten (z. B. ईन् durch ख्, इय् durch घ्, आयन् durch फ्) ausgedrückt werden, so geschieht dieses, so zu sagen, aus ökonomischen Rücksichten: es ist kürzer, und durch Eliminirung des anlautenden Vocals geräth man in einem Sūtra auch nicht in Conflict mit dem Saṁdhi. Bisweilen wird ein stummer, auch ein sonst bedeutsamer Consonant nur hinzugefügt, um zwei oder mehrere in ihren Lauten zusammenfallende, aber verschiedene Erscheinungen zeigende Suffixe von einander zu unterscheiden. Ein anderes Mal ermöglicht ein solcher stummer Consonant mehrere Suffixe, weil sie manches Gemeinsame haben, zusammenzufassen; so werden z. B. die Femininsuffixe डोन्, डोप् und डोय्, die sich durch die Betonung unterscheiden, wenn auf diese keine

Rücksicht genommen wird, durch **हो** bezeichnet. Zwei lautlich zusammenfallende Suffixe, die aber verschiedene Eigenthümlichkeiten besitzen, werden bisweilen durch eine Verstellung der stummen Laute von einander unterschieden; vgl. **ग** und **अग**, **चानग** und **गानच्**. Der überschüssige bedeutungslose Vocal in einem Suffix u. s. w. dient zur Erleichterung oder Ermöglichung der Aussprache; als Auslaut zeigt er an, dass der vorangehende Consonant kein bedeutsamer stummer Laut ist, sondern zum Suffix selbst gehört (z. B. in **अमु**, **आमु**, **इनि**); auch gleichlautende Suffixe werden dadurch unterschieden (z. B. **इसि** und **इस्**). Ein Suffix wie ein einfacher Laut bezeichnen nach 1, 1, 72 auch den darauf auslautenden Stamm. Die Sigla, wie sie in diesem Index nach den Çivasûtra aufgelöst werden, enthalten sehr oft auch solche Laute, welche an der angegebenen Stelle der Grammatik gar nicht gemeint sind, weil sie in dem betreffenden Falle überhaupt nicht vorkommen. In meiner Uebersetzung habe ich die überflüssigen Laute einfach weggelassen.)

अ

अ 1) kurzes und langes **अ** (nach 1, 1, 69; bisweilen auch nur kurzes) 7, 4, 80. 8, 3, 17. **अ** statt **अः** 3, 1, 80. 8, 4, 68. **अः** 7, 2, 102. 4, 18, 73. **आत्** 6, 1, 87. 104. 7, 1, 50. 80. **अस्य** 6, 4, 148 (यस्य). 7, 4, 32. — 2) Endung **अ** der zweiten Person Pl. im Perf. Act. 3, 4, 82, derselben Person im Präsens 83. — 3) **कृत् अ** mit dem Femin. auf **आ** (vgl. 4, 1, 4) 3, 3, 102 fg. (**अ** statt **अः**). — 4) *taddh.* **अ** mit dem Femin. auf **आ** (vgl. 4, 1, 4) 4, 3, 9. 31. **अ** statt **अः**. — 5) *samāsānta अ* 5, 4, 74.

अक् 1) **अ**, **इ**, **उ**, **अ** und **ल** nebst ihren Längen (s. Çivasûtra) 6, 1, 101. 128. — 2) kein **क्** habend 6, 1, 132. 7, 1, 11. 2, 112.

अक 1) die Silben **अक** 4, 2, 141. Werden für **वु** in einem Suffixe (wie **वुन्**, **यवुन्**) substituirt 7, 1, 1. Ein auf **अक** auslautender Stamm hat im Femin. **इका** und ausnahmsweise **अका** 7, 3, 44 fgg. — 2) *kṛt अक* (*l. इका*) nach Abwerfung der stummen Laute. Ein darauf ausgehender Stamm wird nicht mit einem Gen. componirt 2, 2, 15 fg. 3, 70. Ausnahme 2, 17. Accent eines Comp. mit einem solchen Stamme im zweiten Gliede 6, 2, 73 fg.

अकङ् Substitut **अक्** für den Auslaut 4, 1, 97.

अकच् *taddh.* **अक्**, vor dem letzten Vocal eingeschoben, der den Acut erhält, 5, 3, 71 fg.

अक्ति 1) (ein *ārdhadh.*) das kein stummes **क्** hat 6, 1, 58. — 2) kein hinten angefügtes Augment habend 7, 4, 83.

अक्रान्त nicht auf **क्र** auslautend 6, 2, 198.

अग् und **अग** kein **ग्**. **अगः** Abl. 8, 4, 3. **अगात्** 3, 99.

अग्लोप Abfall des auslautenden Vocals (**अच्**) 7, 4, 93.

अग्लोपिन् bei dem der auslautende Vocal (**अच्**) abfällt 7, 4, 2.

अङ् 1) Aoristcharakter — **अ** 3, 1, 52 fgg. Anfügung 6, 4, 34. 98. 7, 4, 16 fgg. — 2) *Conjunctivcharakter* — **अ** 3, 1, 86. — 3) *kṛt* — **अ** mit dem Femin. auf **आ** (vgl. 4, 1, 4) 3, 3, 104 fgg.

अङित् kein stummes **ङ** habend. Personalendung 6, 4, 103. 7, 3, 85.

अङो nicht das Femininsuffix **ङ** (**ङो**) 6, 3, 61.

अच् 1) Vocal (s. Çivasûtra). **अच्** Nomin. 1, 2, 27. 3, 2. **अचः** 1, 47. 57. 64. 2, 28.

3, 1, 62. 97. 6, 1, 195. 7, 1, 72. 2, 3, 61. 4, 47. 54. 8, 4, 29. 46. अचि 1, 1, 59. 2, 4, 74. 4, 1, 89. 6, 1, 62. 77. 125. 134. 188. 3, 74. 101. 4, 63. 77. 7, 1, 61. 73. 97. 2, 89. 100. 115. 3, 72. 87. 8, 2, 21. 108. 3, 32. 4, 49. अचाम् 7, 2, 117. Im Comp. 1, 1, 10. 6, 4, 16. 62. 8, 3, 87. Vgl. अल्पाक्षर, एकाक्ष, अक्ष, द्वक्ष und ब्रह्मक्ष im folgenden Index. — 2) कृत् अचि mit dem Femin. auf आ (vgl. 4, 1, 4) 3, 1, 134. 2, 9 fgg. 3, 56. Accent eines Comp., dessen zweites Glied auf अचि ausgeht, 6, 2, 144. 157 fg. Da der Acut auf अचि sich schon von selbst versteht, ist das च nur zur Unterscheidung von anderen gleichfalls betonten अचि hinzugefügt worden. — 3) taddh. अचि mit dem Femin. auf आ (vgl. 4, 1, 4) 5, 2, 127. Auch hier dient das च nur zur Unterscheidung. — 4) samāsanta अचि 5, 4, 75 fgg. 118 fgg. Hier hebt das च die an anderem Orte für Composita gelehrte Accentuation auf.

अजन्त (अच + अन्त) vocalisch auslautend 6, 3, 67.

अजादि (अच + आदि) vocalisch anlautend 2, 2, 33. 5, 3, 58. 83. 6, 1, 2. 173. 4, 72.

अञ्ज taddh. अच 4, 1, 86. 104. 141. 161. 2, 12. 44 fg. 71 fgg. 106. 108 fg. 3, 7. 33. 93. 119. 122 fg. 139 fgg. 154 fg. 168. 4, 49. 5, 1, 15. 26. 41 fgg. 61. 129. 2, 83. tadrāga 4, 1, 168 fg. 5, 3, 117. Tritt an कृत् — अच (याच) 4, 14. An मत् (मनुष) 4, 2, 72. Fem. ई 1, 15. ई 73. An अच — अच tritt अच 3, 127. अच — आयने 1, 100. Im Pl. abgeworfen 2, 4, 64. Ausnahme 67.

अट् 1) die Vocale, Halbvocale und ह् (s. Qivasūtra) 8, 3, 3. 9. 4, 2. 63. — 2) ein vorn antretendes अ. — a) An consonantisch anlautende Wurzeln im Imperf., Aorist und Condition. 6, 1, 136. 8, 3, 68. 71. 119. Hat den Acut 6, 4, 71. Wann es nicht

angefügt wird 74 fg. — b) vor den Personalendungen स् und त् 3, 4, 94. 7, 3, 99 fg.

अठच् taddh. अठे 5, 2, 35.

अडच् taddh. अडे 5, 3, 80.

अण् 1) die Vocale अ, इ, उ nebst ihren Längen (s. Qivasūtra). Eine Länge dafür substituiert 6, 3, 111. Eine Kürze 7, 4, 13 fg. Ein nasaler Vocal 8, 4, 57. Wenn sie für अ substituiert werden, wird ein र angefügt 1, 1, 51. — 2) alle Vocale, Halbvocale und ह् (s. Qivasūtra) 1, 1, 69. — 3) कृत् — अच 3, 2, 1. 2. 44. 3, 12. Femin. ई 4, 1, 15. Accent eines Comp., dessen letztes Glied — अच enthält, 6, 2, 75 fgg. — 4) taddh. अच 4, 1, 83 fgg. 112 fgg. 2, 29. 38. 77 fgg. 100. 110 fgg. 132 fg. 3, 2. 3. 16. 22. 33. 57. 71. 73. 76. 93. 108. 127 fg. 132 fg. 136 fgg. 152 fg. 164 fg. 4, 4. 18. 25. 48. 56. 68. 80. 94. 112. 124. 126. 5, 1, 27. 36. 41 fgg. 97. 105. 110. 130 fg. 2, 38. 61. 103 fg. 3, 106. 4, 15 fg. 36 fgg. tadrāga 4, 1, 170. 5, 3, 117. Anfügung 4, 3, 2. 3. 6, 3, 50. 4, 135. 164 fgg. Femin. ई 4, 1, 15. An अच — अच wird अच — आयनि angefügt 4, 1, 156. अच — य 5, 3, 118. Abgeworfen 2, 4, 58 fg. 64 fgg. Für अच wird im Femin. औ substituiert 4, 1, 78 fgg.

अणि Nicht-Causativ, das Simplex im Gegensatz zum Causativ 1, 3, 67. 88. 4, 52. Vgl. णि.

अत् 1) kurzes अ (s. 1, 1, 70) 2, 4, 83. 4, 1, 95. 177. 5, 2, 115. 6, 1, 113. 4, 105. 7, 1, 86. 2, 80. 3, 27. 4, 85. 8, 3, 46. Heißt Guṇa 1, 1, 2. In der Reduplication 7, 4, 95. Dafür Vrddhi substituiert 2, 2, 7. 116. आ 6, 3, 135. 7, 3, 101. 4, 70. इ 3, 44 fgg. 4, 79. उ 6, 1, 119. 4, 110. ए 120. 7, 4, 88. Fällt ab 6, 1, 109 fg. 4, 48. 111. Tritt an die Stelle von इ und उ 7, 3, 118 fg. von अ 4, 66. अ + Guṇa ergibt Guṇa 6, 1, 97. अ + अ ergibt उ 111. Auf अ auslautende Nominalstämme haben im Femin. आ 4, 1, 4.

Declination der अ-Stämme 7, 1, 9 fgg. 24.
 — 2) die Silbe अत् 6, 1, 98. 7, 1, 4. 5. —
 3) die Endung des Nomin. Acc. Sg. अत्
 (oder अद्) nach क्तर u. s. w. 7, 1, 25 fg. —
 4) die Ablativendung अत् 7, 1, 31 fg. —
 5) Endung अ in der ersten Sg. Med. im
 Potent. und Precativ 3, 4, 106. Das त् ist
 bedeutungslos. — 6) taddh. und Vibhakti अ
 (in क्व) 5, 3, 12 fg. 7, 2, 105.

अतस् = अतमुच् 2, 3, 30.

अतमुच् taddh. अतस् 5, 3, 28 fg. Ein
 darauf ausgehendes Adv. und andere mit
 gleichbedeutendem Suffix mit Gen. con-
 struiert 2, 3, 30.

अतिङ् keine Personalendung, kein Ver-
 bum finitum 2, 2, 19. 3, 1, 93. 8, 1, 28.
 Vgl. तिङ्.

अतु अत् der Suffixe क्तवत्, मतुप् u. s. w.
 Bildung des Nomin. Sg. der Stämme auf
 ein solches अत् 6, 4, 14. Ueber das उ s.
 उगित्.

अतुस् Personalendung अतुस् im Perfect
 3, 4, 82. Präsens 83.

अतुन् कृत् ऌ-अत् 3, 2, 104. Ueber das
 अ s. उगित्.

अतुय् dem kurzes अ (अत्) vorangeht 8,
 4, 22.

अत्यत् kurzes अ (अत्) habend 7, 2, 62.

अय् unadi-Suffix अय्. Accent eines
 Comp., dessen letztes Glied auf अय् aus-
 geht, 6, 2, 144.

अयुच् कृत् अयुच् 3, 3, 89.

अयुस् Personalendung अयुस् im Perfect
 3, 4, 82. Präsens 83.

अदन्त auf kurzes अ (अत्) auslautend 2,
 2, 33. 6, 3, 9. 8, 4, 7.

अदुक् hinten antretendes अद् 6, 3, 76.
 Richtiger आदुक् anzunehmen, da एक + अद्
 nach 6, 1, 97 एकद् ergeben würde.

अदुपदेश im grammatischen Unterrichts-
 system ein kurzes अ (अत्) habend 6, 1, 186.

अदुपध ein kurzes अ (अत्) an vorletzter
 Stelle habend 3, 1, 98.

अद्रि die Silben अद्रि in यद् यञ् u. s. w.
 6, 3, 92.

अध्ये Infinitivendung अध्ये 3, 4, 9.

अध्येन् Infinitivendung ऌ-अध्ये 3, 4, 9.

अन् 1) die Silbe अन्. — a) Declination
 der Stämme auf अन् 6, 4, 134. 136 fg. Bil-
 dung des Femin. 4, 1, 12 fg. 28 fg. Ver-
 halten vor verschiedenen Suffixen 6, 4, 135.
 167 fgg. 8, 2, 16. Erhält in einem Comp.
 das Suffix अन् mit dem Femin. ई (टच्) 5, 4,
 103. 108 fg. — b) für एतद् substituiert 5, 3, 5.
 — 2) taddh. ऌ-अ 5, 3, 48 fgg. — 3) kein न्
 habend 8, 3, 108.

अन wird für यु in einem Suffix substi-
 tuirt 7, 1, 1. Accent eines Comp., dessen
 letztes Glied auf कृत् अन ausgeht, 6, 2, 150.

अनङ् ein für den Auslaut substituirtes
 अन् 7, 1, 75 fg. 93 fg. Substitut und zu-
 gleich samāsānta 5, 4, 131 fgg.

अनच् kein Vocal (अच्) 8, 4, 47.

अनत् kein kurzes अ (अत्) 7, 1, 5.

अनात् 1) kein आ 6, 4, 151. — 2) kein
 आ enthaltend 6, 1, 205.

अनि कृत् अनि 3, 3, 112.

अनिगन्त nicht auf इ oder उ (इक्; die
 anderen Vocale kommen nicht in Betracht)
 auslautend 6, 2, 52.

अनिच् taddh. und samāsānta अन् 5, 4,
 124 fgg.

अनिञ् nicht taddh. ऌ-इ 4, 1, 122.

अनिट् 1) nicht das vorn antretende Aug-
 ment इ (इट्) 6, 1, 188. — 2) nicht das vorn
 antretende Augment इ habend 3, 1, 45. 6,
 4, 51. 7, 2, 61.

अनिदित् kein kurzes इ (इत्) zum stum-
 men Laut (इत्) habend 6, 4, 24.

अनोय् कृत् अनोय् 3, 1, 96.

अनुम् kein nach dem letzten Vocal in-
 figirtes Augment न् habend 6, 1, 173.

अनुङ् nicht das Femininsuffix ऊ (ऊङ्) 6, 3, 34.

अनुत् nicht kurzes अ (अनुत्) 8, 2, 86.

अनोत्पर worauf nicht ओ (ओत्) folgt 8, 4, 28.

अन्त 1) die Silbe अन्त (अन्तः Nomin.) 7, 1, 3. — 2) unādi-Suffix अन्त. Anfügung 6, 4, 55.

अप् 1) कृत् अ 3, 3, 57 fgg. Anfügung 2, 4, 38, 56. Accent eines Comp., dessen letztes Glied dieses Suffix enthält, 6, 2, 144. — 2) taddh. und samāsānta अ 5, 4, 116 fg.

अपर worauf अ oder आ folgt 7, 4, 80.

अपित् nicht पित् 3, 4, 87 fg.

अपूर्वं dem अ oder आ vorangeht 8, 3, 17.

अभ्यम् Substitut für die Casusendung भ्यस् 7, 1, 30.

अम् 1) die Vocale, Halbvocale, Nasale und ङ् (s. Gīvasūtra) 8, 3, 6. — 2) ein nach dem letzten Vocal angefügtes अ 6, 1, 58 fg. 7, 1, 99. — 3) für ए substituirtes अम् in चम् 3, 4, 91. — 4) Personalendung अम् 3, 4, 101. Dafür blosses म् substituirt 7, 1, 40. — 5) die Absolutivendung अम् 2, 2, 20 fg. Vgl. शमुल्. — 6) die Endung अम् des Acc. Sg. 4, 1, 2. Anfügung 6, 1, 93, 107, 4, 80. Dafür अत् (अद्) substituirt 7, 1, 25. Ausnahme 26. Schwund derselben 23. Ausnahme 24. — 7) die Endung अम् des Nom. und Acc. Sg. bei Neutris auf अ 7, 1, 24. — 8) Endung अम् im Dat. Sg. und im Nomin. und Acc. aller Zahlen bei युष्मद् und अस्मद् 7, 1, 28. — 9) Augment अम्, das wie die Accusativendung angefügt (aber nicht mit ihr identificirt) wird in स्त्रियमन्य u. s. w. 6, 3, 68. — 10) Substitut अम् für verschiedene Casus am Ende eines Arjajibh. 2, 4, 83 fg.

अमु तaddh. अम् 5, 4, 12.

अय् für ए substituirt 6, 1, 78. Für इ des Causat. 4, 55 fgg. Für इद् von इदम् 7, 2, 111.

अयङ् für den Auslaut substituirtes अय् 7, 4, 22.

अयच् तaddh. अये 5, 2, 43. अये 44.

अल् Laut (s. Gīvasūtra) 1, 1, 52. Vgl. अनेकाल् und एकाल् im folgenden Index.

अलुक् kein Schwund des Suffixes 4, 1, 89, 6, 3, 1 fgg. Vgl. लुक्.

अल्लोप Ausfall des अ (अत्) 6, 4, 134 fgg.

अय् für ओ substituirt 6, 1, 78 fgg.

अयङ् Substitut अय् für den Auslaut (von गो) 6, 1, 123 fg.

अयतो, darauf auslautende Stämme sind oxytonirt 6, 1, 220.

अयर्ण 1) die Laute अ und आ (vgl. 1, 1, 69) 6, 3, 112. — 2) auf die Laute अ oder आ auslautend 6, 1, 182, 2, 90.

अश् 1) die Vocale und die tönenden Consonanten (s. Gīvasūtra) 8, 3, 17. — 2) für das Ganze substituirtes अ 2, 4, 32 fg. (für इदम् und एतद्). 7, 1, 24 (für die Genetivendung अस्).

अस् als Auslaut von Nominalstämmen. Bildung des Nomin. 6, 4, 14. Wann sich स् erhält 8, 3, 46 fgg. Daran Suffix विन् gefügt 5, 2, 121. samāsānta अस् (f. इ) 4, 103. Accent in einem Bahuvr. mit सु 6, 2, 117.

असि 1) तaddh. अस् 5, 3, 39. — 2) nicht auf स् auslautend 8, 2, 80.

असिच् तaddh. und samāsānta अस् 5, 4, 122 fgg.

असुक् hinten tretendes अस् 7, 1, 50 fg.

असुङ् Substitut अस् für den Auslaut 7, 1, 89. Zum उ vgl. उगित्.

असुप् s. सुप्.

असे Infinitivendung असे 3, 4, 9.

असेन् Infinitivendung असे 3, 4, 9.

अस्तात् und अस्ताति तaddh. अस्तात् 5, 3, 27. Anfügung 40 fg.

अस्य s. u. अ 1).

आ

आ 1) *langes आ* 6, 1, 93. 3, 91. 4, 117. 7, 2, 84. — 2) *Casusendung आ im Veda* 7, 1, 29.

आकम् *Genetivendung आकम् in युष्माकम् und अस्माकम्* 7, 1, 33.

आकिन्च *taddh. आकिन्* 5, 3, 52.

आङ् 1) *Partikel आ, s. den folgenden Index unter आ.* — 2) *Endung आ des Instr. Sg.* 6, 4, 141. Anfügung 7, 3, 105. Dafür ना substituiert 120. Das ङ् ist bedeutungslos. Vgl. टा.

आच् *taddh. औ (in दक्षिणौ und उत्तरौ)* 5, 3, 36 fgg. Ein darauf ausgehendes Adv. mit Abl. construiert 2, 3, 29. Das च् ist hier bedeutungslos, da die Betonung sich schon von selbst versteht.

आट् *vorn antretendes आ.* 1) betont vor vocalisch anlautenden Wurzeln im Imperf., Aorist und Condit. 6, 4, 72 fg. Fehlt nach मा und sonst 74 fg. Euphonisches Verhalten 1, 90. — 2) vor Personalendungen 3, 4, 92. 94. — 3) vor Casusendungen 7, 3, 112.

आटच् *taddh. आटै* 5, 2, 125.

आत् 1) Abl. von अ; s. u. अ 1). — 2) *langes आ (das त् bedeutungslos als blosses Fulcrum).* Heisst Vrddhi 1, 1, 1. Darauf auslautende Wurzeln 2, 4, 80. 3, 1, 136. 141. 2, 3, 74. 171. 3, 106. 128. 4, 110. 6, 4, 64 fgg. 112 fgg. (auch das der Präsensstämme auf ना) 7, 1, 34. 2, 67. 73. 3, 33. 36. 8, 2, 43. आ tritt an die Stelle eines auslautenden Diphthongen und anderer Vocale, auch inlautender von Wurzeln 6, 1, 45 fgg. An die Stelle eines auslautenden Nasals 4, 141 fgg. आ als Auslaut von Nominalstämmen 5, 2, 96. 6, 1, 219 (vor मत्). 4, 140. 7, 3, 46. 49. आ substituiert für den Auslaut eines Nominalstammes 6, 3, 46 fg.

7, 1, 85. 4, 37. आ statt ऐ und औ in der ersten Silbe eines Nominalstammes 7, 3, 1. Für आ einer Personalendung wird ऐ substituiert 3, 4, 95. इय् 7, 2, 81. आ für ई in ईयस् substituiert 6, 4, 160. औ für आ 8, 3, 3. pluta-Diphthonge aufgelöst in आइ und आउ 2, 107. Vgl. अनात्. — 3) *Ablativendung आत्, für अस् substituiert* 7, 1, 12. — 4) *Casusendung आत् im Veda* 7, 1, 39.

आताम् *Personalendung आताम्* 3, 4, 78.

आति *taddh. आत्* 5, 3, 34 fg.

आत्वत् *ein आ enthaltend* 6, 1, 159.

आयाम् *Personalendung आयाम्* 3, 4, 78.

आदित् आ *zum stummen Laut habend (Wurzel)* 7, 2, 16 fg.

आदुक् s. u. अदुक्.

आनङ् *an die Stelle eines Auslauts tretendes आन* 6, 3, 25 fg.

आन *Participialendung आन mit Weglassung der verschiedenen stummen Laute.* Heisst Ātman. 1, 4, 100. Erhält vorn das Augment म् 7, 2, 82.

आनि *Imperativendung आनि.* Wann न in ण् übergeht 8, 4, 16.

आनुक् *hinten antretendes आन* 4, 1, 49.

आप् 1) *Femininendung आ (nach Abwerfung anderer stummer Laute; vgl. चाप्, टाप्, डाप्).* Daran werden Casusendungen und taddh. gefügt 4, 1, 1. Declination dieser Feminina 6, 1, 68. 7, 1, 18. 54. 3, 105 fgg. 113 fgg. 116. Anfügung 44. Verkürzt 6, 3, 63 fgg. 7, 4, 15. Abgeworfen 2, 4, 82. — 2) *alle Casusendungen von आ des Instr. Sg. bis सु (सुप्) des Loc. Pl. (s. 4, 1, 2 und 1, 1, 71)* 7, 2, 112.

आम् 1) *das im periphrastischen Perfectum an die Wurzel angefügte आम्.* Darnach fallen die Personalendungen des Per-

fects ab 2, 4, 81. Statt dessen das Perfectum von क angefügt 3, 1, 40. Andere Formen von क 41 fg. Wann Ātman. 1, 3, 63. Wann angefügt 3, 1, 35 fgg. Anfügung an die erweit. Verbalwurzeln auf $-\pm\text{इ}$ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55. — 2) *Genetivendung* आम् 4, 1, 2. Erhält vorn das Augment न् 7, 1, 54 fgg. स् 52. Anfügung 1, 4, 5. 7, 1, 53. — 3) *Locativendung* आम्, für इ substituiert 7, 3, 116 fg. — 4) आम् für ए in den Personalendungen des Imperativs substituiert 3, 4, 90. — 5) *nach dem letzten Vocal angefügtes* आ 7, 1, 98.

आम् *taddh.* आम् 5, 4, 11 fg.

आय् für ऐ substituiert 6, 1, 78.

आय् bildet eine neue Wurzel 3, 1, 28. 32. Kann vor einem ārdhah. abfallen 31.

आयन् für das anlautende फ् eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. फक्, फज्, फिज्, फिन्.

आय् *Suffix* (unādi) आय्. Anfügung an erweiterte Wurzeln auf $-\pm\text{इ}$ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55.

आरक् *taddh.* $-\pm$ आर 4, 1, 130.

आरु *kṛt* आरु 3, 2, 173.

आल् *Casusendung* $-\pm$ आ im Veda 7, 1, 39

आलच् *taddh.* आल 5, 2, 125.

आलु = आलुच्. Anfügung an erweiterte Wurzeln auf $-\pm\text{इ}$ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55.

आलुच् *kṛt* आलु 3, 2, 158. Vgl. आलु.

आव् substituiert für ओ 6, 1, 78 fgg.

आहि *taddh.* आहि 5, 3, 37 fg. Ein darauf ausgehendes Adv. mit Abl. construiert 2, 3, 29.

इ

इ *kurzes und langes इ* (vgl. 1, 1, 69). Darauf auslautende Wurzeln 3, 3, 56. 6, 4, 77 fgg. 82. Nominalstämme 148. Für इ (d. i. also *kurzes इ*) in einer Personalendung wird im Imperativ उ substituiert 3, 4, 86. इ: Ablat. Gen.

इक् इ, उ, ऋ und लृ *nebst ihren Längen* (vgl. Īvasūtra). Wenn Guṇa und Vṛddhi vorgeschrieben werden, so treten diese selbstverständlich an die Stelle der oben genannten Vocale, 1, 1, 3. Im Auslaut eines Verbalstammes 1, 2, 9. Nominalstammes 5, 1, 131. 7, 1, 73 fgg. Werden verlängert 6, 3, 121. 123. 134. Verkürzt 61. 8, 2, 76 fgg. Bleiben vor einem nicht homogenen Vocal unverändert 6, 1, 127. Treten an die Stelle von ए, ऐ, ओ und औ 1, 1, 48. An die Stelle der Halbvocale 45. Die Halbvocale an ihre Stelle 6, 1, 77.

इक् 1) als Auslaut von Nominalstämmen 4, 2, 141. 3, 133. — 2) *die Silbe इक्* (इक्:

Nomin.). Wird für das anlautende इ (vgl. ठक्, ठच्, ठज्, ठन्) eines *taddh.* substituiert 7, 3, 50.

इगन्त *auf einen einfachen Vocal* (mit Ausnahme des अ) *auslautend* 6, 2, 29. Vgl. इक्.

इगुपथ *einen einfachen Vocal* (mit Ausnahme des अ) *an vorletzter Stelle habend* (Wurzel) 3, 1, 45. 135.

इच् 1) *jeder Vocal mit Ausnahme des अ* (s. Īvasūtra) 6, 1, 104. 3, 68. — 2) *samāsānta इ* 5, 4, 127 fg. In Betreff des च् s. समासान्त im folgenden Index.

इजादि *mit einem anderen Vocal als अ* (इच्) *anlautend* (Wurzel) 3, 1, 36. 8, 4, 32.

इजुपथ *einen anderen Vocal als अ* (इच्) *an vorletzter Stelle habend* (Wurzel) 8, 4, 32.

इज् 1) *kṛt* $-\pm\text{इ}$ 3, 3, 110 ($-\pm\text{इ}$ fehlerhaft). — 2) *taddh.* $-\pm\text{इ}$ 4, 1, 95 fgg. 153. 173 (*tadrāga*). 2, 80. Anfügung 7, 3, 8. Wann abgeworfen 2, 4, 58. 60. 66. Aus-

nahme 61. Dafür im Femin. यौ substituiert 4, 1, 78 fgg. Daran $\pm$ आयने gefügt 101. $\pm$ अ 2, 112. 3, 127. Vgl. अनिञ्.

इट् 1) die Endung इ der ersten Person Sg. Ātman. 3, 4, 78. Dafür अ substituiert 106. — 2) vorn antretendes Augment इ. — a) An ein ārdhadh., wann und wann nicht 7, 2, 35 fgg. 6, 4, 62. 7, 2, 8 fgg. 41. 47 fgg. 52 fgg. 58 fgg. 66 fgg. Anfügung eines solchen Suffixes 1, 2, 2. 6, 4, 64. 7, 1, 62. 2, 4. Erhält weder Guṇa noch Vṛddhi 1, 1, 6. Betont 6, 1, 196. Verlängert 7, 2, 37 fgg. Darnach fällt das स् des Aorists ab 8, 2, 28. Vgl. अनिट् und सेट्. — b) An ein sārvaadh. 7, 2, 76 fgg. — c) An taddh. $\pm$ क 5, 1, 23.

इण् die Vocale, Halbvocale und इ 8, 3, 39. 57 fgg. 78.

इत् 1) kurzes इ (vgl. 1, 1, 70). Für vocalische Auslaute (insbes. आ) einer Wurzel substituiert 1, 2, 17. 6, 4, 70. 114 fgg. 7, 1, 100. 4, 5. 6. 40. Für einen inlautenden Vocal einer Wurzel 6, 4, 34. 7, 1, 101. 4, 56. इ in der Reduplication 76 fgg. Fällt in Personalendungen ab 3, 4, 97. 100. Wird an die Personalendung म् angefügt 7, 1, 46. Auf इ auslautende Nominalstämme 4, 1, 65. 122. 171. 7, 3, 117 fg. Für den Auslaut eines Nominalstammes substituiert 1, 2, 50. 4, 2, 25. 6, 3, 28. Für inlautendes अ 7, 3, 44 fg. Für inlautendes इ wird अ substituiert 1, 86. Im plurierten ये ist इ plura 8, 2, 106. plura इ in आइइ aufgelöst 107. — 2) samāsānta इ für den Auslaut von गन्ध subst. 5, 4, 135 fgg. Das त् hat hier dieselbe Bedeutung wie bei इत् 1). — 3) ein stummer Laut. Bildet Sigla 1, 1, 71. Was alles so heisst 3, 2 fgg. Fällt ab 9. Vgl. आदित्, इदित्, इरित्, ईदित्, उदित्, ऊदित्, ऋदित्, ॠदित्, यदित्, ओदित्, कित्, खित्, घित्, ङित्, चित्, जित्, झित्, ञित्, टित्, ट्यित्, डित्, ढित्, णित्, तित्, नित्, पित्, मित्, रित्, लित्,

Pāṇini's Grammatik.

शित्, पित्, मित् und im folgenden Index अनुदात्तेत् und स्थरितेत्.

इतच् taddh. इत् 5, 2, 36.

इव् Suffix (unādi) इव्. Anfügung an eine erweiterte Wurzel auf $\pm$ इ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55.

इत्र कृत् इत्र 3, 2, 184 fgg. Accent eines Comp., dessen letztes Glied इत्र enthält, 6, 2, 144.

इयुक् hinten antretendes इय् 5, 2, 53.

इट् die Silbe इट् in इटम्. Dafür अय् substituiert 7, 2, 111.

इदन्त auf इ (इत्) auslautend 7, 1, 46.

इदित् इ (इत्) zum stummen Laut habend. In einer solchen Wurzel wird न् nach dem Vocal infigirt 7, 1, 58. Vgl. अनिदित्.

इदुपथ इ (इत्) an vorletzter Stelle habend 8, 3, 41.

इन् 1) Declination auf इन् auslautender Stämme 6, 4, 12 fg. Erhält sich vor $\pm$ अ 164 fgg. Ein auf इन् auslautender Bahuvr. erhält taddh. क 5, 4, 152. — 2) = इनि. Darauf ausgehende Wörter nicht mit dem Gen. verbunden 2, 3, 70. Am Ende eines Comp. nach einem im Loc. gedachten Worte 6, 3, 19. — 3) कृत् $\pm$ इ 3, 2, 24 fgg.

इन Substitut für die Endung des Instr. Sg. आ 7, 1, 12.

इनङ् für den Auslaut substituirtes इन् 4, 1, 126 fg.

इनच् taddh. इने 5, 2, 33.

इनि 1) कृत् इन् 3, 2, 93. 156 fg. — 2) taddh. इन् 4, 2, 11. 51. 62. 80. 3, 111. 4, 23. 133. 5, 2, 85 fgg. 102. 115 fgg. 128 fgg.

इनुण् कृत् $\pm$ इन् 3, 3, 44. Daran $\pm$ अ gefügt 5, 4, 15.

इम् nach dem letzten Vocal infigirtes इ 7, 3, 92.

इमन् = इमनिच् 6, 4, 154.

इमनिच् taddh. इमेन् 5, 1, 122 fg. Anfügung 6, 4, 154 fgg.

इय् wird für घ् im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. घ, घन, घस्.

इय (Nomin. इयः) 1) die Silbe इय् 7, 2, 80. — 2) die Silbe इय 7, 3, 2.

इयङ् für den Auslaut substituiertes इय 1, 4, 4. 6, 4, 77 fgg.

इर् इ (ई) und र् 8, 2, 15.

इरित् इर् zum stummen Laut habend. Bildung des Aorists von solchen Wurzeln 3, 1, 57.

इरे = इरेच् 6, 4, 76.

इरेच् Personalendung इरे im Perfect 3, 4, 81. Dafür रे substituiert 6, 4, 76.

इल taddh. इल 4, 2, 80.

इलच् taddh. इल 5, 2, 99 fg. 105. 117. 3, 79.

इय् als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 49.

इय् für das Ganze substituiertes इ 5, 3, 3.

ई langes ई. Für den Auslaut einer Wurzel substituiert 3, 1, 111. 6, 4, 113. 115 fg. 7, 4, 31. In der Reduplication 97. Für den Auslaut eines Nominalstammes substituiert 1, 77. Feminina auf ई heissen Nadi 1, 4, 3. Beschränkungen und Ausnahmen 4 fgg. Euphonisches Verhalten von ईञ 6, 1, 130. Vgl. ईत्.

ईकक् taddh. ई-ईक 4, 4, 59. 5, 3, 110.

ईकन् taddh. ई-ईक 5, 1, 33.

ईट् vorn antretendes Augment ई. An Personalendungen 7, 3, 93 fgg. 8, 2, 28.

ईत् langes ई (das त् nur Fulcrum). Wann praghja 1, 1, 11 fg. 19. In der Reduplication 7, 4, 4. Für verschiedene Vocale substituiert 6, 3, 27. 97. 4, 65 fg. 139. 7, 2, 83. 4, 55. 8, 2, 81. Ortsnamen auf ई 4, 2, 123. Femin. auf ई im ersten Gliede eines Comp. 6, 3, 40. Anfügung des Fe-

इळ = इळन् 6, 4, 154. 159.

इळन् taddh. ई-इळ (Superlativsuffix) 5, 3, 55. 58 fgg. Anfügung 6, 4, 154 fgg. 159. 161 fgg.

इष्णु = इष्णुच् und खिष्णुच् 6, 4, 55.

इष्णुच् कर्त्त इष्णु 3, 2, 136 fgg. Anfügung an eine erweiterte Wurzel auf -इ (Caus. u. s. w.) 6, 4, 55. Ein darauf ausgehendes Wort ist im Comp. mit der Negation ein Oxytonon 6, 2, 160. Vgl. खिष्णुच्.

इस् 1) als Auslaut von Nominalstämmen. Daran क, nicht इक gefügt 7, 3, 51. Verhalten eines Wortes und Nominalstammes auf इस् vor Gutturalen und Labialen 8, 3, 44 fg. — 2) इस् wird für den Wurzelvocal substituiert 7, 4, 54. — 3) Suffix (unādi) इस्. Anfügung 6, 4, 97.

इ

mininsuffixes ई (vgl. डो, डोन्, डोप्, डोय्) 4, 148. Vgl. ई.

ईदित् ई (इत्) zum stummen Laut habend. Solche Wurzeln fügen die Participialsuffixe त und तवत् ohne Augment an 7, 2, 14.

ईन् wird für ख् im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. ख, खञ्.

इय् für इ् im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. छ, छण्, छस्.

इयङ् Suffix -इय, das aus ऋत् eine neue Wurzel ऋतोय mit medialen Endungen (wegen इ) bildet 3, 1, 29. 32. Braucht vor ārdhadh. nicht angefügt zu werden 31.

इयस् = इयसुन् 5, 4, 156. 6, 4, 154. 160.

इयसुन् taddh. ई-इयस् (Comparativsuffix) 5, 3, 57 fgg. Anfügung 6, 4, 154 fgg. 160 fgg. Ein auf इयस् ausgehendes Wort erhält am Ende eines Bahuvr. nicht das Suffix क् 5, 4, 156. Vgl. उगित्.

इरच taddh. इरे 5, 2, 111.

इरन् taddh. १-इर 5, 2, 111.

इयतो ist oxytonirt 6, 1, 221.

इंश ein für das Ganze (इदम्) substituirtes इ 6, 3, 90.

उ

उ 1) *kurzes und langes उ* (vgl. 1, 1, 69). Nomin. उः und उ ohne Flexionszeichen, Abl. Gen. ओः. Im Auslaut einer Wurzel 3, 1, 125. 3, 57. 6, 4, 77 fg. 83 (zugleich Auslaut eines Nominalstammes). 7, 4, 80. Im Auslaut eines Nominalstammes 4, 2, 71. 119. 3, 139. 5, 1, 2. 6, 4, 146 fg. Am Ende einer Personalendung im Imperativ (also hier उ) 3, 4, 86. Für अ und आ substituiert 8, 2, 80. Vgl. उत्. — 2) *Präsenscharakter उ bei den Wurzeln der achten Klasse und bei क, कण्व् und धिन्व्* 3, 1, 79. 80. Darnach fällt die Imperativendung हि ab 6, 4, 106. उ fällt ab 107 fgg. Anfügung an क 110. Der einzige Präsenscharakter, der kein stummes श् hat, demnach árdhadh., nicht sárvadh. ist. Als sárvadh. würde उ nach 1, 2, 4 डित् sein, also nicht Guṇa des Wurzelvocal in करोति zulassen; fügte man ein stummes प hinzu, dann wäre Guṇa erklärt, aber उ würde dadurch tonlos werden. — 3) *kṛt उ* 3, 2, 168 fgg. Darauf ausgehende Wörter nicht mit dem Gen. construiert (?) 2, 3, 69.

उक् die Vocale उ, ऋ und ॠ (kommt nicht in Betracht) mit ihren Längen (s. Çivasūtra) 7, 2, 11. 3, 51. Vgl. उगित्.

उक = kṛt उकञ् 2, 3, 69. 6, 2, 160.

उकञ् 1) *kṛt १-उक* 3, 2, 154. Ein darauf ausgehendes Wort nicht mit dem Gen. construiert 2, 3, 69. Ein Comp., dessen zweites Glied auf उक ausgeht, hat nach der Negation den Acut auf der letzten Silbe, 6, 2, 160. — 2) *taddh. १-उक* 5, 1, 103.

उगित् ein उ oder ऋ zum stummen Laut habend. Ein mit solchem Suffix versehener

Nominalstamm erhält in den starken Casus ein nach dem letzten Vocal infigirtes न् 7, 1, 70. Ausnahmen und Beschränkungen 78 fgg. Bildet das Femin. mit ई 4, 1, 6. Wann dieses ई verkürzt werden kann 6, 3, 45. Vgl. अत्, अतुन्, असुङ्, ईयसुन्, क्तवत्, क्वसु, इमतुप्, वृ, वृच्, वृन्, मतुप्, यतुप्, यसु, श्वत्, उञ् Partikel उ; s. im folgenden Index.

उणादयः Suffixe, die mit -उ (उण्) beginnen 3, 3, 1 fgg. 4, 75. Dass sie nicht zu den kṛt-Suffixen gerechnet werden, ersieht man aus 2, 2, 7. Sie werden in einem besonderen Werke behandelt.

उत् *kurzes उ* (s. 1, 1, 70). Als Auslaut von Wurzeln 7, 3, 89. Eines Präsensstammes 6, 4, 106 fgg. Eines Nominalstammes 4, 1, 44. 66. 7, 3, 117 fgg. Für andere Laute substituiert 4, 1, 115. 6, 1, 111 fgg. 131. 4, 110. 7, 1, 102 fg. 4, 88. Im plurierten ओ ist उ plura 8, 2, 106. ओः in आःउ aufgelöst 107. Vgl. उ 1).

उत्वत् ein *kurzes उ* (उत्) enthaltend 4, 3, 151.

उदित् *kurzes उ* (उत्) zum stummen Laut habend. Eine tonlose nicht aspirierte Muta mit solchem उ (also कु, चु, टु, तु, पु) bezeichnet alle homogenen Mutae 1, 1, 69. Eine Wurzel mit solchem उ kann das Absolutivsuffix त्या ohne Augment इ anfügen 7, 2, 56.

उदुपथ ein उ (उत्) an vorletzter Stelle habend 1, 2, 21. 8, 3, 41.

उम् ein nach dem letzten Vocal infigirtes उ 7, 4, 20.

उरच् taddh. उरै 5, 2, 106.

उवङ् für den Auslaut substituirtes उव् 1, 4, 4. 6, 4, 77 fg.

उस् 1) Abl. Gen. von ऋ; s. daselbst. —
2) *Personalendung* 3, 4, 82 fg. Anfügung
6, 1, 96. Vgl. लुस्. — 3) Ein auf उस्
auslautender Nominalstamm erhält क,

nicht इक 7, 3, 51. Verhalten eines auf
उस् auslautenden Wortes und Nominal-
stammes vor Gutturalen und Labialen 8,
3, 44 fg.

ऊ

ऊ *langes* ऊ 3, 4, 32. Feminina auf ऊ
heissen Nadi 1, 4, 3. Beschränkungen und
Ausnahmen 4 fgg. Vgl. ऊत्.

ऊक *krt* ऊक 3, 2, 165 fg.

ऊह *Femininsuffix* ऊ 4, 1, 66 fgg. Accent
in der Declination 6, 1, 175. Ein Femin.
auf ऊ bewahrt seine Länge als erstes Glied
eines Comp. 3, 34. Das ह ist bedeutungslos.

ऊद (ऊद, ऊह) heisst *die Vocalisirung von*
व, व, अच् und इच् zu ऊ 6, 4, 19 fg. 132.
ऊ+आ ergibt ऊ 1, 108. अ+ऊ — ओ

89. Accent der Stämme auf ओह in der
Declination 171. Der Auslaut ist bedeu-
tungslos.

ऊत् *langes* ऊ (das त् blosses Fulcrum).
Wann praghja 1, 1, 11 fg. 19. Für अ (in
अच्) substituiert 6, 3, 98. Für ओ 4, 89 fgg.
Vgl. ऊ und उ 1).

ऊदित् *langes* ऊ (ऊत्) *zum stummen Laut*
habend. Eine solche Wurzel kann die con-
sonantisch anlautenden Ârdhah. mit und
ohne Augment इ anfügen 7, 2, 44.

ऋ, ॠ und लृ

ऋ 1) *kurzes und langes ऋ* (vgl. 1, 1, 69).
Abl. Gen. उः. Wenn अ, इ oder उ nebst
ihren Längen für ऋ oder ॠ substituiert
werden, muss jenen Vocalen ein र ange-
fügt werden, 1, 1, 51. Als Auslaut von Wur-
zeln 2, 12, 3, 1, 124. 2, 171. 7, 4, 16. Als
vorletzter Laut in einer Wurzel 7. Für ऋ
wird in der Reduplication अर् gesetzt 66. —
2) das ऋ in दत् 5, 4, 141 gibt dem Stamme
दत् die Bedeutung von उगित्. Vgl. ऋत्.

ऋत् *kurzes ऋ* (s. 1, 1, 70). Im Auslaut
von Wurzeln 7, 2, 43. 63. 70. 4, 10. 92.
Von Nominalstämmen 4, 3, 72. 78. 4, 49.
8, 4, 26 (ऋदवयह). Declination solcher
Stämme 6, 1, 111. 7, 1, 94. 2, 100. 3, 110.
Haben im Femin. ई 4, 1, 5. Für ein sol-
ches ऋ im ersten Gliede eines Comp. wird
आन् substituiert 6, 3, 25 fg. Die Genetiv-
endung erhält sich am Anfange eines Comp.

23 fg. Ein Bahuvr., dessen zweites Glied
auf ऋ ausgeht, erhält das Suffix क 5, 4,
153. Ausnahmen 157 fg. Euphonisches
Verhalten von ऋ 6, 1, 91 fg. 128. Für ऋ
wird र substituiert 4, 161. रो 7, 4, 27. रि
28. Guṇa 29 fg. ऋ für ॠ substituiert 7.
ऋ ist nicht pluta 8, 2, 86. Vgl. ऋ.

ऋदित् *kurzes ऋ* (ऋत्) *zum stummen*
Laut habend. Bildung des reduplicirten
Aorists von solchen Wurzeln 7, 4, 2.

ऋदुपध *kurzes ऋ an vorletzter Stelle*
habend 3, 1, 110. 6, 1, 59. 7, 4, 90.

ऋत् *der Vocal ऋ* (त् blosses Fulcrum).
Als Aus- u. Inlaut von Wurzeln 3, 3, 57. 7,
1, 100 fgg. 2, 38 fgg. 4, 11 (hier ist ऋ+ऋत्
in ऋत् zusammengezogen). Vgl. ऋ.

लृत् *der Vocal लृ* (त् ist Fulcrum). लृदित्
लृ *zum stummen Laut habend*. Bildung
des Aorists von solchen Wurzeln 3, 1, 55.

ए, ऐ, ओ, औ

ए der Vocal ए. Im Auslaut der Personalendungen im Âtman. 3, 4, 79. Für auslautendes आ von Wurzeln substituiert 6, 4, 67 fgg. Nomin. एः, aber auch statt dessen ए. Vgl. एत्.

ऐ die Diphthonge ए und ओ (s. Çiva-sûtra). Heissen Guna 1, 1, 2. Gelten in der ersten Silbe eines Ortsnamens für Vṛddhi 75. Vocat. Sg. auf ए und ओ 6, 1, 69. Euphonisches Verhalten 94. 109 fg.

एच् alle Diphthonge (s. Çivasûtra). Wenn sie verkürzt werden sollen, treten इ und उ an ihre Stelle 1, 1, 48. Wann dafür आ substituiert wird 6, 1, 45 fgg. अय्, अव्, आय् und आव् 78 fgg. Euphonisches Verhalten zu einem vorangehenden अ oder आ 88 fgg. Pluta 8, 2, 108.

एजन्त auf einen Diphthongen (एज्) auslautend 1, 1, 39.

एण्य taddh. एण्य.

एत् der Diphthong ए (त् ist Fulcrum) 8, 3, 99. Wann praghja 1, 1, 11. In einer Personalendung 7, 4, 52. Dafür आम् substituiert 3, 4, 90. अम् 91. ऐ 93, 96. ए für andere Laute substituiert 6, 4, 119 fgg. 7, 3, 103 fgg. Dafür ई substituiert 8, 2, 81. An ein auf ए auslautendes Wort wird तराम् gefügt 5, 4, 11.

एदित् ए (एत्) zum stummen Laut habend. Bildung des Aorists von solchen Wurzeln 7, 2, 5.

एधाच् taddh. एधो 5, 3, 46.

एनप् taddh. एन 5, 3, 35. Ein darauf ausgehendes Wort mit Gen. construiert 2, 3, 31.

एय् für इ im Anlaut eines Suffixes substituiert 7, 1, 2. Vgl. इ, इक्, इक्ञ्, इञ्, इनुक्, इक्.

एय् ein für das Ganze substituiertes ए 3, 4, 81.

एस् Abl. Gen. von इ und Nomin. von ए; s. daselbst.

ऐ für andere Vocale substituiert 3, 4, 93. 95 fg. 4, 1, 36. Ueberall ohne Nominativzeichen.

ऐच् die Diphthonge ऐ und औ (s. Çivasûtra) 7, 3, 3. Heissen Vṛddhi 1, 1, 1. pluta 8, 2, 106.

ऐरक् taddh. ऐरे 4, 1, 128.

ऐस् Casusendung ऐस्, für भिस् substituiert 7, 1, 9 fgg.

औ der Diphthong औ 4, 4, 108. Vgl. औत्.

औत् desgl. (das त् Fulcrum). Wann praghja 1, 1, 15 fg. Als Auslaut einer Wurzel 7, 3, 71. Eines Nominalstammes 6, 1, 93. Für अ u. आ substituiert 3, 112. य् fällt darnach ab 8, 3, 20. Vgl. औ u. अनोत्पर.

औदित् औ (औत्) zum stummen Laut habend. Solche Wurzeln haben im Partic. न und नवत् st. त्त und तवत् 8, 2, 45. Für औदित् gelten auch die Wurzeln 24—36 der vierten Klasse.

औस् 1) Abl. Gen. Sg. von उ; s. daselbst. — 2) Endung औस् des Gen. und Loc. Du. 4, 1, 2. Anfügung 2, 4, 34. 7, 3, 104 fg.

औ 1) der Diphthong औ. Für andere Laute substituiert 4, 1, 38. 7, 2, 107. — 2) Personalendung औ im Perfect 7, 1, 34. — 3) Casusendung औ im Nom. Du. 4, 1, 2.

औङ् Casusendung औ im Nom. und Acc. Du. 7, 1, 18 fg. Das ङ् ist bedeutungslos.

औट् Casusendung औ im Acc. Du. 4, 1, 2. Das ट् ist bedeutungslos.

औत् 1) der Diphthong औ. Für व् in दिव् substituiert 7, 1, 84. — 2) Locativenendung औ 7, 3, 118 fg. — Das त् ist nur Fulcrum.

औय् ein für das Ganze (nämlich für die Casusendung अस् Nom. und Acc. Pl.) substituiertes औ 7, 1, 21.

क

क fällt als erster Bestandtheil einer Doppelconsonanz ab 8, 2, 29. Vgl. क 1).

क 1) *der Laut क्*. In einem Suffix 7, 3, 44. Als Anlaut einer Wurzel 8, 4, 18. Wird substituirt für च् 3, 3, 41. न् 4, 2, 140. त् 8, 2, 51. ष् und ढ् 41. ट् am Anfange eines taddh. (vgl. ठक्, ठच्, ठञ्, ठन्) 7, 3, 51. Dafür ढ् substituirt 5, 3, 72. Davor ऋ 8, 3, 37. स् vorgesetzt 6, 1, 135 fgg. — 2) *krt* — अ 3, 1, 135 fg. 144. 2, 3 fgg. 77, 3, 83. Anfügung 7, 3, 64. Accent eines Comp., dessen zweites Glied dieses Suffix enthält 6, 2, 144. 157 fg. — 3) *unādi क* (ohne stummen Laut). Anfügung 7, 2, 9. — 4) a) *taddh. क* 4, 2, 80. 5, 3, 70 fgg. 4, 28. — b) *taddh. क* nach Abwerfung der stummen Laute. Anfügung 7, 4, 13.

कक् *taddh.* ± के 4, 2, 80. 4, 21.

कञ् *krt* — अ 3, 2, 60. Femin. ई 4, 1, 15.

कटच् *taddh.* कटे 5, 2, 29 fg.

कटप्च् *taddh.* कटौ 4, 2, 51.

कथ्ये *Infinitivesuffix* — अथ्ये 3, 4, 9.

कथ्यन् *Infinitivesuffix* — अथ्ये 3, 4, 9.

कन् *taddh.* — क 4, 2, 131. 3, 32. 65. 147. 4, 21. 5, 1, 22 fg. 51. 2, 64 fgg. 68 fgg. 77 fgg. 3, 51 fg. 75. 81 fg. 87. 95 fgg. 4, 3. 4. 29 fgg. Schwund dieses Suffixes 5, 3, 98 fgg. Kann das Augment इ vorn erhalten 1, 23.

कप् 1) *krt* — अ 3, 2, 70. — 2) *taddh.* und *samāsānta क* 5, 4, 151 fgg. Anfügung 6, 3, 127. 7, 4, 14 fg. Accent eines solchen Comp. 6, 2, 173 fgg.

कपूर्वं (f. आ) dem क vorangeht 7, 3, 46.

कमुल् *krt* — अम् mit Infinitivbedeutung (nach शक्) 3, 4, 12.

कल्प = कल्पप् 6, 3, 43.

कल्पप् *taddh.* कल्प 5, 3, 67. Anfügung 6, 3, 43 fgg. Vgl. 6, 3, 35. 8, 3, 38 fg.

कसुन् *krt* — अस 3, 4, 17. In Verbindung mit ईश्वर 13. Ein solcher Infinitiv ist indeclinabel 1, 1, 40.

कसेन् *krt* — असे mit Infinitivbedeutung 3, 4, 9.

कानच् *Participialsuffix* — आने als Stellvertreter des Perfects 3, 2, 106.

काम्यच् *Suffix* काम्ये. Bildet Denominativa 3, 1, 9. Diese heißen Wurzel (धातु) 32. Vgl. 8, 3, 38 fg. Der Accent würde sich schon durch 6, 1, 162 ergeben.

कि *krt* — इ 3, 2, 171 (mit Reduplication). 3, 92 fg.

कित् क zum stummen Laut habend.

1) Augment. Wird hinten angefügt 1, 1, 46. Vgl. अकित् 2), अटुक्, असुक्, आनुक्, इयुक्, कुक्, जुक्, टुक्, तियुक्, तुक्, युक्, टुक्, नोक्, नुक्, पुक्, मुक्, यक्, युक्, रिक्, रीक्, रुक्, लुक्, युक्, युक्, सक्. — 2) *sārvadh.* und *ārdhadh.* (insbesondere dieses). Welche Suffixe nicht कित् sind, obgleich sie mit einem stummen क versehen sind, und welche Suffixe कित् sind, obgleich sie kein stummes क haben, 1, 2, 5 fgg. 3, 4, 104. Vor einem solchen Suffix wird kein Guṇa und keine Vrddhi substituirt 1, 1, 5. Davor die Wurzel verschiedenartig modificirt, meist geschwächt 6, 1, 15 fg. 39. 4, 15. 19 fgg. 24. 34. 37. 42 fg. 63 fg. 66 fgg. 98 fgg. 109 fgg. 120 fgg. 7, 4, 22 fgg. 40 fgg. 69. Davor eine andere Wurzel substituirt 2, 4, 36. Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 11. Vgl. क, कञ्, कथ्ये, कथ्यन्, कप्, कमुल्, कसुन्, कसेन्, कानच्, कि, किन्, कुरच्, केन्, केन्य, क्त, क्तवत्, क्तित्, क्तिन्, क्ति, क्त्या, क्तु, क्तरच्, क्य, क्यङ्, क्यच्, क्यप्, क्यप्, क्तु, क्तुकन्, क्यनिप्, क्यरप्, क्यसु, क्यि, क्यिन्, क्यिप्, क्त, क्ते, क्सु, टक्, यक्. — 3) *taddh.* Hat den Acut auf der letzten Silbe 6, 1, 165. Für den ersten

Vocal des Stammes wird Vṛddhi substituiert 7, 2, 118. Vgl. आरक्, ईकक्, ऐरक्, कक्, ठक्, ढक्, ढिनुक्, ढक्, त्यक्, फक्, यक्, युक्, ष्फक्.
किन् कृत् ८=इ 3, 2, 171 (mit Reduplication).

को Substitut für किम् 6, 3, 90.

कु ein Guttural (vgl. 1, 1, 69) 6, 1, 120. Wann kein stummer Laut 1, 3, 8. Wird für Palatale und andere Laute substituiert 7, 3, 52 fgg. 8, 2, 30. 62 fg. Dafür ein Palatal substituiert 7, 4, 62. Davor X 8, 3, 37. Vor स् 57. Das Dazwischentreten eines Gutturals hindert nicht den Uebergang von न् in ण् 4, 2.

कुक् ein hinten antretendes क् 4, 1, 158. 2, 91. 5, 2, 129. 8, 3, 28.

कुटारच् taddh. कुटारं 5, 2, 30.

कुणप् taddh. कुण 5, 2, 24.

कुम्त् einen Guttural (कु) enthaltend 8, 4, 13.

कुरच् कृत् ८=उरं 3, 2, 162.

कत्वम् = कत्वमुच् 2, 3, 64. 8, 3, 43.

कत्वमुच् taddh. कत्वम् 5, 4, 17. 20. Anfügung 6, 3, 35. Ein Wort mit diesem oder einem gleichbedeutenden Suffix mit einem Gen. construirt 2, 3, 64. Euphonisches Verhalten solcher Wörter 8, 3, 43.

केन् कृत् ८=य 3, 4, 14.

केन्य कृत् ८=यन्य 3, 4, 14.

कोपध (f. आ) ein क् an vorletzter Stelle habend 4, 2, 65. 79. 110. 132. 3, 137. 4, 4, 6, 3, 37.

विडत् = कित् und डित् 1, 1, 5. 6, 4, 15. 24. 37. 63. 98. 7, 4, 22. Näher besprochen u. कित् und डित्.

क्त Participialsuffix ८=त und ein darauf ausgehender Stamm. Heisst Nishthā 1, 1, 26. Bezeichnet das Object und die Handlung in abstr. 3, 4, 70 (im letzten Falle n. 3, 3, 114). Den Agens und eine beginnende Handlung 3, 4, 71 fg. Den Ort einer Handlung 76. Hat gegenwärtige

Bedeutung 2, 187 fg. Als Nomen pr. 3' 174. Mit Gen. 2, 3, 67 fg. Mit einem solchen Gen. nicht componirt 2, 12 fg. Im Femin. ई 4, 1, 51 fgg. Daran ८=क gefügt 5, 4, 4. Zwei solche Participia mit einander componirt 2, 1, 60. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 25 fgg. 39. 45 fgg. Accent eines Comp. mit einem solchen Partic. als letztem Gliede 6, 2, 45 fgg. 61. 144 fgg. 170 fg. Vgl. निष्ठा im folgenden Index.

क्तवु Participialsuffix ८=तवत्. Heisst निष्ठा 1, 1, 26. Ueber das उ s. उगित्. Vgl. निष्ठा im folgenden Index.

क्तिच् कृत् ८=तिं 3, 3, 174. Anfügung 6, 4, 39. 45. Das च hier ist bedeutungslos, da das Suffix auch ohne dasselbe den Acut haben würde. Vgl. 7, 2, 9.

क्तिन् कृत् ८=ति 3, 3, 94 fg. Auch betont 96 fg. Accent eines Comp., dessen zweites Glied mit diesem Suffix gebildet ist, 6, 2, 151. Vgl. 7, 2, 9.

कि कृत् ८=त्रि 3, 3, 88. Daran stets taddh. स gefügt 4, 4, 20.

त्वा (Loc. त्वि) कृत् ८=त्वा (Absolutivsuffix). Ist indeclinabel 1, 1, 40. Ist bisweilen nicht कित् (d. i. त्वा ohne Schwächung der Wurzel) 2, 7 fg. 18. 22 fgg. Anfügung 6, 4, 18. 31 fg. 7, 4, 43 fg. Erhält das Augment इ 2, 50 fgg. य am Ende 1, 47. Nach अलम् und खलु 3, 4, 18. Fernerer Gebrauch 19 fgg. 59 fgg. Dafür ८=य substituiert 7, 1, 37 fg. Dieses am Ende eines Tatp. 2, 2, 22. Vgl. ल्यप्.

कु कृत् ८=नु 3, 2, 140.

क्नरच् कृत् ८=मरं 3, 2, 160.

क्य die verschiedenen Denominativsuffixe ८=य (क्यङ्, क्यच्, क्यप्). Verhalten eines न् davor 1, 4, 15. य kann abfallen 6, 4, 50. Anfügung 152. कृत् यु angefügt 3, 2, 170.

क्यङ् Denominativsuffix (ārdhadh.) ८=य mit medialen Personalendungen 3, 1, 11 fg. 14 fgg. Ein damit versehener Stamm heisst

Wurzel (धातु) 32. Anfügung 6, 3, 36 fgg. Vgl. क्य.

क्यच् Denominativsuffix (ârdhadh.) --ये 3, 1, 8. 10. 19. Ein damit versehener Stamm heisst Wurzel (धातु) 32. Anfügung 7, 1, 51. 4, 33 fgg. Das च् ist bedeutungslos, da das Suffix auch ohne dieses betont wäre. Vgl. क्य.

क्यप् 1) कृत्या (zugleich auch कृत) --य 3, 1, 108 fgg. 109 fgg. — 2) कृत --य betont 3, 3, 98 fgg.

क्यप् Denominativsuffix --य 3, 1, 13. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Wurzel (धातु) 32. Parasm. und Âtman. 1, 3, 90. Das य् ist bedeutungslos.

क्र s. अक्रान्त.

क्रु कृत --रु 3, 2, 174.

क्रुकृत् कृत --लुक् 3, 2, 174.

क्यनिप् कृत --यन् 3, 2, 74 fg. 94 fgg.

क्यरप् कृत --र 3, 2, 163 fg. Im Femin. ई 4, 1, 15.

क्यसु Participialsuffix --वस्. Als Stellvertreter des Perfects 3, 2, 107 fgg. Vgl. वसु und उगित् wegen des उ.

क्यि कृत --व् (umfasst क्यिन् und क्यिप्) 3, 2, 134. Das व् verschwindet nach 6, 1, 67. Anfügung 6, 4, 15. 19 fgg. 40. 97. Verhalten eines im Comp. dem mit क्यि versehenen Worte vorangehenden Wortes 6, 3, 116. 8, 3, 25.

क्यिन् कृत --व् (das व् verschwindet nach 6, 1, 67) 3, 2, 58 fgg. Anfügung 8, 2, 62 fg. Vgl. क्यि.

क्यिप् कृत --व् (das व् verschwindet nach 6, 1, 67) 3, 2, 61. 76 fg. 87 fgg. 177 fgg. Vgl. क्यि.

क्य Aoristcharakter (ârdhadh.) --स 3, 1, 45 fgg. अ fällt ab 7, 3, 72. Das ganze Suffix 73.

क्ये कृत --से mit Infinitivbedeutung 3, 4, 9.

क्यु कृत --सु 3, 2, 139.

ख

ख 1) der Laut ख 4, 2, 141. 8, 4, 18. Für ख am Anfange eines taddh. wird ईन् substituiert 7, 1, 2. Vgl. कु. — 2) taddh. ईन् 4, 1, 139 fg. 2, 93. 3, 64. 4, 78 fg. 130. 132 fg. 5, 1, 9. 32. 53 fgg. 85 fgg. 92. 2, 5 fgg. 4, 7. 8. Anfügung 6, 4, 145. 169. Vgl. u. 1)

खच् कृत अ 3, 2, 38 fgg. Anfügung an eine erweiterte Wurzel auf --इ 6, 4, 94. Das च् ist bedeutungslos, da das Suffix auch ohne dieses betont sein würde.

खच् तaddh. --इन् 4, 1, 141. 2, 94. 3, 1 fgg. 4, 99. 5, 1, 11. 71. 81. 2, 1. 4 fgg. 18 fgg. Vgl. ख 1).

खमुञ् कृत --अम् 3, 4, 25.

खय् Sg. und Pl. eine tonlose Muta (s. Çi-vasûtra) 7, 4, 61. 8, 3, 6.

खर् eine tonlose Muta und ein Sibilant 8, 3, 15. 4, 55.

खल् कृत --ल 3, 3, 126 fg. Anfügung 7, 1, 67 fg. Dieses und andere Suffixe in derselben Bedeutung bezeichnen das Object oder die impersonal aufgefasste Handlung 3, 4, 70. Werden nicht mit einem Gen. verbunden 2, 3, 69.

खग् कृत (sârcadh.) अ, das an den Präsensstamm gefügt wird, 3, 2, 28 fgg. 83.

खित् ein ख zum stimmigen Laut habend. Einfluss eines mit einem solchen कृत gebildeten Wortes auf ein im Comp. vorangehendes Wort 6, 3, 66 fgg. Vgl. खच्, खमुञ्, खल्, खग्, खिष्ठाच्, खुक्ञ्, ख्यन्.

खिष्ठाच् कृत इष्ठा 3, 2, 57. Vgl. इष्ठाच्.

खकृत् *kṛt* $\perp$ उक् 3, 2, 57.

खोपध ख् zum vorletzten Laut habend
4, 2, 141.

ख्य der Auslaut von सखि, wenn इ zu य
wird, 6, 1, 112.

ख्युन् *kṛt* $\perp$ अन 3, 2, 56. Vgl. यु.

ग, घ

ग und ग der Laut ग; s. अगु und अग.

गमिनि *taddh.* गमिन्.

घ der Laut घ. Für घ im Anlaut eines
taddh. wird ह्य substituiert 7, 1, 2. Vgl. घ 1).

घ 1) der Laut घ. Für ह substituiert 3,
2, 70. 8, 2, 32 fg. — 2) der Laut ह्य (vgl.
घ) 5, 2, 40 fg. — 3) *kṛt* अ 3, 3, 118 fg. 125.
Anfügung 6, 4, 96. — 4) *taddh.* ह्य 4, 1,
138. 2, 27. 29. 93. 4, 4, 118. 135 fg. 141.
5, 1, 71. Vgl. घ. — 5) die *Suffixe* त्त्वं und
त्त्वं 1, 1, 22. Anfügung an ein Femin. 6,
3, 43 fgg. Davor ein Loc. 17. Erhalten
das Augment न् vorn 8, 2, 17. Daran
आम् und अम् gefügt 5, 4, 11 fg.

घच् *taddh.* ह्ये 4, 4, 117. Vgl. घ.

घञ् *kṛt* $\perp$ अ 3, 3, 16 fgg. 120 fgg. An-
fügung 2, 4, 38. 56 (अ°), 6, 1, 47. 4, 27 fg.
7, 1, 67 fg. Accent 6, 1, 159 fg. Daran
 $\perp$ अ (f. आ) gefügt 4, 2, 58. Der End-
vocal einer Präposition wird vor einem mit
diesem Suffix gebildeten Worte verlängert,
6, 3, 122. Accent eines Comp., dessen
zweites Glied dieses Suffix enthält, 2, 144.

घन् *taddh.* $\perp$ ह्य 4, 2, 26. 4, 115. 5, 1,
68. 3, 79 fg. Anfügung 83 fg. Vgl. घ.

घस् *taddh.* ह्य 5, 1, 106. Vgl. घ.

घि ein Nominalstamm auf इ und उ (mit
einigen Ausnahmen und Beschränkungen)
1, 4, 7 fgg. Declination 7, 3, 111. 118 fgg.
Geht in einem Dvandva voran 2, 2, 32.

घित् घ् zum stummen Laut habend. Vor
einem solchen *kṛt* wird für auslautendes
च् und ञ् ein Guttural substituiert 7, 3, 52.
Vgl. घ 3), घञ्, घिनुष्, घुरच्.

घिनुष् *kṛt* $\perp$ इन् 3, 2, 141 fgg.

घु die verschiedenen auf दा und धा zurück-
gehenden Wurzeln mit Ausnahme von दाप्
1, 1, 20. 6, 4, 113 (अघु). Bildung des
Aorists 1, 2, 17. 2, 4, 77. Coniunctivs 7, 3,
70. Desiderativs 4, 54. Für आ wird ई
substituiert 6, 4, 66. ह 67 (Ausnahme 69).
119. Erhalten *kṛt* $\perp$ इ 3, 3, 92. Ein voran-
gehendes नि wird णि 8, 4, 17. Für दा als
घु wird टद् substituiert 7, 4, 46. त् 47.

घुरच् *kṛt* उरे 3, 2, 161.

ङ

ङ der Laut ङ. An ein auslautendes ङ
kann vor einem Sibilanten क् hinzugefügt
werden 8, 3, 28.

ङम् die Nasale ङ, ण् und न् (s. Çivasūtra).
S. डमुट्.

डमुट् ein vorn antretendes ङ, ण् und न्
8, 3, 32.

ङस् die Endung अस् des Gen. Sg. 4, 1, 2.
Pāṇini's Grammatik

Dafür स्य substituiert 7, 1, 12. अ (अग्) 27.
Anfügung 6, 1, 110 fgg. 7, 2, 96. Accent
6, 1, 211. Ueber das ङ s. डित् 4). Vgl.
पठो im folgenden Index.

ङसि die Endung अस् des Abl. Sg. 4, 1, 2.
Dafür आत् substituiert 7, 1, 12. स्मात् 15 fg.
Anfügung 6, 1, 110 fgg. Ueber das ङ s.
डित् 4). Vgl. पञ्चमो im folgenden Index.

हि die Endung इ des Loc. Sg. 4, 1, 2. Dafür आम् substituiert 7, 3, 116 fg. औ 118 fg. स्मिन् 1, 15 fg. Anfügung 6, 3, 110. 4, 136. 7, 3, 110. 8, 2, 8. Ueber das इ s. डित् 4). Vgl. सप्तमौ im folgenden Index.

डित् इ zum stummen Laut habend.
1) Eine solche Wurzel hat Âtman. 1, 3, 12. Die Personalendungen unbetont 6, 1, 186. Hierher gehören auch die neue Wurzeln bildenden Suffixe ईयङ्, क्यङ्, णिङ्, यङ्. — 2) sârvadh. und ârdhadh. Welche Suffixe डित् sind, obgleich sie kein stummes इ haben, 1, 2, 1 fgg. 3, 4, 103. Für das आ einer solchen Personalendung wird इय् substituiert 7, 2, 81. Vor einem डित्-Suffix kein Guṇa und keine Vrddhi substituiert 1, 1, 5. Davor die Wurzel in verschiedener Weise geschwächt 6, 1, 16. 4, 15, 19 fgg. 24. 34. 37. 42 fg. 63 fg. 66 fgg. 98 fgg. 109 fgg. 7, 4, 22 fgg. Vgl. अडित्, अङ्, ईयङ्, इयनिप्, चङ्, तङ् 2), तयेङ्, तातङ्, नङ्, नजिङ्, यङ्. — 3) die Personalendungen des Imperfects (लङ्), Potentials und Precativs (लिट्), Aorists (लुङ्) und Conditionalis (लृङ्). Veränderungen derselben 3, 4, 99 fgg. — 4) die Endungen des Dat. (ङे), Abl. (ङसि), Gen. (ङस्) u. Loc. (ङि) Sg. Anfügung 1, 4, 6.

7, 3, 111. Erhalten vorn das Augment आ 112. या 113. स्या 114 fg. — 5) Substituiert. Ein solches tritt trotzdem, dass es aus mehr als einem Laute besteht, an die Stelle des Auslauts (nicht des Ganzen) 1, 1, 53. Vgl. अनङ्, अयङ्, अवङ्, असुङ्, आनङ्, इनङ्, इयङ्, उवङ्, उयङ्, निङ्, यङ्, रिङ्, रोङ्, ष्यङ्.

ङो das Femininsuffix ई nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. डोन्, डोप्, डोय्). Daran werden Casusendungen und taddh. gefügt 4, 1, 1. Hat kein Nominativzeichen 6, 1, 68. Casusendung नाम् betont 178. ई verkürzt 3, 43 fgg. 63 fg. 66. अङो 6, 3, 61.

ङोन् Femininsuffix ल-ई. Wann angefügt 4, 1, 73. Vgl. डो.

ङोप् Femininsuffix ई. Wann angefügt 4, 1, 5 fgg. 15 fg. 20 fg. 24. 26 fgg. 60. Vgl. डो.

ङोय् Femininsuffix ई (betont). Wann angefügt 4, 1, 25. 40 fgg. 59. 61 fgg. Vgl. डो.

ङे (ङे: Gen., डयि Loc.) die Endung ए des Dat. Sg. 4, 1, 2. Dafür य substituiert 7, 1, 13. स्मै 14. अस् 28. Anfügung 2, 95. Accent 6, 1, 212. Vgl. डित् 4) und चतुर्थ्यै im folgenden Index.

इयनिप् कर्त = यन 3, 2, 103.

च

च in कुण्डिनच् (2, 4, 70) und क्षेत्रियच् (5, 2, 92) kennzeichnet diese Stämme als Oxytona. Vgl. चित्.

च der Laut च. Dafür क् substituiert 7, 3, 52 fg.

चङ् Aoristcharakter = अ (ârdhadh.) 3, 1, 48 fgg. Davor Reduplication 6, 1, 11. Bildung derselben 7, 4, 93 fgg. Anfügung 2, 4, 51. 6, 1, 18. 31 fg. 7, 3, 56 (अचङ्). 4, 1 fgg. Accent 6, 1, 218. Das anlau-

tende स् einiger Wurzeln geht nicht in च über 8, 3, 116. Das च ist bedeutungslos, da der Accent, wenn der Aorist das Augment verliert, sich von selbst versteht.

चण् s. den folgenden Index.

चणप् taddh. चण् 5, 2, 26.

चर् eine tonlose nicht-aspirierte Muta und ein Sibilant (s. Çivasûtra) 1, 1, 58. Werden für die ऋल् genannten Consonanten substituiert 8, 4, 54 fgg.

चरद् *taddh.* चर mit dem *Femin.* auf ई 5, 3, 53 fg.

चानश् *krt sārvaḥ*. आने 3, 2, 159. Vgl. शानच्.

चाप् *Femininsuffix* औ 4, 1, 74 fg. Da das प eine andere Function hat, nämlich die verschiedenen *Femininsuffixe* आ mit आप zusammenzufassen, so gilt der durch च gebotene Accent.

चि und चिक Substitute für नि in चिपिट und चिकिन 5, 2, 33.

चिण् *der Aoristcharakter* — ± ई (*ārdhadh.*) in उदपादि u. s. w. 3, 1, 60 fgg. Wann nicht im Reflexivum 89. Darnach fällt die Personalendung ab 6, 4, 104. Anfügung 33. 93. 7, 1, 69. 3, 32 fgg. 85. Andere Suffixe wie चिण् angefügt 6, 4, 62. Das च् ist bedeutungslos, da dieser Aorist, wenn er das Augment verliert, auch ohne dieses च् den Ton auf इ haben würde.

चित् च् zum stummen Laut habend. Ein solcher Stamm oder Suffix hat den Acut auf der letzten Silbe 6, 1, 163 fg. Bei einigen einsilbigen Suffixen, die auch ohne das च् betont sein würden, wird das च् auf sehr künstliche Weise erklärt. Bei andern dient es zur Unterscheidung von andern in Wirklichkeit auf dieselbe Form zurückgehenden Suffixen. Vgl. अकच्, अठच्, अडच्, अतमुच्, अयुच्, अनिच्, अयच्, अमिच्, आकिनिच्, आठच्, आलच्, आलुच्, इच्, इतच्, इनच्, इमनिच्, इरच्, इलच्, इणुच्, ईरच्, उरच्, यधाच्, कठच्, कठयच्, कानच्, काम्यच्, कुटारच्, कुरच्, कत्यमुच्, क्तिच्, कनरच्, कचच्, खच्, खिणुच्, घच्, घुरच्, चङ्, चानश्, चाप्, चिण्, चकञ्, ज्जि, ज्जि, जाहच्, टच्, टोटच्, ठच्, डच्, डतमच्, डतरच्, डाच्, डुपच्, ड्यलच्, गच्, गिच्, गयुच्, नृच्, दधच्, द्रुयसच्, नाटच्, पिटच्, अहुच्,

बिडच्, विरोमच्, भटच्, मात्रच्, याच्, युच्, लच्, वरच्, यलच्, विच्, वुच्, शङ्कटच्, शानच्, शायच्, शालच्, षच्, ष्टरच्, ष्टच्, मिच्, मुच्.

1. चु ein *Palatal* (vgl. 1, 1, 69). Ist am Anfange eines Suffixes stummer Laut 1, 3, 7. In der Reduplication für einen Guttural und ह् substituiert 7, 4, 62. Dafür ein Guttural substituiert 8, 2, 30. Ein Dental wird davor *Palatal* 4, 40. Ein auf einen *Palatal* auslautender Stamm am Ende eines *Dvaṁ-dva* 5, 4, 106.

2. चु 6, 1, 222. 3, 138. S. 2. अञ्च् im folgenden Index.

चुचुप् *taddh.* चुचु 5, 2, 26.

चकञ् *taddh.* ± — आयने 4, 1, 98. Daran ± — य gefügt 5, 3, 113.

ज्जि *der indifferenzirte betonte Aoristcharakter*, für den die wahren Charaktere मिच्, क्त, चङ्, अङ् und चिण् substituiert werden 3, 1, 44 fgg. Vgl. लि.

ज्जि *taddh.* ज् (das nach 6, 1, 67 abfällt). Bildet Adverbien (*Gati*), 1, 4, 61. Diese verbinden sich mit क्, भू und अस् 5, 4, 50 fgg. Veränderungen des Stammes davor 51. 6, 4, 152. 7, 4, 26 fg. 32. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 3, 1, 12. 2, 56 fg. 4, 62 fgg. Es wird ein besonderes Suffix für Formen wie शुक्लो (*भवति* u. s. w.) u. s. w. angenommen, um aus einem Stamme ein wirkliches Wort zu bilden. Was auf ज्जि ausgeht ist nämlich als *Gati* ein *Indeclinabile* (*अव्यय*) und büsst als solches nach 2, 4, 82 die Casusendungen ein, wird aber trotzdem nach 1, 1, 62 zu einem wirklichen Worte. Das ई ist nicht Suffix, sondern eine Verlängerung des Auslautes. Indem das betonte Suffix verschwindet, rückt der Acut auf den Auslaut des Stammes.

छ

छ der Laut **छ**. Dafür **श** substituiert **6**, 4, 19. Schwund desselben 21. Vgl. **छ** 1).

छ 1) der Laut **छ**. Für andere Laute substituiert **7**, 3, 77. **8**, 4, 63. Dafür **प** substituiert 2, 36. **इय** am Anfange eines taddh. **7**, 1, 2. Vor **छ** erhält ein Vocal das Augment **त्** **6**, 1, 73 fgg. Vgl. **छ**. — 2) taddh. **इय** **4**, 1, 143 fg. 149. 2, 6. 28 fg. 32. 48. 84. 90 fg. 114. 137 fgg. **3**, 1 fgg.

62 fgg. 88. 91. 131. 4, 14. 117. **5**, 1, 1 fgg. 40. 69 fg. 91 fg. 111 fg. 135. 2, 17. 59. 3, 105 fg. 116 (tadrāga). 4, 9 fg. Schwund desselben 2, 60. **6**, 4, 153. Anfügung 3, 99. **छ** तaddh. **त्** **इय** **4**, 1, 132. 134. 2, 80. 3, 94. 102.

छय die Laute **छ**, **ट**, **थ**, **च**, **ट** und **त्** (s. *Çivasûtra*) **8**, 3, 7.

छस् taddh. **इय** **4**, 2, 115. Vgl. **सिस्**.

ज

ज und **ञ** der Laut **ज** **7**, 4, 80. Dafür **ग** substituiert 3, 52 fg. Eine auf **ज** auslautende Wurzel **6**, 4, 32.

जश Sg. und Pl. eine tönende nicht-aspirierte Muta (s. *Çivasûtra*) **1**, 1, 58. Für **कल** substituiert **8**, 2, 39. 4, 53 fg. Kann in der Pause stehen 56.

जस् und **जसि** die Endung **अस्** des Nomin. Pl. **4**, 1, 2. 31. Anfügung **6**, 1, 105 fg. **7**, 3, 109. Erhält hinten das Augment **अस्** **1**, 50. Accent **6**, 1, 166. Dafür **ई** (श्री) substituiert **7**, 1, 17. **इ** (शि) 20. **ओ** (श्री)

21. Schwund derselben 22. Bei verschiedenen Pronom. **1**, 1, 32 fgg. Bei **युष्मद्** und **अस्मद्** **7**, 2, 93. Vgl. **प्रथमा** im folgenden Index.

जातीय = **जातीयर्** **6**, 3, 42. 46.

जातीयर् taddh. **जातीय** **5**, 3, 69. Anfügung **6**, 3, 42. 46. Vgl. **जातीय** im folg. Index.

जाह्व taddh. **जाह्वे** **5**, 2, 24.

जुक् hinten antretendes Augment **ज** **7**, 3, 38.

जुस् Personalendung **उस्** **3**, 4, 108 fgg. Anfügung **7**, 3, 83. Vgl. **उस्** 2).

झ

झ der Laut **झ**. Für **झ** im Anlaut einer Personalendung werden **अन्** und **अत्** substituiert **7**, 1, 3 fgg. Diese Substitute erhalten vorn das Augment **र्** **6** fg.

झ die Personalendung **अन्त** oder **अत्** **3**, 4, 78. Dafür **इरे** substituiert 81. **रन्** 105.

झय eine Muta (s. *Çivasûtra*) **5**, 4, 111. **8**, 2, 10. 4, 62 fg.

झ eine Muta und ein Sibilant **8**, 4, 65.

झल् 1) eine Muta, ein Sibilant und **ह**

(s. *Çivasûtra*) **1**, 2, 9. **6**, 1, 58. 180. 183 fg. 4, 15. 37. 42. 101. **7**, 1, 60. 72. 3, 103. **8**, 2, 26. 39. 4, 53 fgg. — 2) in **अज्झलो** **1**, 1, 10 euphonisch für **हल्**.

झश eine tönende Muta (s. *Çivasûtra*) **8**, 4, 58.

झये eine tönende aspirierte Muta **8**, 2, 37. 40.

झि die Personalendung **अन्ति** oder **अति** (vgl. **7**, 1, 3 fgg.) **3**, 4, 78. Dafür **उस्** substituiert 108 fgg. Vgl. **3**, 4, 82 fgg.

ज

ज *taddh.* $\pm$ -अ 4, 2, 58. 106 fg. 4, 129. 5, 3, 50. Anfügung 6, 3, 71. ज unterscheidet sich von अज् dadurch, dass es nach 4, 1, 4 das Femin. mit आ bildet, nicht mit ई.

जि am Anfange von Wurzeln ist eine stumme Silbe 1, 3, 5. Vgl. जीत्.

जिठ *taddh.* $\pm$ -इक oder $\pm$ -क 4, 2, 116 fgg. Vgl. ठ 1).

जित् ज् zum stummen Laut habend. 1) eine solche Wurzel hat Ātman. mit medialer Bedeutung 1, 3, 72. — 2) कर्त्, ist nie हित् 1, 2, 1. Davor Vṛddhi des Wurzelvocal 7, 2, 115 fg. Andere euphonische Veränderungen davor 3, 32 fg. 54. Acut auf der ersten Silbe des Stammes 6, 1, 197. Vgl. इज्, उकज्, कज्, खमुज्, खुकज्, घज्, झुट्, वुज्. — 3) *taddh.* Die erste Silbe des Stammes erhält Vṛddhi 7, 2, 117. Auch Acut auf der ersten Silbe 6, 1, 197. $\pm$ -अ angefügt 4, 3, 155. An ein patronymisches Suffix mit stummem ज् wird kein neues

Suffix zur Bildung des Juven angefügt 2, 4, 58. Vgl. अज्, इज्, उकज्, खज्, चकज्, जिठ, ज्य, ज्यङ्, ज्यट्, ठज्, ढकज्, ढज्, धमुज्, ध्यमुज्, नज्, नाज्, फज्, फिज्, यज्, वुज्, व्यज्, प्लज्, स्रज्. जीत् जि zur stummen Silbe habend. Das Particip auf त् von einer solchen Wurzel hat gegenwärtige Bedeutung 3, 2, 187.

जिणत् = जित् + णित् 1, 2, 1. 7, 2, 115. 3, 54.

जिनत् = जित् + नित् 6, 1, 197.

ज्य *taddh.* $\pm$ -य 4, 2, 80. 3, 58 fg. 84. 92. 129. 4, 90. 5, 1, 14. 4, 23. 26. *tadrūga* 3, 112 fg. 119.

ज्यङ् *taddh.* $\pm$ -य als Substitut für den Auslaut 4, 1, 171. Femin. औ 74. Das ङ् dient auch zur Zusammenfassung von ज्यङ् und व्यङ् zu यङ् (4, 1, 74). Vgl. हित् 5).

ज्यट् *taddh.* $\pm$ -य mit dem Femin. auf ई 5, 3, 114.

झुट् कर्त् $\pm$ -अन mit dem Femin. auf ई 3, 2, 65 fg. Vgl. यु.

ट

ट in ऐकागारिकट् und आकालिकट् 5, 1, 113 fg. s. u. टित्.

ट 1) कर्त् अ mit dem Femin. auf ई 3, 2, 16 fgg. — 2) *taddh.* = टच् 6, 4, 145.

टक् कर्त् $\pm$ -अ mit dem Femin. auf ई 3, 2, 8. 52 fgg.

टकित् = टित् + कित् 1, 1, 46.

टच् *taddh.* und *samāsānta* औ mit dem Femin. auf ई 5, 4, 91 fg. Anfügung 6, 4, 145. च् ist bedeutungslos.

टा Endung आ des Instr. Sg. 4, 1, 2. Dafür इन substituiert 7, 1, 12. Anfügung 2, 4, 34. Vgl. तृतीया im folgenden Index.

टाप् Femininsuffix आ 4, 1, 4. 9. Vgl. आप्. टि der letzte Vocal mit dem etwa darauf folgenden Consonanten 1, 1, 64. Dafür ए substituiert 3, 4, 79. अट् 6, 3, 92. ओम् 8, 2, 89. Davor अक् angefügt 5, 3, 71. Fällt ab 6, 4, 143 fgg. 155. 7, 1, 88. Der Vocal pluta und betont 8, 2, 82 fgg.

टिठन् *taddh.* $\pm$ -इक mit dem Femin. auf ई 4, 4, 67. 5, 1, 25.

टित् ein ट zum stummen Laut habend.

1) Ein solches Augment wird vorn angefügt 1, 1, 46. Vgl. अट्, आट्, इट्, ईट्, ङट्, सुट्, तुट्, धुट्, नुट्, पाट्, यासुट्, यिट्, युट्, रुट्,

सीयुद्, सुद्, स्याद्. — 2) die Personalendungen des Präsens (लट्), Perfects (लिट्), der beiden Futura (लुट् u. लृट्), des Conjunctivs (लेट्) und Imperativs (लोट्). Für den letzten Vocal nebst dem darauf folgenden Consonanten wird im Âtman. य् substituiert 3, 4, 79. — 3) ein Stamm mit solchem Suffix hat im Femin. ह् 4, 1, 15. Vgl. झ्यद्, झ्युद्, ट, टक्, टच्, टिटन्, टेययण्, ठयण्, ट्यु, ट्युल्, डद्, ग्युद्, तमद्, यद्, मद्, मयद्, न्युद्.

टोटच् taddh. टोटै 5, 2, 81.

टु 1) die Silbe टु. Ist am Anfange einer Wurzel eine stumme Silbe 1, 3, 5. Vgl. छित्. — 2) ein Cerebral (vgl. 1, 1, 69). Ist

am Anfange eines Suffixes ein stummer Laut 1, 3, 7 (vgl. टित्, डित्, णित्). Wird für einen Dental substituiert 8, 4, 41 fg.

टुक् hinten anstretendes Augment ट 8, 3, 28.

टययण् taddh. tad-râgâ ± ययय mit dem Femin. auf ह् 5, 3, 115.

ठयण् taddh. ± य mit dem Femin. auf ह् 4, 2, 30.

ट्यु taddh. अन mit dem Femin. auf ह् 4, 3, 23 fg. Vgl. यु.

ट्युल् taddh. — अन mit dem Femin. auf ह् 4, 3, 23 fg. Vgl. यु.

छित् टु zur stummen Silbe habend. Eine solche Wurzel erhält krt अयै 3, 3, 89.

ठ

ठ 1) der Laut ठ. Dafür am Anfange eines taddh. इक् oder क substituiert 7, 3, 50 fg. Vgl. जित्, टितन्, ठक्, ठच्, ठञ्, ठन्, ठप्, ठच्, ठन्, ठल्. — 2) taddh. = ठच् 5, 3, 83.

ठक् taddh. ± इक् oder ± क 4, 1, 146 fgg. 2, 2, 18 fg. 22 fg. 47 fg. 60. 63. 80. 84. 102. 115. 3, 18. 40. 72. 75. 98. 124. 4, 1 fgg. 81. 102. 5, 1, 19 fgg. 2, 67. 76. 3, 108 fg. 4, 13. 34 fg. Femin. ह् 4, 1, 15.

ठच् taddh. इक् oder क 4, 2, 80. 4, 64. 5, 3, 78. 109. Anfügung 83 fg.

ठञ् taddh. ± इक् oder ± क 4, 2, 35. 41. 116 fgg. 119 fgg. 3, 6 fg. 11 fgg. 19 fgg. 50. 60 fg. 67 fgg. 78 fg. 97. 4, 6. 11. 38. 52. 58. 64 (v. l. für ठच्). 103. 5, 1, 18 fgg. 44. 108. 2, 76. 118 fgg. Femin. ह् 4, 1, 15.

ठन् taddh. ± इक् oder ± क 4, 4, 7. 13 fg. 42. 70. 5, 1, 21. 48 fg. 51. 84. 2, 85. 115 fgg.

ठप् taddh. इक् 4, 3, 26.

ड

ड der Laut ड 8, 3, 29.

ड 1) krt अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 3, 2, 48 fgg. 97 fgg. — 2) taddh. अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 2, 45 fg.

डच् taddh. und samâsânta अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 4, 73.

डद् taddh. अ mit dem Femin. auf ह् und Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 2, 48. 51 fgg.

डण् taddh. ± अ mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 1, 62.

डतम स. डतमच्.

डतमच् taddh. अतमै mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 3, 93 fg. Nom. Acc. Sg. n. 7, 1, 25. Vgl. सर्वनामन् im folgenden Index.

डतर = डतरच् 7, 1, 25.

डतरच् taddh. अतरै mit Schwächung des Stammes (s. डित्) 5, 3, 92. 94. Nom. Acc.

Sg. n. 7, 1, 25. Vgl. सर्वनामन् im folgenden Index.

इति taddh. अति mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 5, 2, 41. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Zahlwort (संख्या) und shash 1, 1, 23, 25.

डा 1) Endung der dritten Person Sg. im periphrastischen Futurum mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 2, 4, 85. — 2) Casusendung आ im Veda mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 7, 1, 39.

डाच् taddh. औ mit Schwächung des Stammes (s. इत्). In Verbindung mit क u. s. w. 5, 4, 57 fgg. Heisst Gati 1, 4, 61. Davor Verdoppelung 6, 1, 100. कय् kann angefügt werden 3, 1, 13.

डाप् Femininsuffix आ mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 4, 1, 13. Vgl. आप्.

इत् इ zum stummen Laut habend. Ein solches Suffix bewirkt den Abfall des letzten Vowels nebst darauf folgendem Consonanten im Stamme 6, 4, 143. Nach विंशति den Abfall von ति 142. Vgl. डच्, डट्, डण्, डतमच्, डतरच्, डति, डा, डाच्, डाप्.

डु, डुपच्, डतुप, ड, डण्, डत्, डा, डलच्, ड्युन्.

डु 1) die stumme Silbe डु am Anfange von Wurzeln 1, 3, 5. Vgl. डित्. — 2) कृत् उ mit Schwächung der Wurzel (s. इत्) 3, 2, 180.

डुपच् taddh. उपे mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 5, 3, 89.

डतुप taddh. मत् mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 4, 2, 87. Vgl. उगित्.

ड तaddh. य mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 4, 2, 9, 4, 113.

डण् taddh. ±_य mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 4, 4, 111.

डत् taddh. यं mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 4, 2, 9, 4, 113.

डा Casusendung या mit Schwächung des Stammes (s. इत्) im Veda 7, 1, 39.

डलच् taddh. वले mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 4, 2, 88.

डित् डु zur stummen Silbe habend. Solche Wurzeln bilden Adjectiva auf त्रि-म 3, 3, 88.

ड्युन् taddh. ल_अक mit Schwächung des Stammes (s. इत्) 5, 1, 24. Vgl. वु.

ढ

ढ् der Laut ढ. Fällt vor ढ ab 8, 3, 13. Veränderungen des vorangehenden Vowels nach einem solchen Abfall 6, 3, 111 fgg. Dafür क् substituiert 8, 2, 41. Vgl. ढ 1).

ढ 1) der Laut ढ. Für ह् substituiert 8, 2, 31, 33. Für ढ am Anfange eines taddh. wird ण् substituiert 7, 1, 2. Vgl. ढ 2), ढक्, ढकञ्, ढञ्, ढिनुक्, ढक् und ढ. — 2) taddh. ण्य 4, 4, 106. 5, 3, 102. Anfügung 6, 4, 147. 7, 3, 28 (hier ढक् gemeint). Femin. ढ् 4, 1, 15.

ढक् taddh. ±_एयै 4, 1, 119 fgg. 133 fg. 142. 2, 8, 33. 94. 4, 77. 5, 1, 127. 2, 2. Anfügung 4, 1, 133 fg. 7, 3, 28 fg. Im Plural abgeworfen 4, 1, 122.

ढकञ् taddh. ±_एयक 4, 1, 140. 2, 95 fg.

ढञ् taddh. ±_एय 4, 1, 135 fg. 2, 20, 80. 3, 42. 56 fg. 94. 159. 4, 104. 5, 1, 10, 13. 17, 3, 101.

ढिनुक् taddh. ±_एयिन् 4, 3, 109.

ढक् taddh. ±_एयै (एयै, weil य् vor र् abfallen muss) 4, 1, 129, 131.

ण

ण der Laut ण. Für ein anlautendes ण einer Wurzel wird न् substituiert 6, 1, 65. Erhält vor einem nachfolgenden Sibilanten das Augment ट् 8, 3, 28. Vgl. ण 1).

ण 1) der Laut ण. Für न् substituiert 8, 4, 1 fgg. 12. Vgl. कम्, गोपदेश und ण. — 2) कृत् - ण 3, 1, 140 fgg. 3, 60. Unterscheidet sich von कृत् अण् dadurch, dass es im Femin. nach 4, 1, 4 आ hat. — 2) तद्ध. ण 4, 1, 147. 150. 2, 57. 4, 62. 85. 100. 5, 1, 10. 76. 98. 2, 101. Unterscheidet sich von तद्ध. अण् dadurch, dass es im Femin. nach 4, 1, 4 आ hat.

णच् कृत् - ण 3, 3, 43. Daran stets तद्ध. ण - ण angefügt 5, 4, 14.

णमुल् कृत् - णम् 3, 4, 12 (bei शक्). 22 fgg. 26 fgg. Neben Absol. - ण्त्वा 59 fgg. Anfügung 6, 1, 53. 4, 93. 7, 1, 69. Accent 6, 1, 194.

णल् Endung - ण् der ersten und dritten Person Sg. Perf. 3, 4, 82. der dritten im Präsens 83 fg. Braucht in der ersten Person nicht णित् zu sein (also - ण्) 7, 1, 91. Anfügung 3, 32. 85. ओ dafür substituiert 1, 34.

णि das Wurzeln bildende Suffix - णि (ârdhadh.) nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. णिङ् und णिच्). Wenn es Causativa bildet, wird der Agens des Simplex hier zum Object 1, 4, 52. Âtman. 3, 67 fgg. Parasm. 86 fgg. Andere Wurzeln davor substituiert 2, 4, 46. 51. Veränderungen des Wurzelvocal's davor 6, 1, 48 fgg. 54 fgg. 4, 90 fg. 94 fgg. An die Wurzel verschiedene Consonanten als Augmente angefügt 7, 3, 36 fgg. Reduplicirter Aorist (vgl. चङ्) 2, 4, 51. 3, 1, 48. 51. 6, 1, 31 fg. 7, 2, 5. 4, 1 fgg. Desiderativ 2, 4, 51. 6, 1, 31 fg. 8, 3, 61. इ fällt ab

6, 4, 51 fgg. अय् dafür substituiert 55 fgg. Daran कृत् अने gefügt 3, 3, 107. इणौ 2, 137. Anfügung des Participialsuffixes त् 7, 2, 26 fg. 30. Das न् eines angefügten कृत् braucht nicht ण् zu werden 8, 4, 30. Vgl. अणि.

णिङ् Wurzeln bildendes ârdhadh. - णि mit medialen Endungen 3, 1, 32. Bildet Denominativa 20. Wird an √कम् gefügt 30. Kann vor einem ârdhadh. abfallen 31. Vgl. णि.

णिच् Wurzeln bildendes ârdhadh. - णि 3, 1, 32. Bildet Denominativa 21. 25. Causativa 26. Wird an die Wurzeln der zehnten Klasse gefügt 25. Âtman. wann 1, 3, 74. Vgl. णि.

णित् ण् zum stummen Laut habend. 1) Ein solches ârdhadh. ist niemals कृत् 1, 2, 1. Ein auslautender Vocal und ein an vorletzter Stelle stehendes अ erhalten davor Vṛddhi 7, 2, 115 fg. Ausnahme 3, 34 fg. Die Endung der ersten Person Perf. (णल्) braucht nicht Vṛddhi zu bewirken 1, 91. Einfluss auf die √हन् 3, 32. 54. Eine Wurzel erhält davor hinten das Augment य् 33. Vgl. अण, इण, घिण, चिण, ण, णच्, णमुल्, णल्, णि, णिङ्, णिच्, णिनि, ययत्, ययुट्, यिव, यिवन्, ययुच्, ययुल्. — 2) Vor einem solchen तद्ध. wird Vṛddhi für den ersten Vocal des Stammes substituiert 7, 2, 117. Vgl. अण, कण, टेयण, टयण, डण, डयण, ण, णिनि, यय, ययन्. — 3) Die Endungen der starken Casus sind nach गो und सखि णित् und bewirken in Folge dessen Vṛddhi des auslautenden Vocals 7, 1, 90. 92.

णिन् कृत् abgekürzt für णिनि 6, 2, 79.

णिनि 1) कृत् - णिन् 3, 1, 134. 2, 51. 78 fgg. 85 fg. 3, 170. Accent eines Comp., dessen letztes Glied dieses Suffix enthält,

6, 2, 79 fgg. — 2) *taddh.* $\pm$ इन् 4, 3, 103 fgg. 110.

योपदेश im *Dhātupāṭha* mit य् anlautend 8, 4, 14.

यय 1) *kṛt* abgekürzt für **ययत्** 7, 3, 65. — 2) *taddh.* $\pm$ य 4, 1, 85. 151 fg. 172 (*tadrāga*). 2, 80. 4, 44 fg. 101. Daran kein Suffix angefügt zur Bezeichnung des Juven 2, 4, 58.

ययत् 1) *kṛt* $\pm$ यं 3, 1, 120. 122 fgg. An-

fügung 7, 3, 52. 65 fgg. Accent 6, 1, 214. **अययदर्थे** 4, 60. — 2) *taddh.* $\pm$ यं 5, 1, 83 fgg.

ययुट् *kṛt* $\pm$ **अन** mit dem *Femin.* auf इं 3, 1, 147 fg.

यिव *kṛt* $\pm$ व् (das nach 6, 1, 67 abfällt) 3, 2, 62 fgg.

यिवन् *kṛt* $\pm$ व् (das nach 6, 1, 67 abfällt) 3, 2, 71 fg.

ययुच् *kṛt* $\pm$ **अकै** 3, 3, 111.

ययुल् *kṛt* $\pm$ **अक** 3, 1, 133. 3, 10. 108 fgg.

त

त् der *Laut* **त्** 2, 4, 36. 4, 1, 39. 6, 3, 124. 7, 1, 41. 2, 48. 4, 40. 89. 8, 2, 42. In **अमायस्यत्** 3, 1, 122 zeigt er an, dass die Endsilbe den *svarita* hat; vgl. **तित्**. Vgl. **त** 1) und **ति** 1).

त 1) der *Laut* **त्** 1, 1, 70. 4, 19. 3, 1, 108. 4, 1, 39. 6, 2, 50. 7, 2, 106. 3, 32. 42. 51. 4, 47 fg. 8, 2, 38. 40. 3, 101. Vgl. **त्** und **ति** 1). — 2) die *Silbe* **त** 4, 3, 22. — 3) *Personalendung* **त**. a) der dritten Sg. *Ātman*. 3, 4, 78. Im *Perfect* dafür य substituiert 81. Der *Aorist*charakter स् kann davor abfallen 2, 4, 79. Davor *Aorist*charakter $\pm$ इ 3, 1, 60. — b) der zweiten Pl. *Parasm.* Wird für य substituiert 3, 4, 101. Für **त** des *Imperat.* im *Veda* **तात्**, **तन्**, **तन** und **यन** substituiert 7, 1, 44 fg. **हि** 3, 4, 2 fgg. — 4) *unādi* **त**. Ohne *Augment* इ angefügt 7, 2, 9. — 5) *taddh.* **त** 5, 2, 138.

तङ् 1) die *Personalendungen* des *Ātman*. (von **त** bis **महिङ्** 3, 4, 78; vgl. 1, 1, 71) 1, 4, 100. — 2) *Endung* $\pm$ **त** der zweiten Pl. *Parasm.* 6, 3, 133.

तन 1) *Endung* **तन** der zweiten Person Pl. im *Imperat. Parasm.*, ein Substitut für **त** 7, 1, 45. — 2) *taddh.* **तन** 6, 3, 17.

तनप् *Endung* **तन्** der zweiten Person Pl. im *Imperat.*, ein Substitut für **त** 7, 1, 45.

Pāṇini's Grammatik

तप् *Endung* **त्** der zweiten Person Pl. im *Imperat. Parasm.*, ein Substitut für **त** 7, 1, 45.

तपर worauf **त्** folgt 1, 1, 70.

तम् *Endung* **तम्** der zweiten Person Du. *Parasm.*, ein Substitut für **यम्** 3, 4, 101.

तमट् *taddh.* **तम** mit dem *Femin.* auf इं 5, 2, 56 fgg.

तमप् *taddh.* **तम्** (*Superlativesuffix*) 5, 3, 55 fg. Heisst *gha* (s. d.) 1, 1, 22.

तय = **तयप्** 1, 1, 33. 5, 2, 43.

तयप् *taddh.* **तय** 5, 2, 42. Dafür **अयं** substituiert 43. **अयं** 44. Declination 1, 1, 33. Im *Femin.* इं 4, 1, 15.

तरप् *taddh.* **त्र** (*Comparativesuffix*) 5, 3, 57. Heisst *gha* (s. d.) 1, 1, 22.

तल् *taddh.* $\pm$ **त** (**ता** f.) 4, 2, 43. 5, 1, 119 fgg. 4, 27.

तयेङ् *kṛt* $\pm$ **तये** (*Infinitiv*) 3, 4, 9.

तयेन् *kṛt* $\pm$ **तये** (*Infinitiv*) 3, 4, 9.

तये *kṛt* **तये** (*Infinitiv*) 3, 4, 9. 14 (*कृत्यायें*). Accent 6, 1, 200. 2, 51.

तय्य *kṛt* (*kṛtja*) **तय्य** 3, 1, 96. Nicht mit einem *Gen.* componiert 2, 2, 11.

तय्यन् *kṛt* (*kṛtja*) **तय्य** 3, 1, 96.

तस् 1) *Endung* **तस्** der dritten Person Du. *Parasm.* 3, 4, 78. Dafür **अतुस्** substituiert 82 fgg. **ताम्** 101. — 2) *taddh.* **तस्**.

(22)

Nach एतद् (अतस्) wann unbetont 2, 4, 33.
In Verbindung mit Absolutiven 3, 4, 61.
Vgl. तसि und तसिन्.

तसि taddh. तस् 4, 3, 113 fg. 5, 4, 44 fgg.
Dafür —तस् substituiert 3, 8.

तसिन् taddh. und Vibhakti —तस् 5, 3,
7 fgg. Anfügung an ein Femin. 6, 3, 35.
Für तस् substituiert 5, 3, 8.

तात् Endung तात् der zweiten Pl. Imperat. Parasm., ein Substitut für त 7, 1, 44.

तातद् Endung —तात् der zweiten und dritten Person Sg. Imperat., ein Substitut für हि und तु 7, 1, 35.

तातिन् taddh. —ताति 4, 4, 142 fgg. 5, 4, 41.

तादि mit त् anlautend 6, 2, 50. 8, 3, 101.

तान्त auf त् auslautend 7, 3, 51.

ताम् Endung ताम् der dritten Person Du. Parasm., ein Substitut für तस् 3, 4, 101. 85.

तास् und तामि Charakter तास् (ārīdh.) des periphrastischen Futurums 3, 1, 33. Erhält kein Augment इ 7, 2, 60. Kann im Passiv und Impers. wie der Aoristcharakter —इ (चिष्) angefügt werden und erhält dann das Augment 6, 4, 62. स् fällt ab 7, 4, 50 fg. Dafür ह् substituiert 52. Die darauf folgenden Personalendungen tonlos 6, 1, 186. तास्वत् Adv. 7, 2, 61 fgg.

ति 1) der Laut त्. तिथो: (dagegen तथो: 8, 2, 38, 40) 3, 4, 107. तिहो: 7, 2, 104. — 2) die Silbe ति 5, 1, 22. 6, 4, 142. — 3) die Personalendung ति = तिप् 6, 1, 68. — 4) कृत् ति mit Weglassung der stummen Laute (vgl. क्तिच् und क्तिन्). Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 9. — 5) taddh. ति 4, 1, 77 (zugleich Femininsuffix). 5, 2, 25. 138. Dieses ति musste taddh. benannt werden, weil nur dadurch युवति zu einem Nominalstamme (प्रातिपदिक) werden und neue Suffixe erhalten konnte.

तिक्न् taddh. —तिक (तिका) 5, 4, 39.

तिङ् die Personalendungen (gebildet nach 1, 1, 71 aus तिप् und महिङ् 3, 4, 78), Verbum finitum. Als n. behandelt 8, 1, 30. Die Personalendungen zerfallen in drei Personen und drei Zahlen 1, 4, 101 fg. Heissen Vibhakti 104. Sind sārvaadhātuka mit Ausnahme der Personalendungen des Perfects und Precativs 3, 4, 113. 116 fg. Was auf eine Personalendung ausgeht, heisst Pada (fertiges Wort) 1, 4, 14. Wann ein auslautendes अ verlängert wird 6, 3, 135. Anfügung 7, 3, 88. Daran treten तराम् und तमाम् 5, 3, 56 fg. 4, 11. Darnach गोत्र u. s. w. unbetont 8, 1, 27. Wann das Verbum finitum unbetont und wann betont ist 28 fgg. 56 fgg. 68 fg. 71 fg. 2, 76 (pluta). Die Endsilbe pluta und svarita 104.

तित् त् zum stummen Laut habend. Ein solcher Stamm und ein solches Suffix haben den svarita auf der letzten Silbe 6, 1, 185. Vgl. अत् 6), इत्, ययत्, तय्यत्, यत्, व्यत्.

तियुक् hinten antretendes Augment तिथ् 5, 2, 52.

तिप् Endung ति der dritten Person Sg. Parasm. 3, 4, 78. Anfügung der verkürzten Form त् an eine auf स् auslautende Wurzel 8, 2, 73. Wann त् abfällt 6, 1, 68. Für ति wird —त् अ substituiert 3, 4, 82.

तिन् taddh. —ति 5, 4, 41.

तोय taddh. तोय 5, 2, 54 fg. Daran —अ gefügt 3, 48.

तु 1) ein Dental (vgl. 1, 1, 69). Am Ende eines Suffixes kein stummer Laut 1, 3, 4. Dafür ein Palatal substituiert 8, 4, 40. Ein Cerebral 41. Ausnahme 42 fgg. Ein ल् substituiert 60. — 2) Endung तु der dritten Person Sg. Parasm. im Imperat. 3, 4, 86. Dafür —तात् substituiert 7, 1, 35. — 3) उणादि तु (mit Weglassung des stummen न्). Erhält kein Augment इ 7, 2, 9. Accent eines Comp., dessen zweites

Glied auf dieses Suffix ausgeht, 6, 2, 50. —

4) *taddh.* तु 5, 2, 138.

तुक् hinten antretendes Augment त् 6, 1, 71. 73 fgg. 86. 8, 2, 2, 3, 31.

तुद् vorn antretendes Augment त् 4, 3, 15. 23 fg.

तुम् = तुसुन् 2, 3, 15. 3, 4, 9.

तुसुन् *krt* √-तुम् (Infinitiv). Wann gebraucht 3, 3, 10. 158. 167. 4, 65 fg. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 9 fgg. Ein Nomen act. im Dat. in der Bedeutung eines Infin. 2, 3, 15.

तु 1) Für न् von अयन् substituirtes त्, das wie ein Suffix उगित् behandelt wird, 6, 4, 127 fg. — 2) *krt* तु nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. तुच्, तुन्). Daran im Veda Comparativsuffixe gefügt, vor denen तु abfällt, 5, 3, 59. 6, 4, 154.

तुच् *krt* तु 3, 3, 169. Bezeichnet den Agens 3, 1, 133. Declination 6, 4, 11. Wird mit einem Gen. nicht componirt 2, 2, 15 fg. क्रोष्टु so behandelt, als wenn es auf dieses Suffix auslautete, 7, 1, 95 fg.

तुन् *krt* √-तु 3, 2, 135. Declination 6, 4, 11. Nicht mit einem Gen. construiert 2, 3, 69. Accent eines Comp. mit der Ne-

gation und einem darauf ausgehenden Worte 6, 2, 161.

तोपध dessen vorletzter Laut ein त् ist 4, 1, 39.

तोसुन् *krt* √-तोस् (Infinitiv) 3, 4, 16. Ist indeclinabel 1, 1, 40. Mit ईश्वर verbunden 3, 4, 13.

त्य der Auslaut von पति, wenn इ zu य wird, 6, 1, 112.

त्यक् *taddh.* √-त्ये 4, 2, 98.

त्यक्न् *taddh.* √-त्यक् 5, 2, 34.

त्यप् *taddh.* त्य 4, 2, 104 fg.

त्र 1) *krt* त्र nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. छन्). Erhält kein Augment इ 7, 2, 9. — 2) *taddh.* त्र (त्रा) 4, 2, 51. — 3) = त्रल् 2, 4, 33. 6, 3, 133.

त्रन् *unādi* √-त्र. Anfügung 6, 4, 97.

त्रल् *taddh.* √-त्र 5, 3, 10. Zu त्रा verlängert 6, 3, 133. Bildet अत्र von एतद् 2, 4, 33.

त्रा *taddh.* त्रा 5, 4, 55 fg.

त्रि *krt* 4, 4, 20 = क्रि.

त्व *taddh.* त्व 5, 1, 119 fgg. 136. Anfügung an ein Femin. 6, 3, 64.

त्वन् *krt* √-त्व (कत्याद्ये) 3, 4, 14.

थ

थ der Laut थ 3, 4, 107. 5, 3, 4. 7, 1, 87. 8, 2, 38. 40. Vgl. थ 1).

थ 1) der Laut थ 1, 2, 23. 8, 2, 35. — 2) Endung थ der zweiten Person Pl. Parasm. 3, 4, 78. Dafür त् substituiert 101. 85. थ 82 fg. — 3) *unādi* थ (ohne stummen Laut). Wird ohne Augment इ angefügt 7, 2, 9. Accent eines Comp., dessen zweites Glied darauf ausgeht, 6, 2, 144.

थक्न् *krt* √-थक् 3, 1, 146.

थट् *taddh.* थ mit dem Femin. auf इ 5, 2, 50.

थन Endung थन der zweiten Person Pl. Imperat. Parasm., ein Substitut für त 7, 1, 45.

थसु *taddh.* und Vibhakti थम् 5, 3, 24 fg. थल् Endung √-थ der zweiten Person Sg. im Perfectum und Präsens Parasm. 3, 4, 82 fgg. Davor Abfall der Reduplication und Substitution von ए für den Wurzelvocal थ 6, 4, 121 fgg. Mit und ohne Augment इ angefügt 7, 2, 61 fgg. Accent 6, 1, 196.

थस् Endung थस् der zweiten Person Du.

Parasm. 3, 4, 78. Dafür तम् substituiert 101. 85. अयुस् 82 fgg.

या *taddh.* und *Vibhakti* या 5, 3, 26.

यान् *taddh.* —ल या 5, 3, 111. Zugleich *Vibhakti* 23.

यास् *Endung* यास् *der zweiten Person*

Sg. Ātman. 3, 4, 78. Davor Abfall des Aoristcharakters स् 2, 4, 79. Dafür से substituiert 3, 4, 80.

युक् *hinten antretendes Augment* य 5, 2, 51. 7, 4, 17.

य्यन् *taddh.* ल-य्य 5, 1, 8.

द

द *der Laut* द 5, 3, 6. 6, 1, 3. 7, 2, 106. 109. 8, 2, 42. 80. Vgl. द.

द *der Laut* द 5, 3, 72. 4, 106. 8, 2, 32. 42. 72. 80. Vgl. द.

दघच् *taddh.* दघे 5, 2, 37 fg. Hat im *Femin.* द 4, 1, 15.

दा *taddh.* und *Vibhakti* दा 5, 3, 15. 19 fgg.

दादि *mit द anlautend* 8, 2, 32.

दानाम् *taddh.* u. *Vibhakti* दानाम् 5, 3, 18 fg. दुक् *hinten antretendes Augment* द 6, 3, 99 fg.

देशीय = देशीयर् 6, 3, 42.

देशीयर् *taddh.* देशीय 5, 3, 67. Anfügung an ein *Femin.* 6, 3, 42.

देश्य *taddh.* देश्य 5, 3, 67.

द्वयसच् *taddh.* द्वयसे 5, 2, 37 fg. Hat im *Femin.* द 4, 1, 15.

ध

ध *der Laut* ध 8, 2, 25. 3, 78 fg. Vgl. ध. ध *der Laut* ध 6, 1, 120. 8, 2, 34. 40. Vgl. ध.

धमुञ्ज *taddh.* ध-धम् 5, 3, 45.

धा *taddh.* धा 5, 3, 42 fgg. 4, 20. Suffixe in der Bedeutung von धा mit Absolutiven verbunden 3, 4, 62.

धि *Personalendung* धि, ein Substitut für हि 6, 4, 101 fgg.

धुद् *vorn antretendes Augment* ध 8, 3, 29 fg.

धमुञ्ज *taddh.* ध-धम् 5, 3, 44.

ध्व *die Doppelconsonanz* ध्व 8, 2, 37 fg. ध्व *Bezeichnung der Personalendungen* ध्वम् und ध्वे 7, 2, 78.

ध्वम् *Endung* ध्वम् *der zweiten Person Pl. Ātman.* 3, 4, 78. Erhält das Augment इ 7, 2, 78. Dafür ध्वात् substituiert 1, 42. Dafür kann auch स्व (Sg.) gebraucht werden 3, 4, 2 fgg.

ध्वात् *Personalendung* ध्वात्, Substitut für ध्वम् 7, 1, 42.

ध्वे *Personalendung* ध्वे 3, 4, 79. Erhält das Augment इ 7, 2, 78.

न

न *der Laut* न 6, 1, 3. Dafür Anusvāra substituiert 8, 3, 24. ण 4, 1 fgg. Als Auslaut eines Nominalstammes 6, 4, 144 fgg.

Eines Wortes 8, 3, 7. 30 fg. Als stummer Laut in योत्रियन् 5, 2, 84 bezeichnet er dasselbe als Oxytonon (vgl. नित्). Vgl. न 1).

न 1) der Laut न 1, 2, 23. 4, 1, 33. 172. 6, 1, 103. 3, 73. 4, 7, 23 fgg. 7, 1, 29. 3, 54. Am Ende eines Nominalstammes 1, 4, 15. 4, 1, 5. 5, 2, 49. 8, 2, 2. 7. 17. Wird für den Anlaut ण् einer Wurzel substituiert 6, 1, 63. Für म् 8, 2, 64. 3, 27. Für त् 4, 1, 39. Für त् und द् 8, 2, 42. Vgl. न्. — 2) die Silbe न 5, 1, 125. — 3) taddh. न 5, 2, 100.

नङ् कृत् — न 3, 3, 90.

नजिङ् कृत् — नज् 3, 2, 172.

1. नञ् die Negation न; s. im folgenden Index.

2. नञ् taddh. ऋ — न 4, 1, 87.

नन् कृत् ऌ — न 3, 3, 91.

नपर worauf न folgt 8, 3, 27.

ना 1) taddh. ना 5, 2, 27. Dieses und ऋ — ना (नाञ्) gemeint 3, 4, 62 (in Verbindung mit Absolutiven). — 2) Casusendung ना, ein Substitut für आ (Instr. Sg.) 7, 3, 120. 8, 2, 3 (ने Loc.).

नाञ् taddh. ऋ — ना 5, 2, 27. Vgl. u. ना 1).

नाटच् taddh. नाट 5, 2, 31.

नादि mit न् anlautend 4, 1, 172.

नान्त auf न् auslautend 5, 2, 49.

नाम् die Endung des Gen. Pl. आम् nach Anfügung des Augments न् (vgl. 7, 1, 54 fgg.). Anfügung 6, 4, 3 fgg. Betont 1, 177 fg. Das न् geht in ण् über 8, 4, 42.

नि Personalendung नि im Imperativ, ein Substitut für मि 3, 4, 89.

निङ् für den Auslaut substituiertes नि 5, 4, 134.

नित् न् zum stummen Laut habend. Ein solcher Stamm und ein solches Suffix zeigt an, dass der Acut auf der ersten Stelle des Stammes ruht, 6, 1, 197. Accent eines Comp., dessen zweites Glied mit einem नित् कृत् gebildet ist, 2, 50. Vgl. अतुन्, अध्येन्, अन्, असेन्, इन्, इष्टन्, ईकन्, ईयसुन्, ईरन्, कन्, कसुन्, कसेन्, किन्, केन्, क्तिन्, क्कुन्, क्विन्, छ्यन्, घन्, टिठन्, ठन्, छ्वन्, गियन्, तवेन्, ति-कन्, तुमुन्, तुन्, तोसुन्, त्यक्न्, त्रन्, त्वन्, थकन्, थ्यन्, नन्, फिन्, मनिन्, यन्, वुन्, व्यन्, श्रध्येन्, शानन्, श्रयन्, षाकन्, षक्न्, षट्न्, ष्यन्, सन्, सेन्. नोक् hinten antretendes Augment नो 7, 4, 84.

नुक् hinten antretendes Augment न् 4, 1, 32. 7, 3, 39. 4, 85 fgg.

नुट् vorn antretendes Augment न् 6, 1, 176. 3, 74. 7, 1, 54 fgg. 71 fg. 8, 2, 16 fg. Vgl. इमुट्.

नुम् nach dem letzten Vocal infigirtes न् 7, 1, 58 fgg. 78 fgg. 8, 3, 58. 4, 2. Kann ण् werden 11. Vgl. अनुम् und सनुम्.

नोपध Adj. (f. आ) न् an vorletzter Stelle habend 1, 2, 23. 6, 4, 7.

न्य die Doppelconsonanz न्य 7, 1, 87.

प

प der Laut प् 7, 3, 43. 8, 3, 10. Davor ० 37. Vgl. पु.

पिटच् taddh. पिट 5, 2, 33.

पित् प् zum stummen Laut habend. Ein solches Suffix ist unbetont 3, 1, 4. 1) सार्व-
vadh. Die Imperativendung हि, die als Substitut von सि (सिप्) पित् sein müsste, ist es nicht 3, 4, 87. Im Veda kann sie es sein 86. Die erste Person des Imper. (in

der des Sg. verstünde es sich von selbst, da sie ein Substitut für मि, d. i. सिप् ist) ist in allen Zahlen पित् 92. Ein solches sārva-
dh. ist niemals डित् 1, 2, 4. Vṛddhi, Guna und andere Verstärkungen der Wurzel davor 7, 3, 89 fgg. Ausnahme 87. Erhält das Augment ई 93 fgg. अ 99 fg. Betonung davor in reduplicirten Verbal-
formen 6, 1, 192. Hierher gehören सिप्,

तिप्, शप्, सिप् 2). — 2) árdhadh. krt. Vor einem solchen erhält eine auf einen kurzen Vocal auslautende Wurzel das Augment त् 6, 1, 71. Hierher gehören क्वप्, क्वनिप्, क्वरप्, क्विप्, छनिप्, ल्यप्, वनिप्. — 3) Suffixe, in denen das प् nur die Unbetontheit derselben bezeichnet: अप्, आप्, यनप्, कप्, कल्पप्, कुणप्, डीप्, चणप्, चुञ्चुप्, टाप्, ठप्, डाप्, झतुप्, तनप्, तप्, तमप्, तयप्,

तरप्, त्यप्, पाशप्, मतुप्, मप्, यप्, रूपप्, वतुप्, सिप् 1).

पु ein Labial 1, 1, 69. 7, 4, 80. 8, 4, 2. Im Auslaut einer Wurzel 3, 1, 98. Davor = 8, 3, 37.

पुक् ein hinten antretendes Augment प् 7, 3, 36. 86.

पुस् ein nach dem letzten Vocal infigirtes Augment प् 7, 4, 19.

फ

फ der Laut फ् 1, 2, 23. Davor = 8, 3, 37. Für फ् am Anfange eines taddh. wird आयन् substituiert 7, 1, 2. Vgl. चफञ्, फक्, फञ्, फिञ्, फिन्, फफ, फफक्, पु.

फक् taddh. ± आयने 4, 1, 99 fgg. 2, 80. Wird abgeworfen 4, 1, 91.

फञ् taddh. ± आयन 4, 1, 110 fg.

फि = फिञ् 4, 1, 149.

फिञ् taddh. ± आयनि 4, 1, 150. 154 fgg. 2, 80. Fällt ab 2, 4, 68. 4, 1, 91. Daran ± इक्के oder ईय gefügt 149.

फिन् taddh. ± आयनि 4, 1, 160.

व

व taddh. व 5, 2, 138.

वश् eine tönende nicht-aspirierte Muta mit Ausschluss des व् (s. Çivasûtra) 8, 2, 37 fg.

वहुच् taddh. बहु, das vorangestellt wird,

den Acut aber auf die Endsilbe des Stammes versetzt, 5, 3, 68.

विहच् taddh. विहै 5, 2, 32.

विरोसच् taddh. विरोसे 5, 2, 32.

भ

भ der Laut भ् 7, 4, 48.

भ 1) n. ein Nominalstamm vor vocalisch oder mit प् anlautenden Suffixen und ausnahmsweise auch vor einigen andern 1, 4, 18 fgg. 6, 4, 22. 129 fgg. 7, 1, 88. 8, 2, 79.

— 2) taddh. भ 5, 2, 138 fg.

भक्तल् taddh. — भक्त 4, 2, 54.

भय् eine tönende aspirierte Muta mit Ausschluss des भ् 8, 2, 37 fg.

भिस् Casusendung भिस् 4, 1, 2. Dafür ऐस् substituiert 7, 1, 9 fgg.

भ्यस् die Casusendungen भ्यस् 4, 1, 2. Dafür अभ्यस् substituiert 7, 1, 30. अत् 31.

भ्याम् die Casusendungen भ्याम् 4, 1, 2.

भटच् taddh. भटै 5, 2, 31.

म

म der Laut म 6, 4, 107. 137. 8, 4, 23. Dafür न् substituiert 2, 64 fg. 3, 27. Anusvāra 23 fg. Ausnahme 25 fg. ऋ 5 fg. Vgl. म 1).

म 1) der Laut म 1, 1, 12. 6, 4, 170. 7, 2, 91. 108. 3, 34. 8, 2, 53. 80. 3, 26. Wann nicht stummer Laut 1, 3, 4. — 2) die Silbe म 5, 2, 137. — 3) म् und अ 8, 2, 9. — 4) Personalendung म्, ein Substitut für मस् 3, 4, 82 fg. — 5) taddh. म 4, 3, 8. 5, 2, 108.

मट् taddh. म mit dem Femin. auf ई 5, 2, 49.

मत् 5, 3, 65 u. मतु (häufig) = मतुप्; s. das.

मतुप् taddh. मत् 4, 2, 85 fg. 4, 127. 5, 2, 94 fg. 99 fg. 105. 109. 115 fg. 136. Davor ein Vocal verlängert 6, 3, 119 fg. 131. Accent 1, 176. 219 fg. Vocativ im Veda 8, 3, 1. Wann व् für म् substituiert wird 2, 9 fg. Daran त् अ gefügt 4, 2, 72. Abfall des Suffixes 4, 125 fg. 5, 2, 60. 3, 65. Andere Suffixe mit der Bedeutung von मत् 4, 4, 128 fg. 136. 5, 2, 59. 61 fg. Anfügung solcher Suffixe 1, 4, 19. Vgl. उगित्.

मन् 1) als Auslaut von Nominalstämmen. Declination 6, 4, 137. Bildung des Femin. 4, 1, 11. 13. Daran taddh. ङन् gefügt 5, 2, 137. Accent eines Comp., dessen zweites Glied auf मन् auslautet, 6, 2, 117. 151. — 2) unādi मन्. Anfügung 6, 4, 97.

मनिन् kyt ल मन् 3, 2, 74 fg.

मप् taddh. म 4, 4, 20.

मपर worauf म् folgt 8, 3, 26.

मपूर्वं dem म् vorangeht 6, 4, 170.

मय् alle Mutae nebst den Nasalen mit Ausschluss des ञ 8, 3, 33.

मय 4, 4, 138 = मयट्.

मयट् taddh. मय mit dem Femin. auf ई 4, 3, 82. 143 fg. 148 fg. 5, 2, 47. 4, 21 fg. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 4, 4, 138 fg.

मश् ein für das Ganze (die Personalendung अम्) substituiertes म् 7, 1, 40.

मस् Personalendung मस् 3, 4, 78. Dafür मसि substituiert 7, 1, 46.

मसि Personalendung मसि im Veda 7, 1, 46.

महिङ् Personalendung महि 3, 4, 78. Das ङ् dient zur Bildung des Siglum तिङ्.

माङ् Prohibitivpartikel मा; s. den folgenden Index.

मात्रच् taddh. मात्रै 5, 2, 37 fg. Hat im Femin. ई 4, 1, 15.

मान्त auf म् auslautend 7, 3, 34.

मि 3, 4, 89 = मिप्.

मित् म् zum stummen Laut habend.

1) Wurzel. Eine solche Wurzel bewahrt die Kürze des an vorletzter Stelle stehenden अ im Causativ 6, 4, 92. Vor dem Aoristcharakter —त् ई und vor dem Absolutivsuffix —त् अम् kann auch die Länge eintreten 93. मित् heißen die Wurzeln 800—873 der ersten Klasse. — 2) Augment. Ein solches wird nach dem letzten Vocal hinzugefügt 1, 1, 47. Vgl. आम्, इम्, उम्, नुम्, पुम्, सुम्, रम्, शनम्.

मिप् Personalendung मि 3, 4, 78. Dafür अम् substituiert 101. —त् अ 82 fg. नि 89.

मु die Silbe मु 8, 2, 3.

मुक् hinten antretendes Augment म् 7, 2, 82.

मुम् nach dem letzten Vocal infigirtes Augment म् 6, 3, 67. 70 fg.

य

य् der Laut य् 8, 3, 87. Als Auslaut einer Wurzel 3, 2, 152. Eines Wortes 7, 3, 3. Anlaut eines Suffixes 1, 4, 18. 6, 1, 79 fg. 4, 118. 7, 1, 65. 4, 22. Abfall des य् 6, 1, 66. 4, 149 fgg. Am Ende eines Wortes 8, 3, 19 fgg. Hier, wenn es sich erhält, mit geringerer Articulation ausgesprochen 18. Vgl. य 1) und यण्.

य 1) der Laut य् 4, 1, 63. 2, 121. 5, 1, 132. 6, 1, 38. 115. 7, 2, 89. 110. 3, 2, 46. Fällt ab 6, 4, 49 fg. Wird für र् (रु) substituiert 8, 3, 17. Als Anlaut eines Suffixes 6, 1, 61. 4, 43. 109. 168. Vgl. य्. — 2) die Vocale इ und अ nebst ihren Längen 6, 4, 148. — 3) der Charakter des Intensivs = यङ्. Abfall desselben 1, 1, 58. — 4) taddh. य 4, 2, 49 fg. 80. 94. 4, 105. 109. 133. 137 fg. 5, 1, 66 (१). 126. 3, 103 (१). Accent eines auf य ausgehenden Stammes mit vorangehender Negation 6, 2, 156. — 5) taddh. य्, abgekürzt für यत् 6, 3, 87 fg. — 6) Casusendung य, ein Substitut für ए (Dativ) 7, 1, 13.

यक् 1) hinten antretendes Augment य 7, 1, 47. — 2) ârdhadh. —य. Bildet Denominativa 3, 1, 27. Diese heißen Wurzeln (धातु) 32. — 3) ârdhadh. —य, Präsenscharakter des Passivs und Reflexivums 3, 1, 67. 87 fg. Wann nicht angefügt beim Reflexivum 88 fgg. Anfügung 6, 1, 195 (mit reflexiver Bedeutung). 4, 44. 7, 4, 28 fg. — 4) taddh. ±य 4, 3, 94. 5, 1, 128.

यङ् 1) ârdhadh. —य mit medialen Personalendungen. Bildet Intensiva 3, 1, 22 fgg. Bedeutung des Intens. ebend. Die Intensiva heißen wieder Wurzeln (धातु) 32. Reduplication 6, 1, 9. Bildung derselben 7, 4, 63 fgg. 82 fgg. 90. Anfügung des Intensivcharakters 6, 1, 19 fgg. 29 fg. 7,

4, 30 fg. 8, 2, 20. 3, 112. Verschiedene krt daran gefügt 3, 2, 166. 176. Anfügung von वर 1, 1, 58. Vgl. यङ्लुक्. — 2) taddh. य nach Abwerfung der stummen Laute (vgl. ज्यङ् und व्यङ्). Hat im Femin. औ 4, 1, 74.

यङ्लुक् Schwund des Intensivcharakters —य. Vor krt औ 2, 4, 74. Bildung der Reduplication 7, 4, 82 fgg. (यङ्लुकोः so v. a. यङि यङ्लुकि च). 90 fgg. Anfügung der 3 Personalendungen des Sg. Parasm. 3, 94. 4, 88.

यच् य् und ein Vocal (अच्) 1, 4, 18. 8, 3, 87.

यञ् 1) die Halbvocale, Nasale, ङ् und भ् (s. Çivasûtra) 7, 3, 101 fg. — 2) taddh. ±य 4, 1, 105 fgg. 2, 40. 48. 3, 10. 168. 5, 3, 118 (tadrâga). Hat im Femin. द्वे 4, 1, 16. औ 75. Wird abgeworfen 2, 4, 64. 4, 1, 109. Daran ±आयने gefügt 101. ±अ 3, 127. आयन mit dem Femin. auf द्वे 1, 17.

यण् ein Halbvocal (s. Çivasûtra) 6, 4, 156. 7, 4, 80. Tritt an die Stelle von इ, उ, ऋ und ल nebst deren Längen 6, 1, 77. 4, 81 fg. (hier bloss für इ, ई). Vocalisirt sich, was Samprasâraṇa heisst, 1, 1, 45. Accent, wenn auslautende Vocale in den entsprechenden Halbvocal übergehen, 6, 1, 174 fg. 8, 2, 4.

ययवत् einen Halbvocal (यण्) enthaltend 8, 2, 43.

यत् 1) krt (krtja) यं 3, 1, 97 fgg. Anfügung 6, 4, 65. Accent 6, 1, 213. — 2) taddh. यं 4, 1, 137. 140. 161. 2, 17. 31 fg. 101. 3, 4 fgg. 54 fg. 64. 71. 79. 114. 121. 160 fg. 4, 75 fgg. 77. 116. 128 fgg. 139. 5, 1, 2 fgg. 6 fg. 21. 34 fgg. 39 fg. 49. 65 fgg. 81. 98. 100. 102. 107. 125. 2, 3 fg. 16 fg. 103 fg. 4, 24 fg. Anfügung 6, 3, 50. 53. 87 fg.

Accent 6, 1, 213. Eines Comp. mit der Negation und einem auf य ausgehenden Worte 2, 156.

यन् taddh. य 4, 2, 42. 4, 114.

यप् taddh. य 5, 1, 82 fg. 2, 120.

यम् Sg. und Pl. ein Halbvocal und ein Nasal (s. Çivasûtra) 8, 4, 64.

यय् ein Halbvocal, ein Nasal und eine Muta (s. Çivasûtra) 8, 4, 58 fg.

यर् ein Halbvocal, ein Nasal, eine Muta und ein Sibilant (s. Çivasûtra) 8, 4, 45 fgg.

यल् taddh. य 4, 4, 131.

यस् taddh. य 5, 2, 138. Vgl. सित्.

या 1) die Silbe या 7, 2, 80. — 2) Casusendung या im Veda 7, 1, 39.

याच् Casusendung या im Veda 7, 1, 39. Wodurch unterschieden von या 2)?

याट् vorn antretendes Augment या 7, 3, 113.

यादि was mit य beginnt 7, 3, 2.

यासुट् vorn antretendes Augment यास् (vor den Personalendungen des Potentials und Precativs). Hat den Acut 3, 4, 103. Ist ङित् im Potential ebend. कित् im Precativ 104. स् fällt ab 7, 2, 79. Für das übrig bleibende या wird ह्य substituiert 80.

यिट् vorn antretendes Augment यि 6, 4, 159.

योवर्ण s. zu 7, 4, 53. Jetzt kann hinzugefügt werden, dass sich wohl ति für त findet, aber, was in's Gewicht fällt, vor einem Consonanten.

यु 1) die Silbe यु. Dafür wird in einem Suffix अन substituiert 7, 1, 1. Vgl. व्युन्, व्युन्, व्युट्, युच्, ल्यु, ल्युट्. — 2) कृत् अन (nach Abwerfung der stummen Laute). Anfügung 2, 4, 57.

युक् hinten antretendes Augment य् 7, 3, 33. 37.

युक् कृत् अनै 3, 2, 148 fgg. 3, 107. 128 fgg.

युट् vorn antretendes Augment य् 6, 4, 63.

युस् taddh. यु 5, 2, 123. 138. 140. Vgl. सित्.

यु die Vocale ई und ऊ. In dieser Form mit einem Adj. im Du. m. verbunden 1, 4, 3.

योपध य् an vorletzter Stelle habend 4, 1, 63 (अ०). 2, 121. 5, 1, 132.

य्य इ und उ nebst ihren Längen. Gen. Du. य्यो: 6, 4, 77.

य्य य् und व्. य्यो (könnte auch auf य्य zurückgehen) 8, 2, 108. व्याभ्याम् 7, 3, 3.

र

र der Laut र. Als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 2. Eines Nominalstammes 15. Anlaut eines Suffixes 7, 4, 51. Für र् wird ल् substituiert 8, 2, 18 fgg. Visarganija 3, 15. र् vor र् fällt ab 14. Vor र् werden इ und उ verlängert 2, 76 fgg. Vgl. र 1) und र 1).

र 1) der Laut र 1, 1, 51. 4, 2, 123. 5, 3, 4. 6, 1, 3. 4, 47. 8, 2, 42. Für ऋ substituiert 7, 2, 100. न् 4, 1, 7. 8, 2, 69. स् 70 fg. Darnach Abfall von इ und व् 6, 4, 21. स् 8, 2, 24. Darnach Verdoppelung Pāṇini's Grammatik.

eines Consonanten 4, 46. Verwandlung eines न् in र् 1 fgg. Wenn र् ausfällt, wird der vorangehende Vocal verlängert 6, 3, 111. Vgl. र् und र 1). — 2) die Silbe र. Wird für ऋ substituiert 6, 4, 161 fg. — 3) कृत् र 3, 2, 167. — 4) taddh. र 4, 2, 80. 5, 2, 107. 3, 88.

रन् Personalendung रन् 3, 4, 105.

रपर worauf र folgt 1, 1, 51.

रम् ein nach dem letzten Vocal infigirtes Augment र् 6, 4, 47.

रल् ein Consonant mit Ausnahme von य् und व् (s. Çivasūtra) 1, 2, 26.

रस् Personalendung रस् im periphrastischen Futurum 2, 4, 85.

रिक् hinten antretendes Augment रि 7, 4, 91 fg.

रिङ् für den Auslaut (ञ्) substituirtes रि 7, 4, 28.

रित् र् zum stummen Laut habend. Ein solches Suffix hat den Acut auf der vorletzten Silbe 6, 1, 217. Vgl. अनोयर्, जातोयर्, देशोयर्.

रोक् hinten antretendes Augment रो 7, 4, 90. 92.

रोङ् für den Auslaut (ञ्) substituirtes रो 7, 4, 27.

रु 1) das für auslautendes स् und einige andere Auslaute substituirtes र् 8, 2, 66 fgg. 3, 1. 5 fgg. Für den vorangehenden Vocal wird ein nasaler Vocal substituirt oder ein Anusvāra an denselben gefügt

2 fgg. Für रु wird उ substituirt 6, 1, 113 fgg. Visargānija 8, 3, 16. य् 17. Vgl. und र 1). — 2) कृत् रु 3, 2, 159.

रुक् hinten antretendes Augment र् 7, 4, 91 fg.

रुट् vorn antretendes Augment र् 7, 1, 6 fgg.

रुप 6, 3, 43 = रुपय्.

रुप्य् taddh. रुप 5, 3, 66. Anfügung an ein Femin. 6, 3, 43 fgg.

रुप्य taddh. रुप्य 4, 3, 81. 5, 3, 54.

रे Personalendung रे, ein Substitut für इरे 6, 4, 76.

रोपध र् an vorletzter Stelle habend 4, 2, 123.

रोपधा Du. र् und der vorletzte Laut 6, 4, 47.

रो Personalendung रो im periphrastischen Futurum 2, 4, 85.

रिङ् तaddh. und Vibhakti — रिङ् 5, 3, 16. 20 fg.

ल

ल् der Laut ल्. Verhalten eines Dentals vor ल् 8, 4, 60. Vgl. ल 1).

ल 1) der Laut ल्. Wann stummer Laut 1, 3, 8. Als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 2. Für र् substituirt 8, 2, 18 fgg. — 2) ल् als Anlaut der Personalendungen aller Tempora und Modi (लट्, लिट्, लुट्, लृट्, लेट्, लोट्, लङ्, लिङ्, लुङ्, लृङ्) zusammenfassende Bezeichnung derselben und ihrer Substitute (s. श्वत्, शानच्, कानच्, क्वप् und die सत् genannten Participialendungen). Dafür 18 primäre Personalendungen substituirt, die mannichfache Veränderungen erleiden, 3, 4, 77 fgg. Diese zerfallen in Parasmaipada und Âtmanepada 1, 4, 99 fg. Bezeichnen den Agens, das Object und die impersonal aufgefasste Handlung 3, 4, 69. Wann un-

betont 6, 1, 186. 188 fg. Nicht mit Gen. (sondern mit Acc.) construirt 2, 3, 69.

लङ् die Personalendungen des Imperfects (sârvaadh.), Imperfect. Erfordert die Anfügung der Augmente श्चै und श्चौ vor der Wurzel 6, 4, 71 fgg. Wann diese ausfallen 74 fg. In der dritten Person Pl. Parasm. उस् 3, 4, 109. 111 fg. Gebrauch des Imperfects 3, 2, 111. 113 fg. 116 fg. 3, 176. 4, 6. लङ्यत् Adv. 85. Vgl. हिङ् 3).

लच् तaddh. लै 5, 2, 96 fgg.

लट् die Personalendungen des Präsens (sârvaadh.), Präsens. Statt deren die Personalendungen des Perfects 3, 4, 83 fg. Gebrauch des Präsens 2, 118 fgg. 123. 3, 4 fgg. 131 fg. 142 fg. Dafür die Participial-

endungen शत् und शानच् substituiert 2, 124 fgg. Vgl. टित् 2).

लि zusammenfassende Bezeichnung des indifferenzierten Aoristcharakters लि und der Personalendungen des Perfects (लिट्). Schwund derselben 2, 4, 80 fg.

लिट् die Personalendungen des Potentials und Precatives, Potential und Precativ. Veränderungen in den Personalendungen 3, 4, 105 fg. 108. Parasm. erhält vorn das Augment योस् 103. Âtman. सोय् 102. Mit त् und य् anlautende Personalendungen erhalten davor das Augment स् 107. — a) Potential (sârvadh.). Ist im Parasm. हित् 3, 4, 103. Das स् der Augmente यास् und सोय् fällt ab 7, 2, 79. Für या (von यास्) wird ह्य् substituiert 80. Gebrauch des Potent. 3, 3, 9. 134. 143 fgg. 147 fgg. 152 fgg. 156 fg. 159 fgg. 164. 168 fg. 172. Statt dessen Conditional 139. — b) Precativ. Ist ârdhadh. 3, 4, 116. Parasm. ist कित् 3, 4, 104. Âtman. in bestimmten Fällen 1, 2, 11 fgg. Nach √म Âtman. 3, 61. Für √हन् wird वध् substituiert 2, 4, 42. Anfügung 6, 4, 67 fg. 7, 4, 24 fg. 28 fg. Vor dem Augment सोय् noch das Augment ह् 2, 39. 42 fg. Im Veda wird an die Wurzel noch das Suffix —अ gefügt 3, 1, 86. Gebrauch des Precativs 3, 3, 173. — Vgl. हित् 3).

लिट् die Personalendungen des Perfects, Perfect. Sind ârdhadh. 3, 4, 115. Wann कित् 1, 2, 5 fg. Für die primären Personalendungen andere substituiert 3, 4, 81 fg. √विद् und √आह् im Präsens mit Perfectendungen 83 fg. Wann धे zu ध्ये wird 8, 3, 78 fg. Davor Reduplication 6, 1, 8. Bildung der Reduplication 17. 7, 4, 68 fgg. Andere Wurzeln substituiert 2, 4, 40 fg. 49. 55. Wann Augment ह् nicht angefügt wird 7, 2, 13. Dieses nicht verlängert 37 fg. Verschiedene Veränderungen der Wurzel 6,

1, 29 fg. 38 fgg. 46. 4, 88. 7, 1, 62 fgg. 3, 57 fg. 4, 9 fgg. Verhalten der √सद् in Beziehung auf den Sibilanten 8, 3, 118. Abfall der Reduplication und Substitution von ए für den Wurzelvocal अ 6, 4, 120 fgg. Das periphrastische Perfect durch Anfügung von आम् gebildet 3, 1, 35 fgg. Danach fallen die Personalendungen ab 2, 4, 81. Statt dessen das Perf. von √कृ angefügt 3, 1, 40. Für die Personalendungen die Suffixe —आने (कानच्) und —वस् (क्वसु) substituiert 2, 106 fgg. Gebrauch des Perfects 105. 115 fgg. 4, 6. Die Suffixe —इ und —इ mit Reduplication wie im Perfect angefügt 2, 171. Vgl. टित् 2).

लित् ल् zum stummen Laut habend. Vor einem solchen Suffix hat die diesem unmittelbar vorangehende Silbe den Acut 6, 1, 193. Vgl. आल्, कमल्, खल्, ठुल्, गामल्, णल्, एवल्, तल्, तसिल्, तातिल्, तिल्, त्रल्, यल्, याल्, भक्तल्, यल्, हिल्, ल्यप्, ल्यु, ल्युट्, विधल्, षल्.

लुक् 1) Schwund eines Suffixes 1, 1, 61. 2, 49. 2, 4, 58 fgg. 4, 1, 22 fgg. 88. 89 (अ). 90 fg. 109. 175 fgg. 2, 64 fgg. 3, 34 fgg. 107. 163. 168. 4, 24. 79. 125 fg. 5, 1, 28 fgg. 55. 88 fg. 2, 60. 77. 105. 3, 30. 51 fg. 65. 4, 92. 6, 3, 1 fgg. (अलुक् einer Casusendung am Anfange eines Comp.). 4, 104 fgg. 153 fgg. 7, 1, 22 fg. 39. 3, 73. So v. a. शपो लुक् (bei den Wurzeln der zweiten Klasse) 7, 3, 89. यङ्लुक् 4, 82 fgg. 91. Vgl. लुमत्. — 2) ein hinten antretendes Augment ल् 7, 3, 39.

लुट् die Personalendungen des Aorists (sârvadh.), Aorist. Der indifferenzierte Charakter des Aorists ist लि 3, 1, 43. In der dritten Person Pl. Parasm. उस् 4, 109 fg. Wann ध्वम् für ध्वम् eintritt 8, 3, 78 fgg. Wann Âtman. 1, 3, 61. Parasm. oder Âtman. 91. Die Wurzel erhält das Augment अ oder ओ 6, 4, 71 fg. Wann diese

nicht gesetzt werden 74 fg. Andere Wurzeln substituiert 2, 4, 37. 43 fgg. 50. Anfügung 6, 4, 88. Gebrauch des Aorists 3, 2, 110. 121 fg. 3, 135. 175 fg. 4, 6. Vgl. **डित्** 3).

लुट् die Personalendungen des periphrastischen Futurums (*sârvadh.*), dieses Futurum. Der Charakter dieses Futurums ist **ताम्** (**तासि**) 3, 1, 33. Für die dritten Personen werden **आ** (**डा**) mit Schwund des **आम्**, **रौ** u. **स्** substituiert 2, 4, 85. Wann Parasm. und Âtman. 1, 3, 93. Dieses Tempus bewahrt stets seinen Accent 8, 1, 29. Gebrauch dieses Futurums 3, 3, 15. 5 fgg. 135 fgg. Vgl. **दित्** 2).

लुप् Schwund eines Suffixes, wobei Geschlecht und Zahl des Primitivs dieselben bleiben, 1, 1, 61. 2, 51 fg. 2, 3, 45. 4, 2, 4 fg. 81 fgg. 3, 166 fg. 5, 2, 105. 3, 98 fgg. Die Lehre vom **लुप्** verworfen 1, 2, 54 fg. Vgl. **लुमत्**.

लुमत् लु enthaltend. Zusammenfassende Bz. für **लुक्**, **लुप्** und **लृत्**. Wenn ein Suffix durch einen dieser Ausdrücke verschwindet, übt es auf den Stamm keine Wirkung mehr aus, 1, 1, 63.

लृ zusammenfassende Bz. für **लृट्** und **लृट्**. Davor wird **स्य** an die Wurzel gefügt 3, 1, 33.

लृट् die Personalendungen des Conditionals (*sârvadh.*), Conditional. Die Wurzel erhält das Augment **अ** oder **ओ** 6, 4, 71 fg. Davor eine andere Wurzel substituiert 2, 4,

50. Gebrauch des Condit. 3, 3, 139 fgg. Vgl. **लृ** und **डित्** 3).

लृट् die Personalendungen des ersten Futurums (*sârvadh.*), dieses Futurum selbst. Gebrauch dieses Futurums 3, 2, 112 fgg. 3, 5 fgg. 13. 133. 135 fgg. 144 fgg. 151. Wann es seinen Accent bewahrt 8, 1, 46 fg. 51. Für die Personalendungen können die **सत्** genannten Participialendungen gesetzt werden 3, 3, 14. Vgl. **लृ** und **दित्** 2).

लृट् die Personalendungen des Coniunctivs (*sârvadh.*), Coniunctiv. Veränderungen der Personalendungen 3, 4, 94 fgg. Davor erhält die Wurzel häufig das Suffix **म्** (**सिप्**) 1, 34. Anfügung an die verschiedenen Wurzeln **दा** und **धा** 7, 3, 70. Gebrauch des Coniunctivs 3, 4, 7. 8. Vgl. **दित्** 2).

लृट् die Personalendungen des Imperativs (*sârvadh.*), Imperativ 3, 3, 8. Form der Personalendungen 4, 85 fgg. Das **न्** der Endung **आनि** geht in **ण्** über 8, 4, 16. Gebrauch des Imperativs 3, 3, 157. 162 fgg. 173. 4, 2 fgg. Wann betont 8, 1, 52 fgg. Darnach ein erstes Futurum betont 51. Vgl. **दित्** 2).

लृट् कृत् (Absolutiv) **—त्** **य**, ein Substitut für **—त्वा** (darum **—य**) 7, 1, 37. Davor eine andere Wurzel substituiert 2, 4, 36. Anfügung 6, 1, 41 fgg. 50 fg. 4, 38. 56 fgg. 69 fg.

लृट् कृत् **—त्** **अन** 3, 1, 134.

लृट् कृत् **—त्** **अन** mit dem Femin. auf **ई** 3, 3, 113. 115 fgg. Vgl. **यु** 2).

व

व् der Laut **व्** 5, 2, 40. 6, 1, 115. Als Anlaut einer Wurzel 4, 126. Auslaut 8, 2, 76. Als Anlaut eines Suffixes 6, 4, 107. 8, 2, 65. Für **उ** substituiert 108. Dafür **ऊ** (**ऊट्**) substituiert 6, 4, 19. Dieselbe Substitution für

व् + Vocal und für Vocal + **व्** 20. Vor **व्** ein Vocal verlängert 8, 2, 77 fgg. Abfall des **व्** 6, 1, 21. 66. Am Ende eines Wortes 8, 3, 19. Wenn es sich erhält, mit geringerer Articulation ausgesprochen 18. Vgl. **व** 1).

व 1) der Laut व् 3, 4, 91. 6, 1, 39. 79. 4, 137. 7, 3, 3. 41. 8, 2, 9. 52. 3, 33. 4, 23. Vgl. व्.— 2) Personalendung व, ein Substitut für वस् 3, 4, 82 fg.— 3) das nach 6, 1, 67 wieder abfallende कृत्-Suffix व् nach Abwerfung der stummen Laute (क्वप् u. s. w.). वप्रत्यय 6, 2, 52. 3, 92 fgg.— 4) taddh. व 5, 2, 109 fg.

वति taddh. वत् 5, 1, 18. 115 fgg.

वतु 1, 1, 23 u. s. w. = वतुप्.

वतुप् taddh. वत् 5, 2, 39. Für व् wird इप् substituiert 40 fg. Anfügung 6, 3, 89 fgg. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Zahlwort (संख्या) 1, 1, 23. Daran ल-क gefügt, woran vorn das Augment इ antreten kann, 5, 1, 23. Erhält vor dem Suffix अ (mit dem Femin. auf ई) hinten das Augment इ 2, 53. Vgl. उगित् und मतुप्.

वन् 1) Auslaut वन् eines Nominalstammes. Declination 6, 4, 137.— 2) कृत् वन् (= वनिप्). Anfügung 6, 4, 41. Vor dem Femininsuffix ई geht न in र über 4, 1, 7.

वनिप् कृत् वन् 3, 2, 74 fg. Vgl. वन् 2).

वय taddh. वय 4, 3, 162.

वर 1, 1, 58 = वरच्.

वरच् कृत् वर 3, 2, 175 fg. Anfügung 1, 58.

वल् alle Consonanten mit Ausschluss des य (s. Çivasûtra) 6, 1, 66. 7, 2, 35.

वल 6, 3, 118 = वलच्.

वलच् taddh. वल 4, 2, 89. 5, 2, 112 fgg. Anfügung 6, 3, 118.

यलादि mit einem beliebigen Consonanten mit Ausschluss des य anlautend 7, 2, 35.

यश् ein Halbvocal (mit Ausschluss des य), ein Nasal und eine tönende Muta (s. Çivasûtra) 7, 2, 8.

यस् Personalendung यस् 3, 4, 78. Dafür व substituiert 82 fg.

यसु (abgekürzt für क्वसु) कृत् ल-यस्. Bei विद् für das Participialsuffix अत् (यत्) substituiert 7, 1, 36. Anfügung mit dem

Augment इ 2, 67 fgg. व् vocalisirt sich 6, 4, 131. Für स् wird द् substituiert 8, 2, 72. र (रु) 3, 1. Vgl. उगित्.

यहि Personalendung यहि 3, 4, 78.

वादि mit व् anlautend 6, 4, 126.

वान्त auf व् auslautend 6, 1, 79.

वि 1) वृद्धि वि. Anfügung 7, 3, 85.—

2) das वि der कृत्-Suffixe क्विन्, क्विप्, ग्वि, ग्विन्, विच् und विद् und des taddh. च्वि. Das Suffix ist व्, welches nach 6, 1, 67 abfällt. Da eine nackte Wurzel nach 1, 2, 45 kein Nominalstamm sein kann und ein fertiges Wort nach 1, 4, 14 entweder auf eine Personal- oder Casusendung ausgehen muss, so erfand man, um dieses zu erreichen, das imaginäre Suffix व्, welches nach 1, 1, 62 abfallen kann, ohne dass die beabsichtigte Wirkung aufgehoben würde. Vgl. u. च्वि.

विच् कृत् व्, das wieder abfällt (vgl. वि 2) 3, 2, 73 fg. Das च् dient bloss zur Unterscheidung dieses व् von andern व्.

विद् कृत् व्, das wieder abfällt (vgl. वि 2) 3, 2, 67 fgg. Anfügung 6, 4, 41. Das द् dient nur zur Unterscheidung dieses व् von andern व्.

विधल् taddh. ल-विध 4, 2, 54.

विन् 5, 3, 65 = विनि.

विनि taddh. विन् 5, 2, 102. 121 fg. Fällt vor den Suffixen ल-इष्ट und ल-ईयस् ab 3, 65.

वु die Silbe वु. Für diese wird in einem Suffixe अक substituiert 7, 1, 1. Vgl. वुन्, यवुच्, यवुल्, वुक्, वुच्, वुञ्, वुन्, वुन्.

वुक् 1) hinten antretendes Augment व् 4, 1, 125. 6, 4, 88.— 2) taddh. ल-अकै (vgl. वु 4, 2, 103).

वुच् taddh. अकै (vgl. वु 5, 3, 80).

वुञ् 1) कृत् ल-अक (vgl. वु 3, 2, 146 fg.— 2) taddh. ल-अक 4, 2, 39 fg. 53. 80. 121 fgg. 134 fgg. 3, 27. 45 fg. 49 fg. 77. 99. 118. 126. 128. 157 fg. 5, 1, 132 fgg.

युन् 1) कृत् $\underline{\text{ल-अक}}$ (vgl. यु 3, 1, 149 fg.
— 2) taddh. $\underline{\text{ल-अक}}$ 4, 2, 61. 3, 28 fgg. 48.
98. 125. 5, 2, 62 fg. 4, 1 fg.
य् Du. die Laute य् und य्. व्यो: 6, 1,
66. 8, 3, 18.

व्यत् taddh. व्य 4, 1, 144.
व्यन् taddh. $\underline{\text{ल-व्य}}$ 4, 1, 145.
व्यपर worauf य् oder य् folgt. अ 6, 1, 115.
व्युपध उ oder इ an vorletzter Stelle habend
1, 2, 26.

श

श् der Laut श्. Für ङ् substituiert 6, 4,
19. स् 8, 4, 40. Dafür ण् substituiert 2, 36.
Ein Guttural 62 fg. छ 4, 63. Davor erhält
न् das Augment त् 3, 31. Vgl. श 1).

श 1) der Laut श् 6, 3, 55. Ist am An-
fange eines Suffixes stummer Laut 1, 3, 8.
Darnach bleibt न् unverändert 8, 4, 44. —
2) Präsenscharakter अ (sārvadh.) bei den
Wurzeln der sechsten Klasse, wenn die
Personalendungen den Agens bezeichnen,
3, 1, 77. Davor nach dem Wurzelvocal न्
eingeschoben 7, 1, 59. Anfügung an Wur-
zeln auf च 4, 28. — 3) कृत् sārvadh. अ, an
den Präsenscharakter (auch des Passivs)
antretend, 3, 1, 137 fgg. 3, 100 fg. —
4) taddh. श 5, 2, 100.

शङ्कृच् taddh. शङ्कृटे 5, 2, 28.

शत् als Auslaut von Zahlwörtern. Ab-
leitungen davon 5, 1, 22.

शत् कृत् sārvadh. Participialendung अत्,
an den Charakter des Präsens und des Fu-
turums tretend. Heißt सत् (s. im folgenden
Index) 3, 2, 127. Für das Präsens substi-
tuiert 124 fgg. 130 fgg. Für das Futurum
3, 14. Wann unbetont 6, 1, 186. Nach अ
wird न् eingeschoben 7, 1, 78 fgg. Wann
das Femin. und die Casusendungen betont
sind 6, 1, 173. Nicht mit dem Gen. ver-
bunden 2, 3, 69. Dafür वस् substituiert 7, 1, 36.

शर्थे कृत् sārvadh. अर्थे (Infinitiv), an den
Präsensstamm gefügt 3, 4, 9.

शर्थेन् कृत् sārvadh. $\underline{\text{ल-अर्थे}}$ (Infinitiv),
an den Präsensstamm gefügt 3, 4, 9.

शप् Präsenscharakter अ (sārvadh.) bei
den Wurzeln der ersten Klasse und bei
allen Denominativen und durch andere
Suffixe erweiterten Wurzeln (Wurzeln der
zehnten Klasse, Causativa, Desiderativa,
Intensiva u. s. w.), wenn die Personalen-
dungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 68. Bei
einigen Wurzeln neben einem andern Prä-
senscharakter 70 fgg. Davor Ausfall eines
an vorletzter Stelle stehenden Nasals 6, 4,
25 fg. Ein sonst eingeschobener Nasal nicht
eingeschoben 7, 1, 63 fg. Das Participial-
suffix अत् erhält das Augment न् 81. Ein
durch लृक् bezeichneter Schwund dieses शप्
findet bei den Wurzeln der zweiten Klasse
und bisweilen im Veda statt 2, 4, 72 fg.
Ein durch श्लु bezeichneter Schwund bei
den Wurzeln der dritten Klasse und bis-
weilen im Veda 75 fg.

शर् ein Sibilant (s. Çivasūtra) 7, 4, 61.
8, 3, 28. 35 fg. 58. 4, 49.

शल् ein Sibilant und ह् (s. Çivasūtra)
3, 1, 45.

शस् 1) taddh. शस् 5, 1, 42 fg. Anfügung
6, 3, 55. — 2) Endung अस् des Acc. Pl.
4, 1, 2. Anfügung 6, 1, 63. 93. 4, 80. Be-
tont 1, 167. Für स् wird न् substituiert 103.
7, 1, 29. Für अस् इ 20. औ 21. Schwund
der ganzen Endung 22.

शानच् 1) Präsenscharakter आने (sārvadh.),
ein Substitut für den Präsenscharakter ना
der neunten Klasse vor हि 3, 1, 83. —
2) कृत् sārvadh. Participialendung आने, an

den Charakter des Präsens (Med. u. Pass.) und des Futurums tretend. Heißt सत् (s. im folgenden Index) 3, 2, 127. Für das Präsens substituiert 124 fgg. Für das Futurum 3, 14. Wann unbetont 6, 1, 186. Nicht mit dem Genetiv verbunden 2, 3, 69. Vgl. चानश्.

शानन् कृत् sârvadh. ॥ शान, an den Präsensstamm tretend, 3, 2, 128.

शायच् Präsenscharakter आयै (sârvadh.), ein Substitut für den Präsenscharakter ना vor हि 3, 1, 84.

शालच् taddh. शालै 5, 2, 28.

शि Casusendung इ, ein Substitut für अस् (Nomin. und Acc. Pl.) im Neutrum 7, 1, 20. Heißt Sarvanāmasthāna (s. im folgenden Index) 1, 1, 42. Davor der Endvocal des Stammes verlängert 6, 4, 12. Fällt im Veda ab 1, 70.

शित् ein श zum stummen Laut habend.

1) Ein solches, aus einem Laut bestehendes Substitut tritt für das Ganze (nicht für den Auslaut) ein 1, 1, 55. Vgl. अश्, इश्, ईश्, एश्, ओश्, शि, शी, शे. — 2) Ein solches an Wurzeln und Wurzelstämme tretendes Suffix heisst sârvadhatuka 3, 4, 113. Wann darnach Âtman. 3, 60 fgg. Anfügung 6, 1, 45. 7, 3, 75 fgg. Vgl. सार्वधातुक im folgenden Index u. खश्, श 2) 3), शत्, शध्ये, शध्यन्, शप्, शानच्, शानन्, शायच्, प्रनम्, प्रना, प्रनु, प्रपन्, प्रलु.

शी Casusendung ई, ein Substitut für अस् Nom. Pl. 7, 1, 17. Für ओ 18 fgg. Anfügung 6, 4, 136. 7, 1, 80 fgg.

शे Casusendung ए, ein Substitut für andere Casusendungen im Veda 7, 1, 39. Heißt pragrjha 1, 1, 13.

प्रन = प्रनम् 6, 4, 23.

प्रनम् Präsenscharakter न (sârvadh.) bei den Wurzeln der siebenten Klasse, der nach dem Wurzelvocal eingeschaltet wird, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 78. न fällt aus 6, 4, 23. अ 111.

प्रना Präsenscharakter ना (sârvadh.) bei den Wurzeln der neunten Klasse und einigen anderen, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 81 fgg. आ fällt ab 6, 4, 112. ई dafür substituiert 113. न् wird ग् 8, 4, 15. Vor हि werden आनै und आयै substituiert 3, 1, 83 fgg.

प्रनु Präsenscharakter नु (sârvadh.) bei den Wurzeln der fünften Klasse u. einigen anderen, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 73 fgg. 82. Für उ wird उव् substituiert 6, 4, 77. व् 87. Abfall des Vocals 107. Für न् wird ग् substituiert 8, 4, 15. Die Imperativendung हि fällt ab 6, 4, 106.

प्रयन् Präsenscharakter ॥ य (sârvadh.) bei den Wurzeln der vierten Klasse und einigen anderen, wenn die Personalendungen den Agens bezeichnen, 3, 1, 69 fgg. Bildet Reflexiva 90. Anfügung 7, 3, 71. 74. Das Participialsuffix अत् erhält das Augment न 1, 81.

प्रलु Schwund des Präsenscharakters अ् bei den Wurzeln der dritten Klasse und einigen anderen, der als sârvadh. gilt, 1, 1, 61. 2, 4, 75 fgg. Davor Reduplication der Wurzel 6, 1, 10. Bildung der Reduplication 7, 4, 75 fgg. Auf dieselbe Weise (प्रलुवत्) die Reduplication einiger Wurzeln im periphrastischen Perfect 3, 1, 39. Vgl. लुमन्.

घ

घ् der Laut घ. Für den Anlaut घ् einer Wurzel wird स् substituiert 6, 1, 64. Im Aus-

laut eines Wortes 8, 4, 35. Für स् subst. 41. Ein Dental bleibt vor घ् unveränd. 43. Vgl. घ 1).

य 1) der Laut य् 6, 4, 9. 135. Ist als Anlaut eines Suffixes stummer Laut 1, 3, 6. Bildung eines Dvandva, dessen letztes Glied auf य् auslautet, 5, 4, 106. Für च्, छ्, ज् und श् substituiert 8, 2, 36. Für den Visarganija 3, 39. 41. 43 fgg. Dafür क् substituiert 2, 41. Darnach ग् für न् 4, 1 fgg. नि vor einer auf य् auslautenden Wurzel wird nie णि 18. Wenn √नश्च als नद् erscheint, wird न् nicht ग् 36. Vgl. य्. — 2) taddh. und samāsānta अ mit dem Femin. auf ऐ 5, 4, 115.

यच् taddh. und samāsānta अ mit dem Femin. auf ऐ 5, 4, 113 fg.

यन् 1) als Auslaut eines Nominalstammes. In einem solchen Stamme fällt vor dem taddh. ±अ das अ aus 6, 4, 135. — 2) das Desiderativesuffix सन् nach Verwandlung des स in य in Folge des vorangehenden Lautes. पणि 8, 3, 61.

यपूर्व dem य् vorangeht 6, 4, 9. 135.

यत्त्वं n. der Uebergang eines स in य् 6, 1, 86.

याकन् कृत् ल-आक mit dem Femin. auf ऐ 3, 2, 155.

यान्त auf य् auslautend 8, 4, 36. अ° 18.

यित् य् zum stummen Laut habend. 1) Eine solche Wurzel bildet Nominalstämme auf -अ (Femin. आ) 3, 3, 104. Ausser den wirklich mit य् versehenen Wurzeln gelten auch die Wurzeln 800—812 der ersten Klasse für यित्. — 2) Ein solches Suffix hat im Femin. झोय्, d. i. betontes ई 4, 1, 41. Vgl. य, यच्, याकन्, यकन्, यरच्, यन्, यच्, यन्, यल्, यक, यक, यङ्, यङ्, यङ्, यन्.

योध्यम् Personalendung योध्यम् des Pre-

cativs mit dem Augment सोय्, dessen स in Folge eines vorangehenden Lautes in य् übergegangen ist. Für य् wird द् substituiert 8, 3, 78 fg.

युक् hinten antretendes Augment य् 4, 1, 161. 3, 138. 7, 3, 40.

यकन् taddh. ल-क mit dem Femin. auf ऐ 5, 1, 75.

यरच् taddh. तरै mit dem Femin. auf ऐ 5, 3, 90 fg.

यन् कृत् ल-ञ mit dem Femin. auf ऐ 3, 2, 181 fgg.

यच् taddh. यक् (vgl. ट्) mit dem Femin. auf ऐ 4, 4, 31.

यन् तaddh. ल-इक oder ल-क (vgl. ट्) mit dem Femin. auf ऐ 4, 3, 70. 4, 10 fg. 16 fg. 31. 53 fg. 5, 1, 46. 54 fg.

यल् तaddh. ल-इक (vgl. ट्) 4, 4, 9. 74.

यान्त auf य् und auf न् auslautend 1, 1, 24.

यक् तaddh. आयन (vgl. फ्) mit dem Femin. auf ऐ 4, 1, 17 fgg.

यकन् तaddh. ल-आयने mit dem Femin. auf ऐ 4, 2, 99 fg.

यङ् तaddh. य, als Substitut für den Auslaut (nicht für das ganze Suffix) anderer Suffixe mit dem Femin. auf औ 4, 1, 78 fgg. Das य् wird vocalisirt und alsdann im Femin. ई angefügt 6, 1, 13 fg.

यङ् तaddh. ल-य mit dem Femin. auf ऐ 5, 1, 123 fg. Anfügung 6, 3, 51.

यङ् तaddh. ल-ल mit dem Femin. auf ऐ 4, 3, 142.

युन् कृत् ल-अक (vgl. यु) mit dem Femin. auf ऐ 3, 1, 145.

स

स der Laut स. Wann am Ende eines Suffixes nicht stummer Laut 1, 3, 4. Als Anlaut einer Wurzel 8, 4, 61. Eines Suf-

fixes 7, 4, 49. 8, 2, 37. 41. Eines Wortes 3, 29 fg. Als Auslaut einer Wurzel 7, 4, 49. Eines Nominalstammes 1, 4, 19. Da-

für श substituiert 8, 4, 40. प 41. Abfall 3, 4, 98. 8, 2, 29. Vgl. स 1).

स 1) der Laut स 3, 4, 91. 7, 2, 106. Nominalstämme auf स 6, 4, 10. Als Anlaut eines Suffixes 7, 2, 57. Für ein anlautendes प einer Wurzel substituiert 6, 1, 64. Für den Visargānija 8, 3, 34. 36. 38. 40. 42. 46 fgg. Dafür रु substituiert 2, 66. 74. रु oder र 70 fg. द 72 fgg. प 3, 56 fgg. 80 fgg. Abfall des स 3, 1, 11. 7, 2, 79. 8, 2, 24 fgg. Vgl. स. — 2) unādi स. Erhält kein Augment इ 7, 2, 9. — 3) taddh . स 4, 2, 80. 5, 4, 40.

सक् hinten antretendes Augment स 7, 2, 73.

सन् Desiderativsuffix ल-स (ārdhadh.) 3, 1, 5 fgg. Ein darauf ausgehender Stamm heisst Wurzel (धातु) 32. Wann कित् 1, 2, 8 fgg. 26. Davor eine andere Wurzel substituiert 2, 4, 37. 47 fg. 51. Reduplication 6, 1, 9. Bildung derselben 7, 4, 79 fgg. Abfall derselben 54 fgg. Mit und ohne Augment इ angefügt 2, 12. 41. 49. 74 fg. Anfügung 6, 1, 31 fg. 4, 16 fg. 42. 7, 3, 57 fg. 4, 54 fgg. 8, 3, 61. 117. Ātman. und Parasm. 1, 3, 57 fgg. 62. 92 fg. An ल-स कृत् उ gefügt 3, 2, 168. Im reduplicierten Aorist richtet sich die Reduplication nach der des Desid. (सन्वत्) 7, 4, 93.

सनुम् mit dem infigierten Augment न् (नुम्) versehen 8, 4, 32.

सर unādi सर (ohne stumme Laute). Ohne Augment इ angefügt 7, 2, 9.

सात् = साति 8, 3, 111.

साति taddh . सात् 5, 4, 52 fgg. स geht nicht in प über 8, 3, 111.

साम् die Genetivendung आम् mit dem vorn angetretenen Augment स (s. 7, 1, 52). Dafür आकम् substituiert 7, 1, 33.

सि 1) Personalendung सि = सिप् 3, 4, 87. 6, 1, 68. — 2) unādi सि (ohne stummen Laut). Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 9.

Pāṇini's Grammatik.

सिच् Aoristcharakter स (ārdhadh.), ein Substitut für छि 3, 1, 44. Wann कित् 1, 2, 11 fgg. Davor Vṛddhi 7, 2, 1 fgg. Mit und ohne Augment इ oder ई angefügt 7, 2, 40. 42 fg. 57. 71 fgg. 6, 4, 62. Die Wurzel erhält hinten das Augment स 7, 2, 73. Personalendung उत् st. अन् 3, 4, 109 fg. Personalendung mit Augment ई angefügt 7, 3, 96 fg. Bildung des Passivs und Impersonals 6, 4, 62. Schwund des Suffixes 2, 4, 77 fgg. Abfall des स 8, 2, 25 fgg. Betonung 6, 1, 187. Das च् zeigt an, dass der Charakter den Acut hat, wenn er das Augment इ annimmt. Vgl. लुङ्.

सित् स zum stummen Laut habend. Vor einem solchen Suffixe heisst der Nominalstamm Pada (Wort), weil der Auslaut wie der Auslaut eines Wortes behandelt wird, 1, 4, 16. Vgl. घस्, ङस्, यस्, युस्.

सिप् 1) Suffix स (ārdhadh.) vor den Personalendungen des Conjunctivs 3, 1, 34. प zeigt an, dass das Suffix auch mit dem Augment इ unbetont bleibt. — 2) Personalendung सि (sārvadh.) 3, 4, 78. Nach Abfall des इ fällt auch स ab 6, 1, 68. Verhalten eines auslautenden सु u. द einer Wurzel vor स nach Abfall des इ 8, 2, 74 fg. Für सि wird ल-च substituiert 3, 4, 82 fgg. हि 87 fg.

सोयुद् vorn antretendes Augment सोय् vor den Personalendungen des Potentials und Precativs 3, 4, 102. Anfügung im Passiv und Impersonal des Precativs 6, 4, 62. Abfall des स 7, 2, 79.

सु 1) unādi सु (ohne stummen Laut). Erhält nicht das Augment इ 7, 2, 9. — 2) Casusendung स (Nomin. Voc. Sg.) 4, 1, 2. 1, 4, 17. 6, 1, 182. 4, 127. Anfügung 13 fg. 7, 1, 82 fgg. 93 fg. 2, 94. 106 fgg. 110 fg. Fällt ab 6, 1, 68. 69 (im Voc.). 132 fgg. 7, 1, 23. 2, 107. Dafür अम् substituiert 1, 24. अद् oder अत् 25 fg. Im

Veda vertritt **सु** auch andere Casus 39. Vgl. **प्रथमा** im folgenden Index. — 3) *Casusendung* **सु** = **सुप्** 6, 1, 168.

सुच् *taddh.* **सु** 5, 4, 18 fg. Das **च्** zeigt an, dass die letzte Silbe den Acut hat.

सुज् die Partikel **सु**; s. den folg. Index.

सुट् 1) die fünf ersten Casusendungen. Die Bz. gebildet nach 1, 1, 71 aus **सु** u. **आट्** in 4, 1, 2. Heissen im Masc. und Femin. *Sarvanāmasthāna* (s. im folgenden Index) 1, 1, 43. — 2) *vorn antretendes Augment* **स** 3, 4, 107. 6, 1, 135 fgg. 7, 1, 52. 8, 3, 5, 70 fg.

सुप् 1) *Locativendung* **सु** 4, 1, 2. 8, 3, 16. Vgl. **सप्तमी** im folgenden Index. — 2) *Casusendung* (die Bz. gebildet nach 1, 1, 71 aus **सु** der ersten Casusendung und **सुप्** der letzten in 4, 1, 2), *ein mit einer Casusendung versehenes Wort*. Je sechs heissen Singular, Dual und Plural 1, 4, 103. Alle Vibhakti 104. Sind (in der Regel) unbetont 3, 1, 4. Betonung davor 6, 1, 191. Anfügung 4, 83 fgg. 7, 3, 102 fg. 8, 2, 2. Dafür **अस्** substituirt 2, 4, 83 fg. Verschiedene andere Endungen im Veda 7, 1, 39. Abgeworfen 2, 4, 71. 82. Was auf eine Casusendung auslautet heisst *Pada* (Wort) 1, 4, 14. In der Bedeutung von **सुवन्त** 3, 1, 106. 2, 4, 78. 5, 3, 68. Verhalten eines solchen Wortes vor einem Vocativ in Bezug auf den Accent 2, 1, 2. Am Anfange

eines Comp. 2, 1, 9. Am Ende 4 fgg. Denominativa davon 3, 1, 8 fgg. So v. a. *Denominativ* 6, 1, 92. **असुप्** keine Casusendung 8, 2, 89. Kein mit einer solchen Endung versehenes Wort 7, 3, 44.

से 1) *Personalendung* **से** 3, 4, 80. Erhält das Augment **इ** 7, 2, 77 fg. — 2) *Infinitivendung* **से** 3, 4, 9.

सेट् mit dem Augment **इ** (**इट्**) versehen 1, 2, 18 fgg. 6, 1, 196. 4, 52. 121 fgg.

सेन् *Infinitivendung* **ए**—**से** 3, 4, 9.

स्र *taddh.* **स्र** (**स्रा**) 5, 4, 40.

स्रज् *taddh.* **स्र**—**स्र** 4, 1, 87.

स्मात् *Casusendung* **स्मात्**, ein Substitut für **अस्** 7, 1, 15 fg.

स्मिन् *Casusendung* **स्मिन्**, ein Substitut für **इ** 7, 1, 15 fg.

स्मै *Casusendung* **स्मै**, ein Substitut für **ए** 7, 1, 14.

स्य 1) *Charakter* **स्य** (*ārdhadh.*) vor den Personalendungen des ersten Futurums und des Conditionals 3, 1, 33. Erhält das Augment **इ** 7, 2, 70. Anfügung 8, 3, 117. Im Passiv u. Impers. 6, 4, 62. Wann Parasm. und *Ātman.* folgen 1, 3, 92 fg. — 2) *Casusendung* **स्य**, ein Substitut für **अस्** 7, 1, 12.

स्याट् *vorn antretendes Augment* **स्या** 7, 3, 114 fg.

स्य *Personalendung* **स्य** 3, 4, 91. Erhält das Augment **इ** 7, 2, 77 fg. Statt der Pluralendung 3, 4, 2 fgg.

ह

ह् der *Laut* **ह्**. Als Auslaut einer Wurzel 7, 2, 5. Anlaut eines Suffixes 7, 2, 104. Dafür **घ्** substituirt 3, 54 fgg. 8, 2, 32 fg. **हृ** 31. 33. **धृ** 34. **घृ** 35. Ein Palatal 7, 4, 62. Veränderungen eines anlautenden **हृ** 8, 4, 62. Vgl. **हृ** 1).

हृ 1) der *Laut* **हृ**. Verhalten eines **म्** vor

हृ mit nachfolgendem **म्** oder **न्** 8, 3, 26 fg. Ein auf **हृ** auslautender Nominalstamm am Ende eines *Dvandva* 5, 4, 106. Für **स्** substituirt 7, 4, 52. Nach **हृ** ein Consonant verdoppelt 8, 4, 46. Vgl. **हृ**. — 2) *taddh.* und *Vibhakti* **हृ** 5, 3, 11. 13.

हल् m. (auch Pl.) und n. ein Consonant

(a. Çivasûtra) 6, 4, 2, 49, 150, 8, 2, 77. Unmittelbar auf einander folgende Consonanten heissen संयोग 1, 1, 7. Ein Vocal und ein Consonant sind einander nicht homogen 10. Ein Consonant im Auslaut eines Suffixes ist ein stummer Laut 3, 3. Als Anlaut einer Wurzel 8, 4, 31. Eines Wortes 3, 22, 6, 1, 132. Eines Suffixes 4, 34, 66, 100, 113, 7, 2, 85, 113, 3, 89. Als Auslaut einer Wurzel 3, 1, 83, 124, 3, 121, 6, 4, 24. Eines Nominalstammes 6, 1, 68, 3, 9. Abfall eines auslautenden Consonanten 3, 1, 12. Vgl. हलन्त, हलादि, हल्यूर्ध्व und im folgenden Index एकहलादि, एकह-हलन्ध्व und द्विहल.

हलन्त consonantisch auslautend 1, 2, 10, 7, 2, 3.

हलादि 1) m. der erste Consonant 7, 4, 60. — 2) Adj. consonantisch anlautend 1, 2, 26, 3, 1, 22, 2, 149, 6, 1, 179, 3, 10, 4, 161, 7, 2, 7.

हल्यूर्ध्व dem ein Consonant vorangeht 6, 1, 174.

हश्च ein Halbvocal, ein Nasal, eine tönende Muta und हृ (siehe Çivasûtra) 6, 1, 114.

हि Personalendung हि, ein Substitut für सि (सिप्, also eigentlich पित्) 3, 4, 87. Ist nicht पित् ebend. u. 88. Anfügung 1, 83 fg. 6, 4, 35 fg. 117, 119. Dafür धि substituiert 101 fgg. — तात् 7, 1, 35. Schwund von हि 6, 4, 105 fg. Statt des Plurals gesetzt 3, 4, 2.

Alphabetisches Verzeichniss

der Suffixe nach Auflösung der lautlich bedeutsamen und nach Ablösung der stummen Laute.

(Suffixe ohne auf- und abzulösende Laute brauchten hier nicht noch einmal aufgeführt zu werden. Der Schwund eines Suffixes wird durch eine Null bezeichnet. In Betreff des Accentus ist auch das S. 146* Bemerkte zu beachten. Die Casusendungen sind nach 3, 1, 4 unbetont.)

0 Präsenscharakter der Wurzeln der zweiten Klasse = शपो लुक्.

0 Präsenscharakter der Wurzeln der dritten Klasse = श्लु.

0 Charakter des Intensivs Parasm. = यङ्लुक्.

0 krt = विच्, विट्.

— ± 0 krt — शिव.

— ± 0 krt = क्वि, क्विप्.

± ± 0 krt = शिवन्.

± ± 0 krt = क्विन्.

अ Präsenscharakter der Wurzeln der sechsten Klasse = श.

अ Endung der ersten Sg. Med. im Potent. und Prec. = अत्.

अ krt = खश्, च, ट, ड, श.

अ taddh. = ड, डट्.

अ taddh. und samāsānta = ष.

अ krt = अच्, खच्.

अ taddh. = अच्.

अ taddh. und samāsānta = टच्, डच्, षच्.

अ taddh. und Vibhakti = अत्.

अ Präsenscharakter der Wurzeln der ersten Klasse u. s. w. = अण्.

अ कृत्, taddh. und samāsānta = अण्.

—±अ कृत् = अण्, ण्.

—अ Aorist- und Conjunctivcharakter = अङ्.

—अ कृत् = क, टक्.

—अ कृत् = खल्.

—अ Endung der ersten und dritten Person Sg. Perf. = खल्.

±अ taddh. = अण्, डण्, ण्.

—अ taddh. = अन्.

±अ कृत् = घञ्.

—अ कृत् = कञ्.

±अ taddh. = अञ्, ज्.

—±अ कृत् = णच्.

—अ Aoristcharakter mit Reduplication = चङ्.

—अ कृत् = कप्.

अक्/ vor dem letzten Vocal infigirt = अकच्.

अकै taddh. = वुच्.

—अक कृत् = वुल्.

±अक कृत् = वुञ्.

—अक कृत् = वुन्, वुन्.

—अक taddh. = वुन्, वुन्.

±अक taddh. = वुञ्.

—±अकै कृत् = वुवच्.

±अकै taddh. = वुक्.

अटै taddh. = अटच्.

अडै taddh. = अडच्.

अत् Participialendung = शत्.

—अत् कृत् = अतुन्.

अत Personalendung = भ्.

अतमे taddh. = डतमच्.

अतरे taddh. = डतरच्.

अतेस् taddh. = अतमुच्.

अति Personalendung = भि.

अति taddh. = डति.

अयै कृत् = अयुच्.

अयै कृत् = अयै.

—अयै कृत् = कथै.

—अयै कृत् = कथैन्.

—अयै कृत् = अयैन्, अयैन्.

अनै taddh. und samāsānta = अनिच्.

अन कृत् = यु.

अन taddh. = ट्यु.

अनै कृत् = युच्.

—±अन कृत् = ग्युट्.

—अन कृत् = ल्यु, ल्युट्.

—अन taddh. = ट्युल्.

±अन कृत् = झुट्.

—अन कृत् = ख्युन्.

अनौय कृत् = अनौयर्.

अन्त Personalendung = भ्.

अन्ति Personalendung = भि.

अम् taddh. = अम्.

—अम् Absol. = गामुल्.

—अम् Infin. = कमुल्.

±अम् Absol. = खमुञ्.

अयै taddh. = अयच्.

अस् taddh. (Adv.) = असि.

अस् Gen. Sg. = डस्.

अस् Abl. Sg. = डसि.

अस् Nom. Pl. = जस्, जसि.

अस् Acc. Pl. = गस्.

अस् taddh. und samāsānta = असिच्.

—अस् Infinitivendung = कमुन्.

—असे desgl. = कसेन्.

—असे desgl. = असेन्.

अस्तात् taddh. (Adv.) = अस्ताति.

आ Instr. Sg. = आङ्, टा.

आै taddh. (Adv.) = आच्, डाच्.

आै Femininsuffix = चाप्.

अ desgl. = आप्, टाप्, डाप्.

—आ Casusendung im Veda = आल्.

—आक कृत् = वाकन्.

आकिन् taddh. = आकिनिच्.

आटै taddh. = आटच्.

आत् taddh. (Adv.) = आति.

आनै Präsenscharakter = शानच्.

आनै कृत् = चानश्, शानच्.

—आन कृत् = शानन्.

—अने कृत् = कानच्.

आम् तद्ध. (Adv.) = आम्.

आये Präsenscharakter = शायच्.

आयन तद्ध. = एफ.

± आयन तद्ध. = फज.

± आयने तद्ध. = चफज, फक, एफक.

± आयनि तद्ध. = फिन्.

± आयनि तद्ध. = फिज.

± आरै तद्ध. = आरक्.

आले तद्ध. = आलच्.

आलु कृत् = आलुच्.

इ erste Sg. Atman. = इट्.

इ Locativ Sg. = डि.

इ Nom. Acc. Pl. Neutr. = शि.

इ तद्ध. und samāsānta = इत्.

इ desgl. = इच्.

—इ Charakter des Causativs u. s. w. =

गि, गिह, गिच्.

—इ कृत् = कि.

± इ कृत् = इज्.

± इ कृत् = किन्.

± इ तद्ध. = इज्.

—इ Aoristcharakter (in उदपादि u. s. w.)

= चिण्.

इके तद्ध. = ठच्, छच्.

इक तद्ध. = ठप्.

—इक तद्ध. = छल्.

± इक तद्ध. = टिटन्, ठन्, छन्.

± इक तद्ध. = जिट, ठज्.

± इके तद्ध. = ठक्.

इतै तद्ध. = इतच्.

इन् कृत् und तद्ध. = इनि.

—इन् कृत् = इनुण्, घिनुण्, गिनि.

± इन् तद्ध. = गिनि.

इने तद्ध. = इनच्.

इमेन् तद्ध. = इमनिच्.

इय तद्ध. = घ, घस्.

इये तद्ध. = घच्.

± इय तद्ध. = घन्.

इरै Personalendung = इरेच्.

इले तद्ध. = इलच्.

± इष्ठ तद्ध. = इष्ठन्.

इष्णु कृत् = इष्णुच्, खिष्णुच्.

ई Casusendung = शी.

ई Femininsuffix = डो.

ई Femininsuffix (betont) = डीप्.

ई Adv. mit क u. s. w. s. च्चि.

ई Femininsuffix = डीप्.

± ई desgl. = डीन्.

± ईक तद्ध. = ईकन्.

± ईके तद्ध. = ईकक्.

ईन तद्ध. = ख.

± ईन तद्ध. = खज्.

ईय तद्ध. = छ, छस्.

—ईय wurzelbildendes Suffix = ईयङ्.

± ईय तद्ध. = छण्.

± ईयस् तद्ध. = ईयसुन्.

ईरै तद्ध. = ईरच्.

± ईर तद्ध. = ईरन्.

उ कृत् = डु.

± उ कृत् = उण्.

± उक कृत् = उकज्, खुकज्.

± उक तद्ध. = उकज्.

उपै तद्ध. = डुपच्.

उरै कृत् = घुरच्.

उरै तद्ध. = उरच्.

—उरै कृत् = कुरच्.

उस् Personalendung = जुस्.

ऊ Femininsuffix = ऊङ्.

ऊ Adv. mit क u. s. w. s. च्चि.

ए Dat. Sg. = डे.

ए vedische Casusendung = शे.

± ए कृत् = केन्.

± एय तद्ध. = टेयण्.

एधौ तद्ध. (Adv.) = एधाच्.

एन् desgl. = एनप्.

—एन्य कृत् = केन्य.

एय तद्ध. = ड.

± एय तद्ध. = ठज्.

±_एयै taddh. = ढक्, ढक्.

±_एयक taddh. = ढक्ञ्.

±_एयिन् taddh. = ढिनुक्.

±_एरै taddh. = षेरक्.

ओ Loc. Sg. = ओत्.

ओ Nom. Acc. Du. = ओइ.

ओ Acc. Du. = ओट्.

क taddh. = ठच्.

क taddh. und samāsānta = कप्.

└_क taddh. = कन्, ठन्, ष्कन्, ष्ठन्.

±_क taddh. = ठञ्, जिठ.

±_कै taddh. = कक्, ठक्.

कटै taddh. = कटच्.

कठ्यै taddh. = कठ्यच्.

कल्पु taddh. = कल्पप्.

काम्ये Denominativsuffix = काम्यच्.

कुटारै taddh. = कुटारच्.

कुणु taddh. = कुणप्.

कृत्यस् taddh. (Adv.) = कृत्यसुच्.

ग्मिन् (मिन्) taddh. = ग्मिन्.

चणु taddh. = चणप्.

चर taddh. = चरट्.

चुञ्चु taddh. = चुञ्चुप्.

जातेयै taddh. = जातीयै.

जाहै taddh. = जाहच्.

टोटै taddh. = टोटच्.

तु zweite Pl. Imper. Parasm. = तप्.

└_त desgl. = तइ.

└_त Participialsuffix = क्त.

तनु zweite Pl. Imper. Parasm. = तनप्.

तम taddh. = तमट्.

तम् desgl. = तमप्.

तय desgl. = तयप्.

तरै desgl. = ष्तरच्.

तर desgl. = तरप्.

└_तवत् Participialsuffix = कवत्.

└_तवे कृत् (Infinitiv) = तवेइ.

└_तवे desgl. = तवेन्.

तव्य कृत् (कृत्जा) = तव्यत्.

तस् taddh. (Adv.) = तसि.

└_तस् desgl. = तसिल्.

ता dritte Sg. des periphr. Fut. = ताम्
(तासि) + डा.

└_ता taddh. = तल्.

└_तात् zweite und dritte Sg. Imper.
= तातइ.

└_ताति taddh. = तातिल्.

तारस् dritte Pl. des periphr. Fut. = ताम्
(तासि) + रस्.

तारौ dritte Du. des periphr. Fut. = ताम्
(तासि) + रौ.

ति Personalendung = तिप्.

└_ति कृत् = क्तिन्.

└_ति taddh. = तिल्.

└_ति कृत् = क्तिच्.

└_तिक (तिका) taddh. = तिकन्.

└_तुम् कृत् (Infinitiv) = तुमुन्.

तु कृत् = तुच्.

└_तु कृत् = तुन्.

└_तोस् कृत् (Infinitiv) = तोमुन्.

त्य taddh. = त्यप्.

±_त्यै desgl. = त्यक्.

└_त्यक् desgl. = त्यक्न्.

└_च taddh. (Adv.) = चल्.

└_च upādi = चन्.

त्रिम = कृत् क्ति + taddh. मप्.

└_त्य कृत् = त्यन्.

└_त्वा Absolutiv = त्वा.

य taddh. = यट्.

└_य zweite Sg. Perf. Parasm. = यल्.

└_यक कृत् = यक्न्.

यम् taddh. (Adv.) = यमु.

└_या desgl. = याल्.

└_य्य taddh. = य्यन्.

दघे taddh. = दघच्.

देशेय desgl. = देशेयर्.

द्वयसे desgl. = द्वयसच्.

±_धम् desgl. (Adv.) = धमुञ्.

±_धम् desgl. = धमुञ्.

न infigirter Präsenscharakter der Wurzeln der siebenten Klasse = ननम्.

—न कृत् = नह्.

—न कृत् = नन.

±_न taddh. = नञ्.

—नञ् कृत् = नजिङ्.

ना Präsenscharakter der Wurzeln der neunten Klasse = नना.

±_ना taddh. = नाञ्.

नाटे desgl. = नाटच्.

नु Präsenscharakter der Wurzeln der fünften Klasse = ननु.

—नु कृत् = कु.

पिटे taddh. = पिटच्.

बहु_ल taddh. = बहुच्.

बिडे desgl. = बिडच्.

बिरोसे desgl. = बिरोसच्.

—ल भक्त desgl. = भक्तल्.

भटे desgl. = भटच्.

म desgl. = मद्.

म desgl. = मप्.

मत् desgl. = मत्तुप्, मतुप्.

—मन् कृत् = मानिन्.

मय taddh. = मयद्.

—मरै कृत् = करच्.

महि Personalendung = महिङ्.

मात्रे taddh. = मात्रच्.

मि Personalendung = मिप्.

मिन् s. गिमिन्.

य taddh. = य, यस्, य.

य taddh. = यत्.

य desgl. = यप्.

—य (zweisilbig) कृत् (कृत्जा) und taddh. = यत्.

—य Denominativsuffix = क्य, क्यङ्, क्यप्, यक्.

—य Präsenscharakter des Passivs = यक्.

—य Charakter des Intensivs = यङ्.

—य taddh. = यल्.

—य Absol. = ल्यप्.

—य Präsenscharakter der Wurzeln der vierten Klasse = ययन्.

—य taddh. = यन्.

±_य desgl. = डयण्, गय.

±_य desgl. = ड्य, ड्यङ्, ड्यट्, यञ्, ष्यञ्.

—यै Denominativsuffix = क्यच्.

±_यै taddh. = यक्.

—यै (mehr als zweisilbig) कृत् u. taddh. = यत्.

—यै कृत् = गयत्.

±_यै taddh. = गयत्.

—य कृत् (कृत्जा) = यप्.

या Casusendung im Veda = ड्या.

यौ desgl. = याच्.

यु taddh. = युस्.

—रु कृत् = कु.

रूप taddh. = रूपप्.

—रिङ् taddh. und Vibhakti = हिङ्.

ले taddh. = लच्.

±_ल desgl. = ल्लञ्.

—लुक कृत् = लुकन्.

वत् taddh. (Adv.) = वति.

वृत् taddh. = वृत्तुप्.

वृन् कृत् = वनिप्.

—वृन् कृत् = क्वनिप्, ड्वनिप्.

वरै कृत् = वरच्.

—वृर कृत् = क्वरप्.

वलै taddh. = ड्वलच्, यलच्.

—वस् Participialsuffix = क्वसु.

— ऽविध taddh. = विधन्.

विन् desgl. = विनि.

व्यं desgl. = व्यत्.

— व्य desgl. = व्यन्.

शङ्कुटे desgl. = शङ्कुटच्.

शाले desgl. = शालच्.

स् Aoristcharakter = सिच्.

स् Conjunctivcharakter = सिप्.

स् Nominativzeichen = सु.

स् taddh. (Adv.) = सुच्.

— स Aoristcharakter = क्त्.

— स Desiderativsuffix = सन्.

सात् taddh. (Adv.) = साति.

सि Personalendung = सिप्.

सु Locativendung = सप्.

— से कृत् (Infinitiv) = क्ते.

— से desgl. = सेन्.

— स तaddh. = सञ्.

— सु कृत् = क्त्.

Pāṇini's Wortschatz.

(In diesem Index befinden sich auch die grammatischen termini technici nebst ihren Erklärungen, wenn sie wirkliche Wörter, nicht bloss grammatische, an und für sich bedeutungslose Laute und Silben sind. Diese stehen in dem vorangehenden Verzeichniss. Ein Compositum, das aus einem solchen grammatischen Elemente und einem wirklichen Worte besteht, erscheint in diesem oder im vorangehenden Index, je nachdem das bedeutungsvolle Wort am Anfange oder am Ende steht; also z. B. एकाल् hier, dagegen अजादि dort. Wurzeln im Sinne von Pāṇini (s. u. धातु) haben das Wurzelzeichen vor sich. Die Formen, in welchen sie Pāṇini uns vorführt, habe ich zwischen Klammern angegeben. Auf die Schreibart im Dhātupāṭha nimmt unser Grammatiker nur ausnahmsweise Rücksicht, setzt sie aber stets als allgemein bekannt voraus und erklärt auch ihre Bedeutung am geeigneten Orte. So erscheinen z. B. die Wurzeln संस् und हिस् bei ihm in der Form von संस् und हिस् oder हिस्, während der Dhātupāṭha संस् und हिस् darbietet, eine Schreibart, die Pāṇini kennt und auch bespricht. Wurzeln, die im Dhātupāṭha aus praktischen Rücksichten ष् und श् im Anlaut haben, schreibt Pāṇini ohne Ausnahme mit स् und न्. Die Wurzeln auf ऐ und ओ gehen bei ihm auf आ aus. Die zu einem Gaṇa gehörigen Wurzeln habe ich, obgleich viele von ihnen ohne allen Zweifel hier ihren richtigen Platz gehabt hätten, in den letzten Index verwiesen, um vollkommen sicher zu gehen. Die einem Worte vorgesetzten zwei Linien bezeichnen das im Compositum vorangehende, die zwei nachgesetzten das daselbst nachfolgende Glied. + über der Linie ist = Vrddhi, / = Acut.)

अ

1. अ priv. s. नञ्.
2. अ Pronominalstamm, Substitut für इदम्
und एतद् 2, 4, 32 fg.
- अंश 5, 1, 56. 2, 69.
- अंशक 5, 2, 69.
- अंशु in प्रत्ययै 6, 2, 193.
- अंस und अंसलै 5, 2, 98.
- अकत 5, 1, 121.
- अकथित 1, 4, 51.
- अकर्मक Adj. nicht mit einem Object verbunden, intransitiv 1, 3, 26. 35. 45. 49.
85. 88. 4, 52. 3, 2, 148. 4, 69. 72. 7, 4, 57.
- अकार्य 5, 2, 20.

Pāṇini's Grammatik.

- अकुशल 7, 3, 30.
- अकृच्छ 3, 3, 126. 8, 1, 13.
- अकृच्छिन् 3, 2, 130.
- अकृतकारम् 3, 4, 36.
- अकृत्रिम (f. आ) 4, 1, 42.
- अकेवल 6, 2, 96.
- अकोशल 7, 3, 30.
- अक्रे 8, 2, 48.
- √ अद्, अत्ताति und अदति 3, 1, 75.
1. अक्ष Würfel 3, 3, 70. Achse 5, 4, 74.
2. अक्षे Auge 5, 4, 76. Adj. (f. हे) 113.
- Vgl. काच.
- अक्षयूत 4, 4, 19.

अक्षधुर 5, 4, 74.
 अक्षेण und अक्षि 7, 1, 75.
 अक्षपरि 2, 1, 10.
 *अक्षम् 6, 2, 121.
 अक्षि s. अक्षन्.
 अक्षिभुवै 5, 4, 77.
 अक्षेत्रज्ञ und अक्षेत्रज्ञ्य 7, 3, 30.
 अग 6, 3, 77.
 अगदंकार 6, 3, 70.
 अगस्ति m. Sg. und Pl. 2, 4, 70.
 अगस्त्य 6, 4, 149.
 अगार 3, 3, 79. 4, 4, 70.
 ८-अगारिक 4, 4, 70.
 अगोष्ठ्य 6, 1, 145.
 ४-अग्निक 4, 2, 126.
 अग्नौयो 4, 1, 37.
 अग्नि 3, 1, 131. 2, 92. 3, 2, 91. 4, 1, 37.
 2, 33.
 अग्निर्चैत् 3, 2, 91.
 अग्निचित्या 3, 1, 132.
 अग्निष्टत् und अग्निष्टोम 8, 3, 82.
 अग्निष्ट 8, 3, 97.
 अग्नीध् 8, 2, 92.
 अग्नीधरुणां 6, 3, 27.
 अग्नीधोमो 4, 2, 32. 6, 3, 27. 8, 3, 82.
 अग्नीधोमैय und अग्नीधोम्यं 4, 2, 32.
 अग्न्याहित 2, 2, 37.
 अग्र 4, 4, 116. 5, 4, 93. *अग्र 145. अग्रे mit
 folgendem Absolutiv 3, 4, 24.
 अग्रगामिन 8, 3, 92.
 अग्रतःसरे (f. ह्रै) 3, 2, 18.
 *अग्रदत्त् und *अग्रदन्त 5, 4, 145.
 अग्रियै, अग्रिय (f) und अग्रौय 4, 4, 117.
 अग्रेवण 8, 4, 4.
 अग्रेसरै (f. ह्रै) 3, 2, 18.
 अग्र्य 4, 4, 116.
 अघ und √अघायै 7, 4, 37.
 अघोस् 8, 3, 17.
 अङ्क 4, 3, 127. *वत् Adv. 80.
 1. अङ्ग h. 1) Stamm 1, 4, 13. 1, 63. 4, 2, 72.
 6, 4, 1 fgg. 8, 2, 27. 3, 78. — 2) Theil,
 Bestandtheil, Körpertheil 3, 3, 81. 6, 2,

70. — 3) das Wort अङ्ग 5, 2, 7. अङ्ग
 अङ्गे 6, 1, 119. — Vgl. पराङ्ग, पश्वङ्ग, यज्ञाङ्ग,
 सेनाङ्ग, स्वाङ्ग.
 2. अङ्ग Indecl. 8, 1, 33. 2, 96.
 अङ्गविकार m. 2, 3, 20.
 अङ्गिरस् m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.
 *अङ्गले Adj. (f. ह्रै) 5, 4, 86. 114.
 अङ्गुलि 4, 3, 62. 5, 3, 108. 4, 86. 114. 8, 3, 80.
 अङ्गुलिपङ्क 8, 3, 80.
 अङ्गुलीय 4, 3, 62.
 अङ्गुष्ठ 8, 3, 97.
 अच् s. 2. अञ्च्.
 अचतुरै (f. आ) 5, 1, 121. 4, 77.
 अचारै 6, 2, 160.
 अचित् 4, 2, 47. 3, 96.
 अचिच् 5, 2, 70. 6, 2, 56.
 *अचैतेन 5, 4, 8.
 अच्छ Gati 1, 4, 69.
 √अञ् (अञ्, अज, अजि), Ableitungen davon
 3, 3, 69. 99. Für ञ् kein Guttural sub-
 stituiert 7, 3, 60. Für अञ् wird वि sub-
 stituiert 2, 4, 56 fg.
 अजै 4, 2, 39. 5, 1, 8. f. अजौ 4, 1, 4.
 अजका oder अजिका 7, 3, 47.
 अजग und अजगवै 5, 2, 110.
 अजय्या 5, 1, 8.
 अजपदै Adj. 5, 4, 120.
 अजरे Adj. 6, 2, 116.
 अजयै n. 3, 1, 105.
 अजस्तुन्द n. 6, 1, 155.
 अजस 3, 2, 167.
 अजाद 4, 1, 171.
 अजिका s. अजका.
 *अजिनै Personennamen 6, 2, 185. Fällt
 ab in einem Hypokoristikon 5, 3, 82.
 Vgl. उपाजिनै.
 अजिरवतो 6, 3, 119.
 अजका und अजिका 7, 3, 47.
 अजात 5, 3, 73.
 अजिका s. अजका.
 1. √अञ्च् (अञ्च्, अञ्चि, अञ्चु, अञ्चति) 3, 2,
 59. 6, 2, 52. 3, 92. Wann der Nasal

- nicht ausfällt 4, 30. अञ्चित्वा und अञ्चित 7, 2, 53. अक 8, 2, 48.
2. °अञ्च् (अञ्चि, अञ्चु, अच्, चु) 3, 2, 59. 6, 3, 92 fgg. Accent in der Declination 1, 170. 182. 222. 2, 52. Wann अ abfällt 4, 138. ई dafür substituirt 139. Davor ein Vocal verlängert 3, 138. Darnach Schwund eines Suffixes 5, 3, 30. Suffix ईन 4, 8. Mit Abl. 2, 3, 29. Mit diesem zu einem Avjajibh. verbunden 1, 12.
- √ अञ्च् (अञ्चि, अञ्चू), आञ्जोत् 7, 2, 71. अञ्जिजिषति 74.
- °अञ्जलै Adj. (f. ई) und अञ्जलि 5, 4, 102.
- अञ्जस् 6, 2, 187.
- अणक 2, 1, 54.
- अणाय्य und अणु 5, 2, 4.
- अण्ड (आण्ड?) u. अण्डोरै (आण्डोरै?) 5, 2, 111.
- अतरुण 1, 2, 73.
- अत्स् 2, 4, 33.
- अति Upasarga und Karmaprav. 1, 3, 80. 4, 93. अति° Accent 6, 2, 191.
- अतिक्रमण 1, 4, 95.
- अतिग्रह 5, 4, 46.
- अतिचारिन् 3, 2, 142.
- अतिथि 4, 4, 104. 5, 4, 26.
- अतिपत्ति in क्रियातिपत्ति.
- अतिपदे Adj. (f. आ) 6, 2, 191.
- अतिव्ययन 5, 4, 61.
- अतिशायन 5, 3, 55.
- अतिश्वे Adj. (f. ई) 5, 4, 96.
- अतिसर्ग 3, 3, 163.
- अतिसार und अतिसारकिन् 5, 2, 129.
- अतोद्घण् und अतोद्घण 6, 2, 161.
- °अतोत् 2, 1, 24.
- अतोसार und अतोसारकिन् 5, 2, 129.
- अत्यन्त 5, 2, 11.
- अत्यन्तगै 3, 2, 48.
- अत्यन्तगति, अनत्य° 5, 4, 4.
- अत्यन्तसंयोग 2, 1, 29. 3, 5.
- अत्यन्तौन 5, 2, 11.
- अत्यय 2, 1, 6.
- °अत्यस्त 2, 1, 24.

- अत्याकार 5, 1, 134.
- अत्याधान n. 3, 3, 80. अनत्या° 1, 4, 75.
- अत्यादै 3, 1, 141.
- अत्र 2, 4, 33. 6, 4, 22. 7, 4, 58. 8, 3, 2.
- अत्रि m. 4, 1, 117. Pl. 2, 4, 65.
1. √ अद् (अद्, अटि, अत्ति), अत्ति 2, 4, 72. 3, 2, 68. 160. 3, 59. आदिथ 7, 2, 66. आदत् 3, 100. Dafür जग्ध् substituirt 2, 4, 38. घस् 37 fgg.
2. °अद् 3, 2, 68 fg.
- अदर्शन n. 1, 1, 60. 2, 55. 4, 28. 5, 4, 76.
- अदस् Pron. Declination 7, 1, 11. 2, 106 fg. 8, 2, 80 fg. Welche Casusendungen pragrahja 1, 1, 12. Ist Gati 4, 70.
- अदिति 4, 1, 85. Verhalten des स् in अदितिस् vor क 8, 3, 50.
- अदुर 5, 3, 35. In Comp. mit Zahlwörtern 2, 2, 25.
- अदुरभय 4, 2, 70.
- अदेशकाल 4, 4, 71.
- अद्वरै Adj. (f. आ) 3, 2, 160.
- अद्य 5, 3, 22.
- अद्यश्चैना 5, 2, 13.
- अद्रूपसर्ग nicht mit zwei Präpositionen verbunden 6, 4, 96.
- अध् für अधर substituirt 5, 3, 39.
- अधमार्थ 4, 3, 5.
- अधर 5, 3, 34. 39. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16. अधर° 2, 2, 1. अधरेण 5, 3, 35.
- अधरेदुस् 5, 3, 22.
- अधरोत्तर n. Sg. und Du. 2, 4, 12.
- अधस् 5, 3, 39. Verdoppelt 8, 1, 7.
- अधैस्तात् 5, 3, 40.
- अधस्यद 8, 3, 47.
- अधातु 1, 2, 45. 7, 1, 70.
- अधि Upasarga und Karmaprav. 1, 3, 33. 4, 93. 97. In Verbindung mit √क Upas. od. Karmapr. 98. Verdoppelt 8, 1, 7. अधि° Accent 6, 2, 188. अध्यर्थे (परि) 8, 3, 51.
- अधिक 5, 2, 73. 1, 4, 87. 2, 3, 9. 5, 2, 45. 6, 3, 79. अधिक° vor einem Zahlwort 2, 2, 25.

अधिकरणा n. 1) *der Begriff des Locatives* (uneig. auch so v. a. *Locativ*) 1, 4, 45.
 2, 2, 13. 3, 68. 3, 3, 93. 117. 4, 41. 76.
 Durch den Locativ bezeichnet 2, 3, 36.
 Genetiv 64. Am Anfange eines Comp.
 3, 2, 15. — 2) *Stoff, etwas Concretes* 2,
 4, 13. 15. 5, 3, 43. — Vgl. *एकाधि* und
समानाधि.
 अधिकार m. 1, 3, 11.
 अधिकार्यवचन n. 2, 1, 33.
 अधिकार्ये 6, 2, 91.
 अधिन्यका 5, 2, 34.
 अधिपति mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39.
 अधेने 5, 4, 7. 54.
 अधोष्ट 3, 3, 161. 166. 5, 1, 80.
 अधुना 5, 3, 17.
 अधुष्ट 5, 2, 20.
 अध्वत् Accent 6, 2, 67.
 अध्वञ्च 6, 2, 53.
 अध्ययन 4, 4, 63. 5, 1, 58. 7, 2, 26. °तस्
 2, 4, 5.
 अध्यर्ध 5, 1, 28.
 अध्यर्धकार्पापण u. अध्यर्धकार्पापणिक 5, 1, 29.
 अध्यर्धखारोक् 5, 1, 33.
 अध्यर्धपरय, अध्यर्धपादा u. अध्यर्धमाव्य 5, 1, 34.
 अध्यर्धविंशतिकौन 5, 1, 32.
 अध्यर्धशत्यं 5, 1, 34.
 अध्यर्धशाख und °शाख्यं 5, 1, 35.
 अध्यर्धसहस्र und अध्यर्धसाहस्र 5, 1, 29.
 °अध्यापक 2, 1, 65.
 अध्याये 3, 3, 21 (vgl. 6, 2, 144). 122. 4, 3,
 69. 5, 2, 60.
 अध्यायिन् 4, 4, 71.
 अध्याहार, वाक्याध्या 6, 1, 139.
 अधुव 3, 4, 54.
 °अध्वं 5, 4, 85.
 अध्वर्ग 3, 2, 48.
 अध्वन् m. 2, 3, 5. 12 (अनध्वनि). 5, 2, 16.
 4, 85. 6, 2, 187. 4, 169. Vgl. अपाध्वन्.
 अध्वनौन 5, 2, 16. 6, 4, 169.
 अध्वन्यं 5, 2, 16.
 अध्वर 4, 3, 72.

✓ अध्वये 7, 4, 39.
 अध्वर्यु 4, 3, 123. °अध्वर्यु Accent 6, 2, 10.
 अध्वर्युक्तु m. 2, 4, 4.
 1. अन् Pron. Substitut für एतद् 5, 3, 5.
 2. ✓ अन् (अनिति), अनिति 7, 2, 76. अनौत्
 und अनान्त 3, 98 fg. Wann य् für न् sub-
 stituiert wird 8, 4, 19 fgg.
 अन Pron. 7, 2, 112.
 अनजका und अनजिका 7, 3, 47.
 अनञ् nicht mit dem अ priv. versehen 2,
 1, 60.
 अनङ्ग Declination 7, 1, 82 98 fg. 8, 2, 72.
 अनत्यन्तगति 5, 4, 4.
 अनद्यतन 3, 2, 111 fgg. 3, 15. 5, 3, 21.
 °वत् Adv. 3, 3, 135.
 अनन्त 5, 4, 23.
 अनन्तःपादम् 3, 2, 66.
 अनन्तकर्त्रे Adj. (f. ई) 3, 2, 21.
 अनन्तर्गे Adj. (f. आ) 3, 2, 48.
 अनन्तर 1, 1, 7. 6, 2, 49. 8, 1, 37. 49.
 अनन्तिक 8, 1, 55.
 अनन्त्य 7, 2, 79. 106. 8, 2, 86. 105.
 अनञ्च und अनञ्चै 6, 2, 161. अनञ्च nicht अञ्च
 3, 2, 68.
 अनपत्य 4, 1, 88. 6, 4, 164. 173.
 अनपादान s. u. अपादान.
 अनपुंसक n. 1, 1, 43. 2, 69. 2, 4, 4.
 अनपेत 4, 4, 92.
 अनभिहित 2, 3, 1.
 अनभ्यास keine Reduplication habend 6, 4, 8.
 अनय, अपानय 5, 2, 9.
 अनर्थक 1, 4, 93.
 अनर्थन् 6, 4, 127.
 अनवकुप्ति 3, 3, 145.
 अनवन 1, 3, 66.
 अनव्यय 8, 3, 46.
 अनस् und °अनसे 5, 4, 94.
 अनाकाङ्क्ष 3, 4, 23.
 अनादर 1, 4, 63. 2, 3, 17. 38.
 अनादेश 7, 2, 86. अनादेशादि 6, 4, 120.
 अनायास 7, 2, 18.
 अनातय s. आतय.

अनाय 1, 1, 16. 4, 1, 78.

अनाश्वान् 3, 2, 109.

अनित्य 3, 1, 127. 5, 4, 31. 6, 1, 147.

अनित्यसमास 6, 1, 169.

अनिरवसित 2, 4, 10.

अनोक्षित 1, 4, 50.

अनु Upasarga und Karmapray. 1, 3, 21. 4, 84 fgg. 90. Am Anfange eines Avjajibh.

2, 1, 15 fgg. अनु^a Accent 6, 2, 189 fgg.

अनुक 5, 2, 74.

अनुकनोयैस् 6, 2, 189.

अनुकम्पा 5, 3, 76.

अनुकरण n. ein schallnachahmendes Wort.

Heisst Gati 1, 4, 62. अव्यक्तानु^a 5, 4, 57.

अनुकामम् und अनुकामेन 5, 2, 11.

अनुकूल 4, 4, 28.

अनुगव्ये 5, 4, 83.

अनुगव्येन 5, 2, 15.

अनुगादिन् 5, 4, 13.

अनुगु 5, 2, 15.

अनुयामम् 4, 3, 61.

अनुज 3, 2, 100.

अनुज्ञेयणा 8, 1, 43.

अनुताप 3, 1, 65.

अनुत्त 8, 2, 61.

अनुदात्त mit gesenkter Stimme gesprochen, unbetont 1, 2, 30. 39 fgg. 2, 4, 32 fgg. 3, 1, 4. 4, 1, 39. 6, 1, 59. 120 fgg. 158. 161. 186. 190. 7, 2, 10 (Wurzelvocal im Dhātup.). 8, 1, 3. 18. 67 fgg. 2, 4 fgg. 100 fgg. 4, 66 fgg.

अनुदात्तादि dessen erste Silbe unbetont ist 4, 2, 44. 3, 140. 6, 2, 142.

अनुदात्तेत् dessen stummer Laut (इत्) unbetont ist. Eine solche Wurzel 1, 3, 12. 3, 2, 149. 6, 1, 186.

अनुदात्तोपदेश (eine Wurzel) die im Dhātup. unbetont ist 6, 4, 37.

अनुदेश m. 1, 3, 10.

अनुनासिक nasal, m. ein nasaler Laut 1, 1, 8. 3, 2. 6, 1, 126. 4, 15. 19. 37 fgg. 41 fgg. 7, 4, 85. 8, 3, 2. 4. 4, 45. 57.

अनुपद(म्) 4, 4, 37. 5, 2, 9.

अनुपदिन् 5, 2, 90.

अनुपदेना 5, 2, 9.

अनुपसर्ग und अनुपसर्जन s. उपसर्ग und उपसर्जन.

अनुपाख्य 6, 3, 80.

अनुपुरुष m. 6, 2, 190.

अनुप्रयोग m. 1, 3, 63. 3, 4, 4. 46.

अनुप्रवचन und अनुप्रवचनेन 5, 1, 111.

अनुब्राह्मण und अनुब्राह्मणेन 4, 2, 62.

अनुयाज m. 7, 3, 62.

अनुयोग, निगृह्यानु^a 8, 2, 94.

अनुरहसे 5, 4, 81.

अनुराध und राधा 4, 3, 34.

अनुरोधेन 3, 2, 142.

अनुलोमे 5, 4, 75. 4, 4, 28.

अनुवाक 5, 2, 60 fgg.

अनुवाद 2, 4, 3.

अनुशक्ति 7, 3, 20.

अनुसमुद्रम् 4, 3, 10.

अनुसार्म 5, 4, 75.

अनुस्वार m. der vor Halbvocalen, Sibilanten und ह् erscheinende Nasal 1, 1, 58. 8, 3, 4. Für म् und न् substituirt 23 fgg. Dafür इ, अ u. s. w. substituirt 4, 58 fgg.

अनुचान 3, 2, 109.

अनुप 6, 3, 98.

अनुषि 4, 1, 104.

अनेक 2, 2, 24. 8, 1, 35.

अनेकाच् mehr als einen Vocal (अच्) habend, nicht einsilbig 6, 3, 43. 4, 82.

अनेकाल् aus mehr als einem Laute (अल्) bestehend 1, 1, 55.

अनेयः 6, 1, 132.

अनेहस्, Nomin. अनेहा 7, 1, 94.

अनेपुण्ण und अनेश्वर्यं 7, 3, 30.

अन्त m. (am Ende eines Bahuvr. f. आ) 1) Ende, Ausgang, der letzte Bestandtheil, Auslaut, Endsilbe, Endvocal 1, 1, 24. 39. 46. 72. 2, 10. 23. 4, 14. 2, 1, 6. 2, 33. 3, 1, 32. 140. 4, 1, 18. 23. 27. 67. 152. 159. 2, 60. 122. 3, 35. 63. 4, 70. 72. 5, 1, 22. 91. 114. 128. 130 fgg. 2, 45 fgg.

49. 119. 132. 3, 82. 4, 10. 24. 59. 103.
106. 6, 1, 76. 79. 159. 196. 200. 220. 2,
29. 51 fg. 92. 143. 174. 198. 3, 9. 67. 79.
4, 10. 32. 137. 7, 1, 46. 2, 2. 3. 5. 49.
3, 9. 17. 25. 34. 51. 86. 4, 85. 8, 2, 7.
23. 29. 37. 90. 100. 3, 24. 4, 7. 11. 18.
20. 36. Vgl. समासान्त. — 2) *das Wort*
अन्त. "अन्त nach einer Präposition, Ac-
cent 6, 2, 180 fg.
अन्तःपादम् 6, 1, 115. 8, 3, 103. Vgl. अन्तः-
पादम्.
अन्तर्करे Adj. (f. ई) 3, 2, 21.
अन्तर्ग 3, 2, 48.
अन्तर् wann Gati 1, 4, 65. Am Anfange
eines Avjajibh. 4, 3, 60.
अन्तर 3, 2, 179. Declination 1, 1, 36. 7,
1, 16. "अन्तरं 6, 2, 166. अन्तरतम 1, 1,
50. Vgl. सक्रान्तर und क्रियान्तर.
अन्तरयण und अन्तरयन 8, 4, 25.
अन्तरा mit Acc. 2, 3, 4.
अन्तराल 2, 2, 26.
अन्तरोप 6, 3, 97.
अन्तरेण mit Acc. 2, 3, 4.
अन्तर्धन m. 3, 3, 78.
अन्तर्धि 1, 4, 28. 71.
अन्तर्लोक 5, 4, 117.
अन्तर्वर्ण 6, 2, 179. 8, 4, 5.
अन्तर्वर्त्त 4, 1, 32.
अन्तर्हणन und अन्तर्हणन 8, 4, 24.
अन्तवत् in आद्यन्तवत्.
अन्तादिवत् Adv. 6, 1, 85.
अन्तिक, Abl. Gen. Loc. 2, 3, 35 fg. Mit
Abl. oder Gen. 34. अन्तिकात् mit einem
Partic. auf त componirt 1, 39. Dafür
नेद substituiert 5, 3, 63. Vgl. अनन्तिक.
अन्तेवासिन् 4, 3, 104. 130. 6, 2, 36. 69. 104.
अन्तोदात्त den Acut auf der letzten Silbe
habend, oxytonirt 4, 1, 52. 2, 109. 3, 67.
6, 1, 169.
अन्त्य 1, 1, 47. 52. 64 fg. 71. 3, 3. 6, 1, 99.
2, 83. 174. Vgl. अनन्त्य.
अन्थक 4, 1, 114. 6, 2, 34.
अन्धंकरेण 3, 2, 56.
अन्धतमसे 5, 4, 79.
अन्धभविष्यु und अन्धभौतुक 3, 2, 57.
अच n. 2, 1, 34. 4, 4, 85. 5, 2, 82. Vgl.
अनच.
अचाद 3, 2, 68.
अन्य 5, 3, 15. अन्यस्य 6, 4, 68. अन्यस्मिन्
4, 1, 165. अन्येभ्यः 3, 2, 75. 178. 3, 130.
अन्येषाम् 6, 3, 137. अन्येषु 3, 2, 101.
अन्यद् oder अन्यत् Nom. Acc. Sg. n. 7, 1,
25. Mit Abl. 2, 3, 29. Einfluss auf den
Accent des Verbums 8, 1, 65. अन्यद्
am Anfange eines Comp. 6, 3, 99 fg.
अन्यतर, Nom. Acc. Sg. n. अन्यतरद् oder त
7, 1, 25.
अन्यतरस्याम् auf die eine oder die andere
Weise, nach Belieben, nicht nothwendig
1, 2, 21. 58. 69. 4, 44. 53. 2, 2, 3. 21.
3, 22. 34. 72. 4, 40. 44. 69. 3, 1, 38. 41.
54. 61. 75. 122. 4, 3. 32. 4, 1, 8. 13. 24.
28. 81. 91. 103. 140. 159. 2, 19. 48. 105.
3, 1. 46. 64. 81. 4, 54. 56. 68. 5, 1, 53.
2, 56. 96. 109. 136. 3, 6. 21. 35. 44. 64.
4, 42. 105. 109. 121. 6, 1, 39. 59. 169.
177. 184. 187. 194. 218. 2, 28. 30. 54.
110. 169. 3, 22. 44. 59. 77. 110. 4, 45.
47. 70. 93. 107. 115. 7, 1, 35. 2, 101.
3, 9. 39. 43. 4, 3. 15. 41. 8, 1, 13. 2, 54.
56. 3, 42. 85. 4, 62.
अन्यतरेदुस् 5, 3, 22.
अन्यतस् 4, 1, 40.
अन्यत्कारक 6, 3, 99.
अन्यत्र 3, 4, 75. 96.
अन्यथाकारम् 3, 4, 27.
अन्यदर्थ 6, 3, 100.
अन्यदो 5, 3, 15.
अन्यदाशा, अन्यदाशिस्, अन्यदास्या, अन्यदास्यित,
अन्यदीय, अन्यदुत्सुक, अन्यदृति und अन्यद्राग
6, 3, 99.
अन्यपदार्थ s. पदार्थ.
अन्यप्रमाणत्व 1, 2, 56.
अन्यार्थ 6, 3, 100.

- अन्येद्युस् 5, 3, 22.
 अन्योऽन्य nicht mit Âtman. 1, 3, 16.
 अन्यक् mit einem Absol. 3, 4, 64.
 अन्यवसर्ग 1, 4, 96.
 अन्वाजे ist Gati 1, 4, 73.
 अन्वादिष्ट 6, 2, 190.
 अन्वादेश 2, 4, 32.
 अन्वोप(स्) 4, 4, 28.
 अन्वेष्ट 5, 2, 90.
 अप 4, 4, 134. Declination und Betonung 6, 1, 171. 4, 11. 7, 4, 48. आपो अ° im Veda 6, 1, 118. Wann ई und ऊ für अ substituiert werden 3, 97 fg.
 अप Upasarga und Karmapr. 1, 4, 88. Mit Abl. 2, 3, 10. अप° Avjajibh. 2, 1, 12. 6, 2, 33.
 अपकर und अपकरक 4, 3, 32.
 अपकुलि 6, 2, 187.
 अपगौरम् und अपगौरम् 6, 1, 53.
 अपघन m. 3, 3, 81.
 अपचारिन् 3, 2, 142.
 अपराय 5, 3, 99.
 अपत्य n. 4, 1, 92. 162. 6, 4, 170. Vgl. अनपत्य.
 अपत्रपिष् 3, 2, 136.
 °अपत्रस्त 2, 1, 38.
 अपथ n. 2, 4, 30. 5, 4, 72.
 अपथिन् m. 5, 4, 72.
 अपदादि und अपदान्त s. u. पदादि und पदान्त.
 अपदेश 6, 2, 7.
 अपनयन 5, 4, 49.
 अपनामेन् und अपपूते 6, 2, 187.
 अपमित्य 4, 4, 21.
 अपमुखे 6, 2, 186.
 1. अपर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.
 अपर° 2, 1, 58. 2, 1. अपरी ved. 4, 1, 30.
 Vgl. सर्वनामन्.
 2. अपर worauf अ oder आ folgt 7, 4, 80.
 अपरस्पराः 6, 1, 144.
 अपराक्षा 4, 3, 24. 28.
 अपराक्षाक 4, 3, 28.
 अपराक्षातेन, अपराक्षातेन, अपराक्षातेन und अपराक्षातेन 4, 3, 24. 6, 3, 17 f. इ.
- अपरिहृत 7, 2, 32.
 अपरेद्युस् 5, 3, 22.
 अपरोऽन्त 3, 2, 119.
 अपलार्पिन् 3, 2, 144.
 अपवर्ग 2, 3, 6. 3, 4, 60.
 अपवोर्ण 6, 2, 187.
 अपष्ट 8, 3, 97.
 अपसरि 6, 2, 187.
 अपस्कर m. 6, 1, 149.
 अपस्किर्ण 6, 2, 187.
 अपह in क्लेशापह und तमोऽपह.
 अपहृत, अचिरापहृत 5, 2, 70.
 अपहृव 1, 3, 44.
 अपाच्य und अपाञ्च 4, 2, 101.
 अपाञ्च् 6, 2, 187.
 अपादान n. der Begriff des Ablatives (uneig. auch so v. a. Ablativ) 1, 4, 24 fgg. 3, 4, 52. 74. 5, 4, 45. 8, 2, 48 (अनपादान). Wird durch den Ablativ bezeichnet 2, 3, 28. Vgl. पञ्चमो.
 अपार्धेन् 6, 2, 187.
 अपानंष्ट्र, अपानंष्ट्रिय und °नष्ट्रिय 4, 2, 27 fg.
 अपाय 1, 4, 24.
 अपि 1, 4, 81. 105. 3, 1, 84. 2, 61. 75. 101. 178. 3, 130. 145. 4, 2, 125. 5, 3, 14. 6, 3, 137. 4, 73. 75. 7, 1, 76. 3, 47. 8, 1, 35. 68. 2, 86. 3, 58. 63. 71. 4, 2. 5. 14. 38. Karmapr. wann 1, 4, 96. Mit Präsens 3, 3, 142. Potential 152. Vgl. noch 3, 3, 141.
 अपिहृत 3, 1, 118.
 अपृष, अपृषेय und अपृष्य 5, 1, 4.
 1. अपृष dem kein anderes Wort vorangeht 8, 1, 47.
 2. अपृष dem अ oder आ vorangeht 8, 3, 17.
 अपृषवचन 4, 2, 13.
 अपृक्त m. (auch Adj. in Verbindung mit einem Suffix) ein aus einem einzigen Laute bestehendes Suffix 1, 2, 41. 6, 1, 67 fg. 7, 3, 91. 96 fg.
 °अपेत 2, 1, 38. Vgl. अनपेत.

*अपोठ 2, 1, 38.
 अपोनप्तृ, *नर्त्तयै und *नर्त्तयै 4, 2, 27 fg.
 अप्य 4, 4, 134.
 अप्रख्यान 1, 2, 54.
 अप्रज्ञेस् Adj. 5, 4, 122.
 अप्रतिविद्ध 8, 1, 44.
 अप्रत्यय m. kein Suffix, kein auf ein S. ausgehendes Wort 1, 1, 69. 2, 45. 8, 3, 41.
 अप्रधान 2, 3, 19. 6, 2, 189.
 अप्रयोग, सिद्धाप्रयोग 3, 3, 154.
 अप्रातिलोम्य 8, 1, 33.
 अप्लुत nicht pluta (ein Vocal) 6, 1, 113.
 *यत् Adv. 129.
 अद्युध 5, 1, 121.
 अभस्वका und अभस्विका 7, 3, 47.
 अभव, तदभाव 1, 2, 55. 6, 4, 168. अर्थाभाव 2, 1, 6.
 अभ्राषितपुंस्क 7, 3, 48.
 अभि Upasarga und Karmapr. 1, 3, 80. 4, 91. 5, 3, 9. अभि^२ Avjajībh. 2, 1, 14.
 अभिक् 5, 2, 74.
 अभिजन m. 4, 3, 90.
 अभिजित् 4, 3, 36. 5, 3, 118.
 अभिज्ञा 3, 2, 112.
 अभितस् 5, 3, 9.
 अभितोभाविन् 6, 2, 182.
 अभिनिःष्ठान und अभिनिःस्तान m. 8, 3, 86.
 अभिपूजित 8, 2, 100.
 अभिप्राय in कर्त्रभिप्राय.
 अभिप्रेत in अयथा.
 अभिमुख्यै 6, 2, 185.
 अभिलायै 3, 3, 28. 6, 2, 144.
 अभिविधि 2, 1, 13. 3, 3, 44. 5, 4, 53.
 अभिव्यक्ति 8, 1, 16.
 अभिहवै 3, 3, 72. 6, 2, 144.
 अभोक् 5, 2, 74.
 अभ्यमित्र, अभ्यमित्रैण, अभ्यमित्रेय und अभ्यमित्र्य 5, 2, 17.
 अभ्यर्मेन् 3, 2, 157.
 अभ्यर्ण 7, 2, 25.
 अभ्यस्त n. eine reduplicirte Wurzel oder ein solcher Verbalstamm 6, 1, 5 fg. 3, 4,

109. 6, 1, 32 fg. 189 fg. 192. 4, 112 fgg.
 7, 1, 4. 78 fg. 3, 87.
 अभ्याघातिन् 3, 2, 142.
 अभ्यादान 8, 2, 87.
 अभ्यावृत्ति in क्रियाभ्यावृत्ति.
 अभ्यास m. 1) Reduplication 6, 1, 4. 3, 1, 6. 6, 1, 7 fgg. 17 fg. 136. 4, 78. 119 fg. 7, 3, 55. 4, 58 fg. 8, 3, 61. 64. 4, 21. 54. — 2) Wiederholung 1, 3, 71. — Vgl. अनभ्यास.
 अभ 3, 1, 17. 4, 4, 118.
 अभलिहै 3, 2, 32.
 अभंकयै 3, 2, 42.
 √अभार्यै 3, 1, 17.
 अभियै 4, 4, 118.
 अभेष 3, 3, 37.
 √अम् (अम्, अम) 3, 2, 157. अमिति ved. 7, 2, 34. अमति oder अमोति 3, 95.
 अमित oder अन्त 2, 28.
 अमत्र 4, 1, 42. 2, 14.
 अमनुष्य 2, 4, 23. 4, 2, 144. 6, 3, 122. *क-तृक् 3, 2, 53.
 अमर 6, 2, 116.
 अमर्य 3, 3, 145.
 अमावस्या 3, 1, 122.
 अमावास्यै 4, 3, 31.
 अमावास्यक 4, 3, 30.
 अमावास्या 3, 1, 122. 4, 3, 30.
 अमित्र 3, 2, 131. 5, 4, 150. अमित्र 6, 2, 116.
 अमो, अमु, अमृ 8, 2, 80 fg. Vgl. अदस्.
 अमैत 6, 2, 116.
 अमेधेस् 5, 4, 122.
 अमृत् und अमृस् 8, 2, 70.
 अमृष्ट 8, 3, 97.
 अमृत्वा, अमृत्वायै 7, 3, 107.
 अमृत्वाले, अमृत्वाके und अमृत्वे 6, 1, 118.
 अमृत्स् 4, 4, 27. अमृत्सा 6, 3, 3.
 √अय (अय, अयति), अयते, अयां चक्रे 3, 1, 37.
 Eine Präposition mit र verwandelt dieses davor in ल् 8, 2, 19.
 अयथाभिप्रेत 3, 4, 59.
 अयःशूल 5, 2, 76.

अयस् und *अयसे 5, 4, 94.

अयस्मय 1, 4, 20.

अयायतय्य und अयायपुर्य 7, 3, 31.

अयानय und अयानयौन 5, 2, 9.

*अयिन् 3, 2, 157.

अयुध 5, 1, 121, v. 1.

अयोघन m. 3, 3, 82.

अयोविकार 4, 1, 42.

अरग्य 4, 1, 49, 2, 129.

अरग्यानौ 4, 1, 49.

अरस 5, 1, 121.

अरिरेत्र 3, 2, 184.

अरिष्ट und अरिष्टैताति 4, 4, 143 fg.

अरिष्टपुर 6, 2, 100.

अरोहण 4, 2, 80.

अरुतुद 3, 2, 35, 6, 3, 67.

अरुक्क्रे (f. ई) 3, 2, 21.

अरुस् 3, 2, 21, 35, 5, 4, 51, 6, 3, 67.

अरुस् mit क, भू und अस् 5, 4, 51.

अरोकदत् und *दन्त 5, 4, 144.

अर्घ und अर्घ्य 5, 4, 25.

अर्चा 2, 3, 43, 5, 2, 101.

अर्चावत् 5, 2, 101.

अर्च्य 7, 3, 66.

अर्जुन und अर्जुनक 4, 3, 98.

अर्थ 1, 2, 56, 2, 3, 46, 4, 4, 40, 92. *अर्थ

1, 1, 19, 3, 55, 4, 19, 85, 2, 1, 9, 21, 2,

24, 29, 3, 62, 3, 4, 7, 9, 14, 5, 1, 118,

3, 42, 99, 6, 1, 81, 2, 61, 73, 3, 105, 4,

60, 7, 3, 68, 8, 2, 101, 3, 43. *अर्थ Adj.

(f. आ) 1, 3, 15, 87, 4, 25, 27, 33, 37, 52,

69, 2, 1, 30 fg. 39, 2, 11, 3, 12, 14 fg.

30, 34 fg. 51 fg. 54, 64, 69, 72, 3, 2, 56,

148, 151, 188, 3, 8, 126, 129, 146, 157,

160, 4, 48, 62, 65 fg. 70, 72, 76, 5, 4, 35,

42, 6, 2, 2, 80, 153, 155, 7, 3, 107, 8, 1,

25, 51, 3, 51. Mit Gen. oder Dat. 2, 3,

73. *अर्थ Accent 6, 2, 44. Vgl. अधिकार्थ-

वचन, क्रियार्थ, तदर्थ, तद्धितार्थ und समर्थ.

अर्थवत् 1, 2, 45.

अर्थाभाव 2, 1, 6.

अर्थ्य 4, 4, 92.

√ अर्द (अर्दि), न्यर्ग, व्यर्ग, समर्ग 7, 2, 24.

अभ्यर्ग 25. Caus. Aor. 3, 1, 51.

अर्धे 8, 2, 107, 4, 3, 4. Declination 1, 1,

33. n. am Anfange eines Tatp. 2, 2, 2.

अर्धे± 7, 3, 12, 26. Wann ohne diese

Vrddhi 27. ±-अर्ध 4, 3, 7.

अर्धखारै und *खारौ 5, 4, 101.

अर्धनार्य 5, 4, 100.

अर्धमास und अर्धमासतमे (f. ई) 5, 2, 57.

अर्धर्च m. n. 2, 4, 31.

अर्धहृस्व 1, 2, 32.

अर्धिक 5, 1, 48. ±-अर्धिक 4, 3, 6 fg.

अर्ध्य 4, 3, 4. *अर्थ्य 5 fg.

अर्पित und अर्पिते 6, 1, 209 fg.

*अर्म Accent 6, 2, 90 fg.

अर्म m. 3, 1, 103.

अर्मन् Declination 6, 4, 12 fg. Am Anfange
von Personennamen 5, 3, 84.

अर्मिके, अर्मिय und अर्मिले 5, 3, 81.

अर्वत् und अर्वन् 6, 4, 127.

अर्शस् und अर्शसे 5, 2, 127.

√ अर्ह (अर्ह, अर्ह) 3, 2, 12. अर्हति 4, 4, 137,

5, 1, 63. Mit Infin. 3, 4, 65. अर्हन्

Partic. = अर्हति 2, 133. आनुहुः ved. 6,

1, 36.

*अर्ह Adj. (f. आ) 3, 2, 12, 3, 111, 169, 5,
1, 19, 117, 6, 2, 155.

अलंकरिण्यौ 3, 2, 136.

अलंकर्मन् und अलंकर्मौ 5, 4, 7.

अलंकार 4, 2, 96, 3, 65.

अलंगामिन् 5, 2, 15.

अलम् 3, 3, 154, 6, 2, 155. Gati 1, 4, 64.

Mit Dat. 2, 3, 16. Absol. 3, 4, 18. In-

fin. 66.

अलंपुरुष und अलंपुरुषौ 5, 4, 7.

अलर्पि ved. 7, 4, 65.

अलवण und अलस 5, 1, 121.

अलोप kein Schwund (eines Lautes) 6, 3, 94.

अल्य 4, 1, 51, 5, 3, 85, 4, 42, 136. Decli-

nation 1, 1, 33. अल्यत् und अल्येन 2,

3, 33. अल्योयस् und अल्यिष्ठ oder कैनोयस्

und कनिष्ठ 5, 3, 64.

अन्यशेस् 5, 4, 42. 2, 1, 38.

अन्याक्षर *aus weniger Vocalen* (अक्ष), d. i. Silben bestehend 2, 2, 34.

1. √अव् (अवि), अवन्तु und अव्यात् nach स und ओ 6, 1, 116. Dafür ऊ substituiert 4, 20.

2. अव् für अवर substituiert 5, 3, 39.

अव Upasarga 1, 3, 18. 22. 51. 5, 2, 30. 8, 3, 68.

अवकटै und अवकुटारै 5, 2, 30.

अवकृति in अनवकृति.

अवक्रय m. 4, 4, 50.

अवक्षेपण 1, 3, 32. 5, 3, 95. 6, 2, 195.

अवग्रहे 1) *Regenmangel, Dürre* 3, 3, 51. —

2) *die im Padapāṭha übliche Abtheilung der Pada* 8, 4, 26.

अवग्रहे 3, 3, 45. 51. 6, 2, 144.

अवज्ञान 3, 3, 55.

अवट 5, 1, 121.

अवटोटै 5, 2, 31.

अवतमसे 5, 4, 79.

अवतारै 3, 3, 120. 6, 2, 144.

अवद्यै 3, 1, 101. अवद्यात् nach स und ओ 6, 1, 116.

अवधारण n. 2, 1, 8. 8, 1, 62.

अवधि 4, 2, 124.

अवन, अनवन 1, 3, 66.

अवनाटै 5, 2, 31.

अवनार्यै 3, 3, 26. 6, 2, 144.

अवन्ति und अवन्तो 4, 1, 176.

अवभटै 5, 2, 31.

अवम Accent 6, 2, 25.

अवयव m. 2, 1, 45. 4, 1, 79. 173. 3, 55.

135. 5, 1, 6. 2, 42. 6, 2, 33. 176. 7, 3, 11.

अवयोञ् 3, 2, 72. अवयाः 8, 2, 67.

अवर् und अवस् 8, 2, 70.

अवर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.

Ableitungen davon 5, 3, 29. 39. *Diesseitig* 3, 3, 136. 4, 20. Vgl. सर्वनामन्.

अवरतैस् 5, 3, 29.

अवरसम 4, 3, 49.

अवरस्तात् 5, 3, 29. 41.

अवरहसे 5, 4, 81.

अवरार्धे 5, 4, 57.

अवरार्धे 4, 3, 5. 5, 4, 57, v. 1.

अवलोमै 5, 4, 75.

अवष्टब्ध 5, 2, 13.

अवैस् 5, 3, 9. Vgl. अवर्.

अवसान n. *Pause* 1, 4, 110. 8, 3, 15. 4, 56.

अवसामै 5, 4, 75.

अवसार्यै 3, 1, 141.

अवस्कर m. 4, 3, 28. 6, 1, 148.

अवस्करक 4, 3, 28.

अवैस्तात् 5, 3, 40.

अवस्तारै 3, 3, 120. 6, 2, 144.

अवस्था 5, 4, 146. 6, 2, 115.

अवस्यु nach स und ओ 6, 1, 116.

अवहारै 3, 1, 141.

अवारपार und अवारपारैण 4, 2, 93. 5, 2, 11.

अवि 5, 1, 8. 4, 28.

अविकै 5, 4, 28.

अविच्य 5, 1, 8.

अविद्यमानवत् Adv. 8, 1, 72.

अविप्रकृष्ट 2, 4, 5.

अविशब्दन 7, 2, 23.

अविस्पष्ट 7, 2, 18.

अवृद्ध Adj. (f. आ) *keine Vrddhi in der ersten Silbe habend* 4, 1, 113. 160. 2, 125. 6, 2, 87.

अवेत, तदवेत 5, 1, 134.

अवोद 6, 4, 29.

अव्यक्तानुकरणा 5, 4, 57. 6, 1, 98.

अव्ययन 5, 4, 46.

अव्ययिन् 3, 2, 157.

अव्ययिष्यै 3, 4, 10.

अव्यय्य 3, 1, 114.

अव्यय n. *ein Indeclinabile* 1, 1, 37 fgg. 4, 67. 2, 1, 6. 2, 11. 20. 25. 3, 69. 4, 82.

3, 4, 59. 4, 1, 26. 2, 104. 3, 23. 5, 3,

71. 4, 11. 86 fgg. 6, 2, 2. 168. 3, 66.

अनव्यय 8, 3, 46.

अव्ययोभाव m. *ein adverbiales Compositum*

1, 1, 41. 2, 1, 5 fgg. Ist n. 4, 18. Auf

अम् oder eine Casusendung auslautend

- 83 fg. Erhält das Suffix **अं** (टच्) 5, 4, 107 fgg. Accent 6, 2, 121. सह und स am Anfange 3, 81. Ableitungen mit **±ल-य** 4, 3, 59.
- अव्रत** nach einem ए und ओ 6, 1, 116.
- √ **अश्** (अश, अशनोति), आनशे 7, 4, 72. अशिशिवते 2, 74.
- अशक्ति** 6, 2, 157.
- √ **अशनार्थे** 7, 4, 34.
- अशिश्वे** 4, 1, 62.
- अशिश्व** 1, 2, 53.
- अशीति** 5, 1, 59.
- अशुचि** und **अशुचि** 6, 2, 161.
- अशीच** 7, 3, 30.
- अशमे** 5, 4, 94.
- अशमक** 4, 1, 173.
- अशमन्** und **अशमर** 4, 2, 80.
- अशमाम** 6, 2, 91.
- अश्लीलदृढरूपा** 6, 2, 42.
- अश्व** 4, 1, 110. 2, 48. 5, 1, 39. 2, 19. 3, 91.
- अश्व** Bah. Accent 6, 2, 107 fg.
- अश्वतर** (f. चं) 5, 3, 91.
- अश्वत्य** 4, 2, 5. 22. 3, 48.
- अश्वत्यक** 4, 3, 48.
- अश्वपति** 4, 1, 84.
- अश्वयुज** 4, 3, 36.
- अश्ववद्व** Sg. n. und Du. m. 2, 4, 12. 27.
- √ **अश्वस्ये** 7, 1, 51.
- √ **अश्वार्ये** 7, 4, 37.
- अश्वायतो** 6, 3, 131.
- अश्विनै** und **अश्विमत्** 4, 4, 126.
- अश्वे** 4, 2, 48.
- अश्वद्व** und **अश्वद्वै** 5, 4, 7.
- अषाढ** 4, 3, 34.
- अषाढा** 4, 3, 34. 5, 1, 110.
- अष्ट** 6, 3, 49.
- अष्टकर्ण** 6, 3, 115.
- अष्टन्** 6, 3, 47. 125. Declination 7, 1, 21. 2, 84. Accent 6, 1, 172. **अष्टाभ्यः** 3, 2, 141. **अष्टानाम्** 7, 3, 74. Vgl. यप्.
- अष्टमे** und **अष्टम** 5, 3, 49 fgg.
- अष्टा** 6, 3, 47. 49. 125 fg.
- अष्टावत्** 8, 2, 12.
- √ 1. **अस्** (अस्, अस्ति), Abfall des अ 6, 4, 111. एधि 119. अस्ति 4, 2, 67. 5, 2, 94. Davon **आस्तिके** 4, 4, 60. **आस्तेय** 3, 56. **स्यात्** 1, 2, 55. 5, 1, 16. **आसोत्** 7, 3, 96. **उपरि स्विदासोत्** 8, 2, 102. Wann **स्** abfällt 7, 4, 50. **ह्** wird 52. **ए** 8, 3, 87. **आः** 2, 73. **अस्त्यथ** Adj. 3, 3, 146. 4, 65. Nach verschiedenen Adverbien 5, 4, 50 fgg. **भू** für **अस्** substituirt 2, 4, 52.
- √ 2. **अस्** (अस्त्यति), Aorist 3, 1, 52. 7, 4, 17. Absol. 3, 4, 57. Vgl. **अत्यस्त** und **अभ्यस्त**.
- असः** 6, 1, 132.
- असक्ये** und **असक्यि** 5, 4, 121.
- असंगत** 5, 1, 121.
- असत्** 1, 4, 63.
- असन्** und **असज्** 6, 1, 63.
- असमाप्ति** 5, 3, 67.
- असंप्रति** 2, 1, 6.
- असंमति** 3, 1, 128.
- असरूप** 3, 1, 94.
- असर्वविभक्ति** 1, 1, 38.
- असवर्ण** 6, 1, 127. 4, 78.
- असहाय** 5, 3, 52.
- असि** 4, 2, 96.
- असिद्ध** 6, 1, 86. 8, 2, 1. **अत्** Adv. 6, 4, 22.
- असुर** und **असुर्य** 4, 4, 123.
- असूतजरतो** 6, 2, 42.
- √ **असूय** (असूय) 3, 2, 146. Richtiger wäre **असूये**.
- असूयक** 3, 2, 146.
- असूया** 3, 4, 28. 8, 1, 8. 2, 103. **असूयार्थ** Adj. 1, 4, 37.
- असूयपश्य** 3, 2, 36.
- असज्** und **असन्** 6, 1, 63.
- असेवित** 6, 1, 145.
- असोढ** 1, 4, 26.
- अस्तम्** ist Gati 1, 4, 68.
- अस्थेन्** und **अस्थि** 7, 1, 75 fgg.
- अस्मद्** Pronomen der ersten Person (in allen Zahlen) 4, 3, 1. Declination 7,

- 1, 27 fgg. 2, 86 fgg. मैम 6, 1, 211.
 मैमम् 212. Für die verschiedenen Casus werden tonlose Formen substituiert 8, 1, 20 fgg. Verbindet sich mit der ersten Person des Verbums 1, 4, 107. Pl. für Sg. und Du. 2, 59.
 अस्मदौय 4, 3, 1.
 अस्माक 4, 3, 2.
 अस्वका und अस्विका 7, 3, 47.
 अस्वैरिन् 3, 1, 119.
 1. अहे m. 2, 4, 29. 5, 4, 89 fgg. 6, 4, 145.
 2. अह und अहम् 7, 2, 91.
 3. अह Indekl. Erfordert die betonten Formen des persönlichen Pronomens 8, 1, 24. Einfluss auf die Betonung des Verbums 39. 58. 61 fgg. (auch wenn es zu ergänzen ist oder एव dafür steht).
 अहये 5, 2, 140.
 अहन 4, 4, 130. 5, 1, 87. 4, 88 fgg. 6, 3, 110. 4, 145. Für न् wird ह substituiert 8, 2, 68. र 69. Wann अन् abfällt 6, 4, 145.
 अहम् 7, 2, 94. 5, 2, 140.
 अहर s. अहन्.
 अहर्दिवे 5, 4, 77.
 अहले und अहलि 5, 4, 121.
 अहम् s. अहन्.
 अहस्करे 3, 2, 21.
 अहि 4, 3, 56.
 अहो न 5, 1, 87. 6, 4, 145.
 अहो न (अ + हो न) 6, 2, 47.
 अहो Indekl. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 40 fg.
 अहोरात्र 2, 1, 45. 3, 3, 137 (अनहो). 6, 2, 33. Du. n. 2, 4, 28.
 अहम् m. 2, 4, 29. 5, 4, 88 fgg. 6, 3, 110.
 अहम् 8, 4, 7.
 अहम् 5, 1, 87.

आ

- आ (आइ) Upasarga und Karmapr. 1, 3, 20. 28. 31 u. s. w. 4, 89. Mit Abl. 2, 3, 10. 1, 4, 1. 3, 2, 134. 5, 1, 19. 120. 6, 3, 35. 4, 22. Am Anfange eines Avjajibh. 2, 1, 13. Ist nicht pragr̥hja 1, 1, 14 (अनाइ). Euphonische Regel 6, 1, 95. Dafür आ im Veda 126. Erhält vor छ das Augment त् (च्) 74.
 आकत्य 5, 1, 121.
 आकथ 4, 4, 9, v. 1. 5, 2, 64, v. 1.
 आकथक 5, 2, 64, v. 1.
 आकथिक Adj. (f. आकथिके) 4, 4, 9, v. 1.
 आकर्ष 4, 4, 9. 5, 2, 64.
 आकर्षक 5, 2, 64.
 आकर्षिक Adj. (f. आकर्षिके) 4, 4, 9.
 आकाङ्क्ष 8, 2, 96. 104. Vgl. अनाकाङ्क्ष und साकाङ्क्ष.
 आकालिक Adj. (f. आकालिके) 5, 1, 114.
 आकांक्षल 7, 3, 30.
 आक्रन्द, आक्रन्दिक und आक्रन्दिके 4, 4, 38.
 आक्रोहेन 3, 2, 142.
 आक्रोश 3, 3, 45. 112. 4, 25. 6, 2, 158. 3, 21. 4, 61. 8, 4, 48.
 आक्षुत्तिके 4, 4, 19.
 आक्षेत्र्य 7, 3, 30.
 आख्या 1, 1, 35. 2, 58. 3, 23. 4, 3. 2, 1, 68. 4, 5. 3, 2, 92. 3, 20. 108. 4, 1, 48. 51. 3, 99. 5, 1, 95. 4, 93. 104. 136. 6, 2, 71. 133. 3, 7.
 आख्यात und आख्यातिके 4, 3, 72.
 आख्यात् 1, 4, 29.
 आख्यान 1, 4, 90. 3, 3, 110. 4, 59. 6, 2, 103. 8, 2, 105.
 आगत 4, 3, 74.
 आगतेन 5, 2, 14.
 आगस्ते und आगस्तेय 6, 4, 149.
 आगस्य 2, 4, 70.
 आग्नि 6, 3, 28.

आग्नेये 4, 2, 33.
 औयहायणक 4, 3, 50.
 "आयहायणम् und "आयहायणि Avjaj. 5, 4, 110.
 औयहायणिक 4, 3, 50. आयहायणिके 4, 2, 22.
 आयहायणो 4, 2, 22. 3, 50. 5, 4, 110.
 आयायण 4, 1, 102.
 आङ् s. आ.
 आङ्गिरस 2, 4, 65. 4, 1, 107.
 आङ्गलिके 5, 3, 108.
 औचतुय 5, 1, 121.
 आचार 3, 1, 10.
 आचार्य 4, 1, 49. 7, 3, 49. 8, 4, 52.
 आचार्यकरणा 1, 3, 36.
 आचार्यपुत्रे 6, 2, 133.
 आचार्यार्थने 4, 1, 49.
 आचार्यार्थसर्जन 6, 2, 36. 104.
 आचिख्यासा 2, 4, 21.
 औचित 6, 2, 146. 4, 1, 22. 5, 1, 53.
 "औचित Dvigu (f. आ) 4, 1, 22.
 औचितिक 5, 1, 53. Am Ende eines Dvigu 54.
 आचितने 5, 1, 53. Am Ende eines Dvigu 54.
 आच्छादन 3, 3, 54. 4, 1, 42. 3, 143. 5, 4, 6.
 6, 2, 170 (अना).
 औजक 4, 2, 39.
 औजाद्य 4, 1, 171.
 आजि in पदाजि.
 आज्ञायिन् 6, 3, 5.
 आठक, औठकिक und आठकौन allein und
 am Ende eines Dvigu 5, 1, 53 fg.
 आठकैरण 3, 2, 56.
 आठंभविष्णुं und आठंभौवुक 3, 2, 57.
 औणवीन 5, 2, 4.
 आण्ड (अण्ड?) u. आण्डोरै (अण्डोरै?) 5, 2, 111.
 आतप 4, 3, 13.
 आति in पदाति.
 औतिथेय 4, 4, 104.
 औतिथ्य 5, 4, 26.
 आत्मन् 3, 1, 8. 5, 1, 9. त्मना für आत्मना
 6, 4, 141. आत्मना 3, 6. आत्मने 7.
 आत्मनेने 5, 1, 9. 6, 4, 169.
 आत्मनेपद Sg. und Pl. n. die Personalendun-
 gen und die Participialendung आन des

Mediums 1, 4, 100. Wann gebraucht
 3, 12 fgg. Bildung derselben 3, 4, 79 fgg.
 7, 1, 5 fgg. 41. Einfluss auf den Stamm
 1, 2, 11. 2, 4, 44. 3, 1, 54. 7, 2, 42. 3,
 73. अनात्मनेपदनिमित्त 2, 36.
 आत्मप्रोति 7, 1, 51.
 आत्ममान 3, 2, 83.
 आत्मभरि 3, 2, 26.
 आत्रेये 2, 4, 65.
 आथर्वण 4, 3, 133.
 आथर्वणिक 4, 3, 133. 6, 4, 174.
 आदर in अनादर.
 आदान in हस्तादान.
 आदायचरै Adj. (f. चरै) 3, 2, 17.
 आदि m. Anfang, Anlaut, die erste Silbe,
 Anfangswort 1, 1, 27. 37. 54. 64. 71.
 73 fg. 2, 1. 26. 72. 3, 1. 5. 4, 13. 17. 20.
 57 fg. 61. 2, 1, 48. 56. 59. 70. 72. 2, 9.
 18. 31. 33. 4, 14. 21. 32. 59. 63. 67 fgg.
 75. 79. 3, 1, 12 fg. 18. 22. 25. 27. 32. 36.
 55. 73. 77 fgg. 81. 134. 2, 60. 149. 3, 1.
 3. 41. 104. 4, 46. 74. 4, 1, 4. 10. 18. 26.
 35. 41. 45. 56. 73. 80. 86. 96. 98 fgg. 104 fg.
 110. 112. 123. 126. 136. 146. 151. 154.
 158. 172. 178. 2, 38. 45. 53 fgg. 60 fg.
 63. 75. 77. 80. 82. 86. 90 fg. 95. 97. 110 fg.
 116. 127. 133. 138 fg. 3, 16. 54. 73. 76.
 88. 92 fg. 106. 118. 131. 136. 140 fg. 144.
 152. 154. 164. 167. 4, 10. 12. 15 fg. 19.
 48. 53. 62. 99. 102 fg. 131. 5, 1, 2. 4.
 20. 64. 66. 97. 101. 111. 122 fgg. 128 fgg.
 133. 2, 7. 24. 36. 56 fgg. 61 fg. 64. 88.
 95. 97. 100. 116. 127. 131. 135 fg. 3, 2.
 58. 80. 83 fg. 100. 103. 107 fg. 116 fg.
 119. 4, 1. 3. 29. 34. 38. 86. 89. 128. 138.
 6, 1, 2. 3. 6. 7. 15. 119. 160. 168. 171.
 173. 187 fgg. 194. 197. 203. 2, 24. 27. 37.
 50. 64. 81. 85 fgg. 111. 118. 125. 131.
 134 fg. 140. 142. 146 fg. 151. 160. 170.
 176. 193 fg. 199. 3, 2. 10. 34 fg. 59. 76.
 109. 117. 119 fg. 4, 37. 72. 120. 126. 141.
 153. 156. 161. 166. 7, 1, 2. 25. 49. 59.

74. 97. 2, 7. 35. 43. 45. 76. 102. 117.
 3, 2. 4. 7. 8. 20. 53. 59. 80. 4, 10. 29. 60.
 70. 8, 1, 8. 18. 27. 57 fgg. 63. 69. 2, 6.
 9. 29. 32. 43 fgg. 91. 3, 38. 48. 64. 71. 98.
 101. 110. 4, 18. 32. 39. Vgl. अन्तादिवत्.
 आदिकर् Adj. (f. ई) 3, 2, 21.
 आदिकर्मन् eine beginnende Handlung 1, 2,
 21. 3, 4, 71. 7, 2, 17.
 आदितस् 1, 2, 32. 3, 4, 84.
 आदित्ये 4, 1, 85.
 आदेश m. Substitution, Substitut 1, 1, 48 fgg.
 56. 8, 3, 59. Vgl. अनादेश und एकादेश.
 आदेशम् in नामादेशम्.
 आद्यन्त Du. m. Anfang und Ende, Anlaut
 und Auslaut 1, 1, 46. °वचन 5, 1, 114.
 °वत् Adv. 1, 1, 121.
 आद्युदात्त auf der ersten Silbe den Acut
 habend 3, 1, 3. 6, 2, 119.
 आद्युन 5, 2, 67.
 आधमय्ये 2, 3, 70. 3, 3, 170. 8, 2, 60.
 आधार m. 1, 4, 45.
 आधान, अना° 1, 3, 46. 67.
 आध्वरिके 4, 3, 72.
 ओध्वर्ये 4, 3, 123.
 आनन्तर्ये 4, 1, 104.
 औनन्त्ये 5, 4, 23.
 आनाम्ये 4, 4, 91.
 आनाये m. 3, 3, 124. 6, 2, 144.
 आनाय्ये 3, 1, 127.
 आनुकूलिके 4, 4, 28.
 आनुगादिके 5, 4, 13.
 औनुगामिके 4, 3, 61.
 आनुपदिके 4, 4, 37.
 आनुपूर्व्ये 2, 1, 6.
 आनुलोमिके 4, 4, 28.
 आनुलोम्ये 3, 2, 20. 4, 64. 5, 4, 63.
 आनुशातिके 7, 3, 20.
 आनुपुण und आनृष्वर्ये 7, 3, 30.
 औन्तर — इक 4, 3, 60.
 आचै 4, 4, 85.
 आन्वोपिके 4, 4, 28.
 √ आप् (आप्), Caus. Absol. °आपय्य oder आपय
 6, 4, 57. ईप्सति 7, 4, 55. प्राप्नोति 5, 2, 8.
 प्राप्त 1, 104. व्याप्नोति 2, 7. व्याप्यमान
 3, 4, 56. Vgl. ईप्सित.
 औपकर 4, 3, 33.
 आपयौ m. 3, 3, 119.
 आपत्य 6, 4, 151.
 आपन्न mit Acc. 5, 1, 73. आपन्न° 2, 2, 4.
 °आपन्न 1, 24.
 आपमित्यके 4, 4, 21.
 औपराष्ट्रिक 4, 3, 24.
 आपात्य 3, 4, 68.
 आपिशलि 6, 1, 92.
 आपृच्छ 3, 1, 123.
 आप्रपदम् und आप्रपदेन 5, 2, 8.
 आप्लावै und आप्लावै 3, 3, 50. 6, 2, 144.
 आप्लाव्य 3, 4, 68.
 आप्लावित् 4, 4, 88.
 आप्लाव 8, 1, 10. °आवाध Accent 6, 2, 21.
 औनुध्य 5, 1, 121.
 आभिजिते 4, 3, 36. 5, 3, 118.
 औभिजित्य 5, 3, 118.
 आभिमुख्य 2, 1, 14.
 आभोद्वय 3, 2, 81. 4, 22. 8, 1, 27.
 आम् Einfluss auf die Betonung des Verbums
 8, 1, 55.
 आमन्त्रण 3, 3, 161.
 आमन्त्रित n. Vocativ 2, 3, 48. 1, 2. 6, 1, 198.
 8, 1, 8. 19. 55. 72 fgg. Vgl. संवृद्धि.
 आमावास्या 4, 3, 30.
 आमोषिण 3, 2, 142.
 अम्बष्ठ 8, 3, 97.
 आम्बसिके 4, 4, 27.
 आम्बवण n. 8, 4, 5.
 आमेहित n. das wiederholte Wort 8, 1, 2.
 6, 1, 99. 8, 1, 3. 57. 2, 95. 103. 3, 12. 49.
 आय 5, 1, 47. °आय 3, 3, 21.
 आयथातथ्य und आयथापुर्त्य 7, 3, 31.
 आयःशूलिके 5, 2, 76.
 आयस्यान 4, 3, 75.
 आयाम m. 2, 1, 16. 5, 4, 83.
 आयामिन् 3, 2, 142.
 आयास in अनायास.

आयासिन् 3, 2, 142.

आयुक्त mit Loc. oder Gen. 2, 3, 40.

आयुध 4, 4, 14.

आयुधजोविन् 4, 3, 91. 5, 3, 114.

आयुधिक und आयुर्धैय 4, 4, 14.

आयुध्य 5, 1, 121, v. 1.

आयुष in आयुष.

आयुष्य mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.

आयुःष्टोम m. 8, 3, 83.

आरण्यक 4, 2, 129.

आरवे 3, 3, 150.

आरस्य 5, 1, 121.

आरात् mit Abl. 5, 3, 29.

आरावे 3, 3, 50. 6, 2, 144.

आरोहणक 4, 2, 80.

आरुढ 5, 2, 34.

आरण्ये 4, 3, 73.

आचे 5, 2, 101.

आर्चिके 4, 3, 72.

आर्तवे 5, 1, 105. अनार्तवे 6, 2, 9.

आर्थिके 4, 4, 40.

आर्टक und आर्टा 4, 3, 28.

आर्ध ± 7, 3, 26. Auch ohne Viddhi im zweiten Gliede 27.

आर्धधातुक n. Jedes Suffix, welches Verbal- und Tempus-Stämme, sowie aus Verbalstämmen Nominalstämme, Absolutive und Infinitive bildet, mit Ausnahme derjenigen, welche ein stummes य् haben. Dagegen werden unter den Personalendungen die des Perfects und Precatives zu den ārdhād. gezählt. 3, 4, 114 fgg. Im Veda Verwechslung zwischen ārdhādātuka und sāryadhātuka 117. Die Verbalstämme (neue Wurzeln) bilden den Suffixe आय, ईयङ् und णिङ् fallen ab 3, 1, 31. Neue Wurzeln davor substituiert 2, 4, 35 fgg. Ein consonantisch (mit Ausnahme des य्) anlautendes ārdhād. erhält das Augment इट् (इ) 7, 2, 35. Davor Guṇa für den Vocal des Verbalstammes substituiert 3, 84 fgg. Keine

Verstärkung davor 1, 1, 14. Andere Einflüsse auf den Verbalstamm 6, 4, 46 fgg. 7, 4, 49.

आर्यकुमार Accent 6, 2, 58.

आर्यकृत Adj. (f. ई) 4, 1, 30.

आर्यब्राह्मण Accent 6, 2, 58.

आर्य 2, 4, 58. Vgl. अनार्य.

आर्यभ्य 5, 1, 14.

आलम्बन 8, 3, 68.

आलवयय und आलस्य 5, 1, 121.

आलिङ्गन 3, 1, 46.

आलिखन 6, 1, 142.

आलोचन, अना 3, 2, 60. 8, 1, 25.

आव Pron. 7, 2, 92.

1. आवट्य 5, 1, 121.

2. आवट्य (f. औ) 4, 1, 75.

आवपन 4, 1, 42.

आवरसमक 4, 3, 49.

आवश्यक 3, 1, 125. 3, 170. 7, 3, 65.

आवसथ 4, 4, 74. 5, 4, 23.

आवसेयिक Adj. (f. आवसथिके) 4, 4, 74.

आवसथ्य 5, 4, 23.

आविद्वय 7, 2, 25. 8, 3, 68.

आशंसा 3, 3, 132. 134.

आशंसु 3, 2, 168.

आशङ्क Accent 6, 2, 21.

आशङ्का 3, 4, 8.

आशा in अन्यदाशा.

आशित 6, 1, 207.

आशितंगर्वीन und आशितंगु 5, 4, 7.

आशितंभवे 3, 2, 45.

आशित् 2, 3, 55. 73. 3, 1, 86. 150. 2, 49.

3, 173. 4, 104. 116. 6, 2, 148. 3, 83.

7, 1, 35. 8, 2, 104. Vgl. अन्यदाशित्.

आशोर् und आशोर्ते 6, 1, 36.

आशोच 7, 3, 30.

आश्चर्य n. 6, 1, 147.

आश्मकि 4, 1, 173.

आश्रय 3, 3, 85.

आश्रये 4, 2, 48.

आश्रयत्यिके 4, 2, 22.

आश्रयते 4, 1, 84.

आश्वयुजं 4, 3, 36.

आश्वयुजक und आश्वयुजा 4, 3, 45.

आश्वायन 4, 1, 110.

आश्विक 5, 1, 39.

आश्विन 5, 2, 19.

आषाढं 5, 1, 110.

औष्टम 5, 3, 50.

√आस् (आस्, आस) 3, 3, 107. 4, 72. आसीन 7, 2, 83. आसां चक्रे 3, 1, 37. Nach अधि mit Acc. 1, 4, 46.

औसंगत्य 5, 1, 121.

आसन् und आस्य 6, 1, 63.

आसन 8, 3, 93. आसनं 6, 2, 151.

आसनौ 3, 3, 107.

आसन्दोद्यत् 8, 2, 12.

आसव 5, 2, 34. In Composition mit einem Zahlwort 2, 2, 25.

आसवकाल 3, 2, 117.

आसम् 3, 4, 57.

आसाध्यं 3, 1, 126.

आसुति und आसुतोवले 5, 2, 112.

आसुरं Adj. (f. इ) 4, 4, 124.

आसेवन, अना 8, 3, 102.

आसेवा 2, 3, 40.

आस्तिकं 4, 4, 60.

आस्तेय 4, 3, 56.

आस्या und आस्थित in अन्यदा.

आस्यद n. 6, 1, 146.

आस्माकं und आस्माकोन 4, 3, 1. 2.

आस्य Declination 6, 1, 63. Vgl. तुल्यास्यप्रयत्न.

आस्यविहरण, अना 1, 3, 20.

आसायं 3, 1, 141.

√आह् (आह्, आह), आत्य 8, 2, 35. Für अ substituiert 3, 4, 84.

आहत 5, 2, 120.

आहरं 3, 2, 11.

आहवै m. 3, 3, 73. 6, 2, 144.

आहवै m. 3, 3, 74. 6, 2, 144.

आहित 8, 4, 8.

आहिताग्नि 2, 2, 37.

आहूत 5, 1, 77.

आह्वय 4, 3, 56.

आहो Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 49 fg.

इ

√1. इ (इण्, एति) 3, 1, 109. 141. 2, 157.

163. 3, 37 fg. 99. 4, 16. एति 4, 4, 42.

यन्ति u. s. w. 6, 4, 81. Perfect 7, 4, 69.

Precativ 24. Dafür गा substituiert 2, 4,

45. गम् 46 fg. Caus. 46. Euphonische

Verbindungen mit einer vorangehenden

Präposition 6, 1, 89. समवेति 4, 4, 43.

एहि मन्ये 1, 4, 106. 8, 1, 46. अभि प्रेति

1, 4, 32. प्रतीयमान 3, 77. Vgl. अतोत,

अनपेत, अपेत, अवेत, व्यवेत, समित.

√2. इ (इक्) mit अधि Act. mit Genetiv 2, 3, 52.

√3. इ (इङ्) mit अधि Med. 3, 2, 130. 3,

21. अधोते 4, 2, 59. 5, 2, 84. यदधोते 6, 1,

186. Caus. अध्यापयति 48. 1, 3, 86. Dafür

गम् substituiert 2, 4, 48. गा Med. 49 fg.

4. इ Substitut für इदम् 5, 3, 3.

इक्ष्वाण n. 8, 4, 5.

इच्छो 3, 3, 101. 1, 7. इच्छार्थ 3, 157. 160.

मैयुनेच्छा 4, 1, 42.

इच्छे 3, 2, 169.

इक्ष् s. इष.

इज्यो 3, 3, 98.

इडा, इडायास् oder इडायाः ष 8, 3, 54.

इत् Substitut für इदम् 5, 3, 4.

इतर Nom. Sg. n. इत् (इद) 7, 1, 25. इत् ved. 26. Mit Abl. 2, 3, 29. इतराभ्यः 5, 3, 14.

इतरेतर nicht mit Ātman. 1, 3, 16.

इतरेदम् 5, 3, 22.

इति 1, 1, 44. 66 fg. 2, 2, 27 fg. 3, 1, 41 fg. 140. 2, 141. 3, 154. 4, 2, 21. 55. 57 fg.

67. 3, 66. 4, 125. 5, 1, 16. 43. 2, 45.
 77. 93 fg. 4, 10. 6, 1, 6. 119. 2, 149. 3,
 113. 7, 1, 43. 2, 34. 64. 4, 65. 74. 8, 1,
 43. 60 fgg. 64. 2, 70. 101 fg. 3, 43. Nach
 Schallnachahmungen 1, 4, 62. 5, 4, 57.
 6, 1, 98 fg. इति ह 5, 4, 23. अनार्ष 1, 1, 16.
 इत्यङ्कारम् 3, 4, 27.
 इत्यम् 5, 3, 4, 24.
 इत्यङ्भूत 1, 4, 90. 2, 3, 21. 6, 2, 149.
 इत्य 3, 1, 109.
 इत्यौ 3, 3, 99.
 इत्वर 3, 2, 163.
 इदम् 5, 2, 40. 3, 16. Dafür इ substituiert
 3. इत् und एत 4. अ (mit tonlosen Casus-
 endungen) 2, 4, 32. गुन् (gleichfalls mit
 tonlosen Casusendungen) 34. Declination
 7, 1, 11. 2, 108 fgg. Accent 6, 1, 171.
 अयम् nach ए und ओ 116. इदम् 2, 2, 27.
 4, 3, 120. इदम् in Comp. mit einem
 Ordnungszahlwort (Accent) 6, 2, 162.
 अनेन 5, 2, 85. अस्य 1, 2, 69. 3, 4, 32.
 4, 2, 24. 55. 3, 52. 89. 4, 51. 88. 5, 1,
 16. 56 fg. 94. 104. 2, 36. 79. 94. 6, 1, 39.
 4, 45. 107. अस्मे 4, 4, 66. अस्मिन् 2, 21.
 67. 4, 87. 5, 1, 16. 47. 2, 45. 82. 94.
 अस्याम् 4, 2, 58. स्याम् 5, 2, 78. आसाम्
 4, 4, 125.
 इदंप्रथमं 6, 2, 162.
 इदो 5, 3, 20.
 इदौनोम् 5, 3, 18.
 इन्द 4, 1, 49. Am Ende eines Comp. 6, 1,
 124. 7, 3, 22.

- इन्द्रजनन und इन्द्रजननीय 4, 3, 88.
 इन्द्रजुष्ट, इन्द्रदत्त, इन्द्रदृष्ट, इन्द्रलिङ्ग und
 इन्द्रसष्ट 5, 2, 93.
 इन्द्रायौ 4, 1, 49.
 इन्द्रिय n. 5, 2, 93.
 इन्द्रियाद्यतो 6, 3, 131.
 √ इन्ध् (इन्धि), इन्धान mit dem Acut auf be-
 liebiger Silbe 6, 1, 215. Perfect 1, 2, 6.
 इम und इमेया 5, 3, 111.
 ईयत् 5, 2, 40. 6, 3, 90.
 इरमर्दे 3, 2, 37.
 √ इल् Caus. (एलयति) Aorist 3, 1, 51.
 इव 5, 1, 116. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 57 fgg. प्रागियात् 5, 3, 70.
 इवे 96.
 √ 1. इष् (इष) 3, 3, 96. इच्छति 7, 3, 77.
 1, 4, 28. Ein mit त् anlautendes ārdhadh.
 kann das Augment इ erhalten 7, 2, 48.
 अनिच्छति 5, 2, 75. Vgl. अधोष्ट.
 √ 2. इष्, प्रैष्य 8, 2, 91. Mit Gen. 2, 3, 61.
 इषोक्तूल und इषोका 6, 3, 65.
 इषु am Ende eines Bahuvr. Accent 6, 2,
 107 fg.
 इष्ट 5, 2, 88.
 इष्टकचित 6, 3, 65.
 इष्टका 4, 4, 125. 6, 3, 65.
 ईष्टि und इष्टि 3, 3, 96.
 इष्टिन् 5, 2, 88.
 इष्ट्योनम् 7, 1, 48.
 इष्यास 6, 2, 38.
 इहे 5, 3, 11.

इ

ई Substitut für इदम् 6, 3, 90.

√ ईल् (ईलि) mit Dat. 1, 4, 39.

√ ईङ् (ईङ्) 6, 1, 214. ईङिष्य, ईङिष्य, ईङिष्ये
und ईङिष्यम् 7, 2, 78.

ईद 6, 1, 214.

ईदृश und ईदृश 6, 3, 90.

Pāṇini's Grammatik.

*ईपे 5, 4, 74.

ईप्सित 1, 4, 27. 36. *तम 49. Vgl. अनोप्सित.

√ ईर्ष्य mit Dat. 1, 4, 37.

√ ईर्ष्य (ईर्ष्य, ईर्ष्य) 3, 2, 175. ईर्ष्ये und
ईर्ष्य 7, 2, 77. Mit Gen. 2, 3, 52.

ईर्ष्वरे 3, 2, 175. 1, 4, 56. 97. 2, 3, 9. 5, 1,

(27)

42, 7, 3, 30. Mit Gen. oder Loc. 2, 3,
39. Mit einem Infin. auf तोस् und अस्
3, 4, 13.
ईषद् (ईषत्) 6, 3, 105 (ईषदर्थे). Am Anfange

eines Comp. 2, 2, 7, 3, 3, 126 fgg. Accent
eines solchen Comp. 6, 2, 54.
ईषदसमाप्ति 5, 3, 67.

उ

उ (उञ्) Partikel उ 8, 3, 21. Kann व्
werden 33. Dafür ऊं substituiert 1, 1,
17 fg.
उक्थ 4, 2, 60.
उक्थशास् 3, 2, 71.
उच्च in जातोच्च.
उच्चतरं 5, 3, 91.
उच्चन् 4, 2, 39. 5, 3, 91.
उच्च 4, 3, 102.
उच्चा und उच्च्य 4, 2, 17.
उद्यप्य 3, 2, 37.
√ उच् (उच) 7, 3, 64.
उच्चैस् 1, 2, 29.
उच्चैस्तराम् 1, 2, 35.
उच्छिष्य 3, 1, 123.
उच्छाये 3, 3, 49. 6, 2, 144.
उञ् = उ.
√ उञ्ज्, उञ्जति 4, 4, 32.
उञ्जै 6, 1, 160.
उत Indec. 3, 3, 141. Mit Potential 152.
उताहो Indec. Einfluss auf die Betonung
des Verbums 8, 1, 49 fg.
उत्क 5, 2, 80.
उत्कर्ते 5, 2, 29.
उत्कर und उत्करेण्य 4, 2, 90.
उत्काकुट् 5, 4, 148.
उत्कारं 3, 3, 30. 6, 2, 144.
उत्कष्ट am Anfange eines Tatp. 2, 1, 61.
उत्तं = उन्द्.
उत्तमित 7, 2, 34.
उत्तम 1) Adj. 5, 4, 90. Am Anfange eines
Tatp. 2, 1, 61. — 2) m. die erste Person
1, 4, 101. 106 fg. 3, 4, 92. 98. 7, 1, 91.
अनुत्तमम 8, 1, 53 fg.

उत्तमर्णं 1, 4, 35.
उत्तर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.
nachfolgend 1, 1, 67. 7, 3, 25. 8, 1, 11.
2, 107. Am Anfange eines Tatp. 2, 2, 1.
Am Ende eines Bahuvr. 3, 3, 176. 8,
1, 48. Ableitungen von उत्तर 5, 3, 28.
34 fg. 38.
उत्तरतेस् 5, 3, 28.
उत्तरपथ 5, 1, 77.
उत्तरपद n. das zweite Wort in einem zwei-
gliedrigen Compositum 2, 1, 51. 3, 29.
4, 1, 64. 69. 85. 2, 106. 110. 137. 142.
4, 37. 39. 5, 1, 9. 4, 7. 6, 1, 151. 169.
2, 142. 175. 7, 2, 98. 8, 4, 12. Mit Acut
auf der ersten Silbe 6, 2, 111. Mit
Vrddhi in der ersten Silbe 7, 3, 10 fgg.
Eine Casusendung erhält sich davor 6,
3, 1 fgg. Das ganze Wort fällt ab 5, 3,
82. अनुत्तरपदस्य 8, 3, 45. उत्तरपदवृद्धि
6, 2, 105.
उत्तरसक्यं 5, 4, 98.
उत्तरौ 5, 3, 38.
उत्तरौत् 5, 3, 34.
उत्तरौहि 5, 3, 38.
उत्तरेण 5, 3, 35.
उत्तरेद्युस् 5, 3, 22.
उत्पचिष्यो 3, 2, 136.
उत्पतिष्णो 3, 2, 136.
उत्पत्ति 3, 3, 111.
उत्पात m. 5, 1, 38.
उत्पायं 3, 3, 49. 6, 2, 144.
उत्पुच्छ und उत्पुच्छं 6, 2, 196.
उत्स 4, 1, 86.
उत्सङ्ग 4, 4, 15.

- उत्सृज्जन 1, 3, 36.
 उत्सुक mit Loc. oder Insr. 2, 3, 44. Vgl.
 अन्यदुत्सुक.
 उद् Upasarga 1, 3, 24. 53. 5, 2, 29. 6, 4,
 139 u. s. w. Verdoppelt 8, 1, 6.
 उद wann statt उदक 6, 3, 57 fgg.
 उदक् s. उदञ्च.
 उदक 3, 3, 123 (अनुदके). *उदक Accent 6,
 2, 96. Dafür उद substituiert 3, 57 fgg.
 उदन् 1, 63. Vgl. निरुदके.
 उदकाह, उदकविन्दु, उदकभार, उदकमन्य,
 उदकयज, उदकयोविध u. उदकसक्तु 6, 3, 60.
 उदकस्य 3, 2, 58.
 उदकहार und उदकौदन 6, 3, 60.
 उदगाह 6, 3, 60.
 उदङ्क m. 3, 3, 123.
 उदजे 3, 3, 69. 6, 2, 144.
 उदञ्च 4, 2, 101. उदोच् 6, 4, 139. उदोचाम्
 Völker 2, 89 (अनु). Grammatiker 3, 4,
 19. 4, 1, 130. 153. 157. 6, 3, 32. 7, 3,
 46. उदक् mit Abl. 4, 2, 74.
 उदधि 6, 3, 58. 8, 2, 13.
 उदन् für उदक substituiert 6, 1, 63.
 √ उदन्ये 7, 4, 34.
 उदन्यत् 8, 2, 13.
 उदपेषम् 6, 3, 58.
 उदविन्दु, उदभार und उदमन्य 6, 3, 60.
 उदय die nachfolgende Silbe. Am Ende eines
 Bahuvr. 8, 4, 67.
 उदर 5, 2, 67. *उदर Bahuvr. Accent 6, 2,
 107 fg. f. ई oder आ 4, 1, 55.
 उदरपुरम् 3, 4, 31.
 उदक 6, 3, 84.
 उदवज 6, 3, 60.
 उदवास und उदवाहन 6, 3, 58.
 उदयोविध 6, 3, 60.
 उदश्वित् 4, 2, 19.
 उदसक्तु und उदहार 6, 3, 60.
 उदात्त mit gehobener Stimme —, mit dem
 Acut gesprochen 1, 2, 29. 32. 37. 40. 3,
 3, 96. 4, 103. 4, 1, 37. 4, 108. 5, 2, 44.
 6, 1, 159 fgg. 174. 2, 64 fgg. 4, 71 fg.
 7, 1, 75 fgg. 98. 8, 2, 4 fgg. 82 fgg.
 4, 66 fgg. Vgl. अन्तोदात्त und आद्युदात्त.
 उदात्तोपदेश im Dhātupāṭha den Acut ha-
 bend 7, 3, 34.
 उदोच्ये 4, 2, 101. उदोच्याम् 109.
 उदेज्ये 3, 1, 138.
 उदौदन 6, 3, 60.
 उदन्धि 5, 4, 135.
 उद्गात् 5, 1, 129.
 उद्गारे 3, 3, 29. 6, 2, 144.
 उद्गाहे 3, 3, 35. 6, 2, 144.
 उद्घ m. 3, 3, 86.
 उद्घन m. 3, 3, 80.
 उद्गार्ये 3, 3, 49. 6, 2, 144.
 उद्य m. 3, 1, 115.
 *उद्य 3, 1, 106.
 उद्यमन, अनु 3, 2, 9.
 उद्यावे 3, 3, 49. 6, 2, 144. 3, 3, 122.
 उदुज in कूलमुदुज.
 उदुमन 3, 1, 16.
 उदुह in कूलमुदुह.
 √ उन्द (उन्द), Partic. उत्ते und उचे 8, 2, 56.
 उचत् 5, 2, 106.
 उचार्ये 3, 3, 126. 6, 2, 144.
 उचोय 3, 1, 123.
 उन्मदिष्णौ 3, 2, 136.
 उन्मनस् 5, 2, 80.
 उप Upasarga und Karmapr. 1, 3, 25. 30
 u. s. w. 4, 87 (Nomin. उप:). Wird ver-
 doppelt 8, 1, 16. उप Avjajibh. 6, 2,
 33. उप 194. Am Anfange von Per-
 sonennamen 5, 3, 80.
 उपके m. 5, 3, 80. Pl. उपका: 2, 4, 69.
 उपकर्णाम् 4, 3, 40.
 उपकैर्यम् und *उपकैर्यम् 3, 4, 49.
 *उपक्रम n. 2, 4, 21. Accent 6, 2, 14.
 उपगौर Accent 6, 2, 194.
 उपघ m. 3, 3, 85.
 उपचाय 3, 1, 131. *पृह n. 123.
 उपजानु 4, 3, 40.
 *उपज्ञ n. 2, 4, 21. Accent 6, 2, 14.
 उपज्ञात 4, 3, 115.

उपदे m. 5, 3, 80.
 उपताप 5, 2, 128. 7, 3, 61.
 उपत्यका 5, 2, 34.
 उपदेशम् und *उपदेशम् 3, 4, 47.
 उपदा 5, 1, 47.
 उपदिष्ट in यथोपदिष्टम्.
 उपदेश m. 1) *Hinweisung*. अनु 1, 4, 70. —
 2) *das grammatische Unterrichtssystem*
 1, 3, 2. 6, 1, 45. 186. 4, 62. 7, 2, 10. 62.
 3, 34. 8, 4, 14. 18. Vgl. अनुदात्तोपदेश.
 उपधा (am Ende eines Bahuvr. f. आ) der
 vorletzte Laut 1, 1, 65. 2, 21. 23. 26.
 3, 1, 45. 98. 110. 135. 4, 1, 39. 54. 63.
 2, 65. 79. 110. 121. 123. 132. 141. 3, 137.
 4, 4. 5, 1, 132. 6, 1, 59. 3, 37. 4, 7. 20.
 24. 47. 89. 149. 7, 1, 101. 2, 116. 3, 86.
 4, 1. 90. 8, 2, 9. 76. 78. 3, 41. 4, 31.
 उपधान 4, 4, 125.
 उपधालोपिन् Adj. einen Ausfall des vor-
 letzten Lautes erleidend 4, 1, 28.
 उपधि 5, 1, 13.
 उपनिवृत् als Gati 1, 4, 79.
 उपनोवि 4, 3, 40.
 उपपद n. ein Wort in untergeordneter Stel-
 lung, das einem anderen Worte als Be-
 gleiter oder als Ergänzung beigelegt
 wird, 1, 3, 16. 71. 77. 4, 106. 2, 2, 19.
 3, 14. 3, 1, 92. 5, 3, 57. 6, 2, 139.
 उपपेडम् und *उपपेडम् 3, 4, 49.
 उपमन्त्रण 1, 3, 47.
 उपमा mit Gen. 2, 3, 72. उपमार्थे 8, 2, 101.
 उपमान 2, 1, 55 (Pl.). 3, 1, 10. 2, 79. 4, 45.
 5, 4, 97. 137. 6, 1, 204. 2, 2, 72. 80.
 127. 145. 169.
 उपमित 2, 1, 56.
 उपयेज् 3, 2, 73.
 उपयमे 3, 3, 63. 6, 2, 144.
 उपयमन 1, 2, 16. 4, 77.
 उपयामे 3, 3, 63. 6, 2, 144.
 उपयोग 1, 3, 32. 4, 29.
 उपरि 5, 3, 31. Wiederholt 8, 1, 7. उपरि
 स्विदासीत् 2, 102.

उपरिष्ठात् 5, 3, 31.
 उपरिस्थ 6, 2, 188.
 उपरौधम् und *उपरौधम् 3, 4, 49.
 उपलभ्य und उपलभ्य 7, 1, 66.
 उपशायै 3, 3, 39. 6, 2, 144.
 उपशुनै(म्) 5, 4, 77.
 उपसंवाद 3, 4, 8.
 उपसंख्यान 1, 1, 36.
 उपसमाधान 3, 3, 41.
 उपसंपत्ति, अचिरोप 6, 2, 56.
 उपसंभाषा 1, 3, 47.
 उपसर्ग m. die Präpositionen प्र u. s. w. in Ver-
 bindung mit einem Verbum; sie heissen
 zugleich Gati 1, 4, 58 fgg. Einige von
 ihnen sind auch Karma-pravakāṇija 2,
 3, 59. — 3, 1, 136. 2, 61. 99. 147. 3, 22.
 59. 92. 106. 5, 4, 85. 119. 6, 1, 91 fg.
 2, 110. 177. 3, 97. 122 fgg. 4, 96. 7, 4,
 23. 47. 8, 1, 38. 2, 19. 3, 65. 87. 4, 14.
 28. Erhalten das Suffix वत् धात्वर्थे 5, 1,
 118. अनुपसर्ग m. und Adj. 1, 3, 43. 76.
 3, 1, 71. 100. 138. 142. 2, 3, 3, 24. 61.
 67. 75. 6, 2, 154. 8, 1, 44. 2, 55.
 उपसर्जन n. ein Wort, das in der Zusammen-
 setzung oder in der Ableitung seine ur-
 sprüngliche Selbständigkeit einbüsst, in-
 dem es zur näheren Bestimmung eines
 Anderen verwendet wird, 1, 2, 43 fg. 48.
 57. 2, 2, 30 fg. 4, 1, 54. 6, 2, 36. 104.
 3, 82. अनुप 4, 1, 14.
 उपसेया 3, 1, 104.
 उपसिक्त 4, 4, 26.
 उपसृष्ट mit einer Präposition versehen 1,
 4, 38.
 उपस्थानीय 3, 4, 68.
 उपस्थित 6, 1, 129.
 उपहत 6, 3, 52.
 उपहर्षे 3, 3, 72. 6, 2, 144.
 उपाख्य in अनुपाख्य.
 उपाजिनै 6, 2, 194.
 उपाजे Gati 1, 4, 73.
 उपात्यय, अनुपात्यय 3, 3, 38.

- उपानह 5, 1, 14.
 उपेयिवान् 3, 2, 109.
 उपोत्तम n. die vorletzte Silbe in einem mehr
 als zweisilbigen Worte 4, 1, 78. 5, 1,
 182. 6, 1, 180. 217.
 उप्त 4, 3, 44.
 उभ 5, 2, 44. उभो 8, 4, 21. उभे 6, 1, 5, 2,
 140. उभाभ्याम् 4, 1, 13.
 उभेय 5, 2, 44. उभेय 2, 3, 66. उभेयेषाम्
 6, 1, 17.
 उभेयथा 3, 4, 117. 6, 4, 5, 8, 2, 70. 3, 8.
 उभेयेद्युस् 5, 3, 22.
 उमा 4, 3, 158. 5, 2, 4.
 उमेय 5, 2, 4.
 उरम् 4, 2, 39.
 1. उरस् 4, 4, 94. 5, 4, 151. उरसि als Gati
 1, 4, 75.
 2. उरस् s. u. उरु.
 *उरस 5, 4, 82. 93.
 *उरस्क 5, 4, 151.
 उरस्तेस् 4, 3, 114.
 उरस्यं 4, 3, 114. 4, 94.
 उरु, उरु णः 8, 4, 27. उरो अ 6, 1, 117. Da-
 für वर substituiert 6, 4, 157.
 उरुष्या 6, 3, 133.
 उल्लाघै 8, 2, 55.
 उशनस् Declination 7, 1, 94.
 उशोनर 2, 4, 20. 4, 2, 118.
 √ उप् (उप), उवोष und ओषां चकार 3, 1, 38.
 उषस् 4, 2, 31. 6, 3, 31.
 उषस्यं 4, 2, 31.
 उषासा 6, 3, 31.
 उष्ट्र 4, 2, 39. 3, 157.
 उष्ट्रयामि und उष्ट्रसादि 6, 2, 40.
 उष्ण und उष्णाक 5, 2, 72. Vgl. कदुष्ण, कवोष्ण
 und कोष्ण.
 उष्णिक् 5, 2, 71.
 उष्णिह 3, 2, 59. Wird in उद् + सिह zerlegt.

ऊ

- ऊ s. उ.
 ऊति und ऊति 3, 3, 97. Vgl. अन्यदृति.
 *ऊधेन् Bahuvr. *ऊधेने f. 5, 4, 131. 4, 1,
 25 fg.
 ऊधस् 4, 1, 25. 5, 4, 131. ऊधर् und ऊधस्
 8, 2, 70.
 √ ऊन् Caus. (ऊनयन्ति) Aorist 3, 1, 151.
 Vgl. 7, 2, 5.
 *ऊने 2, 1, 31. 6, 2, 153.
 ऊरो Gati 1, 4, 61.
 *ऊरु Bah. Bildung des Femininum 4, 1, 69.
 √ ऊर्ज् (ऊर्जि) und ऊर्ज् Subst. 3, 2, 177.
 ऊर्जस्यल und ऊर्जस्यिन् 5, 2, 114.
 ऊर्णा 4, 3, 158. 5, 2, 123.
 ऊर्णायै 5, 2, 123.
 ऊर्णावत् 5, 3, 118.
 √ ऊर्णु (ऊर्णु, ऊर्णाति), Präsens 7, 3, 90.
 Imperf. 91. Aorist 2, 6. ऊर्णावित् oder ऊर्णु-
 वित् u. s. w. 1, 2, 3. Desiderativ 7, 2, 49.
 ऊर्ध्वकर्मन् 1, 3, 24.
 ऊर्ध्वजानु und ऊर्ध्वजु 5, 4, 130.
 ऊर्ध्वपूरम् 3, 4, 44.
 ऊर्ध्वम् mit Abl. 5, 3, 83.
 ऊर्ध्वमोहूर्तिक 3, 3, 9. 164.
 ऊर्ध्वशायम् 3, 4, 44.
 ऊर्वष्टोर्वै 5, 4, 77.
 ऊय und ऊयरे 5, 2, 107.
 ऊष्मन् und √ ऊष्मायै Med. 3, 1, 16.
 √ ऊह् (ऊहति), wann ऊ verkürzt wird 7,
 4, 23. Vgl. अपोह.

च

- √ च (च, अति) 3, 2, 184. Wann Guna 7, 4, 29 fg. इयति 77. चच्छति 3, 78. Perfect 2, 66. 4, 11. Aorist 3, 1, 56. Caus. 7, 3, 36. Desid. 2, 74. Intens. 4, 30. Vgl. अलपि.
- चक्षामे 5, 4, 77.
- चगयन 4, 3, 73.
- चग्यजुषे 5, 4, 77.
1. √ चच् (चच्) 7, 3, 66. आनुचुः 6, 1, 36.
2. चच् Spruch u. s. w. 4, 1, 9. 3, 72. 6, 3, 55. 133. 7, 4, 39. 8, 3, 8.
- चचे 5, 4, 74.
- √ 1. चछ् s. च.
- √ 2. चछ् (चछ्, चच्छि, चच्छति) Perfect 3, 1, 36. 7, 4, 1. Mit सम् Med. 1, 3, 29.
- चैजिष्ठ und चजु 6, 4, 162.
- चणौ 8, 2, 60. 2, 1, 43. 3, 24. 3, 3, 111. 4, 3, 47.

- √ चत् (चत्, चति), चतार्येते 3, 1, 29. चतित्वा oder अतित्वा 1, 2, 24.
- चतापाह् 8, 3, 109.
- चतिकरे 3, 2, 43.
- चतय्यं 4, 2, 31.
- चतु 4, 2, 31. 3, 16. 5, 1, 105. 7, 3, 11.
- चते mit Abl. 2, 3, 29.
- चत्विक्पुत्रे 6, 2, 133.
- चत्विजे 3, 2, 59.
- चत्विज्ये 5, 1, 106.
- चत्थ्य 6, 4, 175.
- √ चध् (चध्, चध), Desid. 7, 2, 49. 4, 55.
- चभुक्षिन् Declination 7, 1, 85 fgg.
- चश्य und चश्यकै 4, 2, 80.
- चपभ und चपभतरै 5, 3, 91.
- चषि 3, 2, 186. 4, 1, 114. 3, 69. 103. 4, 96. 6, 1, 153. 3, 30. अन्चि 4, 1, 104.

ए

- एक 1, 4, 22. 5, 3, 15. 44. 52. 94. 4, 19. 6, 3, 76. एकाः 4, 1, 93. 6, 1, 84. एका 1, 4, 1. एकस्य 5, 3, 92. एकस्मिन् 1, 1, 21. 2, 58. एकेषाम् 8, 3, 104. Einfluss auf die Betonung des Verbums 1, 65. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 49. एक für एका am Anfange eines Comp. und vor taddh. 6, 3, 62.
- ऐक्य 5, 3, 52.
- एकतमै und एकतरै 5, 3, 94.
- एकदौ 5, 3, 15.
- एकदिश 4, 3, 112.
- एकदेश 3, 3, 79. 4, 3, 7. 5, 4, 87.
- एकदेशिन् 2, 2, 1.
- एकधौ 5, 3, 44.
- एकधुर und एकधुरेण 4, 4, 79.
- एकवचन n. Singular 1, 2, 61. 4, 22. 102.

- 2, 3, 49. 4, 1. 5, 4, 43. 7, 1, 32. 2, 97. 8, 1, 22.
- एकवत् Adv. 1, 2, 69. 4, 106.
- एकवर्जम् 6, 1, 158.
- एकविभक्ति gleicher Casus 1, 2, 64. (stets) im selben Casus stehend 44.
- एकशस् 1, 4, 102.
- एकशाला und एकशालिकै 5, 3, 109.
- एकशेष m. 1, 2, 64 fgg.
- एकयुति 1, 2, 33 fg. 39.
- एकहलादि mit einem einfachen Consonanten (हल्) anlautend 6, 3, 59.
- एकहन्मध्ये inmitten zweier einfacher Consonanten 6, 4, 120.
- एकाकिनै 5, 3, 52.
- एकाच् aus einem Vocal (अच्) bestehend, einsilbig 1, 1, 14. 3, 1, 22. 6, 1, 1 (NB).

- 3, 68. 4, 163. 7, 2, 10. 67. 8, 2, 37.
4, 12.
एकादशन् 5, 3, 49.
एकादेश ein für zwei Vocale an die Stelle
getretener Vocal 8, 2, 5.
एकाधिकरण 2, 2, 1.
एकान्तर durch ein Wort getrennt 8, 1, 55.
एकाच् vor Zahlwörtern 6, 3, 76.
एकाल् aus einem einzigen Laute (अल्) be-
stehend 1, 2, 41.
एकाह् m. 5, 4, 90.
एकाहगम 5, 2, 19.
एकैक 8, 1, 9. एकैकस्य 2, 86.
√ एज् Caus. (एजि) 3, 1, 138. 2, 28.
एजय 3, 2, 28.
एणो 4, 3, 159.
एणोपठे 5, 4, 120.
1. एत Substitut für इदम् 5, 3, 4.
2. *एतै bunt 6, 2, 3.
एतत्प्रथमे 6, 2, 162.
एतद् 5, 2, 39. एष vor Consonanten 6, 1,
132. एतयोः 4, 3, 143. एतेभ्यः 5, 4, 85.
Dafür tonloses अ substituiert 2, 4, 33.

- Betontes अन् 5, 3, 5. एतद् vor einem
Zahlwort 6, 2, 162. Vgl. अनेयः.
एतैर्हि 5, 3, 16.
एतावत् 5, 2, 39.
एतावत्त्व 2, 4, 15.
एतोस् 3, 4, 16.
√ एध् (एधति), Verhalten zu einem voran-
gehenden अ oder आ einer Präposition
6, 1, 89.
एध 6, 4, 29.
एन् (mit unbetonten Casusendungen) Sub-
stitut für इदम् und एतद् 2, 4, 34.
एव 1, 2, 65. 4, 8. 2, 4, 62. 3, 1, 88. 4, 70.
4, 3, 69. 5, 3, 58. 6, 1, 80. 2, 80. 148.
4, 145. 8, 3, 61. Erfordert die betonten
Formen des persönlichen Pronomens 8,
1, 24. Einfluss auf die Betonung des
Verbums 58. 62 fg.
एवंकौरम् 3, 4, 27.
एषका und एषिका 7, 3, 47.
एषणा, अनुज्ञेषणा 8, 1, 43.
एषिका s. एषका.

ऐ

- ऐक — इक 5, 2, 118.
ऐकध्यम् 5, 3, 44.
ऐकशालिके 5, 3, 109.
ऐकागारिक Adj. (f. ई) 5, 1, 113.
ऐल्वाक 6, 4, 174.

- ऐण्येय 4, 3, 155. 159.
ऐश्वर्य 5, 2, 126. 6, 2, 18.
ऐषमस् 5, 3, 22. 4, 2, 105.
ऐषमस्तन und ऐषमस्त्य 4, 2, 105.
ऐषुकारि und ऐषुकारिभक्त 4, 2, 54.

ओ

- ओक् m. 7, 3, 64.
ओजस् 4, 4, 27. 130. ओजसा° 6, 3, 3.
ओजसैन und ओजस्य 4, 4, 130.
ओदन 6, 3, 60. Vergleiche उदकोदन und
उदोदन.
ओद्यम् oder ओद्यन् 6, 4, 29.

- ओम्, euphonische Regeln 6, 1, 95. 8, 2, 87.
89. Vgl. प्रणय.
ओषधि 4, 3, 135. 5, 4, 37. 8, 4, 6. End-
vocal verlängert 6, 3, 132.
*ओष्ट Bahuvr. f. ई oder आ 4, 1, 55.
ओष्ट्र ein Labial 7, 1, 102.

औ

औक्थिके 4, 2, 60. 3, 129.
 औक्थिक्य 4, 3, 129.
 औक्ष 6, 4, 173.
 औक्षक 4, 2, 39.
 औक्ष 6, 4, 173.
 औख्योय m. Pl. 4, 3, 102.
 औजसिके 4, 4, 27.
 औत्तरपथिक 5, 1, 77.
 औत्तरार्ध 3, 3, 42.
 औत्स 4, 1, 86.
 औत्सङ्गिके 4, 4, 15.
 औदरिके 5, 2, 67.
 औदप्रिवते und औदप्रिवत्के 4, 2, 19.
 औद्गात्र 5, 1, 129.
 औपकर्णिके 4, 3, 40.

औपकायन m. Auch Pl. 2, 4, 69.
 औपजानुके 4, 3, 40.
 औपधेय 5, 1, 13.
 औपनोविके 4, 3, 40.
 औपम्य 1, 4, 79. 4, 1, 69. 6, 2, 113.
 औपानह्य 5, 1, 14.
 औमे und औमक 4, 3, 158.
 औमेन 5, 2, 4.
 औरभक 4, 2, 39.
 औरसे 4, 4, 94.
 औगो und औगक 4, 3, 158.
 औगावते und औगावत्य 5, 3, 118.
 औघे 5, 4, 37.
 औध्रक 4, 2, 39. 3, 155. 157.

क

1. क = प्रजापति 4, 2, 25.
 2. क Substitut für किम् 7, 2, 103.
 कये und क्ये 5, 2, 138.
 कंस 5, 1, 25. *कंस Dvigu 6, 2, 122. *स्कंस
 8, 3, 46.
 कैसिक (f. ई) 5, 1, 25.
 कंसोय 4, 3, 168.
 *ककुद् und ककुद 5, 4, 146 fg.
 कक्षीयत् 8, 2, 12.
 कच्चित् nicht mit dem Potential 3, 3, 153.
 Einfluss auf die Betonung des Verbums
 8, 1, 30.
 कच्छ 4, 4, 134. *कच्छ Ortsnamen 126.
 ±_कच्छक 4, 2, 126.
 कज्जलामे 6, 2, 91.
 कट° Ortsnamen 4, 2, 139.
 *कैटुक Tatp. 6, 2, 126.
 कट m. Pl. 4, 3, 107.
 *कठिन und ±_कठिनिके 4, 4, 72.

कडङ्कर, कडङ्करोय und कडङ्क्य 5, 1, 69.
 कडार 1, 4, 1. 2, 1, 3. कडार° = *कडार
 Karmadh. 2, 38.
 कणे als Gati 1, 4, 66.
 *कैण्ट Bahuvr. 6, 2, 114.
 कण्डू und √कण्डूये Act. Med. 3, 1, 27.
 कण्व 3, 1, 17. 4, 2, 111.
 √कण्वार्ये Med. 3, 1, 17.
 कत 4, 1, 18. 5, 1, 121.
 कतमे 5, 3, 93. Nom. Acc. Sg. n. कतमेत्
 (°द) 7, 1, 25. कतमे° 2, 1, 63. 6, 2, 57.
 कतरै 5, 3, 92. Nom. Acc. Sg. n. कतरैत् (°द)
 7, 1, 25. कतरै° 2, 1, 63. 6, 2, 57.
 कैति 5, 2, 41. 51.
 कतिथे 5, 2, 51.
 कतिपय 5, 2, 51. Declination 1, 1, 33. कति-
 पयात् = कतिपयेन 2, 3, 33. *कतिपय Tatp.
 1, 65.
 कतिपयर्थे 5, 2, 51.

कत्तृण oder कत्तृणा 6, 3, 103.

कच्चि 4, 2, 95.

√ कत्थ् (कत्थ) 3, 2, 143.

√ कथ् (कथि) 3, 3, 105. Im Dhātup. कथ
zweisilbig; vgl. अकथित.

कथकौरम् 3, 4, 27.

कथैम् 5, 3, 25. Mit Präsens oder Potential
3, 3, 143.

1. कथो f. 3, 3, 105. 4, 4, 102.

2. कथो Adv. 5, 3, 26. यथा कथा च 1, 98.

कथित in अकथित.

कटो 5, 3, 15. 21. Mit Präsens oder Futurum
3, 3, 5.

कटुष्ण 6, 3, 107.

कटय 6, 3, 102.

कट 4, 1, 71. कट्टे f. 71 fg. 6, 4, 147. Vgl.
तैत्तिरीयकट्ट.

कट्ट 6, 3, 102.

कन् Substitut für युवन् und अन्य 5, 3, 64.
6, 2, 25.

कैनिष्ठ und कैनोयस् 5, 3, 64. In Composi-
tion mit einem vorangehenden Nomen
act., Accent 6, 2, 25.

कनोन Substitut für कन्या 4, 1, 116.

कैनोयस् s. u. कैनिष्ठ. Vgl. auch अनुकनोयस्.
कन्ते, कन्ति und कन्ते 5, 2, 138.

*येन्य Tatp. n. 2, 4, 20. Vgl. चिह्णम्.

कन्या 2, 4, 20. 4, 2, 102. 6, 2, 124. *कन्या
Ortsnamen 4, 2, 142.

± कन्थेय 4, 2, 142.

कन्या, dafür कनोन substituiert 4, 1, 116.

कपाटघ्न 3, 2, 54.

*कपाल Accent 6, 2, 29.

कपि 4, 1, 107. 5, 1, 127.

कपिष्ठल m. 8, 3, 91.

कवर und कवरे 4, 1, 42.

1. √ कम् (कम, कमि) 3, 2, 154. 167. 8, 3,
46. 4, 34. Zu √ कामि erweitert 3, 1, 30.

2. कम् Indec. 5, 2, 138.

कमगडलु und कमगडलू 4, 1, 71 fg.

कमिव 5, 2, 74.

√ कम्प् (कम्पि) und कम्प् 3, 2, 167.

कम्प् 5, 2, 138.

कम्बल 5, 1, 3. Vgl. पैगय* und पागडु*.

कम्बल्य 5, 1, 3. Am Ende eines Dvigu, Bil-
dung des Fem. 4, 1, 22.

कम्बोज 4, 1, 175.

कम्भे 5, 2, 138.

कम्भे 3, 2, 167.

कर Adj. 4, 4, 143. *करे (f. कृ) 3, 3, 21.

— करे 3, 127.

करण n. 1) *Werkzeug, Instrument, der Be-
griff des Instrumentals* (auch so v. a.
Instrumental) 1, 4, 42 fgg. 3, 1, 102. 2,
45. 56. 85. 182. 3, 82. 117. 4, 37. 4, 4,
97. 6, 1, 202. 4, 27. 8, 4, 10. Durch den
Instrumental bezeichnet 2, 3, 18. Gene-
tiv 51. 63. Ablativ 33. Am Anfange eines
Tatp. 2, 1, 32. Vor क्रोतेने 4, 1, 50. Vgl.
तृतोया. — 2) *das Thun, Bewirken* 3, 1,
17. — Vgl. अन्धं*, आचार्य*, आद्यं*, नमन्*,
पलितं*, प्रियं*, मन्त्र*, शालीनो*, सुभगं*, स्थूलं*,
स्व* u. s. w.

करभ 5, 2, 79.

करि in शकृत्* und स्तम्भ*.

करोयंकये 3, 2, 42.

कर्क 5, 3, 110.

कर्कप्रस्थ, Accent 6, 2, 87.

कर्ण 4, 2, 80. 3, 65. 5, 2, 24. *कर्णं Babuvr.
6, 2, 129 fg. Davor ein Vocal verlängert
3, 115. Bildung des Fem. 4, 1, 55. 64.

कर्णजाहे 5, 2, 24.

कर्णिका 4, 3, 65.

*कर्णा mit vorangegehendem अम् 8, 3, 46.

कर्णजपे 3, 2, 13.

कर्त् 1) *der Agens einer Handlung* 1, 4,
54 fg. 3, 67. 4, 30. 40. 49. 52. 2, 2, 15 fg.
3, 24 (अ). 3, 1, 11. 48. 2, 19, 57. 79.
186. 3, 19 (अ*). 116. 127. 4, 43. 5, 4, 46
(अ*). 50. Wird bezeichnet durch den
Instr. 2, 3, 18. Instr. oder Gen. 71. Gen.
65. Parasm. 1, 3, 78. Âtman, 14. Vor
solchen Personalendungen, die den Karti
bezeichnen, werden im Präsens verschie-

dene Suffixe an die Wurzel gefügt 3, 1, 68 fgg. Bezeichnung des Agens im Reflexivum 87 fgg. Ferner wird der Kartṛ durch ein kṛt-Suffix bezeichnet 3, 4, 67. Durch das Participialsuffix त् 71 fg. 6, 1, 207. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 32. Vgl. कर्म und तृतीया. — 2) das Wort कर्तृ 3, 2, 21.

कर्तृक — zum Agens habend 1, 3, 88. 3, 2, 53. Vgl. समान.

कर्तृकरं Adj. (f. ङ्) 3, 2, 21.

कर्तृयक् der Passiv-Charakter —य, der zugleich den Agens bezeichnet (d. i. य mit reflexiver Bedeutung), 6, 1, 195.

कर्तृवेदना von einem Agens empfundener Schmerz 3, 1, 18.

कर्तृस्य am Agens —, am eignen Selbst sich befindend 1, 3, 37.

कर्तृत्वं 3, 4, 16.

कर्तृभिर्प्राय dem Agens zu Gute kommend 1, 3, 72.

कर्मक — zum Object habend 3, 1, 88. Vgl. समान.

कर्मकरं (f. ङ्) 3, 2, 22.

कर्मकर्तृ ein Agens, der zugleich Object ist (im Reflexivum). Bezeichnung desselben im Aorist 3, 1, 62 fgg.

कर्मठे 5, 2, 35.

कर्मण्यं 5, 1, 100.

कर्मधारय m. ein Tatpuruṣa, dessen Glieder in einem Congruenzverhältniss stehen, 1, 2, 42. Das erste Glied verliert seinen Feminincharakter 6, 3, 42. Die beiden Glieder können ihre Stelle wechseln 2, 2, 38. Ist kein Neutrum 4, 19. Accent 6, 2, 25 fgg. 46. 57 fgg. 130. 8, 1, 11 fgg.

कर्मन् n. 1) das nächste Object einer Handlung 1, 4, 49 fgg. 32. 38. 43. 3, 37. 67. 3, 1, 7. 15. 87 (auch कर्मवत्). 2, 86. 92 fg. 100. 181. 3, 12. 93. 116. 127. 4, 25. 29. 45. 6, 2, 150. Wird bezeichnet durch den Acc. 2, 3, 2. Acc. oder Dat. 12. Acc.

oder Instr. 22. Instr. 3. Dativ 14. 17. Gen. 52 fgg. 65 fg. Âtman. 1, 3, 13. 3, 4, 69. Verschiedene kṛt-Suffixe 70. 6, 2, 48. Aorist-Charakter —ङ् 3, 1, 66. Vor Âtman. wird im Präsens —य an die Wurzel gefügt 67. Bildung der beiden Futura, des स-Aorists, des Conditionalis und des Precativs, wenn die Personalendung das Object bezeichnet, 6, 4, 62. Am Anfange eines Comp. 3, 2, 1 fgg. Ein objectiver Gen. nicht componirt 2, 2, 14. Vgl. द्वितीया. — 2) Handlung, Geschäft, Beruf u. s. w. 4, 4, 63. 120. 5, 1, 124. 6, 4, 168. — 3) das Wort कर्मन् 5, 1, 100. 103. 2, 7. 35. 4, 36. — Vgl. ऊर्ध्व, यज्ञ, शब्द.

कर्मन्द् und कर्मन्दिन् m. Pl. 4, 3, 111.

कर्मप्रवचनोय m. die Präpositionen und Adverbia अति, अधि, अनु, अप, अपि, अभि, आ, उप, परि, प्रति und सु in bestimmten Bedeutungen 1, 4, 83 fgg. Mit Acc. 2, 3, 8. Loc. 9. Abl. 10 fg. Als Karmapr. verlieren sie nie ihren Accent.

कर्मव्यतिहार 1, 3, 14. 3, 3, 43. 5, 4, 127. 7, 3, 6.

√कर्ष (कर्ष, कर्ष) Bez. der √कृ, कर्षति 3, 4, 49. 6, 1, 159.

कर्षे 6, 1, 159. 4, 4, 97. *कर्षे Tatp. 6, 2, 129.

कर्हि 5, 3, 21. Mit Präsens oder Fut. 3, 3, 5.

कल 3, 1, 21.

कलकूट 4, 1, 173.

कलाश 4, 3, 56.

कलह 3, 1, 17. 2, 23. *कलहे Tatp. 2, 1, 31. 6, 2, 153.

कलहकार 3, 2, 23.

√कलहाये Med. 3, 1, 17.

कलापक 4, 3, 48.

कलापिन् 4, 3, 48. 104. 108.

1. कलि 4, 2, 8.

2. √कलिं Act. 3, 1, 21.

कलिङ्ग 4, 1, 170.

कल्क 3, 1, 117.

कल्प 4, 3, 105. Vgl. कल्पम् im 1. Index.
 कल्प्यं 3, 1, 110.
 कल्याणो 4, 1, 126.
 कव = कु 6, 3, 107 fg.
 कवचिन् 4, 2, 41.
 कवपय 6, 3, 108.
 कवोष्ण 6, 3, 107.
 √ कव्यं Act. 7, 4, 39.
 कव्ययौहन 3, 2, 65.
 √ कग् (कशि) 6, 1, 152.
 √ कप् (कप्, कष) 3, 2, 42. 143. 4, 34. 46.
 7, 2, 22. Vgl. कष्टे.
 कष in अर्धे, करीषे, कूलं und सर्वे.
 *कषाय Tatp. Accent 6, 2, 10.
 कष्टे 7, 2, 2. 3, 1, 14.
 √ कष्टाय Med. 3, 1, 14.
 √ कस् (कस्) 3, 1, 140. 2, 175. Intens. 7, 4,
 84. विकस्त 2, 34.
 कसे 3, 1, 140.
 कस्वरं oder *कस्वरे 3, 2, 175.
 का = कु 6, 3, 104 fgg.
 कौस्य 4, 3, 168. कांस्ये 155.
 *काकुद् und *काकुद् Bahuvr. 5, 4, 148 fg.
 कास 6, 3, 104.
 काच्छं 4, 2, 133.
 कौच्छक und कौच्छका 4, 2, 134.
 काठक, यजुषि काठके 7, 4, 38.
 काण्डेर्विद्धि, *विद्धौ und काण्डेर्विद्धौ 4, 1, 81.
 काण्ड 5, 2, 111. *कौण्ड Dvigu 6, 2, 122.
 f. आ 4, 1, 213. *कौण्ड Tatp. 6, 2, 126. 135.
 कौण्डोर 5, 2, 111.
 काण्वं und कौण्व्य 4, 2, 111.
 कौत्य 4, 1, 105. 18.
 कात्यायन und कात्यायने 4, 1, 18.
 कौत्सेयक 4, 2, 95.
 काथिके 4, 4, 102.
 काट्टवेय 6, 4, 147.
 कानोने 4, 1, 116.
 कान्यके 4, 2, 103.
 कान्यिके 4, 2, 102.
 कापय 6, 3, 104. 108.
 कापिशायने (f. हं) 4, 2, 99.

कापुरुष 6, 3, 106.
 कापये 5, 1, 127.
 कौष्य 4, 1, 107.
 काम 5, 2, 65. 98. *काम 6, 3, 12.
 कामप्रवेदन 3, 3, 153.
 √ कामिं Med. 3, 1, 30.
 कौमुक 3, 2, 154. f. हं 4, 1, 42.
 1. कार्ये 3, 3, 41 fg. 6, 1, 159. *कार्ये 3, 3,
 41 fg. 6, 2, 144.
 2. कार्ये 4, 2, 25.
 1. *कारे 3, 2, 23. 6, 2, 76 fg. Vgl. अगदे°,
 छेम°, प्रिय°, मद्र°, यषट्° und सत्य°.
 2. कार 6, 3, 10.
 कारक n. ein zu einem Verbalbegriff in
 nächster Bz. stehendes Nomen, ein Agens,
 Object, Instrumental u. s. w. 1, 4, 23 fgg.
 2, 3, 7. 3, 3, 19. 5, 4, 42. 6, 2, 139. 144.
 148. 8, 1, 51. Vgl. अन्यत्कारक.
 कारकरे 3, 2, 21.
 *कौरम् 3, 4, 59 fgg. —: कौरम् 25 fgg.
 कारस्कर 6, 1, 156.
 कारि oder कारिन् 4, 1, 152. कारिन् 5, 2, 72.
 कार्कणौ 4, 2, 145.
 कार्किके 5, 3, 116.
 कौर्णायनि 4, 2, 80.
 कार्त्तिके, कार्त्तिकिके und कार्त्तिको 4, 2, 23.
 कात्स्न्यं 5, 4, 52. 6, 2, 93.
 कर्म 6, 4, 172.
 कर्मणो 5, 4, 36.
 कर्मार्थ und कौर्मार्थायणि 4, 1, 153.
 कौर्मुक 5, 1, 103.
 कार्ये 3, 1, 120. 1, 4, 2. 5, 1, 93. 96. Vgl. अ°.
 काश्याश्वनेय 4, 2, 80.
 *कार्षापण und *कौर्षापणिक 5, 1, 29.
 कार्ष्यवण n. 8, 4, 5.
 1. काल m. 1) Zeit, Zeitlänge, Zeitbezeich-
 nung 1, 2, 27. 57. 2, 1, 28 fg. 2, 5, 3,
 5. 64. 3, 1, 148. 3, 137 (*विभाग). 4, 57.
 4, 2, 3. 34. 3, 11. 43. 5, 1, 78 fgg. 2, 81.
 3, 15. 27. 4, 20 (अविप्रकृष्ट°). 6, 2, 29.
 32 (अ°). 170. 3, 17 (*नामन्). 18 (अ°).

- 81 (अ०). — 2) *das Wort* काल 5, 1, 107.
 Mit Infin. 3, 3, 167. Mit यद् und Potent.
 168. *काले mit vorangegehendem Locativ
 6, 3, 17. — Vgl. अदेश, आसच, तत्, पुर्व.
 2. काल schwarz 5, 4, 33. f. हे 4, 1, 42.
 कालक 5, 4, 33.
 कालकूटि 4, 1, 173.
 कालशय 4, 3, 56.
 कालापै m. Pl. 4, 3, 108.
 कालिङ्गे (f. हे) 4, 1, 170.
 कालेज 6, 3, 15.
 कालेयै 4, 2, 8.
 काल्य 5, 1, 107. काल्या 3, 1, 104.
 काल्याग्निनेयै 4, 1, 126.
 कायचिक 4, 2, 41.
 काश 4, 2, 80. Davor der Vocal einer auf
 इ oder उ auslautenden Präposition ver-
 längert 6, 3, 123.
 काशज 6, 2, 82.
 काशि, काशिका und काशिकी 4, 2, 116.
 काशिल 4, 2, 80.
 काश्यप 1, 2, 25. 4, 1, 124. 3, 103. 8, 4, 67.
 काश्यपिन् m. Pl. 4, 3, 103.
 कायिन् in पत्.
 √ कास् (कास्), कासां चक्रे 3, 1, 35.
 कासे 3, 1, 140.
 कामू und कामूतरै 5, 3, 90.
 कास्तोर n. 6, 1, 155.
 किंद्त् किम् mit seinen Derivaten, ein Inter-
 rogativ-Pronomen 3, 3, 6, 144 fg. 8,
 1, 48.
 किंशुलकागिरि oder किंशुलकागिरि 6, 3, 117.
 √ कित् (कित्), चिकित्सति 3, 1, 5.
 कितव 2, 4, 68. Vgl. तिक.
 किन्तमाम् und किन्तराम् 5, 4, 11.
 किम् 5, 2, 40 fg. 3, 2, 12. 4, 11. Declination
 7, 2, 103. कस्क: 8, 3, 48. कास्कान् oder
 कास्कान् 12. किम् Fragepartikel, Einfluss
 auf die Betonung des Verbums 1, 44.
 कश्चित् u. s. w. desgl. 48. किं किल mit
 Futurum 3, 3, 146. किम् am Anfange
 eines Tatp. 2, 1, 64. 5, 4, 70. Vgl. किंद्त्.

- कियत् 5, 2, 40. 6, 3, 90.
 √ किर s. कृ.
 किरै 3, 1, 135.
 किल s. u. किम्.
 किसर, किसरक und किसरकै 4, 4, 53.
 1. को für किम् substituiert 6, 3, 93.
 2. को für √ चाय substituiert 6, 1, 21. 35.
 कोदृश् und कोदृश् 6, 3, 90.
 कोर्ति und कोर्ति 3, 3, 97.
 1. कु für किम् substituiert 7, 2, 104. Am
 Anfange eines Tatp. 2, 2, 18. उ ver-
 längert 6, 3, 133. कत् (कट्), का und कय
 dafür substituiert 101 fg.
 2. √ कु (कयति), कोकूयते 7, 4, 63.
 कुक्कुटो 4, 4, 46.
 कुक्षि 4, 2, 96. 3, 56. Vgl. अपकुक्षि.
 कुञ्ज 4, 1, 98.
 *कुञ्जर Tatp. 2, 1, 62.
 √ कुट् (कुट्) ohne Verstärkung des Wurzel-
 vocals 1, 2, 1.
 कुटिलिका 4, 4, 18.
 कुटो und कुटोरै 5, 3, 88.
 √ कुट् (कुट्) und कुट्टाक (f. हे) 3, 2, 155.
 कुण्ड und कुण्डै 4, 1, 142. *कुण्ड Tatp. 6,
 2, 136.
 कुण्डपाय्य 3, 1, 130.
 कुण्डिनै: m. Pl. 2, 4, 70.
 कुतुपे und कुतू 5, 3, 89.
 कुत्स m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.
 कुत्सन 2, 1, 53. 4, 1, 147. 2, 128. 8, 1, 8.
 27. 69. 2, 103.
 कुत्सा 4, 1, 167 (eingeschoben).
 कुत्सित 2, 1, 53 fg. 5, 3, 74.
 कुथ und कुथै 6, 1, 216.
 कुन्ति und कुन्ती 4, 1, 176.
 कुपथ 6, 3, 108.
 कुपुरुष 6, 3, 106.
 कुप्य 3, 1, 114.
 कुव्रह्मे und कुव्रह्मन् 5, 4, 105.
 कुमार Tatp. 2, 1, 70. Accent 6, 2, 26 fg.
 *कुमार Accent 58 fg. *कुमारो Accent 95.
 कुमारधातिन् 3, 2, 51.

कुमारप्रत्येनम् 6, 2, 27.

कुमुद 4, 2, 80, 87.

कुमुदिके 4, 2, 80.

कुमुद्वत् 4, 2, 87. 6, 4, 143.

√ कुम्ब (कुम्बि) und कुम्बो 3, 3, 105.

कुम्भ, अस्कुम्भ 8, 3, 46.

कुम्भपदी 5, 4, 139.

कुम्भेविल 6, 2, 102.

√ कुर s. क.

कुरु 4, 1, 114. 151. 172. 2, 130. कुरु f. 1, 176.

कुरुगार्हपत 6, 2, 42.

कुल 4, 1, 139 fgg. 2, 96.

कुलटा 4, 1, 127.

कुलत्य 4, 4, 4.

कुलाल 4, 3, 118.

कुलिज, कुलिज, कुलिजिक, ^{४४}कुलिजिक und कुलिजेन Dvigu 5, 1, 55.

कुलेन und कुलेन 4, 1, 139 fgg.

कुलमाष 5, 2, 83.

कुल्य 4, 1, 140.

कुवित्, Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.

कुश und कुशो 4, 1, 42.

कुशल Adj. mit Loc. oder Gen. 2, 3, 40.

तत्र 4, 3, 38. 5, 2, 63. कुशलम् mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73. Vgl. अकुशल.

कुशा, अस्कुशा 8, 3, 46.

कुशाय und कुशायेय 5, 3, 105.

√ कुप् (कुप्, कुप, कुपि), कृष्यति mit reflexiver Bed. 3, 1, 90. कृषित्वा 1, 2, 7. निष्कृषित 7, 2, 47. निष्कृषितुम् od. निष्कृष्टुम् u. s. w. 46.

कृषितक 4, 1, 124.

कुष्ठ 8, 3, 97.

कुष्ठल n. 8, 3, 96.

कुसित und कुसितोयो 4, 1, 37.

कुसोद 4, 1, 37. 4, 31.

कुसोदक und कुसोदके 4, 4, 31.

कुसोदोयो 4, 1, 37.

कुम्भेविल 6, 2, 102.

कुस्तुम्बुरु n. Pl. 6, 1, 143.

1. कुहे Adv. 5, 3, 13.

2. कुहे und कुहे m. 6, 1, 216.

कूचवार 4, 3, 94.

कूप 4, 2, 73.

कूर्पेविल 6, 2, 102.

कूल Tatp. 6, 2, 129. 135. कूलम् Avjajibh. 121.

कूलंकर्षे 3, 2, 42.

कूलमुदुजै und कूलमुदुहे 3, 2, 31.

√ क (क, कञ्, करोति, कुर) 3, 1, 120. 2, 20.

43. 56. 89. 95. 136. 3, 100. 127. 4, 16.

25. 36. 61. 6, 2, 76. 8, 3, 46. Ātman. 1,

3, 32. करोति 3, 1, 79. 4, 4, 34. कुर्यः,

कुर्मः 6, 4, 108. कुर्यात् 109. Ueber dieses

उ s. 8, 2, 79. उ nicht verlängert 6, 4,

110. कधि 102. 8, 3, 50. Perfect 7, 2, 13.

Aorist 2, 4, 80. 3, 1, 59. अकः, अकन्

42. कः, कर्त्, कर्ति 8, 3, 50. Bildet

das periphrastische Perfect und andere

Verbalformen 1, 3, 63. 3, 1, 40 fgg. In

Verbindung mit तिरस् und anderen Ad-

verbien 1, 4, 72. 3, 4, 59 fgg. 5, 4, 50 fgg.

Wann sich ein स् vor verschiedenen For-

men von क erhält 8, 3, 46. 50. क्त s. bes.

— Caus. Construction 1, 4, 53. Mit मिथ्या

Ātman. 3, 71. — Intens. करिक्त 7, 4, 65.

— Mit अधि Med. 1, 3, 33. अधिक्त्य 4, 3,

87. अधि davor Upasarga oder Karmapr.

1, 4, 98. — Mit अनु Parasm. 1, 3, 79. —

Mit उप, उपस्क 6, 1, 137 fgg. Mit Gen.

2, 3, 53. — Mit परा Parasm. 1, 3, 79. —

Mit परि, परिष्क 6, 1, 137 fg. — Mit प्र,

प्रक्त 5, 4, 21. — Mit वि Ātman. 1, 3,

34 fg. — Mit सम्, संस्क 6, 1, 137 fg.

संस्कृत 4, 2, 16. 4, 3, 134.

ककण und ककणोय 4, 2, 145.

कच्छ 3, 3, 126. 7, 2, 22. कच्छात् = कच्छेण

2, 3, 33. कच्छ Tatp. Accent 6, 2, 6.

कच्छात् mit einem Partic. auf त compo-

nirt 3, 2.

कच्छिन् in अ.

√ कश् (कश्चि), कश्चति 3, 1, 80.

1. क्त 1) jedes Suffix, welches aus Verbalwurzeln (Dhātu im weitesten Sinne) und Tempusstämmen Nominalstämme, Abso-

lative und Infinitive bildet 3, 1, 93. 1, 2, 46. Letztere sind indeclinabel 1, 39 fg. Alle kṛt-Suffixe, mit Ausnahme derer mit stummem श्, sind ārdhadhātuka 3, 4, 114. Von ihnen gehandelt 1, 94 fgg. Bezeichnen in der Regel den Agens 4, 67. Davor erhält eine Wurzel das Augment त् 6, 1, 71 (vgl. 8, 2, 2). य् 7, 3, 33. Erhalten selbst kein Augment इ 2, 8. Einfluss auf den Wurzelvocal 3, 34 fg. Wann न् in einem kṛt श् wird 8, 4, 29 fgg. अ 7, 4, 25. Ein auf ein kṛt-Suffix auslautendes Wort (auch कृत् genannt) mit Gen. 2, 3, 65. Am Ende eines Comp. 2, 1, 32. 6, 3, 72. Davor erhält sich ein Loc. 14. Accent eines Comp. mit einem solchen Stamme 6, 2, 50. 139. अ 2, 2, 7. 6, 2, 191. Nach 2, 2, 7. 6, 2, 191 müsste man schliessen, dass die unādi-Suffixe nicht kṛt heissen; dafür spricht aber wieder 6, 2, 50. — 2) das Wort कृत् bewahrt seinen Accent in allen Casus 6, 1, 182. °कृत् 3, 2, 89.

2. √कृत् (कृत) कन्तति 7, 1, 59. Die Suffixe des Fut., Condit. und Desid. können das Augment इ erhalten 2, 57.

कृत 3, 1, 21. 4, 3, 38. 87. 116. 4, 133. 5, 2, 5. 6, 2, 149. °कृत 2, 1, 59. Accent 6, 2, 170. °स्कृत 8, 3, 50.

√कर्ति Act. 3, 1, 21.

कृत्य 1) m. die Participia fut. pass. bilden den Suffixe 3, 1, 95 fgg. Bedeutung derselben 3, 113. 163. 169. 171 fg. 4, 70. Andere Suffixe in derselben Bedeutung 3, 4, 14. Ein auf dieses Suffix ausgehendes Wort mit Gen. oder Instr. 2, 3, 71. Am Anfange eines Tatp. 1, 68. Accent 6, 2, 2. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 33. 43. Accent, wenn sie mit der Negation verbunden sind, 6, 2, 160. — 2) कृत्य = कार्य 3, 1, 120.

कृत्यो 3, 3, 100.

कत्रिम in अकत्रिम.

कत्वन् in राज् und सह्.

°कत्वम् s. कत्वमुच् im vorangehenden Index.

√कप् (कप्, कप्, कृपि) 3, 1, 110. ल् für र् substituirt 8, 2, 18. Parasm. und Ātman.

1, 3, 93. Betonung der beiden Futura, des Condit. und Desid. 7, 2, 60.

√कश् (कश्), कश्चित्वा und कश्चित्वा 1, 2, 25.

कश्ये 8, 2, 55.

कशाश्व 4, 2, 80. 3, 111.

कशाश्वैन् 4, 3, 111.

√1. कप् (कर्ष, कर्ष) 3, 4, 49. 6, 1, 159. —

Mit उद् s. उत्कृष्ट. — Mit प्र s. प्रकृष्ट. —

Mit विप्र s. विप्रकृष्ट.

√2. कप् (कषि), करोकष्यते 7, 4, 64.

कृषि 5, 2, 112. 4, 58.

कृषोवले 5, 2, 112.

कृष्टपच्य 3, 1, 114.

√कृ (कृ, किर) 3, 1, 135. 3, 30. चिकरिषति

7, 2, 75. Nach अष, उप und प्रति स् an die Wurzel gefügt 6, 1, 140 fgg.

√कृप् s. कृप्.

केकय 7, 3, 2.

केदार 4, 2, 40.

केवल 5, 4, 124. 6, 2, 96 (अ). 7, 1, 68. 3, 5.

f. द्वे 4, 1, 30. केवल* Tatp. 2, 1, 49.

केश 4, 2, 48. 5, 2, 109.

केशवै, केशवत् und केशिक 5, 2, 109.

केशिन् 5, 2, 109. 6, 4, 165.

केकय 7, 3, 2.

कैतवायनि 2, 4, 68.

कैदारक, कैदारिक und कैदार्य 4, 2, 40 fg.

कैशिके 4, 2, 48.

कैशिने 6, 4, 165.

कैश्य 4, 2, 48.

कोटरायण n. 6, 3, 117. 8, 4, 4.

कोप m. 1, 4, 37. 8, 1, 8. 2, 103.

कोश 4, 3, 42.

कोष्ण 6, 3, 107.

कोसल 4, 1, 171.

कोक्कुटिके 4, 4, 46.

कोक्ष्ये 4, 3, 56.

कौलेयक 4, 2, 96.
 कौचवार्ये 4, 3, 94.
 कौञ्जायने m. Pl. und कौञ्जायन्य 4, 1, 98.
 कौटतले m. 5, 4, 95.
 कौटिलिके 4, 4, 18.
 कौटिल्य 3, 1, 23.
 कौण्डिन्य 2, 4, 70.
 कौत्से 2, 4, 65. 4, 1, 114.
 कौण्डिल 4, 3, 132 (eingeschoben).
 कौपीन 5, 2, 20.
 कौमार्ये und कौमार्ये 4, 2, 13.
 कौमुदिके 4, 2, 80.
 कौरवे und कौरवक 4, 2, 130.
 कौरव्ये 4, 1, 19. 151. 172.
 कौरव्यायणौ 4, 1, 19.
 कौलटिनेये und कौलटेये 4, 1, 127.
 कौलत्ये 4, 4, 4.
 कौलालक 4, 3, 118.
 कौलेयक 4, 1, 140. 2, 96.
 कौल्माष 5, 2, 83.
 कौशल 8, 3, 89. Vgl. अकौशल.
 कौशिक 4, 1, 106. 3, 103.
 कौशिकिन् m. Pl. 4, 3, 103.
 कौशेय 4, 3, 42.
 कौशोतकेये 4, 1, 124.
 कौसल्य 4, 1, 171. 155.
 कौसल्यायनि 4, 1, 155.
 √ कृय् (कृयो), Caus. (क्रोयि) क्रोपेयति 7, 3, 36.
 3, 4, 33.
 *क्रौपम् 3, 4, 33.
 क्रतु 3, 1, 130. 4, 2, 60. 3, 68. 6, 2, 97.
 Vgl. अध्वर्युः.
 √ क्रय् Caus. (क्राय) mit Gen. 2, 3, 56.
 क्रय und क्रये 6, 1, 216, v. 1.
 √ क्रन्द्, कनिःक्रदत् 7, 4, 65.
 √ क्रम् (क्रम, क्रम, क्रमु) 3, 2, 67. क्रौम्यति
 und क्रौमति 3, 1, 70. 7, 3, 76. Wann
 Âtman. 1, 3, 38. 43. क्रमते 7, 3, 76.
 Wann ein Ârdhadh. das Augment इ er-
 hält 2, 36. क्रान्त्या oder क्रन्त्या 6, 4, 18.
 Mit Infin. (Beispiele mit प्र) 3, 4, 65. —
 Intens. चङ्क्रम्य 3, 2, 150. — Mit अव,

क्रमुः 6, 1, 116. — Mit आ Âtman. 1, 3,
 40. — Mit उप desgl. 1, 3, 39. 42. — Mit
 अभि निम्, निष्क्रामति 4, 3, 86. — Mit परा
 Âtman. 1, 3, 39. — Mit प्र desgl. 1, 3, 42.
 — Mit वि desgl. 1, 3, 41.
 क्रम und क्रैमक 4, 2, 61.
 क्रमण 3, 1, 14.
 क्रय, क्रयविक्रय, क्रयविक्रयिक und क्रयिक 4,
 4, 13.
 क्रय्य 6, 1, 82.
 क्रय्यौद् 3, 2, 69.
 *क्रौ 3, 2, 67.
 क्रियौ 3, 3, 100. Handlung 2, 126. 5, 1, 115.
 Vgl. तुल्यक्रिय.
 क्रियागणन 6, 2, 162.
 क्रियातिपत्ति 3, 3, 139.
 क्रियान्तर 3, 4, 57.
 क्रियाप्रबन्ध 3, 3, 135.
 क्रियाप्रश्न 8, 1, 44.
 क्रियाफल 1, 3, 72.
 क्रियाभ्याद्युत्तिगणन 5, 4, 17.
 क्रियायोग 1, 4, 58 fig.
 क्रियार्थ Adj. (६ आ) 2, 3, 14. 3, 3, 10.
 क्रियासमभिहार 3, 1, 22. 4, 2.
 क्रियासातत्य 6, 1, 144.
 √ क्री (क्री), क्रीणोति 3, 1, 81. क्रीत 4, 3, 38.
 5, 1, 1. 37. क्रीतवत् Adv 4, 3, 156. *क्रीते
 6, 2, 151 f. क्री 4, 1, 30. — Caus. क्रापेयति
 6, 1, 48. — Mit अव, परि und वि Âtman.
 1, 3, 18. — Mit वि 3, 2, 93.
 √ क्रीड् (क्रीड्, क्रीड) 3, 2, 142. — Mit अनु,
 आ, परि und सम् Âtman. 1, 3, 21.
 क्रीडा 2, 2, 17. 4, 2, 57. 6, 2, 74.
 क्रीत s. u. √ क्री.
 1. √ कृञ् (कृञ्) 3, 2, 59.
 2. कृञ् 3, 2, 59. Behält seinen Accent in
 allen Casus 6, 1, 182.
 √ कृध् (कृध्) 3, 2, 151. Mit Dat. 1, 4, 37.
 Mit Präpositionen auch Acc. 38.
 √ कृश् (कृश्) 3, 2, 147.
 क्रीड Bahuvr. f. क्री 4, 1, 56.
 क्रीधने 3, 2, 151.

*क्रौशक 3, 2, 147.

क्रोष्टु, क्रोष्टे und क्रोष्टे 7, 1, 95 fgg.

क्रौडि und क्रौडौ 4, 1, 80.

√ क्रम् (क्रम्) क्राम्यति und क्रामति 3, 1, 70.

7, 3, 74 fg.

क्रमिन् 3, 2, 141.

√ क्रिश् (क्रिश, क्रिश) 3, 2, 146. क्रिशित्या

1, 2, 7. 7, 2, 50. क्रिष्ट्या, क्रिशित und

क्रिष्ट ebend. — Mit परि, *क्रिश्यमान 3, 4, 55.

क्रैशक 3, 2, 146.

क्रेशापहे 3, 2, 50.

1. क्व Substitut für किम् 7, 2, 105.

2. क्व Adv. 5, 3, 12. 7, 2, 105.

√ क्वण् (क्वण्), क्वेण् und क्व्याणै 3, 3, 65

(vgl. 6, 1, 159).

√ क्षण् (क्षण), Aorist 7, 2, 5.

क्षन् Declination 6, 4, 11.

क्षत्र 4, 1, 138.

क्षत्रिय 4, 1, 138. 2, 4, 58. 4, 1, 168. 3, 99.

√ क्षम्, क्षाम्यति 7, 3, 74. क्षमति 2, 34.

क्षमिन् 3, 2, 141.

क्षेय und क्षये 6, 1, 201.

क्षयिन् 3, 2, 157.

क्षय्य 6, 1, 81.

√ क्षर्, क्षरति 7, 2, 34.

क्षरज und क्षरेज 6, 3, 16.

क्षामै 8, 2, 53.

√ क्षि (क्षि und क्षियः Abl.) 3, 2, 157. *क्षीय

6, 4, 59. क्षीण und क्षित 60 fg. 8, 2, 46.

√ क्षिप् (क्षिप्, क्षिप, क्षिपि) 3, 2, 140. — Mit

अति, अभि und प्रति Parasm. 1, 3, 80. —

Mit परि 3, 2, 142. 146.

क्षिप्ते 3, 2, 140.

क्षिप्र 3, 3, 133. 6, 4, 156. Vgl. क्षेपिष्ठ und क्षेपीयस्.

क्षिया 8, 1, 60. 2, 104.

क्षीय s. u. √ क्षि.

क्षीये 8, 2, 55.

क्षीर 4, 2, 20.

√ क्षीर्ये 7, 1, 51.

√ क्षु (क्षु) 3, 3, 25.

क्षुद्र Adj. 6, 4, 156. क्षुद्रा 4, 1, 131. 3, 119.

Vgl. क्षौदिष्ठ und क्षौदीयस्.

क्षुद्रजन्तु 2, 4, 8.

√ क्षुध् (क्षुध्), क्षुधित्या und क्षुधित 7, 2, 52.

क्षुध्यै 7, 2, 18.

√ क्षुभ् (क्षुभा), क्षुभ्यति 8, 4, 39.

क्षुल्लकैर्वश्यदेव 6, 2, 39.

क्षेत्र 4, 1, 23. 5, 2, 1. 92 (पर).

क्षेत्रकरै 3, 2, 21.

क्षेत्रज्ञ 7, 3, 30.

क्षेत्रियै 5, 2, 92.

क्षेप 2, 1, 26. 42. 47. 64. 5, 4, 46. 70. 6, 2,

69. 107 fg.

क्षेपिष्ठ und क्षेपीयस् 6, 4, 156.

क्षेमकारै und क्षेमकरै 3, 2, 44.

√ क्षे (क्षायः Abl.), क्षामै 8, 2, 53.

क्षेयै Adj. (f. षुं) 4, 2, 20.

क्षौदिष्ठ und क्षौदीयस् 6, 4, 156.

क्षौद्र 4, 3, 119.

√ क्षण् (Abl. क्षण्यः) mit सम् Âtman. 1, 3, 65.

√ क्ष्माय् (क्ष्मायौ), क्ष्मापयति 7, 3, 36.

√ क्ष्विद् (क्ष्विदि), क्ष्वेदित 1, 2, 19.

ख

खट्वा Tatp. 2, 1, 26.

खण्डिक 4, 2, 45. 3, 102.

खदिरवण n. 8, 4, 5.

√ खन् (खन्, खन) 3, 1, 111. 2, 67. 184. 3,

125. खनति 4, 4, 2. Dafür खा 6, 4,

42 fg. Ausfall des अ 98.

खने oder *खने 3, 3, 125.

खनित्र 3, 2, 184.

खन्य 3, 1, 123.

खरशाल 4, 3, 35.

खल 4, 2, 50. 5, 1, 7.

*खलति Tatp. 2, 1, 67.

खल्लिनो 4, 2, 51.

खलु mit dem Absol. auf त्वा 3, 4, 18.

खेन्य 5, 1, 7.

खन्यो 4, 2, 50

1. √ खा Substitut für खन् 6, 4, 42 fg.

2. खो 3, 2, 67.

खौगिडक 4, 2, 45.

खागिडकेय m. Pl. 4, 3, 102.

√ 1. खाट् (खाट) 3, 2, 146.

√ 2. खाट् = खिट् 6, 1, 52.

खौटक 3, 2, 146.

खाने oder *खाने 3, 3, 125. 6, 1, 159. 2, 144.

खान्य 3, 1, 123.

*खारे und *खारि Dvigu, खारो 5, 4, 101. 1, 33.

*खौरोक 5, 1, 33.

√ खिट् (खिटि), खिन्देति 7, 1, 59. Dafür

खाट् substituiert 6, 1, 52.

*खैट Tatp. 6, 2, 126.

खैय 3, 1, 111.

√ ख्या (ख्या, ख्यात्, ख्याति) 3, 2, 7. Aorist

1, 52. ख्याते 8, 2, 57. Für चल् substituiert

2, 4, 54 fg.

ग

1. *गे gehend in अत्यन्तग, अर्धग, अनन्तग, अन्तग, दूरग, पदग, पारग, सर्वग.

2. *गे singing 3, 2, 8.

√ गङ् s. √ गम्.

√ गण् (गण), अजगणत् und अजोगणत् 7, 4, 97.

गण 3, 3, 86. 4, 4, 84. 5, 2, 52. Heißt Sāṃkhjā (Zahlwort) 1, 1, 23. *गण Bahuvr.

5, 4, 73.

गणतिथे 5, 2, 52.

गणन 5, 4, 17. 6, 2, 162.

गणिन् 6, 4, 165.

गैय 4, 4, 84.

*गत् 6, 4, 40.

गत 4, 4, 86. *गत 2, 1, 24.

गति f. 1) die *Upasarga* (Präpositionen) und andere adverbialische Formen, wenn sie in unmittelbarer Beziehung zu einem Verbalbegriff stehen, 1, 4, 60 fgg. 8, 3, 40. Stehen vor dem Verbum 1, 4, 81. Im Veda auch nach und vom Verbum getrennt 82 fg. Bewahren ihren Accent vor einem Verbum fin. 8, 1, 57. Verlieren ihn 71. Desgleichen vor einer anderen Gati 70. Gati und Verbum fin. beide unbetont 68. Am Anfange eines Tatp. 2, 2, 18. Bewahrt hier ihren Accent 6, 2, 49 fgg. Verliert ihn 139. 144 fgg. — 2) *Gang, Bewegung* Pāṇini's Grammatik.

1, 3, 15. 4, 52. 69. 2, 3, 12. 3, 1, 23.

3, 129. 4, 72. 76. 5, 4, 4. 7, 3, 42 (अ*).

63. 8, 1, 51. 3, 113.

गैत्वर 3, 2, 164.

√ गट् (गट) 3, 1, 100. 3, 64. नि vor गट् geht in णि über 8, 4, 17.

गैद्य 3, 1, 100.

गन्तव्य 6, 2, 13.

गन्ध und गन्धे am Ende eines Bahuvr. 5, 4, 135 fgg.

गन्धन 1, 2, 15. 3, 32.

*गन्धे Bahuvr. 5, 4, 135 fgg.

√ गम् (गम्, गमि) 3, 2, 47. 67. 154. 171. 3, 58. गच्छति 7, 3, 77. 4, 3, 85. 5, 1, 74.

Wann ein ārdhadh. das Augment इ erhält 7, 2, 58. Wann der Vocal ausfällt

6, 4, 98. Aorist und Precativ 1, 2, 13.

Aorist 2, 4, 80. जग्मिष्वस् und जगन्वस्

7, 2, 68. Für इ Act. substituiert 2, 4,

46 fg. Für इ Med. 48. गमयति 46. जिग-

मिषति 47. — Mit अधि, जिगांसते 2, 4, 48.

6, 4, 16. — Mit आ, आगत 4, 3, 74. आ

गनोगन्ति 7, 4, 65. — Das न् eines kit-

Suffixes wird nach परा u. s. w. ण् 8, 4,

34. — Mit सम्, आतम. 1, 3, 29. संगत

und असंगत 5, 1, 121.

गैम 3, 3, 58. *गमे 2, 45. Vgl. एकाह*.

- गमिन् 3, 3, 3.
 गम्भीर 4, 3, 58.
 गर्, गरिमेन्, गेरिष्ठ und गैरीयस् 6, 4, 157.
 गर्ग 4, 1, 105.
 *गर्त und *गर्तेय 4, 2, 137. Vgl. त्रिगर्तषष्ठ.
 गर्ध 7, 4, 34.
 गर्धने 3, 2, 150.
 *गर्भिणी Tatp. 2, 1, 71.
 गह्ना 1, 4, 96. 3, 3, 142. 149. 6, 2, 126. Vgl. भाव.
 गह्य 3, 1, 101. 4, 4, 30. 5, 2, 128.
 *गर्व Tatp. 5, 4, 92. Accent auf dem ersten Gliede 6, 2, 72.
 गवाश्व n. 2, 4, 11.
 गविष्ठिर 8, 3, 95.
 गवेन्द्र 6, 1, 124.
 गैव्य 4, 3, 160. 5, 1, 2. 39. गय्यो 4, 2, 50.
 गह 4, 2, 138.
 गहन 7, 2, 22.
 गहेय 4, 2, 138.
 1. √ गा (गा, गति) Act. Substitut für इ Act. (इण्) im Aorist 2, 4, 45. 77. Für den Vocal wird ई substituiert 6, 4, 66. ए 67. *गाय Absol. 69.
 2. √ गा (गाङ्) Med. Substitut für इ Med. (इङ्) im Perfect 2, 4, 49. Aorist und Condit. 50. Caus. und Desid. 51. Für den Vocal wird ई substituiert 6, 4, 66.
 3. √ गा s. गे.
 4. *गो gehend 3, 2, 67.
 गागिर्न 6, 4, 165.
 गागडो und गागडोयै 5, 2, 110.
 गाथक 3, 1, 146.
 गाथाकार 3, 2, 23.
 गाथिन् und गाथिर्न 6, 4, 165.
 *गाध Tatp. Accent 6, 2, 4.
 गान्धार und गान्धारि 4, 1, 169.
 गामिन् 5, 2, 11. Vgl. अय, अलं.
 गौमुक oder गौमुक 3, 2, 154.
 गौम्भीर्य 4, 3, 58.
 गार्येन 3, 1, 147.
 गौग्य 4, 1, 105. 7, 3, 99. 8, 3, 20. 4, 67.

- गौष्ट्य 4, 1, 136.
 गार्हपत in कुरु.
 गार्हपत्य 4, 4, 90.
 गालव 6, 3, 61. 7, 1, 74. 3, 99. 8, 4, 67.
 गाह in उद^० und उदक^०.
 *गिरिम् Avjajibh. 5, 4, 112.
 *गिरि Avjajibh. 5, 4, 112. Accent in einem Namen 6, 2, 94. Davor ein Vocal verlängert 3, 117.
 गैरिति 3, 3, 95.
 *गु Bahuvr. 1, 2, 48.
 गुड 4, 4, 103.
 गुण m. 1) die Vocale अ, ए und ओ 1, 1, 2. Wird für den einfachen Vocal mit Ausnahme des अ substituiert 3. 6, 4, 26. Wann 6, 4, 146. 156. 7, 3, 82 fgg. 91. 108 fgg. 4, 10 fgg. 16. 21. 29 fg. 57. 75. 82. Guṇa allein für zwei Vocale 6, 1, 87. 97. Wann Guṇa nicht substituiert wird 1, 1, 4 fgg. 7, 3, 87 fg. — 2) Eigenschaft 2, 2, 11. 3, 25. 6, 2, 155. — 3) Mal 5, 2, 47. — 4) das Wort गुण 5, 4, 59. *गुणा Bahuvr. Accent 6, 2, 176.
 गुणाकात्म्य 6, 2, 93.
 गुणयचन Eigenschaftswort 2, 1, 30. 4, 1, 44. 5, 1, 124. 3, 58. 6, 2, 24. 8, 1, 12.
 *गुणौ (nach einem Zahlwort) Adv. mit ऊ 5, 4, 59.
 √ गुध् (गुध), गुधित्वा 1, 2, 7.
 √ 1. गुप् (गुप्, गुप्ति), गोपार्येति 3, 1, 28. Aorist 50.
 √ 2. गुप् (गुप्), कुगुप्सते 3, 1, 15.
 √ गुर् (गुर्) mit अप Absol. auf अम् 6, 1, 53.
 गुरु 1) m. ein prosodisch langer Vocal 1, 4, 11 fg. 3, 3, 103. 4, 1, 78. 5, 1, 132. 8, 2, 86. — 2) das Wort गुरु, Compar. und Superl. 6, 4, 157. — Vgl. मध्ये^०, रिक्त^०.
 गुरुमन् einen prosodisch langen Vocal habend 3, 1, 36.
 √ गुह् (गुह्), dafür गूह् st. गोह् 6, 4, 89. Aorist 7, 3, 73. Desid. 2, 12.
 गृते 8, 2, 61.

√ गृध् (गृधि) 3, 2, 140. 150. Caus. Ātman.
1, 3, 69.

गृध्रे 3, 2, 140.

गृष्टि 4, 1, 136. °गृष्टि Tatp. 2, 1, 65. Vgl.
महो°.

√ गृह् der 10. Kl. (गृहि) 3, 2, 158. Gilt für
zweisilbig (गृह), daher keine Steigerung
des Vocals.

गृहे 3, 1, 144.

गृहपति 4, 4, 90.

गृहमेध, °मेधेय und °मेध्यं 4, 2, 32.

गृह्याल्ले 3, 2, 158.

गृह्य 3, 1, 119.

√ गृ (गृ mit dem Abl. यः, गृण्य wegen गृण्यति)
3, 3, 29. जिगरिषति 7, 2, 75. जेगिष्यते
8, 2, 20. Bedeutung des Intens. 3, 1,
24. Wann für र् sonst ल् substituiert wird
8, 2, 21. — Mit अनु und प्रति mit Dat.
1, 4, 41. — Mit अव und सम् Ātman. 1,
3, 51 fgg.

ग्रेय 3, 4, 68.

ग्रेह 3, 1, 144.

√ गै (गा mit dem Abl. गः) 3, 1, 146. 2,
8. 3, 95. Für den Vocal wird ई substi-
tuiert 6, 4, 66. गै 67. °गाय Absol. 69.

गौ 4, 2, 50. 136. 3, 145. 160. 5, 1, 39. 6,
2, 72. Declination 7, 1, 90. Behält
seinen Accent in allen Casus 6, 1, 182.
गौनाम् 7, 1, 57. गोअ 6, 1, 122 fgg.
Dafür °गु substituiert 1, 2, 48.

गोघ 3, 4, 73.

गोचरे 3, 3, 119.

गोधा 4, 1, 42.

°गोशि 1, 2, 50.

गोशौने 4, 1, 42. 1, 2, 50. 5, 3, 90.

गोशौतरने 5, 3, 90.

गौतम m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.

गौतस् statt des Abl. von गौ 7, 1, 90.

गोत्र n. 1) Geschlecht, ein entfernterer Nach-
komme, Geschlechtsname, patronymi-
sches Suffix. Definiert 4, 1, 162 fgg.

Bildung desselben 168 fgg. Im Plural
das Suffix abgeworfen 2, 4, 63.—4, 1,
78. 89. 93 fgg. 98. 157 (अ°). 2, 39. 111.
3, 80. 99. 126. 5, 1, 134. 6, 2, 69. 8, 3,
91.—2) das Wort गोत्र, am Ende eines
Bahuvr. nach einem Femininum 6, 3,
43 fgg. — Vgl. स°.

गोत्रम् nach einem Verbum finitum, das
seinen Ton bewahrt, 8, 1, 27. 57. 69.

गोत्रस्त्री f. der Geschlechtsname einer Frau
4, 1, 147.

गोत्रो 4, 2, 51.

गोत्रावयव 4, 1, 79.

गोधा 4, 1, 129.

गोषधन 2, 4, 67.

गौपाल 6, 2, 78.

गोपुच्छ 4, 4, 6. 5, 1, 19.

गौमेय 4, 3, 145.

गौमिन् 5, 2, 114.

गौमुख Bahuvr. 6, 2, 168.

गोशाल 4, 3, 35.

गोषद् und गौषदक 5, 2, 62.

गोष्ठ 8, 3, 97. 5, 2, 18.

गोष्ठश्चै 5, 4, 77.

गोष्यद 6, 1, 145.

गौसाद, गौसादि und गौसारचि 6, 2, 41.

गोह् theoretische Verstärkung von √ गृह्,
statt deren गृह् eintritt, 6, 4, 89.

गौ — इक 5, 2, 118.

गौडेपुर 6, 2, 100.

गौडिक 4, 4, 103.

गौतमे 4, 1, 130. 2, 4, 65.

गौधारे 4, 1, 130.

गौधरे 4, 1, 129.

गौपुच्छिक 4, 4, 6. 5, 1, 19.

गौर und गौरेने 4, 1, 41. Vgl. उप°.

गौष्टीन 5, 2, 18.

गन्ध 1, 3, 75 (अ°). 4, 3, 87. 116. गन्धान्त
6, 3, 79.

√ गस्, गसित 7, 2, 34.

√ गर् (गृह्, गृह, गृहि) 3, 1, 118. 134. 143.
3, 35. 45. 51. 58. 4, 36. 39. 58. Wann र्

- vocalisirt wird 6, 1, 16. यच्छाति 4, 4, 39. Ein ārdhadh. erhält das Augment ई 7, 2, 37. Perfect 6, 1, 7. जयभ्म 7, 2, 64. Pass. und Impers. in den beiden Fut., Condit., स- Aorist und Precativ 6, 4, 62. यहीत्वा 1, 2, 8. जिघ्रति ebend. und 7, 2, 12.
- यहे 3, 1, 143. येह 3, 58.
- यहण n. 5, 2, 77.
- यहि in फले.
- याम m. 2, 4, 7 (अ०). 4, 2, 43, 94, 109 (उ-दोच्य०). 117 (व्याहो०). 3, 7, 6, 2, 103, 7, 3, 14. याम० Tatp. Accent 6, 2, 62.
- याम m. 4, 2, 142. Accent 6, 2, 84.
- यामम Avjajibh. 4, 3, 61.
- यामणा 5, 2, 78, 3, 112. Declination 7, 1, 56.
- यामतले m. 5, 4, 95.
- यामेता 4, 2, 43.
- ±-यामिक 4, 3, 61.
- यामोश 4, 2, 94.
- यामेय 4, 2, 142.
- याम्ये 4, 2, 94.
- याम्यपु 1, 2, 73.
- यावस्तेत् 3, 2, 177.
- यार्हे 3, 1, 143.
- यहम् in जोय०, नाम० und हस्त०.
- यहिन् 3, 1, 134.
- येनेव Bahuvr. 6, 2, 14.
- योवा 4, 2, 96, 3, 57, 6, 2, 14.
- योष्म 4, 3, 46.
- युच् (युचु), Aorist 3, 1, 58.
- येवे und येवेय 4, 3, 57.
- येवेय 4, 2, 96.
- येष्म 4, 3, 46.
- येष्मक 4, 3, 46, 49.
- य् ग्लह् (ग्लह्) und ग्लेह 3, 3, 70.
- य् ग्ला s. ग्ले.
- ग्लाहे 3, 2, 139.
- य् ग्लुच् (ग्लुचु) und य् ग्लुच् (ग्लुचु), Aorist 3, 1, 58.
- य् ग्ले (ग्ला) 3, 2, 139. Mit Infin. 4, 65.

घ

1. घ in ताडघ und पाणिघ.
2. घ Indec. verlängert 6, 3, 133.
- य् घट् (घट) mit Infin. 3, 4, 65.
- घट Adj. mit Loc 5, 2, 35.
- घन m. 3, 3, 77.
- य् घम् (घम्, घम, घमि, घम्) 3, 2, 160. Für अट् substituiert 2, 4, 37 fgg. Ausfall des Vowels 6, 4, 98, 100. य् für स् 8, 3, 60.
- जिघ्रिस् 7, 2, 67. Aorist 2, 4, 80.
- घसे 3, 3, 59 fg. 6, 2, 144.
- घस्मरे 3, 2, 160.
- घोतम् 3, 4, 36 fg.
- घातिन् 3, 2, 86. Vgl. कुमार० und शोर्ष०.
- घोतुक oder घोतुक 3, 2, 154.
- य् घुय् (घुय, घुयि oder घुयिर्), घुष्ट 7, 2, 23.
- संघुष्ट und संघुष्टित 28.
- ±-घोष 6, 2, 85. Vgl. पद्घोष und पाद०.
- घे 3, 2, 52 fgg. ±-घे 6, 4, 135. Vgl. कपाटघ, गोघ, जायाघ, पतिघ, हस्तिघ.
- य् घ्रा (घ्रा, जिघ्रति) 3, 1, 137. जिघ्रति 7, 3, 78. Aorist 2, 4, 78. घ्राते und घ्राणं 8, 2, 56. अजिघ्रपत् und अजिघ्रपत् 7, 4, 6. जेघोयते 31.

च

च heisst *Nipāta 1, 4, 57. 1) und. चाथे द्वंद्वः

2, 2, 29. Nicht mit einem tonlosen Pronomen pers. verbunden 8, 1, 24. Einfluss auf die Betonung des Verbums 58 fg. 62 fg. Als Anreihungspartikel gebraucht Pāṇini das Wort 838 mal. — 2) wenn (चण् genannt). Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.

√ चकास् heisst reduplicirt 6, 1, 6.

चक्रोयत् 8, 2, 12.

√ चक्ष् (चक्षिङ्) für ख्या substituiert 2, 4, 54 fg.

चक्षुस् und चक्ष्वे Adv. 5, 4, 51.

चङ्क्रमणो und Intens. √ चङ्क्रम्ये 3, 2, 150.

चटका 4, 1, 128.

चण् s. च 2).

√ चत्, चत्ते 7, 2, 34.

चतस् für चतुर् substituiert 7, 2, 99 fg. Gen. Pl. 6, 4, 4. 5. Accent in der Decl. 1, 180 fg.

चतुर् 1) vier 5, 2, 51. 7, 2, 99 Declination und Accent 6, 1, 167. 179 fgg. 7, 1, 55. 98 fg. चतुर्भ्यः 2, 59. Vgl. चतस्रः. — 2) चतुर् viermal 5, 4, 18. Verhalten vor क् und प् 8, 3, 43.

चतुर und अचतुर 5, 1, 121.

चतुरथे 5, 4, 120.

1. चतुर्थे 1) der vierte 5, 2, 51. — 2) f. चतुर्थो die Endungen des vierten Casus, des Datives, Dativ 8, 1, 20. Wann 2, 3, 12 fgg. 73. Gen. statt dessen 62. Instr. 1, 3, 55. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 36. Accent 6, 2, 43 fgg. Wirft die Casusendung nicht ab 3, 7 fg.

2. चतुर्थं Viertel 5, 3, 49. Am Anfange und am Ende eines Tatp. 2, 2, 3.

चतुष्पाद् 2, 1, 71. 4, 1, 135. 6, 1, 142.

चत्वारिंशत् 5, 1, 59. 62. *चत्वारिंशत् nach Zahlwörtern 6, 3, 49.

चन Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 57.

चन्द्र, wann dafür *श्चन्द्र 6, 1, 151.

√ चम् (चम्, चमि) 3, 1, 126. चामति (आ चा°) 7, 3, 75. Mit आ Vrddhi 34.

√ चर् (चर्, चर, चरि) 3, 1, 15. 100. 2, 16. 136. 142. 184. 4, 16. चरति 4, 4, 8. 41.

चञ्चूर्यते und चञ्चुरीति 7, 4, 87 fg. Bedeutung des Intens. 3, 1, 24. Mit उद् und सम् Ātman. 1, 3, 53 fg. विचार्यमाण 8, 2, 97.

चय oder चय 3, 3, 40.

*चरे (f. ई) 3, 2, 16 fg.

चरक 4, 3, 107. 5, 1, 11.

चरण 2, 4, 3. 4, 2, 46. 3, 126. 5, 1, 134. 6, 3, 86.

चरम् Declination 1, 1, 33. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 58.

चरितोस् 3, 4, 16.

चरित्र 3, 2, 184.

चरिणो 3, 2, 136.

√ चर्च (चर्च) und चर्चो 3, 3, 105.

चर्च्य 3, 1, 110.

चर्मणवती 8, 2, 12.

चर्मन् 5, 1, 15.

चर्मणैरम् 3, 4, 31.

चैर्य 3, 1, 100.

चलन 1, 3, 87. 3, 2, 148.

चाक्रवर्मण 6, 1, 130.

चाटकेर 4, 1, 128.

चाटुकार 3, 2, 23.

चात्वारिंशे 5, 1, 62.

*चानराट Accent 6, 2, 103.

चान्द्रायण und चान्द्रायणिक 5, 1, 72.

चाम्यं (आचाम्य?) 3, 1, 126.

√ चाय (चाय्, dafür की substituiert 6, 1, 21 (वेकोयते). 35.

चाये oder चाये 3, 3, 40. 6, 1, 159. 2, 144.

चौरकोण 5, 1, 11.

चारु s. अचारु.

√चि (चि, चिनोति) 3, 2, 91. 3, 40. 58. चि-
चाय und चिकाय 7, 3, 58. चाययति und
चापयति 6, 1, 54. चिकयामकः 3, 1, 42.
चिचोयति und चिकोयति 7, 3, 58. अपचित
und अपचायति 2, 30. Mit नि, das णि
wird, 8, 4, 17.

चिकित्स्य 5, 2, 92.

चिकिर्ने 5, 2, 33.

1. √चित् Caus. (चेति) 3, 1, 138.

2. *चित् 3, 2, 91 fg.

3. चित् Indec. Einfluss auf die Betonung
des Verbums 8, 1, 48. 57. Mit unbe-
tontem pluta 2, 101.

चित in दृष्टकचित्.

चिति 3, 3, 41. 6, 3, 127.

*चितोक् 6, 3, 127.

चितयत् 1, 3, 88. 5, 1, 89.

चितविराग 6, 4, 91.

चित्पति 6, 2, 19.

चित्या in अग्नि.

चित्र 3, 1, 19. 2, 21.

चित्रकरे Adj. (f. च्चि) 3, 2, 21.

चित्रोकरण 3, 3, 150.

√चित्रिये Med. 3, 1, 19.

√चिन्त् (चिन्ति) und चिन्तो 3, 3, 105.

चिपटि 5, 2, 33.

*चिर Tatp. Accent 6, 2, 6. चिरम् 4, 3,
23. Vgl. अचिर.

चिरन्तन und चिरन्तन 4, 3, 23.

चिहण und चिहणकन्य n. 6, 2, 125.

*चोरे Tatp. 6, 2, 127. 135.

चोवर und √चोवरि Med. 3, 1, 20.

चु s. 2. अश्च.

√चुर् und √चोरि 3, 1, 25. *

चूर्ण 3, 1, 25. 4, 4, 23. *चूर्ण Tatp. 6, 2, 134.

चूर्णपयम् 3, 4, 35.

√चूर्णि 3, 1, 25.

चूर्णिन् 4, 4, 23.

चूर्ति 7, 4, 89.

√चृत् (चृत्, चृति) 3, 1, 110. Darnach kann
ein ārdhadh. das Augment चृ erhalten
7, 2, 57.

चेत् 1, 2, 65. 3, 55. 67. 3, 3, 154. 4, 27. 5,
1, 115. 4, 10. 6, 1, 134. 8, 1, 51. Ein-
fluss auf die Betonung des Verbums 8,
1, 30.

चेतये 3, 1, 138.

चेतस् und चेतै (oder *चेतो) Adv. 5, 4, 51.

*चेल Tatp. 6, 2, 126. Verhalten eines Fe-
mininums davor 3, 43 fgg. (f. च्चि).

चेलक्रौपम् 3, 4, 33.

√चेष्ट (चेष्टि), अचिचेष्टत् u. अचचेष्टत् 7, 4, 96.

चेष्टा 2, 3, 12.

चेत्रे, चेन्निके und चेन्नो 4, 2, 23.

√चोरि s. चुर्.

चोर 5, 1, 113.

√च्यु (च्ययति), चिच्युषे 6, 1, 36. अचिच्ययत्
und अचुच्ययत् 7, 4, 93 fg. चिच्यावयिषति
und चुच्यावयिषति 81.

छ

छगल 4, 1, 117.

छगलिन् 4, 3, 109.

छेच 6, 4, 97. 4, 4, 62.

1. √छद् Caus. (छादि), wann die Kürze sub-
stituirt wird 6, 4, 96 fg. छादिते und
छवे 7, 2, 27.

2. *छद् 6, 4, 97.

*छद् 6, 4, 96.

छदिस् 6, 4, 97. 5, 1, 13.

छद्यन् 6, 4, 97.

छन्दस् n. 1) Metrum 4, 2, 55. छन्दोनामन्
3, 3, 44. 8, 3, 94. — 2) ein vedischer
Text 4, 3, 106. छन्दो ऽधीते 5, 2, 84.
छन्दोब्राह्मणानि 4, 2, 66. छन्दसि im Veda
1, 2, 36. 61. 4, 9. 20. 81. 2, 3, 3. 62. 4,
28. 39. 73. 76. 3, 1, 42. 50. 59. 84. 118.

123. 2, 27. 63. 73. 88. 105. 137. 170. 3,
129. 4, 6. 88. 117. 4, 1, 46. 59. 71. 3,
150. 4, 106. 110. 5, 1, 61. 67. 91. 106.
118. 2, 50. 89. 122. 3, 13. 20. 26. 33. 49.
59. 111. 4, 12. 41. 103. 123. 142. 158. 6,
1, 34. 52. 60. 70. 83. 106. 126. 133. 170.
178. 209. 2, 119. 164. 199. 3, 33. 84. 96.
108. 126. 4, 5. 58. 73. 75. 86. 99. 102.
162. 175. 7, 1, 8. 10. 26. 38. 56. 76. 83.
103. 2, 31. 3, 97. 4, 8. 35. 44. 64. 78. 8,
1, 35. 56. 64. 2, 15. 61. 70. 3, 1. 49. 105.
119. 4, 26. संज्ञाकृतसोः 4, 1, 29. 6, 3,
63. — 3) das Wort कृतस् 4, 3, 71. 4, 93.
कृतस्य 4, 3, 71. 4, 93.
कृतोऽग 4, 3, 129.
√ कृ s. √ कृ.
कृगले 4, 1, 117.
कृगलेयिन् m. Pl. 4, 3, 109.

कृत् 4, 4, 62.
कृत्तिशाला 6, 2, 86.
कृत् 6, 4, 96.
कृत्तिषेय 5, 1, 13.
कृतस्य 4, 3, 71.
कृतोऽग 4, 3, 129.
कृत n. Tatp. 2, 4, 22. Accent 6, 2, 14.
कृत n. und कृत् f. Tatp. 2, 4, 25.
1. √ कृद् (कृद्, कृदि) 3, 2, 61. 162.
कृदुरे 3, 2, 162.
कृद्वर्ण und कृद्वर्ण 6, 3, 115.
√ कृ (कृ), उ nie verlängert 8, 2, 79.
√ कृद् (कृद्), ein Ārdhadh. kann darnach
das Augment इ erhalten 7, 2, 57.
कृदु und कृद्वि 5, 1, 64.
√ कृ (कृ, Gen. Du. कृः), Aorist 2, 4,
68. कृत् und कृत् 7, 4, 41. कृत्यति
3, 37.

ज

1. ज geboren 7, 3, 18. ज 3, 2, 97 fgg.
Accent 6, 2, 82 fg. Davor erhält sich
die Locativendung 3, 15 fg.
2. ज Substitut für √ जन् 6, 4, 36.
√ जन् (जन्) heisst reduplicirt 6, 1, 6. ज-
कृति 7, 2, 76. अजकृत् 3, 98. अजकृत् 99.
जगतो und जगत्य 4, 4, 122.
√ जग्ध (जग्ध) für √ अज् substituirt 2, 4, 36.
जग्मि 3, 2, 171.
जगन् Tatp. 2, 1, 58.
जग्नि 3, 2, 171.
± जङ्गल 7, 3, 25.
जङ्घ Bahuvr. 6, 2, 114. f. जङ्घे und अजङ्घा 4,
1, 55.
जङ्घा 4, 1, 55. 6, 2, 114.
जङ्घाकरे 3, 2, 21.
जङ्घि 3, 2, 171.
जङ्घपृक् 3, 2, 166.
जङ्घु n. 4, 3, 138.
√ जन् (जन्, जन, जनि) 1, 4, 30. 3, 2, 67.

97. 136. 171. 4, 16. Dafür जा substituirt
6, 4, 42 fg. जायते 7, 3, 79. जनिषे, जनिष्य,
जनिष्ये, जनिष्यम् 2, 78. Erhält keine
Vṛddhi 3, 35. Ausfall des Vocals 6, 4,
98. Aorist 2, 4, 80. 3, 1, 61. Accent
in den reduplicirten Formen 6, 1, 192.
जात (nach einer Präposition) Bedeutung
3, 4, 72. जात Bahuvr. Accent 6, 2,
171. Caus. Parasm. 1, 3, 86. परिजात
5, 2, 68. प्र जनयामकः 3, 1, 42. वि जा-
यते 5, 2, 12. परिजात 68. संजात 36.
जन 4, 2, 43. 4, 97.
जनैता 4, 2, 43.
जनपद 4, 1, 168. 2, 81 fgg. 124 (तदवधोः).
3, 7. 100. 6, 2, 103. 3, 85. 7, 3, 12.
जनपदिन् 4, 3, 100.
जनित् 6, 4, 53.
जनितोस् 3, 4, 16.
जन्तु in लुट्.
जन्य 3, 4, 68. 4, 4, 82. जन्य 97.

- √ जप् (जप्, जप) 3, 2, 13, 166. 3, 61. Intens.
 जञ्जयते und जञ्जयति 7, 4, 86. Bedeu-
 tung 3, 1, 24.
 जेष 3, 3, 61. 1, 2, 34 (अ°). Vgl. कर्णजप.
 √ जम् (जम्, जभ), wann न् infigiert 7, 1, 61.
 Intens. जञ्जभ्यते und जञ्जभोति 4, 86.
 Bedeutung 3, 1, 24.
 जम्बु und जम्बू 4, 3, 165 fg.
 जम्भ und °जम्भन् Bahuvr. 5, 4, 125.
 जय und जये 6, 1, 202. °जये 3, 2, 46.
 जदिन् 3, 2, 157.
 जय्य 6, 1, 81.
 जर in अजर.
 जैरत् 3, 2, 104. जरत् Tatp. 2, 1, 49. °जरत
 und °जरतो Tatp. 67. Vgl. अमृतजरतो.
 जरस् und जरा 7, 2, 101.
 जर्य in अजर्य.
 √ जल्प (जल्प) 3, 2, 155.
 जल्प 4, 4, 97.
 जल्प्याक Adj. (f. हे) 3, 2, 155.
 जय 6, 4, 28.
 जयने 3, 2, 150.
 √ जस् (जस) 3, 2, 167. Caus. (जासि) mit
 Gen. 2, 3, 56.
 1. °जो 3, 2, 67.
 2. जा Substitut für √ जन् und √ जा 7, 3,
 79. Für √ जन् 6, 4, 42 fg.
 जागर्हेक 3, 2, 165.
 √ जाय (जाय् mit dem Abl. जागुः und जायः)
 3, 2, 165. Heisst redupliciert 6, 1, 6.
 Wann Guna für ऋ 7, 3, 85. जायति 6,
 1, 192. जजागार und जागरां चकार 3, 1, 38.
 Aorist 7, 2, 5.
 ± जाङ्गल 7, 3, 25.
 °जात Bahuvr. Accent 6, 2, 171. Vgl. तत्रजात.
 जातरूप 4, 3, 153.
 जाति f. 1) Gattung, Gattungsbegriff (vgl.
 Mahābh. II, 8, 225) 1, 2, 58. 2, 1, 63.
 65. 4, 6, 4, 1, 63, 161. 5, 2, 133. 3, 93.
 4, 94. 6, 1, 143. 2, 10, 170. 3, 41, 103.
 अ° 1, 2, 58. 2, 1, 68. 3, 2, 78. 98. 6, 4,
 171. °नामन् 5, 3, 81. प्राणभज्जाति 1, 129.
 मनुष्य° 4, 1, 65. — 2) das Wort जाति 5,
 4, 9.
 °जातीय 5, 4, 9. Vgl. जातीयर् im anderen
 Index.
 जातु mit Präsens 3, 3, 142. Potent. 147.
 Einfluss auf die Betonung des Verbums
 8, 1, 47.
 जातुर् 4, 3, 138.
 जातोर् 5, 4, 77.
 जानपद 5, 4, 104. f. हे 4, 1, 42.
 °जानि Bahuvr. 5, 4, 134.
 जानु, dafür °जु Bahuvr. 5, 4, 129 fg.
 जाबाल 6, 2, 38.
 जाम्बव्य 4, 3, 165.
 जाया 5, 4, 134.
 जायाघ्रे Adj. (f. हे) 3, 2, 52.
 जाल n. 3, 3, 124.
 √ जि (जि) 3, 2, 46. 61. 139. 157. 163. जयति
 und जित 4, 4, 2. जिगाय und जिगीषति
 7, 3, 57. जापयति 6, 1, 48. Mit परा und
 वि Ātman. 1, 3, 19. Mit परा mit Abl. 4, 26.
 √ जिघ्र (जिघ्र) substituiert für √ घ्रा 7, 3, 78.
 जिघ्रे 3, 1, 137.
 °जित् 3, 2, 61.
 जित्य m. 3, 1, 117.
 जित्वर 3, 2, 163.
 जिघ्र्यो 3, 2, 139.
 जिह्वामूल und °मूलेय 4, 3, 62.
 जिह्वो in दीर्घजिह्वो.
 √ जीव् (जीव्, जीव) 3, 4, 30. तेन जीवति
 4, 4, 12. 5, 2, 21. जीवति Loc. 4, 1, 163.
 165. अजिजीवत् und अजीजीवत् 7, 4, 3.
 जीवयोहम् 3, 4, 36.
 जीवनीशम् 3, 4, 43.
 जीवन्त 4, 1, 103.
 जीविका 2, 2, 17. 5, 3, 99. 6, 2, 73. Als
 Gati 1, 4, 79.
 जीविन् in आयुध°.
 √ जु (जु) 3, 2, 150. 156. 177.
 √ जुप् (जुप्) 3, 1, 109. जुषाणो अ° 6, 1, 118.
 जुष्ट und जुष्ट 209 fg. Vgl. इन्द्रजुष्ट
 जुष्य 3, 1, 109.

ज्ञे 3, 2, 177.

ज्ञेति und ज्ञेति 3, 3, 97.

√ जृ (जृ, ज्योति) 3, 2, 104. Aorist 1, 58.

Perfectum 6, 4, 124. जरित्वा und जरोत्वा

7, 2, 55. °ज्यो Bedeutang 3, 4, 72.

जैयन्तायने und जैयन्ति 4, 1, 103.

जैह्माशिनये 6, 4, 174.

जै 3, 1, 135.

जका 7, 3, 47.

√ जप् (जपि), जपिते und जपते 7, 2, 27. जि-

जपियषति und जोषति 49, 4, 55. जोष्य-

मान 1, 4, 34.

√ ज्ञा (ज्ञा mit dem Abl. ज्ञः) 3, 1, 135. 2, 6.

जानाति 7, 3, 79. Ātman. 1, 3, 44 fg. 76.

Mit Gen. 2, 3, 51. Mit Infin. 3, 4, 65.

Desid. Ātman. 1, 3, 57. Mit अनु Desid.

Parasm. 58. Mit प्रति und सम् Ātman. 46.

Mit सम् mit Acc. oder Instr. 2, 3, 22.

Vgl. अज्ञात und उपज्ञात.

जाति 1, 1, 35 (अ). 5, 1, 127.

जातिपुत्रे 6, 2, 133.

जातेये 5, 1, 127.

ज्ञान 1, 3, 36. 47.

जिका 7, 3, 47.

°जु Bahuvr. 5, 4, 129 fg.

ज्य Substitut für प्रशस्य 5, 3, 61. वृद्ध 62. 6,

2, 25. 4, 160.

√ ज्या (ज्या mit dem Gen. ज्यः), य् vocalisirt

6, 1, 16. Perfect 17. °ज्याय 42.

ज्योयस् 5, 3, 61 fg. 6, 4, 160. 4, 1, 164.

°ज्यायस् Karmadh. Accent 6, 2, 25.

ज्यैष्ठ 5, 3, 61 fg. 4, 41. °ज्यैष्ठ Karmadh.

Accent 6, 2, 25.

ज्योतिःष्टोम und ज्योतिस् 8, 3, 83. Vgl.

सज्योतिस्.

ज्योत्स्ना 5, 2, 114.

√ ज्वर् (ज्वर) 3, 2, 162. व् zu ऊ vocalisirt

6, 4, 20. Caus. (ज्वरि) nicht mit Gen.

2, 3, 54.

√ ज्वल् (ज्वल्, ज्वल) 3, 1, 140. 2, 150.

उज्ज्वलति 7, 2, 34.

ज्वले 3, 1, 140.

ज्वलने 3, 2, 150.

ज्वाले 3, 1, 140.

भ् and ड

भर्भर, भार्भरे und भार्भरिके 4, 4, 56.

√ डाश् = √ दाश् in पुरोडाश् 3, 2, 71.

त

√ तद् (तद्), तैद्यति und तद्वर्णाति 3, 1, 76.

°तद्वः und °स्तद्वः 8, 3, 103 fg.

°तद्वे und तद्वन् 5, 4, 95.

तद्वशिला 4, 3, 93.

तद्वले 3, 2, 134.

°तैत् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

ततमे und ततरे 5, 3, 92 fg.

ततम् 4, 3, 74.

तत्करे Adj. (f. ई) 3, 2, 21.

तत्काल 1, 1, 70.

तत्कृतार्थ 2, 1, 30.

Pāṇini's Grammatik.

तत्पुरुष m. ein Compositum, dessen zweites

Glied (mit einigen wenigen Ausnahmen,

vgl. 2, 2, 4 und Dvigu) seine Selbständig-

keit bewahrt und durch das vorangehende

nur näher bestimmt wird. Bildung des-

selben 2, 1, 22 fgg. Karmadhāraja und

Dvigu sind auch Tatp. 1, 2, 42. 2, 1, 23.

Das letzte Glied bewahrt sein Geschlecht

4, 26. Wird n. 19 fgg. Accent 6, 2, 2 fgg.

123 fgg. 193 fgg. Ein Locativ verliert

im ersten Gliede nicht seine Casusendung

(30)

3, 14 fgg. Mit vorangehender Negation
 5, 1, 121. 4, 71. Mit vorangehendem कु,
 कत् (कद्), का und क्व 6, 3, 101 fgg.
 Veränderungen im ersten Gliede 1, 13.
 Im zweiten 5, 4, 86 fgg.
 तत्प्रकृत 5, 4, 21.
 तत्प्रत्यय mit diesem Suffix versehen 4, 3,
 155. 7, 3, 29.
 तत्प्रथमे 6, 2, 162.
 तत्र 2, 2, 27. 3, 9. 3, 1, 92. 4, 2, 14. 3, 53.
 4, 98. 5, 1, 96. 116. 2, 63. Mit einem
 Partic. auf त componirt 2, 1, 46.
 तत्रजात 4, 3, 25.
 तत्रनियुक्त 4, 4, 69.
 तत्रविदित 5, 1, 43.
 तत्साधुकारिन् 3, 2, 134.
 तस्य 4, 2, 134.
 तेषा 5, 3, 23. 1, 4, 50. 3, 4, 28.
 तथाकौरम् 3, 4, 28.
 तद्, Nomin. m. स und सः 6, 1, 132. सः
 vor einem Vocale 134. ष्टद् und ष्त्तद्
 8, 3, 103 fg. तद् Bahuvr. Accent 6,
 2, 162. Ableitungen von तद् 5, 2, 39.
 3, 15. 19. 92. In den Sūtra erscheinen
 folgende Formen: स 1, 3, 67. 4, 32. 52.
 2, 4, 17. 5, 2, 78. सो ऽ 4, 2, 55. 3, 89.
 5, 1, 56. सा 1, 3, 55. 2, 3, 48. 4, 2, 21.
 24. 58. तद् Nomin. 1, 1, 73. 2, 53. 4, 2,
 57. 67. 3, 52. 4, 51. 66. 5, 1, 16. 47. 57.
 104. 2, 36. 45. 82. 94. तम् 5, 1, 80. तद्
 Acc. 4, 2, 59. 3, 85. 4, 28. 76. 5, 1, 50.
 63. 94. 2, 7. तेन 2, 2, 27 fg. 4, 62. 4,
 2, 1. 68. 3, 101. 112. 4, 2. 5, 1, 37. 79.
 93. 98. 115. 2, 26. तस्मै 5, 1, 5. 101.
 तस्मात् 1, 1, 67. 6, 1, 103. 3, 74. 7, 4,
 71. तस्य 1, 2, 32. 3, 9. 4, 1, 92. 2, 37.
 69. 3, 66. 120. 134. 4, 47. 5, 1, 38. 42.
 45. 95. 116. 119. 2, 24. 48. 8, 1, 2. त-
 स्मिन् 1, 1, 66. 4, 3, 2. तां 3, 2, 127.
 ताभ्याम् 4, 75. 7, 3, 3. तयोः 3, 4, 70.
 5, 3, 20. 8, 2, 108. ते 1, 4, 80. 4, 1,
 174. तानि 1, 4, 102. Am Anfange eines

Comp. (ausser den besonders aufgeführ-
 ten) 1, 2, 55. 4, 55. 2, 4, 21.

तदधोन 5, 4, 56.

तदन्त 1, 1, 72.

तदर्थ 2, 1, 36 (तदर्थार्थ). 3, 58. 5, 1, 12. 6,
 1, 82. 2, 43. 71. 156 (अ०). 3, 53 (अ०).

तदहं 5, 1, 117.

तदवधि 4, 2, 124 (जनपद०).

तद्वेत 5, 1, 134.

तद्वो 5, 3, 15. 19. 21.

तदादि 1, 4, 13. 2, 4, 21.

तदानीम् 5, 3, 19.

तद्धर्म 3, 2, 134.

तद्धित m. ein an Nominalstämme, Verba
 finita und Indeclinabilia tretendes Suf-
 fix, welches Nominalstämme (1, 2, 46)
 und Indeclinabilia (1, 1, 38) bildet. 4,
 1, 17. 76 fgg. Anfügung 6, 1, 61. 4,
 144 fgg. एका davor verkürzt 3, 62. Er-
 fordert Vṛddhi der ersten Silbe 7, 2,
 117 fgg. 6, 3, 39. य् darin fällt ab 4,
 150 fg. Vor einem mit त् beginnenden
 geht ein vorangehendes स् in य् über 8,
 3, 101. Acut auf der letzten Silbe 6,
 1, 164 fg. 2, 155. Nach einem Verbum
 fin. Einfluss auf die Betonung desselben
 8, 1, 57. अ० 1, 3, 8. 6, 4, 133. तद्धि-
 तार्थ 2, 1, 51.

तद्धितलुक् Abfall eines taddhita 1, 2, 49. 4,
 1, 22. 5, 4, 92.

तद्युक्त 5, 3, 77. 4, 36.

तद्राज m. ein taddhita-Suffix, welches zur
 Bezeichnung des Fürsten eines Stammes
 angefügt wird, 4, 1, 168—174. Wann
 es abfällt 2, 4, 62. 4, 1, 175 fgg.

तद्वत् Adj. 4, 4, 125.

तद्विषय 4, 2, 66. 5, 3, 106.

1. √ तन् (तन्, तनि, तनोति) 6, 3, 116. त-
 नोति 3, 1, 79. Ausfall des Vocals 6, 4,
 99. Des न् 37 fgg. Aorist 2, 4, 79. त-
 न्येते oder तार्येते 6, 4, 44. तितांसति oder
 तितंसति 17. आ ततन्य 7, 2, 64.

2. तन् in तन्द्रालु 3, 2, 158.

तनुत्व 5, 3, 91.

तनु 4, 4, 128.

तनुकरण 3, 1, 76.

तन्ति 6, 4, 39.

तन्तिपाल 6, 2, 78.

तन्त्र und तैन्त्रक 5, 2, 70. Vgl. स्वतन्त्र.

*तन्त्रो Bahuvr. ohne क 5, 4, 159.

तन्द्रालु 3, 2, 158.

तन्नामन् 4, 2, 67.

तन्नामिका 4, 1, 113.

तन्निमित्त 6, 1, 80.

√ तप् (तप, तपि, तपति) 3, 2, 36. 46. Aorist

1, 65. Reflexivum 88. Caus. (तापि) 3,

2, 39. Mit उद् und वि Atman. 1, 3, 27.

निष्टपति 8, 3, 102.

— तपे 3, 2, 39. 46.

तपस् 3, 1, 15. 88. 5, 2, 102.

√ तपस्ये 3, 1, 15.

तपस्यिन् 5, 2, 102.

तप्तरहसे 5, 4, 81.

√ तम् (तमि) 3, 4, 16. तौम्यति 7, 3, 74.

तमस् 7, 2, 18. तमसा 6, 3, 3.

*तमसे 5, 4, 79.

तैमितोस् 3, 4, 16.

तमिन् 3, 2, 141.

तमिसा 5, 2, 114.

तमोऽपह्ने 3, 2, 50.

— तरे 3, 2, 46.

तरुण in अतरुण.

तरुन् und तरुन् 7, 2, 34.

तैषम् und *तैषम् 3, 4, 57.

तैहि 5, 3, 20 fg.

तल्लक्ष्य 1, 2, 65.

तैव 7, 2, 96.

तयक 4, 3, 3.

तौचशिल 4, 3, 93.

ताच्छोल्य 3, 2, 11. 20. 78. 129. 6, 4, 172.

ताड्ये m. 3, 2, 55.

तादर्थ्य 5, 4, 24.

तापसे 5, 2, 103.

√ ताप् (तापि), Aorist 3, 1, 61.

तायन 1, 3, 38.

तारका und तारकिते 5, 2, 36.

तार्य 4, 4, 91.

ताल und ताले 4, 3, 152.

तावके und तौवकोन 4, 3, 3.

तौवत् 5, 2, 39.

तावतिथ 5, 2, 77.

तावा in त्रिस्तावा und द्विस्तावा.

तिक 4, 1, 154.

तिककितव m. Pl. 2, 4, 68.

√ तिज् (तिज्), तितित्वते 3, 1, 5. तैतिके 7, 4, 65.

तितित्वा 1, 2, 20.

तित्तिरि 4, 3, 102.

तिरस् 6, 3, 94. Gati 1, 4, 71 fg. Kann das स् vor क् bewahren 8, 3, 42.

तिरि Substitut für तिरस् 6, 3, 94.

तिर्यक्कोरम् 3, 4, 60.

तिर्यञ्च् 6, 3, 94. तिर्यक् mit Absolutiven 3, 4, 60.

तिल 4, 3, 149. 5, 1, 7. 2, 4.

तिलमय 4, 3, 149.

तिल्य 5, 1, 7. 2, 4.

तिष् for √ स्या substituirt 7, 3, 78.

तिष्ठद् Avjajibh. 2, 1, 17.

तिष्ठ 4, 3, 34. Wann य् ausfällt 6, 4, 149.

तिष्ठपुनर्वसु Du. 1, 2, 63.

तिस Declination und Accent 6, 1, 166. 189 fg. 4, 4 fg. 7, 2, 99 fg.

तोल्या in अतोल्या.

± तोरे (f. तौ) 4, 2, 106. *तौरेम् Avjajibh. 6, 2, 121.

1. √ तु (तु), तौति und तवौति 7, 3, 95.

2. तु aber 1, 2, 37. 2, 4, 83. 4, 1, 163. 5, 3, 68. 6, 1, 99. 7, 3, 3. 26. 8, 2, 98. 3, 2.

Einfluss auf die Betonung des Verbums

8, 1, 39. 56. तू 6, 3, 133.

तुय und तौयि 4, 4, 115.

√ तुज् (तुज् oder तुज्), der Vocal der Reduplication verlängert 6, 1, 7.

√ तुद् (तुद्, तुद्) 3, 2, 85. 182. तुर्देति 3, 1, 77.

तुद in अस्तुद und विधुस्तुद.

तुन्द 5, 2, 117.

तुन्दपरिमज्ज 3, 2, 5.

तुन्दयत् 5, 2, 117.

तुन्दि 5, 2, 139.

तुन्दिक und तुन्दिन् 5, 2, 117.

तुन्दिभे 5, 2, 139.

तुन्दिने 5, 2, 117.

तुभ्यम् 7, 2, 95.

तुरायणा 5, 1, 72.

तुरीय am Anfange und am Ende eines Tatp. 2, 2, 3.

तुला 4, 4, 91. Mit Gen. 2, 3, 72.

तुल्य 4, 4, 91. Mit Instr. oder Gen. 2, 3, 72. तुल्य Tatp. 1, 68. Accent 6, 2, 2.

तुल्यम् Adv. 1, 2, 57. तेन 5, 1, 115.

तुल्यक्रिय 3, 1, 87.

तुल्ययोग 2, 2, 28.

तुल्यास्यप्रयत्न 1, 1, 9.

तुष und तुषज 6, 2, 82.

तुदी 4, 3, 94.

तुप्ये 2, 4, 2.

तुल und √तुलि Act. 3, 1, 25. Vgl. इषो-
कतुल.

तृष्णीम् und तृष्णीभ्यम् 3, 4, 63.

तृस्त und √तृस्ति Act. 3, 1, 21.

तृण 2, 4, 12. 4, 2, 80. Vgl. कृत्तृण.

तृणजम्भेन् Bahuvr. 5, 4, 125.

तृणसे 4, 2, 80.

1. वृत्तेय 1) der dritte 5, 2, 55. 3, 48. 84. 4, 58. — 2) वृत्तेया a) die Endungen des dritten Casus, des Instrumentals, der Instrumental 1, 3, 54. 4, 85. 2, 4, 32. 6, 1, 168 fgg. 3, 99. 7, 1, 74. 97. Wann gebraucht 2, 3, 6. 18 fgg. 27. 32 fg. 44 fg. 72. Statt des Acc. 2, 3, 3. Dat. 1, 3, 55. Statt dessen अम् 2, 4, 84. तस् 5, 4, 46 fg. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 30 fgg. 2, 21. 3, 4, 47. 6, 2, 153. Accent 2. 48. Die Casusendung in einem solchen Comp. nicht abgeworfen 6, 3, 3 fgg. — b) das Wort वृत्तेया. Declination 7, 3, 115.

2. वृत्तेय n. Drittel 5, 3, 48. In einem Tatp. vorangehend und folgend 2, 2, 3.

वृत्तेयो Adv. mit क 5, 4, 58.

वृत्तेयासमास ein Compositum, in welchem das erste Glied als Instr. aufzufassen ist, 1, 1, 30.

√वृद् (वृद्, वृद्) 3, 4, 17. Darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten 7, 2, 57.

°वृद्स् Infin. 3, 4, 17.

√वृप्, darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten 7, 2, 45.

वृष 6, 4, 157.

√वृष् (वृष्, वृषि) 3, 2, 172. 4, 57. वृषित्व und तृषित्वा 1, 2, 25.

वृष्णञ्ज 3, 2, 172.

√वृह् (वृह, वृह) u. s. w. 7, 3, 92.

√वृ (वृ) 3, 2, 46. 3, 120. तरति 4, 4, 5. Perfect 6, 4, 122. तरित्तः 7, 4, 65.

ते Dat. Gen. 8, 1, 22. Wann nicht gestattet 24 fgg.

तैकायनि 4, 1, 154.

तैतिलैकद्रु 6, 2, 42.

तैत्तिरेय m. Pl. 4, 3, 102.

तैले 4, 3, 149.

तैलपाता 6, 3, 71.

तैलो 5, 2, 4.

तैष 6, 4, 149.

तौन्न 3, 2, 182.

तौदेये 4, 3, 94.

तौरायणिक 5, 1, 72.

तौल्यलायने und तौल्यलि 2, 4, 61. 4, 1, 101. त्मना 6, 4, 141.

√त्यज् (त्यज) 3, 2, 142. तित्याज 6, 1, 36.

त्यद् 1, 2, 72. 3, 2, 60. Declination 7, 2, 102. Nomin. स्यः und स्य 6, 1, 133. Heisst vrddha 1, 1, 74.

त्योग und त्यागे 6, 1, 216.

त्याग्निन् 3, 2, 142.

त्याद्रेश्च und त्याद्रेश्च 3, 2, 60.

1. √त्रप् (त्रप्, त्रप, त्रपि) 3, 1, 126. 2, 136. Perfect 6, 4, 122.

2. ऋष, ऋषिष्ठ und ऋषोयस् 6, 4, 157.
 ऋषु 4, 3, 138.
 ऋषे 5, 2, 43. Vgl. त्रि.
 ऋषस् 6, 3, 48 fg.
 √ ऋस् (ऋस्, ऋसि) 3, 2, 140. ऋसति und
 ऋस्यति 1, 70. Perfect 6, 4, 124. Vgl.
 अष्वस्त.
 ऋषे 3, 2, 140.
 √ ऋा s. √ ऋे.
 ऋाणे und ऋाते 8, 2, 56. 6, 2, 8.
 ऋापुषे 4, 3, 138.
 ऋाप्य 3, 1, 126.
 ऋि 5, 2, 43. 3, 45. 7, 2, 99. 8, 4, 50. Accent
 6, 1, 179. ऋयाणोम् 7, 1, 53. 4, 75. ऋणि
 1, 4, 101. ऋि vor Zahlwörtern 6, 3,
 48 fg. Vgl. तिस्र.
 ऋिंशक 5, 1, 24.
 ऋिंशत् 5, 1, 59. 24. 62.
 ऋिकृद् Bahuvr. 5, 4, 147.
 ऋिगतपष्ठ 5, 3, 116.
 ऋितय 5, 2, 43.
 ऋिदत् und ऋिदेत् 6, 2, 197.
 ऋिधो 5, 3, 45.
 ऋिनिष्क und ऋिनेष्क 5, 1, 30.
 ऋिपाद und ऋिपोद 6, 2, 197.
 ऋिमूधे Bahuvr. (f. हे) 5, 4, 115.
 ऋिमूधेन् und ऋिमूर्धन् 6, 2, 197.

त्रिविंशतिक und त्रिविंशतिकेन 5, 1, 32.
 त्रिविस्त und त्रिवेस्तिक 5, 1, 31.
 त्रिष्ठ 8, 3, 97.
 त्रिस् 5, 4, 18. स् kann vor क् und प् in प्
 übergehen 8, 3, 43.
 त्रिस्तावा 5, 4, 84.
 √ त्रुद् (त्रुद्), त्रुदेति und त्रुद्यति 3, 1, 70.
 त्रुधो 5, 3, 46.
 √ त्रै (त्रा) mit Abl. 1, 4, 25. त्राते und त्राणे
 8, 2, 56.
 त्रैशे 5, 1, 62.
 त्रैगर्त 4, 1, 111.
 त्रैधम् 5, 3, 45.
 त्रैशाणे 5, 1, 36.
 त्र्यच् drei Vocale (अच्) habend, dreisilbig 6,
 2, 90.
 त्र्यञ्जल 5, 4, 102.
 त्र्यायुषे 5, 4, 77.
 त्व 7, 2, 94. 97.
 त्वच् und √ त्वच्चे 3, 1, 25.
 त्वदोय 4, 3, 3.
 त्वम्, स्वम् und ष्वम् 8, 3, 103 fg.
 √ त्वर् (त्वर) zu तूर् verkürzt 6, 4, 20. त्वरिते
 und तूरां 7, 2, 28. अतत्वरत् 4, 95.
 त्वष्ट Declination 6, 4, 11.
 त्वा 8, 1, 23. Wann nicht zu setzen 24 fgg.
 ष्व्या und स्व्या 3, 103 fg.

द

√ दंश् (दंश्, दंश्, दश्, दश्) 3, 2, 166. 182.
 4, 47. दंशति 6, 4, 25. दन्दश्यते und दन्द-
 शति 7, 4, 86. Bedeutung des Intens.
 3, 1, 24.
 देष्टा 3, 2, 182.
 दक्षिण 1) Adj. 5, 3, 28. 34. 36. Declination
 1, 1, 34. 7, 1, 16. — 2) f. आ Lohn 5,
 1, 69. 95.
 दक्षिणतस् 5, 3, 28.
 दक्षिणो Adv. 5, 3, 36. 4, 2, 98.
 दक्षिणोत् 5, 3, 34.

दक्षिणोहि 5, 3, 37.
 दक्षिणोय 5, 1, 69.
 दक्षिणेन 5, 3, 35.
 दक्षिणेमेन् Bahuvr. 5, 4, 126.
 दक्षिण्य 5, 1, 69.
 दण्ड 5, 1, 66. 110. 4, 2.
 दण्डमाण्य 4, 3, 130.
 दण्ड्ये (eher दण्ड्य) 5, 1, 66.
 दत्, दन्त् und दन्त् Declination 6, 1, 63.
 Accent 171. दत् und दन्त् Bahuvr. 5, 4,
 141 fgg. 6, 2, 197.

दत्त 4, 4, 119. *दत्ते m. Nomen pr. 6, 2, 148.

Vgl. इन्द्रदत्त.

1. √ दद् (दद), Perfect 6, 4, 126.

2. √ दद् Substitut für दा 7, 4, 46.

ददे und दधे 3, 1, 139.

दधेन् und दधि Declination 7, 1, 75.

दधि 4, 2, 18. Declination 7, 1, 75.

दधिपयस् n. Du. 2, 4, 14.

दधेय् 3, 2, 59. Wegen क्यिन् müsste man eigentlich देधेय् betonen. Den richtigen Accent lehrt ein Vārttika.

दन्त 5, 2, 106. 113. Declination 6, 1, 63.

*दन्त Bahuvr. (f. ह्ये und आ) 4, 1, 55.

Dafür *दत्, दन्त् substituiert 5, 4, 141 fgg.

दन्तावले 5, 2, 113.

दन्तुरे 5, 2, 106.

दन्त्य ein dentilabialer Laut 7, 3, 73.

दन्तशृङ्ग 3, 2, 166.

दन्द्रमणौ und Intens. दन्द्रम्ये 3, 2, 150.

√ दम् (दम्, दमि) 3, 2, 46. दौम्यति 7, 3, 74.

दान्त = दमित 2, 27. Caus. Âtman. 1, 3, 89.

*दमे 3, 2, 46.

दमिन् 3, 2, 141.

√ दम्भ् (दम्भ्, दम्भु), Desid. 7, 2, 49. 4, 56.

√ दय् (दय, दयि) 3, 2, 158. Mit Gen. 2, 3,

52. दयां चक्रे 3, 1, 37.

दयाले 3, 2, 158.

देर 3, 3, 58. Vgl. पुरंदर.

√ दरिद्रा (दरिद्रा mit dem Gen. दरिद्रस्य) heisst reduplicirt 6, 1, 6. दरिद्रौति 192.

Wann इ für आ substituiert wird 4, 114.

दरिरेन् 6, 2, 157.

ददुरे 4, 4, 34.

दमे 4, 1, 102.

दशनं 5, 2, 6. Vgl. अदशनं.

*देशम् 3, 4, 29.

दविध्यतः 7, 4, 65. Wird statt auf धू fälschlich auf ध्य zurückgeführt.

देविष्ठ und देवोयस् 6, 4, 156.

*दशे 5, 3, 45.

देशक und दशत् 5, 1, 60.

*दशनन्, Derivata davon 5, 2, 45. Vgl. यय्.

दशमे und देशम् 5, 3, 49.

दशकादश und दशकादशिके (f. ह्ये) 4, 4, 31.

√ दस्, दस्त = दासित 7, 2, 27.

√ दह् (दह) 3, 2, 142. Aorist 2, 4, 80.

दन्दहते und दन्दहोति 7, 4, 86. Bedeutung des Intens. 3, 1, 24.

1. √ दा umfasst die im Dhātup. als हुदाञ्, दाण्, दाप्, देह्, देप् und दो aufgeführten Wurzeln. Alle, mit Ausnahme von दाप् und देप्, bezeichnet Pāṇini nebst den verschiedenen धा durch घु 1, 1, 20. Von einer dieser Wurzeln wird 3, 2, 159 दाह abgeleitet. Vgl. घु im ersten Index.

2. √ दा (दा mit dem Abl. दः, ददाति) 3, 2, 6. 3, 139. दायते 4, 4, 66. 5, 1, 47. 96. Dafür दद् substituiert 7, 4, 46. त् 47. In diesem Falle die vorangehende Präposition verlängert 6, 3, 124. Vgl. दत्त. Mit आ Âtman. 1, 3, 20.

3. √ दा (दाण्), dafür यच्छ् substituiert 7, 3, 78. Âtman. 1, 3, 55.

4. √ दा (दाप्), davon दात्र 3, 2, 182.

5. √ दा s. √ दो.

दाक्षिणात्ये 4, 2, 98.

दोषडाजिनिक 5, 2, 76.

दागिङ्नायन 6, 4, 174.

दात्यांह 7, 3, 1.

दौत्र 3, 2, 182.

दाधिके 4, 2, 18.

√ दान् (दान्), दौदांसते 3, 1, 6.

*दामन् Bahuvr. (f. *दाम्नी) 4, 1, 27.

दामनि und दामनेय 5, 3, 116.

दाये 3, 1, 139.

दायाद mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39. *दायाद Tatp. Accent 6, 2, 5.

दायाद्य 6, 2, 5.

दारगवै 5, 4, 77.

दारै n. 3, 2, 159. 5, 4, 114.

दाघसत् 7, 3, 1.

दोढ 5, 1, 123.

दौतैय 4, 3, 56.

दादुर्गि 4, 4, 34.

दाभीयणौ 4, 1, 102.

दायं 3, 1, 142.

दायिक 7, 3, 1.

दाय 3, 4, 73.

दायवान् 6, 1, 12.

दासोभार 6, 2, 42.

द्वि 3, 3, 92 fg.

द्विकृष्ट *Richtungswort*. Mit Abl. 2, 3, 29.

Erhalten die Suffixe अस्तात् u. s. w. 5, 3, 27 fgg. Am Anfange eines Comp. und

Accent solcher Comp. 6, 2, 103 fgg. 168.

द्विक्रमास *ein Compositum, in welchem beide Glieder Richtungsörter sind*. Declination desselben 1, 1, 28.

√ दिगि Substitut für √ द्वे im Perfect 7, 4, 9.

दिङ्गामन् *Name für eine Weltgegend* 2, 2, 26.

दिति 4, 1, 85.

दित्यवाह् 7, 3, 1.

दिधिषूषति 6, 2, 19.

1. √ दिष् (दिष्, दिव), देन्यति 3, 1, 69. 4, 4, 2. प्राप्नोष्यतः 1, 83. Mit Instr. oder Acc. 1, 4, 43. Gen. 2, 3, 58 fg. Acc. 60. द्युने und द्युते 8, 2, 49.

2. दिष् 4, 2, 101. द्योः 7, 1, 84. Accent 6, 1, 171. 183. Wann द्यु substituiert wird 131. दिवस् 3, 30. द्यावा 29.

दिवस्पर्चिष्यां 6, 3, 30.

दिवाकरं 3, 2, 21.

दिविज 6, 3, 15.

दिविष्ट 8, 3, 97.

दिष्य 4, 2, 101.

1. √ दिष् (दिशि) 3, 4, 58. अन्वादिष्ट 6, 2, 190. उपदिष्ट 3, 109. निर्दिष्ट 1, 1, 66. 2, 43.

2. दिष् f. 1) *Richtungswort* 2, 1, 50. 4, 1, 60. 2, 107. 3, 6. 5, 3, 27. 7, 3, 13. — 2) *Weltgegend* 5, 4, 8. — 3) *das Wort* दिष् 3, 2, 59. 4, 3, 54. 5, 3, 1. — Vgl. एकदिष्.

दिश्ये 4, 3, 54.

दिष्ट 4, 4, 60.

दिष्टि Dvigu, Accent 6, 2, 31.

√ दिह् (दिह, देग्धि), Aorist 7, 3, 73. नि kann davor in णि übergehen 8, 4, 17.

√ दो (दोङ्), दाय 6, 1, 50. Erhält das Augment य् (दोय्) 4, 63.

√ दोस् (दोस्) und दोस्व 3, 2, 153.

√ दोधो (दोधो) heisst redupliciert 6, 1, 6. Der Endvocal nie verstärkt 1, 1, 6. Fällt ab 7, 4, 53.

√ दोष (दोष) 3, 2, 153. 167. Aorist 1, 61. अदोदिषत् und अदिदोषत् 7, 4, 3.

दोषिन् 3, 2, 153.

दोषं 3, 2, 167.

दोर्घ 1) m. (einmal n.) ein *zwei Moren enthaltender Vocal* 1, 2, 27. Auch ein *kurzer Vocal vor Doppelconsonanz* 4, 12 (hier n.). 1, 58. 6, 1, 68. 75. 172. 7, 3, 23. 8, 2, 46. 3, 9. 4, 52. Wann eine Länge substituiert wird 6, 3, 111. 115 fgg. 4, 58 fgg. 93. 7, 2, 37. 3, 74 fgg. 101 fg. 4, 25 fg. 69. 83. 94. 8, 2, 76 fgg. In der Reduplication 3, 1, 6. 6, 1, 7. Für zwei Vocale 6, 1, 101 fg. 105 (nicht). Ueberhaupt nicht 4, 39. — 2) *das Wort* दोर्घ 6, 4, 157

दोर्घजिह्वौ 4, 1, 59.

दोर्घसत् 7, 3, 1.

√ दु (दु mit dem Abl. दुवः) 3, 1, 142. 3, 23.

दुःख und दुःखो Adv. mit क 5, 4, 64.

दुःख Adj. (f. आ) 3, 2, 70.

दुस्य 7, 4, 36.

दुर्मर्षस् Bahuvr. 5, 4, 122.

दुर्लभ und दुर्लभ 7, 1, 68.

दुर्लभे und दुर्लभे Bahuvr. 5, 4, 121.

दुर्लभ 5, 4, 150.

√ दुष् (दुष्) 3, 2, 142. Caus. (दोष् theoretisch) दुषयति 6, 4, 90. Auch दोषयति 91.

दुष्कुल, दुष्कुलो 4, 1, 142.

दुष्प्रज्ञस् Bahuvr. 5, 4, 122.

दुःषम 8, 3, 88.

दुःपूति 8, 3, 88.

दुस् am Anfange eines Comp. 3, 3, 126 fgg.

दुःसख्ये und दुःसख्यि 5, 4, 121.

1. √ दुह् (दुह्, दुह्) 3, 2, 61. 70. 142. 6, 1, 214. Aorist 3, 1, 63. 7, 3, 73. Reflexivum 3, 1, 89.

2. *दुह् 3, 2, 61.

दुहित्, पुत्रश्च दुहिता च = पुत्रां 1, 2, 68.

दुत 4, 3, 85. 4, 120.

दृत्य (1) 4, 4, 120.

दूर 6, 4, 156. दूरम्, दूरेण, दूरात् 2, 3, 35. दूरे 36. 5, 3, 37. Mit Abl. oder Gen. 2, 3, 34. दूरात्संबुद्धां 1, 2, 33. दूराद्धृते 8, 2, 84. 107 (अ°). दूरात् mit einem Partic. auf t componirt 2, 1, 39. 6, 3, 2. Vgl. अदूर.

दूरगे 3, 2, 48.

√ दृ (दृ) 3, 1, 109. 2, 157. 3, 58. Aorist 1, 59. दिदरिषते 7, 2, 75.

दृढे 7, 2, 20. 5, 1, 123.

दृढरूपा in औपश्लो°.

दृति 4, 3, 56.

दृतिर्हेरि 3, 2, 25.

दृत्य 3, 1, 109.

√ दृप्, darnach kann ein ārdhadh. das Augment इ erhalten 7, 2, 45; vgl. 6, 1, 59.

1. √ दृश् (दृश्, दृशि) 3, 1, 137. 2, 36. 60. 94. 4, 29. पश्यति 7, 3, 78. 4, 4, 46.

पश्य und पश्यत mit Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 39. अ kann infigirt werden 6, 1, 58. Aorist 3, 1, 47. 7, 4, 16. Perfect 7, 2, 65. दृश्यते 3, 2, 101. 178. 3, 130. 6, 3, 137. 4, 73. 7, 1, 76. दृश्यन्ते 3, 2, 75. 3, 2, 5, 3, 14. Bildung der beiden Futura, des स-Aorists und Precativs im Pass. und Impers. 6, 4, 62. Desid. Ātman. 1, 3, 57. Vgl. दृष्ट.

2. *दृश् 3, 2, 60. Einfluss auf das vorangehende Wort 6, 3, 89 fgg. Nomin. *दृक् 8, 2, 62. *दृह् 7, 1, 83.

*दृश् 3, 2, 60. Einfluss auf das vorangehende Wort 6, 3, 89 fgg.

दृगे Infin. 3, 4, 11.

दृश्य 4, 4, 87.

*दृश्वन् 3, 2, 94.

दृष्ट 4, 2, 7. Vgl. इन्द्र°.

√ दृ (दृ), Perfect 7, 4, 12. Caus. (दारि) 3, 2, 41. अददरत् 7, 4, 95.

√ दे (दयति), Perfect 7, 4, 9.

देय 4, 3, 47. 5, 4, 55.

√ देय् (देवि) 3, 2, 142. 147.

देव 5, 4, 27. 56. 6, 3, 92. Betonung 1, 2, 38.

*देवक 3, 2, 147.

देवैता 5, 4, 27. 3, 2, 186. 4, 2, 24. 5, 4, 24.

देवताद्वंद्व 6, 2, 141 fgg. 3, 26 fgg. 7, 3, 21.

देवतासंप्रदान 2, 3, 61.

*देवत्यं 5, 4, 24.

देवत्रां 5, 4, 56.

देवद्राज्यं 6, 3, 92.

देवपथ 5, 3, 100.

देवयज्ञा und देवहूय 3, 1, 123.

√ देवायै 7, 4, 38.

देविका 7, 3, 1.

देश m. 1, 1, 75. 2, 4, 7. 3, 3, 78. 4, 2, 52.

67. 119. 3, 96. 5, 2, 105. 135. 3, 27. 6,

3, 98. 8, 4, 9. 24 (अ°).

*देशीय und *देश्य s. देशीय् und देश्य im anderen Index.

देत्ये 4, 1, 85.

देन्य 6, 4, 61.

देवयज्ञि, देवयज्ञो und देवयज्ञ्यो 4, 1, 81.

देष्टिक् 4, 4, 60.

√ दो (दयति), द्यौति 7, 3, 71. इ für den Wurzelsvocal substituirt 4, 40.

√ दोष् s. √ दुष्.

दोषन् und दोस् Declination 6, 1, 63.

दोषिन् 3, 2, 142.

दोस् s. दोषन्.

दोहिन् 3, 2, 142.

दोह्य 6, 1, 214.

दोवारिक 7, 3, 4.

दोष्कुलेयै 4, 1, 142.

द्यावा° Dvañdva 6, 3, 29.

द्यावाएचिवैय und *एचिव्यं 4, 2, 32.

द्यावाएचिव्यो 6, 3, 30. 4, 2, 32.

द्यु Substitut für 2. दिव् 6, 1, 131. 5, 2, 108.

1. √ द्युत् (द्युत्, द्युत, द्युति) 3, 2, 177. Aorist 1, 3, 91. 3, 1, 55. Bildung der Reduplication 7, 4, 67. द्रविद्युत् 65.

2. द्यौत् 3, 2, 177.

द्युमे 5, 2, 108.

द्युते 8, 2, 49. 3, 3, 37.

द्युते 8, 2, 49.

द्योः s. u. 2. दिव्.

द्रदिमेन् 5, 1, 123.

√ द्रस्, Intens. दन्द्रम्ये 3, 2, 150.

द्रवमूर्ति 6, 1, 24.

द्रविणस्य 7, 4, 36.

द्रव्य 4, 3, 161. 5, 3, 104. 1, 51.

द्रव्यक 5, 1, 51.

द्रव्यप्रकर्ष 5, 4, 11.

द्रष्ट 5, 2, 91.

√ द्रा (द्रा, द्राति) 3, 2, 158. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17.

द्राच्, द्राधिमेन्, द्राधिष्ठ und द्राधोयस् 6, 4, 157.

1. √ द्रु (द्रु mit dem Abl. द्रुवः) 3, 2, 145. 3, 23. 27. 49. Perfect 7, 2, 13. Caus. Parasma. 1, 3, 86. Reduplicirter Aorist 3, 1, 48. 7, 4, 93 fg. Desid. 81.

2. द्रु 4, 3, 161 fg. 5, 2, 108.

द्रुघ्न, द्रुघ्न 3, 3, 82.

द्रुमे 5, 2, 108.

द्रुव्य 4, 3, 162.

1. √ द्रुह् (द्रुह्, द्रुह्) 3, 2, 61. 142. Mit Dat. 1, 4, 37. Nach Präpositionen Acc. 38. Ein ārdhadh. kann das Augment ह् erhalten 7, 2, 45. Für ह् kann द् oder च substituiert werden 8, 2, 33.

2. द्रुह् 3, 2, 61.

द्रोण 4, 1, 103.

द्रोहिन् 3, 2, 142.

द्रोणायन् und द्रोणि 4, 1, 103.

द्रुके = द्रुके 7, 3, 47.

द्रुह् n. 8, 1, 15 m. ein Compositum, dessen Glieder durch „und“ verbunden gedacht werden, 2, 2, 29. Genus richtet sich nach dem letzten Wort 2, 4, 26. Ausnahmen Pāṇini's Grammatik.

27 fg. Steht im Singular 2, 4, 2 fgg.

Ist als solches n. 17. Erhält als solches

das Suffix श्च 5, 4, 106. Declination von

zu einem Dv. verbundenen Pronomina

1, 1, 31. Patronymica verlieren ihr pa-

tron. Suffix 2, 4, 68 fg. Anordnung der

Glieder 2, 32 fgg. Veränderungen des

ersten Gliedes 6, 3, 25 fgg. Accent 2,

34 fgg. Ableitungen mit ह्ये 4, 2, 6. 3,

88. ऌ-अक 125. ए-अक 5, 1, 133. ईन्

2, 128. Vgl. देवताद्वंद्व, नक्षत्रद्वंद्व.

द्वये 5, 2, 43.

द्वा° vor Zahlwörtern 6, 3, 47. 49.

द्वार 4, 3, 86. Mit Vṛddhi दौवा° 7, 3, 4.

द्वि, Ableitungen davon 5, 2, 54. 3, 2, 45.

4, 18. द्वे 6, 1, 1. 8, 1, 1. 4, 46. द्वयोः

1, 2, 59. 5, 3, 92. द्वेकयोः 1, 4, 22. द्वि°

vor Zahlwörtern 6, 3, 47. 49. द्वि gehört

zu सर्वादि und त्यदादि.

द्विके = द्वके 7, 3, 47.

द्विगु m. ein Tatpuruṣa (genauer ein Kar-

madhārāja), dessen erstes Glied ein Zahl-

wort (s. संख्या) ist, 2, 1, 23. 52. Als Subst.

(zwei oder mehr Dinge als eine Einheit

gefasst) im Sg. 2, 1, 51. 4, 1. Mit dem

Fem. auf ह्ये 4, 1, 21. Auch n. auf श्च 5, 4,

99. Adj. (in den verschiedensten Be-

deutungen) ohne Hinzufügung eines tad-

dhita 4, 1, 88. 5, 1, 28 fgg. 55. F. आ

und ह्ये 4, 1, 22 fgg. Verschiedene taddh.

angehängt 5, 1, 29 fgg. 54 fg. 82. 86 fgg.

Accent eines Dvigu 6, 2, 29 fgg. 122.

Accent eines Comp. mit einem Dvigu im

zweiten Gliede 12. 197. Von einem in

Wirklichkeit nicht bestehenden, nur

supponirten Dvigu kann wie mit einem

taddh. ein wirklicher Stamm gebildet

werden, 2, 1, 51. Man beachte, dass

Composita wie द्विपाद् „zweifüssig“ wohl

Bahuvrihi, aber keine Dvigu sind. Vgl.

संख्या.

द्वितय 5, 2, 43.

1. द्वितीय 1) *der zweite* 5, 2, 54. 3, 48. 83. 4, 58. 6, 1, 2. 3, 80. — 2) द्वितीया a) *die Endungen des zweiten Casus, des Accusativs, der Accusativ.* Bildung desselben 7, 2, 87. Tonlose pronominale Formen 2, 4, 34. 8, 1, 20. 23. Wann gebraucht 2, 3, 2 fgg. 8. 12. 31 fg. 35. 60. Statt der Accusativendung चा 5, 4, 56. Vor einem Absolut. auf अस् (auch componirt) 3, 4, 53. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 24. Accent eines solchen Comp. 6, 2, 2. 47. Am Ende eines Tatp. 2, 2, 4. Vgl. कर्मन्. — b) *das Wort द्वितीया*, Declination 7, 3, 115.
2. द्वितीय *halb, Hälfte* 5, 3, 48. Am Anfange und am Ende (n.) eines Tatp. 2, 2, 3.
- द्वितीयो Adv. mit क 5, 4, 58.
- द्विदधिर्हे Avajibh. 5, 4, 128.
- द्विदत् und द्विदत् 6, 2, 197.
- द्विधौ 5, 3, 45.
- द्विनिष्क und द्विनिष्क 5, 1, 30.
- द्विपाद u. द्विपाद, द्विमूर्धन् u. द्विमूर्धन् 6, 2, 197.
- द्विवचन *Lautverdoppelung*, 1, 1, 58. *Reduplication* 59.
- द्विवचन n. *Personal- und Casusendungen des Duals, der Dual* 1, 4, 102 fg. Wann gebraucht 22. Statt Pl. 2, 63. — 1, 1, 11. 5, 3, 57. 7, 1, 77. 2, 88. 92.

- द्विविंशतिक und द्विविंशतिकौन 5, 1, 32.
- द्विविस्त und द्विविस्तिक 5, 1, 31.
1. √ द्विष् (द्विष्, द्विष्) 3, 2, 61. 131. 142. अ-
द्विष्: und अद्विष्न् 4, 112.
2. *द्विष् 3, 2, 61.
- द्विषेत् 3, 2, 131.
- द्विषंतर्पे 3, 2, 39. 6, 3, 67.
- द्विष्ट 8, 3, 97.
- द्विस् 5, 4, 18. स् kann ष् werden 8, 3, 43.
- द्विस्तावा 5, 4, 84.
- द्विहल् *zwei Consonanten (हल्) habend* 7, 4, 71.
- द्वोप 6, 3, 97. 4, 3, 10.
- द्वेधा 5, 3, 46.
- द्वेयिन् 3, 2, 142.
- द्वधम् 5, 3, 45.
- द्वेष Subst. und davon द्वेष Adj. 4, 2, 12.
- द्वेष्य 4, 3, 10.
- द्वेशयो 5, 1, 36.
- द्वच *zwei Vocale (अच्) habend, zweisilbig* 4, 1, 121. 156. 170. 2, 113. 3, 72. 150. 5, 1, 39. 4, 57. 6, 1, 205. 2, 90. 119. 194. 3, 135.
- द्वज्जले 5, 4, 102.
- द्वजोति 6, 3, 47.
- द्वायुषे 5, 4, 77.
- द्वुपसर्ग s. अद्वुपसर्ग.

ध

- √ धन् (धन), Accent in einer reduplicirten Form 6, 1, 192.
- धन 1, 1, 35. 4, 4, 84. 5, 2, 65. *धन Accent 6, 2, 55.
- धनक 5, 2, 65.
- √ धनार्ये 7, 4, 34.
- धनुष्करे 3, 2, 21.
- धनुस् 4, 4, 83 (अ). 5, 4, 132. *धनुस् 133.
- धेन्य 4, 4, 84.
- ± धन्वक 4, 2, 121.

1. धन्वन् *Wüste* 4, 2, 121.
2. *धन्वन् Bahuvr. *Bogen* 5, 4, 132 fg.
- √ धम् (धम) Substitut für √ ध्मा 7, 3, 78.
- धमे und *धमे 3, 1, 137. 2, 29 fg.
- धये und *धये 3, 1, 137. 2, 29 fg.
- धरे 3, 2, 46.
- धर्म 4, 2, 41. 46. 91 fg. 5, 2, 132. 4, 124.
- *धत् Adv. 4, 2, 46.
- *धमेन् Bahuvr. 5, 4, 124.
- *धमिन् 5, 2, 132.

धेयं 4, 4, 91 fg. 47. 6, 2, 65.

धर्विन् 3, 2, 184.

1. √ धा bezeichnet die Wurzeln धा, दधाति und धे. Nebst den verschiedenen दा werden sie durch धु zusammengefasst 1, 1, 20. Beide Wurzeln sind 3, 2, 181 gemeint. Vgl. धु im vorangehenden Index.

2. √ धा (धा mit dem Gen. धः und दधाति) 3, 1, 138. 2, 158. Dafür हि substituiert 7, 4, 42. Für द in दध् wird ध् substituiert 8, 2, 38. Ein nachfolgendes त् geht nicht in ध् über 40. धिष्य und धिष्यो 7, 4, 45. Vgl. अनभिहित, आहित und व्यवहित und धु im vorangehenden Index.

धातु m. *Verbalwurzel*. So heissen die im Dhātupāṭha verzeichneten Wurzeln 1, 3, 1. Ferner die Desiderativa, Intensiva, Causativa (mit Einschluss der durch das Suffix इ verstärkten Wurzeln der zehnten Klasse), die durch आय (wie गोपाय), ईय (अतोय) und इ (कामि) verstärkten Wurzeln und alle Denominativa 3, 1, 7 fgg. 32. Vor den Denominativsuffixen fällt die Casusendung ab 2, 4, 71. Eine Wurzel hat den Acut auf der letzten Silbe 6, 1, 162. Welche Suffixe daran gefügt werden 3, 1, 91 fgg. Lautliche Veränderungen derselben 6, 1, 64 fgg. 80. 175. 4, 14. 77. 140. 7, 1, 58. 100. 8, 2, 32. 62. 74 fg. Redupliciert 6, 1, 8 fgg. — 3, 2, 14. 7, 1, 70. 8, 2, 43. 4, 27. *Verbum, Verbalform* überhaupt 1, 4, 80. 3, 3, 155. 4, 1. 5, 1, 118 (धात्वर्थे eine Präposition). 6, 1, 91 fg. Vgl. अधातु.

धातुलोप einen Abfall des Auslauts einer Wurzel bewirkend 1, 1, 4.

धातुसंबन्ध 3, 4, 1.

धात्री 3, 2, 181.

धान्य 2, 4, 12. 3, 3, 30. 48. 5, 2, 1.

धार्य 3, 1, 139.

धाव्या 3, 1, 129.

धार्य 3, 1, 138.

√ धारिं s. √ ध.

धानै 3, 2, 159.

धातराज्ञै 6, 4, 135.

√ धाव्, धावति 4, 4, 37. Vgl. √ धा.

*धिं 3, 3, 92 fg. Vgl. उदधि.

धित in नेम°, वसु°, सु°.

√ धिन्व् (धिन्वि), धिनौति 3, 1, 80.

धुर् 3, 2, 177. 4, 4, 77. *धुर् 5, 4, 74.

*धुर् 5, 4, 74.

धुर् 4, 4, 77.

√ धुव् (धुवि) 3, 2, 177.

√ धू (धू, धूज्) 3, 2, 184. Ein ārdhadh. kann das Augment इ erhalten 7, 2, 44.

Aorist 72.

√ धूप् (धूप) und √ धूषार्थे 3, 1, 28.

धूम 4, 2, 127.

*धूतं Tatp. 2, 1, 65.

√ ध Caus. (धारि) 3, 1, 138. 2, 46. धारयत् 130. Mit Dat. 1, 4, 35. Desid. दिधरिष्यते 7, 2, 75. Intens. दाधति, दधति, दर्धति 4, 65.

धतराजन 6, 4, 135.

√ धप् (धप्, धप, धपि) 3, 2, 140. 4, 65. धर्षित 1, 2, 19. धेष्ट 6, 1, 206. 7, 2, 9. Vgl. अधष्ट.

धृष्टो 3, 2, 140.

√ धे (धेद्) 3, 1, 137. 2, 29 fg. 159. Aorist 2, 4, 78. 3, 1, 49. Vgl. धु im vorangehenden Index.

± धेनव 7, 3, 25.

धेनु 4, 2, 47. *धेनु Tatp. 2, 1, 65.

धेनुष्या 4, 4, 89.

धेन्वनडुहो 5, 4, 77.

± धेनव 7, 3, 25.

धेनुक 4, 2, 47.

धेवत्य 6, 4, 174.

√ धो für स im Präsens substituiert 7, 3, 78. Vgl. √ धाव्.

धौमक 4, 2, 127.

धोर्ये 4, 4, 77.

√ ध्या (ध्या) 3, 1, 137. 2, 29 fgg. ध्येति 7, 3, 78. देध्यायते 4, 31.

√ ध्या s. √ ध्ये.

√ ध्ये (ध्या), ध्याते 8, 2, 57.

धुव 1, 4, 24. 6, 2, 177. Vgl. अधुव.

धौव्य 3, 4, 76.

√ ध्वंस (ध्वंसु), Intens. 7, 4, 84. Für den Auslaut wird ट substituiert 8, 2, 72.

ध्वन Caus. (ध्वनयति) Aorist 3, 1, 31.

ध्वये 3, 1, 123.

*ध्वाङ्क Tatp. 2, 1, 42.

ध्वान्त 7, 2, 18.

न

न 1, 1, 4. 10. 29. 58. 63. 2, 18. 37. 3, 4. 15.

58. 89. 4, 4. 2, 2, 10. 3, 69. 4, 14. 61.

67. 83. 3, 1, 47. 51. 64. 89. 2, 23. 113.

152. 3, 135. 4, 23. 4, 1, 10. 22. 56. 178.

2, 113. 3, 130. 5, 1, 121. 2, 27. 4, 5. 69.

89. 155. 6, 1, 3. 20. 37. 46. 99. 104. 115.

175. 182. 2, 19. 91. 101. 133. 142. 168.

176. 181. 3, 19. 37. 4, 4. 30. 39. 69. 74.

85. 126. 137. 170. 7, 1, 11. 26. 62. 68.

78. 2, 4. 8. 39. 59. 3, 3. 6. 22. 27. 34.

45. 59. 87. 4, 2. 14. 35. 63. 8, 1, 24. 29.

51. 73. 2, 3. 8. 57. 110. 4, 34. 42. 48. 67.

न वेति विभाषा 1, 1, 44. Mit Präsens

oder Aorist 3, 2, 121. न नु (ननु) mit

Präsens 120. Einfluss auf die Betonung

des Verbums 8, 1, 43. न ह (नह) Ein-

fluss auf die B. d. V. 31. Vgl. नञ्.

नक्तदिथम् 5, 4, 77.

नक्र 6, 3, 75.

नक्षत्र 6, 3, 75. 1, 2, 60. 2, 3, 45. 3, 1, 116.

4, 2, 3. 3, 16. 37. 4, 141. 8, 3, 100.

नक्षत्रद्वन्द्व 1, 2, 63.

नक्षत्रैय 4, 4, 141.

नख 6, 3, 75. *नख Bahuvr. (f. ह्ये und आ)

4, 1, 58.

नखेपचे 3, 2, 34.

नग m. 6, 3, 77.

नगर 4, 2, 128. 6, 1, 155. 7, 3, 14. *नगर

4, 2, 142. 7, 3, 24. Accent 6, 2, 89.

Vgl. नव.

*नगरैय 4, 2, 142.

नमनैरय 3, 2, 56.

नमनभविष्णु und नमनभौयुक् 3, 2, 57.

नञ् die Negation n. Davon नौना 5, 2, 27.

Am Anfange eines Comp. 2, 1, 60. 2, 6.

3, 3, 112. 4, 1, 57. 5, 1, 121. 4, 71. 121

fgg. 7, 3, 30. 47. Das न् fällt ab 6, 3,

73. Erhält sich 75 fgg. Nach अ erhält

das Nomen vorn das Augment न् 74.

Accent eines Bahuvr. mit der Negation

6, 2, 116. 155 fgg. 172 fgg. नञ्वत् Adv.

175. अनञ् 2, 4, 19. 6, 4, 127. अनञ्वि-

शिष्ट 2, 1, 60. अनञ्समास 6, 1, 132.

अनञ्पूर्व 7, 1, 37.

√ नट् Caus. (नाट) mit Gen. 2, 3, 56.

नट 4, 3, 129.

नटमूत्र 4, 3, 110.

नड 4, 1, 99. 2, 87. 91.

नडकैय 4, 2, 91.

नैड्यत् und नैड्यले 4, 2, 87.

नत 5, 2, 31.

√ नद (नद) 3, 3, 64. Ein vorangehendes

नि wird णि 8, 4, 17.

नद 3, 1, 115.

*नदेम् und *नदि Avjajibh. 5, 4, 110.

नदी f. 1) die Femininendungen ई und ऊ

(mit einigen Ausnahmen) und ein darauf

ausgehendes Femininum 1, 4, 3 fgg. De-

clination 7, 1, 54. 3, 107. 112. 116. Da-

für eine Kürze substituiert 6, 3, 44. Be-

tont am Anfange eines Comp. 2, 109.

Daran im Bahuvr. क् angefügt 5, 4, 153.

Partic. auf अन्ते 6, 1, 173. Wann अन्तो

7, 1, 80 fgg. Vgl. डो, डीन्, डीप्, डीय् und

ऊङ् im vorangehenden Index. — 2) *Fluss* 2, 1, 20 fg. 4, 7, 4, 1, 113. 2, 85. — 3) *das Wort नदी* 4, 2, 97. 4, 111.

नदीष्ठा 8, 3, 89.

नैद्धो 3, 2, 182.

ननु s. u. न.

√ नन्द (नन्दि) und नैन्दन 3, 1, 134.

नपात् 6, 3, 75.

नपुंसक *Neutrum* 6, 3, 75. Neutrale Composita 2, 4, 17 fgg. 30, 6, 2, 14. 98. 123. Participia auf त 3, 3, 114. अर्थ 2, 2, 2. Durch Kürzung des Auslauts gebildet 1, 2, 47. Neutra auf अन् und अस् im Comp. 5, 4, 103. 109. Declination 6, 4, 11. 7, 1, 19 fg. 23 fgg. 72 fgg. 79 fgg. Vgl. अनपुंसक.

नभाज् 6, 3, 75.

√ नम् (नम्, नम, नमि) 3, 2, 167. Aorist 7, 2, 73. Reflexivum 3, 1, 89. Vgl. नत, उचत.

नमस् 3, 1, 19. Mit Dativ 2, 3, 16. Be-wahrt als Gati das स् vor क् 8, 3, 40.

√ नमस्ये Act. 3, 1, 19.

नमुचि 6, 3, 75.

नमे 3, 2, 167.

नर in विश्वानर 6, 3, 129.

नव* Tatp. 2, 1, 49.

नवति 5, 1, 59.

नवन्, नवभ्यः 7, 1, 16. Vgl. षप्.

नवनगर, Accent 6, 2, 89.

नवमे und नैवम 5, 3, 49.

नवेदस् 6, 3, 75.

1. √ नश् (नश्, नश, नशि) 3, 2, 163. 4, 43. 8, 2, 63. Aorist 2, 4, 80. न् wird infi-girt 7, 1, 60. Ein ārdhadh. kann das Augment ह erhalten 2, 45. नष्ट्या oder नष्ट्या 6, 4, 32. Wann न् nicht in श übergeht 8, 4, 36. Caus. (नाश) 3, 2, 146. Parasm. 1, 3, 86.

2. *नैश्, Nomin. *नट् oder नक् 8, 2, 63.

नैश्वर 3, 2, 163.

1. नस् tonloses Pron. 8, 1, 21. Wann nicht zu setzen 24 fgg. य् für न् 27 fg.

2. नैस् *Nase* in den schwachen Casus 6, 1, 63. Die Casusendung erhält den Acut 171.

*नसै 5, 4, 118 fg.

नसत् 8, 2, 61.

1. √ नह् (नह्, नहि) 3, 2, 182. 6, 3, 116.

Für ह् wird ध् substituiert 8, 2, 34.

2. *नैह् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

नह s. u. न.

नाक 6, 3, 75.

*नाग Tatp. 2, 1, 62. नागेने 4, 1, 24.

±-नागर 7, 3, 24.

नागरक 4, 2, 128.

नाट्य 4, 3, 129.

नाट्यायेने 4, 1, 99.

*नाडि Bahuvr. 5, 4, 159.

नाडिधर्मे u. नाडिधये 3, 2, 30 (eingeschoben).

नाडो 3, 2, 30 (eingeschoben).

*नाडोक Bahuvr. 5, 4, 159.

√ नाय (नाय) mit Gen. 2, 3, 55.

नायहैरि 3, 2, 25.

नादेये 4, 2, 97.

नाट्ये 4, 4, 111.

नौना 5, 2, 27. Mit Abl. oder Instr. 2, 3, 32.

नान्दोकरै 3, 2, 21.

नाभि in सनाभि.

नामयौहम् 3, 4, 58.

नामन् 3, 4, 58. 4, 3, 72. *नामन् 2, 2, 26.

3, 3, 34. 4, 3, 66. 5, 3, 78. 81. 6, 2,

187. 3, 10. 17. 8, 3, 94. Vgl. षप्*, तच्चा-

मन्, स*.

नामाख्यात und नामाख्यातिके 4, 3, 72.

नामाटैशम् 3, 4, 58.

नामिके 4, 3, 72.

*नामिका in तच्चात्मिका.

नाये 3, 1, 142. 3, 16 (vgl. 6, 1, 159).

*नाये 5, 4, 99 fg.

नायिक 4, 4, 7.

नाय्ये 4, 4, 91. 6, 1, 213.

*नायम् in जीवनायम्.

नासत्य 6, 3, 75.

नासिक Bahuvr. (f. ई und आ) 4, 1, 55.
 नासिकधर्म 3, 2, 29.
 नासिका 1, 1, 8. 4, 1, 55. 5, 2, 31. 4, 118 fg.
 Declination 6, 1, 63.
 नास्ति und नास्तिक 4, 4, 60.
 नि Upasarga und Gati 1, 3, 17. 30 u. s. w.
 Wann सि 8, 4, 17 fg. नि Accent 6,
 2, 192.
 √ निस् (निस्), न् kann ण् werden 8, 4, 33.
 निकट 4, 4, 73.
 निकाय, Accent 6, 2, 94.
 निकाय्य 3, 1, 129.
 निकार 3, 3, 30. 6, 2, 144.
 निक्वण् und निक्वाण् 3, 3, 65. 6, 2, 144.
 √ निक्ष् (निक्ष्), न् kann ण् werden 8, 4, 33.
 निगट 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निगम m. 3, 3, 19. 6, 3, 113. 4, 9. 7, 2, 64.
 3, 81. 4, 74.
 निगरण 1, 3, 87.
 निगाटे 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निगारे 3, 3, 29. 6, 2, 144.
 नियह्यानुयोग 8, 2, 94.
 निघा 3, 3, 45. 6, 2, 144.
 निघ 3, 3, 87.
 निघसे 3, 3, 60. 6, 2, 144.
 √ निज् (निज्), नेनेक्ति 7, 4, 75.
 नित्य, घोषयोः 8, 1, 4. नित्यम् 1, 2, 63. 72.
 4, 77. 2, 2, 17. 3, 1, 23. 3, 66. 4, 99. 4,
 1, 29. 35. 46. 3, 144. 4, 20. 5, 1, 64. 76.
 89. 2, 44. 57. 118. 4, 122. 6, 1, 57. 100
 (eingeschoben). 125. 197. 210. 4, 108. 7,
 1, 81. 2, 61. 4, 8. 8, 1, 66. 3, 3. 32. 45.
 77. नित्य 6, 2, 138. Mit nachfolgendem
 Partic. auf त्, Accent 61. Vgl. अनित्य.
 नित्यसमास, अ 6, 1, 169.
 निद्रालु 3, 2, 158.
 निधान, अ 6, 2, 192.
 निनटे und निनाटे 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 √ निन्द् (निन्द्, निन्द) 3, 2, 146. न् kann ण्
 werden 8, 4, 33.
 निन्दक 3, 2, 146.
 निपटे 3, 3, 64. 6, 2, 144.

निपत्यो 3, 3, 99.
 निपाटे 3, 3, 64. 6, 2, 144.
 निपात m. Partikel, Präposition, Adverb
 (adverbial gebrauchte Casusformen), In-
 terjection u. s. w. 1, 4, 56. Heissen Avjaja
 (Indeclinabilia) 1, 37. 3, 3, 4. 8, 1, 30.
 Auslaut verlängert 6, 3, 136. Aus einem
 Vocal bestehend und pragrahja 1, 1, 14.
 Vgl. पूर्व.
 निपान n. 3, 3, 74.
 निपुण 7, 3, 30. Mit Loc. oder Acc. mit
 प्रति 2, 3, 43. Am Ende eines Tatp. 1, 31.
 निबिडे und निबिरीसे 5, 2, 32.
 निमन्त्रण 3, 3, 161.
 निमान 5, 2, 47.
 निमित 3, 3, 87.
 निमित्त n. 3, 3, 139. 5, 1, 38. 6, 1, 80. 3,
 39. 7, 2, 36.
 निमूलकोपम् 3, 4, 34.
 नियम und नियामे 3, 3, 63. 6, 2, 144.
 नियुक्त 4, 4, 66. 69. 6, 2, 75.
 नियोज्य 7, 3, 68.
 निर् Präposition 7, 2, 46. Vgl. निम्.
 निरवसित in अनिरवसित 2, 4, 10.
 निराकरिष्णु 3, 2, 136.
 निरुदक 6, 2, 184.
 निरोध, अ 3, 1, 101.
 निर्दिष्ट 1, 1, 66. 2, 43.
 निर्धारण n. 2, 2, 10. 3, 41. 5, 3, 92.
 निर्मित 4, 4, 93.
 निर्वण 8, 4, 5.
 निर्वण und निर्वत 8, 2, 50.
 निर्वृत्त 4, 4, 19. 5, 1, 79.
 निवचने als Gati 1, 4, 76.
 निवात, Accent 6, 2, 8.
 निवास m. 3, 1, 129. 3, 41. 4, 2, 69. 3, 89.
 6, 1, 201.
 निश in den schwachen Casus für निशा 6,
 1, 63. Wirft den Acut auf die Casus-
 endung 171.
 निशा 4, 3, 14. निशा und निश n. Tatp.
 2, 4, 25.

निशाकरं 3, 2, 21.

निश्चये 3, 3, 58. 6, 2, 144.

निःशेषे 5, 4, 77.

निषत् 8, 2, 61.

निषट्ठा 3, 3, 99.

निषय und निषित 8, 3, 70.

निष्क 5, 1, 20. 2, 119.

निष्कुल, निष्कुलौ Adv. mit कृ und निष्कोषण 5, 4, 62.

निष्कर्ष 3, 1, 123.

निष्ठा die Participialsuffixe त् und तवत् und ein darauf (insbes. auf त्) auslautender Stamm 1, 1, 26. Mit und ohne Bindevocal इ 7, 2, 14 fgg. 47. 50 fgg. Einfluss auf die Wurzel 1, 2, 19 fgg. 6, 1, 22 fgg. 4, 52 (an Causativa gefügt). 60 fg. 95. Wann त् in न् übergeht 8, 2, 42 fgg. *स्कच ohne Wandel des स् 3, 73. Vergangene Bedeutung 3, 2, 102. Nicht mit Gen. 2, 3, 69. Betonung 6, 1, 205 fgg. Am Anfange eines Bahuvr. 2, 2, 36. Accent 6, 2, 110. 169. Am Ende eines Karmadh. 46. Vgl. क्त und क्तवत् im vorangehenden Index.

निष्पत्त und निष्पत्तौ Adv. mit कृ 5, 4, 61.

निष्पार्थ 3, 3, 28. 6, 2, 144.

निष्प्रवाणि 5, 4, 160.

निःषम 8, 3, 88.

निःपूति 8, 3, 88.

निस् Präposition 8, 3, 86. 102. Vgl. निर्.

निस्तथ्य 8, 3, 114.

निस्थने und निस्थाने 3, 3, 64. 6, 2, 144.

निहवे 3, 3, 72. 6, 2, 144.

1. √ नो (नो) 3, 1, 142. 2, 61. 182. 3, 24. 26. 37. Âtman. 1, 3, 36 fg.

2. *ने 3, 2, 61. Declination 7, 3, 116.

नोचिस् 1, 2, 30.

नोति 5, 3, 77.

नोल und नोले 4, 1, 42.

नोवारं 3, 3, 48. 6, 2, 144.

नु Indecl. Mit Präsens oder Aorist 3, 2, 121. Vocal verlängert 6, 3, 133. Vgl. unter न.

√ नुद् (नुद्, नुद) 3, 2, 5. नुत्त und नुत्तै 8, 2, 56.

नृ, Declination und Betonung 6, 1, 184. 4, 6.

नृन् vor प 8, 3, 10.

√ नृत् (नृत्, नृति), ein ârdhadh. kann das Augment इ erhalten 7, 2, 57. Caus. Âtman. 1, 3, 89.

नेत् Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.

नेत्र 3, 2, 182.

नेद und नैदिष्ट 5, 3, 63.

नैदोयस् 5, 3, 63. *नैदोयस् Accent 6, 2, 21.

नेम, Declination 1, 1, 33.

नेमधित 7, 4, 95.

नेय 5, 2, 9.

नेष्ट, Declination 6, 4, 11.

नैकटिकं 4, 4, 73.

नैययोध 7, 3, 5.

नैशे und नैशिक 4, 3, 14.

नैष्कयतिक und नैष्कसहसिक 5, 2, 119.

नैष्किकं 5, 1, 20. *नैष्किक 30.

1. नो tonloses Pronomen 8, 1, 20. Wann nicht gebraucht 24 fgg.

2. नौ Schiff 4, 4, 7. 91. 5, 4, 99. 6, 1, 213.

न्ययोध 7, 3, 5.

न्यङ्क 7, 3, 53.

न्यञ्च् 6, 2, 53. Vgl. 2. अञ्च्.

न्यन्त 6, 2, 181.

न्यर्ण 7, 2, 24.

न्यायोध 7, 3, 5.

न्यादं 3, 3, 60.

न्यायं m. 3, 3, 37. 6, 2, 144. 3, 3, 122. 4, 4, 92.

न्योय्य 4, 4, 92.

न्युञ्ज 7, 3, 61.

न्यूह्य 1, 2, 34.

प

- पे *trinkend*, f. पेने 3, 2, 8.
 पेक्ति und पक्ति 3, 3, 95 fg.
 पक्वे 8, 2, 52. पक्व Tatp. 2, 1, 41. Accent 6, 2, 32.
 पक्ष 4, 2, 80. 5, 2, 25.
 पक्षति 5, 2, 25.
 पक्षिन् 4, 4, 35.
 पक्ष्य 3, 1, 119.
 पक्षि 5, 1, 59.
 पक्ष्ण und पक्ष्णे 4, 1, 68.
 √ पच् (पच, पच) 3, 1, 134. 2, 33. 136. 3, 95 fg. 8, 2, 52. पचति 5, 1, 52. पच्यन्ते 90. पच्यमान 4, 3, 43. Vgl. पक्वै.
 पचे 3, 1, 134. — पचे 2, 33 fg.
 पच्छद्व 6, 3, 56.
 पच्छेस् 6, 3, 55.
 पच्य in कृष्ट.
 पञ्चक 5, 1, 60.
 पञ्चकर्ण 6, 3, 115.
 पञ्चत् 5, 1, 60.
 पञ्चन्, पञ्चभ्यः 7, 1, 25. 2, 75. 3, 98. पञ्चानाम् 3, 4, 84. Vgl. चप्.
 1. पञ्चमे 1) *der fünfte* 5, 3, 49. — 2) पञ्चमो *die Endungen des fünften Casus, des Ablatives, der Ablativ*. Dafür अत् substituiert 7, 1, 31. तस् 5, 3, 7. 44 fg. अस्तात् 27 fgg. Nicht aber एन 35. Verhalten des स् vor परि 8, 3, 51. Wann gebraucht 2, 3, 7. 10 fg. 24 fg. 28 fg. 32 fgg. 42. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 37 fgg. 3, 2, 98. Casusendung erhält sich in einem solchen Comp. 6, 3, 2. Am Ende eines Arjajibh. 2, 1, 12. 4, 83. Vgl. अपादान.
 2. पञ्चम *Fünftel* 5, 3, 49.
 पञ्चाशत् 5, 1, 59.
 √ पट् (पट) 3, 3, 64.
 √ पण् (पण, पणि) 3, 3, 66. Mit Gen. 2, 3, 57.
 पणार्येति 3, 1, 28.

- पेण 3, 3, 66.
 पणितय्य 3, 1, 101.
 पणिन् 6, 4, 165.
 1. पेण्य 3, 1, 101. 4, 4, 51. 6, 2, 13. Vgl. अपणय.
 2. पण्यं 5, 1, 34.
 पेण्यकम्बल 6, 2, 42.
 1. √ पत् erste Klasse (पत्, पत, पति) 3, 2, 136. 150. 154. 182. 3, 99. 4, 56. Ausfall des अ 6, 4, 99. Aorist 7, 4, 19. Desid. 54. Intens. 84. Ein vorangehendes नि wird णि 8, 4, 17. Vgl. पतित.
 2. √ पत् zehnte Klasse (पति) 3, 2, 158.
 पतने 3, 2, 150.
 पतयालु 3, 2, 158.
 पति, Declination 1, 4, 8. 9. 6, 1, 112. Das स् des Genetivs eines vorangehenden Wortes erhält sich davor 8, 3, 56. Wann f. पत्रो 4, 1, 33 fgg. पति Accent 6, 2, 18 fgg. Ableitungen von पति 4, 1, 85. 5, 1, 128. Eine Genetivendung kann sich vor पति erhalten 6, 3, 24. Verbalten eines Femin. von der Form ±_या vor पति 1, 13.
 पतिघे, f. पेने 3, 2, 52.
 पतित Tatp. 2, 1, 24. 38.
 पतिघ्नो 4, 1, 32.
 पत्कारिण् 6, 3, 54.
 पेत्त 3, 2, 182. 1, 121. 4, 3, 122 fg. 5, 2, 7.
 पत्रो wann für पति 4, 1, 33 fgg.
 ±_पत्यं 5, 1, 128.
 पयै 5, 4, 74. Vgl. अ, कय, का, कु, देव.
 पेयक 5, 2, 63.
 पेयिक und पेयिके 5, 1, 75.
 पेयिन् 4, 3, 29. 85. 4, 92. 104. 5, 1, 75. 2, 7. 63. 4, 74. Declination 7, 1, 85 fgg. Accent 6, 1, 199.
 पेय्य 4, 4, 92.

1. √ पठ् (पठ्, पठ, पठि, पठ्य) 3, 2, 150. 154. 3, 16. 4, 56. 5, 4, 50. 53. Aorist 3, 1, 60. पित्सते 7, 4, 54. पनोपठ्यते und पनो-पठोति 84. Ein vorangehendes नि wird लि 8, 4, 17. Mit सम् und Adv. auf सात् 5, 4, 53. Vgl. आपच, प्रतिपच.

2. पेट् in den schwachen Casus für पाट substituiert 6, 1, 63. Accent 171. Wann sonst für पाट 3, 53 fgg. 4, 130. Vgl. °पटो.

पठ n. 1) ein fertiges Wort und ein Nominalstamm vor consonantisch (mit Ausnahme des प्) anlautenden Casusendungen und einigen taddhita, sowie vor dem Denominativ-Suffix य Med. 1, 4, 14 fgg. 2, 1, 1. 3, 1, 119. 8, 1, 16 fgg. 3, 21, 4, 1. 38. Hat nur einen Accent 6, 1, 158. — 2) Vorwand. °पठ Tatp. Accent 6, 2, 7. — 3) das Wort पठ 4, 4, 39. 87. 6, 2, 191. 8, 3, 47. Das स् einer Genetivendung erhält sich davor 53. Wird für पाट substituiert 6, 3, 52. — Vgl. अति°, अधस्पद, उत्तर°, पूर्व°, शिरस्पद.

पठकार 3, 2, 23.

पठग 6, 3, 52.

पठने 3, 2, 150.

पठवो 4, 4, 37.

पठळोवे 5, 4, 77.

°पठा 4, 1, 9.

पठाजि 6, 3, 52.

पठाति 6, 3, 52. 4, 2, 135 (अ°).

पठादि m. der Anlaut —, der erste Vocal eines Wortes 8, 2, 6. 3, 38 (अ°). 111.

पठान्त 1) der Auslaut eines Wortes 1, 1, 58.

6, 1, 76. 109. 7, 3, 3. 8, 4, 35. 37. 42.

59. अ° 6, 1, 96. 8, 3, 24. 55. — 2) auf पठ ausgehend (ein Comp.) 7, 3, 9.

पठार्थ Ding 1, 4, 96. अन्य° ein anderes Ding, etwas Anderes 2, 1, 21. 2, 24.

±_पठिके 4, 4, 39.

±_पठिका 5, 4, 1. 2.

°पठो 4, 1, 8. 5, 4, 139.

Pāṇini's Grammatik.

पठे als Gati bei कृ 1, 4, 76.

पठोपहत 6, 3, 52.

पठ्घोष 6, 3, 56.

पठति und पठिम 6, 3, 54.

पेट्य 4, 4, 87. 6, 3, 53.

√ पन् (पनि), पनार्येति 3, 1, 28.

पन्त् von पथिन् 5, 1, 76.

पन्त् und पैन्यक 4, 3, 29.

पन्मिथ 6, 3, 56.

पयस् 4, 3, 160. Das स् einer Genetivendung erhält sich davor 8, 3, 53. Vgl. दधि°.

पयस्य 4, 3, 160.

पर Pron. Declination 1, 1, 34. 7, 1, 16.

Ableitungen davon 5, 3, 29. 1) nachfolgend (mit Abl.) 1, 1, 47. 54. 57. 4, 2.

81. 2, 2, 31. 3, 1, 2. 3, 138. 4, 20. 6, 1, 84 (पूर्व°). 112. 4, 156. 7, 3, 22. 27. 4,

88. 8, 1, 2. 2, 92. 3, 4. 118. Am Ende eines Bahuvr. 1, 1, 51. 70. 2, 40. 4, 62.

6, 1, 115. 120. 7, 4, 80. 93. 8, 1, 56. 3, 6. 26 fg. 35. 87. 110. 4, 28. — 2) summus

1, 4, 109. — Vgl. सर्वनामन्.

परत्तेज 5, 2, 92.

परतेस् 5, 3, 29.

परंतपे 3, 2, 39.

परम् Tatp. 2, 1, 61.

परमेष्ट 8, 3, 97.

परंपर und परंपरैर्णेण 5, 2, 10.

पररूप n. das nachfolgende Element. Wird allein für das vorangehende und dieses substituiert 6, 1, 94 fgg.

परवत् Adv. wie das nachfolgende (Wort) 2, 4, 26.

परशब्द 4, 3, 168.

परशब्ध 4, 4, 58.

परसवर्ण m. ein mit dem nachfolgenden Laut homogener Laut 8, 4, 58.

परस्तात् 5, 3, 29.

परस्पर in अपरस्पराः.

परस्मे 6, 3, 8.

परस्मेपठ n. Sg. u. Pl. die Personalendungen des Activums und die Participialaffixe

(32)

- अत् und वस् 1, 4, 99. Bezeichnen den Agens 3, 78. Agens und Object im Reflex. 3, 1, 90. Im Präsens verlängert क्रस् seinen Vocal 7, 3, 76. Andere Endungen im Perfect substituiert 3, 4, 82. Nach einem Aorist 3, 1, 55. 7, 2, 1, 2, 40. 72. Precativ 40. Conjunctiv 4, 97. 103. Ein ārdhbadh. erhält davor das Augment इ 7, 2, 58 fg.
- परा Upasarga und Gati 1, 3, 19. 39. 79. 4, 26 u. s. w. Statt dessen पला 8, 2, 19.
- पराङ्मत् Adv. 2, 1, 2.
- परादि das vorangehende Wort 6, 2, 199.
- परारि 5, 3, 22.
- परार्थ 4, 3, 5.
- परि Upasarga u. Gati 1, 3, 18. 21. 82 fg. u. s. w. Davon परितस् 5, 3, 9. र् kann स् werden 8, 2, 19. Karmapravakāṇija 1, 4, 88. 90. 93. Mit Ablat. 2, 3, 10. Verhalten des स् dieser Endung davor 8, 3, 51. Verdoppelt 1, 5. परि Avjajibh. 2, 1, 11 fg. Accent 6, 2, 33. 182. परि Avjajibh. 2, 1, 10.
- परिक्रयण 1, 4, 44.
- परिलेपक 3, 2, 146.
- परिलेपिन 3, 2, 142.
- परिखा 5, 1, 17.
- परिग्रह 1, 4, 65 (अ^०).
- परिग्रामम् 4, 3, 61.
- परिग्राहे 3, 3, 47. 6, 2, 144.
- परिग्रह 3, 3, 84. 8, 2, 22.
- परिचय्य 3, 1, 131.
- परिज्ञय्य 5, 1, 93.
- परिज्ञात 5, 2, 68.
- परिणाय 3, 3, 37. 6, 2, 144.
- परितस् 5, 3, 9.
- परिदाहिन् und परिदेविन् 3, 2, 142.
- परिपद्येन् 5, 2, 89.
- परिपन्थम् 4, 4, 36.
- परिपरिन् 5, 2, 89.
- परिप्रश्न 2, 1, 63. 3, 3, 110. 5, 3, 93.
- परिभव्यै 3, 3, 55. 6, 2, 144.
- परिभविन् 3, 2, 157.
- परिभावै 3, 3, 55. 6, 2, 144.
- परिमण्डले 6, 2, 182.
- परिमाण 2, 3, 46. 3, 2, 33. 3, 20. 66. 4, 1, 22. 3, 153. 156. 5, 1, 19. 39. 57. 2, 39. 41. 6, 2, 55. 7, 3, 17. 26.
- परिमाणिन् 2, 2, 5.
- परिमुखम् 4, 4, 29.
- परिमुञ्ज in तुन्द^०.
- परिमोहिन् 3, 2, 142.
- परिरोटक 3, 2, 146.
- परिराटिन् 3, 2, 142.
- परिवत्सर, वत्सरैण und वत्सरैय 5, 1, 92.
- परिवोटक 3, 2, 146.
- परिवादिन् 3, 2, 142.
- परिवापण 5, 4, 67.
- परिवृढ 7, 2, 21.
- परिवृत् 4, 2, 10.
- परिव्राजक 6, 1, 154.
- परिषद् 4, 3, 123. 4, 44. 101. 5, 2, 112.
- परिषद्वले 5, 2, 112.
- परिषथ und परिषित 8, 3, 70.
- परिष्ठल n. 8, 3, 96.
- परिसारिन् 3, 2, 142.
- परिस्कन्द m. 8, 3, 75.
- परोष्ठा 3, 4, 52. 8, 1, 42.
- परुत् und परेद्यावि 5, 3, 22.
- परोऽञ्च 3, 2, 115. 119 (अ^०).
- परोऽध्वर und वरैण 5, 2, 10.
- पर्ण 4, 2, 145. पर्ण Bahuvr. 1, 64 (f. वृ^०).
- पर्णाय 4, 2, 145.
- पर्पक, पर्पिक und पर्पिके 4, 4, 10.
- पर्यङ्क 8, 2, 22.
- पर्यन्त 7, 2, 91.
- पर्यवस्थात् 5, 2, 89.
- पर्याप्ति 3, 4, 66.
- पर्याये 3, 3, 38 (vgl. 6, 2, 144). 39. 111. 7, 3, 31.
- पथेत 4, 1, 103. 2, 143. 3, 91. 5, 4, 147.
- पथतेय 4, 2, 143 fg.
1. पर्ण Bahuvr. Accent 6, 2, 177.
2. पर्ण m. Sg. und Pl. 5, 3, 117.

- पर्यट् und पर्यटुलै 5, 2, 112, v. 1.
 *पलट 4, 2, 142. पलटो 110.
 *पलटोय 4, 2, 142.
 *पल्ल Tatp. 6, 2, 128, 135.
 पलाश 4, 3, 141.
 पलिच 8, 2, 22.
 *पलित Tatp. 2, 1, 67.
 पलितंकरण 3, 2, 56.
 पलितंभविष्णौ und *भौवुक 3, 2, 57.
 पल्यङ्क 8, 2, 22.
 पवित्र 3, 2, 185 fg.
 √ पश् (पश्), पश्यथ्यते und पश्यथ्यति 7, 4, 86.
 पशु 2, 4, 12. 3, 2, 25. 3, 69. Vgl. घाम्य.
 पश्च und पश्चा 5, 3, 33.
 पश्चात् 5, 3, 32. 2, 1, 6. 4, 2, 98.
 √ पश्य (पश्य) für √ दृश् im Präsens substituiert
 7, 3, 78. पश्याथे 8, 1, 25. Vgl. दृश्.
 पश्ये 3, 1, 137. Vgl. असूये^० und उयं^०.
 पश्यङ्क 5, 3, 51.
 1. √ पा (पा, पिबति) 3, 1, 137. 2, 8. 3, 95.
 पिबति 7, 3, 78. ई^० für आ substituiert 6,
 4, 66. स 67. Aorist 2, 4, 77. *पाय 6,
 4, 69. Caus. पायि 7, 3, 37. Ātman. 1,
 3, 89. अपोष्यत् 7, 4, 4.
 2. √ पा, Verhalten des स^० eines Ablativs vor
 पातु 8, 3, 52.
 पाक 5, 2, 24. 4, 65. 6, 1, 27. *पाकौ 4,
 1, 64.
 पात्तायथौ 4, 2, 80.
 पात्तिकौ 4, 4, 35.
 पाणि 7, 3, 61. पाणौ als Gati 1, 4, 77.
 पाणिर्घे 3, 2, 55.
 पाणिने 6, 4, 165.
 पाणिधर्मे 3, 2, 37.
 पाण्डुकम्बल und *कम्बलिन् 4, 2, 11.
 *पातम् 3, 4, 56.
 पाता in तैले.
 पातुक oder *पातुक 3, 2, 154.
 पात्र 5, 1, 46. 53. 68. 2, 7. *अस्यात्र 8, 3,
 46. Vgl. यज्ञ.
 पौत्रिक 5, 1, 46. 53. f. पात्रिकौ 46. *पौत्रिक
 nach einem Zahlwort 54.
 पौत्रिय 5, 1, 68.
 पात्रोण 5, 1, 53. *पात्रोण nach einem Zahl-
 wort 54. Vgl. सर्वपात्रोण.
 पात्रेसमित 2, 1, 48.
 पौत्र्य 5, 1, 68.
 पायस् 4, 4, 111.
 पौथेय 4, 4, 104.
 पाथ्ये 4, 4, 111.
 पाद्, dafür पद् substituiert 6, 4, 130. *पाद्
 Bahuvr. 5, 4, 138 fgg. 6, 2, 197. Femin.
 4, 1, 8 fg.
 पादौ 3, 3, 116 (vgl. 6, 1, 159). 5, 4, 25.
 Dafür पद् substituiert 6, 1, 63. 3, 53 fgg.
 पद 52. Vgl. अनन्तःपादम्, अन्तःपादम्, स-
 मानपद.
 पादघोष 6, 3, 56.
 पादप und पौदप 4, 3, 119.
 पादपूरण 6, 1, 134. 8, 1, 6.
 *पौदम् 3, 4, 56.
 पादमिश्र 6, 3, 56.
 पादविके 4, 4, 37.
 पादविहरण 1, 3, 41.
 पादशब्द 6, 3, 56.
 पादशेस् 6, 3, 55.
 पादादि m. Anfang eines Stollens 8, 1, 18 (अ^०).
 पादान्त m. Ende eines Stollens 7, 1, 57.
 पौदुक oder *पौदुक 3, 2, 154.
 पौद्य 5, 4, 25. 6, 3, 53. *पाद्य 5, 1, 34.
 *पान, wann ए^० für न् eintritt 8, 4, 9 fg.
 पान्थे 5, 1, 76.
 पाप mit Instr. od. *तस् 5, 4, 47. f. ई^० 4, 1,
 30. पाप^० Tatp. 2, 1, 54. Accent 6, 2, 68.
 पापकैत् 3, 2, 89.
 पापवत् पाप enthaltend, von पाप abgeleitet
 6, 2, 25.
 *पापिष्ठ und *पापीयस् Accent 6, 2, 25.
 पामन्, पामनै und पामवत् 5, 2, 100.
 पायु, Verhalten von स्वतवान् davor 8, 3, 11.
 पाय्य 3, 1, 129. *पौय्य Dvigu 6, 2, 122. Vgl.
 कुण्ड.
 पार, Verhalten des स^० eines Genetivs davor
 8, 3, 53.

पारगे 3, 2, 48.
 पारये 3, 1, 138.
 पारलौकिक, अ- 6, 1, 49.
 पारश्व 4, 3, 155. 168. पारश्वे 155.
 पारश्वधिकै und पारश्वधिक 4, 4, 58.
 पारस्कर 6, 1, 157.
 पारायण und पारायणिक 5, 1, 72.
 पाराशरिन् und पाराशर्य 4, 3, 110.
 पौरिखेय 5, 1, 17.
 पौरिषामिक 4, 3, 61.
 पारिपन्थिकै 4, 4, 36.
 पारिमुखिकै 4, 4, 29.
 पौरिषट 4, 3, 123.
 पारिषट्ठौ 4, 4, 44. 101.
 पारे- Avjajibh. 2, 1, 18.
 पारैवहवा 6, 2, 42.
 पार्ये 4, 2, 145.
 पार्ये 5, 1, 122.
 पौर्येय 5, 1, 41 fgg.
 पार्येते 4, 2, 144.
 पार्येतायने und पार्येति 4, 1, 103.
 पार्ये 5, 3, 117.
 पार्ये und पार्येय 5, 2, 75.
 *पाल Tatp. Accent 6, 2, 78.
 पालदे und पालदेने 4, 2, 110.
 पालाश und पालाशे 4, 3, 141.
 पाश 3, 1, 25. 4, 2, 49. Vgl. पाशप् im voran-
 gehenden Index.
 √ पाशे 3, 1, 25.
 पाश्वत्ये 4, 2, 98.
 पाशयो 4, 2, 49.
 पिच्छ, पिच्छयत् und पिच्छले 5, 2, 100.
 पितरामातरा 6, 3, 33.
 पितामह 4, 2, 36.
 पितुःष्वस् und *स्वस् 6, 3, 24. 8, 3, 85.
 पितृ 4, 2, 31. 3, 79. पितरो 1, 2, 70.
 पितृय्य 4, 2, 36.
 पितृष्वस् 4, 1, 132. 6, 3, 24. 8, 3, 84.
 पित्र्य 4, 2, 31. 3, 79.
 पिपासा 7, 4, 34.
 √ पिब (पिब) für √ 1. पा substituiert 7, 3, 78.
 पिबे 3, 1, 137.

√ पिश्र, पिश्रति 7, 1, 59.
 √ पिष (पिष) 3, 4, 35. 38. Mit Gen. 2, 3, 56.
 पिष्ट und पिष्टमेय 4, 3, 146.
 √ पिस् (पिस्) 3, 2, 175.
 √ पो Substitut für √ प्याय 6, 1, 28 fg.
 √ पोड (पोड; पोड) 3, 4, 49. अपिपोडत् und
 अपिपोडित् 7, 4, 3.
 पेनेति 3, 3, 95.
 पेने 6, 1, 28.
 पोषुवायण n. 8, 4, 5.
 पोला 4, 1, 118.
 पोतु und पोतुकुण 5, 2, 24.
 पोतुवह 6, 3, 121.
 पुयोग 4, 1, 48.
 पुवत् Adv. 1, 2, 66. 6, 3, 34 fgg. 42. 7, 1, 74.
 पुस् m. Nomin. पुमान् 1) ein Masculinum
 1, 2, 67. 2, 4, 29. 31. 3, 3, 118. 6, 1,
 103. 2, 132. 7, 2, 111. — 2) das Wort
 पुस् 4, 1, 87. Declination 7, 1, 89.
 Accent 6, 1, 171.
 पुस्क in भाषित.
 पुच्छ und √ पुच्छै Med. 3, 1, 20. Vgl. उत्पुच्छ.
 पुञ्जिष्ट 8, 3, 97.
 *पुय्ये 6, 2, 152.
 पुय्यकेत 3, 2, 89.
 पुय्यरात्रे 5, 4, 87.
 पुय्याहे 5, 4, 90.
 पुत्रादिनो und पुत्रादिनो mit verschiedener
 Bed. 8, 4, 48.
 पुत्र 5, 1, 40. पुत्रो Sohn und Tochter 1, 2,
 68. Verhalten des स् eines Genetivs da-
 vor 8, 3, 53. *पुत्र 4, 1, 159. 6, 1, 13.
 Accent 2, 132 fg. Die Endung des Ge-
 netivs füllt davor nicht ab 6, 3, 22.
 †— पुत्रकायणि 4, 1, 159.
 पुत्रपोत्र und *पोत्रेण 5, 2, 10.
 पुत्रादिनो s. पुत्रादिनो.
 †— पुत्रायणि 4, 1, 159.
 1. पुत्रेय 5, 1, 40.
 2. √ पुत्रेय 7, 4, 35.
 पुत्र्य 5, 1, 40.

पुनर्वसु Sg. und Du. 1, 2, 61. Adj. 4, 3, 34.

Vgl. तिथि°.

पुम् = पुंस् 8, 3, 6.

1. पुंस् f. 3, 2, 177. 5, 4, 74.

2. पुंस् Substitut für पूव 5, 3, 39.

°पुंस् 4, 2, 122. 5, 4, 74. Accent 6, 2, 99 fgg.

पुरगावण n. 8, 4, 4.

पुरंदर 3, 2, 41. 6, 3, 69.

पुरश्चरणा 4, 3, 72.

पुरस् 5, 3, 39. 4, 2, 98. Ist Gati 1, 4, 67.

Bewahrt sein स् vor क 8, 3, 40.

पुरस्तात् 5, 3, 40, 68.

रःसर 3, 2, 18.

पुरा (Loc. पुरि) mit Präsens oder Aorist 3, 2, 122. Präsens statt Fut. 3, 4. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 42.

पुराण° Tatp. 2, 1, 49.

पुराणप्रोक्त 4, 3, 105.

पुरोष 4, 3, 145.

पुरोषवोहन und पुरोषवोहन 3, 2, 65.

पुरु und पुरुजो 5, 4, 56.

पुरुदंशस्, Nomin. °दंश 7, 1, 94.

पुरुष 5, 4, 56. 1, 10, 2, 38. °पुरुष Dvigu,

Bildung des Femin. 4, 1, 24. Vgl. अनु°,

का°, कु°.

पुरुषत्रो 5, 4, 56.

पुरुषदधे, पुरुषद्वयस् und पुरुषमात्रे 5, 2, 38.

पुरुषवोहम् 3, 4, 43.

पुरुषायुषे 5, 4, 77.

पुरोडाश 3, 2, 71. Nomin. °डाः 8, 2, 67.

पुरोडाश 4, 3, 70, 148.

पुरोडाशिक und पुरोडाशिको 4, 3, 70.

पुरोहित 5, 1, 128.

√पुष (पुष und पुष) 3, 4, 40. Aorist 1, 55.

पुष्कर und पुष्करिणी 5, 2, 135.

√पुष्प, पुष्प्यत् 4, 3, 43.

पुष्प und °पुष्पे 4, 1, 64.

पुष्य 3, 1, 116.

1. √पू, पुनैति 7, 3, 80. पाथयां क्रियात् 3,

1, 42. Das न् in einem nachfolgenden

krt wird nie श् 8, 4, 34.

2. √पू (पूङ्), पूवमान 3, 2, 128. पवित्वा und पूत्वा, पवित und पूत 1, 2, 22. 7, 2, 51. पिपविषते 7, 2, 74.

3. √पू = 1. 2. पू (पू) 3, 2, 183. 185. 3, 28, 49.

पूग 5, 2, 52. 3, 112. 6, 2, 28.

पूगतिर्धे 5, 2, 52.

√पूज (पूजि) 3, 3, 105. पूज्यमान 2, 1, 61 fgg.

पूजित 8, 1, 67. अभिपूजित 2, 100.

पूजन 5, 4, 69. 8, 1, 67.

पूजो 3, 3, 105. 1, 4, 94. 2, 2, 12. 3, 2, 188.

4, 1, 166. 6, 4, 30. 7, 2, 53. 8, 1, 37, 39.

पूत s. u. 2. √पू und अपपूत.

पूतकतायो und पूतकतु 4, 1, 36.

पूतिगन्धि 5, 4, 135.

√पूर (पूर, पूरि) 3, 4, 31. 44. Aorist 1, 61.

पूरित und पूरण 7, 2, 27.

पूरण 1) Adj. (f. ह्ये) eine Zahl voll machend,

s. v. a. ein Ordnungszahlwort von द्वितीय

an 5, 2, 48 fgg. Wird mit einem Gen.

nicht componirt 2, 2, 11. Davon Deri-

vata 5, 1, 48. 2, 130. 3, 48 fgg. Am

Ende eines Bahuvr. 6, 2, 162. Nach

आत्मना° 3, 6. पूरणो ein Ordnungszahl-

wort weiblichen Geschlechts. Nimmt

nicht die männliche Form an 6, 3, 38.

Am Ende eines Comp. 34. 5, 4, 116. —

2) n. das Vollmachen in पाद°.

°पूरम् 3, 4, 31 fgg.

पूरयितव्य 6, 3, 59.

पूरणकाकुद् und °काकुद् 5, 4, 149.

पूर्य Pron. Declin. 1, 1, 34. 7, 1, 16. voran-

gehend (mit Abl.) 1, 1, 65 fgg. 4, 40, 2,

2, 30. 3, 4, 4. 6, 1, 4. 107. 135. 192.

219. 2, 83. 173 fgg. 3, 111. 4, 156. 7, 3,

3, 26. 44. 8, 1, 72. 2, 42. 98. 107. 3, 2,

4, 61. पूर्य° Tatp. 2, 1, 58. 2, 1. पूर्य°

Bahuvr. (f. आ) 2, 1, 52. 4, 23. 4, 1, 50.

57. 115. 3, 122. 4, 28. 5, 1, 28. 30. 36.

92. 121. 131. 4, 75. 98. 140. 6, 1, 23.

28. 174. 2, 100. 110. 3, 110. 4, 9. 56. 82.

106. 176. 7, 1, 37. 102. 3, 46 fgg. 4, 61.

8, 3, 17. 4, 22. पूर्य° Tatp. 2, 1, 31. 6,

- 1, 118 (?). Accent 2, 22. **अग्रामणोपूव** nicht auf den Namen eines Führers zurückgehend 5, 3, 112. **पूर्वम्** mit einem Absol. 3, 4, 24. Ableitungen von **पूर्व** 4, 4, 133. 5, 2, 86 fg. 3, 39, 111. Vgl. **अ०, भूत०, स०**.
- पूर्वकाल** 2, 1, 49. 3, 4, 21.
- पूर्वत्र** 8, 2, 1.
- पूर्वेया** 5, 3, 111.
- पूर्वनिपात**, **अ०** 1, 2, 44.
- पूर्वपद** n. das in einem Compositum vorangehende Wort 4, 1, 53. 60. 140 (**अ०**). 2, 107. 3, 6. 60. 4, 64. 5, 1, 112 (**स०**). 7, 3, 19. 8, 3, 106. 4, 3. Bewahrt seinen Accent 6, 2, 1 fgg.
- पूर्वपर** Adj. Du. der vorangehende und nachfolgende 6, 1, 84.
- पूर्ववत्** Adv. 1, 3, 62. 2, 4, 27.
- पूर्वविधि** 1, 1, 57.
- पूर्वसरं** (f. **हं**) 3, 2, 19.
- पूर्वसवर्ण** mit dem vorangehenden Laut homogen 6, 1, 102. 7, 1, 39.
- पूर्वापर** n. Sg. und Du. 2, 4, 12.
- पूर्वाक्षा** 4, 3, 24. 28.
- पूर्वाक्षक** 4, 3, 28.
- पूर्वाक्षौतन**, **पूर्वाक्षतन**, **पूर्वाक्षौतन** und **पूर्वाक्षौतेन** 4, 3, 24.
- पूर्विन्** 4, 4, 133. 5, 2, 86. ***पूर्विन्** 87.
- पूर्वैश्चि** 4, 4, 133.
- पूर्वद्युम्** 5, 3, 22.
- पूर्व्ये** 4, 4, 133.
- पूर्वेन्**, Declination 6, 4, 12 fg. ***पूर्वेन्** Dvaṁdva mit Betonung auch des ersten Gliedes 2, 142.
- ✓ **पृ** (पिपति), पिपति 7, 4, 77. Caus. (पारि) 3, 1, 138.
- ✓ **पृच्** (पृच) 3, 2, 142.
- पृड** in उपचाप्य०.
- पृतना** 7, 4, 39.
- पृतनायाह** 8, 3, 109.
- ✓ **पृतन्ये** 7, 4, 39.
- पृथक्** mit Abl. oder Instr. 2, 3, 32.
- पृथिवी** 5, 1, 41. ***पृथिवी** Dvaṁdva mit Betonung auch des vorangehenden Gliedes 6, 2, 142. Vgl. दिवस्पृथिव्यो, द्यावापृथिव्यो.
- पृथु** 5, 1, 122.
- पृथुमुख** Bahuvr. 6, 2, 168.
- पृथोदर** 6, 3, 109.
- पृष्ठप्रतिवचन** 3, 2, 120. 8, 2, 93.
- पृष्ठ**, Verhalten des स् eines Gen. davor 8, 3, 53. ***पृष्ठ** Bahuvr. 6, 2, 114.
- ✓ **पृ** (पृ, *ग्राम् Gen. Pl.) 3, 2, 177. **पृथि** 6, 4, 102. Perfect 7, 4, 12. **पृते** 8, 2, 57.
- ***पृथम्** 3, 4, 35. 38. 6, 3, 58.
- पेक्षरे** 3, 2, 175.
- पैतृक** 4, 3, 79.
- पैतृवसेयं** und **पैतृवसेय** 4, 1, 132 fg.
- पैले** 4, 1, 118. 2, 4, 59.
- पैलेयं** 4, 1, 118.
- ***पौटा** Tatp. 2, 1, 65.
- पोतु**, Declination 6, 4, 11.
- पौत्र** 3, 2, 183.
- पोव**, Verhalten des स् eines Gen. davor 8, 3, 53.
- ***पौषम्** 3, 4, 40.
- पौंस** 4, 1, 87.
- पौत्र** 4, 1, 162.
- पौरश्चरणिक्** 4, 3, 72.
- पौरस्त्ये** 4, 2, 98.
- पौरुषे** 5, 2, 38.
- पौरुषेय** 5, 1, 10.
- पौरोडाश**, **पौरोडाशिक** u. **पौरोडाशिके** 4, 3, 70.
- पौरोहित्ये** 5, 1, 128.
- ***पौर्णमासेम्** u. ***पौर्णमासि** Avjajibh. 5, 4, 110.
- पौर्णमासी** 4, 2, 21. 5, 4, 110.
- पौर्वाक्षिक** 4, 3, 24.
- ✓ **प्याय्** (प्याय्, प्यायि), Aorist 3, 1, 61. **पिष्ये** und **पेपीयते** 6, 1, 29. **पीने** 28. Das न् in einem nachfolgenden कृत् wird nicht ग् 8, 4, 34.
1. प्र Upasarga und Gati 1, 4, 58 fgg. 3, 22. 42. 64. 81 u. s. w. Wird verdoppelt 8, 1, 6. Verhalten eines स् davor 3, 49.

र् kann ल् werden 2, 19. प्र^० Tatp. 2, 2, 18. Accent 6, 2, 183. Davon प्रकट abgeleitet 5, 2, 29.

2. प्र Substitut für प्रिय 6, 4, 157.

प्रकट 5, 2, 29.

प्रकथन 1, 3, 32.

*प्रकर्ष 5, 4, 11.

प्रकार 8, 1, 12. *वचन 5, 3, 23. 69. 4, 3.

प्रकाशन 1, 3, 23.

प्रकृत 5, 4, 21.

प्रकृति 5, 1, 12. 6, 2, 80. प्रकृत्या 1. 137. 3, 75. 83. 4, 163.

प्रकृष्ट 5, 1, 108.

प्रख्यान, अ^० 1, 2, 54.

प्रगदिन् 4, 2, 80.

प्रगाथ 4, 2, 55.

प्रगृह्य Adj. so heissen auslautende Vocale, die vor einem folgenden Vocale keinerlei Veränderung erleiden und auch diesen unverändert lassen, 1, 1, 11 fgg. 6, 1, 125. 8, 2, 107. 4, 57 (अ^०).

प्रगे, प्रगैतन und प्रगेतेन 4, 3, 23.

प्रगृह्य und प्रगृह्ये 3, 3, 46. 52 fg. 6, 2, 144.

प्रघर्ष und प्रघर्ष 3, 3, 79. 6, 2, 144.

प्रङ् (प्रङ्, प्रच्छ, पृच्छति) 3, 3, 90. Wann र vocalisirt wird 6, 1, 16. Perfect 17. पृष्ट्या 1, 2, 8. पिपृच्छति ebend. und 7, 2, 75 (so dort zu lesen).

प्रजन 3, 1, 104. 3, 71. 6, 1, 35.

प्रजविन् 3, 2, 156.

प्रजनिष्पृ 3, 2, 136.

*प्रजेस् Bahuvr. 5, 4, 122 fg.

प्रज्ञे 3, 2, 6. 5, 4, 38.

प्रज्ञा und प्रज्ञावत् 5, 2, 101.

प्रज्ञु Bahuvr. 5, 4, 129.

प्रणव m. die Silbe ओम् 8, 2, 89.

प्रणाप्य 3, 1, 128.

प्रणोय 3, 1, 123.

प्रति Upasarga und Gati 1, 3, 46. 59. 80. 8, 3, 66 u. s. w. Karmaṇyapravākāṇija 1, 4, 90. 92. Mit Acc. 2, 3, 8. 43. यं प्रति कोपः 1, 4, 37. Mit Ablat. 2, 3, 11. Statt

der Ablativ-Endung *तस् 5, 4, 44. प्रति^० Tatp. Accent 6, 2, 193. Avjajibh. 2, 1, 14. Accent 6, 2, 33. *प्रति Avjajibh. 2, 1, 9.

प्रतिकन्य 4, 4, 40.

प्रतिकूल 4, 4, 28.

प्रतिकृति 5, 3, 96.

प्रतिगृह्य 3, 1, 118.

प्रतिजन 4, 4, 99.

प्रतिज्ञान 1, 3, 52.

प्रतिदान und प्रतिनिधि 1, 4, 92. 2, 3, 11.

प्रतिपद्यम् und प्रतिपद्यिक 4, 4, 42.

*प्रतिपद्य Accent 6, 2, 170.

*प्रतिबन्ध 3, 3, 51.

प्रतिबन्धिन् 6, 2, 6.

प्रतिभू mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39.

प्रतिबन्ध 1, 3, 32. 2, 3, 53. 6, 1, 139.

*प्रतिरूप Tatp. Accent 6, 2, 11.

प्रतिलोमै 5, 4, 75. 4, 4, 28.

प्रतिवचन 3, 4, 28. Vgl. पृष्ट^०.

प्रतिश्रवण 8, 2, 99.

प्रतिषिद्ध, अ^० 8, 1, 44.

प्रतिषोध्य 3, 1, 123.

प्रतिषेध 3, 4, 18. 6, 2, 155.

प्रतिष्कश m. 6, 1, 152.

प्रतिष्ठा 6, 1, 146.

प्रतिष्ठात 8, 3, 90.

प्रतिसामै 5, 4, 75.

प्रतिस्तब्ध 8, 3, 114.

प्रतोघात 1, 4, 66.

प्रतोच्य 4, 2, 101.

प्रतोप 4, 4, 28.

प्रतृप्त 8, 2, 61.

प्रब und प्रबोधा 5, 3, 11.

प्रत्यंशु Tatp. 6, 2, 193.

प्रत्ययथ 4, 1, 173.

प्रत्यञ्च् 4, 2, 101.

प्रत्यभिवाद 8, 2, 83.

प्रत्यय m. 1) Suffix, ein auf ein Suffix ausgehendes Wort 1, 1, 61. 2, 41. 3, 6. 2, 3, 30. 3, 1, 35. 4, 61 fg. 4, 3, 155. 6, 1, 79. 192. 2, 52. 3, 92. 4, 106. 7, 1, 2. 2,

98. 3, 29. 8, 2, 62. 3, 59. Von ihnen gehandelt 3, 1, 1 fgg. Sie werden hinten angefügt und haben in der Regel den Acut auf der ersten Silbe 2. 3. प्रत्यया धातुसंबन्धे 3, 4, 1. °लोप 1, 1, 62. °विधि 4, 13. °स्य 7, 3, 44. प्रत्ययार्थ 1, 2, 56. Vgl. अ°. — 2) Berühmtheit 8, 2, 58.
- प्रत्ययवत् Adv. wie ein (das) Suffix 6, 3, 68.
- °प्रत्ययवत् 1, 3, 63.
- प्रत्ययमान 3, 4, 76.
- प्रत्यारम्भ 8, 1, 31.
- प्रत्युरसम् 5, 4, 82.
- °प्रत्येनस् Accent 6, 2, 27. 60.
- √ प्रथ् (प्रथ), अथप्रथत् 7, 4, 95.
- प्रथन 3, 3, 33.
- प्रथम 1) Adj. (f. आ) a) der erste 4, 1, 20. 82. 6, 1, 1. 8, 1, 59. — b) das Wort प्रथम. Declination 3, 4, 24. प्रथम° Tatp. 2, 1, 58. Accent 6, 2, 56. प्रथमम् mit einem Absol. 3, 4, 24. °प्रथमं Bahuvr. 6, 2, 162. Davon प्राथमिकं 4, 3, 72. — 2) m. die Endungen der ersten Person, erste Person 1, 4, 101. 2, 4, 85. Wann gebraucht 1, 4, 108. — 3) f. प्रथमा die Endungen des ersten Casus (zu dem auch der Vocativ gehört), Nominativ 1, 2, 43. 3, 2, 124 (अ°). 6, 3, 132. 7, 2, 88. 8, 1, 26. Dafür अस्ताति u. s. w. substituiert 5, 3, 27 fgg. Wann gesetzt 2, 3, 46 fgg. Du. die Endungen des Nominativs (Vocativs) und Accusativs und diese Casus 6, 1, 102. 7, 1, 28.
- प्रथिमैन् 5, 1, 122.
- °प्रठे 3, 2, 6.
- प्रठोष 4, 3, 14. 28.
- प्रठोषक 4, 3, 28.
- प्रठावै 3, 3, 27. 6, 2, 144.
- प्रठाविन् 3, 2, 145.
- प्रधान 1, 2, 56. अ° 2, 3, 19. 6, 2, 189.
- °प्रध्वन्ध 3, 3, 135.
- प्रभव m. 1, 4, 31.
- प्रभाकरै 3, 2, 21.
- प्रभु 3, 2, 180. 7, 2, 21.
- °प्रभृति Bahuvr. 1, 4, 74. 2, 1, 17. 2, 21. 4, 11. 72. 4, 1, 162. 5, 4, 107. 151. 6, 1, 63. 157. 3, 49. 8, 4, 50. Vgl. समान°.
- °प्रैम् 3, 4, 32.
- प्रमदं m. 3, 3, 68. 6, 2, 144.
- प्रमाण 3, 4, 32. 51. 4, 1, 24. 5, 2, 37. 6, 1, 145. 2, 4, 12. °प्रमाण Bahuvr., f. °प्रमाणी 5, 4, 116. Vgl. योग°.
- °प्रमाणत्व 1, 2, 53. 56.
- प्रमाथेन् 3, 2, 145.
- प्रयत्न in तुल्यास्य° und लघु°.
- प्रयाज m. 7, 3, 62.
- प्रये Infin. 3, 4, 10.
- °प्रयोग 2, 1, 56 (अ°). 3, 26. 64. 3, 3, 154 (अ°). 8, 1, 15. 2, 85.
- °प्रयोजक 1, 4, 55.
- प्रयोजन n. 4, 2, 56. 5, 1, 109. 2, 81.
- प्रयोज्य 7, 3, 68.
- प्रलम्भन 1, 3, 69.
- प्रलय 7, 3, 2.
- प्रलापिन् 3, 2, 145.
- प्रैवक 3, 1, 149.
- °प्रवक्त Tatp. 2, 1, 65.
- प्रवचनीय 3, 4, 68.
- प्रवण 8, 4, 5.
- प्रवय्या 6, 1, 83.
- प्रवरै 3, 3, 54. 6, 2, 144.
- प्रवाच्यं 7, 3, 66.
- प्रवादिन् 3, 2, 145.
- प्रवारै 3, 3, 54. 6, 2, 144.
- प्रवासिन् 3, 2, 145.
- प्रवाहण, प्रवाहणोयै, प्रवाहणोयक und प्रवाहणोयि 7, 3, 28 fg.
- प्रवृद्धे 6, 2, 147. °प्रवृद्ध Accent 38.
- °प्रवेदन 3, 3, 153.
- प्रशंसा 2, 1, 66 (°वचन). 3, 2, 133. 3, 86. 5, 2, 120. 3, 66. 4, 40. 6, 2, 63. 7, 1, 66.
- प्रशस्य 4, 4, 122. Compar. und Superl. 5, 3, 60 fg.
- प्रशान् 8, 3, 7.
- प्रशास्त्व Declination 6, 4, 11.

98. 3, 29. 8, 2, 62. 3, 59. Von ihnen gehandelt 3, 1, 1 fgg. Sie werden hinten angefügt und haben in der Regel den Acut auf der ersten Silbe 2, 3. प्रत्यया धातुसंज्ञे 3, 4, 1. °लोप 1, 1, 62. °विधि 4, 13. °स्व 7, 3, 44. प्रत्ययाद्यं 1, 2, 56. Vgl. अ. — 2) Berühmtheit 8, 2, 58.
- प्रत्ययवत् Adv. wie ein (das) Suffix 6, 3, 68.
- °प्रत्ययवत् 1, 3, 63.
- प्रत्ययवान् 3, 4, 76.
- प्रत्यारम्भ 8, 1, 31.
- प्रत्युरसैम् 5, 4, 82.
- °प्रत्येनस् Accent 6, 2, 27. 60.
- √ प्रथ (प्रथ), अथप्रथत् 7, 4, 95.
- प्रथन 3, 3, 33.
- प्रथम 1) Adj. (f. आ) a) der erste 4, 1, 20. 82. 6, 1, 1. 8, 1, 59. — b) das Wort प्रथम. Declination 3, 4, 24. प्रथम° Tatp. 2, 1, 58. Accent 6, 2, 56. प्रथमम् mit einem Absol. 3, 4, 24. °प्रथमे Bahuvr. 6, 2, 162. Davon प्राथमिकं 4, 3, 72. — 2) m. die Endungen der ersten Person, erste Person 1, 4, 101. 2, 4, 85. Wann gebraucht 1, 4, 108. — 3) f. प्रथमा die Endungen des ersten Casus (zu dem auch der Vocativ gehört), Nominativ 1, 2, 43. 3, 2, 124 (अ). 6, 3, 132. 7, 2, 88. 8, 1, 26. Dafür अस्ताति u. s. w. substituiert 5, 3, 27 fgg. Wann gesetzt 2, 3, 46 fgg. Du. die Endungen des Nominativs (Vocativs) und Accusativs und diese Casus 6, 1, 102. 7, 1, 28.
- प्रथमेन 5, 1, 122.
- °प्रथे 3, 2, 6.
- प्रदोष 4, 3, 14. 28.
- प्रदोषक 4, 3, 28.
- प्रदोषं 3, 3, 27. 6, 2, 144.
- प्रदोषिन् 3, 2, 145.
- प्रधान 1, 2, 56. अ. 2, 3, 19. 6, 2, 189.
- °प्रथन्थ 3, 3, 135.
- प्रभव m. 1, 4, 31.
- प्रभाकरं 3, 2, 21.
- प्रभु 3, 2, 180. 7, 2, 21.
- °प्रभृति Bahuvr. 1, 4, 74. 2, 1, 17. 2, 21. 4, 11. 72. 4, 1, 162. 5, 4, 107. 151. 6, 1, 63. 157. 3, 49. 8, 4, 50. Vgl. समान°.
- °प्रैम् 3, 4, 32.
- प्रमदं m. 3, 3, 68. 6, 2, 144.
- प्रमाण 3, 4, 32. 51. 4, 1, 24. 5, 2, 37. 6, 1, 145. 2, 4, 12. °प्रमाण Bahuvr., f. °प्रमाणा 5, 4, 116. Vgl. योग°.
- °प्रमाणत्व 1, 2, 53. 56.
- प्रमाचिन् 3, 2, 145.
- प्रयत्न in तुल्यास्य° und लघु°.
- प्रयाज m. 7, 3, 62.
- प्रये Infm. 3, 4, 10.
- °प्रयोग 2, 1, 56 (अ). 3, 26. 64. 3, 3, 154 (अ). 8, 1, 15. 2, 85.
- °प्रयोजक 1, 4, 55.
- प्रयोजन n. 4, 2, 56. 5, 1, 109. 2, 81.
- प्रयोज्य 7, 3, 68.
- प्रलम्भन 1, 3, 69.
- प्रलय 7, 3, 2.
- प्रलापिन् 3, 2, 145.
- प्रैवक 3, 1, 149.
- °प्रवक्तु Tatp. 2, 1, 65.
- प्रवचनीय 3, 4, 68.
- प्रवण 8, 4, 5.
- प्रवय्या 6, 1, 83.
- प्रवरं 3, 3, 54. 6, 2, 144.
- प्रवाच्यं 7, 3, 66.
- प्रवादिन् 3, 2, 145.
- प्रवारं 3, 3, 54. 6, 2, 144.
- प्रवार्तिन् 3, 2, 145.
- प्रवाहण, प्रवाहणोयै, प्रवाहणोयक und प्रवाहणोयि 7, 3, 28 fgg.
- प्रवृद्धे 6, 2, 147. °प्रवृद्ध Accent 38.
- °प्रवेदन 3, 3, 153.
- प्रशंसा 2, 1, 66 (°वचन). 3, 2, 133. 3, 86. 5, 2, 120. 3, 68. 4, 40. 6, 2, 63. 7, 1, 66.
- प्रशस्य 4, 4, 122. Compar. und Superl. 5, 3, 60 fgg.
- प्रशान् 8, 3, 7.
- प्रशास्तु, Declination 6, 4, 11.

- प्रश्ने 3, 3, 90. 2, 117. 8, 1, 32. 2, 105. *प्रश्न
 1, 44. प्रश्नान्त 2, 100.
 प्रथम m. 6, 4, 29.
 प्रष्ट 8, 3, 92.
 प्रसिद्धिन् 3, 2, 157.
 प्रसहन 1, 3, 33.
 प्रसारिन् 3, 2, 145.
 प्रसित 5, 2, 66. Mit Loc. od. Instr. 2, 3, 44.
 प्रसूत mit Loc. oder Gen. 2, 3, 39.
 प्रस्कण्व m. 6, 1, 153.
 प्रस्तारै 3, 3, 32. 6, 2, 144. 4, 4, 72.
 प्रस्तार्यै 3, 3, 27. 6, 2, 144.
 प्रस्तोत und प्रस्तोम 8, 2, 54.
 प्रस्य 4, 2, 110. 122. *प्रस्य Accent 6, 2,
 87 fg. ±_प्रस्यै 4, 2, 110.
 ±_प्रस्यक 4, 2, 122.
 प्रसार्यै 3, 3, 27. 6, 2, 144.
 प्रहरण n. 4, 2, 57. 4, 57.
 प्रह्मास 1, 4, 106. 8, 1, 46.
 प्रौगढ्य 4, 2, 80.
 प्रौच्य 4, 2, 101. *Die östlichen Völker* 4, 1,
 178. *भरतेषु 2, 4, 66. 4, 2, 113. 8, 3, 75.
 प्राज्ञे 5, 2, 101. 4, 38.
 प्राञ्च 4, 2, 101. Pl. *die östlichen Völker*
 1, 1, 75. 2, 4, 60. 4, 2, 76. 120. 123. 139.
 6, 2, 74. 99. 3, 10. 7, 3, 14. 24. *Die*
östlichen Grammatiker 3, 1, 90. 4, 18.
 4, 1, 17. 43. 160. 5, 3, 80. 94. 4, 101.
 8, 2, 86. प्राक् vor mit Abl. 1, 4, 56. 80.
 2, 1, 3. 4, 1, 83. 4, 1, 75. 5, 1, 1. 18.
 3, 1. 49. 70 fg. 8, 3, 63.
 प्राणभत् 5, 1, 129.
 प्राणिन् 2, 4, 2. 4, 3, 135. 154. अ° 2, 3,
 17. 4, 6. 5, 4, 97. 6, 2, 134. 3, 77. 8,
 3, 72. प्राणिष्व 5, 2, 96. 128.
 प्रातिकन्धिकै 4, 4, 40.
 प्रातिकूलिकै 4, 4, 28.
 प्रातिजननै 4, 4, 99.
 प्रातिपथिकै 4, 4, 42.
 प्रातिपदिक n. *Nominalstamm* 1, 2, 45 fgg.
 2, 3, 46. Was an einen Nominalstamm
 antritt 4, 1, 1 fgg. Entsteht durch Ab-
 Pāṇini's Grammatik.
 werfung von Casusendungen 2, 4, 71.
 प्रातिपदिकान्त 8, 2, 7. 4, 11.
 प्रातिलोमिकै 4, 4, 28.
 प्रातिलोम्य 5, 4, 64. अ° 8, 1, 33.
 प्रातोपिकै 4, 4, 28.
 प्रौत्यय्य 4, 1, 173.
 प्राथमिकै 4, 3, 72.
 प्रादुर्भाव in शब्द°.
 प्रादुस्, Einfluss auf das स् von अस्, अस्ति 8,
 3, 87.
 प्रादोषै und प्रादोषिक 4, 3, 14.
 प्राध्यम् Gati 1, 4, 78.
 प्राप्त 5, 1, 104. *प्राप्त Tatp. 2, 1, 24 प्राप्त°
 Tatp. 2, 4.
 प्राप्तकाल 3, 3, 163.
 *प्राप्ति 2, 3, 66.
 प्राप्य 4, 4, 91.
 प्रायभव 4, 3, 39.
 प्राये 5, 2, 82 (v. l. प्रायेण).
 प्रायेण 3, 3, 118. 5, 2, 82, v. l.
 प्रार्थन 3, 3, 161.
 प्रालेय 7, 3, 2.
 प्रावाहणेयै, प्रावाहणेयक und प्रावाहणेयि 7,
 3, 28 fg.
 प्रावोष्य 4, 2, 128.
 प्रायुष 4, 3, 17. 26. 6, 3, 15.
 प्रायुषिक 4, 3, 26.
 प्रायुषिज 6, 3, 15.
 प्रायुषेय 4, 3, 17.
 प्रासङ्ग und प्रासङ्ग्य 4, 4, 76.
 प्रास्तारिकै 4, 4, 72.
 प्राह्णे, प्राह्णैतन und प्राह्णेतेन 4, 3, 23.
 प्रियै 3, 1, 135. 2, 38. 44. 56. 4, 4, 95. 5, 4,
 63. 6, 4, 157. प्रियेण 8, 1, 13. *प्रिय
 Accent 6, 2, 15. Verhalten eines Femin.
 vor प्रिया im Comp. 3, 34.
 प्रियंयदं 3, 2, 38.
 प्रियंकरै 3, 2, 44.
 प्रियंकरेण 3, 2, 56.
 प्रियप्रियेण 8, 1, 13.
 प्रियंभविष्युं und प्रियंभोयुक् 3, 2, 57.
 प्रियो Adv. mit कृ 5, 4, 63.

√ प्रो (प्रो) 3, 1, 135. प्रीयमाण 1, 4, 33.
 प्रीति 6, 2, 16. आत्म 7, 1, 51.
 √ पु (पु, प्रवति) 3, 1, 149. Caus. Parasm.
 1, 3, 86. अप्रप्रवत् und अपुप्रवत् 7, 4,
 93 fg. पिप्रावयिषति und पुप्रावयिषति 81.
 प्रेक्षा und प्रेक्षिन् 4, 2, 80.
 प्रेम्न, प्रैयस् und प्रैष्ट 6, 4, 157.
 *प्रेषण 8, 2, 92.
 प्रेक्ष्य 2, 3, 61. 8, 2, 91.
 प्रेष 3, 3, 163. 8, 2, 104.
 प्रोक्त 4, 2, 64. 3, 101. पुराण 105.
 प्रोष्ठपदे 5, 4, 120. 4, 2, 35. प्रोष्ठपदा 7,
 3, 18. Du. oder Pl. 1, 2, 60.
 प्रोष्ठपाद und प्रोष्ठपद 7, 3, 18.

प्रोष्ठपदिक 4, 2, 35.

प्लक्षवण n. 8, 4, 5.

प्लाक्ष n. 4, 3, 164.

√ प्लु (प्लु, प्लवति) 3, 3, 50. *प्लुत्य und
 *प्लूय 6, 4, 58. अपिप्लवत् und अपुप्लवत्
 7, 4, 93 fg. पिप्लावयिषति und पुप्लावयि-
 षति 81.

प्लुत m. ein Vocal von drei Moren 1, 2, 27.

Euphonisches Verhalten 6, 1, 125. 129 fg.

Wann und wie betont 8, 2, 82 fgg. Vgl.

अप्लुत.

√ प्सा (प्साति), ein vorangehendes नि wird
 लि 8, 4, 17.

फ

√ फण् (फण), Perfect 6, 4, 125. आ पणो-
 फणत् 7, 4, 65.

√ फल् (फल्, फल), Perfect 6, 4, 122. Für
 den Wurzelvocal उ substituiert 7, 4, 87 fg.

फल 4, 3, 163 fgg. *फलै 1, 64. Vgl. क्रिया.

फलक und *पुर (Accent) 6, 2, 101.

फलेयहि 3, 2, 26.

फलान 4, 3, 34.

फलानो 4, 3, 34. Du. und Pl. 1, 2, 60.

फाण्ट 7, 2, 18.

फाण्टाहुतै, फाण्टाहुतायनि und फाण्टाहुति 4,
 1, 150.

फालुनै, फालुनिकै und फालुनो 4, 2, 23.

*फुल्ल und फुल्लै 8, 2, 55.

फेन, फेनलै, फेनवत् und फेनलै 5, 2, 99.

व

वंह, वंहिमेन्, वंहिष्ट und वंहोयस् 6, 4, 157.
 वद्धा 5, 2, 9.

√ वध् (वध), बोधत्सते 3, 1, 6.

√ वन्ध् (वन्ध्, बध्नाति) 3, 4, 41. 6, 3, 19.

*वन्ध Tatp. 2, 1, 41. Accent 6, 2, 32. Die
 Locativendung kann sich davor erhalten

3, 13 (vgl. jedoch 6, 3, 19).

वन्धन 1, 4, 78. 4, 4, 96. 5, 2, 79.

*वैन्धम् 3, 4, 41 fg.

वन्धु 4, 2, 43. n. 5, 4, 9. *वन्धु Bahuvr. 6,
 1, 14. Accent 2, 109. Vgl. सवन्धु.

वन्धुता 4, 2, 43.

वध 4, 1, 106.

वर्हिष्ट 8, 3, 97.

वर्हिस् 4, 4, 119. 8, 3, 97.

वल 4, 2, 80. 5, 2, 98. 136. 7, 2, 20.

वलज und ±-वलज 7, 3, 25.

वलवत् 5, 2, 136.

वलि 3, 2, 21. 5, 1, 13. *वलि Tatp. 2, 1, 36.

वलिकरै 3, 2, 21.

वलिनै 5, 2, 136.

वल्यै 4, 2, 80.

*वल्क्यणो Tatp. 2, 1, 65.

वहिलाम् 5, 4, 117.

वहिस 1, 1, 38. 5, 4, 117.

वहु heisst Samkhjā (Zahlwort) 1, 1, 23.

बहुषु 1, 4, 21. 2, 4, 62. 5, 4, 22. बहूनाम् 3, 93. f. बहु und बह्वे 4, 1, 45. बहु^० Dvigu, Accent 6, 2, 30. Bahuvr. Accent 175 fg. बहु Bahuvr. 5, 4, 73. Ableitungen von बहु 2, 52. 3, 2, 4, 20, 42. 6, 4, 158 fg. Vgl. बहुच् im vorangehenden Index.

बहुकपाल und बहुकपाले 6, 2, 30.

बहुकरे 3, 2, 21.

बहुकृत्वैस् 5, 4, 20.

बहुतिथे 5, 2, 52.

बहुधा 5, 4, 20.

बहुप्रज्ञैस् 5, 4, 123.

बहुभगाल und बहुभगाले 6, 2, 30.

बहुभाषिन् 5, 2, 125.

बहुल 1) Adj. Compar., Superl. und Nomen abstr. davon 6, 4, 157. बहुलम् Adv. 2, 1, 32. 57. 3, 62. 4, 39. 73. 76. 84. 3, 1, 34. 85. 2, 81. 88. 3, 1. 108. 113. 4, 1, 148. 160. 3, 37. 5, 2, 122. 4, 56. 6, 1, 34. 70. 133. 178. 2, 199. 3, 14. 63. 122. 4, 75. 128. 7, 1, 8. 10. 103. 3, 97. 4, 78. — 2) ein best. Nakshatra 4, 3, 34.

बहुवचन n. die Personal- und Casusendungen des Plurals, Plural 1, 4, 21. 102. 4, 3, 100. 6, 2, 34. 7, 3, 103. 8, 1, 21. 2, 81. Statt Sg. 1, 2, 58 fg. Du. 59 fg. Du. statt Pl. 63.

बहुव्रीहि m. ein Compositum, in welchem die Theile desselben etwas Neues bezeichnen, 2, 2, 23 fg. Was so zusammengesetzt wird 25 fgg. Was vorangeht 35 fg. Verhalten der Pronomina darin 1, 1, 28 fg. Der Zahlwörter 6, 3, 47. Accent 2, 1. 106 fgg. 138. 162 fgg. 197 fgg. Veränderungen des Auslauts 5, 4, 73. 113 fgg. Bildung des Femin. 4, 1, 12 fg. 25 fgg. 52 fgg. Verhalten eines vorangehenden Fem. auf ±_यौ vor बन्धु 6, 1, 14. चत् Adv. 8, 1, 9. विषय 4, 2, 125.

बहुश्राव und बहुश्रावै 6, 2, 30.

बहुशेस् 5, 4, 42.

बह्वच् mehr als zwei Vocale (अच्) enthaltend, vielsilbig 2, 4, 66. 4, 1, 56. 2, 72 fg. 109. 3, 67. 4, 64. 5, 3, 78. 6, 2, 83. 138 (अ^०). 3, 119.

बह्वृच 6, 3, 129.

बार्द 7, 2, 18. Compar. und Superl. 5, 3, 63.

बौधव्य 4, 1, 106.

±_ बालज 7, 3, 25.

बौलेय 5, 1, 13.

बाण्य und / बाण्यार्थे Med. 3, 1, 16.

बौहवि 4, 1, 96.

बाहोकिगम 4, 2, 117.

बाहु 4, 1, 96. बाहु Bahuvr. f. 67.

बाहुकरे 3, 2, 21.

बाहुन्य 2, 4, 22.

बाह्या 3, 1, 119.

बौहृच्य 4, 3, 129.

बिडाल Tatp. Accent 6, 2, 72.

बिद 4, 1, 104.

बिन्दु in उद^० und उदक^०.

बिल Accent 6, 2, 102. Vgl. स्यालो^०.

बिल्व 4, 3, 136. 151.

बिल्वक 6, 4, 153.

बोज und बोजो Adv. mit कृ 5, 4, 58.

बुद्धि 1, 4, 52. 3, 2, 188.

/ बुध् (बुध), Aorist 3, 1, 61. Caus. Passim. 1, 3, 86.

बुध und अबुध 5, 1, 121.

बुभुक्षा 7, 4, 34.

बुस in यवबुस.

बृहत्तिका und बृहती 5, 4, 6.

बैद und बैदि 4, 1, 104.

बैल्वे 4, 3, 136.

बैल्वक 6, 4, 153.

बोध 4, 1, 107.

बोधन, अ^० 2, 4, 46.

बौध्य 4, 1, 107.

ब्रह्मे 5, 4, 104 fg.

ब्रह्मचर्य n. 5, 1, 94.

ब्रह्मचारिन् 5, 2, 134. 6, 3, 86.

ब्रह्मण्य 5, 1, 7.

ब्रह्मत्वे n. 5, 1, 136.
 ब्रह्मन् 5, 1, 7, 136, 4, 104. Betonung des
 Wortes in der Subrahmanjā 1, 2, 38.
 ब्रह्मवर्चसे 5, 4, 78.
 ब्रह्मवाद्य 3, 1, 123.
 ब्रह्महेन् 3, 2, 87.
 ब्राह्म 6, 4, 171.
 ब्राह्मण 1) m. 4, 1, 106, 2, 42, 3, 72, 5, 1,
 124, 3, 114. "ब्राह्मण Accent 6, 2, 58 fg.
 69. — 2) n. 2, 3, 60, 4, 2, 66, 3, 105, 5, 1, 62.

ब्राह्मणक 5, 2, 71.
 ब्राह्मणिके 4, 3, 72.
 ब्राह्मण्य 4, 2, 42, 5, 1, 124.
 "ब्रुवा, Verhalten eines Femin. davor 6,
 3, 43 fg.
 √ ब्रू (ब्रु), ब्रवीति u. s. w. 7, 3, 93. Mit
 Gen. 2, 3, 61. ब्रूहि 8, 2, 91. Da-
 für वच् substituiert 2, 4, 53. आह् 3,
 4, 84.

भ

भक्त 4, 4, 68, 100, 6, 2, 71. Vgl. भक्तल् im
 vorangehenden Index.
 भक्ति 4, 3, 95.
 भक्तिकरे 3, 2, 21.
 √ भक्ष्, भक्षयति 5, 2, 9.
 भक्ष् m. 4, 2, 16, 3, 143, 4, 65.
 भक्ष् 2, 1, 35, 7, 3, 69.
 "भग 4, 4, 131. Derivata davon erhalten
 Vrddhi in beiden Gliedern 7, 3, 19.
 "भगाल Accent 6, 2, 29 fg. 137.
 भगोस्, euphonisches Verhalten 8, 3, 17.
 भङ्गा 5, 2, 4.
 भङ्गे 3, 2, 161.
 भङ्ग्य 5, 2, 4.
 √ भञ् (भञ्, भञ्ज) 3, 2, 62, 142. Perfect 6,
 4, 122.
 √ भञ्ज् (भञ्ज, भञ्जि) 3, 2, 161. Aorist 6,
 4, 83. Intens. 7, 4, 86.
 भट् 4, 1, 113. n. mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.
 "भय nach einem im Abl. gedachten Worte
 2, 1, 37. हेतु 1, 3, 68, 6, 1, 56, 7, 3,
 40. हेतु 1, 4, 25.
 भयंकरे 3, 2, 43.
 भय्य 6, 1, 83.
 — भरे 3, 2, 46.
 भरत in प्राच्यभरतेषु 2, 4, 66, 4, 2, 113, 8,
 3, 75.
 भरद्वाज 4, 1, 117, 2, 143.

भरि in आत्मभरि.
 भर्ग 4, 1, 111, 178.
 भर्त्सन 8, 1, 8, 2, 95.
 भव 4, 1, 49, 2, 34 ("यत् Adv.). 3, 53, 4,
 110, 5, 1, 96 ("यत् Adv.). "भैव nach
 ईषद् u. s. w. 3, 3, 127. Vgl. अदूर, प्राय.
 भवत् und भवतेऽप्य 4, 2, 115.
 भवन 4, 1, 87, 5, 2, 1.
 भवाने 4, 1, 49.
 भविष्यो 3, 2, 138. — भविष्यो 57.
 भविष्यत् Zukunft, Futurum 2, 3, 70. भवि-
 ष्यति 3, 3, 3 figg. 136, 7, 3, 16 ("य").
 भव्य 3, 4, 68, 5, 3, 104.
 √ भस् (भस्), Ausfall des Vocals 6, 4, 100.
 "भसद् Accent 6, 2, 138.
 भस्त्रका 7, 3, 47.
 भस्त्रा 4, 4, 16, 7, 3, 47.
 भैस्त्रिक und भस्त्रिके 4, 4, 16.
 भस्त्रिका 7, 3, 47.
 √ भा (भा), das न् eines कृत् wird nie ए 8,
 4, 34.
 भाक्ते 4, 4, 68, 100.
 भाक्तिके 4, 4, 68.
 भाग 1, 4, 90 fg. (अ). 4, 4, 120, 5, 1, 49,
 3, 48 figg.
 भागधेय, f. ई 4, 1, 30.
 भागिक 5, 1, 49.
 भागिन् 3, 2, 142.

भोग्य 5, 1, 49.
 भोग्हीन 5, 2, 4.
 भोज् 3, 2, 62.
 भाज् und भाजो 4, 1, 42.
 भायङ् und √भायिङ् Med. 3, 1, 20.
 भाद्रमासुरे 4, 1, 115.
 भार 6, 2, 38. Vgl. उद°, उदक°, दासो°.
 भारत 6, 2, 38. Vgl. महा°.
 भारद्वाज 7, 2, 63.
 ±-भारिक 5, 1, 50.
 भारिन् in माल°.
 भार्गवे 2, 4, 65.
 भौगायण 4, 1, 111.
 भागो 4, 1, 178.
 भायो 3, 1, 112.
 भावे m. 3, 3, 24 (vgl. 6, 2, 144). *Das Sein*
 2, 3, 37. 3, 1, 24. 2, 45. Ausgedrückt
 durch ein Nomen act. und ein Nomen
 abstractum 2, 3, 15. 54. 3, 1, 107. 3,
 11. 18. 44. 75. 95. 98. 114. 4, 16 fg. 4,
 4, 144. 5, 1, 119. 6, 2, 25. 150. 4, 27.
 168 (अ°). 8, 4, 10. Durch das imper-
 sonale Verbum 1, 2, 21. 3, 13 (Ātman-).
 3, 1, 66 (Aorist). 4, 69. 6, 4, 62 (die
 beiden Futura, Condit., स- Aorist und
 Precativ). 7, 2, 17.
 भावत्के 4, 2, 115.
 भौवम् 3, 4, 61 fgg.
 भाविन् 5, 1, 80. Vgl. अभितो°.
 भौवुक oder भौवुक 3, 2, 154. — भौवुक 57.
 भाव्य 3, 1, 123.
 √भाष् (भाष) 3, 2, 146. अवभाषत् und अ-
 व्रोभाषत् 7, 4, 3.
 भाषा *die Umgangssprache* (im Gegensatz
 zur Sprache des Veda) 3, 2, 108. 4, 1,
 62. 3, 143. 6, 1, 181. 3, 20. 7, 2, 88. 8,
 2, 98.
 भाषितपुस्क 6, 3, 34. 7, 1, 74. 3, 48 (अ°).
 भाषिन् in बहुभाषिन्.
 1. √भास् (भास) 3, 2, 161. 175. 177. अव-
 भासत् und अव्रोभासत् 7, 4, 3.
 2. भास् 3, 2, 177.

भासन 1, 3, 47.
 भासुरे 3, 2, 161.
 भास्करे 3, 2, 21.
 भास्वरे 3, 2, 175.
 √भित् (भित्, भित्) 3, 2, 155. 168.
 भित्ता 4, 2, 38.
 भित्ताक und भित्ताको 3, 2, 155.
 भित्ताचरे Adj. (f. ई) 3, 2, 17.
 भित्तौ 3, 2, 168. भित्तुसूत्र 4, 3, 110.
 भित्ते n. 8, 2, 59.
 1. √भित् (भित्, भित्ति) 3, 2, 61. 162. 3, 104.
 2. भित् 3, 2, 61.
 भित्तौ 3, 3, 104.
 भित्तुरे 3, 2, 162.
 भित्ति m. 3, 1, 115.
 भित्तकण 6, 3, 115.
 √भो (भौ) 3, 2, 17. विभ्रति 6, 1, 192. Für
 ई kann इ substituiert werden 4, 115.
 Perfect 3, 1, 39. Mit Ablat. 1, 4, 25.
 Caus. 6, 1, 56. 7, 3, 40. Ātman. 1, 3, 68.
 भोम 3, 4, 74.
 भोके 3, 2, 174.
 भोरुष्ठान 8, 3, 81.
 भोरुक् 3, 2, 174.
 भु, f. भ्रू 4, 1, 47. Vgl. 2. भू.
 √भुज् (भुज्) Ātman. 1, 3, 66. भुक्तम् 5,
 2, 85.
 भुज् 7, 3, 61.
 भुवनपति und भुवनपति 6, 2, 20.
 भुवर् und भुवस् 8, 2, 71.
 1. √भू (भू, भवति) 1, 3, 1. 4, 31. 3, 1, 12.
 107. 2, 45. 57. 138. 154. 157. 179. 3, 24.
 55. 96. 127. 4, 61. 63. Für अस् substi-
 tuiert 2, 4, 52. Wann kein Guṇa 7, 3,
 88. Perfect 1, 2, 6. 6, 4, 88. 7, 4, 43.
 वभूय 2, 64. Aorist 2, 4, 77. 6, 4, 88.
 वभूयत् 7, 4, 65. Mit Adverbien auf ई
 und ऊ verbunden 5, 4, 50 fgg. अनु भ-
 वति 5, 2, 10. प्र भवति 4, 3, 83. 5, 1,
 101. सं भवति 52. संभूत 4, 3, 31. Ein
 न in einem folgenden कृत् wird nie ए
 8, 4, 34.

2. भू 3, 2, 179. Declination 6, 4, 85 fg.
Vgl. भु.
3. भू Substitut für बहु 6, 4, 158 fg.
भूत Adj. 5, 1, 80. *Vergangenheit*, भूते 3,
2, 84 fgg. 3, 2, 140. °वत् Adv. 132. Vgl.
इत्यंभूत.
भूतपूर्व 5, 2, 18. 3, 53. 6, 2, 22.
भूतार्मे 6, 2, 91.
भूति und भूति 3, 3, 96.
भूषति 6, 2, 19.
भूमिन् 6, 4, 158. 2, 175.
भूमिष्ठ 8, 3, 97.
°भूय 3, 1, 107.
भूयस् und भूयिष्ठ 6, 4, 158 fg.
भूषण 1, 4, 64. 6, 1, 137.
भूषणौ 3, 2, 139.
1. √भ (भर), Desid. 7, 2, 49.
2. √भ (भ, भज्) 3, 1, 112. 2, 46. 3, 99.
विभर्ति 6, 1, 192. 7, 4, 76. Perfect 3,
1, 39. 7, 2, 13. भत 5, 1, 80. भरिभत्
7, 4, 65.
भगु m. Sg. und Pl. 2, 4, 65. 4, 1, 102.
भति 1, 3, 36. 3, 2, 22. 5, 1, 56.
भेत्य 3, 1, 112.
भेत्यो 3, 3, 99.
भग 7, 2, 18. 3, 1, 12.
√भग्याये Med. 3, 1, 12.
भेज 4, 1, 30. 5, 4, 23. भेजो 4, 1, 30.
भेजे 4, 2, 38.
भैषज्य 5, 4, 23.
भोग 8, 2, 58.
°भोगीन 5, 1, 9.
भोजन 8, 3, 69.

- भोज्य 7, 3, 69.
भोस्, euphonisches Verhalten 8, 3, 17.
भौरिकि und भौरिकिविध 4, 2, 54.
√भंश् (भंश्), Intens. 7, 4, 84.
√भज्ज् (भस्ज, भज्जति), wann र vocalisirt
wird 6, 1, 16. र für र् und स् substituiert
und र nach अ eingefügt 4, 47. Eupho-
nisches Verhalten von ज् 8, 2, 36. Per-
fect 6, 1, 17. Desid. 7, 2, 49.
√भस् (भस्), भैमति und भौम्यति 3, 1, 70.
7, 3, 74. Perfect 6, 4, 124.
भमर 4, 3, 119.
भर्मिन् 3, 2, 141.
1. √भाज् (भाज) 3, 2, 177. Perfect 6, 4,
125. अविभजत् und अवभाजत् 7, 4, 3.
Für ज् wird ण् substituiert 8, 2, 36.
2. भौज् oder °भौज् 3, 2, 177.
भातृ 4, 1, 144. 164. Wann in einem Bahuvr.
kein क angefügt wird 5, 4, 157. भातरौ
Bruder und Schwester 1, 2, 68.
भातृव्य und भौतृव्य 4, 1, 144 fg.
भोमर 4, 3, 119.
√भाश् (भाश), भौशते und भौश्यते 3, 1, 70.
Perfect 6, 4, 125.
भौष्ट्रज 6, 2, 82.
भृ 4, 1, 125. Declination 6, 4, 77.
भृणहन् 3, 2, 87.
भेष, अ° 3, 3, 37.
भौणह्य 6, 4, 174.
भौवेयं 4, 1, 125.
√भ्लाश् (भ्लाश), भ्लौशते und भ्लौश्यते 3, 1,
70. Perfect 6, 4, 125.

म

- म Substitut für अस्मद् 7, 2, 97.
मद्गु und मद्गु 6, 3, 133.
मगध 4, 1, 170.
मघवत् u. मघवन् Declination 6, 4, 128. 133.
√मज्ज् (मस्जि) mit Einschub von न् 7, 1, 60.

- मज्जिष्ठ 8, 3, 97.
मद्गु 4, 4, 56.
मणि 5, 4, 30.
मणिकर्ण 6, 3, 115.
√मण्ड् (मण्डार्य) und मण्डनं 3, 2, 151.

- मण्डल in परि°.
- मण्डूक 4, 1, 119.
- मत 4, 4, 97.
- मता, Verhalten eines Femin. davor 6, 3, 43 fg.
- मति und मतिं 3, 3, 96. 2, 188. 4, 4, 60.
- मत्य 4, 4, 97.
- मत्सो 6, 4, 149.
- मत्स्य 4, 4, 35. 5, 4, 16. 6, 4, 149.
- √ मय् (मय, मय) 3, 2, 27. 145.
- मेयि 3, 2, 27.
- मयिन्, Declination und Accent 6, 1, 199. 7, 1, 85. Vgl. मन्यिन्.
- √ मद् (मद्, मद्) 3, 1, 100. 2, 136. 3, 67.
- मौद्यति 7, 3, 74. मत्तै 8, 2, 57. Accent in reduplicierten Formen 6, 1, 192.
- मैद 3, 3, 67. Vgl. इरं°.
- मदौय 4, 3, 3.
- मैद्य 3, 1, 100.
- मद्र 4, 2, 131. 5, 4, 67. Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.
- ± मद्र 4, 2, 108. 7, 3, 13.
- मैद्रक 4, 2, 131.
- मद्रकौर und मद्रकरै 3, 2, 44.
- मद्रौ Adv. mit कृ 5, 4, 67.
- मद्रामै und मद्राश्मामै 6, 2, 91.
- मध्यं 4, 4, 129. 139.
- मधु 4, 1, 106. 2, 86. 4, 139. 5, 2, 107.
- मधुमत् 4, 2, 86.
- मधुरै 5, 2, 107.
- मध्य und मध्यै (verschieden) 4, 3, 8 fg. मध्य° 2, 1, 58. °मध्ये 3, 7. 6, 4, 120. मध्ये als Gati 1, 4, 76. मध्ये° Avjajibh. 2, 1, 18.
- मध्यमै 1) Adj. 4, 3, 8. मध्यम° Tatp. 2, 1, 58. — 2) m. die Endungen der zweiten Person, die zweite Person 1, 4, 101. Wann gesetzt 105.
- मध्येगुरु 6, 3, 11.
1. √ मन् (मन्, मन, मन्य, मन्यति) 3, 2, 82. 3, 96. 99. Mit Dat. und Acc. 2, 3, 17. रहि मन्ये ironisch 1, 4, 106. 8, 1, 46.
2. √ मन् (मन) Substitut für म्ना im Präsens 7, 3, 78.
- मनस् 5, 4, 51. 7, 2, 18. Als Gati 1, 4, 66.
- मनसि desgl. 75. मनसा° 6, 3, 4. 5.
- मनसाज्जायिन् 6, 3, 5.
- मनौयो und मनौवो 4, 1, 38.
- °मनै Adv. 5, 4, 51.
- मनु 4, 1, 38. 161.
- मनुष्यं 4, 1, 161. 2, 39. 129. 134. 3, 81. 5, 3, 98. 4, 56. °जाति 4, 1, 65. °नामन् 5, 3, 78. अ° 2, 4, 23. 4, 2, 144. 6, 3, 122. अमनुष्यकर्तृक 3, 2, 53.
- मनुष्यत्रौ 5, 4, 56.
- मनोज्ञ 5, 1, 133.
- मन्त्र m. 4, 4, 125. मन्त्रे 2, 4, 80. 3, 2, 71. 3, 96. 6, 1, 151. 210. 3, 131. 4, 53. मन्त्रेषु 141. अमन्त्रे 3, 1, 35.
- मन्त्रकरा 1, 3, 25.
- मन्त्रकार 3, 2, 23.
- मन्त्रकैत् 3, 2, 89.
- मन्य 5, 1, 110. 7, 2, 18. °मन्य Dvigu 6, 2, 122. Vgl. उद° und उदक°.
- °मन्यिन् m. Dvaṁdva mit Betonung auch des vorangehenden Gliedes 6, 2, 142. Vgl. मयिन्.
- मन्ये 3, 2, 83.
- मन्यो 3, 3, 99.
- मम Gen. 7, 2, 96.
- ममक 4, 3, 3.
- मयूरव्यंसक 2, 1, 72.
- मर in अमर.
- मरुत्वत्, मरुत्वतौय und मरुत्वत्यं 4, 2, 32.
- मत्यं und मत्यत्रौ 5, 4, 56.
- मर्मजय (मर्मजम्?) 7, 4, 65.
- मर्य 3, 1, 123.
- मर्यादा 1, 4, 89. 2, 1, 13. 3, 3, 136. 8, 1, 15.
- मर्य, अ° 3, 3, 145.
- मलिन und मलोमस 5, 2, 114.
- √ मव् (मव्) 6, 4, 20.
- मस्कर und मस्करिन् 6, 1, 154.
- मस्तक 6, 3, 12.
- महत, Declin. 6, 4, 10. महा° 3, 46. 2, 1, 61.

महाकुल und महाकुलीन 4, 1, 141.
 महोष्णं und महोज्ज्वाल 6, 2, 38.
 महानगर, Accent 6, 2, 89.
 महोपराह्ण und महोपवृद्ध 6, 2, 38.
 महाव्रह्म und महाव्रह्मन् 5, 4, 105.
 महोभार und महोभारत 6, 2, 38.
 महोमुख 6, 2, 168.
 महाराज 4, 2, 35, 3, 97.
 महोत्तरेय 6, 2, 38.
 महोवैश्वदेव 6, 2, 39.
 महाव्यावृत्ति 8, 2, 71.
 महोर्वीह und महोर्वीहिल 6, 2, 38.
 महिषी 4, 4, 48.
 महेन्द्र, महेन्द्रैय und महेन्द्रैय 4, 2, 29.
 महेष्वास 6, 2, 38.
 महोच्चै 5, 4, 77.
 मह्य und मह्यम् 7, 2, 95.
 1. √ मा (मा) 3, 2, 2. ई für आ substituiert 6, 4, 66. ए 67. Ausnahme 69. इ substituiert 7, 4, 40. मिमते 76. मित 6, 2, 170. मित्सते 7, 4, 54. उपमित 2, 1, 56. निर्मित 4, 4, 93. संमित 91. नि wird णि davor 8, 4, 17.
 2. √ मा s. √ मे.
 3. √ मा Substitut für मी 6, 1, 50.
 4. मा Prohibitivpartikel, s. माह्.
 5. मा mich 8, 1, 23. Wann nicht gesetzt 24 fgg.
 मांसोदन und मांसोदनिक (f. ई) 4, 4, 67.
 मागधे (f. ई) 4, 1, 170.
 माह् die Prohibitivpartikel मा. Mit Aorist 3, 3, 175. मा स्म mit Aorist und Imperfect 176. Das Augment fällt ab 6, 4, 74. Erhält vor छ् das Augment त् (च) 74.
 माहुकै und माहुकिकै 4, 4, 56.
 माणव 4, 2, 42. 5, 1, 11. *माणव Accent 6, 2, 69. Vgl. दण्ड.
 मौणयोन 5, 1, 11.
 मौण्य 4, 2, 42.
 माण्डुकै 4, 1, 119. 19.
 माण्डुकायने 4, 1, 19.

मौण्डुकै und माण्डुकै 4, 1, 119.
 मातरापितरो 6, 3, 32.
 मातामह 4, 2, 36.
 ± मातुरै 4, 1, 115.
 मातुल 4, 2, 36. 1, 49.
 मातुलानै 4, 1, 49.
 मातुष्य und मातुष्य 6, 3, 24. 8, 3, 85.
 मातृ 1, 2, 70. 4, 1, 115.
 मातृष्य 8, 3, 84. 4, 1, 134.
 मातृष्येय und मातृष्येय 4, 1, 134.
 *मात्र n. Tatp. 2, 3, 46. Accent 6, 2, 14.
 Vgl. मात्रच् im vorangehenden Index.
 मात्रा 2, 1, 9.
 मात्सिकै (so richtig) 4, 4, 35.
 माय und ± मायिकै 4, 4, 37.
 माद in सधमाद.
 मादिन् oder *मादिन् 3, 2, 141.
 मोधवा 4, 4, 129.
 मोधव्य 4, 1, 108.
 माध्वी 6, 4, 175.
 √ मान् (मान्), मोमांसते 3, 1, 6.
 1. मान Maass 3, 1, 129. 4, 3, 162. 5, 3, 51.
 2. मान in आत्ममान.
 *मानिन् 3, 2, 82 fg. Verhalten eines Femin. davor 6, 3, 36.
 मौनुष 4, 1, 161. मानुषी 113.
 मौनुष्य 4, 2, 39.
 मौनोज्ज्वा 5, 1, 133.
 मामकै 4, 3, 3. मामकी 1, 30.
 मौमकोन 4, 3, 3.
 *मायै 3, 2, 2.
 माया 4, 4, 124. 5, 2, 121.
 मायादिन् 5, 2, 121.
 मार्गिकै 4, 4, 35.
 मार्ग्य oder *मार्ग्य 3, 1, 113.
 मादयपुर 6, 2, 101.
 मालभारिन् 6, 3, 65.
 मौलाप्रस्य 6, 2, 88.
 माय 5, 1, 7. 34. 2, 4.
 मौयोण 5, 2, 4.
 मौय्य 5, 1, 7. 2, 4. *माय्य 1, 34.

मास् in den schwachen Casus 6, 1, 63.
 Accent 171.
 मास 4, 4, 128. 5, 1, 81. 2, 57. Dafür मास्
 substituiert 6, 1, 63.
 मासतमे 5, 2, 57.
 मौसिन und मौस्य 5, 1, 81.
 मौहाकुल und मौहाकुलोन 4, 1, 141.
 मौहाराजिक 4, 2, 35. 3, 97.
 माहिये 4, 4, 48.
 माहेन्द्रे 4, 2, 29.
 √मि (मिनाति), wann आ für इ substituiert
 wird 6, 1, 50. निमित्त 3, 3, 87.
 *मित Accent 6, 2, 170.
 मितंषचे 3, 2, 34.
 मित्र 5, 4, 150. *मित्रे Bahuvr. 6, 2, 165.
 Vgl. अ°, विश्वा°.
 मित्रयु 7, 3, 2.
 मिथ्या mit कृ Caus. 1, 3, 71.
 √मिद् (मिद्, मिदि) 3, 2, 161. मैद्यति 7,
 3, 82. मेदित 1, 2, 19.
 मिमत 4, 1, 150.
 मिथ 3, 1, 21. 6, 2, 128. *मिथे Tatp. 2, 1,
 31. 6, 2, 154. Vgl. पन्मिथ, पाद°.
 मिथकावण n. 6, 3, 117. 8, 4, 4.
 √मिथि Act. 3, 1, 21.
 मिथीकरण n. 2, 1, 35.
 √मिह् (मिह) 3, 2, 182.
 √मो (मो, मोनाति), wann आ für इ sub-
 stituiert wird 6, 1, 50. Im Veda eine
 Kürze für ई 7, 3, 81. मित्सति 4, 54.
 Das न् wird य् 8, 4, 15.
 मोक्षान् 6, 1, 12.
 √मोल (मोल), अमोमिलत् und अमिमोलत्
 7, 4, 3.
 *मुक्त Tatp. 2, 1, 38.
 मुख 1, 1, 8 (*नासिकावचन). *मुख Bahuvr.
 Accent 6, 2, 167 fgg. 185 fg. Femin.
 4, 1, 58.
 √मुच् (मुच्, मुच), मुज्वति 7, 1, 59. Desid.
 4, 57.
 मुञ्ज 3, 1, 117.
 मुण्ड und √मुण्डि Act. 3, 1, 21.

Pāṇini's Grammatik.

मुद्ग 4, 4, 25.
 √मुर्छ (मुर्छि), मूर्त 8, 2, 57.
 √मुष् (मुष्) 3, 2, 142. मुषित्वा und मुमुषि
 षति 1, 2, 8.
 मुष्क und मुष्करे 5, 2, 107.
 मुष्टि 3, 3, 36.
 मुष्टिधर्मे u. मुष्टिधये 3, 2, 30 (eingeschoben).
 मुष्टिमुख Bahuvr. 6, 2, 168.
 √मुह् (मुह) 3, 2, 142. Ein ārdhadh. kann
 das Augment ह् erhalten 7, 2, 45. Für
 ह् kann द् oder ध् eintreten 8, 2, 33.
 Caus. mit परि Âtman. 1, 3, 89.
 मुँ 6, 4, 20.
 मूर्ति 3, 3, 77. द्रव° 6, 1, 24.
 *मूर्धे und *मूर्धे Bahuvr. 5, 4, 115.
 मूर्धन् 4, 4, 127. मूर्ध° 6, 3, 12. Vgl. त्रि°,
 द्वि°, समान°.
 मूर्धन्य m. ein cerebraler Laut 8, 3, 55 fgg.
 मूर्धन्वेतो 4, 4, 127.
 मूल n. 4, 3, 28. 4, 88. 91. 5, 2, 24. *मूलम्
 Avjajibh. 6, 2, 121. *मूले Bahuvr. 4,
 1, 64.
 मूलक 4, 3, 28.
 मूल्य 4, 4, 88. 91.
 √मृ (मृ, मृषति), wann Âtman. 1, 3, 61.
 Aorist 3, 1, 59.
 मृग 2, 4, 12. 4, 3, 51. 4, 35.
 मृगसव्ये 5, 4, 98.
 √मृज् (मृज, मृजि) 3, 1, 113. 2, 5. Erhält
 Vṛddhi statt Guna 7, 2, 114. Für ज्
 wird ञ् substituiert 8, 2, 36. Vgl. मर्मज्य
 मज्य oder *मज्य 3, 1, 113.
 √मड् (मड), मडित्वा 1, 2, 7.
 मड und मडाने 4, 1, 49.
 मत s. अमत.
 मत्तिका, मत्सो und मत्सो 5, 4, 39 fg.
 1. √मद् (मद्), मदित्वा 1, 2, 7.
 2. मेट् 5, 4, 39.
 √मप् (मप्, मपि), मपित und मपित (ver-
 schiedene Bed.) 1, 2, 20. मपित्वा und
 मपित्वा 25. Mit परि Parasm. 3, 82.
 मषोद्य 3, 1, 114.

1. √ मे (मा, माङ्, मयति), *मित्य und *माय 6, 4, 70. 3, 4, 19. 4, 4, 21 (अथमित्य). मित्सते 7, 4, 54. Ein vorangehendes नि wird लि 8, 4, 17.
 2. मे Pron. 8, 1, 22. Wann nicht gesetzt 24 fgg.
 मेच 3, 1, 17.
 मेघंकरे 3, 2, 43.
 √ मेघायै Med. 3, 1, 17.
 मेढ्र 3, 2, 182.
 मेदुरे 3, 2, 161.
 *मेधेस् Bahuvr. 5, 4, 122.
 मेधा 5, 2, 121. 4, 122.

- मेधाविन् 5, 2, 121.
 मेत्रेय 6, 4, 174. Vgl. 7, 3, 2.
 मेथुनिका 4, 3, 125.
 मेथुनेच्छा 4, 1, 42.
 मेमते und मेमतायनि 4, 1, 150.
 *मेरेय Accent 6, 2, 70.
 मोद्रे 4, 4, 25.
 √ स्वा (स्वा), मनति 7, 3, 78.
 √ सद् (सद), अममदत् 7, 4, 95.
 √ सुच् (सुचु), Aorist 3, 1, 58.
 म्लिष्ट 7, 2, 18.
 √ म्लुच् (म्लुचु), Aorist 3, 1, 58.

य

- यक्न् und यकृत् 6, 1, 63.
 यका 7, 3, 45.
 यकृत् s. यक्न्.
 यच्छ mit Potent. 3, 3, 148 fg.
 √ यङ् (यच्छ) substituiert im Präsens für √ यम् 7, 3, 77. Für √ 3. दा 78.
 √ यज् (यज्, यज, यजि) 3, 2, 72. 85. 103. 128. 166. 3, 90. 98. 7, 3, 66. य् wird vocalisirt 6, 1, 15. Perfect 17. Für ज् wird य् substituiert 8, 2, 36. Mit Gen. oder Instr. 2, 3, 63. यैः यजामहे 8, 2, 88.
 यजध्वेनम् 7, 1, 43.
 यजमान 3, 2, 128.
 यजुस्, यजुषि 6, 1, 117 fgg. 8, 3, 104. काठके 7, 4, 38.
 यज्ञे 3, 3, 90. 31 fg. (अ°). 47. 4, 3, 68 (neben कृत्). 6, 4, 54. यज्ञाख्य 5, 1, 95.
 यज्ञकर्मन् 1, 2, 34. 8, 2, 88.
 यज्ञपात्र 1, 3, 64. *प्रयोग 8, 1, 15.
 यज्ञसंयोग 3, 2, 132. 4, 1, 33.
 यज्ञाङ् 7, 3, 62.
 यज्ञ्या in देव°.
 यैज्यन् 3, 2, 103.
 √ यत् (यत) 3, 3, 90.
 यतमे und यतरे 5, 3, 92 fg.
 यतस 2, 3, 41.

- यत्करे 3, 2, 21.
 यत्ने 3, 3, 90. 1, 3, 47.
 यत्न 6, 1, 161. Mit Potential 3, 3, 148 fg. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.
 येया 5, 3, 23. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 36 fgg. यथा कथा च 5, 1, 98. यथा° Avjajibh. 2, 1, 6 fg.
 यथाकारम् 3, 4, 28.
 यथातथ und यथापुर 7, 3, 31.
 यथाभिप्रेत in अ°.
 यथामुख und यथामुखेन 5, 2, 6.
 यथावयवेम् 8, 1, 14.
 यथाविधि 3, 4, 4. 46.
 यथासंख्यम् 1, 3, 10.
 यथास्व 8, 1, 14.
 यथोपदिष्टम् 6, 3, 109.
 यद् 1) Pron. यद् Nomin. 1, 3, 67. यम् 4, 32. 37. येन 1, 72. 4, 28. 2, 3, 20. 3, 3, 116. यस्मात् 1, 4, 13. 2, 3, 9. 11. यस्य 1, 1, 73. 4, 39. 2, 1, 16. 3, 9. 37. 7, 2, 15. येषाम् 2, 4, 9. यद् am Anfange eines Comp. 1, 15. Ableitungen von यद् 5, 2, 39. 3, 15. 92 fg. Vgl. सर्वनामन्. — 2) Conj. dass, mit Imperf. 3, 2, 113 fg. Potent. 3, 147. 155. 168. Nicht mit einem Ab-

solut. 4, 23. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30. 56.
 यदौ 5, 3, 15. 21.
 यदि mit Potent. 3, 3, 151. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 30.
 यदृन् यद् mit seinen Derivaten, ein Relativ-pronomen. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 66.
 √ यम् (यम्, यम) 3, 1, 100. 2, 40. 142. 3, 63. यच्छति 7, 3, 77. Aorist 1, 2, 15 fg. 7, 2, 73. Ātman. mit आ 1, 3, 28. 75. Caus. 89. Mit उद् 75. Mit उप 56. Mit सम् 75. प्र यच्छति 4, 4, 30.
 यैम 3, 3, 63. Vgl. याचं.
 यमसभ und यमसभेय 4, 3, 88.
 यैम्य 3, 1, 100.
 यैहि 5, 3, 15. 21.
 यव 4, 1, 49. 3, 149. 5, 1, 7. 2, 3.
 यवक und यवकां 5, 2, 3.
 यवन und यवनाने 4, 1, 49.
 यैवपाल 6, 2, 78.
 यवयुस und यैवयुसक 4, 3, 48.
 यवमत् 8, 2, 9.
 यवमेय 4, 3, 149.
 यवागृ 4, 2, 136.
 यवाने 4, 1, 49.
 यैविष्ठ und यैवोयस् 6, 4, 156. 5, 3, 64.
 यैव्य 5, 1, 7. 2, 3.
 यशस्, यशोभगेन und यशोभैय 4, 4, 131 fg.
 यष्टि 4, 4, 59.
 √ यस् (यस्, यस) 3, 2, 142. Wann यैस्यति und wann यैसति 1, 71 fg. Mit आ Caus. Ātman. 1, 3, 89.
 यस्क m. Sg. und Pl. 2, 4, 63.
 √ या (या, याति) 3, 2, 176. Ein vorausgehendes नि wird णि 8, 4, 17.
 √ याच् (याच्) 3, 3, 90. 7, 3, 66.
 याचित und याचितक 4, 4, 21.
 याचौ 3, 3, 90.
 याच्यं 7, 3, 66.
 याजकै Tatp. 2, 2, 9. 6, 2, 151.
 याजिन् 3, 2, 85.

याजिक und यैजिक्य 4, 3, 129.
 याज्यं 7, 3, 66. याज्या 8, 2, 90.
 यातव्या und यातु 4, 4, 121.
 याथाकथाचै 5, 1, 98.
 यापना 5, 4, 60.
 याष्य 5, 3, 47.
 याम् = यम 3, 3, 63.
 यायजूक 3, 2, 166.
 यायावरं 3, 2, 176.
 याव und यौवक 5, 4, 29. 4, 3, 149.
 यावज्जीवम् 3, 4, 30.
 यौवत् 1) Adj. 5, 2, 39. Am Anfange eines Avjajibh. 2, 1, 8. — 2) Conjunct. Mit Präsens 3, 3, 4. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 36 fgg.
 यावद्दुदम् 3, 4, 30.
 याव्यं 3, 1, 126.
 याष्टीकै 4, 4, 59.
 यास्कै 2, 4, 63. 4, 1, 112.
 √ यु (यु, याति) 3, 1, 126. 2, 182. 3, 23. 49.
 युय 6, 4, 58. Desid. 7, 2, 49.
 युक्त 1, 4, 50. 4, 2, 3. 6, 2, 66. युक्त 1, 2 51. 3, 54. 4, 9. 2, 3, 4. 8. 19. 29. 5, 3 77. 4, 36. 8, 1, 24. 30. 2, 96.
 युक्तारोहिन् 6, 2, 81.
 युग 4, 4, 76.
 युगंधर 4, 2, 130.
 युगपद् 6, 1, 200. 2, 51. 140.
 युग्य 3, 1, 121. 4, 4, 76.
 1. √ युज् (युज्, युजि) 3, 2, 59. 61. 142. 182. 7, 1, 71. Nach उप und प्र Ātman. 1, 3, 64.
 नियुक्त 4, 4, 66. 69. 6, 2, 75. प्रयुज्यमान 8, 2, 101. अनु प्र युज्यते 3, 1, 40. संयुक्त 4, 4, 90. Vgl. युक्त und आयुक्त.
 2. युज् und युज् 3, 2, 59. 61. Wann न् infigirt wird 7, 1, 71.
 युद्ध 3, 3, 73.
 √ युध् (युध्, युधि) 3, 2, 95. Caus. Parasm. 1, 3, 86.
 युधिष्ठिर 8, 3, 95.
 युध्यन् in राज् und सह.
 युव Pronom. 7, 2, 92.

युवर्ति 4, 1, 77. युवति Tatp. 2, 1, 65.

युवन् m. 1) der bei Lebzeiten eines angesehenen, älteren Descendenten einem jüngeren zukommende Geschlechtsname und das diesen bezeichnende Suffix 4, 1, 163 fgg. 167. 90 fg. Das Suffix abgeworfen 2, 4, 58. 4, 1, 94. In Verbindung mit einem Vrddha 1, 2, 65 fg. — 2) das Wort युवन् 4, 1, 77. 5, 1, 130. 6, 4, 156. व् wird vocalisirt 133. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 67. कन् dafür substituiert 5, 3, 64.

युष्मद् Pronomen der zweiten Person (in allen Zahlen) 4, 3, 1. Declination 7, 1, 27 fgg. 2, 86 fgg. तैव 6, 1, 211. तुभ्यम् 212. Für die verschiedenen Casus werden tonlose Formen substituiert 8, 1, 20 fgg. Verbindet sich mit der zweiten Person des Verbums 1, 4, 105. 8, 3, 103 fg. Unter युष्मद् ist, wenn von einem anlautenden त् die Rede geht, der Sg. त्वम् u. s. w. zu verstehen.

युष्मदेभ्य 4, 3, 1.

युष्माक 4, 3, 2.

यूति 3, 3, 97.

यूय und यूयम् 7, 2, 93.

युष und युषन् 6, 1, 63.

युञ् 8, 2, 88.

यौक्त 3, 2, 182.

योग 5, 1, 102. योग 1, 1, 36. 4, 58 fg. 2, 3, 16. 3, 4, 20. 4, 1, 48. 5, 4, 44. 47. 50. 126. 6, 4, 74 fg. 8, 1, 59. Vgl. तुल्य, स्थाने.

योगप्रमाण 1, 2, 55.

योगाप्रख्यान 1, 2, 54.

योगिन् 3, 2, 142.

यौग्य 5, 1, 102.

योजन 5, 1, 74.

यौत्र 3, 2, 182.

योद्ध 4, 2, 56.

योनि, संवन्ध 4, 3, 77. 6, 3, 23.

योगंधरै und योगंधरक 4, 2, 130.

योगपट्ट 2, 1, 6.

यौगिक 5, 1, 102.

यौजनिक 5, 1, 74.

योधेय u. यौधेय 5, 3, 117. यंधेयो 4, 1, 178.

योवनै 5, 1, 130.

योष्माकै und यौष्माकोण 4, 3, 1. 2.

र

रक्त 4, 2, 1. 5, 4, 32. 6, 3, 39.

√रक्ष् (रक्ष्, रक्षि) 3, 2, 27. 3, 90. रक्षति 4, 4, 33.

रक्षस् und रक्षस्या 4, 4, 121.

*रक्षि 3, 2, 27.

*रक्षित Tatp. 2, 1, 36.

रक्षो 3, 3, 90.

रक्षु 4, 2, 100.

रक्ष्ण 6, 4, 27.

√रञ् s. रञ्ज्.

रजत 4, 3, 154.

रजस् 5, 2, 112. 4, 51.

रजस्वले und *लो 5, 2, 112.

रजिष्ठ 6, 4, 162.

*रजो Adv. 5, 4, 51.

√रञ्ज् (रञ्, रज्, रजिज्) 3, 2, 142. रंजति 6, 4, 26. Reflex. 3, 1, 90.

√रट् (रट्) 3, 2, 142. 146.

रथ 4, 2, 10. 50. 3, 121. 4, 76. रथ 3, 122. Vgl. कद्रथ.

रथकट्यो 4, 2, 51.

रथाङ्ग 6, 1, 149.

रथ्य 4, 3, 121. 4, 76. रथ्यो 2, 50.

√रथ् (रथ, रथि), wann न् infigirt wird 7, 1, 61 fg. Ein Ārdhadh. kann das Augment र्थ erhalten 2, 45.

√रभ् (रभ, रभि), wann न् infigirt wird 7, 1, 63. Mit Infin. 3, 4, 65. रिष्यते 7, 4, 54.

- √रम् (रम्, रम, रमि) 3, 2, 13. Aorist 7, 2, 73. Wann Parasm. 1, 3, 83 fgg. रम-
 यामकः 3, 1, 42.
 *रमे 3, 2, 13.
 रमि 3, 3, 53.
 रम und रसवत् 5, 2, 95. Vgl. अरम.
 रहस् 5, 4, 51. 81.
 *रहसे 5, 4, 81.
 रहस्य 8, 1, 15.
 *रहेने Adv. 5, 4, 51.
 √रा (रा) 3, 3, 96.
 राग und रागे 6, 1, 216. 4, 27. 4, 2, 1. Vgl.
 अन्यद्राग.
 रागिन् 3, 2, 142.
 राङ्ग्ये und राङ्ग्यायने 4, 2, 100.
 1. √राज् (राज्, राज) 3, 2, 61. Perfect 6, 4, 125. Für ज् wird ञ् substituiert 8, 2, 36.
 2. रोज् 3, 2, 61. Bewahrt seinen Acut in
 *allen Casus 6, 1, 182. Vgl. विश्वा.
 *राजे 5, 4, 91.
 राजक 4, 2, 39.
 राजकोप 4, 2, 140.
 राजकुमार und राजकुमारे 6, 2, 59.
 राजकृत्वन् 3, 2, 95.
 राजत 4, 3, 154 fgg.
 राजदन्त 2, 2, 31.
 राजन् 2, 4, 23. 4, 1, 137. 2, 39. 140. 5, 4, 91. राज° Accent 6, 2, 63.
 राजन्य 4, 1, 137. 2, 39. 53. 5, 3, 114. 6, 2, 34.
 राजन्यक 4, 2, 39. 53.
 राजन्यत् 8, 2, 14.
 राजपुत्रे 6, 2, 133. 4, 2, 39.
 राजपुत्रक 4, 2, 39.
 राजप्रत्येनेम् und राजप्रत्येनेम् 6, 2, 60.
 राजब्राह्मण und राजब्राह्मणे 6, 2, 59.
 राजपुष्पन् 3, 2, 95.
 राजसूय 3, 1, 114.
 *राज्य 6, 2, 130.
 रोजति und रोजति 3, 3, 96.
 *राज m. 2, 4, 29. Accent 5, 4, 87.
 रात्रि 5, 1, 87. 4, 87. रात्रि° und रात्रिं 6, 3, 72. रात्रौ 4, 1, 31. Vgl. सरात्रि.
 ±-रात्रिक 5, 1, 87.
 रात्रिद्वये 5, 4, 77.
 *रात्रौण 5, 1, 87.
 √राध् (राध्, राधि), Perfect 6, 4, 123. Mit
 Dativ 1, 4, 39.
 *राधे 3, 3, 22. 6, 2, 144.
 राध् und राधि 4, 2, 93.
 रिक्तं und रिक्त 6, 1, 208.
 रिक्तगुरु und रिक्तगुरु 6, 2, 42.
 √रिप् (रिप्), darnach kann ein ārdhadh.
 das Augment इ erhalten 7, 2, 48.
 रिपयति 7, 4, 36.
 √री (री), रेपयति 7, 3, 36.
 √रु (रु) 3, 3, 22. 50. रोजति und रोजति 7, 3, 95.
 1. √रुच् (रुच्, रुचि) 3, 2, 136. 6, 3, 116. 7, 3, 66. Mit Dat. 1, 4, 33. Caus. Ātman. 3, 89.
 2. *रुच्, davor eine Länge 6, 3, 116.
 रुच्य 3, 1, 114.
 √रुज् (रुज्, रुजि) 3, 2, 31. 3, 16. Mit Gen. 2, 3, 54.
 √रुद् (रुद्, रुद), रोदिति 7, 2, 76. अरोदति
 und अरोदत् 3, 98 fgg. रुदित्वा und रुदि-
 पति 1, 2, 8.
 रुट् 4, 1, 49. Im Dvāmdva behält auch
 das vorangehende Wort seinen Accent
 6, 2, 142.
 रुद्राणे 4, 1, 49.
 √रुध् (रुध्, रुध) 3, 2, 142. 4, 49. रुग्नादि
 3, 1, 78. Aorist 64.
 रुमणवत् 8, 2, 12.
 √रुष् (रुष्, रुषि), ein ārdhadh. kann das
 Augment इ erhalten 7, 2, 48. रुष्ट und
 रुषित 28.
 √रुह् (रुह्, रुह, रुहि), Aorist 3, 1, 59. Nicht
 mit *तस् Adv. statt Abl. verbunden 5, 4, 45. रोहयति und रोपयति 7, 3, 43.
 *रुह Bedeutung 3, 4, 72. आरुह 5, 2, 34.
 रुजपयम् 3, 4, 35.
 रूप n. 1, 1, 68. 3, 1, 25. 5, 2, 120. Vgl.
 पर°, स° u. रूपप् im vorangehenden Index.

✓ रुपि 3, 1, 25.
 रूप्य 5, 2, 120. $\frac{1}{2}$ रूप्य (रु. अ.) 4, 2, 106.
 Vgl. रूप्य im vorangehenden Index.
 रेवती 4, 1, 146. 4, 122.
 रेवत्यं 4, 4, 122.
 रै Declination 7, 2, 85. Bewahrt seinen
 Acut in allen Casus 6, 1, 171.
 रेवतिकै 4, 1, 146. 3, 131.
 रेवतिकैय 4, 3, 131.
 रौग 3, 3, 16. 108. 4, 3, 13. 5, 2, 81. 4, 49.

रोचना 4, 2, 2.
 रोचिष्यौ 3, 2, 136.
 रोच्यं 7, 3, 66.
 रोणी 4, 2, 78.
 रोमन्य und ✓ रोमन्याये Med. 3, 1, 15.
 रोहिष्यै 3, 4, 10.
 रोचनिकै 4, 2, 2.
 रौणौ 4, 2, 78.
 रौरव 6, 2, 38.

ल

लक्षण n. 1, 1, 62. 2, 65. 4, 84. 90. 2, 1, 14.
 3, 21. 37. 3, 2, 52. 126. 3, 8. 4, 16. 4,
 1, 152. 3, 127. 6, 2, 112. 3, 115.
 लक्षणोरु Adj. f. लक्ष्णे 4, 1, 70.
 लग्ने 7, 2, 18.
 लघु m. n. ein prosodisch kurzer Vocal 1, 4,
 10. 6, 4, 161. 7, 2, 7. 4, 93 fg.
 लघुपूर्व dem ein prosodisch kurzer Vocal
 vorangeht 5, 1, 131. 6, 4, 56.
 लघुप्रयत्नर mit geringerer Articulation aus-
 gesprochen (य् u. व् am Ende eines Wor-
 tes) 8, 3, 18.
 लघूपध einen prosodisch kurzen Vocal an
 vorletzter Stelle habend 7, 3, 86.
 ✓ लप् (लप, लपि) 3, 1, 126. 2, 145.
 लब्ध 4, 4, 84.
 ✓ लभ् (लभ, लभि), wann न् eingeschoben
 wird 7, 1, 64 fgg. Mit Infin. 3, 4, 65.
 लब्ध 4, 3, 38. लिप्सते 7, 4, 54. लिप्स्य-
 मान 3, 3, 7.
 लभ्य 5, 1, 93.
 ललाट 4, 3, 65. 4, 46.
 ललाटंतपै 3, 2, 36.
 लैलाटिका 4, 3, 65.
 ललाम 4, 4, 40.
 लैयक 3, 1, 149.
 लवण 3, 1, 21. 4, 4, 24. 52. 5, 1, 121 (अ°).
 7, 1, 51. °लवण Tatp. Accent 6, 2, 4.

✓ लवणस्यै 7, 1, 51.
 ✓ लवणौ 3, 1, 21.
 लवन 6, 1, 140.
 लवित्र 3, 2, 184.
 ✓ लप् (लप्, लप) 3, 2, 144. 150. 154. लंघति
 und लंघ्यति 1, 70.
 लण्यौ 3, 2, 150.
 ✓ लस् (लस) 3, 2, 143.
 लस und अलस 5, 1, 121.
 ✓ ला, लापयति und लालयति 7, 3, 39. Vgl.
 ✓ लौ.
 लाक्षयै 4, 1, 152.
 लाक्षा und लाक्षिकै 4, 2, 2.
 लाण्यं 3, 1, 126.
 लाभ 5, 1, 47.
 लालाटिकै 4, 4, 46.
 लालामिकै 4, 4, 40.
 लौवणिक 4, 4, 52.
 लौपुक oder °लौपुक 3, 2, 154.
 लस 6, 3, 50. Vgl. हृन्नास.
 लिङ्ग n. das grammatische Geschlecht 2, 3,
 46. 4, 7. 26 fgg. Vgl. इन्द्र°.
 ✓ लिप् (लिपि, लिप्य) 3, 1, 138. Wann न्
 eingeschoben wird 7, 1, 59. Aorist 3,
 1, 53 fg.
 लिपिकरै (f. ह्रै) 3, 2, 21.
 लिप्सा 3, 3, 6. 46.
 लिपिकरै (f. ह्रै) 3, 2, 21.

√ लिम्प s. लिप्.

लिम्पे 3, 1, 138.

√ लिह् (लिह् und लिह) 3, 1, 141. 2, 32.

Aorist 7, 3, 73.

लिह् in अभि^० und वह्^०.

√ लो (लो, लोयति), wann आ für ई substituiert wird 6, 1, 51. लोनयति und लालयति 7, 3, 39. Caus. Ātman. (लापयते) 1, 3, 70.

√ लुज् (लुजि), लुजित्वा u. लुचित्वा 1, 2, 24.

√ लुगट् (लुगट) und लुगटाक (f. ई) 3, 2, 155.

1. √ लुप् (लुप), wann न् eingeschoben wird 7, 1, 59. Bedeutung des Intensivs 3, 1, 24.

2. लुप् technisch s. im vorangehenden Index.

लुब्ध 5, 4, 126.

√ लुभ् (लुभ्, लुभ), wann ein Ārdhadh. das Augment इ erhält 7, 2, 48. 54.

√ लू (लू) 3, 1, 149. 2, 184. 3, 28. लूनै 8, 2, 44.

लेख in हृल्लेख.

लेहै 3, 1, 141.

लोक 5, 1, 44.

लोप m. Schwund 1, 1, 60. Wenn ein Suffix verschwindet, wird der Stamm als mit diesem versehen betrachtet 62. In der Regel ist der Schwund auf den blossen

Auslaut, nicht auf das Ganze zu beziehen. 1, 1, 4. 58. 3, 9. 3, 1, 11 fg. 4, 32. 97 fgg. 4, 1, 133. 3, 22. 133. 5, 1, 125. 3, 12 (उत्तरपद^०). 4, 1. 51. 138. 146 fgg. 6, 1, 66 fgg. 132 fgg. 161. 3, 73. 94. 111. 4, 21. 23 fgg. 37 fgg. 45. 48 fgg. 64. 98 fgg. 107 fgg. 111 fg. 118 fgg. 134 fgg. 147 fgg. 158. 7, 1, 41. 88. 2, 79. 90. 107. 113. 3, 70 fgg. 4, 4. 39. 50 fg. 58. 93. 8, 1, 45 (eines ganzen Wortes). 62 fg. (gleichfalls). 2, 2. 7 fg. 23 fgg. 3, 13 fg. 19 fgg. 64 fg.

लोपिन् in उपधा^० und in अलोपिन् (im vorangehenden Index).

लोम 5, 4, 117. लोमै 75.

लोमन् 3, 1, 25. 5, 2, 100. 4, 75. 117. 7, 2, 29.

लोमयत् und लोमयै 5, 2, 100.

√ लोमि 3, 1, 25.

लोहित 3, 1, 13. 4, 1, 18. 5, 3, 110. 4, 30.

लोहितक 5, 4, 30 fgg.

√ लोहिताये 3, 1, 13.

लौकिक 5, 1, 44.

लोहितोक्ते 5, 3, 110.

लोहित्य 4, 1, 105. Vgl. 4, 1, 18.

लोहित्यायने 4, 1, 18.

व

वन्ध 2, 1, 19. 4, 1, 163.

वक्त und वृ-वक्तक 4, 2, 126.

√ वच् (वच्, वचि, वक्ति) 7, 3, 66 fgg. Für

√ वृ substituiert 2, 4, 53. व् vocalisirt

sich 6, 1, 15. Aorist 3, 1, 52. 7, 4, 20.

Perfect 6, 1, 17. प्रोक्त 4, 2, 64. 3, 101.

105.

वचन 1) n. Zahl, Numerus (Sg. Du. Pl.) 1, 2, 51. 2, 3, 46. — 2) n. Aussprache 1, 1, 8. — 3) Am Ende eines Comp. Adj. und Subst. n. aussagend, ausdrückend; das Ausdrücken, Bezeichnen, ein Wort für 1, 1, 8. 2, 56. 4, 89. 2, 1, 6. 33. 55.

66. 3, 9. 33. 3, 2, 112. 129. 3, 133 fg.

136. 155. 4, 5. 66. 4, 2, 13. 5, 1, 114.

129. 3, 23. 69. 4, 3. 5. 21. 54. 6, 2, 150.

8, 1, 15. 74. — Vgl. एक^०, गुण^०, द्विवचन.

द्वि^०, बहु^०, स^०.

वज्ज in उद^० und उदक^०.

√ वज्ज् (वज्जि, वज्जु), wann च् nicht क्

wird 7, 3, 63. वज्जित्वा und वज्जित्वा 1,

2, 24. Caus. Ātman. 3, 69. Intens. 7,

4, 84.

वट und अवट 5, 1, 121.

वैटज 6, 2, 82.

वटर 4, 3, 119.

वटि und वटिभै 5, 2, 139.
 वड्या in पारे^० und अश्ववड्य.
 *वर्ण 6, 2, 178. 8, 4, 4 fgg.
 वणिज् 3, 3, 52.
 वतपड 4, 1, 108. वतपडो 109.
 वत्स 4, 1, 102. 117. 2, 39. 5, 2, 98. 3, 91.
 वत्सतरे 5, 3, 91.
 वत्समुख 6, 2, 168.
 वत्सर, *वत्सरैण und *वत्सरैय 5, 1, 91 fg.
 वत्सले 5, 2, 98.
 वत्सशाल und *शाला 4, 3, 36.
 √ वद् (वद, वद, वदि) 3, 1, 106. 2, 38. 142.
 145. 4, 16. Wann Âtman. 1, 3, 47 fgg.
 73. Aorist 7, 2, 3. उदित्वा 1, 2, 7. Mit
 अच्च् verbunden 4, 69. Caus. (वादि) 3,
 2, 146. Âtman. 1, 3, 89.
 *वदे 3, 2, 38. Vgl. कद्रुद, प्रियं, वशं.
 वेदितोस् 3, 4, 16.
 *वेद्य 3, 1, 106. Vgl. अयद्य.
 √ वध् (वध, वधि) für √ हन् substituiert 2,
 4, 42 fgg. 3, 3, 76. Keine Vrddhi für
 अ 7, 3, 35.
 वेध 3, 3, 76. Die richtige Betonung वधे
 erklärt man dadurch, dass man annimmt,
 √ वध sei zweisilbig. Dann würde der
 Acut nach 6, 1, 162 auf der Endsilbe
 ruhen und वधे + अ ergäbe वधै. Die
 Wurzel ist aber bei Pāṇini nicht zwei-
 silbig, sonst würde er die Regel 7, 3, 35
 nicht gegeben haben.
 √ वन् (वन, वनति) 3, 2, 27. Wann न् ab-
 fällt 6, 4, 37 fgg.
 वन n. 6, 2, 136. *वन, davor Verlängerung
 des vorangehenden Vowels 3, 117. *वन
 und *वण 8, 4, 4 fgg. Accent 6, 2, 178.
 वैनस्येति 6, 2, 140. 8, 4, 6.
 *वेनि 3, 2, 127.
 वनि 6, 4, 39.
 √ वन्द् (वन्द, वन्दि) 3, 2, 173. 6, 1, 214.
 वन्दित 5, 4, 157.
 वन्दोर 3, 2, 173.
 वेन्द्य 6, 1, 214.

√ वप् (वपि, वपति) 3, 1, 126. अवपयाः 6,
 1, 121. उप्त 4, 3, 44. नि davor wird
 णि 8, 4, 17.
 √ वम् (वम) 3, 2, 157. वमिति 7, 2, 34.
 वमिन् 3, 2, 157.
 √ वय् (वय, वयि) für √ वे substituiert 2, 4,
 41. व् vocalisirt sich 6, 1, 16. Perfect
 17. 38 fg.
 वय und वयम् 7, 2, 93.
 वयस् 3, 2, 10. 129. 4, 1, 20. 4, 91. 5, 1,
 81. 84 (अ). 129. 2, 130. 4, 141. 6, 2, 95.
 Vgl. सवयस्.
 वयस्य 4, 4, 91. वयस्या 127.
 वैर 3, 3, 58. *वरे 2, 46.
 वरज 6, 3, 16.
 वरण 4, 2, 82.
 वरतन्तु 4, 3, 102.
 वैराक् und वराकै 3, 2, 155.
 वराह 4, 2, 80.
 वराहदत् und *दन्त 5, 4, 145.
 वरिमेन् 6, 4, 157.
 वरिवस् und √ वरिवस्ये 3, 1, 19.
 वैरिष्ठ und वैरोयस् 6, 4, 157.
 वरुण 4, 1, 49. वरुण^० Mannsname 5, 3, 84.
 ±_वरुण 7, 3, 23.
 वरुणानै 4, 1, 49.
 वरुणिके, वैरुणिय und वरुणिले 5, 3, 84.
 वरुत्, वरुत् und वरुत्तौ 7, 2, 34.
 वरेज 6, 3, 16.
 वर्ग 5, 1, 60. *वर्ग 4, 3, 63.
 *वर्गेण und *वर्गेय 4, 3, 63 fg.
 *वर्गे 4, 3, 64. 6, 2, 131.
 वर्चस् 5, 4, 78.
 *वर्चसे in ब्रह्म^० und हस्ति^०.
 वर्चस्क 6, 1, 148.
 वर्जन 1, 4, 88. 8, 1, 5.
 *वर्जम् 6, 1, 158.
 वर्ण m. 1) Laut 6, 1, 182. 2, 90. 3, 112. 7,
 4, 53. — 2) Farbe 2, 1, 69. 4, 1, 39 fg.
 42. 5, 1, 123. 4, 31. 6, 2, 3. 112. —
 3) das Wort वर्ण 3, 1, 25. 5, 2, 132. 134.
 — Vgl. सवर्ण.

- √वर्णि 3, 1, 25.
 वर्णिन् 5, 2, 134. *वर्णिन् 132.
 वर्ण 4, 2, 103.
 *वर्त und √वर्तक 4, 2, 126.
 वर्तमान *Gegenwart* 2, 3, 67. 3, 2, 123. 3, 131. 160. *वर्त Adv. 131.
 वर्तिष्णुं und वर्धिष्णुं 3, 2, 136.
 वर्ध 4, 3, 151.
 ±वर्मण 6, 4, 170.
 वर्मन्तो 4, 3, 94.
 वर्मन् 3, 1, 25. *वर्मन् 6, 4, 170.
 √वर्मि 3, 1, 25.
 वेयं oder वेया 3, 1, 101.
 वर्ष 3, 4, 32 (*प्रमाण). 7, 3, 16. *वर्ष 5, 1, 88 fg. वर्षा Pl. 4, 3, 18.
 वर्षज 6, 3, 16.
 वर्षप्रतिबन्ध 3, 3, 51.
 वर्षाभू Declination 6, 4, 84.
 ±वर्षिक 7, 3, 16.
 वर्षिष्ठ 6, 4, 157. वर्षिष्ठे अ 1, 118.
 *वर्षेण 5, 1, 88.
 वर्षेयस् 6, 4, 157.
 वर्षेक oder *वर्षेक 3, 2, 154.
 वर्षज 6, 3, 16.
 वर्ष्य 3, 1, 120.
 वलि 5, 2, 139.
 *वलिन् Tatp. 2, 1, 67.
 वलिर्मे 5, 2, 139.
 √वश् (वश्, वष्टि), व् wird vocalisiert 6, 1, 16. Perfectum 17. Intens. 20.
 वश, वशं गतः 4, 4, 86.
 वशंवदे 3, 2, 38.
 *वशा Tatp. 2, 1, 65.
 वषट् mit Dat. 2, 3, 16.
 वषट्कार m. 1, 2, 35.
 1. √वस् (वस्, वस, वसि, वसति) 3, 2, 145.
 वसति 4, 4, 73. व् für स् substituiert 8, 3, 60. उषित्वा 1, 2, 7. 7, 2, 52. उषि-
 वान् = उवास 3, 2, 108. उषित 7, 2, 52.
 Bedeutung 3, 4, 72. Caus. Ātman. 1, 3, 89. Nach अधि, अनु, आ und उप mit
 Acc. 1, 4, 48. अनिवसन्तः 6, 2, 84.
 Pāṇini's Grammatik.
 2. वस् Pron. Wann gebraucht 8, 1, 21.
 24 fgg.
 वसति 4, 4, 104.
 वसन 5, 1, 27.
 वसन्त 4, 2, 63. 3, 20. 46.
 वसव्यं 4, 4, 140.
 वसिष्ठ m. Sg. und Pl. 2, 4, 65.
 वसु 4, 4, 140. Vgl. विश्वावसु.
 वसुधित 7, 4, 45.
 वस्ति 4, 3, 56. 101.
 वस्व und √वस्वै 3, 1, 21.
 वस्त 4, 4, 13. 5, 1, 51. 56.
 वैश्विक 4, 4, 13. 5, 1, 51.
 √वह् (वह्, वह, वहति) 3, 2, 31. 64. 71. 4, 43. ओ für अ substituiert 6, 3, 112. व-
 हति 4, 4, 76. 5, 1, 50. प्राग्वहते: 4, 4, 1.
 आ वहति 5, 1, 50. श्रौत वह 8, 2, 91.
 Mit प्र Parasm. 1, 3, 81. Ein vorangehen-
 des नि wird णि 8, 4, 17.
 वह 3, 3, 119. *वह 4, 2, 122. Davor ein
 Vocal verlängert 6, 3, 121.
 वहलिह 3, 2, 32.
 √वहक 4, 2, 122.
 वेक्ष n. 3, 1, 102. 6, 1, 213.
 1. वा Indecl. न वेति विभाषा 1, 1, 44. Da-
 bei nicht die enklitischen Pronomina 8,
 1, 24. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 58 fg. Desgl., wenn es zu er-
 gänzen ist, 63. In der Bedeutung *nach*
Belieben, nicht notwendig 106 mal ge-
 braucht.
 2. √वा (वा, वाति), Caus. वाजयति 7, 3, 38.
 निर्वाण 8, 2, 50. Ein vorangehendes नि
 wird णि 4, 17.
 3. √वा s. वे.
 वाशभारिक 5, 1, 50.
 वाकिन und वाकिनकायनि 4, 1, 158.
 वाक्यति 6, 2, 19.
 वाक्य 7, 3, 67. Satz 8, 1, 8. 2, 82. वाक्या-
 ध्याहार 6, 1, 139.
 वाग्मिर्न und वाग्मिर्न 5, 2, 124.
 वाङ्मनसे 5, 4, 77.

- वाच् 5, 2, 124. 4, 35. Vgl. व्यक्त°.
 वाच्यम् 3, 2, 40. 6, 3, 69.
 वाचाटे und वाचाले 5, 2, 125.
 वाचिके 5, 4, 35.
 *वाचिन् 2, 2, 13. 3, 68. 4, 13.
 वाच्य 7, 3, 67.
 वाटर 4, 3, 119.
 वाड्य und वाड्य 4, 2, 42.
 *वाणिज Tatp. Accent 6, 2, 13.
 वात 5, 2, 129. 8, 2, 50 (अ°).
 वातकिन् 5, 2, 129.
 वातगृहे und वातगृह्य 4, 1, 108.
 वातत्राण 6, 2, 8.
 वात्सक 4, 2, 39.
 वात्सशाले 4, 3, 36.
 वाद्य in ब्रह्म°.
 वाप m. 5, 1, 45.
 वाप्यं 3, 1, 126.
 वाम् Pron. Gebrauch 8, 1, 20. 24 fgg.
 वामदेव, *देव्यं und *देव्यं 4, 2, 9.
 वामि oder वामो 6, 2, 40.
 वामोरु und वामोर्ह 4, 1, 70.
 *वार्य 3, 2, 2.
 वायव्यं und वायु 4, 2, 31.
 वारण 1, 4, 27.
 वारतन्तवेीय m. Pl. 4, 3, 102.
 वाराहक 4, 2, 80.
 ±_वारुण 7, 3, 23.
 वाकेशो und वाकेश्य 5, 3, 115.
 वार्ध 4, 3, 151.
 वार्मतेय 4, 3, 94.
 वार्य 6, 1, 214.
 वार्षिके und वार्षिक 4, 3, 18 fgg. *वार्षिक und
 ±_वार्षिक 5, 1, 88. 7, 3, 16.
 *वाल und *वाले 4, 1, 64.
 वाव Indecl. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 64.
 *वास mit vorangehendem Locativ, der seine
 Casusendung bewahren kann, 6, 3, 18.
 Vgl. उद°.
 वासतेय 4, 4, 104.
 वासनै 5, 1, 27.
 वासनै und वासन्तक 4, 3, 46.
 वासन्तिके 4, 2, 63. वासन्तिक 3, 20.
 वासिन् 4, 4, 107. *वासिन् mit vorangehen-
 dem Locativ, dessen Endung sich er-
 halten kann, 6, 3, 18.
 वासिनायनि 6, 4, 174.
 वासिष्ठे 2, 4, 65.
 वासुदेव und वासुदेवक 4, 3, 98.
 वास्तेय 4, 3, 56. 5, 3, 101.
 वास्तोष्यति, *पतेय und *पत्य 4, 2, 32.
 वास्त्य und वास्त्य 6, 4, 175.
 *वोह 3, 2, 64. Bildung des Femin. und
 Declination 4, 1, 61. 6, 4, 132. Vgl.
 दित्य°, श्वेत°.
 *वोहन (f. हुं) 3, 2, 65 fgg. गृ für न् substi-
 tuirt 8, 4, 8. Vgl. उदवाहन.
 वाहोके 5, 3, 114.
 वि Upasarga und Gati 1, 3, 18 fgg. 22. 27.
 30. 34. 41. 83 u. s. w. वि ध्वणति 8, 3,
 69. Ableitungen davon 5, 2, 27 fgg.
 विंशै 5, 2, 46. 56. 6, 4, 142.
 विंशक 5, 1, 24. 6, 4, 142.
 विंशति 5, 1, 59. 24. 2, 46. 56. 6, 4, 142.
 विंशतिक 5, 1, 27. 32.
 *विंशतिकेन 5, 1, 32.
 विंशतितमै 5, 2, 56.
 विकटे 5, 2, 29.
 विकल्पिन् 3, 2, 143.
 विकर्ण 4, 1, 117. 124.
 विकस्त 7, 2, 34.
 विक्राकुद् 5, 4, 148.
 विकार m. 4, 1, 42. 3, 134. 6, 3, 39. Vgl. अङ्ग°.
 विकारिन् 3, 2, 143.
 विकिर m. 6, 1, 150.
 विकृति 5, 1, 12.
 विक्रय und विक्रयिक 4, 4, 13.
 *विक्रयिन् 3, 2, 93.
 विचारै 3, 3, 25. 6, 2, 144.
 विध्ये Infin. 3, 4, 11.
 विगणन 1, 3, 36.
 विचने 3, 3, 82. 6, 2, 144.
 V/ विच् (विच) 3, 2, 142.

विचतुरे 5, 4, 77.

विचाल 5, 3, 43.

√ विच् (विच्छ, विच्छि) 3, 3, 90. √ विच्छाये 1, 28; vgl. 31.

√ विज् (विज्), wann kein Guna für इ 1, 2, 2. वेवेक्ति 7, 4, 75.

विजिगोषा 8, 2, 49 (अ°).

*वितस्ति Dvigu, Accent 6, 2, 31.

1. 2. वित्ते 8, 2, 56. 58. 5, 2, 26.

वित्ते 3, 3, 96.

1. √ विद् (विद्, विद, विदि, वेत्ति) 2, 3, 51 (अविदर्थ). 3, 2, 61. 162. 3, 96. 99. 4, 29. वेत्ति und वेद 83. 4, 2, 59. विदन्तु 3, 1, 41. अविदुः 4, 109. Die Personalendungen können das Augment ṛ vorn erhalten 7, 1, 7. विवेद 3, 1, 38. विदां कुर्वन्तु 41. विदां चकार 38. विदामकृन् 42. विदुस् 7, 1, 36. विदित्वा 1, 2, 8. विदित 5, 1, 43. Caus. (वेदि) 3, 1, 138. विविदिषति 1, 2, 8.

2. *विद 3, 2, 61.

3. √ विद् (विद्, विन्द) 3, 1, 138. 4, 30. विन्द-ति 7, 1, 59. विविदिवस् und विविदुस् 2, 68. वित्ते und वित्ते 8, 2, 56. विद्यमान° Bahuvr. 4, 1, 57. अविद्यमानवत् 8, 1, 72.

विदयिन् 6, 4, 165.

विदभत् 5, 3, 118.

विदुरे 3, 2, 162.

विदुर 4, 3, 84.

विद्यौ 3, 3, 99. विद्यायोनिसंख्य 4, 3, 77-6, 3, 23.

*विध् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

विधा 5, 3, 42.

विधि 1, 1, 56 fgg. 72. 4, 13. 2, 1, 1. 3, 3, 161. 4, 4, 8, 2, 2.

विधुतुर्दे 3, 2, 35.

विधूयन् 7, 3, 38.

विनय 5, 4, 34.

विनौ 5, 2, 27. Mit Instr. oder Ablat. 2, 3, 32.

विनौशक 3, 2, 146.

विनियोग 8, 1, 61.

विनोय 3, 1, 117.

√ विन्द s. 3. √ विद्.

विन्दे 3, 1, 138.

विन्दे 3, 2, 169.

विचे 8, 2, 56.

विपातन 7, 3, 39.

विपाश 4, 2, 74.

विषूय 3, 1, 117.

विप्रकृष्ट, अ° 2, 4, 5. 5, 4, 20.

विप्रतिषिद्ध 2, 4, 13.

विप्रतिषेध 1, 4, 2.

विप्रलाप 1, 3, 50.

विप्रश्न m. 1, 4, 39.

विभक्त 2, 3, 42.

विभक्ति f. *Personal- und Casusendung* 1, 4, 104. Ferner *einige taddh., welche die Stelle einer Casusendung vertreten*, 5, 3, 1 fgg. Darauf ausgehende Wörter sind indeclinabel 1, 1, 38. Werden aber, da sie auf ein taddhita-Suffix ausgehen, nach 1, 2, 46 zu Prātipadika (Nominalstämmen) und können als solche nach 4, 1, 1 wieder taddhita anfügen. Welche Consonanten in einer Flexionsendung nicht stumm sind 1, 3, 4. *Casusendung* 2, 1, 6. 6, 3, 132. 7, 1, 73 fgg. 2, 84 fgg. 8, 4, 11 fgg. Accent 6, 1, 168 fgg. Vgl. एक°.

विभज्य 5, 3, 57.

विभाकरे 3, 2, 21.

विभाग, काल° 3, 3, 137.

विभाषा *Alternative*. न वेति विभाषा 1, 1, 44.

In adverbialer Bed. *freigestellt, nach Be-
lieben* 112mal gebraucht.

विभाषित 7, 3, 25. 8, 1, 53. 74.

विभुं 3, 2, 180.

विमति 1, 3, 47.

विमुक्त 5, 2, 61.

विमोहन 7, 2, 54.

वियमै und वियामै 3, 3, 63. 6, 2, 144.

विराग, चित्त° 6, 4, 91.

विराम m. 1, 4, 110.

विरिध्य 7, 2, 18.

- विरोध m. 2, 4, 9.
 विलापिन् 3, 2, 144.
 विलासिन् 3, 2, 143.
 विवध, विवधिक und विवधिकै 4, 4, 17.
 विवेकिन् 3, 2, 142.
 √ विश् (विश्, विश, विशि) 3, 3, 16, 4, 56.
 विविशिवस् und विविश्वस् 7, 2, 68. Nach
 नि Ātman. 1, 3, 17. Nach अभि नि mit
 Acc. 4, 47.
 विशङ्कटं 5, 2, 28.
 विशब्दन, अ० 7, 2, 23.
 विशस्त्व 7, 2, 34.
 विशाख Adj. 4, 3, 34.
 विशाखा Sg. u. Du. 1, 2, 62, 4, 3, 34, 5, 1, 110.
 विशायं 3, 3, 39, 6, 2, 144.
 विशालं 5, 2, 28. विशाल० als Mannsname,
 विशालिकं, विशालिय u. विशालिलं 5, 3, 84.
 विशिष्ट 2, 1, 60, 4, 7.
 विशेष m. 1, 2, 65, 4, 2, 4 (अ०). *वचन 8,
 1, 74.
 विशेषण n. nähere Bestimmung, Beiwort,
 Adjectiv 1, 2, 52, 2, 1, 57, 2, 35.
 विशेषः was näher bestimmt wird, Substantiv
 2, 1, 57.
 विश्ने 3, 3, 90.
 विश्वयिन् 3, 2, 157.
 विश्वायं 3, 3, 25, 6, 2, 144.
 विश्व 5, 3, 111. विश्वे० Bahuvr. 6, 2, 106.
 विश्वजन und *जननेन 5, 1, 9.
 विश्वेया 5, 3, 111.
 विश्वदेव्यायतौ 6, 3, 131.
 विश्वमित्र 6, 3, 130.
 विश्वराज् und विश्वाराट् 6, 3, 128.
 विश्वानर m. 6, 3, 129.
 विश्वामित्र m. 6, 3, 130.
 विश्वाराट् a. विश्वराज्.
 विश्वायसु 6, 3, 128.
 √ विष्, वीषेष्ट 7, 4, 75.
 विष 4, 4, 91.
 विषम 8, 3, 88.
 विषय m. 8, 3, 70, 4, 1, 63, 2, 52, 66, 125,
 5, 3, 106.
 विषित 8, 3, 70.
 विपुति 8, 3, 88.
 विष्कर m. 6, 1, 150.
 विष्टकणं 6, 3, 115.
 विष्टर m. 8, 3, 93 fg.
 विष्टारं 3, 3, 34, 6, 2, 144.
 विष्टल 8, 3, 96.
 विष्ट 4, 4, 91.
 विष्ट्रज् 6, 3, 92.
 विसर्जनीय m. der Hauch am Ende eines
 Wortes (Pada im weitesten Sinne) 8, 3,
 58. Für र und ऋ substituiert 15 fg. Für
 ihn स् 34 (vgl. 35). 36, 38, 40, 42, 46 fgg.
 * und ∞ 37. ष् 39, 41, 43 fgg.
 विसारिन् 5, 4, 16.
 *विस्त Dvigu 4, 1, 22.
 विस्तरं und विस्तरं 3, 3, 33, 6, 2, 144.
 विस्पष्ट 7, 2, 18 (अ०). विस्पष्ट 6, 2, 24.
 विसर्जिन् 3, 2, 143.
 विहरण in आस्य० und पाद०.
 विह्वलं 3, 3, 72, 6, 2, 144.
 √ वी (वी, वीयति) 3, 3, 96. Caus. वाययति
 und वापयति 6, 1, 55.
 वीणा 3, 1, 25, 3, 65, 6, 2, 187.
 √ वीर्णं 3, 1, 25.
 वीर्ति 3, 3, 96.
 वीप्सा 1, 4, 90, 5, 4, 1, 43, 8, 1, 4.
 वीर० Tatp. 2, 1, 58.
 वीवध 6, 3, 60.
 1. √ वृ (ununterschieden, stets वृ) 3, 1, 109.
 2, 46, 3, 48, 58, 6, 1, 214. वृधि 4, 102.
 Anfügung eines Ārdhadh. 7, 2, 38. Per-
 fect 13. ववर्चं 64. Aorist 2, 4, 80, 7, 2,
 40, 42. Precativ 39, 42. Desiderativ 41.
 परिवृत् 4, 2, 10.
 2. √ वृ (वृणोति) 3, 3, 54.
 3. √ वृ (वृह) 3, 2, 155.
 वृक 5, 3, 115, 4, 41.
 वृकैति 5, 4, 41.
 वृत्त m. 2, 4, 12, 4, 3, 135, 6, 1, 156, 8, 3, 93.
 √ वृज् (वृज्), Aorist 2, 4, 80. वर्ज्यमान 6,
 2, 83. वरोवृजत् 7, 4, 65.

वृजि und वृजिक 4, 2, 131.

1. √ वृत् (वृत्, वृत्ति, वृत्त) 3, 2, 136. 6, 3, 116.
वर्तते 4, 4, 27. Fut., Condit. und Desid.
Parasm. und Ātman. 1, 3, 92. Anfügung
eines Ārdhadh. 7, 2, 59. Caus. (वर्त्ति)
3, 1, 15. 4, 39. वर्तयति 5, 1, 72. नि-
वृत्त 4, 2, 68. 4, 19. 5, 1, 79. Vgl. वृत्.

2. *वृत्, davor eine Länge 6, 3, 116.

वृत् Adj. 4, 4, 63. In causativer Bed. 7,
2, 26. n. in किवृत्त und यद्वृत्त.

वृत्ति 1, 3, 38. 4, 1, 42.

वृत्त्य 3, 1, 109.

वृत्रहन् 3, 2, 87.

वृद्ध 1) m. der den Älteren und Angesehe-
neren zukommende Geschlechtsname (Ge-
gens. युवन्) 1, 2, 65 fg. 4, 1, 166. — 2) n.
ein Nominalstamm, dessen erste Silbe
आ, ऐ oder औ (Vṛddhi) ist und einige
andere Stämme 1, 1, 73 fgg. An solche
Stämme verschiedene Suffixe gefügt 4,
1, 148. 157. 171. 2, 114. 120 fgg. 141 fg.
3, 144. Vgl. अ*. — 3) das Wort वृद्ध.
Dafür व्य substituiert 5, 3, 62. Compar.
und Superl. 6, 4, 157.

वृद्धि 1) die Vocale आ, ऐ und औ 1, 1, 1. 6,
3, 20. Werden selbstverständlich für इ,
उ, अ und ए nebst ihren Längen substi-
tuiert 1, 1, 3. Ein Nominalstamm mit
Vṛddhi in der ersten Silbe heisst vṛddha
73. Wann sie substituiert wird 6, 1, 88
fgg. 7, 2, 1 fgg. 2, 114 fgg. 3, 1 fgg.
89 fg. Wann nicht 1, 1, 4 fgg. उत्तरपद*
6, 2, 105. *निमित्त 3, 39. — 2) Zins 5, 1, 47.
वृद्धौ 5, 4, 77.

√ वृध् (वृधु) 3, 2, 136. Anfügung eines
ārdhadh. 7, 2, 59. प्रवृद्धे 6, 2, 147. *प्रवृद्ध
Accent 38.

वृन्दारक 6, 4, 157. *वृन्दारक Tatp. 2, 1, 62.

वृन्दिष्ठ und वृन्दोयस् 6, 4, 157.

1. √ वृष् (वृष्, वृष, वृषि) 3, 1, 120. 2, 154.
3, 96. 6, 3, 116.

2. *वृष् mit vorangehender Länge 6, 3, 116.

वृष 6, 1, 203. 5, 1, 7. 7, 1, 51.

√ वृषयै, *ति 7, 4, 36.

वृषदत् and *दन्त Bāhuvr. 5, 4, 145.

वृषन्, वृष्णो अ* 6, 1, 118.

√ वृषस्यै 7, 1, 51.

वृषाकपायो und वृषाकपि 4, 1, 37.

वृष्टि und वृष्टि 3, 3, 96.

वृष्णि 4, 1, 114. 6, 2, 34.

1. वृष्य = वर्ष् 3, 1, 120.

2. वृष्य von वृष 5, 1, 7.

√ वे (वे, वेञ्, वा) 3, 2, 2. Dafür वय sub-
stituirt 2, 4, 41. वयो u. s. w. 6, 1, 40.

*वाय 41. वाजयति 7, 3, 37. Vgl. √ वय्.

वेणु und वेणु 6, 1, 215. 154.

वेतन 4, 4, 12.

वेतस् 4, 2, 87.

वेतस्वत् 4, 2, 87. 6, 4, 143.

वेदना, कर्त् 3, 1, 18.

*वदम् 3, 4, 29.

वेदये 3, 1, 138.

वेदि f. 5, 4, 84.

√ वेप् (वेप्), ein न् in einem कृत् darnach
wird nicht ण् 8, 4, 34.

वेला mit Infin. 3, 3, 167. Mit वद् und Po-
tent. 168. Vgl. संधि*.

√ वेवो (वेवो) erhält keinen गुण 1, 1, 6.
Auslaut fällt ab 7, 4, 53.

वैश 3, 3, 16.

वेशन्त 4, 4, 112.

*वैशम् 3, 4, 56.

वेशस्, वेशोभगौन und वेशोभैग्य 4, 4, 131 fg.

वेष 4, 1, 42. 5, 1, 100.

√ वेष्ट् (वेष्टि), अविवेष्टत् und अववेष्टत् 7,
4, 96.

वैष्य 5, 1, 100.

वेहत् am Ende eines Tatp. 2, 1, 65.

वे Indecl. Einfluss auf die Betonung des
Verbums 8, 1, 64.

वैशतिक 5, 1, 27.

वैकण्ये 4, 1, 117.

वैकण्ये 4, 1, 124.

- वैकृत 6, 1, 139.
 वैतनिके 4, 4, 12.
 वैदधिनै 6, 4, 165.
 वैदभर्तै und वैदभृत्य 5, 3, 118.
 वैदृयै 4, 3, 84.
 वैनयिके 5, 4, 34.
 वैमुत्ते 5, 2, 61.
 वैयाकरण 6, 3, 7.
 वैयाघ्र und वैयाघ्र 4, 2, 12.
 वैयात्य 7, 2, 19.
 वैयुष्टे 5, 1, 97.
 वैर 3, 1, 17. 4, 3, 125.
 वैरकार 3, 2, 23.
 √ वैरायै, *ते 3, 1, 17.
 वैवधिके 4, 4, 17.
 वैशन्ते und वैशन्ते 4, 4, 112.
 वैशंपायन 4, 3, 104.
 वैशाखे 5, 1, 110.
 वैश्य 3, 1, 103.
 *वैश्वदेव 6, 2, 39.
 वैसारिणौ 5, 4, 16.
 *वैस्तिक nach einem Zahlwort 5, 1, 31.
 वौषट् und वौषट् 8, 2, 91.
 व्यंसक in मयूर.
 व्यक्त s. अव्यक्तानुकरण.
 व्यक्तवाच् 1, 3, 48.
 व्यक्ति grammatisches Geschlecht 1, 2, 51.
 √ व्यच् (विचति), य् vocalisirt sich 6, 1, 16.
 Perfect 17.
 व्यजै 3, 3, 119.
 व्यञ्जन n. 2, 1, 34. 4, 12. 4, 4, 26.
 व्यतिहार in कर्म.
 व्यतोहार 3, 4, 19.
 व्यत्यय m. 3, 1, 85.
 √ व्यय् (व्यय्, व्यय) 3, 2, 157. Perfect 7, 4, 68.
 व्ययन in अ* und अति*.
 व्यधिन्, व्यथिष्यै und व्यथ्य s. अ*.
 √ व्यध् (व्यध, व्यधि) 3, 1, 141. 3, 61. 6, 3, 116. य् vocalisirt sich 16. विध्यति 4, 4, 83. Perfect 6, 1, 17.
 व्यंध 3, 3, 61.
 व्यन्त 6, 2, 181.
 √ व्यय् (व्ययति), विव्ययिथ 7, 2, 66.
 व्यय 1, 3, 36.
 व्ययं 7, 2, 24.
 व्यवसर्ग 5, 4, 2.
 व्यवस्था 1, 1, 34.
 व्यवहित 1, 4, 82.
 *व्यवाय 6, 1, 136. 8, 3, 58. 63. 71. 119. 4, 2, 38.
 व्यवायिन् 6, 2, 166.
 *व्ययेत 8, 1, 38.
 व्यहनि, व्यहि und व्यहे 6, 3, 110.
 √ व्या s. √ व्ये.
 व्याख्यातव्य 4, 3, 66.
 व्याख्यान 4, 3, 66. *व्याख्याने 6, 2, 151.
 *व्याघ्र Tatp. 2, 1, 56.
 व्याधे 3, 1, 141.
 व्याभोषक 3, 2, 146.
 व्याश्रय 5, 4, 48.
 व्याहृत 5, 4, 35.
 व्याहृति in महा*.
 व्युत्क्रमण 8, 1, 15.
 व्युष्ट 5, 1, 97.
 व्युद्धि 2, 1, 6.
 √ व्ये (व्येज् [व्येजां zu lesen 6, 1, 19], व्या).
 विव्याय u. s. w. 6, 1, 46. *व्याय 43. प-
 रिव्याय und परिवोय 44. व्याययति 7, 3, 37. वेवोयते 6, 1, 19.
 √ वज् (वज, वजि) 3, 3, 98. अत्राजोत् 7, 2, 3.
 ज् geht nicht in einen Guttural über 3, 60.
 वजै 3, 3, 119.
 वज्यौ 3, 3, 98.
 वत 3, 1, 21. 2, 40. 80. 4, 2, 15. Vgl. अघत.
 √ वति 3, 1, 21.
 √ वश्च् (वश्च, वश्चि, वश्चति), र् vocalisirt sich 6, 1, 16. Perfect 17. वश्चित्वा 7, 2, 55. Für च् wird प् substituiert 8, 2, 36.
 वात 5, 2, 21. 3, 113.
 व्रातेन 5, 2, 21.
 व्रीहि 3, 1, 148. 4, 3, 148. 5, 2, 2. 116. 6, 2, 38.

व्रीहिक, व्रीहिन् und व्रीहिम् 5, 2, 116.
व्रीहिमेय und व्रीह 4, 3, 148.

व्रीहेय 5, 2, 2.
√ व्री (व्री), व्रीपयति 7, 3, 36.

श

शै von शन् und शति 5, 2, 46.
शयै und शये 5, 2, 138.
√ शस् (शंस) 3, 2, 168. 6, 1, 214.
शंस्य 6, 1, 214.
शंस्तु 7, 2, 34.
√ शक् (शक्, शक, शक्ति) 3, 1, 99. 3, 172.
Mit einem Infin. auf तुम् 4, 65. Auf
-त् शम् und -त् शम् 12. शिञ्जति 7, 4, 54.
शकट 4, 4, 80.
शकन् und शकृत्, Declination 6, 1, 63.
शकल n. 8, 2, 59.
शकुनि 2, 4, 12. 6, 1, 142. 150.
शकृत् s. शकन्.
शकृत्करि 3, 2, 24.
शक्ति 3, 2, 54. 129. 4, 4, 59 (Speer). Vgl. श्र.
शैक्य 3, 1, 99. 6, 1, 81. 7, 3, 68.
शङ्कुष्ठ 8, 3, 97.
शशिङ्क 4, 3, 92.
1. √ शत्, शातयति s. √ शद्.
2. शत् 5, 2, 46.
शत 5, 1, 59. 21. 2, 57.
शततमे 5, 2, 57.
शतभिषज् 4, 3, 36.
शतमान 5, 1, 27.
शैतिक 5, 1, 21.
√ शतिका 5, 4, 1. 2.
शैत्य 5, 1, 21. शैत्यं 34.
√ शद् (शद, शदि) 3, 2, 159. Ātman. 1, 3,
60. शोयते 7, 3, 78. शातयति 42.
शट् 3, 2, 159.
शन्ते 5, 2, 138.
शन्ताति 4, 4, 143 fg.
शन्ति und शन्तु 5, 2, 138.
√ शप् (शप्) mit Dat. 1, 4, 34.
शपय 5, 4, 66 (श्र.).

शफ, शफोर und शै 4, 1, 70.
शब्द 1, 1, 68. 3, 1, 17. 3, 33. 4, 1, 168. 3,
64 (श्र.). 100. 4, 34. Vgl. दिक्कब्द, पक्कब्द,
पाद.
शब्दकर्मन् 1, 3, 34. 4, 52.
शब्दकार 3, 2, 23.
शब्दप्रादुर्भाव 2, 1, 6.
शब्दसंज्ञा 1, 1, 68. 7, 3, 67 (श्र.). 8, 3, 86.
√ शब्दायै, श्ते 3, 1, 17.
शब्दार्थ 3, 2, 148. 6, 2, 80.
1. √ शम् (शम्, शमि, शाम्यति) 3, 2, 141.
शाम्यति 7, 3, 74. शाम्यध्वम् und शमो-
ध्वम् 95. शान्त und शमित 2, 27. Ein
vorangehendes नि wird गिा 8, 4, 17.
2. शम् Indec. 4, 4, 143 fg. 5, 2, 138. Am
Anfange eines Comp. 3, 2, 14.
शमित् 6, 4, 54.
शमिन् 3, 2, 141.
शमिष्ठल 8, 3, 96.
शमो 4, 3, 142. 5, 3, 88.
शमोरै 5, 3, 88.
शमोवत् 5, 3, 118.
शम्वै 5, 2, 138. 4, 158.
शम्वौ Adv. mit क 5, 4, 158.
शम्भे 5, 2, 138.
शयै 3, 2, 15. Davor kann sich eine Lo-
cativendung erhalten 6, 3, 18.
शयने 6, 2, 151.
शयित् 4, 2, 15.
शय्यो 3, 3, 99.
शर 4, 3, 144. 6, 3, 16.
शरज् 6, 3, 16.
शरद् 4, 3, 12. 27.
शरदेम् Avjajibh. 5, 4, 107.
शरदिज् 6, 3, 15.
शरद्वत् 4, 1, 102.

- शरमेय 4, 3, 144.
 शरवण n. 8, 4, 5.
 शरौ 3, 2, 173.
 *शराव Dvigu, Accent 6, 2, 129.
 शरावती 6, 3, 120.
 शरीर 1, 3, 37 (अ०). 3, 3, 41.
 शरीरमुख n. 3, 3, 116.
 शरीरावयव 4, 3, 55. 5, 1, 6.
 शरेज 6, 3, 16.
 शर्करा 4, 2, 83. 5, 2, 104 fg. 3, 107.
 शर्करावत् und शर्करिले 5, 2, 105.
 शर्करेय 4, 2, 85.
 शर्च und शर्चार्थे 4, 1, 49.
 शलाकापरि Avjajibh. 2, 1, 10.
 शलातुर 4, 3, 94.
 शलालु, शलालुक und शलालुके 4, 4, 54.
 शश्वत् mit Perfect und Imperfect 3, 2, 116.
 1. √ शस् = √ शंस 3, 2, 71.
 2. √ शस् (शस, शसि) 3, 2, 182. Perf. 6, 4, 126.
 शस्त 7, 2, 19.
 शैस्त्र 3, 2, 182.
 शस्य und शैस्यक 5, 2, 68, v. 1.
 1. √ शा s. √ शो.
 2. √ शा für शास् substituiert 6, 4, 35.
 शाशप 7, 3, 1.
 *शाक Tatp. 6, 2, 128. 135.
 शाकटे 4, 4, 80.
 शाकटायन m. 3, 4, 111. 8, 3, 18. 4, 50.
 शाकल, शाकले und शाकलक 4, 3, 128.
 शाकल्य m. 1, 1, 16. 6, 1, 127. 8, 3, 19. 4, 51.
 शाक्तोके 4, 4, 59.
 शाखा und शाख्य oder शाख्ये 5, 3, 103.
 *शाखा 5, 1, 35. ±-शाखा 7, 3, 17.
 शौचिहृक् 4, 3, 92.
 *शास्ये 5, 1, 35.
 शातभिषजे 4, 3, 36.
 शातमाने 5, 1, 27.
 शाद und शादुले 4, 2, 88.
 √ शान् (शान्), शौशांसते 3, 1, 6.
 शाब्दिके 4, 4, 34.
 शौमोले und शौमोलेने 4, 3, 142. Davon शौ-
 मोले 155.
 शौमोवर्ते und शौमोवत्य 5, 3, 118.
 शारदे 4, 3, 12 fg. *शारद Tatp. Accent 6,
 2, 9.
 शारदक 4, 3, 27.
 शारदिक 4, 3, 12 fg.
 शारदुतायने 4, 1, 102.
 शारिकावण n. 8, 4, 4.
 शारिकुले Bahuvr. 5, 4, 120.
 शौस्क oder *शौस्क 3, 2, 154.
 शार्करे 4, 2, 84. 5, 2, 104 fg. 3, 107.
 शार्करके und शार्करिके 4, 2, 85.
 शार्ङ्गरव und शार्ङ्गरवी 4, 1, 73.
 *शौल n. Tatp. 2, 4, 25. 4, 3, 35. 6, 2, 123.
 *शौलम् Avjajibh. 121.
 शाला 2, 4, 24 (अ०). *शाला Tatp. 2, 4, 25.
 Accent 6, 2, 86.
 शालातुरेय 4, 3, 94.
 शालोविल 6, 2, 102.
 शालालुके und *केने 4, 4, 54.
 शालावत्, शालवर्ते und शालावत्य 5, 3, 118.
 शालि 5, 2, 2.
 शालोन 5, 2, 20.
 शालोनोकरण 1, 3, 70.
 शालेये 5, 2, 2.
 शास्त्रतिक 2, 4, 9.
 1. √ शास् (शास्, शासि, शासु, शास्ति) 3, 1,
 109. Heißt eine reduplicirte Wurzel 6,
 1, 6. शाधि 4, 35. इ für आ substituiert
 34. ष् für स् 8, 3, 60. अशियत् 3, 1, 56.
 अशशासत् 7, 4, 2.
 2. शास् in उक्च.
 शास्त् 7, 2, 34.
 शिशपा mit Vrddhi शिश* 7, 3, 1.
 √ शौल s. √ शक्.
 शिखा 4, 2, 89. 5, 2, 113.
 शिखावत् 5, 3, 118.
 शिखावले 4, 2, 89. 5, 2, 113.
 शिति* Bahuvr. Accent 6, 2, 138.
 शितिभसद् Bahuvr. 6, 2, 138.
 शिरस्, dafür शीर्षे 6, 1, 60 fg. शीर्षे 62.
 शिरस्पद 8, 3, 47.

- शिला 5, 3, 102.
 शिलालिन् 4, 3, 110.
 शिलेय 5, 3, 102.
 शिल्प n. 4, 4, 55.
 शिल्पिन् 3, 1, 145. 2, 55. 6, 2, 62. 68. 76.
 शिव 4, 1, 112. 4, 143.
 शिवैताति 4, 4, 143 fg.
 शिशुकन्द und *कन्दैय 4, 3, 88.
 √ शिप् s. विशिष्ट.
 शिष्य 3, 1, 109. अशिष्य 1, 2, 53.
 √ शो (शोङ्, शेत) 3, 2, 15. 3, 39. 99. Guna
 für ई substituiert 7, 4, 21. अय 22. शेरते
 u. s. w. 1, 6. शयित 1, 2, 19. *शयित
 Bedeutung 3, 4, 72. Nach अधि mit Acc.
 1, 4, 46.
 शोते 6, 1, 24. 8, 2, 47. 5, 2, 72.
 शोतक 5, 2, 72.
 शोने 6, 1, 24. 8, 2, 47.
 √ शोय s. √ शद्.
 *शोय 6, 1, 62.
 शोयघातिन् 3, 2, 51.
 शोयच्छेद und *च्छेद्य 5, 1, 65.
 शोयन् für शिरस् substituiert 6, 1, 60 fg.
 शोल n. 4, 4, 61. 5, 2, 132. Vgl. तच्छोल.
 *शोलिन् 5, 2, 132.
 शुक्र und शुक्रिय 4, 2, 26.
 शुद्ध oder शुद्धा 4, 1, 117.
 √ शुच् (शुच) 3, 2, 150.
 शुचि 7, 3, 30. Vgl. अशुचि.
 शुयडा und शुयडारे 5, 3, 88.
 शुयिडक 4, 3, 76.
 शुयदत् und *दन्त 5, 4, 145.
 शुनक 4, 1, 102.
 शुनासोर, *सोरैय und *सोर्य 4, 2, 32.
 शुभयै und शुभम् 5, 2, 140.
 शुभ 4, 1, 123.
 शुभदत् und *दन्त 5, 4, 145.
 शुल्क 5, 1, 47.
 √ शुप् (शुप्, शुषि) 3, 4, 44. 8, 2, 51.
 शुष्क 8, 2, 51. 6, 1, 106. *शुष्क Tatp. 2,
 1, 41. Accent 6, 2, 32.
 शुष्कपैषम् 3, 4, 35.
 शृद्र 2, 4, 10. 8, 2, 83 (अ°).
 शृन् 7, 2, 14.
 शृप 5, 1, 26. *शृपे Dvigu 6, 2, 122.
 शूल 4, 2, 17. 5, 4, 65.
 शूलो Adv. mit कृ 5, 4, 65.
 शूल्य 4, 2, 17.
 √ शृ für शु substituiert 3, 1, 74.
 शृङ्खल und शृङ्खलक 5, 2, 79.
 *शृङ्ग Bahuvr. 6, 2, 115. Fem. *शृङ्गा und
 *शृङ्गे 4, 1, 55.
 शृङ्गिण 5, 2, 114.
 शृते 6, 1, 27.
 √ शृध्, Anfügung eines ārdhah. 7, 2, 59.
 √ शृ (शृ) 3, 2, 154. 173. शृशतुः und शृयतुः
 u. s. w. 7, 4, 12.
 शृकुष्ठ 8, 3, 97.
 शृवल° Mannsname, शृवलिकै, शृवलिण und
 शृवलिलै 5, 3, 84.
 शृष m. 1, 3, 78. 4, 7, 108. 2, 2, 23. 3, 50.
 3, 3, 13. 151. 4, 114. 4, 2, 92. 5, 4, 154.
 6, 3, 44. 7, 2, 90. 4, 60. 8, 1, 41. 50.
 4, 18. Vgl. शृक°.
 शृखावर्ते und शृखावत्य 5, 3, 118.
 शृयच्छेदिकै 5, 1, 65.
 शृलालिन् m. Pl. 4, 3, 110.
 शृवै 4, 1, 112.
 √ श्रो (श्रा), Aorist 2, 4, 78. श्रात und श्रित
 u. s. w. 7, 4, 41. श्राययति 3, 37.
 श्रोकापनुदै 3, 2, 5. 6, 2, 144.
 श्रोचने 3, 2, 150.
 श्रोण, श्रोणा und श्रोणै 4, 1, 43.
 श्रोहै und श्रोह्ये 4, 1, 117.
 श्रोचिचि, *श्रुत्तै und *श्रुत्तौ 4, 1, 81.
 *श्रोण्ड Tatp. 2, 1, 40.
 श्रोणिडकै 4, 3, 76.
 श्रोणक 4, 3, 106.
 श्रोणकायनै 4, 1, 102.
 श्रोणिकिन् m. Pl. 4, 3, 106.
 श्रोभ्ये 4, 1, 123.
 श्रोपे und श्रोपिकै 5, 1, 26.
 श्रोवस्तिक 4, 3, 15.
 श्रोवापद 7, 3, 9.

श्चन्द 6, 1, 151. 153.

√ प्रया s. √ प्रये.

प्रयार्थ 3, 1, 141.

प्रयावदत् und *दन्त 5, 4, 144.

√ प्रये (प्रया) 3, 1, 141. शोते und शोने 6, 1, 24. 8, 2, 47. अभिप्रयान und अभिशोने,

अवप्रयान u. अवशोने 6, 1, 26. प्रतिशोने 25.

प्रयेनपाता 6, 3, 71.

य Substitut für प्रशस्य 5, 3, 60. 6, 2, 25.

यय in प्र* und हेम*.

यद्धा 1, 4, 66. 5, 2, 101.

यद्धालु 3, 2, 158.

यद्धावत् 5, 2, 101.

√ अन्य (अन्य) und अन्यनो 3, 3, 107.

√ अम्, आम्यति 7, 3, 74.

*अमणा Tatp. 2, 1, 70.

अमिन् 3, 2, 141.

अवणा 4, 2, 5. 23.

अविष्ट und अविष्टा 4, 3, 34.

√ आ, अत 6, 1, 27. आत 36.

आण 4, 1, 42. आणा ebend. und 4, 67.

आणिक 4, 4, 67.

आत 6, 1, 36.

आद्धे 5, 2, 101. 4, 3, 12. 5, 2, 85.

आच्छिक und आच्छिन् 5, 2, 85.

आर्थे 3, 3, 24. 6, 1, 159.

आयस 7, 3, 1.

आवरणे und आवरणिके 4, 2, 23.

√ चि (चि, चयति) 3, 2, 157. 3, 24. 49. Ein Suffix ohne Augment च* angefügt 7, 2,

11. अशिचयित् 3, 1, 48. Desiderativ 7, 2, 49.

*चित Tatp. 2, 1, 24.

ओ Declination 7, 1, 56.

√ यु (यु, युषोति) 3, 3, 25. Dafür य sub-

stituirt 1, 74. युधो und युगुधो 6, 4, 102. Perfect 7, 2, 13. युयवान् = युयाव 3, 2,

108. अशिचयित् und अशुचयित् 7, 4, 93 fg. Desid. Atman. 1, 3, 57. शिचावयिषति

und शुचावयिषति 7, 4, 81. Mit आ und प्रति Desid. Parasm. 1, 3, 59. Mit Dat. dieses Desid. 4, 40.

*युते m. Mannsname 6, 2, 148.

युति in एक*.

युमत 5, 3, 118.

युधि* Tatp. 2, 1, 59.

यैयस् und यैष्ट 5, 3, 60. Accent am Ende eines Comp. 6, 2, 25. Vgl. यायस.

यौत्रिय 5, 2, 84. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 65.

यौमतै und यौमत्य 5, 3, 118.

यौषष्ट 8, 2, 91.

यलत्ता 3, 1, 21. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 31.

√ यलत्ति 3, 1, 21.

√ यलाच् (यलाच) mit Dat. 1, 4, 34.

यलाचा 5, 1, 134.

√ यलिष् (यलिष्, यलिष्) 3, 1, 141. Aorist 46.

*यलिष्ट Bedeutung 4, 72.

यलेये 3, 1, 141.

यलोक 3, 1, 25.

यलोककार 3, 2, 23.

√ यलोकै 3, 1, 25.

*यवे von यवन 5, 4, 96 fg.

यवण, यवणैक und यवणिकै 4, 4, 11.

यवटे und यवैटे 6, 1, 216.

यवन् 4, 2, 96. Declination und Accent 6, 4, 133. 1, 182. Am Anfange eines Comp.

7, 3, 8 fg.

यवशुर 4, 1, 137. यवशुरो 1, 2, 71.

यवशुर्य 4, 1, 137.

यवयू 1, 2, 71.

यवःययसे 5, 4, 80.

1. √ यवस् (यवस्, यवस) 3, 1, 141. यवसिति 7, 2, 76. अयवसत् und अयवसोत् 3, 98 fg.

Aorist 2, 5.

2. यवस् Indecl. 4, 2, 105. 3, 15.

यवैस्तन und यवैस्त्य 4, 2, 105.

यवैगणिक und *को 4, 4, 11.

यवापद Subst. und Adj. (= शोवापद) 7, 3, 9.

यवासै 3, 1, 141.

√ यिव (यिव), Aorist 3, 1, 49. 58. 7, 2, 5. 4, 18. शिश्वाय und शुशाव 6, 1, 30. शून

7, 2, 14. अशिचयित् u. अशुचयित्, शिश्वाय-

यिषति und शुशावयिषति 6, 1, 31. श्रेष्ठो-
यते und श्रेष्ठयते 30.

श्वेतवैह 3, 2, 71. श्वोः 8, 2, 67.
श्वोचसोयसे 5, 4, 80.

ष

षण्मास, षण्मासिक und षण्मास्य 5, 1, 83 fg.

षप् 1) die sechs Zahlwörter षप्, षड्वन्, सप्तन्,
अष्टन्, नवन् und दशन् und die auf अति
auslautenden 1, 1, 24 fg. Nehmen kein
Femininsuffix an 4, 1, 10. Declination
7, 1, 22. 55. Accent 6, 1, 179 fgg. —
2) sechs 6, 1, 8. 2, 135. — 3) das Wort
षप् 5, 2, 51.

षष्टि 5, 1, 59. 2, 58.

षष्टिक m. Pl. 5, 1, 90. 2, 3.

षष्टिकां 5, 2, 3.

षष्टितमे 5, 2, 58.

षष्टिरात्र 5, 1, 90.

1. षष्टे 1) der sechste 5, 2, 51. 3, 49. Vgl.
त्रिगते°. — 2) f. षष्टी die sechste Kasus-
endung, Genetivendung, Genetiv 6, 3,
99. 8, 1, 20 fgg. 5, 3, 54. Bedeutung
des Genetivs in einem Sūtra 1, 1, 49.

In Verbindung mit पति 4, 9. Gebrauch
2, 3, 26 fg. 30. 34. 38 fgg. 50 fgg. 61 fgg.
71 fgg. Das स् eines Genetivs erhält
sich vor प 8, 3, 53. Dafür तस् substi-
tuirt 5, 4, 48 fg. Am Anfange eines
Tatp. 2, 2, 8 fg. 17. Accent eines solchen
Comp. 6, 2, 60. 134 fgg. Die Genetiv-
endung nicht abgeworfen 3, 21 fgg. Am
Ende eines Avajibh. 2, 1, 18. Wann
nicht componirt 2, 10 fgg.

2. षष्ठ Sechstel 5, 3, 49.

षष्ठक 5, 3, 51.

षण्मासिक und षण्मास्य 5, 1, 83 fg.

षौष्ठ 5, 3, 50.

षु die Partikel सु. Darnach ण् für न् in नस्
8, 4, 27.

√ ष्टिष् (ष्टिष्), ष्टीवति 7, 3, 75.

स

1. स° = सह° 6, 3, 78 fgg. = समान° 84 fgg.

2. स für सर्व° substituirt in सदा 5, 3, 6.

3. स und सः s. u. तद्.

संयमे und संयामे 3, 3, 63. 6, 2, 144.

संयार्ये 3, 3, 23. 6, 2, 144.

संयुक्त 4, 4, 90.

संयुक्तपुत्रे m. 6, 2, 133.

संयोग m. 1) zwei oder mehr unmittelbar
auf einander folgende Consonanten 1,
1, 7. 2, 5 (अ°). 4, 11. 6, 4, 10. 137. —
2) Verbindung, Beziehung 3, 2, 132. 4,
1, 33. 5, 1, 38. Vgl. अत्यन्त°.

संयोगपूर्वं dem Doppelconsonanz vorangeht.
अ° 6, 4, 82. 106.

संयोगादि 1) m. der erste Bestandtheil einer
Doppelconsonanz 6, 1, 3. 8, 2, 29. —

2) Adj. dem Doppelconsonanz vorangeht
6, 4, 68. 166. 7, 2, 43. 4, 10. 29. 8, 2, 43.

संयोगान्त der letzte Bestandtheil einer Dop-
pelconsonanz 8, 2, 23.

संयोगोपध Doppelconsonanz an vorletzter
Stelle habend. अ° 4, 1, 54.

संयत्सर 4, 3, 50. 5, 1, 87. 91 fg. 2, 57. 7,
3, 15.

संयत्सरतमे 5, 2, 57.

संयत्सरौण 5, 1, 92. °संयत्सरौण 87.

संयत्सरौय 5, 1, 92.

संशय 5, 1, 73.

संसर्गिन् 3, 2, 142.
 संसृष्ट 4, 4, 22.
 संस्कृत 4, 2, 16. 4, 3, 134.
 संस्तार्य 3, 3, 31. 6, 2, 144.
 संस्थान 4, 4, 72.
 संस्पर्श 3, 3, 116.
 संसार्ये 3, 1, 141.
 संहारे 3, 3, 122. 6, 2, 144.
 संहिता ein ununterbrochener Verlauf der Rede 1, 4, 109. 2, 39. 6, 1, 72 fgg. 3, 114 fgg. 8, 2, 108 fgg.
 संहितोरु und *हे 4, 1, 70.
 सकर्मक mit einem Object verbunden, transitiv (Verbum) 1, 3, 53.
 सका 7, 3, 45.
 सकृत् 5, 4, 19.
 सक्त 7, 2, 18.
 सक्तु in उद* und उदक*.
 *सख्ये Bahuvr. 5, 4, 98. 113. 121. 6, 2, 198 fg. Auch unbetont.
 सख्यन् Declination 7, 1, 75.
 सख्यि Declination 7, 1, 75. *सख्यि Bahuvr. 5, 4, 121.
 *सख्ये 5, 4, 91.
 सखि 4, 2, 80. 5, 1, 126. Declination 1, 4, 7. 6, 1, 112. 7, 1, 92 fg. सख्ये 4, 1, 62.
 सख्य n. 5, 1, 126. 2, 22.
 सगति mitsamt der Gati genannten Partikel 8, 1, 68.
 सगर्भे 4, 4, 114.
 *संगर्भ्य 4, 4, 114. 6, 3, 84.
 सगोत्र 6, 3, 85.
 सङ्कटं 5, 2, 29.
 संकल 4, 2, 75.
 संकाश 4, 2, 80.
 *संख्ये 3, 2, 7.
 संख्या 1) ein Zahlwort und बहु, गण und die auf यत् (wie तावत्) und अति (wie कति) auslautenden Stämme 1, 1, 23. 5, 1, 39. Verschiedene Ableitungen davon 19. 22 fgg. 58. 2, 42 fgg. 47 fgg. 58. 3,

42 fgg. 4, 17 fgg. 43. In Comp. mit कर 3, 2, 21. पटिका und श्रितिका 5, 4, 1.
 गुणो Adv. 59. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 50 fg. Ein solcher Tatp. heisst Dvigu 52. Am Anfange und am Ende eines Bahuvr. 2, 25. Am Anfange eines Bahuvr., Accent 6, 2, 163 fg. Bildung des Femin. in einem solchen Bahuvr. 4, 1, 26 fg. Am Anfange eines Avjajibh. 2, 1, 10. 19 fgg. Zahlwort mit Zahlwort componirt 2, 2, 25. 6, 3, 47 fgg. Accent eines solchen Dvaṁdva 2, 35. Veränderungen des zweiten Gliedes eines Comp., wenn ihm ein Zahlwort vorangeht, 5, 4, 86 fgg. 89. 140 fg. 6, 3, 110. Ableitungen von Compositis mit einem Zahlwort im ersten Theile 4, 1, 115. 7, 3, 15 fgg. — 2) Zahl, Anzahl 5, 2, 41. Vgl. ययासंख्यम्.
 संख्यातरात्रे m. 5, 4, 87.
 संख्याताह्ने m. 5, 4, 88.
 संख्येय 2, 2, 25. 5, 4, 73.
 सङ्ग m. in अङ्गलियङ्ग.
 संगत n. 3, 1, 105. Vgl. असंगत.
 संगाम 4, 2, 56.
 संग्राह्ये 3, 3, 36. 6, 2, 144.
 संघ 3, 3, 42. 86. 1, 2, 73. 4, 3, 127. 5, 1, 58. 2, 52. 3, 114.
 संघतिथ्ये 5, 2, 52.
 सजनपद 6, 3, 85.
 सनुय, euphonisches Verhalten des य 8, 2, 66.
 सज्योतिस् 6, 3, 85.
 संचरे 3, 3, 119.
 संचाय्य m. 3, 1, 130.
 √ सञ्ज् (सञ्ज), सँजति 6, 4, 25. स् geht in य् über 8, 3, 63 fgg. सक्त 7, 2, 18.
 संजात 5, 2, 36.
 संजोवामे 6, 2, 91.
 संज्ञा der Name eines Dinges, Nomen appellativum, — proprium 1, 1, 34. 68. 2, 53. 4, 1. 2, 1, 21. 44. 50. 4, 20. 3, 1, 112. 2, 14. 46. 99. 179 fg. 185. 3, 19. 99. 109.

118. 174. 4, 42. 4, 1, 29. 58. 67. 72. 2, 5. 107. 3, 27. 117. 147. 149. 4, 46. 82. 89. 5, 1, 3. 24. 28. 58. 62. 2, 23. 31. 71. 82. 91. 110. 113. 137. 3, 75. 87. 97. 4, 94. 118. 133. 143. 155. 6, 1, 157. 204. 219. 2, 77. 94. 106. 113. 129. 146. 159. 165. 183. 3, 4. 9. 38. 57. 63. 78. 117. 125. 129. 7, 3, 17. 67. 8, 2, 2. 11. 3, 86. 99. 4, 3. 5.
- संज्ञु Bahuvr. 5, 4, 129.
- संज्ञारिन् 3, 2, 142.
1. $\sqrt{\text{सत्}}$ s. $\sqrt{\text{सति}}$.
2. सत् 1) die Participialsuffixe *श्रत्* (अत्) und *शानच्* (आनै) 3, 2, 127. Für die Personalendungen des ersten Futurums substituiert 3, 14. Nicht mit einem Gen. verbunden 2, 2, 11. — 2) das Wort *सत्*. Am Anfange eines Tatp. 2, 1, 61. In Verbindung mit *कृ* Gati 1, 4, 63.
- सति 6, 4, 45.
- सतीर्थ 4, 4, 107. 6, 3, 87.
- सत्त्व, अ^० 1, 4, 57. 2, 3, 33.
- सत्य 5, 4, 66. सत्यम्, Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 32.
- सत्यंकार 6, 3, 70.
- सत्यौ Adv. mit *कृ* 5, 4, 66.
- $\sqrt{\text{सत्यापि}}$ 3, 1, 25.
1. $\sqrt{\text{सद्}}$ (सद्, सद, सदि) 3, 2, 61. 159. 3, 99. सोदति 7, 3, 78. सेदिवान् = समाद 3, 2, 108. Intens. Bedeutung 1, 24. आसच्च 5, 2, 34. अभ्युत्सादयामकः 3, 1, 42. स् wird *च्* nach Präpositionen 3, 3, 99. 8, 3, 66. 118 fg.
2. *सद् 3, 2, 61. Vgl. गोषद्.
- सदौ 5, 3, 6.
- सदृग् 6, 3, 89.
- सदृग् 6, 3, 89. Am Ende eines Tatp. 2, 1, 31. Accent 6, 2, 11.
- *सदृग् Tatp. Accent 6, 2, 23.
- सद्यस् 5, 3, 22.
- सद्वै 3, 2, 159.
- सध für सह substituiert 6, 3, 96.

- सधमाद und सधस्य 6, 3, 96.
- सधि für सह substituiert 6, 3, 95.
- सध्यञ्च् 6, 3, 95.
- $\sqrt{\text{सन्}}$ (सन्, सन, सनोति) 3, 2, 27. 67. 6, 4, 45. Dafür सा substituiert 42 fg. सनि ससनिवासम् 7, 2, 69. Desiderativ 49. स् geht in *च्* über 8, 3, 108.
- सनाभि und सनामन् 6, 3, 85.
- सनि, सनि ससनिवासम् 7, 2, 69. *सैनि 3, 2, 27.
- *सनोड Tatp. Accent 6, 2, 23.
- सनुत 4, 4, 114.
- सेनुत्य 4, 4, 114. 6, 3, 84.
- संतमसै 5, 4, 79.
- संताप 5, 1, 101.
- सन्ति 6, 4, 45.
- संदायै und संद्रायै 3, 3, 23. 6, 2, 144.
- संधि, अ^० 6, 2, 154.
- संधिवेला 4, 3, 16.
- सचतर mit mehr gesenkter Stimme gesprochen 1, 2, 40.
- संनिकर्ष m. 1, 4, 109.
- सपन्न und सपन्नौ Adv. mit *कृ* 5, 4, 61.
- सपन्न 4, 1, 145. सपन्नौ 35.
- सपिण्ड 4, 1, 165.
- सपूर्व (f. आ) dem ein anderes Wort vorangeht 4, 1, 34. 5, 2, 87. 8, 1, 26.
- सपूर्वपद dem ein anderes Wort im Compositum vorangeht 5, 1, 112.
- सप्तति 5, 1, 59.
- सप्तन् 5, 1, 61. सप्तानाम् 6, 4, 125. Vgl. षष्.
1. सप्तमै 1) der siebente 5, 2, 49. — 2) f. सप्तमौ die Endungen des siebenten Casus, des Locativs, Locativ 3, 1, 92. 5, 4, 82. Wann praghja 1, 1, 19. Gebrauch 2, 3, 7. 9. 36 fgg. 43 fgg. Dafür andere Suffixe substituiert 2, 4, 84 (am Ende eines Avjajibh.). 5, 3, 10 fgg. 27 fgg. 4, 56. Geht in einem Bahuvr. voran 2, 2, 35. Am Anfange eines Tatp. 1, 40 fgg. 3, 2, 97. 4, 49. Accent 6, 2, 2. 32. 65. 152. Die Casusendung in einem

solchen Comp. nicht abgeworfen 3, 9 fgg.
 8, 3, 95. 4, 4.
 2. सेंटम *siebtel* 5, 3, 49.
 सद्यन्तु 6, 3, 85.
 सद्यन्तुचरिन् 6, 3, 86.
 *सभ Tatp. n. 2, 4, 23 fg. Accent 6, 2, 98.
 सभा ebend. und 4, 4, 105.
 सभय 4, 4, 106.
 सभ्य 4, 4, 105.
 सम् Upasarga und Gati 1, 3, 21 fg. 29 fg.
 46. 52. 54 u. s. w. Verdoppelt 8, 1, 6.
 म् erhält sich vor राज् 8, 3, 25. संस्क*
 und संस्क* 5. Dafür समि substituiert 6,
 3, 93.
 सम 1, 3, 10. 4, 4, 91. *सम Tatp. 2, 1, 31.
 स् wird ष् 8, 3, 88. *सैमम् Avjajibh. 6,
 2, 121. An den beiden letzten Stellen,
 wenigstens an der letzten, Jahr.
 समजै 3, 3, 69. 6, 2, 144.
 समज्यो 3, 3, 99.
 समभिहार 3, 1, 22. 149.
 समय 5, 1, 104. 4, 60. Mit Infin. 3, 3, 167.
 Mit यद् und Potent. 168.
 1. समया 2, 1, 15.
 2. समयो Adv. mit क 5, 4, 60.
 समर्ण 7, 2, 24.
 समर्थ 1, 3, 42. 2, 1, 1. 3, 57. 3, 3, 152. 4,
 1, 82. 8, 1, 65.
 *समर्थाद Accent 6, 2, 23.
 समवाय 4, 4, 43. 6, 1, 138.
 समा 5, 1, 85. 2, 12.
 समांसर्गेन 5, 2, 12.
 समान und समानो 4, 1, 30. समान* Tatp.
 2, 1, 58. Für समान wird स substituiert
 6, 3, 84 fgg.
 समानकर्तृक denselben Agens, dasselbe Sub-
 ject habend 3, 1, 7. 3, 158. 4, 21.
 समानकर्मक dasselbe Object habend 3, 4, 48.
 समानतोर्य 4, 4, 107.
 समानपद dasselbe Wort 8, 4, 1.
 समानपाद derselbe Stollen 8, 3, 9.
 समानप्रभृति und समानमूर्धन् 6, 3, 81.

समानशब्द *lautlich zusammenfallend* 4, 3, 100.
 समानाधिकरण 1) Congruenzverhältniss 3, 2,
 124. 6, 3, 34. — 2) in einem Congruenz-
 verhältniss stehend 1, 2, 42. 4, 105. 2,
 1, 49. 2, 11. 6, 3, 46. 8, 1, 73.
 समानोदर 4, 4, 108.
 समानोदक 6, 3, 84.
 समानोदर्य 4, 4, 108. 6, 3, 88.
 समापन und *समापनैर्य 5, 1, 112.
 समाप्ति in ईषदसमाप्ति 5, 3, 67.
 समास m. *Compositum* 1, 4, 8. 5, 1, 20. 6,
 1, 132. 2, 178. 7, 1, 37. 71. 8, 3, 45. 80.
 4, 14. Das untergeordnete Glied steht
 in den Sūtra im Nominativ 1, 2, 43.
 Heisst Prātipadika (*Nominalstamm*) 46.
 Vom Compositum handeln 2, 1, 3 fgg.
 Accent 6, 1, 223. 2, 1 fgg. Die Casus-
 endung erhält sich im ersten Gliede 3,
 1 fgg. Daran ईय gefügt 5, 3, 106. अ-
 नित्य* 6, 1, 169. तृतोया* 1, 1, 30. दिक्* 28.
 समासत्ति 3, 4, 50.
 समासान्त m. Pl. *Substitute für den Auslaut*
 und hinten antretende Suffixe an Com-
 posita, die beide tadadhita heissen, auf
 die Bedeutung und Betonung (es sei
 denn, dass sie mit einem stummen *च्
 versehen wären) des Compositums aber
 keinen Einfluss haben. 5, 4, 68 fgg.
 समाहार m. 1, 2, 31. 2, 1, 51. 5, 4, 89. 106.
 ±-समिक 5, 1, 86.
 समित 4, 4, 91. Vgl. पात्रे.
 समिति 4, 4, 135, v. l.
 समेनेन 5, 1, 85.
 समोप 2, 1, 6. 4, 16.
 समुच्चय 1, 4, 96. 3, 4, 3. 5.
 समुच्चारण 1, 3, 48.
 समुद्र und समुद्रिय 4, 4, 118.
 समूलकौषम् 3, 4, 34.
 समूलघोतम् 3, 4, 36.
 समूह m. 4, 2, 37. 4, 140. *यत् Adv. 5,
 4, 22.
 समूह्य 3, 1, 131.

सम्पत्ति und संपत्ति 2, 1, 6.

संपत्तिन् 3, 2, 142.

संपादिन् 5, 1, 99. 6, 2, 155.

संप्रति, अ 2, 1, 6.

संप्रदान n. 1) der Begriff des Dativs (uneigentlich auch so v. a. Dativ) 1, 4, 32 fgg. 44. Durch den Dativ bezeichnet 2, 3, 13. Einige kṛt drücken diesen Begriff aus 3, 4, 73. — 2) Darbringung in देवता 2, 3, 61.

संप्रश्न 3, 3, 161.

संप्रसारण n. Vocalisirung eines Halbvocals 1, 1, 45. Wann diese eintritt 3, 3, 72 fgg. 5, 2, 55. 6, 1, 13 fgg. 32 fgg. 4, 131 fgg. 7, 4, 67 fg. Von zwei zusammenstossenden Halbvocalen wird nur der eine vocalisirt 6, 1, 37. Für den vocalisirten Halbvocal und den darauf folgenden Vocal wird der vocalisirte allein substituiert 108. Für den vocalisirten Halbvocal eine Länge substituiert 3, 139. 4, 2. *संवन्ध 3, 4, 1. 4, 3, 77. 6, 3, 23.

संवृद्धि 1) die Endung des Nomin. im Vocativ Sg., Vocativ Sg. (gilt ursprünglich als Nominativ) 2, 3, 49. Bildung desselben 6, 1, 69. 4, 8. 7, 1, 92 fgg. 99. 3, 106 fgg. 8, 2, 8. Euphonisches Verhalten des Auslauts 1, 1, 16. 8, 3, 1. Vgl. ग्रामन्वित. — 2) das Rufen, Anruf 1, 2, 33.

संशोधन 2, 3, 47. 3, 2, 125.

संभावन 1, 4, 96. 3, 3, 154 fg.

संभु 3, 2, 180.

संभूत 4, 3, 41.

संमति 8, 1, 8. 2, 103. अ 3, 1, 128.

संमद m. 3, 3, 68.

संमानन 1, 3, 36. 70.

संमित 4, 4, 91.

संमिति 4, 4, 135.

संमुख und संमुखौन 5, 2, 6.

सम्यङ् 6, 3, 93.

समाज् 8, 3, 25.

सय in नियय, परिषय und विषय 8, 3, 70.

सयूष und सयूष्य 4, 4, 114. 6, 3, 84.

*सर 3, 3, 71. 6, 2, 144.

सरक 3, 1, 149.

सरजसे 5, 4, 77.

सरखौ 3, 2, 150.

सरस् und *सरसे 5, 4, 94.

सरात्रि 6, 3, 85.

सरूप 6, 3, 85. 1, 2, 64. 2, 2, 27. अ 3, 1, 94.

सर्ग 1, 3, 38.

सर्व 1, 1, 55. 2, 72. 3, 3, 20. 4, 3, 100. 5,

1, 10. 3, 15. 6, 3, 49. 7, 3, 100. 8, 1,

1, 18. 3, 22. Heisst Sarvanāman (Pro-

nomen) 1, 1, 27. Accent 6, 1, 191. Am

Anfange eines Tatp. 2, 1, 49. सर्वे 6,

2, 93. 105. Ableitungen von सर्व 5, 2, 7.

सर्वत् 7, 3, 12. स für सर्व substituiert

5, 3, 6.

सर्वसह 3, 2, 41.

सर्वकर्मौण 5, 2, 7.

सर्वग 3, 2, 48.

सर्वकर्म 3, 2, 42.

सर्वचर्मन् und सर्वचर्मौण 5, 2, 5.

सर्वत्र 5, 3, 10. 4, 1, 18. 3, 22. 6, 1, 122.

8, 4, 51.

सर्वथा 5, 3, 23.

सर्वदा 5, 3, 6. 15.

सर्वदेव und सर्वदेवेताति 4, 4, 142.

सर्वधुर und *धुरौण 4, 4, 78.

सर्वनामन् n. Pronomen 1, 1, 27 fgg. Decli-

nation 7, 1, 14 fgg. 52. 3, 114 fg. Da-

ran Vibhakti genannte taddh. angefügt

5, 3, 2 fgg. अक् nach dem letzten Vo-

cal eingeschoben 71. Vor दृश्, दृश und

Suffix वत् 6, 3, 91. Vor अञ् 92. In

Verbindung mit हेतु 2, 3, 27.

सर्वनामस्थान n. die Endungen der starken

Casus 1, 1, 42 fg. Vor diesen heisst der

Nominalstamm nicht Pada 4, 17. An-

fügung 6, 4, 8 fgg. 7, 1, 70 fgg. 86 fg.

89 fg. 92 fgg. 98 fg. 3, 110. Accent 6,

1, 170. 199.

सर्वपक्षीण, सर्वपक्षीण und सर्वपात्रेण 5, 2, 7.

सर्वभूमि 5, 1, 41.

सर्वरात्रे m. 5, 4, 87.

सर्वलोक 5, 1, 44.

सर्वान्त्रेण 5, 2, 7.

सर्वान्त्र und सर्वान्त्रेण 5, 2, 9.

सर्वान्य 8, 1, 51.

सर्वान्त्रा m. 5, 4, 88.

सर्वचन 6, 3, 85.

सर्वन, सर्वने सर्वने 8, 3, 110.

सर्वयस् 6, 3, 85.

सर्वणी 6, 3, 85. *Homogen* (Laut) 1, 1, 9 fg.

58. 69. 6, 1, 101. 8, 4, 65. अ 6, 1,

127. 4, 78. पूर्व 1, 102 fgg. 7, 1, 39.

पर 8, 4, 58.

सर्वित्र 3, 2, 184.

*सर्विध und *सर्वेश Accent 6, 2, 23.

सर्व्यष्ट 8, 3, 97.

सर्वनिर्वासम्, सर्वनि स 7, 2, 69.

सर्वान्य 6, 3, 85. 5, 4, 10.

सर्व्य und सर्व्यक 5, 2, 68.

1. √ सह (सह, सह, सहि) 3, 1, 99. 2, 41. 46.

63. 136. 184. 6, 3, 116. Anfügung eines

ārdhadh. 7, 2, 48. Für अ werden ओ

und आ substituiert 6, 3, 112 fg. सोढ

4, 3, 52. Wann स in ष übergeht 8, 3,

56. 62. 70 fg. 109. 115 fg. Mit Infin. 3,

4, 65. Caus. (साहि) 1, 138.

2. *सह, davor Länge 6, 3, 116.

1. *सहे 3, 2, 46.

2. सह Indecl. mit. Mit Instr. 2, 3, 19. 1,

1, 71. 2, 1, 4. 2, 28. 5, 2, 27. Am An-

fange eines Comp. 3, 2, 96. स 6, 3, 78 fgg. Bildung des Femin.

in einem solchen Bahuvr. 4, 1, 57. Für

सह wird सध substituiert 6, 3, 96. सधि 95.

सहकृत्वन् 3, 2, 95.

सहधृत् 3, 2, 96.

सहस् 4, 4, 27. सहसा 6, 3, 3.

सहस 4, 4, 135. 5, 1, 27. 2, 102. *सहस

1, 29.

सहस्रिन् 5, 2, 102.

सहस्रिय 4, 4, 135 fg.

सहाय, अ 5, 3, 52.

सहित्र 3, 2, 184.

सहिष्णु 3, 2, 136.

सह्य 3, 1, 99.

1. √ सा s. √ सो.

2. √ सा = √ सन् 6, 4, 42 fg.

3. *सो 3, 2, 67.

सौवत्सरक 4, 3, 50.

सौवत्सरिक 4, 3, 50. *सांवत्सरिक 5, 1, 87.

7, 3, 15.

सौश्रयिक 5, 1, 73.

सांस्थानिक 4, 4, 72.

साकल्य 2, 1, 6. 3, 4, 29.

साकाहू 3, 2, 114. 8, 1, 35.

सादात् 5, 2, 91. Heisst Gati in Verbindung

mit कृ 1, 4, 74.

साच्चिन् 5, 2, 91. Mit Loc. oder Gen. 2,

3, 39.

सौख्य 4, 2, 80.

सौकल 4, 2, 75.

सांकाश्ये 4, 2, 80.

साढ, साढे und साढ्या 6, 3, 113.

*सातत्य 6, 1, 144.

सातये 3, 1, 138.

1. √ साति (Caus. von einer Sautra-Wurzel)

3, 1, 138.

2. साति 6, 4, 45. 3, 3, 97.

सौत्यमुचि, येने und *यो 4, 1, 81.

*साद und *सादि Accent 6, 2, 40 fg.

सादृश्य 2, 1, 6. 7. 6, 2, 11. Vgl. अ.

साध für वाढ substituiert 5, 3, 63.

साधकतम 1, 4, 42.

सौधिष्ट und सौधोयस् 5, 3, 63.

साधु 4, 3, 43. Mit Loc. oder Acc. mit प्रति

2, 3, 43. तत्र साधु: 4, 4, 98.

साधुकारिन् in तत्साधु.

सौतापिक 5, 1, 101.

सांधिवेले 4, 3, 16.

सांनाय्य 3, 1, 129.

सौप्त 5, 1, 61.

सौप्तपदोन n. 5, 2, 22.

साभ्यास *nebst der Reduplication* 8, 4, 21.
 *सामै 5, 4, 75.
 सामन् 1, 2, 34. 4, 2, 7 fgg. 5, 2, 59. 4, 75.
 सौमयिक 5, 1, 104.
 सामर्थ्य 8, 3, 44.
 सामवायिकै 4, 4, 43.
 सामान्य 2, 1, 55 fg. 3, 4, 5. 8, 1, 74.
 सामि mit einem Partic. auf त componirt
 2, 1, 27. Accent 5, 4, 5.
 सामिधेनो 3, 1, 129.
 सामोष्य 3, 3, 131. 135. 6, 2, 23. 8, 1, 7.
 सांप्रतिक 4, 3, 9.
 सांमातुरै 4, 1, 115.
 सायन्तेन, सायन्तन und सायम् 4, 3, 23.
 सायाह्नि, सायाह्नि und सायाह्ने 6, 3, 110.
 सारं 3, 3, 17. 6, 1, 159.
 सारयि in गो.
 सारव 6, 4, 174.
 साये 5, 1, 10.
 सौर्वचर्मोणा 5, 2, 5.
 सार्वधातुक n. Alle Personalendungen (mit
 Ausn. des Perf. und Prec.) sowie alle,
 Präsensstämme bildenden Suffixe (mit
 Ausn. von उ) und an Tempusstämme
 (mit Ausn. des Perf.) tretenden कृत् 3,
 4, 113. 115 fg. Im Veda Verwechselung
 zwischen ārdhadh. und sārvaadh. 117. Ist
 हित्, wenn es nicht पित् ist, 1, 2, 4. An-
 fügung 6, 4, 87 fg. 110 fgg. 118. 7, 3,
 84 fg. 86 fgg. 4, 21. 25. Erhält aus-
 nahmsweise (im Gegensatz zum ārdhadh.)
 das Augment वृ 2, 76 fgg. ई 3, 93 fgg.
 अ 99 fg. Wann unbetont 6, 1, 186.
 188 fgg. 192. Vgl. गित्.
 सार्वभौमै 5, 1, 41 fgg.
 सौर्वलौकिक 5, 1, 44.
 साल्य 4, 1, 173. 2, 76. 135.
 सौल्यक und सौल्यका 4, 2, 135 fg.
 साल्येय und सौल्येय 4, 1, 169.
 *सौहृ 3, 2, 63. *सौहृद् 8, 3, 56.
 साहये 3, 1, 138.
 साहसिकै 4, 4, 27.

Pāṇini's Grammatik.

साहसिक्य 1, 3, 32.
 साहस्यै 5, 1, 27. 2, 103. *साहस्य 1, 29.
 साहयान् 6, 1, 12.
 √सि (सि) 3, 2, 159. 182.
 *सिंह Accent 6, 2, 72.
 सिकता, सिकतायत् u. सिकतिलै 5, 2, 104 fg.
 √सिच् (सिच, सिचि) 3, 2, 182. सिञ्चति 7,
 1, 59. Aorist 3, 1, 53 fg. Für स् wird ष
 substituirt 8, 3, 64 fg. उपसिक्त 4, 4, 26.
 सित 8, 3, 63. स् geht in ष über 70.
 सिद्ध 3, 3, 154. 4, 27. *सिद्ध Tatp. 2, 1, 41.
 Accent 6, 2, 32. Eine Locativendung
 erhält sich davor nicht 3, 19. असिद्ध
 1, 86. 8, 2, 1. *वत् Adv. 6, 4, 22.
 सिद्धि 3, 3, 37.
 1. √सिध् (सिध्यति), साधयति und सेधयति
 6, 1, 49. अप्रतिषिद्ध 8, 1, 44. विप्रति-
 षिद्ध 2, 4, 13.
 2. √सिध् (सेध, सेधति), स् wird ष 8, 3,
 64. 113.
 सिध्य, सिध्यलै und सिध्यवत् 5, 2, 97.
 सिध्यै 3, 1, 116.
 सिधकावण n. 8, 4, 4.
 सिन्धु 4, 3, 32. 93. 7, 3, 19.
 सिन्धुक 4, 3, 32.
 √सिष् (सिषु), für स् wird ष substituirt 8,
 3, 70 fg. 116.
 सोता und सौत्य 4, 4, 91.
 √सोद् für √सद् substituirt 7, 3, 78.
 सोर 4, 3, 124. 4, 81. 6, 2, 187.
 1. √सु (सु, सुञ्, सुनोति) 3, 1, 128. 2, 90. 103.
 3, 99. सुनोति 1, 73. Wann Partic. auf
 अत् statt Präsens 2, 132. Aorist 7, 2,
 72. स् wird ष 8, 3, 65. 117.
 2. सु Upasarga (unter den प्रादयः) u. Karma-
 pravakāṇija 1, 4, 94. Selbständig (ge-
 wöhnlich als सुञ् gekennzeichnet), davor
 ein Vocal verlängert 6, 3, 134. स् wird
 ष 8, 3, 107. Nach पु wird न् von नस् ण
 4, 27. सु 3, 3, 126 fgg. Accent 6, 2,
 117 fgg. 145. 172 fgg. 195. सु± 7, 3, 12.
 सुकैर 3, 3, 126. 5, 1, 93.

सुक्रैत् 3, 2, 89.
 सुक्रैत् 6, 2, 118.
 सुख 3, 1, 18. 5, 2, 131. 4, 63. सुखेन 8, 1, 13. Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73.
 *सुख Tatp. 2, 1, 36. Accent 6, 2, 15 fg.
 सुख^० Accent 170. Vgl. शरीर^०.
 सुखसुखे. *सुखेन 8, 1, 13.
 सुख्य Adv. mit कृ 5, 4, 63.
 √ सुखायै, *ते 3, 1, 18.
 सुखिन् 5, 2, 131.
 सुगन्धि 5, 4, 135.
 सुचतुरै 5, 4, 77.
 सुजम्भेन् 5, 4, 125.
 सुत् in सोमसुत्.
 सुतंगम 4, 2, 80.
 सुत्यो 3, 3, 99.
 सुत्वन् 3, 2, 103.
 सुदिवै 5, 4, 120.
 सुधात् 4, 1, 97.
 सुधित 7, 4, 45.
 सुधो Declination 6, 4, 85 fg.
 √ सुप् *. स्वप्.
 सुपरि^० (Mannsname), सुपरिकै, सुपरिय und सुपरिलै 5, 3, 84.
 सुपाद् 5, 4, 140.
 सुप्रजैस् 5, 4, 122.
 सुप्रातै 5, 4, 120.
 सुब्रह्मण्या 1, 2, 37 fg.
 सुभगंकरण 3, 2, 56.
 सुभगंभविष्णौ und *भौयुक् 3, 2, 57.
 सुमङ्गल und सुमङ्गलो 4, 1, 30.
 सुमेधैस् 5, 4, 122.
 √ सुन्धायै 7, 4, 38.
 *सुर n. und *सुरा Tatp. 2, 4, 25.
 सुरभिगन्धि 5, 4, 135.
 सुलभ und सुलाभ 7, 1, 68.
 सुलोमैन् 6, 2, 117.
 सुवास्तु 4, 2, 77.
 सुवैरीर und सुवैरीयं 6, 2, 120.
 सुश्वै 5, 4, 120.
 सुषम 8, 3, 88.
 सुषामन् 8, 3, 98.

सुषि und सुषिरै 5, 2, 107.
 सुवृत्ति 8, 3, 88.
 सुसव्यै und सुसव्यि 5, 4, 121.
 सुहलै und सुहलि 5, 4, 121.
 सुहित nicht mit einem Gen. componirt 2, 2, 11.
 सुहृद् 5, 4, 150.
 1. √ सू (सू, वृत्ति, सूर्यति, सुवति) 3, 2, 61. 157. 184. Anfügung eines sārvaḥ. 7, 3, 88. ārdhādh. 2, 44. समूव 7, 4, 74. सृ geht in ष् über 8, 3, 65. Es sind dies zwei Wurzeln, die 7, 2, 44 von einander geschieden werden.
 2. *सू 3, 2, 61.
 सूकर 3, 2, 183.
 सूक्त 5, 2, 59.
 *सूति, सृ geht in ष् über 8, 3, 88.
 सूत्र 4, 2, 65. 5, 1, 58. 8, 3, 90. *सूत्र 4, 2, 60. 3, 110.
 सूत्रकार 3, 2, 23.
 ± सूत्रिके 4, 2, 60.
 √ सूद् (सूद) 3, 2, 153.
 *सूदे Tatp. 6, 2, 129.
 सूदितृ 3, 2, 153.
 *सूष Tatp. 6, 2, 128. 135.
 सूय in राज^०.
 सूरमस 4, 1, 170.
 सूत 8, 2, 61.
 सूयै 3, 1, 114. Wann य abfällt 6, 4, 149.
 सूयैस् 6, 2, 117.
 √ स (स, सति) 3, 1, 149. 2, 18. 142. 145. 150. 160. 163. 3, 17. 71. Perfect 7, 2, 13. Aorist 3, 1, 56. Dafür √ धो (धावति) substituiert 7, 3, 78.
 √ सज् (सज्, सजि) 3, 2, 142. Für सृ wird ष् substituiert 8, 2, 36. सृ geht nicht in ष् über 8, 3, 110. Augment स्र kann nach स्र eingeschoben werden 6, 1, 58.
 ससजिंय und ससष्ट 7, 2, 65. इन्द्रसष्ट 5, 2, 93. उपसष्ट 1, 4, 38. संसष्ट 4, 4, 22.
 सेत्वर 3, 2, 163.
 √ सप् (सपि) 3, 4, 17. Für सृ wird nicht

- ष् substituiert 8, 3, 110. सरसुपतम् 7, 4, 65.
 *सुपस् Infin. 3, 4, 17.
 सुमरं 3, 2, 160.
 सैक und सैत्र 3, 2, 182.
 *सेन n. Tatp. 2, 4, 25. *सेन m. Personenname 4, 1, 152.
 सेनक 5, 4, 112.
 सेनय s. √ सेनि.
 सेना 3, 1, 25. 4, 4, 45. *सेना Tatp. 2, 4, 25.
 सेनाङ्ग 2, 4, 2.
 सेनाचरं 3, 2, 17.
 1. √ सेनि (सेनय) 3, 1, 25. स् wird ष् 8, 3, 65.
 2. ष्-सेनि (षेणि) 4, 1, 153.
 ष्-सेन्यं 4, 1, 152.
 सेहं 3, 2, 159.
 √ सेव् (सेव), स् geht in ष् über 8, 3, 70.
 सेवित und षसेवित 6, 1, 145. आसेव्यमान 3, 4, 56.
 सेव्य 1, 3, 32.
 सेकतं 5, 2, 104 fg.
 सेनिकं 4, 4, 45.
 सेन्यं 4, 3, 33. 93. *सेन्यव Accent 6, 2, 72.
 ष्-सेन्यव 7, 3, 19.
 सेन्यं 4, 4, 55.
 सेनिकं 4, 3, 124. 4, 81.
 √ सो (सा, स्यति) 3, 1, 141. Für den Wurzelvocal wird ई substituiert 6, 4, 66. ष् 67. आ 69. इ 7, 4, 40. Aorist 2, 4, 78. साययति 7, 3, 37. Für स् wird ष् substituiert 8, 3, 65. Ein vorangehendes नि wird णि 4, 17.
 सोढ 4, 3, 52. अ 1, 4, 26.
 सोदर und सोदयं 4, 4, 109. 6, 3, 88.
 सोपसर्ग mit einer Präposition verbunden 8, 1, 53.
 सोम 4, 2, 30. 4, 137. 7, 2, 33. अन्नोयोमो 8, 3, 82.
 सोमजम्भेन् 5, 4, 125.
 सोमसुत् 3, 2, 90.
 सोमावतो 6, 3, 131.
 सोम्यं 4, 4, 137 fg.
 सौतंगमि 4, 2, 80.
 सौधातकि 4, 1, 97.
 सोमं und सोम्यं 4, 2, 30.
 सोमसे und *मसे 4, 1, 170.
 सोराज्य 8, 2, 14.
 सोरी 6, 4, 149.
 सोवास्तव्यं 4, 2, 77.
 सोवीर 4, 1, 148. 2, 76.
 √ स्कन्द (स्कन्द, स्कन्द, स्कन्दि) 3, 4, 56. स्कन्त्वा 6, 4, 31. Intens. 7, 4, 84. स् geht in ष् über 8, 3, 73 fg.
 *स्कन्दम् 3, 4, 56.
 √ स्कम् (स्कम्, स्कम्नाति), स्कम्नाति und स्कम्नाति 3, 1, 82. स्कम्नित 7, 2, 34. स् geht in ष् über 8, 3, 77.
 √ स्कु (स्कुञ्), स्कुनाति und स्कुनाति 3, 1, 82.
 √ स्कुम् (स्कुम्), स्कुम्नाति und स्कुम्नाति 3, 1, 82.
 1. *स्तन Bahuvr. Accent nach einem Zahlwort 6, 2, 163 fg.
 2. स्तन in अभिनिःष्टन 8, 3, 86.
 स्तनधर्यं 3, 2, 29.
 स्तम्बकैरि 3, 2, 24.
 स्तम्बधेन und स्तम्बधे 3, 3, 83.
 स्तम्बेरमं 3, 2, 13.
 √ स्तम् (स्तम्, स्तम्नित, स्तम्नाति), स्तम्नाति und स्तम्नाति 3, 1, 82. Aorist 3, 1, 58. Wann ष् für स् eintritt 8, 3, 67 fg. 116. स्तम्नित 7, 2, 34. अवष्टब्ध 5, 2, 13. Nach उद् 8, 4, 61. उत्तम्नित 7, 2, 34. निस्तब्ध und प्रतिस्तब्ध 8, 3, 114.
 स्तयौ und स्ताय्य 3, 1, 123.
 √ स्तु (स्तु, स्ताति) 3, 1, 109. 2, 177. 182. 3, 27. 31. स्ताति und स्तवाति 7, 3, 95. Perfect 2, 13. Aorist 72. Wann ष् für स् eintritt 8, 3, 61. 65. 70 fg. In स्तुत 105.
 स्तुत् in अग्निष्टुत् und यावस्तुत्.
 स्तुत्य 3, 1, 109.
 √ स्तुम् (स्तोभति), wann ष् für स् eintritt 8, 3, 65.
 √ स्तुम् (स्तुम्), स्तुम्नाति und स्तुम्नाति 3, 1, 82.

Präpositionen in **य** über, wenn die Wurzel zu **सुप्** verkürzt wird, 8, 3, 88.

स्वपति 4, 4, 104.

स्वपौषम् 3, 4, 40.

स्वौज 3, 3, 91.

स्वर्जन् 3, 2, 172.

स्वयम् mit einem Particip auf **त** componirt 2, 1, 25.

स्वर् Indecl. 1, 1, 37.

स्वर 1) *Accent* 1, 1, 58. 2, 1, 2. 8, 2, 2. —
2) *Ton* 7, 2, 18.

स्वरित mit gehobener und wieder gesenkter Stimme gesprochen, mit dem svarita versehen 1, 2, 31 fg. Bezeichnet einen Adhikāra 3, 11. Was ein stummes **त्** hat, ist svarita auf der letzten Silbe 6, 1, 185. Dafür udātta substituiert 1, 2, 37. anudātta 38. Darauf folgende anudātta mit Gleichtönigkeit gesprochen 39. Ein anudātta wird vor einem svarita mit mehr gesenkter Stimme gesprochen 40. udātta + anudātta und svarita + anudātta ergeben svarita, wenn udātta und svarita durch Uebergang eines Vowels in ihren Halbvocal verschwinden, 8, 2, 4. Zusammenfließen von udātta und anudātta wird svarita oder udātta, wenn die Vocale Aus- und Anlaute eines Wortes sind, 6. Ein auf einen udātta folgender anudātta kann svarita werden 8, 4, 66 fg. Ist pluta 2, 103 fgg.

स्वरितञित् 1, 3, 72 = **स्वरितेत्** + **ञित्**.

स्वरितेत् dessen stummer Laut svarita ist.

Eine solche Wurzel hat Ātman. in medialer Bedeutung 1, 3, 72.

स्वस् und **स्वान्** 7, 1, 83.

स्वस 1, 2, 68. 4, 1, 143. Erhält kein Femininsuffix 10. Declination 6, 4, 11.

Davor kann die Genetivendung im Compositum sich erhalten 3, 24.

स्वस्ति mit Dativ 2, 3, 16.

स्वस्तिककर्ण 6, 3, 115.

स्वर्चोय 4, 1, 143.

स्वागत und **स्वागतिक** 7, 3, 7.

स्वाङ्ग n. 3, 4, 54. 61. 4, 1, 53 fg. 5, 2, 66. 4, 113. 159. 6, 2, 167. 177. 183. 3, 12. 40.

स्वाति 4, 3, 34.

स्वादुर्कारम् und **स्वादुम्** 3, 4, 26.

स्वाने 3, 3, 62. 6, 1, 159.

स्वान्त 7, 2, 18.

स्वोपतेय 4, 4, 104.

स्वामिन् 5, 2, 126. 3, 1, 103. Mit Gen. oder Loc. 2, 3, 39. ***स्वामिन्** Accent 6, 2, 17.

स्वाहा mit Dativ 2, 3, 16.

स्विका 7, 3, 47.

स्वित् oder **स्विद्** Indecl. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 2, 102.

√ **स्विद्** (स्विदि), Particip auf **त** und **तवत्** 1, 2, 19. **स्** wird nicht **य** 8, 3, 62.

√ **स्य्** (स्य्, स्वरति), Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 44. Desid. 49.

स्वैरिन् in **अस्वैरिन्**.

ह

1. ***ह** 3, 2, 49 fg.

2. **ह** Indecl. Mit Perfectum und Imperf. 3, 2, 116. Nicht mit tonlosen Pronomina 8, 1, 24. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 58. 60. Wann es zu ergänzen ist 63. **नह** mit betontem Verbum 31. **इति ह** 5, 4, 23.

***हता**, Verhalten eines Femin. davor 6, 3, 43.

हति in **पद्यति**.

***हत्या** 3, 1, 108.

1. √ **हन्** (हन्, हन्, हन्ति) 3, 1, 108. 2, 49. 86. 142. 154. 171. 4, 36 fg. Ausfall des Vowels 6, 4, 98. **त्** für **न्** substituiert 7, 3, 32. **य** für **ह** 54 fg. **श्** für **न्** 8, 4,

- 22 fgg. Dafür वध् substituiert 2, 4, 42 fgg.
 3, 3, 76. हन्ति 4, 4, 35. जहि 6, 4, 36.
 Aorist 1, 2, 14. जघ्रिवस् und जघन्वस् 7,
 2, 68. हनिष्यति u. अहनिष्यत् 70. Erstes
 und zweites Fut., Condit., स्-Aorist, Pre-
 cativ im Passiv und Impers. 6, 4, 62.
 जिघांसति 16. Nach आ Ātman. 1, 3, 28.
 आहत 5, 2, 120. उपहत 6, 3, 52. नि
 wird णि 8, 4, 17. Nach नि प्र mit Gen.
 2, 3, 56.
 2. *हैन् 3, 2, 87 fg. Declination 6, 4, 12 fg.
 Verhalten vor ±-अ 135.
 हननो 4, 4, 121.
 हन्त Indeel. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 30, 54.
 *हरं 3, 2, 9 fg.
 *हरण Accent 6, 2, 65.
 हरि in नाथहरि.
 हरित 4, 1, 100.
 हरितजम्भनं 5, 4, 125.
 हरिश्चन्द्र m. 6, 1, 153.
 हरीतकी 4, 3, 167.
 हयं 3, 3, 68.
 हल 3, 1, 21. 2, 183. 4, 3, 124. 4, 81. 97.
 1. हलि 3, 1, 117. Vgl. अहलि.
 2. √ हलिं 3, 1, 21.
 हल्य 4, 4, 97.
 हव 3, 3, 75.
 हविष्य und हविष्या 4, 4, 122.
 हविस् 2, 3, 61. 3, 1, 129. 5, 1, 4.
 √ हस् (हस्) und हस 3, 3, 62.
 हस्त 4, 3, 34 (Nakshatra). 5, 1, 98. 2, 133.
 हस्ते Gati mit कृ 1, 4, 77.
 हस्तगोहम् und हस्तवैतम् 3, 4, 39.
 हस्तादान 3, 3, 40.
 हस्तिघ्नं 3, 2, 54.
 हस्तिदघ्नं und हस्तिद्वयं 5, 2, 38.
 हस्तिनं 5, 2, 133. 4, 2, 47. 5, 2, 38.
 हस्तिपाद 5, 4, 138.
 हस्तिमात्रं 5, 2, 38.
 हस्तिवर्चसं 5, 4, 78.
 हस्त्य 5, 1, 98.
 1. √ हा (हा) 3, 1, 148. Unentschieden ob
 2. √ हा oder 3. √ हा.
 2. √ हा (जहाति, Passiv होय), für आ wird हं
 substituiert 6, 4, 66. ए 67. इ oder हं
 116. आ bleibt 69. 117. Fällt ab 118.
 हित्वा u. हात्वा 7, 4, 43 fg. Construction
 des Passivs 5, 4, 45. 47.
 3. √ हा, जिहते 7, 4, 76.
 हायेन 3, 1, 148. *हायन u. *हायनो Bahuvr.
 4, 1, 27. ±-हायने 5, 1, 130.
 हार in उद° und उदक°.
 हारित und हारितायने 4, 1, 100.
 हारिन् 5, 2, 69. 6, 2, 65.
 हाटं 6, 3, 50. ±-हाटं 7, 3, 19.
 ±-हार्यं 6, 3, 51.
 हालिकं 4, 3, 124. 4, 81.
 होम und हामं 3, 3, 62. 6, 1, 216.
 हास्तिकं 4, 2, 47.
 हास्तिनं 5, 2, 38.
 हास्तिनपुर, Accent 6, 2, 101.
 हास्तिनायन 6, 4, 174.
 हास्तिपद und हास्तिपदं 4, 3, 132.
 1. √ हि (हि, हिन्), dafür चि substituiert 7,
 3, 56. प्र हिणोमि 8, 4, 15.
 2. √ हि Substitut für धा 7, 4, 42.
 3. √ हि Substitut für हा, जहाति 7, 4, 43 fg.
 4. √ हि Indeel. Einfluss auf die Betonung
 des Verbums 8, 1, 34 fg. 56. pluta und
 udātta 2, 93.
 √ हिस् (हिस्, हिंस) 3, 2, 146. 167. Beto-
 nung 6, 1, 188.
 हिंसक 3, 2, 146.
 हिंसा 1, 3, 15. 2, 3, 56. 3, 4, 48. 6, 1, 141.
 4, 123.
 हिंसं 3, 2, 167.
 हित 4, 4, 65. 75. 5, 1, 5. 6, 2, 15. 155.
 Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73. *हित Tatp.
 1, 36.
 हिम 4, 1, 49. Vgl. पद्धिम.
 हिमवत् 4, 4, 112.
 हिमयय m. 6, 4, 29.
 हिमानेन 4, 1, 49.

√ स्तृ (स्तृ) 3, 3, 32. 120. अतस्तरत् 7, 4, 95.
स्तन 5, 1, 125.

स्तैय 5, 1, 125. 3, 3, 40 (अ^०).

*स्तोक Tatp. 2, 1, 65. स्तोकेन 3, 33. स्तो-
कात् mit folgendem Participle auf त 1,
39. 3, 33. 6, 3, 2.

स्तौत्र 3, 2, 182.

स्तोम in अग्निष्टोम, आयुष्टोम, ज्योतिष्टोम.
Vgl. 8, 3, 105.

√ स्था s. √ स्थे.

√ स्थे (स्था), प्रस्तोत und प्रस्तोम 6, 1, 23.
8, 2, 54.

स्त्री f. 1) *Femininum; Femininendung, das weibliche Geschlecht* 1, 4, 3. 2, 3, 25. 4, 62. 3, 1, 94. 3, 43. 94. 4, 1, 94. 109. 176. 2, 76. 5, 3, 113. 4, 8. 14. 143. 152. 6, 1, 219. 7, 1, 96. 3, 120. Bildung des Femin. 4, 1, 3 fgg. Derivata davon 120 fg. Für den Auslaut eine Kürze substituiert 1, 2, 48. Die männliche Form 66 fg. 6, 3, 34 fgg. Femininum statt Masc. 1, 2, 73. गोत्र^० *Geschlechtsname im Femin.* 4, 1, 147. — 2) *das Wort* स्त्री 4, 1, 87. Declination 1, 4, 4. 6, 4, 79 fg.

स्त्रीपुंसौ 5, 4, 77.

स्त्रीविषय, अ^० 4, 1, 63.

स्त्रीण 4, 1, 87.

*स्थे 3, 2, 4. 77. 6, 3, 20 (mit vorangehen-
dem Loc.) 8, 3, 97 (*ष्ट). 1, 3, 37. 3, 1,
92. 4, 2, 134. 5, 2, 96. 128. 4, 82. 6, 2,
188. 3, 96. 99. 7, 3, 44. 8, 1, 20. 3, 45.
4, 27.

स्थण्डिल 4, 2, 15.

स्थल und स्थले 4, 1, 42. *स्थल und स्थले
Tatp. 6, 2, 129. Für स् wird ष् substituiert
8, 3, 96.

स्थविरतर 4, 1, 165.

स्थोविष्ट und स्थोवोयस् 6, 4, 156.

1. √ स्था (स्था, तिष्ठति) 3, 2, 4. 139. 154.
175. 3, 95. 4, 16. Für आ wird ई^० sub-
stituiert 6, 4, 66. ए 67. इ 7, 4, 40. आ

bleibt 6, 4, 69. Für स् wird ष् substituiert
8, 3, 64 fg. Wann Ātman. (Simpl. und nach
verschiedenen Präpositionen) 1, 3, 22 fgg. तिष्ठति 7, 3, 78. 4, 4, 36.
Aorist 1, 2, 17. 2, 4, 77. अतिष्ठिषत् 7,
4, 5. Mit Dativ 1, 4, 34. Nach अधि
mit Acc. 46. अन्यदास्थित 6, 3, 99. Be-
deutung von *स्थित 3, 4, 72. Mit उद्
8, 4, 61.

2. *स्थो 3, 2, 77.

स्थाण्डिले 4, 2, 15.

*स्थातोस् Infinit. 3, 4, 16.

स्थान 1, 1, 50. 4, 4. 7, 3, 46. *स्थान 4, 3,
35. 5, 4, 10. *स्थाने 6, 2, 151. Vgl. आय^०
स, भोरुष्ठान.

स्थानिन् 1, 4, 105. 2, 3, 14. स्थानिवत् Adv.
1, 1, 56.

*स्थानेनेय 5, 4, 10.

स्थानेयोग Adj. (f. आ) 1, 1, 49.

स्थोयुक 3, 2, 154.

स्थालाविल, *विलेनेय und *विलेन्य 5, 1, 70.

स्थावरं 3, 2, 175.

स्थावृ 3, 2, 139.

स्थिति 3, 3, 95.

स्थिर 3, 3, 17. 6, 4, 157. Vgl. गविष्ठिर,
युधिष्ठिर.

स्थूल 5, 4, 3. 6, 4, 156. 7, 2, 20.

स्थूलक 5, 4, 3.

स्थूलकैरण 3, 2, 56.

स्थूलनासिक 5, 4, 118.

स्थूलमुख 6, 2, 168.

स्थूलभविष्यु^० und *भौवुक 3, 2, 57.

स्थेय 1, 3, 23.

स्थेयस् und स्थेष्ट 6, 4, 157.

स्थोत्य 4, 1, 42.

√ स्था (स्थाति), wann स् zu ष् wird 8, 3, 89.
प्रतिष्ठात 90.

स्तात्यो 7, 1, 49.

√ स्त्रिह् (स्त्रिह्), ह् kann द् oder घ् werden 8,
2, 33. Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 45.

√ स्र (स्रु), Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 36.
Reflex. 3, 1, 89.

√ सुह् (सुह), ह् kann द् oder घ् werden 8, 2, 33. Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 45.

सहे, विपातन 7, 3, 39.

सहेन 3, 4, 38.

√ स्पृध्, अपस्पृधेयाम् 6, 1, 36.

स्पृधा 1, 3, 31.

स्पृश 3, 3, 16. 6, 1, 24. 8, 2, 47 (अ°).

√ स्पृश् (स्पृश्), अपस्पृश्त् 7, 4, 95. स्पृशित und स्पृष्ट 2, 27.

1. √ स्पृश् (स्पृश्, स्पृश) 3, 2, 58. 3, 16. Für स् wird nicht प् substituiert 8, 3, 110.

2. °स्पृश् 3, 2, 58.

√ स्पृह् zehnte Klasse (स्पृह) 3, 2, 158. Mit Dat. 1, 4, 36. Für स् nicht प् substituiert 8, 3, 110. स्पृह् ist im Dhātup. zweisilbig.

स्पृह्यालु 3, 2, 158.

√ स्फाय् (स्फाय्), स्फोते 6, 1, 22. स्फावेयति 7, 3, 41.

स्फारे und स्फाले 6, 1, 47. 159.

स्फिग in अपस्फिग.

स्फिर 6, 4, 157.

√ स्फो for √ स्फाय् substituiert 6, 1, 22.

स्फोते s. u. √ स्फाय्.

√ स्फुर् (स्फुर्, स्फुरति) 6, 1, 47. स्फोरयति und स्फारयति 54. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 76.

√ स्फुल् (स्फुलति) 6, 1, 47. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 76.

स्फैयस् und स्फैष्ट 6, 4, 157.

स्फोटायन 6, 1, 123.

स्म Indec. Mit Präsens 3, 2, 118 fg. 123.

Mit Imperativ 3, 165 fg. मा स्म mit Imperfectum und Aorist 176.

√ स्मि (स्मि, स्मयति) 3, 2, 167. स्मापयति und स्मापयते 1, 3, 68. 6, 1, 57. हिस्म-विषते 7, 2, 74.

√ स्म (स्म), असस्मरत् 7, 4, 95. सुस्मृयते 1, 3, 57.

स्मेरे 3, 2, 167.

स्येद 6, 4, 28.

√ स्यन्द (स्यन्द, स्यन्दति), Anfügung eines ārdhadh. 7, 2, 59. स्यन्त्वा und स्यन्दित्वा

6, 4, 31. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 72. सं सनिष्यदत् 7, 4, 65.

स्येन्द 6, 4, 28.

√ स्यम् (स्यमि), Perfect 6, 4, 12. सेसिम्यते 1, 19.

√ संस् (संसु), Intens. 7, 4, 84. Für den Auslaut wird द् substituiert 8, 2, 72.

सन्धिन 5, 2, 121.

संज् 3, 2, 59. 5, 2, 121.

√ सम्म् (सम्म्) 3, 2, 143.

सैवक 3, 1, 149, v. l.

√ सिव् (सिवि) zu सु geschwächt 6, 4, 20.

√ सु (सु, सवति) 3, 1, 141. 149, v. l. 3, 27. Perfect 7, 2, 13. Caus. Parasm. 1, 3, 86.

असुसुवत् 3, 1, 48. असिसुवत् (so richtig) und असुसुवत् (so richtig) 7, 4, 93 fg. सिन्नावयिषति und सुसा° 81.

सुवकर्ण 6, 3, 115.

स्रोतस्, स्रोतस्य, स्रोत्यै und स्रोत्य 4, 4, 113.

स्व 1, 1, 68. 4, 4, 123. 6, 2, 17. Declination 1, 1, 35. 7, 1, 16.

स्वकरण 1, 3, 56.

स्वका 7, 3, 47.

√ स्वज् (स्वज्), स्वजते 6, 4, 25. Für स् wird प् substituiert 8, 3, 65. 70 fg.

स्वतन्त्र 1, 4, 54.

स्वतवस्, स्वतवान् 7, 1, 83. स्वतवाः पायुः 8, 3, 11.

√ स्वद् (स्वदि), स् geht nicht in प् über 8, 3, 62.

स्वधा mit Dativ 2, 3, 16.

√ स्वन् (स्वन्, स्वन) 3, 3, 62. 64. Perfect 6, 4, 125. स् geht in प् über 8, 3, 69. आस्वान्त und आस्वनित 7, 2, 28.

स्वेन 3, 3, 62.

√ स्वप् (स्वप्, स्वपि, सुपि) 3, 2, 172. 3, 91. प् wird vocalisirt 6, 1, 15. स्वपिति 7, 2, 76. Accent im Präsens 6, 1, 188.

अस्वपोत् und अस्वपत् 7, 3, 98 fg. सुष्वाप 6, 1, 17. सुष्वा und सुष्पति 1, 2, 8.

सोषुष्यते 6, 1, 19. Caus. (स्यापि) असुषुपत् 18. सुष्वापयिषति 7, 4, 67. स् geht nach

Präpositionen in **य** über, wenn die Wurzel zu **सुप्** verkürzt wird, 8, 3, 88.

स्वपति 4, 4, 104.

स्वपापम् 3, 4, 40.

स्वप्न 3, 3, 91.

स्वप्नैज् 3, 2, 172.

स्वयम् mit einem Particip auf **त** componirt 2, 1, 25.

स्वर् Indecl. 1, 1, 37.

स्वर् 1) *Accent* 1, 1, 58. 2, 1, 2. 8, 2, 2. —
2) *Ton* 7, 2, 18.

स्वरित mit gehobener und wieder gesenkter Stimme gesprochen, mit dem svarita versehen 1, 2, 31 fg. Bezeichnet einen Adhikāra 3, 11. Was ein stummes **त्** hat, ist svarita auf der letzten Silbe 6, 1, 185. Dafür udātta substituiert 1, 2, 37. anudātta 38. Darauf folgende anudātta mit Gleichtönigkeit gesprochen 39. Ein anudātta wird vor einem svarita mit mehr gesenkter Stimme gesprochen 40. udātta + anudātta und svarita + anudātta ergeben svarita, wenn udātta und svarita durch Uebergang eines Vocals in ihren Halbvocal verschwinden, 8, 2, 4. Zusammenfließen von udātta und anudātta wird svarita oder udātta, wenn die Vocale Aus- und Anlaute eines Wortes sind, 6. Ein auf einen udātta folgender anudātta kann svarita werden 8, 4, 66 fg. Ist pluta 2, 103 fgg.

स्वरितञित् 1, 3, 72 = **स्वरितेत्** + **ञित्**.

स्वरितेत् dessen stummer Laut svarita ist.

Eine solche Wurzel hat Ātman. in medialer Bedeutung 1, 3, 72.

स्वस् und **स्वान्** 7, 1, 83.

स्वस् 1, 2, 68. 4, 1, 143. Erhält kein Femininsuffix 10. Declination 6, 4, 11.

Davor kann die Genetivendung im Compositum sich erhalten 3, 24.

स्वस्ति mit Dativ 2, 3, 16.

स्वस्तिककर्ण 6, 3, 115.

स्वसौय 4, 1, 143.

स्वागत und **स्वागतिक** 7, 3, 7.

स्वाङ्ग n. 3, 4, 54. 61. 4, 1, 53 fg. 5, 2, 66. 4, 115. 159. 6, 2, 167. 177. 183. 3, 12. 40.

स्वाति 4, 3, 34.

स्वादुङ्कौरम् und **स्वादुम्** 3, 4, 26.

स्वाने 3, 3, 62. 6, 1, 159.

स्वान्त 7, 2, 18.

स्वोपतेय 4, 4, 104.

स्वामिन् 5, 2, 126. 3, 1, 103. Mit Gen. oder Loc. 2, 3, 39. ***स्वामिन्** *Accent* 6, 2, 17.

स्वाहा mit Dativ 2, 3, 16.

स्विका 7, 3, 47.

स्यित् oder **स्यिद्** Indecl. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 2, 102.

√ **स्यिद्** (**स्यिदि**), Particip auf **त** und **तयत्** 1, 2, 19. **स्** wird nicht **य्** 8, 3, 62.

√ **स्य** (**स्य**, **स्वरति**), Anfügung eines ārdhah. 7, 2, 44. Desid. 49.

स्वैरिन् in **अस्वैरिन्**.

ह

1. ***हे** 3, 2, 49 fg.

2. **ह** Indecl. Mit Perfectum und Imperf. 3, 2, 116. Nicht mit tonlosen Pronomina 8, 1, 24. Einfluss auf die Betonung des Verbums 8, 1, 58. 60. Wann es zu ergänzen ist 63. **नह** mit betontem Verbum 31. **इति ह** 5, 4, 23.

***हता**, Verhalten eines Femin. davor 6, 3, 43.

हति in **पद्दति**.

***हत्या** 3, 1, 108.

1. √ **हन्** (**हन्**, **हन**, **हन्ति**) 3, 1, 108. 2, 49. 86. 142. 154. 171. 4, 36 fg. Ausfall des Vocals 6, 4, 98. **त्** für **न्** substituiert 7, 3, 32. **घ्** für **ह्** 54 fg. **ख्** für **न्** 8, 4,

- 22 fgg. Dafür वध substituiert 2, 4, 42 fgg.
 3, 3, 76. हन्ति 4, 4, 35. जहि 6, 4, 36.
 Aorist 1, 2, 14. जघ्रिवस् und जघ्रन्वस् 7,
 2, 68. हनिष्यति u. अहनिष्यत् 70. Erstes
 und zweites Fut., Condit., स्-Aorist, Pre-
 cativ im Passiv und Impers. 6, 4, 62.
 जिघांसति 18. Nach आ Ātman. 1, 3, 28.
 आहत 5, 2, 120. उपहत 6, 3, 52. नि
 wird णि 8, 4, 17. Nach नि प्र mit Gen.
 2, 3, 56.
 2. *हेन् 3, 2, 87 fg. Declination 6, 4, 12 fg.
 Verhalten vor ±-अ 135.
 हननो 4, 4, 121.
 हन्त Indec. Einfluss auf die Betonung des
 Verbums 8, 1, 30. 54.
 *हरं 3, 2, 9 fg.
 *हरण Accent 6, 2, 65.
 हरि in नाथहरि.
 हरित 4, 1, 100.
 हरितजम्भेन् 5, 4, 125.
 हरिश्चन्द्र m. 6, 1, 153.
 हरोतको 4, 3, 167.
 हर्षे 3, 3, 68.
 हल 3, 1, 21. 2, 183. 4, 3, 124. 4, 81. 97.
 1. हलि 3, 1, 117. Vgl. अहलि.
 2. √ हलिं 3, 1, 21.
 हेल्य 4, 4, 97.
 हैव 3, 3, 75.
 हविष्यं und हविष्या 4, 4, 122.
 हविस् 2, 3, 61. 3, 1, 129. 5, 1, 4.
 √ हस् (हस्) und हँस 3, 3, 62.
 हस्त 4, 3, 34 (Nakshatra). 5, 1, 98. 2, 133.
 हस्ते Gati mit कृ 1, 4, 77.
 हस्तरोहम् und हस्तरोतेम् 3, 4, 39.
 हस्तादान 3, 3, 40.
 हस्तिघ्नं 3, 2, 54.
 हस्तिदघ्नं und हस्तिद्वयसे 5, 2, 38.
 हस्तिन् 5, 2, 133. 4, 2, 47. 5, 2, 38.
 हस्तिपाद 5, 4, 138.
 हस्तिमात्रं 5, 2, 38.
 हस्तिवर्धसे 5, 4, 78.
 हेस्त्य 5, 1, 98.
 1. √ हा (हा) 3, 1, 148. Unentschieden ob
 2. √ हा oder 3. √ हा.
 2. √ हा (जहाति, Passiv होय), für आ wird ई
 substituiert 6, 4, 66. ए 67. इ oder ई
 118. आ bleibt 69. 117. Fällt ab 118.
 हित्वा u. हात्वा 7, 4, 43 fg. Construction
 des Passivs 5, 4, 45. 47.
 3. √ हा, जिहोते 7, 4, 76.
 हायेन 3, 1, 148. *हायन u. *हायनी Bahuvr.
 4, 1, 27. ±-हायने 5, 1, 130.
 हार in उद* und उदक*.
 हारित und हारितायने 4, 1, 100.
 हारिन् 5, 2, 69. 6, 2, 65.
 हाटे 6, 3, 50. ±-हार्ते 7, 3, 19.
 ±-हार्त्वा 6, 3, 51.
 हालिकै 4, 3, 124. 4, 81.
 हास und हासे 3, 3, 62. 6, 1, 216.
 हास्तिकै 4, 2, 47.
 हास्तिने 5, 2, 38.
 हास्तिनपुर, Accent 6, 2, 101.
 हास्तिनायन 6, 4, 174.
 हास्तिपद und हास्तिपदे 4, 3, 132.
 1. √ हि (हि, हिनु), dafür चि substituiert 7,
 3, 56. प्र हिणामि 8, 4, 15.
 2. √ हि Substitut für धा 7, 4, 42.
 3. √ हि Substitut für हा, जहाति 7, 4, 43 fg.
 4. √ हि Indec. Einfluss auf die Betonung
 des Verbums 8, 1, 34 fg. 56. pluta und
 udātta 2, 93.
 √ हिस् (हिस्, हिंस) 3, 2, 146. 167. Beto-
 nung 6, 1, 188.
 हिंसक 3, 2, 146.
 हिंसा 1, 3, 15. 2, 3, 56. 3, 4, 48. 6, 1, 141.
 4, 123.
 हिंसे 3, 2, 167.
 हित 4, 4, 65. 75. 5, 1, 5. 6, 2, 15. 155.
 Mit Gen. oder Dat. 2, 3, 73. *हित Tatp.
 1, 36.
 हिम 4, 1, 49. Vgl. पछिम.
 हिमवत् 4, 4, 112.
 हिमयथ m. 6, 4, 29.
 हिमानो 4, 1, 49.

हिरण्य 5, 2, 65. 6, 2, 55.

हिरण्यक 5, 2, 65.

हिरण्यमय and हिरण्यय 6, 4, 174 fg.

होन 1, 4, 86. अ° 6, 2, 47.

√ हु (हु, जुहोति) 3, 4, 16. वृ für उ substituiert 6, 4, 87. जुहोति 2, 4, 75. 6, 1, 192. जुहुधि 4, 101. जुहाव und जुहवां चकार 3, 1, 39. Mit Acc. oder Instr. 2, 3, 3.

हुत, दूराद्धते 8, 2, 84. अदृ° 107.

हुय in देवहुय.

√ हु (हु, हरति) 3, 1, 141. 2, 9, 25. हरति 4, 4, 15. 5, 1, 50. Caus. Construction 1, 4, 53. अपहुत 5, 2, 70. अय हरति 1, 52. व्यय हरति 4, 4, 72. Mit Gen. 2, 3, 57. आहुत 5, 1, 77. व्या हरति 4, 3, 51. व्याहुत 5, 4, 35. उद्धत 4, 2, 14.

हुच्छोक 6, 3, 51.

हुद् 6, 3, 50 fg. Declination 1, 63. Accent 171. °हुद्, Ableitungen davon 7, 3, 19.

हुदय 4, 4, 95 fg. 6, 1, 63. 3, 50 fg.

हुदयरोग und हुदयशोक 6, 3, 51.

± हुदय्य 6, 3, 51.

हुय 4, 4, 95 fg. 6, 3, 50.

हुदोग 6, 3, 51.

हुल्लास und हुल्लेख 6, 3, 50.

√ हुप् (हुपि), हुष्ट und हुषित 7, 2, 29.

हे Indec. pluta und udātta 8, 2, 85.

हेति 3, 3, 97.

हेतु m. 1) der Agens im Causativ, der einen Agens zum Handeln antreibt, 1, 4, 55. 3, 68. 6, 1, 58. 7, 3, 40. — 2) Veranlassung, Ursache 1, 4, 25. 2, 3, 23. 3, 2, 20. 126. 3, 158. 4, 3, 81. 5, 3, 26. — 3) das Wort हेतु 2, 3, 26 fg.

हेतुमत् 3, 1, 28. 3, 156.

हेमन्त 4, 3, 21. °शिशिरो 2, 4, 28.

हे Indec. pluta und udātta 8, 2, 85.

हैमन्तिक 4, 3, 21.

हैमवर्ते und °वर्ते 4, 4, 112.

हैयंगवोन 5, 2, 23.

हैलिहिल 6, 2, 38.

होव Declination 6, 4, 11.

°होतोस् Infin. 3, 4, 16.

होत्रा 5, 1, 135.

√ हु (हु, हुइ), Betonung 6, 1, 186. Mit Dat. 1, 4, 34.

होस्, होस्तन, होस्तैन und होस्त्य 4, 2, 105.

°हुद und °हुदैय 4, 2, 142.

हुंसिष्ठ und हुंसोयस् 6, 4, 156.

ह्रस्व m. n. 1) ein kurzer Vocal 1, 2, 27.

Heisst laghu 4, 10. Vor Doppelconsonanz guru 11. 6, 1, 69. 71. 151. 176. 2, 174.

7, 1, 54. 8, 2, 27. 3, 32. 101. Wenn für einen Diphthongen eine Kürze substituiert werden soll, sind इ und उ gemeint 1, 1, 48. Wann eine Kürze substituiert wird 2, 47. 4, 6. 6, 1, 127 fg. 3,

43 fgg. 61 fgg. 4, 92 fgg. 7, 3, 80 fg. 107. 114 fg. 4, 1 fgg. 12 fgg. 23 fg. 59.

— 2) kurz, klein 5, 3, 86. — 3) das Wort ह्रस्व 6, 4, 156. — Vgl. अर्ध°.

√ ह्री (ह्री), जिह्रति 6, 1, 192. जिह्राय und जिह्रयां चकार 3, 1, 39. ह्रीते und ह्रीते 8, 2, 56. ह्रीयति 7, 3, 36.

√ ह्रु für √ ह्रु substituiert 7, 2, 31.

√ ह्रद् s. √ ह्राद्.

√ ह्राद् (ह्राद्), ह्रव 6, 4, 95.

√ ह्रव् s. √ ह्रु.

√ ह्र्या s. √ ह्रव.

√ ह्रु (ह्रव, ह्ररि), Aorist 2, 4, 80. हुत 7, 2, 31. ह्ररित 33. अपरिहृत 32.

√ ह्र्ये (ह्र्या) 3, 2, 2. 3, 72. Aorist 1, 53 fg.

वृ vocalisiert sich auch in der Reduplication 6, 1, 32 fgg. ह्र्यायति 7, 3, 37.

Nach आ, उप, नि, वि und सम् Âtman. 1, 3, 30 fg.

°ह्र्याये 3, 2, 2.

Sachregister.

(Das folgende, nach der uns geläufigen Terminologie angefertigte Sachregister soll dem Leser des Pāṇini das Auffinden des von ihm Gesuchten in den beiden vorangehenden Indices möglichst erleichtern und ihn in Pāṇini's Anschauungsweise einigermaassen einzuführen versuchen. Dieses Verzeichniss empfiehlt sich also nicht bloss zum Nachschlagen, sondern auch zu häufigerem Durchlesen und vielleicht sogar zum Auswendiglernen. Wenn unserm europäischen Terminus kein diesem völlig deckender indischer entspricht, sind die verschiedenen, in dem europäischen Terminus enthaltenen indischen aufgezählt.)

Ablativ अपादान, पञ्चमो; Casusendungen:

इति, भ्याम्, भ्यस्.

Absolutive (अम्, त्वा, य) शामुल्, त्वा, ल्यप्.

Accent स्वर. Zur Bezeichnung des Accentus eines Wortes oder Stammes dienen folgende stumme Consonanten: क, च, ज, त्, न्, प, र und ल्.

Accusativ कर्मन्, द्वितीया; Casusendungen:

अम्, ओट्, शस्.

Activum परस्मैपद.

Acut उदात्त.

Adjectiv गुणवचन, विशेषण.

Adverb, adverbiale Formen अव्यय, निपात, गति, उपसर्ग, कर्मप्रवचनोप. *Adverbiale Formen auf आ* (in Verbindung mit क u. s. w.) डाच्, auf ई und ऊ — च्वि.

Agens, Subject कर्तृ, beim Causativum हेतु. *Anlaut* आदि.

Apposition विशेषण.

Aorist लुङ्. Undifferenzirter Charakter: लि (लि), Wurzelaoorist लुक् von सिच् und लि (लि), a-Aorist अङ्, reduplicirter चङ्, s-, ish- und sish-Aorist सिच्; sa-Aorist क्त, dritte Person Sg. Pass. auf इ — चिष्. Pāṇini's Grammatik

Aspirata, tönende ऋष, tonlose vacat.

Augment beim Verbum अट् und आट्. Vorn angefügte Augmente haben hinten ein stummes ट्, hinten angefügte ein stummes क्, nach dem letzten Vocal eingeschobene ein stummes म्.

Beiwort s. Apposition und Adjectiv.

Bindevocale (इ und ई) इट् und ईट्.

Casusendung विभक्ति, सुप्; die Endungen der starken Casus सर्वनामस्थान. *Nominativ* u. s. w. s. besonders.

Causativum शिच्, शि. Präsenscharakter: शप्.

Cerebral मूर्धन्य, टु.

Circumflex स्वरित.

Comparativesuffixe च, तरप्, तमप्, ईयसुन्, इष्टन्.

Compositum समास, तत्पुरुष, कर्मधारय, द्विगु, द्वंद्व, बहुव्रीहि, अव्ययोभाव. Das vordere Glied heisst पूर्वपद (abgekürzt पूर्व, auch आदि), das hintere उत्तरपद (auch अन्त). In einem Compositum, dessen zweites Glied ein mit einem कृत-Suffix versehenes ist, heisst das erste Glied कारक und उप-

पद, wenn es zum Verbalbegriff in näherer Beziehung steht u. zur Composition die Veranlassung gibt. Das untergeordnete Glied heisst उपसर्जन, das Hauptglied प्रधान.

Conditionalis लङ्, Charakter desselben: स्य.

Congruenz, congruierend समानाधिकरण.

Conjunctiv लेट्.

Consonant हल्. Zwei und mehr Consonanten ohne zwischenliegenden Vocal संयोग.

Dativ संप्रदान, चतुर्थी; Casusendungen: डे, भ्याम्, भ्यस्.

Denominativa क्य, क्यङ्, क्यच्, क्यप्, काम्यच्, णिङ्, णिच्; Präsenscharakter: शप्.

Dental दन्त्य, तु.

Desiderativ सन्; Präsenscharakter: शप्.

Diphthong एच्.

Dual द्विवचन. Die Personalendungen des Duals werden 3, 4, 78, die Casusendungen 4, 1, 2 aufgeführt.

Eigenschaftswort s. Adjectiv.

Einsilbig एकाच्.

Facultativ विभाषा, वा, अन्यतरस्याम्, उभयथा.

Femininum स्त्री. Femininsuffixe: नदी, आप्, चाप्, टाप्, डाप्, डी, डीन्, डीप्, डीष्, ऊङ्. Ein stummes ट् in einem Suffix sagt an, dass das Femin. mit डीप्, ein stummes ष्, dass es mit डीष् gebildet wird.

Flexionsendung beim Verbum und Nomen विभक्ति. Vgl. Casusendung und Personalendung.

Futurum I लुट्, Charakter: स्य.

Futurum II लट्, Charakter: तास्, an den die Personalendungen gefügt werden.

Gattungs-, Genusbegriff जाति.

Gegenwart वर्तमान.

Genetiv षष्ठी; Casusendungen: डस्, ओस्, आम्.

Genus लिङ्ग, व्यक्ति.

Gravis अनुदात्त.

Guttural कु.

Halbvocal यण्, die entsprechenden Vocale इक्. Der Process der Vocalisation und das Product derselben, die genannten Vocale, heissen संप्रसारण.

Handlung क्रिया, कर्मन्; eine beginnende oder begonnene H. आदिकर्मन्.

Homogen सवर्ण.

Imperativ लोट्, Charakter wie beim Präsens.

Imperfect लङ्, Charakter wie beim Präsens.

Impersonal aufgefasse Handlung भाव.

Indeclinabile अच्यय, निपात mit vielen Unterabtheilungen (उपसर्ग, कर्मप्रवचनीय, गति).

Infinitiv (auf उम्) तुमुन्. Andere Formen sind तुमुन्ये. In Verbindung mit शक् können, vermögen कमुल् und णमुल्.

Instrumental करण, वृत्तिया; Casusendungen: टा, भ्याम् und भिस्.

Intensivum mit medialen Personalendungen und Präsenscharakter (शप्) यङ्, mit activen Personalendungen ohne Präsenscharakter यङ्लुक्.

Interrogativpronomen किंवृत्त.

Intransitiv अकर्मक.

Kürze, kurzer Vocal ह्रस्व. Vor Doppelconsonanz heisst er गुरु.

Labial ओष्ठ्य, पु.

Länge, langer Vocal दीर्घ, prosodisch langer Vocal गुरु.

Laut, Vocal und Consonant वर्ण, अल्. Stummer Laut इत्, vorletzter Laut उपधा, und bei mehr als zwei Silben उपोत्तम.

Lingual s. Cerebral.

Locativ अधिकरण, सप्तमी; Casusendungen: डि, ओस्, सुप्.

Masculinum पुंस्.

Medium आत्मनपद.

Muta, eine tönende aspirirte भव्, nicht-aspirirte जश्, eine tonlose aspirirte und nicht-aspirirte खय्.

Nasal अनुनासिक, *Consonant* जम्, *Vocal* अनुनासिक.

Neutrum नपुंसक.

Nomen abstractum भाव. Die Suffixe त्व und तन् (ता) sind die gangbarsten.

Nomen actionis भाव. क्तिच्, क्तिन्, ल्यु (अन), क्त (त), घञ् (अ) u. s. w. bezeichnen dasselbe.

Nomen agentis कर्तृ. तृच्, तृन् und eine Menge anderer Suffixe bezeichnen dasselbe.

Nomen appellativum und *proprium* संज्ञा.

Nomen, flectirtes सुप्.

Nominativ प्रथमा; Casusendungen: सु, शो, जस्.

Numerale s. Zahlwort.

Numerus (Sg. Du. und Pl.) वचन.

Object कर्मन्, द्वितीया (Accusativ).

Optativ s. Potential.

Ordnungszahlwort s. Zahlwort.

Palatal चु.

Participium auf अत् (अन्त) — सत्, शत्, अतृन्; auf आन — चानश्, शानच्, कानच्, आन; auf वस् — क्वसु, वसु; auf त und तवत् — निष्ठा, क्त, क्तवत्; fut. pass. कृत्य.

Passivum कर्मन्, Präsenscharakter: यक्.

Patronymicum गोत्र, वृद्ध, युवन्.

Pause, Ende eines Satzes अवसान im Gegensatz zu संहिता.

Perfect लिट्. Das periphrastische P. wird durch Anfügung von आम् an die Wurzel gebildet, worauf die Personalendungen abfallen, und statt deren das Perfect von क hinzugefügt wird.

Person, unsere erste उत्तम, die zweite मध्यम und unsere dritte प्रथम.

Personalendung विभक्ति, ल, तिङ्, सार्वधा-

तुक, आधधातुक (bloss im Perfect und Precativ). Die primitiven Personalendungen werden 3, 4, 78 aufgeführt. Vgl. Aorist u. s. w.

Plural बहुवचन. Die Personalendungen des Plurals werden 3, 4, 78, die Casusendungen 4, 1, 2 aufgeführt.

Potential लिट्, Charakter wie beim Präsens.

Präsens लट्. Charakter bei den Wurzeln der ersten Klasse und bei allen erweiterten Verbalstämmen (Wurzeln der zehnten Klasse, Causativa, Desiderativa, Intensiva, Denominativa u. s. w.): शप्, der zweiten Klasse einfacher Schwund (लुक्) von शप्, der dritten Klasse Schwund von शप् durch श्लु, der vierten Klasse श्यन्, der fünften Klasse श्नु, der sechsten Klasse श्, der siebenten Klasse प्रनम्, der achten Klasse उ, der neunten Klasse प्रना, beim Passiv यक्.

Präposition उपसर्ग, कर्मप्रवचनीय, गति. Mit einer Präposition versehen उपसेष्ट.

Precativ लिट् आशिषि.

Pronomen सर्वनामन्.

Reduplication अभ्यास, eine reduplicirte Verbalform अभ्यस्त.

Reflexivum कर्मकर्तृ, Präsenscharakter: यक् (कर्तृयक्).

Relativepronomen यदृत्.

Satz वाक्य.

Schwund लोप, लुक्, लुप्, श्लु.

Sibilant शर्.

Silbe अच्.

Singular एकवचन. Die Personalendungen des Singulars werden 3, 4, 78, die Casusendungen 4, 1, 2 aufgeführt.

Sprache, Umgangssprache भाषा, vedische छन्दस्, ऋच्, मन्त्र, निगम, यजुस्.

Stamm überh. अङ्ग, Nominalstamm अङ्ग, प्रातिपदिक, पद, भ.

Subject कृत्, प्रथमा. Vgl. *Agens*.

Substantiv विशेष्य.

Substitut आदेश. Tritt ein einziges Substitut an die Stelle von zwei Lauten, so heisst dieses एकादेश.

Suffix प्रत्यय. Bezeichnungen bestimmter Suffixe: विभक्ति, तिङ्, ल, सार्वधातुक, आर्धधातुक, कृत्, सत्, कृत्य, उणादि, तद्धित, तट्ठाज, समासान्त, सुप्. Ein aus einem einzigen Laut bestehendes Suffix heisst अपृक्त.

Tönende Consonanten हश्.

Tonlose Consonanten खर्.

Transitiv सकर्मक.

Verbum finitum तिङ्, ल, धातु (ausnahmsweise).

Verdoppelung —, Wiederholung eines Wortes द्विवचन; das wiederholte Wort आमेडित. Vgl. *Reduplication*.

Vergangenheit भूत.

Vielsilbig व्यञ्ज्य.

Vocal अच्, kurz ह्रस्व, lang दीर्घ, prosodisch

lang गुरु, drei Mören enthaltend णुत्. Nicht dem Saṁdhi unterliegende Vocale प्रगृह्य. *Vocalisation eines Halbvocals* s. u. *Halbvocal*. *Vocativ* आमन्वित, *Voc. Sg.* संबुद्धि. Ist nur eine Modification des Nominativs.

Wiederholung s. *Reduplication* und *Verdoppelung*.

Wort पद. Wort für शब्द, वचन.

Wurzel धातु. So heissen auch die erweiterten Verbalstämme, wie Causativa, Desiderativa u. s. w. Nominalstämme, die mit der Wurzel zusammenfallen, höchstens nur lautliche Veränderungen zeigen oder ein त् anfügen, erhalten, um zu Nominalstämmen erhoben zu werden, ein fignirtes Suffix (s. u. वि im ersten Index), das wieder abfällt.

Zahlwort संख्या; die auf व् und न् auslautenden heissen वच्. Ein Ordnungszahlwort von dem zweiten an heisst पूरण्.

Zukunft भविष्यत्.

Der Wortschatz des Gaṇapāṭha.

(In dieses Verzeichniss sind nicht nur alle in den verschiedenen Gaṇa vorkommenden Wörter aufgenommen worden, sondern auch die nach dem beigefügten Sūtra Pāṇini's von ihnen abgeleiteten. Hierdurch ist die Anzahl verdorbener und falscher Wortformen nur noch grösser geworden. In einem solchen Verzeichniss von ausser allem Zusammenhange stehenden Wörtern Conjecturen zu machen, ist eine gar zu gefährliche Sache. Auch wüsste ich nicht, welchen Schaden die falschen Formen bei besonnenen Gelehrten anrichten könnten. Das erste Wort eines Gaṇa mit seinen Ableitungen habe ich hier nicht aufgeführt, da es schon in „Pāṇini's Wortschatz“ seine richtige Stelle gefunden hat.)

अ

अ 85, 50. 254, 126. अ० 85, 168. अंश 237, 10. अंश 215, 14. अंशक 125, 81. अंश und अंशुकै 33, 31. अंसभार, अंसभारिक und अंसभारिकै 169, 6. अंसभार, अंसभारिक und अंसभारिकै 169, 7. अंहति und अंहते 162, 5. अकशाप und अकशाय 230, 53. अकस्मात् 211, 7. अकस्मात् 86, 6. अकारिन् 83, 19. अकिंचन 147, 16. 178, 44. अकिंचनिर्मेन् 147, 16. अकुतोभय 178, 77. अक्रियमाणै und अक्रोयमाणै 86, 7. अक्षभार 204, 6. अक्षर 72, 3. 76, 2. अक्षर्य 72, 3. अक्षिजाहै 43, 2. अक्षिभुव 194, 19. अक्षेत्रज्ञ 167, 15. अक्षद und अक्षदौ 37, 52. अगस्ति 71, 9. 237, 35. अगस्त्य 71, 63. अग्रहपति 86, 9. अग्रहपतिकै 86, 10. अग्नाविष्णू 212, 24. अग्नि 25, 39. अग्नि 68, 15. अग्निदत्त 235, 2. अग्निपद 218, 10. अग्निवेश 71, 13. अग्निवेशदशेरुकाः und अदशेरुकाः 104, 11. अग्निशर्मन् 74, 39. 125, 14. 163, 22. अग्निशर्मौय 74, 39. अग्नीय 25, 39. अग्नी mit क 243, 20. अग्र 125, 42. 226, 12. अग्रेवणम् 194, 2. अग्रेय 226, 12. अघ und अघै 13, 9. अङ्कति und अङ्कते 162, 4. अङ्कुर und अङ्कुरितै 101, 72. अङ्कश 132, 27. m. n. 12, 112. अङ्ग 74, 7. 85, 131. 139, 11. 237, 11. अङ्गन 139, 11. अङ्ग-विद्या 32, 13. अङ्गार 141, 5. 170, 5. अङ्गारक und अङ्गारकितै 101, 33. अङ्गारवेणु 8, 5. अङ्गार्यो 141, 5. अङ्गौय 74, 7. अङ्गुष्ठजाहै 43, 14. अचितोपचित 178, 74. अच्छ 85, 179. अच्युत 48, 5. अच्युतदन्ति und अदन्तौय 114, 7. अच्युतन्ति und अन्तौय 114, 6. अज 71, 5. 125, 30. अजपथ 119, 7. अजपाद 261, 12. अजमार und अज 58, 4. अजयस्ति 77, 6. 230, 14. Pl. 184, 15. अजवाह 35, 13. अजसम् 254, 115. अजानिक 144, 33. अजाविक n. 73, 4. अजिन 25, 20. 61, 22. 230, 93. अजिनफला 4, 15. अजिनौय 25, 20. अजिर 1, 6. 25, 20.

230, 77. 248, 14. अजिरेय 25, 20. अजोगत 163, 43. अजैडक n. 73, 5. अज्ञात und अज्ञा-
तक 186, 19. अञ्जति und *ते 162, 3. अञ्जतिका 144, 18. अञ्जन und अञ्जनक 80, 10.
अञ्जनागिरि 50, 4. अञ्जनिक 144, 18. अञ्जलिक 144, 17. अञ्जसा 254, 125. अटस्थली
124, 9. अणक und अणकौय 25, 11. अणमेन् 147, 30. अणोव 230, 38. अणु 35, 10. 147,
30. 186, 11. 251, 2. अणुक 186, 11. 251, 2. अण्ड 35, 10. 132, 5. अण्डर 81, 107. 174, 21.
√अण्डराये 174, 21. अण्डरै 81, 107. अण्डारक m. Sg. und Pl. 29, 8. अत् 31, 36. अतस und
अतसे 81, 56. अति 154, 16. अति° 49, 16. अतिथि 230, 28. अतिप्रवन् und अतिस्वन्
132, 17. अत्यय 211, 16. अत्यूमशा 31, 25. अत्वरमाणै 86, 7. अथ 85, 46. 254, 90. अथर्वन्
170, 11. 209, 11. अथो 85, 80. अथरक 71, 85. अदल् 85, 180. अदस् 241, 22. अद्या 85,
109. mit क 243, 8. अद्यौ 254, 37. अद्युत 49, 9. अध 85, 176. अधमशाख und *शाखौय
74, 12. अधर 174, 29. 241, 15. √अधराये Med. 174, 29. अधस् 85, 177. 254, 27. अधि
154, 16. *अधि 231, 8. अधिकरण und *थो 81, 101. अधिकार und *रौ 81, 102. अधिदेव
8, 25. *अधिपटु 231, 9. अधिपति 167, 40. अधिभूत 8, 24. अधीत und अधीतिन् 22, 21.
अध्ययनतपसौ 113, 14. *अध्यापक 233, 8. *अध्यापके 185, 6. अध्यापक° 234, 16. अध्याय
76, 3. अधियमाणै 86, 7. अध्वन् und अध्वन्यं 72, 19. अध्वर 125, 50. अध्वरादण्डय 125,
50. 73. अध्वर्यु 28, 12. √अन् 196. 253. अनङ्गमेजये 86, 4. अनङ्कु 33, 22. *अनङ्कु
Bah. 30, 5. अनङ्कु 30, 5. 33, 22. 59, 15. 71, 56. 222, 6. *अनङ्कुम् 222, 6. अनङ्कु 81,
66. अनङ्कु 42, 6. अनङ्कु 81, 67. अनन्तर und *रौय 74, 52. अनभिम्भान und अनभि-
म्भान 228, 10. अनभिहित m. Sg. und Pl. 29, 38. अनर्थक 30, 12. अनस् und *अनसैम् 222, 3.
अनसैन् 86, 11. अनाज्ञात° 49, 5. अनिशम् 254, 111. अनौक m. n. 12, 132. अनोप्रवर 167,
26. अनु 85, 118. 154, 5. अनुकम् 85, 165. अनुकल्प 23, 11. अनुकूल 167, 93. अनुक्त 49, 10.
अनुगणित und *तिन् 22, 30. अनुगत 2, 10. अनुगुण 23, 26. 209, 10. अनुचारक 179, 9.
अनुज्ञात° 49, 6. अनुदृष्टि 44, 5. 230, 68. अनुदृष्टिन् 230, 68. अनुनाश 237, 14. अनुपठित
und *तिन् 22, 31. अनुपद 23, 10. m. Pl. 29, 34. अनुप्रवेशन und *वेशनौय 7, 6. अनुयुक्त
und *क्तिन् 22, 29. अनुलोपिका 179, 6. अनुलोम m. Sg. und Pl. 29, 33. अनुवंश, अनुवंश्यं
und *अनुवंश्य 116, 28. अनुवचन und *वचनौय 7, 8. अनुवाचन und *वाचनौय 7, 9. अनु-
वादन und *वादनौय 7, 15. अनुवारक 179, 9. अनुवासन und *वासनौय 7, 7. अनुवेशन
und *वेशनौय 7, 14. अनुषक 254, 139. अनुषङ्ग 131, 14. अनुषट् 85, 129. 254, 140. अनुषण्ड
35, 10. अनुष्टुप् 26, 16. अनुसंवत्सर 8, 4. अनुसंवरण 8, 3. अनुसंचरण 8, 3. अनुसवनमनुस-
वनम् und अनुसवने ऽनुसवने 242, 6. 11. अनुसृष्टि 44, 6. अनुहरत् 8, 10. 163, 20. अनुहोड
8, 2. अनूप 35, 12. *अनूप 68, 16. अन्त 90, 14. अन्तश्च 167, 89. 188, 23. अनेक und अ-
नेकौय 25, 33. अन्त 85, 191. 116, 17. अन्तजन 125, 79. अन्तै 254, 2. अन्तर 74, 52.
116, 9. 241, 17. *अन्तर 231, 7. अन्तरौ 254, 45. अन्तरोप und अन्तरीय 124, 40. अन्त-
रौय 74, 52. अन्तरेण 254, 46. अन्तर्य und *अन्तर्य 116, 9. अन्तस्य und *स्थौय 74, 2.
अन्तादौ 194, 47. अन्तिकौत् 254, 11. अन्तेवासि 122, 21. अन्त्य und *अन्त्य 116, 17. अन्ध-
कार 101, 49. m. n. 12, 19. अन्धकारितै 101, 49. अन्धविकार 9, 18. अन्ध 25, 59. 241, 8.

अन्यतर 230, 45. 241, 9. अन्यद् 254, 62. अन्यभाव 167, 14. अन्यैय 25, 59. अन्यक् 254, 130. अन्यज्ञम् 222, 21. अन्यजत् 125, 78. अन्वारोहण und *रोहणीय 7, 10. अप 154, 3. अपचित und *चित् 22, 45. अपच्युतको und *कोय 114, 22. अपजग्ध m. Sg. und Pl. 29, 36. अपदी 57, 31. अपर 37, 32. 241, 15. अपरदक्षिणम् 105, 29. अपरपक्ष und *पक्षैय 74, 11. अपराधय 167, 9. अपराधिन् 83, 27. अपरापहाणा und अपरापहारणा 4, 14. अपराह्ण m. n. 12, 228. √अपयै 37, 32. अपर्वन् 209, 13. अपवारित und *वारित्तिन् 22, 42. अप्विलिष्ट 19, 7. अपसमम् 105, 20. अपि 154, 15. अपिशुन 167, 88. अपुत्र* 49, 7. अपूप 75, 4. अपेहिकटा 178, 21. अपेहिद्वितीया 178, 18. अपेहिप्रथमा 178, 52. अपेहिवाणिजा 178, 13. अपेहिस्वागता 178, 16. अपोहकटा 178, 21. अपोहकर्दमा 178, 73. अवन्धक m. Sg. und Pl. 29, 12. अवज्ज und अविज्जैनी 146, 30. अवयजात 71, 67. अभि 154, 19. अभिगम 8, 23. अभिभाविन् 83, 26. अभिमनस् und √अभिमनार्यै Med. 174, 9. अभिरूप 177, 3. *अभिरूपक 233, 9. अभिरूपक* 234, 17. अभिवित्त 236, 33. अभोक्ष 167, 78. अभोक्षम् 254, 82. अभ्युष, अभ्युषैय, अभ्युष्य, अभ्युष, अभ्युषैय und अभ्युष्य 9, 3. अभ्येष, अभ्येषैय und अभ्येष्य 9, 6. अभ्योष, अभ्योषैय und अभ्योष्य 9, 4. अभ 13, 9. 58, 26. 101, 31. 226, 6. अभै 13, 9. अभितै 101, 31. अभ्यै 226, 6. अभ् 85, 140. 254, 91. अभै 215, 11. अमा mit क 243, 7. अमातापुत्र* 49, 3. अमावास्या 239, 3. अमिताजम् 163, 30. अमित्र 103, 13. 125, 33. अमुष्य 125, 31. अमुष्यकुल 152, 8. 177, 24. अमुष्यपुत्र 177, 23. अमूला 4, 24. अम्वर् 254, 142. अम्वस् 254, 141. अम्वर m. n. 12, 162. अम्वरोषपुत्र 195, 12. *अम्व्रा Bah. 155, 16. अम्विका 230, 57. अम्वस् 163, 53. अम्वोज्ज und अम्वोज्जिनी 146, 29. अम्ल 13, 11. 118, 24. अम्लै 13, 11. अम्लमैन् 118, 24. अय und अयैक 18, 20. अयथातथ 167, 90. अयथापुर 167, 91. अयस् 61, 28. अयस्काण्ड 45, 15. अयस्कान्त 45, 13. अयःस्थूण 9, 25. 81, 79. 228, 73. m. Sg. und Pl. 184, 4. अयःस्थूणै 81, 79. अयःस्थूणीय und अयःस्थूण्य 9, 25. अयाचिन् 83, 13. अयावस् 61, 33. अयुत* 49, 8. अये 85, 134. अयोधिकै und अयोधिकै 86, 3. अरजस् und √अरजायै Med. 174, 25. अरहु und अरहुकै 33, 23. अरय 25, 42. m. n. 12, 204. अरयैय 25, 42. अरर 37, 29. अररक 71, 85. √अरयै 37, 29. अरविन्द und अरविन्दिनी 146, 28. अराजैन् 86, 11. अराल 162, 21. 227, 21. अराली 162, 21. अराली 227, 21. अरिच 48, 15. अरिदम 48, 14. अरिश्म 61, 3. अरिष्ट 61, 2. अरोष्य 61, 3. अरोहण und अरोहणीय 25, 51. अरुण 124, 42. अरुस् 61, 27. अरे 85, 135. अरोचमानै 86, 7. अर्क 15, 22. 25, 37. 42, 3. अर्कलूष 40, 4. 164, 33. अर्कौय 25, 37. अर्गल, अर्गलैय und अर्गल्य 9, 17. अर्घ 112, 5. 131, 22. अर्घ्ये 112, 5. अर्चित und *र्चित् 22, 14. अर्जुन 15, 54. 109, 11. 163, 46. 248, 12. अर्जुनपाको 260, 8. अर्जुनपुरुष n. 73, 24. अर्जुनवृक्ष und *वृक्षैय 25, 61. अर्जुनशिरोष n. 73, 23. अर्जुनसे 109, 11. अर्जुनाव 124, 4. अर्ण und अर्णसे 109, 12. अर्थकामो 194, 25. अर्थगत 20, 9. अर्थधर्मो 194, 24. अर्थशब्दो 194, 23. अर्थै mit क 243, 14. अर्थ 1, 10. अर्थवाह und *वाहन 216, 3. अर्पितोत und अर्पितोत् 194, 8. अर्धुद m. n. 12, 111. अर्धश्चेत 228, 60. अर्वन् 170, 11. अर्वपदी 57, 38. अर्वाक् 254, 148. अर्ह 15, 41. अर्हत् 167, 4. अलम् 254, 56. अलस 164, 43. 167, 35. अलायत und अलायतैभक्त 34, 29. अलि 77, 9. अलिगु 71, 36.

अलिन्द und अलिन्दनी 81, 32. अलोक 116, 12. 246, 7. 247, 7. अलोक* 246, 7. √ अलो-
कार्ये Med. 246, 7. अलोकित् 247, 7. अलोकं und *अलोक्य 116, 12. अलुश 42, 18. अले
85, 194. अलोह 125, 72. अव 85, 117. 154, 6. अवकल्पित 22, 25. *अवकल्पित 60, 13.
अवकल्पित् 22, 25. अवकीर्ण und *कीर्णौ 22, 16. अवकिञ्चपल 194, 7. अवचक्षुणम् 78,
12. अवचितपराचित 178, 75. अवट 71, 19. अवटकच्छप 138, 6. 187, 18. अवतान 79, 5.
अवदाघ 131, 22. अवदात und अवदातक 251, 7. अवदान्य 86, 5. अवधान und *धानिन्
22, 22. अवधारित 22, 24. *अवधारित 60, 12. अवधारित् 22, 24. अवनत 61, 24. अवन्त्य-
श्मक n. 194, 15. अवन्त्यश्मकाः 46, 3. अवयात 124, 36. अवयास 61, 32. अवर 37, 27.
241, 15. अवरोह und अवरोहवत् 161, 15. अवरोहित und *तैर्य 25, 47. अवरोहिन् 161, 15.
अवर्तमानं und अवर्धमानं 86, 7. √ अवर्ध् 37, 27. अवश्य 177, 22. अवश्यकार्य 178, 85. अ-
वश्यपुत्र 177, 22. अवश्यम् 254, 107. अवैस् 254, 27. अवसर्ग 131, 15. अवसान 97, 12. अ-
वस्कन्द und *स्कन्दैर्य 74, 22. अवस्था 90, 4. अवस्यन्दन und *स्यन्दनैर्य 74, 22. अवस्यन्दी
und *स्यन्दैर्य 74, 22. अवहितै 153, 4. 5. अवादिन् 83, 17. अवासिन् 83, 18. अविक 144, 21.
अविकार und *सदृश 86, 8. अविवृत् 167, 87. अविवर्तयिन् 83, 21. अविमत्तकामविद्धाः 46, 15.
अविशादिन् 83, 22. अविषायिन् 83, 23. अवोष, अवोषैर्य und अवोष्य 9, 5. अव्याहारिन् 83, 14.
अवर्जित् 83, 16. अवोड 195, 6. अग्नि 14, 5. 136, 11. 151, 30. अग्नि 14, 5. अग्नि-
वत्, अग्निर्विक und अग्निर्विन् 219, 21. अग्नौ 235, 11. अग्नौका 230, 65. अग्नीभमानं 86, 7.
अग्नीतपिवता 178, 61. अश्मक 46, 3. अश्मक 18, 6. अश्मकै 33, 17. अश्मन् 15, 2. 16, 2.
18, 6. 25, 6. 33, 17. 132, 38. 230, 75. 237, 15. अश्मभार 204, 7. अश्मरथ 71, 81. अ-
श्मेर्य 25, 6. अश्व 9, 22. 55, 15. 79, 5. 135, 2. 230, 76. अश्वक 125, 75. अश्वत्य 25,
14. 47, 3. 55, 16. 56, 5. 135, 3. 143, 7. 157, 3. √ अश्वत्य 84, 13. अश्वत्यकुण 143, 7.
अश्वत्यै 55, 16. अश्वत्यैक 135, 3. अश्वत्यैल 47, 3. अश्वत्यैर्य 25, 14. अश्वचिरात्र
187, 11. अश्वपाद 261, 3. अश्वपाली 198, 2. अश्वपेज und *पेज 232, 17. अश्वभार 204, 8.
अश्वल und *ला 125, 63. अश्वसनिम् 242, 21. अश्वसनिमश्वसनिम् 8. अश्वा 4, 5. अश्वाव-
तान 79, 5. 164, 25. अश्वकै 55, 15. अश्विक 135, 2. अश्वैर्य und अश्व्य 9, 22. अष्टका
72, 6. 219, 8. अष्टकावत्, अष्टकिक und अष्टकिन् 219, 8. अष्टक्य 72, 6. अष्टन् 163, 29.
अष्टापद m. n. 12, 73. अष्टापदी 57, 29. असंख्याहारिन् 83, 15. असदृश 86, 8. असनि und
असनिकै 33, 12. असंप्रति 105, 31. असर्ग 238, 21. असाधु 86, 2. असि 85, 84. असु 37, 5.
असुर 72, 18. 136, 2. 151, 27. असुर्य 72, 18. √ असुर्य 37, 5. असा mit क 243, 20. अस्तम्
254, 137. अस्तरण 218, 7. अस्ति 132, 9. 254, 63. अस्तिबल 132, 39. अस्थि 186, 3. 211, 17.
अस्थिक 186, 3. अस्मद् 241, 27. अस्मि 85, 148. असिहत्य 8, 6. अस्यहेति 8, 7. अस्यहत्य 8, 6.
212, 21. अस् 37, 58. 125, 67. 246, 5. 247, 6. अस्* 246, 5. √ असायै Med. 246, 5. अ-
सिन् 247, 6. √ अस्यै 37, 58. अह 85, 4. अहन् 69, 8. 86, 11. 162, 33. 236, 27. अहमह-
मिका 178, 80. अहस्कर 45, 18. अहारिन् 83, 20. अहि 162, 13. 224, 4. 251, 9. अहि-
यौग m. Sg. und Pl. 184, 8. अहिसक्य 249, 15. अहै 162, 13. अहोवतो 224, 4. अहो
85, 78. अहोपुत्र 177, 28. अह्ने 162, 33.

आ

आ 85, 167, 154, 12. आहुम् 85, 141. आशकायने 125, 81. आशये 237, 10. आशये 153, 4. आकशपेये und आकशपेये 230, 53. आकस्मिके 211, 7. आकाश 116, 27. m. n. 12, 72. आकाशये und आकाशये 116, 27. आकिंचने 147, 16. आकिदन्ति und दन्तेय 114, 9. आकोम् 85, 28. आकृतिगण 13 u. s. w. आकृष्ट, आकृष्टिमेन्, आकृष्टे und आकृष्ट्य 118, 10. आक्रो 31, 18. आक्षारिक 204, 6. आक्षेत्र्य 167, 15. आख्य und आख्यके 81, 39. आख्यिङशाला 91, 5. आख्यनिक्रयक 138, 25. 187, 16. आख्यात 178, 60. आगतनन्दिन् und आगतनदिन् 187, 5. आगतप्रहारिन् 187, 6. आगतमस्य und मस्या 187, 7. आगतयोधिन् 187, 3. आगतरोहिन् 187, 2. आगतवज्जिन् 187, 4. आगमिन् 70, 2. आगस्ते 71, 63. आगस्य 71, 9. 63. आगस्ये 237, 35. आगामिन् 70, 2. आग्नयैष्ये 212, 24. आग्निदत्तेय 235, 2. आग्निपदे 218, 10. आग्निवेश्य 71, 13. आग्निशर्मायण 125, 14. आग्निशर्मि 74, 39. आग्निशर्मि 163, 22. आग्निशर्माय 74, 39. आग्निहायणे 81, 103. आग्निहायणे 125, 42. आहुशायने 132, 27. आहुविद्ये 32, 13. आह्वारे 170, 5. आह्वारवेण्य 8, 5. आह्वय 237, 11. आव् Suffix औ 254, 89. आचपराचम् 178, 41. आचय und आचयक 18, 11. आचार्यभोगीन und आचार्यानी 68, 24. आचोपचम् 178, 40. आच्छादन 251, 8. आच्यपदि 122, 17. आच्युतदन्ति und त्तेय 114, 7. आच्युतन्ति und तन्तेय 114, 6. आच्यतिका und की 48, 5. आजघेनवि 163, 61. आजमारक्ये und आजमार्ये 58, 4. आजवस्तेय 77, 6. आजवस्तेये 230, 14. आजवाहे 35, 13. आजानिक्ये 144, 33. आजायने 125, 30. आजिनेय 61, 22. आजिनेये 230, 93. आजिरि 248, 14. आजिरेये 230, 77. आजिकूल und औजिकूलक 124, 21. औजोगति 163, 43. औज्य 71, 5. आज्ञतिक्ये und आज्ञनिक्ये 144, 18. आज्ञलिक्ये 144, 17. आज्ञिकूल und औज्ञिकूलक 124, 21. औटिशाला 91, 6. औटस्थलक 124, 9. आडारक m. Sg. und Pl. 29, 8. आडक 81, 35. m. n. 12, 46. आडके 81, 35. आड्य und औड्यक 177, 6. आड्यपदि 122, 17. आणवे 35, 10. आणवेये 230, 38. आण्डे 35, 10. आण्डायने 132, 5. आण्डोवत्, यत् und आण्डोवतायन 42, 14. आतप und आतपेय 25, 34. आतव und आतवायन 15, 64. आताली 31, 5. आतिथेये 230, 28. आतिश्रयायने und स्वायने 132, 17. आतुर und आतुरे 151, 27. आत्मकामेय und आत्मकामेयक 195, 11. आत्ययिके 211, 16. आत्रेय 15, 36. 61. 52. आत्रेयायण 15, 61. आथर्वण 209, 12. आथर्वणे 170, 11. आथर्वणिके 209, 11. 12. आदरके und औदरक्य 71, 85. आदि, औद्य und औद्य 116, 16. आद्यन्तो 194, 46. आद्यवसाने 113, 16. आधिदेव् 8, 25. आधिपत्य 167, 40. आधिभात् 8, 24. आध्यश्चि und श्वेय 74, 36. आध्यय 28, 12. आध्यरादण्डायने 125, 50. 73. आध्यरायणे 125, 50. आन् und आन 236, 26. आनक 42, 17. आनकस्थलक und आनकस्थली 124, 6. आनकार्यन 42, 17. आनहुहक 59, 15. आनहुह 15, 52. 42, 6. आनहुह 71, 56. आनहुहायन 15, 52. आनहुहायन 42, 6. आनन्द und आनन्दे 81, 36. आनभिभलाने und आनभिभलाने 228, 10. आनते und आनतक 124, 28. आनिचेय und आनिचेयी 227, 9. आनिधेय

und औनिधेयो 227, 10. आनुकल्पिके 23, 11. औनुकूल्य 167, 93. आनुगतिके 2, 10. आनुगुणिके 23, 26. 209, 10. आनुचारके 179, 9. आनुति 110, 17. आनुदृष्टिनेये 44, 5. 230, 68. आनुदृष्टेये 230, 68. आनुनाय्ये 237, 14. आनुपदिके 23, 10. आनुमति 110, 17. आनुराहति 110, 14. आनुरोहति 110, 16. आनुलेपिके 179, 6. आनुवारके 179, 9. आनुषक् 85, 130. 254, 138. आनुषण्डये 35, 10. औनुष्टुभ 26, 16. आनुसांवत्सर* 8, 4. आनुसांवर* 8, 3. आनुसांचरण* 8, 3. आनुसष्टिनेये 44, 6. आनुहारति 110, 14. औनुहारति 163, 20. 8, 10. आनुहोङ् 8, 2. आनुपे 35, 12. आनुत 195, 2. आनुते 90, 14. औनुतक 195, 2. औनुशंसै 188, 23. औनुशंसि und औनुशंस्य 74, 37. औनुशंस्य 167, 89. औनुशंस्य 167, 26. आनुजनायने 125, 79. आनुतराहति 110, 42. औनुतरोपक und औनुतरोपक 124, 40. आनुदोल und आनुदोलिते 101, 92. आनुतरये 230, 45. औनुयभाव्य 167, 14. आनुवजनायने 125, 78. आप 81, 79. आपक und आपकै 81, 90. आपक्षिति und औनुयै 67, 5. आपक्षिक und आपक्षिकै 81, 39. आपत्काल und आपत्कालिक (f. आ und ई) 48, 29. आपराधय 167, 9. आपर्वणिके 209, 13. आपस्तम्ब und आपस्तम्ब 164, 14. आपिच्छिक und आपिच्छिकै 81, 39. आपिशलि und औनुयै 67, 4. आपिशुन्य 167, 88. आपेने 81, 79. औपूपिक 75, 4. आप्रोत und औप्रीतक 195, 23. आबन्धका und औबन्धकायनि 103, 48. आभयजाते und औभयजात्य 71, 67. आभिगाम* 8, 23. औभिरूपक 177, 3. औभिरूपिक 236, 33. औभिरूप्य 167, 78. आभ्यै 58, 26. आम 85, 153. 254, 92. आम und आमै 13, 11. आमल, आमलक, आमलकै und आमलै 81, 18. आमावाह्ये 239, 3. औमित्तोजि 163, 30. आमित्रायणे 125, 33. औमित्त्रायणि 103, 13. आमित्रि und आमित्रैय 74, 33. आमिधो, वत्, आमिधो und वत् 176, 20. औमुष्यकुलक 177, 24. औमुष्यकुलोन 152, 8. औमुष्यपुत्रक 177, 23. आमुष्यायणे 125, 31. आम्नात 22, 19. आम्नातयुत und औनुतिन् 22, 19. 20. आम्नातिन् 22, 19. औम्नारोपुत्रक 195, 12. आम्निकेये 230, 57. औम्भि 163, 53. आम 118, 9. 247, 5. आमिन् 247, 5. आमिमेन्, आमिने und औम्न्य 118, 9. आमिने und औम्न्य 118, 24. आयतोमयम् 105, 3. आयतोमयम् 105, 21. औयथातय्य 167, 90. औयथापुय 167, 91. आयसैय 61, 28. आयःस्थूणे 228, 73. आयाम, वत् und आयामिन् 161, 11. आययिन् 70, 10. आययसैय 61, 33. आयुक्त und आयुक्तिन् 22, 17. आयुधि 110, 36. आयुर्वेद und औनुदिके 23, 25. 40, 14. आर 37, 33. आरग्यायनबन्धको 194, 13. आरट 81, 91. आरटव und औनुदयायनि 103, 32. आरटै 81, 91. आरद्ध und औनुदयायनि 103, 32. आरम्भण und औनुयै 7, 12. आरकै und औनुरय्य 71, 85. आरो 171, 9. औरा 215, 21. औराजक und आराजो 124, 33. आराटिक und आराटिकैय 74, 41. आरोत् 254, 10. आराधय und औनुराधय 167, 7. आराल und आरालिते 101, 76. औनुरित्रिक (f. आ und ई) 48, 15. औनुदिकै (f. आ und ई) 48, 14. आरिश्मैय 61, 3. आरिष्टैय 61, 2. आरिष्टैय 61, 3. औनुयक 124, 42. आरुषैय 61, 27. आरोह 161, 14. आरोहण und औनुहणैय 7, 13. आरोहवत् und आरोहिन् 161, 14. औनुकूल्य und औनुकूल्यायणे 164, 33. औनुकूल्यायणि 42, 4. औनुकायण 15, 22. औनुकायणि 42, 3. आरुतये 157, 7. औनुय und आरुत्यायणे 71, 44. आरुचाभिमांद्रलाः 46, 11. आरुचायने 125, 48. आरुजात und औनुजातक 124, 4. आरुजायन 195, 19. औनुजायन 15, 54. औनुजायनक 195, 19. औनुजायक 124, 4. औनुजि 163, 46. 248, 12. औनुति-

भाग 164, 11. ओर्त्विज्य 167, 96. आर्द्र und आर्द्रो 81, 119. आर्द्र m. n. 12, 146. आर्द्रपदी 57, 21. आर्द्रम् mit क 243, 19. आर्द्रवृत्त und °वृत्तो 25, 57. आर्द्रा 1, 7. आर्धपुर 1, 10, 11. आर्धवाहिकै und आर्धवाहिकै 216, 3. √आये 37, 33. आर्यश्वेत und आर्यश्वेतै 228, 60. आर्यहलम् 254, 81. आर्यतै (vgl. 6, 4, 127) 170, 11. आर्यशायनि 103, 40. आर्य 90, 9. आर्यिके 144, 19. आर्ष्टिषेण 164, 10. आर्ष्टिषेणै 228, 67. आर्यायणि 103, 40. आर्हन्त्य 167, 4. आर्हायण 15, 41. आलज्जि und °ज्जो 81, 88. आलज्जि und °ज्जो 81, 86. आलज्जि und °ज्जो 81, 87. आलम्बि und °म्बो 81, 85. आलस und आलसायने 164, 43. आलस्य 167, 35. आलिंग्य und आलिंग्यायने 71, 36. आलिङ्गि und °ङ्गो 81, 154. आलिङ्ग्यायन 206, 9. आलोढ und आलोढेयै 230, 46. आलुशायनि 42, 18. आलेखन und आलेखने 228, 43. आलेय 77, 9. आलोष्टी 31, 19. आलोहायने 125, 72. आलुष्य 71, 19. आवनतैय 61, 24. आवन्त्यभ्रमक 194, 15. आवन्धका und आवन्धकायनि 103, 48. आवपनिष्क्रा 178, 66. आवय und आवयक 124, 85. आवयातक 124, 86. आवयासैय 61, 33. आवश्यक und आवश्यपुत्रक 177, 22. आवसान 97, 12. आवस्यै 90, 4. आविक्ये 144, 21. आविदुष्यै 167, 87. आविस् 31, 37. 254, 110. mit क 243, 30. आविस् 254, 26. आवोढक 195, 6. आशने 136, 11. 151, 30. आशवे, आशमेन् und आशु 147, 9. आशोकेय 227, 11. आशोकेय 235, 11. आशोकेयै 230, 65. आशोकेयो 227, 11. आशमन्ये 237, 15. आशमभारिक 204, 7. आशमरये 71, 81. आशमरयो 227, 19. आशमरय्य 227, 19. आशमरय्य 71, 81. आशमायन 15, 2. आशमायने 132, 28. आशमेयै 230, 75. आश 247, 5. आशम m. n. 12, 114. आशने 247, 5. आश्वकायने 125, 75. आश्वत्य 81, 37. आश्वत्यै 157, 3. आश्वत्यि 74, 44. आश्वत्यिकै 56, 5. आश्वत्यो 81, 37. आश्वत्यैय 74, 44. आश्वपालिकै 198, 2. आश्वपेजिनः und आश्वपेजिनैः 232, 17. आश्वभारिक 204, 8. आश्वलायने 125, 63. आश्ववतान 164, 25. आश्वेयै 230, 76. आश्वि 163, 29. आस् 85, 184. आसन m. n. 12, 207. आसन्दो und °वत् 176, 17. आसर्गिक 238, 21. आसिनासि 110, 23. आसिबन्धकि 110, 27. आसिहात्य 8, 6. आसुत् 74, 29. आसुति und °वत् 176, 15. आसुतैय 74, 29. आसुरै 136, 2. 151, 27. आसुराहति 110, 39. आसुरि 74, 57. 110, 25. आसुरैय 74, 57. आसेवित und °तिन् 22, 23. आस्तरण 81, 100. 218, 7. आस्तरणै 218, 7. आस्तरणो 81, 100. आस्तायने 132, 9. आस्तिक 144, 28. 167, 102. आस्तिक्यै 144, 28. आस्तिक्य 167, 102. आस्तिक्यायने 132, 39. आस्यै und आस्या 90, 4. आस्या mit क 243, 6. आस्यापित 19, 3. आस्यिकै 211, 17. आस्यहात्यै 212, 21. 8, 6. आस्यहेति 8, 7. आस, आस and √आसायै Med. 246, 6. आसायणै 125, 67. आहरकरटा 178, 23. आहरवेला 178, 28. आहरनिवपा 178, 65. आहरनिष्क्रा 178, 64. आहरविता 178, 31. आहरवसना 178, 29. आहरवितना 178, 31. आहरसेना 178, 130. आहिंसि 74, 32. 110, 24. आहिंसैय 74, 32. आहिंसक्यै 249, 15. आहो 85, 75. आहोपुरुषक 177, 28. आहोपुरुषिका 178, 79. आहोस्वित् 85, 122. आह 69, 8. 236, 27.

इ

इ 85, 51. इक्कट 55, 4. 156, 7. इक्कटिके 55, 4. इक्कटिन् 156, 7. इक्कस m. n. 12, 116. इल्लु 75, 6. 126, 7. 166, 7. 176, 21. 183, 19. 251, 7. ईल्लुक 251, 7. इल्लुकोय 126, 7. इल्लुमार 204, 10. इल्लुमत् 176, 21. 183, 19. इल्लुदो 157, 4. इडा 25, 41. 212, 23. इडोय 25, 41. इतर 230, 44. 236, 25. 241, 7. इति 85, 88. इतिक 125, 5. इतिश 125, 6. इत्कट und इत्कटिके 55, 4. इत्तरा 125, 80. इदंयुग 152, 2. इदम् 241, 23. इदंपर 167, 74. इद्धा 85, 108. इद्धो 254, 38. इध्मावहिंशो 113, 10. इन 58, 45. इनपिगडो 58, 46. इन्द 119, 16. इन्द्र* 234, 10. इन्द्रजालि und इन्द्रलाजो 58, 14. इन्द्रयुल und *युलोय 25, 55. इन्द्रहू 71, 100. इन्द्रादृश 102, 4. इन्द्रायुध 102, 5. इन्द्रालिश 102, 3. इन्द्रावसान 26, 32. इन्ध 125, 66. इभ und इभ्ये 112, 14. इर 37, 12. इरज् und √ इरज्ये 37, 11. इरस् und √ इरस्ये 37, 10. इरिकावन 68, 30. इकुंठ und *टिन् 156, 7. इगल, इगलोय und इगल्यं 9, 16. √ इये 37, 12. इला 228, 80. इल्कस m. n. 12, 116. इव 85, 89. इपु und ईपुक 251, 4. इपुध und √ इपुध्ये 37, 34. ईपेत्वक und इपे त्वा 80, 2. इष्टका und *वत् 176, 14. इष्य und इष्योय 74, 20. इष्यनो, इष्यनोक, *कोय und *नोय 74, 21. इष्यास m. n. 12, 116. इह 85, 154. इहद्वितीया 178, 55. इहपञ्चमो 178, 54. इहलोक 8, 14.

ई

ईम् 85, 141. ईश्वर 167, 98. ईषेत् 254, 22. ईहा 85, 160.

उ

उ 85, 52. 60. उक 85, 61. उकण und उकणो 81, 17. उक्त्य 71, 106. *उक्त 60, 5. उक्य 71, 106. *उख Bah. (f. आ) 66, 5. उखा, उख्य und *उख्य 116, 13. उख्या 39, 11. उग्र 230, 23. उचय 71, 106. उचित 167, 70. उच्चनोच 178, 39. उच्चार und *रिते 101, 11. उच्चावच 178, 38. उच्चस् 254, 6. उच्चयनी und उच्चयिनी 124, 43. 206, 16. उज्जहिजोड 178, 76. उज्जहिस्ताम्ब 178, 59. उडप 27, 8. उडुप 27, 2. 236, 4. उणक und उणको 81, 17. उत 85, 172. उताहो 85, 76. उत्कट und उत्कटिके 55, 4. उत्कगट, उत्कगटा und उत्कगिटते 101, 39. उत्कर्ष und *रिते 101, 53. उत्कास m. Sg. und Pl. 184, 19. उत्कोश und *शोय 25, 22. उत्तिपा und उत्तेप 228, 56. उत्तम 74, 6. 236, 3. उत्तमे 24, 14. उत्तमशाख und *शाखोय 74, 13. उत्तमोय 74, 6. उत्तर 74, 51. 241, 15. उत्तरशलङ्कुटाः 104, 8. उत्तराधर 167, 106. उत्तराश्रमके und उत्तराश्रमन् 33, 16. उत्तरोय 74, 51. उत्थापन und *नोय 7, 2. उत्पचनिपचा 178, 36. उत्पचविपचा 178, 36. 67. उत्पत 27, 3. उत्पतनिपता 178, 37. उत्प-

त्पत्ताकुला und उत्पत्ताकुला 178, 49. उत्पन्न (1) 27, 4. उत्पल und उत्पलिनो 146, 3. उत्पात
 32, 15. उत्पाद 32, 16. उत्पुट 27, 5. 236, 6. उत्पुत 27, 3. उत्स 15, 63. *उत्सादकै 185, 7.
 उत्साह 161, 2. *उत्साहकै 185, 7. उत्साहवत् 161, 2. उत्साहिन् 83, 2. 161, 2. उत्सुक und
 √ उत्सुकार्थे Med. 174, 6. उद् 154, 18. उदक 112, 9. 116, 22. 142, 7. 163, 52. 244, 19.
 उदकम् mit क 243, 18. उदकलै 244, 19. उदकशुद्ध 8, 13. उदकिलै 142, 7. उदक्यै (fehler-
 haft) 112, 9. उदक्यं und *उदक्य 116, 22. उदङ्क 163, 51. उदङ्काः 29, 10. उदजिनै 129, 12.
 उदज्ज 103, 37. उदञ्ज 163, 32. उदञ्चन 11, 27. उदन्य 103, 37. उदपान 26, 2. 229, 4.
 उदपानमण्डूक 138, 9. 187, 16. उदर 72, 16. 108, 2. उदरक्किमि 138, 4. 187, 16. उदरवत्,
 उदरिक्, उदरिन् und उदरिलै 108, 2. उदर्यै 72, 16. उदर्यवत् 3, 13. उदस्थान 26, 22. 90, 18.
 उदार und उदारै 162, 31. उदासीन 167, 97. *उदाहृत 60, 20. *उदित 60, 22. उदुम्बर
 125, 70. 191, 4. 195, 16. उदुम्बरक्किमि und उदुम्बरमण्डूक 138, 3. 4. 187, 16. उद्वगड 11, 26.
 उद्वाम und *वत् 161, 5. उद्वामिन् 83, 3. 161, 5. उद्वमचूडा 178, 27. उद्वमविधमा 178, 35.
 उद्वमचूडा 178, 27. उद्वरावसृजा 178, 34. उद्वरोत्सृजा 178, 33. उद्वाम, *वत्, उद्वामिन्,
 उद्वाम und *वत् 161, 3. उद्वामिन् 83, 4. 161, 3. उद्वाम m. n. 12, 260. उद्वान m. n.
 12, 181. उद्वाम 32, 17. उद्वोग m. n. 12, 182. उद्वप 236, 5. *उद्वर्तकै 185, 8. उद्वाम, *वत्
 und उद्वामिन् 161, 18. उद्वाम, *वत् und उद्वामिन् 161, 4. उद्वेप 236, 5. उद्वेत् 28, 2. उन्म-
 नस् und √ उन्मनार्थे Med. 174, 10. उन्मृजावसृजा 178, 88. उप 154, 22. उपक 125, 7.
 उपकन्या 82, 8. उपकलमकाः 104, 3. उपकल्प 82, 10. उपकृत 22, 27. *उपकृत 60, 15.
 उपकृतिन् 22, 27. उपकृष्ण und *कृष्ण 82, 7. उपगणित und *तिन् 22, 40. उपगुड und
 उपगुध 82, 9. उपगूढ und उपगूढकै 33, 11. उपचाकु 163, 3. उपचार 211, 9. उपजिह्वा
 82, 6. उपताप 244, 47. उपतैल 82, 3. उपतैष 82, 2. उपदेश 216, 14. उपनत und *तिन्
 22, 43. उपनिषद् 32, 20. 216, 13. उपनैष 82, 2. उपपाद 82, 11. उपब्राह्म 163, 2. उपबिन्दु
 163, 7. उपमन्यु 164, 6. उपयाम, *वत् und उपयामिन् 161, 13. उपराज 48, 20. उपराधय
 167, 10. उपरोधिन् 83, 28. उपल 229, 5. उपलेट 82, 4. उपलोट 82, 5. उपवस्ति 216, 9.
 उपवास 75, 14. 218, 13. 238, 14. m. n. 12, 133. उपवेश und *वेष 216, 7. उपसंक्रमण
 218, 5. उपसद् 113, 8. 212, 4. उपसर्ग 131, 16. 238, 12. उपसर्गप्रतिरूपक 85, 146. उपसा-
 दित und *तिन् 22, 3. उपस्ति 216, 9. उपस्य 216, 17. उपस्थान 90, 8. 216, 18. उपस्या-
 षन und *नैष 7, 3. उपस्थित 19, 10. उपहत 19, 9. उपहस्त 216, 19. उपहित 19, 9.
 उपांशु 254, 64. उपाकृत 22, 28. *उपाकृत 60, 16. उपाकृतिन् 22, 28. उपाजिनै 129, 13.
 *उपानठ Bah. 30, 3. उपानह् und *उपानहम् 222, 5. उपाय 211, 3. उपासादित und
 *तिन् 22, 3. उपगाढ 194, 9. उज्जककुभाः 104, 6. उभ 241, 3. उभय 71, 67. 81, 57. 241, 4.
 उभयाकर्णौ 122, 10. उभयाञ्जलि 122, 4. उभयादन्ति 122, 6. उभयापाणि 122, 12. उभया-
 ब्राह्म 122, 14. उभयाहस्ति 122, 8. उभयै 81, 57. उभाकर्णौ 122, 9. उभाञ्जलि 122, 3.
 उभादन्ति 122, 5. उभापाणि 122, 11. उभाब्राह्म 122, 13. उभाहस्ति 122, 7. उमा 16, 5.
 उम्भि 39, 2. उररी 31, 2. उरल und उरल्यै 160, 7. उरश 103, 6. 168, 7. उरशा 206, 20.
 उरस् 3, 15. 13, 2. 37, 53. 103, 6. 142, 2. 168, 7. 226, 10. उरस 168, 7. 245, 9. उरसै

13, 2. उरसलङ्काटाः 104, 8. उरसा 206, 20. 245, 9. उरसिमेखल m. Sg. und Pl. 184, 24. उरसिलै 142, 2. उरस्ये 37, 53. 226, 10. उरु 147, 10. उर्व 164, 2. उर्वशी 212, 25. उल 160, 10. उलन्द 11, 5. उलूक 69, 6. 71, 90. उलूकपाक 131, 21. उलूखल 148, 6. उलूखल-मुसलम् 194, 10. *मुसले 113, 15. उल्यै 160, 10. उशिज् 151, 3. उशीनर 26, 19. 189, 8. 190, 10. उशीर 52, 7. 235, 31. उशीरबीज 194, 31. उशीरिक् und उशीरिकै 52, 7. उषस् 37, 14. √उषस्ये 37, 14. उषा 254, 117. उष्ट्र 1, 4. उष्ट्रखर n. Sg. 73, 15. उष्ट्रपीय und *पीया 119, 13. उष्ट्रशय n. Sg. 73, 16. उष्ण 118, 14. 186, 9. उष्णाक 186, 9. उष्णिमैन् 118, 14. उष्णिह् 26, 33. 151, 4. उष्णिहा 4, 19.

ऊ

ऊक* 234, 2. ऊढभार्य 20, 8. ऊधन्य und ऊधस् 72, 13. ऊर्णनाभ 195, 22. 228, 53. ऊर्णा 16, 4. ऊर्द und ऊर्दो 81, 115. ऊर्ध्वकाल 48, 29. ऊर्मि und *मत् 183, 3. ऊष und ऊषरै 14, 3. ऊष्मणै und ऊष्मन् 139, 9.

ऋ, ॠ, लृ

ऋ 85, 53. ऋकृत् 157, 7. ॠल 71, 44. 176, 30. *ऋल 217, 3. ऋलवत् 176, 30. ऋकृतामे 113, 18. ऋच् 125, 48. ऋजिमैन् 147, 27. ऋजोष und *षितै 101, 5. ऋजु 147, 27. ऋण m. n. 12, 62. ऋतभाग 164, 11. ऋतम् 85, 107. ऋतै 254, 12. ऋत्विज् 167, 96. ऋधैक् 254, 9. ऋशै 81, 9. ऋशय 81, 9. 103, 40. *ऋषभ 217, 4. ऋषि 90, 9. ऋषिक 144, 19. ऋष्टिप्रेण 164, 10. 228, 67. ऋष्य 103, 40. √ऋ 158. 203. लृ 85, 84.

ए

ए 85, 55. एक 71, 17. 125, 8. 180, 8. 241, 24. एक* 234, 2. एकपाम und *यामेय 74, 17. एकपत्नी 240, 2. एकपदि 122, 15. एकपदी 57, 2. एकपलाश und *शैय 74, 19. एकपुण्या 4, 16. एकप्रस्य 180, 8. एकभाव 167, 11. एकलू 71, 101. एकवृत्त und *वृत्तैय 74, 18. एकशाख und *शाखैय 74, 14. एकशक्तिपाद् 187, 15. एग 237, 38. एजि 58, 15. एडका 4, 2. एत 81, 156. एतद् 241, 21. एधाच् Suffix एधा 254, 89. एनस् 151, 20. एनेने 81, 156. एरक und एरका 58, 24. एला 37, 40. एलाक 71, 86. √एलायै 37, 40. एव 85, 5. एवम् 85, 6. एषण und एषणै 81, 68. एषिक 144, 38. एहि 227, 17. एहिकटा 178, 20. एहिद्वितीया 178, 17. एहियव 178, 11. एहियेराहिरा 178, 82. एहिवाणिजा 178, 12. एहि-विचसा 178, 53. एहिस्वागता 178, 15. ऐहो 227, 17. ऐहोड 178, 10.

ऐ

ऐ 85, 56. ऐक und ऐकौय 74, 46. ऐकभाष्य 167, 11. ऐकलये und ऐकलव्य 71, 101. ऐकायने 125, 8. ऐक्य 71, 17. ऐलये 166, 7. ऐलुक 75, 6. 126, 7. ऐलुभारिक 204, 10. ऐम्ये 237, 38. ऐहुट्टे 157, 4. ऐक्ये 58, 15. ऐडे 212, 23. ऐतर 236, 25. ऐतरेये 230, 44. ऐतिकायने 125, 5. ऐतिशायने 125, 6. ऐत्तरायणे 125, 80. ऐदंयुगानि 152, 2. ऐदंपर्य 167, 74. ऐनपिशङ्गे 58, 46. ऐनसे 151, 20. ऐन्द्रजाल्यै und ऐन्द्रलज्यै 58, 14. ऐन्द्रशर्मि 163, 60. ऐन्द्रहवै und ऐन्द्रहव्य 71, 100. ऐन्द्रादृशे 102, 4. ऐन्द्रायण und ऐन्द्रायणक 11, 19. ऐन्द्रायुधे 102, 5. ऐन्द्रालिशे 102, 3. ऐन्द्रायसान 26, 32. ऐन्धायने 125, 66. ऐन्ये 58, 45. ऐरकौ 58, 24. ऐरावत m. n. 12, 208. ऐले 228, 80. ऐलाकै und ऐलाक्य 71, 86. ऐलिशाला 91, 2. ऐश्वर्य 167, 98. ऐषिक्ये 144, 37. ऐहलोकं 8, 14.

ओ

ओ 85, 57. ओजस् 15, 80. 174, 23. √ओजाये Med. 174, 23. ओदन 9, 8. 238, 20. m. n. 12, 225. ओदनैय und ओदन्यं 9, 8. ओम् 85, 42. 254, 118. ओषधि 115, 6. ओष्ठजाहे 43, 11.

औ

औ 85, 58. औक्त्ये, औक्त्य, औक्यै und औक्य 71, 106. औख्येयक 39, 11. औघेये 230, 23. औचये und औचय्य 71, 106. औचित्य 167, 70. औज्जयनक und औज्जयिनक 124, 43. औजसायन 15, 80. औज्जिहानि 149, 19. औड 81, 119. औडपिके 27, 8. औडवि und औवेय 114, 10. औडायन und औडायनैभक्त 34, 6. औडेने 81, 119. औडुप 236, 4. औडुपिके 27, 2. औडुलोमि 163, 62. औतकि und औकौय 114, 4. औत्तिपे und औत्तेपे 228, 56. औत्तम 236, 3. औत्तराधये 167, 106. औत्पतिके 27, 3. औत्पपत्तिके (?) 27, 4. औत्पाते 32, 15. औत्पादे 32, 16. औत्पुट 236, 6. औत्पुटिके 27, 5. औत्पुतिके 27, 3. औत्सायन 15, 63. औदकशोद्धं 8, 13. औदकि 114, 4. औदकि 163, 52. औदकौय 114, 4. औदङ्कि 114, 5. औदङ्कि 163, 51. औदङ्कौय 114, 5. औदजायनि 103, 37. औदञ्चनक 11, 27. औदञ्चि 149, 7. औदञ्चि 163, 32. औदनिक 238, 20. औदन्यायनि 103, 37. औदन्यि 149, 17. औदपान 227, 20. औदपान 26, 2. औदपाने 229, 4. औदपानो 227, 20. औदबुद्धि 149, 20. औदभञ्जि 149, 11. औदमञ्जि 149, 10. औदमेघि 149, 9. 199, 5. औदमेघौय, औदमेघि und औवेय 199, 5. औदवापि, औवेय, औदवाहि und औहौय 199, 6. औदव्रजि 149, 8. औदशुद्धि 149, 20. औदश्वत्के 3, 13. औदस्यान 26, 22. औदस्याने 90, 18. औदासोन्य 167, 97. औदुम्बर 191, 4. औदुम्बरक 195, 16. औदुम्बरायणे 125, 70. औद्राहमानि 74, 45. 81, 76. 149, 18. औद्राहमाने 81, 76. औद्राहमानौय 74, 45. औद्रगृहक 11, 26. औद्रावे 32, 17. औद्रुप und औद्रुप

236, 5. औचेत्र 28, 2. औपकायनै 125, 7. औपचाकवि 163, 3. औपचारिकै 211, 9. औपदेशिकै 216, 14. औपनिषत्कै 216, 13. औपनिषद्वै 32, 20. औपवाहवि 163, 2. औपविन्दवि 163, 7. औपमन्यव 164, 6. औपयिकै 211, 3. औपराजिक 48, 20. औपराध्य 167, 10. औपलै 229, 5. औपवस्तिकै 216, 9. औपवासै 218, 13. औपवासिक 75, 14. 238, 14. औपवेशिकै und औपवेशिकै 216, 7. औपसंक्रमणै 218, 5. औपसद्वै 212, 4. औपसर्गिक 238, 12. औपस्तिकै 216, 9. औपस्थानै 90, 8. औपस्थानिकै 216, 18. औपस्थिकै 216, 17. औपहस्तिकै 216, 19. औभयै und औभय्य 71, 67. औम्भेयक 39, 2. और्यै 147, 10. औरश 103, 18. औरशायनि 103, 6. 18. औरस 103, 18. औरसै 245, 9. औरसायनि 103, 6. 18. औरसिकै 3, 15. औरानाभै 228, 53. औरानाभक 195, 22. और्यकालिक (f. आ und ई) 48, 29. और्य 164, 2. और्यशै 212, 25. औरन्दक 11, 5. औरपि und ऐर्य 114, 2. औरालायत und औरालायतैभक्त 34, 30. औरलूक 69, 6. औरलूकै und औरलूक्य 71, 90. और्यजै 151, 3. और्यशिरै 235, 31. और्यशिर 26, 19. 190, 10. और्यशिरै 189, 8. और्यध m. n. 12, 45. और्यधायण und और्यधायणक 11, 9. और्यधाय 26, 33. और्यधायै 151, 4. और्यधायै und और्यधाय 118, 14. और्यमानि (Conj.) 149, 24.

क

कंस 97, 14. m. n. 12, 16. ककल 230, 83. ककुत्स्य 228, 14a. ककुद् 183, 16. ककुद m. n. 12, 166. ककुदात्त 198, 10. ककुदम् 183, 16. ककुम् 26, 34. 228, 9. ककुम् 104, 6. कक 247, 17. ककतु 157, 7. ककिन् 247, 17. ककूट 47, 12. 55, 6. 156, 8. ककूटिकै 55, 6. ककूटिन् 156, 8. ककूटिल 47, 12. कच und कचिकै 55, 12. कचुलुक 71, 73. कच्चित् 85, 17. कच्छल und कच्छलिल 47, 11. कज्जल und कलितै 101, 64. कज्जुक und कलितै 101, 70. कज्ज und कज्ज 36, 17. कट 9, 24. 81, 139. 156, 10. कट 84, 2. कटक 9, 14. m. n. 12, 97. 259. कटकौय und कटक्य 9, 14. कटा und कटालै 244, 17. कटिन् 156, 10. कटिप 237, 31. कटै 81, 139. कटैय 9, 24. कटु 213, 6. कटुक 188, 9. m. Sg. und Pl. 184, 20. कटुकप्रस्य 41, 7. कटुकवदरै 206, 23. कटुकमन्यक m. Sg. und Pl. 184, 20. कटुकवाधूलेयाः und कटुकवाधूलेयाः 46, 7. कटोलकपाद 261, 7. कटोलपाद 261, 6. कटैय 9, 24. कटकालापाः 46, 18. कटकौयुमाः 46, 19. कटशठ 232, 12. कटैरण्यः 29, 21. कडार m. n. 12, 245. कण und कणौ 81, 15. कणटक 47, 24. 55, 22. 101, 15. m. n. 12, 98. कणटकमर्दन 2, 6. कणटकार 191, 12. कणटकारिका 260, 13. कणटकिकै 55, 22. कणटकितै 101, 15. कणटकिल 47, 24. कणहु 211, 18. 244, 36. 249, 4. कणहुलै 244, 36. कणडोलकपाद 261, 11. कणडोलपाद 261, 10. कत 55, 25. कतक 188, 7. कतिकै 55, 25. कथक 71, 42. कथंचित् 211, 6. कथम् 85, 114. कदर und कदरै 81, 124. कदल 81, 126. 235, 26. कदलै 81, 126. कदामत्ताः 29, 49. कटु 139, 8. 184, 38. 230, 51. कटुणै, कटु und कटुणै 139, 6. कनल 11, 44. कनिष्ठा 4, 22. 44, 10. कनिष्ठिक und का 225, 4. कन्यक 71, 43. कन्यु 71, 110. कन्द 14, 14. 81, 160. कन्दर 81, 125. कन्दरै 14, 14. कन्दरै 81, 125. कन्दर्प 164, 8. कन्दल und कन्दलै

81, 126. कन्दौ 81, 160. कन्दुक 188, 35. कन्दुकप्रस्थ 41, 7. कन्दुकवदरो 206, 23. कन्या 82, 8. कपट m. n. 12, 63. कपाट m. n. 12, 7. कपाटिका 225, 3. कपालिका 225, 2. कपि 3, 9. 71, 51. 162, 14. 167, 51. 200, 7. 224, 5. 244, 35. कपिञ्जल 228, 20. कपित्थ 47, 20. 146, 7. m. n. 12, 54. कपित्थिनो 146, 7. कपित्थिल 47, 20. कपिल 244, 35. कपिलिका 228, 32. कपिवत् und कपिश 200, 7. कपिश्यापर्णयाः 46, 5. कपिष्ठल 104, 10. m. Pl. 29, 4. कपिष्ठिका 225, 4. कपे 162, 14. कपोततो 224, 5. कपोत und कौय 126, 9. कपोतपाक 131, 20. कपोतपाद 261, 13. कवच m. n. 12, 12. कवोध 228, 86. कम् 85, 124. 254, 51. कमकाः 29, 39. कमगडलु 188, 10. m. n. 12, 21. कमन्तकाः 29, 48. कमन्दकाः 29, 42. कमल 146, 31. 162, 23. कमलिनो 146, 31. कमलै 162, 23. कम्पल 237, 2. कम्बलभार und कम्बलहार m. Sg. und Pl. 184, 7. कम्बलिक und का 132, 6. कम्बोज 35, 6. 245, 4. कम्बोजमुण्ड 178, 3. कर 101, 91. करकिसलय 217, 20. करण 48, 11. करवोर 235, 12. करालो 31, 38. करिते 101, 91. कैरिप 89, 3. करिपथ 119, 6. कैरिख 89, 2. करोर 137, 6. 143, 4. 176, 7. करोरकुण 143, 4. करोरप्रस्थ 41, 6. करोरवत् 176, 7. करोर 146, 13. 170, 4. करोरिणी 146, 13. करु 103, 15. करुण 246, 9. 247, 8. करुण 246, 9. करुणा 247, 8. √ करुणायै Med. 246, 9. करुणिन् 247, 8. करुण und करुष 168, 2. कर्क 200, 6. 249, 12. कर्कटक 71, 112. कर्कटा und कर्कटिन् 156, 8. कर्कन्तु 157, 7. कर्कन्धु 143, 2. 157, 7. 176, 5. कर्कन्धुकुण 143, 2. कर्कन्धुप्रस्थ 41, 4. कर्कन्धुमत् 176, 5. मतो 249, 13. कर्कन्धु 143, 2. 166, 12. कर्कन्धुप्रस्थ 41, 4. कर्कन्धूमतो 249, 13. कर्कर und कर्करे 81, 22. कर्कवत् 200, 6. कर्कश 249, 9. कर्कशे 200, 6. कर्को und कर्कोय 114, 23. कर्ण 228, 75. 244, 22. 248, 17. कर्णक 101, 3. कर्णकाः 29, 28. कर्णकिते 101, 3. कर्णकोष्ठ 97, 6. कर्णपाह 198, 8. कर्णले 244, 22. कर्णवेष्टक, कौय und का 9, 15. कर्णाटक und कर्णाटक m. Sg. und Pl. 184, 9. कर्णचुरचुरा und चुरचुरा 138, 33. 187, 16. कर्णटिटिभ und कर्णटिरिटिरा 138, 32. 187, 16. कर्त्त 28, 7. 58, 43. कर्दम 13, 10. 33, 30. 47, 10. 146, 10. कर्दमे 13, 10. कर्दमके 33, 30. कर्दमिनो 146, 10. कर्दमिल 47, 10. कर्पट m. n. 12, 99. कर्पास m. n. 12, 135. कर्पासो 166, 10. कर्पूर 47, 16. 230, 43. कर्पूरिन् 249, 6. कर्पूरिल 47, 16. कर्मन् 90, 10. 219, 11. m. n. 12, 28. कर्मवत् 219, 11. कर्मार 59, 5. 228, 40. कर्मारवन 68, 30. कर्मिक 144, 11. कर्मिक und कर्मिन् 219, 11. कर्ष 92, 6. m. n. 12, 71. कर्षापण 151, 31. कलङ्क und क्लिते 101, 27. कलन 11, 44. कलशकण्ठाः 29, 25. कलशोपदो 57, 10. कलह m. n. 12, 194. कलहंसपदो 57, 40. कला 132, 36. कलित 60, 18. कलिव 150, 4. कलूतर 35, 15. कल्क m. n. 12, 101. कल्प 82, 10. कैल्प 215, 25. कल्माष und कैने 81, 129. कल्याण 162, 30. 177, 4. कल्याण 49, 17. कल्याणो am Ende eines Bah. 155, 3. कल्याणो 162, 30. कल्लोल 101, 67. 146, 19. कल्लोलिते 101, 67. कल्लोलिनो 146, 19. कवच m. n. 12, 60. कवन्तकाः 29, 47. कवल 160, 15. कवलप्रस्थ 41, 8. कवल्यै 160, 15. कवि 58, 8. 71, 57. कविल 150, 4. कविशस्तै 153, 7. कशकत्स 11, 30. कशा 112, 4. कशाय 232, 13. कशिकपाद 261, 4. कश्मर 237, 3. कश्मीर 35, 7. 168, 4. 237, 3. 245, 6. कश्ये 112, 4. कश्यप 164, 3. कष 71, 53. कषाय 232, 13. m. n. 12, 3. कष्टु 230, 87. कट्टय und कट्टय 228, 17.

कहोड 228, 15. कौम 97, 14. कांस्कान् 45, 8. काक 58, 49. 210, 4. कौककायनि 210, 4. काकण und *शौ 81, 15. 161. काकदन्तिक, *कौय, काकदन्ति und *नौय 114, 11. काकन्दि und *न्दौय 114, 18. काकरन्ति und *नौय 114, 20. काकलेये 230, 83. काकादन und *नौ 81, 71. काकुस्ये 228, 14a. काकुदाचित्के 198, 10. कौकुभ 26, 34. काकुभे 228, 9. काक्ये 58, 49. काक्षतवे 157, 7. काक्षुलुके und कौक्षुलुक् 71, 73. काञ्चो 180, 7. 206, 25. कौञ्चो-प्रस्य 180, 7. काट und काटरै 14, 12. काटिष्ये 237, 31. काटुके 188, 9. काटशार्दिनः 232, 12. काटेरणि und *शौय 74, 25. काण 15, 74. काण* und *काण 36, 5. कौणायन 15, 74. का-शेय und काशेयेविध 175, 5. काण्टकमर्दनिके 2, 6. काण्टकार 191, 12. काण्ड und काण्डे 166, 3. काण्डधार und काण्डधार 97, 10. काण्डपुण्या 4, 18. काण्डये 249, 4. काण्डवारण und काण्डवारण 97, 10. काण्डुके 211, 18. कातके 188, 7. कातर und कातरायणौ 125, 25. कातल und कातलायने 125, 26. कौयक् und कायक्कायने 71, 42. कायचित्के 211, 6. कौदलेय 235, 26. काटवेये 230, 51. कौनलक 11, 44. कानिष्ठिके 225, 4. कानिष्ठिनेये 44, 10. कान्ता am Ende eines Bah. 155, 9. कौन्यक् und कान्यक्कायने 71, 43. कान्यवे und कौन्यक् 71, 110. कान्द 14, 15. कान्दिक 110, 40. कान्दरे 14, 15. कौन्दर्प 164, 8. कौदिशोक 178, 78. कान्दुके 188, 35. कापट्य und कापट्यो 227, 2. कापाटिके 225, 3. कापालिके 225, 2. का-पिके 3, 9. कापिञ्जले 228, 20. कापिञ्जलादि und *लाट्ये 58, 10. कापिलिके 228, 32. का-पिष्ठलि und *ल्यो 67, 19. कापिष्ठिके 225, 4. कापुरुष und कौपुरुष 167, 37. कापोतक 126, 9. कौष्य 71, 51. 167, 51. काष्यायने 71, 51. कावोर्ध्वे 228, 86. काम 180, 9. 125, 83. कौम 215, 19. कामण्डलेये 188, 10. कामण्डलेय und कौमण्डलेय 227, 7. कामप्रस्य 74, 23. कौमप्रस्य 180, 9. कामप्रस्यौय 74, 23. कामम् 254, 98. कामलि 110, 38. कामविद्ध 46, 15. कामवेरणि und *शौय 74, 25. कामायने 125, 83. कामायौ 194, 22a. कामुक und कामुकायने 125, 68. काम्यस्ये 237, 2. काम्यलिकायने 132, 6. काम्योजे 35, 6. 245, 4. काम्योजमुगड 178, 3. कारणिक (f. आ und ई) 48, 11. कारण्ड्य und कारण्ड्यवतो 5, 5. कौरवाणि 103, 15. कौरवोरिय 235, 12. कारस्कर 140, 2. कारौ 171, 11. कौरा 215, 23. कौरोर und कारोरै 137, 6. कारोरै 170, 4. कारेणुपालि 110, 29. कारे 249, 12. कार्कटके und कौर्कटक् 71, 112. कार्कट्य und कौर्कट्यकायनि 210, 3. कार्कणै 229, 2. कार्कण्डेये (vgl. 6, 4, 147) 230, 26. कार्कन्तवे 157, 7. कार्कन्थवे 157, 7. 166, 12. कार्कन्धुमते und कार्कन्धू 249, 13. कार्कलासेये 230, 37. कार्कशे 249, 9. कार्कष und कौर्कषकायणि 210, 3. कार्कसेये 230, 80. कारणै 228, 75. कौर्णकोष्ठ 97, 6. कौर्णपाहिक 198, 8. कौर्णि 248, 17. कार्तके 188, 33. कौर्त्र 28, 7. कात्र्ये 58, 43. कार्पासे 166, 10. कार्पूरिणौ 249, 6. कार्पूरये 230, 43. कार्मणै 90, 10. कार्मारै 228, 40. कार्मारक 59, 5. कार्मिक्ये 144, 11. कार्शौ und कौर्श्य 118, 5. काये 90, 9. कायपण 136, 12. m. n. 12, 4. कार्पाणौ 136, 12. 151, 31. कार्षिके 92, 6. कार्षिक्ये 144, 41. काष्टौ und कौष्ट्ये 118, 100. काष्णै 71, 88. 151, 13. 249, 11. कार्षाणकौ 249, 11. कार्षाणायने 125, 32. कौर्षा 163, 44. कौष्यये 71, 88. काल 116, 28. 142, 5. 244, 17. 251, 7. कौलक 251, 7. कौलनक 11, 44. कालले 244, 17. काला 260, 10. *कालाप 46, 18. कालायने 132, 36. का-लिले 142, 5. कौलिष्य 150, 4. कालतरै 35, 15. काल्य 125, 29. कौल्य und *कौल्य 116, 28.

कौल्याणक 177, 4. काल्यायनै 125, 29. कौविल्य 150, 4. कौघी 227, 15. कावेरिण und *शौनेय
 74, 25. काव्य 125, 29. 227, 15. काव्यै 58, 8. कौव्य 71, 57. काव्यायनै 125, 29. काश 15,
 19. 25, 15. काशकत्स 11, 30. m. Pl. 29, 23. कौशकत्सक 11, 30. काशपरी und *परैयै 127, 7.
 काशफरी, *फरैयै, *फारी und *फारैयै 127, 8. कौशायन 15, 19. काशार्दिनः 232, 13. काशौनेय
 25, 15. काशमये 237, 3. काशमोरै 35, 7. 245, 6. काशमोयै 237, 3. काश्य 125, 28. काश्यप
 125, 27. कौश्यप 164, 3. काश्यपायनै 125, 27. काश्यायनै 125, 28. काषार्दिणः 232, 13.
 काष्टेयै (vgl. 6, 4, 147) 230, 87. काष्ट 126, 8. काष्ट* 49, 1. काष्टक 126, 8. काष्टकौनेय
 126, 8. काष्य und काष्यायणौ 71, 53. काह्यै 228, 18. काह्यै und काह्यै 228, 17. काहोडै
 228, 15. किंस 242, 5. किंस किंसम् 242, 18. किंकर 125, 23. किंकल 125, 24. किण्व, कि-
 ण्वौनेय und किण्व 9, 11. कित 15, 42. कितव 15, 65. 25, 10. 103, 2. 188, 39. *कितव
 217, 16. 231, 3. कितवौनेय 25, 10. किदभं und किदभं 164, 8. किंदास 164, 31. किंनर 97, 9.
 किम् 85, 67. 241, 29. कियत् und *कियतैम् 222, 19. किरण 11, 6. किरोट m. n. 12, 109.
 किरोर und *वत् 176, 7. किल 85, 45. किलात 164, 7. किलालप 164, 53. किशर 52, 1.
 किशरा und *वत् 176, 9. किशरिक und किशरिकौ 52, 1. किशोरिका 230, 56. किष्किन्धा
 140, 5. 245, 8. किष्कु 140, 4. किसः किसः 242, 5. किसं किंसम् 242, 18. किसलय und
 *यितै 101, 21. कोम् 85, 195. कु 254, 124. कुक्कुट m. n. 12, 164. कुक्कुटकन्य 87, 8. कुक्कु-
 टात् 198, 12. कुक्कुटागिरि 50, 7. कुत्ति 124, 39. कुङ्कुम m. n. 12, 257. कुचुक 188, 34.
 कुञ्ज 53, 2. m. n. 12, 199. *कुञ्जर 217, 11. कुट 15, 35. 58, 20. कुटजभार 204, 2. कुटी
 223, 4. कुटोकुट n. 73, 27. कुटोगु 71, 107. कुटोमैय 223, 4. कुटोर 166, 13. कुट्टिम m. n.
 12, 163. कुठार 228, 8. कुठारिका 230, 55. कुडप m. n. 12, 165. कुडमल und *लितै 101, 14.
 कुड्या 39, 13. कुणप m. n. 12, 6. कुणपदी und कुणपदी 57, 22. कुणठ* und *कुणठ 36, 6.
 कुण्ड 132, 4. 244, 46. कुण्डल 14, 19. 56, 9. m. n. 12, 108. कुण्डलै 244, 46. कुण्डलरै
 14, 19. कुण्डिन 39, 7. 71, 64. कुण्डिनौ 71, 64. कुतपं m. n. 12, 5. कुतस् 85, 115. कुतुक
 188, 7. कुतुहल 101, 19. 167, 31. 188, 29. कुतुहलितै 101, 19. कुत्र 85, 116. कुत्स 15, 63.
 132, 31. कुदामन् 48, 9. कुदालपाद 261, 2. कुद्रि m. Sg. und Pl. 184, 14. कुनामन् 48, 9.
 163, 25. कुन्तिसुराष्ट्राः 46, 12. कुन्ती 42, 10. कुन्द 56, 15. कुन्द* 234, 4. *कुन्दम und
 *कुन्दुम 89, 8. कुण्डल 228, 20. कुपुत्र 177, 15. कुवलप्रस्य 41, 8. कुवेरयन 68, 30. कुव-
 किरात und *कैरात n. 73, 7. कुव्जवामन n. 73, 6. कुम् 85, 137. कुमार 125, 36. 251, 13.
 कुँमारक 251, 13. कुमारकुलटा 233, 3. कुमारकुशल 233, 13. कुमारगर्भिणी 233, 4. कुमार-
 चपल 233, 14. कुमारतापसी 233, 5. कुमारदासी 233, 6. कुमारनिपुण 233, 15. कुमारपटु
 233, 10. कुमारपण्डित 233, 12. कुमारप्रयजिता 233, 2. कुमारबन्धकी 233, 7. कुमारमदु
 233, 11. कुमाराध्यापक 233, 8. कुमाराभिरूपक 233, 9. कुँमारिक 219, 16. कुमारिका 230, 54.
 कुमारिन् und कुमारी 219, 16. कुमारीक्रोडनक 186, 20. कुमारीपुत्र und कुँमारीपुत्रक 251, 12.
 कुमारीवत् 219, 16. कुमारीश्वशुर und कुँमारीश्वशुरक 251, 13. कुसुद 146, 5. m. n. 12, 110.
 कुमुदिनौ 146, 5. कुम्भ 132, 11. 236, 7. 237, 19. कुम्भकार 59, 17. कुँम्भमण्डूक 138, 8.
 187, 16. कुम्भौ 39, 6. 42, 9. कुलप्रस्य 41, 8. कुरु 26, 30. 35, 9. 103, 15. कुरुकत 8, 11.

71, 55. कुरुतपाद 261, 5. कुरुपञ्चाल 8, 12. कुट्टं und कुट्टौ 81, 115. कुल 14, 16, 15, 73, 26, 21, 160, 13, 161, 7. कुलटा 233, 3. कुलदैमन 128, 24. कुलपति 17, 9. कुलपुत्र 177, 7. कुलरै 14, 16. कुललो 188, 37. कुलवत् und कुलिन् 161, 7. कुलिश 3, 16, 42, 13. कुलून 35, 15, 245, 12. कुलमाष 75, 2. कुल्यै 160, 13. कुल्या 39, 13. कुवल 81, 19, 143, 5. कुवलकुण 143, 5. कुवलय und *यिते 101, 55. कुवलै 81, 19. कुवित् 85, 13. कुविद्यास 61, 25. कुवेणिका und कुवेरिका 230, 64. कुश 244, 39. कुशल 167, 27, 177, 27, 188, 25, m. n. 12, 258. कुशलै 244, 39. कुशल* 213, 8, 234, 23. *कुशल 231, 11, 233, 13. कुशला 163, 13. कुशाम्ब 230, 30. कुशिक 164, 4. कुशोरक 235, 17. कुशेरिका 230, 91. कुषांतकाः 29, 22. कुषुभ und / कुषुभ्यै 37, 17. कुष्टचित्, कुष्टविद् und कुष्टविद् 40, 6. कुसुम 101, 18, m. n. 12, 105. कुसुमितै 101, 18. कुसुलपाद 261, 19. कुस्त्रौ 188, 11. कूचवार 164, 15. कूट 56, 10, 61, 11, 237, 16. / कूट 84, 11. कूप 55, 19, 72, 14, 156, 11. कूपक 156, 20. कूप-कच्छप 138, 5, 187, 16. कूपका und कूपकिन् 156, 20. कूपचूर्णक 138, 34, 187, 16. कूपत् 85, 12. कूपमण्डक 138, 7, 187, 16. कूपिकै 55, 19. कूपिन् 156, 11. कूप्य 72, 14. कूर्च m. n. 12, 221. कूल 124, 37, 161, 10. कूलवत् 161, 10. कूलास 236, 20. कुलिन् 161, 10. ककण 229, 2. ककण्ड 230, 26. ककलास 230, 37. ककसा 230, 80. कच्छ 246, 4, 247, 4. कच्छ* und / कच्छायै 246, 4. कच्छिन् 247, 4. / कत् 181. कतक 188, 33. कत्तिका 1, 9. कत्वमुच् Suffix कत्वैस् 254, 89. कन्तविचक्षणा 178, 32. कन्दिविचक्षणा 178, 69. / कृप 120, 214. कपण 162, 22, 246, 10, 247, 14. कपण* 234, 26, 246, 10. / कपणायै Med. 246, 10. कपणिन् 247, 14. कपणै 162, 22. कपौ 171, 21. कपाण und *णै 162, 22. कमि 139, 10, 183, 5. कमिणै 139, 10. कमिमत् 183, 5. कश 118, 5. कशानु und केशानुक 80, 13. कशाश्व und केशाश्वक 80, 16. कषि 90, 9. कषिक 144, 41. कष्ट und कष्टिमेन् 118, 10. कष्ण 71, 88, 82, 7, 125, 32, 151, 13, 163, 44, 244, 7, 249, 11, 251, 5. कैष्णक 251, 5. कष्णकर्ण 249, 11. कष्णपटौ 57, 23. कष्णपिङ्गलाः 29, 27. कष्णलै 244, 7. कष्णसुन्दर 104, 9, m. Pl. 29, 6. कष्णा 82, 7. कष्णाजिनकष्णसुन्दराः 104, 9. कष्णाजिनाः 29, 5. कैष्णोऽस्थार-ष्टक 80, 6. / कृ 158, 203. केकय 168, 3. केका, *वत्, कैकिक und केकिन् 219, 7. केला und / केलायै 37, 41. केवाल 81, 89. केवालो 31, 20. केवालै 81, 89. केवासौ 31, 21. केशजाह्नै 43, 5. केशश्मशु 194, 41. केशिनौ 58, 28. कैकस, कैकसौ, कैकसेय und कैकसेयो 227, 14. कैकरायणै 125, 23. कैकलायन 125, 24. कैतवै 188, 39. कैतवायन 15, 65. कैतवा-यनि 103, 2. कैतायन 15, 42. कैदर्भ und कैदर्भ 164, 8. कैदास und कैतसायनै 164, 31. कैनर 97, 9. कैरणक 11, 6. कैरव und कैरविणौ 146, 18. कैमंदुर und कैमंदुर 97, 3. कैलात 164, 7. कैलालप 164, 53. कैशिन्यै 58, 28. कैशोरि 58, 19. कैशोरिकेयै 230, 56. कैशोयै 58, 19. कैष्किन्यै 245, 8. कोकण und *णै 81, 15. कोकिला 4, 3. कोचै 95. कोट und कोटरै 14, 12. कोपै 133, 23. कोरक und *कितै 101, 66. कोलै 95. कोविदार 150, 10. कोश m. n. 12, 125. कोशातकी 260, 2. कोशातकौ 81, 142. कोयै 133, 23. कोहड 228, 16. कोहित 228, 11. कोक्कुटालिकै 198, 12. कौलक 124, 39. कोचकै 188, 34. कौचवार 164, 15. कौटजभारिक 204, 2. कौटायन 15, 35. कौटिकै 67, 14. कौटिकै 56, 10. कौटोगवै und कौटोगव्य 71, 107.

कौटोय 61, 11. कौटोरै 166, 13. कौट्यै 58, 20. 237, 16. कौट्यो 67, 14. कौटारै 228, 8.
 कौटारिकेयै 230, 55. कौडैयक 39, 13. कौण्डलिकै 56, 9. कौण्डायनै 132, 4. कौण्डिनै 71, 64.
 कौण्डिनेयक 39, 7. कौण्डिन्य 71, 64. कौतस्कुत 45, 2. कौतुकै 188, 7. कौतूहलै 188, 29.
 कौतूहल्य 167, 31. कौत्सायन 15, 63. कौत्सायनै 132, 31. कौथुम 46, 19. कौथुमलोकावाः
 46, 20. कौटामिक (f. आ und ई) 48, 9. कौनामि 163, 25. कौनामिक (f. आ und ई) 48, 9.
 कौन्तायनि 42, 10. कौन्तिकै 56, 15. कौन्दायण und कौन्दायणक 11, 20. कौण्डिजलै 228, 20.
 कौपुत्रक 177, 15. कौमारायणै 125, 36. कौमारिकेयै 230, 54. कौमेदुर und कौमेदुर 97, 3.
 कौम्भ 236, 7. कौम्भकारक 59, 17. कौम्भायनै 132, 11. कौम्भायनि 42, 9. कौम्भेयक 39, 6.
 कौम्भ्यै 237, 19. कौरव 26, 30. कौरवै 35, 9. कौरवायणि 103, 15. कौरव्य 103, 19. 168, 8.
 कौरव्यायणि 103, 19. कौरुकात्य 71, 55. 8, 11. कौरुपाञ्चाल 8, 12. कौल 26, 21. कौलक
 124, 37. कौलपतै 17, 9. कौलपुत्रक 177, 7. कौललै 188, 37. कौलायन 15, 73. कौलास
 236, 20. कौलिशायनि 42, 13. कौलिशिकै 3, 16. कौलूनै 245, 12. कौलेय 39, 13. कौल्मायिक
 75, 2. कौविदार्य 150, 10. कौविद्यासैन्यै 61, 25. कौवेणिकेयै und कौवेरिकेयै 230, 64. कौशलै
 188, 25. कौशलक 177, 27. कौशल 163, 13. कौशल्य 167, 27. कौशाम्बो 127, 5. कौशाम्ब्यै
 127, 5. 230, 30. कौशिक 164, 4. कौशिक 113, 7. कौशरिकेय 235, 17. कौशेय und कौशेय
 190, 2. कौशेरिकेयै 230, 91. कौष्टचित्कै, कौष्टचित्कै und कौष्टचित्कै 40, 6. कौस्वै 188, 11.
 कौहडै 228, 16. कौहितै 228, 11. क्रम 23, 18. क्रमेतर 23, 15. क्रशिमैन् 118, 5. क्रामिकै
 23, 18. क्रामेतरिकै 23, 15. क्रियमाण 86, 7. क्रियासातत्य 178, 60. क्रोडनक 186, 20. क्रोय-
 माण 86, 7. क्रुञ्च und क्रुञ्च 151, 22. क्रुञ्चकौय 126, 11. क्रुञ्चा 4, 18. 126, 11. 183, 6.
 क्रुञ्चामत् 183, 6. क्रोड und क्रोडनै 162, 34. क्रोधै 133, 23. क्रोशै 95. क्रोष्टु 81, 147. 125, 37.
 क्रोष्टुकर्ण 97, 6. क्रोष्टुपाद m. Sg. und Pl. 184, 26. क्रोष्टुमान m. Sg. und Pl. 184, 25. क्रो-
 ष्टुमाय m. Sg. und Pl. 184, 27. क्रोष्ट्रनै 81, 147. क्रोष्ट्रवै 151, 22. क्रोष्ट्रक 126, 11. क्रोशेय
 und क्रोशेय 190, 11. क्रोष्टुकर्ण 97, 6. क्रोष्ट्रायण 11, 8. क्रोष्ट्रायणै 125, 37. क्रोष्ट्रायणक
 11, 8. √ क्रम् 221. क्वथै und क्वथै 95. क्षण und क्षणितै 101, 6. क्षणेपाक 131, 6. क्षत
 m. n. 12, 244. क्षत्र 15, 18. m. n. 12, 191. क्षत्रविद्या 32, 12. क्षत्रिय 234, 19. क्षपै 133, 20.
 √ क्षम् 221. क्षमै 133, 20. क्षमा 254, 65. क्षर 72, 20. क्षरै 95. 133, 35. क्षर्यै 72, 20. क्षा-
 त्रविद्यै 32, 12. क्षौत्रायण 15, 18. क्षान्त 15, 18. 59. 25, 23. क्षान्ता am Ende eines Bah.
 155, 10. क्षौन्तायन 15, 18. 59. क्षान्तेय 25, 23. क्षामा und क्षामाप्रस्य 180, 6. क्षार 25, 48.
 क्षारै 95. क्षारैय 25, 48. क्षिपका und क्षिन् 156, 5. क्षिपौ 171, 4. क्षिप्र 147, 28. क्षियो
 171, 12. क्षिर m. n. 12, 70. क्षिरहोतृ 187, 8. क्षिरहृद 228, 24. क्षुद्र 25, 16. 147, 29. क्षद्रकमा-
 लव 69, 3. क्षुद्रजन्तु 244, 47. क्षुद्रैय 25, 16. क्षुध्, क्षुधा und क्षुधितै 101, 57. √ क्षुभ् 120.
 क्षुवक und क्षुवकिलै 142, 3. क्षेत्र 170, 3. क्षेत्रज्ञ 167, 32. 188, 30. क्षेत्रपति 17, 17. क्षेपिमैन्
 147, 28. क्षेम m. n. 12, 189. क्षेमवृद्धिन् 74, 43. 163, 37. क्षेमवृद्धैय 74, 43. क्षेतयत und क्षैत-
 यतायनि 103, 25. क्षेत्रै 170, 3. क्षेत्रज्ञै 188, 30. क्षेत्रज्ञ्य 167, 33. क्षेत्रपतै 17, 17. क्षेमवृद्धि 74,
 43. 199, 3. क्षेमवृद्धि 163, 37. क्षेमवृद्धैय 74, 43. 199, 3. क्षेरहृद 228, 24. क्षोदिमैन् 147, 29.
 क्षौद्रकमालव 69, 3. क्षोमा und क्षोमाप्रस्य 180, 10. क्ष्वेडित m. n. 12, 81. क्ष्वेडिन् in गेहे und गोष्टे.

ख

खञ्ज* und *खञ्ज 36, 3. खञ्जन 228, 21. खञ्जर* und *खञ्जर 36, 3. खञ्जार 15, 9. 228, 38. खञ्जाल 228, 39. खञ्जूल 15, 9. खट्वर 230, 63. खट्वाभार 204, 11. खट्वा-
रुढे 153, 6. खड 15, 39. 176, 26. खडरक 228, 65. खडवत् 176, 26. खडा und *वत्
176, 26. खडिक 248, 8. खडिव 150, 5. खडूर 230, 63. खडोन्मत्ता 230, 67. खण 228, 45.
खण्ड 14, 9. 25, 52. 33, 27. 35, 10. 101, 23. 124, 2. 147, 13. m. n. 12, 138. खण्डकै
33, 27. खण्डरै 14, 9. खण्डल m. n. 12, 167. खण्डिक 144, 8. खण्डित 150, 5. खण्डिते
101, 23. खण्डिन 248, 16. खण्डिमैन् 147, 13. खण्डेय 25, 52. खण्डु 11, 43. 249, 4.
खद 72, 15. खदण्ड 124, 2. खदिर 5, 2. 11, 39. 15, 70. 25, 24. 33, 20. 137, 2. 143, 8.
207, 13. खदिरकै 33, 20. खदिरकुण 143, 8. खदिरवती 5, 2. खदिरैय 25, 24. खट्टरक
228, 65. खट्ट 72, 15. खम् 85, 102. खर 72, 17. खरनादिन् 163, 39. खरप 125, 64. m.
Sg. und Pl. 184, 29. खरोजङ्घाः 29, 17. खर्जुरकण 228, 64. खर्जूर 15, 8. खर्जूरकण 228, 64.
खर्यै 72, 17. खल 3, 12. m. n. 12, 84. खलति 172, 16. खलति* und *खलति 36, 7. खला-
जिन und *नैय 25, 8. खलोन m. n. 12, 49. खलु 85, 44. खलेयुसम् 105, 5. खलेयवम्
105, 4. खल्य, खल्यका und खल्या 103, 34. खाञ्जनै 228, 21. खौञ्जरायण 15, 9. खाञ्जारे
228, 38. खाञ्जाले 228, 39. खौञ्जलायन 15, 9. खाट्वरेयै 230, 63. खौट्वाभारिक 204, 11.
खाडरकै 228, 65. खाडायन 11, 21. 34, 8. 74, 24. 232, 6. खौडायन 15, 39. खौडायनक
11, 21. खाडायनैभक्त 34, 8. खाडायनि 74, 24. खाडायनिनैः 232, 6. खाडायनैय 74, 24.
खौडिक 248, 8. खौडिव्य 150, 5. खाडूरैयै 230, 63. खाडोन्मत्तेयै 230, 67. खाणै 228, 45.
खाण्ड 11, 28. खाण्डे 35, 10. 147, 13. खौण्डक 11, 28. 124, 2. खाण्डवै 249, 4. खौण्डवक
11, 43. खाण्डवोरण und खौण्डवोरणक 11, 28. खाण्डायन und खौण्डायनक 11, 48. खाण्डा-
यनो und *नैय 74, 24. खाण्डिकै 144, 8. खौण्डित्य 150, 5. खौण्डिनि 248, 16. खौण्डक
124, 2. खादतमोदता 178, 63. खादतवमता und खादताचमता 178, 64. खौदिर und खादिरै
137, 2. खौदिरक 11, 39. खादिरकै 207, 13. खौदिरायण 15, 70. खादिरै und खादिरैयै
127, 9. खाट्टरकै 228, 65. खौरनादि 163, 39. खारपायणै 125, 64. खारिजङ्घाः 29, 17.
खार्जुरकणै und खार्जूर* 228, 64. खौर्जुरायण 15, 8. खालिकै 3, 12. खौल्यकार्यनि und खौ-
ल्यार्यनि 103, 34. √खिद् 181. खिल 132, 33. खुम् 85, 138. खुर 162, 36. *खुर Bah.
(f. अ०) 66, 3. खुरै 162, 36. खेटक 1, 5. खेड 15, 78. खेला und √खेलार्यै 37, 42. खौडायन
15, 78. खेलायनै 132, 33. खोड* und *खोड 36, 4.

ग

गङ्गा 16, 6. 103, 29. 228, 68. 230, 94. गजवाज 194, 27. गडिक 248, 8. गडु 244, 2.
गडुकाः 29, 9. गडुज und *जौ 81, 33. गडुल 81, 33. 167, 41. गडुलै 244, 2. गडुल* und

गडुल 36, 2. गडुले 81, 33. गण 16, 3. 23, 23. 40, 13. 53, 5. 116, 4. गणकारि 58, 18. गणपति 17, 5. 167, 39. गणपाद 187, 14. गणिकापाद 261, 18. गणित und गतिन् 22, 15. गण्ड 244, 48. गण्डपाद 261, 15. गण्डले 244, 48. गण्डु 71, 30. 244, 36. गण्डुले 244, 36. गण्डोलकपाद 261, 9. गण्डोलपाद 261, 8. गण्य und गैर्य 116, 4. गतागत 2, 8. गतानुगत 2, 7. गतार्थ 20, 9. गति und गते 162, 42. गद 163, 48. गदित und गदिव 150, 6. गद्वद 17, 18. 37, 39. गेद्वदक 17, 18. √ गद्वद 37, 39. गन्दिका 245, 11. गन्ध 193, 4. गन्धिपिङ्गला 230, 66. गन्धवत् 193, 4. गन्धार 35, 4. 245, 7. गन्धिका 245, 11. गभीका 260, 12. गम्भीर 236, 24. गैय 215, 6. गया 206, 17. गर 101, 60. गरे 24, 8. 133, 11. गरिते 101, 60. गरिमेन् 147, 11. गरेने 133, 11. गरुत् und गरुत्तम् 183, 17. गर्ग 58, 2. गर्गचिरात् 187, 12. गर्गर 58, 2. गर्गरिका 260, 12. गर्गवत्साः 46, 28. गर्ज und गर्जिते 101, 87. गर्त 25, 38. 55, 7. 124, 27. 156, 19. 249, 8. गर्तकूल 124, 49. गर्तिके 55, 7. गतिन् 156, 19. गर्तये 25, 38. गर्ध und गर्धिते 101, 56. गर्भ 101, 88. गर्भिणी 170, 2. गर्भिणी 233, 4. गर्भिते 101, 88. गर्भेत्पुन 138, 24. 187, 16. गर्व und गर्विते 101, 50. गल 141, 8. 162, 44. 244, 16. गल Bah. (f. आ) 66, 11. गले 162, 44. गल्ले 244, 16. गल्यो 141, 8. गवय und गये 81, 7. गवादन und गेने 81, 72. गवाधिक n. 73, 2. गविष्टिर 164, 40. गवेधुका 166, 9. गवेध 236, 23. गवेडक n. 73, 3. गहन und गहन 246, 12. गहन 68, 11. √ गहनाये Med. 246, 12. गह्व und गह्वरे 14, 17. गाङ्गे 228, 68. गौङ्गायनि 103, 29. गाङ्गेये 230, 94. गाजवाज 194, 27. गौडिक 248, 8. गौडुल्य 167, 41. गाणकाये 58, 18. गाणपते 17, 5. गाणपत्य 167, 39. गाणायने und गाणायन्य 53, 5. गाणिके 23, 23. 40, 13. गौरव्य und गौरव्यायने 71, 30. गौरव्य m. n. 12, 150. गातागतिके 2, 8. गातानुगतिके 2, 7. गौदि 163, 48. गौदित्य und गौदित्य 150, 6. गान्तिके 245, 11. गान्धिपिङ्गलेयं 230, 66. गान्धारे 35, 4. 245, 7. गान्धिके 245, 11. गाम्भीर 236, 24. गारेध und गारेधकायनि 210, 2. गार्गये 58, 2. गार्ग्ये 58, 2. गाते 249, 8. गौतक 124, 27. गौतकूल 124, 49. गर्भिणी 170, 2. गौह 236, 40. गार्हपते 17, 10. गौविष्टिर und गौविष्टिरायणे 164, 40. गौवेधुके 166, 9. गौवेध 236, 23. गार्हे 133, 14. 249, 14. गार्हि 249, 14. गार्हेने 133, 14. गिरि 15, 45. 200, 5. गिरिनगर 68, 8. गिरिनदी 68, 27. गिरिवत् und गिरिशे 200, 5. गुग्गुलु, गुग्गुलुक und गुग्गुलुकिने 52, 6. गुड 14, 18. 82, 9. गुडरे 14, 18. गुण 23, 23. 24. 40, 12. 209, 8. गुणपदी 57, 6. गुणवृद्धी 194, 48. गुणागुण 23, 24. गुद 14, 8. 162, 40. 230, 89. गुद Bah. (f. आ) 66, 9. गुदपरिणाद 104, 5. गुदरे 14, 8. गुदेने 162, 40. गुध 82, 9. गुरु 147, 11. गुटे und गुटी 81, 116. गुलु 71, 33. गुलुगुधा 31, 13. गुल्फ Bah. (f. आ) 66, 13. गुल्फजाहे 43, 7. गुह und गुहरे 14, 21. गुहलु 71, 33. गुहा 47, 13. 112, 12. गुहा 171, 5. गुहा 215, 15. गुहिल 47, 13. गुह्ये 112, 12. गुय m. n. 12, 9. गुटे und गुटी 81, 116. गुह und गुहिल 47, 19. गृह 236, 40. m. n. 12, 14. गृहमन 68, 28. गृहपति 17, 10. 86, 9. गृहपतिक 86, 10. गृहोत und गतिन् 22, 18. √ गृ 158. 203. गृहेत्वेडिन् 138, 17. 187, 16. गृहेत्पुन 138, 22. 187, 16. गृहेदाहिन् 138, 21. 187, 16. गृहेद्वत् 138, 22. 187, 16. गृहेष्ट 138, 23. 187, 16. गृहेनदिन् 138, 16. 187, 16. गृहेमेहिन् 138, 20. 187, 16. गृहेविजितिन् 138, 18. 187, 16. गृहेव्याड 138, 19. 187, 16.

गैहेश्वर 138, 15. 187, 16. गैरायण 15, 45. गोकल 71, 62. गोख Bah. (f. श्री) und गोखा 66, 4. गोजव्राज 194, 27. गोणी 3, 14. गोतम und गोमै 81, 77. गोद (गोदा) 206, 8. गोदन्त 230, 29. गोधा 230, 26. गोधै 171, 8. गोधापदी 57, 9. गोधाशन 48, 12. गोधूम 166, 6. गोपदी 57, 34. गोपवन 164, 19. गोपालोधानोपलास 194, 28. गोपिका 228, 31. गोपिल 235, 5. गोपुच्छ 225, 9. गोफिलिक 228, 84. गोभिलिक 228, 87. गोभत् 236, 34. गोमतायन 11, 14. गोमती 206, 21. गोमय 56, 2. m. n. 12, 2. गोमिन् 15, 29. गोमिशाला 91, 7. गोमूत्र und गोमूत्रक 251, 8. गोर und गोरी 101, 93. गोलन्द 71, 89. गोलाङ्क 15, 21. गोलुन्द 71, 89. गोलोमन् 225, 7. गोवासन 48, 12. गोष्टेत्वेहिन् 138, 28. 187, 16. गोष्टेपटु 138, 29. 187, 16. गोष्टेपसिद्ध 138, 30. 187, 16. गोष्टेप्रगल्भ 138, 31. 187, 16. गोष्टेविजित् 138, 27. 187, 16. गोष्टेश्वर 138, 26. 187, 16. गोसनिं गोसनिम् 242, 7. गोसनिम् 242, 20. गोह 249, 14. गोहित und गोहिल 235, 5. गोह्य 249, 14. गोकलै 71, 62. गोकल्य 67, 20. 103, 14. गोकल्य 71, 62. गोकल्यै 67, 20. गोकल्यायणि 103, 14. गोगुलव und गोगुलवी 227, 3. गोणगुणिकै 23, 24. गोणिकै 3, 14. 23, 24. 40, 12. 209, 8. गोतम 81, 77. 227, 6. गोतमै 81, 77. गोतमी 227, 6. गोदन्तेयै 230, 29. गोदेयै 230, 89. गोधाशनिक (f. श्री und ई) 48, 12. गोधूमे 166, 6. गोधेयै 230, 36. गोधेर und गोधेरकायणि 210, 2. गोपवन 164, 19. गोपिकै 228, 31. गोपिलेय 235, 5. गोपुच्छै 225, 9. गोफिलिकै 228, 84. गोभिलिकै 228, 87. गोभत् 236, 34. गोमतायन und गोमतायनक 11, 14. गोमायन 15, 29. गोमायिकै 56, 2. गोमिशाला 91, 7. गोर und गोरी 36, 8. गोरघोष, गोवि und गोर्वैय 199, 4. गोरव 101, 44. गोरवै 147, 11. गोरवितै 101, 44. गोरिम्त und गोरिम्ती 227, 24. गोरियक्य 250, 12. गोलन्द und गोद्वै 67, 20. गोलन्दै und गोलन्द्य 71, 89. गोलन्द्य und गोलन्द्यायनै 71, 33. गोलाङ्कायन 15, 21. गोलुन्दै und गोलुन्द्य 71, 89. गोलोमनै 225, 7. गोवासनिक (f. श्री und ई) 48, 12. गोहै 249, 14. गोहल्य und गोहल्यायनै 71, 33. गोहितेय und गोहिलेय 235, 5. गोह्यै 249, 14. गन्धि und गन्धिलै 244, 37. ग्रह 47, 19. ग्रह 215, 4. ग्रहिल 47, 19. ग्राम 39, 12. ग्रामकुमार und ग्रामकुमारक 177, 19. ग्रामकुलाल und ग्रामकुलालक 177, 17. ग्रामखण्ड und ग्रामखण्डक 177, 18. ग्रामगोदुह 187, 10. ग्रामण und ग्रामणी 97, 4. ग्रामपुत्र und ग्रामपुत्रक 177, 16. ग्रामखण्ड und ग्रामखण्डक 177, 18. ग्रामिक und ग्रामिकै 144, 3. ग्रामेयक 39, 12. ग्राम्य und ग्राम्यायणि 103, 11. ग्रामाण्य und ग्रो 189, 4. ग्रहै und ग्रहै 133, 14. ग्रोवा 15, 72. ग्रोवाल 228, 47. ग्रोष्म 15, 40. 26, 20. 37. 209, 2. ग्रोवायण 15, 72. ग्रोष्म 26, 20. 37. ग्रोष्मायण 15, 40. ग्रोष्मिकै 209, 2. ग्रोवालै 228, 47.

घ

घट 108, 7. घटै 13, 7. ङ-घट 84, 2. घटवत् 108, 7. घटा 13, 7. 142, 5. 244, 17. घटालै 244, 17. घटिकै und घटिन् 108, 7. घटिलै 108, 7. 142, 5. घाटै und घाटा 13, 8. घातक 81, 49. घातकि 58, 51. घातकै 81, 49. घातक्यै 58, 51. घातैय 189, 5. 190, 5.

घातैर्ये 190, 5. घातैर्यो 189, 5. घासकुन्द und *कुन्दिके 56, 12. √ घुट् 120. घुम् 85, 139.
घत m. n. 12, 43. घतपदो 57, 35. घतपोत 20, 6. *घोण Bah. (f. घ्रा) 66, 12. घोर 49, 12.
घोष 124, 31. घोषस्थलो 124, 47. घोषक 124, 31. घोषस्थलक 124, 47.

च

च (चण) 85, 116. *चैकन und *चैकन 89, 11. चक्र 15, 25. 118, 6. 235, 8. m. n. 12, 26. चक्रपाल 235, 28. चक्रवाक 5, 6. 235, 9. चक्रवाकवतो 5, 6. चक्रवाल 235, 29.
चक्रिमेन् 118, 6. *चैक्यन 89, 11. चक्षुस् 151, 18. चटक 125, 61. चटका 4, 4. चटु 85, 136.
244, 34. चटुर्ले 244, 34. चणक 71, 72. चण्ड 147, 15. 162, 20. 186, 21. 228, 4. चैण्डक
186, 21. चण्डिमेन् 147, 15. चण्डेनी 162, 20. चण्डाल 59, 3. 227, 22. चण्डालेनी 227, 22.
चतस 255, 7. चतुर् 222, 15. चतुर und चतुरे 13, 4. *चतुरेम् 222, 15. चतुर्दशे 239, 5.
चतुर्विद्या 8, 26. चतुर्वेद 167, 48. चतुर्हायन 68, 29. चन 85, 92. *चन्दन 217, 5. चन्द्र,
चन्द्रक und *चित्ते 101, 48. चन्द्रभागा und *भाग्नी 162, 29. चन्द्रमस् 103, 27. 115, 7.
चन्द्रिते 101, 48. चपल 15, 46. 167, 28. 174, 3. 188, 26. *चपल 231, 12. 233, 14. चपल
213, 9. 234, 24. चपला am Ende eines Bah. 155, 12. √ चपलार्यै Med. 174, 3. चमस 71,
11. m. n. 12, 69. चमसिन् 125, 57. *चमसी 89, 10. चम्पा 206, 13. चय 18, 8. 102, 6.
चैय 215, 10. चैयक 18, 8. चर 125, 2. चरे und चरेनी 133, 10. चरण 37, 25. 47, 6. 109,
15. 226, 7. 236, 30. m. n. 12, 34. चरणसे 109, 15. चरणिं 47, 6. चरण्ये 226, 7. √ च-
रण्ये 37, 25. चरम 37, 26. 209, 9. √ चरम्ये 37, 26. चरित und √ चरितार्यै Act. Med. 201, 2.
चर 172, 5. चर्क 235, 8. चर्ग 102, 6. चर्चा 23, 14. चर्मणवतो 39, 10. चर्मन् 25, 21. 170,
6. 219, 10. चर्मवत् 219, 10. चर्मिक 144, 25. चैर्मिक 219, 10. चर्मिन् 170, 6. 210, 6.
चर्मिन् 219, 10. चर्मोय 25, 21. चलै 95. 133, 5. चषक m. n. 12, 47. चषाल m. n. 12, 137.
चौक्रपालेय 235, 28. चौक्रवाकेय 235, 9. चौक्रवालेय 235, 29. चौक्रायण 15, 25. चाक्री 118, 6.
चौक्रेय 235, 8. चौक्य 118, 6. चातुषे 151, 18. चाटकायने 125, 61. चाटु 85, 136. चाणके
und चौणक्य 71, 72. चाण्डे 147, 15. 228, 4. चौण्डालक 59, 3. चातुर्दशे 239, 5. चौतुर्वेद्य
167, 48. 8, 26. चान्द्रमसायनि 103, 27. चान्द्रायण und चान्द्रायणोभक्त 34, 3. चाप und चापे
102, 6. चापले 188, 26. चौपलायन 15, 46. चौपल्य 167, 28. चाकटुकि 110, 11. चामरपाह
und *पाहिके 198, 11. चामरज्जु 119, 14. चामसायने 125, 57. चैमस्य 71, 11. चाये 102, 6.
चौरण 236, 30. चारमिके 209, 9. चारायणे 125, 2. चैकेय 235, 8. चागे 102, 6. चार्चिके
23, 14. चार्मणे 170, 6. चैर्मणवतेयक 39, 10. चैर्मिकायणि 210, 6. चार्मिक्ये 144, 25. चा-
र्मिणे 170, 6. चालै 95. चिकार 237, 39. चिकित 71, 97. चिकित्सित 71, 98. चिकीर्षत्
151, 14. चिक्कणकन्य 87, 9. चिञ्चा 260, 15. चिक्कणकन्य 87, 10. चित्तविनोशन 128, 23.
चित्र 125, 35. 132, 8. चित्ररथब्राह्मीक und *ब्राह्मीक 194, 14. चित्रास्यातो 194, 34. चिन्ता
mit क 243, 3. चिन्तिसुराष्टाः 46, 13. चिम्पा 260, 15. चिरम् 254, 132. चिरम् 254, 20.

चिररात्राय 254, 133. चिरस्य 254, 134. चिरात् 254, 136. चिराय 254, 131. चिरेण 254, 135. चुक्र und चुक्रिमेन् 118, 8. चुत्ता 90, 21. चुप und चुम्प 15, 47. चुरण und चुरण्यै 37, 36. चुरा 90, 6. चुल 160, 2. चुलुक 71, 73. चुल्यै 160, 2. चूडा 161, 8. 163, 10. चूडो 171, 16. चूडार 150, 7. चूडारकाः 29, 7. चूडाला 163, 55. चूडायत् 161, 8. चूडिक 144, 36. चूडितिक 144, 40. चूडिन् 161, 8. चेकित 71, 97. चेत् 85, 15. चेदि 48, 2. चैष्ट und चेष्टे 24, 9. चेकायै 237, 39. चैकितै und चैकित्य 71, 97. चैकित्सितै und चैकित्सित्य 71, 98. चैक्रीष्टै 151, 14. चैटयत् 67, 7. 103, 23. 175, 4. चैटयतेविध 175, 4. चैटयतायानि 103, 23. चैटयत्यौ 67, 7. चैत्रायणौ 125, 35. 132, 8. चैदिक (f. आ und ई) 48, 2. चोर 151, 15. 167, 5. 177, 11. चोरै und चोरैनी 133, 13. चोक्रौ und चोक्र 118, 8. चोले 90, 21. चोटयत् und चोटयतेविध 175, 4. चौडायै 150, 7. चौडालि 163, 55. चौडि 163, 10. चौडिक्यै 144, 36. चौडितिक्यै 144, 40. चौपयत् 67, 6. 103, 23. 175, 3. चौपयतेविध 175, 3. चौपयतायानि 103, 23. चौपयत्यौ 67, 6. चौपायन und चौम्पायन 15, 47. चोरै 90, 6. 151, 15. चौरक 177, 11. चौर्य 167, 5. चौल 89, 12. चौलुकै und चौलुक्य 71, 73. च्ययै (s. च्य 8. 163*) 254, 89.

छ

छयद् und छयट 85, 99. छगल 97, 5. 235, 10. छगला 163, 14. छत्र m. n. 12, 235. छन्निक 144, 2. छन्दोभाषा 32, 4. छन्दोमान 32, 3. 76, 5. छन्दोविचिति 32, 5. छम्बद् 85, 99. छल m. n. 12, 158. छागमित्र und छागमित्रिक (f. आ und ई) 48, 27. छागल 97, 5. छागलि 163, 14. छागलेय 235, 10. छात्र und छात्रक 177, 9. छात्रयंसक 178, 2. छात्रिक्यै 144, 22. छान्दस und छान्दसक 177, 8. छान्दोभाषै 32, 4. छान्दोमानै 32, 3. छान्दोविचितै 32, 5. छाल m. n. 12, 175. छिदौ 171, 2. छिन्द्रविचक्षणा 178, 69. छेद und छेदौ 81, 61.

ज

जत् 196. जगतौ 26, 14. जघन und जघन्य 116, 19. 226, 3. जघन्य 116, 19. जङ्घाग्रहत 2, 4. जङ्घाग्रहत 2, 3. जङ्घारथ m. Sg. und Pl. 184, 18. जङ्गै 24, 3. जटै 13, 6. जटा 13, 6. 142, 5. 244, 17. जटालै 244, 17. जटिलै 142, 5. जटिलकाः 29, 30. जटिलिक und जका 228, 33. जठर* und जठर 36, 14. जह 15, 38. 118, 15. जडिमेन् 118, 15. जत् 125, 74. जतविल und जतु 47, 21. जतूकर्ण 71, 78. जन 1, 2. 15, 37. 74, 54. 109, 17. जैन 215, 2. जनकौय 74, 54. जनपद 26, 17. जनमान 71, 24. जनवाद 40, 7. जनसै 109, 17. जनैर्दन 128, 18. जनैय 25, 19. जनैवाद 40, 8. जनोवाद 40, 9. जन्तुकाः 29, 32. जन्या 25, 19. जपै 24, 5. जमदग्नि 71, 76. जपतौ 194, 37. जम्बु 11, 38. जम्बू 206, 11. जम्भ 228, 5. जय und जयक 18, 10. जरै 133, 18. जरतिन् 230, 69. जरतौ 44, 7.

जरत्कार 228, 54. जरमाण 71, 24. जरस्, *जरसैम् und जरा 222, 20. जरामत्यु und *त्यु 46, 25. जलै 95. जलंधर 125, 49. जलपय 119, 20. जलहृद 228, 25. जलावाहम् 250, 14. जलिक 144, 46. जल्पै 24, 4. जल्पन 128, 12. जव 42, 15. जवन und जवनिमैन् 118, 23. जहिजोड 178, 57. जहिस्तम्ब 178, 58. जोगत 26, 14. जाड्धाप्रवृत्तिकै 2, 4. जाड्धाप्रवृत्तिकै 2, 3. जौड्धि 163, 59. जाजल und जौजलायनि 103, 42. जाटिलिकै 228, 83. जौडायन 15, 38. जाडैनी und जौड 118, 15. जात 15, 53. 71, 67. जातै 71, 67. जातदन्त 20, 3. जातपुत्र 20, 2. जातश्मश्रु 20, 4. जौतायन 15, 53. जातायनै 125, 74. जातु 85, 113. जातू-कर्ण, जातूकर्ण und जौतूकर्ण 71, 78. जौत्य 71, 67. जौनपद 26, 17. जानपदौ 206, 10. जौनमान्य 71, 24. जानवातिकै 40, 7. जौनायन 15, 37. जानु und जौनुक 186, 5. जानुप्रवृत्त und *प्रवृत्तिकै 2, 2. जानेवातिकै 40, 8. जानोवातिकै 40, 9. जावालेय und जौवालेय 190, 7. जामदनै und जौमदन्य 71, 76. जौम्वयक 11, 38. जाम्वयत, जौम्वयतक, जाम्वयन्त und जौम्वयन्तक 11, 31. जाम्भै 228, 5. जायापती 194, 38. जारतिनेयै 44, 7. 230, 69. जारत्कारये 228, 54. जारभरै 133, 31. जौरमाण्य 71, 24. जाल 135, 5. 216, 5. m. n. 12, 254. जालै 95. जालंधरायण 195, 8. जालंधरायणै 125, 49. जालंधरायणक 195, 8. जालपद 206, 10. जालपदौ 57, 3. 206, 10. जालपाद 261, 14. जालहृद 228, 25. जौलिक 135, 5. जालिकै 216, 5. जालिक्यै 144, 46. जावनैनी und जौवन्य 118, 23. जौवायनि 42, 15. जिगीषु 71, 37. जिज्ञास्य (Leumann vermuthet मिञ्जास्य Knochenmark; मिञ्जा im Prākṛit = मञ्जन्; vgl. मिञ्जास्य) 194, 30. जित्व und जित्वन् 42, 11. जिह्माग्निन् und *ग्नि 230, 58. जिह्वा 82, 6. जौमूत 148, 4. जौणं und जौणैक 251, 10. जीव 230, 73. 244, 5. 248, 15. जीवन्त und *न्तो 42, 12. जीवलै 244, 5. जुह्वत् 151, 12. जृम्भ m. n. 12, 77. √ जृ 158. 203. जौगीय्य und जौगीय्यायणौ 71, 37. जैत्र und जैत्रायणि 42, 16. जैत्रायनि 42, 11. जैवन्तायनि 42, 12. जैवि 248, 15. जैवेय 230, 73. जैह्माग्निनेयै 230, 58. जौषैम् 254, 24. जौलायन und जौलायनैभक्त 34, 7. जौह्वतै 151, 13. ज्ञात und ज्ञातक 186, 18. ज्ञातल und ज्ञातलेयै 230, 24. ज्ञानपतै und ज्ञानपति 17, 2. √ ज्ञा 158. 203. ज्ञावाणेय 189, 4. 190, 7. ज्ञौवाणेय 190, 7. ज्ञावाणेयो 189, 4. ज्येष्ठा 4, 21. 44, 9. ज्येष्ठनेयै 44, 9. ज्योक् 254, 48. ज्योतिष, ज्योतिस् und ज्योतिषिकै 23, 9. ज्वर 101, 59. ज्वरै 215, 3. ज्वरितै 101, 59.

भ, ट, ड

भटिति 254, 121. टलै und टालै 95. टोट und टोटैनी 81, 93. ट्यलै und ट्यालै 95. डतम् Suffix अतम् 241, 6. डतर Suffix अतर 241, 5. डिकम् 85, 187. डुपद 42, 5. डुल und डुल्यै 160, 11. डौपदायनि 42, 5.

त, थ

तक 85, 149. तक 131, 11. तक्षकैय 126, 12. तक्षन् 81, 65. 126, 12. 228, 66. तक्ष-
शिला 176, 25. 206, 19. तक्षशिलायत् 176, 25. तक्ष्णै 81, 65. तैगर, तैगरिक und तैगरिकै
52, 5. तङ्क m. n. 12, 232. तट 146, 20. तटाक m. n. 12, 119. तटिनी 146, 20. तडाक
228, 89. तडाग m. n. 12, 119. तण्ड 71, 49. तण्डक m. n. 12, 122. तण्डवतण्डाः 46, 14.
तण्डुल 9, 2. m. n. 12, 231. तण्डुलकिण्व 194, 11. तण्डुलैय und तण्डुल्यै 9, 2. तत् (तद्)
85, 66. तत्काल 48, 29. तत्पर 167, 73. तत्र 85, 19. तथा 85, 147. तथाहि 85, 43. तद्
85, 66 (तत्). 222, 17. 241, 12. *तदैम् 222, 17. तनया am Ende eines Bah. 155, 15.
तनिमैन् 147, 5. तनु 71, 46. 147, 5. 186, 16. तनु* und *तनु 36, 13. तैनुक 186, 16.
तैन्नैपात् 205, 4. तन्तस् und √ तन्तस्यै 37, 20. तन्तु 71, 39. तन्त्र und तन्त्रितै 101, 84.
तन्वी 31, 3. तन्द्रा und तन्द्रितै 101, 89. तन्वय und *नैय 74, 50. तपै 133, 33. तैपन
128, 10. तपस् 90, 12. √ तम् 221. तमस्काण्ड 45, 14. तमाल 146, 4. 235, 25. m. n.
12, 212. तमालिनै 146, 4. तैय 215, 9. तरै 133, 12. तरंग 101, 46. 146, 21. तरंगिणी
146, 21. तरंगितै 101, 46. तरण und √ तरण्यै 37, 54. तरतम 167, 79. तरसा 254, 122.
तरै 133, 12. तरु 200, 9. *तरु 217, 10. तरुक्ष 71, 47. तरुण 26, 8. 37, 54. 81, 127.
118, 26. तरुणिमैन् 118, 26. तरुणै 81, 127. तरुयत् und तरुयै 200, 9. तर्कार und *रै
81, 23. तल 232, 14. तलवकार 232, 21. तलुक्ष 71, 48. तलुन 26, 9. 81, 128. तलुनै
81, 128. तसि Suffix तस् und तसिल् Suffix -ल तस् 254, 89. तस्कर 140, 6. तालक
126, 12. तादृशै 228, 66. ताजक् 85, 161. ताडाकै 228, 89. ताण्डव m. n. 12, 149. तौण्डव्य
und ताण्डव्यायनै 71, 49. तौत्कालिक (f. अय् und ङ्) 48, 29. तौत्पर्य 167, 73. तानवै 147, 5.
तौनव्य und तानव्यायनै 71, 46. तौन्तव्य und तान्तव्यायनै 71, 39. तापै 24, 13. तापसै
90, 12. *तापसो 233, 5. तौमालेय 235, 25. ताम 118, 12. तामपणौ 206, 7. तामिमैन्,
तामिने und तौम्य 118, 12. तौय 215, 8. तौरतम्य 167, 79. तारौ 171, 13. तौरुद्य und
तारुद्यायणौ 71, 47. तौरुण 26, 8. तारुणै und तौरुण्य 118, 26. तारुका 228, 51. तारुया-
यण und तारुयायणै 34, 14. तारु 228, 74. 229, 8. तारुणक 126, 10. तारुणकै 228, 23.
तारुण्यनै 125, 43. तालवकारिणः 232, 21. तालिनः 232, 14. ताली 31, 4. तालु und तौलुक
186, 4. तौलुद्य und तालुद्यायणौ 71, 48. तौलुन 26, 9. तावत् 85, 31. तिक und तिकैय
25, 9. तितिक्ष 71, 91. तितिक्षा 90, 7. तिथ्यक 144, 48. तिमिर m. n. 12, 113. तिमिरवन
68, 30. तिरस् 37, 51. तिरैस् 254, 44. √ तिरस्यै 37, 51. तिल 251, 7. तिलक 101, 47.
144, 16. तिलक 251, 7. तिलकितै 101, 47. तिलिका 144, 16. तिस्र 255, 6. तोदण 15, 20.
तोयै 92, 7. 124, 36. 218, 6. 229, 6. 237, 34. m. n. 12, 210. तोव्र 195, 17. 246, 3. तोव्र*
246, 3. तोव्रदारु 191, 10. √ तोव्रायै Med. 246, 3. तु 85, 86. तुक्ष 132, 2. तुण्डदेव und
तुण्डदेवैभक्त 34, 24. तुद 230, 52. तुन्द und तुन्दै 13, 3. √ तुभ् 120. तुम् Infinitivendung
85, 152. √ तुम् (प्रस्तुम्यति गोः) 140, 7. तुरण und √ तुरण्यै 37, 37. तुल 160, 14. तुलभ

und *भेय 114, 16. तुल्ये 160, 14. तुवे 85, 173. तुष 132, 3. तूण 81, 11. तूणकण 228, 23. तूणी 81, 11. तूणीम् 254, 25. *तूस्त 89, 7. तूच 71, 45. तूचाक 228, 51. तूण 25, 28. 47, 15. 125, 43. 126, 10. 141, 2. 223, 5. 228, 74. 229, 8. m. n. 12, 106. √-तूण 84, 14. तूणकण 228, 23. m. Sg. und Pl. 184, 5. तूणकेय 126, 10. तूणपदी 57, 12. तूणमेय 223, 5. तूणव und *वैय 25, 58. तूणिल 47, 15. तूणीय 25, 28. तूणीपल und तूणीलप 73, 25. तूणीया 141, 2. √तृप् (तृप्तांति) 68, 25. 192. तृप्त् und √तृपार्ये Med. 174, 15. तृप्त 246, 3. 247, 3. तृप्त* und √तृपार्ये Med. 246, 3. तृप्तिन् 247, 3. तृप् und √तृपार्ये 246, 3. तृप् und तृप्ति 101, 65. तृष्णावरुचो (doppelte Betonung) 205, 8. तेजन und *ने 81, 73. तेलु 195, 10. तेकायने 125, 13. तैक्ष्णायन 15, 20. तैतल und तैतलायनि 103, 17. तैतिचै 71, 91. 90, 7. तैतिच्य 71, 91. तैतिल und तैतिलायनि 103, 17. तैथ्यक्ये 144, 48. तैथे 218, 6. 229, 6. तैथंक 124, 36. तैथिके 92, 7. तैथ्ये 237, 34. तैल 82, 3. तैलक्ये 144, 16. तैलपोत 20, 5. तैलवक 195, 10. तैलिक्ये 144, 16. तैलक 195, 17. तैलदारव 191, 10. तैष 82, 2. तौमर m. n. 12, 168. तौरण m. n. 12, 169. तौलायणे 132, 2. तौणकणे 228, 23. तौदेये 230, 52. तौपायणे 132, 3. त्यद् und *त्यदम् 222, 16. त्रयोदशी und त्रायोदशे 239, 4. त्रिक 55, 24. त्रिकण्टक 191, 11. त्रिकिके 55, 24. त्रिगते 189, 6. 190, 8. त्रिपदी 57, 14. त्रिफला und *लो 4, 15. त्रिभाव 167, 13. त्रिवण und त्रिवेणी 228, 83. त्रिष्टुभ् 26, 15. त्रैकण्टक 191, 11. त्रैगते 190, 8. त्रैगतायन und त्रैगतायनक 11, 10. त्रैगतो 189, 6. त्रैभाव्य 167, 13. त्रैयाहावक 124, 23. त्रैवण 25, 12. त्रैवणे 228, 83. त्रैवणीय 25, 12. त्रैष्टुभ 26, 15. त्र्यालायण, त्र्यालायणभक्त, त्र्यायण und त्र्यायणभक्त 34, 5. त्र्याहाय 124, 23. त्र्ये 241, 10. त्र्य 241, 11. त्र्यत् 241, 10. त्वरमाण 86, 7. त्वा 85, 33. त्वे 85, 34. त्वे 85, 34a. त्सरु und त्सरुक 18, 2. थाट 85, 151. थाल् Suffix -लथा 254, 89.

द

दंश 26, 23. 161, 21. दंशे 133, 37. दंशवत् und दंशिन् 161, 21. दंष्ट्रा 4, 25. 219, 13. दंष्ट्रावत्, दैष्टिक und दैष्टिन् 219, 13. दक्षिण 241, 15. दक्षिणा 170, 12. दक्षिणापथ 124, 45. दडो 260, 17. दण्ड 33, 28. 119, 17. 125, 73. 147, 14. 228, 7. 232, 15. m. n. 12, 20. दण्डक m. n. 12, 214. दण्डकै 33, 28. दण्डग्राह 198, 9. दण्डप 125, 73. दण्डिक 144, 9. दण्डिन् 125, 53. दण्डिमैन् 147, 14. ददुणे und ददृ 139, 12. *दधिक Bah. 30, 9. दन्त 244, 16. दन्तजात 20, 3. दन्तजार्हे 43, 10. दन्ताय und *दोय 74, 48. दन्तूल 244, 16. दपे 133, 30. √दम् 221. दैमन 128, 11. दंपती 194, 36. दम्भे 133, 29. दर 72, 15. m. n. 12, 139. दरे 24, 12. दरद् und दरद 245, 10. दैर्घ्य 128, 14. दर्भ 14, 6. 58, 27. 223, 2. दर्भपूतक n. 73, 22. दर्भमेय 223, 2. दर्भरे 14, 6. दर्भशर n. 73, 21. दर्भानूप 68, 23. दैय 72, 15. दशे 133, 27. दल 160, 4. 247, 16. दलत् (दलन्त्) 11, 41. *देलप 89, 9. *दलित 60, 19. दलिन् 247, 6. दलभ 71, 96. दलिम् und *मत् 183, 2. दस्ये 160, 4. देव 215, 28.

दश 237, 18. दशग्राम 48, 17. 55, 21. 56, 4. दशग्रामिकै 55, 21. दशार्ण 212, 15. दशार्ह 136, 9. 151, 24. 212, 16. दशार्हण्यस् 212, 17. दशेरुक 104, 11. दह 85, 59. दहन und *नै 81, 159. दौलक 195, 21. दौलायण und दौलायणैभक्त 34, 12. दानि 195, 21. दानिणै 170, 12. दौलिणापयक 124, 45. दाडिम m. n. 12, 36. दाडो 260, 5. दाण्डै 147, 14. 228, 7. दाण्डयाहिकै 198, 9. दाण्डायनै 125, 73. दाण्डायनस्यलक und दाण्डायनस्यली 124, 12. दाण्डिकै 216, 4. दाण्डिक्यै 144, 9. दाण्डिनै: 232, 15. दाण्डिनायनै 125, 53. दान und दौनक 186, 15. दानच्युत 46, 17. दामकण्ठा: 29, 26. 50. दामोष्णीष und *यै 58, 17. दायद und दौयाद 167, 42. दारगव n. 194, 20. दारद्वै 245, 10. दारख und दारु 191, 6. 9. दारु m. n. 12, 217. दारुण 49, 2. दार्यै 58, 27. दार्या 127, 14. दार्याघाट und *वत् 176, 32. दार्यै 127, 14. दौष्ट्य 77, 10. दौलन्तक (?) 11, 41. दाल्भै und दौलभ्य 71, 98. दाल्वा und दाल्व्यै 127, 17. दौशग्रामिक (f. आ und ई) 48, 17. दौशग्रामिकै 56, 4. दौशार्ण 212, 15. दौशार्ह 136, 9. 151, 24. 212, 16. दौशार्हण्यसै 212, 17. दौश्यै 237, 18. दास 125, 18. 201, 7. दासक und दौसकायन 15, 48. दासग्राम und दौसग्रामिक (f. आ und ई) 48, 17. दासपत्नी 240, 9. दासमित्र 48, 24. दासमित्रायण und दासमित्रायणैभक्त 34, 10. दासमित्र 34, 9. दौसमित्रिक (f. आ und ई) 48, 24. दासमित्रैभक्त 34, 9. √ दासार्थै Act. Med. 201, 7. दासायनै 125, 18. दासो 233, 6. दासोदास n. 73, 26. दासोपदो 57, 16. दासोपाद 261, 17. दासोमाण्यक n. 73, 11. दासेरक 104, 11. दिकम् 85, 97. दिन m. n. 12, 127. दिरसा 245, 13. दिव् und *दिवैम् 222, 7. दिवस m. n. 12, 17. दिवौ 254, 17. दिव् 222, 12. 230, 12. *दिवैम् 222, 12. दिशा 230, 12. दिष्ट्या 85, 125. 254, 69. दीक्षा 101, 86. दीक्षातपसी 113, 11. दीक्षितै 101, 86. दीन 167, 68. दीप 9, 21. 18, 14. दीपक 18, 14. दीपैय 9, 21. दीप्त und दीप्य 72, 23. दीप्य 9, 21. दीर्घ 118, 30. 147, 24. 218, 15. दीस und दीस्य 72, 23. दुःख 37, 23. 101, 38. 246, 2. 247, 2. दुःख 246, 2. √ दुःखायै Med. 246, 2. दुःखितै 101, 38. दुःखिनै 247, 2. √ दुःख्यै 37, 23. दुन्दुभिपेचन und *पेचण 250, 16. दुर् 154, 10. दुर्ग 125, 39. दुर्भगा 44, 3. Am Ende eines Bah. 155, 5. दुर्भातु 188, 19. दुर्मनस् 15, 57. 174, 8. √ दुर्मनार्थै Med. 174, 8. दुर्मित्रा 163, 18. दुर्हृद 188, 17. दुर्हृदय 188, 15. दुयस् und √ दुयस्यै 37, 13. दुष्ट 250, 11. दुष्ट 28, 11. 250, 11. 254, 145. दुष्टपुरुष 167, 36. दुःपंधि 250, 9. दुःषमम् 105, 18. दुःषामन् 250, 3. दुःषेध 250, 6. दुस् 154, 9. दुस्तरौपै 129, 8. दुःस्त्रौ 188, 13. दुहित् 164, 50. 255, 2. Am Ende eines Bah. 155, 13. दुस् m. Sg. und Pl. 184, 3. दूरेपाक 131, 4. दूरेपाका 131, 7. दूरेपाकु 131, 9. दूषणा 128, 4. दूष्य 24, 8. दृढ m. n. 12, 206. √ दृप् 192. दृग् und *दृग्मै 222, 13. दृशान und दृशानक 80, 13. दृष्टदुपल n. 194, 12. *दृष्ट 60, 17. दृष्टि 77, 10. 172, 11. √ दृ 158. 203. देव 26, 36. 74, 55. देवै 133, 16. देव 234, 11. देवकौय 74, 55. देवकृति 115, 8. देवतर 230, 20. देवता 151, 32. देवदत्त 48, 16. देवदत्तशठ 232, 20. देवदर्शन 232, 9. देवनीति 115, 10. देवभीति 115, 3. देवयात und देवयान 195, 5. देवयथ 103, 16. देवराज 48, 21. 59, 9. देवलाति 115, 4. देववापि und *पौय 114, 21. देवविशा 4, 20. देवशर्मन् 74, 30. 163, 21. देवशर्मौय 74, 30. देवसृति 115, 9. देवस्यत्यक 80, 4. देवहू 71, 99. देवहृति

115, 2. देवासुर 212, 12. देवि 149, 22. देवैः 133, 16. देवीधिषक 80, 7. देवीरापक 80, 5. देश, दैश्य und दैश्य 116, 15. देह 24, 15. 81, 69. m. n. 12, 180. देहल und लेने 81, 70. देहने 81, 69. दैन्य 167, 68. देरसे 245, 13. देचे 147, 24. 218, 15. देर्घो und देर्घ्य 118, 30. देलोपि 110, 5. देव 26, 36. देवत m. n. 12, 128. देवते 151, 32. देवतरेये 230, 20. देवति 110, 6. देवदत्तशठिनः 232, 20. देवदत्तिक (f. आ und ई) 48, 6. देवदर्शनिनः 232, 9. देवमति und देवमिचि 110, 9. देवयज्ञि 110, 10. देवयातक. देवयातव, देवयातवक und देवयानक 195, 5. देवरायाणि 103, 16. देवराजक 59, 9. देवराजिक (f. आ und ई) 48, 21. देवलि 110, 6. देवशर्मि 74, 30. देवशर्मि 163, 21. देवशर्मोय 74, 30. देवस्थानि 149, 12. देवहवे und देवहव्य 71, 99. देवासुरे 212, 2. देशेये 230, 12. दोडो 260, 6. दोषे 133, 17. दोषा 254, 67. दोषेने 133, 17. दोह 92, 4. 101, 36. दोहिते 101, 36. दोगाधणे 125, 39. दोर्भागिनेये 44, 3. दोर्भाचे 188, 19. दोर्मनसायने 15, 57. दोर्मिचि 163, 18. दोर्हादे 188, 15. दोर्हुदे 188, 17. दोषकगति 110, 41. दोष्टव 28, 11. दोष्पुण्य 167, 36. दोःस्त्रे 188, 13. दोहिके 92, 4. दोहिच und दोहित्रायणे 164, 50. द्यूत m. n. 12, 25. द्यौ 85, 192. द्रवस् und √ द्रवस्ये 37, 50. द्रव्यान्तर 178, 84. द्राक्षा 180, 4. 183, 8. 260, 9. द्रौक्षा 89, 6. द्राक्षाप्रस्य 180, 4. द्राक्षामत् 183, 8. द्राघिमेन् 118, 30. 147, 24. द्रु 183, 20. द्रुघ 228, 72. द्रुघण 11, 2. द्रुण und द्रुणेने 81, 12. द्रुपद 42, 5. द्रुपदो 57, 26. द्रुम 183, 22. द्रुमत् 183, 20. 22. √ द्रुह् 192. द्रुहण 11, 3. द्रुह्य 228, 72. m. Sg. und Pl. 184, 3. द्रोण 81, 13. 130, 60. m. n. 12, 48. द्रोणपदो 57, 25. द्रोणेने 81, 13. द्रोणोपदो 57, 25. द्रोह 92, 3. 101, 35. द्रोहिते 101, 35. द्रोचे 228, 72. द्रौघणक 11, 2. द्रौणिके 130, 6. द्रौपदायनि 42, 5. द्रौहणक 11, 3. द्रौहिके 92, 3. द्रौह्ये 228, 72. द्वारपालिके und पालो 198, 4. द्विपदा 23, 8. द्विपदो 23, 8. 57, 13. द्विभाव 167, 12. द्विसुसल्ले 122, 2. द्वोप 35, 11. 124, 41. 125, 20. m. n. 12, 24. द्वे 85, 84b. द्वेपे 35, 11. द्वेपक 124, 41. द्वेपदिके 23, 8. द्वेपायने 125, 20. द्वेभाष्य 167, 12. द्वेपाहावक 124, 22. द्वाक्षायाण und द्वाक्षायाणैभक्त 34, 4. द्वाहाव 124, 22.

ध

धनंजय 71, 21. धनपति 17, 4. 167, 55. धनुर्दण्ड 216, 4. धनुष्कपाल 45, 10. धनुस् m. n. 12, 218. धन्यपति 17, 12. धमनि und धमनीले 244, 15. धर्म 23, 13. m. n. 12, 27. धर्मन् 170, 16. धर्मपति 17, 14. धर्माद्यो 194, 72. धर्मिक 144, 12. धर्मिणो 230, 11. धर्मिन् 170, 16. धर्म्य 15, 51. धातक und कौने 81, 49. धात्रेय 46, 27. धौनज्य 71, 21. धानपते 17, 4. धौनपत्य 167, 55. धानुर्दण्डिके 216, 4. धानुष्के 216, 4. धान्य 15, 67. धान्यपते und पति 17, 11. धौन्यादन 15, 67. धान्यपते 17, 12. धाय्य, धौय्य, धौय्य und धाय्या 116, 6. धारणि 110, 2. धारा 244, 40. धारो 171, 14. धोरा 215, 22. धाराले 244, 40. धौतराजक und धौतराजो 124, 34. धातये 189, 5. 190, 6. धौतये 190, 6. धातयेने 189, 5. धामे 170, 16. धार्मपते 17, 14. धार्मिके 23, 13. धार्मिके 144, 12. धार्मिणे 170, 16. धार्मिणेये 230, 11.

धोम्यायण 15, 51. धिक् 85, 70. धुक् 142, 3. 156, 18. धुक्का 163, 16. धुक्किन् 156, 18. धुक्किले 142, 3. √ धू 158. 203. धूम 15, 31. 61, 21. 71, 18. 141, 3. 183, 24. 224, 3. धूमम् 183, 24. धूमावती 224, 3. धूम्यो 141, 3. धूम 15, 32. धूर्त 151, 35. 167, 6. 177, 12. *धूर्त 231, 2. धूली 31, 7. धूसी 31, 8. धेनु 26, 12. 164, 18. धेनुजि 58, 52. धेनुष्या und धेनुष्यिते 101, 28. धेनव 26, 12. 164, 18. धेनुज्ये 58, 52. धोमतायन und धोमतायनक 11, 17. धोमायन 15, 31. धोम्यो 61, 21. धोम्य 71, 18. धोमायण 15, 32. धोते 151, 35. धोर्तिक 177, 12. धोर्तय und *यो 189, 5. धोर्त्य 167, 6. धोर्वकि 163, 16. ध्रजि und *मत् 173, 10. ध्रात्ता und *मत् 183, 9. ध्रियमाण 86, 7. ध्रुव 59, 19. ध्रुक् 142, 4. ध्रुक्का 142, 4. 156, 4. 163, 15. ध्रुक्कि 156, 4. ध्रुक्किले 142, 4. ध्रौक् 59, 19. ध्रौक्कि 163, 15. √ ध्वंस 120. ध्वंसकला 31, 11. ध्वज 162, 28. m. n. 12, 11. ध्वजवाद 103, 45. ध्वजि und *मत् 183, 11. ध्वजो 162, 28. ध्वन 15, 60. ध्वात्ता und ध्वाह्वा 260, 11. ध्वाजवत und ध्वाजवतायनि 103, 26. ध्वाजवदायनि 103, 45. ध्वानायन 15, 60.

न

न 85, 30. 254, 32. नक् 254, 50. नकिम् 85, 25. नकिर् 85, 27. नकोम् 85, 26. नकुल und *ला 225, 11. नक्तम् 254, 31. नख 162, 35. m. n. 12, 32. *नख Bah. (f. आ) 66, 2. नखजाहे 43, 3. नखप्रचम् 178, 42. नखर m. n. 12, 33. नखरजनी und नखररजनी 260, 3. नखो 162, 35. नग 14, 10. नगर 39, 8. नगरे 14, 10. *नगर 68, 5. नैगरकाक 138, 10. 187, 16. नैगरमर्दिन् 163, 40. नैगरवायस 138, 11. 187, 16. नैगरी 39, 8. नन्मसुषित 194, 4. नट 81, 92. 141, 13. नटो 81, 92. नट्यो 141, 13. नड 15, 75. 34, 23. 47, 8. 109, 2. 141, 13. 146, 6. नडैभक्त 34, 23. नडसे 109, 2. नडागिरि 50, 3. नडिनी 146, 6. नडिल 47, 8. नड्यो 141, 13. नचेत् 85, 111. नत्त 15, 79. नद 14, 5. 34, 23. नदं 133, 7. नदैभक्त 34, 23. नदरे 14, 5. नदो 228, 82. नदो 133, 7. ननान्द्र 164, 51. 255, 3. ननु 85, 81. *नन्दन 68, 4. 12. *नन्दिन् 68, 3. √ नभ् 120. नभाक् 228, 52. नैभ्य 72, 11. नम 15, 81. नमस् 37, 18. 254, 87. Mit क 243, 26. √ नमस्ये 37, 18. नय 18, 2. नैय 215, 7. नैयक 18, 12. नयात 167, 66. नर 47, 23. 125, 16. 227, 25. नरक 104, 4. नरद, नैरदिक und नरदिको 52, 2. नरनगर 68, 28. नरपति 167, 56. नराची und नरालि 225, 10. नैराशैस 205, 5. नरिल 47, 23. नतं 92, 5. नते 133, 25. *नतन 58, 10. नल 160, 3. 237, 26. नले 95. नलद, नैलदिक und नलदिको 52, 3. नल्ये 160, 3. √ नश् 192. नह 85, 20. नहि 85, 112. नहिकम् 85, 105. ना 85, 171. नाकुले 225, 11. नागर 144, 35. नैगरमर्दि 163, 40. नैगरेयक 39, 8. नागरे 144, 35. नाट 81, 94. m. n. 12, 102. नाटो 81, 94. नौडायन 15, 75. नौत्तायन 15, 79. नाना 254, 80. नौनान्द्र und नानान्द्रायणै 164, 51. नाभाके 228, 52. नाभि 72, 11. 244, 4. नाभिले 244, 4. नाम् 78, 15. नौमायन 15, 81. नौयात्य 167, 66. नौरपत्य 167, 56. नौराचे 225, 10. नौरायणै 125, 16. नौराले 225, 10. नौरो 227, 25. नौर्तिके

92, 5. नाले 95. नाल m. n. 12, 90. 251. नालीक und नालीकिनो 146, 25. नाल्ये 237, 26. नायिक und नायिन् 219, 17. नाय्य und नाय्यायने 125, 77. नासा 237, 12. नासिका und नासिक्ये 237, 37. नास्तिक 144, 32. 167, 103. नास्तिक्ये 144, 32. नास्तिक्य 167, 103. नास्ये 237, 12. नि 154, 13. निकथित und *तिन् 22, 7. निकथो 254, 29. निकुच्यकर्णि 122, 19. निगड m. n. 12, 83. निगदित und *तिन् 22, 4. निगम 32, 10. निगृह्योत und *तिन् 22, 44. निघातिन् 167, 61. निचय 18, 7. निचय* 234, 6. निचयक 18, 7. निजि und *मत् 183, 12. नितान्त, नितान्तवृत्त, *वृत्तौय, नितान्तावृत्त, *वृत्तौय und नितान्तौय 25, 56. नित्य 218, 2. नित्यदा 254, 113. नित्यम् 254, 112. निद्राघ 131, 22. m. Sg. und Pl. 29, 24. निद्रा und निद्रिते 101, 25. निधन m. n. 12, 75. निधन* 234, 8. निधान 33, 7. 167, 58. 236, 8. निधान* 234, 8. निधानके 33, 7. निपठित und *तिन् 22, 9. निपठित und *तिन् 22, 36. निपत्यरोहिणी 178, 50. निपात 167, 46. निपाद und निपादक 18, 13. निपुण 167, 29. 188, 27. निपुण* 213, 10. 234, 25. *निपुण 231, 13. 233, 15. निवद्ध 33, 8. 207, 5. निवद्धके 33, 8. निवन्ध, *कै, निवन्धन und *कै 33, 8. निमग्न 207, 11. निमित्त 23, 7. 32, 21. निर 154, 8. निरचित् 83, 8. निरजिनै 129, 11. निराकृत 22, 26. *निराकृत 60, 14. निराकृतिन् 22, 26. निरुक्त 23, 6. 32, 8. निरुक्त 19, 5. निरुपले und निरुपले 129, 2. निर्मलिके 129, 3. निर्मलिके 129, 4. निर्यास 55, 10. m. n. 12, 76. निर्यासिके 55, 10. निलीन und *कै 33, 4. निव 167, 57. निवाकु 163, 4. निवात 33, 6. 132, 24. निवातके 33, 6. निवार्यिन् 83, 11. निवास 33, 5. 75, 13. *निवास 68, 14. निवासके 33, 5. निवासिन् 83, 10. निवेश 236, 22. *निवेश 68, 13. निशान्त und *नौय 25, 43. निशार्यिन् 83, 12. निश्चप्रचम् 178, 43. निश्च 167, 33. निशार्यिन् 83, 9. निषण्णश्यामा 178, 51. निषंधि 250, 8. निषाद 59, 4. 164, 41. निषादित und *तिन् 22, 8. निषेध 250, 5. निष्क m. n. 12, 188. निष्कल und *लै 81, 137. निष्कालके 129, 5. निष्कालिके 129, 6. निष्कुल 167, 82. निष्क्रमण 101, 9. 218, 3. निष्क्रमणिते 101, 9. निष्पद्यो 57, 20. निष्पाद und निष्पादक (0) 244, 45. निष्पाव und *लै 244, 8. निष्पेय 238, 8. निष्पेयै 129, 7. निःषंधि 250, 8. निःषमम् 105, 19. निःषामन् 250, 2. निःषेध 250, 5. निस् 154, 7. निस्ग 238, 10. निस्तरिके 129, 10. निस्तरिपे 129, 9. नोच 191, 5. नोचायक und *कौय 25, 45. नोचैस् 254, 7. नोड m. n. 12, 229. नोप 191, 5. नोल 103, 12. 191, 5. 201, 3. √ नोलाये Act. Med. 201, 3. नु 85, 87. नुकम् 85, 190. नुवे 85, 175. नूनम् 85, 7. नृ 227, 25. √ नृत् (नरानृत्यते) 68, 9. नूनमन् 68, 2. नृषत् und √ नृषाये Med. 174, 24. √ नृ 158. 203. नेत् 85, 14. नेम 241, 12. नेगमे 32, 10. नैघात्य 167, 61. नैच 191, 5. नेत्ये 218, 2. नैधान 236, 8. नैधान्य 167, 58. नैप 191, 5. नैपात्य 167, 46. नेपुणो 188, 27. नेपुण्य 167, 29. नेवद्धके 207, 5. नेमग्नके 207, 11. नेमित्ते 32, 21. नेमित्तिके 23, 7. नेमिधि 110, 19. नेमिधि 110, 26. नेयधोर्धे 157, 2. नेयाये 32, 6. नेयायिके 23, 3. नेयासिके 23, 4. नेरुक्ते 32, 8. नेरुक्तिके 23, 6. नैल 191, 5. नैलायनि 103, 12. नेव 25, 27. नेवकि 110, 8. नेवतायने 132, 24. नेवति 110, 8. नेवाक्य 25, 27. नैवाक्यि 163, 4. नैवाक्यौय 25, 27. नैवासिक 75, 13. नेवौय 25, 27. नैवेश 236, 22. नैय्य 167, 57. नैष्य 167, 33. नेष 82, 2. नैषाद 164, 41. नैषादक 59, 4. नैषादायन 164, 41. नैष्कुल्य 167, 82. नैष्क्रमणो

218, 3. नैष्येषिक 238, 8. नैसर्गिक 238, 10. नो 85, 79. 170. नोचेत् 85, 110. नोट und नोटै 81, 94. नो 85, 79. 219, 17. *नोक Bah. 30, 7. नोद्यत् 219, 17. नोपेचन und नोपेयण 250, 15. न्ययोध 33, 2. 55, 3. 131, 23. 156, 6. 157, 2. न्ययोधकै 33, 2. न्ययोधिकै 55, 3. न्ययोधिन् 156, 6. न्याय 23, 3. 32, 6. 116, 23. न्यायम् 78, 9. न्यौय्य und *न्यौय्य 116, 23. न्यास 23, 4. 135, 6. न्यौसिक 135, 6. न्ये 85, 174.

प

पञ्च 116, 5. पञ्चिक 144, 45. पञ्चिगणक 28, 9. पञ्चम् und पञ्चमलै 244, 42. पैंच्य und *पैंच्य 116, 5. पङ्क 142, 8. m. n. 12, 107. पङ्कज und पङ्कजिनौ 146, 22. पङ्किलै 142, 8. पङ्क्ति 26, 13. पञ्चतभञ्जता 178, 62. पञ्चप्रकृता 178, 71. पञ्चलवणा 178, 70. पञ्चक m. n. 12, 171. पञ्चजन 152, 12. पञ्चदशौ 239, 6. पञ्चन् 163, 27. पञ्चपदौ 57, 37. पञ्चाल 26, 31. 125, 56. पञ्जर 237, 24. पट 81, 112. पेटककन्य 87, 5. पटर und *रै 81, 16. पटह m. n. 12, 152. पटिमैन् 147, 4. पटै 81, 112. पटु 147, 4. पटु 213, 6. 234, 21. *पटु 231, 9. 233, 10. पटार 124, 44. पठित und *तिन् 22, 37. पण 130, 2. पणव m. n. 12, 247. पण्डा 101, 63. पण्डारकाः 29, 51. पण्डित 118, 17. 174, 5. पण्डितै 101, 63. पण्डित 213, 7. 234, 22. *पण्डित 231, 10. 233, 12. √ पण्डितायै Med. 174, 5. पण्डितिमैन् 118, 17. पतै 95. 133, 6. पतञ्जल m. Sg. und Pl. 29, 19. पतत्रि und *न् 212, 19. पताका, *यत्, पैतातिक und पताकिन् 219, 9. पत्तिगणक 28, 9. पत्तिगणकै 185, 12. पत्त 9, 23. 244, 33. 251, 11. पैचक, पचमूल und पैचमूलक 251, 11. पचलै 244, 33. पत्तिक 144, 43. पत्तिगणक 28, 9. पचैय und पैच्य 9, 23. पचोवत् 212, 10. पचै 71, 109. 95. *पचैम् 222, 22. पचिक und *का 144, 24. पचिकार 58, 36. पचिन् 116, 10. 132, 10. 222, 22. पैच्य und *पैच्य 116, 10. पद 23, 18. 64, 2. पदक m. Sg. und Pl. 184, 30. पैदक 64, 2. पदक्रम 23, 18. पदञ्जल m. Sg. und Pl. 29, 20. पदव्याख्यान 32, 2. पदाति 170, 9. पैदिक 135, 8. पद्धति 162, 2. 170, 10. पद्धतै 162, 2. पट्टम् 146, 2. m. n. 12, 13. पट्टिमैन् 146, 2. पफकनरकाः 104, 4. पम्पम् und √ पम्पस्यै 37, 21. पम्पा 206, 14. पैय 215, 27. पयस् 37, 55. 146, 32. पयसिनौ 146, 32. *पयस्क Bah. 30, 6. √ पयस्यै 37, 55. पर 74, 54. 241, 15. पर 234, 9. परकौय 74, 54. परकुल 152, 6. परदर 8, 29. परम् 254, 101. परम् 49, 14. परमस्य 167, 24. परयुग 152, 5. परल 228, 91. परलोक 8, 15. परशु 164, 52. 244, 11. परशुलै 244, 11. परस्वौ 8, 20. 44, 12. 164, 52. परस्यकुल 152, 7. परा 154, 2. पराशर 61, 26. 71, 77. परि 154, 21. परिकथित und *तिन् 22, 33. परिकथै 129, 14. परिकलित und *तिन् 22, 11. परिकेशै 129, 14. परिकक (i) 144, 51. परिगणित und *तिन् 22, 39. परिगदित und *तिन् 22, 5. परिगहन 68, 18. परिगूढ und *कै 33, 10. पैरिग्रहौ 13, 4. *परिचारकै 185, 3. परिणाह, *यत् und परिणाहिन् 161, 16. परित (i) und *तिन् (i) 22, 41. परिद्वैत् 24, 10. परिधि 230, 59. परिनन्दन 68, 19. परिनर्तन 68, 17. परिपादौ 129, 14. परिभविन् 83, 29. परिभाविन् 83, 30. परिमण्डल 167, 94. परिर्दलित und *तिन् 22, 13. परिल 228, 26. परि-

वंश und *कै 33, 24. परिवादित und *तिन् 22, 6. परिवाप 55, 9, 156, 16. परिवापिकै 55, 9.
 परिवापिन् 156, 16. परिवृत्त und *कै 33, 29. परिवृढ 118, 3. *परिवेषकै 185, 4. परिवर्द्धमैन्
 118, 3. परिव्राजक 188, 21. परिव्राजककांशिकों und परिव्राट्कांशिकों 113, 7. परिषद् 23, 21.
 59, 10. परिषादक 212, 6. परिषिक 228, 30. *परिषेचक 185, 4. परिष्टुत् 24, 10. परिसारक 212, 6.
 परिहस्तै 129, 14. परोज्जैम् 222, 21. पर्ण 25, 44, 109, 5, 228, 76, 229, 9, 244, 78. पर्णक
 m. Sg. und Pl. 29, 39. पर्णलै 244, 78. पर्णवल्क 71, 66. पर्णसे 109, 5. पर्णाढक m. Sg. und
 Pl. 184, 10. पर्णिक und पर्णिकै 52, 10. पर्णो 52, 10, 206, 6. पर्णाय 25, 44. पर्याचित 19, 2.
 पर्यालो 31, 22. पर्यहि und *है 227, 18. पर्यत 97, 11. पर्यन् 239, 9. पशुं und पशुलै 244, 11.
 पर्वद् 59, 10. पर्विक 144, 23. पलै 95. पलल und पललनै 139, 16. पलालिनै und पलालो
 139, 12. पलाश 25, 31, 47, 4, 55, 23, 207, 2, 236, 21. *पलाश 217, 15. पलाशिकै 55, 23.
 पलाशिल 47, 3. पलाशैय 25, 31. पलित 13, 5, 237, 13. पलितै 13, 5. पल्लव 101, 22.
 m. n. 12, 249. पल्लवितै 101, 32. पल्लो 124, 32. ∟-पल्लव 84, 3. पयन 128, 19. पय-
 ष्टुरिक 230, 33. पवित्र 15, 28. m. n. 12, 192. पविन्द und *न्दा 15, 27. पशु 85, 126.
 पशुपति 17, 18. पयिक 228, 27. पांसु und पांसुलै 244, 9. पाक 132, 25, 147, 19. पाकै
 147, 19. पाका 4, 9. पाकायनै 132, 25. पाकिमैन् 147, 19. पालिक्यै 144, 45. पौल्लिगणक
 28, 9. पौल्ल 26, 13. पौञ्चजननी 152, 12. पाञ्चजन्य und पौञ्चजन्यायनि 42, 7. पाञ्चदशै
 239, 6. पौञ्चाल 26, 31. पाञ्चालायनै 125, 56. *पाञ्चालेय 46, 6. पौञ्चि 163, 27. पाञ्जये
 237, 24. पाट् 85, 73. पाटल 141, 6. पाटलै 166, 11. पाटलका und पाटलक्यौ 141, 6.
 पाटलो 166, 11. पाटल्या 141, 6. पाटवै 147, 4. पाट्टारक 124, 44. पाठन und *नै 81, 99.
 पाठा und पाठयै 127, 11. पाणिकै 130, 2. पाण्ट, पाण्टे, पाण्ड und पाण्डे 81, 121.
 पाण्डवेयै 230, 95. पाण्डितै und पौण्डित्य 118, 17. पाण्डु 230, 95. पातै 95. पातत्रै und
 पातत्रियै 212, 19. पातन und *नै 81, 98. पौल्लिगणक 28, 9. पात्रिक्यै 144, 43. पौल्लिगणक
 28, 9. पात्रोद्यत 212, 10. पात्र m. n. 12, 42. पौत्रबहुलाः 138, 2, 187, 16. पात्रीव m. n.
 12, 50. पौत्रेसमिताः und *समिताः 187, 16. पाथै 71, 109, 95. पाथिकायै 58, 36. पाथिक्यै
 144, 24. पाथेय und पौथेयक 124, 30. पौथ्य 71, 109. पाट् 135, 8. पाद 15, 68, 18, 13.
 82, 11, 130, 3, 216, 16. पौद 215, 26. पौदक 18, 12. पादक्रमिकै 23, 18. पादयस्य 178, 6.
 पादजाहै 43, 6. पादव्याख्यानै 32, 2. पादस्वेदन und *स्वेदनिकै 2, 5. पादातै 170, 9. पौदायन
 15, 68. पादिकै 23, 18, 130, 3, 216, 16. पादेयस्य 178, 6. पादतै 170, 10. पाद्य und पौ-
 द्यक 251, 7. पान 81, 83. पानक m. n. 12, 236. पानै 81, 83. पान्यायनै 132, 10. पानठ
 und *ठै 81, 99. पापसमम् 105, 23. पाम (पामन्) und पामरै 14, 13. पारक und *कै
 81, 78. पारिक und *कैय 74, 59. पौरकुलीन 152, 6. पारिणि 110, 3. पारदार् 8, 29.
 पौरमस्य 167, 24. पौरयुगीण 152, 5. पारलै 228, 91. पारलोक 8, 15. पौरश्व und पारश-
 वायनै 164, 52. पारस्त्रेण्यै 44, 12, 8, 20. पौरस्यकुलीन 152, 7. पाराशरै 71, 77. पाराशरैय
 61, 26. पौराशर्य 71, 77. पारिलक्यै (०) 144, 51. पारिधेयै 230, 59. पौरिमण्डल्य 167, 94.
 पारिलै 228, 26. पारिवृद्धै und पौरिवृद्ध 118, 3. पारिव्राजकै 188, 21. पारिषत्कै 23, 21.
 पौरिषदक 59, 10. पारिषादकै 212, 6. पारिषिकै 228, 30. पारिसारकै 212, 6. पारौ 228, 76.

- 229, 9. पार्श्वल्ले und पार्श्वल्ल 71, 66. पाथे 228, 55. *पाथेय 46, 24. पार्थिव 26, 11. पार्थिवचन्द्र 217, 21. पार्थिव 97, 11. पार्थ 244, 10. m. n. 12, 155. पार्थवतस् und पार्थवतेय 74, 53. पार्थ्वले 244, 10. पार्थ und पार्थदंश 26, 23. पार्थटक 59, 10. पार्थिके und पार्थिका 228, 30. पार्थिके 144, 23. पार्थि und पार्थिले 244, 15. पाल 235, 7. पाले 95. पालक m. n. 12, 195. पालाश 236, 21. पालाशके 207, 2. पालित्ये 237, 13. पालेय 235, 7. पाल्लक 124, 32. पावन und *ने 81, 155. पावटुरिकेये 230, 33. पावा und पावेये 127, 11. पौषि-
त्रायण 15, 28. पौषिन्दायन 15, 27. पाश und पार्शिल 47, 2. पाशुपते 17, 18. पाथिके 228, 27. पिङ्ग 244, 26. पिङ्ग* und *पिङ्ग 36, 11. पिङ्गर 125, 21. पिङ्गल 71, 87. 81, 5. 125, 22. पिङ्गले 244, 26. पिङ्गल* und *पिङ्गल 36, 21. $\angle$ -पिङ्गल 84, 6. पिङ्गलक m. Sg. und Pl. 29, 13. पिङ्गले 81, 5. पिचगड 18, 4. 108, 3. पिचगडक 18, 4. पिचगडयत्, पिचगिडक, पि-
चगिडेन् und पिचगिडले 108, 3. पिचुक und *कौय 25, 13. पिञ्जोशूर 138, 13. 187, 16. पिञ्जल 15, 11. पिञ्जल m. Sg. und Pl. 29, 43. पिञ्जूर 15, 11. पिञ्जलक m. Sg. und Pl. 29, 43. पिटक 27, 6. 141, 9. 228, 49. m. n. 12, 120. पिटक्यौ 141, 9. पिटाक 27, 7. 141, 10. 228, 50. पिटाक्यौ 141, 10. पिण्ड 81, 113. 114, 24. 125, 55. पिण्डपथो 240, 4. पिण्डफला 4, 15. पिण्डक 144, 4. पिण्डो 58, 46. पिण्डे 81, 113. पिण्डोजङ्घ m. Sg. und Pl. 184, 11. पिण्डेय 114, 24. पिण्डोशूर 138, 13. 187, 16. पिण्याक m. n. 12, 123. पि-
तरिशूर 138, 14. 187, 16. पितामह und *हे 81, 149. पितृमत् 58, 13. पित्त und पित्तले 244, 27. पिधान m. n. 12, 40. पिनद्ध 207, 4. पिनाक m. n. 12, 129. पिपासा 18, 3. 101, 29. पिपासाक 18, 3. पिपासिते 101, 29. पिप्यल 25, 4. पिप्यले 260, 14. पिप्यले 81, 140. पिप्यलमूल und *मूलैय 25, 5. पिप्यलैय 25, 4. पिप्यलू 71, 102. $\sqrt$ पिश 181. $\angle$ -पिशङ्ग 84, 7. पिशाच 18, 3. 136, 10. 148, 7. 151, 29. 167, 53. पिशाचक 18, 3. पिशुन 167, 30. 188, 23. पिष्ट 228, 28. m. Sg. und Pl. 29, 14. पिष्टिका 225, 4. पोढो 171, 17. पोत 186, 7. 201, 9. पोतक 186, 7. पोतद्यत 20, 6. पोततेल 20, 5. पोतदार 191, 9. पोतमद्य 20, 7. पोतस्तम्ब und पोतस्तम्बक 186, 8. $\sqrt$ पोतार्थे Act. Med. 201, 9. पोत्वास्थिरक 178, 46. पोत्थो 252, 2. पोत und पोतर 14, 20. पोष, पोषेय und पोष्य 9, 21. पोथुजा 47, 5. 102, 8. पोथुजिते 47, 5. पोथुय und पोथुविल 47, 5. पोथु 26, 21. 218, 11. पोथुकुण 26, 21. पोथुमूल 218, 11. $\angle$ -पुंस् 84, 17. *पुंस् Bah. 30, 4. पुक und पुकिन् 156, 13. पुङ्ख m. n. 12, 172. पुच्छ m. n. 12, 35. पुट 15, 6. 81, 10. 156, 14. पुटक und पुटकिन्तो 146, 27. पुटिन् 156, 14. पुट्टे 81, 10. पुण्डरीक 225, 5. *पुण्डरीक 217, 14. पुण्यसमम् 105, 24. पुत्र 164, 49. 186, 12. पुत्रक 144, 20. पुत्रक 186, 12. पुत्रजात 20, 2. पुत्रपतो 194, 39. पुत्रपत्नी 240, 8. पुत्रपशु und *शू 194, 40. पुत्रपोत्र n. 73, 9. पुत्रिक 144, 20. पुनः पुनः 167, 77. पुनर् 254, 4. पुनरुक्त 23, 5. 32, 7. पुनदाय 178, 8. पुनर्भू 164, 48. पुर 1, 11. 58, 23. 230, 2. m. n. 12, 159. पुरकावण 62, 4. पुरग 61, 18. पुरगावण 62, 4. पुरण und $\sqrt$ पुरग्ये 37, 60. पुरस् 167, 76. पुरा 85, 68. 254, 74. पुराग 61, 19. पुराण 162, 32. m. n. 12, 253. पुराणौ 162, 32. पुरोय und *विते 101, 10. पुरुकुत्स 71, 58. पुरुष 188, 5. पुरुषांसक und पुरुषासक 232, 16. पुरोडाश 90, 19. पुरोह 90, 3. पुरोहित 179, 7. पुरोहितिका 228, 57.

पुल 109, 9. 160, 8. पुलक und *कितं 101, 32. पुलसं 109, 9. पुलस्ति 71, 10. पुलिन 5, 3.
 237, 29. m. n. 12, 205. पुलिनवती 5, 3. पुन्ये 160, 8. पुष्क 244, 28. पुष्कर 39, 3. 81, 25.
 206, 12. पुष्करसद 8, 9. 163, 19. m. Sg. und Pl. 184, 22. पुष्करे 81, 25. पुष्कल 39, 40.
 236, 2. पुष्कले 244, 28. पुष्कले 81, 138. पुष्य 101, 2. 119, 18. *पुष्या 4, 16. पुष्यते
 101, 2. पुस्त m. n. 12, 79. पुस्तक m. n. 12, 248. पूग 116, 3. पूग 234, 3. पूग्य und
 *पूग्य 116, 3. *पूजके 185, 2. पूजनिक 144, 52. पूजित und *तिन् 22, 38. पूत m. n. 12, 239.
 पूतयवम् 105, 8. पूतिक 144, 42. 236, 18. पूतिका 236, 18. पूतिमाष 71, 83. पूतीकी 236, 18.
 पूष, पूषेय und पूष्य 9, 10. पूषमानयवम् 105, 9. पूर 235, 15. पूरा m. n. 12, 246. पूत
 und पतिन् 22, 2. पूव 241, 15. m. n. 12, 68. पूवनगरी 127, 10. पूवपत्त und *नौय 74, 10.
 पूवाधर 167, 105. पूवापहरणा und पूवापहाणा 4, 13. पूलाक 137, 5. पूलास 236, 19. पूला-
 सककरण्ड, पूलासककुरण्ड und पूलासकारण्ड 194, 29. पूष und पूषे 81, 44. एथेक् 254, 14.
 एथा 228, 55. एथिवो 26, 11. एथिवो 81, 146. एथु 244, 29. एथुक, एथुकेय und एथुक्य
 9, 7. एथुले 244, 29. एष 26, 23. *एषत् und *एषत 217, 13. एषदंश 26, 23. एषोत्थान und
 एषोद्वान 148, 2. एषजाहे 43, 12. एष und एषे 81, 55. √पृ 158. 203. पैलिशाला 91, 2.
 पेश 81, 62. 244, 44. पेशले 244, 44. पेशे 81, 62. पैङ्गायण 125, 21. पैङ्गले 71, 87. पैङ्ग-
 लायने 125, 22. पैङ्गलाणि und पैङ्गलादायनि 149, 13. पैङ्गल्य 71, 87. पैङ्गलायन und पैङ्गलायण
 15, 11. पैटके 228, 49. पैटिके 27, 6. पैटके 228, 50. पैटिके 27, 7. पैङ्गायने 125, 55.
 पैङ्गिके 144, 4. पैङ्गले 58, 46. पैतदारव 191, 9. पैतुमत्ये 58, 13. पैनदके 207, 4. पैण्यलवे
 und पैण्यलव्य 71, 102. *पैण्लाड 46, 22. पैयुले 102, 8. पैलव 26, 21. पैलवे 218, 11. पैल-
 श्यापयोधा: 46, 4. पैलुकुश 26, 21. पैलुमले 218, 11. पैशाचे 136, 10. 151, 29. पैशाच्य 167, 53.
 पैशुने 188, 28. पैशुन्य 167, 30. पैष्टे 228, 28. पैष्टिके 225, 4. पोत 141, 7. 188, 40. पोतन
 und *नै 81, 97. पोम् 28, 6. *पोम् 185, 13. पोत्यो 141, 7. पोले 95. पौजनिके 144, 52.
 पौटायन 15, 6. पौण्डरीके 225, 5. पोते 188, 40. पौतिक 236, 18. पौतिके 144, 42. पौति-
 माषे und पौतिमाष्य 71, 83. पौतीक 236, 18. पौत्र 28, 6. 164, 49. पौत्रके 144, 20. पौ-
 त्रायणे 164, 49. पौत्रिके 144, 20. पौनःपुन्य 167, 77. पौनरुक्ते 32, 7. पौनरुक्थिके 23, 5.
 पौनर्भव und पौनर्भवायणे 164, 48. पौरगेय 61, 18. पौरस्य 167, 76. पौरागेय 61, 19.
 पौरकुत्स 7, 58. पौरुवे 188, 5. पौरुषांसकिन् und पौरुषांसकिन्: 232, 16. पौरुवे 230, 2. पौरुवे
 235, 15. पौरुडाशे 90, 19. पौरुहे 90, 3. पौरुहिते 179, 7. पौरुहितिके 228, 57. पौर्णमासे
 und *मासी 239, 7. पौरे 58, 23. पौर्वनगरये 127, 10. पौर्वाधर्य 167, 105. पौलस्य 71, 10.
 पौलाक und पौलाके 137, 5. पौलास 236, 19. पौलिन्ये 237, 29. पौष्करसादि 110, 15. पौ-
 ष्करसादि 163, 19. 8, 9. पौष्करेयक 39, 3. पौष्कल 236, 2. पौष्कलेयक 39, 4. पौष्क und
 पौषि 110, 28. प्याट् 85, 74. प्रकुट्टनम् 78, 5. प्रकवे 92, 16. प्रकाम 167, 80. प्रकामम् 254, 99.
 प्रकत 15, 16. प्रपोव m. n. 12, 94. प्रचक्षुणम् 78, 10. प्रचार und *रिते 101, 12. प्रचिक 144, 49.
 प्रचुल 71, 114. प्रजापति 179, 2. प्रजावती 179, 3. प्रजा 142, 9. 244, 20. प्रजाले 244, 20.
 प्रजिले 142, 9. प्राणपते und *पति 17, 16. प्रणय, *यिन्, प्रणाय und *यिन् 247, 15. प्रतपन 172, 7.
 प्रतपने mit क 243, 24. प्रतर 61, 16. प्रतान् 254, 95. प्रतान m. Sg. und Pl. 29, 37. प्रताम्

254, 93. प्रति 154, 20. प्रतिक 144, 26. प्रतिकर्त्तिको 1, 9. प्रतिखेटके 1, 5. प्रतिजनै 1, 2. प्रतिपद 239, 8. प्रैतिपच 19, 6. प्रतिपुरै 1, 11. प्रतिबोध 164, 37. प्रतिबोधिन् 70, 7. प्रतिभू 167, 99. प्रतियाधिन् 70, 8. प्रतियोगिन् 70, 9. प्रतियोगिन् 70, 6. प्रतियोजैन् 1, 3. प्रतिरूपक 85, 146. प्रतिरोटकै 1, 5. प्रतिरोधिन् 70, 5. प्रतिलोम m. Sg. und Pl. 29, 35. प्रतिश्रवणै 1, 8. प्रतिप्रिका 250, 13. प्रतिसर m. n. 12, 216. प्रतिहर्त् 28, 3. प्रतोप 246, 8. 247, 10. प्रतोप 246, 8. √प्रतोपाये Med. 246, 8. प्रतोपिन् 247, 10. प्रतूर्त und प्रैतूर्तक 80, 12. प्रत्यक्ष 151, 5. प्रत्यक्षैम् 222, 21. प्रत्यजिरै 1, 6. प्रत्यय 101, 85. प्रत्ययानुम् 78, 6. प्रत्ययितै 101, 85. प्रत्यय-रोहिणै 81, 104. प्रत्याद्रौ 1, 7. प्रत्यधै 1, 10. प्रत्यधैपुरै 1, 10. 11. प्रत्युष्टै 1, 4. प्रथम 209, 7. प्रदक्षिणम् 105, 28. प्रदशनुम् 78, 16. प्रदोप, प्रदोपैय und प्रदोप्यं 9, 12. प्रदुस 163, 49. प्रपञ्चम् 78, 7. प्रपतन 172, 7. प्रवाहिका 254, 80. प्रवाहुकम् 254, 79. प्रभूत und प्रैभूतक 80, 11. प्रमोप (?) und *पिन् (?) 247, 10. प्रमगम् 105, 27. प्रयजनुम् 78, 17. प्रयुक्तै und प्रयुत 153, 3. प्रयोग 8, 19. 92, 10. प्ररथम् 105, 26. प्ररोह 90, 3. प्ररोहण und *शौय 7, 16. प्रलेपिका 179, 4. प्रयजनुम् 78, 3. प्रवर m. n. 12, 252. प्रवर्ग्योपसदो 113, 8. प्रवाल m. n. 12, 226. प्रवास 75, 12. 146, 16. 218, 12. 238, 13. प्रवासिनो 146, 16. प्रवाह 146, 14. प्रवाहण und प्रवाहणै (vgl. 7, 3, 28 fg.) 230, 39. प्रवाहिणो 146, 16. प्रविक 144, 50. *प्र-वोण 231, 5. प्रवृष्टै 153, 1. 2. प्रवेशन 7, 5. 218, 4. प्रवेशनैय 7, 5. *प्रवजिता 233, 2. प्रशान् 254, 94. प्रशास्तु 28, 4. प्रैशिलष्ट 19, 8. प्रसप्त und प्रैसप्तक 80, 18. प्रसहनुम् 78, 4. प्रसहने mit क 243, 33. प्रस्कन्दन 172, 6. प्रस्याधिन् 70, 4. प्रहसने mit क 243, 23. प्रहृत 15, 55. प्राकर्षिकै 92, 16. प्रौकाम्य 167, 80. प्रौकारमर्दि und प्राकारमर्दिन् 163, 41. प्रौकतायन 15, 16. प्राक्पुष्पा 4, 16. प्राचिक्यै 144, 49. प्राचीनयोग und प्राचीनयोग्य 71, 8. प्राचुलै und प्राचुल्य 71, 114. प्राच्य und प्राच्यायन 15, 50. प्राजया mit क 243, 9. प्राजरुहा mit क 243, 10. प्राजर्या mit क 243, 9. प्राजापतै 179, 2. प्राजावतै 179, 3. प्राडाहति 110, 20. प्राण und प्राणायनै 125, 15. प्राणाहति 110, 20. प्राणयङ्ग 162, 17. प्रातैर् 254, 3. प्रातर und *रैय 61, 16. प्रातिक्यै 144, 26. प्रातिपदे 239, 8. प्रैतिबोध und प्रातिबोधायेनै 164, 37. प्रैतिभव्य 167, 99. प्रैतिहर्त् 28, 3. प्रात्यक्षै 151, 5. प्राथमिकै 209, 7. प्रादुस् 31, 35. 254, 109. mit क 243, 25. प्रादोहनि 110, 18. प्रादुशि 163, 49. प्रान्त 15, 59. प्रान्तपुष्पा 4, 16. प्रान्तायन 15, 59. प्रायम् 78, 8. प्रायस् 254, 77. प्रायोगिकै 92, 10. 8, 19. प्रारम्भण und *शौय 7, 11. प्रारोहै 90, 3. प्रालेपिकै 179, 4. प्रावासे 218, 12. प्रावासिक 75, 12. 238, 13. प्रावाहण 110, 33. प्रावाहणै 230, 39. प्राविक्यै 144, 50. प्रावेशनै 218, 4. प्राशास्त्र 28, 4. प्राहृतायन 15, 55. प्राहणम् 105, 25. प्रिय 147, 25. प्रियक 164, 13. प्रियरूप 177, 2. √-प्रेता und √-प्रेताकू 84, 47. प्रेमैन् 147, 25. प्रेषण 92, 12. 216, 8. प्रैहिकटा 178, 22. प्रैहिकर्दमा 178, 24. प्रैहिट्ठितया 178, 19. प्रैहिवणिजा 178, 14. प्रैहिस्वागता 178, 72. प्रैयक 164, 13. प्रैयरूपक 177, 2. प्रैयिकै 92, 12. 216, 8. प्रोटम् 105, 22. प्रोच m. n. 12, 53. प्रोष्ठ 228, 2. प्रोष्ठिक 228, 3. प्रोष्ठपापीयस् 178, 48. प्रोष्ठकटा 178, 22. प्रोष्ठकर्दमा 178, 25. प्रोष्ठपटि 122, 16. प्रोष्ठ und प्रोष्ठै 228, 2. प्रोष्ठिकै 228, 3. प्लव und प्लवकैय 126, 2. प्लव und प्लवै 133, 9. √प्लो 158. 203.

फ

फट् 85, 132. फर्करक und फर्कौ 81, 22. फल 25, 35, 31, 15, 101, 69, 109, 10, 239, 9, m. n. 12, 157. फलक m. n. 12, 126. फलका und फलकिन् 156, 2. फलसै 109, 10. फला 4, 15. फलि 77, 8. फलितै 101, 69. फलो 31, 16. फलीय 25, 35. फलू 31, 15. फलेपाक 131, 5. फलेपाका 131, 8. फलेपाकु 131, 10. फौलेय 77, 8. फेन und / फेनायै Act. Med. 201, 4.

व

वंहिमैन् (vgl. 6, 4, 157) 118, 29, 147, 12. वक 25, 27, 125, 3. वकनखगुदपरिणद्धा: und नखश्वगुदपरिणद्धा: 104, 5. वकसख m. Sg. und Pl. 184, 12. वकौय 25, 27. वकुल und वलितै 101, 74. वत 85, 93, 254, 41. वदर 81, 21, 125, 62, 143, 6. /-वदर 84, 5. वदरकुण 143, 6. वदरप्रस्थ und वदरी 41, 9. वदरै 81, 21. /-वदरी 84, 5. वधिर 11, 37, 118, 16. वधिर und वधिर 36, 15. वधिरक m. Sg. und Pl. 29, 31. वधिरिका 228, 34. वधिरिमैन् 118, 16. वन्ध und वन्धै 24, 9. वन्धको 44, 4, 230, 25. वन्धको 233, 7. वन्धा 31, 34. वन्धु 103, 47, 151, 33. वन्धुका und वकिन् 156, 3. वन्धुपति 17, 13. वभु 3, 3, 71, 27, 200, 3. वभुवत् und वभुगै 200, 3. वम्बौविश्वौवयसौ 205, 9. ववैर 47, 17, 61, 32, 97, 13, 124, 25. ववैर und ववैर 36, 18. ववैरिलै 47, 17. ववैवत् 212, 14. वविष्णल und वष्णुल 45, 11. वविष्णु und वविस् 72, 5. वल 109, 14, 244, 16, m. n. 12, 142. वलै 95. वलसै 109, 14. वलाका 163, 11, 219, 19. वलाकावत्, वलाकिक und वलाकिन् 219, 19. वलात् 254, 146. वलाह 207, 6. वलाहक 148, 3. वलाहक 217, 17. वलि 77, 3. वलि-वर्दिन् 230, 70. वलोवदो 44, 8. वलोवदिन् 230, 70. वलोवदो 44, 8. वल्लै 244, 16. वल्वज 55, 17, 223, 7. वल्वजिकै 55, 17. वल्वजमैय und वल्वज 223, 7. वल्वजभार 204, 3. वल्वजमैय 223, 7. वल्वय 26, 10. वस्त 15, 10. वस्ति m. Sg. und Pl. 184, 37. वस्तिर्याग m. Sg. und Pl. 184, 8. वहिस् 254, 26. वहु 147, 7. वहुच्छन्दोमय 76, 5. वहुभाषिन् 167, 19. वहुल 147, 12, 118, 29, 177, 21, 236, 31. वहुसूत 76, 4. वल्वंजर 76, 2. वल्वंध्याय 76, 3. वाकायनै 125, 3. वाट् 85, 162. वाण m. n. 12, 52. वादरायणै 125, 62. वौधिरक 11, 37. वाधिरिकै 228, 34. वाधिरै und वौधिर्य 118, 16. वान्धिक 110, 21. वान्धिकनेयै 44, 4. वान्धिकेयै 230, 25. वान्धवै 151, 33. वान्धवापनि 103, 47. वान्धुपतै 17, 13. वाभव 46, 10. वाभवदानच्युता: 46, 17. वाभवशालकूयना: 46, 16. वाभव्य 195, 3. वौभव्य 71, 27. वौभव्यक 195, 3. वाभव्यायणै 71, 27. वामुकै 3, 3. वौवैर 97, 13. वौवैरक 124, 25. वौवैरैय 61, 32. वौहैत 26, 27. वौहैतै 157, 8. वौहैदने und वौहैदम्य 71, 103. वौहैवतै 212, 14. वाहिण und वाहिणै 102, 2. वाल 103, 4, 118, 25, 144, 6, 147, 17. वालै 95, 147, 17. वालक und वालको 141, 15. वाला 4, 7, 103, 4. वौलाकि 163, 11. वौलापनि 103, 4. वालाहकै

207, 8. बालिमैन् 118, 25. 147, 17. बालिवर्दिनेयै 230, 70. बालिश und बालिश्य 167, 34. बाले 118, 25. बालोवर्दिनेयै 44, 8. बालोवर्दिनेयै 44, 8. 230, 70. बालेय 77, 3. बाल्य 118, 25. बाल्यै 144, 6. बाल्यजभारिक 204, 3. बाल्हिक und बाल्हिकै 136, 4. बाल्क्य 26, 10. बाल्सायन 15, 10. बाहवै 147, 7. बाहु und बाहुकै 33, 19. 207, 12. बाहुभाष्य 167, 19. बाहुलै 147, 12. बाहुल 236, 31. बाहुलक 177, 21. बाहुलै und बाहुल्य 118, 29. बिटापुट 15, 6. बिन्दवि 74, 47. बिन्दवैय 74, 47. 114, 14. बिन्दु 79, 3. 114, 14. 164, 21. बिम्ब 81, 20. m. n. 12, 161. बिम्बै 81, 20. बिल 109, 8. 132, 32. बिलसै 109, 8. बिल्व 11, 34. 126, 3. बिल्वकैय 126, 3. बिस 47, 14. 146, 8. 176, 2. बिसं बिसम् 242, 17. बिसवत् 176, 2. बिसिनै 146, 8. बिसिल 47, 14. बोज 55, 8. 72, 22. 230, 72. 244, 5. बोजरुहा mit क 243, 12. बोजलै 244, 5. बोजवापिन् 248, 11. बोजिकै 55, 8. बोज्य 72, 22. बुक und बुकिन् 156, 12. बुद्धिकार 58, 53. बुधका und *किन् 156, 22. बुभुचा 90, 5. 101, 27. बुभुचितै 101, 27. बुस und बुससै 109, 16. बुस्त m. n. 12, 80. बूस 81, 55. बूसी 148, 8. बूसै 81, 55. बृहत् 26, 27. 81, 130. 174, 26. बृहतो 157, 8. बृहतै 81, 130. बृहदग्नि 71, 103. बृहस्पति 140, 6. बृहस्पति 205, 2. बृहस्पतिसव 242, 12. √ बृह्तायै Med. 174, 26. ब्रैकि 110, 13. ब्रैजवापि 114, 3. 199, 7. ब्रैजवापि 248, 11. ब्रैजवापैय 114, 3. 199, 7. ब्रैज und ब्रैजैय 74, 35. ब्रैजैयै 230, 72. ब्रैडालिकर्णककन्य und ब्रैडालिकर्णकन्य 87, 6. ब्रैडालिकर्णकन्य 87, 7. ब्रैद 227, 5. ब्रैदापुटायन 15, 6. ब्रैदौ 227, 5. ब्रैन्दव 164, 21. ब्रैन्दवि und *बैयै 114, 15. ब्रैलायनै 132, 32. ब्रैल्य 11, 34. 15, 49. ब्रैल्यक 126, 3. ब्रैल्यक 11, 34. ब्रैल्यकि 110, 12. ब्रैल्यज und ब्रैल्यजक 195, 18. ब्रैल्ययत und *यत्यौ 67, 9. ब्रैल्यल und ब्रैल्यलक 195, 18. ब्रैल्यवन und ब्रैल्यवनक 195, 14. ब्रैल्यायन 15, 49. ब्रोध 220, 8. ब्रोधै 95. ब्रौद्धिकायै 58, 53. ब्रौध्य 220, 8. ब्रौभुलै 90, 5. ब्रह्मकृत 230, 3. ब्रह्मदत्त 125, 69. ब्रह्मन् 59, 16. ब्रह्मप्रजापती 113, 4. ब्राधायनै und ब्राधायन्य 53, 2. ब्राह्मकृतेय 227, 8. ब्राह्मकृतेयै 230, 3. ब्राह्मकृतेयो 227, 8. ब्राह्मण 125, 60. 227, 4. ब्राह्मण* 234, 18. ब्राह्मणक 59, 16. ब्राह्मणकृतेय und ब्राह्मणकृतेयो 227, 8. ब्राह्मणायनै 125, 60. ब्राह्मणो 227, 4. ब्राह्मदत्तायनै 125, 69. ब्रुवम् 78, 2. ब्रूहि 85, 85. √ ब्रूली 158. 203.

भ

भक्ति 39, 15. Am Ende eines Bah. 155, 6. भलै 24, 15. भला 90, 17. भालो 124, 19. भलास्यलो 124, 48. भग 162, 43. *भग Bah. (f. गृ) 66, 10. भगल 11, 4. भगला 163, 56. भैगिनीभर्तु 187, 9. भगै 162, 43. भङ्ग 16, 6. 112, 15. भङ्गा 16, 6. भङ्गै 112, 15. भञ्जनागिरि 50, 5. भट्ट und भट्टै 81, 158. भडित 15, 14. 71, 94. m. Sg. und Pl. 184, 35. भडिल 15, 12. m. Sg. und Pl. 184, 33. भगड 228, 5. भगिडक 15, 71. भगिडत 15, 15. 71, 95. m. Sg. und Pl. 184, 36. भगिडल 15, 13. m. Sg. und Pl. 184, 34. भगडोरय 104, 2. भगडु 249, 3. भद्रपत्नी 240, 7. भद्रशर्मन् 163, 23. भद्रा mit क 243, 4. भयानक 172, 3.

भर 101, 40. भरट und भैरटिक 169, 2. भरण und भैरणिक् 169, 3. भरत 26, 18. 189, 7. 190, 9. 230, 81. भरद्वाज 15, 61. 62. 164, 5. भरम 230, 41. भरितै 101, 40. भरुज 3, 2. 162, 27. भरुजै 162, 27. "भरु 185, 10. भलन्दन 11, 42. 228, 77. m. Sg. und Pl. 184, 32. भल्ल 235, 6. 236, 36. भल्लकोय 26, 24. भल्लपाल 235, 7. भवत् 241, 28. भवन m. n. 12, 203. भव und भवै 133, 8. भस्त्रफला 4, 15. भस्त्रा und भस्त्रौय 25, 17. भस्मन् 53, 4. भोक्तैय 39, 15. भालै 90, 17. भौवालक 124, 19. भौवास्थलक 124, 48. भाग 112, 13. भौगलक 11, 4. भौगलि 163, 56. भागवतोभागवत n. 73, 28. भाग्यै 112, 13. भाजक् 85, 133. 254, 129. भाजन 164, 23. m. Sg. und Pl. 79, 4. भौजन 164, 23. भाडितै 71, 94. भौडितायन 15, 14. भौडित्य 71, 94. भौडिलायन 15, 12. भागड 81, 122. भागडै 228, 5. भागडल und "लै 81, 122. भागडवै 249, 3. भौगिडकायन 15, 71. भागिडतै 71, 95. भौगिडतायन 15, 15. भौगिडत्य 71, 95. भौगिडलायन 15, 13. भौगिडशाला 91, 3. भागडै 81, 122. भाव् (?) und भात्रै 188, 6. भौद्रशर्म 163, 23. भौरङ्गिक (f. श्रा und ह्रै) und भारङ्गी 48, 13. भारण und भौरणिक् 169, 3. भारत 230, 40. भौरत 26, 18. 190, 9. भारती 189, 7. भारतेयै 230, 40. 81. भारद्वाज 15, 61. भौरद्वाज 164, 5. भौरद्वाजायन 15, 62. भारम und भारमेयै 230, 41. भारौ 171, 22. भारुजिकै 3, 2. भार्यापतो 194, 35. भार्याड 20, 8. भार्या und भौर्य 118, 4. भालन्दनै 228, 77. भौलन्दनक 11, 42. भौल्ल 236, 36. भौल्लकोय 26, 24. भौल्लपालेय 235, 7. भौल्लेय 235, 6. भाव 193, 8. भावगर्हा 24, 13. भाववत् 193, 8. भाविन् 70, 3. भास्कर 45, 17. भास्मायनै und भास्मायन्य 53, 4. भिन्न 37, 24. भिन्ना 32, 23. भिन्नक 69, 4. भिन्नक und "भिन्नक 36, 10. √ भिन्न्यै 37, 24. भिन्दिलवणा 178, 68. भिषज् 37, 30. 71, 92. √ भिषज्यै 37, 30. भिषाज्, भिषाज und √ भिषाज्यै 37, 31. भौत 103, 41. भौष 172, 2. भुत्वासुहित 178, 47. भुरण und √ भुरण्यै 37, 38. भुवर् 254, 120. भूत 71, 54. 170, 13. 236, 41. m. n. 12, 23. भूत 234, 13. "भूत 60, 4. भूमैन् (vgl. 6, 4, 158) 147, 7. भूमि 172, 17. 183, 84. 228, 79. भूमिमत् 183, 4. भूयस् 85, 10. 254, 100. भृदिष्टम् 78, 14. भूर् 254, 119. भूरि 228, 6. भूषण 128, 4. भूषण m. n. 12, 115. भृगु 131, 3. भृङ्ग und भृङ्गै 81, 58. भृश 118, 4. भृश 119, 11. √ भृ 158. 203. भेद 92, 2. भैलै 32, 23. भैलुक 69, 4. भैतायनि 103, 41. भैदिकै 92, 2. भैवज्जै und भैवज्य 71, 92. भैषाज्जै und भैषाज्य 71, 93. भोगै 24, 15. भोगवत् und भौगवतो 227, 24. भोज und भोज्यौ 67, 12. भौगक 164, 22. भौजि und "जौय 74, 40. भौतै 170, 13. भौत 236, 41. भौत्य und भौत्यायनै 71, 54. भौमै 228, 79. 229, 7. भौरै 228, 6. भौरि 81, 80. भौरिकायणि 103, 20. भौरिक 48, 31. 67, 15. 81, 80. 103, 20. भौरिकिक (f. श्रा und ह्रै) 48, 31. भौरिकै 81, 80. भौरिक्यौ 67, 15. भौरै 81, 80. भौलि-कायनि 103, 21. भौलिक 67, 16. 81, 81. 103, 21. भौलिकैविध 175, 2. भौलिकै 81, 81. भौलिक्यौ 67, 16. भौलिङ्ग 48, 32. 81, 82. 149, 15. भौलिङ्गिक (f. श्रा und ह्रै) 48, 32. भौ-लिङ्गै 81, 82. √ भंश् 120. भंश्कला 31, 12. √ भंस् 120. भंश्कला 31, 12. √ भम् 221. भमे 95. भमत् und √ भमायै Med. 174, 17. भशिमैन् (vgl. 6, 4, 161) 118, 4. भष्टक m. Sg. und Pl. 29, 3. भष्टककपिठलाः 104, 10. भातुष्युच 45, 3. भाव् 188, 6. भावपत्रौ 242, 6. भात्रै 188, 6. भासै 95. भूजाहै 43, 8.

म

मक् 254, 47. मक m. n. 12, 143. मक्यु 230, 85. मकर 132, 21. मकरोप्रस्य 41, 3. मकष्टु 230, 31. मल्लिका und मल्लिकालै 244, 47. मल्लु 71, 35. मखजाहै 43, 13. मगदिन् 150, 2. मगध 37, 19. 74, 9. मगधैय 74, 9. √मगधै 37, 19. मघष्टु 230, 82. मघोप्रस्य und मघो 41, 2. मङ्कट und *टिन् 156, 24. मङ्गु 71, 35. 274, 105. मङ्गल 81, 111. m. n. 12, 74. मङ्गलै 81, 111. मङ्गु 58, 3. मञ्जिरक 228, 36. मञ्च 25, 60. मञ्चक m. n. 12, 170. मञ्चैय 25, 60. मञ्जरितै und मञ्जरी 101, 4. मञ्जोरक 228, 35. मञ्जु und मञ्जुलै 244, 31. मठ 81, 60. m. n. 12, 223. मठर 164, 44. मठर* und *मठर 36, 16. मठै 81, 60. मैहर-कन्य 87, 2. मडार 150, 8. मैदुरकन्य 87, 2. मणि 186, 2. 244, 6. 244, 3. 251, 14. मैणिक 186, 2. 251, 14. मणिपाली 179, 8. 198, 3. मणिलै 244, 3. मणोवितो 224, 6. मण्ड 183, 23. 244, 32. m. n. 12, 22. मण्डप m. n. 12, 151. मण्डमत् 183, 23. मण्डर 3, 5. मण्डल 3, 6. 81, 109. m. n. 12, 197. मण्डलै 244, 32. मण्डलै 81, 109. मण्डु 71, 29. मत 33, 14. *मत 60, 3. मतकै 33, 14. मति 58, 9. मत्सै 81, 2. मत्स्य 81, 2. 119, 19. मथै 95. मथुरा 206, 18. √मद् 221. मदै 133, 19. मदादिन् 150, 3. मैदन 128, 3. मदाघ m. Sg. und Pl. 29, 46. मद्रु 131, 2. मद्रापीत 20, 7. मद्र 201, 5. मद्रकूल 124, 20. √मद्रायै Act. Med. 201, 5. मद्रुकस्यलो 124, 10. मैदुमरकन्य 87, 3. मधु 55, 13. 59, 12. 183, 21. m. n. 12, 85. मधुकै 55, 13. *मधुक Bah. 30, 10. मधुकर्ण 56, 11. मधुपर्क und *पक्वै 112, 3. मधुमत् 183, 21. 35, 5. 245, 3. मधुर 47, 18. 118, 18. मधुरिमैन् 118, 18. मधुरिलै 47, 18. मधु-सर्पिणी 113, 3. 194, 45. मधुसूदन 128, 20. मध्य 74, 5. m. n. 12, 173. मध्यदिन 26, 26. मध्यम 74, 5. मध्यमस्य 167, 25. मध्यमा 4, 23. 44, 11. मध्यमैय 74, 5. मन 15, 51. मनस् 15, 58. 37, 6. 151, 10. 71, 20. 222, 4. मनस 71, 20. *मनसैम् 222, 4. √मनस्यै 37, 6. मनौक् 254, 21. मनायो 71, 40. मनु 71, 38. मनुषी und मनुष्य 81, 3. मनोज्ञा am Ende eines Bah. 155, 2. मन्तु 37, 2. 71, 34. √मन्तूयै 37, 2. मैन्त्र 215, 17. मन्त्रणार्है und *होयै 25, 54. मन्त्रित 71, 80. मन्त्रिन् 83, 6. मन्य 237, 25. मन्यै 24, 15. *मन्य 231, 15. मन्यक m. Sg. und Pl. 184, 21. मन्थर und *रै 81, 110. मन्द 118, 27. 144, 7. 147, 21. 174, 4. 201, 8. मैन्दरकन्य 87, 2. मन्दा 4, 11. √मन्दायै Med. 174, 4. Act. Med. 201, 8. मन्दार 150, 9. मन्दिमैन् 118, 27. 147, 21. मन्द 90, 22. मन्ये 85, 82. मयूर 148, 9. मयूर-कर्ण 228, 63. m. Sg. und Pl. 29, 16. मरै 133, 19. मरीचिन् oder *चौ 163, 36. मरु m. n. 12, 240. मरुत् 136, 7. 151, 21. 176, 11. 183, 17. 212, 9. मरुत्मत् 183, 17. 176, 11. मरुत्वत् 212, 9. मरुय und मरुयत् 176, 31. मर्मत्यु doppelt betont 205, 10. मल m. n. 12, 143. मलिन 237, 17. मल्ल 236, 37. मय m. n. 12, 223. मसमसा 31, 28. मसुरकर्ण 228, 62. मसूर 166, 5. मसूरकर्ण 228, 62. m. Sg. und Pl. 29, 45. मसमसा 31, 27. मस्तक m. n. 12, 103. मह 81, 59. 156, 15. महत् 81, 131. 147, 3. महैत् 26, 28. महतै 81, 131. महस् 188, 38. महा 156, 15. महाचित्त 248, 4. महाजन 152, 11. महानद 26, 5. महानस

26, 6. महापुत्र 248, 5. महाप्राण 26, 7. महाराज 167, 84. महाशूद्रो 4, 17. महित 71, 79. महित्री 212, 20. महिन् 156, 15. महिमेन् 147, 3. महिलापाद 261, 16. महो 37, 7. 127, 2. महे 81, 59. ✓ महोयै 37, 7. महोयत्य und महोयल 212, 12. मा 85, 29. 169. 254, 98. मांस 238, 20. 244, 14. मांसपाक 131, 18. मांसलै 244, 14. मांसशोणित n. 73, 20. मौसिक 238, 20. मांसोदन und मांसोदनिक 75, 5. 238, 20. माकधेयै 230, 85. माकरायणै 132, 21. माकष्टेयै 230, 31. माकिम् 85, 22. माकिर् 85, 24. माकोम् 85, 23. मौल्य und मातृव्यायणै 71, 35. मौग्य 150, 2. माघष्टेयै 230, 82. मौह्य und माह्व्यायणै 71, 35. माहुयै 58, 3. माजिरकै 228, 36. माजोरकै 228, 35. माटर 124, 29. माटर 164, 44. माटरक 124, 29. माटरायणै 164, 44. माडाय 150, 8. माणव und मौणव्य 107, 3. माणिपालकै 179, 8. माणिपालिकै 198, 3. मौणव्य und माणव्यायणै 71, 29. माण्डारिकै 3, 5. माण्डालिकै 3, 6. *माण्डूकेय 46, 2. मौतरिपुरुष 138, 12. 187, 16. मौतरिष्वक und मातरिष्वन् 80, 3. मातामह und *है 81, 148. मातृ 255, 5. मात्यै 58, 9. मात्रायाम् 85, 63. माघै 95. मौदय 150, 3. मौद्रकूलक 124, 20. मौद्रकस्थलक 124, 10. मौधवक 59, 12. माधुकिणिकै 56, 11. माधुमते 35, 5. 245, 3. माधुर्यै und मौधुर्य 118, 18. मौध्वदिन 26, 26. माध्यमे 74, 5. मौध्यमस्थ 167, 25. माध्यमिनेयै 44, 11. मान m. n. 12, 219. मौनवल्लक und मानवल्लो 124, 50. मौनव्य und मानव्यायणै 71, 38. मानसै 151, 10. मौनसायन 15, 58. मौनस्थलक und मानस्थलो 124, 8. मौनस्य 71, 20. मौनायन 15, 51. मौनाय्य und मानाव्यायणै 71, 40. मानुष und मौनुष्य 167, 101. मौन्त्य und मान्तव्यायणै 71, 34. मान्यै 237, 25. मान्दै 147, 21. मौन्दार्य 150, 9. मान्दैनी und मौन्द्र 118, 27. मान्द्वै 144, 7. मान्दै 90, 22. मान्यातकि 110, 34. माया 127, 12. 219, 2. मायावत्, मौयिक und मायिन् 219, 2. मायूरकणै 228, 63. मायेयै 127, 12. मौरोचि 163, 36. मारुतै 136, 7. 151, 21. 212, 9. मारुत्यतै 212, 9. मार्कण्डेयै 230, 42. 88. मार्जार und मौर्जार्य 150, 8. मौर्डाकव und मार्डाकवायनै 164, 45. मौर्द 164, 47. मार्दवै 147, 2. मौर्दव und मार्दवायनै 164, 47. मार्दवायनै 164, 47. माल und मालै 236, 38. मालक 81, 51. m. n. 12, 195. मालकैनी 81, 51. मालत und *हैनी 81, 52. माला 219, 5. 247, 13. ∟-माला 84, 8. मालापदो 57, 33. मालावत् und मौलिक 219, 5. मालिन् 219, 5. 247, 13. मालिन्यै 237, 17. मौल्ल 236, 37. मावा und मावेयै 127, 12. माघ 130, 4. 163, 34. 251, 3. m. n. 12, 124. मौवक 251, 3. मौवस्थलक und मावस्थलो 124, 8. मौषि 163, 34. माषिकै 130, 4. मासुरकणै 228, 62. मासू 166, 5. मासूरकणै 228, 62. मौहकस्थलक und माहकस्थलो 124, 5. मौहत 26, 28. माहसै 188, 38. मौहाचिति 248, 4. मौहाजनो 152, 11. मौहानद 26, 5. मौहानस 26, 6. मौहापुत्रि 248, 5. मौहाप्राण 26, 7. मौहाराज्य 167, 84. माहितै und मौहित्य 71, 79. माहितै 212, 20. मौहित्यस्थलक und माहित्यस्थलो 124, 7. माहित्यतो und मौहित्यतेयक 39, 9. माहोयत्यै und माहोयलै 212, 12. माहेयै 127, 2. *मित 60, 2. मित्र 116, 7. 124, 18. 125, 19. मित्रयु 77, 7. m. Sg. und Pl. 184, 16. मित्रवर्ध und *वर्ध 124, 18. मित्रो 212, 27. मित्र्य und *मित्र्य 116, 7. मिथस् 254, 76. मियु 254, 127. मियुन 188, 36. मिथो 254, 75. मिथ्या 85, 83. 254, 71. Mit क 243, 2. ✓ मिद् 120. मिमत 125, 47. मिलिक 144, 38. मिथकावण 62, 2. मौन und

मोनरे 14, 4. मोमांसक und मोमांसा 64, 4. मुक्य und *येनी 81, 8. मुकुन्द 234, 4. मुकुर
 und *रिते 101, 51. मुकुल 101, 17. m. n. 12, 117. मुकुलिते 101, 17. मुख 116, 18. 226, 2.
 m. n. 12, 93. मुखकमल 217, 19. मुखजाहै 43, 4. मुखतस् und मुखतैय 74, 53. मुखपत्र
 217, 18. मुख्य 116, 18. 226, 2. *मुख्य 116, 18. मुचुकर्ण 56, 14. मुञ्ज 125, 4. मुण्ड m. n.
 12, 238. मुण्ड 234, 12. मुद्र 166, 4. मुद्रल 71, 74. मुद्रा und मुद्रिते 101, 26. मुधा 85, 157.
 254, 68. मुनि 3, 10. 162, 16. 200, 8. 224, 7. 228, 14. $\angle$ -मुनि 84, 16. मुनिचित und
 *चित 248, 2. मुनिपदी 57, 5. मुनिवत् und मुनिशै 200, 8. मुनिस्थल und *स्थल 56, 8.
 मुनेनी 162, 16. मुनीवता 224, 7. मुर 58, 22. मुषित s. नग्न. मुष्टि und *मत् 176, 23.
 मुसल 9, 13. 71, 75. 101, 16. 112, 2. m. n. 12, 65. मुसलिते 101, 16. मुसलोय 9, 13.
 मुसल्यै 112, 2. मुसल्य 9, 13. $\sqrt$ मुह 192. मुहुस् 254, 78. मुहूर्त 32, 19. मूक 118, 20.
 167, 50. मूकिर्मन् 118, 20. मूचिक 144, 53. मूढ 58, 37. मूत्र 101, 8. मूत्रपुरीष n. 73, 18.
 मूत्रशक्त 73, 17. मूत्रिते 101, 8. मूर्ख 118, 19. 172, 15. मूर्खिमन् 118, 19. मूर्छा und
 मूर्छाले 244, 47. मूल 109, 3. 160, 9. 207, 17. 218, 11. 251, 11. m. n. 12, 86. मूलक m. n.
 12, 87. मूलक 251, 11. मूलपाक 131, 19. मूलभार 204, 4. मुलसे 109, 3. मूलाट und *टेनी
 81, 95. मूलिक 144, 15. मूल्यै 160, 9. मूषिक m. n. 12, 196. मूषिका 4, 6. 163, 12. मूकण्ड
 230, 88. मूकण्ड 230, 42. मूजौ 171, 20. मूडाकु 164, 45. मूणाल 146, 9. m. n. 12, 144.
 मूणालिनी 146, 9. मूद् 223, 3. मूद् 164, 47. मूद् 147, 2. 164, 47. 244, 30. *मूद् 233, 11.
 मूदुले 244, 30. मूदयेय 223, 3. मूधौ 254, 33. मूष्टलुञ्जित 194, 6. $\sqrt$ मू 158. 203. मेखला,
 *वत्, मेखलिक und मेखलिन् 219, 6. मेघ 112, 6. 116, 20. 131, 22. 226, 5. मेघ्यै 112, 6.
 मैघ 116, 20. 226, 5. *मैघ 116, 20. मेघ und *येनी 81, 47. मेद 81, 63. मेदस्थिण्ड 45, 16.
 मेदेनी 81, 63. मेध 81, 84. मेधै 133, 24. मेधा 37, 16. 72, 9. 112, 7. 116, 8. मेधौ 171, 7.
 मेधातपसी 113, 13. मेधानते 133, 25. $\sqrt$ मेधायै 37, 16. मेधाविन् 177, 5. मेधैनी 81, 84.
 मेध्यै 112, 7. मैघ्य 72, 9. 116, 8. *मैघ्य 116, 8. मेधै 133, 22. मेधै 212, 27. मैत्रक 124, 18.
 मैत्रकवर्धक und *वर्धक 124, 18. मैत्रायण 11, 11. मैत्रायणै 125, 19. मैत्रायणक 11, 11. मैत्रेय
 77, 7. मेथुने 188, 36. मैधायक 177, 5. मैमतायने 125, 47. मैलिक्यै 144, 38. मोदक m. n.
 12, 29. मोदन 39, 5. 48, 22. मोदमान 48, 6. मोर und *रेनी 133, 36. मोहमान 48, 6.
 मोहैनी 118, 20. मौक्य 118, 20. 167, 50. मौचिक्यै 144, 53. मौचुकर्णिकै 56, 14. मौञ्जायन
 114, 17. 227, 13. मौञ्जायने 125, 5. मौञ्जायनी 227, 13. मौञ्जायनीय 114, 17. मौर्छै
 58, 37. मौदनिक (f. आ und ई) 48, 22. मौदनेयक 39, 5. मौदपण्यलादाः 46, 22. मौदमानिक
 (f. आ und ई) 48, 6. मौद्रे 166, 4. मौद्रल 46, 11. मौद्रले 71, 74. मौद्रलैय 61, 29. मौद्रल्य
 61, 29. मौद्रल्य 71, 74. मौद्रल्याकर und *करैय 61, 30. मोने 228, 14. मोनिकै 3, 10.
 मौनचित्ति und *चित्ति 248, 2. मौनस्थलिकै und *स्थलिकै 56, 8. मौर्खौ und मौर्ख्य 118, 19.
 मोयै 58, 22. मोले 218, 11. मौलकै 207, 17. मौलभारिक 204, 4. मौलिक्यै 144, 15. मौषिक
 163, 12. मौसलै und मौसल्य 71, 75. मौहमानिक (f. आ und ई) 48, 6. मौहूतै 32, 19. मदिमैन्
 147, 2. म्लेच्छै 24, 2.

य

यकन्मेदस् n. 73, 19. यजमान 179, 11. 188, 4. यजुष्पात्र 45, 12. यज्ञ 23, 12. 103, 38. यज्ञदत्त 11, 45. यज्ञपति 17, 7. यज्ञवल्क 71, 65. यत् (vgl. यद्) 85, 65. यत्र 85, 18. यथा 85, 64. यथाकाम 167, 81. यथातथा 167, 75. यद् (vgl. यत्) 222, 18. 241, 20. *यदैम् 222, 18. यदृच्छा 178, 81. यम् 85, 150. यमल 132, 34. यमष्टु 230, 86. यमुन्द 103, 9. यव 108, 4. 251, 6. यैवक 251, 6. यवखद, *यत्, यैवखदिक und यवखदिन् 219, 20. यैवन 128, 19. यवनमुण्ड 178, 4. यवमत् 108, 4. यवाप und *यिकै 55, 18. यवास 137, 8. 146, 15. 156, 17. यवासिन् 156, 17. यवासिनी 146, 15. यैविक, यविन् und यविले 108, 4. यष्टि und यष्टै 162, 15. यस्क 228, 70. याज्ञमाने 179, 11. 188, 4. यौज्ञदत्तक 11, 45. याज्ञपते 17, 7. याज्ञवल्के und यौज्ञवल्क्य 71, 65. यौज्ञायनि 103, 38. याज्ञिके 23, 12. याज्ञयानुयाक्ये 46, 26. यातु 188, 32. 255, 4. यातोपयात und *यातिके 2, 9. यान्त्रे 188, 32. यौथाकाम्य 167, 81. यौथातथ्य 167, 75. यान 81, 83. m. n. 12, 31. यानै 81, 83. याम 125, 82. यौम 215, 20. यामलायने 132, 34. यामष्ट्यै 230, 86. यामादने 125, 82. यौमुन्दायनि 103, 9. यावत् 85, 32. यौवास und यावासै 137, 8. यास्कै 228, 70. *युक्त 60, 6. युग 69, 9. 72, 8. 112, 11. युगे 24, 7. युगंधर 125, 51. युगपद् 85, 9. 167, 104. युगपैद् 254, 13. युगवरत्र und *त्रा 69, 9. युग्य 72, 8. युग्यै 112, 11. युञ्जान und युञ्जानक 80, 9. युद्ध, *यत् und युद्धिन् 161, 17. युधिष्ठिर 163, 45. युवति 170, 8. युवन् 177, 14. युवराज 48, 19. 167, 85. युष्मद् 241, 26. यूकर 61, 30. यूका und यूकाले 244, 47. यूथ 14, 2. 81, 45. 116, 21. 237, 9. m. n. 12, 10. यूथरै 14, 2. यूथै 81, 45. यूथ्य und *यूथ्य 116, 21. यूथ 9, 19. 237, 9. m. n. 12, 68. यूथैय und यूथ्य 9, 19. यूथ 14, 2. 81, 44. m. n. 12, 18. यूथरै 14, 2. यूथै 81, 44. योक् 254, 49. योध 151, 17. m. n. 12, 154. योकरैय 61, 30. योगै 69, 9. योगंधरायणै 125, 51. योगपत्र 167, 104. योगवरत्र 69, 9. योतकि und *क्यौ 67, 13. योथ्यै 237, 9. योधै 151, 17. योधकि und योधिक 86, 3. योधिष्ठिर 163, 45. योष्यै 237, 9. योवतै 170, 8. यौवन m. n. 12, 193. यौवनक 177, 14. यौवराजिक (f. आ und ई) 48, 19. यौवराज्य 167, 85.

र

रक 220, 6. र-रक 84, 9. रक्षस् 136, 3. 151, 28. 172, 12. र-रक्षा 84, 9. रक्षामुख und रक्षोमुख m. Sg. und Pl. 184, 17. रक्षोऽसुर 212, 3. रक्षोहण und रक्षोहणक 80, 8. रक्षु 35, 16. रजै 133, 18. रजत m. n. 12, 38. रजन und *नै 81, 74. रजस् 172, 12. रजिमेन् 147, 27. रज्जु 119, 21. रज्जुकण्ठ 232, 11. रज्जुभार 232, 10. रण 101, 54. 125, 32. m. n. 12, 141. रणै 215, 16. रणितै 101, 54. रथ 135, 4. रथकार 56, 3. 58, 5. रथगणक 28, 8.

रघगणक 185, 11. रघंतर 26, 25. 164, 39. रघपथ 119, 4. रघस्या 140, 3. रैयिक 135, 4. रघोतर 164, 38. रमे 95. रैमण 128, 13. रम्य und *वत् 176, 29. रस 103, 43. रहस् 116, 11. 174, 11. रहस्य und *रैहस्य 116, 11. √रहायै Med. 174, 11. रहूगण 71, 70. रैक्य 220, 6. राक्वर und राक्वर्य 144, 34. राक्षसे 136, 3. 151, 28. राक्षोऽसुरे 212, 3. राग 101, 94. 162, 45. रागक्षति 149, 14. रागिते 101, 94. रागेने 162, 45. राङ्कवे 35, 16. राजगृह und रैजगृहक 124, 15. राजन् 1, 3. 86, 11. 144, 2. 151, 36. 167, 38. राजने 151, 36. राजपथ 119, 18. राजपुरुष und रैजपौरुष्य 167, 62. 8, 21. राजभत् und रैजभत् 236, 35. राजल und राजले 228, 88. रैजस्यलक und राजस्यलो 124, 13. राजायन und रैजायनक 195, 9. राजोव und राजोर्वेनो 146, 24. राज्ञुकण्ठिनः 232, 11. राज्ञुभारिणः 232, 10. राज्ये 144, 2. रैज्य 167, 38. रागायने 125, 32. रागायनि 149, 25. राणि 149, 16. राति und *तेने 162, 10. रात्रौ 254, 18. रायकारिके 56, 3. रायकायं 58, 5. रौघगणक 28, 8. रौघंतर 26, 25. 164, 39. राघंतरायणौ 164, 39. रौघोतर und राघोतरायणौ 164, 38. राधि und *धेने 162, 11. रान्धकि 110, 21. राम 163, 50. रामे 95. रौमि 163, 50. रामोद und रौमोदायन 15, 17. रायस्योष und रौयस्योषक 11, 29. रावणौ 228, 45. रावणि 110, 4. 149, 6. राशि 234, 5. राष्ट्र m. n. 12, 160. राष्ट्रपते und राष्ट्रपति 17, 8. रौसायनि 103, 43. राहक्षति 149, 14. राहवि 149, 5. राहूगणौ und रौहूगण्य 71, 70. √री 158. 203. रुक्मिणी 230, 10. रुह 71, 113. √रुह, √रुट् und √रुट् 120. रुद्र 59, 14. रुह 59, 13. 157, 6. *रुह 217, 12. रुष und रुषरे 14, 3. रुष्टि und *मत् 176, 23. रुष्य und *वत् 176, 24. रुह 3, 11. रुद्र 230, 90. रुष und *वत् 193, 2. रुष्य 103, 10. रुष 14, 3. 37, 59. √रुष्यै 37, 59. रुषरे 14, 3. रे 85, 36. रेख 228, 41. रेखा 37, 49. रेखा 171, 15. √रेखायै 37, 49. रेणु m. n. 12, 61. रेभ 71, 12. रेवत 11, 33. रेवतेने 81, 135. रेहत् 174, 13. रेहस् und √रेहायै Med. 174, 13. रे 85, 38. रेखे 228, 41. रैभ्य 71, 12. रेवत und रेवतक 11, 33. रोग und *गिते 101, 61. रौचन 128, 8. रोचना mit रु 243, 5. रोचमान 86, 7. रोटक 1, 5. रोध 228, 19. रोमक 61, 8. रोमन् 61, 31. 132, 18. 176, 22. 200, 2. 237, 27. रोमवत् 176, 22. 200, 2. रोमश 61, 7. रोमशौ 200, 2. रोमाञ्च und *ञ्चिते 101, 62. रोह 235, 24. रोहै 95. रोहक्षति 149, 14. रोहत् und √रोहायै Med. 174, 12. रोहिण 15, 7. रोहिणी 230, 9. रोहिणौ 81, 134. रोहिणीयेण 250, 20. रोहितक 191, 7. रोहितिक 228, 85. रोहीतक 191, 7. रौकिनोये 230, 10. रौते und रौत्ये 71, 113. रौदेये 230, 90. रौद्रक 59, 14. रौधे 228, 19. रौण्यायणि 103, 10. रौमवेीय 61, 9. रौमयये 237, 27. रौमशौय 61, 7. रौमायणौ 132, 18. रौमौय 61, 31. रौरवे 157, 6. रौरवक 59, 13. रौहिके 3, 11. रौहिणायन 15, 7. रौहिणोये 230, 9. रौहितक 191, 7. रौहितिके 228, 85. रौहीतक 191, 7. रौहेये 235, 24.

ल

लकुल und लकुल्ये 160, 6. लक्ष्य und लक्ष्य 230, 35. लक्ष्मणौ und लक्ष्मी 139, 14. *लक्ष्मिक Bah. 30, 8. लघिमैन् und लघु 147, 6. लङ्क 125, 65. लङ्कट 104, 8. लङ्कान्तमु-

खा: 104, 7. लङ्का 210, 5. लभ्य m. Sg. und Pl. 184, 2. लमक 104, 3. 125, 9. m. Sg. und Pl. 29, 2. लम्बाविश्ववयसो (richtig वम्बा^०) 205, 9. ललाट 244, 16. m. n. 12, 256. ललाटुर्ले 244, 16. लव 109, 18. लवण 13, 12. 81, 75. 118, 11. लवण 128, 22. लवणो 13, 12. लवणम् mit क 243, 16. लवणमैन् 118, 11. लवणो 81, 75. लवसे 109, 18. लह्य 228, 71. m. Sg. und Pl. 184, 2. लाजणेयै und लाज्मणेयै 230, 35. लाघवै 147, 6. लाङ्कायनि 210, 5. लाङ्कायने 125, 65. लाङ्गलेयह्य, लाङ्गले^० und लाङ्गले^० 178, 7. लाट् und √ लाट्यै 37, 8. लाडि und लाडो 67, 2. लान्द्र und लौन्द्रक 186, 6. लामकायने 125, 9. लावक und लावकायनि 103, 44. लावणो und लावण्य 118, 11. लाघेरणि und *णोय 74, 26. लाह्यै 228, 71. लिगु 71, 32. 125, 34. लिङ्ग m. n. 12, 242. लिट् und √ लिट्यै 37, 45. √ लिप् 181. लिप्तयामित 194, 3. √ लो 158. 203. √ लुट् und √ लुट् 120. √ लुप् 181. √ लू 158. लून und लूनक 186, 10. लूनयवम् 105, 6. लूयमानयवम् 105, 7. लूय 42, 4. लेख 37, 48. 228, 42. लेखा 37, 47. लेखा 171, 23. लेखाभ 230, 7. m. Sg. und Pl. 29, 41. लेखाभू 230, 7. √ लेखायै 37, 47. √ लेख्यै 37, 48. लेट् 37, 9. लेट 37, 9. 82, 4. √ लेट्यै 37, 9. लेख्यै 228, 42. लेखाभेयै 230, 7. लैगवायने 125, 34. लैगव्य und लैगव्यायने 71, 32. लोकायत 23, 2. लोचना mit क 243, 5. लोट् 37, 46. लोट 82, 5. √ लोट्यै 37, 46. लोफाण्ट und *गटे 81, 123. लोमक 61, 9. 103, 36. 132, 22. लोमन् 53, 6. 132, 19. 163, 42. 225, 8. 236, 28. 237, 28. m. n. 12, 241. लोमन (i) m. n. 12, 241. लोमश 61, 6. m. n. 12, 211. लोह 125, 38. 191, 3. m. n. 12, 213. लोहाण्ड und *गटे 81, 123. लोहित m. n. 12, 201. लोहितागिरि 50, 6. *लोकात् 46, 20. लोकायतिके 23, 2. लौम 236, 28. लौमकायने 132, 22. लौमकायनि 103, 36. लौमकोय 61, 9. लौमने 225, 8. लौमन्ये 237, 28. लौमशोय 61, 6. लौमायने 53, 6. 132, 19. लौमायन्य 53, 6. लौमि 163, 42. लौषायणि 40, 4. लौह 191, 3. लौहायने 125, 38. √ ल्यो und √ ल्यो 158. 203.

व

वंश 116, 24. 224, 2. वंशावतो 224, 2. वैश्य und *वैश्य 116, 24. वक्र 118, 6. 131, 12. वक्रपाल 235, 30. वक्रिमैन् 118, 6. वक्ष् 151, 18. वङ्खरभण्डोरथा: 104, 2. वङ्ग und वङ्गोय 74, 8. वच्चे 133, 2. वजि und *मत् 183, 27. वज्र 235, 16. m. n. 12, 96. वज्जो 39, 14. वट् 85, 127. वट 160, 5. 176, 27. वटवत् 176, 27. वट्यै 160, 5. वटर^० und *वटर 36, 19. वटाकु 163, 6. वटारक m. Sg. und Pl. 29, 40. वडवा 69, 2. 127, 16. 219, 15. वडवायत्, वडविक und वडविन् 219, 15. वडभोकार 58, 35. वडाक् 228, 90. वण 71, 72. वणिक 206, 28. वणिकि 206, 27. वणिज् 151, 2. वत् Adverbialsuffix वत् 85, 90. 254, 40. वतगड 46, 14. 71, 50. 227, 23. 228, 22. वतगडो 227, 23. वत्स 46, 28. 71, 2. 141, 20. वत्सजरत् und *जरन्तः 46, 23. वत्सा 4, 10. वत्सिमैन् 141, 20. वत्सोद्धरण 97, 2. √ वद् 182. वद 15, 66. वदै 133, 4. वदान्य 86, 5. वदान्य^० 234, 15. वदि 254, 150. वध 112, 10. वधे 24, 6. वधा 85, 69. वधू 28, 13. 59, 11. वध्यै (i) 112, 10. वध्योग 8, 8. 164, 34.

वध्योष (१) 164, 34. वध्या 85, 69. वन 47, 9. 85, 92. 109, 4. 141, 14. 160, 12. वनको-
 शास्त्रो und *कोशास्त्रो 127, 6. वनसे 109, 4. वनिता 61, 23. वनिल 47, 9. वन्ये 160, 12.
 वन्यो 141, 14. √ वप् 182. वपे 133, 3. वपो 171, 18. वप् m. n. 12, 91. वप् 95. वयस्
 136, 5. 151, 25. 212, 17. वयस und वयसिने 146, 33. वरण und √ वरय्ये 37, 35. वरत्रा
 69, 9. 195, 7. वरम् 254, 144. वराण und *से 109, 7. *वराह 217, 8. वरिमेन् 147, 10.
 वेरी 81, 144. वरु 172, 4. वरुह 59, 2. वरुण 236, 30. वरेण्य 103, 30. वर्ग, वर्ग्य und *वर्ग्य
 116, 2. वर्चगर्त 124, 27. वर्चल 61, 12. वर्चस् 174, 22. वर्चस्क m. n. 12, 220. √ वर्चाये
 Med. 174, 22. वर्ज्य 124, 26. वर्ण 13, 14. 109, 6. 142, 6. 193, 3. m. n. 12, 67. वर्णक
 71, 72. 101, 34. m. Sg. und Pl. 29, 44. वर्णकिते 101, 34. वर्णवत् 193, 3. वर्णसे 109, 6.
 वर्णिले 142, 6. वर्णु 35, 3. 245, 2. 249, 2. वर्त 92, 5. *वर्तके 185, 15. वर्तनाक्ष 228, 46.
 वर्तने 24, 11. वर्तमान 86, 7. वर्धन 128, 6. वर्धमान 86, 7. वर्मक m. Sg. und Pl. 184, 31.
 वर्मते 39, 10. वर्मन् 101, 42. 219, 12. वर्मवत् 219, 12. वर्मिक 144, 10. वर्मिक 219, 12.
 वर्मित 144, 10. वर्मिते 101, 42. वर्मिन् 210, 6. वर्मिन् 219, 12. वर्ष 16, 7. m. n. 12, 177.
 वर्षा 16, 7. 209, 3. वर्षाली 31, 24. वर्षिमैन् 147, 26. वर्षुक m. Sg. und Pl. 184, 31. वर्षन्
 und वर्षसे 244, 41. वल 124, 18. वलभी 206, 22. वलय m. n. 12, 104. वलि 139, 7.
 वलिक 132, 7. वलिले 139, 7. वल्लक m. n. 12, 198. वल्लु 3, 4. 37, 4. 71, 28. 206, 15.
 √ वल्लूये 37, 4. वल्लोक m. n. 12, 176. वल्लक und *कौ 81, 48. √ वल्लभ 84, 3. वल्ली
 124, 32. वव 85, 186. वशम् 85, 95. वशा und *मत् 183, 7. वशे mit क 243, 21. वशमसा
 31, 26. वषट् 31, 31. 85, 39. 254, 58. √ वस् 182. वस 133, 34. वसन्त m. n. 12, 118.
 वसो 171, 19. वसाति 195, 13. वसिष्ठ 42, 2. वसु 16, 8. 103, 46. 136, 6. 151, 19. 212, 8.
 m. n. 12, 179. वसुनीति 115, 5. वसुमत् 212, 11. वस्त्र m. n. 12, 178. √ वह् 182. वह
 15, 77. 172, 4. वह 215, 24. वहचक्र 172, 5. वहति und *ते 162, 41. वहद् 105, 2.
 वह्यका 103, 33. वह्यस्क 164, 32. वा 85, 2. वाकिर् 85, 166. वाक्य 58, 11. वाक्त्रपालेय
 235, 30. वाक्त्रो und वाक्त्र 118, 6. वाक्से 151, 18. वाग्मायन und वाग्मिन् 15, 33. वाङ्मनसे
 113, 19. वाच्य 58, 11. वाज 71, 3. वाजप्य und वाजप्यायने 125, 12. वाजवत und वाजव-
 तायनि 103, 26. वाजसनेय und वाजसनेयिनः 232, 2. वाज्य 71, 3. वाज्येय 235, 16. वाङ्जेयक
 39, 14. वाट् 85, 163. वाटाकवि 163, 6. वाड्य 167, 2. वाड्य 69, 2. वाड्येय 127, 16.
 वाड्य्य 167, 2. वाड्यभोकाये 58, 35. वाडाके 228, 90. वागे 71, 72. वाणिजाज्य und वाणि-
 काज्यविध 175, 7. वाणिजे 151, 2. वाणिजक und वाणिजकविध 175, 6. वाण्य 71, 72.
 वात् 85, 91. वात 125, 84. 141, 4. 244, 16. वातिक und वातक्य 58, 16. वातगडे 228, 22.
 वातगड्य und वातगड्यायने 71, 50. वातस्थतेक 80, 15. वातागर und *रीय 25, 53. वातायने
 125, 84. वातूले 244, 16. वात्यो 141, 4. वात्रक und वात्रकक 195, 25. वात्से 141, 20.
 वात्सोद्धरण 97, 2. वात्स्य 71, 2. वात्स्यायन und वात्स्यायनी 227, 12. वादायन 15, 66.
 वाधव 28, 13. वाधवक 59, 11. *वाधूलेय 46, 7. वाध्योष (१) und वाध्योषायणे (१) 164, 34.
 वाध्योष und वाध्योषायने 164, 34. 8, 8. वानकोशाम्बेय und *कोशाम्बेय 127, 8. वानव्य und
 वानव्यायने 125, 76. वानितेय 61, 23. वामे 95. वामन् und वामने 139, 2. वामन und

वामा am Ende eines Bah. 155, 14. वामरथ und *थ्यै 58, 12. 47. वायरज्जु 119, 14. वायसे 136, 5. 151, 25. 212, 17. वायुदत्त 230, 60. 235, 3. वायुदत्तेयै 230, 60. वायुदत्तेय 235, 3. वार m. n. 12, 52. वारत्र 69, 9. वारत्रक 195, 7. वारव्राण m. n. 12, 52. वाराटक und *कैय 74, 41. वाराणसी und *णसेयै 127, 3. वारि 162, 9. वारिषथ 119, 3. वारिरे 162, 9. वारुहक 59, 2. वारुण 236, 30. वारुणायनि 130, 30. वार्कणहिकै 198, 7. वार्कवन्धुकै 198, 6. वार्कलि 110, 7. वार्कलि 163, 9. वार्कवज्जिकै 198, 5. वार्कि 163, 54. वार्ह्य 71, 22. 45. वार्ह्यायणै 71, 45. वार्हगतक 124, 27. वार्हलेय 61, 12. वार्हलेय 46, 7. वार्ज्यक 124, 28. वाढी und वाढ्य 118, 2. वार्णकै und वार्णक्य 71, 72. वार्णवै 35, 3. 245, 2. 249, 2. वार्तनात्तै 228, 46. वार्तिकै 92, 5. वार्तय und *कै 190, 12. वार्तिकै 23, 20. 40, 10. वार्तय und *दी 189, 6. वार्तयै und वार्तयते 212, 26. वार्तयै und वार्तय्य 71, 103. वार्दालो und *वत् 176, 12. वार्दं und वार्दयनै 164, 36. वार्मतेयक 39, 10. वार्मिकायणि 210, 8. वार्मिकै und वार्मित्यै 144, 10. वार्पण्यै und वार्पण्य 71, 69. वार्पले 188, 20. वार्पलि 163, 8. वार्पायणि 103, 35. वार्पिकै 209, 3. वाष्ट्यै 237, 33. वार्ष्णिकै 228, 37. वाल 162, 38. m. n. 12, 174. *वाल Bah. (f. श्वा) 66, 7. वालक 124, 18. वालिकाज्य und वालिकाज्यैविध 175, 7. वालिकायनै 132, 7. वालिज, वालिजैविध, वालिज्यक und वालिज्यकैविध 175, 7. वालो 162, 38. वालाव्य und वालाव्यायनै 71, 28. वालुकै 3, 4. वाल्मीक m. n. 12, 176. वाल्मीकि und *कैय 74, 42. वाल्लक 124, 32. वावट्टक und *क्यै 58, 6. वाश 47, 2. वाशन 128, 2. वाशिल 47, 2. वास 47, 7. वासन 128, 2. वासव 235, 13. वासवै 136, 6. 151, 19. 212, 8. वासवायनि 103, 46. वासवेय 235, 13. वासातक 195, 13. वासिल 47, 7. वासिष्ठ 125, 32. 230, 35. वासिष्ठायनि 42, 2. वासुमतै 212, 11. वासेनको und *क्यै 127, 15. वास्तुविद्यै und *विद्या 32, 11. वाह 130, 5. 216, 2. वाहद्रोण und *द्रोणिकै 130, 6. वाहन und वाहनिकै 216, 2. वाहयन 15, 77. वाहिकै 130, 5. 216, 2. वाह्यकार्यानि 103, 23. वाह्यस्क und वाह्यस्कायनै 164, 32. वि 154, 11. विकंसा 230, 8. विकङ्कत 55, 20. 137, 9. विकङ्कितै 55, 20. विकट und *टै 162, 24. विकथा 40, 2. विकम्पने mit क 243, 22. विकर 26, 3. 237, 36. विकर्ष 92, 15. विकल 81, 136. विकलित und *तिन् 22, 35. विकले 81, 136. विकसने mit क 243, 22. विकार 86, 8. विकास 230, 8. विकुघास und विकुघास 61, 25. विक्रो 31, 17. विज्ञा 90, 20. विगहं und विगहिंगो 146, 12. विग्रहीत 238, 20. विग्र 230, 71. 248, 10. विग्रज 230, 71. विग्रह 248, 18. विघातिन् 167, 21. विघ्न, विघ्नतन्त्र, *तन्त्रितै und विघ्नितै 101, 84. विचक्षणम् 78, 10. विचय und विचयक 18, 17. विचर्चिका und *लै 244, 47. विचार und *रितै 101, 13. विचिन्त* und विचित्र* 213, 2. विजग्ध 207, 9. विजय und विजयक 18, 9. विजात 167, 65. विजापक 35, 14. विज्जिगोषा und *षोय 25, 32. विटक und *कै 81, 157. विटङ्क m. n. 12, 121. विटप 228, 48. m. n. 12, 140. विडङ्क m. n. 12, 122. वितङ्क m. n. 12, 233. वितगडा 40, 5. विथक् 254, 128. / विट् 181. विट् 222, 10. विट 15, 5. विटग्ध 167, 69. 207, 8. विदत् 151, 7. विदभत् 71, 7. *विदम् 222, 10. विटो 171, 3. विदेह 124, 14. विद्या 32, 14. 151, 9. विट्टस् 151, 6. विधमचूडा 178, 26. विधवा 230, 17. विधान 236, 8. विधान* 234, 8. विनत् und *ता 61, 23. विनद 26, 4. विनद 207, 15. विना 254, 59. विनोद 26, 4.

विन्दु 164, 21. विषय 11, 24. विषदो 57, 11. विषात 167, 45. 186, 10. विषातक 186, 10.
 विषादिका und *ले 244, 47. विषाश 53, 11. 222, 2. 228, 69. विषाश 11, 25. 53, 11.
 228, 69. *विषाशैम् 222, 2. विषाश 228, 69. विप्रकर्ष 92, 11. विप्रचित und *चित 248, 3.
 विप्रयोग 92, 9. विप्रश्न 92, 14. विद्वद् und *कै 33, 9. विभक्तिप्रतिरूपक 85, 146. विभन्न
 207, 10. विभाषा mit क 243, 27. विभोतक 191, 8. विभौषण 128, 21. विमति 58, 9.
 118, 21. विमतिमैन्, विमनस् und विमनिमैन् 118, 21. विमान 230, 18. विमान m. n.
 12, 92. वियात 118, 21. 186, 10. वियातक 186, 10. वियातिमैन् 118, 21. विरत und विरन्त
 237, 21. विरह 237, 40. विराग 92, 17. विराधय 167, 8. विरुद्ध 207, 16. विरुपाक्ष 228, 78.
 विरोहित 71, 68. विलम्ब 71, 115. विलात 118, 21. विलाता 4, 12. विलातिमैन्, विलाभ
 und विलाभिमेन् 118, 21. विलेपिका 179, 5. वित्राकु 163, 4. विवृद्धि 108, 6. विश 222, 14.
 विश 47, 14. 116, 25. 230, 19. विशङ्कट und *टै 162, 26. विशदेव und विशदेवैभक्त
 34, 25. *विशैम् 222, 14. विशंप 15, 43. विशयिन् 83, 24. विशसि 167, 52. विशस्ति 167, 43.
 विशाख 113, 6. विशात 167, 64. विशाय 167, 63. विशायिन् 83, 22. विशारद und *दिमैन्
 118, 21. विशाल 15, 44. 25, 49. 61, 5. 162, 25. 167, 54. m. n. 12, 136. विशाला 15, 44.
 विशालै 162, 25. विशालैय 25, 49. विशिका 90, 16. विशिख 234, 20. विशिखा 90, 15.
 विशिल 47, 14. विशिष्ट 234, 20. विशेष 211, 15. विशेष 234, 7. विश्व und *विश्व
 116, 25. विश्वण 228, 44. विश्वि 77, 5. m. Sg. und Pl. 184, 13. *विद्युत 60, 21. विश्व
 241, 2. m. n. 12, 234. विश्वकथा 40, 3. विश्वजन 152, 10. विश्वदेव 34, 25. 177, 13.
 विश्वदेवैभक्त 34, 25. विश्वधा 90, 11. विश्वरूप 167, 95. विश्वानर 15, 34. 164, 9. विश्वा-
 वसु 71, 23. विश्व 72, 4. 167, 59. विश्वपदो 57, 41. विश्वपुट m. Sg. und Pl. 184, 23. विश्वम
 74, 4. 167, 44. विश्वमम् 105, 16. विश्वमस्य 167, 23. विश्वमेय 74, 4. विश्व 170, 14. वि-
 षयिन् 83, 25. विषाण m. n. 12, 202. विषायिन् 83, 23. विषुगै 139, 13. विष्ट und *पुर
 230, 2. विष्णु 161, 35. विष्णुज 71, 116. विष्णुपदो 57, 18. विष्णुवृद्ध 164, 36. विष्य 72, 4.
 विष्वक् 139, 13. विष्वक्तेनार्जुनो 194, 18. विस 47, 14. विसर्ग 238, 11. विर्मिल 47, 14.
 विस्फोटक 58, 48. विसि 230, 27. विहसने mit क 243, 29. विहायसा 254, 66. विहार m. n.
 12, 200. वीक्ष 15, 76. वीक्षरुहा mit क 243, 12. वीक्षया mit क 243, 11. वीणा 219, 18.
 244, 6. वीणालै 244, 6. वीणावत्, वीणिक und वीणिन् 219, 18. वीर 235, 14. वीरण
 11, 29. 33, 26. वीरखकै 33, 26. वीरपत्नी 240, 3. वीरध 131, 24. वुल und वुन्यै 160, 2.
 वृगमूल, *वत् und *मूलिन् 161, 20. वृक 163, 54. *वृक 217, 6. वृकपाह 198, 7. वृकबन्धु
 198, 6. वृकला 163, 9. वृकवन्धिन् 198, 5. वृक्ष 25, 29. 56. 71, 22. 45. 81, 55. *वृक्ष
 217, 6. वृक्षा und *मत् 183, 25. वृक्षै 81, 55. वृक्षैय 25, 29. 56. वृष्ट und वृष्टिमैन् 118, 2.
 √ वृत् 120. वृत् m. n. 12, 78. वृत्ति 23, 20. 40, 10. वृत्रहति und *हन् 212, 26. वृथा
 254, 70. वृद्धि 71, 103. वृद्ध 164, 36. वृद्ध und *वृद्ध 36, 9. वृद्धिगुणां 194, 49. √ वृध्
 120. 214. वृन्द und *रै 14, 7. वृष 103, 35. 147, 28. *वृष 217, 7. वृषण 71, 69. 125, 14.
 वृषल 188, 20. वृषलो 163, 8. वृष्टि 237, 33. वृष्णिक 228, 37. √ वृ 158. 203. √ वे 182.
 वेग 101, 24. वेग und वेगे 24, 9. वेगितै 101, 24. वेट् 37, 15. वेट, *वत्, वेटा und *वत्

176, 28. $\sqrt{\text{वेद्ये}}$ 37, 15. वेणिमेन् 147, 30. वेणु 33, 25. 75, 7. 126, 4. 147, 30. 166, 8. 176, 4. वेणुकै 33, 25. 74, 56. वेणुकौय 126, 4. वेणुमत् 176, 4. वेतस 81, 54. 126, 6. वेतसकौय 126, 6. वेतसे 81, 54. वेतालो 31, 6. वेत्र 25, 50. 126, 5. वेत्रकौय 126, 5. वेत्रौय 25, 50. वेद 72, 21. वेदे 24, 9. वेद 215, 12. वेद्य 72, 21. वेन 58, 29. वेमन् 139, 3. 236, 29. वेमने 139, 3. वेला und $\sqrt{\text{वेलाये}}$ 37, 43. वेलायाम् 85, 62. वेश 15, 36. 116, 25. 216, 6. वेश 49, 4. वेशा und *मत् 183, 20. वेश्मकै 33, 15. वेश्मन् 33, 15. 61, 4. वेश्य und *वेश्य 116, 25. वेष्ट und वेष्टे 24, 9. वेहत् und $\sqrt{\text{वेहाये}}$ Med. 174, 17. वे 85, 145. वेकसेये 230, 8. वेकङ्कत und वेकङ्कते 137, 9. वेकयिकै 40, 3. वेकयत und वेकयतेविध 175, 9. वेकर 26, 3. वेकर्णि 110, 30. वेकये 237, 36. वेकर्षिकै 92, 15. वेकल्पयत und *त्यौ 67, 9. वेकारिमत् 194, 26. वेकासेये 230, 8. वेकि 110, 13. वेकुघासेय und वेकुघासेय 61, 25. वेले 90, 20. वेल्पायण 15, 76. वेगर्तायन und वेगर्तायनक 11, 47. वेगजेये 230, 71. वेगहि 248, 18. वेगि 248, 10. वेगेये 230, 71. वेघात्य 167, 21. वेङ्कि 10, 13. वेजग्धकै 207, 9. वेजात्य 167, 65. वेजापकै 35, 14. वेटपे 228, 48. वेटयत und *त्यौ 67, 7. वेणवे 166, 8. वेणुक 74, 56. 75, 7. 126, 4. वेतगिडकै 40, 5. वेतसक 126, 6. वेतालिकर्णिकन्य 87, 7. वेतिल und वेतिलक 195, 23. वेतुलकन्य 87, 4. वेत्रक 126, 5. वेदग्धकै 207, 8. वेदग्ध 167, 69. वेदजि und *जौय 74, 35. वेदते 151, 7. वेदभत्य 71, 7. वेदायन 15, 5. वेदिक (f. आ und ई) und वेदी 48, 2. वेदुये 151, 6. वेद्ये 32, 14. 151, 9. वेधवेये 230, 17. वेनतौय 61, 23. वेनद 26, 4. वेनदकै 207, 15. वेनोद 26, 4. वेन्दय 164, 21. वेन्ये 58, 29. वेपथक 11, 24. वेपात्य 167, 45. वेपाशे 228, 69. वेपाशक 11, 25. वेपाशायन und वेपाशायन्य 53, 11. वेपेय und वेपेयेविध 175, 10. वेप्रकर्षिकै 92, 11. वेप्रचिति und *चिति 248, 3. वेप्रयोगिकै 92, 9. वेप्रश्निकै 92, 14. वेभग्नकै 207, 10. वेभीतक 191, 8. वेमतायन und वेमतायनक 11, 13. वेमते 118, 21. वेमत्तायन und वेमत्तायनक 11, 13. वेमत्ये 58, 9. वेमत्य 118, 21. वेमन 236, 29. वेमनसे 118, 21. वेमान्य 118, 21. वेमान्ये 230, 16. वेमलकश् 121, 4. वेयाकरणे 32, 9. वेयाकते 151, 26. वेयाते 118, 21. वेयात्य 118, 21. वेयाये 32, 25. वेरकि 110, 31. वेरङ्गिकै 92, 17. वेरणक 11, 29. वेरत्ये und वेरन्त्ये 237, 21. वेरह्ये 237, 40. वेराणक und *कौय 25, 40. वेराधय्य 167, 8. वेरुपाक्षे 228, 78. वेरेय 235, 14. वेरोहिते und वेरोहित्य 71, 68. वेरकि 110, 37. वेरम्य und वेरम्य 71, 115. वेलाभे 118, 21. वेलेपिकै 179, 5. वेत्य und वेत्यायन 15, 49. वेयाकवि 163, 4. वेगपायन 15, 43. वेगस्थ 167, 43. वेगस्थ 167, 52. वेगाल्य 167, 64. वेगायन 15, 36. वेगाय्य 167, 63. वेगालायन 15, 44. वेगालौय 61, 5. वेगाल्य 167, 54. वेगिकै 90, 16. 216, 6. वेगिखे 90, 15. वेगिति 110, 22. वेगेये 230, 19. वेगेपिकै 211, 15. वेगमौय 61, 4. *वेगवण 113, 5. वेगवणे 228, 44. वेगेय 77, 5. वेगयकयिकै 40, 3. वेगयजनान 152, 10. वेगवदेव 34, 25. 177, 13. वेगवदेवक 177, 13. वेगवदेवेभक्त 34, 25. वेगवधे 90, 11. वेगवधेन und वेगवधेनवेभक्त 34, 22. वेगवमानव und वेगवमानवेभक्त 34, 21. वेगवरुय्य 167, 95. वेगवानर 164, 9. वेगवानरायण 15, 34. वेगवावसय्य 71, 23. वेगमस्य 167, 23. वेगम्य 167, 44. वेगये 170, 14. वेष्टपुरेये und वेष्टेये 230, 2. वेष्टाय und वेष्टायाने 164, 35. वेष्टाजे und वेष्टाज्य 71, 116. वेष्टायुद्ध und वेष्टायु-

वृद्धायनं 164, 36. वृष्य 167, 59. वृषर्गिक 238, 11. वृषोदक्यै 58, 48. वृषेये 230, 27. वेहति 110, 32. वीषट् 11, 30. 85, 38. व्यक्त* 213, 4. व्यङ्ग 256, 4. व्यङ्ग 256, 5. व्यतिषङ्ग 131, 13. व्यर्थे 24, 6. व्यल्कश 121, 4. व्यवहार 211, 11. 256, 6. व्यस्त 251, 11. व्याकरण 32, 9. व्याकृत 151, 26. व्याकुलित und *तिन् 22, 32. व्याघ्रपाद und व्याघ्रपाद्य 71, 6. व्याङ्ग* (nicht वेद्यङ्ग*) 256, 4. व्याङ्ग* (nicht वेद्याङ्ग*) 256, 6. व्याङ्ग 231, 4. व्याङ्गि 67, 3. 74, 34. व्याङ्गि-शाला 91, 4. व्याङ्गीय 74, 34. व्याङ्गी 67, 3. व्याधि und *ते 101, 41. व्याय 32, 25. व्यायाम, *वत् und व्यायामिन् 161, 12. व्याल und व्योलिक 135, 7. व्यावहारिके 211, 11. 256, 6. व्यष्टिचिरात् 187, 13. व्यष्टे 182. वण 101, 43. वणो 133, 26. वणिते 101, 43. व्रीहि 108, 5. 166, 2. व्रीहिके, व्रीहिन्, व्रीहिमत् und व्रीहिले 108, 5. व्रीहे 166, 2. व्यष्टौ 158. 203.

श

शक् 71, 16. 151, 16. 220, 4. शकट 55, 11. 125, 44. 141, 11. m. n. 12, 227. शक-टि und *टेने 162, 6. शकटिके 55, 11. शकटीकण 249, 10. शकट्यो 141, 11. शकंधि 230, 15. शकन्धु 58, 38. शकल 71, 61. 176, 18. 230, 61. m. n. 12, 230. शकलवत् 176, 18. शकला 31, 9. शकालुद्र und *द्वेय 25, 15. 16. शकुनि 18, 19. 230, 21. शकुनिक 18, 19. शकुनि-सवन 242, 13. शकुलाद 48, 7. शक्यदी 57, 28. शक्ति 71, 59. 162, 7. 176, 16. 216, 12. शक्तिमत् 176, 16. शक्तेने 162, 7. शङ्क 71, 31. शंकर und *रेय 25, 46. शङ्कु 58, 39. 71, 31. 172, 13. शङ्कुष्य 119, 10. शङ्के 85, 100. शङ्ख 15, 3. 53, 3. 71, 14. 220, 7. m. n. 12, 8. शंकोपेति 205, 3. शञ्जि und *मत् 183, 28. शट 71, 15. 220, 5. शटोकर्य 249, 10. शट 53, 7. 71, 15. शणक 46, 9. शणकवाभवाः 46, 10. शणपाठ 187, 14. शणफला 4, 15. शण्डामेका 205, 7. शण्डल 71, 71. शतकुम्भ 8, 28. शतद्वार 230, 4. शतपति 17, 3. शतपत्र 225, 6. शतपथ 119, 9. शतपदी 57, 7. शतपुत्र 177, 26. शतपुष्पा 4, 16. शतमान m. n. 12, 30. शतल 230, 24. शतावर 230, 78. शत्रु 151, 16. शत्रुदेमन 128, 25. शत्रे 95. शनैस् 254, 8. शप 15, 36. शपथ m. n. 12, 215. शफ 162, 39. *शफ Bah. (f. श्रा) 66, 8. शफर und *रेय 25, 3. शफेने 162, 39. शवर 164, 42. शवल 61, 10. 230, 92. शव्य und *वत् 193, 6. शव्याणो 194, 21. शम् 85, 123. 254, 52. शम 81, 117. शैम 215, 16. शमिक 164, 24. शमी 143, 3. 176, 6. शमैने 81, 117. 144. शमोकरिने 81, 145. शमोकर्य 143, 3. शमोपस्थ 41, 5. शमोवत् 176, 6. शयणद und शयणदेभक्त 34, 18. शयाणद und शयाणदेभक्त 34, 20. शयाणदो 206, 5. शय्या 216, 11. शर 33, 3. 176, 13. शरके 33, 3. शरणा und शरयय 226, 13. शरद् 209, 4. शरदिन् 150, 3. शरद्वत् 164, 16. शरनिवास 68, 21. शरनिवेश 68, 20. शरवत् 176, 13. शरान्नि 68, 22. शराव m. n. 12, 89. शराविन् 163, 35. शरैने 81, 145. शरीर m. n. 12, 156. शरैरा 33, 21. 55, 2. 207, 14. शरैराके 33, 21. शरैराल 71, 82. शरै-रिके 55, 2. शरैर und *रेने 81, 24. शरैणा und *वत् 176, 10. शरैन् 236, 39. शर्मिक 144, 47. शरैणा und *वत् 176, 10. शल 42, 19. शले 95. शलङ्कट 104, 8. शलङ्कु 125, 10.

शलाका 58, 21. 176, 19. 230, 62. 79. शलाकाभू 230, 6. शलाकावत् 176, 19. शलाचल 230, 5. शलाचल 230, 5. m. Sg. und Pl. 29, 18. शलाचल m. Sg. und Pl. 29, 18. शशादन 124, 3. शशवत् 85, 8. 174, 18. शश्वत् 254, 23. शश्वत्तम् 24, 14. √ शश्वार्थे Med. 174, 16. शष्कगड 81, 28. शष्कगडो 260, 4. शष्कगडो 81, 28. शष्कुल 3, 7. 81, 40. शष्कुलिके 3, 7. शष्कुलो 3, 7. शष्कुलो 81, 40. 124, 17. शस् Suffix 85, 185. 254, 89. शैशप und शैशपे (vgl. 7, 3, 1) 137, 3. शैशपक 11, 32. शैशपायने 125, 41. शाक 25, 30. 53, 8. 58, 40. m. n. 12, 134. शाकै 151, 16. शाकट 53, 14. *शाकट 89, 5. शाकटायने 53, 14. 125, 44. शाकटायन्य 53, 14. शाकटीकणे 249, 10. शाकगडो 260, 4. शाकन्धव्ये 58, 38. शाकंधेये 230, 15. शाकले 71, 61. शाकलशयकाः 46, 9. शाकलशुनकाः und शाकलशयकाः 46, 8. शाकलेये 230, 61. शाकल्य 71, 61. शाकायने und शाकायन्य 53, 8. शाकिन् 58, 41. शाकिनै 139, 12. *शाकिन 89, 4. शाकिन्ये 58, 41. शाकी 139, 12. शाकीय 25, 30. शाकुनेये 230, 21. शाकुन्तिक und *कीय 114, 8. शाकुलादिक (f. आ und ई) 48, 7. शाक्तिके 216, 12. शांत्य 71, 59. शाक्ये 58, 40. शाक्य 71, 16. 220, 4. शाक्वर und शाक्वये 144, 34. शाख्य und शाख्येयः 232, 5. शाङ्ग्ये 58, 39. शाङ्ग्य, शाङ्ग्यायने, शाङ्ग und शाङ्गायने 71, 31. शाङ्ख्यायन 15, 3. शाङ्ख्यायने und शाङ्ख्यायन्य 53, 3. शाङ्ख्य 71, 14. 220, 7. शाटीकणे 249, 10. शाटीपटोर n. 73, 12. शाटीपटिक n. 73, 14. शाटीपिच्छक n. 73, 29. शाटीप्रच्छद n. 73, 13. शाठ्य 103, 7. शाठ्य 71, 15. 220, 5. शाठ्यायनि 103, 7. शाठायने und शाठायन्य 53, 7. शाठ्य 71, 15. 103, 7. शाठ्यायनि 103, 7. शाडिकाडायनि und *नैय 74, 24. शाडिले und शाडिल्य 71, 71. शाडिल्यायन und शाडिल्यायनक 11, 22. शातकौम्भ 8, 28. शातद्वारेये 230, 4. शातन und *नै 81, 96. शातपते 17, 3. शातपते 225, 6. शातपुत्रक 177, 26. शातलेये 230, 24. शातावरेये 230, 78. शाताहर und *हरेये 230, 32. शात्रवे 151, 16. शात्रुतपि und *पेय 114, 12. शादे 95. शाधि und *धेने 162, 12. शान्त 25, 23. शान्तमुख 104, 7. शान्ति 215, 18. शान्तेय 25, 23. शोपायन 15, 36. शोपेय und शोपेयिनः 232, 4. शौवर und शौवरायणे 164, 42. शौवल und शौवलि 164, 28. शौवलेय 61, 10. शौवलेये 230, 92. शौमिक 164, 24. शायगहायन und शायगहायनेभक्त 34, 13. शायिके 216, 11. शार m. n. 12, 250. शारदिके 209, 4. शौर्य 150, 3. शौरद्वत 164, 16. शौरावि 163, 35. शारि 162, 8. शारिकावण 62, 5. शारेने 162, 8. शार्कराके 207, 14. शार्कराले und शार्कराद्य 71, 82. शौर्ध्वलतोदि 163, 38. शार्ङ्गरव und शार्ङ्गरविणः 232, 3. शार्मण 236, 39. शार्मिके 144, 47. शाल 25, 18. m. n. 12, 56. 90. शाले 95. √ शाल 84, 10. *शालङ्कायन 46, 16. 195, 4. शालङ्कायने 125, 10. शालङ्कायनक 195, 4. शालङ्कि 149, 2. शाला 180, 2. 219, 3. √ शाला 84, 10. शालाका 58, 21. शालाकाभेये 230, 6. शालाकेये 230, 62. 79. शालाक्ये 58, 21. शालाचलेये und शालाचलेये 230, 5. शालाप्रस्थ 180, 2. शालायनि 42, 19. शालावत् 219, 3. शालास्थलि und *लेय 67, 18. शालि 219, 3. 251, 10. शालिक 219, 3. *शालिक Bah. 30, 11. शालिन् 219, 3. शालिमत् 219, 3. शालोन und शालोन्ये 58, 42. शालेय 25, 18. शालूक 146, 11. 230, 13. शालूकिने 146, 11. शालूकेये 230, 13. शाल्मलि 56, 6. 67, 17. 206, 3. शाल्मलिके und शाल्मलो 56, 6. √ शाल्मलो 84, 12. शाल्मल्यो 67, 17. शाल्य 127, 13. शाल्यागिरि

- 50, 2. शाल्वेयै 127, 13. शौशादनक 124, 3. शौष्यक 124, 17. शौष्येय und शौष्येयिणाः 232, 5. शौस्त्र und श्वितै 101, 45. शिशपा 11, 32. 125, 41. 137, 3. शिकम् 85, 96. शिक्तक 64, 3. शिक्ता 32, 21. 64, 3. 90, 2. शिख Bah. (f. श्वा) 66, 6. शिखगड 81, 26. शिखगिडन् 249, 7. शिखगिडै 81, 26. शिखर m. n. 12, 100. शिखा 3, 17. 14, 11. 103, 5. 161, 6. 162, 37. 219, 4. शिखारै 14, 11. शिखावत् 161, 6. 219, 4. शिखावल 161, 19. शिखिक 219, 4. शिखिन् 161, 6. 219, 4. शिखिने 162, 37. शिषु 79, 2. 157, 5. 164, 20. शितिपदो 57, 17. शिविका 90, 16. शिरस् 163, 33. 226, 11. शिरस्य 226, 11. शिरा und शै 33, 3. शिरोपत्रो 240, 5. शिरोष 11, 36. 55, 14. 56, 7. 137, 7. 146, 4. 207, 3. शिरोधाः 206, 24. शिरोषिकै 55, 14. शिरोविंशो 146, 14. शिरोजानु 194, 43. शिरोब्रोज 194, 42. शिलिक 144, 13. शिल्पिन् 84, 15. शिव 15, 69. 53, 16. शिवैष्यवशो 113, 5. शिवाकु 163, 5. शिशिर 209, 6. शिष्य 124, 17. शोकयत 103, 24. शोकर m. n. 12, 64. शोघ्र und शोघ्रायै Med. 174, 2. शोत 118, 13. 244, 24. शोतम् mit कृ 243, 17. शोतले 244, 24. शोतिमेन् 118, 13. शोधु m. n. 12, 59. शोपाल und शोपालिल 47, 22. शोम् 85, 165. शोष 132. 23. 219, 21. 237, 20. शोषघातिन् und शोषपातिन् 167, 20. शोषभार und शोषभारिक 169, 4. शोषमाय m. Sg. und Pl. 184, 28. शोषभार und शोषभारिक 169, 5. शोल 167, 72. 247, 11. m. n. 12, 57. शोलिक 144, 13. शोलिन् 247, 11. शोहर 235, 18. शु 254, 147. शुक्र 69, 5. 230, 18. शुक्रम् 85, 101. शुक्र 118, 7. 230, 22. 248, 9. शुक्रिमेन् 118, 7. शुक्र m. n. 12, 58. शुक्रकृष्णो 113, 9. शुचि 224, 8. शुचिकर्ण 56, 13. शुचिपदो 57, 24. शुचिवर्चस् und शुचिवर्चायै Med. 174, 20. शुचिम् und शुचौर्यै Med. 174, 19. शुचोवती 224, 8. शुघडा 53, 9. शुघडो 206, 4. शुदि 254, 149. शुद्धिपङ्कला 230, 66. शुधि und शुधौर्यै Med. 174, 28. शुनक 46, 8. 164, 17. शुनकधात्रेयाः 46, 27. शुनःशौष und शौष 205, 6. शुनस्कण 45, 4. शुनै 81, 64. शुभ् 120. शुभ 53, 10. 103, 28. शुभ्या 53, 17. शुभ 58, 25. शुम्भा 53, 15. शुल्क und शुल्क m. n. 12, 58. शुष्क 244, 28. m. n. 12, 55. शुष्कले 244, 28. शुक् m. n. 12, 190. शूद्रक 15, 4. शूद्रा 4, 17. शूद्रार्य n. 194, 16. शून्य 186, 14. शून्ये 72, 12. शून्यक 186, 14. शूरसेन 237, 5. शूर्प 81, 42. m. n. 12, 209. शूर्पणाय 25, 25. 58, 30. शूर्पणार्येय 25, 25. शूर्पो 81, 42. शूल m. n. 12, 95. शूलपदो 57, 4. शृङ्खल m. n. 12, 237. शृङ्खलतोदिन् 163, 38. शृङ्ग 81, 4. 226, 4. m. n. 12, 82. शृङ्गजाह्नै 43, 9. शृङ्गार und श्रितै 101, 71. शृङ्गी 206, 2. शृङ्गी 81, 4. शृङ्ग 226, 4. शृङ्ग 120. 214. शृङ्ग 158. 203. श्रेफालिका 260, 16. श्रेला und श्रेलायै 37, 44. श्रेवालो 31, 23. श्रेकयत 67, 8. 103, 24. 175, 8. श्रेकयतैभक्त 175, 8. श्रेकयतायनि 103, 24. श्रेकयत्यो 67, 8. श्रेले 32, 22. 90, 2. श्रेखगिडनै 249, 7. श्रेखायनि 103, 5. श्रेखिकै 3, 17. श्रेष्यै 157, 5. श्रेष्य 164, 20. श्रेतिकालपाञ्चालेयाः 46, 6. श्रेतै und श्रेत्य 118, 13. श्रेविकै 90, 16. श्रेवो und श्रेव्य 227, 16. श्रेरसि 163, 33. श्रेरोष und श्रेरोषै 137, 7. श्रेरोषक 11, 36. श्रेरोषिकै 207, 3. श्रेरोषिकै 56, 7. श्रेषघात्य und श्रेषघात्य 167, 20. श्रेषायणै 132, 23. श्रेष्यै 237, 20. श्रेलिकै 144, 13. श्रेलूष und श्रेलूषक 195, 15. श्रेल्य 167, 72. श्रेवल und श्रितै 101, 73. श्रेवाकवि 163, 5. श्रेवायन 15, 69. श्रेवायनै und श्रेवायन्य 53, 16. श्रेशिरि 74, 28. श्रेशिरिकै 209, 6. श्रेशिरैय 74, 28. श्रेष्यक 124, 17.

शंकरेय 235, 18. शोण 125, 71. 180, 3. शौणप्रस्य, शोणा und शौणाप्रस्य 180, 3. शोभन 128, 7. शोभमान 86, 7. शौक 69, 5. शौकेय 230, 18. शौकि 248, 9. शौक्रे 118, 7. शौक्रेय 189, 2. 190, 3. शौक्रेय 190, 3. शौक्रेय 230, 22. शौक्रेयो 189, 2. शौक्य 118, 7. शौङ्ग und शौङ्गेय 74, 38. शौचिकर्णिके 56, 13. शौटोर und शौटोर्य 167, 49. शौणायने 125, 71. शौण्ड und शौण्डभक्त 34, 19. शौण्डायने und शौण्डायन्य 53, 9. शौण्ड und शौण्डभक्त 34, 27. शौण्डपिङ्गलेय 230, 68. शौटकायण 15, 4. शौट्राण, शौट्राणभक्त, शौट्रायण und शौट्रायणभक्त 34, 11. शौनक 164, 17. शौभंयायने und शौभंयायन्य 53, 17. शौभायने 53, 10. शौभायनि 103, 28. शौभायन्य 53, 10. शौभायण und शौभायणभक्त 34, 15. शौभ्येय 189, 3. 190, 4. शौभ्येय 190, 4. शौभ्येयो 189, 3. शौभ्ये 58, 25. शौम्भायने und शौम्भायन्य 53, 15. शौरसेन्ये 237, 5. शौर्षण्ये 58, 30. शौवन 69, 7. 121, 10. शौवनि 248, 13. 121, 10. शौवनेय 230, 74. 121, 10. शौवपाकक (vgl. 7, 3, 9) 59, 18. शौवस् 121, 9. शौवावतान und शौवावतानिक (f. श्रा und श्रु) 48, 18. श्रमशान 148, 5. श्रमशुकेर्शौ 194, 41. श्रमशुजात 20, 4. श्रयमाक 164, 27. श्रयापर्ण 79, 8. 164, 29. श्रयौपर्ण 164, 29. श्रयापर्ण्य 46, 4. 5. श्रयाम 15, 30. 230, 35. 244, 25. श्रयामक 79, 7. 164, 27. श्रयौमक 164, 27. श्रयामले 244, 25. श्रयामाक 79, 6. 102, 7. 164, 26. श्रयामाके 102, 7. श्रयौमाक 164, 26. श्रयौमायन 15, 30. श्रयामेय 230, 35. श्रयायक, श्रयौयक und श्रयायकायने 164, 55. श्रयायनाय 25, 26. 58, 31. श्रयायनार्येय 25, 26. श्रयायनार्ये 58, 31. श्रयावपुत्र und श्रयौय 58, 33. श्रयावरय und श्रयौय 58, 32. श्रयौवल und श्रयावलि 164, 28. श्रत् 31, 36. श्रद्धा 101, 30. 254, 55. mit क 243, 8. श्रद्धौ 171, 6. श्रद्धातपसो 113, 12. श्रद्धामेधे 113, 17. श्रद्धिते 101, 30. √श्रम् 221. श्रम् 254, 97. श्रमण 188, 8. श्रवण 1, 8. श्रविष्ठ und श्रुष्टा 15, 26. श्रामण 188, 8. श्रावस्तो und श्रुस्तेय 127, 4. श्रौविष्ठायन 15, 26. श्रो und श्रौले 244, 38. श्रुत und श्रुतिन् 22, 20. श्रुव 71, 111. श्रैयस्क 186, 27. श्रेष्ठ und श्रेष्ठने 139, 15. श्रोत्र 151, 11. 170, 15. श्रोत्रिय 177, 10. 188, 31. श्रोति und श्रौतेय 74, 31. श्रोत्रे 151, 11. 171, 15. 188, 31. श्रोत्रियक 177, 10. श्रौत्रे und श्रौत्र्य 71, 111. श्रौष्ट 31, 29. 85, 37. श्रलक्षण 23, 16. श्रलक्षणभार und श्रौलक्षणभारिक 204, 9. श्रलाहिक 23, 16. श्रलेष्मण 139, 4. श्रलेष्मन् 139, 4. 244, 43. श्रलेष्मले 244, 43. श्रवकम् 85, 189. श्रवगुदपरिणद्ध 104, 5. श्रवन् 69, 7. 72, 12. 81, 64. 121, 10. 230, 74. 248, 13. श्रवपत्रे 133, 32. श्रवपत्रो 240, 5. श्रवपाक 59, 18. 131, 17. श्रवभ 24, 12. 101, 75. श्रवभित्ते 101, 75. श्रवशुर und श्रवशुरक 251, 13. √श्रवस् 196. 253. श्रवस् 121, 9. श्रवस् 254, 16. श्रवोपाकक (vgl. 7, 3, 9) 59, 18. श्रवाफल्कि 110, 35. √श्रिव 182. √श्रिवत् 120. श्र्वेत 248, 7. श्र्वेतपाकी 260, 17. श्र्वेति 248, 7.

घ

घटपदो 57, 15. घण्ड und घण्डे 81, 114. घटण्ड 124, 2. घट्टि 130, 7. घट्टिक m. n. 12, 51. घाण्डश्र und श्रौ 81, 34. घौदण्डक 124, 2. घाट्टिके 130, 7. घोटत् 151, 8. घोडश्र 151, 34. घौडते 151, 8. घौडश्रौ 151, 34.

स

संयुग 152, 3. संयुत् 24, 10. संयोग 238, 4. संरक्ष 144, 30. संरक्षित und *तिन् 22, 12. संयत् 254, 106. संवत्सर 32, 18. 239, 9. संवत्सरे संवत्सरे 242, 16. संवर und √ संवर्ये 37, 57. संवादिन् 167, 16. संवास 238, 17. संवाह 48, 4. 75, 11. *संवात 231, 6. संवेशन 7, 4. 238, 8. संवेशनीय 7, 4. संवेशिन् 167, 17. संवेष्ट 238, 16. *संव्याड 231, 14. संशकला 31, 10. संशित 71, 26. संश्रुत् und √ संश्राय्ये Med. 174, 14. संश्रया mit कृ 243, 13. *संश्रयित 60, 11. संस्कार 172, 18. संस्था 90, 4. संस्फोय 124, 24. संहतपुच्छै 122, 20. संहर्षण 128, 17. संहित 71, 108. संहिता 23, 17. संहिता und संहितो 19, 11. संहोय 124, 24. संहृतवुसम् 105, 12. संहृतयवम् 105, 10. संहृत्यमाणवुसम् 105, 13. संहृत्यमाणयवम् 105, 11. सकण्डक 132, 37. सकर 235, 19. सकर्णक 132, 37. 237, 32. सकल 132, 14. सकलूक und *को 81, 153. सक्तु 75, 3. 238, 19. 244, 13. m. n. 12, 39. सक्तुलै 244, 13. सक्रिय und *लै 244, 21. सखिदत्त 235, 4. संकट 55, 5. 156, 9. संकटिकै 55, 5. संकटिन् 156, 9. संकथा 40, 4. संकैषण 128, 16. संकलित und *तिन् 22, 10. संकल्पित und *तिन् 22, 34. संकसुक 172, 14. संकुचित 97, 8. संकृति 71, 4. संक्रन्दन 172, 19. संक्रन्दन 128, 15. संक्राम 75, 10. संगति 211, 5. संगम m. n. 12, 187. संग्रह 23, 22. 40, 11. संग्राम 75, 8. 218, 8. 238, 3. संग्रामिक 144, 3. संघट und संघट्ट 23, 19. संघात 23, 19. 75, 9. 218, 9. 238, 15. *सञ्चिक Bah. 155, 7. सञ्जुप् 31, 14. सञ्जि und *मत् 183, 14. संज्ञा 48, 30. 103, 3. 219, 14. 244, 49. संज्ञालै 244, 49. संज्ञायत्, सैञ्जिक und सैञ्जिन् 219, 14. सट 220, 5. सणक 46, 8. सणकबाधवाः 46, 10. सत्त्वत् (vgl. सत्वत्) 26, 29. सत्पुण्या 4, 16. सत्य 90, 13. सत्यंकार 58, 34. सत्यम् 85, 106. 254, 104. सत्रम् 254, 85. सत्यत् (vgl. सत्वत्) 136, 8. 151, 23. 212, 13. सद् 222, 11. सदै 95. *सदैम् 222, 11. सदसत् 212, 7. सदा 254, 114. सदायवो 206, 26. सदामल m. Sg. und Pl. 184, 6. सदृश 222, 23. सदृश 61, 17. 86, 8. *सदृशम् 222, 23. सदृह 40, 11. सद्यस्काल 45, 5. सद्यस्करो 45, 6. सद्योज 236, 32. सधमित्र 48, 28. सन् 254, 41. सैनत् 254, 42. सनन्द und *न्दै 81, 29. सना 254, 53. सनात् 85, 103. सैनात् 254, 43. सनुकम् 85, 98. सनुतर् 85, 104. सनुतैर् 254, 5. संततम् 254, 116. संधि 228, 13. संध्यक्षर 254, 73. संध्या 239, 2. संनाह 238, 2. सपञ्चो 228, 81. सपदि 254, 108. सपदि 122, 18. सपर und √ सपर्ये 37, 28. सपलन् 163, 28. सपल 125, 11. 235, 27. सप्रह्वचारिन् 188, 22. सभापति 17, 15. सम् 85, 94. 154, 4. सम 74, 3. 241, 13. समहैम् 222, 21. समय 167, 71. समयदाति 105, 15. सैमपाद 187, 17. समभूमि 105, 14. समम् 254, 86. समय 211, 2. समयो 254, 28. समयाचार 211, 10. समयुग 152, 4. समर 235, 21. m. n. 12, 130. समल 132, 16. 235, 22. 237, 22. समस्त 251, 11. समस्य 167, 22. समा am Ende eines Bah. 155, 11. *समाख्यात 60, 9. समाचार 211, 8. *समाज्ञात 60, 7. समान 240, 1. समानयाम und *मैय 74, 16. समानशास्त्र und *ख्येय 74, 15. *समाख्यात 60, 8. समौय 74, 3. समोर 237, 4. *समोर 231, 16. समोरवन 68, 30. समुत्कर्ष 211, 13. समुद्र 124, 38. 172, 8. समुद्रस्थली 124, 11. समूह 211, 14. संपत्का mit कृ 243, 28. संपच 213, 5. संपर 25, 36. संपराय 238, 5. संपरौय 25, 36. संपेष्ट 238, 7.

संप्रति 105, 30. 211, 4. संप्रदान 211, 12. संप्रयोग 92, 8. संप्रश्न 92, 13. संप्रिय 195, 20.
 संफल 25, 2. संफला 4, 15. संफलैय 25, 2. सम्बन्ध 164, 54. *संभावित 60, 10. संभाविन्
 167, 18. संभूयस् 37, 56. 163, 53. √ संभूयस् 37, 56. संभ्रम 218, 14. संमति, *मैन्, संमनस्
 und *निमैन् 118, 22. संमर्दिन् 83, 7. संमोदन 238, 18. सभाज् 58, 7-167, 86. सरक 132,
 18. 235, 19. 237, 6. m. n. 12, 15. सरस 132, 15. 235, 20. सरालक 97, 15. सरोज् und
 *जिर्नो 146, 23. सरोरुह und *हिणो 146, 28. सर्ग 238, 9. सपे 133, 28. सर्पिमधुनो 113,
 2. 194, 44. *सर्पिष् Bah. 30, 2. सर्पिष्कुण्डिका 45, 9. सर्वकेश 220, 3. सर्वजन 152, 9.
 सर्वपुरुष 8, 17. सर्वभूमि 8, 17. सर्वमित्र 48, 33. सर्वलोक 8, 16. सर्ववेद 167, 47. सर्वसेन
 220, 2. सलक 132, 14. 163, 57. सलद und *दो 81, 27. सलनिक 144, 44. सलन्द und
 *न्दो 81, 29. सल्लक und *को 81, 50. सवनमुखे सवनमुखे 242, 4. 10. सवने सवने 242, 9.
 सष्क und *ले 244, 21. सह 85, 128. सहै 95. सैहन 128, 9. सहसा 254, 54. सहस्र 170, 7.
 m. n. 12, 224. सैहस्रशोर्षक und सहस्रशोर्षिन् 80, 14. सांयाति und सौयातिक (f. आ und ई)
 48, 3. सौयुगो 152, 3. सौयोगिक 238, 4. सारह्यै 144, 30. सांवत्सरै 32, 18. 239, 9. सौवाद्य
 167, 16. सौवासिक 238, 17. सौवाहिक 48, 4. 75, 11. सौवाहिका und *को 48, 4. सौवे-
 शनिक 238, 6. सौवेश्य 167, 17. सौवेष्टिक 238, 18. सौशित्य und सांशित्यायनै 71, 26.
 सांश्यै 90, 4. सौस्फोयक 124, 24. सांहितै 71, 108. सांहितिकै 23, 17. सौहित्य 71, 108.
 सौहोयक 124, 24. साकण्डायनै 132, 37. साकम् 254, 83. सौकरेय 235, 19. साकर्णकायनै
 132, 37. साकर्णकै 237, 32. साकलायनै 132, 14. साकेत und सौकेतक 124, 46. सौत्तुक
 75, 3. 238, 19. साक्षात् 254, 102. साक्षिन् 116, 14. 167, 100. सौत्य 116, 14. 167, 100.
 *सौत्य 116, 14. सौखिदलेय 235, 4. सांक्यिकै 40, 4. सौकुचित 97, 8. सौकत्य 71, 4. सौक्रा-
 मिक 75, 10. सांगतिकै 211, 5. साङ्गरव (!) und साङ्गरविणः 232, 18. सांघिकै 23, 22.
 40, 11. सांगामै 218, 8. सौगामिक 75, 8. 238, 3. सांगामिक्यै 144, 3. सांघटिकै und
 सांघटिकै 23, 19. सांघातै 218, 9. सांघातिकै 23, 19. सौघातिक 75, 9. 238, 15. साचि
 254, 103. सौज्ञायनि 103, 3. सौज्ञिक (f. आ und ई) 48, 30. सौद्य 220, 5. सात्वतै (vgl.
 सात्वतै) 26, 29. सात्यै 90, 13. सात्यकामि 149, 4. सात्यकि 149, 3. सात्यकामि 149, 4.
 सात्यकाय 58, 34. सात्रासाह und सौत्रासाहक 124, 16. सौत्यकि 163, 58. सात्यतै (vgl. सात्वतै)
 136, 8. 151, 23. 212, 13. सादै 95. सादसतै 212, 7. सादृशैय 61, 17. सादृहिकै 40, 11.
 साद्यस्क 45, 7. सौद्योत 236, 32. सौधन 128, 5. सौधमित्रिक (f. आ und ई) 48, 28. साधवै
 und साधिमैन् 147, 8. साधु 86, 2. 147, 8. साधुमित्र und सौधुमित्रिक (f. आ und ई) 48, 34.
 सांधै 228, 13. सांध्यै 239, 2. सौनाहिक 238, 2. सापञ्चै 228, 81. सापिण्ड und सापिण्डभक्त
 34, 28. साप्तलायनै 125, 11. सौप्तलेय 235, 27. सौप्ति 163, 28. साब्रह्मचारिणै 188, 22.
 साभाषतै 17, 15. सौमक 64, 5. सौमग्य 167, 71. सामन् 64, 5. 139, 8. सामनै 139, 8. साम-
 याचारिकै 211, 10. सामयिकै 211, 2. सौमयुगो 152, 4. सौमरेय 235, 21. सामलायनै 132, 16.
 सौमलेय 235, 22. सामत्यै 237, 22. सौमस्य 167, 22. सामाचारिकै 211, 8. सामि 254, 39.
 सामोयै 237, 4. सामुत्कर्षिकै 211, 13. सौमुद्रक 124, 38. सौमुद्रस्थलक 124, 11. सामूहिकै
 211, 14. सांपरायण und सौपरायणक 11, 7. सौपरायिक 238, 5. सांपेय und सांपेयिनः 232, 4.

सौपेयिक 238, 7. सांप्रतिकं 211, 4. सांप्रदानिकं 211, 12. सांप्रयोगिकं 92, 8. सांप्रश्निकं 92, 18. सौप्रियक 195, 20. साम्ब 163, 47. साम्बे 24, 13. सौम्बक und साम्बकायनं 164, 54. सौम्बि 163, 47. सौभाष्य 167, 18. सौभूयि 163, 53. सांभर्म 218, 14. सांमर्तौ, सौमत्य, सांमनर्तौ und सौमनस्य 118, 22. सौमोदनिक 238, 18. सामाज्यं 58, 7. सौमाज्य 167, 86. सायक und सायकायनं 125, 17. सायविड und सायविडभक्त 34, 28. सायम् 254, 19. सार 11, 46. m. n. 12, 41. सारक 11, 46. सारकायणं 132, 13. सारकेय 235, 19. सारक्यं 237, 6. सारथि, सारथिक, सारथिक्यं und सारथ्यं 144, 27. सारपत्र und सारपत्रक 177, 25. सारसायन 34, 2. 132, 15. सारसायनभक्त 34, 2. सारसेय 235, 20. सारस्यायन und सारस्यायनभक्त 34, 2. सारालक 97, 15. सारिकायण 62, 5. सारकण्डेय 230, 26. सौर्गिक 238, 9. सार्धम् 254, 84. सौर्पाक्य und सार्पाक्यायणं 164, 46. सौर्वकेश्य 220, 3. सौर्वजनोन 152, 9. सौर्वपौरुष 8, 17. सौर्वभोम 8, 18. सौर्वमित्रिक (f. आ und ई) 48, 33. सौर्वलोक 8, 16. सौर्ववेद्य 167, 47. सौर्वसेनि und नैय 114, 13. सौर्वसेन्य 220, 2. सालकायनं 132, 14. सौलिक 163, 57. सालिक्यं 144, 44. साल्य 35, 8. 168, 5. 245, 5. साल्यै 35, 8. 245, 5. साल्यक 81, 53. साल्यकागिरि 50, 2. साल्यकौ 81, 53. साल्या und साल्येयै 117, 13. सावर्णिमायडूकेयौ 46, 2. सावित्रीपुत्र und नैय 114, 19. साह 95. साहस्य 170, 7. सि 85, 144. सिंह 217, 2. सिंहक 132, 26. सिंहकर्ण und सिंहकाष्ठ 97, 7. सिंहगति 119, 12. सिंहपथ 119, 11. सिकत 236, 17. सिकता 225, 12. 236, 17. सितसंमष्ट 194, 5. √सिच् 181. सिजि und मत् 183, 13. सिज्जाश्रवत्य und सिज्जास्य (vielleicht मिज्जा; vgl. जिज्जास्य) 194, 33. सिज्जि und मत् 183, 13. सित und सितकं 33, 13. सिद्धगति 119, 12. सिद्धकायण 62, 3. सिन्धु 35, 2. सिन्धुपथ 119, 11. सिन्धुमित्र 48, 23. सिम् 85, 143. सिम 241, 14. सिरिध्र und सिरिन्ध्र 59, 7. सोकर 235, 18. m. n. 12, 64. सोधु m. n. 12, 59. सोम् 85, 142. सोमन्त und न्तितं 101, 58. सोर 237, 23. m. n. 12, 243. सोरक und सोरज 132, 12. सोस 191, 2. सोहर 235, 18. सु 85, 47. 154, 17. सु 49, 15. सुक् 85, 193. सुक 156, 25. 172, 14. सुकटा und टिन 156, 23. सुकम् 85, 156. सुकर 61, 14. सुकिन् 156, 25. सुकुमार 177, 20. सुकृत्य 125, 58. सुख 37, 22. 61, 20. 101, 37. 216, 10. 228, 12. सुख 49, 13. सुखशयन 8, 27. सुखितं 101, 37. √सुख्यै 37, 22. सुच् Suffix स् 254, 89. सुचक्षस् 230, 49. सुते सुते 242, 15. सुदक्ष 230, 48. 236, 9. सुदत्त 230, 47. 236, 10. सुदन्त 236, 47. सुदामन् 230, 50. सुदृशोक 63, 2. सुधामित्र 48, 25. सुधायुकाः 29, 11. सुधावत्, वत und वन् 163, 31. सुनामन् 163, 26. 230, 34. सुनेत्र 236, 13. सुन्दर und रौ 81, 108. सुपर्यन् 237, 8. सुपर्दी 57, 19. सुपरि 237, 30. सुपर्ण 25, 7. 26, 35. 212, 5. सुपर्णाय 25, 7. सुपर्णकाः 29, 11. सुपामन् 103, 31. सुपिङ्गल 236, 15. सुपिष्ट 228, 61. m. Sg. und Pl. 29, 15. सुपूत 236, 12. सुप्रेतोक 63, 3. सुप्रेतृति 63, 4. सुव und सुवै 81, 151. सुभग 28, 14. सुभेग 63, 6. सुभगा 44, 2. Am Ende eines Bah. 155, 4. सुभूत 236, 11. सुभात् 188, 18. सुमङ्गल 52, 11. 81, 108. 236, 14. सुमङ्गलिक und सुमङ्गलिकौ 52, 11. सुमङ्गलौ 81, 108. सुमत 125, 46. सुमन् 15, 56. 125, 45. 174, 7. √सुमनायै Med. 174, 7. सुमित्रा 163, 17. सुयज्ञ 11, 35. सुयामन् 103, 39. सुरजस् und √सुरजायै Med. 176, 24. सुरस 235, 23. सुरा 251, 7. 9. सुराक 251, 9. सुराजी 124, 51. सुराष्ट्र 46, 12. 13. सुरोहिका

- 228, 59. सुरोहितिका 228, 58. सुल und *यत् 161, 9. सुलाभिन् 71, 105. सुलिन् 161, 9. सुलोभिन् 71, 105. सुलोहिन् 71, 104. सुवचस् 230, 49. सुवचल 61, 13. सुवर्ण 25, 7. 26, 35. 109, 13. 112, 8. 212, 5. m. n. 12, 66. सुवर्णक 132, 28. सुवर्णसं 109, 13. सुवर्णाय 25, 7. सुवर्ण्ये 112, 8. सुशर्म 11, 40. सुशर्मन् 11, 40. 163, 24. सुशंधि 250, 7. सुशम 81, 30. सुशमम् 105, 16. सुशमेनी 81, 30. सुश्व und *वैनी 81, 31. सुश्वेध 250, 4. सुष्टु 250, 10. सुष्ट 28, 10. 85, 48. 250, 10. 254, 123. सुस्त्री 188, 12. सुस्थाल 168, 6. सुहृद्य 63, 5. सुहित 144, 5. 167, 67. सुहृद् 188, 16. सुहृदय 188, 14. सूकर 61, 15. सूकरपदी 57, 27. सूक्त 76, 4. सूच 81, 43. 101, 7. सूचक 101, 7. 144, 31. सूचकिते 101, 7. सूचिक 144, 29. सूचिते 101, 7. सूचैनी 81, 43. सूचोपदी 57, 32. सूत 67, 11. 236, 16. सूतिका 144, 14. सूते सूते 242, 2. सूत्या 67, 11. सूत्र m. n. 12, 148. सूत्रनड 8, 22. सूत्रपदी 57, 8. सूद 81, 118. सूदे 133, 15. सूदे 215, 13. सूदेनी 81, 118. 133, 15. सूनु 71, 41. सूप 9, 9. 81, 46. सूपत् 85, 11. सूपपदी 57, 36. सूपेनी 81, 46. सूपेनीय und सूप्य 9, 9. सूर 237, 7. सूरे 133, 15. सूरसेन 237, 5. सूरेनी 81, 152. 133, 15. सूर्म und सूर्मो 81, 41. सूर्य 81, 152. सूकण्डु 230, 26. सूगेटे und *ठैनी 81, 150. सूजो 171, 20. सपाकु 164, 46. सपाट und *टैनी 81, 38. √सृ 158. 203. सेचन und *नेनी 81, 105. सेचालिन् 249, 5. सेतकी 127, 15. सेना 59, 6. सेन्द्रिय 59, 8. सेवे 133, 21. सेवालिन् 249, 5. सैहकण 97, 7. सैहकायने 132, 26. सैहकोष्ठ 97, 7. सैकते 225, 12. सैकत 236, 17. सैकतेये 127, 14. सैकयत 67, 8. 175, 8. सैकयतैविध 175, 8. सैकयत्यो 67, 8. सैकरेय 235, 18. सेचालिने 249, 5. सैनक 59, 6. सैन्द्रियक 59, 8. सैन्धव 103, 8. m. n. 12, 44. सैन्धवे 35, 1. सैन्धवायनि 103, 8. सैन्धुमित्रिक (f. आ und ई) 48, 23. सैरकायणे und सैरकायने 132, 12. सैरिधक 59, 7. सैरिन्ध 59, 8. सैरिन्धक 59, 7. 8. सैये 237, 23. सेवालिने 249, 5. सैस 191, 2. सैहरेय 235, 18. सोढ 246, 11. 247, 9. सोढ* und √सोढायै Med. 246, 11. सोढिन् 247, 9. सोम 81, 132. 212, 28. 223, 6. सोममेय 223, 6. सोमापूषन् 212, 22. सोमेनी 81, 132. सोमे सोमे 242, 3. 14. सोकरेय 61, 14. 15. साकुमारक 177, 20. सांक्रत्यायने 125, 58. सांख्ये 228, 12. सांख्यशायन् 8, 27. सांखिके 216, 10. सांख्येय 61, 20. सांचक्ये 144, 31. सांचक्षसेये 230, 49. सांचिक्ये 144, 29. सांत 236, 16. सांतिक्ये 144, 14. सांत्रनाड* 8, 22. सांदल 236, 9. सांदलेये 230, 48. सांदत्त 236, 10. सांदत्तेये und सांदन्तेये 230, 47. सांदामेये 230, 50. सांध m. n. 12, 153. सांधर्म und *मो 81, 133. सांधातकि und *खो 67, 10. सांधामित्रिक (f. आ und ई) 48, 25. सांधावतान und सांधावतानिक (f. आ und ई) 48, 18. सांधावति 163, 31. सांनव्य und सांनव्यायनेनी 71, 41. सांनामि 163, 26. सांनामेये 230, 34. सांनेत्र 236, 13. सांपन्ये 237, 8. सांपण 26, 35. सांपणे 212, 5. सांपये 237, 30. सांपामायनि 103, 31. सांपिङ्गल 236, 15. सांपिष्टे 228, 61. सांपूत 236, 12. सांभग 28, 14. सांभागिनेये 44, 2. सांभूत 236, 11. सांभात्रे 188, 18. सांमे 212, 28. सांमङ्गल 236, 14. सांमतायन 11, 16. सांमतायने 125, 46. सांमतायनक 11, 16. सांमनसायन 15, 56. सांमनसायने 125, 45. सांमनि 149, 23. सांमापांण्ये 212, 22. सांमायन und सांमायनक 11, 18. सांमित्रि 74, 27. सांमित्रि 163, 17. सांमित्रेय 74, 27. सांयज्ञक 11, 35. सांयामायनि 103, 39. सांरसेन्ये 237, 5. सांरसेय 235, 23. सांराजक 124, 51. सांरोहितके 228, 59. सांरोहितके 228, 58.

सौंये 237, 7. सौंलाभे, सौंलाभ्य, सौंलोभे und सौंलोभ्य 71, 105. सौंलोहे und सौंलोह्य 71, 104.
 सौंव् (von स्व) 121, 11. सौंवत्सेये 230, 49. सौंवर् (von स्वर् und स्वर) 121, 2. 6. सौंव-
 रायण 15, 23. 121, 2. सौंवर्चलैय 61, 13. सौंवर्ण 26, 35. सौंवर्णे 212. 5. सौंवर्णकायने 132, 28.
 सौंवस्त् 121, 5. सौंवादुमद्व् 121, 8. सौंवाध्याय् 121, 3. सौंवि und *वौय 74, 58. सौंवीर
 34, 16. 124, 37. सौंवीरभक्त 34, 16. सौंवीरायण und सौंवीरायणभक्त 34, 17. सौंशर्मक 11, 40.
 सौंशर्मि 163, 24. सौंश्रुतपायवा: 46, 24. सौंष्ठव 28, 10. सौंस्त्रे 188, 12. सौंहादे 188, 14.
 सौंहित्ये 144, 5. सौंहित्य 167, 67. सौंहृदे 188, 16. स्कन्द 53, 12. 72, 24. 226, 9. 232, 19.
 स्कन्दविशाखा 113, 6. स्कैन्द्य 72, 24. 226, 9. स्कन्ध 226, 8. 232, 8. m. n. 12, 255. स्कैन्ध्य
 226, 8. स्कम्भ 53, 13. 232, 7. स्कान्दायने und स्कौन्दायन्य 53, 12. स्कान्दिने: 232, 19.
 स्कान्दिने: 232, 8. स्काम्भायने und स्कौम्भायन्य 53, 13. स्काम्भिने: 232, 7. स्वद, *दा und
 स्वैद्य 72, 8. स्तन m. n. 12, 185. स्तनपदो 57, 39. स्तनिक 144, 39. स्तवक und *किते
 101, 20. स्तम्य und सौम्यक 186, 8. स्तम्भ 125, 40. 232, 7. स्तानिक्यै 144, 39. स्ताम्भायने
 125, 40. स्ताम्भिने: 232, 7. √ स्तृ 158. 203. स्तेन m. n. 12, 184. स्तोत्र 24, 11. स्त्रीकुमार
 n. 46, 21. 73, 10. स्थण्डिल 229, 3. स्थपुट und *टिते 101, 68. स्थले 95. स्थलपथ 119, 5.
 स्थिर 188, 2. स्थगल, स्थौगलिक und स्थौगलिकै 52, 4. स्थानु 176, 3. m. n. 12, 131.
 स्थानुमत् 176, 3. स्थण्डिले 229, 3. स्थानपते und *पति 17, 6. स्थाने 254, 143. स्थायिन्
 83, 5. स्थाले 95. स्थायिरे 188, 2. स्थिर 118, 28. स्थिरक 125, 59. स्थिरा 42, 20. स्थिरिमेन्
 118, 28. स्थूण 71, 84. 81, 79. 207, 7. स्थूणाभार 204, 5. स्थूणा 9, 20. स्थूणापदो 57, 30.
 स्थूणाभार 204, 5. स्थूणै 81, 79. स्थूणैय und स्थूयय 9, 20. स्थूरा 71, 84. स्थूल 33, 18.
 207, 7. 230, 84. m. n. 12, 88. स्थूलकै 33, 18. स्थूलपदो 57, 30. स्थूलपूलास 194, 30. स्थू-
 लब्राहु und *ब्राहुक 33, 18. 19. स्थैरकायणै 125, 59. स्थैरायण 42, 20. स्थैरी und स्थैय 118, 28.
 स्थौणै 71, 84. स्थौणकै 207, 7. स्थौणाभारिक und स्थौणाभा 204, 5. स्थौणय 71, 84. स्थौरे
 und स्थौर्य 71, 84. स्थौलकै 207, 7. स्थौलेये 230, 84. स्वात्ता und स्वात्ताप्रस्थ 180, 5. स्वात
 und स्वातक 186, 13. स्वातकै 185, 5. स्वातकराजानो 194, 17. स्वात्वाकालक 178, 45. *स्वापकै
 185, 5. √ स्विद् und √ स्वद् 192. स्नेह 193, 7. 244, 23. m. n. 12, 183. स्नेहले 244, 23.
 स्नेहवत् 193, 7. स्यन्दन 137, 4. स्यर्श und *वत् 193, 5. स्यौन्दन und स्यान्दने 137, 4.
 स्फाण्टक und *क्ये 58, 50. स्फिज् 42, 8. 216, 15. स्फिज 216, 15. स्फुट 15, 24. स्फैजायनि
 42, 8. स्फैजिकै 216, 15. स्फैयकत् 121, 7. स्फौटायन 15, 24. स्फकृत 121, 7. स्म 85, 49.
 स्मि 85, 178. √ स्यन्द् 120. 214. स्यन्दन 137, 4. स्यौन्दन und स्यान्दने 137, 4. √ संस् 120.
 सज् 72, 10. 216, 20. सैज्य 72, 10. √ सम्भ् 120. सवक und *किते 101, 90. सजिकै 216, 20.
 सुच् 72, 10. 172, 10. सुच 172, 9. सुच्य 72, 10. सुव 71, 111. 172, 9. सौवे und सौव्य
 71, 111. स्व 121, 11. 241, 16. स्वङ्ग 256, 3. स्वधर्म 167, 92. स्वधा 31, 33. 85, 41. 254, 87.
 स्वध्वर 256, 2. स्वन 15, 23. 248, 6. √ स्वप् 196. स्वर्पति 256, 7. स्वभाव 167, 60. स्वयम्
 254, 30. स्वर 121, 6. स्वर 15, 23. 121, 2. m. n. 12, 186. स्वरप्रतिरूपक 85, 146. स्वरज
 167, 83. स्वरिक 144, 54. स्ववत् 193, 10. स्वस्य am Ende eines Bah. 155, 8. स्वस्ति 121, 5.
 254, 61. स्वा am Ende eines Bah. 155, 8. स्वाङ्ग 13, 13. 108, 6. स्वादये, स्वादिमेन् und

स्वादु 147, 22. स्वादुमदु 121, 8. स्वाधर्म्य 167, 92. स्वाध्याय 121, 3. स्वाध्यायम् 78, 13. स्वाध्यायन 15, 23. स्वाधि 248, 6. स्वाधिणि und *शौथ 199, 2. स्वाभाव्य 167, 60. स्वाभाव्य 167, 83. स्वारिष्य 144, 54. स्वाहा 31, 32. 85, 40. स्वाहाप्राण und स्वाहाप्राणक 80, 17. √स्विद् 120. √स्वृ 158. 203.

ह

ह 85, 3. हंस 5, 4. 74, 49. हंसक 125, 52. 132, 29. हंसका 132, 29. हंसकारण्डवतो 5, 5. हंसपथ 119, 2. हंसवती 5, 4. हंसा (0), *वत्, हैसिक und हैसिन् 219, 22. हंसेय 74, 49. हनु 224, 9. 244, 12. हनुले 244, 12. हनूमत् 224, 9. हन्त 85, 21. हय 81, 6. ह्ये 215, 5. ह्येने 81, 6. हरि 3, 8. 200, 4. हरिण und *शौने 81, 14. हरित् 183, 15. हरित und √हरिताये Act. Med. 201, 6. हरित्मत 183, 15. हरिद्रा 52, 8. हैरिद्रायणिक, हरिद्रायणिके und हरिद्रायणो 52, 12. हैरिद्रिक und हरिद्रिके 52, 8. हरिट्ट, हैरिट्टक und हरिट्टके 52, 9. हरिनन्दन 68, 7. हरिनन्दिन 68, 6. हरिघत 200, 4. हरिघन 68, 30. हरिशे 200, 4. हरिषेण 250, 18. हरोतके 81, 141. हर्ष 28, 7. 58, 44. *हर्षे 185, 14. हर्षप्रथ 164, 12. हर्ष und हर्षिते 101, 52. हल 141, 12. 247, 12. m. n. 12, 147. हले 95. हलका und *किन् 156, 2. हलबन्ध und *न्धा 69, 10. हलि 77, 4. हलिन् 247, 12. हल्यो 141, 12. हविर्धान 212, 18. हविय्य und हयिस् 72, 2. हस्त 119, 15. 132, 35. m. n. 12, 145. हस्त-यस्य 178, 5. हस्तिकर्ष 48, 8. हस्तिन् 125, 54. 132, 20. *हस्तिन् 217, 9. हस्तेयस्य 178, 5. हहे 85, 72. हा 85, 119. हांसकायने 125, 52. 132, 29. हारो 171, 10. हारिके 3, 8. हात्र 28, 7. हाथे 58, 44. हावे 188, 24. हौर्यप्रथ 164, 12. हौर्व्ये 77, 2. हाले 95. हौलबन्ध 69, 10. हौलेय 77, 4. हाविर्धाने 212, 18. हास्तायने 132, 35. हौस्तिकर्षक (f. आ und ई) 48, 8. हास्तिनायने 125, 54. 132, 20. हाहा 85, 71. हाहो 85, 158. हिसक 132, 30. हिकम् 85, 97. हिनुक् 85, 188. हिम 176, 8. m. n. 12, 37. हिमवत् 176, 8. 222, 8. *हिमवतेम् 222, 8. हिरण्य 48, 10. 146, 17. 156, 21. हिरण्येन् 156, 21. हिरण्येनो 146, 17. हिस्क 222, 9. 254, 88. *हिस्केम् 222, 9. होन 13, 13. हुम् 85, 164. हुणो und √हुणोये 37, 3. हुद 81, 120. हुदय 188, 24. हुदेने 81, 120. हुष्टि 77, 2. 176, 23. हुष्टिमत 176, 23. हे 85, 120. 254, 35. हेतु 212, 29. हेतो 254, 34. हेमन् und हेमने 139, 4. हेमन्त 209, 5. हेहय 228, 29. हेहे 85, 181. हेहे 85, 72. 120 fg. हे 85, 121. 254, 36. हैसकायने 132, 30. हेतये 212, 29. हैमन्तिके 209, 5. हैरियिक (f. आ und ई) 48, 10. हैहय und हैहये 228, 29. हेहा 85, 159. हेहे 85, 182. हो 85, 77. होड 147, 18. होडा 4, 8. होडामेन् 147, 18. होडा 4, 8. होव 28, 5. 179, 80. 188, 3. *होते 185, 9. होले 95. होडे 147, 18. होत्र 28, 5. होत्रे 179, 10. 188, 3. हल्ले und हल्ले 95. ह्ये 254, 15. हुद 18, 15. 81, 120. √हुद 84, 4. हुदक 18, 15. हुदेने 81, 120. हुसिमेन् und हुस्य 147, 23. हुद und हुदक 18, 16. हुस्वे 147, 23. हुद und हुदक 18, 17. ह्यले und ह्यले 95. √ह्य 158. 203. √ह्ये 182.

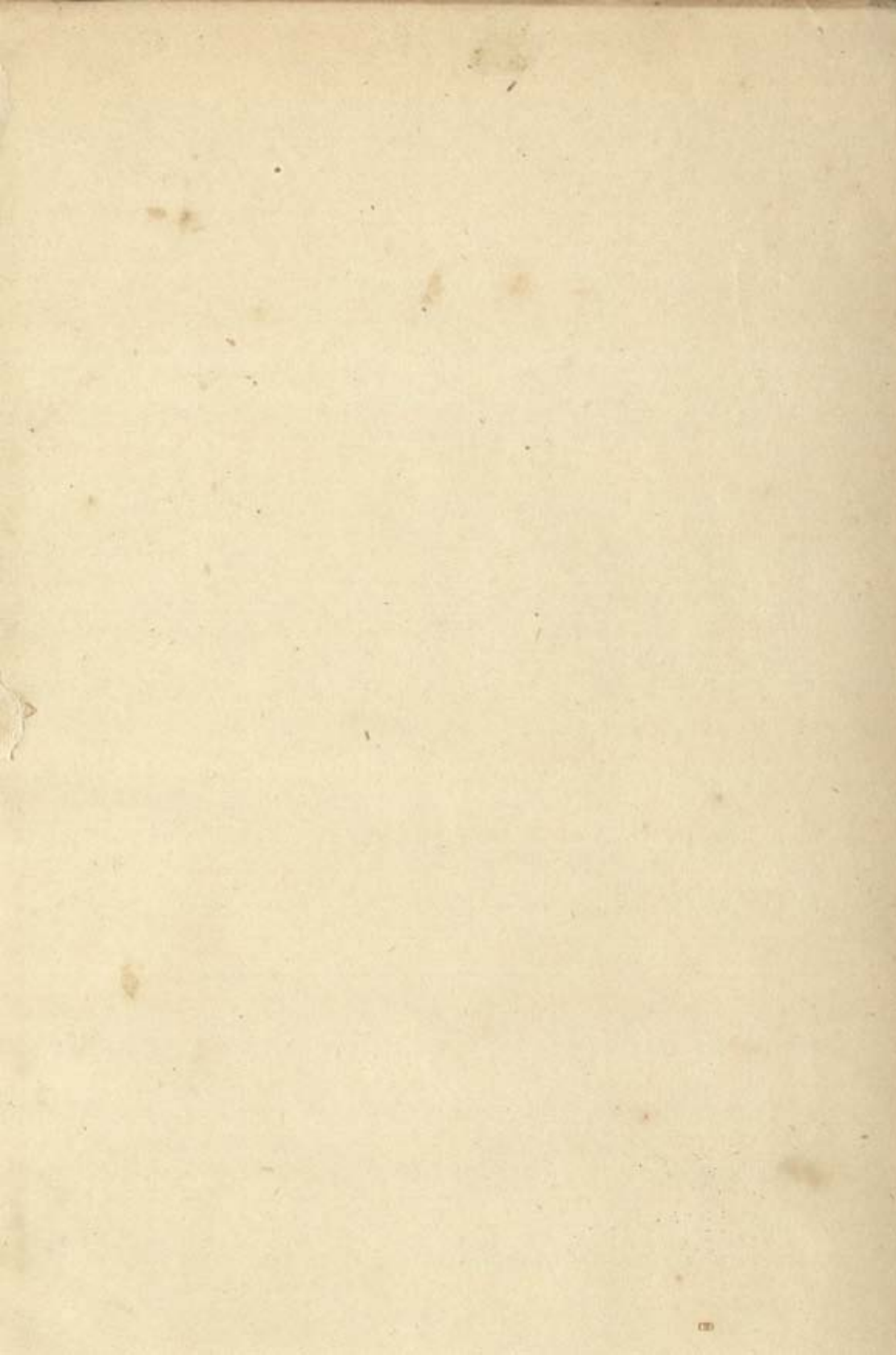
Verbesserungen zur zweiten Abtheilung.

- S. 79*, Z. 10 भू st. भ, Z. 12 नू und मू st. न und म.
 S. 85*, Z. 14 च्च 6, 19 einzuschalten.
 S. 93*, Z. 1 v. u. सूचं st. सूच.
 S. 102*, 34, 8 खाडायन zu lesen.
 S. 116*, Z. 12 चगं st. चग.
 S. 118*, 113, 5 शिववेद्यवर्णो zu lesen.
 S. 129*, Z. 8 सूचं st. सूच.
 S. 131*, Z. 10 v. u. ब्रह्मियोग zu lesen.
 S. 133*, Z. 9 विष्वक्तेनार्जुनो, Z. 10 अर्थक्रामो zu lesen.
 S. 164*, a, Z. 2 v. u. ऋr undeutlich herausgekommen.
 S. 209*, a, Z. 2 zu streichen 6.
 S. 231*, a, √ जत् (जति) zu lesen.
 S. 239*, b, दोर्च Z. 2 und 3 lies „Heisst auch गुरु“ st. „Auch ein kurzer Vocal vor Doppelconsonanz“.
 S. 344*, Z. 1 v. u. वामना st. वामन zu lesen.

(313)E

Vyākaraṇa
Sanskrit - Vyākaraṇe
- Grammar

NC

Cal
31/3/76

Central Archaeological Library,
NEW DELHI.

27158

Call No. Sa4v/Pan/Bol

Author— Bahtlingk, O

Title— Panini's Grammar -
- t.v

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.